

Alap mo Ol Ëse, zëre mo zi
niban de ol ziaha-en gu hup
dena

Indonesian New Testament

© Wycliffe Bible Translators, Inc

Matius

1	2	3	4
5	6	7	8
9	1	1	1
1	1	1	1
1	0	1	2
3	4	5	6
7	8	9	0
4	2	3	4
5	6	7	8

Markus

1	2	3	4
5	6	7	8
9	1	1	1
1	1	1	1
1	0	1	2
3	4	5	6

Lukas

1	2	3	4
5	6	7	8
9	1	1	1
1	1	1	1
1	0	1	2
3	4	5	6
7	8	9	0
1	2	3	4

Yohannis

1	2	3	4
5	6	7	8
9	1	1	1
1	1	1	1
1	0	1	2
3	4	5	6
7	8	9	0

Dua-blas enkam
de zi hip de aïsil

1	2	3	4
5	6	7	8
9	1	1	1
1	1	1	1
1	0	1	2
3	4	5	6
7	8	9	0
4	2	3	4
5	6	7	8

Roma

1	2	3	4
5	6	7	8
9	1	1	1
1	1	1	1
1	0	1	2
3	4	5	6

1 Korintus

1	2	3	4
---	---	---	---

5 6 7 8
9 1 1 1
1 1 1 1
2 0 1 2
3 4 5 6
2 Korintus

---

1 2 3 4
5 6 7 8
9 1 1 1
1 0 1 2
3 **Galatia**

---

1 2 3 4
5 6
Efesus

---

1 2 3 4
5 6
Pilipi

---

1 2 3 4
Kolose

---

1 2 3 4

1 Tesalonika

---

1 2 3 4
5

2 Tesalonika

---

1 2 3

1 Timotius

---

1 2 3 4
5 6

2 Timotius

---

1 2 3 4

Titus

---

1 2 3

Pilemon

1

Ibrani

---

1 2 3 4
5 6 7 8
9 1 1 1
1 0 1 2
3 **Yakobus**

---

1 2 3 4
5
1 Petrus

---

1 2 3 4
5
2 Petrus

---

1 2 3
1 Yohanis

---

1 2 3 4
5
2 Yohanis

1

3 Yohannis

1

Yudas

1

Hamal hap de ol

	1	2	3	4
	5	6	7	8
	9	1	1	1
	1	1	1	1
	1	0	1	2
3	1	1	1	2
7	2	1	1	2
1	2	2	5	6
	8	9	9	0
	2			

Matius

1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1
1	1	1	1	1	1	1	1	2	~~0~~	~~1~~
~~2~~	~~3~~	~~4~~	~~5~~	~~6~~	~~7~~	8	9	0	1	2
3	4	5	6	7	8					

1 Yesus mo auyan-aza mo bosem-
sena an zen: **1**¹ Kristus Yesus, Zen
teipsin zini Daud Bak mo Auyan-
tane. - Zëno auyan-aza mo ausuna,
zen Abraham Bak onakon de
aitbinkim kon gwesibir hanankam: **2**
Abraham Isaksa wë taka. Isak hwëna
Yakobsa wë taka. Zen hwëna beyana
dua-blas enkam wei-wik gulku. Ahana
bosena Yehuda, **3** zen hwëna Peres
ne Zera neka wë soka—wenya bosena
Tamar hon. Hwëna Peres zep
Hezronsa wë taka. Zen hwëna Ramsa
wë taka. **4** Ram hwëna Aminadabsa
wë taka. Zen hwëna Nahasonsa wë
taka. Zen hwëna Salmonsa wë taka. **5**

Salmon hwëna Boassa wë taka–
Rahab hon.Boas hwëna Obedsa wë
taka– Rut hon.Zen hwëna Isaesa wë
taka.⁶ Isai hwëna teipsin zini Daud
Baksa wë taka.Teipsin zini Daud Bak
onakon hëndep in kim Israel mo
auyan-azasa Babel san dep asaskam
kap nulhak– zao de lowehe gwen hap,
zëno mae mo bosem-sesa de äitbinni
an zen:Daud Salomosa wë taka– Uria
mo we nala Batsyeba hon.⁷ Salomo
hwëna Rehabeyamsa wë taka.Zen
hwëna Abiasa wë taka.Abia hwëna
Asa Baksa wë taka.⁸ Zen hwëna
Yosafatsa wë taka.Hwëna Yosafat
Yoramsa wë taka.Zen hwëna Uzia
Baksa wë taka.⁹ Uzia hwëna

Yotamsa wë taka.Zen hwëna Ahas
Baksa wë taka.Ahas hwëna Hiskiasa
wë taka.¹⁰ Zen hwëna Manasyesa
wë taka.Manasye hwëna Amon Baksa
wë taka.Zen hwëna Yosia Baksa wë
taka.¹¹ Yosia hwëna nonol
Yekonyasa wë taka. Zao zep hen etan
oso wal zemka wei-wik gulku. Israelk
de zini kim holokam Alapsa hli dak,
dekam zep Babelk de jana nabare zini
teipsin zini Yekonyasa zëre mae mo
lang san dep nërhak, hen Israelk de
zini beya tangankam asaskam zao
kang nuk.¹² Yekonya hwëna Babelk
zep Sealtiensa wë taka. Zao kim 70
tahun enkam lowehék, ki zep etan
tapbla nuk.Sealtiel hwëna

Zerubabelsa zep wë taka.¹³
Zerubabel hwëna Abihudsu zep wë
taka.Zen hwëna Elyakimsi zep wë
taka.Elyakim hwëna Azor Baksa zep
wë taka.¹⁴ Zen hwëna Zadoksa zep
wë taka.Zadok hwëna Akimsi zep wë
taka.Zen hwëna Eliudsu zep wë
taka.¹⁵ Eliud hwëna Eleazarsa zep
wë taka.Zen hwëna Matansa zep wë
taka.Matan hwëna aha zini Yakobsa
zep wë taka.¹⁶ Yakob hwëna Maria
mo zini Yusupsu zep wë taka. Maria
zep Yesussu wë tak— Insa
“Kristus”kum en gweblananke. -¹⁷
Zep Abraham onakon de auyan-azasa
aïtbir hankam Daud osan dep beyana

kitak empat-blas enkam. Hen Daud onakon de aïtbir hankam Israelsa de asaskam Babelk kang gun sun dep, beyana hen empat-blas enkam. Hen dekon de etan lwan dahal zannak Kristus Yesussu de jaha gwen san dep aïtbir hankam, beyana hen empat-blas enkam. Yesussu kim Maria jaha gwekke:¹⁸ Kristus Yesussu de jaha gwenna in, zen ausuna a kirekam mo lwakye: An zem in Maria, zen Yusup hup de golgu gweblanna. Hwëna nama de gon srëmnak zep u gwek. Hwëna Yusup hom anakan tame gu'unka, “Zen Alap mo Enho mo sostonkam u gwe'an.”¹⁹ Yusup man tangan Musa mo titi tabin ola blikip

gwesik gwibirki, zep Mariasa zë-en enlala gwibi'inka, “Ëe molyë gok, sap zen malinkim u gwe'an.” Zen dekam zep enlala gwe'anka, “Damnak de kira gwenkam, ki Maria mo bosena sa karek gwer. Zep sowëkam asa gubir, ‘Ëe ama emsa baes gwibi'in.’” ²⁰

Zen kim dam gulsuku, “Asa ki Mariasa baes gwibir,” hwëna dekam zep ni tannak eisirkim Alap mo dam taha nakore zini gublu zaka, “Yusup, Daud Bak mo auyan-tane, bahem Mariasa de gon hap baes gwen. Sap Walasna insa u gwe'an, Zen Alap mo Enho mo sasonkam dena. ²¹ Zen zi walassa sa jaha gwer. Em Yesuskum bose ta, sap Zen in Zen sa zëre mo hli

irin zini ngaya tabiri– zëno mae mo karek-kareksa de ngan gulsuzimdinkim.” -²² An kitak Alap Zën ki syal gwibirki– zëre mo olayang gul gwen zini Yesaya mo alenak dikim zaun hup, mensa Zëna anakan gu-gublukake,²³ “Zi niban de gaing ën srëm wenam seiwiri sa u gwer, hëndep zi walassa sa jaha gwer. Walasna in ‘Immanuel’kam sa bosedal.” -Yesaya insa “Immanuel”kam gubluka, zen Ibrani olkam. Zëno enlalana, “Alap Zën nësa golëlowehe gwe'ara.”²⁴ Ni tan nakon kim luweka, hëndep in kirekam Alap mo dam taha nakore zini in tonblaka, desan zep ki hëndep ang gweka.

Hwëna Maria kim jaha gwe srëm gwe'ak, zen hom dekam nini apdekam la'ak. Walasna insa kim jaha gwek, Yusup dekam zep “Jesus”kum bose taka.

1. + *Matius kim ayatnak awe Yesussu “Daud Bak mo Auyan-tane”kam gubluka, zëno dam gulsunnu Jesus mo auyan-aza en hap denaka hom. Jesus de hatan srëmnak, tingare Yahudi zini Israelsa de ngaya tabin hip de Zini insa “Daud mo Auyan-tane”kam nen gweblak. Sap Alap mo olsa de ayang gul gwen zini zen kirekam nonol nen guk gweblak, “Teipsin zini Daud Bak mo ausu*

nakon sa hatala– nësa de ngaya tabin hip de Zi niye.”

2. + *Kristus zen bosesa hom. Zen Yesus mo syal hap de bose– men ki Camat ahaksa Gubernur, zen hen ki kirekam syal hap de bosena. Bosena Kristus mo enlalana, “Alap mo Dam Tasinni, zisi de ngaya tabin hip Dena.” Zen Yunani olkam de bose, hen zëno enlalana apdenak– men kirekam hen Ibrani olkam “Mesias”kam nen gweblananye.*

3. + *Yesus’kum de bosena, zen hen Ibrani olkam enlala naban. Zëno enlalana “Bian (Alap) ngaya tabi'ira.” Zep bosena in man tangan dakasti'in– men kirekam*

*Alap mo dam taha nakore zini in
hamal hap Yusup hup srip
gulsublukaye.*

4. * **1:23** Yes 7:14

2 Yakla hata sezan nakon kim keis nikon de dam gulsuk gwen zini yaing gwe zakke:**2**¹ Yesussu kim Yerusalem mo langnak de ëna Betlehemk jaha gwek, dekam teipsinkim Herodes irik gilki. Hwëna dekam zep keis nikon de dam gulsuk gwen zini Yerusalemk yaing gwezak. Zini in Israel kore zisi hom. Zëno mae mo langna yakla hata sezan san dekam.² Zen zao zep ëtakensizik, “Yahudisa de teipsinkim irik gin hip de walasna in, endawe nër hom jaha gwek? Ëe keissië yakla hata sezan san hla la gwe'an— dekon de dam tasin hipye. Zen in zebë yaing gwezal— walasna insa de bokle kom

tablan naban isrip-sri gweblan hap.”³ Teipsin zini Herodes kim kirekam salka, ausa zep hloka. Hen tingare Yerusalemk de zini kim kirekam esaladak ausa zep ehlon dak.

⁴ Herodes dekam zep Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna hen Musa mo olsa de tawa ta gwibin wenya zebon de tagal gwen hap gubiridaka. Zao zep takensibiridaka, “Alap mo hamil hap de ola kon, nesa de ngaya tabin hip de Teipsin Zini, Zen endawe sa an zem jaha gwer?”⁵ Ki zep ding nulblik, “Sap diki Yerusalem mo langna Betlehemk de jaha gwen hap, sap Alap mo ol ayang gul gwen zi mo alenak man lwak,”⁶

‘Yehuda mo auyan-aza mo ëna in, Betlehem,zen ëna sap betekna–tingare Yehuda mo langnak de ë-ë nakonye.Hwëna lamkam zëno bosena sa tangan yawal gwera,sap ano hlil irin wenya Israelsa de zaho ta gwibin hip de Zini,Zen zëwe sa zëre mae mo ngirin klesnak jaha gwer.’” -7

Herodes kim kirekam zëbon mae salka, dekam zep yakla hata sezan nakore keis nikon de dam gulsuk gwen zini insa sowëkam gu sonebiridaka–zëbon de yaing gwezan hap. Zao zep takensibiridaka, “Keisni in bawalkame nonol hla lak?” 8 Kim takensibiridasiki, ki zep gubiridaka, “Emki Betlehem san sek gwen. Zao

walas tola insa dawem enkam lëblak. Zao de hla tankam, asa etan en gublu kinzik— ëe akakim hen song gwek, bokle kom soblan naban de hen isrip-sri gweblan hap.”⁹ Ki zep hëndep sek gwek, ki zep hen keisni mensa yakla hata sezan san nonol hla dak, etan hla dak. Dekam tangan zep ëisrip-sri gwe'ak, sap keisni in man ngeirbirida'anaka. Hëndep walas tola in zao gola ta'anaka, zao en zep keisni in mo ngatanna zilsï'inka.¹¹ Gola iwe kim bitï gwek, zao zep walas tola insa an zem Maria han nake'ak. Zao zep hëndep ëutuk gwe hezan naban boklena kom dablazak. Dekam zep zëre mae mo honnak de kire-kire bitï

tahal zanna zëbe hap deisweblak,
hëndep dekam zep zëbe hap kap
dablak— emasna, ir ase dawem nabare
te kili, hen ahana obat hap de te kil
dawemsa. ¹² Hwëna hla tan
srëmnak Alap mes eisirkim anakan
enlala sobiridaka, “Herodes osan
bahem etan lwan dahan.” Zep hëndep
aha ora san zëre mae mo lang san dep
lwan dahak. Yusup ne Maria ne kim
Yesus hun Mesir sin dep érheya
gwekke: ¹³ Keis nikon de dam
gulsuk gwen wenya in kim lwan
dahak, Alap mo dam taha nakore zini
ki zep eisirkim Yusup hon hata zaka.
Zao zep gubluka, “Em luwen.
Herodes man angkam eno nik mo

walasna ansa tan hap de tēblan hap kalang gwe'ara. Walas tola insa em Mesir sin dep ärheya gwen. Zao holokam örgwë. Etan aen asa ebon hatazal— dekam de emsa anakan guzimdin hip, ‘Angkam sap esa etan ärlwa hala.’” ¹⁴ Yusup kim luwe zaka, dekam zep hēndep kam ärheya gwek. ¹⁵ Zao zep örgwë gwek, hēndep Herodes tilki. Zen kitak Alap mo dwam gwibin sin ki lwak— Alap mo ol ayang gul gwen zini men kirekam Yesus hup dena hamal hap anakan ayang gulkuke, “Ëe asa etan ère mo Walasna Mesir kon kwang ta halzal.” Herodes kim Betlehemk de zi walassa de tameran hap

gubiridakake:¹⁶ Herodes kim sap
keis nikon de dam gulsuk gwen
wenya insa kara gwibiridaka, hen
anakan kim tame gulku, “Zen hom
asa nen gublu kinzi'an. Man asa ahap
da guk kinzik.” Dekam tangan zep jal
gweka. Dekam zep zëre mo jana
nabare zisi gubiridaka— Betlehemk
hen zëno golek denak de ë-ë san de zi
walassa tamerandan hap, dare tahun
nakon olk san dep. Sap in kirekam
keis nikon de dam gulsuk gwen zini
in benna hen tahunna anakan nen
gublu kinzikke, “Nonol tanganna
dekam hata seka.”¹⁷ Zen dekam
zep zauk— Alap mo ol ayang gul
gwen zini Yermia Bak men desa ola

anakan ayang gulkuye,¹⁸ “Langna Rama kon gona sa wet so gwer, hen kamana sa nawa gwibir. Ëe ama eisirkim Rahel Swesa hlauk. Ngein sin zen sa auyan-tane wal zemka hala-hla gwibiridal. Zen molya sëwehek, sap auyan-tane wal zemka kitak tangan sa damerasil.” -Yusup ne Maria ne kim Yesus hun Mesir kon etan ërlwahal zakke:¹⁹ Herodes kim tilki, Yusup ne dekam nama Mesirk ërgwë'ak. Dekam zep etan Alap mo dam taha nakore zini zëbon eisirkim hata zaka.²⁰ Zao zep gubluka, “Em luwen. Angkam sap esa walas om in han etan Israel san dep ërlwa hala. Sap teipsin zini men zen eno nik mo

walasna insa de tan hap golëalp
gwe'anka, zen mes angkam tilki.” 21

Ki zep hëndep luweka, dekam zep
hëndep etan Israel san dep ërlwahak.

22 Hwëna kim etan salka, “Angkam
Yerusalem mo langnak Herodes mo
tanena Arkelaus Bak bi zik mo
weinak teipsinkim irik gi'ira,” dekam
zep hwëna desan de etan ërsong gwen
hap airi'anka. Hwëna Bian zep etan
eisirkim gubluka, “Galilea san ërsong
gwe.” Dekam zep desan ërsong gwek.

23 Zao zep ë bosena Nazaret ërgwë
gwek. Zen kitak Alap mo dwam
gwibin sin ki lwak— men kirekam
Alap mo ol ayang gul gwen zini orep
zëbe hap dena ayang nul

gwekke, “Zen Nazaret walkam sa nen gweblal.”

1. * **2:6** *Mik 5:2, 2Sam 5:2*

2. * **2:15** *Hos 11:1*

3. * **2:18** *Yer 31:15*

3 Yohanis kim Yesus hup Israelsa hamal gulblukake:(Mrk 1:1-8,Luk 3:1-18,Yoh 1:19-28)**3**¹ Zao kim lwa se'ak, dekam zep baptis ta gwibin zini Yohanis Alap mo olsa de ayang gul gwenkam kon gwesik hana'anka. Zen zi srëm nakon syal gwe'anka—Yerusalem mo aha ënak de eik nikon. Sane tan hap kim zë zini yaïng gwegwek, dekam zep ola ayang gul gwizimki,² “Ere mae mo karek-karek nakon em ëhalen. Sap angkam Alap Zëna man kon gwesik hana'arateipsinkim de nësa irik ginkimye.”³ Yohanis zen orasa de sal tablan hap de zini men zëbe hap Yesaya Bak Alap mo olak hamal hap anakan ale

gulblukake,“Zini sa zi srëm lang nakon taken gwera,‘Haen, nère mae mo Teipsin Zi hip nen orasa hamal ta gublun!Hen nen dam-dam ta gublun!’” -⁴

Yohanis in Alap mo ol ayang gul gwen zini Elia Bak mo kim hen gwë gweka, zep unta ala nakore bajuna zëno kim hen ala so gweka. Takna hen Elia mo kim tweran sopkam denaka daul gweka. Tembanena hen zëno kim tembane gwe-gweka, zep ëkasna twenblanda gweka, hen sobwal hona otde gweka.

-⁵ Dekam zini zëbon dep beya tangan nik weyana Yordan san dep sek gwe-gwek— tîngare Yerusalem mo lang nakon, hen weyana Yordan mo

alp san de ë-ë nakonye. Zëwe zen nonol zëre mae mo kirekam karek-kareksa damnak ëkira-kla gwe-gwek. Ki zep hwëna Yohanis baptis ta gwibirki.⁷ Farisikam de gubirida gwen wenya hen Sadukikam de wenya - zen hen zëwe beyakam sane tan hap yaing gwe-gwek. Hwëna Yohanis kim desa hlauluda guku, dekam zep gu-gubiridaka, “Em an gwe makare enlalana! Em ema ëenlala gwe'an, ‘Asa de baptis tabinkim Alap molya asa karek tabirki.’ Hwëna em home ëhale'an. Alap mo jala kon molye ëheya-hya gwek.⁸ Zen in zep, em de Alap mo jala insa gohtowen srëm hap, em ere

mae mo lowehen karekna insa wet gulsun— dekam de emsa anakan tame tabin hipye, ‘Zen eiwa mes ëhaler.’

⁹ Em bahem anakan ëkil gil gwen, ‘Ëe an Abraham mo auyan-aza nakore nakake, zep asa molya Alap karek tabirki.’ Sap Alap maka eno mae mo weinak dep kaso-kasona ansa Abraham mo auyan-aza hap yang tabi'ira. ¹⁰ Sap Alap mo zer sonen Zini in Zen ano lure nakon hata'an zala, Zen mes hlala hohle gulu— dekam de tesya lu ta gwen hapye. Tenya men zen de eini ëtë srëm gwe'ak, desa sa ausu ennak lu tala, hëndep ki sa tinsik gwen srëm syauk hi-hitinnik yal ta sera. ¹¹ Ëe

weyakamë emsa baptis ta gwibi'in—
dekam de em enaka anakan golëtrë
gwen hap, 'Ëe mesë ëre mae mo
karek-karek nakon ëhaler.' Hwëna
ano lun kon Zen hata'an zaka, Zen
Alap mo Enhokam sa emsa baptis ta
gwibiri, hen syaukkum. Zen abon
onakon teipsin tanganna, zep zëno
sepatu maesa de einblihan mae hap,
ëe hen toton bëjënë. ¹² Zen joksa
zirensi'ira— dekam de lënsa lën hap.
Dangnak dena, desa yunak sa bëti
tala. Hwëna syaena men zen dang alp
san alti'ik, desa tinsin srëm syauk bla
san dep sa yal ta sera.” -Yohanis kim
Yesussu baptis takake:(Mrk 1:9-
11,Luk 3:21-22) ¹³ Dekam zep hen

Yesus Galilea kon weyana Yordan san dep song gwe zaka, zao zep Yohanissi abe ta zaka, “Asa hen emki baptis tan.”¹⁴ Hwëna Yohanis man baes gwe'anka— Yesussu de baptis tan hap. Man zë gubluka, “Bian, diki dawemna Em de asa baptis tankam bap. Hwëna Em ba habe abon hatanan zala?— ëe de Emsa baptis tan hapye!”¹⁵ Yesus ki zep hwëna ding gulbluka, “Em sap esa angkam Asa baptis tala. Sap zen dekam esa Alap mo dwam gwibinni kitak su kul sonera.” Ki zep hëndep baptis taka.¹⁶ Yesus kim dekon zil he'an zaka, mumuk ennak zep nglina hlang në hanak. Yesus ki zep Alap mo

Enhona hlaul guku– kim mawana ohola mo kim Zëbon dep ati gwe ine'an zaka. ¹⁷ Dekam zep hen Alap mo ola ësalsek, “An ëre mo Tane– ëre mo dang tininak de tanganna. Ëe ama tangan sam gwesik gweblanan.”

1. * 3:3 Yes 40:3

2. * 3:4 2Raj 1:8, Mal 4:5

3. + *Farisikam de gubirida gwen zini, zen Yahudi zi mo aha hlikna, hen zen Yahudi mo auyan-aza mo jalse gwen olsa anakan tatete nul gwek, “Bahem gulmurun.” Zen hen man anakan ëbolamda gwe-gwek, “Ëe en ama dawemkam Alap hon ëtal gwesi'in.” Zep zen hen man*

Yesussu baes nēblak– kim anakan hla dak, “Desa beyakam ang nēbla'an.” Sap Yesus Zen Farisi walsya hom. Sadukikam de gubiridan wenya, zen hen Yahudi mo aha hlikna. Hwēna zēno mae mo tawa tabinkim, “Zini bējen tīn nikon etan ngaya gwen.” (Kis 23:6-8)

4. + *Yohanis gandum nuban nyiru naban gulk sun de ol blaonzimdinkim gubiridaka. Zēno enlalana apdenak– lēnsa de jokkam lēn naye. Gandum sopna, zen san de syaena kiye.*

4 Dowal mo kigina kim Yesussu akasiblikake:(Mrk 1:12-13,Luk 4:1-13)**4**¹ Alap mo Enhona ki zep Yesussu zi srëm lang san dep zersong gweka— zëwe dikim dowal mo kigi akasiblin hap. ² Yaklana empat-pulu enkam Yesus tembane gwen srëmkam zëwe gwë gweka. Dekam usakna mes tangan sabak gweka. ³ Hwëna dowal mo kigina dekam zep zë gublu zaka, “Em san Alap mo Tanesa hom?— zebe usak naban gwë'araye. Kasona ansa emki gublundan— roti hap de ëjowen hap.”⁴ Yesus ki zep hwëna ding gulbluka, “Alap mo olak man lwak, ‘Zini tembane en nakon hom lowehe gwenan. Hwëna tingare

Alap mo ola mensa ësane gwe-
gwenan, zen dekon hen ki lowehe
gwenan.”” -⁵ Dekam zep hwëna
dowal mo kīgina in Yesussu owaskam
Yerusalem san dep zersong gweka-
ëna mensa Alap orep Israelk de zi hip
dam tasizimki, zëre hap de gol
yawalsa de zë taun hup. Zao zep
dowal mo kīgina in Alap mo gol
bolak drëne seka. ⁶ Dekon zep etan
gubluka, “Em san Alap mo Tanesa
hom?– ki emki heya gwe inen. Sap
Alap mo olak ebe hap dena anakan
lwak, ‘Alap zëre mo dam taha nakore
zisi sa emsa de dawem enkam kara ta
gwen hap gubiridala. Zëno mae mo
taha tere san esa tëndä gwera, zep em

molye ba karek maena goltoweka.’ -
Zep em san ema Alap mo ola insa
taïblibi'ira? Ki emki heya gwe
inen.”⁷ Yesus ki zep hwëna ding
gulbluka, “Alap mo olak man hen
lwak, ‘Bian Alapsa totoresa bahem
anakare hap akasïblin, “Wëhë asa
mas gwebla'anaka?’”” -⁸ Hwëna etan
dekon ki zep Yesussu owaskam
kwatap yawal san dep zersong
gweka. Dekon zep tingare auhu-
kamanak de irik ginni ansa
goltrëblaka— hëndep zëwe de kire-
kire dawem naban.⁹ Zao zep etan
gubluka, “Insa ki hlauluda, ëe asa ebe
hap kitak tapbla gulblul— em de
hwëna bi gwibin hip. Hwëna nonol

bokle kom soblan naban em asa boltere tan.”¹⁰ Yesus ki zep jala banding gulbluka, “Zi Golliwe Bak, em song gwen! Sap Alap mo olak man lwak, ‘Bian Alap ensa em boklena kom so gweblan,hen Desa en em blikip gwesik gweblan.’” - 11

Hëndep ki zep dowal mo kigina in Yesussu hli ta guk halka. Hwëna Alap mo dam taha nakore zini dekam zep tembanekam mas nëblazak. Yesus kim Galileak syala kon gwesibir hanakake:(Mrk 1:14-15,Luk 4:14-15)¹² Yesus kim salka, “Yohanissi mes bwinak se dyaink,” dekam zep Galilea san ahulsuk halka. 13

Dekam Zen hom zëre mo ëna Nazaret

gwëka. Zen hwëna Kapernaumk gwë
gweka— Ho Gutuna Galilea mo
alpna, Zebulon ne Naftali nik mo zi
ausu mo langnak. ¹⁴ Yesus insa zao
gwëka, zen Alap mo dwam gwibin
sin ki lwak— dekam de Yesaya Bak
mo hamal hap de ol ayang gunnuk
zaun hup, mensa anakan ayang
gulkuke, ¹⁵ “Em in zene Zebulon ne
Naftali nik mo ausu nakore zini lowe
he'an,hen Ho Gutuna Galilea mo ora
alp san de wenya,sap weyana Yordan
mo men eihyanak de wenya,hëndep
Yahudi srëm zi ausu nakore zini men
zen langna Galileak hen lowehe
gwenan: ¹⁶ Em in zene angkam
kawesinnik lowehe gwe'an,hwëna em

esa sërkam de ngatan yawalsa hla kul.Em in zene juwen zi mo lang kawesinnik lowehe gwenan,hwëna ebon mae onak sa ngatanna yakla nwe de hata sezan makan emsa zilsibirida zala.” -¹⁷ Zep Yesus in kim Kapernaumk gwë gweka, dekam zep zë hëndep tawa tabinkim kon gwesibir hana'anka. Man zë gubirida gweka, “Ere mae mo karek-karek nakon em ëhalen, sap Alap Zëna angkam man kon gwesik hana'ara-teipsinkim de nësa irik ginkimye.”Yesus kim hogwe tahyo gwen zini empat enkam zëre hon de ang ta gwen hap kwang guluda kinikake:(Mrk 1:16-20,Luk 5:1-

11) ¹⁸ Yesus kim Ho Gutuna Galilea mo alp san gwë ha'anka, dekam zep zë hogwe tahyo gwen zi darena ake'anka. Ahana Simon— men desa hen “Petrus”kum nen gweblanan, oso zem Andreas han. Ho gutunak iwe hogwesa jalakam zertahyo'anka. ¹⁹

Yesus ki zep zë guzim zika, “Asa em ang ëblan. Ëe asa emsa zisi de hwëna lahyo gwen hap tawa sol.” ²⁰

Dekam zep hëndep jalana insa hli koso guk halka— Yesussu dikim hwëna ang ëblan hap. ²¹ Dekon kim deban zisong gweka, dekam zep etan aha zi darena ake'anka. Zen hen oso zeban zergwë'anka. Zen Yakobus ne Yohanis ne— Zebedeus Bak mo walas

dare. Zen bi zik zëre mo bul tahannak zinikin'inka, jalasa zë zioto tasibi'inka. Zao zep hen desa kirekam guzim zika. ²² Zen hen zao zep hëndep bulu insa hli kulki, hen bi zemka zëwe hli laka. Zëna dekam zep hen Yesusu ang ëblaka. Yesu kim tawa tabir song gwekake hen zi sang-sangna kim dawem tabir song gwekake:(Luk 6:17-19) ²³ Yesu dekam zep tingare Galilea mo langnak de ë-ëna zëre hon de ang ta gwen wenya in han ziamjanbir song gweka, hen zëwe Yahudi mo but srëm gol-gol san tawa tabir song gweka. Zen Alap Zën de irik gin hip de ol dawemkam tawa tabir song gweka,

hen kirekam-kirekam zi sang-sangsa dawem tabir song gweka. ²⁴ Galilea kon kim Yesus hup de ola insa tingare Siria mo lang san nol haladak, dekam zep zi beyam-byana kirekam-kirekam sang-sang karek nabare wenya nolöyaing gwe-gwezak. Sap dowal mo tilbiridanna, hen etilsintilsin wenya, hen taha-tana teisyainen srëm wenya, desa kitak nolöyaing gwe-gwezak. Hen Yesus dekam zep kitak dawem ta gwibirki.

²⁵ Dekam zini beya tangan nik zep Yesussu ang në gweblak. Ahakon Galilea korena, ahakon lang bosena Ëna Dare Taha-tap korena, hen ahakon tingare Yerusalem mo lang

nakorena, hëndep ahakon weyana
Yordan mo men eihya nakorena.

1. * **4:4** *Ul 8:3*

2. * **4:6** *Mzm 91:11-12*

3. * **4:7** *Ul 6:16*

4. * **4:10** *Ul 6:13*

5. * **4:16** *Yes 9:1,2*

6. + *Siria mo langna in, zen langna
Galilea kon utara san dep. Zen
dekam Roma mo aha irik gin lang,
hen Yahudi srëm zi ausuna zao hen
lowehe gwek.*

5 Yesus kim kwatapnak tawa tabirkike:(Luk 6:20-23)**5**¹ Yesus kim zi beyam-byana insa hlauludaka, dekam zep kwatap tek san hata seka. Zao zep zëre hon de ang ta gwen wenya ban zi trana insa zigolëteinikinki,² zao zep tawa tabi'inka,³ “Men zen zëre mae mo tahalhana Alap en hon ëblol gwegwenan,zen isrip-sri gwibinnik lowehe gwe'an,sap zen zen Alap mo irik ginni bi neibi'in.⁴ Hen men zen angkam enlalana ëdowe hana gwe'an,zen isrip-sri gwibinnik lowehe gwe'an,sap Alap sa zëno mae mo enlala dowe hananna insa isrip-sri

hap li ta sonezimdi.⁵ Enlala sae-sae
wenya,zen hen isrip-sri gwibinnik
lowehe gwe'an,sap Alap sa
gubiridala– zen de hen okamana ansa
bi gwibin hipye.⁶ Men zen tingare
zi dikim enlala dam-dam enkam
lowehe gwen hap ödwam gwe tine
gwenan,zen hen isrip-sri gwibinnik
lowehe gwe'an,sap lamkam men zëwe
enlala dam-dam wenya lowehe
gwe'ak, desa hen sa Alap gubiridala–
zëwe de hen bitü gwen hapye.⁷ Hen
men zen wal bose wal zemka
kwasang neibirida gwenan,zen hen
isrip-sri gwibinnik lowehe gwe'an,sap
kire zi hip Alap kwasang-kwasang
zemka sa gol gwizimdi. -⁸ Enho

lalak wenya,zen hen isrip-sri gwibinnik lowehe gwe'an,sap zen zen sa Alapsa nertower.⁹ Hen zini men zen umlae enlalana nol halada gwenan,zen hen isrip-sri gwibinnik lowehe gwe'an.Kire zini Alap sa gubiridala, 'An ere mo walas tanganna zen.'¹⁰ Dawemsa de syal gwibinnik men desa karek da gwibirin,zen hen isrip-sri gwibinnik lowehe gwe'an,sap zen zen Alap mo irik ginni bi neibi'in.¹¹ Hen emsa kim abe hap de jal hap lamang da gwibi'ik, hen karek da gwibi'ik, hen boton olkam blo-blo da gwibi'ik,em hen dekam isrip-sri gwibinnik esa lowehe gwer.¹² Orep men zen Alap

mo ola abare srëmnak ayang nul gwëk, desa hen kirekam karek da gwibik. Zep em de hen kire kareksa goitowe gwënkam, em dawëmkam ëisrip-sri gwe-gwë, sap ngein sin dawëmna Alap mam tangan naka ebe mae hap ngatan zi mo langnak hamal gulzim'ira.”Yesus hon de ang ta gwë wenya zen diki okamanak hi makan zen ëdërek gwë, hen pelita makan zen ëngatan gwë.¹³ “Em an zene Abon ang ta gwe'an, em okamanak san de hina kiye. Hwëna hina blëble gwënkam, dekam tembanesa dikim dërek gun hup dena man hom gwe-gwënan. Dërekna in de hom gwënkam, dekam zini bëjen ba mae

hap dwam gwibin. Zen dekam zalta dep de hiri gun en hap dena. ¹⁴ Hen em an okamanak san de t̄ingare zi hip de ngatanna kiye. Em hen dekam san de kwatap bolak de ëna kiye. Ëna in kore kam de ngatanna okama kawesinnik awe man zil ine gwenan.

¹⁵ Zen zep ere mae mo ngatanna bahem aning gul gwen. Sap zini bëjen pelita ngatannak yuna utuk gul sonen. Zen diki mejanak de lonenkam—dekam de golak de lowehen wenya in ngatannak lowehen hap. ¹⁶ Zen in zep, eno mae mo lowe henna diki t̄ingare zi mo nwenak kirekam zen ngatan gwe-gwen—dekam deka eno mae mo lowehen dawemna insa hla

nul gwek. Ki zen hen dekam sa ngatan zi mo langnak de Bian mo bosena teip nulsuk gweblal.”Yesus kim Musa mo titi tabin ol hap dena tawa tabirkike:¹⁷ “Asa bahem anakan kil tin, ‘Zen an Musa mo titi tabin olsa de wet gulsublun hap hatazaka,’ ahaksa, ‘Alap mo ol ayang gul gwen zi mo olsa de wet gulsun hup.’ Ee wet gulsun hup homë hatazak. Ee hwëna dawemkam de zëno ei nika ebe mae hap sul sonezimdin hibë hatazak.¹⁸ Zen in zebë eiwa denaka emsa gubirida'an: Nglï naban kama naban de aumwa hap de yaklanak jek-jak nën srëmnak, dekam tingare hamal hap de Alap mo ola sul sonen

tangan nik sa lwal. Aha-ere ol-gun betek maena molya mae lwa kinik.

¹⁹ Zen in zep, men nara titi tabin ola insa aha-ere ol-gun maesa ngip gunnu, hen men zen de anakan titi da gwibi'ik, 'Ansa sap esa ngip ul gwer,' zen Alap mo irik ginnik otde tangannak sa teinikin. Hwena men zen de titi tabin ola in san ang ta gwe'ak, hen aha zisi desan de ang tan hap titi da gwibi'ik, zen Alap mo irik ginnik teipsin-teipsinkim sa lowehe gwer. ²⁰ Zini sap man Farisikam de gubirida gwen zisi hen Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin zisi anakan kil di gwibirin, 'Zen dawemkam Musa mo titi tabin ol san

ang ta gwenan.’ Hwëna zëna desan zi mo nwe ennak ang ta gwenan. In zebë emsa gubirida'an: Em de zëno mae mo kim ëk enkam Alap mo dwam gwibin sin ang ta gwenkam, ki em molye Alap mo irik ginnik bitigwek.”Wal bosyansa de jal gwibirida gwen srëm hap de ol:²¹ “Ena dwan mes-eme ëtawa gwek: Musa Bak dwan mes-am anakare ol jalse gwenna nëno mae mo auyan-aza hap ayang gulzimki, ‘Zisi bahem tan. Nara zisi tanna, desa hwëna em tok hap karek tan.’ -²² Hwëna angkam Ëe ama emsa gubirida'an: Men nara wal bose zemka jal gweblanna, kire zini Alap sa lamkam karek tala. Hen men

nara aha zisi wakwak tanna, kire zini hen karek tan hap dena. Hen men nara wal bose zemka gublunna, ‘Em in enlala joblo-topna,’ kire zini zen tinsin srëm syauk bla san dep dena.²³ “Zen in zep, em de Alap hap kire-kiresa de golblan hap enlala gwenna, hëndep em de Alap mo golak golhatankam, hwëna dekone etan enlala gwe'anam, ‘O hare ano wal bosyanna man-am ëre mo karek nakon asa gïl-gïl gwebbla'ara,’²⁴ ki kire-kirena insa emki Alap hap de golblan srëmnak teksonnak iwe hli yun. Nonol emki wal bose om in han eno karekna insa tap ulsun. Tap ulsunnuk, dekam etan lwa halza—

dekam de kire-kirena insa enlala dawem naban Alap hap golblan hapye. ²⁵ Zen in zep, ere mo karek nakon de wal bose uk emsa gïl-gïl gweblanna, emki nabakam tap un. Tap un srëmkam, ki eno wal bosyanna in maka emsa teipsin zinik klak ta'ara. Teipsin zini in hwëna dekam maka zëre mo dam taha nakore jana zisi gubirida'ara— emsa de bwinak se tya irin hip. ²⁶ Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Em bëjen em dekon wet son— te-alana men ki en teipsin zini in emsa gubluka, kire enkam de golblan srëmkamye.”Ëkahalo gwe-gwen srëm hap de ol: ²⁷ “Em dwan mes-eme

Musa mo ol jalse gwenna ansa ësane gwe-gwek, 'Bahem ëkahalo gwen.'

-28 Hwëna angkam Ëe ama emsa gubirida'an: Men nara wesya swi enlala naban ertabinni, ki zen mes enlala nakon kahalo gwibirida. 29

Emsa de ere mo aha nwe titi da gwe'anam, 'Haen, nen karekna wakinsa karatda un,' ki em nwena insa alsin nika hiri son. Sap eme dare nwe naban zigwë'anaka, ki esa hëndep Asa hli tala. Ki hwëna tinsin srëm syauknuk dep sa emsa hiri daser. 30

Hen kirekam, emsa de ere mo dam taha kareksa dikim gon hap titi da gwe'anam, diki dawemna em blansin. Sap eme dare taha naban zigwë'anaka,

ki esa Asa hli tala. Ki hwëna tinsin srëm syauknuk esa hëndep denaban gwë gwera.”Wesya de baes gwibin srëm hap de ol: ³¹ Yesus ki zep etan gubiridaka, “Em dwan mes-eme Musa mo ol jalse gwenna ansa ësane gwegwek, ‘Zini we zemka sap de baes gwibinkim, hwëna nonol baes gwibin hip de suratsa de anakan ale gunkum, “Ëe mesë kire hap baes gwibik.””

- ³² Hwëna angkam Ëe ama emsa gubirida'an: Men nara we zemka baes gwibinni, wenya in de kahalo gwen srëmnak, ki hwëna dekam zen mes aha zi de kahalo gun hup golgunda. Hen we baes gwibinni insa de ahanik gonkam, zen hen Alap mo nwenak

kahalonak gwë gwe'ara.” Anakare hap de ol: Bahem anakan ëgu gwen, “Alap, mese ki asa hla tanda.”³³ “Em dwan tawa nakake, orep Musa Bak nëno mae mo auyan-azasa ki hen anakan jalse gwibirida gweka, ‘Bahem boton hap anakan ëgu gwen, “Alap, mese ki asa hla tanda.”’ Hen zen man titi ta gwibirki, ‘Em de banakare mae hap Bian mo bose gubin niban gu-gunnu, hëndep kire enkam emki syal gwe-gwibin. Kirekam de syal gwibin srëmkam, ki Alap mo nwenak mese karek gwera.’ -³⁴ Hwëna angkam Ëe ama emsa gubirida'an: Bahem tangan Alap mo bose gubin niban ere mae

mo ola sosen gul gwen. Hen Alap zëre mo bosesa de gollëwen hap bahem hen anakan ëgu gwen, ‘Ngli, mese ki asa salblanda.’ Sap nglina zen Alap zëre mo nikin gwenna zen—men dekon nësa tingan irik gi'iraye.

³⁵ Anakan hen bahem Bian mo bosesa de gollëwen hap ëgu gwen, ‘Kama, mese ki asa salblanda.’ Sap zen apdenak— anakan de gun nubanye, ‘Alap, mese ki asa salblanda.’ Sap okamana an, zen Alap zëre mo tana ik so sone gwenna zen. Anakan hen bahem ëgu gwen, ‘Ëna Yerusalem, mese ki asa hla tanda.’ Sap Yerusalem, zen Teipsin Zini Alap zëre mo ë yawala zen. ³⁶ Hen Alap

zëre mo bosesa de gollëwen hap bahem hen anakan mae ëgu gwen, ‘Ëre mo nol ala, mese ki asa hla tanda.’ Sap eno sosonna hom– dekam de ere mo nol alana insa aha-ere sihi mae naka anakan wet gulsun hupye, ‘Ano nol alana an zen ngap-ngap gwen,’ ahaksa, ‘Zen kakak gwen.’

³⁷ Diki Alap mo bosesa de gubin srëmkam em ëgu gwen, ‘Ëe eiwa denakaë ton'an.’ Sap em de anakan ere mo olsa sosen gul gwenkam, ‘Zen ki asa salblanda,’ dekam hwëna em dowal mo kigi mo dwam gwibin sine ang gwe'ara.”Hwë-hwëkam de nënaka karek ta gwibin srëm hap de ol:(Luk 6:29-30) ³⁸ “Em dwan mes-

eme Musa mo ol jalse gwenna ansa
ësane gwe-gwek, 'Zi de wal bose zik
mo nwesa tobe ënkam hai soblankam,
ki zini in mo nwena emki hen hai
soblan. Ahaksa ëk naka de tobe
ënkam kam tablankam, ki hwëna zini
in mo ëk naka emki hen kam tablan.'

- 39 Hwëna angkam Ëe ama emsa
gubirida'an: Zi jal-jal de emsa karek
tanna, bahem ere mo timsi goljalse
gweblan. Emki hwëna sosok gulblun.
Emsa de zi i tranak lek tyankam, em
etan eihya i trasa zitrëblan— zëwe
deka hen emsa lek tyaka. ⁴⁰ Emsa
de ahanik teipsin zinik botonkam
anakare ola ban klak tanna, 'Zen mes
ano kire-kirena totoresa kap taka,' zen

men desa em de hwëna kap tablan hap dwam gwe'ara, emki hëndep kap tablan, hen dekon em etan mas-mas tablan. ⁴¹ Emsa de jana zi zëno nihin dohon-honsa de aha-ere kilometer enkam wë tablan hap tik-tik tanna, em hwëna dare kilometerkam em wë tabla song gwen. ⁴² Zi de emsa banakare mae hap abe tanna, em hëndep golblan. Hen zi de emsa ba maesa de bohë gulblun hap abe tanna, emki hëndep bohë gulblun. Bahem salsiblin.”Ere mo jal zisi de kwasang gwibirida gwen hap de ol: (Luk 6:27-28,32-36) ⁴³ “Musa mes dwan-am nësa anakan titi ta gwibiriki, ‘Wal bose wal en omka em

kwasang gwibirida gwen.’ -Hwëna zëno olsa de tawa ta gwibin wenya zen anakan mas nul gwenan, ‘Nëre mae hap de jal zisi sap esa husus eibirida gwer.’⁴⁴ Hwëna angkam Èe ama emsa gubirida'an: Ere mae hap de jal zini em kwasang gwibirida gwen. Hen men zen emsa karek da gwibirin, zëbe mae hap Alapsa em abe ta gwen— Zen dikim dawemsa zëbe mae hap gol gwizimdin hipye.

⁴⁵ Sap tingare zisi de kwasang gwibirida gwenkam, zen dekam esa ngatan zi mo langnak de Bian zëre mo bi gwibiridan walaskam loweher. Sap Alap insa yaklana yang tasiki, zen zi dawem-dawem ensa hom

zïlbirida ine gwenda. Zen hwëna karek-karek gol gwen wenyaka hen zïlbirida ine gwenda. Hen ona insa ïl tï gwenda, zen dawemsa de syal gwe-gwibin wenya kip, hen kareksa de syal gwe-gwibin wenya kip. ⁴⁶ Zep em de enaka de kwasang gwe-gweblan zi ensa etan kwasang gwibirida gwenkam, ki hwëna anakan bahem ëkil gïl gwen, ‘Alap sa kire hap asa sam gwesibiridala.’ Roma mo ïrik gïnnik dep de te-ala alal ta gwen zini sap ki kire enkam ëgwë gwenan. Zen hen karek gol gwen bose zemka hwë-hwëkam zënaka kwasang neibirida gwenan. ⁴⁷ Hen em de zisi golëtowenkam, em de ere mo wal

bose wal ensa dawem ta guk gwibinkim, hwëna aha zisi hom, dekam bahem anakan ëkil gil gwen, ‘Ano bosena dekam sa Alap mo nwenak dawem gwer.’ Alapsa de tame tan srëm zini hen ki kire enkam hwë-hwëkam wal bose wal en zemka dawem da guk gwibirin. ⁴⁸ Sap nëno mae mo ngatan zi mo langnak de Bianna, zen sowehen tangankam kitak de zisi kwasang gwibirida gwenda— sap hen karek gol gwen zi. Zep em hen kirekam em nëre mae mo Bian mo kim ëgwë gwen.”

1. * **5:7** *Mat 18:31-35*

2. * **5:21** *Kel 20:13, Ul 5:17*

3. * **5:27** *Kel 20:14, Ul 5:18*
4. * **5:31** *Ul 24:1*
5. * **5:33** *Im 19:12, Bil 30:2, Ul 23:21-23*
6. * **5:38** *Kel 21:24, Im 24:20, Ul 19:21*
7. * **5:43** *Im 19:18*

6 Mae hap de ol: Alap hap de syala, zi dikim emsa boltere tan hap bahem gol gwen.⁶¹ Yesus dekam zep etan tawa tabinni ayang gulzimki, “Em de Alap mo bose hap tahalha zisi mas gwibirida gwenkam, ahaksa Alap hap de aha syal maekam, zi mo nwenak bahem golada gwen— dekam de emsa gublun hap, ‘Zen dawemna.’ Kirekam de syal gwenkam, ki hwëna ngatan zi mo langnak de Bian molya syala in hap de dawemna ebe hap golblaka.² Zep em de tahalha zisi Bian mo bose hap mas gwibiridankam, bahem aha zisi hamal hap gu-gubiridan— tagal gwennak de emsa hla tan hap. Bahem but srëm

golak ahaksa ätagal gwen maenak anakan gubiridan, ‘Ëe kimë mas gwibiridan hap hata'ak, em dekam terya ban asa hut lu ane guk–dekakim zi beya asa hla dak, “Zen man angkam mas gwibiridan hap hata'ara.” Men zen ëk enkam Alap mo nwenak dikim ësam gwesin hip de syala nol gwenan, zen kirekam ëgwë gwenan. Hwëna eiwa denakaë emsa gubirida'an: Sap desa mes zëre mae mo tahalha zisi de mas gwibirida gwen nakon boltere da gwibik, zep zëbe mae hap Bian Alap molya lamkam zëre mae mo syala in hap de dawemna golzimki. ³ Hwëna em de tahalha zisi mas gwibirida gwenkam,

sowëkam emki mas gwibiridan— aha zi de emsa tawa gweblan srëmkam.

⁴ Aningkim em aha zi hip dawemna gol gwizimdin. Sap nëno mae mo ngatan zi mo langnak de Bianna, Zen zi mo aning gun syala man hlaul gwizimnira, hen Zen sa hwëna ebe mae hap dawemna gol gwizimdi.”⁵

“Em de Alapsa gu sone gweblankam, zi mo nwenak bahem— zi de emsa hla tan hapye. Men zen kire enlala naban nen sone gweblanan, zen zi beya mo ngirin nikon nen sone gweblanan— sap but srëm golak, hen sap ëtagal gwen maenak. Men zen ëk enkam Alap mo nwenak dikim ësam gwesin hip de syala nol gwenan, zen kirekam

ësam gwesik gwenan. Hwëna eiwa denakaë emsa gubirida'an: Sap desa mes zëre mae mo Biansa de gu sone gweblan nakon boltere da gwibik, zep Bian Alap molya lamkam kire syal hap de dawemna golzimki.⁶ Hwëna em de Alapsa gu soneblankam, gol mwanak em tin, hen lilikinni em solhlasin. Dekon em aningkim gu soneblan. Sap nëno mae mo Bian, hla ta gwen srëm Zini Alap, Zen zi mo aning gun syala man hlaul gwizimnira, hen Zen dekam sa hwëna ebe mae hap dawemna gol gwizimdi.”Yesus kim kirekam de Biansa gu sone gweblan hap tawa tabirkike:(Luk 11:2-4)⁷ “Em de

Alapsa gu soneblankam, bahem aha-
ere abena etan gollwa halasen gwen-
men kirekam Alapsa de tame tan
srëm wenya ëgwë gwenanye. Sap zen
man ëkil gïl gwenan, ‘Abesa de mam
blalkam gollwa hala serankam, ki sa
ano abena dokwak gulu.’⁸ Hwëna
kirekam waba hap. Zep em zëno mae
mo kim bahem. Sap Bian Zen mes
eno dwam gwibinni tame gulku- em
de nama abe tan srëmnak.⁹ “Zep em
a kirekam em gu sone gweblan:Bian,
ngatan zi mo langnak de Zini,dikire
eno bosena teip nulsuk gwek.¹⁰
Diki okamanak awe Em hen irik gin-
in kirekam hen ngatan zi mo langnak
irik gi'irake.¹¹ Namen dep de

tembanena ap golzim.¹² Ano mae mo karek-karekna ap tap gulsuk gwizim–ëe men kirekamë hen aha zi mo karekna eititi ei gwibirin, men desa ap nol gwizimninke.¹³ Asa de akasibirida gwennak bahem nwe enkam asa kara ta gwibin. Hwëna dowal mo kigi mo taha nakon asa alal gul gwe.” -¹⁴ Etan ki zep gubiridaka, “Men nara wal bose zik mo zëbe hap de karek golblansa eititi gwibir-blinkam, ki ngatan zi mo langnak de Bian sa hen zëno karekna eititi gwibir-blira.¹⁵ Hwëna em de wal bose uk mo ebe hap de karek golblansa eititi gwibin srëmkam, ki Bian hen molya eno karek-karekna ep

tap gulsubluka.”Bian hap de tembanesa ëlwa gwen hap de ol: ¹⁶ “Em de Biansa dikim enlala zon tasiblin naban abe ta gwen hap tembanesa ëlwa gwenkam, nwe-masena bahem ëdowe hana gwen. Sap men zen ëk enkam Alap mo nwenak dikim ësam gwesin hip de syala nol gwenan, zen kirekam ëgwë gwenan. Zen son maesa nawa gwibirin— dekam de zi anakan tawa gwibiridan hap, ‘Zen an Alap hap tembanesa ëlwa'an.’ Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Sap desa mes zëre mae mo tembane lwan nakon boltere da gwibik, zep Bian Alap molya lamkam kire syal hap de dawemna

golzimki. ¹⁷ Hwëna em de Biansa dikim abe tan hap tembanesa lwankam, nwe-masena em ngan tasik gwibin hen nol alana em sisir ta

gwibin. ¹⁸ Bap zen aha zi emsa anakan tame tabin, ‘Zen Biansa dikim dawemkam abe tan hap tembanesa ëlwa'an.’ Sap nëno mae mo Bian, hla ta gwen srëm Zini Alap, Zen zi mo aning gun syala man hlaul gwizimnira, hen Zen dekam sa hwëna ebe mae hap dawemna gol gwizimdi.”Ngatan zi mo langnak de kire-kiresa lam gun hup de ol:(Luk 12:33-34) ¹⁹ “Auhu-kama ennak awe bahem kire-kirena ëbeya gwen. Awe hwëna sa ëkalse gwer hen winim

sa blom da gwibir, hen sowë zi sa dekam de kap tan hap eno gola insa dre dal. ²⁰ Diki dawem tanganna ngatan zi mo langnak em kang ta gwen. Zëwe molya ëkalse gwëk, hen winimni molya zë blom dabik, hen sowë zini banakan molya kap dak.

²¹ Sap men zëwe eno kire-kirena ërlwa gwenna, eno enlalana hen zëwe sa lwa gwera.”Enho nakon de ngatan gwen hap de ol:(Luk 11:34-36)²² “Nwena zen tim hip de lïlikin– enho dikim ngatan gwen hap. Nwe nik de lalak nënna, dekam enhona hen ngatanna. Eno gwë hanna dekam, san de ngatan san de song gwenna. ²³ Hwëna em de nwekam men-san an-

sankam hir-hir gwe naserankam, dekam bute hala seran makan esa gwë gwera. Hen eno nwe nik de hai nänkam, dekam kawesin tangannak esa gwë gwera.” -Enlala beya gwen srëmkam de lowehe gwen hap de ol: (Luk 16:13,12:22-31)²⁴ “Zini bëjen dare teipsin zisi dawemkam babu gwizimdin. Zen hwëna aha-en naka sa dawemkam kwasang gwe-gweblala hen blikip gwesik gweblala. Aha zini insa molya. Zep em hen kirekam: Em bëjen em syala dan son—Alap mo syala ban, te-ala beya gwen hap de syala banye.²⁵ “Zen in zep, em bahem anakan ëngalap gwe-gwen, ‘Ëe banakan asa gwër? Ëe basa asa

twin gwibir hen otde gwibir? Hen ëe basa asa ala so gwer?’ Emki ëenlala gwen: Eno gwëenna zen tembane en nakon hom lwa gwenan, hen timni ala so gwen hap de en nakon hom lwa gwenan. ²⁶ Em ba hap de kirekam ëngalap gwe-gwen hap? Emki mawasa enlala gwibiridan. Zen hom ba maena eiyas nil gwenan, hen hom dan gwenan, hen zëno mae mo gudangna hom— zëwe de tarankam ba maesa kang ta gwen hapye. Hwëna zen mes ki tame nuk, ‘Ngatan zi mo langnak de Bianna ki tembanena ap gol gwizimnira.’ Zep emki hen dam gulsuk gwen, ‘Ëe Bian mo nwenak mawa betek mo kim hom.’ ²⁷ Em de

ere mo gwën hap ngalap gwenkam,
san ha em emaka ere mo gwënna insa
engka en mae langa gulsu'ura?
Bëjen.²⁸ “Zep em ba hap de anakare
hap enlalana ëbeyam-bya gwen hap,
‘Ëe basa asa ala so gwer?’ Emki sap
sona ok ei'i enlala gwibiridan. Zen
hom syal ta gwenan, hen pakeanna
hom dayal gwibirin.²⁹ Hwëna Ëe
ama emsa gubirida'an: Sap teipsin
zini Salomo Bak, zen hwëna hom ok
eis nwe-awes makare pakeanna
akeka— desa de zëre mo te-ala
beyakam teisyan hapye.³⁰ Em in
Biansa de taïbliblanna tawa naka
hom! Ok eis mo ëhultunnu tihis
tanganna, sap zen namen de ënwe-

awes gwenkam, hwëna ka'an de ëjek-jak gwen. Zen sap eiwa kirekam, hwëna Alap ki desa kara ta gwibirida. Zep emki Biansa anakan taïbli gweblan, ‘Zen molya asa ala so gwen hap denakim da tasiki.’³¹ “Zep em bahem anakare hap ëngalap gwegwen, ‘Ëe basa asa twin gwibir hen otde gwibir? Hen ëe basa asa ala so gwer?’³² Sap Alapsa de tame tan srëm zini zen kirekam ëngalap gwegwenan. Hwëna nëno mae mo ngatan zi mo langnak de Bianna, Zen anakan tawana, ‘Ano walasna an kiresa tahalha gwibi'ira.’³³ Hwëna kitak ere mo tahalha gwibinni insa esa hla kul gwer— anakare enlala de eno mae

mo enhonak bol-zaun gwenkamyë,
‘Diki Bian Zen nabakam nësa irik
gilzin, hen ëe anik zëno dwam gwibin
en san ang tak.’³⁴ Bahem ka'an dep
dena kip anakan ëngalap gwe-gwen,
‘Ëe ka'an basa asa jogwaher gul?’ Sap
namen de tahalha hap dena, zen srën.
Ka'an de tahalha hap dena, zen hen
srën. Bahem ka'an de tahalha hap
dena namen enlala gwibin. Dikire eno
enlalana namen en dep dena kip lwak.
Ngein sin dep de tahalha hap bahem
ëngalap gwe-gwen.”

1. + *Dekon aha zi man lun mas
gulku— men kirekam gerejanak
aumwa topnak ëgu sone gwenanye.*

*Zen a kirekam mo: “Sap Em en
sosonna hen teipsinni. Zep dikire
eno bosena händep denaban teip
nulsuk gweblak. Amin.”*

2. * 6:23 Tit 1:15

7 Wal bose wal uk mo kareksa de
hlaul gwizimdin srëm hap de ol:
(Luk 6:37-38,41-42)7¹ Yesus dekam
zep etan tawa tabinni ayang gulzimki,
“Wal bose wal omka bahem gubirida
gwen, ‘Zen karek tan hap man
dakasti'ira.’ Ki hwëna Alap sa hen
emsa gublula, ‘Zëna hen karek tan
hap man dakasti'ira.’² Sap em men
kire enkame wal bose omka karek tan
hap gublu'anka, ki hwëna Alap hen
kire enkam de emsa karek tan hap
maka gublu'ara. Sap eme aha zisi
gublu'anam, ‘Zen kirekam ngip
gulku,’ Alap dekam sa hen emsa
karatda tala— eno gwënsa de anakan
hlaulblun hap, ‘San ha zëna hen

kirekam ngip gul gwenda?’³ Hen em ba habe wal bose uk mo ngip gun betek tolsa hla kul gwizimnin? Hwëna ere mo ngip gun yawala em desa de oto gulsun hup ema baes ta gwenan.⁴ Kirekam insa ëgwë gwenan, zen men kiye: Zi de wal bose zemka gublunna, ‘Anik eno nwenak de te klana insa gulsuk,’ hwëna zëre mo nwenak hen balok tek yawala ki lwa'an. Desa maka nonol gulsu'ura— dekam de dawemkam wal bose zik moka hlaun hupye.⁵ Em in Alapsa ëk enkame ang ë gweblanan. Diki nonol enaka emaka oto lasik gwibi'in. Ki esa dawemkam kara gwera— dekam de wal bose omka

halen ora san zerwet son hapye.”Dawem enkam de Alap mo irik gin hip denaka tawa ta gwibin hip de ol:⁶ “Alap onakore ol dawemna bahem lwa makare enlala zi hip waba hap tonbirida gwen. Zen sa hwëna jala ban ja-ja nul gwer hen emsa sa naptabirida gwer. Hen Alap onakore ol dawemna bahem gwe makare enlala zi hip gol gwizimdin. Ki hwëna zen sa zalta dep tanakam nyaubir.”Kirekam de Alapsa abe ta gwen hap de ol:(Luk 11:9-13)⁷ “Men kiresa ena dwam gwibinni, Alapsa em abe ta tine gwen. Ki Zen sa hëndep kiresa ep gol gwizimdi. Em teibir tine gwen, dekam esa hëndep

Zëbon onakon hla kul gwer. Hen orasa em tëbla tine gwen. Zen dekam sa ep zerträblala. ⁸ Sap zini men zen abe ta gwenna, zen gul irinkim. Men zen tei gwibinni, zen hlaunkum. Hen men zen orana të gweblanna, zëbe hap zerträblankam. ⁹ Ebon mae onakon san ha ki bi zem walas zikhip kasona golblaka?— zen de roti hap abe tankamye. ¹⁰ Ahaksa wanyana san ha ki golblaka?— zen de hogwe hap abe tankamye. ¹¹ Em sap jal-jala, hwëna eno anakare kwasang enlalana hen ki, ‘Ëe anik dawem naka ëre mo walas hap golblak.’ Nëno mae mo Bian, ngatan zi mo langnak de Zini, Zen hwëna dawem tangankam nësa

kwasang gwibirida gwenda. Zep Zen hen Desa de abe ta gwenkam dawem kire-kiresa nöp gol gwizimnira.”Tingare Alap mo titi tabin ola kon, bol-zaun wenya an zen tangan: ¹² “Men kirekam ena dwam gwe'ara, zi de kirekam emsa gwë gweblan hap, em hen ahasa kirekam em gweibirida gwen. Sap kirekam de enaka golëlowehe gwen hap dena, zen zen ausuna— Musa mo titi tabin olak hen Alap mo ol ayang gul gwen zi mo olakye.”Mae hap de ol: Ngatan zi mo lang san dep de orana eiwa klakatna.(Luk 13:24) ¹³ “Hëndep de ëngaya gwen hap de ëdwam gwenna, lilikin klakat san em biti gwen. Sap

lilikin yakna hen ora dak-dakna, zen syauk bla san dep dena. Zen in zep zini desan beyakam egwahal gwenan.

¹⁴ Hwëna eiwa klakat tanganna—hëndep de ëngaya gwen hap de lilikinni hen oranaye. Zep zini beyakam hom orana insa dam dasik gwenan.”Nësa de yasik tabin hip de zisi de kire nakon dam tasibin hip de ol:(Mat 12:33-35,Luk 6:43-44)¹⁵

“Bira! Botonkam de tawa ta gwibin zini sa ebon mae yaing gwe-gwezal. Ol toran nakon esa kil li gwibir, ‘An hen nëban mae apdenak— Alap mo hanan tabin walas.’ Hwëna zen in gwe tihï jal-jal makarena. Zen sa emsa hit di gwibir. ¹⁶ Em zëre mae

mo lowehen nakon hen syala kon esa
ki dam lasik gwibir. Kwiwe dansa
bëjen lemo timnik taran. Hen dokot të
ngi-ngina bëjen rambutan dankam
tën. ¹⁷ Men kiye hen tenya: Zen
zëre mo dan enkam ëtë gwenan.
Tenya men zen twin gwibin srëm
tetan dankam ëtë gwenan, zen bëjen
twin gwibin tetan dankam tën. Hen
tenya men zen twin gwibin tetan
dankam ëtë gwenan, zen bëjen
twinbin srëm tetan dankam tën. ¹⁹

Tingare tenya men zen twinbin tetan
dankam ëtë srëm gwe-gwenan, zen lu
tan en hap dena— desa de syauk
blanak tru tasen hap. ²⁰ Zen
kirekam hen— botonkam de tawa ta

gwibin zini inye. Em zëre mae mo syala kon hen lowehen nakon esa ki tame la gwibir.”Mae hap de ol: Zini men zen botonkam ëgu gwenan, “Ëe an Yesussu de ang gweblan zi,” hwëna Alap sa desa karek tabiri.(Luk 6:46,13:25-27)²¹ “Tingan men zen Asa anakan daken gweblanan, ‘Bian, Bian,’ hwëna zen molya kitak Alap mo irik ginnik bitï gwëk. Diki men zen zëre mo dwam gwibin sin syal ta gwenan, zen zen en sa zëre mo irik ginnik bitï gwer.²² Aumwa hap de zisi klis gunnuk, zini beya tangan nik sa Asa daken gweblal, ‘Bian, Bian, ëe ere mo bosekamë hamal hap de ola ayang ul gwizimk. Hen ëe eno

bosekamë dowal-dowala olëalsa sone gwibik. Hen owas-owasna eno bosekamë syal ei gwibik.’²³ Hwëna Ëe asa ding gulzim, ‘Em Abon dep denaka hom. An kon em hëndep sek gwen, sap em an zene karekna ol gwek.’”Enlala blala ban de lowehe gwen hap de ol:(Luk 6:47-49)²⁴ “Zen in zep, zini men zen ano ola ësane gwe-gwenan hen desan ang ta gwenan, zen men kiye— enlala blala bare zini men zen gola moko dawem naban taukuke.²⁵ Kim o dil gwëk, ho namwa yawala dekam zep sap desan tilzik, hen asese yala dekam zep sap akabla zaka, sap zëno mokona olk san de hul-hul tanna.²⁶

Hwëna zini men zen ano ola sap
ësane gwe-gwenan hwëna desan de
ang tan srëmkam, zen men kiye–
enlala joblo-top zini men zen moko
srëmkam gola taukuke. ²⁷ Hwëna
kim o dil gwek, hen ho namwa yala
kim desan tilzik, hen asese yala kim
taiki, dekam zep hëndep gola in mal
heka, hëndep karek tangankam
dreweka.”²⁸ Yesus kim kirekam
tawa tasibirki, zi beyam-byana in zen
zë sane da'ak man tangan
denggwanblak. ²⁹ Sap zëno tawa
tabinni soson tanganna– san de
teipsin zi mo tawa tabinni kiye. Musa
mo olsa de tawa ta gwibin hip de zi
mo tawa tabin niban apdenak hom.

8 Yesus kim sop sang-sang karek nabare zini dawem takake:(Mrk 1:40-45,Luk 5:12-16)**8**¹ Yesus kim kwatap tek nakon ati gwe zaka, zini beya tangan nik zep ang nēblazak.² Zao zep hen sop sang-sang karek nabare zini Yesus onak dep hata zaka, boklesa zep Yesus mo nwenak kom so zaka. Dekon zep abe ta seka, “Bian, Eme dwam gwe'anam, Em emaka asa dawem ta'ara.”³ Yesus ki zep towanblan naban ding gulbluka, “Ëe ama dwam gwe'an. Em dawem gwen.” Dekam zep hēndep sop sang-sangna in kon dawem gweka.⁴ Zao zep etan gubluka, “Insa emsa dawem tanan, bahem mae ahasa tonbiridan.

Diki nonol Alap mo golak de syal tan zi hip ahana kip enaka zertrëbla. Zao gublu, ‘Emki asa hla tan. Èe san ha mesë dawem gwer?’ Musa Bak mo titi tabin olak men kirekam sop sangsang karek zi de dawem gwennak dep dena lwakke, zen kirekam em syal gwibin. - Zen dekam sa tingan emsa anakan tame dal, ‘Zen eiwa mes tangan dawem gweka.’”Yesus kim Kapernaumk jana nabare zi hon de babu gwen zini dawem takake:(Luk 7:1-10,Yoh 4:43-54)⁵ Yesus kim Kapernaumk hata onka, ki zep zë Roma mo jana zi mo mamna Zëbon onak dep hata zaka, zao zep Yesussu mas gweblan hap abe ta gwe'anaka. ⁶

Man zë gubluka, “Bian, abon de babu gwe-gwen zini golak sang-sang sabak nik gwë'ara. Zen ni ensa ta gwe'ara. Luwen maena banakan dep.”⁷ Yesus ki zep ding gulbluka, “Ëe asa desan dawem tan hap song gwer.”⁸ Hwëna jana zi mo mamna in ki zep ding gulbluka, “Bahem, Bian. Ëe dawem naka hom, zep ëe ama saher gwe'an—em de ano golak hatan hapye. Hwëna anakan-en Em gun, ‘Zi sang-sangna in zen dawem gwen,’ dekam sa dawem gwera.”⁹ Sap ëe mesë Emsa taïblïblak, ‘Eno ol-gunnu bëjen kirekam lwa srëm gwen.’ Sap abon onakon de teipsin zini ki. Ano otdenak dena hen ki. Ëyë ëre mo

otdenak denaka gublu'anam, 'Em song gwen,' zen dekam maka song gwe'ara. Hen ahanakaë gublu'anam, 'Haen,' zen hen dekam maka song gwe'an zala. Ëyë ëre hon de babu gwen zisi gublu'anam, 'A desa syal gwibir,' zen dekam maka hëndep syal gwibi'ira. Ëe sap teipsin tola, zep ano ol san kirekam ang ta gwenan. Hwëna Em in teipsin tanganna, zep eno ol san sa ki kirekam lwal.”¹⁰ Yesus man tangan tenggwanblaka— zëbon onakore olsa de kirekam sane gwenkam. Dekam zep zi trana in zen ang nëblan da'ak desa lero gwibiridaka hen gubiridaka, “Eiwa, zini in man Asa taïblïbla'ara. Ëe homë

mae Israelk kirekam de sërkam Asa taïbliBlan zini zertowek. ¹¹ In zebë emsa gubirida'an: Yakla hata sezan nakon hen nikin anen nakon, Yahudi srëm zini beya tangan nik sa tagal gwer— Alap mo irik gin kon gwisibir hanan tembane yawalak de apdekam eisrip-sri gwen hapye, Abraham, Isak, hen Yakob mae han. ¹² Hwëna Yahudi zini, zen diki zen tangan— Alap mo irik ginnik de sap bitï gwen hap de wenyaye. Desa hwëna beyakam sa kawesin sin dep yal nulin— men dekon zi mo angna yusyustin niban gona ta gwenanke, hen sang-sang hap ëkna ngalk-ngalk da gwibirinke.” ¹³ Hwëna Yesus ki

zep etan jana zi mo mamna insa gubluka, “Angkam sap esa song gwera. In kirekam ena Asa taïblïblala, in zep sa ki kirekam lwal.” Zëre hon de babu gwe-gwen zini in hëndep dekam zep ki dawem gweka. Yesus kim zi beyam-byana dawem tabirkike:(Mrk 1:29-34,Luk 4:38-41) ¹⁴ Yesus ki zep Petrus mo gol san song gweka. Zëwe zep Petrus mo we marena hlau'un zaka. Ewen naban nisi ta'ak. ¹⁵ Zao zep wenya insa tahanak towanbir ineka. Ewenna in kon dekam zep hëndep sër gwek. Dekam zep hëndep luwek, hen dekam zep tembanekam mas gweblak. ¹⁶ Yaklana kim dum gwe heka, dekam

zep zini dowal de tilbiridan zi sang-sang beyam-bya naban Yesus onak dep nolëyaing gwezak. Yesus ol-gun enkam zep dowal-dowala insa golëalsa sone gwe'anaka, hen tingare zi sang-sang beyana insa dawem ta gwibi'inka. ¹⁷ In kim kirekam syal gwibirki, dekam zep zauk— zëre hap dena mensa Alap mo ol ayang gul gwen zini Yesaya Bak orep ayang gulzimkiye, “Zen sa nëno mae mo karek-karekna hen sang-sangna mensa nihin makan wei kulsuk gwenan tonzim iri.” -Mae hap de ol: Yesussu de ang gwe-gweblanna, zen dam-dam naka hom.(Luk 9:57-62) ¹⁸ Yesus kim zi beyam-byana

insa anakan hlauludaka, “Zen mes Asa dot dasinin,” dekam zep zëre hon de ang ta gwen wenyaka gubiridaka, “Nen ho gutuna an mo men eiha san tablan gwe kinin.”¹⁹ Hwëna ki zep zë Musa mo olsa de tawa ta gwibin zini Yesus hon dep hata zaka. Zao zep gublu zaka, “Bian Guru, men desane ki të gwe'anka, ëe asa Emsa ang gweblanda gwer.”²⁰ Ki zep hwëna ding gulbluka, “Gwenya witr zem ki. Hen mawana zol zem ki. Hwëna ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna ano ni ta gwen gola hom.”

-21 Zi beyana in zen dekam ang nëblanda gwe'ak, etan ahanik zep hwëna gubluka, “Bian, ëe asa

lamkam Emsa ang gweblanda gwer, hwëna nonol ë san anik lwahak. Ère mo bian de tìn hyanak asa Ebon dep hatazal.”²² Hwëna Yesus ki zep ding gulbluka, “Em angkam emki hëndep Asa ang gweblan. Eno bian de tinkim, dikire tok bose zik lo dasik.” Yesus kim ho ngëp naban asese naban jalse gwizimkike:(Mrk 4:35-41,Luk 8:22-25)²³ Dekam zep hëndep Yesus zëre hon de ang ta gwen wenya ban bulkum men eiha san dep golësek gweka. ²⁴ Mumuk ennak zep hwëna ho gutuna in mam enkam ngëp-ngep gweka, hëndep bulu in dekam sek gwe'ak sop gun hup zep alp gwesi'ik. Hwëna Yesus

Zëna dekam nama nisi mumukkum ta'anaka. ²⁵ Hwëna dekam zep anakare ola ban li dak, “Bian, nënaka Em ngaya tabin! Nen an em-am angkam juwe'an!” ²⁶ Ki zep ding gulzimki, “Em ba habe äairi'an? Em an eiwa home Asa laiblibla'an.” Ki zep hëndep luweka, dekam zep asese naban ho ngëp naban jalse gwizimki. Dekam zep tangan hëndep së nëhek.

²⁷ Zëre hon de ang ta gwen wenya in dekam zep tenggwaran naban ëguk, “Eiwa, zini an wehasa hom! Ba hap tangan asese naban ho ngëp naban betek nëblanan!” Yesus kim dowal-dowal mo bi gwizimdin zi darena dawem sokake:(Mrk 5:1-

20, Luk 8:26-39)²⁸ Ho gutu men eihiyanak kim golëyaing gwe naka, Gadara mo langnak, zao zep dowal beyam-bya mo bi gwizimdin zi darena Yesus onak dep apta zaka. Zi darena in zi tok lo tasik gwibin kaso-hul kaso-hulak ënda gweka. Zen sërkam de jal-jal darena, zep zini desan ëgwahal srëm gwe-gwek.²⁹ Zen dowal beya-byana in mo hërhen ola ban wet oso zaka, “Alap mo Tane, Em aban mae toton banakan de syal tan hap? Em san ere mo yakla yawalak de zaun srëmnak de asa karek tabin hibe hata'ara?”³⁰ Zëno mae mo nwe kara gwen san zaho beyam-byana tembane hap kwatap

tini san ehaka'ak. ³¹ Dowal-dowala in ki zep Yesussu aberbe da gwe'ak, "Em de zi darena an kon wet so gwen hap asa gubiridankam, Em wëhë asa zaho trana wakuwe de bitì gwen hap gubirida'anaka?" ³² Yesus ki zep gubiridaka, "Em sek gwen." Dowal-dowala in dekam zep hëndep zi darena in kon wet so gwek, dekam zep hwëna zaho trana iwe bitì gwek. Zahona in dekam zep hëndep heya-hya gwenkam li san syalk ta tinek, hëndep ho gutunak zep ëkei-king gwek. ³³ Zahona in zen kara da gwibik, dekam zep ë san dep heya-hya gwek, hen ëaisil gwenak—tingan in zen ki zë owasna lwakke, zahonak

hen dowal mo tilzimdin zi darenak.

34 Dekam zep ëna iwe de zini kitak sek gwek— Yesussu de zertowen hap. Kim zë hla dak, zao zep blikip gwesiblin naban abe dak— Zen de nabakam zëno mae mo langna in kon song gwen hap.

1. + *Musa mo titi tabin olak, sop sang-sang karek zini bëjen ënak gwën, hen but srëm golak bëjen tin, hen aha zi bëjen desa golek de tan, ahaksa towanblan. Hwëna ayatnak awe Yesus man towanblaka.*

2. * 8:4 Im 14:1-32

3. * 8:17 Yes 53:4

4. + *Yesus kim okamanak gwë gweka, Zen man Zënaka “Anak Manusia”kam gu gweblaka. Hwëna walaskam de enlalana zëwe hom. Ibrani olkam zëno enlalana “zi tangan.” Yesus mae hap kirekam Zënaka bose taka: Sap Zen man enlala gweka– mensa Daniel Bak zëbe hap dena hamal hap Dan 7:13-14nak ale gulkuke. Sap Daniel man nwe nik de lirisin nëblankam “zi tangan” makan Yesussu ngatan zi mo langnak hla ta seka– Alap kim Desa Zen de kitak teipsibiridan hap gublukake.*

9 Yesus kim taha-tana teisyä inen srëm zi sang-sangna dawem takake:(Mrk 2:1-12,Luk 5:17-26)**9**¹ Ki zep Yesus bulkum lwahal zaka-zëre mo gwë gwen ëna Kapernaum sun dep. Zao zep etan zi beyambyana tagam nëblazak.² Dekam zep hen zi sang-sangna taha-tana teisyä ine gwen srëm naka beryak de ziredan naka nërhatzak. Yesus kim anakan tame tabirki, “Eiwa, zen man tangan Asa daïblïbla'an,” dekam zep zi sang-sangna insa gubluka, “Tane tol, bahem ngalap gwen. Eno karek-karekna mesë ep tap gulsublunan.”³ Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin zini kim zë Yesussu kirekam

sane da'ak, dekam zep enlala ennak
donsublu'ak, “Zi bose zik mo karekna
insa tap gulsublun hap gunda, zen
man kil gi'ira, ‘Èe an Alap han
apdenak.’ Kirekam insa gunda, zen
Alapsa lamang tanda.”⁴ Yesus
hwëna mes zëno mae mo enlalana
tame tazimki, ki zep gubiridaka, “Em
in kirekame enlala ennak Asa
lonsublu'an, zen ere mae mo enhosae
kim karek la'an!”⁵ Em ema ano ola
husus eibir— anakan insa gublulye,
‘Eno karek-karekna mesë ep tap
gulsublunan.’ Hwëna anakan de
gublunkam, ‘Em luwen, hëndep song
gwe,’ san esa hen etan husus eibir?
Sap ol-gun darena in apdenak— Alap

mo sasonkam de gublun ol. ⁶
Hwëna angkam Ëe ama ebe mae hap
goltreizim'in— em dikim Asa anakan
tame tan hap, ‘Alap mes ki ngatan zi
mo lang nakore Zi Tanganna abe hap
sosonna golblaka— okamanak awe
dikim zi mo karek-kareksa tap gulsuk
gwizimdin hip denaye.’”Ki zep
hwëna etan zi sang-sangna insa
gubluka, “Em luwen. Ere mo berya
insa teisyä, ki gol san song gwe.”⁷
Zi lekna in dekam zep hëndep
luweka, ki zep hëndep zëre mo gol
san dep song gweka. ⁸ Zi beyam-
byana in kim owasna insa hla nuk,
dekam zep äirin niban Alap mo
bosena teip nulsuk gwebbla'ak, sap

Zen dekam zëre mo soson yawalsa
Yesus osan okamanak de zi hip
golzim'inka. Yesus kim Matiu'u
kwang ta kinikake:⁹ Yesus kim
dekon song gwe'anka, dekam zep
Roma mo irik ginnik dep de pajak te-
ala alal ta gwizimdin zini asa hla
ta'anka. Ano bosenä Matius. Ëe ëre
mo syal gwe-gwen teksonnakë
nikin'ik. Zao zep asa gublu zaka,
“Haen. Asa em ang gweblan.” Ëe ki
zebë luwek, ki zebë hëndep ang
gweblak. -¹⁰ Yesus kim ano golak
golëtembane ta'anka, dekam zep hen
ahakore pajak te-ala alal tanda gwen
wenya beya enkam yaing gwezak.
Hen ahakore karek-karek gulin

halasen gwen wenya man zë hen beyakam yaing gwezak. Ki zep hëndep apdekam Yesus mae han tembane ta'ak— hen zëre hon de ang ta gwen wenya ban. ¹¹ Farisikam de gubirida gwen zini kim zë hla nulidazak, dekam zep Yesus hon de ang ta gwen wenya insa nenbiridazak, “Eno mae mo guruna in ba hap tangan pajak te-ala alal tanda gwen ziniban apdekam golëtembane ta'ara?— hen ahakore karek-kareksa de gulin halasen gwen wenya banye! Zen in kwae nabanke!” ¹² Yesus kim kirekam salbiridaka, ki zep ding gulzimki, “Zini, sang-sang srëm wenya, zen hom doktersa dwam në

gweblanan. Zen diki zi sang-sang en dwam nē gweblanan. ¹³ Ano syalsa de dam gulsun hup, diki dawemna Alap mo ola ansa emaka klis u'in, Zen kim anakan Israelsa gubiridakake, 'Ēe a kirekam de lowehe gwen habē mo emsa dwam gwibirida'anye: Bol-zaun tanganna, aha zi mo karek-kareksa kwasang naban em eititi gwe-gwibin. Ere mae mo karek-karek hap de kire-kiresa abe hap tru tasik gweblansa, zen abe hap bol-zaun tangan naka hom.' -Zep Ēe ansa okamanak hatazak, Ēe karek-karek gulin halasen gwen wenyaka de kwang guludan habē hatazak. Men zen zēnaka tim di gwibirin, 'Ēe an

dawem-dawemna,' Ëe desa de kwang guludan hap homë hatazak."Mae hap de ol: Yesus hon de ang ta gwen wenya kire hap tembanena ëlwa srëm gwe-gwek.(Mrk 2:18-22,Luk 5:33-39)¹⁴ Zao kim lwa se'ak, ki zep baptis ta gwibin zini Yohanis hon de ang ta gwen wenya Yesus hon yaing gwezak, ki zep zë dakensiblik, "Ëe ama Alapsa dikim enlala zon tasiblin naban abe ta gwen hap etan-etankam tembanena ëlwa gwenan. Farisikam de zini hen kirekam ëgwë gwenan. Hwëna ebon de ang ta gwen wenya ba hap kirekam syal neibir srëm gwe-gwenan?"¹⁵ Yesus ki zep ding gulzimki, "Abon de ang ta gwen

wenya kip man dakastilzim'in— an kirekam tembanesa de ëlwan srëmkam lowehe gwe'anye. Sap zen angkam teipsin zisi de zergwën makan Asa nërgwë gwe'an. Hwëna jal zini kim de Asa jek-jak da'ak, Abon de ang ta gwen wenya dekam molya tembane tak. Embwan hap sa baes tal.” -¹⁶ Etan ki zep kire hap gulk sun de ol blaonzimdinni dan mas sozimki, “Zi mo baju kwang de hul nënkam, zen bëjen deyol sop ësekam makan tazimdin. Kirekam bëjen dakastin. Sap ngan sosunkum deyol ësena in de yok gwe'ak, dekam sa baju ëpba hula in mam enkam etan kalk nër. ¹⁷ Hen kirekam, anggur ho

ësesa bëjen kambing sopkam de botol
ëpbanak yuren. Kirekam hom
dakasti'in. Sap anggur ho ësesa de
kambing sop botol ëpbanak
yurenkam, anggur hona in kim de
nopna tail gi'ik, kambing sopkam de
botola in dekam sa kalk nër, hen
anggur hona in dekam sa zalta dep
hlëweher. Anggur ho ësena zen diki
kambing sop botol ësenak de
yurenkam dakasti'in— apdenak dikim
dawemkam nolan hapye. Zep hen
kirekam, Abon de ang ta gwen
wenyik de etan ëpba lowehen san
abarenak ang tan hap hom
dakasti'in."Yesus kim but srëm golak
de mam zi mo wenam tol tokna ngaya
gulkuke, hen aura gwe-gwen wenya

kim dawem gulkuke:(Mrk 5:21-43,Luk 8:40-56)¹⁸ Yesus kim nama baptis ta gwibin zini Yohanis hon de ang ta gwen wenya ban ola golëton'anka, ki zep zë Yahudi mo but srëm golak de aha mamna hata zaka. Zao zep Yesus mo nwenak boklena kom so zaka, dekon zep gu seblaka, “Ano wenam tola nër hom tangan tiling. Hwëna nen ki song ën. Em de tahasa tehabir anenkam, zen sa etan ngaya gwer.”¹⁹ Yesus ki zep hëndep luweka, dekam zep zëre hon de ang ta gwen wenya aban mae zini insa ziang gweblaka.²⁰ In kimë sek gwe'ak, wenya ki zep Yesussu tahan nakon golek de tazak. Wenya in man

aura gwe-gwek. Tahunna mes dua-
blas enkam altilsibik— sang-sangna in
han de gollwa gwennakye. Zen man
enlala gwe'ak, “Baju mae ennakë
towanbla'ak, ëe dekam asa dawem
gwer.” Ki zep hëndep baju sihi top
nakon olk ta sonek. ⁻²² Yesus ki zep
hëndep tahan san lero gweka, dekam
zep wenya insa hlaulku, zao zep
gubirki, “Anyan, bahem ngalap gwen.
Em ema Asa taïblïblala, zebe dawem
gwenda.” Wenya in hëndep dekam
zep ki aurana in tewesibik. ²³ But
srëm golak de mam zini in mo golak
kim asa golëyaïng gwe'anka, anakan
zebë hla kulida'ak, “Zini beya nik ol
mamkam gosa dabi'in, hen ahakon

sulingkim sei go terya da'an.”²⁴
Yesus ki zep zë gubirida kinzika, “Em
kitak wet so gwen. Wenam tola an
hom til. Zen nisi am ta'an.” Zen
hwëna man swrë da gwe'ak.²⁵ Èe
kimë kitak olëalsa sonek, Zen ki zep
hwëna teksonna in zao wenam tol
tokna lwa'ak desan dep tilki. Taha
nakon kim gul ineka, dekam zep
hëndep wenam tol tokna in etan
ngaya gwek, hëndep zauk.²⁶ In
desa zë owasna kirekam syal
gwibirki, dekam zep ki hëndep
tingare langna iwe de ë-ë san nol
haladak. Yesus kim zi nwe dimin
darena dawem sokake:²⁷ Yesus kim
dekon etan asa golësek gweka, ora

nakon zep zi nwe dīmin darena ertro kīnzika. Ki zep kon laken soneblaka, “Daud Bak mo Auyan-tane, - asa Em kwasang gwizimdin.”²⁸ Ēna iwe de golak kim asa golēbiti gwe zaka, zi nwe dīmin darena in ki zep zē hen līl zika. Yesus ki zep zē takensizimki, “Em san ema Asa anakan laīblībla'ara?— ‘Zēbon sosonna ki—asa dikim dawem son hap denaye.’” Ki zep ding ulblika, “In kirekam, Bian.”²⁹ Ki zep nwenak anakare ola ban towanzimki, “In kirekam ena Asa laīblīblala, in zep sa kirekam ebe nikip lwazim.”³⁰ Dekam zep ki hēndep nwena kara ēka. Zao zep guzimki, “Owasna an

zen ki ebon nebon lwanan, bahem aha maesa lonbiridan.”³¹ Hwëna zen kim kon song ëka, dekam zep ki hëndep tïngare langna in san ol haladaka— Yesus insa owasna kirekam syal gwibir-zimkiye. Yesus kim zi ol srëmna dawem takake:³² Yesus kim asa etan dekon golësek gweka, dekam zep hen dowal mo bi gweblan zi ol srëmna Yesus onak dep nërhatzak.

³³ Yesus kim dowala insa zëbon onakon zersa soneka, dekam zep hëndep ola tonka. Zi beyam-byana in man tangan dengguanblak, hen man ëgu gwe'ak, “Nen homë mae Israelk awe kirekam de owasna aha-en mae hla kuk.”³⁴ Hwëna Farisikam de

gubirida gwen wenya man eguk,
“Zen dowal mo kigi sosonna
golblaka— dekam de aha dowal-
dowalsa goläalsa sone gwen hap
denaye.” Jesus kim zi beyam-byana
hlauludankam kwasang
gwibiridakake:³⁵ Jesus ki zep
langna iwe de tingare e-e san zere
hon de ang ta gwen wenya aban mae
ziamjanbir song gweka, hen desan de
but sräm gol-gol san tawa tabir song
gweka. Zen Alap Zën de irik gin hip
de ol dawemkam tawa tabir song
gweka, hen men zen kirekam-
kirekam sang-sang karek naban
nollwa gwek, desa man kitak dawem
tabir song gweka.³⁶ Jesus kim zi

trana insa hlauluda song gweka, Zen man tangan kwasang gwibirida gweka. Sap zen hom eiwa de orana tame da'ak, hen mes tangan äsin-sin gwek— men kiye, bi srëm zahona. ³⁷

Dekam zep abe mae en hap ola gulk sun blaonzimki, “Nga yala awe de obwagana mes mamkam bil gwera, hwëna men zen de taran hap dena dan en tangan. ³⁸ Zen in zep Nga Bi naka em abe ta gwen— Zen deka zisi nga yala awe de syal ta gwen hap lup gul sone gweka.”

1. + *Matius Yunani olkam hom anakan ale gulku, “Ano bosena Matius.” Zen hwëna anakan ale*

gulku, “Zëno bosena Matius.” Zen man zëre mo bosena bukunak awe golzabe gweka— san de aha zi hip de ale gulblunna kiye, men kirekam hen Yohanis zëre mo Ol Dawem ale gunnuk zëre mo bosena ale gul srëm gwe-gwekake. Hwëna Orya ol zi de anakan tame gun hup, “Men zen ale gulku, zen hen zëwe ang gwe-gweka,” zep damkam zënaka de kira tan makan awe li nul sonek.

2. * 9:13 Hos 6:6

3. + Mensa “teipsin zisi de zergwën”kam awe li nul sonek, Yesus gulk sun de ol blaorankam “we ëse gon zisi de iye zik zergwën”kam aïsîl gwibiridaka. Dam gulsunnu apdenak: Zen

dekam bëjen tembane srëmkam lowehen.

4. + *Yahudi zini zen kitak bajuna sihilhi naka alala da gwek. Emki hlaun pasal 23 mo ayat 5 mo olk kore alenak.*
5. + *Zi nwe dïmin darena in kim Yesussu “Daud mo Auyan-tane”kam enblaka, zëno dam gulsunnu Jesus mo auyan-aza en hap denaka hom. Sap zëno hatan srëmnak, tingare Yahudi zini “Daud mo Auyan-tane”kam Israelsa de ngaya tabin hip de Zini insa nen gweblak. Sap Alap mo olsa de ayang gul gwen zini zen kirekam nonol nen guk gweblak, “Teipsin zini Daud Bak mo ausu*

*nakon sa hatala– nēsa de ngaya
tabin hip de Zi niye.” Zen hen man
Desa enlala nē gweblak, “Zi sang-
sang karekna sa hen dawem ta
gwibiri, hen karekkam de lowehen
nakon sa hīl tī sone gwibiri.” Zep
zi nwe dīmīnnī in kirekam hen mes
Yesussu dam lasikī.*

10 Yesus hon de ang ta gwen wenyik mo bosem-sena an zen:(Mrk 3:13-19,Luk 6:12-16)**10**¹ Zao kim lwa se'ak, Yesus dekam zep dua-blaskam de zëre hon ang ta gwen wenya asa tagal gulsuku, zao zep sosonna abe mae hap golzimki— ëe dikim dowal-dowalsa golëalsa sone gwen hap, hen kirekam-kirekam sang-sang karek gollwa gwen zisi dikim dawem ta gwibin hip. ² Dua-blaskam de dam tasibin zini, ano mae mo bosem-sena,nonol Simon— mensa hen “Petrus” kum nen gweblanan,oso zem Andreas han.Hen Zebedeus mo walas darena, Yakobus oso zem Yohanis hin. ³ Hen Pilipus ne Bartolomeus

ne, Tomas, hen aena, Matius. Ëe menkam Roma mo irik ginnik debë pajak te-alasa alal ta gwek. Hen ahana Alpeus Bak mo tanena Yakobus, hen ahana Tadeus.⁴ Hen ahana Simon— in zen nonol Israel dikim Roma mo irik gin nikon ezë-en gwen hap de easas gwennak ang gwekake. Hen ahana Kariot walya Yudas. In zen sa Yesussu zergulu. Yesus kim zëre hon de ang ta gwen wenya lup gul sonekake: (Mrk 6:7-13, Luk 9:1-6)⁵ Dua-blaskam de wenya asa dekam zep anakare ol zim-zim niban lup gul soneka, “Yahudi srëm zi mo ë-ë san bahem sek gwen. Samaria mo ë-ë san hen bahem.⁶ Diki Israelk de zi ensa

em amjanbin— sap zen san de bi srëm
zahona kiye. ⁷ A kirekam lonbirida
song gwek: ‘Alap man angkam Zën
de nësa teipsinkim irik ginkim kon
gwesibir hana'ara.’ ⁸ Zi sang-sangna
dawem la gwibik. Hen tinni ngaya la
gwibik. Hen sop sang-sang karek
nabare zini dawem la gwibik. Hen
dowal-dowala olëalsa sone gwek. Ëe
asa kire hap de sosonsa ebe mae hap
totoresa golzim, zep em hen kirekam
totoresa mas eibirida gwek. ⁹ Te-
alana bahem mae lop tan— sap
yawala, sap hen betek maena. ¹⁰
Ora san dep de tembane taïblin honna
bahem hen wëwek tan, hen pakeanna
timnik de enna kim sek gwek. Hen

sepatuna ala son enna kim emki sek gwen. Dutena hen bahem mae kap tan. Em in Alap mo syalsae o'an, zep em men desae tawa la gwibi'ik, zen zen sa ebe mae hap tembane maena nol gwizim— zao dikim lowehen hap denaye.¹¹ “Em de ënak yaïng gwegwennak, nonol mae hap em ëhakalsik gwen, ‘Nara zi wëhë asa ëna an kon zer in'inka?’ Men zen emsa zer irinni, zëbon en emki gwën, hëndep dekon en emki etan song gwen.¹² Golak de tin nikon, nonol anakan em ëgu kinï gwen, ‘Dawem. Em Alap mo taha terenake lowe he'an.’¹³ Zao de Alap osan dep de hohle gwen nik gwë'anaka, ki eiwa zao

esa Alap mo taha terenak dawemkam
lowehe gwer. Kire nik de gwë srëm
gwe'anka, ki emki enbirida gukhan,
'Ëe mensa nonol emsa enbiridal, Alap
mo taha terenak de sap lowehen hap
dena, awe molya ki lwak.' ¹⁴
Hwëna men dekore ë nakon emsa
anakare ola ban zer irin srëmna, 'Em
ba habe awe hata'an zala? Ëe ama
emsa de salblanna baes ta'an,' dekam
em kon song gwen. Hen ere mo tana
sonsa em zë taik-tik so gukhan— zen
dekakim anakan tame nuk, 'Zen sap
Alap onakore ol dawem naban nëbe
mae hap golhatazim zira, hwëna nen
insa ër-in srëm gwenan nëre mae hap
de kareksae kim mam ulin.' ¹⁵ Eiwa

denakaë emsa gubirida'an: Aumwa hap de zisi klis gunnuk, Alap ëna insa anakan sa enlala gweblala, 'Zen orep de ëna Sodomk de zisi ëkarek gwenkam man kwei-kwik nuk.' Zep men kirekam Alap orep Sodomk de zisi zëre mae mo karek-karek hap heip gulku, hwëna ano lup gul sonen zini emsa de lup gul irin srëm zini, desa aumwa hap de klis gunnuk sërkam tangan sa karek tabiri."Yesus hon de ang ta gwen wenyik de terya-tyakam lowehe gwen hap de ol:(Mrk 13:9-13,Luk 21:12-17)¹⁶ "Emki ëenlala gwen: Ëe domba makare soson srëm nakaë emsa lup gul sone'an— gwe tihï jal-jal ngirïn sin

dep. Zen in zep terya-tyakam sek gwek— men kiye, wanya de song gwenna. Hwëna sae-sae enlalakam em sek gwen— men kiye, mawana ohola mo enlalana. ¹⁷ Zep terya-tyakam lowehe gwek, sap emsa sa Yahudi mo but srëm gol-gol san dep dahyohal gwer. Hen zëwe de teipsin-teipsinni sa emsa de tangole gwibin hip nenbirida gwer. ¹⁸ Em an Asa de ang gwe-gweblanna, zep emsa sa pemerinta mo teipsin-teipsin zi sin dep kap nulhal gwer. Zen kirekam Alap mo dwam gwibin sin sa ki ebe mae hap lwa gwizim— em dikim zë Yahudi mo teipsin-teipsin nika hen Yahudi srëm zi mo teipsin-teipsin

nika abe hap denaka tonbirida gwen hap. ¹⁹ Zep emsa de kap gulhal gwennak, em bahem anakare hap enlalana ëbeya gwe-gwen, ‘Ëe banakarekam asa zë ding ul gwizim?’ Sap men kirekam de ding gul gwizimdin hip dena, zen emsa de taken-taken gweblan ennak sa ki Alap ebe mae hap gol gwizimdi. ²⁰ Sap dekam em en molye ola lon gwibik. Hwëna ngatan zi mo langnak de Bian mo Enho sa eno mae mo ëk tihï san ding gul gwizimdi. ²¹ “Emsa sa tïngare zini husus neibirida gwer, sap em an Asa de ang gwe-gweblan wenya. Zep a kirekam sa ebe mae hap lwa gwizim: Emsa ere mae mo aya-

wal oso-wal tanganna sa tameran hap nolögu gwer. Hen emsa ere mae mo bi walya sa tameran hap nolögu gwer. Hen ere mae mo walasna sa emsa abe hap de jal hap nolötobe gwe-gwer, händep tameran hap sa hen emsa nolögu gwer. Hwëna em in zene Asa de taïbliblannak tatem ëzauk gwe'ak, händep aumwa hap denak de hata'ak, em esa ëngaya gwer. ²³ Zep emsa de aha ë maenak karek tabinkim, dekon aha ë san em heya-hya gwen. Sap eiwa denakaë emsa gubirida'an: Em de tingare Israel mo ë-ësa amjanbiridankam sul sonen srëmnak, ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe dekam asa lwa

halzal.²⁴ “Zep gulk sun de ol blaoranna ansa emki enlala gwe-gwibin: Sekola walasna, zen mam naka hom– guru zem onakonye. Zep guru zemka de aha zi lamang ta gwenkam, sekola walas zem insa hen sa kirekam lamang da gwibir. Sekola walasna in sa sam gwesili– zen de guru zemka tana wei san zertronkamyë. Hen kirekam, zi mo tana iltikinnik de babu gwe-gwen zini, zen hen mam naka hom– zëre mo zi bina in onakonye. Ëë an sap gol bi nikë awe gwë'an, hwëna Asa man lamang da gwenan, ‘In dowal mo kigi mo sasonkam syal gwe-gwe'ara.’ Zep em Abon de ang ta gwen wenya, Asa

de tana wei san zertronkam, emsa hen kirekam sa lamang da gwibir.”Alap ensa de aïri gweblan hap de ol:(Luk 12:2-7)²⁶ “Zen in zep, zi bose omka bahem aïribirida gwen. Sap karekna mensa aningkim ebe mae hap nol gwizimnin, desa sa Alap lamkam golwet sola. Hen kalangna mensa Alap aning gul gweka, desa sa hëndep tingare zini hla nul.²⁷ Ëe mensa kam golak emsa tonbirida gwe'an, em hwëna desa yaklam neik tagal gwennak lonbirida gwek. Men desaë në-erenak emsa tonbirida gwe'an, em hwëna desa ol mam-mamkam neik tagal gwennak lonbirida gwek.²⁸ Zi bose omka

bahem aïribirida gwen, sap zen auhukama tim en naka damera gwenan. Hwëna zëno mae mo sosonna hom tangan— ang naka de karek tan hap denaye. Diki Alap ensa em aïri gweblan, sap Zen Zëbon en sosonna— tim niban ang naban de syauk blanak karek son hap denaye.²⁹ “Emki mawana tainim bes-be'a enlala gwibiridan. Desa zini hom te-alakam de kap gun hup dwam neibirida gwenan. Sap eiwa kirekam, hwëna zen hen aha-en mae molya kama san zanka— nëno mae mo Bian de kirekam dwam gweblan srëmkamye.

³⁰ Hen kirekam, eno mae mo nol alana, Bian mes desa anakan tawa

gwibirki, ‘Beyana ki en.’³¹ In zep ere mae mo tim hip dena bahem ëngalap gwe-gwen, sap em Alap mo nwenak mawana tainim bes-bes naban apdenak hom.”Zi beyanak de Yesus hup denaka golluwe gwen hap de ol:(Luk 12:8-9,12:51-53,14:26-27,Mrk 9:41)³²

“Zen in zep, zini men zen aha zi hon zënaka anakan kira ta gwenna, ‘Ëe an Yesussu de ang gwe-gweblanna,’ kire zini Ëe asa hen ngatan zi mo langnak de ëre mo Bian hon anakan kira tal, ‘Zen an hen eiwa Asa de ang gwe-gweblanna.’

³³ Hwëna men zen de Asa aha zi hon anakan nazabebla'ak, ‘Ëe Yesussu de ang gwe-gweblan zisi

hom,' ki Ëe hen anakan asa desa kira tal, 'Zini an Asa de ang gwe-gweblan naka hom.'³⁴ "Bahem anakan Asa kil ti gwen, 'Zen an umlaesa de okamanak awe golhatazan hap hata zaka.' Ëe kire hap homë. Hwëna abe hap de jal hap Asa de tame tan srëm wenya sa emsa tameran hap gil-gil neibirida gwer.³⁵ Ëe ansa hatazak, zen dekam sa ebon mae onak anakarekam lwa gwer:'Zi walasna zen bi wal zeban sa zënaka gil-gil neibirida gwer. Wenam tol-tolkam dena, zen an wal zeban sa zënaka gil-gil neibirida gwer. Hen we walya, zen aebo wal zeban sa zënaka gil-gil neibirida gwer.³⁶ Dekam ere mae

mo iyena, zen zen sa ebe mae hap de
jal zi hip ëjower.’ -³⁷ “Men zen bi
zemka dawemkam enna nolabirida
gwenan, hwëna zëno mae mo Asa de
en lwablanna man lwala he'an,
kirekam de zini zen hom ësam
gwesi'in— Abon de ang ta gwen
hapye. Hen kirekam, men zen an
zemka, ahaksa walas zemka
dawemkam enna nolabirida gwenan,
hwëna zëno mae mo Asa de en
lwablanna man lwala he'an, zen hen
hom ëdakasti'in— Abon de ang ta
gwen hapye. ³⁸ Hen zi de zënaka
anakan sosok tan srëmna, ‘Asa sap sa
Yesus mo kim te-lidak sonnak makan
dain,’ zen hen hom Abon de ang ta

gwen hap ësäm gwesi'in. ³⁹ Sap men zen zëre mo auhu-kamanak de gwënsa anakan golairi'anka, 'Ëe babë Yesussu de ang gwe-gweblannak karekna goltowe gwen,' ki zëno gwënsa in sa jek-jak gweblal. Diki men zen Asa de ang gwe-gweblan hap zëre mo gwënsa sosok gu'unka, hëndep zao mae de tin hip, zen zen sa hëndep denaban ngaya gwera. ⁴⁰

“Men nara ano zer sonen zini emsa zer irinni, zen ki hen Ënaka zer in'ira. Hen men zen Ënaka zer irinni, zen hen Bian, men Zen Asa zer sone zaka, Desa hen zer in'ira. ⁴¹ Men nara Alap mo ol ayang gul gwen zisi zer irinni, anakare hap, 'Zen an Alap mo

olsa ayang gul gwe'ara,' ki Alap sa hen enlala gweblala, 'Zen hen syal bose zem.' Zep Alap mo olsa de ayang gul gwen hap de dawemna, desa sa hen Alap zëbe hap lamkam golblala, sap zen kire zisi mas gweblaka. Hen kirekam, men zen enlala dam-dam enkam de gwë gwen zisi zer irinni, anakare hap, 'Zen Alapsa betek gwe-gweblanda,' ki Alap sa hen zëbe hap dam-damkam de gwë gwen zi hip de dawemna golblala. ⁴² Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Men nara aha-ere ho mok mae tolsa bose srëm zi hip golblanna, anakare enlala naban, 'Zini an hen Yesussu ang gwe-gweblanda,' ki Alap

sa zëbe hap hen dawemna lamkam
golblala. Zen molya gulin srëm
gweka.”

1. * **10:36** *Mik 7:6*

11 Baptis ta gwibin zini Yohanis kim zëre hon de ang ta gwen zini Yesussu de takensiblin hap lup gul sonekake: (Luk 7:18-35)**11** ¹ Yesus kim dua-blaskam de ang ta gwen wenya asa en tawa tasibirki, ki zep asa lup gul soneka— Zënaka de ngeirbli song gwen hap. Zëna lun zep asa golëtro song gweka, hen ol dawemkam ë-ë san tawa tabir song gweka. ² Baptis ta gwibin zini Yohanis kim bwi nakon anakan salka, “Nësa de ngaya tabin hip de Zini men, Zen angkam man ë-ë san tawa tabirida gwe'ara,” dekam zep zëre hon de ang ta gwen zini lup gul soneka— Yesussu de anakan takensiblin hap, ³ “Bian, Em an san

ha Zen tangan?– men Desa anakan
nen guk gweblakye, ‘Israelsa de oto
gulsun hup de Zini sa hata zala.’ San
ha ëe asa etan ahanaka kara ëblal?”⁴

Yesus ki zep ding gulzimki, “Sap esa
etan Yohanis osan dep lwan dahal.
Mensa ki ena hla kul hen ësane gwer,
desa anakan lonblak,⁵ ‘Zi nwe
diminni man ëkara gwe-gwe'ak. Lek-
lek wenya hen man sek gwe-
gwe'ak. Sop sang-sang karek nabare
wenya man hen ëdawem gwe-
gwe'ak. I mat wenya hen man ësane
gwe-gwe'ak. Tok-tokna hen man
ëngaya gwe-gwe'ak. Hen Alap
onakore ol dawemkam man tahalha
wenyaka tawa ta gwibi'ira.’⁶ Hen

anakan enblak, ‘Abon onakon men zen äsyalhe srëm gwe-gwe'an, hë'ho gwibinni zen zëbon mae lwa'an.’”⁷

Baptis ta gwibin zini Yohanis mo zi lup gul sonenna in kim nama ëgwa ha'ak, Yesus dekam zep hwëna Yohanis hip dena zi beyam-byana in hap srip gulsuzim'inka. Man zë gubiridaka, “Yohanis kim zi ol srëm langnak tawa ta gwibirki, em ba habe desan sek gwe-gwek? Basa de zë hlaun hup? San ha ema ëtim gul gwek?— ‘Ëe desan asyas habë sek gwe'an.’⁸ Em ba habe desan sek gwe-gwek? San ha ema ëtim gul gwek?— ‘Ëe pakean dawem ala son nabare zisi de zë hla tan habë sek

gwe'an.' Kire hap desan bëjen. Sap kirekam de zini, zen diki teipsin zi mo ë yawalak lowehe gwenan. Zi srëm langnak bëjen. ⁹ Zep em ba habe zi srëm lang san dep sek gwe-gwek? Em sap diki Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zisi de zë sane tan habe sek gwe-gwek. Hwëna baptis ta gwibin zini Yohanis Bak, zen Alap mo olsa de ayang gul gwen zi nikon man tangan taman kinika.

¹⁰ Sap Yohanis in zen— mensa Alap mo olak hamal hap nen guk gweblakye, Alap kim Tane zemka hamal hap anakan gu-gublukaye, 'Ëe asa Emsa de ngeir gublun hap zisi zer soner—zen de nonol ëre mo olsa

ayang gul gwizimdin hip, ebe hap
dikim orasa sal ta gublun hap.’ - 11
Eiwa denakaë emsa gubirida'an:
Okamanak de zini, sap nonol lonesen
nakon hëndep angkam em an zene
lowe he'an, Alap mo nwenak de
ëdakastinni, hom tangan ahana—
Yohanissi de kwë ta sone kinin naye.
Hwëna sap kirekam, men zen angkam
Alap mo irik ginnik Asa de taibliblan
nakon bitï gwe-gwe'an, sap bose srëm
wenya, zen diki zen— Yohanissi de
kwë ta sone kinin wenyaye.¹² “In
kim Yohanis syala kon gwesibir
hanaka hëndep angkam, Alap zëre mo
irik gin hip de sosonna mamkam
Abon onakon goltrei gwizim'ira.

Hwëna nol drak-drak wenya zen man Alap mo irik ginni insa baes nei gwibi'in, zep hom gun hup ëasas gwe-gwe'an. ¹³ Sap Yohanis de hatan srëmnak, tingare Alap mo ëpba ola mensa zini ano syal hap dena ayang nulzimmira gwek hen ale nul gwek, zen an dekam sa zëwe zaul. ¹⁴ Men kirekam Alap mo olak lwak, 'Elia Bak sa Israelsa de ngaya tabin hip de Zini insa ngeirbli zala,'hwëna baptis ta gwibin zini Yohanis, in zen— Elia mo weinak dep de zi niye. Hwëna zini hom kirekam dam dasik. ¹⁵ Em dwan i nibanke. Em ësal gwen! ¹⁶ "Zep angkam de zini, em in men kiye— walasna. Walas tane-ne de

pasarak teinikirinni, dekon de asyas
bose zemka gubiridanna, ¹⁷ ‘Nen
isrip-sri hap de terya ban asyas tan.’
Hwëna zen maka ding nulzim'in, ‘Ëe
ama baes ta'an.’ Dekam de sap etan
gubiridanna, ‘Ki zi toksa de gwëblan
makan nen asyas tan.’ Hwëna dekam
hen maka ding nulzim'in, ‘Ëe ama
kirekam hen baes ta'an.’ Angkam de
zini em hen kirekam. Em ema kitak
Alap mo syala baes ei gwibirin. ¹⁸
Sap Alap kim baptis ta gwibin zini
Yohanissi ebe mae hap zer sonezimki,
zen Alap dikim sosonsa golblan hap
man tembanena lwa gweka, hen
angguru hom otde gweka. Hwëna em
ema baes ë gweblak, hen anakane

lonsuk gweblak, ‘Zen dowal bi gweblaka.’¹⁹ Ki zep hen ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa zer sone zaka. Ëe hwëna homë tembane naban angguru ban lwa gwenan. Hwëna Asa hen ema baes ë gwebla'an, hen anakane Asa lonsuk gweblanan, ‘Zini insa emki hla tan! Tembane ngalap-ngalapna, hen anggur otden sosonna. Zëno wal bose walya Roma mo irik ginnik dep te- alasa alal danda gwenan, hen ahakon enlala kwae naban!’ Hwëna Alap kirekam zëre mo enlala blalkam srën- srënkam de syal ta gwen hap lup gul sone gwenda. Zep men zen de Alap mo enlala blal san kirekam ang ta'ak,

zen zen sa eiwa de ora san ewet so
kini gwer.”Mae hap de ol: E-ena men
zen Yesussu daiblibla srēm gwe'ak,
zēbon mae a kirekam sa lwal.(Luk
10:13-15)²⁰ Yesus ki zep jala ban
tonbiridaka— e-ena men zao sap Zēna
owas-owasna beyakam syal gwe-
gwibir-zimki. Sap zēwe de zini zēre
mae mo karek-karek nakon de ehālen
hap man baes ta gwēk. Zen in zep
gubiridaka,²¹ “E-na Korazim hen
Betsaidak de zi, em engalap gwen,
sap Alap sa emsa sērkam karek tabiri.
E darena Tirus hen Sidonk de zini
insa Bian orep heip gulku, zen maka
ehālek— owas-owassa de hlaul
gwenkamye, an kire owassaē eno

mae mo ngirinnik syal gwe-
gwibi'inye. Tirus hen Sidonk de zini
maka bunsu de awabin niban kaen
karonsa darak dak– dekam de zënaka
anakan golëtrën hap, ‘Ëe ama
ëhale'an.’ ²² Hwëna angkam de ë
darena, Korazim hen Betsaidak de
zini, em an bëjen em ëhalen! Zen in
zep, Alap de aumwa hap zisi klis
gunkum, eno mae mo angna sa
tangan sërkam karek tabiri. Hwëna
ëna Sidon hen Tirusk de zi mo angna,
desa de etan karek tabin hip dena sa
jahalha gwer, sap zëbe mae hap hom
Alap golzimki– dekam de ano owas-
owas syal gwibinsi hlaul gwen hap
denaye. ²³ Kapernaumk de zini, em

hen kirekam. Em ema ëkil gi'in,
'Jesus owas-owasna beyakam nëno
mae mo ënak syal gwe-gwibirida, zep
nësa sa Alap ngatan zi mo lang san
dep dawemkam kang gul sera.' Bëjen.
Emsa hen syauk blanak sa yal gul
sera. Ëna Sodomk de zini insa Alap
orep timbwas tabirki, zen maka
ëhalek hen zëno mae mo auyan-tane
walya nama maka zë lowe he'an— zen
de dekam owas-owassa hla
nulinamye, men kirekamë
Kapernaumk eno mae mo ngirinnik
syal gwe-gwibi'inye. Hwëna em
home mae halen hap ëdwam gwe-
gwe'an. ²⁴ Zep aumwa hap de zisi
klis gunnuk, Kapernaumk de zini, eno

mae mo angna Alap sa sërkam karek tabiri. Sap Alap hom ëna Sodomk de zi hip ano owas-owassa de hlaul gwen hap dena golzimki. Zep desa de etan karek tabin hip dena sa ebon mae onakon lwalaher. Emsa sërkam tangan sa karek tabiri.”Mae hap de ol: Yesus Zen Zen nëno mae mo nihinni hli tasik gwizimnira.(Luk 10:21-22)²⁵ Yesus dekam zep Alap osan dep ola gu soneka, “Bian, Em in Zen ngli naban okama naban irik so'arake. Ëe ama ep dawemsa golbla'an, sap Em ema ere mo irik ginsi de tame gun hup dena enlala blal wenya kip hen sekola sul sonen wenya kip aning gul gwizim'ira. Hwëna sekola srëm

wenya kip hen enlala betek wenya
kip ema goltrei gwizim'ira. ²⁶ In
eiwa, Bian, zen kire tangankam ere
mo dwam gwibin sin ki lwa'an.”²⁷
Ki zep hwëna in zenë zë lowe he'ak
asa gubiridaka, “Tingare okamasa de
bi gwibin hip de sosonna mes kitak
Bian abe hap golblaka. Zini toton
bëjen Tane zem Asa tame tan. Zen
diki ëre mo Bian en Asa tame ta
gwe'ara. Hen ano Biansa nara dep?—
tame tan naye. Zen diki A-enë tame ta
gwe'an. Hen zini men zëbe mae habë
dekam de ano Biansa tame tan hap
dena gol gwizim'in, zen zen en
angkam tame da gwe'an.”²⁸ Ki zep
etan asa gubiridaka, “Men nara sang-

sangsa ahaksa tahalhasa nihin dohon-
hon yawal makan eisbinni, emki
Abon onak golhatazan. Aban esa
nihinni insa eirera. Em dekam esa
jahalhana eisbiri. -²⁹ Abon onak ang
gwe-gwe— ekakim ano gwënsa tame
gul. Sap Ëe an sae-saena hen
kwasang-kwasangna, hen Ëe molyë
nihin dohon-honnak emsa kara tak.
Aban de ënkam, zen dekam esa nihin
jahalhakam gwë gwera. ³⁰ Sap aban
de ënkam, Ëe asa nihin dohon-
honnak emsa mas gwe-gweblal.
Hëndep em molye tangan sabak gwe-
gweka, hwëna em dekam esa
jahalhana eisbiri.”

1. * **11:5** *Yes 35:5-6, 29:18-19, 61:1*
2. * **11:10** *Mal 3:1*
3. + *Ayatna 28 hēndep 30nak ansa
Jesus “nihin”kim enlala gweblaka,
zen zi mo kareksa hom enlala
gwibirki. Kirekam maka nihinsi de
wē tankam li nul sonek. Hwēna
Jesus mensa nihinkim enlala
gweblaka, tahalha, sang-sang,
ahaksa hen Farisi zi mo tawa tabin
donhon-honsa ki kirekam enlala
gwibirki.*

12 Yesus kim Hari Sabat hap dena anakan gubiridakake, “Diki Ëe an Zen tangan– Hari Sabat mo Nolaye.”(Mrk 2:23-28,Luk 6:1-

5)**12**¹ Hom holo gwe'ak aha Hari Sabatkam Yesus dekam zep zëre hon de ang ta gwen wenya aban mae gamdum tra san golëtaman gwe'anika. Ëe hwëna ama usak hap gandum danna insa kïlk li-in kïni gwe'ak– desa de twenblandan hap.² Hwëna Farisikam de gubirida gwen wenya kim asa hla nulidak, dekam zep Yesussu nenblak, “Em san home ere hon de ang ta gwen wenya insa hlauluda'ara? Zen in nëre mae mo titi tabin olsa ngip nu'in– kirekam de

Hari Sabatnak syal gwibinkimye.”

-³ Yesus ki zep hwëna ding gulzimki, “Em bawalkam esa Alap mo ola an mo eini dam ulsul?— men kim Daud Bak zëre hon de ang ta gwen wenya ban golëusak gwe'ankaye. ⁴ Zen kim Alap mo golak til zika, zen dekam Alap hap de roti loneblansa gol kinika. Desa zep zëre hon de ang ta gwen wenya ban zitwinbir song gweka. Hwëna sap nëno mae mo titi tabin olak man lwak: Sap Daud zëna hen zëbon de ang ta gwen wenya, zen bëjen Alap hap de rotina insa twinbin. Zen diki Alap mo golak de syal ta gwen zi en dwin gwibirin. Sap eiwa kirekam,

hwëna Daud hom Alap mo nwenak
karek gweka— zen kim usak hap
zitwinbirkiye. Zep hen kirekam,
Abon de ang ta gwen wenya an kim
usak hap kilk di-in kinzil, zen hom
ëkarek gwer. ⁵ Hen em bawalkam
esa Musa mo titi tabin ola an mo eini
dam ulsul? Tingare Hari Sabat
jamkam Alap mo golak de syal tan
zini Bian mo golak sap de syal ta
gwen. Zen dekam man Hari Sabat
hap de ol jalse gwenna insa syal
gwenkam nulmun gwenan, hwëna
dekam Alap bëjen desa husus
gwibiridan, sap zen dekam zëre mo
golak de syalsa kim su nul sone
gwenan. ⁶ Zen in zebë emsa

gubirida'an: Sap sa Abon de ang ta gwen wenya an hen kirekam Hari Sabat hap dena nulmun gwer, sap Ëe an Zen, bol zaun tangan Zini. Sap Alap mo gola in Abon onakon man lwala he'an. ⁷ Sap Alap mo olak man lwak, 'Ëe a kirekam de lowehe gwen habë mo emsa dwam gwibirida'anye: Bol-zaun tanganna, aha zi mo karek-kareksa em kwasang tola ban eititi gwe-gwibin. Ere mae mo karek-karek hap de otweransa abe hap tru tasik gweblanna, zen bol-zaun tangan naka hom.' -Eme kirekam de Alap mo ola insa dawemkam lik ei gwibi'inam, ki molye Abon de ang ta gwen wenya ansa karek gon srëmnak

jal eibiridananam. ⁸ Sap ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna, Ëe an Zen tangan— Hari Sabat mo Nolaye. Zep anakarekam de klis gul gwizimdin hip dena, ‘Desa sap esa Hari Sabatnak syal eibir,’ ahaksa, ‘Kirekam bahem,’ zen ano dena.”Yesus kim zi taha sakna Hari Sabatkam dawem takake:(Mrk 3:1-6,Luk 6:6-11) ⁹ Yesus kim dekon song gweka, dekam zep hwëna Yahudi mo aha but srëm golak tilki.

¹⁰ Hwëna zini zao gwe'anka, eiha tahana mes sak gweblaka. Farisikam de zini men zen Yesus mo kareksa de hlaulblun hap ëalp gwe'ak, ki zep nenblak, “Em banakane Musa mo titi

tabin ola dam gulsu'ura? Hari Sabatkam san ha zi sang-sangsa sap de dawem tabinkim? San ha bëjen?”¹¹ Yesus ki zep ding gulzimki, “Eno mae mo domba zaho de ahanik Hari Sabatkam kama dwraknak dum gwe he'anam, san ha em molye dekam ër ane'anam?”¹² Hwëna zini nen Alap mo nwenak domba naban apdenak hom. Zep nen sap esa zi sang-sangna Hari Sabatkam dawem la gwibir.”¹³ Ki zep hwëna Yesus zi taha sakna insa gubluka, “Tahana insa emki inin gilsin.” Ki zep hëndep inin gilsiki, dekam zep hëndep dawem gweblak— men kiye, eihya tahana.¹⁴ Farisikam de zini in

dekam zep but srëm gola in kon wet so gwek, hwëna dekam zep Yesussu de tan hap ola aha-en nu'ik. Mae hap de ol: Yesus Zen Alap zëre mo Dam Tasinni— men kirekam Yesaya Bak hamal hap ale gulblukake.¹⁵ Yesus kim Farisikam de zini insa anakan tame tabirki, “Zen Asa de tan hap olsa aha-en nu'in,” dekam zep kon song gweka. Hwëna zini beya tangan nik ang nëblak. Zi sang-sangna hen man ang nëblak, dekam zep zë kitak dawem tabirki.¹⁶ Hwëna man zë jalse gwibiridaka, “Bahem aha maesa anakan gubiridan, ‘Asa Yesus dawem taka.’”¹⁷ Zen dekam zep zauk— Alap mo ola mensa Yesaya Bak orep

Yesus hup dena anakan ayang gulkuye,¹⁸ “An Zen tangan—ëre mo dam tasin Zini hen zer sonen Ziniye,ëre mo dang tininak de tanganna.Ëe ama tangan sam gwesik gweblanan.Ëre mo Enhona zëbe hap asa kitak hlë ta soneblal.Zen Zen sa tingare zi ausu hap anakan ayang gul gwizimdi,‘Alap dam-dam enkam sa tingan klis gulu.’¹⁹ Zen molya darak ola gu gweka,hen ol al hap ola molya zëno ëk tihï nakon te so gwek.Hen ora bol san molya ol mam-mamkam ton nasen gweka.²⁰ Zen enlala sae-sae enna,zep Zen molya aptyo sin-sin makare wenya zalta dep gweibirida kinika.Hen men zëno mae

mo sosonna tap gwen hap golek de gwe'an, desa molya da tasik gwibirki. Zen kirekam sa kara ta gwibiri, händep Zen sa ano irik ginni okamanak golhatala.²¹ Tingere irik gin langnak de zi ausunaëngaya gwen hap dena Zëbon en onak sa ëblol gwe-gwer.” Farisikam de gubirida gwen zini kim Yesussu nenblakke, “Zen dowal mo kigi mo sosonkam syal gwe-gwe'ara.” (Mrk 3:20-30, Luk 11:14-23, 12:10, Luk 6:43-45)²² Zao kim lwa se'ak, ki zep zini Jesus onak dep dowal mo bi gweblan zi ol srëmna nërhatzak. Nwena hen man dimin nëblak. Jesus kim dawem taka, dekam zep ola tonka hen nwena kara

gweka. ²³ Tïngare zini man tangan dengguanblak. Zep ëgu gwe'ak, “An san ha Zen?– Daud Bak mo Auyantane naye, mensa anakan nen guk gweblakye, ‘Sa hatala.’” ²⁴ Hwëna Farisikam de zini kim kirekam nasalbiridak, ki zep ding nulzimk, “Kirekam hom. Zëbe hap mes dowal mo kïgi sosonna golblaka– dekam de aha dowal-dowalsa golëalsa sone gwen hap denaye.” ²⁵ Hwëna Yesus man zëno mae mo enlalana insa tame tazimki, zep gubiridaka, “Aha-ere irik gin nik de hlik-hlik gwe'anam, zën de ëeija'anam, zen molya ëtatete gwe'anam. Nabakam maka zënaka timbwas nu'in. Hen zënaka de gïl-gïl

gwibiridan nakon de aha-ere golak
dinik hliwe'anam, zen maka händep
sekwak gwe'an. ²⁶ Zep hen
kirekam— dowal mo kigi mo irik gin
niye: Aha hlikna bëjen aha hlik naka
golëalsa sonen. Zep man dam
gwesinin: Dowal mo kigi bëjen abe
hap sosonna golblan— dekam de zëre
mo irik ginnik de wenyaka karek
tabin hipye. Ki hwëna zëno irik ginni
in de hlik-hlik gwenkam, bëjen tatete
gwen, hwëna nabakam sa timbwas
gwer. ²⁷ Zep em insa Asa anakan
enblal, 'Zen dowal mo kigi sosonna
golblaka, dekam zep dowal-dowala
golëalsa sone gwe'ara,' ki hwëna em
ema dekam ere mae mo aha hlikna

enbirida'an, 'Zen hen dowal mo sosenkam syal ta'an.' Sap zen hen man nakasik gwibirin— dekam de dowal-dowalsa goläalsa sone gwibin hipye. Zep ere mae mo ahakorena in maka emsa anakan nenbirida'an, 'Em ema ëkarek gwer— kirekam de Yesussu tonblankamye.' ²⁸ Hwëna Ëe Alap mo Enho mo sosenkamë dowal-dowala goläalsa sone gwenan. Zen dekon zep anakan dam gwesi'in, 'Alap Zën de irik gilzin hap angkam man sap kon gwisibir hana'ara, hwëna em ema desan de ang tan hap baes ta'an!' ²⁹ Sap Ëe dowal mo kigi mo bi gwibin kire-kire dawemsaë jal zi mo kim alal ta gwebbla'an. Zi jal-jal de

zëre mo golsa kara ta'anam, zëbe hap
de jal zini na-en molya ti'in zanam.
Diki zini insa de nonol balk tankam
hen tahalenkam, dekam zëno kire-
kirena maka alal tabla'ara.³⁰ “Zini
men zen Abon onakon srën gwë
hanna, zen ki Asa husus gwebla'ara.
Hen zini men zen Asa mas gweblan
srëmna, zen ki ano syalsa dri yu'ura.

³¹ Zen in zebë emsa gubirida'an:
Tingare nwe-masekam de karek-
karekna mensa zini em ulin halasen
gwenan— hen sap Alapsa de lamang
tanna, desa maka Zëna tap gulsuk
gwizim'ira. Hwëna zëre mo Enhosa
de lamang tankam, desa molya
tangan tap gulsuzimki.³² Hen

ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa de ol lamangkam gublunkam, desa maka Alap tap gulsuk gwizim'ira. Hwëna Alap mo Enhosa de lamang tankam, desa Alap molya tangan tap gulsuzimki— sap angkam de okamanak awe, hen sap lamkam de okama ësenak.³³ “Nen tenya tën nakone tame ul gwenan. Tenya men zëno dan naka zini dwinbir srëm gwe-gwenan, zen bëjen twin gwibin tetan dankam tën. Tenya zen zëre mo dan enkam ëtë gwenan.

³⁴ Zep Farisikam de zini, em hen kirekam. Em in jal-jal tanganna—wanyana kiye! Zep eno mae mo ol toranna banakan dep?— dawem gwen

naye. Men zen eno mae mo ëk tihî nakon wet so gwenan, zen zen eno mae mo enhonak suwek. ³⁵ Enho dawem-dawem wenya, zëno mae mo ëk tihî nakon dawem en nik wet so gwizimnin, sap zëno mae mo enhona mes dawem enlala enkam suweka. Hwëna enlala jal-jal wenya, zëno mae mo ëk tihî nakon karek en nik zep wet so gwizimnin, sap zëno mae mo enhona mes jal-jal enlala enkam suweka. ³⁶ Zep emki ëenlala gwen: Aumwa hap de yakla yawalak de Alap zisi klis gunnuk, tingare zini zen zëre mae mo ol toran nakon sa Alap klis gulu— sap zëno mae mo aha zisi de tonsubirida gwen ol maena hëndep

kitak. ³⁷ Sap dekam ere mae mo ol toran nakon sa Alap anakan klis gul gwera, ‘Zini an karekna,’ ahaksa, ‘An airis.’” Yesussu kim owassa de syal gwibir-zimdin hip abe dakke:(Mrk 8:11-12,Luk 11:29-32) ³⁸ Zao kim lwa se'ak, dekam zep Musa mo olsa de tawa ta gwibin hip de zi niban Farisikam de zi niban Yesussu abe dak, “Bian guru, emki abe mae hap owassa syal gwibir-zimdin— ee akakim emsa anakan dam lasik, ‘An eiwa Alap zer soneka.’” ³⁹ Hwëna Yesus ki zep ding gulzimki, “Em angkam de zini eiwa jal-jal tanganna, hen Alapsa mese hli lak, hwëna Asae aberbe la gwe'an— owassa de ebe mae

hap syal gwibir-zimdin hipye! Ëe
angkam aha-en mae molyë owasna ep
syal gwibir-zimk. Hwëna ngein sin de
yaklanak Ëe asa owasna aha-en
tangan ep syal gwibir-zim— men
kirekam Alap mo ol ayang gul gwen
zini Yunus Bak hon lwakke. ⁴⁰ Men
kirekam Yunus Bak hogwe yawal
ungala mwanak yaklana dan-ahan
gwëka, zen kirekam sa ngatan zi mo
lang nakore Zi Tanganna Abon lwal.
Ëe hwëna kama mwanak asa yaklana
dan-ahan gwëon. ⁴¹ Alap de
angkam de zini emsa klis gunnuk,
dekam Niniwek de zi mo angna sa
olsa de mas gun hup ëzaul. Zen
dekam sa emsa anakan swrë dahir,

‘Yunus Bak kim ëhalen hap de ola ban golhata zaka, ëe dekam ama ëhalek. Hwëna ebon mae onak kim ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna ëhalen hap de ola ban golhata zaka, em hwëna ema ëhalen hap baes ta gwek.’⁴² Hen kirekam, Alap de emsa klis gunnuk, selatan kore teipsinkim de wenya in, zen sa hen olsa de mas gun hup zaul— men zen orep teipsin zini Salomo Baksa duwebbla zakke. Zen dekam sa anakan emsa swrë tabir, ‘Ëe ama langa en nakon Salomo mo enlala blala kore olsa de sane gwen hap hatak. Hwëna ebon mae onak kim ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna hataka, em

hwëna ema asalsik gweblak.””Mae hap de ol: Bera! Aha-ere dowal de totoresa wet sonkam, zen hwëna beyakam etan bitì gwe-gwenanzal.

(Luk 11:24-26)⁴³ “Dowal de totoresa zi nikon wet sonna, dekam gwana-gwana san sa hakalada gwera—zao de aha zi maenak tin hip. Hwëna aha maenak de tin srëmkam,⁴⁴ dekam sa dowala in enlala gwera, ‘Ëe asa etan ëre mo gol hli tan san dep lwahal.’ Kim de lwa ha'an zaka, gola insa anakan sa hla ta zala, ‘Dan en tangan nik zau'ura. Gol bina in mes tangan oto tasikì hen ngan tasikì.’⁴⁵

Dekam sa dowala in song gwera— aha dowalsa de zëre onakon de jal-jal

taman kinin tangan naka tuju enkam kwang guluda halzan hap. Deban kim de zini iwe golëbiti gwe'an zaka, zini in mo gwënna dekam sa tangan karek gweblal– nonol gwën nakonye. Zen hen kirekam zep angkam de zini eno mae mo jal-jala lwa gwe'an!” Yesussu kim an zem oso wal zeban zitëblakke: (Mrk 3:31-35, Luk 8:19-21)⁴⁶ Yesus kim nama zi trana in han golëton'anka, an zem dekam zep oso wal zeban golëyaing gwezak. Zen ë nakon ëzau'uk. Man kon olsa de zertoran hap nësbla'ak.⁴⁷ In deban mae golëton'anka ahanik zep gubluka, “Bian, emsa man eno anena oso wal oban ë nakon ziësbla'anon– olsa de

emsa zertoran hap.”⁴⁸ Yesus ki zep ding gulbluka, “Hwëna nonol Ëe anik emsa gubiridak— ano anena hen oso-walya, zen diki a kirekam de zisi moye:”⁴⁹ Hwëna ki zep tahakam zëre hon de ang ta gwen wenya asa zi beyana in han golëtrëka, deban guku, “Diki an zen lowe he'an, zen zen— ano anena hen oso walyaye!”⁵⁰ Sap tingan men zen ano ngatan zi mo langnak de Bian mo dwam gwibin sin ang ta gwenan, zen diki zen tangan— ano anena, oso walya hen somol walyaye.”

1. + *Hwëna Musa sap hom jalse gwibiridaka— gandum dansa de*

kilk ti-in kinin hapye. Zen diki anakare enkam jalse gwibiridaka, “Ere mo gandum tranak bahem Hari Sabatkam syal ta gwen.” (Ul 23:25)

2. * **12:7** Hos 6:6

3. * **12:21** Yes 42:1-4

13 Yesus kim gandum dan hling gilsinkim ola gulk sun blaonzimkike:

(Mrk 4:1-9,Luk 8:4-8)**13**¹ Yaklana

inkam Yesus ki zep gola kon asa golöwet so gweka, ho gutu alpna zep

nikin aneka.² Zao zep hwëna zi

beyam-byana tagal nëblazak, hëndep man zë dot dasizik. Dekam zep buluk

sewe seka— dekon de nikirinkim tawa tabin hip. Zi trana in hwëna ho alp

san ki ëzaundak.³ Zao zep Yesus

gulk sun de ol blaon gwizimdinkim tawa ta gwibi'inka. Nonol man zë

gubiridaka, “Zini man orep gandum dansa de hling gilsin hip song gweka.

⁴ Kim hling gilsiki, hwëna ahakon oranak altink. Mawana ki zep zë

yaing gwezak, zen zep hwëna gandum danna insa dwensiblindak.

⁵ Ahakon kaso-kasonak altink—kama bëbëknak. Gandum danna in nabakam zep sap ësip gwek, sap kamana in bëbek tanganna. ⁶ Hwëna yaklana kim sal-sal gweka, sipni in dekam zep ëboneng gwek, hëndep ësasan gwek, ki zep tol hëndep juwek. Sap sana ba san dep?—olk san de ëhas gwesin niye. ⁷ Hen ahakon dokot të ngi-ngi ausunak altink. Kim sap tol ësaltik, hwëna dokot të ngi-ngina in zep nabakam ëblal-blal gwek. Zen zep dahalebik, hëndep eini hom tëka. ⁸ Hwëna ahakon kama dawemnak altink. Zen en dawemkam

zep ësip gwek, hëndep dawemkam
zep hataka, hëndep dawemkam tēka.
Aha-ere timni zēno dan beyana
ahakon 30 enkam, 60 enkam, hen
ahakon 100 enkam.”⁹ Ola insa kim
tonsuku, ki zep gubiridaka, “Em
dwan i nibanke. Em ësäl
gwen!” Yesussu kim anakan
dakensiblikke, “Em ba habe ola gulk
sun blaon gwizimnira?” (Mrk 4:10-
12, Luk 8:9-10)¹⁰ Ëe zēre hon de
ang ta gwen wenya ki zebē ë-erenak
lakensiblik, “Bian, em ba habe
kirekam zi beya hap gulk sun ola
blaon gwizimnira?”¹¹ Ki zep ap
ding gulzimki, “Abon de ang ta gwen
wenya ebe mae hap Alap mes

golzimki– em dikim zëre mo irik gin
hip denaka tame gul gwen hap
denaye. Hwëna aha zi hip hom
kirekam golzim'ira. ¹² Sap men zen
Alap mo irik gin nika de tame gun
hup ëhohle gwe'an, zëbe mae en hap
sa etan Alap dekam de tame gun hup
de enlala blala sowe henkam ing ta
sone gwizimdi. Hwëna men zen
ëhohle gwe srëm gwe'an, zëbon mae
men zen sap tame gun hup de
enlalana betek enkam lwazim'ira,
desa sa hwëna Alap al tazimdi. ¹³
Zen in zebë zi beyam-bya naban de
golëtorankam ola gulk sun blaon
gwizimnin, sap'zen nwekam ki sap
hla nul gwenan, hwëna man ëgwë

gwenan— san de hlaun srëmna. Hen zen sap man ësane gwegwenan, hwëna san de ësane gwen srëmna hen tame gun srëmna.’ - 14

Zen in zep Alap mo olsa de ayang gul gwen zini Yesaya Bak orep ola anakan ayang gulzimki, ‘Alap man guku, “Zen sap sa ësane gwe tine gwer, hwëna molya tame nul gwek. Hen sap sa karatda nul tine gwer, hwëna anakan molya dam nulsuk gwek, ‘Kirekam sa lwal.’ 15

Sap zëno mae mo enlalana mes tangan joblo-top gweka. Zëre mae mo ini mes tangan mat dasibik. Nwena hen mes dïmin dabik. Zen mae hap ki ëgwëk: Dekam de nwekam hlaul

gwen srëm hap, ikim de ësal gwen srëm hap, hen enlalakam de tame gul gwen srëm hap, Abon osan dikim etan lwanda halzan srëm hap. Diki zen de etan Abon osan dep lwanda ha'an zanam, ki Ëe amaka ngaya tabi'in.”””

- 16 Yesus ki zep etan abe mae en hap ayang gulzimki, “Em an isrip-sri gwibinnike lowe he'an. Sap emsa ama golëtë gwenan, zebe nwekam dawemkam hla kul gwenan hen ikim ësane gwe-gwenan. ¹⁷ Emki sap ëenlala gwen: Abare srëmnak Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zini hen Alapsa de betek gwe-gweblan zini beya nik sap hlaun hup sërkam ëdwam gwe-gwek— ano owas

syal gwe-gwibinni ansa em angkam hlakul gwe'anye. Hwëna orep de zi dawem-dawemna in zen hom tangan hla nuk. Ësane gwen hap hen sërkam sap ëdwam gwe-gwek— em ansa angkam ësane gwe-gwe'anye. Hwëna zen hom mae ësane gwek.”Jesus kim gandum dan hling gilsin hip de ola insa srip gulsuzimkike:(Mrk 4:13-20,Luk 8:11-15)¹⁸ Jesus ki zep etan asa gubiridaka, “Emki ësane gwen: Angkam ama ebe mae hap gandum dan hling gilsinkim de ol blaonzimdinni insa srip gulsuzim'in.

¹⁹ Oranak de gandum dan altirinni, zen zini men zen sap Alap Zën de irik gin hip de ola ësane gwe-gwenan,

hwëna ola in mo eini hom tame nul
gwenan. Dowal mo kigina dekam zep
hata gwenan zala, insa ësane gwenna,
desa de zëno mae mo enhonak al gul
gwizimdin hip. ²⁰

Men zen kaso-
kasonak altirinni, zen ahakon men
zen Alap mo ola insa ësane gwe-
gwenan. Zen nabakam zep sap enlala
isrip-sri naban nulin gwenan. ²¹

Hwëna ola in bëjen zëno mae mo
enhonak sa gwen, zep bëjen zë
holokam lwan. Zen kim de karek
maena hla nu'ik, ahaksa ol dawemna
in hap de jal hap karek dabi'ik, zen
hëndep dekam sa Alapsa hli dal. ²²

Men zen dokot të ngi-ngi ausunak
altirinni, zen zini men zen sap Alap

mo ola insa ësane gwe-gwenan,
hwëna angkam de okamanak awe de
anakare enlala naban siri nul gwenan,
'Èe babë tahalhakam gwë gwen,' hen
anakan de hole-hle gwe-gwen naban,
'Diki te-ala beya naban amaka gwë
gwe'an.' Kirekam de enlalana in zep
Alap onakare ol dawemna insa zëno
mae mo enhonak hule gwenan. Zep
hëndep dawemkam eini ëtë srëm
gwe-gwenan. ²³ Hen men zen kama
dawemnak altirinni, zen zini men zen
Alap mo ola insa ësane gwe-
gwenkam dawemkam lik nei
gwibirin. Zen zen zep eini
dawemkam ëtë gwenan. Zëno ei
beyana, ahakon 30 enkam, 60 enkam,

hen ahakon 100 enkam.” -Yesus kim
ola gulk sun blaonzimkike— gandum
nuban de endang naban aha-erenak
nasaltin hip dena.²⁴ Yesus in kim
nama bulu kon tawa tabi'inka, zao zep
etan zi beyam-byana in hap ola gulk
sun blaonzimki, “Alap mo irik gin hip
dena, zen san de zi de nganak
gandum dan dawem-dawemsa hling
gilsinni kiye.²⁵ Hwëna zëno kam,
tingare zi mo truwe guk hannak,
dekam zep hwëna nganak iwe jal zi
sowëkam endang dansa etan hling
nilsik.²⁶ Gandum danna in kim ësip
gwe'ak, hëndep ëeis gwe'ak, endang
sipni in dekam zep hen ëblal-blal
gweka.²⁷ Zao zep hwëna nga bina

in hon de syal ta gwen zini dakensiblizak, ‘Bian, em dwan gandum dan dawem-dawem ensa em-am ap kap tazimki– nganak iwe de hling gilsin hipye. An hwëna ba hap zë endangna hataka?’²⁸ “Nga bina in ki zep ding gulzimki, ‘In jal zi zë sowëkam hling gilsik gik halka.’“Hwëna ki zep etan dakensiblik, ‘Bian, ëe wëhë endangna insa lamalsi'ik?’²⁹ “Hwëna man ding gulzimki, ‘Bëjen em tamalsin, ki hwëna gandumnu in han esa apdenak lamalsil.³⁰ Sap sa endangna in han apdenak ësaltil– hëndep gamdumnu insa de taran hap denak de zau'uk. Ëe asa taran hap de zini insa gubiridal,

“Nonol endangna insa blom lasik, desa tagal tan naka tatak-tatak labik, desa de syauknuk tru tasin hip. Ki hwëna gandum danna insa gamdum dan kang ta gwen golak tagal lasibik.””Gulk sun de ol blaonzimdinni an mae hap: Alap mo irik ginni, zen rica dan makan, hen ragi makan:(Mrk 4:30-32,Luk 13:18-21)³¹ Yesus ki zep etan zi beyambyana in hap ola gulk sun blaonzimki, “Alap mo irik ginni an kirekamë ola ebe mae hap blaonzim'in: Zini man rica dansa nganak eiyas taka.³² Rica danna in tingare tetan dan nakon, zen zen— betek tangan wenyaye. Hwëna kim ësartil gwenan,

dekam zep tingare obwaga nakon
ëblal-blal gwe-gwenan, hëndep te
makan ëmam-mam gwe-gwenan.
Mawana zao zep yaïng gwe-
gwenanzal– zëno hli-hlinak de golsa
tauk gweblan hapye.”³³ Ki zep hen
etan ahana mas gulzimki, “Alap mo
irik ginni, zen a kirekam moye: Zen
ragi makan. Wenya man tepungna
aha-ere sak naka mang-mang guk.
Zao zep ragisa betekkam mas guk.
Ragina in sap betek tanganna, hwëna
dekam zep rotina in dawemkam hop
gwek.”Yesus mae hap gulk sun de ol
blaonzimdinkim tawa ta gwibirki:
(Mrk 4:33-34)³⁴ Yesus kirekam-
kirekam gulk sun de ol

blaonzimdinkim tawa tabirida gweka.
Zëno tawa tabinni hom– gulk sun de
blaon gwizimdin srëmkamye. ³⁵

Kirekam kim tawa ta gwibirki, zen
dekam zep zauk– men kirekam Alap
mo ol ayang gul gwen zini Yesus hup
de ola hamil hap anakan ale
gulkuye, “Ëe gulk sun de ol blaon
gwizimdinkim asa aïsïl gwibirida
gwer. Hen mensa auhu-kamana ansa
de yang gulsun nukon tawa neibir
srëm gwek, zen dekam asa tawa ta
gwibir.” -Yesus kim gandum nuban
endang naban de aha-erenak nasaltin
hip dena insa srip gulsuzimkike: ³⁶

Yesus kim zi beyam-byana insa hli
yuludaka, ki zep gol san song gweka.

Hwëna ëe zëre hon de ang ta gwen wanya ki zebë zë du këblazak, zao zebë lakensïblizak, “Bian, abe mae hap emki srip gulsuzimdin— insa gandum nuban de endang naban aha-erenak nasaltin hip dena ap gulk sun blaonzimdike.”³⁷ Yesus ki zep ding gulzimki, “Gandum dan dawemna men Zen hling gïlsiki, Zen Ëe an Zen— ngatan zi mo lang nakore Zi Tangan naye.”³⁸ Hwëna ngana, zen auhu-kama yawala an zenke. Gandum dan dawem-dawemna, zen zini men zen Alap mo irik ginnik bitï gwe'anke. Hwëna endangna, zen zini men zen dowal mo kigi hon bitï gwe'anke.³⁹ Jal zini men zen

endangna insa sowëkam eiyas ta gwenda, zen dowal mo kigi. Taran hap de zaunnu, zen Bian mo klis gun hup de yaklanak de zaun hup dena. Taran hap de zini, zen Alap mo dam taha nakore zi.⁴⁰ “Zep in kirekam endangsa de tagal tan naka syauknuk tru ta senkam lwak, zen kirekam sa hen lwal– Bian mo klis gun hup de yaklanak de zaunkumye.⁴¹ Dekam ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe asa ëre mo dam taha nakore zisi desa de tingan tagal gulsun hup gubiridal– men zen aha zisi karek san dep titi da gwibirin, hen men zen karekna syal nei gwibirinke.⁴² Desa sa syauk bla hi-

hitinnik yal nulser– men dekon zi mo
angna yusyustin niban gona ta
gwenanke, hen sang-sang hap ëkna
ngalk-ngalk da gwibirinke. ⁴³

Hwëna zini men zen enlala dam-dam
enkam lowehe gwenan, zen Alap mo
irik gin kama ësenak sa zëre mae mo
Bian hon lowehe gwer, hen zen zao
sa yakla mo kim ëzil ane gwer. Em
dwan i nibanke. Em ësal
gwen!”Dawem yawalsa de gohtowen
hap kim ola gulk sun
blaonzimkike:⁴⁴ “Alap mo irik
ginnik de tin hip dena, zen a kirekam
moye: Zini man song gweka, zao zep
aha zi mo kamanak emas yawalsa
hlaulku. Kama hulak lwa'ak, hen

yawal tanganna. Zen zep hwëna kama hula insa ber-ber gulku. Zëna dekam zep isrip-sri naban zëre mo golak de kire-kirena kitak tangan te-ala hap lirak tabirki. Te-alana dekam zep kamana insa golka– hëndep emas aning gunnu in han.⁴⁵ “Alap mo irik ginnik de tin hip dena, zen hen a kirekam moye: Kire-kire beya zini man gwë gweka. Zen te-alakam kire-kirena lirak ta gwibirki. Hwëna mensa tangan dwam-dwam gwegwibirki, zen kaso lilingtin yawalsa.

-⁴⁶ Zen kim sërkam de dawem tangan wenyaka hlaulku, zen dekam zep zëre mo golak de bi gwibin kire-kirena kitak te-ala hap lirak tabirki,

dekam zep hwëna kaso lilingtin yala
insa golka.”Hogwesa de klis gun hup
kim ola gulk sun blaonzimkike:⁴⁷

“Alap Zën de irik gin hip dena, zen
hen a kirekam moye: Zini man hinak
jaringkim kirekam-kirekam nwe-
mase hogwesa dahyok.⁴⁸ Hëndep
kim jaringni in suwek, dekam zep
zini in ho alp san dep il nilhak. Zao
zep hwëna teinikirinkim hogwena
insa hli nik— dan nabare hogwena
srën, ei hogwena srën. Dawem-
dawemna, zen honnak bitî dak.
Karek-karekna, desa man yal dak.

⁴⁹ Zen kirekam sa hen lwal— Alap
mo yakla yawalak de zaunkumye.
Zëre mo dam taha nakore zini dekam

sa hen yaing gwezal– dekam de dawem gol gwen zi nikon karek-karek gol gwen zisi hlil irin hipye.

⁵⁰ Zen dekam sa karek-karek gol gwen wenya insa kals yalak de syauk blanak yal nulser– men dekon zi mo angna yusyustin niban gona ta gwenanke, hen sang-sang hap ekna ngalk-ngalk da gwibirinke.”⁵¹ Ki zep hwëna asa takensibiridaka, “Em san mese kitak dam ulsul?– ola insa gulk sun blaon gwizim sinye.”Ëe dekam zebë ding ulblik, “Ëe mesë, Bian.”⁵² Ki zep hwëna etan asa gubiridaka, “Zep Alap mo olsa de tawa tabin hip de zi dawemna, zen diki zen Alap mo irik gin hip de epba

ola ban hen ano ol ësenä an han tame son. Zëno tawa tabinni dekam sa lwa gwer– san de gol bi nik de gola kon zëre mo kire-kiresa aha zi hip golëtrei gwizimdinni kiye, ëpba ërlwa gwen wenya ban, ëse kap tan wenya ban.”Yesussu kim Nazaret kon baes nëblakke:(Mrk 6:1-6,Luk 4:16-30)⁵³ Yesus kim kirekam de gulk sun ol blaon gwizimdinkim hya gwesibiridaka, dekam zep kon dua-blaskam de zini asa en golëlwanda halka–⁵⁴ zëre mo ëna Nazaret san dep. Zëwe but srëm golak zep tawa tabi'inka. Zini men zen zë sane da'ak, man tangan dengguanbla'ak. Zep zë hwëna donsublu'ak, “Zini an endawe

sekola gweka?– zep kil gi'ira, 'Ee asa tawa tabir.' Hen owas-owassa de syal gwe-gwibin hip de sosonna endawe sa gul iri? ⁵⁵ Zen dwan gol syal gwe-gweblan zini Yusup Swe mo tane sake! An zem Maria. Oso wal zem, zen Yakobus, Yusup, Simon, hen Yudas. Zen kitak awe de zi sike! ⁵⁶ Somol wal zem awe am hen tingan lowehe gwe'an. Zep zini an ba hap kil gi'ira?– 'Ee asa Nazaretsa tawa ta gwibir.'” ⁵⁷ Sap zen mes kirekam tame dak, zep baes neblak. Ki zep hwëna gubiridaka, “Zini kirekam ëgwë gwenan: Men-kore men-kore ë nakon, Alap mo ol ayang gul gwen hap de zini man blikip neisibirida

gwenan. Hwëna zëre mo iye, ahaksa zëre mo ë nakore nik de kirekam ayang gul gwizimdinkim, desa hom tangan blikip neisibirida gwenan.”⁵⁸

Zen in zep Yesus zëwe owas-owasna beyakam syal gwibir-zim srëm gweka, sap zen hom daïbläblak.

1. * *13:13 Yes 6:9*

2. * *13:15 Yes 6:9-10*

3. + *Yesus kim dansa de tën hap dena ol aïsilik awe gubiridaka, zen ei gwen, ahaksa Alapsa de taïbläblan en hap hom enlala gwibirki. Dansa de tën mo dam gulsunnu, zen hen Alap mo ol san de dam-dam enkam lowehe gwen hap. (Mat 5-7)*

Ahaksa nëno mae mo ol toran de Alap mo nwenak sam gwesik gwen hap. (Mat 12:31-37) Ahana hen, zisi de halen ta gwibin hip. (Yoh 15:16) Kirekam de lowe henna, zen zen Alap mo nwenak nwe-mase gwe-gwenan— san de dansa de tenna kiye.

4. * **13:35** Mzm 78:2

5. + *Kaso lilingtinni, desa “mutiara”kam Amber olkam li nul sone gwenan.*

14 Baptis ta gwibin zini Yohanis kim dakke:(Mrk 6:14-29,Luk 9:7-9)(Ayat 1-12)¹ Dekam Galilea mo langnak Herodes Bak teipsinkim irik gilki. Yesus kim lima ribukam de zi beyam-bya hap tembanena golzimkike:(Mrk 6:30-44,Luk 9:10-17,Yoh 6:1-14)² Herodes Bak kim zëre mo osona Pilipus mo wenya Herodiana Baksa al gulbluka, dekam zep baptis ta gwibin zini Yohanis damnak anakan jalse gweblaka, “Musa mo titi tabin ola kon, em sap diki bëjen em oso uk mo wenya gon.” Herodes dekam zep hwëna Yohanissi de balk tan hap gubiridaka– tahalen naka de bwinak se tya irin hip. ⁵

Zen sap dekam de zë hëndep tan hap dwam gwebla'anka, hwëna zi beyam-byasa zë mae hap aïribirida'anka, “Zen sa hwëna asa jal nëblal.” Sap dekam zi beyam-byana in man Yohanissi enlala në gwebla'ak, “Zen eiwa Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zi.”⁶ Hwëna Herodes kim zënaka de jaha gweblan yaklanak tembane yawala zisyal gwibirki, Herodiana mo wenam seiwiri dekam zep zë Herodes mo nwenak zisyak— hen tïngare zini men zen zë tagal gwëk, zëno mae mo nwenak. Herodes zëna man tangan sam gwesibirki,⁷ zep wenam seiwiri insa anakan gu-guk

gwibi'inka, “Men desae ki ena abe gwibi'inka, zen desa asa ki händep ebe hap golbir. Ngli naban kama naban mes asa nasalblanan.” 8

Hwëna an zem Herodiana mes hen wenam zem insa hamil hap anakan gu-gubik, “Kire hap abe gwe.” Zen in zep anakan ding gulbluk, “Ëe baptis ta gwibin zini Yohanis mo nolakaë abe gwibi'in— angkam de händep ap piring niban lonebir anezan hap, dekam de ëe anakan taïblin hap, ‘Eiwa mes tangan tili.’” 9 Herodes kim kirekam zëno abena salka, enlalana man tangan dowebla hanaka. Hwëna zen mes ki kirekam zi beyambya mo inik etan-etankam gu-guk

gwibi'inka, zep ki händep ein gubiridaka— Yohanis mo nolsa de golbin hip, zëre mo gu-gubinni insa dikim sul sonen hap. ¹⁰ Dekam zep händep zëre mo jana nabare zini bwinak Yohanis mo nola nablonblin hanak. ¹¹ Desa zep händep piring niban wenam seiwiri in hap nolbirzik. Wenam seiwiri in zep hwëna an zikhip golbirhak. ¹² Yohanis zëre hon de ang ta gwen wenya ki zep hwëna tokna lo tasin hip nërhak. Lo tasin hyanak zep Yesus osan dep sek gwek— in zen ki zë lwak, desa de gublun hapye. *1b* Hwëna Herodes Bak kim otan Yesus mo owas syal gwe-gwibinni salka, 2 dekam zep

zëre mo taha tri so gweblan zini gubiridaka, “An Yohanis Su Tabin Swe mes yap etan ngaya gweka. Zen hwëna bosena Yesuskum li yul soneka. In zep zëbon owas-owassa dikim syal gwe-gwibin hip de sosonna lwa'an.”Jesus kim lima ribukam de zi beyam-bya hap tembanena golzimkike:(Mrk 6:30-44,Luk 9:10-17,Yoh 6:1-14)¹³

Jesus kim Yohanissi de tan ola insa asa golësalka, dekam zep asa bulkum zi srëm lang san dep golësesek gweka— zao de zë-en asa golëlowehen hap. Hwëna zi trana in kim kirekam nasalblak, dekam zep zëre mae mo ë-ëna hli dandak— Yesussu dikim eik

ora san hles tyablan hap. ¹⁴ Bulu kon kim asa golëatiti gwe'anka, dekam zebë zi beyam-byana insa hla kulida kinik. Yesus hwëna man tangan zë kwasang gwibiridaka. Sang-sang nabare wenya men zen zë lowe he'ak, dekam zep zë dawem tabirki. ¹⁵ Kim kam-en gwe'ak, dekam zebë enblak, “Bian, angkam man kam-en gwe'an, hen langna an tahalha tanganna. Diki dawemna zini an Emaka enbirida'an— zën de golek de ë-ëna an san te-alakam tembane hap ëhakan hap.” ¹⁶ Hwëna man ap ding gulzimki, “Zen ba hap de tembane hap sek gwen hap? Amki em tembanena zëbe mae hap hen

olzimk.”¹⁷ Ëe hwëna ama ding
ulblik, “Kina ki zini an da-en! Nëno
mae mo rotina aha-ere taha-
tapkamke. Hen hogwena dan-dan en
tolke. Molya sowehek.”¹⁸ Ki zep
asa gubiridaka, “An san emki teisya
halzan.”¹⁹ Ki zep hwëna zi beyam-
byana insa gubiridaka— so trana iwe
de teinikin niran hap. Zëna ki zep
aha-ere taha-tapakam de rotina insa
hogwe darena in han teisyaka, dekam
zep ngli san de kara gwesen naban
Alap hap dawemna golblaka. Ki zep
hwëna rotina insa ahap tabirki, desa
zep abe mae hap kap tazimki— ëe de
hwëna zi beyam-byana in hap kae
gwebbla-zimdin hipye. ²⁰ Kim

dwenblandak, zen man tangan ëitri gwek. Ki zebë hwëna dua-blaskam de wenya ëe tembane mosrona tagal lasik. Yuna dua-blas enkam zep ësuwek. ²¹ In zen dekam tembane tak, zëno beyana, zi ensa de aïtbinkim, san ha lima ribu enkam mes yap— we wal walassa de aïtbin srëmkamye. Yesus kim weya tatek tahan san song gwe'an zakake:(Mrk 6:45-52, Yoh 6:15-21) ²² Kimë tembane tasik, Yesus hëndep dekam zep dua-blaskam de wenya asa bulkum de Zënaka Galilea mo men eihya san dep ngeir gublun hap gubiridaka. Ëe kimë sek gwec, ki zep hwëna zi beyam-byana insa

gubiridaka— zen de hen sekwak gwen hapye. ²³ Zi beyam-byana in kim hen sekwak gwe'ak, Yesus Zëna dekam zep zë-en kwatap tek san hata seka— dekon de Alapsa gu soneblan hap. Hëndep zao zep zë-erenak kawesiblik. ²⁴ Dekam ëe in zenë bulkum teingir gwe guk, mesë bulu ban ho gutu ngirinnik olzau'uk. Hwëna ho ngëpna man bulu insa karekkam golwale gwe song gwe'ak, sap asesena bulu in mo ngein nikon tai'inka. ²⁵ Oho-bung gun nuban zep hwëna Yesus Zëna abon mae onak hata'an zaka— ho gutu tatek tahanna in san de song gwe zankam.

²⁶ Hwëna ëe kimë hla la guk, ausa

zebë ohlo gubluk— anakan de ëherhen naban, “Hobwem dowala i!”²⁷ Hwëna nabakam zep asa gubirida kinzika, “Em ësëwehen! Bahem äairin. Ëe an Ëe.”²⁸ Petrus zep hwëna ding gulbluka, “Bian, sap Em eiwa Yesus, ki asa em gublu irin— ëe de emsa duweblazan hap, ho tatek tahan san de hen song gwe zankam.”²⁹ Yesus ki zep ding gulbluka, “Haen. Emki song gwezan.” Petrus dekam zep bulu kon ati gweka, ki zep hëndep Yesus osan dep ho gutu tahan san song gwe'anka.

³⁰ Hwëna ho gutu yawala insa kim asesena mamkam ngëp-ngëp ta'anka, desa kim hlaulku, dekam zep zë airin

hip keing gwe'anaka. Dekon zep Yesussu hërheblaka, “Bian, asa Em ngaya tan!”³¹ Yesus hëndep dekam zep tahakam zer aneka, ki zep zë gubluka, “Eno eini mam naka hom. Em ba habe Asa taïblïbla srëm gwera?”³² Buluk kim zersewe seka, dekam zep hëndep asesena in sëwe heka.³³ Ëe dekam zebë zë boklena kom lablak, hen anakanë enblak, “Bian, Em an eiwa tangan Alap mo Tane.” Yesus kim zi sang-sang beyambyana Genesaret dawem tabirkike: (Mrk 6:53-56)³⁴ Ho gutu men eihsanak kimë yaïng gwek, ëna Genesaret zep bulu insa lei kuk.³⁵

Zëwe de zini kim anakan hla dak,
“An Yesus am hatanda,” dekam zep
Yesus mo hatan ola insa nol haladak—
tingare ëna in mo golek de ë-ë san
dep. Dekam zep tingare zi sang-
sangna Yesus onak dep nolëyaing
gwe-gwe'anzak. ³⁶ Zao zep abe da
gwe'ak, “Bian, zi sang-sangna an
wëhë baju top en mae nakon Emsa
olk ta'anaka?— dekakim tol dawem
gweka.” Tingan men zen olk da
gwe'ak, zen dekam zep hëndep
ëdawem gwe-gwe'ak. -

1. + “*Baju top,*” *desa Matius* “*baju
sihi*”kam ale gulku, sap Yahudi zini
sihilhi nabare baju ensa alala da

*gwek. Emki pasal 23 mo ayat 5nak
de olk kore alesa hen karatda gun.*

15 Mae hap de ol: Auyan-aza mo titi ta gwibin ola ban Alap mo ola ban man ilman nē gwenan.(Mrk 7:1-13)**15**¹ Aha yaklakam Farisikam de gubirida gwen wenya Musa mo olsa de tawa ta gwibin wenya ban Yerusalem kon Yesus onak dep yaing gwezak. Zao zep dakensiblizak,² “Ebon de ang ta gwen wenya ba hap nēno mae mo auyan-aza mo epba ola nulmun gwe'an?— tembane dēre ta gunnuk de nonol tahasa hokam hlē tazimdin srēm kam de tembane ta gwenkamye.”³ Ki zep ding gulzimki, “Ki em hen ba habe Alap mo ol tanganna ulmun gwe'an?— hwēna auyan-aza mo epba ol en sane

ang ta gwe'an. -⁴ Sap Alap man guku, 'Ane-biasa em blikip gwesik gwizimdin.' Hen anakan mas gulku, 'Men nara an-bi zemka lamang sonna, zen händep tok hap em karek tan.' -⁵ Hwëna em an ema anakan tawa la gwibirin, 'Ane-bia mo ol san sap esa ang ta srëm gwe-gwer-anakan mae de lwankamye: Ane-bia de tahalha ënnak, em sap esa anakan enbirida gwer, "Angkam ëe molyë emsa mas gwizimk, sap ano te-alana an lamkam de Alap hap kap tablan habë lam ta'an.'" -⁶ Ebon mae onakon, kirekam de an-bi zemka blikip gwizimdin srëm zini man sam gwesi'ira. Zep ere mae mo auyan-aza

mo ëpba tawa tabinni in, zen hwëna ebe mae hap lwazim'in— san de Alap mo ol. Hwëna dekam ema Alap mo ol tanganna in sa hli ku'in. ⁷ Em an eiwa ëk enkame ëgu gwenan, 'Ëe an Alapsa de betek gweblanna.' Eiwa, Yesaya Bak mo ola man ebe mae hap dakastilzim'in— zen in sa Alap mo ola anakan ayang gulkuye, ⁸ 'Zini in ëk enkam Asa betek në gweblanan, hwëna zëno mae mo enhona Abon onakon langa tangannak. ⁹ Zen waba hap Asa boklena kom da gweblanan, sap zen zi zëre mae mo titi tabin olkam tawa da gwibirin—san de ano olkam de tawa tabinni kiye.'” -Mae hap de ol: Zini

an dekon Alap mo nwenak ëkun gwe-gwenan.(Mrk 7:14-23) ¹⁰ Hwëna ki zep Yesus zi trana tagal gwen hap gubiridaka. Kim tagal gwek, zao zep gubiridaka, “Emki ësane gwen ekakim tame uk. ¹¹ Mensa ëk tihï san zini ing nul gwenan, dekon hom Alap mo nwenak ëkun gwe-gwenan. Diki men zen zi mo ëk tihï nakon wet so gwenan, zen diki dekon Alap mo nwenak ëkun gwe-gwenan.” ¹² Ëe zëre hon de ang ta gwen wenya ki zebë hwëna hyanak lakensïblik, “Bian, em san home Farisikam de zini insa tame tabiri? Zen man eno ola insa husus neibirsin— em kim kirekam srip gulsuzim siraye.” ¹³

Hwëna man ap ding gulzimki, “Tingare nganak de otanena, ngatan zi mo langnak de Bian de eiyas gin srëm wenya, zen kitak tamalsin en hap dena.”¹⁴ Farisikam de gubirida gwen wenya insa nwe enkam emki kara ta gwibin. Zen in nwe dïmin nik tawa da gwibi'in— nwe dïmin nik de nwe dïmin bose zemka irik ta han makan. Zi nwe dïmin de nwe dïmin bose zemka irik ta hanna, zen apdekam sa ho dwrak san laman anera.”¹⁵ Petrus ki zep gubluka, “Bian, kun gwen hap de ola insa gulk sun blaonnara, emki abe mae hap srip gulsuzimdin.”¹⁶ Ki zep hwëna kitak asa gubiridaka, “Ki san em hen nama

home tangan tame u'in? ¹⁷ Em san
home tame ul gwenan? Men desa ëk
san olgwen gwibirin, zen hëndep
ulpnuk hata gwenan. Hwëna ki zebe
etan ukum ana gwibirin. ¹⁸ Hwëna
men zen ëk tihî nakon wet so
gwenan, zen enho nakon hatase
gwenan. Zen diki dekon zini Alap mo
nwenak ëkun gwe-gwenan. ¹⁹ Sap
zen enho nakon anakare enlala
karekna hatase gwenda: Zisi de tan
hap dena, zi nibare nik de kahalo
gwen hap dena, hen seiwirik de
kahalo gwen hap dena, sowë hap
dena, boton olsa de gol hala seran hap
dena, hen ol lamang hap denaye. ²⁰
Kirekam-kirekam enlala karekna in,

zen diki dekon zini ëkun gwe-
gwenan. Taha hlë tazimdin srëmkam
de tembane gwen nakon hom.”Yesus
kim Yahudi srëm we mo eini
hlaulbirkike:(Mrk 7:24-30)²¹ Yesus
kim langna in kon asa golësek gweka,
dekam zep ë darena Tirus hen Sidon
mo langnak asa golëyaïng gweka. ²²
Dekam zep hwëna langna iwe de
Yahudi srëm wenya Yesus onak dep
hatazak. - Lure nakon zep anakan
taken sone gwebla'ak, “Bian, Daud
Bak mo Auyan-tane, asa Em kwasang
gwibin. Ano wenam tola dowal bi
gwibirki. Man tangan karek gul
gwe'ara.”²³ Hwëna Yesus hom mae
zëno ola ding gul gwibi'inka. Ëë zëre

hon de ang ta gwen wenya ki zebë enblak, “Bian, wenya insa em jalse gwibin– dekakim song gwek. Nëno mae mo lure nakon hwëna ena gwen da'an.”²⁴ Yesus ki zep wenya insa hëndep aban mae ding gulzimki, “Asa Alap Israel zi en hap zer soneka, sap zen san de bi srëm domba zahona kiye.”²⁵ Hwëna wenya in dekam tangan zep Yesus mo nwenak utuk gwehen naban boklena kom soblazak, dekon zep etan abe tak, “Bian, asa mas gwibir.”²⁶ Hwëna man ding gulbirki, “Hom sam gwesi'in– walas zikhip de tembanesa de lwa hap yal tazimdin niye.”²⁷ Wenya in ki zep hwëna ding gulbluk, “Bian, sap eiwa

kirekam. Hwëna lwa bi nik mo meja nakon de tembane lau altirinni, desa hen ki am lwana dwenblanda gwenan.”²⁸ Yesus dekam zep ding gulbirki, “Anyan, eiwa em ema tangan Asa taïblïbla'ara. In kire habe dwam gwe'ara, sap sa kirekam hëndep angkam lwal.”Dekam zep ki hëndep wenya in mo wenamna in dawem gwék. Yesus kim zi sang-sang beyam-byana dawem tabirkike:²⁹ Yesus dekon kim asa golësek gweka, Ho Gutuna Galilea mo alp en san zep asa golëtine gweka. Dekon zebë hwëna kwatap tek tolak yaïng gwesek, zao zebë teinikin'ik.³⁰ Hwëna ki zep zi beyam-byana zi

sang-sangna Zëbon dep nolëyaing
gwe-gwe'anzak— lek-lekna, nwe
diminni, taha-tana ësak gwenna, hen
ol srëm mae naka. Aha sang-sang
nabarena hen beya tanganna. Zen zi
sang-sangna insa Yesus mo dang
gwën nakon kang nul gwe'anzak. Zao
zep Yesus dawem ta gwibi'inka. ³¹

Zi trana in man tangan ëtenggwan
gwe'ak— anakan kim zë hla nulida
gwe'akye, “Ol srëm wenya zen mes
ola donbirin. Taha-tana ësak gwen
wenya, zen mes ëdawem gwenan.
Lek-lek wenya zen man ëtë nasen'an.
Hen nwe dimin wenya, zen mes ëkara
gwenan.” Dekam zep Israelsa de bi
gwibin Zini Alapsa boltere

da'ak. Yesus kim empat ribukam de zi beyam-bya hap tembanena golzimkike:(Mrk 8:1-10)³² Yesus ki zep zëre hon de ang ta gwen wenya asa tagal gulsuku, zao zep asa gubiridaka, “Ëe ama zi trana ansa dawemkam kwasang gwibirida'an, sap zen mes dan-ahare yaklakam awe Asa nërgwëk, hëndep angkam zëno mae mo tembanena mes tangan tap gwizimdi. Ëe homë ki dwam gwe'an—zen de usak naban sek gwen hapye. Ki zen sa hwëna usak hap ora san ëtëlsik song gwer.”³³ Dekam hwëna ama lakensiblik, “Nen endawe esa tembanena kap lal?— kirekam de zi beyam-byana an hapye. Langna an

dwan tahalha tangan nakake.”³⁴ Ki zep hwëna asa takensibiridaka, “Eno mae mo rotina banaka'en?” Ki zebë ding ulblik, “Tuju enkam. Hogwe tane-nena hen ki tol.”³⁵ Yesus ki zep zi beyam-byana insa teinikin niran hap gubiridaka.³⁶ Ki zep tujukam de rotina insa kap taka—hogwe tane-nena in han, ki zep Alap hap dawemna golblaka. Dekam zep rotina insa ahap tabirki, hen hogwena insa kwa-kwak tabirki. Desa zep dua-blaskam de zini abe mae hap etan-etankam kap ta gwizim'inika. Ëe dekam zebë zi beyam-byana in hap kae ëblazimk.³⁷ Zi trana in kim dwenblandak, kitak man tangan ëitri

gwek. Ëe dua-blaskam de wenya ama dekam tembane mosrona insa tagam lak. Yu yawal-yawala tuju enkam zep ësuwek. ³⁸ In zen tembane tak, zi ensa de aïtbinni, zëno beyana empat ribu enkam— we wal walassa de aïtbin srëmkamye. ³⁹ Hyanak Yesus ki zep hwëna zi beyam-byana insa sekwak gwen hap gubiridaka. Zëna ki zep bulkum asa ho gutu men eiha san dep ngeirbiridaka— langna Magadan san dep.

1. + *“Alap mo ol tanganna” mensa Yesus awe enlala gwibirki, zen Musa mo titi tabin ol, sap Musa Bak desa Alap onakon gul inki.*

Hwëna Yahudi mo auyan-azana man etan dekon titi tabin ola mas-mas nul gwëk, hen Yesus man awe anakan tawa tabirki, “Ere mae mo auyan-aza mo titi tabin ol mas-mas gulzimdinni in, ahakon man Alap mo nonol ol tanganna in kon ngip gu'un.”

2. * **15:4** *Kel 20:12, Ul 5:16, Kel 21:17, Im 20:9*

3. * **15:9** *Yes 29:13*

4. + *Yunani olkam Matius anakan ale gulku, langna “Kanaan we”kam. Zëno dam gulsunnu– zi ausuna men zen orep Israel mo langnak lowehe gwëkke. Israel kim nolëeija gwëk, dekam zep ahakore Kanaan zini in ëna Tirus hen Sidon mo lang*

*san dep ëheya-hya gwezak. Zep
wenya in Yahudi srëm we.*

16 Yesussu kim owassa de syal gwibir-zimdin hip abe dakke:(Mrk 8:11-13,Luk 12:54-56,Mrk 8:14-21)**16**¹ Dekam zep Farisikam de zi niban Sadukikam de zi niban Yesus onak dep yaing gwezak— zao de akasiblin hap. Ki zep zë nenblak, “Emki abe mae hap ngli nakore owassa syal gwibir-zimdin— ëe akakim emsa anakan dam lasik, ‘An eiwa Alap onakon hata zaka.’”² Ki zep ding gulzimki, “Yaklana nikin anennak de kal-kal gwenkam, dekam anakane ëgu gwenan, ‘Langna sa sasa gwer.’³ Hen kirekam, kaknak de okawen kakaksa hla tankam, dekam ema dam ulsuk gwenan, ‘Namen sa

ona il tila.' O de il ti gwen hap dena
hen sasa gwen hap dena, em desa en
ema dam ulsuk gwenan, hwëna owas-
owasna men kirekam angkam jowe
gwe'an, desa home dam ulsuk gwe'an.

⁴ Em an eiwa angkam de zini jal-jal
tanganna, hen Alapsa mese hli lak, in
zebe Asa abe lal— ebe mae hap de
owassa syal gwibir-zimdin hipye.
Hwëna Ëe molyë owasna ebe mae
hap syal gwibir-zimk. Diki ngein sin
de yaklanak asa aha-en syal gwibir-
zim: Men kirekam Alap mo ol ayang
gul gwen zini Yunus Bak hon lwakke,
kirekam sa etan lwal.” - Kirekam kim
gubiridaka, zao zep hli
yuludaka. Yesus kim gubiridakake,

“Dawem. Farisi hen Sadukikam de zi mo ragisa ema ulinnink.”(Mrk 8:14-21)⁵ Ëe zëre hon de ang ta gwen wenya kimë hen men eihsanak yaing gwenak, ëe ama hwëna rotisa de lop tanna ëeititi gwek.⁶ Hwëna dekam zep asa gubirida'anka, “Dawem. Terya-tyakam lowehék. Farisi hen Sadukikam de zi mo ragisa ema ing ulink.”⁷ Hwëna ëe kimë kirekam asalblak, dekam zebë ënaka lonbirida'ak, “Ragi hap in mae hap ki nësa gubiridala: Rotina insa bitì laza srëm gwerke!”⁸ Hwëna Yesus mes asa tawa gwibiridaka— ëe insa ëton'akye, ki zep asa gubiridaka, “Em ba habe roti bitì tazan srëm hap enaka

lonbirida'an? Em an home eiwakam
Asa laibli gwebila'an! ⁹ Em ba hap
tangane dam ulsuk srëm gwer? Em
san home enlala eibi'in?— limakam de
rotina mensaë lima ribukam de zi hip
ahap tabir-zimkye. Dekam mosrona
mensa ena tagal lak, yuna banaka'en
ësuwek? ¹⁰ Hen kirekam, men
dekamë tujukam de rotina empat
ribukam de zi hip ahap tabir-zimk,
zëwe hen tembane mosrona yu
yawal-yawala banaka'en ësuwek? ¹¹
Diki em emaka dam ulsul, 'Zen roti
biti tazan srëm hap hom ki nësa
gubiridala.' Hwëna Ëe mae habë ki
emsa gubiridal, 'Dawem. Farisi hen
Sadukikam de zi mo ragisa ema ing

ulink.””¹² Dekam zebë anakan dam
ulsuk, “Hare Zen rahi tangan hap
hom am ki nësa gubiridala— mensa
rotisa de syal gwibinnik mas ul
gwenanke. Zen diki Farisi hen
Sadukikam de zi mo tawa tabin karek
san de ang ta gwen srëm hap am ki
nësa gubiridala.” Petrus kim Yesussu
anakan kira takake, “Em in Zen—
Israelsa de ngaya tabin hip de Teipsin
niye, Ngaya Zini Alap mo
Tane.” (Mrk 8:27-30, Luk 9:18-21)¹³

Yesus kim ë bosenä Kaesarea-Pilipi
golek denak asa golëyaing gweka,
zao zep asa takensibiridaka, “Zi mo
dam tasinkim, ngatan zi mo lang
nakore Zi Tanganna Ëe an nara mo

weinak debë hatazak?”¹⁴ Ëe ki zebë ding ulblik, “Ahakon man emsa nen gweblanan, ‘In baptis ta gwibin zini Yohanis Swe tin nikon etan ngaya gweka. In zen hwëna Yesuskum bosenä li yul soneka.’ Hen ahakon man emsa nen gweblanan, ‘In Elia Bak mo weinak Alap mo olsa ayang gul gwizim'ira.’ Hen ahakon man emsa nen gweblanan, ‘In Yermia Bak mo weinak dep dena.’ Hen ahakon man emsa enlala në gweblanan, ‘Zen diki ahanik mo weinak dep jowe zaka— orep men zen Alap mo ola ayang nul gwekke.’”¹⁵ Ki zep etan asa takensibiridaka, “Hwëna ere mae mo Asa de dam tasinkim, Ëe an diki

nara mo weinak dep dena?”¹⁶
Simon Bak, aha bosena Petrus, ki zep
ding gulbluka, “Bian, Em in Zen-
Israelsa de ngaya tabin hip de Teipsin
niye, Ngaya Zini Alap mo Tane.”¹⁷
Dekam zep ding gulbluka, “Simon,
Yohanis Bak mo tane, em isrip-sri
gwibinnike gwë gwe'ara. Sap em in zi
mo dam gulsun nukore naka home
kirekam kira gwenda. Hwëna ngatan
zi mo langnak de Bian Zën ki emsa
enlala soblala— kirekam de dam
gulsun hupye.¹⁸ Zep Ëe ama emsa
gublu'an: Em in Petrus— kaso drak-
drak makare zini. - Ebon onak sa ano
jematna tatem ëzauk gwer— kaso
yawalak de golsa tauk anen makan.

Ano jematna in sap sa Juwen Zi Bak dri yulsun hup akabiri. ¹⁹ Ëe asa ebe hap Alap mo irik ginnik dep de kuncina zerblal. Em esa Bian Alap mo enlala san ngatan zi mo lang san dep de lilikinni okamanak de zi hip gulhlusuk gwizimdi hen talusuk gwizimdi.”²⁰ Ki zep hwëna asa jalse gwibiridaka, “Asa insa kirekam dam lasinin, aha maesa hwëna bahem anakan gubiridan, ‘In Zen tangan–Israelsa de ngaya tabin hip de Teipsin niye.’” Yesus kim nonol tanganna Zën de kareksa gohtowen hap dena hamal hap gu-gubiridakake:(Mrk 8:31–9:1,Luk 9:22-27)²¹ Yaklana in dekam zep Yesus kon gwisibir

hanaka— zëre hon de ang ta gwen wenya asa de damnak anakan gubirida gwen naye, “Alap mo dwam gwibin sin de syal gwibin hip, Ëe asa Yerusalem san song gwer. Zao Yahudi mo nol-nola, Alap mo golak de mam-mamna, hen Musa mo olsa de tawa ta gwibin zini sa Asa sërkam karek da gwer. Zen sa hëndep Asa dal. Hwëna yaklana dan-ahan, ki sa Bian tìn nikon etan Asa ngaya tala.” -22

Petrus ki zep hwëna Yesussu gubluka ora nakon de asyal hehan hap, zao zep anakan jalse gwebela'anka, “Em bap kirekam gulu! Diki Alap Zen langa gulsun— kirekam de Emsa gwëblan hap dena in saye. Bian, diki

Ebon bap zen kirekam lwan.”²³
Yesus hwëna ki zep Petrussu lero gweblaka, zao zep gubluka, “Em in dowal mo kigi! Ki lun em gwën! Em ba habe Asa tru-tru gulblu'ara? Eno kirekam de enlalana in, Alap mo dwam gwibin sin denaka hom. Zen auhu-kama zi mo dena.”²⁴ Ki zep hwëna tingare zëre hon de ang ta gwen wenya asa gubiridaka, “Men nara Abon de ang gwe-gwen hap dwam gwenna, zen diki zëre mo gwëna zen eititi gwibin— dekam de zëre hap de te-lidak son wë son naban Asa zertronda gwen hapye, anakare enlala naban, ‘Ëe sap asa Yesus hun apdenak lil.’²⁵ Sap men zen de zëre

mae mo auhu-kamanak de gwënna anakan nolairi gwe'ak, 'Ëe babë Yesussu de ang gwe-gweblannak karekna goltowe gwen,' ki zëno mae mo gwënna in sa jek-jak gwer. Diki men zen de zëre mae mo gwënna Asa de ang gwe-gweblan hap sosok nul gwe'ak, hëndep zao mae de tin hip, zen zen sa hëndep denaban ëngaya gwer. ²⁶ San ha dawemna?— em de sërkam te-ala beya gwenkam hëndep kitak de okamana ansa bi gwibinkim, hwëna dekam de ere mo gwënsa tihis gin hip. Kirekam dawem naka hom! Tinkim san ha emaka Alap hap ba maesa golbla'ara?— dekam de etan ngaya gwen hapye. Kina ki bëjen.

27 Sap molya holo gwek, ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe dekam asa apdekam ëre mo dam taha nakore zi niban Bian mo sosonna zigolhatazal. Zen diki dekam asa hwëna tïngare zi hip aha-en aha-enkam klis gul gwizim— dekam de zëre mae mo syal eisi golzimdin hip.

28 Ëe eiwa denakaë emsa gubirida'an: Em an zene awe lowe he'an, em molye ahakon na-en juwek, ki esa ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa hla lase gul— Ëe kimë teipsïnkïm de irïk gïnkïm kon gwesïk hana'akye.”

1. * *16:4 Mat 12:39-40, Luk 11:29-30*

2. + *Yahudi zi mo gulk sun de ol blaon gwizimdinkim, zen ragisa anakan enlala nei gwibik, “Zen san de zi mo karek-karekna kiye.” Sap ragina roti mang-mang gunnu man hop gul gwenan. Zep zen san de zi mo karek-karek de aha zi sin dep hlimin song gwe-gwenna kiye. Emki hlaun 1Kor 5:6-8, hen Gal 5:9nak.*
3. + *Petrus mo aha bosena, zëno aukuna man golek de në'an–Yunani olkam de ol-gunnu “petra” naban. Zëno enlalana “kaso.*
4. + *Yesus Yahudi mo aïtbinkim “yaklana dan-ahan”kam guku. Nëno mae mo aïtbinkim, Zen “zëno ka'an”kam maka guku, ahaksa,*

*“yaklana dan-dan”kam. Sap Yesus
Jumatkam tilki, hwëna Minggukam
zep ngaya gweka.*

17 Yesus kim aha nwe-mase
gwekake:(Mrk 9:2-13,Luk 9:28-

36)17¹ Yaklana kim enam enkam
damank, Yesus dekam zep zëre hon
de ang ta gwen wenya Petrus,
Yakobus, hen zëno osona Yohanis
mae en han zë-en kwatap yawal san
dep golësek gweka. ² Hwëna dan-
ahare zini in mo nwenak zep timni
liwe heblak. Zëno nwe-masena yakla
ngatan mo kim ngatan gweblaka.
Pakeanna man tangan sërkam ngap-
ngap nëblak hen man nalilingtilbli'ak.

³ Mumuk ennak zep zë Musa Bak
ne Elia Bak ne jo kë zaka, hen Yesus
hon de ang tan dan-ahare zini in ki
zep nakek— zen kim Yesus hun ëraisil

gwe'anka. ⁴ Petrus ki zep hwëna Yesussu gubluka, “Bian, man tangan sam gwesi'in— nen de awe lowehe gwen hapye. Zep Bian, Em de dwam gwenkam, ki ëe asa gol kluksa dan-ahan syal gweblandal— ahana Bian ere hap, ahana Musa Bak hap, hen ahana Elia Bak hap.” ⁵ Petrus in kim nama kirekam tonbla'anka, hwëna ngatan nabare butna ki zep ati gwezak, hëndep zao zep wale tabirzik. Hwëna butna iwe zep ola anakan ësak, “An ano Tane— ëre mo dang tininak de tanganna. Ama tangan sam gwesik gweblanan. Desa em sal gweblan.” ⁶ Dan-ahare zini in kim ola insa kirekam ësalsek, dekam

zep ääriin hïp äik gwehek.⁷ Hwëna
Yesus kim zë hata zaka, anakare ola
ban zep towanbirida ine zaka, “Em
ëluk tan. Bahem ääriin.”⁸ Zen kim
nola kap da inek, dekam hwëna Yesus
Zëna en naka zep zë hla dak. Aha
maena hom zao gwë'anka.⁹
Kwatapna in kon kim etan golëtinja
gwe'anka, zao zep gubiridaka, “In
desa ki ena hla kul, etan aha maesa
bahem gubiridan— ngatan zi mo lang
nakore Zi Tanganna Ëe de nama tin
nikon ngaya gwen srëmnakye.”¹⁰
Dekam zep hwëna dan-ahare zini in
dakensïblik, “Elia Bak mes-am lwa
hala. Ëe hwëna ama tim ul, ‘Zen sa
Emsa ngeirbli zala.’ Sap Musa mo

olsa de tawa ta gwibin hip de zini kirekam am ëgu gwenan, ‘Zen diki nonol Elia Bak sa etan lwahal zankam ngeirbli zala, ki sa hwëna nësa de ngaya tabin hip de Zini hata zala.’” - ¹¹ Yesus ki zep hwëna ding gulzimki, “In sap eiwa kirekamke. Elia zen sap kirekam-kirekamsa de nonol sul sone gun hup de zini—Israelsa de ngaya tabin hip de Zini Ëe de hwëna kirenak hatazan hap. ¹² Hwëna Ëe ama emsa gubirida'an: Elia zen sap mes eiwa Asa ngeirbli zaka, hwëna zini hom desa tame dak. Zep hwëna zëre mae mo dwam gwibin sin kirekam-kirekam karek-karek ensa nol gweblak. Hen molya holo gwek,

ki sa ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa kirekam hen nēblal.”¹³ Dan-ahare zini in dekam zep anakan dam nulsuk, “O hare Yohanis Swe am Elia mo weinak syal gweka.” Yesus kim dowal mo tilblin wal seiwir tola dawem takake: (Mrk 9:14-29, Luk 9:37-43)¹⁴ Yesus kim etan zēre hon de ang ta gwen zi dan-aharena in han zi tranak hēndep abon mae onak golēyaing gwe'an zaka, zini hen ki zep zē hata zaka, zao zep Yesussu boklena kom sobla zaka.¹⁵ Dekon zep abe ta seka, “Bian, ano walasna kwasang gwebela. Zen karekkam tilsik-tilsik gwe-gwenda, hen sang-sangna sabak tanganna. Zen

etan-etankam syauk bla mae san zannara gwenda, hen ho maenak keing gwenda-gwenda. ¹⁶ Ëe mesë sap ere hon de ang ta gwen zi sin dep zersong gwezal. Hwëna man sap nakablal.” ¹⁷ Yesus ki zep gubiridaka, “Eiwa, angkam de zini em ei nibarena hom tangan! Em in nol drak-drak enna. Ëe san ëse nakaë sap emsa golëlowehe gwek! Ëe ama bae— eban mae de holokam golëlowehe gwen naye. An san emki walasna insa zerhalzan.” ¹⁸ Yesus dekam zep dowala insa jala ban zëbon onakon de wet son hap gubluka. Hëndep dowala in dekam zep kon wet soka. Walas tola in

dekam zep händep dawem gweka. ¹⁹

Ëe zëre hon de ang ta gwen wenya ki zebë hwëna zë-erenak du këblazak, zao zebë lakensiblik, “Bian, ëe ba hap tanganë dowala insa ëralsa sone srëm gwer?” ²⁰ Ki zep asa ding gulzimki, “Sap em home dawemkam Asa laïblïbla'an. Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Eno mae mo Asa de taïblïblan de betek mae nik lwa'anam— sap rica dan betek makare nik, dekam eme kwatapsa anakan enbla'anam, ‘Wakin san dep em al gwen,’ zen dekam maka ki händep al gwe'ara. Dekam banakare maena hom— em de desa syal gwibin srëm hap denaye.” -Jesus kim etan Zënaka

de karek tan hap dena tawa tabirkike:
(Mrk 9:30-32,Luk 9:43-45)²² Yesus
kim zëre hon de ang ta gwen wenya
asa Galileak golëlowe he'anka, zao
zep etan asa gubiridaka, “Molya holo
gwek ki sa ngatan zi mo lang nakore
Zi Tanganna Asa jal zi mo tahanak
dep tapbla dazim.²³ Zen sa Asa dal,
hwëna yaklana dan-ahan, ki sa Bian
Alap etan Asa ngaya tala.” Ëe kimë
kirekam asalblak, ano mae mo
enlalana man tangan ëdowe
hanak. Yesus kim anakarekam Petrus
hup goltrëblakake, “Men zen Yesus
zëre hon ang ta gwenan, zen Alap mo
walaskam de enlala gwibiridan.”²⁴
Yesus kim aban Kapernaumk

golëyaing gweka, hwëna Alap mo golak dep de te-ala alal ta gwen zini ki zep Petrus hon yaing gwezak, zao zep dakensiblizak, “Eno mae mo guruna in wëhë Alap mo golak dep de te-alana tahun jamkam gol gwizimnira? San ha hom?” - 25

Petrus ki zep ding gulzimki, “In kike.” Zen kim etan lwahal zaka— Jesus men zao gola gwë'anka, zen de nama ol toran srëmnak Yesus zep nonol takensiblika, “Simon, eno tame gun nukon banakan? Auhu-kamanak awe de teipsin-teipsin wenya, zen san ha iye zem onakon pajak te-alana alal danda gwenan? San ha aha zi en nakon alal danda gwenan?” 26 Petrus

ki zep ding gulbluka, “Zen dwan aha zi en nakon am alal danda gwenan.” Yesus ki zep ding gulbluka, “Zep Bian Alap mo walasna, nen sap esa Alap hap dena insa ing ul srëm gwe-gwer. ²⁷ Hwëna nene te-alasa olzim srëm gwe'anka, zen sa nësa husus neizim. Zep emki ho gutu san yal ta nubin hip song gwen. Hogwena mensa nonol gul ine'anka, zëno ëk mwannak esa te-ala kasona sowe henkam hlaulu— nen de desa olzimdin hip denaye. Desa emki zëbe mae hap nëre nik mo bose hap golzimdin.”

1. * *17:10 Mal 4:5*

2. + *In kim orep Matius mo alena ansa etan ale nul gwek, aha zi lun ayat 21na mas gulku. Zen zëwe Markus mo Ol Dawem nakore naka (Mrk 9:29) anakan mas gulku: “Kirekam de dowala, toton banakare aha maekam bëjen zeralsa sonen. Zen tembane lwan naban de Alapsa abe ta gwen enkam de zeralsa sonen.”*
3. + *Musa man Israel mo zi aususa gubiridaka– te-alana insa de Alap mo golak de syal hap ing gul gwen hap. (Kel 30:12-16)*

18 Walas betek mo kim de ëliwehen hap de ol, hen karek san dep de zertoran srëm hap de ol:(Mrk 9:33-37,Luk 9:46-48,Mrk 9:42-48,Luk 17:1-7)**18**¹ Zao kim Yesus asa golëlowe he'anka, ëe dua-blaskam de wenya dekam zebë zë lakensiblizak, “Alap mo irik ginnik, abon mae onakon nara sa teipsili?”² Yesus dekam zep walas tola haen gweblaka, ki zep ano mae mo nwenak de zaun hup gubluka,³ ki zep hwëna asa gubiridaka, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Em de ere mae mo gwënsa wet gulsun srëmkam dekam de walas bete-tek mo kim lowehen hap, em molye Alap mo irik ginnik

biti gwek. ⁴ Zini men zen zere mo enlalana walas betekna an mo kim betek ta'anka, zen zen sa Alap mo irik ginnik teipsili. ⁵ Hen zini men zen de ano bose hap aha zisi mas gwebla'anka— sap anakare walas tol maesa, Ee asa desa enlala gweblal, 'Zen Asa mas gwebla'ara.' ⁶ “Men nara Asa de taibliblan zisi, sap hen anakare walas betek maesa, karek san dep zertoranna, zen dikim hwena Asa hli tan hap, kire zini Alap serkam tangan sa karek tala. Diki dawemna, zen maka zertoran sremnak karekkam de tinsi hlaulku. Kaso dohon-honsa de holenak hule soneblan naban de hi tateknak keing gwen maekam, ki

Alap molya karek ta'anam. ⁷

Kareksa de gon hap de enlalana eiwa ki okamanak awe hata gwizimnira, hen zini zep Asa de taibliblan nakon äaltil gwenan. Zen zep sa lamkam tingare zi mo karek-karek hap okamana ansa Alap olo gulu. Hwëna zini men zen zi bose zemka Asa dikim hli tan hap nolëton gwenan, zen zen sa sërkam de karekna noltower. ⁸ “Emsa de ere mo aha taha ahaksa tana anakan titi da gwe'anam, ‘Haen, karekna ansa nen on,’ diki dawemna em blansin nika hiri son. Sap eme dare taha naban ahaksa tana naban zigwë'anaka, ki esa hëndep Asa hli tala. Ki hwëna tinsin

srēm syauknuk dep sa emsa hiri daser. Blansinkim ki emaka sam gwesi'ira— aha-ere taha naban ahaksa tana naban de Alap onak gwë gwen hapye. ⁹ Hen kirekam, emsa de ere mo aha nwe titi ta gwenna, 'Haen, nen karekna wakinsa karatda un,' ki em nwena insa alsin nika hiri son. Sap eme dare nwe naban zigwë'anaka, ki esa hëndep Asa hli tala. Ki hwëna tinsin srēm syauknuk esa hëndep denaban gwë gwera. Alsinkim emaka sam gwesi'ira— aha-ere nwe naban de Alap onak gwë gwen hapye. ¹⁰

“Bahem Asa de taibliblan anakare walas bete-tekna anakan enlala gwibirida gwen, 'Zen aban apdenak

hom.’ Emki sap äenlala gwen: Alap mo dam taha nakore zini man kire walasna aha-en aha-enkam kara da gwibirin, hen walas zem in de kareksa goltowenkam, dekam man Alapsa dang nitil gweblanan. - 12

“Zep ansa emki äsane gwen. Em wöhë dam ulsu'uk? Ebon mae onakon, ahanik mo domba zaho de 100 enkam lowe he'anam, hwëna aha tolik de jek-jak gwebbla'anam, zen banakan maka gwë'ara? Zen 99kam dena insa kwatapnak maka sonak hli yuluda'ara— dekam de jek-jak gwen zini insa tëblan hap. ¹³ Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Zen kim de dombana insa hla ta'anaka, zëno

zëbe hap de isrip-srina sa tangan
taman kinil. 99kam de wenya in hap
de isrip-srina sa lwalaher. ¹⁴ Zen
hen kirekam— ere mae mo ngatan zi
mo langnak de Bian naye. Zen hom
dwam gwe'ara— aha mae nik de
hëndep de ëgwë gwen san dep de ora
nakan syalhen hapye, sap anakare
walas betek.”Wal bose uk de emsa
karek tankam de kirekam syal gwibin
hip de ol:(Luk 17:3) ¹⁵ “Asa de
täibliplan zi bose uk de ebe hap
kareksa golblanna, emki zëbon osan
song gwen— dekam de zë-erenak
anakan gublun hap, ‘Em ema anakan
asa karek taka.’ Sowëkam em e-en
tap ulsun— aha de emsa tawa

gwizimdin srēm kam. Zen de emsa salblankam, anakan de emsa gublun naban, ‘Bahem ano karekna insa enlala gwibin,’ ki mese etan umlae ända— san de ere mo iyena kiye. ¹⁶

Hwëna zen de kirekam emsa salblan srēmna, emki ahanaka kwang tan, ahaksa dan kwang son— deban mae de tap gulsun hup. Sap Alap mo olak man lwak: ‘Bahem zini na-en karek tan— aha-ere zi de anakan gublunkamye, “Zen man karek gweka.”’ Diki zini dan, ahaksa dan-ahare zi de kirekam gublunkam, “Zen man eiwa karek gweka,” dekam karek gwen zini insa em karek tan.’ - Zep aha zisi em kwang son— zen de

tap gunnuk ang ën hap hen eno olsa
soston un hip. ¹⁷ Hwëna emsa de
karek tan zini in de nama eno mae mo
olsa san srëmkam, dekam jematnak
de tagal gwennak em zëno karekna
insa kira gulblun. Hen zini in de etan
jemat mo dwam gwibin sin ang gwen
srëmkam, dekam tangan tïngare
jematna em zini in sa langa tasïn-
men kirekam Israel zini Alapsa de
tame tan srëm zini neibirida
gwenanke. Dekam sap esa zini in sa
langa lasïl- men kirekam Israel zini
pajak te-ala alal ta gwen zisi neibirida
gwenanke. ¹⁸ “Ëe eiwa denakaë
emsa gubirida'an: Em Abon de bitï
gwen wenya, em esa ngatan zi mo

langnak de Bian mo dwam gwibin sin okamanak de zi hip anakarekam klis ul gwizim, ‘Kirekam de ëgwëna zen Alap mo nwenak karek,’ hen ‘Kirekam de ëgwëna zen Alap mo nwenak kareksa hom.’ -¹⁹ “Hen Ëe ama etan emsa gubirida'an: Ebon mae onakon de aha dare nik okamanak awe olsa anakan aha-en u'inam, ‘Nen kirekam esa Alapsa abe la gwera,’ ano Bian sa kirekam de abena dokwak gul gwera, hen sa kirekam syal gwe-gwibir-zimdi. ²⁰ Sap em men zëwe ano bose hap dan-dan, ahaksa dan-ahare zi mae tagal gwenna, Ëe dekam hen asa eno mae mo ngirin klesnak dum gwehe

gwezal.”Wal bose zik mo kareksa de eititi gwibir-blin srëm hap de gulk sun de ol blaoran:²¹ Petrus ki zep Yesussu takensibli zaka, “Bian, ano wal bose de abe hap etan-etankam kareksa gol gwebbla'anam, beyana banakare ennak de zaunnuk amaka eititi gwibir-bli zahe'an? San ha tuju ennak amaka golzausu'un? Dekorena molyë eititi gwibir-blik.”²² Yesus ki zep ding gulbluka, “Tuju ennak bahem. Diki 700 ennak zen hëndep zaun— emsa de karek ta tine gwen naye. -²³ Sap Alap zëre mo irik ginni zen gulk sun de ol blaoranna an kiye: Teipsin zini man zëre mo te-alana aïtblika. Dekam te-alana mensa

zëre mo taha tri so gweblan zi hip bohë tazimnira gweka, desa man etan dwam gweblaka. Ki zep gubiridaka, ‘Ap etan kap lablak.’²⁴ Dekam zep jana zi zem ahanaka nër halzak—men zëno bonna miliar-miliarkam lwablakake.²⁵ Hwëna zen man teipsin zini insa gubluka, ‘Ano te-alana hom sowe he'ara—desa de etan sowe henkam ebe hap zerblan hapye.’ Dekam zep hwëna teipsin zini in jana zi zemka gubiridaka, ‘Dekam balk lak. We wal walas zemka hen lahyok. Te-ala hap zëno mae mo timsi lirak labik. Zen dikire aha zi mo tana iltikinnik ëbabu gwe-gwek. Hen zëno gola hen zëwe de kire-kirena kitak te-

ala hap lirak labik. Te-alana desa abe hap kap lablak— zëno bon yala insa dikim ber-ber gun hupye.’²⁶ “Zini in kim kirekam salblaka, dekam zep teipsin zini in mo nwenak ik gwehe zaka, dekon zep anakan abe ta seka, ‘Bian, sap ki asa ei’ibli. Ëe asa kitak hëndep ep golblal.’²⁷ Teipsin zini in dekam zep dawemkam kwasang gweblaka. Dekam zep jana zi zemka gubiridaka, ‘Bahem banakan mae gwëblan.’ Hen anakan gubluka, ‘Ëe mesë kitak eno bon yala insa ep eititi gwibir-blinan.’²⁸ “Hwëna teipsin zini in mo gola kon kim te soka, zen hwëna dekam zep wal bose zemka zertowe'anka. Zini in hen teipsin zini

in hon de syal gwe-gwenna. Zen hwëna mes zëbon 900 ribu enkam bohë taka. Zen hwëna man tol wal bose zem insa balk taka, hen holenak jak tasiki, deban zep gubluka, ‘Mensa abon te-alana bohë taka, angkam em hëndep ap zerblan.’²⁹ Wal bose zem in sap ki zëno nwenak anakare ola ban ik gwe heka, ‘Sap ki asa ei'ibli. Èe asa kitak hëndep ep golblal.’³⁰ Hwëna wal bose zem in man ei'inkim dep baes gweka. Zen zep hwëna jana zinik klak taka. Zen zep bwinak tak daink, hen anakan zëno ola ayang nulblik, ‘Kim de te-alana etan zëbe hap golbla'anka, yaklana dekam esa wet sola.’³¹

“Teipsin tangan zini in hon de syal ta gwen bose wal zem kim kirekam esak, zen man tangan enlalana edowe hanak. Dekam zep zen teipsin tangan zini insa anakan nenblak, ‘Wal bose zik desa kirekam karek ta'ara.’ ³²

Teipsin zini in dekam zep gubiridaka— zere mo taha tri son zi jal-jala insa de etan kwang ta halzan hap, wal bose zem insa klak takake. Kim ner halzak, zao zep gubluka, ‘Em an jal-jal tanganna! Em kime ei'in hip asa abe taka, ee ama hwena eno bon yawal tanganna insa kitak ep ngan gulsubluk. ³³ Ki em san ha bejen em wal bose omka kirekam kwasang gweblan?— men kirekam ee

emsa kwasang gweblakye.’ 34
Teipsin zini in man tangan jal
gweblaka, zep jana zi zemka bwinak
de tak ta irin hip anakare ola ban
gubiridaka, ‘Emki mwin-mwankam
lek-lek ta gwen— hēndep de ano te-
alana mensa bohē taka ap kitak
zerblak.’”³⁵ Yesus dekam zep aīsili
insa anakan ap waulsuzimki: “Ngatan
zi mo langnak de ano Bianna hen
kirekam sa emsa karek tabiri— em de
wal bose wal uk mo kareksa enho
nakon eititi gwe-gwibir-zimdin
srēmkamye.”

1. + *Orep tangan, in kim Matius mo
ola ansa etan ale nul gwek, aha zi*

man Lukas 19:10 nakore naka awe mas gulku. Desa zep lun ayat seblaskam naït gwibik. Zen anakan: “Sap ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Èe kire zisi de hakalbiridan habë hatazak– men zen ora dawem nakon ësyal hekke, desa dikim ngaya tabin hip.”

2. * **18:16** Ul 19:15

3. * **18:18** Yoh 20:23

4. + Yunani olkam Yesus man anakan ding gulbluka, “70 kali 7kam de eititi gwe-gwibir-blin.” Zëno beyana diki 490 enkam. Hwëna enlalana diki “Bahem aïtbir-blin– wal bose uk mo ebe hap de karek gol gweblanna in saye.”

19 Yesus kim wesya de baes gwibin srëm hap dena tawa tabirkike:(Mrk 10:1-12)**19**¹ Yesus kim tawa tabinni insa hya gwesibiridaka, dekam zep asa langna Galilea kon Yerusalem mo aha lang tek san dep golëgwë halka—weyana Yordan mo men eiha san dep.² Zini hen beya tangan nik ang nëblak, hen zao zep sang-sang nabare wenyaka dawem ta gwibirki.³ Hwëna Farisikam de zini ki zep zë hen Yesussu de akasiblin hap yaing gwezak. Zen man zë dakensiblizak, “Em banakane Musa mo titi tabin ola dam gulsu'ura? San ha zini sap de we zemka baes gwibinkim?— banakare mae nakonye. San ha bëjen?”⁴

Yesus ki zep ding gulzimki, “Em bawalkam esa Alap mo ola an mo eini dam ulsul?— men zen anakarekam lwakye, ‘Alap nonol tanganna zi niban wenya ban yang sosuku.’ -⁵ Hen Zen dekam anakan guku, ‘Zini an-bi zemka hli sonkam— dekam de we zeban aha-en en hapye. We-zi darena in dekam Alap mo nwenak san de aha-ere timni kiye.’ -⁶ In zebë emsa gubirida'an: Alap mo nwenak we-zi darena zen dan hom. Zen hwëna aha-en. Zen in zep, Alap mensa aha-en sonna, zi bap zen etan kles son.”⁷ Farisikam de zini in ki zep etan dakensiblik, “Ki Musa Bak ba hap anakan titi tabirki?—‘Zini we zemka

sap de baes gwibinkim, hwëna nonol baes gwibin hip de suratsa de anakan ale gunkum, “Ëe mesë kire hap baes gwibik.””” -⁸ Ki zep hwëna ding gulzimki, “Musa Bak in mae hap kirekam ein emsa gubiridaka: Sap em in kitak kwasang enlalana tawa naka hom. Hwëna nonol lonesen nakon, Alap sap hom kirekam dwam gweka.

⁹ Hwëna Ëe ama emsa gubirida'an: Men nara we zemka zen de kahalo gwen srëmnak baes gwibinni, hwëna ahanaka de etan gonkam, ki zini in Alap mo nwenak kahalonak gwë gwe'ara. Kahalo gwennak de baes gwibinni, desa Ëe homë jalse gwibirida'an.”¹⁰ Hwëna ëe zëre hon

de ang ta gwen wenya dekam zebë
hen Yesussu enblak, “Hare orana aha-
enke— Alap mo dwam gwibin sin de
we zemka baes gwibin hip denaye.
Kirekam de lwankam, ki zini bap zen
wenya kap ta gwen.”¹¹ Jesus ki zep
asa ding gulzimki, “Hwëna kirekam
de we gon srëmkam lowehe gwen
hap dena, kitak de zini molya desa
dwam neibik. Diki men zëbe mae en
hap Alap golzim'inka, zen en sa desan
ang ta gwer.”¹² Sap zini ahakon mae
hap we walya kap da srëm gwe-
gwenan: Timni mes ki jaha gwen
nakon karek gweblak. Ahakon hwëna
aha zi zëno mae mo timni eirim karek
nul gwizimnin, kire nakon kap da

srëm gwe-gwenan. - Ahakon hwëna Alap mo dwam gwibin sin de syal gwen hap sa we gon srëmkam lowehe gwer. Zen in zep, men nara anakan eisbinni, ‘Alap mes ki kirekam asa gubluka,’ zen dikire we gon srëmkam lowehe gwek.”Jesus kim walas tane-ne hap dawemna golzimkike:(Mrk 10:13-16,Luk 18:15-17)¹³ Zini ki zep walas tane-nena Yesus onak dep kap nulhal gwe'anzak– Zen de taha tehabirida inen naban Alapsa anakan gu soneblan hap, “Emki walasna an hap dawemsa gol gwizimdin.” Hwëna zëre hon de ang tan wenya ëyë anakan jalse eibirida gwe'ak, “Bahem Gurusa blos tablan.”¹⁴ Hwëna Zën

zep asa gubiridaka, “Dikire Abon nolöyaing gwe-gwezak. Bahem jalse gwibiridan. Sap walasna an makare wenya, zen zen Alap mo irik ginni bi neibi'in.” ¹⁵ Dekam zep händep Alapsa de gu sone gweblan naban tahana tehabirida ine gwe'anaka. Kim hya gwesibiridaka, ki zep kon etan asa golësek gweka. Te-ala beya nabare zini kim Yesus hon hata zakake: (Mrk 10:17-31, Luk 18:18-30) ¹⁶ Aha yaklakam ki zep zini— zise gwen srëm nik, Yesussu takensibli zaka, “Bian Guru, ëe banakare syal dawemsa asa gol?— dekam de Alap mo nwenak sërkam sam gwesin hip, Zen dekakim händep de gwën hap denaka abe hap

golblaka.”¹⁷ Yesus ki zep ding gulbluka, “Em dwan ene maka dam gulsu'ura— Alap mo nwenak dikim ‘sam gwesin hip’ denaye. Händep de ngaya gwen hap de sam gwesin Zini, Zen diki aha-en— Alap Zë-en. Hwëna em de händep de ngaya gwen hap dwam gwenna, Musa mo titi tabin ol san em ang gwe-gwen.”¹⁸ Zini in ki zep etan takensiblika, “Ki banakare wenyak asa ang gwe-gwer?” Yesus ki zep ding gulbluka, “Zen dwan anakanke, ‘Zini bahem tan. Bahem kahalo gwen. Bahem sowë gwen. Zisi bahem boton hap klak tan hen boton olsa bahem gol hala seran.”¹⁹ Ane-biasa em blikip gwesik

gwizimdin.'Hen,'Zi bose omka em kwasang gwibirida gwen— san de enaka de kwasang gweblanna kiye.'”

-20 Hwëna zini in ki zep ding gulbluka, “Ëe mesë kitak desan ang gwek. Hwëna aha syala san ha ki?— desa de syal gwibinkim de ëe ngaya gwen hap denaye?”²¹ Yesus ki zep gubluka, “Em de dwam gwenna dawemkam tangan de Alap mo nwenak sam gwesin hip, em song gwen, ere mo kire-kirena kitak tangan te-ala hap lirak tabir. Te-alana desa tahalha zi hip kae gweb-la-zim. Kirekame syal gwibi'inka, ki ngatan zi mo langnake hëndep de te-alasa beyakam lam ta'ara. Ena dekam etan

hataza— Asa dikim ang gweblan hapye.”²² Kirekam kim salblaka, dekam zep kon enlala dowe hanan naban song gweka— mae hap: Sap zëno kire-kirena beya tanganna.²³

Ki zep hwëna asa gubiridaka, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Eiwa, dam-dam naka hom— te-ala beya zi de Alap mo irik ginnik hatan hapye.”²⁴

Ama etan emsa gubirida'an: Te-ala beya zi de Alap mo irik ginnik tin hip dena, zen men kiye— unta yawal de jaron hul betek san tinni. Kire otweran yawala toton bëjen tin.”²⁵

Ëe kimë kirekam asalblak, ëe ama tangan ëtenggwank. Ki zebë ëguk, “Hare eiwa kire tangankamke! Ki

hwëna endan nik sa ëngaya gwer?
Toton nara molya.”²⁶ Hwëna Yesus
ki zep nwekam de amjanbin niban asa
gubiridaka, “Eiwa, auhu-kama zini
zëre mae mo sostonkam bëjen zënaka
ngaya tabin. Hwëna Alap de zi hip
syal gwibir-zimdin srëm hap dena,
aha-en mae hom tanganke.”²⁷
Petrus ki zep gubluka, “Ki hwëna abe
mae hap dena bankarekam sa lwal?
Sap ëe mesë ëre mae mo tingare bi
gwibinni Emsa de ang gweblanda
gwen hap hli kulidak. Zep ëe basa asa
lamkam ulin?”²⁸ Ki zep hwëna ding
gulbluka, “Eiwa denakaë emsa
gubirida'an: Ngatan zi mo lang
nakore Zi Tanganna Ëe kimë okama

ësenak Alap onakore ngatan nabare komal tumnak teipsinkim nikin'ik, em Abon de ang ta gwen wenya dekam esa hen ere mae hap de dua-blaskam de komal tumnak teinikin– dekon de dua-blaskam de Israel Bak onakore zi aususa irik gin hipye. ²⁹ Hen zini men zen Asa de ang gwe-gweblan hap hli nulida gwe'ak– gol zem, aya-wal oso-wal zem, somol wal zem, an-bi zem, walas zem, ahaksa nga zem– zëbe mae hap hwëna Alap sabak tangankam sa etan kiresa kap gul gwizimdi– sap iyekam de gubirida gwen wenya, gol, hen nga maena. Hen zen hëndep de ëngaya gwen hap denaka sa nulin. ⁻³⁰ Hwëna beyana

men zen sap angkam bose naban
lowehe gwe'an, zen zen sa hwëna
lamkam lure san ëgwër. Hen men zen
angkam bose srëm wenya lowehe
gwe'an, zen zen sa hwëna lamkam
ngein sin ëgwër.”

1. * *19:4 Kej 1:27, 5:2*

2. * *19:5 Kej 2:24*

3. * *19:7 Ul 24:1, Mat 5:31*

4. + *Mensa Yesus zi mo timsi de eirim
karek gulzimdin hip dena ayatnak
awe enlala gwibirki, zen men
kirekam teipsin zini dekam zëre mo
tana iltikinnik de zisi neibirida
gwekke. Dekam teipsin zi de dwam
gwenkam, zëre mo tana iltikinnik
de zi walasna, desa sap de bol*

*sikni ek sosublun– men kirekam
gwe zahona neibirida gwenanke.
Kire zini zep wenya kap da srëm
gwe-gwek, hen zep aha-ere
enlalakam zi bina insa babu
neibirida gwek.*

5. * **19:19** *Kel 20:12-16, Im 19:18, Ul
5:16-20*

6. + *“Sabak tangankam,” zen Yunani
olkam “seratus kali lipatkam.”*

20 Anggur nganak de syal tan zi hip
de gulk sun de ol blaoran:**20**¹ “Sap
lamkam dep dena insa emsa
gubiridanan, - Alap kim de kitak irik
gi'inika, zen mae makan: Nga yawal
mo bi nik de kak tangannak zi hip
hakanna kiye— zere mo anggur ngasa
de syal gweblan hap.² Kim ola
anakan ziaha-en gulku, ‘Aha-ere
yakla blalkam de syal hap, ee asa te-
alana aha-ere-ala aha-ere-ala enkam
ebe mae hap lop tazim,’ dekam zep
syal tan hap sek gwek.³ Jam
sembilankam zep nga bina in etan
song gweka, dekam zep ahakore zini
syal srēm naka etan hlauluda'anika.
Pasarak ewal-wale gwe'ak.⁴ Zao

zep gubiridaka, ‘Em ano anggur nganak de syal tan hap sek gwen. Ëe asa ebe mae hap te-alasa ere mo syal jam enkam golzim.’⁵ Zen hen dekam zep hëndep sek gwek. Yakla bolak denaban hen jam tigakam nga bina in kire enkam ahakore naka hen kwang guluda gwe'anka.⁶ Jam limakam kim etan song gweka, etan dekam zep zini syal srëm naka hlauluda'anka, nama ësa nyaublu'ak. Zao zep takensibiridaka, ‘Em ba habe yakla blala an yaublu tiner— ba maesa de syal gwibin srëmkamye?’⁷ “Zini in ki zep ding nulblik, ‘Abe mae hap hom am mae zini syal maena nolzim— zao de syal tan hapye.’” “Nga bina in

ki zep gubiridaka, ‘Ki ano anggur nganak de syal tan hap em sek gwen.’⁸ “Nga bina in dapse gwesin niban zep zëre mo irgwa tahana kore zini gubluka, ‘Dekam syal zini insa tagam gul. Zao te-alana kae gwebblazim. Nonol aumwa hap de syal tan wenya kon kon gwesibir hana, hëndep aumwa hap nonol syal tan wenya kip golzim.’⁹ Dekam zep jam limakam de syal tan wenyik nonol yaing gwezak. Zëbe mae hap te-alana aha-ere ala enkam zep kae gwebblazimki.¹⁰ Aumwa hap zep hwëna kak tangannak de syal tan wenya yaing gwezak. Zen man ëkil gi'ik, ‘Abe mae hap mam tolkam sa

kae gwebbla-zimdi,’ hwëna zëbe mae hap hen kire enkam kae gwebbla-zimki. ¹¹ Kim ki te-alana insa kap daink, dekam zep nga bina insa jala ban donbla'ak, ¹² ‘Aumwanak in zen syal tal, zen aha-ere jam enkam syal tal. Ëe hwëna yakla langasaë syal ta tiner. Em hwëna apde enkam te-alana abe mae hap golzimdi, hwëna ëe yakla sal-sal yawalakë waba hap syal ta tiner!’ ¹³ “Nga bina in ki zep ahanaka ding gulbluka, ‘Ano wal bose, ëe homë emsa karek tabir. Ki san ha nen home ola aha-en ul?— te-alana ebe mae hap aha-ere ala enkam de golzimdin hipye, aha-ere yaklakam de syal hapye. ¹⁴ Zep ebe

mae hap dena in desa emki kap ta irin, deban sek gwék. Sap emsa ëe kirekamë dwam gwibirida'an— aumwanak in zen hen mas tal zëbe mae hap hen kire enkam de kap tazimdin hip. ¹⁵ San ha ebon mae onakon ëe kirekam babë ëre mo enlalakam syal gwen— ëre mo te- alakamye? San ha ëe de aha zi hip kirekam kae-kae gwen hap em ema asa husus ëbla'an?”” ¹⁶ Yesus ki zep etan asa gubiridaka, “Zen lamkam kirekam sa hen lwal: Men zen angkam bose srëm wenya ëgwë'an, zen zen sa hwëna lamkam ngein sin loweher. Hwëna men zen angkam bose naban lowehe gwe'an, zen

hwëna lamkam zen sa lure san
ëgwër.”Jesus kim etan anakan
gubiridakake, “Asa sa dal.”(Mrk
10:32-34,Luk 18:31-34)¹⁷ Jesus
kim zi beyam-bya naban Yerusalem
san asa golësek gwe'anaka, oranak zep
dua-blaskam de zini asa en srën tagal
gulsuku, zao zep asa gubiridaka,¹⁸
“Ola ansa emki ësan: Nen an angkam
Yerusalemk debe yaïng gwe se'an.
Zëwe ngatan zi mo lang nakore Zi
Tanganna Asa sa tapbla dazim– Alap
mo golak de syal tan zi mo mam-
mam wenya kip, hen Musa mo olsa
de tawa ta gwibin wenya kip. Zen sa
hwëna Asa de tan hap ola aha-en nul,
¹⁹ hëndep Asa sa Yahudi srëm zi mo

tahanak dep tapbla dazim. Zen sa hwëna Asa lamang da gwer, hen dangole gwer. Hëndep te-lidak sonnak sa Asa makan dain. Hwëna yaklana dan-ahan, ki sa etan Alap tin nikon Asa ngaya tala.”Yakobus ne Yohanis nik mo anena kim Yesussu abe ta zakke:(Mrk 10:35-45)²⁰ Zebedeus Bak mo wenya ki zep walas dare zem Yakobus ne Yohanis neban Yesus onak zihatazak. Yesus mo nwenak zep boklena kom sozak—dekam de abe tan srëmnak blikip gwesiblin hap.²¹ Yesus ki zep zë takensibirki, “Em basae dwam gwibi'ira?— desa de ebe hap golbin hipye.”Wenya in ki zep ding gulbluk,

“Ëe mae habë dwam gwe'an: Em kime teipsinkim irik gi'inka, ano walas darena an dikire hen teipsinkim eno alp nakon inikink— ahana eno dam taha nakon, ahana irgwa taha nakon.”²² Yesus ki zep gubiridaka, “Hwëna ena home tame u'in— in zebe ëabe gwenanye.” Ki zep hwëna walas dare zem insa guzimki, “Karek yawala men desaë goltowe'ak, em wëhë desa de oltowen hap hen hohle ë'ara?” Ki zep ding ulblika, “Ëe ama hen hohle ë'an.”²³ Zao zep etan guzimki, “Eiwa, em hen esa tol oltowera— Ëe men kiresaë goltowe'akye. Hwëna men zen de ano irgwa taha nakon hen dam taha nakon

inikin'inka, desa Èe bëjënë dam sosun. Zëwe de inikirin hip dena, zen diki ano Bian Zëna mensa dam sosuku, zen diki zen sa zë inikiri.”²⁴

Hwëna ëe dare taha-tapakam de ahakore ang ta gwen wenya kimë zëno nik mo abe lan ola insa ësak, ëe dekam zebë mae hap sisngin eizim'ik, “Zen bap zen de mam ën hap abe lala!”²⁵ Dekam zep Yesus asa kitak tagal gulsuku, zao zep asa gubiridaka, “Ena dwan tawa nakake: Alapsa de tame tan srëm lang-langnak men zen teipsin-teipsinkim teinikin gwenan, zen man zëre kore naka jap nul sonenda gwenan hen nyaubirida gwenan.”²⁶ Hwëna em zëno mae mo

kim bahem. Ebon mae onakon men zen mam gwen hap dwam gwe'ara, zen diki t̄ingare zi mo babu gwen zi makan zen gw̄en. ²⁷ Hen ebon mae onakon men zen teipsin hip dwam gwe'ara, zen diki t̄ingare zi mo tana iltikinnik zen nikiran. ²⁸ Sap ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna, Ëe an zi de Asa babu gweblan hap homë hatazak. Zep em hen ano tana wei san emki Asa zertro gwen. Sap Ëe t̄ingare zi mo tana iltikinnik de nikiran hibë hatazak— hēndep ëre mo angsa de t̄ingare zisi dikim h̄il t̄i sonebin hip sosok tazimdin hip.”Yesus kim zi nwe dimin darena dawem sokake: (Mrk 10:46-52,Luk 18:35-43) ²⁹

Yesus kim ë yala Yerikosa asa zihli ta'anka, zini beyam-bya tangan nik zep ang nëblak. ³⁰ Hwëna zi nwe dïmin darena ora alpna inikin'inka. Kim anakan asalka, “In Yesus man-am taman'an zala,” ki zep ahërhe hana gwe'anka, “Daud Bak mo Auyan-tane, ano nik mo Teipsinnï, asa Em kwasang gwizimdin.” ³¹ Zi beyam-byana in zep jalse neizimk, “Balkkam!” Hwëna zen dekam tangan zep mam tangankam ahërhe hana gwe'anka, “Daud Bak mo Auyan-tane, ano nik mo Teipsinnï, asa tol Emki kwasang gwizimdin!” ³² Yesus ki zep zausuku, ki zep takenzimki, “Em

basae dwam eibi'ira– Ëe de desa ebe nikip syal gwibir-zimdin hipye?”³³
Ki zep ding ulblika, “Bian, ëe nwesa de kara ën habë dwam ë'an.”³⁴
Yesus zao zep dawemkam kwasang gwizimki, ki zep zëno nik mo nwena insa olk sozimki. Hëndep dekam zep ki nwena kara ëka. Dekon hëndep Yesussu zep ang ëblaka.

1. + *Ol gulk sun de blaoranna an, Jesus dekam man srip gulsuzimki– insa nër hom gubiridaka, Mat 19:30nak.*

21 Yesussu kim teipsin zi mo kim Yerusalem kon hut du ane gukke: (Mrk 11:1-11, Luk 19:28-38, Yoh 12:12-19)

21¹ Yesus kim asa Yerusalemk golögolek de gwe'anka, dekam zebë ëna Betfagek yaing gwek— zaitun tra nabare kwatap tekna. Dekon zep dua-blaskam de zini abon mae onakon dan-dan guzimki— zen de angir gun hup.²

Zao zep aïsıl soka, “Em ëna wakin san song ën. Ë topnak kime li'inka, zao esa keledai wenya da tabin nika tane zeban akera. Desa abe hap leisyabla halza.³

Zi de emsa takensizimdinkim, ‘Em ba habe leisya ha'ara?’— a kirekam ding ulzim,

‘Bian dwam gwizim'ira. Zen sa etan nabakam teisyä sone zala.’”⁴ Zen mae hap ki kirekam lwak: Zakaria Bak mensa Alap mo ola orep ayang gulkuke— zëwe dikim zaun hup. Zen man ale gulku,⁵ “Ëna Yerusalemk de zini enbiridak, ‘Eno mae mo teipsinni man angkam ebon mae onak dep hata'ara. Zen enlala sae-sae enna. Zen in zep keledai tane tahannak nikin aneha'an zala.’” -⁶

Zëre hon de ang ta gwen zi darena in ki zep hëndep song ëka. Hëndep Yesus men kirekam aïsïl soka, kirekam zep ki hëndep syal ëka.⁷ Hëndep keledaina insa tane zem in han zep isong gwe zaka. Kim abon

mae ihata zaka, keledai tanena in mo tahan dannak ëre mae mo tahan bajusa zebë kang lasek. Yesus zao zep hwëna sewe seka. ⁸ Zi trana men zen nangirblin da'ak, zëre mae mo tahan bajusa zep ora san dëre dahal gwe'ak— desan de keledaina in zersong gwen hap. Hen ahakon yera ala makare naka nublun gwe'ak, desa zep hen ora san dëre dahal gwe'ak. ⁹ Zini beya tangan nik lure nakon ang nëblan da'ak, hen beya tangan nik nangirblin da'ak. Zen zep ëtaken gwe'ak, “Hë'ho, hë'ho! Are Daud Bak mo Auyan-tane! An Bian mo bosekam nësa dikim oto gulsun hup hata se'ara. Hë'ho! Diki Alap Zen zëbe hap

dawemsa golblan!Hë'ho! Nen kitak teipsin tangan Zini Alapsa bolteretan!” -¹⁰ Yerusalemk kim hëndep Yesus hata haka, zi beyam-byana men zen ang nëblazak mam enkam zep ëisrip-sri gwek, hëndep tingare ë yala iwe de zini dekam zep ësaladak. Ki zep ëtakensik gwe'anzak, “Zen nara hata'ara?”¹¹ In zen ang nëblan da'ak zen zep ding nul gwizim'ik, “An Alap mo ol ayang gul gwen zini Yesus suke— langna Galilea mo ëna Nazaret wal.” Kirekam de ëton gwen ol aukuna in zep mam gwek. Yesus kim pasar zini Alap mo gol tëm nakon golëalsa sonekake:(Mrk 11:15-19,Luk 19:45-48,Yoh 2:13-22)¹² Yesus kim

Alap mo golak til zika, dekam zep kon goläalsa soneka— men zen te-ala hap Alap hap de golblan kire-kirena lirak da gwibik. Meja-mejana men zao te-alana lirak da gwibik, hen komal-tum komal-tum maena men dekon mawa oholana lirak da gwibik, desa man yal tazimki. ¹³ Ki zep hwëna gubiridaka, “Alap mo olak man lwak, ‘Ano gola sa nen gwibir, ‘An Biansa dekon gu sone gweblan hap de gol.’” Em an hwëna ‘sowë zi mo aning gol habe li kul sone gwe'an.’” - ¹⁴ Hwëna ki zep zë hen zi nwe diminni hen lekna Alap mo gola iwe Yesus onak dep yaing gwezak. Zao zep dawem tabirki. ¹⁵

Hwëna Alap mo golak de mam-mam wenya hen Musa mo olsa de tawa ta gwibin hip de wenya, zen dekam zep ëjal tak– mae hap: Zen kim Yesus mo owas syal gwibinni insa hla nuk, hen walas tane-nena insa anakan Alap mo gola kon ëtaken gwe'akke, “Hë'ho, hë'ho! Daud Bak mo Auyan-tane!”

- 16 Mam-mam wenya in dekam zep hwëna Yesussu dakensiblik, “Em wëhë walasna insa salbirida gwe'ara? Em balk tasin hip gubiridan.”Ki zep hwëna ding gulzimki, “Ëe kië salbirida gwe'an. Hwëna em bawalkam esa Alap mo ola an mo eini dam ulsul?– Daud Bak kim anakan Alapsa gublukake: ‘Walas tane-ne hap

hen wal baizil hipEm mese Enaka de boltere tan hap de terya zëbe mae hap hamal tazimki.”” -¹⁷ Yesus ki zep zë hli yuludaka. Ë yala in kon ki zep hëndep dua-blaskam de zini asa golësek gweka. Ëna Betaniak zep asa golëtruweka. Yesus kim tenya arana heip gulkuke:(Mrk 11:12-14,20-24)¹⁸ Ka'an kim kak tangannak zëre hon de ang tan wenya asa etan Yerusalem san dep golëlwanda ha'an zaka, oranak zep usak gwe'anka. ¹⁹ Ki zep hwëna tenya arana hlaulku. Ora alpnaak zau'uk. Ki zep zëno ei nika de oran hap syal hebirki. Hwëna eini aha-en mae hom hlaulku. Ala enna. Dekam zep arana insa gubirki,

“Em molye eini angkam händep tēka.” Arana in dekam zep ki händep boneng gwēk.²⁰ Ëe kimē owasna insa hla kuk, ëe ama tangan ëtenggwank, händep ëe ki zebē ëguk, “Hare, tenya ara yala an mes-am kitak tangan boneng gwēnan!”²¹ Yesus ki zep asa ding gulzimki, “Ëe eiwa denakaë emsa gubirida'an: Eme Alap ensa tīngare enho naban anakan laībli gwebila'ak, ‘Zen sa kirekam abe hap syal gwibir-blira,’ ki em hen esa sērkam de owasna syal ei gwibir– an kirekamē tenya arana ansa gweibirinye. Kire enkam denaka molye syal ei gwibik, hwēna em esa ano syala insa kwei kul gwer. Eme

dekam Alapsa abe la gwe'ak, 'Kwatap tekna an zen hinak zënaka ter sonen,' zen hëndep kirekam maka Alap ebe mae hap syal gwibir-bli'ara— em de taïbliblankamye. Dekam em de ba mae hap abe tankam, em esa ulin gwer." Yesussu kim anakan dakensiblikke, "Emsa an nara tri ta se'ara?" (Mrk 11:27-33, Luk 20:1-8)²³ Yesus kim etan Alap mo gol san dep lwahal zaka, kim zë tawa tabi'inka, Alap mo golak de syal ta gwen zi mo mam-mamna Yahudi mo nol-nola ban ki zep hen yaing gwezak. Zao zep dakensiblik, "Emsa an nara gubluka, hen nara emsa tri tase gwe'ara?— dekam de kirekam-

kirekamna insa syal gwe-gwibin hipye.”²⁴ Ki zep ding gulzimki, “Ki Ëe asa hen nonol emsa takensibiridal. Baptis ta gwibin zini Yohanis Swesa san ha Alap trï ta seka? San ha zen zëre en mo sasonkam ki syal gwe-gweka? Eme nonol ap ding ulbli'ak, ki Ëe asa hen emsa gubiridal, ‘Asa Zen trï ta se'ara, zebë kirekam syal gwe-gwe'an.’” Dekam zep zë-en anakan donbi'ik, “Bëjen nen anakan ding gulblun, ‘Alap trï ta seka,’ ki hwëna zen sa nësa gubiridala, ‘Ki emba habe desa laïbli'bla srëm gwek?’

²⁶ Hwëna anakane ding ulbli'ak, ‘Yohanis zen zëre en mo sasonkam syal gweka,’ ki hwëna zi trana an sa

nësa karek dahir, sap zen Yohanissi mes-am anakan daïblïblak, ‘Zen eiwa Alap mo olsa ayang gul gwizimki.’”²⁷ Anakan zep hëndep ding nulblik, “Ëe homë dam ulsu'un, ‘Yohanissi zen trï tase gweka.’”Ki zep hwëna ding gulzimki, “Ki Ëe hen molyë emsa gubiridak, ‘Ëe an zëno syalsaë gol gwe'an, hen Zen Asa trï tase gwe'ara.’”Yesus kim Yahudi mo mam-mam wenya kip ola gulk sun anakan blaonzimkike “Em in walas de bi zik mo ol san ang gwen srëmna kiye.”²⁸ Yesus ki zep etan Yahudi mo mam-mamna in hap ayang gulzimki, “Hwëna ena banakan wëhë ola ansa dam ulsu'uk? Zini ki, zëno zi

walasma dan-dan. Bi zem in ki zep oso zemka gublu zaka, ‘Ano walas, em namen anggur nga syal gweblan hap em song gwen.’²⁹ Hwëna tane zem in man ding gulbluka, ‘Ëe ama baes gwe'an.’ Hwëna hyanak zep enlalana wet tyasiki, ki zep hëndep anggur ngana iwe de syal gwen hap song gweka.³⁰ Hwëna bi zem in dekam zep hen aya zebon dep song gweka. Desa hen zëwe de syal hap gulbluka. Zen hwëna man sap ding gulbluka, ‘Ëe asa.’ Hwëna zen hom song gweka.³¹ “Zep eno mae mo dam gulsunkum, walas dare zem in, nara bi zik mo ol san ang gweka?” Mam-mam wenya in ki zep

ding nulblik, “oso zik.” Yesus ki zep hwëna gubiridaka, “Zep eiwa denakaë emsa gubirida'an: Anakare karek gol gwen wenya— sap pajak te-ala alal tanda gwen wenya, hen swi golak de lowehe gwen we walya, zen en hwëna man Alap mo irik ginnik angkam bitî gwe-gwe'an. Em hwëna home. Lilikin en nakone aha ensa bitî gwennak kara la sone gwibi'in. ³²

Sap baptis ta gwibin zini Yohanis in zen nonol hata zaka, zen sap Bian mo dwam gwibin sin de lowehen hap denaka ebe mae hap goltrei gwizimki. Hwëna em home zëno ol san ang tak. Hwëna karek gol gwen wenya in, zen en man owas hap Yohanis mo ol san

ang tak, händep ehalek. Hwëna em kime kirekam hla kulidak, em dekam home mae enlalana wet yasik– dekam mae de hen Yohanis osan ang tan hapye.”Jesus kim ola gulk sun blaonzimkike– Zënaka de Yahudi zi baes gweblan hap dena:(Mrk 12:1-12,Luk 20:9-19)³³ “Gulk sun de ol blaoranna ansa emki ahana etan ësane gwen: Zini kama bina, zen anggur ngasa eiyas tablaka. Alp san kolkam wale tablaka. Zao zep hen kasona hul gulku– anggur danna insa de zë tanakam it ta sone gwen hap. Hen gut de gola zao zep hen tauku– dekon de ngana insa kara ta ine gwen hap. Ki zep hwëna ngana insa te-alakam nga

syal gwe-gweblan zi hip bohë ta guzim halka. Zëna dekam zep aha lang san holokam de zë gwën hap song gweka. ³⁴ Anggur dan bil gwen tamlenak kim zauk, dekam zep nga bina in zëre hon de babu gwen zini dan-ahan lup gul soneka— in zen nga zem insa te-alakam bohë dak, zëbon mae osan dep, ngana in kore te-ala hliksa de zëre hap zer soneblan hap. ³⁵ Hwëna zini in zen ngana insa bohë dak, zen hwëna man nga bi nik mo zi lup gul sonenna insa dahyok. Ahana man dangolek, ahana man tol dak, hen ahana kasokam tok hap nirïblak. ³⁶ Nga bina in ki zep ahakore babu gwen zini beyakam

etan kap gul soneka. Nonol lup gul sonen nakon man taman kinik. Hwëna desa kirekam tol hen neibiridak.³⁷ Nga bina in dekam zep enlala gweka, ‘Ère mo walas tangansa anik ki zer sonek. Desa sa blikip neisiblil.’³⁸ Hwëna nga bohë tan zini in kim hla da guk, dekam zep anakan ëguk, ‘Wakin angkam zëre mo walas tangan hata'ara. Bi zik de tinkim, an zen sa hwëna ngana ansa bi gweblala. Nen tan, ekakim nën bi ëblak!’³⁹ Dekam zep hen tane zem insa balk dak. Ngana in kon ë san zep hiri dak, zao zep tol hëndep dak.”⁴⁰ Yesus ki zep takensibiridaka, “Zep anggur nga bina in de lwahal zankam,

zen banakan sa gweibirida zala– nga bohë tan zini in saye?”⁴¹ Zi trana in ki zep Yahudi mo mam-mamna in han ding nulblik, “Zen sa zi jal-jala insa timbwas tabir zira. Ki sa hwëna zëre mo taïblibiridan wenya kip anggur ngana insa bohë tazimdi– zen de bil gwen tamlenak ngana in kore te-ala hliksa zëre hap zer gweblan hap.”⁴²

Yesus ki zep hwëna ding gulzimki, “In sap eiwa. Zen in zebë hwëna emsa gubirida'an: Hë'ho gwibin langna men zëwe dep sap Alap nonol emsa kalang gwibiridaka, hwëna zëre mo taïblibiridan zi hip sa li yul sonezimdi– men zen diki zëre mo syal eini nol gweblananke. Hwëna em

bawalkam esa Alap mo ola an mo eini dam ulsul?—‘Gol tauk gweblan wenya mensa gol tenya baes neibik, hwëna Bian Alap zep desa bolak ik gilki. Zen diki Bian zëre mo syal, hen nëno mae mo nwenak zen owas tangan.[⁴⁴ Zep zini men zen de gol tenya iwe ëtisik gwe'anzak, zao sa hëndep ëtimbwas gwe-gwer. Hen gol tenya in men zëbon mae de zan ine'ak, zen sa hëndep ëils gwer.]’”⁴⁵ Alap mo golak de syal ta gwen zi mo mam-mamna hen Farisikam de wenya in kim kirekam Yesus mo gulk sun de ol blaoranna insa ësane gwe'ak, dekam zep anakan dam nulsuk, “O zëno ola an nëbon mae am ti'in.”⁴⁶ Dekam

zep sap balk tan hap dwam nēbla'ak,
hwēna zi beyam-byana insa
nairibiridak. Sap zi beyam-byana in
Yesussu man enlala nē gwebla'ak,
“An Alap mo ol ayang gul gwen zi
sike.”

1. + *Zakaria man Yerusalem mo aha
bosena “Sion”kam ale gulku.
Israel zi mo dam gulsunkum,
teipsin zi de keledai tahannak nikin
anehal zankam, zēno enlalana,
“Zen umlae enlala naban
hata'ara.” Hwēna kuda tahannak
de nikin anehal zankam, zēno dam
gulsunnu, “Zen eijan hap
hata'ara.” (Yes 62:11, Zak 9:9)*

2. + *Mensa awe “Hë'ho”kam li nul sonek, Matius “Hosana”kam ale gulku. Ibrani olkam zëno enlalana, “Emki asa ngaya tabin.” Hwëna holo gwennak zëno enlalana man liwehek, zep zëno aha enlalana anakan, “Alapsa nen isrip-sri gweblan.” Zëno enlalana zep “hë'ho” naban golek de gwe'an. (Mzm 118:25-26)*
3. * **21:13** *Yes 56:7, Yer 7:11*
4. + *Yesus de hatan srëmnak, Yahudi zini kirekam Israelsa de ngaya tabin hip de Zisi anakan nen guk gweblak, “Daud mo Auyan-tane”kam.*
5. + *Yunani olkam de Mzm 8:3 kirekam lwak.*

6. + *Yahudi zini kasokam gola dauk gweblak, zep mensa Yesus awe buku Mazmuru kon guku (Mzm 118:22-23), zen nonol lonen kaso hap dena. Hwëna Orya ol zi hip, ngirin gol tenya ban enlalana anakan apde në'an, "Bol-zaun tangan wenya," zep kirekam li nul sonok. Tingare Alap mo ol tatakna awe, anakare kurungsu de hlaunnu [ ], zëno dam gulsunnu anakan, "Orep kim Alap mo ola ansa etan ale nul gwek, ahakon hom ayatna ansa ale nul gwek."*

22 Gulk sun de ol blaoranna an, Alap mo irik gin kon gwesibir hanannak de tembane yawalak de yaing gwen hap dena:(Luk 14:15-24)**22**¹ Yesus ki zep etan Yahudi mo mam-mam zini insa gulk sun de ol blaonzimdinkim aisil gwibiridaka,² “Alap zere mo irik ginni, zen gulk sun de ol blaonzimdinni an kiye: Zen san de teipsin zi de tane zikhip de we oto gulblunnak tembane yawalsa syal gwibinni.³ Teipsin zini in hamal hap mes nonol gubirida guku— men desa zena dwam gwibiridakaye, tembane yawala iwe de ang tan hap. Tembanena kim sowe heka, ki zep zere hon de ebbabu gwe-gwen zini lup

gul sonen daka— zen de zini insa kwang guluda naseran hap. Hwëna hamal hap de gubiridan wenya in man yaïng gwen hap baes tak. ⁴ Teipsin zini in ki zep ahakore naka etan lup gul soneka. Zen man gubiridaka, ‘Zini insa anakan enbiridak, “Tembanena mes dë danan. Sapi zirya hen tane-nena hanapna tangan naka mes beyakam taïblin dabir. Kitak mes hohle danan. Angkam dekam de tembane yala awe dep yaïng gwezak.”’ ⁵ Hwëna men desa sap kwang nulidak, zen man nasalsibiridak. Zen hwëna zëre mae mo syal san dep sekwak gwendak— ahakon nga san, ahakon hen zëre mae

mo syal bete-tek san. ⁶ Hen ahakorena teipsin zini in hon de äbabu gwe-gwen zini insa dahyok, zao zep ol lamang naban dangolebik, händep damerak. ⁷ Teipsin zini in kim kirekam salka, zen man tangan jal gweka. Dekam zep zëre mo jana nabare zini lup gul soneka— zen de hwëna desa tameran hap, in zen damerakke, hen zëno mae mo ësa de ang tan hap. ⁸ “Dekam zep etan äbabu gwe-gwen zini insa tagal gulsuku, zao zep gubiridaka, ‘We oto gublun tembane yawala an mes hohle danan. Hwëna mensa sap gu sonebiridak, zen hom ang tan hap ëdakastik. ⁹ Zep emki angkam sek

gwen— ora bol yawal-yawal san. Mensa ki olëtowe gwek, zen desa kitak tembane yawala awe dep kwang ulidahal gwezak.’¹⁰ Babu zem in ki zep hëndep sek gwek— ora-bol ora-bol san. Zini men desa ki nolëtowe gwe'ak, desa zep tingan kwang nulida halzak. Ahakon dawem-dawem naka, ahakon karek-karek naka. Hëndep tembane yawal hap de teksonna in dekam zep zikim sowehek.¹¹ “Hwëna teipsin zini in ki zep til zika— in zen yaing gwek, desa de hlauludan hap. Hwëna dekam zep ahana hla taka. Zen hom tembane yawala iwe dikim ang gwen hap de bajuna ala so'anka, hwëna totore bajusa ala soka.

- 12 Zao zep takensiblika, ‘Wal bosyan, em banakan tangane awe til zila?– tembane yawala awe dikim ang tan hap de baju ala son srëmkamye.’ Zini in hwëna hom mae banakan mae ding gulbluka. ¹³ Teipsin zini in dekam zep zëre mo irgwa taha nakore zini gubiridaka, ‘Dekam taha-tana tahalebir-blin naka kawesin sin dep hiri lak– men dekon zi mo angna yusyustin niban gona ta gwenanke, hen sang-sang hap ëkna ngalk-ngalk da gwibirinke.’” ¹⁴ Zao zep Yesus gulk sun de ol blaonzimdinni insa anakare ola ban golzausuku, “Sap eiwa, kitak de kwang gulu dankam, hwëna eiwakam de hlil irin wenya

kitak hom.”Yesus hon kim anakan de u siweblan hap yaing gwe zakke, “Roma mo irik ginni wëhë ol lamangkam gubi'inka?”(Mrk 12:13-17,Luk 20:18-26)¹⁵ Dekam zep Farisikam de gubirida gwen zini zë-en nonol ola anakan aha-en nuk, “Nen banakare u siwen olkam esa taken-taken ëblal?– dekam de zëno karekkam de ding gun nukon karek tan hapye.”¹⁶ Ki zep zëre mae hon de ang ta gwen zisi hen teipsin zini Herodes mo hliknak de bitï gwen zi niban Yesus osan dep lup nul sonek. Zen zep Yesussu nenblak, “Bian Guru, ëe mesë emsa tawa ëblak: Em in dam-dam enkame gwë gwenda.

Alap mo dwam gwibinni dam-dam enkame tawa ta gwibirida, sap zi mo husus gwibin maena damnake gollöwen srëmkam tonbirida gwenda. Sap em zi mo bolesa home kara gul gwizimnira. ¹⁷ Zen in zebë emsa lakensibli'an: Em banakane Musa mo titi tabin ola dam gulsu'ura? San ha nen sap esa Roma mo irik ginnik dep pajak te-alana ol gwizim? San ha bap nen?" ¹⁸ Hwëna Yesus mes zëno mae mo enlala jal-jal aning tanna insa tame tazimki. Zep gubiridaka, "Em in eiwa de ora nakon mese tangan syan nahlak, zebe u siweblan hap de enlala naban kirekam Asa lakensiblinanzal. ¹⁹ Abe hap emki pajak hap de te-ala

kasona insa ahanaka goltrëblan.”
Dekam zep ahanaka nolblak. ²⁰ Ki
zep zë takensibiridaka, “Te-ala
kasonak, an nara mo nwe-masesa zë
yang dasik? Hen nara mo boresa zë
ale nuk?” ²¹ Ki zep ding nulblik,
“Roma mo teipsin zi mo
denakake.” Ki zep hwëna ding
gulzimki, “Ki Roma mo teipsin zini
in mo bi gwibin kire-kirena amki
zëbe hap etan lop la gweblak. Hen
kirekam, Alap mo bi gwibin kire-
kirena, amki Alap hap lop la
gweblak.” ²² Kirekam de srip
gulsizimdinnik kim sane da'ak, zen
man tangan dengguanblak, ki zep
hëndep hli dak. Sadukikam de

gubirida gwen zini kim Yesussu tın nikon de etan ëngaya gwen hap dena dakensiblikke:(Mrk 12:18-27,Luk 20:27-40)²³ Yaklana dekam zep Sadukikam de gubirida gwen zini u siwen ola ban hen Yesus onak dep yaing gwezak. Zen Yahudi mo aha hlikna— men zen anakan tawa da gwibirinke, “Zini bëjen tın nikon etan ngaya gwen.”²⁴ Zen ki zep hen dakensiblik, “Bian Guru, Musa Bak mo titi tabin olak a kirekam mo lwakye, ‘Zi de we zemka walas wë lan srëmnak tinkim hli yunnu, zen oso zik de etan gonkam— zen de zë walassa aya zik mo weinak dep wë tan hap. Hen kirekam, oso zik de

tinkim, aya zik de hwëna we semna
insa gonkam.’ -²⁵ Orep awe zini ki,
beyana tuju enkam, aha-ere ane-
bianna. Zëna zi nik zep nonol wenya
golka, hwëna walas wë lan srëmnak
zep tilki. We nal zem insa hwëna oso
zik zep etan golka. ²⁶ Zen hen walas
wë lan srëmnak zep tilki. Zao hen
etan dan-ahan nik etan golka. Zen hen
walas wë lan srëmnak tilki. Hëndep
tujukam de aya-wal oso-walya in kire
enkam zep sap nol gwëk, hwëna
walas ën srëm ennak zep juwe gwëk.
²⁷ Wenya in hwëna aumwa hap zep
tik. ²⁸ Zep zen de etan ëngaya
gwe'anam, men kirekam ahakon tawa
da gwibirin, wenya insa nara mo

wekam maka nenbi'in? Sap tujukam de zini in mes desa kitak nol gwek.”²⁹ Yesus ki zep ding gulzimki, “Em in ema ebute gwe'an, sap em home Alap mo ola ban zeno soson naban tame oso'an.”³⁰ Sap tin nikon de etan engaya gwenkam, dekam molya etan zenaka kap da gwek— men kirekam hen Alap mo dam taha nakore zini zenaka de kap tan sremkam lowehe gwenanke.³¹ Hwena em bawalkam esa Alap mo ola an mo eini dam ulsul?— tin nikon de ngaya gwen hap dena mensa gukuye. Zen man-am Yahudi zini emsa gubiridaka,³² ‘Ee an eno auyan wal mo Alap— Abraham, Isak,

hen Yakob Bak mo.’ -Zep Zen tin zi mo Alapsa hom. Zen ngaya wenyik mo Alap.”³³ Zi trana in kim Yesussu kirekam de srip gulsuzimdinnik sane da'ak, zen man tangan dengguanblak. Yesus kim Alap mo titi tabin ola, bol-zaun tangan wenya, gubiridakake:(Mrk 12:28-34,Luk 10:25-28)³⁴ Farisikam de gubirida gwen zini kim anakan esak, “Sadukikam de gubirida gwen zini etan banakarekam dep?– Yesus mo olsa de ding gulblun naye,” dekam zep hen yaing gwezak.³⁵ Zeno mae mo ahana, zen Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibinni. Zen zep Yesussu de akasiblin hap takensiblika,³⁶

“Bian Guru, nēno mae mo tīti tabin
ola kon, bol-zaun tanganna enda zen
moye?— desan de nen dawemkam ang
ta gwen hapye.”³⁷ Ki zep ding
gulbluka, “Zen a zen moye: ‘Bian
Alapsa em ensa lwa gweblan—tingare
enho naban, enlala naban, hen tim
niban.’ -³⁸ Zen zen— nonol wenya
hen bol-zaun tangan wenyaye. ³⁹
Ahana hen ki— deban de apde nēn
makare naye. Zen a kirekam
moye: ‘Zi bose omka em kwasang
gwibirida gwen— san de enaka de
kwasang gweblanna kiye.’ -⁴⁰
Tingare tīti tabin ola mensa Musa
Bak ayang gul gwizimki, hen Alap
mo ola mensa aha zi ayang nul

gwizimk, zen ausuna kitak dare titi tabin ola in zewe.”Yesus kim Zënaka dikim sap dam tasin hip dena goltreizimkike:(Mrk 12:35-37,Luk 20:41-44)⁴¹ Farisikam de zini in kim zë nama lowe he'ak, Yesus ki zep takensibiridaka,⁴² “Eno mae mo tame gun nukon, Israelsa de ngaya tabin hip de Zi hip dena banakan? Zen nara mo auyan-tanekam sa hata zala?”Ki zep ding nulblik, “Zen Daud Bak mo auyan-tanekam sa hata zala.”⁴³ Ki zep hwëna ding gulzimki, “Ki hwëna Daud Bak zëna ba hap Israelsa de ngaya tabin hip de Zini insa ‘Teipsin Zi’kim gubluka?—Alap mo Enhona kim bi gweblakaye.

Sap zen dekam anakan am guku,⁴⁴
‘Bian Alap man ano Teipsinni
gubluka,“Ère mo dam taha nakon
emki nikirin— dekon de hen
teipsinkim irik gin hip.Ki asa hwëna
ebe hap de jal zini ere mo tana
iltikinnik sisik gulin.”’ -⁴⁵ Zep Daud
insa Israelsa de ngaya tabin hip de
Zini insa ‘Teipsin Zi’kim gubluka, ki
Zen banakan sa zëno auyan-tanekam
hata zala?”⁴⁶ Hwëna Yesussu de
ding gulblun hap man topse nëblak.
Dekam etan hom mae Jesus hon
takensiblin mae hap yaing gwék.
Saher hap baes tak.

1. * *22:11 Why 19:7-8*

2. * **22:24** *Ul 25:5-6*
3. * **22:32** *Kel 3:6*
4. * **22:37** *Ul 6:5*
5. * **22:39** *Im 19:18*
6. * **22:44** *Mzm 110:1*

23 Yesus kim jalse gwibiridakake—
men zen ëk enkam Alap hap de syalsa
nol gwekke:(Mrk 12:38-40,Luk

11:37-52,Luk 20:45-47)**23**¹ Yesus ki
zep zi beyam-byana in han zëre hon
de ang ta gwen wenya aban mae
gubiridaka,² “Musa mo olsa de
tawa ta gwibin hip de zi niban
Farisikam de gubirida gwen zi niban,
zen sap Musa mo weinak zëno ol san
de lowehen hap emsa titi da gwibirin.

³ Zen in zep zëno mae mo ola in san
emki ang ta gwen. Hwëna zëno mae
mo lowehen san bahem ang ta gwen.
Sap zen in dekam tawa da gwibirin,
deban hom apde në gwenan.⁴ Zep
zëno mae mo emsa de titi ta gwibinni

man nwe-mase gwe-gwenan— san de
zi de aha zi hon nihin dohon-honsa
mam enkam wëwek ta sone
gwizimdinni kiye. Sap zen in dekam
tawa da gwibirin, zen hwëna Musa
mo titi tabin olak etan zën aha titi
tabinsi mas-mas nul gwenan, zep
tangan hëndep dohon-hon gwe-
gwenan. Hwëna zëna hom desan ang
ta gwenan.⁵ “Zëno mae mo Alap
hap de syala, zen hwëna kitak zi
dikim hlauludan en hap syal ta
gwenan. Zen in zep hen Alap mo ola
bare kertas dak-dakna zëre mae mo
mirenak hen tahanak bubuk dasik
gwenan, hen bajuna zep blal-blalkam
sihilhi da gwibirin— desa de alala ta

gwen hapye. ⁶ Zen zep tembane yawal-yawalak hen but srëm gol-golak ngeinnik de komal tum dawemnak de teinikirin hip ëdwam gwe-gwenan. ⁷ Zen hen zi de tagal gwen maenak anakan de gubiridan hap ëdwam gwe-gwenan, ‘Dawem, bian guru.’ ⁸ “Hwëna emsa bap zen gubirida gwen ‘bian guru’kam. Sap eno mae mo Guru tanganna, Zen sap diki aha-en. Hen em diki aya-wal oso-wal makane lowehe gwenan. ⁹ Bahem auhu-kamanak awe zini ‘bian’kam gubirida gwen. Sap eno mae mo Bianna aha-en— in Zen ngatan zi mo langnak gwë gwendaye.

10 Hen bap zen emsa ‘teipsin zi’kim gubirida gwen. Sap eno mae mo Teipsinni Zen aha-en. Israelsa de ngaya tabin hip de Zini Ee an Zen.

11 Hen zini men zen ebon mae onakon mam gwenna, zen diki zen gwë gwen— san de eno mae mo tana iltikinnik de babu gwe-gwen zi. 12

Sap tingare zini men zen mam gwen hap edwam gwe-gwenan, Alap sa hwëna otde tangannak kang gulu. Hwëna men zen otde tangannak lowehe gwenan, desa hwëna gut de tangannak sa kang gul sera. 13

“Kwasang tol, Musa mo olsa de tawa ta gwibin hip de wenya hen Farisikam de gubirida gwen wenya,

em ängalap gwen! Em karekna mam naka esa hla kul. Em in äk enkame Bian Alapsa ang ä gweblanan. Men zen sap Alap mo nwenak dikim äsam gwesin hip äalp gwe-gwenan, hwäna eme zäbe mae hap orana layalsik gwizimnin— ere mae mo aha titi tabin olsa de mas-mas gul gwizimdinkim. Ena mese sap orana dam lasik, hwäna desan home ang ta gwenan. Hen men zen sap ang tan hap ähohle gwe-gwe'an, eme hwäna zäbe mae hap layalsik gwizimnin. - 15 Kwasang tol, Musa mo olsa de tawa ta gwibin hip de wenya hen Farisikam de wenya, em ängalap gwen! Em in äk enkame Alapsa ang ä gweblanan. Em

ema anakan ägwë gwenan: Ere mae mo hliknak dep de zisi kwang guludan hap em ema men-san an-sankam ähakalada gwenan— sap hi san, hen eik sin. Sap ebon mae osan de ang tan hap man sap baes ta gwenan. Hwëna zao de langanak aha-en aha-enkam hlauluda gwenkam, desa zebe hwëna dowal mo kigi mo walas hap li la sone gwibirin. Zen zep hëndep zëno mae mo jal-jala ere mae onakon sërkam tangan taman kini gwenan.¹⁶ “Kwasang tol, em in zene Musa mo ola tawa la gwibirinke, em ängalap gwen! Em karekna mam naka esa hla kul. Em in nwe diminni, hwëna ema tim ul gwenan, ‘Ëe asa

aha zisi dawem san dep olësek gwe-
gwer.’ - Em in zebe zisi anakan titi la
gwibirin, ‘Nen sap esa nëre mae mo
ol gu-gunsu anakan soson ul gwer,
“Ngli, mese ki asa salblanda.”’
Hwëna Ëe ama emsa gubirida'an:
Bahem nglisa, ahaksa ngatan zi mo
langsa de gublun naban ere mae mo
ola soson gul gwen. Sap Alap Zen
dekon nësa kitak irik gi'ira. Hen
kirekam de gunkum, zen apdenak—
anakan de gun nubanye, ‘Alap, mese
ki asa salblanda.’ Zep em de Alap mo
bolesa de gollëwen hap ngli maesa
kirekam gublunna, Alap dekon sa
lamkam emsa anakare hap karek tala,
‘Em dekam ba habe Asa blikip

gwesibli srēm gweka.’ 21 Hen anakan bahem ěgu gwen, ‘Alap mo gol, mese ki asa salblanda,’ sap zen apdenak— anakan de gun nubanye, ‘Alap, mese ki asa salblanda.’ Sap zěre mo gola, Zen zao Zěna gwě gwenda. 16b Em zebe hen karekkam tawa la gwibirin, ‘Něre mae mo olsa de soson gul gwen hap, bap nen anakan ěgu gwen, “Alap mo golak de emas, mese ki asa salblanda,” hwěna sap esa Alap mo gol ensa kirekam en gwibir.’ 17 Em in enlala joblo-topna hen nwe děminni! Em emaka dam ulsuk: Alap zěre mo nwenak bol-zaun tangan wenya diki zěre mo gol. Sap zini kim emassa Alap mo golak nonne gwenan, dekam man nwe-mase gwe-gwenan, ‘An

Alap zëre en hap dena.’ 18 Anakan hen ema tawa la gwibirin, ‘Bap nen anakan ëgu gwen, “Alap hap de tweran nin ang gulsublun, mese ki asa salblanda,” hwëna sap esa Bian mo golak de kals ensa kirekam en gwibir.’ 19 Em in eiwa nwe dïmin tanganna! Em emaka dam ulsuk: Bian zëre mo nwenak bol-zaun tangan wenya diki zëbe hap de kals. Sap tweran ninni insa de kalsnak iwe trutasin hip kang ta senkam, zen dekam zep nwe-mase gwe-gwenan, ‘An Alap zëre en hap dena.’ 20 Zen in zep, zi de anakan zëre mo olsa sosen gunnu, ‘Alap mo golak de kals, mese ki asa salblanda,’ zen apdenak— anakan de gun nubanye, ‘Alap mo kalsnak de

tweran nin, mese ki asa salblanda.’
Hen zen apdenak— anakan de gun
nubanye, ‘Alap, mese ki asa
salblanda.’ Alap dekon sa lamkam
emsa anakare hap karek tala, ‘Em
dekam ba habe Asa blikip gwesibli
srëm gweka.’²³ “Kwasang tol,
Musa mo olsa de tawa ta gwibin hip
de wenya hen Farisikam de wenya,
em ëngalap gwen! Em karekna mam
naka esa hla kul. Em in ëk enkame
Bian Alapsa ang ë gweblanan. Alap
mo olak men zen tangan bol-zaun
gwek, desa de syal gwibin hip em
ema baes ta gwenan. Hwëna banakare
Alap hap de syal bete-tek enna, desa
en ema syal ei gwibirin. Zep em

anakane ëgwë gwenan: Banakare nganak de obwaga betek maesa de gola danna— sap kumli ala maesa, em desa sap ema Bian Alap hap de hlikna ol gweblanan. - Hwëna Alap mo olak men zen tangan bol-zaun gwëk, desa home syal ei gwibirin— anakare saye:Zisi bahem totoresa karek tan.Wal bosyansa em kwasang gwibirida gwen.Hen mensa anakan zi bosyansa gu-gublunna, ‘Ëe asa kirekam syal gwibir,’ desa em hëndep sul sonen.Zen diki bol-zaun tangan wenya zen— desa de nonol syal gwegwibin hip denaye. Hwëna syal betetekna insa lun em mas gul gwen. 24

Em an nwe häina, hwëna ema tim ul

gwenan, ‘Ëe asa aha zisi dawem san dep olësek gwe-gwer.’ Eno mae mo syala in man nwe-mase gwe-gwenan—san de mok honak de aïlsikan tok ing gwe henna kiye. Desa em ema eirsik gwenan. Hwëna wanya yawal de zë ing gwe henkam, deban hwëna ema otde gwibirin. -25 “Kwasang tol, Musa mo olsa de tawa ta gwibin hip de wenya hen Farisikam de wenya, em ëngalap gwen! Em in ëk enkame Alapsa ang ë gweblanan. Eno mae mo lowe henna a kirekam mo nwe-mase gwe'anye: San de zi de piring-moksa ë-en nakon ngan tasik gwibinni, hwëna olk san bëjen. Ere mae mo timni hen kirekam: Em sap

ema tahan sopna ngan lasik gwibirin,
hwëna olk kon eno mae mo enhona
mes beya gweka— kire-kire beya
gwen hap de enlalakam, hen ere mae
en mo timsi de ngalap gwe-gwibin
hip de enlalakam. Em ema desa de
hen ngan tasin hip baes ta'an! ²⁶

Farisi zi nwe hai! Em nonol ere mae
mo enhosa em olk san ngan tasibin.
Dekam esa tangan tim niban enho
naban ëngan gweher. ²⁷ “Kwasang
tol, Musa mo olsa de tawa ta gwibin
hip de wenya hen Farisikam de
wenya, em ëngalap gwen! Em in ëk
enkame Bian Alapsa ang ë
gweblanan. Em in san de zi tok drë
nwanun golsa de nwe awes

tangankam taunnu kiye. Hwëna olk kon zi tok hanan ase nabarena zëwe.

²⁸ Zep em in hen kirena. Zi de emsa hlauludankam, em dawem-dawem tanganna. Hwëna enhonak kirekam-kirekam karek enlalasae ënne gwenan, zen in zebe zi tok ase karek makan ëju gwe'an. ²⁹ “Kwasang tol, Musa mo olsa de tawa ta gwibin hip de wenya hen Farisikam de wenya, em ëngalap gwen! Em in ëk enkame Alapsa ang ë gweblanan. Em in zi tamera gwen zi mo wei-wik gun walas! Eno auyan-azana Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zini man damera gwek. Em hwëna angkam desa de lo tasik gwibin

golsae sam-sam la gwibir-zim'in, hen
äk enkame anakan ägu gwe'an,
'Kwasang tol! Äyë dekam hen lowe
henanam, äe molyë ëre mae mo
auyan-azana insa mas eibiridananam—
zen kim zi dawem-dawemna insa
damera gwekye.' Hwëna kirekam de
ägunkum, ema kim anakan äkira
gwe-gwe'an, 'Äe an zen— zi tamera
gwen zini in mo walas naye.' ³²
Kirekam de lwankam, ki amki ere
mae mo auyan-aza mo zi tamera
gwen syala insa ayang uk! ³³ Em
jal-jal tanganna, zi tamera gwen zi
mo wei-wik gun walas! Zep em toton
banakan molye Alap mo jal hül gin
nikon äasendak. ³⁴ "Zep emki äsane

gwen: Sap em kirekame ëre mo olsa de ayang gul gwen zisi lamera gwenan, Ëe in zep asa ebon mae osan dep etan ahakorena lup gul sone gwer. Enlala blal wenya hen ëre mo olsa de tawa ta gwibin hip de wenya, desa asa hen ebon mae osan dep lup gul sone gwer. Hwëna em esa hen desa lamera gwer, hen ahakorena esa te-lidak sonnak makan labirin gwer, hen ahakorena esa but srëm gol-golak langole gwibir, hen ahakorena ë-ë san esa olëgwa halada gwer. ³⁵ Zen in zep sa Alap angkam de zini ebe mae hap karekna sërkam golzimdi– kitak de zëno ol ayang gul gwen zisi de tamera gwen hap de karekna, nonol

lonesen nakon händep angkam dena.
Nonol lonesen nakon kim Kaen Bak
Habelsa karek gon srëmnak taka,
dekon händep eno auyan-azana Alap
mo ol ayang gul gwen hap de zini
damera gwek, händep aumwa hap
kim Berekia Bak mo tanena Zakaria
Baksa dak. Zen Alapsa de aïriblan
srëmkam Alap hap de tweran nin ang
gulsuk gweblan kals alpnaak dak. - 36

Eiwa denakaë emsa gubirida'an:
Kitak de zi tamera gwen karekna insa
Alap mes lam gulku— dekam de otan
ere mae hap ngëro gulzimdin hip! 37

“Yerusalemk de zi, em mese Alap mo
ol ayang gul gwen zini beyakam
lamera gwek, hen Alap mo lup gul

sonen zini kasokame tok hap i libirida
gwek. Ee ama sap emsa kwasang
gwibirida gwek, zebë sap emsa Ere
osan dep de tagal gulsun hup
akabirida gwek— san de we ayang de
tane-ne zemka si alakam obon gun
makan de gweibiridan hap. Hwëna
em ema baes ta gwek. 38

Yerusalemk de zi, zen in zep Alap
angkam emsa da tasibi'ira. 39 Zep
angkam em molye etan Asa hla la
gwek. Hwëna em kime lamkam Asa
hut lu ane gu'uk, zen dekam en esa
Asa hla lal. Dekam hwëna anakare
ola ban esa Asa hut lu ane gul, 'Hë'ho!
An Bian mo bosekam nësa dikim oto

gulsun hup hata se'ara. Diki Alap Zen zëbe hap dawemsa golblan!” -

1. + *Yahudi zini dekam Musa mo ol san ale nabare mire sigi makare naka mirenak hen tahanak bubuk dasik gwek— Musa mo titi tabin ola bare naka. (Kel 13:9, Ul 6:6-9, 11:18) Zen hen Musa mo ol san bajuna sihilhi da gwibik. (Bil 15:37-40, Ul 22:12) Yesus hen kirekam de bajusa ala so gweka. (Mat 9:20, 14:36) Hwëna Musa mo olsa de tawa ta gwibin hip de zini hen Farisikam de zini sërkam tangan sihilhi da gwibik, hen kertasna insa dak-dak naka alala da gwek— dekam de anakan zënaka*

boltere ta gwibin hip, “Ëe an sërkamë Musa mo ol san ang ta gwenan.” Hwëna kirekam karek. (Mat 6:1)

2. + *In kim orep Matius mo ola ansa etan ale nul gwëk, dekam aha zi Markus 12:40 nakore naka awe mas gulku. Desa zep ayat 14kam lun naït gwibik. Zen anakan: “Kwasang tol, Musa mo olsa de tawa ta gwibin hip de wenya hen Farisikam de wenya! Em in ëk enkame Bian Alapsa ang ë gweblanan. Em ema hen we semsemna boton la gwibirin, ‘Ëe asa tol eno zi swe mo kire-kire hli tandanna ebe hap tagal tasibir.’ Hwëna dekam zebe zëno mae mo*

kire-kirena sowëkam hli la-in gwenan, hëndep ema tap lasik gwizimnin. Hwëna karekna insa dikim ber-ber gun hup, em ema Alapsa but srëm gola kon mam blalkam en sone gweblanan-dekam de emsa zi kil tibin hip, 'Zini an aïris.' Hwëna zen zep esa lamkam karekna mam tangan wenya Alap onakon hla kul."

3. + *Ayat 16-22na ansa de dawemkam tame gun hup, emki nonol Mat 5:33-37 naka baca gun.*
4. + *Yahudi zini man Musa mo titi tabinni Imamat 27:30nak ang ta gwek. Zen zep Alap hap "sepersepulu" kam nol gweblak. Zep 10 ribusa de gul irinni, seribu*

ensa de Alap hap golblan. 100 ribusa de gul irinni, dekam 10 ribusa de Alap hap golblan. Aha kire-kirena hen man Alap hap aha hlikna nol gweblak– sap nga nakore kire-kire betek.

5. + *Wanya hap dena, Yesus “unta”kam anakan gubiridaka, “Em unta mo tim niban otde gwibirin.” Untana hen sap wanyana bëjen ala gwibin, hen kire otweran nabare hona bëjen otdebin. Zep Yesus mo enlalana, “Em Alap mo bol-zaunkum de olsae eititi ei gwibirin– san de unta yawalsa de hla tan srëmna kiye. Hwëna ol bete-tek ensae syal ei gwibirin– men kiye, kumli alasa de*

Alap hap golblanna.” Zep ayat 24 mo enlalana man ayat 23 naban apde nē'an.

6. + *Zakaria mensa Yesus awe enlala gweblaka, zen baptis ta gwibin zini Yohanis mo biasa hom. Zen apde bose zemka– men zen Alap mo ola de ayang gul gwizimkike. Zen diki desa orep Alap mo golak de kals alpnaak dak. Yahudi zi mo Ibrani olkam de Alkitabnak, nonol tangan Habelsa aya zik taka (Kej 4:8), hwëna zëno mae mo aumwa hap de bukunaak Zakaria in desa dak. (2Taw 24:20-22)*

7. * **23:39** Mzm 118:26

24 Yesus kim anakan hamal hap gubiridakake, “Aumwa hap denak, a kirekam sa lwa song gwer.”(Mrk 13:1-27,Luk 21:5-28)**24**¹ Yesus kim Alap mo gola kon wet soka, ëe zëre hon de ang ta gwen wenya ki zebë ërtro kinik. Zao zebë enblaonk, “Alap mo gol yala an wehasa hom dawem tangankam dauk! Man tangan kwa nuk.”² Ki zep asa ding gulzimki, “Eiwa, emki gol yala ansa kara gun. Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Zëno kaso kong ta zahenna aha-en mae molya lwak. Zen tingan tangan sa dri nulsul.”³ Yerusalem kon kim wet soka, zaitun tra nabare kwatap tekna zep nikin'inka. Ëe zëre hon de ang ta

gwen wenya ki zebë zë du këblahak—
zao de ë-erenak anakan takensiblin
hap, “Asa en emki gubiridan: Alap
mo gola insa dri yulsun hup gubiri,
zen bawalkam sa ki lwal? Hen
banakare owassa asa hla kul gwer?—
dekam de anakan dam gulsun hupye,
‘Aumwa hap de yaklana, Em de lwa
halzan hap dena, angkam man tangan
golek de gwe'an.’”⁴ Yesus ki zep asa
ding gulzimki, “Salok-salokkam
lowehe gwek. Emsa mana yasik da
gwibirink.”⁵ Sap zini beya nik sa
ebon mae onak anakan ëboton gwe-
gwezal, ‘Ëe an Zen— Yesusye, emsa
de ngaya tabin hip de Zi niye.’
Hëndep zen sa zini beya tangankam

yasik da gwibir. ⁶ Em anakare olsa esa ësane gwe-gwer, ‘Zëwe man ëeiija'an,’ hen anakan, ‘Awe hen sa ëeijazal,’ hwëna em dekam bahem ëäiri gwen. Sap zen nonol kirekam sa Alap mo dwam gwibin sin lwa gwer. Hwëna dekam bahem ëkil gil gwen, ‘An aumwa hap denak mes zaul, zep ki lwa'an.’ ⁷ Aha zi ausu nakorena aha zi ausu naban sa ëeiija gwer, hen aha irik ginni aha irik gin niban sa ëeiija gwer. Lang yala an san usak yala sa hatanda gwer, hen jingili mam enkam sa tailida gwera. ⁸ Zen kirekam sa karekna nonol lone sennak lwa gwer. Zen men kiye: We de jaha gwen hap eisbir anensa

sëwehe kininna. Zen dekon sa ki hëndep sang-sangna dohonse gwe song gwer.⁹ “Emsa sa ahakon dahyo gwer, hëndep emsa sa karek da gwibir, hëndep emsa hen sa damera gwer. Tingare langnak de zini sa emsa husus neibirida gwer, sap em an Asa de ang gwe-gweblan wenya.¹⁰ Dekam Asa de taïblïblan nakon beya nik sa etan lwan dahal gwer, hen zen sa hwëna nama de taïblïblan wenyaka husus neibirida gwer, hëndep tameran hap sa nolëgu gwer.¹¹ Dekam yasik ta gwibin hip zini beya nik sa anakare ola ban yaïng gwe-gwezal, ‘Ëe an Alap mo olsaë ebe mae hap ayang gulzim'in.’ Hen zen zen sa boton san

dep zini beyakam sil dïbirhal gwer.

¹² Dekam jal-jal enkam sa lowehe gwer, hëndep beya nik sa kwasang

enlalana eititi neibir. ¹³ Hwëna men

zen de Asa de taïblïblannak tatem

ëzauk gwe'ak, hëndep aumwa hap de

yaklanak de zau'uk, zen zen sa

ëngaya gwer. ¹⁴ Hwëna Alap Zën de

irik gin hip de ol dawemna insa kim

de tïngare lang san nolhala da'ak,

tïngare zi ausu dikim ësane gwen hap,

zen dekam tangan sa aumwa hap

denak zaul. ¹⁵ “Ëe ol tan-tanna ansaë

ebe mae hap golzim'in: Em esa

teipsin zisi hla lal– Alapsa de lamang

tan hap de karek yawalsa de Alap mo

golak goltïl zïnnak, men kirekam

orep Alap mo ol ayang gul gwen zini Daniel Bak gubiridakake. Zen dekam esa anakan tame ul, ‘Angkam aumwa hap de yaklanak man zau'un.’” - Hwëna ëe, Matius, ama Yesus mo ola in hap emsa gubirida'an: Em in zen bukuna ansa aha zi hip baca ul gwizimk, dawem enkam srip ulsuk gwizimk. Yesus dekon anakan ayang gulku,¹⁶ “Dekam Yerusalem mo langnak de zini em kwatap san dep ëheya-hya gwek.¹⁷ Dekam zini men zen de gol homan nakon lowe he'ak, zen bap zen etan gol mwa san ba maesa de gon hap bitï gwehan.¹⁸ Hen nganak de syal tandan wenya, zen bap zen etan gol san dep lwan

dahan— baju sal-sal maesa de teisyan hapye. ¹⁹ Kwasang tol, we walya u nubare wenya, hen nama de walassa momkam taizi gwibin wenya. Zen tol banakan molya easendak. ²⁰ Zep Alapsa emki anakan abe ta gwen, ‘Karek yala in bap zen o dil gwennak ahaksa Hari Sabatnak jowen.’ ²¹ Kirekam abe la gwek, sap Alap kim lang yawala ansa syal gwibirki, hendep serkam de karek yala an de jowenkam, kirekam de lang dohonhon gwenna hom mae jowek. Hen zeno hyanak etan molya kirekam okamanak jowek. -²² Hwena sap Alap man zere mo hlil irin zisi kwasang gwibiridaka, Zen zep

anakan hamal hap guku, ‘Karek yawala in bap zen tangan holo gwen. Ki hwëna zini kitak tangan sa juwer.’²³ “Dekam zi de anakan emsa gubiridanna, ‘Nësa de ngaya tabin hip de Zini men angkam awe gwë'ara,’ ahaksa, ‘Zëwe gwë'ara,’ em bahem taïblibirida gwen.²⁴ Sap dekam yasik ta gwibin hip de zini beyakam sa yaïng gwe-gwer, hen zen owas-owasna sërkam de tenggwanbin tangan naka sa syal nei gwibir–anakan dikim emsa boton ta gwibin hip, ‘Ëe an Zen– emsa de ngaya tabin hip de Zi niye.’ Ahaksa anakan de emsa boton ta gwibin hip, ‘Ëe an Alap mo olsaë ep ayang gulzim'in.’

Zep händep Alap mo hlil irin zini hen desa de taïblibiridan hap sa hen äalp gwesil. ²⁵ Zen in zebë kirekam de

lwan srëmnak hamal hap emsa tawa ta gubirin— em de desa enlala gwe-

gwibin hip. ²⁶ Zep emsa de zi

anakan gubirida gwenkam, ‘Nen ki hla tan. Zen zi ol srëm langna zëwe

gwë'ara,’ em bahem dekam desan sek gwe-gwen. Ahaksa anakan de emsa

gubiridankam, ‘Zen awe aning gwe'ara,’ em bahem taïblibirida gwen.

²⁷ Sap ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna, ano hata zanna, kitak

ngatansa sa hla nulser— men kirekam ngli ang yala hla nulse gwenanke.

²⁸ Zep ano hatan hap dena, kitak de

zini sa dam nulsul– men kirekam hen hi agohe de ewale gwezan hap dena dam nulsuk gwenanke.” -Ngatan zi mo lang nakore Zi Tangan de etan lwa halzan hap de ol:(Luk 21:25-28,Mrk 13:24-27)²⁹ “Lang dohonhonna in kim de hya gwesi'ik, zen hēndep dekam sa'yakla nwena kawesili.Benna hen molya ngatan gwek.Hen keisni sa ngli nakon elan nahlala.Hen nglinak de teipsin-teipsin dowla-dowala sērkam sa eilman gwe nasen gwer.’ -³⁰ Hēndep dekam zep sa tingare langnak de zini nglinak de owasna hla nulser– ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ēnaka de enlala gweblan hap de tan-tanna. Dekam

tingare zi ausuna ngalap gosa sa talzen kim butnak Asa hla dase gu'ukye, Ère mo soson naban ngatan yawala ban de ziati gwe zannak. ⁻³¹ Zen dekam sa sramin auku yawalsa nasalbir— Èe kimë ère mo dam taha nakore zini lup gul sone'ak, zen de ère mo hlil irin zisi tingan en tangan de tagal gulsun hupye, sap yakla hata sezan nakorena, hëndep nikin anen nakorena, hëndep eihya-lip eihya-lip nakorena.”Aumwa hap de yaklasa de kirekam dam gulsun hup de ol:(Mrk 13:28-31,Luk 21:29-33) ³² “Zep aumwa hap de yaklasa de dam gulsunnu, zen tenya dëren nakon de langsa dam gulsun makan. Em kime

tenya dërenna anakan hla kul gwenan, ‘Man alsik, hen angkam man etan ala gwe'an,’ zen dekame anakan tame ul gwenan, ‘Angkam sasa gwen hap ki lwa'an.’ ³³ Zen hen kirekam: Tïngare kirekam-kirekam karek yala insa kime hla kul gwe'ak, zen dekam esa anakan dam ulsuk gwer, ‘Angkam Alap Zën de kitak irik gilzin hap denak man zau'un!’ ³⁴ Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Em an zene angkam okamanak lowe he'an, molye kitak juwek, zen dekam sa ki tïngan lwal. -³⁵ Ngli naban kama naban sa jek-jak nër. Hwëna ano ola, zen hëndep denaban sa lwa gwer.”Mae hap de ol: Ngatan zi mo

lang nakore Zi Tangan mo lwa halzan hap de yaklana, zen sowë zi mo kim sa lwal.(Mrk 13:32-37,Luk 17:26-30,34-36,12:35-48)³⁶ “Hwëna zini molya ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna ano lwa halzan hap dena anakan tame nuk, ‘Yaklana’ ahaksa ‘Jamna dekam sa hata zala.’ Alap mo dam taha nakore zini hen molya. Tane zem Aena hen homë tame gu'un. Zen diki tawana Bian Zë-en. Sap ano lwa halzan hap dena, zen men kirekam orep lwak, Nuh Bak kim golëlowehe gwekake, zen kirekam sa etan lwal.

³⁸ Sap dekam ho namwa yawala in kim hata srëm gwe'ak, zini dekam tembanekam ëmen-man gwenda

gwek, hen we wal zi zënaka kap da gwek. Zen kire enkam ki mumukkum lowe henda gwek, hëndep yaklana in dekam Nuh Bak bul yawala iwe we wal walas zeban golësesek gwe seka.

³⁹ Hwëna ho namwa yala in kim mumuk ennak lup gulsuk kïnzi'ak, dekam zep auna ëhlok, 'Eiyë, an kirekam am lwa'an!' Ëe de etan lwahal zannak zen kirekam sa hen auna ëhlol. ⁴⁰ Dekam zi dare de nganak syal ë'anaka, aha-en naka sa ëre mo dam taha nakore zini neir inehal. Hwëna aha tola zëwe sa hli dal. ⁴¹ Hen we dare de lënsa ale'ak, aha-en naka sa nul inehal, hwëna aha tola zëwe sa hli nul. ⁴² Zep salok-

salokkam Asa kara ë gweblak. Sap em molye anakan Asa tawa ëblak, ‘Ano mae mo Teipsinni dekam sa etan lwahal zala.’⁴³ “Emki sap ëenlala gwen: Gol bi nik de anakan tawa gwe'anam, ‘Ano golak sowë zini namen mo kam sa til zila,’ zen dekam molya nini ta'anam. Sowë zini in de tilzin srëm hap maka sale'ara.⁴⁴ Zen in zep, em hen kirekam saloksalokkam lowehe gwek, sap em home tame u'in— ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe de lwa halzan hap denaye.⁴⁵ “Ano lwa halzan hap dena, zen mae makan: Teipsin nik de holokam langa san song gwe'anam. Zëre hon de babu gwe-gwen zini men

zen de enlala blalkam gwë'anam hen taïbliplan nik, zen zëbe hap maka syala anakan wei yul sone gublu ha'ara, 'Ano tim bwanak babu gwegwen bose omka em irik gil gwe. Zëbe mae hap tembanena hen sowe henkam gol gwizim.'⁴⁶ Teipsin zini in de mumuk ennak lwahal zankam—zen de anakan hla ta'an zanam, 'Zen dawemkam ano tim bwanak irik gil gweka,' ki zen sa zëbe hap isrip-sri gwibin nika golblala.⁴⁷ Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Teipsin zini in dekam sa zëno bosena esek gul seblala, hen zëre mo kire-kiresa de kitak kara ta gwibin hip sa gublula.⁴⁸ "Hwëna zini in de enlala

nik karek gwe'anam, zen maka enlala gwe'ara, 'Ano teipsinni in na-en molya lwahal zaka.' ⁴⁹ Zen sa hwëna ahakore babu gwen bose zemka tangole gwibiri, hen teipsin zini in mo te-alakam sa ho mamaksa otde gwibin soson zi bose zeban ziotdeblanda gwera hen golëtembane ta gwera. ⁵⁰ Ki sa hwëna mumuk ennak babu gwe-gwen zi karekna in mo tame gun srëmnak teipsin zini in hata zala. ⁵¹ Dekam sa tok hap zip so zala. Hen zëno angna dekam sa syauk blanak tak ta sera—men dekon ëk enkam de Biansa ang gwe-gweblan zi mo angna yusyustin niban

gona ta gwenanke, hen sang-sang hap
ëkna ngalk-ngalk da gwibirinke.”

1. * **24:15** *Dan 9:27, 11:31, 12:11*

2. * **24:21** *Dan 12:1*

3. + *Hi agohesa de aha-erenak de wale gwe-gwennak hla tanna, zen dekam zini dam nulsuk gwenan, “Tweran tokna man zë lwa'ara. Desa de twenblan hap zë wale gwe'ara.” Zep Yesus gulk sun de ol blaorankam hi agohesa gubluka–dekam de anakan dam gulsun hup, “Yesus mo hatazan hap dena, zen hen aningkim molya lwak. Hwëna kitak sa zëno ngatanna hla nulser”– men kirekam ayat 27nak lwakke. (Luk 17:37)*

4. * **24:29** *Yes 13:10, 34:4, Yl 2:10*
5. * **24:30** *Dan 7:13, Zak 12:10-14, Why 1:7*
6. + *Yesus mo ola an, san ha mae hap?— Zënaka de taibliblan wenyaka de karek ta gwibin hip dena hen Yerusalemsa de dre tan hap dena. (Mat 24:4-22, Mrk 13:5-20, Luk 21:5-24) Yerusalemsa tahunna tuju-pulukam dre dak. Dekam men zen Yesussu sane da'ak, hom ahakon juwe'ak. Zep zëno ola an, Zën de etan lwa halzan hap hom.*

25 Gulk sun de ol blaoranna an, sepulukam de kwalbasa hap dena:**25**¹ “Zep Ëe kimë Alap Zën de irik gin hip denaban golhata'anzak, zen gulk sun de ol blaoranna an kirekam sa lwal: San de sepulukam de kwalbasa de we oto gulblun hap de zisi pelita ngatan naban hut tu ane gun hup de ëhohle gwenna. Zen pelitana srën-srënkam deirensik.² Hwëna sepulukam de kwalbasana in, aha-ere taha-tapkam enlala joblo-topna, hen aha-ere taha-tapkam enlala blala.³ Sap enlala joblo-top wenya in, zen pelita dang ennak dena kim sek gwëk. Tap gwënnak de etan yuren hap dena hom kap dak.⁴ Enlala blal

wenya in zen en man minyakna hen kap dak— pelita dangnak dinik de tap gwennak de etan yuren hap denaye.

⁵ Hwëna we oto gulblun hap de zini in na-en hom hata zaka. Kwalbasana in zen nësblak zep hëndep nwe-alk hap truwek. ⁶ Hwëna ngirîn tatem

zep takeranna te sok, ‘Angkam man hata'ara— we oto gulblun hap de zi niye! Haen, nen angkam hut tu ane gun.’ ⁷ “Sepulukam de kwalbasana

in ki zep luk tak, hëndep pelita-pelita zemka ki zep ototo dabi'ik, hen ki zep tom-tom dak. ⁸ Hwëna enlala joblo-

top wenya in ki zep enlala blal wenya in sa nenbiridak, ‘Abe mae hap em tol minyaksa betek enkam hlë-hle

tazimdin, sap ano mae mo pelita-
pelitana tinsin hip äalp gwesi'in.'⁹

“Zen hwëna man ding nulzimk,
‘Bëjënë, ki hwëna ëre mae mo hen
molya ësowehek. Amki toko san sek
gwek— te-alakam de zë teyisin
hip.’¹⁰

“Hwëna enlala joblo-top
wenya in kim toko san minyak teyisin
hip sek gwe'ak, we oto gulblun hap
de zini in ki zep hata zaka. Enlala blal
wenya in zen ëhohle gwek, desa en
dekam zep we oto gulblun hap de zini
in tembane yawala iwe dep golëbiti
gweka. Lilikinni hen dekam zep
nayalsikink.¹¹

Enlala joblo-top
wenya in kim etan yaing gwezak,
dekam zep sap ëtaken gwe'ak, ‘Bian,

bian, abe mae hap em lilikinsi talusuzimdin.’¹² “Hwëna zen man ding gulzimki, ‘Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Ëe homë emsa tame tabi'in.’¹³ “Ëe in zebë hwëna emsa gubirida'an: Salok-salokkam em lowehe gwen. Sap ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna ano etan de lwa halzan hap de yaklana em molye tawa ëblak.”Dan-ahare babu gwen zi hip de gulk sun de ol blaoran:(Luk 19:11-27)¹⁴ “Zep ano lwa halzan hap dena, zen hen gulk sun de ol blaoranna an kirekam sa lwal: Te-ala beya zini man aha lang san dep holokam de zë gwën hap song gweka. Nonol zëre hon de babu gwen zisi zep

gu sonebiridaka— zëbe mae hap de zëre mo kire-kiresa hli tanda guzimhan hap, zen de dekam zëre mo timbwanak te-alasa mam tablan hap syal tan hap. ¹⁵ Te-ala beya zini in hon men zen ëbabu gwek, zëbon mae onakon dan-ahan en anakan dam tasibirki, ‘An syal-syal tanganna zen,’ ahaksa, ‘An hen kire tola.’ Zen zep srën-srënkam zëbe mae hap kap ta guzim halka. Ahana kip emaskam de te-ala yuna aha-ere taha-tap enkam kap tablaka. Ahana kip yuna dan-dan teisyablaka. Hen ahana kip aha-ere yukam zerblaka. Zëna ki zep song gweka. ¹⁶ “In zëbe hap emaskam de te-alana aha-ere taha-tapkam de

yukam kap tablaka, zen händep dekam zep te-alana inkam kire-kiresa lirak ta gwibirki, händep dekam aha-ere taha-tap yukam zep etan mas soka. ¹⁷ In zëbe hap dare yukam hen teisyablaka, zen hen kirekam kim syal gweka, dekam etan dare yukam zep mas soka. ¹⁸ Hwëna in zëbe hap aha-ere yukam zerblaka, zen kamasa hul gulku, zao zep te-alana insa aning taka. ¹⁹ “Lamkam kim zi yala in etan lwahal zaka, dekam zep etan te-alana insa de apdenak ziaitblin hap gu sonebiridaka. ²⁰ Aha-ere taha-tapkam de yukam men zëbe hap hli tablaka, zen ki zep sepulukam de yukam kap tabla zaka. Zao zep

gubluka, ‘Bian, em sap aha-ere taha-
tap yukame abe hap hli tablaka.
Hwëna emki hla tan. Ëe kimë dekam
syal gwe-gwek, etan yuna aha-ere
taha-tapkamë mas sok.’²¹ Zi yala in
ki zep ding gulbluka, ‘In aïris tangan!
Em an abon de babu gwen zini
dawem tanganna hen taïblihlanna.
Em mese betekkam de zerblanna insa
dawemkam irik taka, zep ëe asa etan
ebe hap mam tangankam zerblal. Zep
ano irik gïlzin hap de tembane
yawalak awe emki tïlzin— ano alp
nagon de hen isrip-sri gwe-gwen
hap.’²² “Ki zep hen in zëbe hap
dare yukam teisyablaka hen hata
zaka. Ki zep gubluka, ‘Bian, em sap

abe hap dare yukame hli soblaka. Hwëna emki sap aken. Ëe hwëna dekam dare yukamë etan mas sok.’

²³ Zi yala in dekam zep ding gulbluka, ‘In aïris tangan! Em an abon de babu gwen zini dawem tanganna hen taïblïblanna. Em mese betekkam de zerblanna insa dawemkam irik taka, zep ëe asa etan ebe hap mam tangankam zerblal. Zep ano irik gïlzïn hap de tembane yawalak awe emki tïlzïn— ano alp nakon de hen isrip-sri gwe-gwen hap.’²⁴ “Ki zep hen men zëbe hap aha-ere yukam hli tablaka hen hata zaka. Ki zep gubluka, ‘Bian, ëe mesë emsa tame tak. Em in jal-jal enkame

irik gïl gwenda. Sap em in ere en mo
eiyas gïn nikore ei nika home tan
gwenda, hwëna hen ebon de syal ta
gwen wenyik mo irse gwen nakore
nakaë mamkam ere hap gulin
gwenda. ²⁵ Ëe zebë emsa aïri
gweblak, zebë eno te-alana kamanak
lo tasik. Te-alana in an dë.’ ²⁶ “Ki
zep ding gulbluka, ‘Em in abon de
babu gwen zini jal-jal tanganna hen
asang tamna! Ema eiwakam asa
anakan tame taka: Ëe homë ëre en mo
eiyas gïn nukore ei nika tan gwenan,
hwëna aha mo irse gwen nakore ei
nikaë gulin gwenan. ²⁷ Em de
kirekam asa tame tankam, ki emaka
ano te-alana insa te-ala lam ta gwen

golak drë neka— aen de etan lwahal zankam de dekon ap engka en mas gulblun hapye.’ ²⁸ Dekam zep ahakore babu zemka gubiridaka, ‘Emki zëbon onak de te-alana insa al tablan. Hwëna men zëno yuna dare taha-tapkam lwa'ara, zëbe hap hwëna ärblak. ²⁹ Sap zini men zen ano kap tablanna kim syal-syal gwenna, zëbe hap etan beya en tangankam asa kap ta gweblal— dekam de hëndep taha-taha gweblan hap. Hwëna men zen ano kap tablan naka asang gweblanna, men zen betek en maekam nama lwabla'anka, desa asa etan al tablal. ³⁰ Babu gwen zi karekna insa em lang kawesin sin dep

hiri tan– zini men dekon yusyustin niban gona ta gwenanke, hen sang-sang hap ëkna ngalk-ngalk da gwibirinke.””Aumwa hap de zisi klis gun hup de ol:³¹ “Ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe de teipsinkim hata zankam, ëre mo dam taha nakore zini sa tingan Asa ngirin da halzal, hëndep dekam Alap onakore ngatan nabare komal tumnak asa nikinzir.³² Ëre mo dam taha nakore zini dekam sa tingare langnak de zini ëre onak dep tagal nulsul. Ëe dekam asa hlil– san de otweran zaho ta gwibin zi de zaho zemka hlinni kiye, kambingni srën de kang gun, dombana hen srën.³³ Dekam

dombakam de wenya asa ëre mo dam taha san de ëzaun hup gubiridal. Kambingkim de wenya, desa irgwa taha san de ëzaun hup asa gubiridal.

34 Ki asa hwëna dam taha san dekam de ëzaun wenya insa gubiridal, ‘Haen, nëre mae mo Bian dekakim zë dawemsa ebe mae hap golzimki. Dekam bitï gwezak— ere mae hap de ëhamal tazimdinni awe dep, mensa orep okamana ansa de yang gulsun srëm nakon Bian ebe mae hap hamal tazimkike. 35 Sap Ëë kimë usak naban gwë gwëk, eme tembanena ap ol gweblak. Kimë hohole gwe-gwëk, eme ap hona ol gweblak. Ëë kimë aha lang nakon

hata gwezak, eme Asa gola kon eirin gwek. ³⁶ Ëe kimë irkan gwë gwek, eme abe hap pakeanna kap la gweblak. Hen Ëe kimë sang-sang gwe-gwek, eme Asa sam lasik gwek. Hen bwinak kim Asa se dyain gwek, eme zë Asa du kë gweblak.’ ³⁷

“Hwëna enlala dam-damkam de lowehe gwen zini in sa anakan Asa ding nulblir, ‘Bian, ëe bawalkamë usak naban Emsa hla lak?— in dekamë tembanena ebe hap olblakye. Hen bawalkamë ho-hole gwennak Emsa hla lak?— in dekamë hona ebe hap olblakye. ³⁸ Hen ëe bawalkamë Emsa aha langna kore zi mo kim hla lak?— in dekamë gola kon Emsa

eirinkye. Hen Bian, ëe bawalkamë
irkan Emsa hla lak?– in dekamë
pakeanna ebe hap kap lablakye. ³⁹

Hen ëe bawalkamë Emsa sang-sang
naban hla lak?– hen bwinak de se tya
irinnikye, in dekamë Emsa du
këblakye.’ ⁴⁰ “Ëe dekam asa hwëna
ding gulzim, ‘Eiwa denakaë emsa
gubirida'an: Em kime kirekam syal ei
gwibik, sap Asa de taïbliBlan walas
kwasap mae hap, zen dekam Asae
mas ë gweblak.’ ⁴¹ “Ëe dekam
hwëna irgwa taha san dekam de
ëzaun wenyaka asa gubiridal, ‘An
kon em sek gwen. Em an zen– Alap
onakore jalsa de hlaun hup de wenyä.
Tïnsin srëm syauk bla yala wakuwe

em bitī gwen— mensa Alap dowal mo
kigi hap zere mo taha tri so gweblan
wenya ban dep hamal tazimkike. ⁴²

Sap Ëe kimë usak naban gwë gwek,
em home abe hap tembanena olblak.
Hen Ëe kimë ho-hole naban gwë
gwek, em home hona abe hap olblak.

⁴³ Ëe kimë aha lang nakon hata
gwezak, em home gola kon Asa
eirink. Ëe kimë irkan gwë gwek, em
home abe hap pakeanna kap lablak.
Hen Ëe kimë sang-sang gwe-gwek,
hen bwinak kim Asa se dyain gwek,
em home dekam Asa mas ëblak.’ ⁴⁴

“Zen sa hwëna Asa ding nulblir,
‘Bian, ëe bawalkamë usak naban
emsa hla lak?— hen ho-hole

gwennakye, hen aha lang nakon de hata zannak, hen irkan de gwënnak, hen sang-sang gwennak, ahaksa bwinak de gwënnakye, in dekamë Emsa mas ëbla srëm gwekye.’⁴⁵

“Hwëna Ëe dekam asa ding gulzim, ‘Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Asa de taïblïblan walas kwasap maena men desae mas eibirida srëm gwegwek, zen dekam Asae mas ëbla srëm gwek.’⁴⁶ Zini in dekam sa syauk bla hi-hitinnik bitï gwer— hëndep denaban de zë lowehe gwen hapye. Hwëna enlala dam-dam enkam men zen lowehe gwek, zen zen sa hëndep de ëngaya gwen hap dena hla nul.”

26 Yesussu de balk tan hap kim
ëkalang gwekke:(Mrk 14:1-2,Luk
22:1-2,Yoh 11:45-53)**26**¹ Yesus kim
kirekam tawa tasibirki, ki zep zëre
hon de ang ta gwen wenya insa
gubiridaka,² “Em tawana: Angkam
yaklana dan– yakla yala Paskanak
depye. Ngatan zi mo lang nakore Zi
Tanganna Asa dekam sa nërgul– te-
lidak sonnak dikim Asa makan ta irin
hipye.”⁻³ Hwëna Yesus in kim
kirekam gubiridaka, dekam Alap mo
golak de syal tan zi mo mam-mamna
hen Yahudi mo nol-nola Alap mo
golak de teipsin tangan zini Kayafas
Bak mo golak tagal gwe'ak.⁴ Zen
Yesussu de sowëkam balk tan hap de

olsa zë aha-en nu'ik— dekam de tan hap. ⁵ Hwëna zen man ëgu gwe'ak, “Yakla yalak awe bap nen balk tan, sap zini beya tangan nik dwam nëbla'an. Ki deban mae esa zë hwëna mamkam ëilman gwer.” Yesussu kim wenya minyak irase dawemkam nola kon hlë tablakke:(Mrk 14:3-9, Yoh 12:1-8) ⁶ Yesus dekam zep Betaniak tembane tan hap Simon Bak mo golak asa golëbiti gweka. Simon Bak in, men zen orep kusta gwekake. Hwëna wenya dekam Yesus hup de kwasangsa goltrëblan hap hatazak. Zep te-ala mamkam de gon minyak, sërkam de irase dawem nabarena, golhatazak. Yesus kim zë asa

golëtembane ta'anka, wenya in dekam zep minyakna inkam Yesussu nola kon hlë tablazak. -⁸ Ëe zëre hon de ang ta gwen wenya kimë kirekam wenya insa hla kuk, ëe dekam zebë jakal eibik, hen anakanë zë lonsubi'ik, “Asya, zen ba hap kirekam tingan tangan hlei yul soneblanan?!⁹ Dawemna diki minyakna in te-ala hap de lirak gulunam, te-alana mam tangan naka maka nëp zerzimmnin. Desa emaka tahalha zi hip kae ë gweb-la-zim'in.”¹⁰ Yesus hwëna mes ano mae mo ola insa salka, dekam zep asa gubiridaka, “Em ba habe wenya ansa lonsubi'in? Zen man tangan sam gwesil— kirekam de Asa

gwëblankamye. ¹¹ Sap tahalha
wenya em desa nama esa olëlowehe
tine gwer. Hwëna Asa em molye
dakal hap ërgwë gwek. ¹² Insa
minyak irase dawemkam Asa hlë
tablanan, zen hamal hap ki Asa
gwëblanan—deban de kaso hulak Asa
drë nwanun hap. ¹³ Eiwa denakaë
emsa gubirida'an: Tïngare lang san
kim Alap onakore ol dawemna nol
halada gwe'ak, wenya ansa kirekam
abe hap syal gwibir-blinan, desa hen
sa aïsïl nei gwibir. Hëndep wenya
ansa zep sa eititi neibir srëm
gwer."Yudas kim Yesussu zergukuke:
(Mrk 14:10-11,Luk 22:3-6) ¹⁴ Dua-
blaskam de wenya ano mae mo

ahana, ëna Kariot walya Yudas Bak dekam zep Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mam san dep song gweka, ¹⁵ zao zep gubiridaka, “Ëe de ebe mae hap zerguzimdinkim, em te-alana banaka'en esa abe hap ërblal?” Dekam zep te-ala kasona tiga-pulu enkam nërblak. - ¹⁶ Dekam zep hëndep Yudas Bak in orana tēbla'anaka— Yesussu dikim sowëkam balk tan hap denaye. Yesus kim Paskanak dep de tembanena zëre hon de ang ta gwen wenya ban golëtembane takake:(Mrk 14:12-21,Luk 22:7-14,21-23,Yoh 13:21-30) ¹⁷ Dekam yakla yala Paskanak dep man golek de gwe'ak— Alap men

dekam Mesir kon Israelsa gwis gwe sonekake. Paska yaklanak kim zauk, zen dekam zep hen ëkon gwesik hanak— aha-ere minggukam de rahi srëmkam rotisa tru ta gwen naye. Dekam Yesus hon de ang ta gwen wenya ëe ki zebë anakan lakensiblizak, “Bian, endawe esa Paskanak dep de tembanena aban mae zitwenblala?— ëe akakim zao hamal uk.” -18 Ki zep asa ding gulzimki, “Yerusalem walya, zëbon osan dep em sek gwen. Zao anakan enblak, ‘Bian Guru man emsa gublula, “Ano tin hip de yaklanak mes zaul. Ëe zebë dwam gwe'an— eno golak de ëre hon de ang ta gwen

wenya ban Paskanak dep de tembanesa zitwenblan hap.”””¹⁹ Ëe dekam zebë hëndep zëwe hamal ul guk.²⁰ Kim kawesik, dekam kim Yesus asa golëtembane ta'anka, zao zep asa gubiridaka, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Ebon mae onakon ahanik sa Asa zertrëra— zao de Asa balk tan hapye.”²² Kirekam kimë asalblak, dekam zebë tangan enlalana ëdowe hanak. Ëe dekam zebë aha-en aha-enkam lakensik gwebbla'ak, “Bian, san ha asa tol home yap ki gublunda?”²³ Ki zep ap ding gulzimki, “Nen an zene apdenak roti apna kolho honak os-os la ine gwe'an, ahana sa Asa zertrëra— zao de Asa

balk tan hapye. ²⁴ Men kirekam Alap mo olak ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna abe hap dena lwak, zen hëndep kirekam asa til. Hwëna kwasang tol, zini men zen Asa dikim zë balk tan hap zertrë'ara, zen karekna mam tangan wenyaka sa Alap onakon hlaulu. Zen an zik de jaha gweblan srëmkam maka sam gwesiki, sap dekam zen molya karekna mam tangan wenya insa goltowe'anam.” ²⁵ Kariot walya Yudas in zen zertreizimdin hip ola ziaha-en gulku ki zep gubluka, “Guru, san ha asa tol home yap ki gublula?” Ki zep ding gulbluka, “Eno ola sap eiwa kirekam.” Yesus kim zëre

mo timsi de enlala gwe-gwibin hip de tembanena nonola golzimkike:(Mrk 14:22-26,Luk 22:14-23,1Kor 11:23-25)²⁶ Kimë tembane ta'ak, Yesus ki zep rotina ahanaka gul ineka, dekam zep dawemsa Alap hap rotina in hap golblaka, ki zep ahap gul guku. Desa zep abe mae hap anakare ola ban kap tazimki, “Em twenblandan. An ano timni.”²⁷ Ki zep hwëna anggur ho nabare mokna zer ineka, dekam zep etan Alap hap dawemna golblaka, ki zep hwëna abe mae hap anakare ola ban zerzimki, “Emki kitak otdebin.²⁸ Sap an ano kala zen. Zen sa ano tim nikon wet sol– Alap mo zi niban de ol ziaha-en gun ësesa dikim sul

sonen hapye. Zep zini beya tangankam sa ano kala kon Alap mo nwenak ëdakastil gwer. ²⁹ Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Ëe molyë na-en etan anakare anggur hona otdek. Hwëna ano Bian mo irik ginnik kim de hata'ak, zen diki dekam asa etan eban mae apdenak ziotdebir.”³⁰ Ki zebë hwëna Alap hap de tërya apdekam lak. Kimë lasik, ki zep asa zaitun tra nabare kwatap tek san dep golësek gweka. Petrusu kim damnak gublukake, “Em esa Asa zabeblala.” (Mrk 14:27-31, Luk 22:31-34, Yoh 13:36-38)³¹ Zao zep zëre hon de ang ta gwen wenya asa

gubiridaka, “Em namen Asa de karek tannak hla tankam kitak esa airin hip Asa hli la gukhal. Sap Alap mo olak man lwak, ‘Ëe asa zaho ta gwibin zini insa karek tal. Zaho zem dekam sa men-san an-sankam heya-hya gwer.’

-³² Hwëna Bian kim de etan Asa ngaya ta'anka, Ëe asa dekam emsa Galilea san dep ngeirbiridal.”³³

Hwëna Petrus ki zep ding gulbluka, “Bian, ahakore wenya an sap sa Emsa hli dasil. Aena tangan molyë Emsa hli

tak!”³⁴ Yesus ki zep ding gulbluka, “Eiwa denakaë emsa gublu'an: Namen nonol ayang de gun srëmnak, em dekam esa anakan de Asa zabeblanna dan-ahan soblala, ‘Zini in

ëe homë tame ta'an.””³⁵ Petrus ki zep etan ding gulbluka, “Bian, ëe apdenak asa Eban lil. Ëe molyë tangan Emsa zabeblak.” Ëe kitak kirekam zebë sap ëgu anak. Yesus kim Getsemani kon Alapsa gu soneblakake:(Mrk 14:32-42,Luk 22:39-46)³⁶ Yesus kim asa Getsemanik golëyaing gweka, zao zep asa gubiridaka, “An zao teinikin guk. Ëe Alapsa ë-ere nakon gu sonebla'an.”³⁷ Hwëna Petrus hen Zebedeus mo walas darena, desa en zep gubiridaka— zen de ang gweblan hap. Hwëna zao zep enlalana dowebla hanaka, hëndep hlik gwebla hanan hap alp gwesiblika.³⁸ Dekam

zep zëre hon de dan-ahare ang ta gwen wenya insa gubiridaka, “Ano enlalana sërkam tangan dowe hananda, hëndep tin hibë alp gwesi'in. Em awe Asa ërgwëk, hen enlala naban esa loweher– Alapsa de abe ta tinen naban.”³⁹ Zëbon mae onakon kim engka en langa gwe halka, zao zep kamanak ik gwe heka, dekon zep Alapsa gu soneblaka, “Bian, karek yawala ansa Èe goitowe'an, diki Em Abon onakon langa gulsun. Hwëna ano dwam gwibin sin bap zen lwan. Diki ere mo dwam gwibin sin zen lwan.”⁴⁰ Kim Alapsa de abe ta gwenna hya gwesiki, dekam zep etan dan-ahare zini in osan dep lwahal

zaka. Hwëna ni truwennak zep
hlauluda'an zaka. Petrussu zep zë
gublu zaka, “Em san bëjen-em engka
en mae Asa zersalen!”⁴¹ Enlalakam
lowehék. Alapsa e-en e-enkam abe la
tinek. Kareknak ema altilink. Sap eno
mae mo enho enna dawemsa de sap
syal gwibin hip dwam gwe-gwenda,
hwëna eno mae mo timni in tatete
naka hom.”⁴² Etan ki zep song
gweka— dekon de etan Alapsa abe tan
hap. Ki zep kon gu soneblaka, “Bian,
Em san ha home ki dwam gwe'ara—
karek yala ansa de Abon onakon
langa gulsun hupye? Ki sap asa
goltower. Hwëna diki ere mo dwam
gwibin en san zen lwan.”⁴³ Kim

hya gwesiki, dekam etan ni truwennak zep hlauluda'an zaka. Sap zëno mae mo nwena man tangan nwe-alk hap ëdohon-hon gwek.⁴⁴

Dekam hen ki zep etan dan-ahan naka hli yuludaka. Etan ki zep kire enkam

Alapsa gu soneblaka.⁴⁵ Etan kim

lwahal zaka, dekam zep gubirida

zaka, “Em san namae ni truwen hap ëdwam gwe tine'an? Emki sap ëkara

gwen. Ngatan zi mo lang nakore Zi

Tanganna Asa angkam man karek-

karek gol gwen zi mo tahanak dep

tapbla dazim'in.⁴⁶ Dekam luk tak.

Nen sek gwen. Emki hla tan. Asa de

zergun hup de zini angkam man

hata'ara.” Yesussu kim balk dakke:

(Mrk 14:43-50, Luk 22:47-53, Yoh 18:3-12)⁴⁷ Yesus in kim nama ton'anka, dua-blaskam de zëre hon ang ta gwen wenya ano mae mo ahana Yudas Bak dekam zep zi beyam-bya naban golëyaing gwe'anka— nëbok te tek teiredan naban, mensa Alap mo golak de mam-mamna hen Yahudi mo nol-nola nenbiridakke, Yesussu de balk tan hap.⁴⁸ Zen mes anakan ola ziaha-en gulku, “Ëe kirekam asa ebe mae hap zertreizim: Men desaë babang ta'ak, zen zen— zini inye. Zen dekam zë hëndep balk lak.”⁴⁹ Yudas kim golëyaing gwe'an zaka, ki zep hëndep Yesussu babang tan naban gublu

zaka, “Dawem, bian guru.”⁵⁰ Yesus
ki zep ding gulbluka, “Wal bosyan,
men kire hap hatanan zala, angkam
dekam syal gwibir.” -Zi beyam-byana
in hëndep dekam zep balk dazak.⁵¹

Hwëna ano mae mo wal bosena, men
zenë ang ë gweblak, dekam zep
nëbokna mol ineka. Dekam zep Alap
mo golak de teipsin tangan zi nik de
babu gwe-gwen zini sap zip soka.
Hwëna ing ala en naka zep blansibli
kinika.⁵² Hwëna Yesus ki zep zëre
hon de ang gwe-gwen zini insa jalse
gweblaka, “Nëbokna insa em etan lïl
sonen. Sap men nara nëboksa darak
hap gwire danna, desa nëbokkam sa
damera gwer.⁵³ Emki ëenlala

gwen: Ëe ëre mo Biansa abe ta'anam,
Zen maka zëre mo dam taha nakore
jana zisi dua-blas batalyonkam lup
gul sone'ara. ⁵⁴ Hwëna kirekam de
lwa'anam, ki hwëna mensa Alap mo
olsa de ayang gul gwen zini abe hap
dena ale nul gwëk molya kirekam
lwa'anam.” ⁵⁵ Ki zep hwëna Yesus zi
beyam-byana insa gubiridaka, “Em
san Asa jal zisie hla lal?– zebe Asa de
balk tan hap nëbok te tek teiredan
naban yaïng gwenan zalye! Ëe men
yakla jamkam Alap mo golak emsa
tawa ta gwibik! Dekam ba habe zë
Asa balk la srëm gwëk? ⁵⁶ Hwëna
an desae angkam syal eibi'in, zen men
desa orep Alap mo ol ayang gul gwen

zini abe hap dena ale nukke. Zao dikim zaun hube kirekam syal eibi'in. Ena hwëna home tame u'in."Ëe zëre hon de ang ta gwen wenya dekam zebë kitak heya-hya gwenkam hli lak. Yahudi mo teipsin sinodenak kim nërtrëkke:(Mrk 14:53-65,Luk 22:54-55,63-71,Yoh 18:13-14,19-24)⁵⁷ Yesussu in zen balk dak, ki zep nërhak— Alap mo golak de teipsin tangan zini Kayafas Bak mo golak dep. Zëwe Musa mo olsa de tawa ta gwibin wenya hen Yahudi mo nola mes tagal gwesik gik.⁵⁸ Petrus zen lun sap-sap gwen dankam Yesussu ang gwebla song gweka, hëndep zen hen hata zaka— teipsin

tangan zini in mo gol tēmnak. Kol
sonna iwe kim til zika, zao zep
teipsin zini insa de kara ta gwen hap
de jana nabare zini hlauluda'anka.
Zao zep hen nikin'in zaka. Zen man
anakan de tawa gweblan hap dwam
gwe'anka, “Banakan wēhē
nēbla'ak?”⁵⁹ Alap mo golak de
mam-mam wenya hen tīngare teipsin
sinodenak de wenya zen orasa
dēbla'ak— dekam de Yesus hup boton
ol blo-blosa mam gulblun hap, dekam
de tan hap.⁶⁰ Beya nik blo-blo tan
ola ban sap nolluwe gwe'ak, hwēna
zēno mae mo ola in hom mae apde
nēk, zep bējen dekon karek tan.
Aumwa hap zep etan zi darena

anakan olluweka, ⁶¹ “Zini an man guku, ‘Ëe asa Alap mo gol yawala ansa dri yulsul, hwëna yaklana danahan ki asa hwëna owas hap etan syal gwibinkim sul soner.’” ⁶² Alap mo golak de teipsin tangan zini in ki zep luweka, ki zep Yesussu gubluka, “Em san ha molye mae ding gulzimki?—insa eno karekna kira nul gwe'an zalye.” ⁶³ Yesus hwëna balk enkam salsiblika. Ki zep etan gubluka, “Ngaya Zini Alap mo bose gubin niban emki asa gubiridan: Em san ha eiwa Zen tangan?—Alap mo Tanena, Israelsa de ngaya tabin hip de Ziniye.” ⁶⁴ Yesus ki zep ding gulbluka, “In kirekame gunda, zen kirekamke.

Hwëna Èe hen ama emsa gubirida'an:
Em esa nabakam ngatan zi mo lang
nakore Zi Tanganna Asa hla laser—
Teipsin Zini Alap mo dam taha nakon
de nikirinnik. Hen dekon kimë etan
lwa ha'anzak butnak esa Asa hla
laser.” -⁶⁵ Alap mo golak de teipsin
tangan zini in, kirekam de gunnuk
kim salblaka, dekam zep baju ala son
zemka Yesus hup de u sisngin hip
kalk-kalk soka, deban zep guku, “Zen
Alapsa lamang tanda. Nen ba hap de
etan zëno kareksa de kira gulblun hap
zini teibiridan hap? Nën mes em-am
kitak Alapsa de lamang tannak
asalblanan! ⁶⁶ Zep angkam ebon
mae onakon banakan?” -Ki zep ding

nulblik, “An tok hap de karek tan hap man sam gwesi'ira!”⁶⁷ Dekam zep oltepkam nwe-masenak hol-hol da gwe'ak, hen deban zep dangole gwe'ak. Ahakon taha dak-dakkam itranak lek dya gwe'ak,⁶⁸ deban dakensik gwebla'ak, “Em wëhë tame tanda? Nara emsa lek tyanda? Eme eiwa Alap mo zer sonen zi gwë'anam— Israelsa de ngaya tabin hip, ki emaka asa gubirida gwe'ara, ‘Zi bosena zen asa lek tyanda.’” Petrus kim Yesussu zabeblakake:(Mrk 14:66-72,Luk 22:56-62,Yoh 18:15-18,25-27)⁶⁹ In kim kirekam lwa se'ak, Petrus dekam gol tëmnak nikin'inka. Zëwe de babu

gwe-gwen wenya ki zep zë hata'anzak, zao zep Petrussu gubluzak, “Em an hen zenke— men zen Galilea walya Yesus mae han apdenak ëtë gwekye.”⁷⁰ Petrus hwëna man zabeka— in zen zë lowe he'ak, zëno mae mo inik. Zep wenya insa anakan ding gulbirki, “Ëe homë tame gu'un— insa em gundaye.”⁷¹ Dekon hwëna kol son lilikin alpna zep zau'un naka. Zëwe zep etan ahanik zëwe de babu gwe-gwen wenya hla tazak. Dekam zep zëwe in zen lowe he'ak desa gubiridak, “Zini an hen menkam Nazaret walya Yesus hun apdekam ë gweka.”⁷² Petrus ki zep etan ding gulbirki, “Ëe eiwa hom

tanganë zini insa tame ta'an. Nglinak de Zini, mese asa salblanda.”⁷³ Zëwe hom holo gwe'ak, dekam zep zini men zen zë ëzau'uk etan Petrussu nenblazak, “Em an hen zëno mae mo ahanakake, sap eno ola in Galilea wal mo ol hanu.”⁷⁴ Petrus dekam zep ol drakkam gu ane gwe'anka, “Ëe hom tangan am zini insa tame tak. Nglinak de Zini Alap, mese ki asa salblanda!” Kirekam kim gu gwe'anka, ayangna ahana hen dekam zep gu aneka.⁷⁵ Hwëna Petrus dekam zep enlala gwibirki— Yesus mo ola mensa anakan gu-gublukaye, “Ayang de gun srëmnak, em dan-ahan sonkam esa Asa zabeblala.” Dekam

zep hēndep wet soka. Gosa zep kon yusyustin niban gwë song gweka.

1. + *Yakla yala Paska hap de ola, emki ayat 17 mo olk kore alenak hlaun.*
2. + *Minyak nabare botola mensa golhatazak, zen hen kaso nwe-aweskam de syal gwibinni. (Mrk 14:3)*
3. * **26:15** *Zak 11:12*
4. + *Paskana zen Yahudi mo olkam enlalana “tamaran.” Zen dekam de enlala gwibin hip– in kim Alap mo dam taha nakore zini Israel mo gol-gola tamankake, Mesir mo gol-gol san de tilidan hap. Mesir mo nonol walasna dekam zep juwek.*

Owasna insa de hlaukum, dekam zep Mesir mo teipsinni Israel mo zi ausu nakore zini insa gubiridaka, “Dikire sek gwek.” (Kel 12:1-51) Ragina zen rotisa de syal gwibinnik mas nul gwenan— dekam de hop gwen hap. Musa man Yahudi zisi gubiridaka, “Paska yaklanak hen zao de minggunak, rotina dekam rahi srëmkam tru la gwek.” (Ul 16:1-8)

5. * **26:31** Zak 13:7

6. + Yunani olkam, mensa Yesus Yudassa gubluka, aha dam gulsunnu hen anakarekam: “Wal bosyan, em ba habe awe hatanan zala?”

7. * **26:64** *Mzm 110:1, Dan 7:13, Mat 24:30*

8. + *Musa mo titi tabin ola kon, Alapsa de lamang tan zini desa tankam. Emki Im 24:16nak hlaun.*

27 Pilatus Bak hap kim nêrtrêblakke:
(Mrk 15:1,Luk 23:1-2,Yoh 18:28-
32)**27**¹ Kak tangannak zep tîngare
Alap mo golak de syal tan zi mo
mam-mamna hen Yahudi mo nol-nola
ban etan tagal gwesik, hen dekam zep
ola Yesussu de tan hap dena zim-zim
nik.² Dekam zep tahalen naka
Roma mo bosekam de gubernor gwen
zini Pilatus Bak osan dep
nêrhak.Yudas kim zênaka tok hap buk
tusuk sonekake:(Kis 1:18-19)³
Yudas in zen zerguku, kim anakan
sane gweka, “Hare ano zergun nukon
sa dal,” dekam zep tangan enlalana
dowebla hanaka. Dekam zep 30kam
de te-ala kasona men dekam

zerguzimki, desa Alap mo golak de mam-mam wenya kip hen Yahudi mo nol-nola kip etan zerzim halka. ⁴

Zao zep gubiridaka, “Ëe mesë karek gwek— karek gon srëm zini insa zergukye. Zep hëndep da'an.”Hwëna zen man ding nulblik, “Asa ba habe desa etan gubiridala? Zen ere en mo syal sake.”⁵

Yudas dekam zep te-alana insa Alap mo gol mwa san dep hiri ta inki. Zëna ki zep song gweka, dekam zep zënaka tenya kon holenak buk tusuk soneka.⁶

Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna in ki zep te-alana insa tagal dasik, ki zep ëguk, “Te-alana an, zisi de tan hap zergun te-ala, zep bëjen Alap hap ing

tablan. Sap Musa mo titi tabin olak man anakan lwak, ‘Kire te-alasa bëjen Alap hap zerblan.’”⁷ Zen kim te-alana in hap ola aha-en nuk, dekam zep te-alana inkam kama ngatdarak syal gwe-gwibin zi mo ngana nëk—aha lang nakon de yaing gwe-gwezan zi tok-toksa de zë kang gulne gwen hap.⁸ In zep hëndep angkam kamana insa nen gwibirin, “Zi Kal Kama.”⁹ Zen dekam zep zauk—mensa orep Yermia Bak hamal hap Alap mo ola anakan ayang gulkuye, “Zen sa 30kam de te-alkasosa nulin—Israel zi zëre mae mo ol aha-en gun sun de zergun te-alana in saye.¹⁰ Dekam sa hwëna kama

ngatdarak syal gwe-gwibin zi mo ngasa nër— men kirekam Alap hamal hap asa gublukake.” Pilatus Bak hap kim tapbla dablakke:(Mrk 15:2-5,Luk 23:3-5,Yoh 18:33-38) ¹¹ Roma mo bosekam de gubernor gwen zini Pilatus Bak onak kim nërhatzak, zao zep takensiblika, “Em an san ha eiwa zen— Yahudi mo teipsin niye?”Ki zep ding gulbluka, “In kirekame gunda, zen kirekamke.” ¹² Hwëna Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna hen Yahudi mo nol-nola in dekam zep Yesus mo karekna Pilatus hup kira nul gwebla'ak, hwëna Yesus hom mae ding gul gwizim'inika. ¹³ Dekam zep Pilatus takensiblika, “Em san ini

hom?– zebe ding gul gwizim srëm gwe'araye. Zëno mae mo eno kareksa de kira gul gweblanna mes-am beya gwenan.”¹⁴ Hwëna Yesus man tangan ding gulzimdin hip baes gweka. Hëndep Pilatus man tangan tenggwanblaka. Anakan kim ëasas gwekke, “Te-lidak sonnak makan laink!” (Mrk 15:6-15, Luk 23:13-25, Yoh 18:39–19:16)¹⁵ Yakla yala Paska jamkam kim Israelk de zini ëtagal gwe-gwek, dekam man zëno mae mo gubernora bwinak de zini aha-en aha-enkam nëser sone gwizimk– tingare zi tra mo anakan de gun sun, “Desa ap zeser sonezim.”

¹⁶ Dekam zëwe bwinak zini ki, bose

teipsiblinna, Roma mo irik gin nikon dikim wet so gwen hap de asas gwegwen zi, bosena Barabas Bak. Zëno aha bosena hen ki Yesus mo bosenaban apdenak. ¹⁷ Zep zi beyambyana in kim Pilatus mo gol homannak tagal gwesizik, dekam zep Pilatus takensibiridaka, “Em narasae namen dwam ëbla'an?— desa de ëe ebe mae hap tapbla tazimdin hipye. San ha Barabas Baksa? San ha Yesusu?— mensa hen nen gweblananke, Israelsa de ngaya tabin hip de Zini.” ¹⁸ Zen mae hap ki kirekam takensibiridaka: Sap zen mes anakan tame gulku, “Zi beyam-byana man Yesusu menkam ang në

gweblak, zep Yahudi mo mam-
mamna husus në gweblak, hëndep
zep angkam tan hap asas
nëbla'an.”¹⁹ Pilatus dekam teipsin zi
hip de komal tum yalak nikin'inka-
zisi dekon klis gul gwen hap de
komal tumnak. Zi beyana insa kim
kirekam takensibiridaka, hwëna
dekam zep we zik mo ola
nolhatablazak. We zem man anakan
gu soneblak, “Em bahem mas gwen-
karek gon srëm zini insa de karek
tannakye, sap ëe eisiri namen husus
gwibin tangan nakaë tal- zëbe hap
denaye.”²⁰ Hwëna Pilatus kim we
zik mo ola insa sane gwe'anka, hwëna
dekam Alap mo golak de mam-mam

wenya hen Yahudi mo nol-nola in zi beyam-byana insa nolëton gwe'ak—zen de anakan abe ta gwen hap, “Barabassa ap hil ti sonezim. Yesussu lak.”²¹ Zep kim Pilatus etan takensibiridaka, “Zi darena an kon, em narasae dwam ëbla'an?— desa de ebe mae hap zeser sonezimdin hipye.” Dekam zep ding nulblik, “Barabassa.”²² Hwëna dekam zep etan takensibiridaka, “Ki hwëna ëe banakan asa Yesussu gwëblal?— insa ahakon ena en gweblananye, ‘Israelsa de ngaya tabin hip de Zi’kim.” Ki zep ding nulblik, “Desa te-lidak sonnakan makan laink.”²³ Dekam zep hwëna takensibiridaka, “Hwëna zen banakan

karek gweka?”Hwëna dekam tangan zep mam en tangankam ëgu ane gwe'ak, “Desa te-lidak sonnak makan laink!”²⁴ Pilatus dekam zep enlalana anakan topse gwibirida'anka, “Ëe an etan banakan asa zi trana ansa gweibiridal?” Hen anakan tame tabirki, “Zen ëilman gwen hap ëalp gwesi'in.” Dekam zep zëre hon de ëbabu gwe-gwen zisi gubiridaka—hosa de golbla halzan hap. Zao zep zi beyam-byana in mo nwenak tahana ngan sosu'unka. Dekon zep gubiridaka, “Ëe homë zini ansa de tan hap de ola mas gu'un. Alap molya zëno kala abe hap ngëro gulbluka. Sap an e-ene la'an.”²⁵ Dekam zep

tingare zi beyam-byana in ding
nubluk, “Zëno kala zen sap sa abon
mae onak ngëro gwer– hen ano mae
mo auyan-aza onakye.”²⁶ Dekam
zep Pilatus Barabassa zeser
sonezimki. Hwëna Yesussu zep jana
nabare zi hip tapbla tazimki– zen de
hwëna tangolen naka te-lidak sonnak
makan ta irin hip. Pilatus mo jana
nabare zini kim Yesussu lamang da
gwe'akke:(Mrk 15:16-21,Luk 23:26-
43,Yoh 19:2-3)²⁷ Dekam zep
Pilatus mo jana nabare zini Yesussu
nërtilzik– zëre mae mo batalyonnak
de gol yalak. Zen zëre mae mo
ahakorena kitak de tagal gulsun hup
nenbiridak, hëndep Yesussu man dot

dasizik. ²⁸ Ki zep händep irkare dak, hwëna teipsin zi hip de baju kwang kal-kalsa zep ala nosoblak—teipsin zi makan zau de swrë tan hap.

²⁹ Hen nolak de ala gulblun hap, dokot të ngi-ngisa mlin-mlin nuk—teipsin zi hip de emaskam weir gulsublun makan. Ki zep hen dutena dam tahanak nolblak. - Zëna dekam zep botonkam zëno nwenak boklena kom da gwebla'anzak—anakan dikim zë lamang tan hap, “Dawem, bian. Em in zen—Yahudi mo teipsin niye.”

³⁰ Zao zep oltepkam hol-hol da gwe'ak, hen dutena insa zëno tahanak etan nulink, dekam zep nolak lek dya gwe'ak. ³¹ Lamang tanna kim hya

neisiblik, dekam zep etan baju kal-
kala insa nalsiblik, dekam zep etan
zëre mo bajuna ala nosoblak. Ki zep
hwëna nërwet sok— dekam de te-lidak
sonnak makan ta irin hip. Te-lidak
sonnak kim makan da inkke: (Mrk
15:22-32, Luk 23:26-43, Yoh 19:17-
27)³² In kim Yesussu te-lidak
sonnak de makan ta irin hip nërsong
gwe'ak, oranak Kirene walya
Simonsa zep nërtowe'ak. Zao zep
Jesus hup de te-lidak soblanna insa
de wë soblahan hap tik-tik dak.³³
Ki zep hëndep kwatap tek bosena
Golgotak yaing gwesek. Bosena in
mo enlalana, “zi nol swra.”³⁴ Zëwe
zep Jesus hup anggur ho enenna

nolblak— desa de otden hap. Hwëna kim sap akasibirki, dekam zep baes gwibirki. -³⁵ Te-lidak sonnak kim makan daink, dekam zep zëno pakeanna zëre mae hap dobe abu mo kim de zënaka dam tasik gwibinkim kae nëblandak. -³⁶ Zëna zao zep teinikin'ik— dekon de kara tan hap.

³⁷ Nol bol tahan nakon ol alesa zë makan nulink— dekam de tingare zi anakan tame gun hup, “Zen kire jal hap da'an.” Zep anakan ale nuk, “An Yesus— Yahudi mo teipsinni.”³⁸ Zen sowë zi dare naban Yesus mae han apdekam te-lidak sonnak makan dabirink— ahana Yesus mo dam taha san dekam, ahana irgwa taha san

dekam. ³⁹ Zini men zen desan
taman gwe-gwe'anzak, zen nol ëwak
gun nuban ol mamkam anakan
lamang da kini nasen gwe'ak, ⁻⁴⁰

“Em an zen eme guku, ‘Alap mo gola
asa dri yulsul, hwëna dan-ahare
yaklakam asa etan syal gwibin kim
sul soner.’ Ki em san Alap mo Tanesa
hom?! Te-lidak sonna in kon em
enaka de ngaya tan hap ati gwezan.”

⁻⁴¹ Hen Alap mo golak de syal ta
gwen zi mo mam-mam wenya hen
Musa mo olsa de tawa ta gwibin hip
de wenya hen Yahudi mo nol-nolkam
de wenya, zen hen man Yesussu
anakan lamang da gwe'ak, ⁴² “Zen
aha zi ensa man ngaya ta gwibirki,

hwëna zënaka hom tol ngaya ta'ara!
Zen de eiwa Israel mo teipsinkim
gwë'anam, dikire te-lidak sonna in
kon ati gwezak. Ki amaka
laïblïbla'an. ⁴³ Zen Alapsa
taïblïblaka hen man zënaka gu
gweblaka, 'Ëe an Alap mo Tane.' Ki
Alap de eiwa dwam gweblankam,
dikire ngaya tak." -⁴⁴ Sowë zi
darena insa Yesus mae han makan
dabirink, zen hen kirekam lamang
laka. Yesus kim tilsikike:(Mrk 15:33-
41,Luk 23:44-49,Yoh 19:28-30)⁴⁵
Yaklana kim bolak zauku, dekam zep
tingare langna owas hap kawesik.
Hëndep yakla nwena kim dan-
ahannak zauku, dekam zep etan hleng

gwek. ⁴⁶ Yesus dekam zep Ibrani olkam ol mamkam hërheka, “Eli, Eli, lama sabakhtani?” Nère mae mo olkam Zen anakan hërheka, “Are ano Alap, ano Alap, Em ba habe Asa da tasi'ira?” -⁴⁷ Hwëna in zen zë kara da'ak, ahakon hom dawemkam nasalblak, zep zënaka nenbiridak, “In Elia Baksa hërheblanda.” ⁴⁸ Dekam zep ahanik nabalba enkam hluweka, yera jaubum makare naka zep gol hanaka, desa zep anggur ho enennak os gul ineka. Desa zep te tek gwënnak de kyaon sonen naka mipnak goltrë seblaka— desa de kwlem gun hup. -⁴⁹ Hwëna ahakon man nenblak, “Dikire gwëk. Elia Bak

wëhë yap ngaya ta'an zaka?"⁵⁰

Yesus ki zep etan ol mamkam hërhe hanaka. Dekam zep hëndep tilsiki.

⁵¹ Alap mo gol mwanak de kaen lilikin glaing-gling yawala dekam zep owas hap kalk neisik sonek. Jingil yawala hen dekam zep gwëka. Hen zëwe de kaso nabare kwatap-tek kwatap-tekna ahakon hëndep man ehlang-hlang gwëk.⁵²

Zi tok-tok kang gulne gwen kaso lilikinni man ëtalusundak, hen Alap mo hlil irin wenya men zen orep juwe gwëk man beyakam ëngaya gwëndak.⁵³

Yesus kim tin nikon ngaya gwëka, dekam zep zen hen zi lo tasibin kamana in kon sek gwëk, hëndep dekam zep

Yerusalemk bitī gwezak. Zēwe zini beya nik nolētowe gwe'ak.⁵⁴ Jana nabare zi mo mamna in zen apdenak zēre mo ahakore naban zikara ta'anaka, dekam tangan zep sērkam goläairi'anaka— jingil yala in kim gwēka, hen tingare owas-owasna insa kim hla nukke. Dekam zep ēguk, “Zini an eiwa Alap mo Tane!”⁵⁵ We walya hen beya nik langa nakon kara da'ak. Zen men zen hēndep Galilea kon mas gwe-gweblan hap ang nēbla song gwe zakke.⁵⁶ Ahana Yakobus ne Yusup nik mo anena Maria— men zen hen zēno nik mo ayana Yesussu wē takke, ahana bōse apde zem Magdala kore wenya Maria, hen

ahana Zebedeus Bak mo we. -Yesussu kim lo dasikke:(Mrk 15:42-47,Luk 23:50-56,Yoh 19:38-42)⁵⁷ Kim kam-en gwe'ak, dekam zep te-ala beya zini Arimatea walya Yusup hata zaka. Zen hen Yesussu de ang gwe-gweblanna.⁵⁸ Zen dekam zep Pilatus Bak osan dep song gweka—Jesus mo tok naka dikim lo tasin hip de abe tan hap. Pilatus dekam zep jana nabare zisi gubiridaka—Jesus mo tok naka de Yusup hup zergublun hap.⁵⁹ Yusup dekam zep händep Jesus mo tokna insa zizeryahe halka. Kaen ëse ngap-ngapkam zep zitahaleka.⁶⁰ Dekam zep Yusup zëre hap de hamal gulblun kaso hulak

Yesus mo tokna insa zidrë neka.
Lilikinni kaso yawalkam zep
nulhlusukink. Zëna ki zep sek gwek.

⁶¹ In kim Yusup golësyal ta'anka,
Magdala kore wenya Maria apde bose
zem Maria han dekam zao hen
inikin'ik. Dangna kim kaso hula in
san ëk. Pilatus Baksa kim Yesussu de
drënen kaso hulsa de jana nabare zi
kara gun hup abe dakke: ⁶² Zao de
yaklana dekam Hari Sabat yawal-
Paska hap de yakla tangannak.
Dekam zep Alap mo golak de syal ta
gwen zi mo mam-mamna hen
Farisikam de zi niban apdekam
Pilatus osan dep sek gwek. ⁶³ Zao
zep nenblak, “Bian, ëe ama ëenlala

gwer, zisi de yasik ta gwibin zini
Yesus in kim nama gwë'anaka, zen
man anakan gu gweka, 'Yaklana kim
de dan-ahannak zau'uk, dekam asa
etan tïn nikon ngaya gwer.' ⁶⁴ Zen
in zebë emsa abe la'an: Emki ere mo
jana nabare zisi gubiridan— zen deka
dawem enkam kara nuk, in zao ir lo
dasikke. Zëre hon de ang ta gwen
wenyik mana zëno tok naka sowëkam
nër halank. Hwëna zen dekam sa zisi
ahap da gwibir, 'Zen mes etan ngaya
gweka.' Hwëna kirekam de ëboton
gwenkam, zen dekam tangan sa
botonna mam nulsuk song gwer.'" ⁶⁵
Pilatus ki zep ding gulzimki, "Jana
nabare zini ansa ama ebe mae hap lup

gulzim'in. Emki desan dep zon guludan– dawem en tangankam deka kara nuk.”⁶⁶ Desan kim sek gwek, dawemkam zep Yesussu de dränen kaso lilikinni insa sip dabik. Jana zini in zëwe zep kara nul gwe'ak– zi de zëwe mae ëgolek de gwezan srëm hap.

1. + *Zen mae hap “Zi Kal Kama”kam kamana insa bose nuk: Insa “zergun te-ala”na Yudas onakon neirink (ayat 6), zëre mae mo olkam man kirekam de te-alana nen gweblak “zi kal te-ala.” Zen zep kamana insa bose nuk “Zi Kal Kama”kamye.*

2. * **27:10** Zak 11:12-13
3. + *Teipsin tangan zini dekam emaskam de mlin makare naka nolak ala nul gwek, hen teipsin zi hip de dutesa nurensik gwek. Zen zep jana nabare zini in kiresa etan botonkam syal neizimk– dekam de Yesussu swrë tan hap.*
4. * **27:34** Mzm 69:22
5. * **27:35** Mzm 22:19
6. * **27:39** Mzm 22:8, 109:25
7. * **27:40** Mat 26:61, Yoh 2:19
8. * **27:43** Mzm 22:9
9. * **27:46** Mzm 22:2
0. * **27:48** Mzm 69:22
1. * **27:56** Mat 13:55, Yoh 19:25

28 Yesus kim ngaya gwekake:(Mrk 16:1-8,Luk 24:1-12,Yoh 20:1-10)**28**¹ Hari Sabat hyanak, kak tangannak zep we darena song ëk—Magdala kore wenya Maria bose apde zem Maria han, Yesussu de drënen kaso hula insa de etan hla kun hip. ² Hwëna Alap mo dam taha nakore zini kim ngatan zi mo lang nakon ati gwe zaka, jingil yala dekam zep hëndep gwëka. Hwëna dam taha nakore zini in zep drënen kaso lilikinni insa irhi gul zuka. Zëna hwëna zao zep nikin ane'anka. ³ Zëno nwe-masena san de ngli angna kiye, hen zëno bajuna ngap-ngap tanganna— but ngap-ngapna kiye. ⁴ Jana nabare zini in

zen kaso hula insa kara nu'ik,
karekkam äirin hip äyal-yal gwek,
hëndep tok-tok makan zep zë
altink.⁵ Hwëna Alap mo dam taha
nakore zini in ki zep wenya insa
guzimki, “Bahem äirin. Em an
Yesussue läbla'an zala— te-lidak
sonnak insa makan da inkke.⁶ Zen
awe hom. Bian Alap mes tin nikon
ngaya tala— men kirekam Yesus Zëna
hamal hap emsa gubirida guk
gwekake. Haen, emki sap hla kulzin—
men zao sap nën nekke.⁷ Nabakam
emki olahan. Zëbon de ang ta gwen
wenya anakan enbirida, ‘Zen mes
ngaya gwera. Angkam Zen mes emsa
Galilea san dep ngeirbiridala. Em zao

esa ertower.’ In sya. Asa Alap zer sone zala— ebe mae hap de kirekam ayang gulzimdin hip.”⁸ Dekam zep we darena in nabalba enkam olahak. Zen man sap airi’ak, hwëna dawemkam hen isrip-sri ë’ak. Hlu kënkam zep song ë’ak— dekam de nabakam Yesus zëre hon de ang ta gwen wenya insa enbiridan hap.⁹ Hwëna kim song ë’ak, zao zep mumuk ennak Yesus Zënaka zertreizimki. Zen kim anakan guzimki, “Dawem,” dekam zep hëndep golek de lazak. Zao zep hëndep bokle kom osoblan naban tanana babang osoblazak, deban isrip-sri ëbla’ak.¹⁰ Hwëna man guzimki,

“Bahem airin. Hwëna ano oso walkam de gubirida gwen wenyaka em anakan enbiridan— zen deka Galilea san sek gwék. Zen zao sa Asa nërtower.”Jana nabare zini in kim Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna insa anakan nenbiridakke, “Yesus mes ngaya gwera.”¹¹ We darena in kim song ë'ak, hwëna jana nabare zini in zen drënen kaso hula insa kara nu'ik, zëbon mae onakon ahakore nik zep lwan dahak— zen de Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna insa gubiridan hap, kitak in zen ki zë jowekke.¹² Alap mo golak de mam-mam wenya in dekam zep

Yahudi mo nol-nola ban ola aha-en nuk— dekam de jana nabare zini in hap te-alasa mam enkam zerzimdin hip. ¹³ Zao zep nenbiridak, “Em anakan ägu gwek: ‘Zen zëre hon de ang ta gwen wenyik Yesus mo tokna sowëkam nërhak— ëe kimë truwe guk hakke.’ ¹⁴ Hwëna gubernor de emsa ni truwenkam salbirdankam, zen ëe asa deban dawem enkam ëräisil gwer— emsa de kire hap karek tabin srëm hapye.” ¹⁵ Hëndep jana nabare zini in zep Yesus mo ngaya gwen ola insa dikim ber-ber gun hup de te-alana insa neirink. Hëndep Yahudi zini anakare olsa zep nol halasenk, “Zen eiwa zëre hon de ang ta gwen

wenyik kam sowëkam nërhak.”
Hëndep angkam mae kirekam zep
ëgu gwenan. Yesus kim zëre hon de
ang ta gwen wenya kip Zënaka
zertreizimkike: (Mrk 16:14-18, Luk
24:36-49, Yoh 20:19-23, Kis 1:6-8)¹⁶

Seblaskam de zëre hon de ang ta
gwen wenya ëe dekam zebë Galileak
de kwatapna in san dep sek gwek—
men kirekam Yesus Zëna asa gubirida
gwekake.¹⁷ Zao kimë Yesussu hla
la'ak, zao zebë bokle kom tablan
naban isrip-sri ëblak. Hwëna abon
mae onakon aha korenak anakare
enlala hatazimki, “An san ha auna?”

¹⁸ Hwëna Yesus dekam zep asa
golek de tabir zika, zao zep asa

gubiridaka, “Tingare sosonna ngatan
zi mo langnak dena hen auhu-
kamanak dena, Bian mes abe hap
kitak tapbla gulbluka. ¹⁹ Zen in zep
tingare lang san em sek gwen, zëwe
kitak de zi ausuna Asa de ang
gweblan hap titi labir song gwek,
deban baptis la gwibik— ère mo Bian
mo bosekam, Tane zem ano bosekam,
hen Alap mo Enho mo bosekam. ²⁰

Men desaë emsa desan de ang tan hap
titi ta gwibik, em hen desan de kitak
ang tan hap tawa la gwibik. Hen emki
ansa enlala gwe-gwibin: Aena asa
emsa yakla jamkam kara tabirida
gwer— hëndep aumwa hap de
yaklanak de

zau'uk."MarkusMarkusMarkusMrkYe
sus hup de Ol Dawemna mensa
Markus ale gulkuke

Markus

1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1
1	1	1	1	1					0	1
2	3	4	5	6						

1 Baptis ta gwibin zini Yohanis kim
Yesus hup orana hamal ta
gublukake:(Mat 3:1-12,Luk 3:1-
18,Yoh 1:19-28)**1** ¹ Ol Dawemna an
Alap mo Tanena Kristus Yesus hup
dena. ² Zëno ausuna, men kirekam
Alap mo ol ayang gul gwen zini
Yesaya Bak Alap mo ola orep ale
gulkuke. Zen mae hap denaka ale
gulku: Alap kim Tane zemka hamal
hap anakan gu-gublukake,“Ëe asa
Emsa de ngeir gublun hap zisi zer
soner—zen de nonol ëre mo olsa
ayang gul gwizimdin hip,ebe hap
dikim orasa sal ta gublun hap. ³ Zi
zer sonenna in, zen zi srëm lang
nakon sa anakan taken gwera,‘Haen,

nëre mae mo Teipsin Zi hip nen orasa hamal ta gublun! Hen nen dam-dam ta gublun!” -⁴ Yesaya in kirekam ale gulku, kirekam zep ki hëndep holo gwesik hannak Alap mo zer sonen zini in zi srëm langnak hata zaka. Zëno bosena Yohanis. Zen zëwe zini baptis ta gwibirki, hen anakan titi ta gwibirki, “Ere mae mo karek-karek nakon em ëhalen. Alap dekam sa eno mae mo karek-karekna tap gulsuzimdi. Em dikim enaka anakan golëtrë gwen hap, ‘Ëe ama angkam Alapsa ang gwebbla'an,’ ëe ki asa hwëna emsa baptis tabir.”⁵ Dekam zini beya tangaran nik Yohanis onak dep tingare Yerusalem mo lang nakon

weyana Yordan san dep sek gwe-
gwek. Zëwe zep zëre mae mo
kirekam karek-karekna damnak ëkira-
kla gwe-gwek. Ki zep hwëna baptis ta

gwibirki.⁶ Yohanis in Alap mo ol
ayang gul gwen zini Elia Bak mo kim
hen gwë gweka, zep unta ala nakore
bajuna zëno kim hen ala so gweka.
Takna hen Elia mo kim tweran
sopkam denaka daul gweka.
Tembanena hen zëno kim tembane
gwe-gweka, zep ëkasna twenblanda
gweka, hen sobwal hona otde gweka.

⁷ Zen hen man zë anakan tonbirida
gweka, “Ano lure nakon sa ahana
hata zala— abon onakon de Teipsin
Tangan Zi niye. Ëe dawem naka

hom– Zëbon onak de babu gwen hap, hen sap zëno tana maesa de ngan sosublun hapye. ⁸ Ëe weyakamë emsa baptis ta gwibi'in. Zen hwëna Alap mo Enhokam sa emsa baptis ta gwibiri.”Yohanis kim Yesussu baptis takake:(Mat 3:13-17,Luk 3:21-22) ⁹ Zao kim lwa se'ak, Yesus hen dekam zep Galilea mo langna Nazaret kon hata zaka. Desa hen dekam zep Yohanis weyana Yordankam baptis taka. ¹⁰ Ho nakon kim etan zil he'an zaka, ki zep gulk sun ake seka. Nglina dekam zep hëndep hlang në hanak. Alap mo Enhona dekam zep hen mawana ohola mo kim Yesus onak dep ati gwe ine zaka. ¹¹ Ki zep

hwëna Alap mo ola ësalsek,“Em in ëre mo Tane— ëre mo dang tininak de tanganna. Ëe ama tangan Emsa sam gwesik gweblanan.”Dowal mo kigina kim Yesussu akasik gwebla'ankake: (Mat 4:1-11,Luk 4:1-13)¹² Alap mo Enhona dekam zep hëndep Yesussu zi srëm lang san dep zersong gweka.

¹³ Orapna empat-pulu enkam zë zë-en gwë gweka, hwëna dowal mo kigina zao zep akasik gwebla zaka. Langna iwe hen kirekam-kirekam otweran jal-jala beya tanganna. Hwëna Alap mo dam taha nakore zi zë mas në gweblak. Yesus kim Galileak syala kon gwesibir hanakake:(Mat 4:12-22,Luk 4:14-

15,5:1-11)¹⁴ Yohanissi kim bwinak tak daink, Yesus dekam zep langna Galilea san song gweka. Desan zep Alap onakore ol dawemkam tonbirida song gweka.¹⁵ Zen man gubirida gweka, “Alap Zën de irik gin hip dena mensa kara ei gwibik angkam mes hatal! Zen angkam man kon gwesik hana'ara— teipsinkim de nësa irik ginkimye! Zep ere mae mo karek-karek nakon em ëhalen, hen Alap onakore ol dawemna ansa em taiblibin.”¹⁶ Yesus kim Ho Gutuna Galilea mo alp san song gweka, zao zep hogwe tahyo gwen zi darena ake'anika— Simon Baksa oso zem Andreas han. Jalakam hogwesa

lahyo'anka. ¹⁷ Yesus ki zep zë guzim zika, “Asa em ang ëblan. Ëe asa emsa zisi de hwëna lahyo gwen hap tawa sol.” ¹⁸ Dekam zep hëndep jalana insa hli koso guk halka— Yesussu dikim hwëna ang ëblan hap. ¹⁹ Dekon kim deban engka en zisong gwe'anka, zao zep etan zi darena ake'anka— Zebedeus mo walas darena, Yakobus ne Yohanis neka. Bul mwanak zëre nik mo jalasa sam ososu'unka. ²⁰ Yesus zao zep hen desa kirekam guzim zika. Zen hen dekam zep Yesussu de ang ëblan hap bi zem Zebedeussu bul mwanak hli laka— hëndep zëbon de te-ala hap syal ta gwen zi niban. Yesus

kim zi nikon dowala zersalsa
sonekake:(Luk 4:31-37)²¹ Yesus ki
zep zëre hon de ang ta gwen wenya
ban Kapernaumk golëyaing gweka.
Hari Sabatnak kim hatak, dekam
zëwe de but srëm golak zep golëbiti
gweka. Dekam Zen zep kitak tawa
tabirki.²² In desa tawa tabi'inka,
man tangan denggwanbla'ak. Sap
zëno ola sosen tanganna— san de
teipsin zi mo tawa tabinni kiye. Musa
mo olsa de tawa ta gwibin hip de zi
mo tawa tabin niban apdenak
hom.²³ Hwëna dowal mo bi
gweblan zini ki zep hen zë til zika,
zao zep hërhe zaka,²⁴ “Wëo,
Nazaret walya Yesus! Em aban mae

ba olsa de ëtoran hap? Em san asa de tameran habe hata zala? Ëe mesë emsa tame tal! Em in Alap mo zer sonen Zi Lalakna.”²⁵ Yesus ki zep zëbon de dowala insa jala ban gubluka, “Balkkam! Zini in kon em wet son!”²⁶ Hwëna dowala in ki zep zini insa nonol mam en tangankam titikin taka, ki zep hwëna mam enkam de hërhen naban zini in kon wet soka.

²⁷ Tïngare zini sërkam tangan denggwanblak, zep zënaka anakan donbirida nasen'ak, “Ha! Zëno ola wehasa hom! Orep hom— kirekam de tawa tabin niye. Zëno ola soson tanganna— san de teipsin zi mo ola kiye. Zëno dowal-dowalsa de

golëalsa sonenna, hëndep dekam de wet so gwenkam!”²⁸ Hëndep dekam zep nabakam Yesus hup de ola tîngare Galilea mo lang san nol haladak. Yesus kim etan zi beyambyana dawem tabirkike:(Mat 8:14-17,Luk 4:38-41)²⁹ Yesus kim zëre hon de nonol ang ta gwen wenya in han but srëm gola in kon golëwet so gwe'anka, ki zep hëndep Simon ne Andreas nik mo golak golëbiti gweka. Yakobus ne Yohanis ne hen man ang ëka.³⁰ Yesus in kim golëbiti gwe zaka, ki zep zë nenblak, “Simon mo we marena ewen naban tumnak nisi ta'an.”³¹ Ki zep hëndep desan dep song gwe zaka, ki zep

Simon mo marena insa taha nakon gul ineka. Ewenna in kon dekam zep händep sër gwek. Wenya in dekam zep hen tembanekam mas gwibiridak.³² Yaklana kim dum gwe he'anka, dekam zep Yesus onak dep tîngare kirekam-kirekam zi sang-sangna nolëyaïng gwezak, hen dowal mo tilbiridan mae naka.³³ Ëna iwe de zini tîngan tangan zep Simon mo gol sinak tagal gwesik.³⁴ Zao zep kirekam-kirekam sang-sang nabare zi beyam-byana insa dawem tabirki, hen dowal-dowala beya naka zersa sonebirki. Zen man dowal-dowala insa zen de olsa ëtoran hap jalse gwibiridaka, sap dowal-dowala in

mes tame dak. Yesus kim Galilea mo lang san tawa tabir song gwekake: (Luk 4:42-44)³⁵ Ka'ankam hom tangan liti'ik, Yesus dekam zep luweka, händep ki zep gola kon zi srëm san dep song gweka. Dekon zep Biansa gu soneblaka.³⁶ Hwëna kim nohwensiblik, Simon Bak dekam zep wal bose wal zeban lun zitëbla song gweka.³⁷ Kim zihla taka, zao zep nenblak, “Haen. Tïngare zini man emsa dëbla'an.”³⁸ Hwëna man ding gulzimki, “Bëjen. Nen händep langna an mo aha ë-ë san dep sek gwe song gwen. Sap Ëe an kire habë hatazak—desan de hen Alap mo olsa tawa tabir

song gwen hap.”³⁹ Zen in zep Yesus tingare Galilea mo lang san ziamjanbir song gweka— desan de hen zëwe de Yahudi mo but srëm gol-gol san tawa tabir song gwen hap. Zen dekam hen dowal-dowalsa zersalsa sone gwibirki. Yesus kim sop sang-sang karek nabare zini dawem takake: (Mat 8:1-4, Luk 5:12-16)⁴⁰ Dekam zep hen sop sang-sang karek mo hla tan zini Yesus onak dep hata zaka, zao zep zëno nwenak boklena kom so zaka. Dekon zep abe ta seka, “Eme dwam gwe'anam, Em emaka asa dawem ta'ara.”⁴¹ Yesus hwëna man tangan zini insa dawemkam embwan gweblaka. Dekam zep towanblan

naban ding gulbluka, “Ëe ama dwam gwe'an. Em dawem gwen.” -42 Dekam zep hëndep sop sang-sang karekna in hli tak. 43 Yesus ki zep ol drakkam anakan gubluka, “Dekam song gwe. 44 Insa emsa dawem tanan, bahem mae ahasa tonbiridan. Diki nonol Alap mo golak de syal tan zi hip ahana kip enaka zerträbla. Zao gublu, ‘Emki asa hla tan. Ëe san ha mesë dawem gwer?’ Musa Bak mo titi tabin olak men kirekam sop sang-sang karek zi de dawem gwennak dep dena lwakke, zen kirekam em syal gwibin. Zen dekam sa tingan emsa anakan tame dal, ‘Zen eiwa mes tangan dawem gweka.’” -45 Hwëna

zini in man men-san an-sankam tonbirida song gweka. Yesus zep händep langna iwe de ë-ënak damkam hata srëm gweka. Eiknik zep zi srëm langnak zëre hon de ang tan wenya ban golëgwë gweka. Hwëna zini man zë tingare ë-ë nakon Zëbon onak dep yaing gwe-gwezak.

1. * *1:2 Mal 3:1*

2. * *1:3 Yes 40:3*

3. + *Musa mo titi tabin olak, sop sang-sang karek zini bëjen ënak gwën, hen but srëm golak bëjen tin, hen aha zi bëjen desa golek de tan, ahaksa towanblan. Hwëna ayatnak awe Yesus man towanblaka.*

4. * *1:44 Im 14:1-32*

2 Yesus kim taha-tana teisyä inen srëm zi sang-sangna dawem

takake:(Mat 9:1-8,Luk 5:17-26)**2**¹

Zao hom tangan holo gwe'ak, Yesus ki zep Kapernaum sun dep lwa halka. Dekam zep hëndep ola anakan nol haladak, “Yesus mes etan hatanda.”

² Zi beyam-byana dekam zep Zëbon onak dep tagal gwesizik, hëndep man kyang gwesik. Lilikin mae san ëzaundak. Yesus zao zep Alap mo olkam tawa tabirki. ³

In kim tonbirida'anaka, dan-nër dan-nërkam de zini dekam zep taha-tana teisyä ine gwen srëm zi sang-sangna Yesus onak dep neiren halzak. ⁴ Hwëna zëwe zini beya tangan nik zë lowe

he'ak, zep Yesussu ba nakon dep?—
golek de tan naye. Zep händep gola
insa gulk kon dre dasik anehak— men
dekon en Yesus gwë'ankake. Desan
zep berya ban nër dwanuk. ⁵ Yesus
kim anakan tame tabirki, “Eiwa, zen
man tangan Asa daïblïbla'an,” dekam
zep zi sang-sangna insa gubluka,
“Tane tol, eno karek-karekna mesë ep
tap gulsublunan.” ⁶ Musa mo titi
tabin olsa de tawa ta gwibin wenya
men zen zë teinikin'ik, dekam zep
enlala ennak donsublu'ak, ⁷ “Zini an
zëno ola bolte-bolte tanganna! Zen
bap kirekam Alapsa lamang tanda! Zi
bëjen zi bose zik mo karek-karekna
tap gulsublun. Diki Bian Alap

bap.”⁸ Yesus hwëna dekam zep hëndep zëno mae mo enlalana insa tame tazimki, dekam zep jalse gwibiridaka, “Em bap kirekam enlala ennak Asa lonsublu'an!⁹ Em ema ano ola husus eibir— anakan insa gublulye, ‘Eno karek-karekna mesë ep tap gulsublunan.’ Hwëna anakan de gublunkam, ‘Em luwen. Ere mo berya insa teisyahal,’ san esa hen etan husus eibir? Sap ol-gun darena in apdenak— Alap mo sosonkam de gublun ol.¹⁰ Hwëna angkam Ëe ama ebe mae hap goltreizim'in— em dikim Asa anakan tame tan hap, ‘Alap mes ki ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna abe hap sosonna

golblaka– okamanak awe dikim zi mo karek-kareksa tap gulsuk gwizimdin hip denaye.”” - Ki zep hwëna etan zi sang-sangna insa gubluka, ¹¹ “Ëe ama emsa gublu'an: Em luwen. Ere mo berya insa teisyä, ki gol san song gwe.” ¹² Dekam zep hëndep luweka, ki zep hëndep ber zem insa teisyäka, ki zep hëndep tïngare zi mo nwenak song gweka. Zi trana in man tangan ëtenggwank. Dekam zep Alap mo bosena teip nulsuk gwebla'ak, hen man ëgu gwe'ak, “Hom tangane kirekam de owasna hla kuk– an kirekam lwananye!” Jesus kim Lewisa kwang ta kinikake:(Mat 9:9-13,Luk 5:27-32) ¹³ Jesus kim etan

Ho Gutuna Galilea mo alp san dep lwa ha'an zaka, zi beyam-byana zao zep Zëbon onak dep yaing gwezak. Zao zep tawa tabirki. ¹⁴ Dekon kim song gwe'anka, dekam zep Roma mo irik ginnik dep de pajak te-ala alal ta gwizimdin hip de zini Alpeus mo tanena Lewi Baksa hla ta'anka. Zen zëre mo syal gwe-gwen teksonnak nikin'inka. Zao zep gublu zaka, “Haen. Asa em ang gweblan.” Lewi dekam zep luweka, dekam zep hëndep ang gweblaka. ¹⁵ Yesus kim Lewi mo golak golëtembane ta'anka, dekam zep hen ahakore pajak te-ala alal tanda gwen wenya beyakam yaing gwezak. Hen ahakore karek-

karek gulin halasen gwen wenya, zen hen beyakam yaing gwezak. Dekam kirekam de enlala karek-karek nabare zini Yesussu beya nik sap ang në gwebla'ak. Deban mae zep apdekam golëtembane ta'anaka, hen zëre hon de ang ta gwen wenya ban. ¹⁶ Hwëna Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin wenya men zen hen Farisi hon biti gwek, - zen kim anakan hla nulidak, “Jesus Roma hap de pajak te-ala alal ta gwizimdin zi niban apdenak golëtembane ta'ara, hen ahakore karek-karek gulin halasen gwen wenya ban,” zen dekam zep husus nëbla'ak. Dekam zep zëre hon de ang ta gwen wenyaka nenbiridak,

“Yesus in ba hap tangan pajak te-ala alal tanda gwen wenya ban apdenak golëtembane ta'ara, hen karek-karek gulin halasen gwen zi nibanye! Zen in kwae nabanke!”¹⁷ Yesus kim kirekam salbiridaka ki zep ding gulzimki, “Zini, sang-sang srëm wenya, zen hom doktersa dwam në gweblanan. Zen diki zi sang-sang en dwam në gweblanan. Ëe an dokter makanë hatazak— zi enlala karek-kareksa de dawem san dep kwang guludan hap. Hwëna men zen zënaka tim di gwibirin, ‘Ëe an dawem-dawemna,’ Ëe desa de kwang guludan hap homë hatazak.” Mae hap de ol: Yesus hon de ang ta gwen wenya kire

hap tembanena ëlwa srëm gwe-gwek.
(Mat 9:14-17,Luk 5:33-39)¹⁸ Aha
yaklanak kim zauk, baptis ta gwibin
zini Yohanis hon de ang ta gwen
wenya man tembanesa ëlwak— men
kirekam Yahudi zi mo auyan-azana
ëgwë gwekke, Alapsa dikim enlala
zon tasiblinkam abe ta gwen hap. Hen
Farisikam de gubirida gwen wenya
dekam zep hen kire hap ëlwak. Ki
zep hwëna zini Yesussu
dakensiblizak, “Yohanis hon de ang
ta gwen wenya hen Farisikam de
gubirida gwen wenya, zen man
tembanena ëlwa gwenan, hwëna ebon
de ang ta gwen wenya ba hap ëlwa
srëm gwe-gwenan?”¹⁹ Yesus ki zep

ding gulzimki, “Abon de ang ta gwen wenya kip man dakastilzim'in— an kirekam tembanesa de ëlwan srëmkam lowehe gwe'anye. Sap zen angkam teipsin zisi de zergwën makan Asa nërgwë gwe'an. Zep Ëe kimë nama golëlowehe gwe'an, zen bëjen tembanesa ëlwan. ⁻²⁰ Hwëna jal zini kim de Asa jek-jak da'ak, Abon de ang ta gwen wenya yaklana dekam molya tembane tak. Embwan hap sa baes tal.”²¹ Etan ki zep kire hap gulk sun de ol blaonzimdinni dan mas sozimki, “Zep hen kirekam, zi mo baju kwang de hul nënkam, zen bëjen deyol sop ësekam makan tazimdin. Kirekam bëjen dakastin.

Sap ngan sosunkum deyol ësenä in de yok gwe'ak, dekam sa baju ëpba hula in mam enkam etan kalk nër. ²² Hen kirekam, anggur ho ësesa bëjen kambing sopkam de botol ëpbanak yuren. Kirekam hom dakasti'in. Sap anggur ho ësesa de kambing sop botol ëpbanak yurenkam, anggur hona in kim de nopna tail gi'ik, kambing sopkam de botola in dekam sa kalk nër. Hëndep anggur ho naban kambing sop botola ban sa karek nër. Anggur ho ësenä zen diki kambing sop botol ësenak de yurenkam dakasti'in. Zep hen kirekam, Abon de ang ta gwen wenyik de etan ëpba lowehen san abarenak ang tan hap

hom dakasti'in." Yesus kim Hari Sabat hap dena anakan gubiridakake, "Diki Ëe an Zen tangan— Hari Sabat mo Nolaye." (Mat 12:1-8, Luk 6:1-5)²³

Aha Hari Sabatnak kim zauk— Israelk de zi mo syal tan srëm yaklanak, Yesus ki zep zëre hon de ang ta gwen wenya ban gandum tra san golëtaman gwe'anka. Hwëna zëre hon de ang ta gwen wenya dekam zep usak hap gandum danna insa kïlk di-in kini gwe'ak. -²⁴

Hwëna Farisikam de gubirida gwen wenya kim hla nulidak, dekam zep Yesussu nenblak, "Em san home ere hon de ang ta gwen wenya insa hlauluda'ara? Zen in nëre mae mo titi tabin olsa ngip

nu'in– kirekam de Hari Sabatnak syal gwibinkimye.”²⁵ Yesus ki zep hwëna ding gulzimki, “Em bawalkam esa Alap mo ola an mo eini dam ulsul?– men kim Daud Bak zëre hon de ang ta gwen wenya ban golëusak gwe'ankaye.”²⁶ Abayatar Bak men dekam Alap mo golak teipsinkim irik gilkike, Daud Bak dekam Alap mo golak tilki, zao zep Abayatar Baksa abe taka– Alap hap de roti loneblanna insa de golblan hap. Kim golblaka, desa zep zëre hon de ang ta gwen wenya ban zitwinbir song gweka. Hwëna sap nëno mae mo titi tabin olak man lwak: Sap Daud zëna hen zëbon de ang ta gwen wenya, zen

bëjen Alap hap de rotina insa twinbin. Zen diki Alap mo golak de syal ta gwen zi en dwin gwibirin. Sap eiwa kirekam, hwëna Daud hom Alap mo nwenak karek gweka— zen kim usak hap zitwinbirkiye. Zep hen kirekam, Abon de ang ta gwen wenya an, zen kim usak hap kilk di-in kinzil, zen hom ëkarek gwer.” -²⁷ Yesus ki zep Hari Sabat hap dena insa waulsuzimki, “Alap zini Hari Sabatsa de blikip gwibin hip hom yang tabirki. Alap mo nwenak bol-zaun tanganna, zen diki zi. Hari Sabatna in hwëna zini emsa dikim oto tasik gwibin hip mas gulzimki. ²⁸ Zep ngatan zi mo lang nakore Zi

Tanganna, Èe an Zen tangan– Hari Sabat mo Nolaye. Zep anakarekam de klis gul gwizimdin hip dena, ‘Desa sap esa Hari Sabatnak syal eibir,’ ahaksa, ‘Kirekam bahem,’ zen ano dena.”

1. + *Yesus kim okamanak gwë gweka, Zen man Zënaka “Anak Manusia”kam gu gweblaka. Hwëna walaskam de enlalana zëwe hom. Ibrani olkam zëno enlalana “zi tangan.” Yesus mae hap kirekam Zënaka bose taka: Sap Zen man enlala gweka– mensa Daniel Bak zëbe hap dena hamal hap Dan 7:13-14nak ale gulkuke. Sap Daniel man nwe nik de lirisin*

nëblankam “zi tangan” makan Yesussu ngatan zi mo langnak hla ta seka— Alap kim Desa Zen de kitak teipsibiridan hap gublukake.

2. + *Lewi mo aha bosena Matius.*

3. + *Farisikam de gubirida gwen zini, zen Yahudi zi mo aha hlikna, hen zen Yahudi mo auyan-aza mo jalse gwen olsa anakan tatete nul gwek, “Bahem gulmurun.” Zen hen man anakan ëbolamda gwe-gwek, “Ëe en ama dawemkam Alap hon ëtal gwesi'in.” Zep zen hen man Yesussu baes në gweblak— kim anakan hla da gwek, “Desa en beyakam ang në gwebla'an.” Sap Yesus Zen Farisi walsya hom. Tingare Yahudi zini man Roma hap*

de pajak te-ala alal ta gwizimdin hip de zini husus neibirida gwek, sap zen mamkam abe da gwibik-dekam de aha hlik naka zëre mae hap kap ta-in gwen hap. Hen Roma mo irik ginni insa hom dwam nei gwibik, zep tingan men zen Roma hon syal ta gwek desa husus neibirida gwek.

4. + *Mensa ayat 19 naban 20 naban “teipsin zisi de zergwën”kam awe li nul sonek, Yesus gulk sun de ol blaorankam “we ëse gon zisi de iye zik zergwën”kam aïsîl gwibiridaka. Dam gulsunnu apdenak: Zen dekam bëjen tembane srëmkam lowehen.*

5. + *Tahakam de gandum dansa kilk
ti-in kininna, zen sowësa hom.
Nëbokkam de gandum dansa
taranna, zen diki zen sowë naye.
Musa hom jalse gwibiridaka–
gandum dansa de kilk ti-in kinin
hapye, hwëna zen man anakan
jalse gwibiridaka, “Ere mo
gandum tranak bahem Hari
Sabatkam syal ta gwen.” (Ul
23:25)*

6. * **2:26** *Im 24:9, 1Sam 21:1-6*

3 Yesus kim Hari Sabatkam zi taha sakna dawem takake:(Mat 12:9-

14,Luk 6:6-11)**3**¹ Yesus kim zëre hon de ang ta gwen wenya ban etan but srëm golak golëbiti gwe zaka, hwëna zini hen zao gwë'anika. Aha

tahana mes sak gweblaka. ² Hwëna Yesus mo kareksa de hlaulblun hap de zini hen zëwe lowe he'ak. Zep kara da'ak, “Zen wëhë nëno mae mo syal tan srëm yaklana an hap dena ngip gu'unika— zisi de dawem tankamye?”

³ Yesus ki zep taha sak zini insa gubluka, “Haen, ano mae mo dang gwënna a dekon emki zauzun.” ⁴ Ki

zep hwëna takensibiridaka, “Musa mo titi tabin olak, nen basa de Hari

Sabatkam gol gwen? Hari Sabatkam san ha nen kareksa zi hip gol gwizimdin? San ha dawemsa nen gol gwizimdin? Hari Sabatkam san ha nen zisi ngaya ta gwibin? San ha nen tamera gwen?”Hwëna zen man nasalsïblik. ⁵ Yesus ki zep jala ban nwekam amjanbirki, hwëna man hen kwasang gwibiridaka, sap zen nol drak-drak enna. Ki zep hwëna zi taha sakna insa gubluka, “Tahana insa emki ïnin gïlsin.” Ki zep hëndep ïnin gïlsiki, dekam zep hëndep tahana in etan dawem gweblak. ⁶ Farisikam de gubirida gwen zini in ki zep hëndep but srëm gola in kon te so gwek, hëndep dekam zep Raja

Herodes hon de bitì gwen zi niban tagal gwesik. Man zë olsa aha'en nu'ik— Yesussu de tan hap denaka. Jesus kim zi trana ho gutu alpnak dawem tabirkike:⁷ Jesus kim zëre hon de ang ta gwen wenya ban Ho Gutuna Galilea san golësek gweka, zi trana lun kon zep nërtrozak— langna Galilea kore zini hen tingare Yerusalem mo lang nakore zini. Ahakon Idumea mo lang nakon, hen weyana Yordan mo yakla hatase gwezan nakon, hen ë darena Tirus hen Sidon mo lang nakon. Zen kitak Jesus onak dep yaing gwezak, sap zen mes zëbe hap dena ësane gwe-gwek— Zen mensa syal gwe-

gwekaye. ⁹ Zini in beya tanganna. Yesus zep zëre hon de ang ta gwen wenyaka gubiridaka, “Ap bulu hamal ulblik— zëwe aka sewesek, dekon aka tawa tabik. Kama nakon Asa sa klasam dasil.” ¹⁰ Sap yaklana inkam Zen mes zi sang-sangna beyakam dawem tabirki, zen in zep hwëna ahakore zi sang-sangna atata da gwibi'inzak— dekam de Yesussu golek de tan hap hen olk tan hap. ¹¹ Hen dowal-dowal mo tilbiridan wenya Yesussu de hla tankam zep ëik gwehe gwe'anzak, dekon zep anakan ëhërhese gwe'ak, “Em in Alap mo Tane.” ¹² Hwëna Yesus ki zep jala ban dowal-dowala insa gubiridaka,

“Asa bahem kira tan. Balkkam em sek gwen.”Yesus kim zini dua-blas enkam zëre hon de ang ta gwen hap dam tasibirkike:(Mat 10:1-4,Luk 6:12-16)¹³ Yesus ki zep kwatap teknak hata seka, dekon zep hwëna zini mensa dua-blas enkam Zëna dwam gwibiridaka, desa en gu sonebiridaka. Kim yaïng gwezak, zao zep zëre hon de ang ta gwen hap anakare ola ban gubiridaka, “Ëe ansa emsa gu sonebiridal, em eka Asa ang ë gweblak, hen emsa aka gubirida gwëk— ano olsa de gol halada gwen hap.¹⁵ Hen Ëe asa ebe mae hap ëre mo sosonsa golzim— em ekakim dowal-dowalsa olëalsa sone

gwibik.”¹⁶ Dua-blas enkam de zini in mo bosem-sena an zen:Simon—mensa hen Yesus “Petrus”kum bose taka.¹⁷ Hen Zebedeus mo walas darena Yakobus ne Yohanis ne. Desa hen Yesus zëre mae mo olkam “Boanerges”kam bose soka. Zëno enlalana, zëno nik mo ola jal ënkam yawala—ngli glung makan.¹⁸ Ahana Andreas,Pilipus, Bartolomeus,Matius, Tomas,Yakobus— zen Alpeus mo tane,Tadeus,hen ahana Simon Bak—men zen nonol Israel dikim Roma mo irik gin nikon ëzë-en gwen hap de ësas gwennak ang gwekake,¹⁹ hen Kariot walya Yudas Bak—men zen hëndep Yesussu zergukuke.Musa mo

titi tabin olsa de tawa ta gwibin zini kim Yesussu nenblakke, “Zen dowal mo kigi mo sosonkam syal gwe-gwe'ara.”(Mat 12:22-32,Luk 11:14-23,12:10)²⁰ Yesus ki zep zere mo gwë gwen san dep lwa halka, hwëna zi trana ki zep etan yaing gwezak, zep Yesus hëndep zere hon de ang ta gwen wenya ban bawalkam dep?—golëtembane tan naye.²¹ Hen ahakon dekam man Yesussu nen gwebla'ak, “Zen mes mamak gwera.” Iye zem kim kirekam esak, dekam zep yaing gwezak— kwang tahan hap.²² Hwëna Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin zini mes hen Yerusalem kon yaing gwezak, hen

zen man anakan nen gwebla'ak, “In dowal mo kigina Beelzebul Bak bi gweblaka. In zep zëno sostonkam syal gwe-gwe'ara— dekam de aha dowal-dowalsa zersalsa sone gwibin hipye.”²³ In zep Yesus zi beyambyana insa kwang guludan hap gubiridaka, dekam zep anakan ola gulk sun blaonzimki, “San ha dowal mo kigi mo aha hlikna maka dowal bose zemka nolëalsa sone gwibi'in? Kina ki bëjen.”²⁴ Hen kirekam, aha irik gin nik de hliwe'anam, etan zën de eijan hap, dekam irik ginni in molya etan ëtatete gwe'anam. Maka hëndep ësekwak gwe'an.²⁵ Hen kirekam, zënaka de gil-gil gwibiridan

nakon de aha-ere golak dinik hliwe'anam, zen maka hëndep sekwak gwe'an. ²⁶ Zep hen kirekam, dowal mo kigi mo irik gin nik de hliwe'anam, etan zënaka de golëeijan hap, zen molya ëholo gwe'anam. Nabakam maka hëndep denaban alti'in. Zep dowal mo kigi mo aha hlikna, zen molya zënaka nolëalsa sone gwibi'inam. ²⁷ “Sap Ëe dowal mo kigi mo bi gwibin kire-kire dawemsaë jal zi mo kim alal ta gwebla'an. Zi jal-jal de zëre mo golsa kara ta'anam, zëbe hap de jal zini na-en molya ti'in zanam. Diki zini insa de nonol balk tankam hen tahalenkam, dekam zëno kire-kirena

maka alal tabla'ara.²⁸ “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Alap maka zi mo kirekam-kirekam karekna tingan tap gulsuk gwizim'ira, hen sap Zënaka de lamang tanna, desa hen maka tap gulsuk gwizim'ira. Diki aha-en:²⁹ Zi de Alap mo Enhosa lamang tankam, desa Alap bëjen tangan tap gulsublun. Kirekam de karekna zen mes hëndep denaban makan gweblanan.”³⁰ Yesus mae hap ki kirekam gubiridaka: Insa Zënaka nenblakke, “In dowal tilblika.” Yesusu kim an zem oso wal zeban zitëbla'akke:(Mat 12:46-50,Luk 8:19-21)³¹ Yesus mo anena ki zep oso wal zeban Yesusu de zertoran

hap golëyaing gwezak. Zisi zep
nenbiridak— zen de Yesussu gublun
hap. Zëna ë nakon nësbla'ak. ³²

Hwëna Zen zi ngirinnik nikin'inka.
Zao zep nenblak, “Bian, eno anena
oso wal oban ë nakon emsa
ziësbla'anon. Zen man ëdwam
gwe'an— emsa de zertowen hap.” ³³

Jesus ki zep ding gulzimki, “Hwëna
nonol Ëe anik emsa gubiridak, ano
anena hen oso-walya, zen diki a
kirekam de zisi moye:” ³⁴ Ki zep
hwëna zini men zen zëre mo alp
nakon teinikin'ik, desa nwekam
amjanbirki, ki zep hwëna gubiridaka,
“Diki an zen lowe he'an, zen zen—
ano anena hen oso walyaye! ³⁵ Sap

Alap mo ol san men zen ang ta
gwenan, zen diki zen tangan— ano
anena, oso walya hen somol
walyaye.”

4 Yesus kim gandum dan hling
gilsinkim ola gulk sun
blaonzimkike:(Mat 13:1-9,Luk 8:4-

8)**4**¹ Yesus kim etan Ho Gutuna
Galileak tawa tabirki, zini beya
tangankam tagal nēblak, hēndep man
tangan dot dasik. Yesus hēndep buluk
zep sewe seka, zao zep nikinki—
dekon de tawa tabin hip. Bulu in
engka en weya ngirin sin dep esek nul
kinik, hwēna zi beyam-byana in ho
gutu alp san teinikin sonek. ² Zao
zep Yesus gulk sun de ol blaon
gwizimdinkim tawa ta gwibi'inka.
Nonol man zē gubiridaka, ³ “Ansa
emki ēsane gwen! Zini man orep
gandum dansa de hling gilsin hip

song gweka. ⁴ Kim hling gilsiki, hwëna ahakon oranak altink. Mawana ki zep zë yaing gwezak, zen zep hwëna gandum danna insa dwensiblindak. ⁵ Ahakon kasonak altink— kama bëbeknak. Gandum danna in nabakam zep sap ësip gwek, sap kamana in bëbek tanganna. ⁶ Hwëna yaklana kim salsal gweka, sipni in dekam zep ëboneng gwek, hëndep ësasan gwek, ki zep tol hëndep juwek. Sap sana ba san dep?— olk san de ëhas gwesin niye. ⁷ Hen ahakon dokot të ngi-ngi ausunak altink. Kim sap tol ësaltik, hwëna dokot të ngi-ngina in zep nabakam ëblal-blal gwek. Zen zep

dahalebik, händep eini hom tēka. ⁸

Hwēna ahakon kama dawemnak altink. Zen en dawemkam zep ēsip gwēk, händep dawemkam zep hataka, händep dawemkam tēka. Aha-ere timni zēno dan beyana ahakon 30 enkam, 60 enkam, hen ahakon 100 enkam.”⁹ Ola insa kim tonsuku, ki zep gubiridaka, “Em dwan i nibanke. Em ēsal gwen!” Yesussu kim anakan dakensiblikke, “Bian, em insa gulk sun ola blaon gwizim sira, ēe homē dam ulsul.” (Mat 13:10-17, Luk 8:9-10)¹⁰ Yesus kim zē-en gwē'anaka, dekam zep ahakon in zen zēno tawa tabinni insa ēsane gwēk, dua-blaskam de ang ta gwen wenya ban

dakensiblizak, “Bian, em insa gulk sun ola blaon gwizim sira, ëe homë dam ulsul.” ¹¹ Ki zep ding gulzimki, “Abon de ang ta gwen wenya ebe mae hap Alap mes golzimki— em dikim zëre mo irik gin hip denaka tame gul gwen hap denaye. Hwëna aha zi hip hom kirekam golzim'ira. Ëe in zebë zëbe mae hap gulk en san ola blaon gwizimnin. ¹² Sap Alap man desa dwam gwibirida'ara— men kirekam zëre mo olak lwakke, kirekam de hëndep zëbe mae hap anakan lwa gwizimdin hip, ‘Zen sap sa hla nul gwer, hwëna san de hlaun srëmna. Hen sap sa ësane gwe-gwer, hwëna zen

molya tol dam nulsuk gwëk. Diki zen de etan Abon osan dep lwanda ha'an zanam, ki Èe amaka zëno mae mo karek-karekna tap gulsuzim'in.” -

Yesus kim gandum dan hling gilsin hip de ola insa srip gulsuzimkike:

(Mat 13:18-23, Luk 8:11-15)¹³

Yesus ki zep gubiridaka, “Em ba hap tangane tame ul srëm gwer? Ki hen ahanakaë gulk sun blaonzim'ik, desa

hen molye tame uk.¹⁴ Zini men zen

gandum danna hling gilsiki, zen san de men kiye— men zen Alap mo ola

tawa da gwibirinke.¹⁵ Gandum dan

de oranak altirinni, zen zini men zen Alap mo ola ësane gwe-gwenan.

Hwëna dowal mo kigina dekam zep

desa de al gul gwizimdin hip zëno
mae mo enhonak hata gwenan zala.

¹⁶ Hen men zen kaso-kasonak
altirinni, zen ahakon men zen Alap
mo ola insa ësane gwe-gwenan. Zen
nabakam zep sap enlala isrip-sri
naban nulin gwenan. ¹⁷ Hwëna ola
in bëjen zëno mae mo enhonak sa
gwen, zep bëjen zë holokam lwan.
Sap zen kim de karek maena hla
nu'ik, ahaksa ol dawemna in hap de
jal hap karek dabi'ik, zen hëndep
dekam sa Alapsa hli dal. ¹⁸ Hen
kirekam, men zen dokot të ngi-ngi
ausunak altirinni, zen zini men zen
Alap mo ola insa sap ësane gwe-
gwenan. ¹⁹ Hwëna angkam de

okamanak awe de kirekam-kirekam enlala ngalap naban zë zëre mae mo enhonak siri nul gwenan— anakarekamye, ‘Èe babë tahalha gwen,’ hen anakan de hole-hle gwe-gwen naban, ‘Diki te-ala beya naban amaka gwë gwe'an.’ Kirekam de enlalana in zep Alap onakare ol dawemna insa zëno mae mo enhonak hule gwenan. Zep hëndep dawemkam eini ëtë srëm gwe-gwenan. 20

Hwëna men zen kama dawemnak altirinni, zen zini men zen Alap mo ola insa ësane gwe-gwenkam dawem enkam enhonak ing nul gwenan. Zen zep dawemkam eini ëtë gwenan. Zëno mae mo ei beyana, ahakon 30

enkam, 60 enkam, hen ahakon 100 enkam.” -Yesus mo olsa dikim tame gun hup de ehohle gwen hap de ol: (Mat 13:12,Luk 8:16-18)²¹ Etan ki zep Yesus gubiridaka, “Ano ola zen pelita makan. Zini hom pelita ngatannak yuna utuk nul sone gwenan— dekam de ngatanna insa aning gun hupye. Hen pelitana hom tum iltikinnik si nulin gwenan. Zen diki meja maenak de lonesen. ²² Hen kirekam, ola mensaë gulk sun de blaonzimdinkim zi beya hap aning gul gwizim'in, zen sa lamkam hataser. Hen ano enlala aning tanna, zen dekam sa ngatan gwera. Zen diki dekam sa zini dam nulsuk gwer. ²³

Ëe in zebë emsa anakan gubiridal,
‘Em dwan i nibanke. Em ësäl
gwen!’”²⁴ Etan ki zep Yesus
gubiridaka, “Zen in zep ano ola
mensa ena ësane gwe-gwe'an, dawem
enkam emki enhonak lone gwen. Sap
ena men kire enkame tame gun hup
ëhohle gwe'an, zen kire enkam sa hen
Alap ebe mae hap dekam de tame gun
hup de enlala blala ing ta sone
gwizimdi, hen zao sa etan mam ta
gwizimdi.”²⁵ Sap men zen Alap mo
irik gin nika de tame gun hup ëhohle
gwe'an, zëbe mae en hap sa etan Alap
dekam de tame gun hup de enlala
blala sowe henkam ing ta sone
gwizimdi. Hwëna men zen ëhohle

gwe srëm gwe'an, zëbon mae men zen sap tame gun hup de enlalana betek enkam lwazim'ira, desa sa hwëna Alap al tazimdi.”Gulk sun de ol blaonzimdinni an mae hap: Alap mo irik gin hip dena, zen zi mo tame gun srëmkam zi mo enhonak saltil gwenan.²⁶ Yesus in kim nama bulu kon tawa tabi'inka, zao zep etan zi beyam-byana in hap ola gulk sun blaonzimki, “Alap mo irik gin hip dena, zen san de zi de nganak gandum dansa hling gilsinni kiye.²⁷ Zëna dekam totoresa de gwë gwen, hwëna gandum danna in dekam sa totoresa sip gwera, hëndep saltili. Zini in sap de anakan tame gun, ‘Mes

saltili,’ hwëna anakan bëjen dam gulsun, ‘Ba hap kirekam saltil gwenda?’²⁸ Sap kama mwanak de gandum dan lwanna, zen totoresa dekam ësip gwe-gwenda, hëndep ëtim gwe-gwenda, dekam zep hëndep ëwenam gwe-gwenda, hëndep danna dekam zep ëbeya gwe-gwenda.²⁹ Hwëna kim de bil gwe'anka, hëndep dekam sa hwëna zini in nëbokkam blom tasili. Sap dekam taran hap denak mes zaunun.”Gulk sun de ol blaonzimdinni an mae hap: Alap mo irik ginni, zen rica dan makan.(Mat 13:31-32,34,Luk 13:18-19)³⁰ Yesus ki zep etan gubiridaka, “Ba naban esa apde osol?– dekam de Alap mo irik

gïn hip denaka gulk sun blaonzimdin hipye. Alap mo irik gïn niban ba naban esa enlala eizim?— dekam de srip gulsuzimdin hipye. ³¹ Alap mo irik ginni zen rica dan makan. Sap tingare tetan dan nakon, rica danna, zen zen— betek tangan wenyaye. ³² Hwëna kim ësartil gwenan, dekam zep tingare obwaga nakon ëblal-blal gwe-gwenan— hëndep hli-hli naban. Mawana zao zep yaing gwe-gwenanzal— zëno hli-hlinak de golsa tauk gweblan hapye.” ³³ Yesus kirekam-kirekam gulk sun de blaonzimdin olkam tawa tabirida gweka. Men zao en zëno mae mo ësane gwen hap de sosonna zausuk

gwizimk, dekon hom etan ayang gul gwizimki. ³⁴ Zi beyana kim tawa ta gwibirki, Zen gulk sun de blaonzimdin enkam tawa ta gwibirki. Hwëna zëre hon de ang ta gwen wenyaka de zë-erenak tawa tabinkim, Zen man tingan srip gulsuk gwizimki. Yesus kim asese yawala jalse gweblakake:(Mat 8:23-27,Luk 8:22-25) ³⁵ Kam-en tangan zep Yesus zëre hon de ang ta gwen wenyaka gubiridaka, “Haen, nen ho gutu men eiha san gweyo gwen.” ³⁶ Dekam zep hëndep zëre hon de ang ta gwen wenya in, bulu men dekon tawa tabi'inka, zëwe sesek gwe sezak. Zi beyana insa ho gutu alpna

iwe zep hli nulidak. Ahakore bulu hen lun ang ta kinik. ³⁷ Hwëna asese yala ki zep mumuk ennak hataka. Ho gutuna in dekam zep mam enkam ngëp-ngep gweka, hëndep buluk iwe suwehe kinï gwe'anzak, hëndep beya gwesen hap alp gwesi'ik. ³⁸ Yesus Zëna bul ohwa nakon nisi ta'anka. Nola nol tri-trinak dreini neka. Zëre hon de ang ta gwen wenya ki zep lidak, zao zep nenblak, “Guru, em san nen de kitak juwen hap ema dwam gwe'ara?” ³⁹ Yesus ki zep luweka, ki zep asesena insa gubluka, “Em zausun!” Hen ho gutuna insa gubluka, “Em hen em sëwehen!” Asesena dekam zep tap

gweka. Ho gutuna in hen dekam zep tangan sēwe heka. ⁴⁰ Ki zep hwēna gubiridaka, “Em bap äairil! Em san ki nama home Asa laiblibla'an?” ⁴¹ Zen dekam zep sērkam äairi'ak, ki zep zēnaka nenbiridak, “Eiwa, zini an wehasa hom! Ba hap tangan asese naban ho ngēp naban betek nēblanan!”

1. * **4:12** *Yes 6:9-10*

2. + *Yesus kim dansa de tēn hap dena ol aisilik awe gubiridaka, zen ei gwen, ahaksa Alapsa de taibliblan en hap hom enlala gwibirki. Dansa de tēn mo dam gulsunnu, zen hen Alap mo ol san de dam-dam enkam*

*lowehe gwen hap. (Mat 5-7)
Ahaksa nëno mae mo ol toran de
Alap mo nwenak sam gwesik gwen
hap. (Mat 12:31-37) Ahana hen,
zisi de halen ta gwibin hip. (Yoh
15:16) Kirekam de lowe henna, zen
zen Alap mo nwenak nwe-mase
gwe-gwenan— san de dansa de
tënna kiye.*

5 Yesus kim dowal-dowal mo bi gweblan zini dawem takake:(Mat 8:28-34,Luk 8:26-39)**5**¹ Hëndep kim Ho Gutuna Galilea mo men eihiyanak golëyaing gwe naka, Gerasa mo langnak,² Yesus kim bulu kon ati gwe'anka, dekam zep hen dowal-dowal mo bi gweblan zini Zëbon osan dep song gwe'an zaka. Zen zi tok lo tasik gwibin kaso-hul kaso-hulak gwënda gweka. Dekon te so'an zaka. Tahale gwenna mes topse nëblak. Besi dokot maekam sap naka gweblak.⁴ Zen kim sap besikam de dokotkam taha-tanana tatak noso gweblak, zen hwëna nonol tahanak denaka blom ta sone gweka. Hen

tananak dena, tanana kim ziheir gweka, dekam zep ësom gwe hana gwek. Sosonna sèrkam tangan dowal-dowala in zèbe hap nol gweblak, zep hëndep toton nara dep?– balk tan

naye. ⁵ Yaklam denaban kam denaban zen zi lo tasik gwibin kaso-hul kaso-hul san gwënda gweka, hen kwatap bete-teksa hërhendan naban wale tanda gweka. Zère mo timni kaso ben-benkam kalk-kalk guluda gweka. ⁶ Zen kim langa nakon

Yesussu hla takin zika, ki zep hluwe zaka, zëno nwenak zep boklena kom

so zaka. ⁷ Yesus ki zep zëbon de dowal-dowala insa gubiridaka, “Dowal-dowal, em zëbon onakon wet

so gwen!” Zini in dekam zep mam enkam hërheka, “Yesus, Teipsin Zini Alap mo Tane, Em aban toton banakan de syal ën hap? Alap mo nwenak Emki anakan asa gublun, ‘Ëe molyë emsa karek tak.’”⁹ Yesus ki zep takensiblika, “Eno bosena nara?” Dowal-dowala in ki zep ding nulblik, “Zëno bosena Jal Zi Tra Bak, sap ëe an tra tangan nikë zëbon lowe he'an.” -¹⁰ Zen man Yesussu aberbe da gwe'ak, “Asa bahem langna an kon golëalsa sonendan.”¹¹ Zëno mae mo nwe kara gwen san zahona beyambya tangan nik kwatap tini san tembane hap ëhaka'ak.¹² Dowal-dowala in ki zep Yesussu aberbe

da'ak, “Em wëhë tol asa zaho trana wakuwe de bitï gwen hap gubirida'anka?”¹³ Yesus ki zep gubiridaka, “Dekam bitï gwek.” Dekam zep dowal-dowala in zini in kon wet so gwek, dekam zep hwëna zahona iwe bitï gwek. Zaho trana in dekam zep heya-hya gwek, li san zep syalk ta tinek, hëndep ho gutunak zep ëkei-king gwek. Zahona in zëno beyana tïngan dua ribu enkam.¹⁴ Zahona insa men zen kara da gwibik dekam zep zaho bi naka de gubiridan hap ë san dep hen ëna in mo golek denak de gol-gol san dep ëhlu-hluk gwek. Zëwe de zini in kim ësak, dekam zep hëndep nolësal kinik.¹⁵

Yesus onak kim yaing gwezak, zao zep hen dowala in desa bi nēblak desa hen hla dazak. Pakean naban zē nikin'inka. Enlalana hen mes sēwe heblaka. Dekam zep zē ääiri'ak. ¹⁶

Owasna insa men zen hla nuk, zen zep hwēna ahakore wenya insa donbiridak. ¹⁷ Kirekam kim esak dekam zep Yesussu Zen de nabakam zēno mae mo langna in kon song gwen hap aberbe da gwe'ak. ¹⁸

Yesus kim buluk sewe seka, zini in desa dowal-dowala bi nēblak ki zep aberbe ta'anka, “Ëe wēhē tol Emsa ang gwebla'ak?” ¹⁹ Yesus hwēna man gubluka, “Bahem. Em gol san song gwen. Ere mo iyesa tonbirida—

mensa Bian Alap dawemna ebe hap mamkam golblalake. Anakan gubirida, ‘Zen man tangan asa kwasang gweblaka.’”²⁰ Zini in dekam zep song gweka, händep Yesus insa zëre hap syal gwibir-blika desa tonbirida song gweka— langna mensa anakan bose nukke, “Ëna Dare Taha-tap”kam. Kim sane da gwek, tingare zini man tangan ëtenggwan gwek. Yesus kim Yairus Bak mo wenam tol tokna ngaya gulkuke, hen aura gwe-gwen wenya kim dawem gulkuke:(Mat 9:18-26,Luk 8:40-56)²¹ Yesus kim etan bulkum ho gutu an eiha san dep lwahal zaka, zao zep zi beyam-byana ho gutu

alpnak tagal nēblak. ²² Zao zep hen zi bosenā Yairus hata zaka. Zen Yahudi mo zēwe de but srēm golak de aha mamna. Zen kim Yesussu hla ta zaka, ki zep zēno nwenak ik gwehe zaka, ²³ dekon zep dawem enkam aberbe ta seka, “Bian, ano wenam tola tīn hīp alp gwesi'in. Em wēhē zē hata'anka?— tahasa eka zē tehabir ane, zen dekakim tol dawem gwek. Mana tol ap tīlblīnank.” ²⁴ Dekam zep zēno gol san dep song ēka. Zini beya tangan nīk ngīrīnnīk nēblahak, hēndep man tangan ngīltītik gwenkam kyang dasīk. ²⁵ Dua-blas tahunkam de karekkam aura gwe-gwe wenya dekam zep hen ang gwese

ha'ak. ²⁶ Zëno te-alana mes tol tap gweka— dokter-dokter hap de sap kap ta gwizimdinkim. Hwëna hom tol kim dawem gwe-gwek, hwëna sang-sangna man kim tangan sabak gwe-gwek. ²⁷ Wenya in mes beyakam Yesus hup dena sane gwe-gwek, zep zi tra ngirinnik tahan nakon golek de tazak, zao zep hëndep baju ennak olk ta sonek. ²⁸ Sap wenya in mes anakan taïblïblak, “Baju mae ennakë towanbla'ak, ëe dekam asa dawem gwer.” ²⁹ Zen kim olk tak, hëndep dekam zep zëno kala in tewesibik. Dekam zep zëre mo timni anakan eisbik, “Ëe mesë dawem gwenan.”

30 Yesus dekam zep händep anakan eisbirki, “Zi sang-sangna mes Asa de olk tankam dawem gwenda.” Dekam zep zi tra mo ngirin nikon lure san lero gweka, hen takensibirida gwe'anka, “Asa nara bajunak olk ta sonera?”³¹ Zëre hon de ang ta gwen wenya dekam zep nenblak, “Bian, zini an beya tangan nakake— an zen emsa dot dasilye! Ba hap de waba hap takensibirida gwen hap, ‘Nara asa olk tala’?”³² Hwëna Yesus nama ki nwekam tëblaka— men zen olk takake, desa de tawa gweblan hap.

33 Hwëna wenya in mes zënaka anakan eisbik, “Ëe mesë dawem gwenan.” Dekam zep airin hip yal-

yala ban Yesus mo nwenak ik gwe hezak, dekon zep zëre mo sang-sang hap dena kitak ton seblak. ³⁴ Yesus ki zep kwasang tola ban gubirki, “Anyan, em ema Asa taïblïblala, in zebe dawem gwenda. Aha-ere enlalakam song gwe. In eiwa, mese tangan dawem gwera.” ³⁵ Yesus in kim nama ola ton'anaka, zini dekam zep Yairus mo gola kon yaïng gwezak, ki zep zë nenblazak, “Eno wenamna mes tol tilsinin. Bian Gurusu ba hap de waba hap blos tablan hap?” ³⁶ Yesus man salsibiridaka in zen Yairus Baksa nenblazak, ki zep hwëna Yairu'u gubluka, “Bahem airin. Asa em

taïbliëlan.”³⁷ Yesus dekam hom aha
zi de ang gweblan hap gubiridaka—
diki Petrus, Yakobus, oso zem
Yohanis hin.³⁸ Yairus mo golak
kim yaïng gwëk, anakan zep hla
nulida'ak, “Karekkam ena ta'an hen
gona dabi'in.”³⁹ Yesus kim golak tîl
zika, ki zep gubirida zaka, “Em ba
hap ena tal hen gona tal? Wenam tola
in hom tîl. Zen nisi am ta'an.”⁴⁰ Zen
hwëna man Yesussu swrë da'ak.
Yesus ki zep wet so gwën hap
gubiridaka. Kim wet so gwëk, dekam
zep zëre hon de ang ta gwën zi dan-
aharena in han hen wenam tola in mo
ane-bia mae en naban golëbiti
gwëka— teksonna men zao wenam tol

tokna in lwa'akke. ⁴¹ Ki zep wenam tol tokna insa taha nakon gul ineka, ki zep zë zëre mae mo olkam anakan gubirki, “Talita kum.” Nëre mae mo olkam zëno enlalana anakan, “Timë, em luwen.” ⁴² Wenam tola in dekam zep hëndep luwek, hëndep të nasen'ak. Zëno tahunna dua-blas enkam. Dekam zep sërkam tangan ëtenggwank. ⁴³ Hwëna Yesus man tangan jalse gwibiridaka, “Owasna an zen ki lwanan, bahem ahasa tonbiridan.” An-bi zemka ki zep hen guzimki, “Tembanesa em olbin.”

1. + *Zëno bosena Yunani mo olkam “Legion.” Amber olkam zëno*

*enlalana “batalion.” Roma mo
jana nabare zi mo “legion”kam de
gubinni, zen zini beyana empat
ribu enkam. Dekon hen beyana
man esek gwe kini gwek.*

6 Yesussu kim Nazaret kon baes
nëblakke:(Mat 13:53-58,Luk 4:16-

30)**6**¹ Yesus dekam zep dekon zëre
hon de ang ta gwen wenya ban zëre
mo ëna Nazaret san dep golëlwanda

halka. ² Hari Sabatnak kim zauk,
Yesus zep zëwe de but srëm golak
tawa tabirki. Zi beyam-byana men
zen sane da'ak man tangan
denggwanbla'ak. Zep zë hwëna
donsublu'ak, “Zini an endawe sekola
gweka?– zep kil gi'ira, ‘Ëe asa tawa
tabir.’ Hen owas-owassa de syal gwe-
gwibin hip de sosonna endawe sa gul

iri? ³ An dwan zenke– gol syal gwe-
gweblan zi niye, Maria mo tane sake.
Zëno oso walya Yakobus, Yoses,

Yudas, hen Simon. Hen zëno somol walya awe am hen lowe he'an." Sap zen mes kirekam tame dak, zep baes nëblak.⁴ Hwëna man ding gulzimki, "Zini kirekam ëgwë gwenan: Menkore men-kore ë nakon, Alap mo ol ayang gul gwen hap de zini man blikip neisibirida gwenan. Hwëna zëre mo iye, ahaksa zëre mo ë nakore nik de kirekam ayang gul gwizimdinkim, desa hom tangan blikip neisibirida gwenan."⁵ Zen in zep Yesus zëwe owas-owasna beyakam syal gwibir-zim srëm gweka, sap zen hom daïblïblak. Hwëna zi sang-sang ensa zë dan en dawem tabirki— tahasa de tehabirida

ine gwenkam. ⁶ Sap zëre mo ënak de zini kirekam daïblïbla srëm gwëk, zep tangan tenggwanbiridaka. Yesus kim dua-blaskam de zëre hon ang ta gwen wenya lup gul sonekake:(Mat 10:5-15,Luk 9:1-6)Ki zep hwëna ë-ë san amjanbir song gwëka hen desan tawa tabirida gwëka. ⁷ Ki zep hwëna dua-blaskam in zen ang në gweblak, desa kwang guludaka, zao zep gubiridaka, “Em dan-dan dan-dankam ë-ë san sek gwen. Ëe asa ëre mo sosonsa ebe mae hap golzim-dowal-dowalsa ekakim olëalsa sone gwibik. ⁸ Bahem ba maena ora san dep lop tan. Dute ensa leirenk. Tembanena hen bahem lop tan.

Honna bahem wëwek tan, hen te-ala maena bahem kap tan. ⁹ Sepatu enna amki alala lak, hen bajuna tim ennak dena kim sek gwek. ¹⁰ Gol karek mae nakon de emsa teisyä irinni, ‘Haen, awe se këza,’ zen zëwe en emki ën. Bahem dekon etan gol dawem san dep al ëhan. ¹¹ Hwëna men dekore ë nakon emsa anakare ola ban teisyä irin srëmna, ‘Em ba habe awe aptanan zala? Ëe ama emsa de salzimdinni baes ta'an,’ zen dekam em hëndep dekon song ën. Ë topnak em tana sonsa taik-tik oso guk kinin—dekakim anakan tame nuk, ‘Zen sap Alap onakore ol dawem naban nëbe mae hap olhatazim zira, hwëna nen

insa lesya-in srëm gwenan nère mae hap de kareksae kim mam ulin.””¹² Zen dekam zep dan-dan dan-dankam sek gwek, hen anakan tawa dabir-song gwek, “Ere mae mo karek-karek nakon em ëhalen.”¹³ Hen dowal-dowala beya tangan naka nolëalsa sone gwibik, hen zi sang-sangna Yesus mo bosekam de minyak zaitunkum dra tabinkim beyakam dawem da gwibik. Baptis ta gwibin zini Yohanissi kim dakke:(Mat 14:1-12,Luk 9:7-9)(Ayat 14-29) Yesus kim lima ribukam de zi beyam-bya hap tembanena golzimkike:(Mrk 6:30-44,Luk 9:10-17,Yoh 6:1-14)¹⁴ Galileak de teipsin zini Herodes Bak

kim zëre mo osona Pilipus mo wenya Herodiana Baksa al gulbluka, hwëna baptis ta gwibin zini Yohanis zep damnak anakan jalse gweblaka, “Musa mo titi tabin ola kon, em sap diki bëjen em oso uk mo wenya gon.” Hwëna Herodes dekam zep zëre mo jana nabare zisi Yohanissi de bwinak tahalen naka tak ta irin hip gubiridaka. ¹⁹ We zem in, Herodiana Bak, zen hen man enlala ennak Yohanissi taïl gik gweblak. Zen man sap Yohanissi de tan hap enlala gwe-gwek, hwëna Herodes de gubiridan srëmkam bëjen tan. ²⁰ Sap Herodes hen man Yohanissi aïri gweblaka, sap zen man enlala gwe-

gweblaka, “Yohanis zen zini dawemna. Alap zer soneka.” In zep tan hap jalse gwibirida gweka. Herodes hen man zëno olsa de sane gwen hap dwam gwe-gweka, hwëna hyanak zep etan zëno enlalana anakan dowebila hana gweka, “Ëe banakan asa gwëblal? Zini an Alap mo zer sonen nakake.”²¹ Hwëna Herodes zënaka de jaha gweblan yaklanak kim hatak, tembane yawalsa zep syal neibik. Tïngare irik ginnik de mam-mamna hen jana nabare zi mo mam-mamna, hen Galilea kore nol-nola, zen man zë yaïng gwezak, zao zep apdekam tembane tak. Zen dekam zep zauk— Herodiana mo baptis ta

gwibin zini Yohanissi de tail gik gweblanna in dikim jowen hap denakye. ²² Tembane tanna iwe, Herodiana mo wenam seiwiri man hen tilzik, zao zep tingare zi mo nwenak zisya gwe'ak. Herodes man tangan sam gwesibirki, hen tingare zi trana in man tangan sam neisibik. Herodes ki zep wenam seiwiri insa gu-gubirki, “Men desae ki ena abe gwibi'inka, zen desa asa ki händep ebe hap golbir.” ²³ Zen kirekam wenam seiwiri insa tingare zi mo inik gu-guk gwibi'inka, “Ngli naban kama naban mes asa nasalblanan: Ëe asa eno abe gwibinni insa ebe hap sul sonebir, händep ëre mo irik gin

maena asa ep hlilbir!”²⁴ Wenam seiwiri in dekam zep an zem Herodianasa de anakan takensibin hip te sok, “Ëe basa asa dawem kirekirena abe gwibir?” Dekam zep ding gulbik, “Baptis ta gwibin zini Yohanis mo nolsa de blaonin halzan hap em abe gwen— ëe akakim anakan tawa gwek, ‘Zen eiwa mes tangan tili.’”²⁵ Wenam seiwiri in ki zep nabakam Herodes osan dep lwa halzak, ki zep gubluzak, “Ëe baptis ta gwibin zini Yohanis mo nolakaë abe gwibi'in— angkam de hëndep ap piring niban awe lonebir anezan hap.”²⁶ Herodes kim zëno abena insa salka dekam enlalana man

tangan dowebla hanaka. Hwëna etan
bëjen zëno abena insa wet gulsubin,
sap zen mes ki zën zi tra mo inik
kirekam etan-etankam gu-guk
gwibi'inka. ²⁷ Dekam zep hëndep
zëre mo jana nabare zini gubluka,
“Em bwinak Yohanis mo nolsa ap
blaonblin halzan.” Jana nabare zini in
dekam zep hëndep blaonblinhal zaka.

²⁸ Piring niban zep golhal zaka, ki
zep hëndep wenam seiwiri in hap
golbir zika. Zen zep hwëna an zikhip
golbirhak. ²⁹ Yohanis hon de ang ta
gwen wenya kim ësak, dekam zep tok
naka de zerhan hap yaïng gwezak. Ki
zep hëndep kaso hulak nënnek. *14*
Hwëna zao kim lwa se'ak, dekam zep

hen etan Yesus hup de ola Herodes hon hatak, sap dekam mes Yesus mo syal hap dena ë-ë san ëtawa gwendak. Zep ahakon man ëgu gwek, “In eiwa, Yohanis Su Tabin Swe mes yap etan ngaya gweka. In zen hwëna bosena Yesuskum li yul soneka. In zep zëbon owas-owa'a dikim syal gwe-gwibin hip de sosonna lwa'an.” 15 Hwëna ahakon man ëgu gwek, “In orep de Alap mo ol ayang gul gwen zini Elia Bak mes yap—men zen Alap osan dep sewe sekake. Zen hom tilki, in zep Yesuskum hwëna jowe zaka.” Ahakon hwëna man ëgu gwek, “Ki hom. Zen Alap ëse naka zer soneka—orep men kirekam hen lup gul sone gwekake.” 16 Hwëna Herodes kim

salka, dekam zep guku, “Aha hom. An Yohanis Su Tabin Swe. Ëe mesam sap zëno nolsa de blaonsublun hap gubiridak. Hwëna in zen mes yap etan ngaya gweka!” Yesus kim lima ribukam de zi beyam-bya hap tembanena golzimkike:(Mat 14:13-21,Luk 9:10-17,Yoh 6:1-14)³⁰ Dua-blaskam de zëre hon ang ta gwen wenya— mensa zëna lup gul soneka, ki zep etan Yesus onak dep lwanda halzak. Zao zep donblazak— mensa zëna syal tandak hen tawa dabiridakye.³¹ Hwëna zini hen beya tangan nik yaing gwe-gwe'anzak, hëndep Yesus zep zëre hon de ang ta gwen wenya ban

golëhir-hir gwe'anka— hëndep
golëtembane tan maena ba kon dep?
Yesus dekam zep zëre hon de ang ta
gwen wenya insa gubiridaka, “Haen,
awe bëjen nen teinikirin. Nen në-en zi
srëmnak de teinikirin hip sek gwen.”

³² Ki zep hëndep bulkum ëgwahak—
zao de zë-en lowehen hap. ³³ Hwëna
zi beyam-byana in mes ëgwa hannak
hla nulida sonek, hen zen mes anakan
tame dabik, “O an Yesus maeke!”
Zep ë-ë nakon beya enkam eik ora
san ëhlu-hluk gwëk, hëndep zen zep
nonol yaing gwëk. ³⁴ Yesus kim
bulu kon ati gwe'anka, ki zep zi
beyam-byana insa hlauluda kinika.
Zen sërkam zë kwasang gwibiridaka,

sap zen bi srëm zaho makan zë lowe he'ak. Zep zë mamkam tawa tabirki.

³⁵ In kim tawa tabi'inka, zao zep hëndep kawe'ak. Dekam zep zëre hon de ang ta gwen wenya Yesussu nenblazak, “Angkam man kawe'an, hen langna an tahalha tanganna. ³⁶

Diki dawemna zini an emaka zen de langna awe de golek de ë-ë san te-alakam tembane hap ehakan hap enbirida'an.” ³⁷ Hwëna Yesus ki zep ding gulzimki, “Amki em tembanena zëbe mae hap hen olzimk.” Dekam zep ding nulblik, “Asya! Nen an san te-ala beya zi! - Ëe banakan de tembanena zëbe mae hap golzimdin hip?!” ³⁸ Yesus ki zep etan

takensibiridaka, “Eno mae mo rotina banaka'en? Emki hla tandan.” Kim hla dandak, ki zep nenblak, “Rotina aha-ere taha-tap enkam. Hogwena dandan.”³⁹ Ki zep hwëna zi beyambyana insa so trana iwe de hlik-hlikkam teinikirin hip gubiridaka.⁴⁰ Dekam zep kirekam ëteinikin nirak. Ahakore hlik-hlikna 100-100kum. Ahakorena 50-50kam.⁴¹ Yesus ki zep aha-ere taha-tapkam de rotina insa hogwe darena in han teisyaka, dekam zep ngli san de kara gwesen naban Alap hap dawemna golblaka. Ki zep hwëna rotina insa ahap tabirki, hen hogwe darena insa kwa-kwak soka. Desa zep dua-blaskam de zini

in hap etan-etankam kap ta gwizim'inka— zen de hwëna zi trana in hap kae gweb-la-zimdin hip.⁴² Zi trana in kim dwenblandak, man tangan ëitri gwek.⁴³ Ki zep hwëna dua-blaskam de wenya in tembane mosrona insa tagam dak. Hëndep yuna dua-blas enkam zep ësuwek.

⁴⁴ In zen rotina insa dwenblandak, zi ensa de aïtbinkim, beyana lima ribu enkam— we wal walassa de aïtbin srëmkamye. Yesus kim ho gutu tahan san song gwe'an zakake:(Mat 14:22-33, Yoh 6:15-21)⁴⁵ Kim tembane tasik, dekam zep hëndep dua-blaskam de ang ta gwen wenya insa bulkum de ho gutu men eihya san sek gwen hap

gubiridaka— Zënaka de ëna Betsaida san dep ngeir gublun hap. Ki zep hen zi beyam-byana insa sekwak gwen hap gubiridaka. ⁴⁶ Yesus kim zi beyam-byana insa hli yuludaka, ki zep zë-en kwatap tek san hata seka—dekon de Alapsa gu soneblan hap.

⁴⁷ Kim kawesik, zëre hon de ang ta gwen wenya bare bulu mes ho gutu ngirinnik zauk, hwëna Yesus Zëna nama kwatapnak gwë'anaka. ⁴⁸

Dekon zep anakan kara tabir ane'anaka, “Asesena ngein nikon mamkam taïlbirida'ara, zep karekkam ho ngëpna insa bulu inkam sap nakabi'in.” Zëna hwëna oho-bung gun nuban zep ho gutu tahan san de song

gwe zankam gulmun nuran makan
gweibiridaka. ⁴⁹ Zen kim hla da
sonék weya tahan san de song
gwennak, ki zep au hloblankam
ëhërhek, sap zen man kil dik,
“Hobwem dowal!” Hwëna ki zep
gubirida kinzika, “Em ësëwehen!
Bahem ääirin. Ëe an Ëe.” ⁵¹ Ki zep
hëndep zëno mae mo buluk iwe
sewese zaka. Asesena in dekam zep
hëndep sëwe heka. Zëre hon de ang ta
gwen wenya in man tangan sërkam
denggwanblak. ⁵² Sap zen aha-ere
taha-tapakam de rotina mensa ahap
tabir-zimki lima ribu enkam de zi hip,
zen hom owasna desa tame nuk. Zëno
mae mo nola dekam nama drak-

drakna, zep zëbe mae hap man tangan gwa-gwa gwizimk— desa de tame gun hupye. Yesus kim zi sang-sang beyam-byana Genesaret dawem ta gwibirkike:(Mat 14:34-36)⁵³ Genesaret kim bulkum yaing gwek, ho gutu men eihyanak,⁵⁴ kim atiti gwek, zëwe de zini hëndep dekam zep Yesussu tame dazak, “O an zenke.”⁵⁵ Zen dekam zep tingare langna iwe de ë-ë san gubiridan hap ëhlu-hluk gwe gu nusenk. Zen kim anakan nasal gwebla'ak, “Angkam Yesus zao gwë'ara,” dekam zep zi sang-sangna zato naban desan dep kap nulhal gwe'anzak.⁵⁶ Yesus men desan ki tända gweka zi sang-sangna

hen zëwe nolëyaing gwenda gwek–
sap ë yalak, sap ë bete-teknak, hen
sap ora san de gol-gol mae san. Hen
pasar maenak kang nul gwek, dekon
zep Yesussu abe da gwek, “Bian, zi
sang-sangna an wëhë baju top en mae
nakon Emsa olk ta'anka?– dekakim
tol dawem gweka.” Tingan men zen
olk da gwek, zen dekam zep hëndep
ëdawem gwe-gwek.

1. + *“Te-ala beya”kam, Markus man
ale gulku “200 dinar.” Dinara zen
zëno mae mo perak tangankam de
te-ala kaso. Zen dekam
anakarekam: Zi de aha-ere yakla
blalkam syal gwenna, zëno gajina
dekam aha-ere perakkam de te-ala*

*kasokam. Zep 200 dinara, zen te-
alana mam tanganna– san de dua-
ratuskum de zi mo aha-ere
yaklakam de syal tan gajina kiye.*

7 Mae hap de ol: Auyan-aza mo titi ta gwibin ola ban man Alap mo ola ban ilman në gwenan.(Mat 15:1-

9)7¹ Aha yaklakam Farisikam de gubirida gwen wenya Musa mo olsa de tawa ta gwibin wenya ban Yerusalem kon Yesus onak dep yaing

gwezak. ² Hwëna zen man Yesus hon de ang ta gwen wenyaka hla nulidak— auyan-aza zik mo ëpba ol san de taha hlë tazimdin srëmkam tembane tannak. Zen man dekam enlala neibiridak, “Zen an mes Alap mo nwenak ëkun gwenan.” ³ Yahudi

zini zen kirekam zëre mae mo orep de auyan-aza mo ëpba ol san ang ta gwenan, hwëna Farisikam de gubirida

gwen wenya, zen zen tangan sërkam
desa kyang-kyang nulsuk gwenan.
Zen bëjen mae tembane tan– zëre
mae mo auyan-aza mo ëpba ol san de
kire enkam tahasa hlë tazimdin
srëmkamye. ⁴ Ba maesa de pasarak
gonna, zen bëjen hokam de su tabin
srëmkam twinbin. Hen beya tanganna
zëre mae mo ëpba ola– zen men desa
tangan kyang-kyang nulsuk gwenan,
mok, blang, cerek, [hen tum] maesa
de su tablanda gwen naye. ⁵ Musa
mo olsa de tawa ta gwibin zini in
Farisikam de gubirida gwen wenya
ban dekam zep Yesussu dakensiblik,
“Ebon de ang ta gwen wenya ba hap
nëno mae mo auyan-aza mo ëpba ola

nulmun gwe'an?— tembane dëre ta gunnuk de tahasa nonol hokam hlë tazimdin srëmkam de tembane ta gwenkamye. Zen mes Alap mo nwenak ëkun gwenan.”⁶ Ki zep ding gulzimki, “Em an eiwa ëk enkame ëgu gwenan, ‘Ëe an Alapsa de betek gweblanna.’ Eiwa, Yesaya Bak mo ola man ebe mae hap dakastilzim'in— zen insa Alap mo ola anakan ayang gulkuye, ‘Zini in ëk enkam Asa betek në gweblanan, hwëna zëno mae mo enhona Abon onakon langa tangannak.”⁷ Zen waba hap Asa boklena kom da gweblanan, sap zen zi zëre mae mo titi tabin olkam tawa da gwibirin— san de ano

olkam de tawa tabinni kiye.”” - 8

Anakan zep waulsuzimki, “Em Alap mo ola ema eibir kini gwenan, hwëna zi mo olsae kyang-kyang ulsuk gwenan.”⁹ Etan ki zep gubiridaka,

“Em an eiwa tewesin tanganna, zebe Alap mo ola eibir kini gwenan, hwëna auyan-aza mo ëpba olsae kyang-kyang ulsuk gwenan.”¹⁰ Sap

Alap mes Musa Bak hap ola ansa golblaka: ‘Ane-biasa em blikip gwesik gwizimdin.’ Hen anakan mas gulku, ‘Men nara an-bi zemka lamang sonna, zen hëndep tok hap em karek

tan.’ - ¹¹ Hwëna em an ema anakan tawa la gwibirin, ‘Ane-bia mo ol san sap esa ang ta srëm gwe-gwer—

anakan mae de lwankamye: Ane-bia de tahalha ännak, em sap esa anakan enbirida gwer, “Angkam äe molyë emsa mas gwizimk, sap ano te-alana an lamkam de Alap hap kap tablan habë lam ta'an.”¹² Eno mae mo tawa tabinkim, kirekam de an bi zemka blikip gwizimdin srëm zini man sam gwesi'ira. Zep eno mae mo tawa tabinni ema kim enbirida gwenan, ‘Bahem ane-biasa mas gwe-gwizimdin.’¹³ Zep ere mae mo auyan-aza mo ëpba tawa tabinni insa de kyang-kyang gulsunkum, zen hwëna dekam Alap mo ol tanganna insae kim hli ku'in. Hen beya tanganna— em mensa kirekam ulin

halasen gwenanye.”Mae hap de ol:
Zini an dekon Alap mo nwenak ëkun
gwe-gwenan.(Mat 15:10-20)¹⁴

Yesus ki zep etan zi beyana insa tagal
gwen hap gubiridaka. Kim tagal
gwek zao zep gubiridaka, “Kitak Asa
sane lak– ekakim tame uk.¹⁵

Mensa ëk tihî san zini ing nul
gwenan, dekon hom Alap mo nwenak
ëkun gwe-gwenan. Diki men zen zi
mo ëk tihî nakon wet so gwenan, zen
diki dekon Alap mo nwenak ëkun
gwe-gwenan.” -¹⁷

Yesus ki zep zi
beyana insa hli yuludaka, ki zep
golak tilki. Zëre hon de ang ta gwen
wenya ki zep du nëblazak, zao zep
dakensiblik, “Bian, kun gwen hap de

ola insa gulk sun blaonnara, emki abe mae hap srip gulsuzimdin.”¹⁸ Ki zep ding gulzimki, “Em san hen home tame ul? Ki em san hen zi trana in han apdenak?— enlala joblo-topna. Men desa ëk san olgwen gwibirin, zini dekon bëjen Alap mo nwenak kun gwen.¹⁹ Sap zen hom enhonak til gwenan. Zen ulpnuk hata gwenan, hëndep ukum zebe ana gwibirin.”Ëe an Markus. Ëe ama ola ansa ebe mae hap srip gulsuzim'in: Kirekam kim Yesus tawa tabirki, zëno dam gulsunnu a kirekam mo: Tïngare tembanena zen Alap mo nwenak dawemna. Tembane nakon bëjen Alap mo nwenak kun gwen. Dekam zep

etan ayang gulzimki,²⁰ “Diki men zen zi mo enho nakon hatase gwenan, zen diki zini dekon Alap mo nwenak ekun gwe-gwenan.²¹ Sap zen zi mo enho nakon anakare kareksa de gon hap de enlala jal-jala hatase gwenda:kahalo gwen hap dena,sowë hap dena,zisi de tan hap dena,²² hen wesya de lirak oson hap dena,te-alasa de hole-hle gwibin hip dena,aha zisi de taïl giblin hap dena,hen ahak-ahak tan hap dena,zi bosyansa de tonsublun hap dena,bola-bola gwen hap dena,nol drak-drak gwen hap dena,saher srëmkam de gwë gwen hap dena,hen zi bose zemka de anakare hap husus gweblan hap dena,

‘Zen en dawemsa gul iri.’²³ Tïngare kirekam-kirekam karek enlalana in, zen enho nakon wet so gwenan. Zini zen diki dekon Alap mo nwenak ëkun gwe-gwenan.”Yesus kim Yahudi srëm we mo eini hlaulbirkike:(Mat 15:21-28)²⁴ Yesus dekam zep langna in kon zëre hon de ang tan wenya ban golësek gweka– ë darena Tirus hen Sidon mo lang san dep. Zëwe zi mo golak zep sowë enkam golëbiti gweka– zi beya de anakan tawa gweblan srëm hap, “Zen mes awe hata zala.” Hwëna Zen toton banakan dep?– tawa gweblan srëmkam de hatan naye.²⁵ Zep Yesus hom zëwe holo gwe'anka, dekam zep hëndep

wenya Zëbon hatazak. Wenya in Yahudi wesya hom. Zen Tirus mo lang nakorena, hen Yunani olsa de ton gwibinni. Zëno wenam tola mes dowal bi gwibirki, zep zen kim Yesussu anakan salblak, “Zen mes hatanda,” dekam zep hëndep zëno nwenak ik gwe hezak. Dekon zep abe tasek, “Ano wenam tolsa emki dawem gun. Dowal mes tol bi gwibirki.”²⁷ Ki zep ding gulbirki, “Em Yahudi wesya hom! Èe de emsa mas gwibinkim dekam sa hwëna nwe-mase gwer— san de Yahudi zi mo walas hap de tembanesa de lwa hap yal tazimdinni kiye.”²⁸ Ki zep hwëna ding gulbluk, “In eiwa, Bian.

Dikire Yahudi walas tembane tak. Lwana hwëna meja iltikinnik sa teinikinser. Men zen walas ëk nakon alti'ik, zen desa sa hwëna dwenblandal. Zep em de asa mas gwebinkim, ki Yahudi walasna molya ëusak gwek.”²⁹ Yesus ki zep ding gulbirki, “Sap kirekame dawemkam asa ding gulblunda, dowala in mes eno wenam tola kon wet sonda. Sap esa song gwera.”³⁰ Wenya in dekam zep gol san dep song gwek. Golak wenam zem insa anakan zep hlau'unzak, “Deyol dërenak sëwehen nik glang-glang gwe'an, hen eiwa dowala in mes tangan zëbon onakon wet sola.” Yesus kim dawemkam de ol

ton gwen srëm hen i srëm zini dawem takake: ³¹ Yesus kim etan Tirus mo langna in kon zëre hon de ang ta gwen wenya ban golësek gweka, dekam Sidon mo lang san zep tamanka, hëndep Ho Gutuna Galilea san tineka, hëndep lang bosena Ëna Dare Taha-tap hataka. ³² Zao zep zi i srëmna hen dawemkam de ol ton gwen srëmna Yesus onak dep nërhatzak, zao zep Yesussu abe dazak, “Bian, emki tahasa de tehabla inenkam dawem tan.” ³³ Yesus dekam zep zini insa zi beyana in kon zë-ere san dep zer halka, zao zep zëre mo taha bolsa zini in mo inik se soblan daka. Hen zëre mo tahanak ol

tepsa tipsiki. Ol tepna inkam zep zini in mo mahala dra tablaka. ³⁴ Ki zep hwëna ngli san kara gwe seka, deban ensasana langa tasiki, ki zep zini insa Ibrani zëre mae mo olkam gubluka, “Efata.” Efata mo enlalana, “Em yak nën.” ³⁵ Zini in mo ini hëndep dekam zep yak nëblak. Mahala hen dekam zep jahalha gweblaka. Ola dekam zep hëndep dawemkam tonka. ³⁶ Etan kim zi beyana in osan dep zon ta zaka, zao zep jalse gwibiridaka, “Ëe ansa zini dawem tanan, etan bahem mae ëton naseran.” Hwëna kirekam sap jalse gwibirida gweka, zen hwëna man kim tangan sërkam ëton nasen gwek. ³⁷ Tingan

men zen ësane gwek, man tangan sèrkam dengguanblak. Zen man ègu gwe'ak, “Eiwa, zini an wehasa hom, in zep ki kirekam dawem tabirida gwenda. Sap i matna, zen hèndep dekam sa ki ësane gwer. Sap ol srèmna, zen hèndep dekam sa ola èton!”

1. * 7:7 *Yes 29:13*

2. * 7:10 *Kel 20:12, 21:17, Im 20:9, Ul 5:16*

3. + *Ahakon men zen orep Markus mo ola ansa etan ale nul gwek, ayat enam-blasna man mas nuk. Markus 4:23 nakore naka etan zao mas nuk.*

8 Yesus kim empat ribukam de zi beyam-bya hap tembanena golzimkike:(Mat 15:32-39)8¹ Zao hom tangan holo gwe'ak, ki zep zi beyam-byana Yesus onak dep tagal gwezak. Tembanena kim tap gwizimki, Yesus ki zep zëre hon de ang ta gwen wenyaka haen gwibiridaka, zao zep gubiridaka,² “Ëe ama zi trana ansa dawemkam kwasang gwibirida'an, sap zen mes dan-ahare yaklakam awe Asa nërgwëk, hëndep angkam zëno mae mo tembanena mes tangan tap gwizimdi.³ Ëe de usak naban de sek gwen hap gubiridankam, zen sa hwëna ora san ëtilsik song gwer, sap

ahakon an langa nakon yaing gwezak.”⁴ Zëre hon de ang ta gwen wenya in ki zep ding nulblik, “Zi srëm langna awe, tembanena endawe esa ol?— dekam de zi beyam-byana ansa sul sonen hapye.”⁵ Ki zep hwëna takensibiridaka, “Eno mae mo rotina banaka'en?” Ki zep ding nulblik, “Tuju enkam.”⁶ Yesus ki zep zi beyam-byana insa teinikin niran hap gubiridaka. Ki zep tujukam de rotina insa kap taka, dekam zep Alap hap dawemna golblaka, ki zep hwëna ahap tabirki. Desa zep zëre hon de ang ta gwen wenya kip etan-etankam kap ta gwizim'inika— zen dikim kae gwibin hip.⁷ Hogwe

bete-tekna hen da-en zë nola'ak.
Yesus etan hogwena in hap dawemsa
Alap hap golblaka, ki zep hen
gubiridaka— dekam de hen kae
gwibiridan hap. ⁸ Kim
dwenblandak, zen man tangan ëitri
gwek. Mosrona kim tagam dak, yu
yawal-yawala tuju enkam zep
ësuwek. ⁹ In zen tembane tak
beyana san ha empat ribu enkam mes
yap. Yesus ki zep sekwak gwen hap
gubiridaka. ¹⁰ Zëna zëre hon de ang
ta gwen wenya ban dekam zep
hëndep Dalmanuta mo lang san dep
bulkum golësek gweka. Yesussu kim
owassa de syal gwibir-zimdin hip abe
dakke:(Mat 16:1-4) ¹¹ Farisikam de

gubirida gwen zini ki zep Yesus hun de ol zerkeisa-keisa gwen hap yaing gwezak. Zen dekam de akasiblin hap anakan abe dak, “Emki ngli nakore owassa ap syal gwibir-zimdin. Zen dekam asa emsa anakan laibliblal, ‘Zen eiwa Alap onakon hata zaka.’”

12 Yesus nonol enlala dowe hanan naban zep ensasana langa tasiki, ki zep gubiridaka, “Em bap auhu-kama enlala zini ngli nakore owassa de ebe mae hap syal gwibir-zimdin hip Asa abe lal. Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Em makare zi hip Eë bëjënë owassa syal gwibir-zimdin.”¹³ Kirekam kim gubiridaka, ki zep zë hëndep hli

yuluda guk halka. Bulkum zep zëre hon de ang ta gwen wenya ban men eihya san dep golëtablan gwe kinika. Yesus kim gubiridakake, “Dawem. Farisi hen Sadukikam de zi mo ragisa ema ulinnink.” (Mat 16:5-12)¹⁴ In kim bulkum sek gwek, Yesus hon de ang ta gwen wenya hwëna hom tembanena sowe henkam kap dak. Rotina hwëna aha-en tol ing nuk.¹⁵ Yesus ki zep ola gulk sun blaonzimki, “Dawem. Terya-tyakam lowehék. Farisi zi mo ragisa ema ing ulink. Hen Herodes moka ema hen ing ulink.” -¹⁶ Zëre hon de ang ta gwen zini in hom anakan dam nulsuk, “Kire hap ki asa gubiridala,” zep

hwëna zënaka donbirida'ak, “Nen home rotina bitî lazal. In zep ki nësa gubiridala.”¹⁷

Yesus hwëna mes tawa gwibiridaka— insa zënaka donbirida'ak, ki zep gubiridaka, “Em ba habe roti bitî tazan srëm hap enaka lonbirida'an? Em ba hap tangane tame ul srëm gwe-gwe'an?! Em in eiwa enlala joblo-topna.”¹⁸

Em dwan nwenä kike. Em ba habe hla kul srëm gwe-gwe'an? Em dwan ini kike. Ba habe ëgwë gwe'an?— san de ësan srëmna. - Em san home enlala eibi'in?

¹⁹ Mensa aha-ere taha-tapakam de rotina lima ribukam de zi hip ahap tabir-zimk, dekam tembane mosrona kime tagam lasik, yuna banaka'en

ësuwek?”Ki zep ding nulblik, “Dua-
blas enkam.”²⁰ “Hen mensa empat
ribukam de zi hip tuju enkam de
rotina ahap tabir-zimk, dekam
tembane mosrona kime tagam lasik,
yu yawal-yawala banaka'en
ësuwek?”Etan ki zep ding nulblik,
“Tuju enkamke.”²¹ Dekam zep
gubiridaka, “Ki em ba habe tame ul
srëm gwer? Ëe san rotisa de bitï tazan
srëm habë emsa gubiridal.” -Jesus
kim Betsaidak zi nwe dïminni dawem
takake:²² Betsaidak kim yaïng
gwek, zi nwe dïminni ki zep Yesus
onak dep nër halzak, zao zep abe
dazak, “Bian, emki zi nwe dïminni
ansa tahasa tehabla inen— dekakim tol

etan nwesa kara gweka.”²³ Yesus ki zep ëna in kon tahakam irik ta halka, zao zep oltepkam nwena insa dra soblaka, ki zep tahana nwenak tehabla ineka. Tahana insa kim teisyasiki, ki zep hwëna takensiblika, “Em wëhë dawemkam hlauluda'ara?”²⁴ Zini in dekam zep kara gweka, ki zep ding gulbluka, “Kië. Èe kië zini kara tabi'in, hwëna san de te de ëtë naseranna kiye.”²⁵ Yesus ki zep etan nwenak tahana tehabla ineka. Dekam tangan zep dawemkam kara gwen hap alp gweka. Dekam zep hëndep nwena in etan sërkam tangan dawem nëblak, hëndep lalak tangankam kitak kara

gweka— men kiye, dīmin nēblan srēmnaḱ kim gwēkake. ²⁶ Yesus dekam zep gubluka, “Dekam gol san song gwe. Hwēna ë san bahem tamaran, ki sa anakan ëtawa gwer, ‘Zen mes dawem tala.’” Petrus kim Yesussu anakan kira takake, “Bian, Em an Zen— Israelsa de ngaya tabin hip de Zi niye.” (Mat 16:13-20, Luk 9:18-21, Yoh 6:66-71) ²⁷ Yesus ki zep zēre hon de ang tan wenya ban ë bosena Kaesarea-Pilipi mo golek de san de ë-ë san golësek gweka. Oranak zep takensibiridaka, “Zi mo Asa de dam tasīnkim, Ëe an nara mo weinak debë hatazak?” ²⁸ Ki zep ding nulblik, “Ahakon man emsa nen

gweblanan, ‘In baptis ta gwibin zini Yohanis Swe tin nikon etan ngaya gweka. In zen hwëna Yesuskum bosenä li yul soneka.’ Hen ahakon man emsa nen gweblanan, ‘In Elia Bak mo weinak Alap mo olsa ayang gul gwizim'ira.’ Hen ahakon man emsa enlala në gweblanan, ‘Zen diki ahanik mo weinak dep jowe zaka—men zen orep Alap mo ola ayang nul gwekke.’”²⁹ Ki zep etan takensibiridaka, “Hwëna ere mae mo Asa de dam tasinkim, Ëe an diki nara mo weinak dep dena?” Petrus zep ding gulbluka, “Bian, Em in Zen—Israelsa de ngaya tabin hip de Teipsin niye.”³⁰ Ki zep hwëna jalse

gwibiridaka, “Asa insa kirekam dam lasinin, aha maesa hwëna bahem gubiridan.” Yesus kim nonol tanganna Zën de kareksa goitowen hap dena hamal hap gu-gubiridakake:(Mat 16:21-28,Luk 9:22-27)³¹ Yesus ki zep kon gwisibir hana'anka— zëre hon de ang ta gwen wenyaka de anakan tawa tabinkim, “Alap mo dwam gwibinni abe hap dena a kirekam sa lwal: Ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëë karekna mam tangan naka asa goitower. Yahudi mo nol-nola ban, Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna, hen Musa mo olsa de tawa ta gwibin zi niban sa Asa baes nëblal. Ki sa hëndep Asa dal.

Hwëna yaklana dan-ahan, ki asa etan tin nikon ngaya gwer.”³² Zen dam-dam enkam kirekam gubiridaka— zen de karekkam dam gulsun srëm hap. Petrus ki zep hwëna Yesussu ora nakon de asyal hehan hap gubluka, zao zep anakan jalse gwebla'anka, “Em bap kirekam gulu! Kina ki bëjen kirekam lwan.”³³ Hwëna Yesus ki zep lure san ahakore zëre hon de ang ta gwen wenyaka lero gwibiridaka, ki zep zëno mae mo inik Petrussu anakan jalse gweblaka, “Em in dowal mo kigi! Ki lun em gwën. Eno kirekam de enlalana in Alap mo dwam gwibin sin denaka hom. Zen auhu-kama zi mo dena.”³⁴ Dekam

zep Yesus zi trana insa händep zëre hon de ang ta gwen wenya ban haen gwibiridaka, ki zep zë gubiridaka, “Men nara Abon de ang gwe-gwen hap dwam gwenna, zen diki zëre mo gwënnä zen eititi gwibin— dekam de zëre hap de te-lidak son wë son naban Asa zertronda gwen hapye, anakare enlala naban, ‘Ëe sap asa Yesus hun apdenak lil.’ ³⁵ Sap men zen de zëre mae mo auhu-kamanak de gwënnä anakan noläiri gwe'ak, ‘Ëe babë Yesussu de ang gwe-gweblannak karekna goltowe gwen,’ ki zëno mae gwënnä in sa jek-jak gwer. Diki men zen Asa de ang gwe-gweblan hap hen abe hap de ol dawemsa de gol halada

gwen hap zëre mae mo gwënna sosok
nul gwe'ak, hëndep zao mae de tin
hip, zen zen sa hëndep denaban
ëngaya gwer. ³⁶ San ha dawemna?—
em de sërkam te-ala beya gwenkam
kitak de okamana ansa bi gwibinni,
dekam de hwëna ere mo gwënsa tihis
gin hip. Kirekam dawem naka hom!

³⁷ Tinkim san ha emaka te-ala
beyana inkam ba maesa Alap hap
golbla'ara?— dekam de etan ngaya
gwen hapye. Kina ki bëjen. ³⁸
“Auhu-kamanak de zini man Alapsa
hli da gwenan— dekam de dowal-
dowalsa ang gwibirida nasen gwen
hap, hen kirekam-kirekam kareksa
dikim gulin halasen gwen hap.

Hwëna Abon de ang gwe-gwen zini em de zëno mae mo ngirin nikon anakan de gunsu saher gwenna, ‘Ëe Yesussu de ang gwe-gweblan zi,’ ki ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe kimë Bian mo ngatan naban hen sosen naban zëno dam taha nakore zi niban golëyaing gwe'anzak, Ëe molyë hen emsa anakan kira tak, ‘Zini an eiwa Asa de ang gwe-gweblanna.’”

1. + *Yahudi zi mo gulk sun de ol blaon gwizimdinkim, zen ragisa enlala nei gwibik—zen san de zi mo karek-karekna kiye. Sap ragina, roti mang-mang gunnu man hop gul gwenan. Zep zen san de zi mo*

*karek-karek de aha zi sin dep
hlimin song gwe-gwenna kiye.
Emki hlaun 1Kor 5:6-8, hen Gal
5:9nak.*

2. * **8:18** *Yer 5:21, Yeh 12:2*

3. + *Ayatnak awe Yesus mo olsa de
dam gulsun hup, emki Mat
16:12nak hlaun.*

4. + *Yesus Yahudi mo aïtbinkim
“yaklana dan-ahan”kam guku.
Nëno mae mo aïtbinkim, Zen “zëno
ka'an”kam maka guku, ahaksa,
“yaklana dan-dan”kam. Sap Yesus
Jumatkam tilki, hwëna Minggukam
zep ngaya gweka.*

99¹ Ki zep etan gubiridaka, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Em an zene awe lowe he'an, em molye ahakon na-en juwek— Alap mo yakla yalak de zaun srëmnakye. Em esa Asa hla lal— Ëë kimë zëre mo soson yawala ban zëre mo bosekam de irik gin hip hata'an zakye.” Yesus kim aha nwe-mase gwekake:(Mat 17:1-13,Luk 9:28-36)² Yaklana kim enam enkam damank, Yesus dekam zep zëre hon de ang ta gwen wenya Petrus, Yakobus, hen Yohanis mae en han zë-en kwatap yawal san dep golësek gweka. Hwëna dan-ahare zini in mo nwenak zep Yesus mo timni liwe heblak. ³ Zëno pakeanna man

tangan sërkam ngap-ngap nëblak hen man nalilingtilbli'ak. Okamanak de ngap-ngap kire-kirena, men ki ogom ngap-ngapna, zen man kitak lwala he'an— zëno ngap-ngap nakonye. ⁴ Ki zep hwëna Musa Bak ne Elia Bak ne mumuk ennak jo kë zaka, hen Yesus hon de ang tan dan-ahare zini in ki zep zë nakek— zen kim Yesus hun ëraisil gwe'anaka. ⁵ Petrus ki zep hwëna Yesussu totoresa gubluka, “Bian, dawem tanganna— nen de awe lowehe gwen hapye. Zep ëe asa gol kluksa dan-ahan syal ëblandal— ahana Bian ere hap, ahana Musa Bak hap, hen ahana Elia Bak hap.” ⁶ Hwëna Petrus insa kirekam gubluka, hyanak

zëna man saher gwibi'inka, “O ëe an ba habë kirekam gublul!” Sap zen wal bose dare zem in han man sërkam ziairi'anka.⁷ Hwëna butna ki zep zë wale tabirzik, hen butna iwe zep ola ësak, “An ano Tane— ëre mo dang tininak de tanganna. Desa em sal gweblan.”⁸ Zen nabal-bakam zep sap men-san an-sankam ëkaratda gwendak, hwëna zi maena hom zë hla dak. Hwëna Yesus Zëna en naka zë hla dak.⁹ Kwatapna in kon kim etan golëtine gwe'anka, zao zep gubiridaka, “In desa ki ena hla kul, etan aha maesa bahem gubiridan—ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe de nama tin nikon ngaya

gwen srëmnakye.”¹⁰ Zen man Yesus mo ol jalse gwibiridanna in san ang tak, hwëna zë-erenak zep zë-en anakan don gwibik, “‘Tin nikon de etan ngaya gwenna,’ zen banakarekam sa lwal? Nen home dam ulsu'un.”¹¹ Dan-ahare zini in dekam zep hwëna dakensiblik, “Elia Bak mes-am lwa hala. Ëe hwëna ama tim ul, ‘Zen sa Emsa ngeirbli zala.’ Sap Musa mo olsa de tawa ta gwibin hip de zini kirekam am ëgu gwenan, ‘Zen diki nonol Elia Bak sa etan lwahal zankam ngeirbli zala, ki sa hwëna nësa de ngaya tabin hip de Zini hata zala.’” -¹² Yesus ki zep hwëna ding gulzimki, “In sap eiwa kirekamke.

Elia zen sap kirekam-kirekamsa de nonol sul sone gun hup de zini zen—Israelsa de ngaya tabin hip de Zini Ëe de hwëna kirenak hatazan hap. Hwëna Alap mo ola ahana hen ki, kirekam de hen Abon jowen hap dena— men zen anakan lwakye, ‘Ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna sa baes nëblal, hen karekna mam tangan naka sa goltowe gwera.’

- 13 Hwëna ëe ama emsa gubirida'an, Elia zen sap mes eiwa Asa ngeirbli zaka, hwëna zini zëre mae mo dwam gwibin sin kirekam-kirekam karek-karek ensa nol gweblak— men kirekam hen zëbe hap dena Alap mo olak hamal hap lwakke.”Jesus kim

dowal mo tilblin walas tola dawem takake:(Mat 17:14-21,Luk 9:37-43)¹⁴ Yesus kim etan zëre hon de ang ta gwen zi dan aharena in han golëlwandahal zaka– ahakore zëre hon de ang ta gwen wesyan dep, hwëna zi beyam-bya naban zep zë hla nulida'ak. Musa mo ol tawa ta gwibin wenyik zë Yesus hon de ang ta gwen wenya in han nolëol tetek gwe'ak.

¹⁵ Hwëna Yesus Zënaka kim hla da guk, ausa zep anakare hap nohlo gubluk, “Zëna man hata'ara.” Dekam zep hut tu ane gun hup ëhlu-hluk gwezak. ¹⁶ Yesus ki zep takensibiridaka, “Em ba habe ëol tetek gwesan?” ¹⁷ Hwëna zini ki zep

zi trana in kon ding gulbluka, “Bian, ðe ðere mo walassaë ebon dep zer halzal. Dowal til gweblanda, zep tol ol srëm gweka. ¹⁸ Dowala in kim til gweblanda, dekam zep ëk tutum nuban kamanak zënaka zerheir isen gwenda. ðkna dekam zep hen ngalk-ngalk so gwenda, hëndep dekam zep tïngare timni kyang-kyang gwegwenda. ðe mesë sap ere hon de ang ta gwen wenya zersa sonen hap gubiridal. Hwëna man sap nakablal.” ¹⁹ Yesus ki zep gubiridaka, “Eiwa, angkam de zini em ei nibarena hom tangan! ðe san ëse nakaë sap emsa golëlowehe gwek?! ðe ama bae— eban mae de

holokam golëlowehe gwen naye. An san emki walasna insa zerhalzan.”²⁰ Ki zep nër halzak. Dowala in kim Yesussu hla taka, dekam zep walasna insa yal-yal taka, ki zep hëndep kamanak zerheirki, zao zep ëk tutum nuban ololo gwe'anaka.²¹ Yesus ki zep bi zemka takensiblika, “Dowala in bawalkam kon gwesibli hanaka–kirekam de gwë gweblan naye?” Ki zep ding gulbluka, “In beteknak ki hëndep til gweblaka.”²² Dowala in syauknuk de zerheir gwenna mes beya taka– hen honak de keing ta gwen naye. Zen kire tangankam tan hap am ki gwëbla'ara. Hwëna eno sosen de kirekam lwablankam, emki

tol asa kwasang gwizimdin hen mas gwizimdin.”²³ Yesus ki zep hwëna jalse gweblaka, “Ha! Em bap kirekam Asa gublula, ‘eno sosen de kirekam lwablan’kamyë? Ki em home Asa taïblïbla'ara. Em de Asa taïblïblankam kina ki banakare maena man?– Ëë de ebe hap syal gwibir-blin srëm hap denaye!”²⁴ Bi zem in dekam zep hëndep ol mamkam gu aneka, “Ëë sap ama Emsa taïblïbla'an, hwëna sowehen tangankam homë. Emki ano Emsa de taïblïblansa ap esek gul seblan!”²⁵ Yesus kim hlauludaka, “Zini angkam man hlu-hluk gwe-gwe zankam Asa dot dasi'in,” ki zep dowala insa gubluka, “I srëm hen ol

srëm dowal, walasna an kon em wet son. Bahem etan tilblin.”²⁶ Dowala in ki zep hërheka, etan ki zep walasna insa karek tangankam yal-yal taka, ki zep hëndep zëbon onakon wet soka. Walasna in tok makan zep zë lwa'anka. Zi beyam-byana in dekam zep nenblak, “In mes tilida.”²⁷ Hwëna Yesus ki zep taha nakon de zer inenkam li taka. Dekam zep hëndep dawem gweka.²⁸ Yesus kim zë-en golak gwë'anka, zëre hon de ang ta gwen wenya dekam zep zë-en du nëblazak. Zao zep dakensiblik, “Bian, ëe ba hap tanganë dowala insa ëralsa sone srëm gwer?”²⁹ Ki zep ding gulzimki, “Kirekam de dowala,

toton banakare aha maekam bëjen zersa sonen. Zen aha-en diki Alapsa de abe ta gwen enkam de zersa sonen.”Jesus kim etan Zën de tin hip dena tonbiridakake:(Mat 17:22-23,Luk 9:43b-45)³⁰ Jesus dekam zep zëre hon de ang ta gwen wenya langna in kon golësek gweka, Galilea san zep golëtaman gweka. Zen hom dwam gweka zi de anakan tawa gweblan hap, “Jesus zëwe gwe'ara.”

³¹ Sap Zen dekam dua-blaskam de wenya in ensa tawa ta gwibi'inka. Zen anakan tawa ta gwibi'inka, “Ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa sa jal zi mo tahanak dep tapbla dazim. Zen sa hëndep Asa dal, hwëna

yaklana dan-ahan ki asa etan tin nikon ngaya gwer.”³² Hwëna zëre hon de ang ta gwen wenya hom tame nul gwe'ak— insa kirekam tawa ta gwibi'inkaye. Hwëna takensiblin hap man närihlak. Dua-blaskam de wenya kim mae hap ëol gwekke, “Diki ëe amaka nëre mae onakon mam gwe'an.”(Mat 18:1-9,Luk 9:46-50,17:1-2)³³ Kapernaumk kim dua-blaskam de zini insa golëyaing gweka, golak kim golëbiti gweka, zao zep takensibiridaka, “Em oranak basae ol eibir sinzal?”³⁴ Zen hwëna man nasalsiblik, sap oranak zen eiwa man mae hap ëol gwezak, “Diki ëe amaka nëre mae onakon mam

gwe'an.” ³⁵ Yesus ki zep tagal gwesin hip gubiridaka. Zëna dekam zep nikin aneka— dekon de tawa tabin hip. Ki zep gubiridaka, “Kitak ësane gwek. Zi de Alap mo irik ginnik mam gwen hap dwam gwenna, zen diki tingare zi mo babu gwen zi makan zen gwën. Zen dekam sa Alap mo nwenak mam gwera.” ³⁶ Ki zep hwëna walas tola haen gweblaka, dekam zep zëno mae mo nwenak de zaun hup gubluka, zao zep babang tan naban gubiridaka, ³⁷ “Zini men zen de ano bose hap aha zisi mas gwebla'anka— sap anakare walas tol maesa, Èe asa desa enlala gweblal, ‘Zen Asa mas gwebla'ara.’ Hen zi de

Asa mas gweblanna, Alap men Zen
Asa zer soneka, Zen sa desa hen
enlala gweblala, ‘Zen hen Asa dekam
mas gwebla'ara.’”³⁸ Ki zep hwëna
Yohanis gubluka, “Bian Guru, ëe
zisië hla lak— eno bosekam de
dowalsa golëalsa sone gwennak. Ëe
zebë jalse ëblak, sap zen nëbon mae
de ang gwe-gwen naka hom.”³⁹ Ki
zep hwëna gubiridaka, “Em bap jalse
ëblak, sap zi de ano bosekam owassa
syal gwibinni, kirekam de zini bëjen
nabakam Asa lamang tan.”⁴⁰ Sap
zini men zen nësa baes neibirida srëm
gwe'an, zen zen— nëbon mae onak
dep denaye.⁴¹ Eiwa denakaë emsa
gubirida'an: Zi de ano bose hap emsa

mas gwibiridanna— aha-ere ho mok mae tolsa de anakare enlala naban golblankam, ‘Zen Kristussu de ang gwe-gweblanna,’ ki Alap sa zëbe hap hen dawemna lamkam golblala. Zen molya golbla srëm gweka.⁴² “Men nara Asa de taïbliëlan zisi, sap hen anakare walas betek maesa, karek san dep zertoranna, zen dikim hwëna Asa hli tan hap, kire zini Alap sërkam tangan sa karek tala. Diki dawemna, zen maka zertoran srëmnak karekkam de tinsi hlaulku. Kaso dohon-honsa de holenak hule soneëlan naban de hi tateknak hiri tan maekam, ki zen molya karek san dep zertonnam, hen Alap molya karek ta'anam.⁴³

“Emsa de ere mo aha taha anakan titi da gwe'anam, ‘Haen, karekna ansa nen on,’ diki dawemna em blansin. Sap eme dare taha naban zigwë'anaka, ki esa hëndep Asa hli tala. Ki hwëna tinsin srëm syauknuk esa hëndep denaban gwë gwera. Blansinkim ki emaka sam gwesi'ira— aha-ere taha naban de Alap onak gwë gwen hapye.

-45 Hen kirekam, emsa de ere mo aha tana anakan titi da gwe'anam, ‘Kareksa de gon hap nen song ën,’ diki dawemna em blansin. Sap eme dare tana naban zigwë'anaka, ki esa hëndep Asa hli tala. Ki hwëna tinsin srëm syauknuk dep sa emsa hiri daser. Blansinkim ki emaka sam

gwesi'ira— aha-ere tana naban de Alap onak gwë gwen hapye. ⁴⁷ Hen kirekam, emsa de ere mo aha nwe titi da gwe'anam, 'Haen, nen karekna wakinsa karatda un,' ki nwenana insa em alsin. Sap eme dare nwe naban zigwë'anaka, ki esa hëndep Asa hli tala. Ki hwëna tinsin srëm syauknuk dep sa emsa hiri daser. Men zëwe kirekam de zini yal nulse gwenan, 'zao blëna hëndep denaban zëno mae mo timni hlok dasik gwibirin, hen zen man hëndep denaban syauk sal-sal ngirin nikon sang-sangna neis gwibirin.' Alsinkim emaka sam gwesi'ira— aha-ere nwe naban de Alap onak gwë gwen hap,

Zen kim de kitak irik gi'inkaye.”⁴⁹
Yesus ki zep gulk sun de ol
blaonzimdinni dan mas sozimki:
“Zep zini tingan syauk sal-sala sa
neis gwibir. Ahakon okama ennak sa
neis gwibir. Hwëna ahakon, zen
hëndep de tangan naban sa neis
gwibir.⁵⁰ “Em an zene Abon onak
ang ta gwe'an, em okamanak san de
hina kiye. Hina zen sap tembanesa de
dërek gun hup dawemna. Hwëna
blëble gwenkam, dekam tembanesa
dikim dërek gun hup dena man hom
gwe-gwenan. Hwëna em bahem hi
mo kim dërekna ëhom gwen. Ki
hwëna em molye aha-ere enlalakam
lowehe gwëk.”

1. * **9:11** *Mal 4:5*
2. * **9:12** *Yes 53:3-9*
3. + *Ahakorena men zen orep Markus mo ola ansa etan ale nul gwek, ayat 44na hen 46na man mas nuk. 48naka zë etan mas nuk. 48na, zen Yesaya 66:24 naban apdenak.*
4. * **9:47-48** *Yes 66:24*

10 Yesus kim wesya de baes gwibin srëm hap dena tawa tabirkike:(Mat 19:1-12,Luk 16:18)**10**¹ Yesus dekon Yerusalem mo lang san zep zëre hon de ang ta gwen wenya ban golësek gweka, hen weyana Yordan mo men eiha san de lang san dep golëtablan kinika. Zi beyam-byana zao zep etan Zëbon dep yaing gwe-gwezak, zao zep etan tawa ta gwibirki— men kirekam gwë gwekake.² Farisikam de gubirida gwen zini hen man Yesusu de akasiblin hap yaing gwezak. Ki zep dakensiblik, “Em banakane Musa mo titi tabin ola dam gulsu'ura? San ha zini we zemka sap de baes gwibinkim? San ha

bëjen?”³ Ki zep ding gulzimki,
“Musa ki banakan kire hap nësa titi
tabirki?”⁴ Ki zep ding nulblik, “Zen
anakan titi tabirki, ‘Zini we zemka sap
de baes gwibinkim, hwëna nonol baes
gwibin hip de suratsa de anakan ale
gunkum, “Ëe mesë kire hap baes
gwibik.””⁵ -⁵ Ki zep hwëna
gubiridaka, “Em in kitak kwasang
enlalana tawa naka hom, in zep Musa
kirekam ein ebe mae hap ale
gulzimki. ⁶ Hwëna diki Alap mo
dwam gwibin tanganna, zen diki men
kirekam okamana ansa de yang
gulsun nukon lwakke, ‘Alap nonol
tanganna zi niban wenya ban yang
sosuku.’ -Hen Zen dekam anakan

guku,⁷ ‘Zini an-bi zemka hli sonkam— dekam de we zeban aha-en en hapye.⁸ We-zi darena in dekam Alap mo nwenak san de aha-ere timni kiye.’ In zebë emsa gubirida'an: Alap mo nwenak we-zi darena zen dan hom. Zen hwëna aha-en.⁹ Zen in zep, Alap mensa aha-en sonna, zi bap zen etan kles son.”¹⁰ Golak kim golëbiti gweka, zëre hon de ang ta gwen wenya zao zep etan we baes gwibin hip dena insa dakensiblik.¹¹ Yesus ki zep ding gulzimki, “Zi de we zemka baes gwibinni, hwëna ahanaka de etan gonkam, dekam Alap mo nwenak zen mes nonol we zemka

yane-ne gulku, hen zëna kahalonak gwë gwe'ara. ¹² Hen kirekam, we de zi zemka baes gweblanna, hwëna ahanaka de etan zenkam, zen hen dekam Alap mo nwenak mes zi zemka yane-ne tak. Zëna kahalonak gwë gwe'an."Yesus kim anakan goltreizimkike, "Walasna an makare zini, zen zen Alap mo irik ginnik bitï gwe'an."(Mat 19:13-15,Luk 18:15-17) ¹³ Zini dekam man walas zemka Yesus onak dep kap nulhal gwe'anzak— Zen de tahasa tehabirida ine gwen hap. Hwëna zëre hon de ang ta gwen wenyik anakan jalse neibirida gwe'ak, "Walasna bahem an san kap gulhal gwezan. Bahem

Gurusa blostablan.”¹⁴ Hwëna Zëna kim hlauludaka, ki zep anakare ola ban jal gwibirida'anaka, “Em bap jalse eibiridal. Dikire walasna Abon nolëyaing gwe-gwezak. Bahem jalse gwibiridan. Sap walasna an makare wenya, zen zen Alap mo irik ginni bi neibi'in.¹⁵ Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Men zen de walas betetekna an mo kim Alapsa anakan daiblibla'ak, ‘Zen eiwa ano teipsinni,’ zen zen Alap mo irik ginnik bitigwe'an. Men zen de kirekam daiblibla srëm gwe'ak, zen molya Alap mo irik ginnik bitigwek.”¹⁶ Ki zep hwëna walas tane-nena insa babang tabin niban tahana tehabirida ine

gwe'anka— anakan de Biansa abe ta gwen naban, “Bian, walasna an hap dawemna gol gwizim.”Te-ala beya nabare zini kim Yesus hon hatakake:

(Mat 19:16-30,Luk 18:18-30)¹⁷

Yesus kim etan dekon song gwe'anka, zini ki zep hwëna Zëbon osan dep hluwe zaka, zao zep zëno nwenak boklena kom so zaka, ki zep kon gu seblaka, “Bian Guru, em aïris. Èe basa asa syal gwibir?— èe dikim hëndep de gwën hap denaka gul irin hipye.”¹⁸

Ki zep ding gulbluka, “Diki aïris aha-en tangan Alap Zë-en. Zep em Asa banakane enlala gwebla'ara?¹⁹ Em dwan mes-eme sap Musa mo titi tabin ola tawa

gwibirki— men zen anakan
lwakye: ‘Zini bahem tan. Bahem
kahalo gwen. Bahem sowë gwen. Zisi
bahem boton hap klak tan hen boton
olsa bahem gol hala seran. Zisi bahem
lwa tasin.’ Hen, ‘Ane-biasa em blikip
gwesik gwizimdin.’” -²⁰ Zini in ki
zep ding gulbluka, “Guru, ëe
beteknakë ki hëndep desan ang gwe-
gwek, hëndep angkam namaë desan
ang gwe-gwe'an.”²¹ Yesus hwëna
embwan naban zep hla taka, deban
zep gubluka, “Hwëna aha-en tangan
lwa kini'an— em de desan ang gwen
hap denaye: Em song gwen, ere mo
kire-kirena kitak tangan te-ala hap
lirak tabir. Te-alana desa tahalha zi

hip kae gweb-la-zim. Kirekame syal gwibi'inka, ki ngatan zi mo langnake hēndep de te-alasa beyakam lam ta'ara. Ena dekam etan hataza— Asa dikim ang gweblan hapye.”²²

Kirekam kim salblaka, dekam zep kon enlala dowe hanan naban song gweka— mae hap: Sap zēno kirekirena beya tanganna.²³

Yesus ki zep hwēna zēre hon de ang ta gwen wenya insa nwekam amjanbirki, ki zep zē gubiridaka, “Eiwa, gwa-gwa tanganna— te-ala beya zi de Alap mo irik ginnik hatan hapye!”²⁴

Zēre hon de ang ta gwen wenya in man tangan Yesus mo ola insa dengganbi'ik. Dekam zep hwēna

etan gubiridaka, “Ano walas, eiwa dam-dam naka hom— Alap mo irik ginnik de hatan hapye.²⁵ Te-ala beya zi de Alap mo irik ginnik tin hip dena, zen men kiye— unta yawal de jaron hul betek san tinni. Kire otweran yawala toton bejen tin.”²⁶

Kirekam de esane gwenkam, zen man etan serkam etenggwank, dekam zep zenaka dakensibiridak, “Hare eiwa kire tangankamke! Ki hwena endan nik sa engaya gwer? Toton nara molya.”²⁷

Jesus ki zep hwena nwekam de amjanbin niban ding gulzimki, “Eiwa, ahu-kama zini zere mae mo ssonkam bejen zenaka ngaya tabin. Hwena Alap de zi hip

syal gwibir-zimdin srëm hap dena, aha-en mae hom tanganke.”²⁸ Petrus zep hwëna takensiblika, “Ki hwëna abe mae hap dena bankarekam sa lwal? Sap ëe mesë ëre mae mo tingare bi gwibinni Emsa de ang gweblanda gwen hap hli kulidak. Zep ëe basa asa lamkam ulin?”²⁹ Ki zep ding gulbluka, “Eiwa de tangan nakaë emsa gubirida'an: Zini men zen Asa de ang gwe-gweblan hap hen Alap mo ol dawemsa de gol halada gwen hap zëre mae mo bi gwibin kire-kirena hli nulida gwe'ak, zëbe mae hap sa Alap mam en tangankam kap ta gwizimdi. Zen mensa hli tandan naye— sap gol zem, aya-wal oso-wal

zem, an-bi zem, walas zem, hen sap
nga maena, ³⁰ zëbe mae hap sa Alap
nama de okamanak lowehe gwennak
sërkam de beya tangankam hen hë'ho
gwibin tangan wenyaka etan lup gul
gwizimdi— sap aya-wal oso-walkam
de gubiridan wenya, ane-biakam
dena, walaskam dena, sap gola, hen
nga maena. Hwëna kire zisi, zini hen
sa abe hap de jal hap karek da gwibir.
Hwëna Alap kim de kitak irik ginkim
kon gwesibir hana'anaka, Zen dekam
sa hen zëbe mae hap hëndep de
ëngaya gwen hap dena golzimdi. - ³¹
Hwëna beyana men zen sap angkam
bose naban lowehe gwe'an, zen zen sa
hwëna lamkam lure san ëgwër. Hen

men zen angkam bose srëm wenya
lowehe gwe'an, zen zen sa hwëna
lamkam ngein sin ëgwër.”Yesus kim
etan anakan gubiridakake, “Asa sa
dal.”(Mat 20:17-19,Luk 18:31-34)³²

Yesus kim zëre hon de ang ta gwen
wenya ban Yerusalem san dep
golëyaing gwe se'anaka, Zëna man
ngeirki. Dua-blaskam de zëre hon ang
ta gwen wenya äirin hip enlala nik
ëbeya gwen da'ak— mae hap, “An
banakan wëhë Yesus hup de jal hap
Yerusalemk lwa'ak?” Lun kon men
zen hen ang tan da'ak, zen hen äirin
nïban ang tan da'ak. Yesus ki zep dua-
blaskam de wenya in ensa engka en
golësyalhe halka, zao zep zëre hap

dena hamal hap anakan
tonbirida'anaka, ³³ “Ola ansa emki
ësan: Nen angkam Yerusalem san
debe yaïng gwe se'an. Zëwe sa ngatan
zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa
tapbla dazim— Alap mo golak de syal
tan zi mo mam-mam wenya kip, hen
Musa mo olsa de tawa ta gwibin
wenya kip. Zen sa hwëna Asa de tan
hap ola aha-en nul, hëndep Asa sa
Yahudi srëm zi mo tahanak dep
tapbla dazim. ³⁴ Zen sa hwëna Asa
lamang da gwer, hen oltepkam hol-
hol da gwer, hen sa Asa dangole
gwer. Ki sa hëndep Asa dal. Hwëna
yaklana dan-ahan, ki asa tin nikon
etan ngaya gwer.”Yakobus ne

Yohanis ne kim Yesussu abe lakake:
(Mat 20:20-28)³⁵ Ki zep Zebedeus
mo walas darena Yakobus ne Yohanis
ne Yesus hon apta zaka, ki zep zë
enblaka, “Bian Guru, ano nik mo
enlalana man lwa'ara— em de kirekam
abe nikip syal gwibir-zimdin hip.”³⁶
Ki zep takensizimki, “Em basae
dwam eibi'ira?— Èe de desa ep syal
gwibir-zimdin hipye?”³⁷ Ki zep
ding ulblika, “Em kime teipsinkim
irik gi'inika, èe ama dwam ë'an— eno
dam-taha irgwa-taha nakon de hen
teipsinkim inikirin hip.”³⁸ Yesus ki
zep ding gulzimki, “Hwëna ena home
tame u'ira— in zebe abe ëndaye. Karek
yawala men desa Èe goitowe'ak, em

wöhë desa de hen oltowen hap hohle
ë'ara? Ëe men kire dohon-hon nakaë
wei yu'uk, em wöhë hen desa de hen
wei kun hip hohle ë'ara?”³⁹ Ki zep
ding ulblika, “Ëe ama hen hohle
ë'an.” Zao zep etan guzimki, “Eiwa,
em hen esa tol oltowera— Ëe men
kiresaë goitowe'akye. Hen Ëe men
kire dohon-hon nakaë wei yu'uk, em
hen kire naka esa lamkam wei kuli.

⁴⁰ Hwëna men zen de ano irgwa
taha nakon hen dam taha nakon
inikin'inka, desa Ëe bëjënë dam
sosun. Zëwe de inikirin hip dena, zen
diki ano Bian Zëna mensa dam
sosuku, zen diki zen sa zë inikiri.”⁴¹
Hwëna dare taha-tapkam de ahakore

ang ta gwen wenya in kim zëno nik mo abe lan ola insa ësak, zen man tangan sisngin neizim'ik— mae hap, “Zen bap zen de mam ën hap abe lala!” ⁴² Yesus ki zep tingan tagal gulsuku, zao zep gubiridaka, “Ena dwan tawa nakake, Alapsa de tame tan srëm lang-langnak men zen anakan zënaka tim di gwibirin, ‘Ëe an teipsinni,’ zen man zëre kore naka jap nul sonenda gwenan hen nyaubirida gwenan. ⁴³ Hwëna em zëno mae mo kim bahem. Ebon mae onakon men zen mam gwen hap dwam gwe'ara, zen diki tïngare zi mo babu gwen zi makan zen gwën. ⁴⁴ Hen ebon mae onakon men zen teipsin hip dwam

gwe'ara, zen diki tîngare zi mo tana iltikinnik zen nikirin.⁴⁵ Sap ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna, Ëe an zi de Asa babu gweblan hap homë hatazak. Zep em hen ano tana wei san emki Asa zertro gwen. Sap Ëe tîngare zi mo tana iltikinnik de nikirin hibë hatazak— hëndep ëre mo angsa de tîngare zisi dikim hîl tî sonebin hip sosok tazimdin hip.”Yesus kim Bartimeus Bak, nwe dimînsî, dawem takake:(Mat 20:29-34,Luk 18:35-43)⁴⁶ Yesus kim zëre hon de ang ta gwen wenya ban Yerikok golëyaïng gweka, hen ahakore zi tra naban, dekon kim etan ëgwa ha'ak, hwëna zi nwe dimînnî ora alpnak nikin'inka.

Zëno bosenä Bartimeus, Timeus Bak mo tane. Zen te-ala hap kon aberbe ta sone gwibirki. ⁴⁷ Zen kim salka, “In Nazaret walya men Yesus taman'ara,” dekam zep taken soneblaka, “Yesus, Daud Bak mo Auyan-tane, asa tol kwasang gwebla.” ⁴⁸ Hwëna zi beyana in jalse nëblak, “Balkkam.” Hwëna zen mam tangankam kim taken sone gwe'anka, “Daud Bak mo Auyan-tane, asa kwasang gwebla!” ⁴⁹ Yesus dekam zep zausuku, ki zep gubiridaka, “Em kwang tan.” Kim kwang da'ak, zao zep nenblak, “Em luwen, hen emki sëwehen! Yesus man emsa gublunda—zëbon osan de song gwen hap.” ⁵⁰ Zi

nwe diminni in dekam zep nabal-
bakam de luwesik ane kininkam
deyol utuknu hiri gulin guk halka-
Yesus osan dikim song gwen hap. ⁵¹
Yesus ki zep takensiblika, “Em basae
dwam gwibi'ira?– Ëe de desa ebe hap
syal gwibir-blin hapye.”Ki zep ding
gulbluka, “Bian guru, ëe ama tangan
nwesa de kara gwen hap dwam
gwe'an.”⁵² Ki zep ding gulbluka,
“Angkam sap esa song gwera. Em
mese Asa taibliblala, in zebe dawem
gwenda.”Dekam zep ki hëndep
nwena kara gweka, dekam zep ora
san Yesussu ang gwe sebla halka.

1. * *10:4 Ul 24:1, Mat 5:31-32*

2. * **10:6** *Kej 1:27, 5:2*
3. * **10:8** *Kej 2:24*
4. * **10:19** *Kel 20:12-16, Ul 5:16-20*
5. + “*Sërkam de beya tangankam,*”
zen Yunani olkam “seratus kali
lipatkam.”
6. + *Bartimeus in kim Yesussu “Daud*
Bak mo Auyan-tane”kam taken
soneblaka, zëno dam gulsunnu
Jesus mo auyan-aza en hap denaka
hom. Sap zëno hatan srëmnak,
tïngare Yahudi zini “Daud mo
Auyan-tane”kam Israelsa de ngaya
tabin hip de Zini nen guk gweblak.
Sap Alap mo olsa de ayang gul
gwen zini zen kirekam nonol nen
gweblak, “Teipsin zini Daud Bak
mo ausu nakon sa hatala– nësa de

*ngaya tabin hip de Zi niye.” Zen
hen man Desa enlala nē gweblak,
“Zi sang-sang karekna sa hen
dawem ta gwibiri, hen karekkam de
lowehen nakon sa hil ti sone
gwibiri.” Zep zi nwe diminni in
kirekam hen mes Yesussu dam
tasiki.*

11 Yesussu kim teipsin zi mo kim Yerusalem kon hut du ane gukke: (Mat 21:1-11, Luk 19:28-40, Yoh 12:12-19)**11**¹   Jesus kim Yerusalemsa zigolek de ta'anka, nonol zaitun tra nabare kwatap teknek de ë darena Betania hen Betfagek zep golëyaing gwe'anka. Dekon zep zëre hon de ang ta gwen wenyaka dan-dan guzimki,² “Em ëna wakin san song ën. Kime apta'an haka, zao esa hëndep keledai tanena da tablan naka hla lala– zi mo zersong gwen srëm naka. Desa hil li-in halza.³ Zi de emsa takensizimdinkim, ‘Em ba habe hil li'ara?’– a kirekam ding ulzim, ‘Bian dwam gwebla'ara. Zen sa etan

nabakam zer sone zala.””⁴ Kim song
ëka, ki zep hëndep keledai tanena
insa hla laka— ora alpnak da dablak,
lilikin golek denak. Zao zep hëndep
hil li inki.⁵ Zini men zen zao
ëzau'uk ki zep dakensizimk, “Em ba
habe hil li'ara?”⁶ Yesus men
kirekam guzimki, kire enkam zep
ding ulzimki. Dekam zep nenzimk,
“Amki.”⁷ Ki zep hëndep ërlwa
halka. Kim ërhataka, keledai mo
tahan dannak zëre mae mo tahan
bajusa zep kang dasek. Ki zep zë
hwëna Yesus sewe seka.⁸ Hen zi
beyam-byana in baju zemka ora san
dëre dahak— desan de keledai tanena

in Yesussu zersong gwen hap. Hen ahakon yera ala makare naka ora alp san nublun gwe'ak, desa zep hen ora san dëre dahal gwe'ak. ⁹ Zini men zen nangeirblin da'ak hen lun ang nëblan da'ak dekam zep ëtaken gwe'ak, "Hë'ho, hë'ho! An Bian mo bosekam nësa dikim oto gulsun hup hata se'ara. Hë'ho! Diki Alap Zen zëbe hap dawemsa golblan. ¹⁰ Diki Alap Zen teipsin zini Daud Bak mo Auyantanena ansa mas gweblan—Zen dekakim tatetekam irik gilki. Hë'ho! Nen kitak teipsin tangan Zini Alapsa boltere tan!" ¹¹ Yesus kim hëndep Yerusalemk hata seka, Alap mo golak zep hëndep tilki. Zao kim amjanbiri

sen'anka, hwëna man zë nabakam kawe'ak. Dekam zep kon etan dua-blaskam de ang ta gwen wenya ban Betania san dep golësek gweka. Yesus kim tenya arana heip gulkuke:(Mat 21:18-19)¹² Zao de yaklanak kim Betania kon etan Yerusalem san dep golëlwanda ha'an zaka, Yesus dekam zep usak gwe'anka.¹³ Langa nakon zep tenya arana hlaul inki. Alana bubung tangan nik zau'uk. Dekam zep mae hap syal hebirki, “Eini wëhë.” Hwëna eini aha-en mae hom hlaulku. Ala enna, sap tenya ara mo tën tamlenak hom dekam zau'uk.¹⁴ Ki zep arana insa anakan gubirki, “Eno eini angkam hëndep molya dwinbik.”

Zëre hon de ang ta gwen wenya dekam zep nasalblak. Yesus kim pasar zini Alap mo gol tëm nakon golëalsa sonekake:(Mat 21:12-17,Luk 19:45-48,Yoh 2:13-22)¹⁵ Yerusalemk kim etan yaing gwek, Yesus Zëna dekam zep etan Alap mo golak til zika. Dekam zep kon men zen Alap mo gol tëmnak Alap hap de golblan kirekirena te-ala hap lirak da gwibik, desa golëalsa soneka. Meja-mejana men zao te-alana lirak da gwibik, hen komal-tum komal-tum maena men dekon mawa oholana lirak da gwibik, desa man kitak yal tazimki.¹⁶ Tïngare zini dekam zep jalse gwibiridaka, “An orasa hom! Alap

mo gola an san bahem ba maesa de teiredan naban taman gwe-gwezan!”

17 Ki zep zë hwëna tawa tabirki, “Alap mo olak man lwak: ‘Ano gola sa nen gwibir, “An tîngare zi ausu dekon Biansa gu sone gweblan hap de gol.”’ Em an hwëna ‘sowë zi mo aning gol habe li kul sone gwe’an.’”

- 18 Alap mo golak de syal ta gwen zi mo mam-mamna hen Musa mo olsa de tawa ta gwibin wenya kim Yesus mo kirekam de gweibiridanna insa ësak, dekam zep tan hap orana dëbla'ak. Hwëna mae hap zë bung neisiblik, “Zi trana an sa hwëna zerzaunkum nësa karek dabir.” Sap zi trana in man tangan Yesus mo tawa

tabinni insa sam neisibir-blik, hen man tangan denggwanbik.¹⁹ Kim kawe'ak, Yesus dekam zep zëre hon de ang ta gwen wenya ban Yerusalem kon etan golësek gweka. Yesus kim zëre mo tenya ara heip gunnu in hap dena tawa tabirkike:(Mat 21:20-22)²⁰ Ka'ankam kim etan kak tangannak ara ausuna in san golëtaman gwe'anka, dekam zep hlanuk, “Zen mes tangan hëndep sanakan sasan gwesikser.”²¹ Petrus dekam zep enlala gwibirki– in zen ki ir jowek, dekam zep Yesussu gubluka, “Bian, emki hlaun! Em mensa arana ir heip gulku, zen mes tangan hëndep sasan gwer.”²² Ki

zep ding gulzimki, “Alapsa em taibliblan. ²³ Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Eme Alap ensa tingare enho naban anakan laibli gwebbla'ak, ‘Zen sa kirekam abe hap syal gwibir-blira,’ ki em hen esa sërkam de owasna syal ei gwibir. Eme dekam Alapsa abe la gwe'ak, ‘Kwatap tekna an zen hinak zënaka ter sonen,’ zen hëndep kirekam maka Alap ebe hap syal gwibir-bli'ara— em de taibliblankamye. ²⁴ Zen in zebë emsa gubirida'an: Em de ba mae hap Biansa abe ta gwenkam, anakan em taibli gweblan, ‘Zen mes ap golblanda.’ Zen dekam sa hëndep ep golblala. ²⁵ Hen em de Alapsa abe

tan hap enlala gwenkam, zi bose omka de tail giblin naban bahem. Nonol em zi bose uk mo ep de karek golblanna insa eititi gwibir-blin. Ki ere mo ngatan zi mo langnak de Bian dekam sa hen eno karek-karekna ep tap gulsublula.” -Yesussu kim anakan dakensiblikke, “Emsa an nara tri ta se'ara?”(Mat 21:23-27,Luk 20:1-8)²⁷ Yesus ki zep etan Yerusalem san dep golölwanda halka. Alap mo gol temnak kim të nasen'anka, dekam zep hen Alap mo golak de syal ta gwen zi mo mam-mamna, Musa mo olsa de tawa ta gwibin wenya, hen Yahudi mo nol-nola ban Zëbon onak dep yaing gwezak. ²⁸ Zao zep

dakensiblik, “Emsa an nara gubluka, hen nara emsa tri tase gwe'ara?—dekam de kirekam-kirekamna insa syal gwe-gwibin hipye.”²⁹ Ki zep ding gulzimki, “Ki Ëe asa hen nonol emsa takensibiridal: baptis ta gwibin zini Yohanis Swesa san ha Alap tri ta seka? San ha zen zere en mo ssonkam ki syal gwe-gweka? Eme nonol ap ding ulbli'ak, ki Ëe asa hen emsa gubiridal, ‘Asa Zen tri ta se'ara, zebë kirekam syal gwe-gwe'an.’”³¹

Dekam zep zë-en anakan donbi'ik, “Bëjen nen anakan ding gulblun, ‘Alap tri ta seka,’ ki hwëna zen sa nësa gubiridala, ‘Ki em ba habe desa laiblibla srëm gwëk?’³² Hwëna

anakane ding ulbli'ak, 'Yohanis zen zëre en mo sasonkam syal gweka,' ki hwëna zi trana an sa nësa karek dabir, sap zen Yohanissi mes-am anakan daïbli'ak, 'Zen eiwa Alap mo olsa ayang gul gwizimki.'"³³ Anakan zep hëndep ding nulblik, "Ëe homë dam ulsu'un, 'Yohanissi zen trï tase gweka.'"Ki zep hwëna ding gulzimki, "Ki Ëe hen molyë emsa gubiridak, 'Ëe an zëno syalsaë gol gwe'an, hen Zen Asa trï tase gwe'ara.'"

1. * *11:17 Yes 56:7, Yer 7:11*

2. + *Ayatna 26na Markus hom ale gulku. Hwëna aha zi Matius 6:15sa etan hyanak mas gulku. Zen a*

*kirekam moye, “Em de aha zi mo
karek-kareksa eititi gwibir-blin
srëmkam, ki ere mo ngatan zi mo
langnak de Bian hen molya eno
karek-karekna ep tap gulsubluka.”*

12 Yesus kim ola gulk sun blaonzimkike— Zënaka de Yahudi zi baes gweblan hap dena:(Mat 21:33-46,Luk 20:9-19)**12**¹ Yesus ki zep gulk sun de blaonzimdinkim Yahudi mo mam-mamna insa tonbiridaka, “Zini man anggur ngasa eiyas tablaka. Alp san kolkam wale tablaka. Zao zep hen kasona hul gulku—anggur danna insa de zë tanakam it ta sone gwen hap. Hen gut de gola zao zep hen tauku— dekon de ngana insa kara ta ine gwen hap. Ki zep hwëna ngana insa te-alakam nga syal gwe-gweblan zi hip bohë ta guzim halka. Zëna dekam zep aha lang san holokam de zë gwën hap song gweka.

² Angguru in kim tēka, dekam zep zēre hon de babu gwen zisi zer soneka— zen de anggur dan te-ala hliksa zēre hap zerbla halzan hap. ³

Hwēna zini in zen ngana insa bohē dak, ki zep karekkam dangolek, hēndep ki zep nenblak, ‘Wake, ki en

lwahal!’ ⁴ Anggur nga bina in ki zep etan ahanaka zer soneka. Desa hwēna man dēsek, kire naka zep ol lamang naban nēralsa sonek. ⁵

Nga bina in dekam zep etan ahanaka zer soneka. Desa hwēna man nga bohē tan wenya in dak. Dekam zep hwēna ahakore babu gwen zini beyakam etan lup gul sone gweka, hwēna zini in kire enkam neibirida gwek. Ahakorena

man dangole gwibik. Ahakorena man damera gwek. ⁶ Dekam etan nga bina in ba zisi dep?— zer sonen naye. Dekam zep guku, ‘An angkam ëre en mo dang tininak de tane en am gwë'ara.’ Hwëna man enlala gweka, ‘Ëe sap asa ëre mo tane tanganna ansa zer soner. Desa sa blikip neisiblil.’ Desa zep aumwa hap ein tangan zer soneka. ⁷ Hwëna desa kim hla da guk, ki zep nga bohë tan zini in zënaka nenbiridak, ‘Wakin angkam zëre mo walas tangan hata'ara. Bi zik de tinkim, an zen sa hwëna ngana ansa bi gweblala. Nen tan, ekakim nën bi ëblak!’ ⁸ Dekam zep hëndep balk dak, zao zep tol

hëndep dak. Tokna dekam zep ngana in kon äsan dep hiri dak.⁹ “Zep nga bi nik mo zi lup gul sonenna insa kirekam neibirida gwek, zep zen banakan sa gweibirida zala? Zen sa zini insa tamera zala. Ngana insa dekam sa hwëna aha zi hip bohë tazimdi— dekam de zen anggur dan te-ala hliksa zëre hap zer gweblan hap.¹⁰ “Ëe in zebë emsa gubirida'an: Em bawalkam esa Alap mo ola an mo eini dam ulsul?—‘Gol tauk gweblan wenya mensa gol tenya baes neibik, hwëna Bian Alap zep desa bolak ik gilki.¹¹ Zen diki Bian zëre mo syal, hen nëno mae mo nwenak zen owas tangan.’” - 12

Yahudi mo mam-mamna in kim kirekam Yesus mo gulk sun de ol blaoranna insa ësane gwe'ak, dekam zep anakan tame nuk, “O zëno ola an nëbon mae am ti'in.” Dekam zep sap Yesussu de balk tan hap dwam nëbla'ak, hwëna zi beyam-byana insa nairibiridak, zep zë hli dak. Yesus hon kim anakan de u siweblan hap yaing gwe zakke, “Roma mo irik ginni wëhë ol lamangkam gubi'inka?” (Mat 22:15-22, Luk 20:18-26)¹³ Yahudi mo mam-mamna in dekam zep Farisi zini teipsin zini Herodes hon de bitigwen zi niban Yesus osan dep lup nul sonek— zen de Yesussu u nuka siweblan hap. Zen mes anakan ola

aha-en nuk, “Yesus de anakan jalse gwenkam, ‘Bahem Roma mo irik ginnik dep pajak te-alana kap ta gwizimdin,’ zen dekam esa Roma mo mam-mamnak klak lal.”¹⁴ Zini in dekam zep Yesus onak yaing gwezak, ki zep nenblak, “Bian Guru, ee mesë emsa tawa ëblak: Em in dam-dam enkame gwë gwenda. Em Alap mo dwam gwibinni dam-dam enkame tawa ta gwibirida, sap ema hen zi mo husus gwibin maena damnake gollëwen srëmkam tonbirida gwenda. Sap em zi mo bosesa home kara gul gwizimnira. Zen in zebë emsa lakensibli'an: Em banakane Musa mo titi tabin ola dam gulsu'ura? San ha

nen sap esa Roma mo irik ginnik dep pajak te-alana ol gwizim? San ha bap nen?”¹⁵ Hwëna Yesus mes tame tabirki, “An u siwen olkam ki Asa dakensiblinan.” Ki zep ding gulzimki, “Em ba habe Asa balk la'an? Abe hap emki pajak hap de te-ala kasona insa ahanaka goltrëblan— Èe aka ki hlauk.”¹⁶ Dekam zep ahanaka nolblak. Ki zep hwëna gubiridaka, “Te-ala kasonak awe, an nara mo nwe-masesa zë yang dasik? Hen nara mo bosesa zë ale nuk?” Dekam zep ding nulblik, “Roma mo teipsin zi mo denakake.”¹⁷ Dekam zep hwëna ding gulzimki, “Ki Roma mo teipsin zini in mo bi gwibin kire-kirena amki

zëbe hap etan lop la gweblak. Hen kirekam, Alap mo bi gwibin kirekirena, amki Alap hap lop la gweblak.”Zao zep dengwanbla'ak.Sadukikam de gubirida gwen zini kim Yesussu tin nikon de etan ëngaya gwen hap dena dakensiblikke:(Mat 22:23-33,Luk 20:27-40)¹⁸ Ki zep hen Sadukikam de gubirida gwen zini Yesus onak u siweblan ola ban yaing gwezak. Zen Yahudi mo aha hlikna– men zen anakan tawa da gwibirinke, “Zini bëjen tin nikon etan ngaya gwen.”

¹⁹ Zen ki zep hen dakensiblik, “Bian Guru, Musa Bak mo titi tabin olak a kirekam mo lwakye,‘Zi de we

zemka walas wë lan srëmnak tinkim
hli yunnu, zen oso zik de etan
gonkam— zen de zë walassa aya zik
mo weinak dep wë tan hap. Hen
kirekam, oso zik de tinkim, aya zik de
hwëna we semna insa gonkam.’ - 20

Orep awe zini ki, beyana tuju enkam,
aha-ere ane-bianna. Zëna zi nik zep
nonol wenya golka, hwëna walas wë
lan srëmnak zep tilki. ²¹ We nal
zem insa hwëna oso zik zep etan
golka. Zen hen walas wë lan srëmnak
zep tilki. Zao hen etan dan-ahan nik
etan golka. Zen hen walas wë lan
srëmnak tilki. ²² Hëndep tujukam
de aya-wal oso-walya in kire enkam
zep sap nol gwek, hwëna walas ën

srëm ennak zep juwe gwek. Wenya in hwëna aumwa hap zep tik. ²³ Zep zen de etan ëngaya gwe'anam, men kirekam ahakon tawa da gwibirin, wenya insa nara mo wekam maka nenbi'in? Sap tujukam de zini in mes desa kitak nol gwek.”²⁴ Yesus ki zep ding gulzimki, “Em in ema ëbute gwe'an, sap em home Alap mo ola ban zëno sosen naban tame oso'an.

²⁵ Sap tin nikon de etan ëngaya gwenkam, dekam molya etan zënaka kap da gwek— men kirekam hen Alap mo dam taha nakore zini zënaka de kap tan srëmkam lowehe gwenanke.

²⁶ Hwëna angkam tin nikon de ngaya gwen hap dena insaë emsa

gubirida'an: Em bawalkam esa Alap mo ola an mo eini dam ulsul?– Musa kim syauk nubare te tyum-tyumnu insa hlaukuke. Zao Alap man-am Musasa gubluka, 'Èe an eno auyan wal mo Alap– Abraham, Isak, hen Yakob Bak mo.' -²⁷ Zep Zen tin zi mo Alapsa hom. Zen ngaya wenyik mo Alap! Em in eiwa ema tangan ëbute gwe'an."Yesus kim Alap mo titi tabin ola bol-zaun tangan wenya gubiridakake:(Mat 22:34-40,Luk 10:25-28)²⁸ Yesus kim Sadukikam de gubirida gwen zi niban kirekam golëkeisa-keisa gwe'anka, hwëna Musa mo olsa de tawa ta gwibin zini ahana dekam zep hen salbla zaka.

Zen kim anakan dam gulsuku, “Yesus dawem tangankam zëno mae mo ola ding gulzimmira,” zen dekam zep hen anakan takensiblika, “Tingare Musa mo titi tabin ola kon, bol-zaun tangan wenya enda zen moye?— desan de nen dawemkam ang ta gwen hapye.”²⁹

Yesus ki zep ding gulbluka, “Musa mo titi tabin ola kon, a zen tangan mo bol-zaun gwe'anye: ‘Israel Bak mo ausu nakore zi, em ësane gwen: Nëno mae mo Teipsinni Bian Alap Zë-en.

Ahana hom.³⁰ Bian Alapsa em ensa lwa gweblan—tingare enho naban, enlala naban, soson naban, hen tim niban.’³¹ Ahana zen a kirekam moye: ‘Zi bose omka em kwasang

gwibirida gwen— san de enaka de kwasang gweblanna kiye.’ Ahana etan hom tangan— titi tabin ol darena insa de kwë son naye.” -³²

Musa mo olsa de tawa ta gwibin zini in dekam zep ding gulbluka, “In eiwa tangan, bian guru!— in kirekame anakan gundaye, ‘Bian Alap Zen Zen en. Ahana hom.’

³³ Hen anakan insa gunda, ‘Alapsa de ensa lwa gweblanna, zen diki tingare enho naban, enlala naban, hen tingare soson naban. Hen zi bosyansa nen kwasang gwibirida gwen— san de nënaka de kwasang gweblanna kiye.’ Eiwa, Alap mo titi tabin ol darena in, zen tingare nëno mae mo aha titi tabin ola man tangan kwei-kwik

gu'un. Sap anakarekam dena, dombasa de Alap hap tru tase gweblanna, hen aha kire-kire maesa de lop ta gweblanna, zen kitak lwala henna.” -³⁴ Yesus kim anakan salblaka, “Zen dawem tangankam enlala blala ban Asa ding gulblunda,” dekam zep hwëna ding gulbluka, “Em an angkam ema tangan Alap mo irik ginnik de tin hip golek de gwe'ara.” Dekam etan hom mae Yesus hon takensiblin mae hap yaing gwék. Saher hap baes tak. Yesus kim Zënaka dikim sap dam tasin hip dena goltreizimkike:(Mat 22:41-46,Luk 20:41-44)³⁵ Yesus in kim nama Alap mo gol tëmnaK tawa tabi'inka,

zao zep hen takensibiridaka, “Musa mo olsa de tawa ta gwibin zini ba hap anakan tawa da gwibirin, ‘Israelsa de ngaya tabin hip de Zini, Zen teipsin zini Daud mo auyan-tanekam sa hata zala?’ ³⁶ Hwëna Alap mo Enhona kim Daud Baksa bi gweblaka, zen dekam man-am guku, ‘Bian Alap man ano Teipsinni gubluka, “Ère mo dam taha nakon emki nikirin—dekon de hen teipsinkim irik gin hip. Ki asa hwëna ebe hap de jal zini ere mo tana iltikinnik sisik gulin.”’ - ³⁷ Zep Daud insa Israelsa de ngaya tabin hip de Zini insa ‘Teipsin Zi’kim gubluka, ki Zen banakan sa zëno auyan-tanekam hata zala?’” Zi trana in zen Yesussu

sane dak man tangan zëno ola isrip-sri neibik. Yesus kim anakan tawa tabirkike, “Bera, Musa mo ol tawa tabin zini in enlala kwae naban!” (Mat 23:1-36, Luk 20:45-47)³⁸ Yesus in kim zë nama tawa tabi'inka, ki zep gubiridaka, “Bera, Musa mo ol tawa ta gwibin zini in enlala kwae naban! Zëno mae mo kwaena in mana ebon mae hliminnink. Zen baju dawem-dawem alala tan naban zi nwe san zënaka nolëtrënda gwenan— zi dikim blikip gwesibirida gwen hap. Zen hen man ëdwam gwe-gwenan— dekam de aha zi tagal gwen maenak anakan gubirida gwen hap, ‘Dawem, bian guru.’³⁹ Zen hen but srëm golak

ngeinnik de komal tumnak de
teinikirin hip ödwam gwe-gwenan—
hen tembane yawal maenakye. ⁴⁰

We wal sem-semna zen hen man
anakan ahap da gwibirin, ‘Ëe asa tol
eno zi swe mo kire-kire hli tandanna
ebe hap tagal tasibir.’ Hwëna zen
sowë enlala naban mas neibirida
gwenan— dekam de zëre hap
mamkam hli ti irin hip. Hwëna zëre
mae mo karekna insa dikim aha zi
hlaulzimdin srëm hap, zep but srëm
gola kon zi nwenak Alapsa mam
blalkam nen sone gweblanan— dekam
de zi kil tïbin hip, ‘Zini an aïris.’
Hwëna dekam zënaka de karek tabin
hip denaka kim mam nulsuk

gwenan.”We sem tahalhana kim te-
ala wasngena Alap hap ing so sonebla
zakke:(Luk 21:1-4)⁴¹ Yesus kim
nama Alap mo gol tēmnak nikin'inka,
dangna kim Alap hap de te-ala kang
ta gweblan peti san gwēka. Zen man
kon kara tabi'inka— zi beyana men
zen te-alana petina iwe Alap hap bitī
da sone gwebla'an zakke. Te-ala beya
wenya dekam beyakam Alap hap bitī
da gwebla'ak.⁴² Ki zep hwēna we
sem tahalhana hen hatak. Zen dekam
zep hen te-ala kaso dare tolsa ing so
sonezak— sepulu rupia makare naka.
⁴³ Yesus ki zep zēre hon de ang ta
gwen wenyaka haen gwibiridaka, zao
zep gubiridaka, “Eiwa denakaë emsa

gubirida'an: We sem tahalhana an mes tingare ahakore zini kwei-kwik gulun— men zen sap te-ala mam-mamna bitü da sone gwesan zalye.

⁴⁴ Sap ahakon in zen bitü da gwe sanzal, zëre mae hap de hlikna nama beya nik ërlwazim'in. Hwëna we sem tahalhana an mes tingan ing gulun— zën dikim tol sap gwën hap denaka. Angkam zëre hap dena hom tangan.”

1. + *Yahudi zini kasokam gola dauk gweblak, zep mensa Yesus awe buku Mazmuru kon guku (Mzm 118:22-23), zen nonol lonen kaso hap dena. Hwëna Orya ol zi hip, ngirin gol tenya ban enlalana*

*anakan apde nē'an, “Bol-zaun
tangan wenya,” zep kirekam li nul
sonek.*

2. * **12:19** *Ul 25:5-6*
3. * **12:26** *Kel 3:6*
4. * **12:30** *Ul 6:4-5*
5. * **12:31** *Im 19:18*
6. * **12:33** *Hos 6:6*
7. * **12:36** *Mzm 110:1*

13 Yesus kim anakan hamal hap gubiridakake, “Aumwa hap denak, a kirekam sa lwa song gwer.”(Mat 24:1-44,Luk 21:5-33)13 ¹ Yesus kim Alap mo gola kon te soka, zëre hon de ang ta gwen wenyik zep ahanik gubluka, “Bian Guru, emki sap hlaun. Alap mo gol yala an wehasa hom. Man tangan kwa nuk. Hen zëno kaso kong ta zahenna nwe awes tanganna!”² Ki zep ding gulbluka, “Eiwa, emki gol yala ansa kara gun. Zëno kaso kong ta zahenna aha-en mae molya lwak. Zen tingan tangan sa dri nulsul.”³ Yesus ki zep kon zëre hon de ang ta gwen wenya ban zaitun tra nabare kwatap tek san dep

golëyaing gwe seka. Zëna nikirinkim Alap mo gola in san zep dangna gwë ine haka. Hwëna dekam zep Petrus, Yakobus, Yohanis, hen Andreas mae golek de dazak— olsa de zë zë-en takensiblin hap. ⁴ Zao zep dakensiblik, “Asa en emki gubiridan: Alap mo gola insa dri yulsun hup gubiri, zen bawalkam sa ki lwal? Hen banakare owassa asa hla kul gwer?— dekam de anakan dam gulsun hupye, ‘Aumwa hap de yaklanak dep angkam man golek de gwe song gwe'an.’” ⁵ Yesus ki zep ding gulzimki, “Salok-salokkam lowehe gwek. Emsa mana yasik da gwibirink.

⁶ Sap zini beya nik sa ebon mae

onak anakan ëboton gwe-gwezal, ‘Ëe an Zen– Yesusye.’ Hëndep zen sa zini beya tangankam yasik da gwibir. ⁷

Em de anakan ësane gwe-gwenkam, ‘Zëwe man ëeija'an,’ hen anakan, ‘Awe hen sa ëeijazal,’ hwëna em dekam bahem ëäiri gwen. Sap zen nonol kirekam sa Alap mo dwam gwibin sin lwa gwer. Hwëna dekam bahem ëkil gil gwen, ‘An aumwa hap denak mes zaul, zep ki lwa'an.’ ⁸

Aha zi ausu nakorena aha zi ausu naban sa ëeija gwer, hen aha irik ginni aha irik gin niban sa ëeija gwer. Lang yala an san jingili mam enkam sa tailida gwera, hen usak yala sa hatanda gwer. Zen kirekam sa

karekna nonol lone sennak lwa gwer. Zen men kiye: We de jaha gwen hap eisbir anensa sēwehe kininna. Zen dekon sa ki hēndep sang-sangna dohonse gwe song gwer.⁹ “Em terya-tyakam lowehe gwek. Sap emsa sa dahyo gwer, hen but srēm gol-gol san sa emsa lup nulhal gwer. Zao sa emsa dangole gwibir. Hen emsa sa pemerinta mo teipsin-teipsin wenya kip anakan nolētrei gwizim, ‘An hen ahana Yesus hon de ang gwegwenna.’ Hwēna zen kirekam Alap mo dwam gwibin sin sa ki ebe mae hap lwa gwizim— em dikim zē abe hap denaka ēton gwen hap.¹⁰ An na-en molya tap gwek. Diki nonol

tingare zi ausu hap sa ëngaya gwen hap de ol dawemsa nolzim halada gwer. Zen diki dekam sa aumwa hap denak zaul. ¹¹ Men dekam de emsa dahyo gwe'ak hen lup nulhal gwe'ak, em bahem anakare hap enlalana ëbeya gwe-gwen, 'Ëe banakarekam asa zë ding gulzim?' Sap men kirekam de ding gul gwizimdin hip dena, zen emsa de taken-taken gweblan ennak sa ki Alap mo Enho ebe mae hap gol gwizimdi. Zen dekam em ding gul gwizimdin. Sap dekam Zen Alap mo Enho sa eno ëk tihï san ding gul gwizimdi. ¹² Emsa sa tingare zini husus neibirida gwer, sap em an Asa de ang gwe-gweblan

wenya. Zep a kirekam sa ebe mae hap lwa gwizim: Emsa ere mae mo aya-wal oso-wal tanganna sa tameran hap nolögu gwer. Hen emsa ere mae mo bi walya sa tameran hap nolögu gwer. Hen ere mae mo walasna sa emsa abe hap de jal hap nolötobe gwe-gwer, händep tameran hap sa hen emsa nolögu gwer. Hwëna em in zene Asa de taïblïblannak tatem ëzauk gwe'ak, händep aumwa hap denak de hata'ak, em esa ëngaya gwer.¹⁴ “Ëe ol tantanna ansaë ebe mae hap golzim'in: Em esa teipsin zisi hla lal— Alapsa de lamang tan hap de karek yawalsa de Alap mo golak goltïl zinnak, men kirekam orep Alap mo ol ayang gul

gwen zini Daniel Bak gubiridakake. Zen dekam esa anakan tame ul, ‘Angkam aumwa hap de yaklanak man zau'un.’ Dekam Yerusalem mo langnak de zini em kwatap san dep ëheya-hya gwek.” -Hwëna ëe, Markus, ama Yesus mo ola in hap emsa gubirida'an: Em in zen bukuna ansa aha zi hip baca ul gwizimk, dawem enkam srip ulsuk gwizimk. Yesus dekon anakan ayang gulku,¹⁵ “Dekam zini men zen de gol homan nakon lowe he'ak, zen bap zen etan gol mwa san ba maesa de gon hap bitï gwehan.¹⁶ Hen nganak de syal tandan wenya, zen bap zen etan gol sandep lwan dahan— baju sal-sal

maesa de teisyan hapye. ¹⁷

Kwasang tol, we walya u nubare wenya, hen nama de walassa momkam taizi gwibin wenya. Zen tol

banakan molya easendak. ¹⁸ Zep

Alapsa anakan abe la gwek, 'Karek yala in bap zen o dil gwennak jowen.'

¹⁹ Kirekam abe la gwek, sap Alap kim ngli naban okama naban yang sosuku, hendep serkam de karek yala an de jowenkam, kirekam de lang dohon-hon gwenna hom mae jowek.

Hen zeno hyanak etan molya kirekam okamanak jowek. - ²⁰

Hwena Alap man zere mo hlil irin zisi kwasang gwibiridaka, Zen zep anakan hamil hap guku, 'Karek yawala in bap zen

tangan holo gwen. Ki hwëna zini kitak tangan sa juwer.’²¹ “Dekam zi de anakan emsa gubiridanna, ‘Nësa de ngaya tabin hip de Zini men angkam awe gwë'ara,’ ahaksa, ‘Zëwe gwë'ara,’ em bahem taïblibirida gwen.

²² Sap dekam yasik ta gwibin hip de zini beyakam sa yaïng gwe-gwer, hen zen sërkam de owas-owasna sa syal nei gwibir— anakan dikim emsa boton ta gwibin hip, ‘Ëe an Zen, emsa de ngaya tabin hip de Zi niye.’ Ahaksa anakan de emsa boton ta gwibin hip, ‘Ëe an Alap mo olsaë ep ayang gulzim'in.’ Zep hëndep Alap mo hlil irin zini hen desa de taïblibiridan hap sa hen ëalp gwesil. ²³ Zep em terya-

tyakam lowehe gwek. Zen in zebë kirekam de lwan srëmnak hamal hap emsa tawa ta gubirin.”Ngatan zi mo lang nakore Zi Tangan de etan lwa halzan hap de ol:(Mat 24:29-31,Luk 21:25-28)²⁴ “Lang dohon-honna in kim de hya gwesi'ik, zen hëndep dekam sa'yakla nwena kawesili.Benna hen molya ngatan gwek.²⁵ Hen keisni sa ngli nakon ëlan nahla gwera,hen nglinak de teipsin-teipsin dowla-dowala sërkam sa ëilman gwe nasen gwer.’ -²⁶ Zen diki dekam sa ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa but de zerati gwe zannak hla dase gul. Zen dekam asa ëre mo soson naban ngatan

yawala ban ziati gwezal. ⁻²⁷ Ki asa hwëna ëre mo dam taha nakore zini lup gul soner— zen de ëre mo hlil irin zisi tingan en tangan tagal gulsun hup, sap yakla hata sezan nakorena, hëndep nikin anen nakorena, hëndep eihya-lip eihya-lip nakorena. ²⁸ “Zep aumwa hap de yaklasa de dam gulsunnu, zen tenya dëren nakon de langsa dam gulsun makan. Em kime tenya dërenna anakan hla kul gwenan, ‘Man alsik, hen angkam man etan ala gwe'an,’ zen dekame anakan tame ul gwenan, ‘Angkam sasa gwen hap ki lwa'an.’ ²⁹ Zen hen kirekam, kirekam-kirekam karek yala insa kime hla kul gwe'ak, zen dekame esa

anakan dam ulsuk gwer, ‘Angkam Alap Zën de kitak irik gilzin hap denak man zau'un!’³⁰ Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Em an zen okamanak lowe he'an, molye kitak juwek, zen dekam sa ki tingan lwal.

-³¹ Nglï naban kama naban sa jek-jak nër. Hwëna ano ola, zen hëndep denaban sa lwa gwer.³² “Hwëna zini molya ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna ano lwa halzan hap dena anakan tame nuk, ‘Yaklana’ ahaksa ‘Jamna dekam sa hata zala.’ Alap mo dam taha nakore zini hen molya. Tane zem Aena homë hen tame gu'un. Zen diki tawana Bian Zë-en.³³ Zen in zep salok-salokkam terya-tya naban

Asa kara ë gweblak. Sap ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna ano etan de lwa halzan hap de yaklana em molye tawa ëblak. ³⁴ Zep zen mae mo kim lwa'an: San de kama bi nik de aha lang san holokam song gwenna. Zëre hon de ëbabu gwe-gwen zi hip maka syalsa anakan wei yul sone guzim ha'ara, 'Em ano tim bwanak ansa syal gwe-gwibir.' 'Em wakinsa syal gwe-gwibir.' Ora top san de kara gwe-gwen hap de zini, desa sa anakan gublula, 'Em dawem enkam salok-salokkam asa kara gwe-gwebla.' ³⁵ Zep em hen kirekam salok-salokkam Asa kara ë gweblak. Sap em molye anakan Asa tawa

ëblak, ‘Ano mae mo Teipsinni dekam sa etan hata zala. San ha kam-en? San ha ngirin tatem? San ha oho-bunggun nuban sa, ahaksa kak tangannak?’ ³⁶

Anakan em äalp gwe-gwen, ‘Bap Zen asa ni truwennak hlauludazan!’ ³⁷

Zep angkam en de Asa salblan wenya, em ensa homë ki gubirida'an. An hwëna tingare zisië hamal hap gubirida'an: Salok-salokkam em terya-tya naban Asa kara gwe-gweblan!”

1. * **13:14** *Dan 9:27, 11:31, 12:11*

2. * **13:19** *Dan 12:1*

3. * **13:25** *Yes 13:10, 34:14, Yeh 32:7, Yl 2:10, 2:31, 3:15*

4. * **13:26** *Dan 7:13*

5. + *Yesus mo ola an, san ha mae hap?– Zënaka de taibliblan wenyaka de karek ta gwibin hip dena hen Yerusalemsa de dre tan hap dena (Mat 24:4-22, Mrk 13:5-20, Luk 21:5-24). Yerusalemsa tahunna tuju-pulukam dre dak. Dekam men zen Yesussu sane da'ak, hom ahakon juwe'ak. Zep zëno ola an, Zën de etan lwa halzan hap hom.*

14 Yesussu de tan hap kim aningkim
ola aha-en nukke:(Mat 26:1-5,Luk
22:1-2,Yoh 11:45-53)14¹ Yaklana
dekam dan nola kini'ak— Paskanak
dikim zaun hupye. Paska yaklanak
kim zauk, zen dekam zep hen ekon
gwesik hanak— aha-ere minggukam
de rahi srämkam rotisa tru ta gwen
naye. - Alap mo golak de syal tan zi
mo mam-mamna hen Musa mo olsa
de tawa ta gwibin wenya, zen hen
dekam zep anakan orana dëbla'ak,
“An banakarekam esa aningkim
Yesussu tan hap dokwak lal?”²
Hwëna man hen eguk, “Yakla yalak
awe bap nen balk tan, sap zini beya
tangan nik dwam nëbla'an. Ki deban

mae esa mamkam eïlman
gwer.”Yesussu kim wenya irase
dawem nabare minyakkam nola kon
hlë tablakke:(Mat 26:6-13,Yoh 12:1-
8)³ Yesus ki zep Betania san dep
zëre hon de ang tan wenya ban
golësek gweka. Zëwe Simon mo
golak zep golëbiti gweka. Simon in,
men zen orep kusta gwekake. Yesus
kim golëtembane ta'anka, hwëna
wenya dekam zep zëbe hap de
kwasangsa goltrëblan hap hatazak.
Zep te-ala mamkam de gon minyak,
sërkam de irase dawem nabarena,
golhatazak. Kirekam de kaso botola
bëjen mat-matna ulsun. - Zep kim
golek de ta'anzak, dekam zep botola

insa ëk tihi nakon kam sok, dekam zep minyakna inkam Yesussu nola kon hlë tablak. ⁴ Hwëna ahakon men zen zë lowe he'ak, dekam zep husus neibi'ik, hen dekam zep donsubi'ik, “Zen ba hap minyakna insa kitak tangan zalta dep hlei yul soneblanan? ⁵ Dawemna diki minyakna in te-ala hap de larak gulunam, te-alana mam tangan naka maka nëp zerzimin. - Desa emaka tahalha zi hip kae ë gweb-la-zim'in.” Kirekam zep wenya insa jakal neibi'ik. ⁶ Hwëna Yesus dekam zep gubiridaka, “Dikire gwëk. Em ba habe wenya ansa lonsubi'in? Zen man tangan sam gwesil— kirekam de Asa

gwëblankamye. ⁷ Sap tahalha
wenya em desa nama esa olëlowehe
tine gwer. Em de mas gwibirida gwen
hap ëdwam gwe-gwenkam, em sap
esa dekam mas eibirida gwer. Hwëna
Asa em molye dakal hap ërgwë gwëk.

- ⁸ Insa irase dawem nabare
minyakkam Asa hlë tablanan, zen
hamal hap ki Asa gwëblanan— de
de Asa drë nwanun hap. Zen dekon
etan banakan dep?— aha syal maesa
de abe hap syal gwibir-blin hapye. ⁹
Eiwa denakaë emsa gubirida'an:
Tingare lang san kim Alap onakore ol
dawemna nol halada gwe'ak, wenya
ansa kirekam abe hap syal gwibir-
blinan, desa hen sa aïsïl nei gwibir.

Hëndep wenya ansa zep sa eititi neibir srëm gwer.”Yudas kim Yesussu zergukuke:(Mat 26:14-16,Luk 22:3-

6)¹⁰ Dua-blaskam de zëre hon ang ta gwen wenyik mo ahana, ëna Kariot walya Yudas Bak dekam zep Alap mo golak de syal tan wenyik mo nol-nol san dep song gweka— Yesussu de zëbe mae hap zerguzimdin hip. ¹¹

Salblankam man tangan sam neisiblik. Dekam zep nenblak, “Te- alasa asa ebe hap ërblal.” Dekam zep hëndep Yudas Bak in orana tëbla'anaka— Yesussu dikim sowëkam balk tan hap denaye.Yesus kim Paskanak dep de tembanena zëre hon de ang ta gwen wenya ban

golëtembane takake:(Mat 26:17-25,Luk 22:7-14,21-23,Yoh 13:21-30)¹² Rotisa de ragi mas gun srëmkam tru tan hap de minggu mo nonol yaklanak kim zauk— yaklana men dekam Paskanak dep de tembane yawalak dep domba zahona Alap hap blom da gwibir-blikke, zëre hon de ang ta gwen wenya in dekam zep Yesussu dakensiblik, “Bian, endawe esa Paskanak dep de tembanena aban mae zitwenblala?— ëe akakim zao hamal uk.”¹³ Dekam zep dan-dan guzimki, “Em Yerusalem san song ën. Zëwe esa zini ërtowera— kama ngatdarakkam de weya blome gwiren halzan naban. Zen desa ang ëbla. ¹⁴

Gola men zao de tik, em hen zao lil. Zao gol bi naka enbla, ‘Bian Yesus man emsa takensiblila, “Ëe teksonna enda zao asa ëre hon de ang ta gwen wenya ban Paskanak de tembanena zitwenblal?”’¹⁵ Zen sa ebe nikip gulk de tekson yawalsa zertreizimdi. Zëwe kire-kirena mes ototo da guk, hen komal tum maena sowe henna. Zao hamal ul guk.”¹⁶ Zi darena in dekam zep hëndep song ëka, zao zep hëndep oltoweka— men kirekam Yesus guzimkiye. Zëwe zep hëndep tembanena hamal ul guku.¹⁷ Kim kawesik, Yesus Zëna dekam zep sepulukam de ahakore zëre hon ang ta gwen wenya ban golëyaing gwe

zaka. ¹⁸ Kim golëtembane ta'anaka, zao zep gubiridaka, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Em an zene aban ärtembane gwe'an, ahanik sa Asa zerträra— zao de Asa balk tan hapye.”

- ¹⁹ Kirekam de gubiridannak kim nasalblak, dekam zep enlalana ëdowe hanak. Dekam zep aha-en aha-enkam dakensik gwebbla'ak, “San ha asa tol home yap ki gublunda?” ²⁰ Ki zep ding gulzimki, “Nen an zene apdenak roti apna kolho honak os-os la ine gwe'an, ahana sa Asa zerträra— zao de Asa balk tan hapye. ²¹ Men kirekam Alap mo olak ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna abe hap dena lwak, zen hëndep kirekam asa til.

Hwëna kwasang tol, zini men zen Asa dikim zë balk tan hap zertrë'ara, zen sa karekna mam tangan naka Alap onakon hlaulu. Zen an zik de jaha gweblan srëmkam maka sam gwesiki, sap dekam zen molya karekna mam tangan wanya insa goitowe'anam."Yesus kim zëre mo timsi de enlala gwe-gwibin hip de tembanena nonola golzimkike:(Mat 26:26-30,Luk 22:15-20,1Kor 11:23-25)²² Kim tembane ta'ak Yesus ki zep rotina gul ineka, ki zep Alap hap rotina in hap dawemna golblaka, ki zep ahap gul guku. Dekam zep zëre hon de ang ta gwen wanya in hap anakare ola ban kap tazimki, "Em

twenblandan. An ano timni.”²³ Ki zep hwëna anggur ho nabare mokna zer ineka, dekam zep etan Alap hap dawemna golblaka, ki zep hwëna zëbe mae hap anakare ola ban zerzimki, “An ano kala zen. Zen sa ano tim nikon wet sol— Alap mo zi niban de ol ziaha-en gun ësesa dikim sul sonen hapye. Zep zini beya tangankam sa ano kala kon Alap mo nwenak ëdakastil gwer.” - Dekam zep tingan notdebik.²⁵ Ki zep gubiridaka, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Ëe angkam na-en molyë anakare anggur hona etan otdek. Hwëna ano Bian mo irik ginnik kim de hata'ak, zen diki dekam asa anggur

ësesa ziotdebir.”²⁶ Ki zep hwëna Alap hap de tërya dak. Kim dasik, dekam zep hwëna zaitun tra nabare kwatap tek san dep golësek gweka. Yesus kim Petrussu damnak gublukake: “Em esa Asa zabeblala.”(Mat 26:31-35,Luk 22:31-34,Yoh 13:36-38)²⁷ Ki zep zëre hon de ang ta gwen wenya insa gubiridaka, “Em namen kitak esa äirin hip Asa hli la gukhal. Sap Alap mo olak man lwak, ‘Ëe asa zaho ta gwibin zini insa karek tal.Zaho zem dekam sa men-san an-sankam heyahya gwer.’ -²⁸ Hwëna Bian kim de etan Asa ngaya ta'anka, Ëe asa dekam emsa Galilea san dep

ngeirbiridal.”²⁹ Petrus dekam zep ding gulbluka, “Ahakorena an sap sa heya-hya gwenkam Emsa hli dasil. Aena tangan molyë Emsa hli tak!”³⁰ Yesus ki zep hwëna ding gulbluka, “Eiwa denakaë emsa gublu'an: Namen ayang de gunsu dan son srëmnak, em dekam esa anakan de Asa zabeblanna dan-ahan soblala, ‘Zini in ëe homë tame ta'an.’”³¹ Petrus dekam zep udobe naban ding gulbluka, “Bian, ëe apdenak asa Eban lil. Ëe molyë tangan Emsa zabeblak.” Ahakore wenya kirekam zep sap hen ëgu anak. Yesus kim Getsemani kon Biansa gu soneblakake:(Mat 26:36-46,Luk 22:39-46)³² Getsemanik

kim golëyaing gwe naka, zao zep gubiridaka, “Awe teinikin guk. Ëe ama ë-en Biansa gu sonebla'an.”³³

Hwëna Petrus, Yakobus, hen Yohanis mae ensa zep gubiridaka— zen en de ang gweblan hap. Hwëna zao zep enlalana sërkam tangan dowebla hanaka, hëndep hlik gwebla hanan hap alp gwesiblika.³⁴

Dekam zep gubiridaka, “Ano enlalana sërkam tangan dowe hananda, hëndep tin hibë alp gwesin. Em awe Asa ërgwëk, hen enlala naban esa loweher— Alapsa de abe ta tinen naban.”³⁵

Zëbon mae onakon kim engka en langa gwe halka, zao zep kamanak ik gwe heka. Dekon zep sap

karek yala insa de wei yun srëm hap
Alapsa anakan abe taka, ³⁶ “Bian,
toton banakare maena hom— eno syal
gwibin srëm hap denaye. Karek
yawala ansa Ëe goitowe'an, diki Em
Abon onakon langa gulsun. Hwëna
ano dwam gwibin sin bap zen lwan.
Diki ere mo dwam gwibin sin zen
lwan.” ³⁷ Alapsa de abe ta gwenna
kim hya gwesiki, dekam zep etan zi
dan-aharena in osan dep lwa halka.
Hwëna ni truwennak zep hlauluda
zaka. Petrussu zep zë gublu zaka,
“Simon, em san ema ta'ara? Em san
bëjen em engka en mae Asa
zersalen!” ³⁸ Ki zep etan
gubiridaka, “Enlalakam lowehék.

Alapsa e-en e-enkam abe la tinek. Kareknak ema altilink. Sap eno mae mo enho enna dawemsa de sap syal gwibin hip dwam gwe-gwenda, hwëna eno mae mo timni in tatete naka hom.”³⁹ Zëna dekam zep etan gweyoka— men dekon Alapsa gu soneblaka, desan dep. Dekon zep men kirekam nonol abe taka, kirekam etan abe taka.⁴⁰ Kim hya gwesiki, dekam etan ni truwennak zep hlauluda'an zaka. Sap zëno mae mo nwena man tangan nwe-alk hap ëdohon-hon gwek. Kim zë jalse gwibirida zaka, balk enkam zep nasalsiblik. Banakan dep?— ding gulblun naye.⁴¹ Dan-ahanna kim

etan zëbon mae osan dep lwahal zaka, dekam zep gubirida zaka, “Em san namae ni truwen hap ëdwam gwe tine'an? In syake! Ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa angkam man karek-karek gol gwen zi mo tahanak dep tapbla dazim'in. ⁴² Dekam luk tak! Nen sek gwen. Emki hla tan. Asa de zergun hup de zini angkam man hata'ara!” Yesussu kim balk dakke: (Mat 26:47-53, Luk 22:47-53, Yoh 18:3-12) ⁴³ Yesus in kim nama ton'anaka, Yudas, dua-blaskam de zëre hon ang ta gwen wenyik mo ahana in, dekam zep zi beyam-bya naban Yesussu de balk tan hap golëyaing gwe'anaka— nëbok te tek teiredan

naban, mensa Alap mo golak de mam-mamna hen Yahudi mo nol-nola nenbiridakke. ⁴⁴ Zen mes hamal hap anakan gubiridaka, “Men desaë babang ta'ak, zen zen— zini inye. Zen desa balk lahak, hen dawemkam karalak.” ⁴⁵ Yudas kim golëyaing gwe'an zaka, ki zep hëndep Yesussu babang tan naban gublu zaka, “Guru.” ⁴⁶ Dekam zep hëndep balk dazak. ⁴⁷ Hwëna ahana men zen zëwe zau'unka, dekam zep nëbokna mol ineka, dekam zep Alap mo golak de teipsin tangan zi nik de babu gwegwen zini sap zip soka. Hwëna ing ala en naka zep blansibli kinika. ⁴⁸

Dekam zep Yesus gubiridaka, “Em san Asa jal zisie hla lal?– zebe Asa de balk tan hap nēbok te tek teiredan naban yaing gwenan zalye! ⁴⁹ Ëe men yakla jamkam Alap mo golak emsa tawa ta gwibik! Dekam ba habe zē Asa balk la srēm gwek? Hwēna an desae angkam syal eibi'in, zen men desa orep Alap mo ol ayang gul gwen zini abe hap dena ale nukke. Zao dikim zaun hube kirekam syal eibi'in. Ena hwēna home tame u'in.” ⁵⁰ Zēre hon de ang ta gwen wenya in dekam zep kitak heya-hya gwenkam hli dak. ⁵¹ Ëe an Markus dekam walyak. Ëe kaen ala gun en nabanē sap ang gwebla song gwe'ak. Hwēna

asa hen maka balk dak. ⁵² Hwëna kaen enna in kon zep sap asa irik dasik. Zao zebë hëndep hli yuk. Dekon irkan zebë heya gwëk. Yahudi mo teipsin sinodenak kim nërhatkke: (Mat 26:57-68, Luk 22:54-55, 63-71, Yoh 18:13-14, 19-24) ⁵³ Yesussu ki zep nërsong gwëk— Alap mo golak de teipsin tangan nik mo gol san dep. Zëwe mes Yahudi zi mo teipsin sinodenak dena kitak ëtagal gwesik gik. Zen ahakon Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna, hen ahakon Yahudi mo nol-nola, hen ahakon Musa mo olsa de tawa ta gwibin hip de wenya. ⁵⁴ Petrus zen lun sap-sap gwen dankam Yesussu

ang gwebbla song gweka, händep zen
hen teipsin tangan zini in mo gol
tëmnak hata zaka. Kol sonna iwe kim
til zika, zao zep teipsin zini insa de
kara ta gwen hap de jana nabare zini
syauk tuwirinnik hlauluda'anka. Zen
zao zep hen nikin'in zaka.⁵⁵ Alap
mo golak de mam-mam wenya hen
tingare teipsin sinodenak de wenya
zen orasa dëbla'ak— dekam de Yesus
hup boton ol blo-blosa mam gulblun
hap, dekam de tan hap. Hwëna sap
beya nik blo-blo tan ola ban nolluwe
gwe'ak, hwëna zëno mae mo ola in
hom mae apde nök, zep dekon de
karek tan hap dena hom dam
nulsuk.⁵⁷ Dekam zep etan ahakore

nik kire ola ban nolluwek, ⁵⁸ “Zini an ëe kië asalblak. Zen man guku, ‘Alap mo gola an mensa zini dauk, ëe asa dri yulsul. Hwëna yaklana danahan ki asa hwëna owas hap syal gwibinkim etan sul soner— zi mo syal gwibin srëm naka.’” ⁵⁹ Hwëna dekam hen nama bëjen karek tan, sap zëno mae mo ëkira-kla gwenna in hom ahanik mo ban apde në gwe'ak. Kitak man ësrën-srën gwegwizim'ik. ⁶⁰ Alap mo golak de teipsin tangan zini in ki zep zëno mae mo ngirinnik luweka, ki zep Yesussu gubluka, “Em san ha molye mae ding gulzimki?— insa eno karekna kira nul gwe'an zalye.” ⁶¹ Jesus hwëna balk

enkam salsiblika. Ki zep etan takensiblika, “Em san ha eiwa Zen tangan?— Teipsin Zini Alap mo Tane naye, Israelsa de ngaya tabin hip de Zini.”⁶² Dekam zep ding gulbluka, “Ëe an Zenke. Hwëna Ëe hen ama emsa gubirida'an: Em esa ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa hla laser— Teipsin Zini Alap mo dam taha nakon de nikirinnik. Hen dekon kimë etan lwa ha'anzak, butnak esa Asa hla laser.”⁶³ Dekam zep teipsin tangan zini in Yesus hup de u sisngin hip zëre mo timnik de bajuna kalk-kalk so'anka, dekon zep gubiridaka, “Nen ba hap de etan zëno kareksa de kira gulblun hap zini teibiridan hap?”⁶⁴

Nën mes em-am kitak Alapsa de lamang tannak asalblanan! Zep angkam ebon mae onakon banakan?”
-Dekam zep kitak ding nulblik, “An tok hap de karek tan hap man sam gwesi'ira!”⁶⁵ Dekam zep oltepkam nwe-masenak hol-hol da gwe'ak, hen nwenä dekam zep nahaleblak. Kire naka zep lek-lek da gwe'ak, deban nen gwebla'ak, “Eme eiwa Alap mo zer sonen zi gwë'anam, emaka anakan asa gubirida gwe'ara, ‘Zi bosenä zen asa lek tyanda.’” Teipsin zini insa de kara ta gwen wenya in dekam zep itra lwa soblan naka ë san dep irik dahak. Petrus kim Yesussu zabeblakake:(Mat 26:69-75,Luk

22:56-62, Yoh 18:25-27)⁶⁶ Petrus in kim nama teipsin tangan zini in mo gol tēmnak syauknu zituwin'inka, hwēna ki zep zē teipsin zini in mo golak de babu gwe-gwen wenya hata'anzak.⁶⁷ Syauk ngatannak kim Petrussu dawemkam nwe-masenak hla tak, ki zep zē gubluk, “Em an hen zenke—men zen Nazaret walya Yesus mae han apdenak etē gwekye.”⁶⁸ Hwēna Petrus ki zep ding gulbirki, “Ēe homē mae tame gu'un—insa em gundaye.” Dekam hwēna kol son liliKin alpnaK zep zau'un naka. [Dekam hom hleng gwe'ak, hwēna ayangna ki zep hēndep nonola gu aneka.]⁶⁹ Wenya in zao zep etan

Petrussu hla ta'anzak, ki zep zë etan ahakore naka gubiridak, “Zini an hen zen– men zen Yesussu ang nëblanda gwekye.”⁷⁰ Hwëna Petrus man etan ding gulbirki, “Ëe hom.”Zao hom holo gwe'ak, ki zep etan men deban mae apdekam golëzau'unka nenblak, “Em an hen zëno mae mo ahanakake, sap em an hen Galilea wal.”⁷¹ Dekam zep Alap mo bose gubin niban anakan guku, “Ëe hom tangan am zini insa tame tak– insa en gwebla'anye.”⁷² Kirekam kim guku dekam zep ayangna dan sonna gu aneka. Petrus dekam zep ola mensa Yesus anakan hamil hap gubluka enlala gwibirki, “Ayang de gunsu dan

son srëmnak, em dekam dan-ahan sonkam esa Asa zabeblala!” Dekam zep gona yusyustinkim mam enkam gwëka.

1. + *Paskana zen Yahudi mo olkam enlalana “tamaran.” Zen dekam de enlala gwibin hip– in kim Alap mo dam taha nakore zini Israel mo gol-gola tamankake, Mesir mo gol-gol san de tilidan hap. Mesir mo nonol walasna dekam zep juwek. Owasna insa de hlaukum, dekam zep Mesir mo teipsinni Israel mo zi ausu nakore zini insa gubiridaka, “Dikire sek gwëk.” (Kel 12:1-51) Ragina zen rotisa de syal gwibinnik mas nul gwenan– dekam de hop*

gwen hap. Musa man Yahudi zisi gubiridaka, “Paska yaklanak hen zao de minggunak, rotina rasi srëmkam tru la gwëk.” (Ul 16:1-8).

2. + Minyak nabare botola mensa golhatazak, zen hen kaso nwe-aweskam de syal gwibinni.

3. + Mensa Yohanis “te-alana mam tangan”kam ale gulku, desa Yunani olkam “300 dinar”kam ale gulku. Te-alana dinara zen zëno mae mo perak tangankam de te-ala kaso, hen zen dekam anakarekam de aïtbin: Zi de aha-ere yakla blalkam syal gwenna, zëno gajina dekam aha-ere dinarkam. Zep 300 dinara, zen te-alana mam tanganna— san de tiga-ratuskum de

*zi mo aha-ere yaklakam de syal tan
gajina kiye.*

4. * *14:7 Ul 15:11*

5. * *14:18 Mzm 41:10*

6. * *14:23-24 Kel 24:8, Yer 31:31-34*

7. * *14:27 Zak 13:7*

8. * *14:62 Mzm 110:1, Dan 7:13*

9. + *Musa mo titi tabin ola kon,
Alapsa de lamang tan zini, desa
tankam. Emki Im 24:16nak hlaun.*

15 Pilatus Bak hap kim tapbla dablakke:(Mat 27:1-2,Luk 23:1-5,Yoh 18:28-38)**15**¹ Kak tangannak zep nabal-bakam kitak de teipsin sinodenak dena tagal gwesik, ki zep ola aha-en nuk. Dekam zep tahalen naka teipsin zini Pilatus osan dep nerhak— zen de hwëna karek tan hap.

² Pilatus ki zep takensiblika, “Em an san ha eiwa zen— Yahudi mo teipsin niye?”Ki zep ding gulbluka, “In kirekame gunda, zen kirekamke.”³ Alap mo golak de syal ta gwen zi mo mam-mamna dekam zep Pilatus hup Yesus mo karek-karekna deiri nul guk gwebla'ak. ⁴ Dekam zep Pilatus gulbluka, “Em san

bëjen em ding gulzimdin? Zëno mae en mo eno kareksa de deiri gul gu zunna mes-am beya gwenan.”⁵

Hwëna Yesus man tangan ding gulzimdin hip baes gweka. Hëndep Pilatus man tangan tenggwanblaka. Pilatus kim Yesussu tan hap zerguzimkike: (Mat 27:15-26, Luk 23:13-25, Yoh 18:39–19:16)⁶

Dekam tahun jamkam Paska yaklanak de zaunnuk, Israel mo gubernora man bwinak de zini aha-en aha-enkam tîngare zi mo ol-gun sun nëser sone gwizimk– dekam de sam gwesik gweblan hap.⁷ Dekam bwinak zini ki ëgwë'ak– men zen Israel de Roma mo irik gin nikon

dikim wet so gwen hap ëilman
gwenkam zini dakke. Men zen
golëilman gweka, ahana bosena
Barabas Bak. ⁸ Yesussu mes Pilatus
mo golak nërhatzak, ki zep hwëna zi
beyana ahakore hlikna yaïng gwezak.
Zen hom anakan tame nuk, “Yesussu
mes hen nërhatzal.” Zen hwëna
Pilatussu de anakan abe tan hap yaïng
gwezak, “Em wëhë etan yakla yala
awe zini zeser sone'anaka— men
kirekam ena aha-en aha-enkam
gwiswe sone gwendaye?” ⁹ Dekam
zep ding gulzimki, “San ha zini an
zen zënaka tim ti'ara, ‘Ëe an Yahudi
mo teipsinni,’ san ha desa asa ebe
mae hap zeser sonezim?” ¹⁰ Zen

mae hap ki kirekam takensibiridaka: Sap zen mes anakan tame gulku, “Zi beyam-byana man Yesussu menkam ang nē gweblak, zep Alap mo golak de syal ta gwen zi mo mam-mamna husus nē gweblak— hēndep angkam zep tan hap asas nēbla'an.”¹¹ Hwēna Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna in dekam zep zi trana insa anakan nolētonk, “Nen kitak Barabassa de zeser sonezimdin hip nen abe tan! Yesus hup bahem.”¹² Dekam zep Pilatus gubiridaka, “Ki hwēna ansa ahakon ena ‘Yahudi mo teipsin zi'kim en gweblanan, ēe banakan asa desa gwēblal?”¹³ Zen hwēna dekam zep ētaken gwe'ak,

“Desa te-lidak sonnak makan laink!”¹⁴ Pilatus dekam zep etan gubiridaka, “Hwëna zen banakan karek gweka?”Hwëna dekam tangan zep mam en tangankam ëgu ane gwe'ak, “Desa te-lidak sonnak makan laink! Te-lidak sonnak makan laink!”¹⁵ Pilatus man zi trana in de zënaka sam gwesiblin hap dwam gwe'anka, in zep hëndep zëre mae mo ol-gun sun Barabassa zeser sonezimki. Hwëna Yesussu zep jana nabare zi hip tapbla tazimki— zen de hwëna tangolen naka te-lidak sonnak makan ta irin hip.Pilatus mo jana nabare zini kim Yesussu lamang da gwe'akke:(Mat 27:27-31, Yoh 19:2-

3) ¹⁶ Dekam zep Pilatus mo jana nabare zini Yesussu zëre mae mo batalyonnak de gol yalak dep nërtilzik. Hen dekam zep zëre mae mo ahakorena kitak tagal nulsuk—apdekam de zë swrë tan hap. ¹⁷ Ki zep hwëna teipsin zi hip de baju kwangna ala nosoblak— sam dan kil makare naka. Hen nolak de ala gul soneblan hap dokot të ngi-ngisa mlinmlin nuk— teipsin zi hip de emaskam de weir sosublun makare naka. ¹⁸ Deban zep hwëna lamang tan hap bokle kom tablan naban botonkam blikip neisik gwebla'ak anakare ola ban, “Dawem, bian. Em in zen—Yahudi mo teipsin niye.” Dekam zep

ahakon dutekam nolak lek dya gwe'ak, hen ahakon ol tepkam hol-hol da gwe'ak. ²⁰ Kim lamang tanna hya neisiblik, bajuna insa ki zep etan nalsiblik, dekam zep zere mo bajuna etan ala nosoblak. Ki zep hwena nerwet sok— te-lidak sonnak dikim makan ta irin hipye. Te-lidak sonnak kim makan da inkke: (Mat 27:32-44, Luk 23:26-43, Yoh 19:17-27) ²¹ Yesussu in kim te-lidak sonnak de makan ta irin hip nersong gwe'ak, hwena oranak zep Kirene walya Simonsa nertowe'ak. Zen Aleksander ne Rufus nik mo bian. Yerusalem san dep etan lwa ha'an zaka. Jana nabare zini in zao zep desa tik-tik dak—

Yesus hup de te-lidak soblanna insa de wë soblahan hap. ²² Yesussu in desan dep nërsong gwe'ak, bosena Golgota. Bosena in mo enlalana, “zi nol swra.” ²³ Zao zep te bosena mur kili ban de blulsun anggur ho enenna nolblak. Hwëna man baes gwibirki. ²⁴ Ki zep hwëna te-lidak sonnak makan daink, hen dekam zep “zëno pakeanna zëre mae hap dobe abu mo kim de zënaka dam tasik gwibinkim kae nëblandak” –men kirekam Alap mo olak hamal hap Yesus hup dena lwakke. -²⁵ Zen kaknak yakla nwena sembilannak te-lidak sonnak makan daink. ²⁶ Te-lidak sonna iwe

nol bol tahan nakon man ol alena makan nulink— tingare zi dekon anakan tame gun hup, “Zen kire jal hap da'an.” Ola in a kirekam mo ale nukye, “An zen— Yahudi mo teipsin niye.” ²⁷ Zen sowë zi dare naban Yesus mae han apdekam te-lidak sonnak makan dabirink— ahana Yesus mo dam taha san dekam, ahana irgwa taha san dekam. [²⁸ Zen dekam zep zauk— Alap mo olak men kirekam Yesus hup dena hamal hap ale nukye, “Zen sa kil dil, ‘An hen jal zi ahana.’”] - ²⁹ Zini men zen desan taman gwe-gwe'anzak, zen nol ëwak gun nuban ol mamkam anakan lamang da kini nasen gwe'ak, “Wëo,

em an zen eme guku, ‘Alap mo gola
asa dri yulsul, hwëna dan-ahare
yaklakam asa etan syal gwibinkim sul
soner.’ -³⁰ Ki emki enaka de ngaya
tan hap te-lidak sonna in kon ati
gwezan!”³¹ Zen kirekam hen Alap
mo golak de syal tan zi mo mam-
mamna Musa mo ol tawa ta gwibin zi
niban hen lamang da gwe'ak. Zen
anakan zënaka ol wehakam nenbirida
gwe'ak, “Aha zi ensa man ngaya ta
gwibirki, hwëna zënaka hom tol
ngaya ta'ara!”³² Zen de tangan eiwa
Israel mo teipsinkim gwë'anam, zen
maka te-lidak sonna in kon ati gwe'an
zala. Kirekam de hla tankam, ki
emaka anakan laïbli'bla'an, ‘An eiwa

Zen tangan– nēsa de ngaya tabin hip de Zi niye.””Zi darena in desa hen Yesus mae han makan dabirink, zen hen man lamang laka. Yesus kim tilsikike:(Mat 27:45-56,Luk 23:44-49,Yoh 19:28-30)³³ Yaklana kim bolak zauku, dekam zep tingare langna owas hap kawesik. Hēndep yakla nwena kim dan-ahannak zauku, dekam zep etan hleng gwek. Yesus dekam zep Ibrani olkam mamkam hērheka, “Eloi, Eloi, lama sabakhtani?” Nēre mae mo olkam Zen anakan hērheka, “Are ano Alap, ano Alap, Em ba habe Asa da tasi'ira?” -³⁵ Hwēna in zen zē kara da'ak, ahakon hom dawemkam

nasalblak, zep zënaka nenbiridak,
“Emki sane tan. Zen Elia Baksa
hërheblanda!”³⁶ Dekam zep ahanik
nabalba enkam hluweka, yera jaubum
makare naka zep nabal-bakam gol
hanaka. Desa zep anggur ho enennak
de os gul inen naka te tek gwënnak
kyaon soneka, desa zep Yesus hup
mipnak goltrë seblaka— desa de
kwlem gun hup. Ki zep hwëna
gubiridaka, “Nen ki kara tan. Elia
Bak wëhë yap ati gwe'an zaka?— zen
de te-lidak sonna an kon terahen
hap.”⁻³⁷ Yesus ki zep etan ol
mamkam hërhe hanaka, ki zep
hëndep tilsiki.³⁸ Alap mo gol
mwanak de kaen lilikin glaing-gling

yawala dekam zep owas hap kalk neisik sonek. -³⁹ Jana nabare zi mo mamna in zen apdenak zëre mo ahakore naban zikara ta'anka, dekam dangkam talsunubla'anka. Zen kim anakan Yesussu hla taka, “Zen kirekam mo tilidaye,” dekam zep gubiridaka, “Zini an eiwa Alap mo Tane.”⁴⁰ We walya hen beya nik langa nakon kara da'ak. Zëno mae mo bosem-sena Salome, Magdala kore wenya Maria, hen bose apde zem Yakobus Betek ne Yoses nik mo anena Maria— men zen hen zëno nik mo ayana Yesussu wë takke. ⁴¹ Zen men zen Yesussu Galileak de gwënnak mas në gweblakke. Hen

ahakore we walya beyanik zë
ëgwë'ak— men deban mae Yesus mae
han apdenak Yerusalemk yaing gwe
zakke. Yesussu kim lo dasikke:(Mat
27:57-61, Yoh 19:38-42)⁴² Kim
kam-en gwe'ak, Arimatea walya
Yusup ki zep hata zaka. Zen hen
Yahudi mo teipsin sinodenak de aha
mamna, hen zen man tangan Alap de
kitak nabakam irik gilzin hap hohle
gwe'anka. Yesus in kim tilki, dekam
Hari Jumat, yaklana men dekam
Yahudi zini ka'an dep de Sabat hap
ëtamal gwe-gwekke. - Hwëna Sabat
hap de orapna dekam man tangan
golek de gwe'ak. Zen in zep Yusup
enlala tatete naban nabakam Pilatus

osan dep song gweka— Yesus mo tok naka dikim lo tasin hip abe tan hapye.

⁴⁴ Pilatus kim anakan salka, “Yesus mes tili,” man tangan tenggwanka. Sap zen mes-am tawa gweka, “Te-lidak sonnak de makan ta irin zini n- en hom juwe gwenan.” Dekam zep gubiridaka, “Jana nabare zi mo mamna men zen zikara ta sara emki desa kwang tan.” Kim hata zaka, dekam zep takensiblika, “San ha eiwa mes tangan tili?” ⁴⁵ Zëbon kim salka, “In eiwa mes tili,” dekam zep Yusupsu gubluka, “Amki zerhal.” ⁴⁶ Yusup dekam zep kaen ngap-ngap blala te-alakam golka. Ki zep hwëna Yesus mo tokna te-lidak sonna iwe

zizeryahe halka. Kaen ngap-ngapna inkam zep zitahaleka. Ki zep hwëna kaso hul gun hamalak zidrë neka. Liliänni kaso yawalkam zep zigulhlu inki. ⁴⁷ In kim ki zë golësyal ta'anka, Magdala kore wenya Maria, apde bose zem Yoses mo anena Maria han man zë kara labi'ik— in kim zidrëne'ankaye.

1. * *15:24 Mzm 22:19*

2. + *Tingare Alap mo ol tatakna
awe, anakare kurungsu de hlaunnu
[ ], zëno dam gulsunnu anakan,
“Orep kim Alap mo ola ansa etan
ale nul gwek, ahakon hom ayatna
ansa ale nul gwek.”* *Ayatna ansa*

*aha zi mes yap orep tangan Yesaya
53:12 nakore naka de enlala
gwibin niban mas gulku.*

3. * **15:29** *Mzm 22:8, 109:25*

4. * **15:33-34** *Mzm 22:2*

5. * **15:36** *Mzm 69:22*

6. * **15:38** *Kel 26:31-33*

7. + *Yahudi mo Hari Sabatna, Jumat
mo yakla dum gwehen nakon naït
gwibik, hëndep Sabtu mo yakla
dum gwe hennak zausuk gwek.*

16 Yesus kim ngaya gwekake:(Mat 28:1-8,Luk 24:1-12,Yoh 20:1-10)**16**¹ Hari Sabatna kim tamank, we walya Yesussu de dränen kaso hula in san dep sek gwek— Magdala kore wenya Maria, apde bose zem Yakobus mo anena Maria, hen Salome. Zen mes irase dawem nabare minyakna te-alakam lop dak. In zep Minggukam orap tola ban Yesus mo tok naka de minyakna inkam hlë tablandan hap sek gwek.³ Hwëna ora san zep zënaka dakensibirida song gwe'ak, “Nara sa lilikin gulhlu irin kaso yawala insa nöp irhi gulzimdi?”⁴ Hwëna kim zë yaing gwe'ak, dekam zep hla nul kinik,

“Lilikin kaso yala in mes irhi nul kinil.” ⁵ Ki zep händep kaso hula iwe bitü gwëk. Hwëna wal seiwirsi zep zë hla da'ak. Baju ngap-ngap ala son naban dam taha san dekam nikin'inka. Ausa zep zë nohloblak. ⁶ Hwëna wal sewiri in zep gubiridaka, “Bahem ääirin! Em an Nazaret walya Yesussue lëbla'an— te-lidak sonnäk insa makan da inkke. Bian Alap mes tin nikon ngaya tala! Zen awe hom. Emki sap hlaun— an zao sap nën nekye. ⁷ Dekam sek gwëk. Ola ansa zëre hon de ang ta gwen wenya kip olzimhak— hen nonol tanganna Petrus hup, ‘Jesus mes emsa Galilea san dep ngeirbiridala. Em zao esa ërtower—

men kirekam Zëna emsa hamal hap gu-gubirida gwekake.””⁸ We walya in dekam zep au hlon hap hen aïrïn hip yal-yala ban heya-hya gwek. Zep hëndep oranak men desa zini nolëtowe'ak, desa donbirida srëm gwek.

MARKUS MO OLA ZAO-EN ZAUSUNUN -Jesus kim zënaka zertrei gwizim'inkake:(Mat 28:9-10,Yoh 20:11-18,Luk 24:13-35)[⁹

Jesus in kim tilki, hwëna zëno ka'ankam, Minggukam, zep etan ngaya gweka. Dekam zep kak tangannak nonol tanganna Magdala kore wenya Maria onak Zënaka zertrëka. Maria in, zen men zëbon onakon Jesus orep tujukam de

dowala golëalsa sonekake. ¹⁰ Yesus kim hli yulku, Maria dekam zep song gwek— men zen Yesus hun nërgwë gwekke, desa de tonbiridan hap. Zen hwëna kwasang hap nama sei gosa dabla'ak. ¹¹ Zen kim anakan ësak, “Yesus mes ngaya gwera. Ëe kië hla tal,” hwëna zen hom daïblïbik. ¹² Zao hom holo gwe'ak, dekam zep etan aha nwe-masekam hwëna zi dare hap Zënaka zertreizimki. Zi darena in Yerusalem kon Yesus zëre hon de seblaskam ang ta gwen wenya ban de lowehen nakon aha ësan dep song ë'anka. Hwëna oranak zep Yesussu ërtowe'anka. ¹³ Zi darena in dekon zep etan ola halka— anakan de

lonbiridan hap, “Ëe mese hen ertowenan!” Hwëna Yesus hon de ang ta gwen wenyä in desa hen hom daïblizimk. ¹⁴ Zao hom holo gwe'ak, ki zep etan seblaskam de zëre hon ang ta gwen wenyak tembane tannak Zënaka zertreizimki. Dekam zep nol drak-drak hap jal gwibiridaka, sap men zen tin hyanak hla da gwe'ak, desa de salbiridankam hom mae daïblibirida gwe'ak. ¹⁵ Ki zep hwëna gubiridaka, “Dekam sek gwek. Abe hap de ol dawemna tingare lang san kitak de zi ausu hap olzim halada gwek. ¹⁶ Tingare zini men zen de Asa daïbli gwebla'ak, hen zëre mae mo Asa de taïbliblanna insa de baptis

gwenkam noltrë gwe'ak, zen zen sa
ëngaya gwer. Hwëna Asa de
taïbliplan srëm wenya, desa Alap sa
karek tabiri. ¹⁷ Men zen de Asa
daïbli gwebla'ak, zen zen sa hwëna
owas-owasna aha zi dikim Asa taïbli
gweblan hap dena syal neibir-zimnira
gwer. Zen zep sa dowal-dowala ano
bosekam nolëalsa sone gwibir. Hen
zëre mae mo tame gun srëm olkam sa
owas hap ëton gwer. ¹⁸ Zen hen sap
sa wanya jal-jala tahakam deirensik
gwibir. Hen zen sap sa hasom nabare
hona notde gwibir. Zen molya kim
juwe gwek. Zen de zi sang-sang hap
tahasa tehabirida ine gwenkam, zen
dekam sa ëdawem gwe-gwer.”Yesus

kim ngatan zi mo lang san dep sewe
sekake:(Luk 24:50-53,Kis 1:9-11)¹⁹

Bian Yesus in kim kirekam
tonbiridasiki, ki zep hwëna Alap
ngatan zi mo lang san dep zer ine
halka— zao de zëre mo dam taha
nakon teipsinkim nikiran hip. ²⁰

Zëre hon de ang ta gwen wenya in
dekam zep hwëna ol dawemna insa
tingare lang san dep nol halada gwek.
In desan ki nol halada gwek, Bian
Zëna man zë mas gwibirida gweka,
hen sosonna owas-owassa dikim syal
gwe-gwibir-zimdin hip dena man
mam gul gwizimki— zëno mae mo
olsa dikim taibli gwibin
hip.]LukasLukasLukasLukYesus hup

de Ol Dawemna mensa Lukas ale
gulkuke

1. + *Markus mo Ol Dawemna an,
zëno aumwa topnak de ola, zen zën
hom ale gulku. Hwëna aha zi
hyanak dekam de Markus mo ola
insa sul sonen hap mas nuk.*

11¹ Dawem Bian Teopilus Bak, -
Lukas onakon:Alap mensa orep
näsa gu-gubirida gweka— zëre mo
Walassa de nöp zer sonezimdin hip
dena, Zen mes ki händep nër hom
nëno mae mo ngirinnik kirekam syal
gwibirki. Zëno awe de gwën hap dena
angkam äisili an desaë kon gwisibir
hana'an. Zini men zen nonol kon
gwisibir hanan nakon zëre mae mo
nwekam hla nul gwek, zen zep äisili
ansa zi-ë zi-ë san dep nol halada
gwek. Dekam zini beya nik sap
dawem enkam de äisili ansa ale gun
hup äakasik gwek. ³ Eë hwëna men
zen nonola kon hla nul gwek, eë ama
desa dawem enkam takensibirida

gwek. Hen zen men desa ale nul gwek, ëe ama desa baca gul gwek. Zen zebë hëndep anakan enlala gwibik, “Aisili an ëe asa Bian Teopilus hup dam-dam enkam ale gulblul– aha-en mae de hli yul guk kinin srëmkam.”⁴ Ëe mae habë ansa ebe hap ale gulbluk: Em ekakim anakan tawa gwe, “Nonol men desa emsa tawa da gwek, zen eiwa de tanganna.” Alap mo dam taha nakore zini kim baptis ta gwibin zini Yohanissi de jaha gwen hap dena gubiridakake:⁵ Herodes in kim teipsinkim Yerusalem mo langnak irik gilki, Alap mo golak de syal gwegwen zini bosenä Zakaria, zen hen

dekam zëwe. Zakaria, orep de Alap mo golak de syal gwe-gwen zini Abia Swe mo hliknak hen syal gwe-gweka. We zem bosenä Elisabet. We zik mo auyan-azana hen Alap mo golak de syal ta gwen zi. ⁶ We-zi darena in man tangan Alap mo nwenak oto eisik. Hen zen aha-ere enlalakam tîngare Alap mo ol san hen tîti tabin sin ang ë gwek. ⁷ Zen hwëna hom walasna wë lak. Zen Alap ki kirekam Elisabetsa enlala gwibirki. Zep hëndep walas srëmkam bogol ëk. ⁸ Abia mo hliknak dinik dikim Alap mo golak syal tan hap denak kim zauk, zao de yaklanak dekam zep Zakariasä zen de syal gwen hap dam

dasik. ⁹ Men kirekam Alap mo golak de syal ta gwen zini zisi dam dasik gwibirin, zen kirekam Zakariasä dam dasik. Zen mae hap dam dasik: Zen de zë-en Alap zëre en hap de teksonnak tïn hip— irase dawem nabare te kilsï de zë Alap hap ang gulsublun hap. ¹⁰ In kim ki kiresa de syal gwibin hip denak zau'uk, zi beyana dekam zep eiha lip nakore tekson nakon Biansa nen sonebla'ak. ¹¹ Kim zëwe irase dawem nabare te kilï insa ang gulsu'unka, ki zep hwëna Alap mo dam taha nakore zini ang gul gwen hap de meja alpna^k zau'un zaka— Zakaria mo dam taha san dekam. ¹²

Zakaria kim hla taka, ki zep auna hloblaka, händep man zë airiblaka.

¹³ Hwëna Alap mo dam taha nakore zini in ki zep gubluka, “Zakaria, bahem asa airiblan. Alap mes eno ol gu sonenna salka. We om Elisabet zi walassa sa ebe hap wë tablal.

Yohaniskim bose ta. ¹⁴ Kim de jaha gwe'ak, em dekam esa tangan sam gwesik gweblala, händep esa isrip-sri gwe-gweblala. Aha zi hen beya nik sa isrip-sri në gweblal. ¹⁵ Zen Bian mo

nwenak zi yawal hap sa jowera. Alap mo Enhona jaha gwen nakon sa ki händep bi gweblala. Zep angguru ban ho jal-jala ban bap zen otde gwen.

¹⁶ Zen Zen sa Israelk de zini

beyakam Bian osan dep kwang guludahal zala— zëre mae mo Alap hon depye. ¹⁷ Hen Zen Zen sa Biansa ngeirbli zala. Zëno tahana Alap mo ol ayang gul gwen zini Elia Bak mo kim sa soson nëblal, hen zëno enhona zëno kim sa lwablala. Hen Israelk de zini men zen iye zeban zënaka gïl-gïl neibirida gwenan, zen zen sa desa siri gulsulu. Hen srë de ora san de ëgwahan wenya, zen zen sa desa eiwa de ora san dep kwang guludahal zala. Zen kirekam sa zi beyana Bian de hata zannak dep hamal gulu.” -¹⁸ Zakaria ki zep takensïblika, “Banakarekam asa tawa gwer?— eiwa diki lwankam. Sap ëe

mesë bogol gwek, hen ano wenya mes-am tangan bogol gwek.”¹⁹ Ki zep ding gulbluka, “Ëe an Gabriel. Bian mo dang nakonë zauk gwenan. Zen zep asa emsa de ol dawemna ansa tawa tan hap zer sonera.”²⁰

Insa ki emsa gublunan, Alap sa ki hëndep kirekam ebe hap syal gwibir-blira. Hwëna em home asa taïbliblanda. Zep hëndep angkam em molye ola tonka. Em esa ol srëm gwera, hëndep mes ki lwanan.”²¹

Kim nësbla tinek, ki zep hëndep dengganbla'ak, “Zen ba hap kire tangankam holo gwe'an ora?”²²

Kim kon wet so zaka, zen banakan dep?— ol tonbiridanna. Taha enkam

zep akan-akan gwibirida'anaka, sap zen mes ol srëm gweka. Zi beyana in dekam zep anakan tame dak, “O an nwe nik zë lirisin nëblaon.”²³

Zakaria Bak mo Alap mo golak de syala kim tap gweblak, dekam zep zëre mo gol san dep song gweka.²⁴

Hom holo gwe'ak, dekam zep hëndep we zem Elisabet u gwe'ak. Dekam zep saher hap gol ennak gwë gwek—holona benna aha-ere taha-tap enkam.

²⁵ Zen man enlala gwe-gwek, “Na-en babë tawa tabin. Dikire tingan anakan asa tame nuk, ‘In Bian kwasang gwibirki.’ Èe an sap bogola, hwëna ano walas wë tan srëm hap de sahera zi nwenak Bian Zën ap ngan

gulsubi'ira.”Mariasa kim Yesussu de
jaha gwen hap dena hamal hap tawa
gulkuke:²⁶ Elisabet kim benna
enam enkam u nuban gwë'ak, Alap ki
zep zëre mo dam taha nakore zini
Gabrielsa etan Galilea mo langnak de
ëna Nazaret san dep zer soneka.²⁷
Gabriel ki zep kwalbasa lam gunnu
Maria osan dep song gweka. Zen
Yusup hup de golgu gweblanna.
Yusup mo auyan-azana teipsin zini
Daud onakon.²⁸ Alap mo dam taha
nakore zini in ki zep Maria hon
hataka, zao zep gubir zika, “Dawem!
Em Alap mo kwasang-kwasangnake
gwë'ara! Bian man emsa dawem
tangankam kara gul gwenda!”²⁹

Zëno ola insa de sankam, Maria ki zep auna hlok, dekam zep zënaka enlala ennak mae hap takensibik, “An ba hap ki kirekam asa gubirida?”³⁰ Hwëna ki zep etan gubirki, “Bahem airin, Maria, sap em ema Alap mo nwenak sam gwesi'ira.³¹ Em esa u gwera. Zi walassa esa jaha gwera. Yesuskum bose ta.³² Zen sa teipsili, hëndep dekam sa nen gweblal, ‘Alap Teipsin Zi nik mo Tane.’ Bian Alap sa Desa gublula—Zen de Israelsa bi gwibin hip, zëre mo auyanna Daud Bak mo kim.³³ Zen Zen sa hëndep denaban kitak Yakob mo auyan-azana irik gili. Zëno

irik ginni in molya tap gwék.” -³⁴
Maria ki zep gubluk, “Hwëna ëe an
homë zi mae naban gaing ë'an. Eë
banakan asa walas gwer?”³⁵ Ki zep
ding gulbirki, “Alap mo Enho sa ebon
ing gwehe zala, hen Alap mo soson sa
emsa bi gwibiri. Zen zep sa walas
tola insa nen gweblal, ‘Zen Alap mo
Tane— enho lalak enna.’³⁶ An
kirekamë emsa gubirin, zen mes ki
iye om Elisabet hon kirekam lwak.
Zen mes u gwék— benna angkam
enam enkam. Zen sap bogola, hen
zini mes anakan nenbik, ‘An Alap ki
walas srëm gulku.’³⁷ Hwëna zen
angkam u nuban gwë'an. Sap Alap
hap hom— banakare maena, Zen de

syal gwibin srëm hap denaye.”³⁸
Maria ki zep ding gulbluk, “Ëe an
Bian mo tana iltikinnik de gwë gwen
wesyake. Sap sa ki kirekam abon
onak lwal— in kirekam em asa
gubiridaye.” Alap mo dam taha
nakore zini in ki zep hli yulku. Maria
kim Elisabetsa zini gikke:³⁹ Alap
mo dam taha nakore zini in kim hli
yulku, holo gwehan srëmnak Maria
dekam zep hen sosen tola ban
Yerusalem mo kwatap lang san dep
song gwek— Zakaria ne Elisabet nik
mo ë san dep.⁴⁰ Zakaria mo golak
kim hatak, ki zep Elisabetsa dawem
gul kinik.⁴¹ Elisabet kim Maria mo
dawemna insa salbik, ungala mwanak

de walasna in dekam zep soson
gweka. Alap mo Enhona dekam zep
Elisabetsa ing gwe hebirki, ⁴² ki zep
Mariasa ol mamkam gubik, “Em ene
tingare we walya kon dawemna
hlau'ura! Hen Alap eno walasna in
hap dawemsa sa golblala. ⁴³ Ëe an
betekna, hwëna em in Teipsin Zini
Bian mo anee ano golak hatanda! ⁴⁴
Ëe kimë eno dawemna sal, ano
ungala mwanak de walasna dekam
zep isrip-sri naban soson gwera. ⁴⁵
Ebe hap Bian hë'ho gwibin tangan
naka golbi'ira, sap men zen ebon onak
Bian mo ola hatak, em ema
taïblibirki, hen zen kirekam sa ki
lwal!” Maria kim Alapsa tërya ban

isrip-sri gweblakke:(1Sam 2:1-10)⁴⁶
Maria ki zep guk,“Ëe ama Bian
Alapsa boltere ta'an,⁴⁷ hen ano
enhona man isrip-sri gwebla'ara,sap
Zen Zen sa asa ngaya gulu.⁴⁸ Zen
man asa enlala gwibirki,hwëna ëe an
Zëbon de babu gwe-gwen we– bose
srëm tola.Hwëna angkam tîngare zi
ausuna hëndep denaban sa asa nen
gwibir,‘Hë'ho gwibin tanganna zen
zen hlauk.’⁴⁹ Sap soson Zini Alap,
Zen eiwa lalak tanganna,hwëna Zen
man kirekam-kirekam yawala abe
hap syal gwe-gwibir-bi'ira.⁵⁰
Auyan-aza nakon hëndep auyan-
azana,Zënaka de aïriblan zi hipZen

man zëre mo kwasangna gol gwizimnira. ⁵¹ Bian men kirekam orep zëre mo sosonna goltrei gwizimki,Zen kirekam etan angkam goltreizim'ira:Zen orep zi zëna-zënana man sekwak gulsuk gweka,hen zëno mae mo kalang karekna man blaonsuk gwizimki. ⁵² Zen hen orep teipsin-teipsin wenyakazëre mae mo teinikin gwen nakon man yal gul sone gweka,hwëna bose srëm wenyaka zep kang gulse gweka. ⁵³ Usak nabare wenya desa man dërek-dërekna kim itri ta gwibirki.Hwëna men zen nonol tahalha srëmkam lowehe gwek,desa man gubirida gweka, 'Usak naban

sekwak gwék.’ -Hwëna angkam Alap etan kirekam nëbe mae hap syal gwibir-zim'ira.⁵⁴ Nëno mae mo auyanna Abrahamsa hen zëno auyantane walya men kirekam gu-gubirida gwëka,Zen angkam kirekam Israelsa mas gwibirida'ara.Zen man anakan gu-gubirida gwëka,‘Ano ebe mae hap de kwasang-kwasangna hëndep denaban sa lwa gwer.Ëe molyë golzausuk gwék.’ -Zen desa angkam enlala gwibi'ira.”⁵⁶ Maria Elisabet han san ha dan-ahare benkam ëk, ki zep etan zëre mo ë san dep lwahak.Baptis ta gwibin zini Yohanissi kim jaha gwëkke:⁵⁷ Elisabet de jaha gwen hap denak kim

zauk, zi walassa zep jaha gwek. ⁵⁸

Gol golek dena hen iye zem kim anakan ësak, “Bian mes Elisabet hap kwasangna mamkam golbiri,” dekam zep tagal neisibirzik, hen dekam zep zë apdekam ësrip-sri gwek. ⁵⁹

Walasna in kim mingguna aha-en gweblak, ki zep etan tagal nëblak— to mip naka dikim blaonsublun hap. -

Zen man ëkil gi'ik, “An zëre mo Bian mo bosekam esa bose lal— ‘Zakaria’kam.” ⁶⁰ Hwëna an zik zep

gubiridak, “Kirekam bëjen nen bose tan! An ‘Yohanis’kim esa bose lal.” ⁶¹ Dekam zep dengguanbi'ik, “Iye wal om hom tanganke— kire bose

naye!”⁶² Ki zep tahakam Zakarias
akan-akan nēblak— anakan de
takensiblin hap, “Ena banakan de
bose tan habe dwam gwebla'ara?”

⁶³ Zakaria hom nama dekam ola
ton'anaka. Ki zep te hlang hap abe
gweka, dekam zep zē ale gulku, “An
bosena Yohanis.” Dekam zep tingan
denggwanblak.

⁶⁴ Dekam zep
hēndep ola etan tonka. Alap mo bose
ensa zep ilman gul tineka.

⁶⁵ Zēno
gol golek denak dena dekam zep
sērkam dengganbla'ak, hen tigare
Yerusalem mo kwatap lang san de
lowe hendan wenya desa man
donbirida gwek.

⁶⁶ Tigare zini

men zen ësak, ki zep enlala ennak
ëenlala gwe-gwe'ak, “Walasna in
banakare zi hip wëhë yap
jowe'anka?” Zen mae hap ki kirekam
ëgu gwek: Sap Bian mo sosonna man
Zëbon lwa gwe'ak. Zakaria kim hamal
hap de ola tonbiridakake:⁶⁷ Walas
zemka in kim “Yohanis” kim bose
dak, dekam zep Alap mo Enhona
Zakariasas bi gweblaka, dekam zep
Alap onakore hamal hap de ola
tonbiridaka,⁶⁸ “Bian en hap nen
dawemsa golbla tine gwen–Israel mo
Alap hap. Zen mes hatala–zëre kore
naka de kwasang gwibiridan hap, hen
dekam de dowal mo kigi mo irik gin
nikon gwiswe sonen hap.⁶⁹ Zen mes

nëbe mae hap Zi sosonna zer sonezimki–nësa de ngaya tabin hip de Zi niye, teipsin zini Daud Bak, men zen Alap mo dwam gwibin sin ang gwe-gwekake, zëno auyan-aza nakore naka. ⁷⁰ Alap mo ol ayang gul gwen zini orep tangan mes anakan ëgu-guk gwek, ⁷¹ ‘Nësa de ngaya tabin hip de Zini sa hatala–Zen de nësa jal zi mo taha nakon alal gul gwen hap.’ ⁷² Hen anakan mes gugubirida gweka, ‘Ëe asa Ëre mo ebe mae hap de ol gu-gubiridanna enlala gwibir, zep asa hëndep emsa kwasang gwibiridal.’ ⁷³ Alap mes nëno mae mo auyanna Abrahamsa anakan gu-

gubluka,⁷⁴ ‘Emsa de tamera gwen
zi mo taha nakon Ëe asa emsa al gul
halzal.Zen dekam esa aïrin srëmkam
Asa betek ë gweblal.’ -⁷⁵ Zep nen
enho lalakkam esa Alap en hon ëtal
gwesil,hen zëno nwe kara gwennak
esa hëndep denaban lowehe
gwer.”⁷⁶ Zakaria ki zep hwëna tane
zikip dena aïsil gwenkam ayang
gulku,“Em, ano walas, emsa sa nen
gweblal,‘Alap Teipsin Zi nik mo olsa
de ayang gul gwizimdin hip de
zini.’Em esa Biansa ngeirblira– zëbe
hap de orasa sal tablan hap, -⁷⁷ hen
Bian mo hlil irin wenyaka esa anakan
tawa ta gwibiri,‘Alap sa emsa eno
mae mo karek-kareksa de tap

gulsuzimdinkim ngaya tabiri.’⁷⁸
Sap nëno mae mo Alapna Zen kae-
kaena hen kwasang-kwasang
enna.Zen zep sa nësa de ngatan tabin
hip de Zini insa zer sonera.Zen
ngatan zi mo lang nakon kaknak de
yakla hata sezan mo kim sa zilsä
zila.⁷⁹ Zen dekam sa tingare zi
ausuna ngatan tabir zira hen ngaya
tabiri,sap zen tingan kawesinnik lowe
he'an,hen tin hip äairi gwenan.Zen
Zëbon onakon esa Alap han ërumlae
gwer, hen zi bosyan naban ëumlae
gwer.” -⁸⁰ Zakaria mo tanena
Yohanis in kim mam gwe'anka, Alap
osan dep de enlalana hen dekam zep
mam gwebla'anka. Zen zi srëm

langnak gwë gweka– hëndep yaklana mensa Bian Alap dam tasiblika. Zao kim hatak, zen dekam zep tîngare Israelk de zi hip zënaka zertreizimki.

1. + *Teopilus Bak mo bosenä in enlala naban. Enlalana, “Alapsa de ensa lwa gweblan zi.” San ha Lukas kire bosenä nabare zi hip ale gulbluka? San ha tîngare zini men zen Alapsa enna nola gweblananke, zëbe mae hap ale gulzimki? Nen angkam tawa naka hom.*

2. * *1:17 Mal 4:5-6, Mat 11:14, 17:11-13*

3. + *“Jesus”kum de bosenä, zen enlala naban. Zëno enlalana, “Zisi*

de ngaya tabin hip de Zi.” (Mat 1:21)

4. * **1:33** *2Sam 7:12-16, Yes 7:14, 9:6-7*

5. * **1:50** *Mzm 103:17*

6. * **1:53** *Mzm 107:9*

7. * **1:54-55** *Kej 17:7, 22:17, Mzm 111:9*

8. * **1:59** *Kej 17:12, Im 12:3*

9. + *Zakaria mo ola an, zen Yohani'i de enlala gweblan hap hom. Zen hwëna Yesussu enlala gweblaka, sap Yesus Zen Zen— Raja Daud mo auyan-aza nakore naye. Sap Zakaria zëna tane zem Yohanis hin, zen Harun Bak mo ausu nakorena.*

0. * **1:74** *Kej 17:7, 22:16-17, Mzm 105:8-11*

1. * **1:76** *Yes 40:3, Mal 3:1*

2. * **1:79** *Yes 9:2, 60:1-2*

2 Yesussu kim jaha gwekke:(Mat

1:18-25)**2**¹ Dekam teipsin tangan zini ki, zen langna beya en tangan naka Roma kon irik gilki. Zen dekam zep tingare zisi de zere mo irik gin

nika aitbin hip gubiridaka. -² An nonol aïtbinni– Kirenius men kim Siria mo langnak gubernor gwekake.

-³ Tingare zini dekam zep zere mae mo auyan-aza mo ë-ë san dep sek gwendak– zëno mae mo bosem-sesa dikim zë ale tabir-zimdin hip. ⁴

Yusup ne Maria ne dekam zep hen kire hap Galilea mo langnak de ëna Nazaret kon Yerusalem mo langnak de aha ëna Betlehem san dep song ëk– teipsin zini Daudsa men zao orep

jaha gwekke. Sap Yusup mo auyan-
azana Daud onakon. Zëbe hap de
golgu gweblan wenya Maria in
dekam u nuban gwë'ak. ⁶ Betlehemk
hom tangan holo ë'ak, Maria ki zep zi
walassa jaha gwek— nonol walassa.
Kaen hak-haknak zep tahalek, desa
zep domba-sapi mo tembane ta gwen
kolho makarenak drënek. Sap kitak
de gol-gola mes zi enkam ëbeya
gwek. Domba zaho ta gwibin zinik
kim Alap mo dam tahana kore zini
ëjowe zakke: ⁸ Langna iwe dekam
domba zaho ta gwibin wenya man
kam domba zaho zemka sonak kara
dabi'ik. ⁹ Hwëna Alap mo dam taha
nakore zini ki zep zëbon mae onak

jowe ane zaka, hen Bian mo ngatanna
man zë zilbirida anezak. Karekkam
zep zë ääiri'ak. ¹⁰ Hwëna Alap mo
dam taha nakore zini in ki zep
gubiridaka, “Bahem ääirin, sap ëe an
ol dawemsaë ebe mae hap
golhatazimninzal. Ola ansa de
ësankam, tingare zini sërkam tangan
sa ëisrip-sri gwer. ¹¹ Namen, Daud
mo ënak, wenya man jaha gwer-
emsa de ngaya tabin hip de Teipsin
nika, Alap mensa dam tasikike. ¹²
Ol tan-tansaë ebe mae hap golzim'in:
Em esa walas tolsa deyol hak-hakkam
de tahalen naka hla lal. Domba mo
tembane ta gwennak ta'ara. Zen
dekam esa anakan dam lasil, ‘An

Zen.””¹³ Ki zep hwëna mumuk
ennak ahakore Alap mo dam taha
nakore zini beya en tangankam
ëjowezak, ki zep zë Alapsa isrip-sri
nëbla'ak,¹⁴ “Alap Em eiwa teipsin
tanganna!Eno bosena dikire kitak teip
nulsuk gweblak.Sap angkam ema
okamanak de zi niban golësësek
gwe'ara—ere mo nwenak men zen oto
gwesi'innye.”¹⁵ Alap mo dam taha
nakore zini in kim etan ngatan zi mo
lang san dep sesek gwesek, zini in
dekam zep ëguk, “Nen ki nabakam
Betlehem san dep gweyo gwen— eka
ki zë hla kuk, in desa Bian nësa
gubiridandake.”¹⁶ Ki zep hëndep
sek gwek. Dekam zep hëndep Yusup

ne Maria neka nakek, hen walas tola
insa dekam zep hla dak— domba mo
tembane ta gwen kolho makarenak de
tannak. ¹⁷

In kim hla dak, dekam
zep kitak donbiridak— walas tola in
hap dena, men desa Alap mo dam
tahana kore zini in tonbiridakaye. ¹⁸

Ola insa de esane gwenkam, tingare
zini man tangan etenggwank. ¹⁹

Hwena Maria zena, in zen ki ze lwa
gwe'ak, desa kitak enlala ennak lam
gul gwe'ak hen enlala gwe-gwibi'ik.

²⁰ Zini in ki zep etan Alapsa de
terya ban boltere tan naban lwan
dahak. Sap tingan mensa esane gwek
hen hla nuk, zen hendep men kirekam
Alap mo dam tahana kore zini in

gubiridakake. Yesussu kim bose dakke, hen Alap mo golak kim ärtrække:²¹ Walas tola insa kim mingguna aha-en tap gweblak, dekam zep to mipna nablonsublik, hen dekam zep “Jesus”kum bose dakmen kirekam Alap mo dam taha nakore zini Mariasa u gwen srëmnak gubirkike.²² Musa Bak men desa nonol zi walas wë tan hap dena zëre mo titi tabin olak ale gulku, Maria ne Yusup ne man desan ang ëk. Zen nonol Maria de sasa gwesinnik dep orapna empat-pulu enkam ei'ik, dekam zep walas tola insa Yerusalem san ärzahek— Alap hap dikim ärtrëblan hap. -²³ Mae hap

ërtrëblak: Sap Musa mes ki zëre mo
titi tabin olak anakan ale
gulku, “Tingare nonol zi walas wë
tanna, zen Alap zëre hap dena. Zep
emki zëre hap zertrë gweblan.” -24

Zen hen man ang ëk— mawasa de
dan-dan Alap hap teisyablanna, desa
de Alap mo golak de syal tan zi ang
sosublun hap. Sap Musa mo titi tabin
olak nonol walas wë tansa de Alap
hap zertrëblan hap dena kirekam hen
lwak. -25

Dekam Yerusalemk, zini
bosena Simeon. Zini in enho dam-
damkam gwë gweka hen Alap hon
mes tangan tal gwesiki. Zen man
Alapsa Israelsa de dawem gun hup
kara ta gweka, hen Alap mo Enho

zergwë gweka. ²⁶ Alap mo Enhona mes hamal hap gu-gubluka, “Em molye na-en tilki— Teipsin Zini insa de hla tan srëmnakye, Ëe Mensa Israelsa de ngaya tabin hip dam tasikye.” ²⁷

Dekam zep hen Simeonsa Alap mo Enhona anakan gubluka, “Emki Alap mo golak de teksonna iwe tin.” Hwëna Maria ne Yusup ne dekam zep hen Yesussu Alap hap de zertrëblan hap erti'inzak— Musa mo ola in san de ang ën hap.

²⁸ Simeon dekam zep hëndep walas tola insa zer inki, ki zep dawemna Alap hap golblaka, ²⁹ “Teipsin Zini Bian, angkam Eno asa de gu-guk gweblanna mese eiwa de guluda. Ema

asa sam tanda.Zep ere hon de babu gwen zini ëe angkammesë auhukamana ansa de hli yun hup hohle gwenan.³⁰ Sap angkam ëe mesë ëre mo nwekam hla tanan— ere mo zisi de ngaya tabin hip de Zi zer sonen naye,³¹ men Desa Ena tïngare zi dikim tame tan hap hamal takaye.³² Zen Zen sa ngatanna golzimdi— tïngare zi ausu mo enlalasa dikim ngatan tazimdin hipye.Hen zen Zëbon onakon sa Israel mo bosena dawem gwer.” -³³ An-bi zem man tangan lenggwan'ak— Simeon mo ola insa kim zëre nik mo walasna in hap dena sane ë'akye.³⁴ Simeon ki zep

guzimki, “Bian sa ep dawemna golzimdi.” Hen Mariasa ki zep gubirki, “Walas tola an mes Alap dam tasiki— Zen de Israelk de zisi klis gun hup. Dawem gol gwen wenya, desa Alap zëre hap sa kang gul seblala. Hwëna karek gol gwen wenya, desa hëndep kareknak sa kang gulu. Sap An Alap mo dam tasin Zi, zep sa hen zini beya nik lamang da gwer. -35

Alap insa kirekam syal gwibi'ira, zini zen dekam sa zëre mae mo enlala aning tanna nërtrë gwer. Hwëna Maria, eno enhonak enlwan yawal sa hen nëbok ben-ben makan tisiil.” 36

We sem bogola Hana Bak dekam zao hen gwë'ak. Zen Alap mo hamal hap

de olsa de ayang gul gwen hap de we. Zëno biana Panuel– Asyer Bak mo auyan-aza nakorena. Wenya in zi zeban tuju tahun enkam ëk, ³⁷ dekam hwëna sem nik zep zë-en holokam gwë gwëk. Hëndep in kim Yesussu ertilzik, zëno tahuna dekam 84 enkam. Zen hom tangan Alap mo gola langa gulsuk gwëk. Yaklam denaban kam denaban zen dekon Alapsa isrip-sri gwebela tine gwëk hen gu sonebla tine gwëk– tembane lwa gwen naban. ³⁸ Zen dekam zep hen hatazak, dekam zep Alap hap dawemsa golblak. Hen men zen zë lowe he'ak, dekam zep desa anakan tonbirida'ak, “Walasna an Zen Zen sa

jal zi mo irik gin nikon nesa gwiswe sonera.” -³⁹ Yusup ne Maria ne in kim zë Musa mo titi tabin ola insa syal eisibik— nonol walas wë tan hap dena, dekam zep etan zëre nik mo ëna Nazaret san dep ërlwahak— Galilea mo langnak dep. -⁴⁰ Walas tola in ki zep hëndep mam gwe'anka, hen sosonna mam gweb'ak, hen enlala blala dekam zep tangan mam gweb'anka. Hen Alap mo kwasang-kwasangna Zëbon lwa gwe'ak. Yesus kim Alap mo golak gwëkake:⁴¹ Tahunna men kiye, Yesus mo anebiana man yakla yala Paskanak dep Yerusalem san dep yahe gwëk. -⁴² Yesus mo tahunna kim dua-blas

gwek, ki zep etan kire san dep sek
gwek— men kirekam Israelk de zini
ëgwë gwekke. ⁴³ Kim ëhya gwesik,
ki zep etan lwan dahak, hwëna Yesus
man Yerusalemk gwëka. Hwëna an-bi
zem hom anakan tawa ëblak, “Zen
man gwëra.” ⁴⁴ Zen zi beya hap tim
uk, “Zen hen mes ang gwe zala.”
Hwëna hom. In kim song ëk, truwe
guk gwennak kim kam-en yaing
gwek, dekam zep ohwensiblik.
Dekam zep iye zem osan hen wal
bose wal zem osan lëblak. ⁴⁵
Hwëna hom hla lak. Ka'an zep
kaknak etan Yerusalem san dep
olahak— zëwe de lëblan hap. ⁴⁶
Yaklana dan-ahanna kim zep hla lak.

Zen Alap mo golak nikin'inka, Alap mo olsa de tawa ta gwibin wenyaka sane tabi'inka, hen man takensibirida gwe'anka. ⁴⁷ Tïngare zini men zen sane da gwe'ak, zëno enlala blala man anakan dengguan gweba'ak, “Owas, zen en ba hap dam gulsuk gwe'ara?”

⁴⁸ An-bi zem hen man tangan zao de hla lankam lengguanblak. An zem ki zep gubluk, “Temlan, em ba habe kirekam asa gweizimki? Èe bia han ngalap nabanë emsa ahakalblal!” ⁴⁹

Ki zep ding gulbirki, “Em ba habe srën san Asa ahakalblaka? Zen emaka enlala ëka, ‘Zen Bi zik mo golak gwë'ara.’” ⁵⁰ Hwëna zen hom zëno

ding gulzimdinni insa tame ulblik. ⁵¹

Dekam zep etan Nazaret san dep ang gwizimki, hen dekam man zë betek gwe-gwizimki. Maria kirekam-kirekamna insa tane zikhip dena hlaul gwek, desa enlala ennak lam gul gwek. ⁵² Yesus kim mam gwe'anka, enlala blala dekam zep hen mam gwebla'anka. Zen man tangan Alap mo nwenak hen tingare zi mo nwenak oto gwesiki.

1. + *Mae hap zënaka naitbik: Pajak te-alasa dikim Roma mo irik ginni kip sowe henkam gol gwizimdin hip. Romak de teipsinni maekam nen gweblak, “Kaesar*

Agustus”kum, hwëna zen zëno bose tangansa hom. Men zen dekam irik gilki, zëno bosena Gaius Oktafius. “Kaesar”kam de gublunna, zen syal bose. Enlalana, “Teipsin zini.”

2. + *Siriasa hen Roma irik nik.*

3. * **2:22** *Im 12:1-8*

4. * **2:23** *Kel 13:2, 13:11-15*

5. * **2:24** *Im 12:6-8*

6. * **2:32** *Yes 42:6, 49:6, 52:10, Yoh 8:12*

7. * **2:34** *Yes 8:14, 1Kor 1:23, 1Ptr 2:7-8*

8. + *Yunani olkam Lukas Yerusalemsa de gwiswe sonen hap awe ale gulku. Yerusalem zen Israel mo ë*

yawal. Zep enlalana awe, tingare Israelsa de gwiswe sonen hap.

9. * **2:39** *Mat 2:23*

0. + *Paskana zen Yahudi mo olkam enlalana “tamaran.” Zen dekam de enlala gwibin hip– in kim Alap mo dam taha nakore zini Israel mo gol-gola tamankake, Mesir mo gol-gol san de tilidan hap. Mesir mo nonol walasna dekam zep juwek. Owasna insa de hlaukum, dekam zep Mesir mo teipsinni Israel mo zi ausu nakore zini insa gubiridaka, “Dikire sek gwek.” (Kel 12:1-51, Ul 16:1-8)*

3 Baptis ta gwibin zini Yohanis mo
ol:(Mat 3:1-12,Mrk 1:1-8,Yoh
1:19-28)**3**¹ Roma mo teipsin tangan
zini Tiberius Bak, zëno irik gin
tahunna kim lima-blas gwek, Alap
dekam zep syala Yohanis hip wei yul
soneblaka. Dekam men zen Roma mo
teipsin tangan zini in mo alp nakon
irik nik,Pontius Pilatus Bak dekam
Yerusalem mo langnak irik
gilki,Herodes dekam Galileak irik
gilki.Herodes mo ayana Pilipus Bak
dekam Itureak hen Trakonitisk irik
gilki,hen Lisantias Bak dekam
Abilenek irik gilki.² Alap mo golak
de syal tan zi mo teipsinni dekam
Hanas han Kayafas han. Hwëna

dekam zep zi srëm langnak Alap mo
ola Zakaria mo tanena Yohanis hon
hatak. ³ Yohanis dekam zep Alap
onakore olkam Yordan mo lang san
kitak titi tabir song gweka, “Ere mae
mo karek-karek nakon em ëhalen.
Alap dekam sa eno mae mo karek-
karekna tap gulsuzimdi. Em dikim
enaka anakan golëtrën hap, ‘Ëe ama
angkam Alapsa ang gwebbla'an,’ ëe ki
asa hwëna emsa baptis tabir.” -⁴

Yohanis zen orasa de sal tablan hap
de zini men zëbe hap Yesaya Bak
Alap mo olak hamal hap anakan ale
gulblukake, “Zini sa zi srëm lang
nakan taken gwera, ‘Haen, nëre mae
mo Teipsin Zi hip nen orasa hamal ta

gublun! Hen nen dam-dam ta
gublun! ⁵ Tïngare dwrak-dwraknak
kamasa nen bwang gun, hen tïngare
kwatapna betekna hen yawala nen
talen— dekam de sësek gwen hap. Ora
gwa-gwana nen dam-dam tasin. Tung-
tungna hen nen sësek tandan. ⁶
Tïngare auhu-kamanak de zini esa hla
lal—Alap onakore emsa de ngaya
tabin hip de Zi niye.” - ⁷ Zini beya
tangan nik zep Yohanis hon baptis
tabin hip yaïng gwe-gwek. Hwëna
Yohanis zao zep gubirida gweka,
“Em an gwe makare enlalana! Em
ema ëenlala gwe'an, ‘Asa de baptis
tankam Alap molya asa karek
tabirki.’ Hwëna em home ëhale'an.

Alap mo jala kon molye ëheya-hya gwek. ⁸ Zen in zep, em de Alap mo jala insa goltowen srëm hap, emsa de baptis tan srëmnak em nonol ere mae mo lowehen karekna insa wet gulsun— dekam de emsa anakan tame tabin hip, ‘Zen mes ëhaler.’ Em bahem anakan ëkil gil gwen, ‘Ëe an Abraham mo auyan-aza nakore nakake. Zep asa molya Alap karek tabirki.’ Sap Alap maka eno mae mo weinak dep kaso-kasona ansa Abraham mo auyan-aza hap yang tabi'ira. ⁹ Sap Alap mo zer sonen Zini in Zen ano lure nakon hata'an zala, Zen mes hlala hohle gulu— dekam de tesya lu ta gwen hapye.

Tenya men zen de eini ëtë srëm gwe'ak, desa sa ausu ennak lu tala, hëndep ki sa tinsik gwen srëm syauk hi-hitinnik yal ta sera.”¹⁰ Zen hwëna man dakensik gweblak, “Ki ëe basa asa syal eibir– ëe dikim Alap mo jala insa goltowen srëm hapye?”¹¹ Anakan zep ding gul gwizimki, “Eno baju de dan nënna, ahana kip em teisyablan– baju srëmna kip. Eno tembane de lwanna, em tahalha wenya kip kae gwebla-zimdin.”¹² Roma mo irik ginnik dep de pajak te-ala alal ta gwizimdin hip de zini hen man baptis tabin hip yaing gwe-gwezak. Zen man dakensik gweblak, “Bian, ëe basa asa syal eibir?”¹³

Desa man ding gul gwizimki, “Te-alana bahem mamkam alal ta gwizimdin— aha hlik naka dikim ere mae hap kap ta-in gwen hapye. Diki Roma mo teipsin zini men kire enkam de alal ta gwen hap emsa gubiridaka, zen kire enkam em alal ta gwizimdin.”¹⁴ Jana nabare wenya man hen dakensik gweblak, “Zep abe mae hap hen banakan? Ëe hen banakan asa syal eibir?” Yohanis man ding gul gwizimki, “Em bahem jala ban tik-tik ta gwibin— te-alasa dikim alal tazimdin hipye. Hen anakan bahem gubirida gwen, ‘Ëe asa emsa klak tal’— ep dikim te-alasa zerzimdin hipye. Ere en mo te-alakam em

lowehe gwen.”¹⁵ Yohanis hon de
ësane gwenkam, zep zënaka
nenbirida gwe'ak, “Eiwa, nësa de
ngaya tabin hip Dinik bae ki hata'an
zala! San ha diki an Zen mes
yap?”¹⁶ Hwëna ki zep gubiridaka,
“Ëe weyakamë emsa baptis ta
gwibi'in. Hwëna abon onakon de
Teipsin Zini sa hata zala. Ëe dawem
naka hom— dekam de Zëbon onak
babu gwen mae hapye. Sap zëno tana
maesa de ngan sosublun hap, ëe
bëjënë. Zen diki Zen sa Alap mo
Enhokam emsa baptis ta gwibiri, hen
syaukkum. -¹⁷ Zen joksa zirensi'ira—
dekam de lënsa lën hap. Dangnak
dena, desa yunak sa bitï tala. Hwëna

syaena men zen dang alp san alti'ik,
desa tinsin srëm syauk bla san dep sa
yal ta sera.” -¹⁸

Zen kirekam-
kirekam ol zim-zimsi zë mas gul
gwizimki— dekam de Alap onakore ol
dawem san dep titi tabin hip. ¹⁹

Hwëna zen hen Galilea mo teipsinni,
Herode'a, damnak anakan jalse
gweblaka, “Em bap ere mo oso mo
wenya Herodianasa al gulbluka! Hen
eno aha karek-karek gulin hala
seranna hen beyana!” ²⁰

Hwëna
Herodes dekam zep jal gweblaka.
Zen dekam zep Alap mo nwenak zëre
hap de karekna etan mam gulsuku—
Yohanissi kim bwinak tak ta
inkiyé. Yohanis kim Yesussu baptis

takake:(Mat 3:13-17,Mrk 1:9-11,Luk 9:35,Yoh 1:32-34)²¹ Hwëna bwinak kim nama dayalsik srëm gwe'ak, zi beyana insa kim baptis tabirida'anaka, Yesussu hen dekam zep baptis taka. Yesus kim kon ola gu sone'anaka, nglina dekam zep hlang në hanak.

²² Alap mo Enhona dekam zep mawana ohola mo nwe-masekam Zëbon onak dep ati gwe ine zaka. Ngatan zi mo lang nakon dekam zep hen ola anakan wet sohak,“Em in ëre mo Tane— ëre mo dang tininak de tanganna. Ëe ama tangan Emsa sam gwesik gweblanan.”An Yesus mo auyan-aza aïtbinni:(Mat 1:1-17)²³ Yesus kim syala kon gwisibir

hana'anka, zëno gwën tahunna san ha tiga-pulukam mes yap. Zini dekam man tim di gwek, “Zëno biana Yusup,” zep zëno auyan-aza mo bosem-sena, diki an zen:Jesus mo auyanna Eli, ⁻²⁴ Eli mo biana Matat,Matat mo biana Lewi, Lewi mo biana Malki,Malki mo biana Yanai, Yanai mo biana Yusup, ²⁵ Yusup mo biana Matica, Matica mo biana Amos,Amos mo biana Nahum, Nahum mo biana Hesli,Hesli mo biana Nagai, ²⁶ Nagai mo biana Maat,Maat mo biana Matica, Matica mo biana Simei,Simei mo biana Yosek, Yosek mo biana Yoda, ²⁷ Yoda mo biana Yohanan, Yohanan mo

biana Resa, Resa mo biana
Zerubabel, Zerubabel mo biana
Sealtiel, Sealtiel mo biana Neri,²⁸
Neri mo biana Malki, Malki mo biana
Adi, Adi mo biana Kosam, Kosam mo
biana Elmadam, Elmadam mo biana
Er,²⁹ Er mo biana Yesua, Yesua mo
biana Eliezer, Eliezer mo biana
Yorim, Yorim mo biana Matat, Matat
mo biana Lewi,³⁰ Lewi mo biana
Simeon, Simeon mo biana
Yehuda, Yehuda mo biana Yusup,
Yusup mo biana Yonam, Yonam mo
biana Elyakim,³¹ Elyakim mo biana
Melea, Melea mo biana Mina, Mina
mo biana Matata, Matata mo biana

Natan,Natan mo biana Daud, ³²
Daud mo biana Isai,Isai mo biana
Obed, Obed mo biana Boas,Boas mo
biana Salmon, Salmon mo biana
Nahason,³³ Nahason mo biana
Aminadab,Aminadab mo biana
Admin, Admin mo biana Arni,Arni
mo biana Hezron, Hezron mo biana
Peres,Peres mo biana Yehuda, ³⁴
Yehuda mo biana Yakob,Yakob mo
biana Isak, Isak mo biana
Abraham,Abraham mo biana Tera,
Tera mo biana Nahor,³⁵ Nahor mo
biana Serug, Serug mo biana
Rehu,Rehu mo biana Peleg, Peleg mo
biana Eber,Eber mo biana Salmon,

36 Salmon mo biana Kenan, Kenan
mo biana Arpaksad, Arpaksad mo
biana Sem, Sem mo biana Nuh, Nuh
mo biana Lamek, ³⁷ Lamek mo
biana Metusalah, Metusalah mo biana
Hanok, Hanok mo biana Yared, Yared
mo biana Mahalalel, Mahalalel mo
biana Kenan, ³⁸ Kenan mo biana
Enos, Enos mo biana Set, Set mo
biana Adam, hen Adam mo biana
Alap.

1. * 3:3 *Kis 13:24-25, 19:4*

2. * 3:6 *Yes 40:3-5*

3. + *Yohanis mo ola awe srën-
srënkam dam nulsuk gwenan.
Syauknu, san ha men kirekam nol*

*bol tahannak mawa mo kim ëzauk
ine gwe'anzak?– in kim Alap mo
Enhona nonol tanganna Kristen
zisi bi gwibiridakake. (Kis 2) San
ha dam gulsunnu anakan?– “Zen
sa ahakon ebe mae hap Alap mo
Enhosa hlë ta sone gwizimdi,
hwëna ahakon syauknuk sa yal
gulse gwera.” Dekam enlalana
man ayat 17 naban apde në'an.*

4. + *Yohanis gandum nuban nyiru
naban ol gulk sun blaonzimdinkim
gubiridaka. Zëno enlalana
apdenak– lënsa de lën hap hen
joksa de zirensin nibanye.*

5. + *Yesus mo auyan-aza aïtbinni
ansa srën-srënkam dam nulsuk
gwenan. San ha Lukas Maria mo*

*auyan-azasa ale gulku? San ha
Yusup moka? Sap bosem-sena hom
apde në'an— Matius mo ale naban.
(Mat 1:1-17)*

4 Yesussu kim dowal mo kigina akasiblikake:(Mat 4:1-11,Mrk

1:12-13)**4**¹ Yesus in kim Yordan kon lwahal zaka, Alap mo Enhona dekam mes bi gweblaka. Dekam zep zi srëm

lang san dep zersong gweka. ² Zëwe zep dowal mo kigina akasik gwebla zaka– hëndep orapna man empat-pulu gwek. In kim zë gwë gweka, Zen tembanesa lwa gweka. Hëndep aumwa hap denak usakna mes sabak

gweka. ³ Zao zep dowal mo kigina in gublu zaka, “Em san Alap mo Tanesa hom?– zebe usak naban gwë'araye. Kasona ansa emki gubin– roti hap de jowen hap.”⁴ Yesus ki zep hwëna ding gulbluka, “Alap mo

olak man lwak, 'Zini tembane en nakon hom lowehe gwenan.'” - 5

Dowal mo kigina in ki zep kon kwatap yawal san dep zersong gweka, ki zep tingare auhu-kamanak de irik ginni ansa hluwesik kinzinnak

goltröblaka. ⁶ Ki zep gubluka, “Alap mes tingare irik ginni insa abe hap golblaka, hen zewe de kire-kire dawemna hendep kitak— ee de hwena ahana kip golblan hap, mensa Aena enlala gweba'akye. Hwena eme bokle kom soblan naban asa boltere ta'anka, ki ebe hap asa kitak golblal.” ⁸

Yesus ki zep ding gulbluka, “Alap mo olak man lwak, 'Bian Alap ensa em boklena

kom so gweblan,hen Desa en em blikip gwesik gweblan.”” -⁹ Hwëna ki zep kon etan owaskam Yerusalem san zersong gweka, Alap mo gol bolak zep drëne seka. Ki zep zë gubluka, “Em san Alap mo Tanesa hom?– ki emki heya gwe inen. ¹⁰ Sap Alap mo olak ebe hap dena anakan lwak, ‘Alap zëre mo dam taha nakore wenyaka sa emsa de dawem enkam kara ta gwen hap gubiridala. ¹¹ Zëno mae mo taha tere san esa tëndä gwera, zep em molye ba karek maena goltoweka.’ -Zep em san ema Alap mo ola insa taïbli'ira? Ki emki heya gwe inen.” ¹² Yesus ki zep ding gulbluka, “Alap mo olak

man hen ale nuk, 'Bian Alapsa totoresä bahem anakare hap akasiblin, "Wöhë asa mas gwebela'anka?"'" - 13

Dowal mo kigina in kim akasik gweblanna hya gwesiblika, ki zep zë hli taka, hwëna dekam zep etan de akasiblin hap ei'iblika. -Jesus kim Galileak syala kon gwisibir hanakake:(Mat 4:12-17,Mrk 1:14-15) ¹⁴ Jesus ki zep langna Galilea san dep lwa halka, hen Alap mo Enho nakore sosonna Zëbon lwa gwek, hëndep ki zep zëbe hap de ola tingare ë-ë san ëtawa gwendak. ¹⁵ Zen dekam zep but srëm gol-gol san tawa tabirida gweka. Tingare zini man nen gweblak, "Zini in dawem

tanganna.”Yesussu kim Nazaret kon baes nēblakke:(Mat 13:53-58,Mrk 6:1-6)¹⁶ Yesus ki zep etan Nazaret san dep lwa halka— men zēwe Zēna mam gwekake. Hari Sabatkam ki zep but srēm gol san dep song gweka— men kirekam Zēna gwē gwekake. - Ki zep zē Desa dam dasik— Zen de ngein nikon Alap mo olsa baca gulzimdin hip.¹⁷ Alap mo ol ayang gul gwen zini Yesaya Bak mo ol tataksa zep nolblak, ki zep er gulsuku, hēndep hlaulku— men desa baca gulzimdin hip dwam gwibirkike. Ki zep hēndep anakan baca gulzimki,¹⁸ “Bian mo Enhona man asa bi gweblaka,sap Zen mes asa dam tasikī—ol dawemsa de

tahalha wenya kip gol gwizimdin hip,hen bwinak de wenyaka dikim anakan tonbirida gwen hap, ‘Bian sa emsa gwis gwe sonera,’hen zi nwe dïmin dikim nwe nik ëkara gwen hap,jap gul sonen wenyik dikim luk tan hap,¹⁹ hen ol dawemna ansa dikim anakan tonbirida gwen hap, ‘Angkam mes hatanan– Bian de nësa dawem gun hup denaye.’” -²⁰ Yesus ki zep etan bukuna insa obon gul kinika, ki zep etan, men zen zëwe syal gwe-gweka, zëbe hap golblaka. Zëna ki zep nikin aneka. Dekam tïngare zini nwena Zëbon en lwazim'inka– dekam de dawem enkam zëno tawa tabinni insa ësane

gwen hap. -²¹ Zen dekam zep gubiridaka, “Alap mo ola insa ësane gwenan mes ki abe hap dakastilblinan.”²² Zen man zënaka don sonebirida gwe'ak, “O zëno ola dawem tanganna, hen zini in dawem tanganna.” Dekam zep tenggwanblan hap ëguk, “O san ha man zënaka kil ti'ara, ‘Ëe an Alap mo dam tasin zi?’ An Yusup mo tane sake!”²³ Hwëna Yesus mes zëno mae mo enlalana tame tazimki, ki zep gubiridaka, “Ëe tawana: Ëpba gulk sun de ol blaoranna em anakan esa Asa enblal, ‘Eme eiwa dokter gwe'anam, ere mo timni emaka dawem gu'ura.’ Zep esa Asa anakan jakal ëblal, ‘Ëe an ere mo

tim makan am lowe he'an. Bahem asa da tasibin.' Zep anakan esa Asa en gweblal, 'Ëe ama ësak— em Kapernaumk owas-owassae syal gwe-gwibir-zimki. Aha zi mo lang ennak bahem kirekam syal gwe-gwibin. Diki ere mo ëna awe em hen ap syal gwe-gwibir-zimdin.' ²⁴ Hwëna Ëe eiwa denakaë emsa gubirida'an: Zini hom zëre kore wal de Alap mo olsa ayang gul gwizimdin hip de zini nasal gweblanan. Zep em molye Asa asal gweblak. ²⁵ Emki ësan: Alap mo ol ayang gul gwen zini Elia Bak hen kirekam gwëka. Zen kim gwë gwëka, ona hom il ti gwëka— holona tahunna dan-ahan, ahana ngirin ngam sonnack

zauk. Tingare Israel mo langna dekam sasan gwek, dekam zep mamkam ëusak gwek. Dekam we wal sem-semna beya tangan nik Israelk awe ëtahalha gwek. -²⁶ Hwëna Alap hom Eliasa zer soneka— awe de aha we sem maesa de mas gwibin hip. Hwëna aha zi mo langnak Sarfat de we sem san dep zer soneka— Sidon mo langnak. ²⁷ Hen kirekam— Alap mo ol ayang gul gwen zini Elisa Bak kim gwëkaye. Dekam Israelk awe de zini beya nik sop sang-sang karek naban nollwa gwek, hwëna hom aha-en mae dawem taka. Hwëna aha zi ausu nakore wal ensa dawem taka— Siria walya Naaman Bak ensa.” -²⁸

Kim anakan zëno ola kon dam nulsuk, “Zen molya nëbe mae hap owasna syal gwibir-zimki,” dekam zep but srëm golak de zini in sërkam jal nëblak. ²⁹ Dekam zep luk tak, ki zep hëndep Yesussu ëna in kon irik ta hankam nërwet sok. Ëna in kwatapnak, in zep li san de ak tasik irin hip irik da ha'ak. ³⁰ Hwëna Yesus ki zep zëno mae mo ngirin kles san song gweka. Yesus kim zi nikon dowala zersa sonekake:(Mrk 1:21-28) ³¹ Ki zep Yesus tineka Galilea mo langnak de ëna Kapernaum sun dep. Hari Sabatkam zao zep tawa tabirki. ³² In desa tawa tabi'inka, man tangan dengganbla'ak. Sap

zëno ola sosen tanganna— san de teipsin zi mo tawa tabinni kiye. ³³

But srëm golak iwe zini hen ki gwë'anka— dowal mo bi gweblanna. Zen ki zep mam enkam hërhe hanaka,

³⁴ “Wëo, Nazaret walya Yesus! Em aban mae ba olsa de ëtoran hap? Em san asa de tameran habe hata zala? Èe mesë emsa tame tal! Em in Alap mo zer sonen Zi Lalakna.” ³⁵

Yesus ki zep zëbon de dowala insa jala ban gubluka, “Balkkam! Zini in kon em wet son!” Dowala in dekam zep zini insa zëno mae mo ngirënnik zerheir guk halka. Hëndep sang-sang maena hom hli yulbluka. ³⁶

Tingare zini sërkam tangan denggwänblak, dekam

zep zënaka donbirida nasen'ak, “Ha! Zëno ola wehasa hom— sosen tanganna, san de teipsin zi mo ola kiye! Zëno dowal-dowalsa de golëalsa sonenna, hëndep dekam de wet so gwenkam!”³⁷ Hëndep dekam zep nabakam Yesus hup de ola tîngare zëwe de langna in san nol haladak. Yesus kim zi beyam-byana dawem tabirkike:(Mat 8:14-17, Mrk 1:29-34)³⁸ Yesus kim but srëm gola in kon wet soka, ki zep Simon mo golak golëbiti gweka. Simon mo we marena man sërkam ewek, zep Yesussu dawem gun hup abe dak.³⁹ Tum alp nakon zep zau'un zaka, dekon zep ewenna insa gubirki,

“Wenya ansa em hli yun.” Ewenna in dekam zep tapbla guk— Simon mo marena insa. Dekam zep händep luwek, hen tembanekam mas gwibiridak.⁴⁰ Hwëna yaklana kim dum gwe heka, dekam zep Yesus hon dep kitak men zen kirekam-kirekam sang-sang naban nolgwëk desa nolëyaing gwezak. Yesus ki zep tahasa de tehabirida ane gwenkam kitak dawem tabirki.⁴¹ Hen dowal-dowala dekam zep zini in kon anakare hërhen naban wet so gwe-gwe'ak, “Em in Alap mo Tane!” Hwëna Yesus ki zep jala ban jalse gwibiridaka, ki zep zë händep ol srëm tabirki. Sap zen mes tame dak,

“An Zen– Alap mo dam tasin Zi niye, zisi de ngaya tabin hip Denaye.” Yesus kim tawa tabir song gwekake:(Mrk 1:35-39)⁴² Yaklana kim hata se'an zaka, Yesus ki zep ëna insa hli taka, dekam zep zi srëm san dep song gweka. Kim nohwensïblik, dekam zep hëndep dëblak, hëndep ki zep hla dak. Zao zep desa de hli yuludan srëm hap nërtonk.⁴³ Ki zep hwëna ding gulzimki, “Alap Zën de tïngan irik gïlzin hap de ol dawemna an, zen tïngare ë-ë san de tawa tabirida gwen hap dena. Asa Zen kire hap zer soneka.”⁴⁴ Yesus dekam zep hwëna tïngare Yahudi mo

langnak de but srëm gol-gol san tawa tabir song gweka.

1. + *Buku Ulangan nakore ayatna in mo ayang gunnu: “Hwëna tingare Alap mo ola mensa ësane gwegwenan, zen dekon hen ki lowehe gwenan.” (Ul 8:3, Mat 4:4)*
2. * **4:8** *Ul 6:13-14*
3. * **4:11** *Mzm 91:11-12*
4. * **4:12** *Ul 6:16, Kel 17:1-7*
5. * **4:13** *Ibr 2:18, 4:15*
6. + *Yahudi mo Hari Sabatna, Jumat mo yakla dum gwehen nakon naït gwibik, hëndep Sabtu mo yakla dum gwe hennak zausuk gwek.*
7. * **4:19** *Yes 61:1-2*

8. + *Yesus mae hap nikin aneka: Sap Yahudi zini nikirinkim but srëm golak srip nulsuk gwizimk. In zep Zëbon en nwena lwazim'inka.*

9. * **4:25** *1Raj 17:1–18:1*

0. * **4:27** *2Raj 5:1-15*

5 Yesus kim nonol tanganna zëre hon de ang ta gwen wenya tagal gulkuke:(Mat 4:18-22,Mrk 1:16-20)**5**¹ Aha yaklanak kim zauk, Yesus Ho Gutuna Galilea mo alpnak zau'unka. - Zi beyana ki zep zë dot dasik— Alap mo olsa dikim ësane gwen hap. ² Yesus ki zep zëwe hisglimnik bul darena akeka, hwëna buluk iwe de syal ta gwen wenya in mes atiti gwek. Zëre mae mo jaringnik men zen desyana ëtëhekke, desa kap dasi'ik. ³ Yesus ki zep aha buluk sewe seka— Simon mo buluk. Ki zep gubluka, “Simon, bulu ansa em ata gun— engka en deka esek gwehak. Man asa dot dasi'in.” Bul

mwanak zep Yesus nikinki, dekon zep zi beyana insa tawa tabirki— men zen ho alp san teinikin sonekye.⁴ Kim tawa tasibirki, Zën hom bulu in kon ati gweka, hwëna ki zep Simonsa gubluka, “Emki tatek san dep golsong gwen. Em jaringsi ahakore naban zitol sonen— hogwesa ekakim lahyok.”⁵ Simon ki zep ding gulbluka, “Bian, kam blal ëe ama syal ta tiner, hwëna hogwe maena homë balk ul. Hwëna mese ki asa gublunda, ëe asa ki etan otol soner.”⁶ Kim notol sonek, beya en tangankam zep ëtëhek, hëndep jaringni in kalk-kalk gwen hap alp gwesik.⁷ Dekam zep aha buluk de wenya kip tahana walap

nulsubirida gwe'ak— zen de mas gwibiridazan hap. Kim yaing gwezak, dekam zep apdekam nul inek. Bul darena insa kim hogwena inkam bitidazimk, händep man su nek, händep keing nen hap alp neisi'ik.⁸ Simon Petrus kim kirekam hlaulku, ki zep Yesus mo nwenak utuk gwehe zaka, ki zep kon gu seblaka, “Asa hli ta, Bian, sap ee an kirekam-kirekam karek naban.”⁹ Simon in mae hap ki gubluka, sap zen hen tingare wal bose wal zeban man serkam dengguanblak— insa kirekam beya tangankam dahyokke.¹⁰ Hen kirekam— Simon mo syal bosena, Zebedeus mo walas darena Yakobus

ne Yohanis ne. Yesus ki zep Simon maesa gubiridaka, “Bahem äairin. Angkam hwëna zisi esa lahyo gwer.”

¹¹ Ki zep bulu insa hisglim sin dep ata nosok, zao zep hëndep tingan hli dandak. Hwëna Yesussu zep kon ang nëblak. Yesus kim sop sang-sang karek nabare zini dawem takake:(Mat 8:1-4,Mrk 1:40-45) ¹² Aha yaklanak Yesus man aha ënak gwë'anka. Zao zini ki— sop sang-sang karek de tïngare tim sin hla tanna. Zini in kim Yesussu hla taka, ki zep zëno nwenak ik gwehe zaka, dekon zep abe ta seka, “Bian, Eme dwam gwe'anam, Em emaka asa dawem ta'ara.” ¹³ Yesus ki zep towanblan naban ding

gulbluka, - “Ëe ama dwam gwe'an. Em dawem gwen!” Dekam zep hëndep sop sang-sang karekna in hli tak. ¹⁴ Zao zep gulbluka, “Insa emsa dawem tanan, bahem mae ahasa tonbiridan. Diki nonol Alap mo golak de syal tan zi hip ahana kip enaka zertrëbla. Zao gublu, ‘Emki asa hla tan. Ëe san ha mesë dawem gwer?’ Musa Bak mo titi tabin olak men kirekam sop sang-sang karek zi de dawem gwennak dep dena lwakke, zen kirekam em syal gwibin. Zen dekam sa tingan emsa anakan tame dal, ‘Zen eiwa mes tangan dawem gweka.’” - ¹⁵ Sap man Yesus tonbiridan hap jalse gwibirida gweka,

hwëna zëre hap de ola man etan langa gwesik haladak. Ki zep zini etan beya tangan nik yaïng gwe-gwezak— sane tan hap, hen sang-sang nakon de dawem ta gwibin hip.¹⁶ Yesus dekam otan-otankam zi srëm san dep song gwe-gweka— dekon de zë-ere nakon Biansa gu sone gweblan hap. Yesus kim taha-tana teisya inen srëm zi sang-sangna dawem takake: (Mat 9:1-8, Mrk 2:1-12)¹⁷ Aha yaklakam, Yesus man zi beyasa tawa tabi'inka. Hwëna Farisikam de gubirida gwen zi niban, Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin hip de zi niban zao hen lowe he'ak. - Zen tingare ë-ë nakon mes ëtagal gwek—

Galilea mo lang nakon, hen tingare
Yerusalem mo lang nakon. Dekam
Bian onakore sosonna, zi sang-sangsa
dikim dawem ta gwibin hip dena,
Yesus hon lwa'ak. ¹⁸ Dekam zep
hen taha-tana teisya ine gwen srëm zi
sang-sangna berya ban neiren halzak.
Zen sap Yesus osan dep nër halzak,
¹⁹ hwëna ba san dep?– Zëbon osan
dep de zertilzin naye. Sap zini mes
tangan kyang gwesik. Gol bol san zep
nërsewek, dekon zep dre dasik
anehak, desan zep berya ban Yesus
osan dep nër dwanuk. ²⁰ Yesus kim
anakan tame tabirki, “Eiwa, zen man
tangan Asa daïblïbla'an,” ki zep zi
sang-sangna insa gubluka, “Tane tol,

eno karek-karekna mesë ep tap gulsublunan.”²¹ Musa mo olsa de tawa ta gwibin zi niban Farisikam de gubirida gwen zi niban enlala ennak zep anakan donsublu'ak, “Zini an zëno ola bolte-bolte tanganna! Zen bap kirekam Alapsa lamang tanda! Zi bëjen zi bose zik mo karek-karekna tap gulsublun. Diki Bian Alap bap.”²² Hwëna Yesus mes zëno mae mo enlalana insa tame tazimki, dekam zep gubiridaka, “Em bap kirekam enlala ennak Asa lonsublu'an!”²³ Em ema ano ola husus eibir— anakan insa gublulye, ‘Eno karek-karekna mesë ep tap gulsublunan.’ Hwëna anakan de

gublunkam, ‘Em luwen, händep song gwe,’ san esa hen etan husus eibir? Sap ol-gun darena in apdenak— Alap mo sostonkam de gublun ol. ²⁴

Hwëna angkam Ëe ama ebe mae hap goltreizim'in— em dikim Asa anakan tame tan hap, ‘Alap mes ki ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna abe hap sosonna golblaka— okamanak awe dikim zi mo karek-kareksa tap gulsuk gwizimdin hip denaye.’” - Ki zep hwëna etan zi sang-sangna insa gubluka, “Ëe ama emsa gublu'an: Em luwen. Ere mo berya insa teisyä, ki gol san song gwe.”²⁵ Händep ki zep zëno mae mo nwenak luweka, berya insa man einki, ki zep song gweka.

Dekam Alapsa man isrip-sri gwebla song gweka. ²⁶ Tïngare zini sërkam ëtenggwank, dekam zep Alap mo bosena teip nulsuk gwebla'ak, hen airin niban ëgu gwe'ak, “Namen eiwa owas hap ki kirekam lwanan!” Yesus kim Lewisa kwang ta kinikake:(Mat 9:9-13,Mrk 2:13-17) ²⁷ Yesus kim hyanak gola in kon wet so zaka, dekam zep Roma mo irik ginnik dep de pajak te-ala alal ta gwizimdin hip de zini hla ta'anaka, bosena Lewi. Zen zëre mo syal gwe-gwen teksonnak nikin'inka. Yesus ki zep zë gublu zaka, “Haen. Asa em ang gweblan.” ²⁸ Lewi ki zep hëndep luweka, zao zep zëre mo teksonnak de kire-kirena

tingan hli tan daka, ki zep Yesussu ang gweblaka. -²⁹ Dekam zep Lewi zëre mo golak tembane yawalsa golzimki— zao de Yesussu zertreizimdin hip. Zini beya tangan nik yaing gwezak. Ahakore pajak te-ala alal tanda gwen zini man hen yaing gwezak. ³⁰ Farisikam de gubirida gwen zini man zë hen hla nulidazak. Zen ë-en nakon ëzau'uk. Hom bitï gwek. Ahakore Farisikam de zini in, Musa mo titï tabin olsa de tawa tabin hip dena. Zen Yesus hon de ang ta gwen wenyaka anakan jal neibirida'ak, “Em ba hap tangan tembane tal— pajak te-ala alal tanda gwen zi nibanye, hen aha zi enlala

karek-karek naban! Zen in kwae nabanke!”³¹ Yesus ki zep ding gulzimki, “Zini, sang-sang srëm wenya, zen hom doktersa dwam në gweblanan. Zen diki zi sang-sang en dwam në gweblanan.”³² Ëe an dokter makanë hatazak— zi enlala karek-kareksa de dawem san dep kwang guludan hap, zen dekakim ëhalek. Hwëna men zen zënaka tim di gwibirin, ‘Ëe an dawem-dawemna,’ Ëe desa de kwang guludan hap homë hatazak.” Mae hap de ol: Yesus hon de ang ta gwen wenya kire hap tembanena ëlwa srëm gwëk. (Mat 9:14-17, Mrk 2:18-22)³³ Zini ki zep Yesussu dakensiblik, “Yohanis hon de

ang ta gwen wenya zen etan-etankam
tembanesa ëlwa gwenan— Biansa
dikim enlala zon tasiblin naban abe ta
gwen hapye. Farisikam de gubirida
gwen wenya hen kirekam. Hwëna
ebon de ang ta gwen wenya, zen
hwëna tembanena sërkam
dwenblanda gwenan, hen hona
notdeblanda gwenan.”³⁴ Jesus ki
zep ding gulzimki, “Abon de ang ta
gwen wenya kip man dakastilzim'in—
an kirekam tembanesa de ëlwan
srëmkam lowehe gwe'anye. Sap zen
angkam teipsin zisi de zergwën
makan Asa nërgwë gwe'an. -³⁵
Hwëna jal zini kim de Asa jek-jak
da'ak, Abon de ang ta gwen wenya

dekam molya tembane tak. Embwan hap sa baes tal.”³⁶ Etan ki zep kire hap gulk sun de ol blaonzimdinni dan mas sozimki, “Baju esena bëjen kalk so irin— baju ëpba kalknak de yal irin hipye. Zini hom kirekam nei gwizimnin, sap zen dekam de hwëna baju esena insa kalk son, hen ëpba wenya in han ëse kalk naban bëjen nadakastin.”³⁷ Hen kirekam, anggur ho esesa bëjen kambing sopkam de botol ëpbanak yuren. Kirekam hom dakasti'in. Sap anggur ho esesa de kambing sop botol ëpbanak yurenkam, anggur hona in kim de nopna tail gi'ik, kambing sopkam de botola in dekam sa kalk nër. Anggur

hona in dekam sa hen hlëweher. 38

Anggur ho ësenä zen diki kambing sop botol ësenak de yurenkam dakasti'in. Zep hen kirekam, Abon de ang ta gwen wenyik de etan ëpba lowehen san abarenak ang tan hap hom dakasti'in." 39 Aumwa hap ki zep etan gulk sun ola blaonzimki: "Zi de anggur ëpbasa otdenna, zen bëjen ësenä dwam gwibin. Zen sa gulu, 'Ëpba wenya, zen zen— dawem tangan wenyaye. Zen zen tangan abe hap sam gwesibli'an.'"

1. + *Lukas Ho Gutuna Galilea mo aha bosekam ale gulku— "Genesaret" kam. Ho gutunak de*

ëna hen ki “Genesaret”kam de bose naye– ho gutuna in mo yakladum gwehen san dekam.

2. + *Musa mo titi tabin olak, sop sang-sang karek zini bëjen ënak gwën, hen but srëm golak bëjen tïn, hen aha zi bëjen desa golek de tan, ahaksa towanblan. Hwëna ayatnak awe Yesus man towanblaka.*

3. * **5:14** *Im 14:1-32*

4. + *Farisikam de gubirida gwen zini, zen Yahudi zi mo aha hlikna, hen zen Yahudi mo auyan-aza mo jalse gwen olsa anakan tatete nul gwëk, “Bahem gulmurun.” Zen hen man anakan ëbolamda gwe-gwëk, “Ëe en ama dawemkam Alap hon ëtal gwesi'in.” Zep zen hen man*

Yesussu baes nēblak– kim anakan hla dak, “Desa beyakam ang nēbla'an.” Sap Yesus Zen Farisi walsya hom.

5. + *Yesus kim okamanak gwë gweka, Zen man Zënaka “Anak Manusia”kam gu gweblaka. Hwëna walaskam de enlalana zëwe hom. Ibrani olkam zëno enlalana “zi tangan.” Yesus mae hap kirekam Zënaka bose taka: Sap Zen man enlala gweka– mensa Daniel Bak zëbe hap dena hamal hap Dan 7:13-14nak ale gulkuke. Sap Daniel man nwe nik de lirisin nēblankam “zi tangan” makan Yesussu ngatan zi mo langnak hla*

*ta seka– Alap kim Desa Zen de
kitak teipsibiridan hap gublukake.*

6. + *Lewi mo aha bosena Matius.*

7. + *Mensa ayat 34 naban 35 naban
“teipsin zisi de zergwën”kam awe
li nul sonek, Yesus gulk sun de ol
blaorankam “we ëse gon zisi de iye
zik zergwën”kam aïsil gwibiridaka.
Dam gulsunnu apdenak: Zen
dekam bëjen tembane srëmkam
lowehen.*

6 Yesus kim Hari Sabat hap dena anakan gubiridakake, “Diki Ëe an Zen tangan— Hari Sabat mo Nolaye.”(Mat 12:1-8,Mrk 2:23-

28)**6**¹ Aha Hari Sabatnak kim zauk—Israelk de zi mo syal tan srëm yaklanak, Yesus ki zep gandum tra san golëtaman gwe'anka. Hwëna zëre hon de ang ta gwen wenya zen gandum dansa kïlk di-in kïni gwe'ak, ki zep tahakam legek da gwibi'ik—dekam de sop nik ëbatralhen hap, ki zep dwenblandak. -² Farisikam de zini kim hla nulidak, ki zep jalse neibiridak, “Em ba habe Musa mo titi tabin ola ngip u'in? Kirekam em ema hwëna Hari Sabatnak syal ta'an!”³

Yesus ki zep hwëna ding gulzimki,
“Em bawalkam esa Alap mo ola an
mo eini dam ulsul?— men kim Daud
Bak zëre hon de ang ta gwen wenya
ban golëusak gwe'ankaye. ⁴ Zen
kim Alap mo golak til zika, zen
dekam Alap hap de roti loneblansa
gol kinika. Desa zep zëre hon de ang
ta gwen wenya ban zitwinbir song
gweka. Hwëna sap nëno mae mo titi
tabin olak man lwak: Sap Daud zëna
hen zëbon de ang ta gwen wenya, zen
bëjen Alap hap de rotina insa twinbin.
Zen diki Alap mo golak de syal ta
gwen zi en dwin gwibirin. Sap eiwa
kirekam, hwëna Daud hom Alap mo
nwenak karek gweka— zen kim usak

hap zitwinbirkiye. Zep hen kirekam, Abon de ang ta gwen wenya an kim usak hap kilk di-in kinzil, zen hom ekarek gwer.” -⁵ Ki zep Yesus waulsuzimki, “Ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna, Ee an Zen tangan— Hari Sabat mo Nolaye. Zep anakarekam de klis gul gwizimdin hip dena, ‘Desa sap esa Hari Sabatnak syal eibir,’ ahaksa, ‘Kirekam bahem,’ zen ano dena.” Yesus kim zi taha sakna Hari Sabatkam dawem takake:(Mat 12:9-14,Mrk 3:1-6)⁶ Aha Hari Sabatnak kim hatak, Yesus dekam etan but srëm golak tawa tabirki. Hwëna zao zini ki. Dam taha nik sak gweblaka.

⁷ Hwëna Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin hip de zi niban Farisikam de gubirida gwen zi niban man Yesus mo kareksa de hlaulblun hap ëalp gwe'ak. Zep kara da'ak, “Zen wëhë nëno mae mo syal tan srëm yaklana an hap dena ngip gu'unka—zisi de dawem tankamye?”⁸ Hwëna Yesus mes zëno mae mo enlalana tame tazimki, ki zep hëndep zini in zen tahana sak gweblaka desa gubluka, “Haen, ano mae mo dang gwëнна a dekon emki zauzun.” Zini in dekam zep zë zau zuka.⁹ Ki zep Yesus takensibiridaka, “Musa mo titi tabin olak, nen basa de Hari Sabatkam gol gwen? Hari Sabatkam

san ha nen kareksa zi hip gol gwizimdin? San ha dawemsa nen gol gwizimdin? Hari Sabatkam san ha nen zisi ngaya ta gwibin? San ha nen tamera gwen?”¹⁰ Yesus ki zep tingan nwekam amjanbirki, ki zep hwëna zi taha sakna insa gubluka, “Tahana insa emki inin gilsin.” Ki zep hëndep inin gilsiki, dekam zep hëndep tahana in etan dawem gweblak.¹¹ Hwëna Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin zini Farisikam de zi niban man tangan Yesussu dail gibli'ak. Dekam zep enlalasa dëbla'ak, “An banakan esa ëblal?” Yesus kim zini dua-blas enkam zëre hon de ang ta gwen hap

dam tasibirike:(Mat 10:1-4,Mrk 3:13-19)¹² Zao kim lwa se'ak, Yesus ki zep kwatap teknak hata seka, dekon zep kam blal Alapsa gu sone gwebla'anaka.¹³ Kim litiik, ki zep zere hon men zen beyakam ang ta gwek, desa gu sonebiridaka, zao zep hwena dua-blas enkam dam tasibiriki—zen de zere mo olsa gol halada gwen hap.¹⁴ Ahana Simon— men desa hen Yesus “Petrus”kum bose takake,hen oso zem, Andreas.Ahana Yakobus, Yohanis,Pilipus, Bartolomeus,¹⁵ Matius, Tomas,hen Alpeus mo tanena Yakobus,hen Simon— men zen nonol Israel dikim Roma mo irik gin nikon ezä-en gwen hap de easas gwennak

ang gwekake.¹⁶ Ahana Yakobus mo tanena Yudas, hen aha zini Yudas— ëna Kariot wal. Zen men zen hëndep Yesussu zergukuke. Jesus kim zini tawa tabirki hen dawem tabirkike: (Mat 4:23-25)¹⁷ Jesus ki zep dua-blaskam de zini in han etan golëhut gwehe tinjaka, ki zep hëndep sëseknak golëzau zuka. Zëre hon de ang ta gwen wenya aha hlikna zëwe beya nik ëtagal gwe'ak, hen ahakore zini beya tangan nik mes yaïng gwezak— sap Yerusalem kon, hen tïngare Yahudi mo lang nakon, hëndep hi alpnak de ë darena Tirus hen Sidon kon.¹⁸ Zen Yesussu de sane tan hap hen zëre mae mo sang-

sang nakon dikim ëdawem gwen hap
yaing gwezak. Dowal mo tilbiridan
wenya dekam zep ëdawem gwek. ¹⁹

Dekam tingare zini man sap Yesussu
de olk tan hap ëakasik gwe'ak. Sap
zëno tim nikon man sosonna wet so
gwe'ak, zep zi sang-sangna dekam
kitak ëdawem gwe-gwe'ak. Anakare
hap de ol: “Enda zen sa hë'ho
gwibinni nulin? Hen enda zen sa
karekna nulin?”(Mat 5:1-12) ²⁰

Jesus ki zep zi beyana in zen zëre
hon ang ta gwek karatda tabi'inika, ki
zep zë gubiridaka, “Tahalha
wenya, hë'ho gwrbinni ebon mae onak
lwa'an, sap em makare zini, zen zen
Alap mo irik ginni bi neibi'in. ²¹

Angkam em in zene usak naban lowe he'an,hë'ho gwibinni ebon mae onak lwa'an,sap em esa lamkam ëitri gwer.Angkam em in zene go naban lowe he'an,hë'ho gwibinni ebon mae onak lwa'an,sap em esa lamkam ënga-ngol gwer. -²² Hen emsa kim ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna abe hap de jal hap daïl gïbirida gwe'ak, hen baes neibirida gwe'ak, hen lamang da gwibi'ik, ahaksa bosena gwa-tek gwa-tek da gwibi'ik, dekam hë'ho gwibinni ebon mae onak mamkam lwa'an. -²³

Kirekam de emsa gweibirida gwenna, em dekam isrip-sri naban ëtasya gwek, sap ebe mae hap de dawemna

ngatan zi mo langnak yawal tangan
nik lwazim'in. Sap zini men zen
angkam emsa kirekam neibirida
gwe'an, auyan-aza zem hen kirekam
orep Alap mo olsa de ayang gul gwen
hap de zini neibirida gwek.²⁴

“Hwëna kwasang tol, em in zene
angkamte-ala naban lowehe
gwe'an,em ëngalap gwen,sap eno
hë'ho gwibinni mes lwak.²⁵

Kwasang tol, em in zene anksam itri
naban lowehe gwe'an,em ëngalap
gwen,sap em in zen esa lamkam
ëusak gwer.Kwasang tol, em in zene
angkam nga-ngola ban lowehe
gwe'an,em ëngalap gwen,sap em in
zen esa lamkam gona ta tine gwer.²⁶

Kwasang tol, em in zene angkambose dawem naban lowehe gwe'an,em ängalap gwen.Zini men zen angkam eno bosenä nurensi'in, auyan-aza zem kirekam hen orep yasik tabin hip de zi mo bosem-sena nurensik gwizimk, men zen dekam anakan äboton gwegwek, 'Ee an Alap mo olsa de ebe mae hap ayang gul gwizimdin hip de zi.'”Ere mo jal zi hip de kwasangsa gol gwizimdin hip de ol:(Mat 5:38-48,7:12a)²⁷ “Hwäna angkam em an zene asa sane la'an, an desaë ep golzim'in: Ere mae hap de jal zini em kwasang gwibirida gwen. Zen de emsa täil gik gweblanna, zëbe mae hap hwäna dawemsa em goltrei

gwizimdin. ²⁸ Zen de emsa lamang
tanna, ahaksa karek tanna, em hwëna
Biansa em zëbe mae hap gu sone
gweblan— Zen deka dawemsa
golzimki. ²⁹ Zi de emsa itranak
tahakam lek tyanna, eihya itrassa em
zitrëblan— zao de hen emsa lek tyan
hap. Zi de eno tahan bajusa al sonna,
etan de eno olk de bajusa al soblan
hap bahem jalse gweblan. Em zëbe
hap alblan. ⁻³⁰ Ebon de ahanik ba
maesa abe gwibinni, em hëndep
golblan. Ahanik de eno ba maesa al
gunnu, etan bahem ebe hap de
golblan hap abe tan. ⁻³¹ “Men
kirekam ena dwam gwe'ara, zi de
kirekam emsa gwë gweblan hap, em

hen ahasa kirekam em gweibirida gwen.³² “Em de enaka de kwasang gwe-gweblan zi ensa etan kwasang gwibirida gwenkam, ki hwëna anakan bahem ëkil gïl gwen, ‘Alap sa dekam asa sam gwesibiridala.’ Sap kareksa de gol gwen zini hen ki kire enkam kwasang neibirida gwenan— zini men zen zënaka kwasang neibirida gwenanye.³³ Hen em de dawemsa goltrei gwizimdinni men zen en ebe hap hen dawemna noltrë gweblanan, hwëna aha zi hip hom, dekam toton bahem ëkil gïl gwen, ‘Ano bosena dekam sa Alap mo nwenak dawem gwer.’ Sap kareksa de gol gwen zini hen ki kire enkam ëgwë gwenan.³⁴

Hen em de te-alasa bohë gul gwizimdinni men zen en ebe hap etan lop da gweblanan, hwëna aha zi hip hom, dekam toton bahem ëkil gïl gwen, ‘Ano bosenä dekam sa Alap mo nwenak dawem gwer.’ Sap kareksa de gol gwen zini hen ki bohë nulzimmira gwenan– karek gol gwen bosenä zikhipye, men zen hen kire enkam etan lop dazimmira gwenanye.

35 Hwëna em jal zi omka em kwasang gwibirida gwen, hen dawemsa em goltrei gwizimdin. Em totoresa bohë gul gwizimdin, hwëna bahem lun kon etan anakan ëenlala gwe-gwen, ‘Etan sa ap golblala.’ Dekam sa eno bosenä ngatan zi mo

langnak dawem gwer, hen Teipsin Zini Alap sa emsa gublula, ‘An ano bi gweblan walas ahana.’ Sap Alap mo kwasangna zen zi dawem en hap hom. Hwëna Zen man hen kwasang gwibirida gwenda– kareksa de gol gwen zini, hen zini men zen dawemna zëbe hap nolbla srëm gwegwenanye. ³⁶ In zep, men kirekam Bian om zi karek-karekna enlwan gwibirida gwenda, em hen kirekam em zi bose omka enna lwabirida gwen.”Zi bose uk en mo kareksa de hlaul gwen srëm hap de ol:(Mat 7:1-5) ³⁷ “Bahem zi bose omka enlala gwibirida gwen, ‘Zini in karekna.’ Ki hwëna Alap hen sa kirekam emsa

enlala gweblala, ‘Zëna hen karekna.’ Bahem gubirida gwen, ‘Zini in karek tan hap man dakasti'ira,’ ki hwëna Alap sa kirekam hen emsa gublula. Karekna mensa aha zi ebe hap nol gwizimnin, desa em eititi gwibirzimdin. Ki sa Alap hen eno karek-karekna ep tap gulsublula. ³⁸ Em aha zi hip dawemsa gol gwizimdin, dekam sa Alap ebe hap hen dawemna gol gweblala. Dekam taha dohon naban sa ebe hap lop ta gweblala. Lau-lau kire-kirena, Zen sa etan ebe hap inik gul sone gweblala, sa ebe hap taik-tik gilsik sone gweblala. Ho nabare kire-kirena zen sa hëndep äsuwehe kinï gwer. Aha kire-kirena

zen esa taha-taha gweblala, hēndep esa dangnak yaing tahal gwera. Em de yunak aha zi hip bitī tablanna, ki Alap sa etan yunak ebe hap beya enkam bitī tablala.”³⁹ Zēwe zep Yesus ola gulk sun de blaonzimdinni dan-dan mas sozimki: “Zi nwe haina bējen nwe hai bōse zemka irik tahan. Ki hwēna apdenak sa ho dwrak san laman anera.”⁴⁰ “Zi mo nwenak mam-mamna nara? San ha guru? San ha sekola walas? Zen diki guruke. Hwēna walasna in, sekola zemka kim sul sonenna, zen diki dekam sa guru zeban apde era.”⁴¹ “Hen em ba habe wal bōse uk mo ngip gun betek tolsa hla kul gwizimnin? Hwēna ere

mo ngip gun yawala em desa de oto
gulsun hup ema baes ta gwenan. ⁴²
Kirekam de lwankam, em kitak men
kiye: Zi de wal bose zemka gublunna,
'Anik eno nwenak de te klana insa
gulsuk,' hwëna zëre mo nwenak
balok tek yawala hen ki lwa'an. Zen
maka desa nonol mulsu'ura— dekam
de wal bose zik moka hlaun hupye.
Em in Alapsa ëk enkame ang ë
gweblanan. Diki nonol emaka ere
mae mo karek yala insa ngan ulsu'un.
Ki esa dawemkam nwekam ëkara
gwer— dekam de betekkam de ngip
gun wal bose wal omka halen ora san
golëwet so gwen hapye."Zisi de zëre
mo gwën nakon kirekam dam tasik

gwibin hip de ol:(Mat 7:16-20,12:33-35)⁴³ “Men kiye hen tenya: Zen zëre mo dan enkam ëtë gwenan. Tenya men zen twin gwibin srëm tetan dankam ëtë gwenan, zen bëjen twin gwibin tetan dankam tën. Hen tenya men zen twin gwibin tetan dankam ëtë gwenan, zen bëjen twinbin srëm tetan dankam tën. ⁴⁴

Tingare tenya zen tën nakon tame nul gwenan. Kwiwe dansa bëjen lemo timnik taran. Hen dokot të ngi-ngina bëjen rambutan dankam tën. ⁴⁵ Hen kirekam, zi enlala dawemna, zen enhonak dawemsa ing nul gwenan. Zen desa zep aha zi hip noltrei gwizimnin. Zi enlala karekna, zen

enhonak kareksa ing nul gwenan. Zen hen desa zep noltrei gwizimnin. Zep men zen zi mo enhonak beya gwe-gwenan, zen zep nopna sewe gwenan— ëk tihî san de wet son hapye.”Dawemkam de i-san i-san gwen hap de ol:(Mat 7:24-27)⁴⁶

“Em ba habe waba hap Asa laken gweblanan?— ‘Bian, Bian’, hwëna em home ano ol san ang ta gwenan. ⁴⁷

Hwëna men zen eiwakam Abon yaïng gwe-gwenanzal, hen ano ola ësal gwenan hen desan ang ta gwenan, zen men kiye— ⁴⁸ zi de golsa moko dawem naban taunnu. Zen nonola kamasa de olk en san hul-hul gun, kire drak-drak tenya eiyas tan. - Ho

namwa gwenkam, gola in san de ho
namwa til zinna, gola in bëjen ëwak
gwen, sap zen dawemkam de moko
tanna.⁴⁹ “Hwëna men zen ano ola
sap ësane gwe-gwenan, hwëna desan
hom ang ta gwenan, zen men kiye— zi
de golsa moko srëmkam taunnu. Ho
namwa de desan til zinna, zen sa
nabakam mirsik kinila, hëndep
karekkam sa drewera.”

1. + *Musa Bak sap hom jalse
gwibiridaka— gandum dansa de
kilk ti-in kinin hapye. Zen diki
anakare enkam jalse gwibiridaka,
“Ere mo gandum tranak bahem*

Hari Sabatkam syal ta gwen.” (Ul 23:25)

2. * **6:4** *1Sam 21:1-6, Im 24:9*

3. * **6:21** *Why 7:16-17, Mzm 126:5-6, Yes 61:3*

4. * **6:22** *Yoh 15:19, 16:2, 1Ptr 4:14*

5. * **6:29** *Rom 12:19-21*

6. * **6:30** *1Ptr 2:21-24*

7. * **6:40** *Mat 10:24-25, Yoh 13:16, 15:20*

8. + *Awe de zini, gola te drak-drakkam moko da gwibirin, zep kirekam ansa li nul sonek. Yesus mo gulk sun de ol blaonzimdinni an, Zen kasokam de moko tan hap aïsîl gwibiridaka, sap Israelk de zini kirekam gola dauk gweblak.*

7 Yesus kim jana nabare zi hon de babu gwen zini dawem takake:

(Mat 8:5-13, Yoh 4:46-53) 7¹ Yesus

kim tawa tasibirki, ki zep Kapernaum sun dep song gweka. 2 Zao Roma

mo jana nabare zi mo mamna ki. Zëbon de babu gwen zini man sërkam

sang-sang gweka, hëndep tin hip alp gwesi'inka. Jana nabare zini in man tangan anakarekam ngalap

gwebla'anka, “Bap zen tol tin.” 3

Zen kim salblaka, “Yesus awe gwë'ara,” zen dekam zep Yahudi zi

mo mam-mam naka gubiridaka— zen de Yesussu abe tan hap, Yesus de zi sang-sangna insa dawem tazan hap.

4 Zini in kim zëno abe naban Yesus

hon yaing gwezak, dawem enkam zep anakan abe dak, “Jana nabare zi mo mamna in dawemna. Emki mas gweblan. ⁵ Zen sap aha zi wal, hwëna zen man nëre korena ansa kwasang gwibirida gwenda, hen zen mes te-alana zerzimki— nëno mae mo but srëm golsa dikim taun hupye.” ⁶

Jesus ki zep zëbon mae onak ang gweka. Golak dep kim golëgolek de gwe'anka, jana nabare zi mo mamna in ki zep ahakore naka gubiridaka— Jesus hup dikim zëno olsa anakan ayang gulblun hap, “Zen man emsa gublula, ‘Bian, Em bahem Enaka karek tan— ano golak de hatankamye. Ëe ama Em de ano golak sewen hap

saher gwe'an. ⁷ In zebë baes gwer—
aen de Ebon hatazan naye. Hwëna
anakan-en Em gun, “Zi sang-sangna
in zen dawem gwen,” dekam sa
dawem gwera. ⁸ Sap ëe mesë Emsa
taïblïblak, “Eno ol-gunnu bëjen
kirekam lwa srëm gwen.” Sap abon
onakon de teipsin zini ki. Ano
otdenak dena hen ki. Ëyë ëre mo
otdenak denaka gublu'anam, “Em
song gwen,” zen dekam maka song
gwe'ara. Hen ahanakaë gublu'anam,
“Haen,” zen hen dekam maka song
gwe'an zala. Ëyë ëre hon de babu
gwen zisi gublu'anam, “A desa syal
gwibir,” zen dekam maka hëndep syal
gwibi'ira. Ëe sap teipsin tola, zep ano

ol san kirekam ang ta gwenan. Hwëna Em in teipsin tanganna, zep eno ol san sa ki kirekam lwal.””⁹ Yesus man tangan tenggwanblaka— zëbon onakore olsa de kirekam sane gwenkam. Dekam zep zi trana in zen ang nëblan da'ak, desa lero gwibiridaka hen gubiridaka, “Eiwa, zini in man Asa taïblïbla'ara. Ëë homë mae Israelk kirekam de sërkam Asa taïblïblan zini zertowek.”¹⁰ Zen kim etan jana nabare zini in mo golak dep lwanda halzak, dekam zep babu gwen zini insa hla dak, “Eiwa, zen mes tangan dawem gwenda.” Yesus kim we sem mo tanena ngaya takake:¹¹ Zao hom holo gwe'ak,

Yesus ki zep ëna Naen san dep song gweka. Zëre hon de ang ta gwen wenya hen aha zini beya nik ang nëblak. ¹² Yesus kim ë top wet so kininnak golek de gwe'anka, zao zep golëtowe'anka— zi beyana kim wal seiwir tokna berya ban drë nwanun hap nërte so'anzak. Wal seiwiri in zen tilki, zëno anena semna, hen zëno walasna ahana hom. ¹³ Bian Yesus kim we semna insa hlaulku, Zen man tangan kwasang gwibirki, ki zep gubirki, “Anyan, bahem gona gwëblan!” ¹⁴ Ki zep berya insa golek de so zaka, ki zep olk soka. Men zen neiren ha'anzak dekam zep nërzausuk. Yesus dekam zep walas

tokna insa gubluka, “Tane tol, Ëe ama emsa gublu'an, em luwen!”¹⁵ Wal seiwir tokna in ki zep luweka, hëndep nikin'inka, dekam zep hëndep ola ton'anka. Yesus ki zep an zemka gubirki, “An dë— eno walas naye.”¹⁶ Dekam zep tîngare zinik äirinni hatazimzik, hen dekam zep anakan Alapsa boltere da'ak, “Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zi yawala an mes nëno mae mo ngirinnik hata zala! Alap angkam man kon gwisibir hana'ara— zëre mo hlil irin zisi de oto gulsunkumye!”¹⁷ Yesus hup de ola dekam zep etan langa gwesik haladak— tîngare Yahudi mo lang san hen zëno alpnak de lang

san. Yesus hon kim baptis ta gwibin zini Yohanis hon de ang ta gwen zidarena apta zakake:(Mat 11:2-19)¹⁸

Tingan in desa ki Yesus syal gwegwibirki Yohanis hon de ang ta gwen wenya dekam zep Yohanissi bwinaknen gublu hana gwek. Dekam zep händep etan dan-dan de aptazan hapgu soneka.¹⁹

Desa zep guzimki—Yesussu de anakan lakensiblin hap, “Bian, Em an san ha Zen tangan?—men Desa anakan nen guk gweblakye, ‘Israelsa de oto gulsun hup de Zini sa hata zala.’ San ha ëe asa etan ahanaka kara ëblal?”²⁰

Yesus hon kim apta zaka, ki zep enblaka, “Asa baptis ta gwibin zini

Yohanis emsa de anakan lakensiblin hap guzimki, ‘Em an san ha Zen tangane ki hata zaka? San ha ëe asa ahanaka kara ëblal?’”²¹ Dekam

Yesus zi sang-sangna beya naka dawem ta gwibi'inka. Sap dowal de tilblinna, hen nwe diminni, Zen tingan dawem ta gwibi'inka. ²²

Yesus ki zep ding gulzimki, “Sap esa etan Yohanis osan dep olahala. Mensa ki ena sane ëra hen hla kuli, desa anakan enbla, ‘Zi nwe diminni man ëkara gwe-gwe'ak. Lek-lek wenya hen man sek gwe-gwe'ak. Sop sang-sang karek nabare wenya man hen ëdawem gwe-gwe'ak. I mat wenya hen man ësane gwe-gwe'ak. Tok-tokna hen

man ëngaya gwe-gwe'ak. Hen Alap onakore ol dawemkam man tahalha wenyaka tawa ta gwibi'ira.' -²³ Hen anakan enbla, 'Abon onakon men zen ësyalhe srëm gwe-gwe'an, zen hë'ho gwibinni zëbon mae lwa'an.'" ²⁴ Baptis ta gwibin zini Yohanis hon de ang ë gwen zi darena in kim nama ëha'anaka, Yesus dekam zep hwëna Yohanis hip dena zi beyam-byana in hap srip gulsuzim'inka. Man zë gubiridaka, "Yohanis kim zi ol srëm langnak tawa ta gwibirki, em ba habe desan sek gwe-gwek? Basa de zë hlaun hup? San ha ema ëtim gul gwek?— 'Ëe desan asyas habë sek gwe'an.' ²⁵ Em ba habe desan sek

gwe-gwek? San ha ema ëtim gul gwek?— ‘Ëe pakean dawem ala son nabare zisi de zë hla tan habë sek gwe'an.’ Kire hap desan bëjen. Sap kirekam de zini— men zen tahalha srëmkam lowehe gwenan, zen zi srëm langnak hom. Zen diki teipsin zi mo ë yawalak lowehe gwenan. Zi srëm langnak bëjen. ²⁶ Zep em ba habe zi srëm lang san dep sek gwe-gwek? Em sap diki Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zisi de zë sane tan habe sek gwe-gwek. Hwëna baptis ta gwibin zini Yohanis in, zen Alap mo olsa de ayang gul gwen zi nikon man tangan taman kinika. ²⁷ Sap Yohanis in zen— Israelsa de ngaya

tabin hip de Zisi de ngeirblizan zi niye. Sap Alap man ngaya tabin hip de Zini insa hamal hap anakan gugubluka, ‘Ëe asa Emsa de ngeir gublun hap zisi zer soner–zen de nonol ëre mo olsa ayang gul gwizimdin hip, ebe hap dikim orasa sal ta gublun hap.’” -28 Etan ki zep gubiridaka, “Eiwa, okamanak de zini, sap nonol lonesen nakon hëndep angkam em an zene lowe he'an, Alap mo nwenak de ëdakastinni, hom tangan ahana– Yohanissi de kwë ta sone kinin naye. Hwëna sap kirekam, men zen angkam Alap mo irik ginnik Asa de taïblïblan nakon bitï gwegwe'an, sap bose srëm wenya, zen

diki zen— Yohanissi de kwë ta sone kinin wenyaye.”²⁹ Jesus mo ola insa de ësankam, tingare zini, hen sap Roma mo irik ginnik dep de pajak te-ala alal tanda gwen wenya, man ësrip-sri gwek, “O hare Alap eiwa zëre mo dwam gwibin sin am kirekam Yohanis hon syal gweka.” Sap zen man Alap mo zëbe mae hap de dwam gwibin sin ang tak— zen kim Yohanis mo baptis tabinnik ang takye.³⁰ Hwëna Farisikam de zini hen Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin hip de zini, zen man Alap mo zëbe mae hap de dwam gwibinni baes neibik, sap zen man Yohanis mo baptis tabinni ja nuk.³¹ Etan ki zep

Yesus ola gulk sun blaonzimki,
“Angkam de zini, em in men kiye-
walasna. ³²

Walas tane-ne de
pasarak teinikirinni, dekon de asyas
bose zemka gubiridanna, ‘Nen isrip-
sri hap de terya ban asyas tan.’
Hwëna zen maka ding nulzim'in, ‘Ëe
ama baes ta'an.’ Dekam de sap etan
gubiridanna, ‘Ki zi toksa de gwëblan
makan nen asyas tan.’ Hwëna dekam
hen maka ding nulzim'in, ‘Ëe ama
kirekam hen baes ta'an.’ Angkam de
zini em hen kirekam. Em ema kitak
Alap mo syala baes ei gwibirin. ³³

Sap Alap kim baptis ta gwibin zini
Yohanissi ebe mae hap zer sonezimki,
zen Alap dikim sosonsa golblan hap

man tembanena lwa gweka, hen angguru hom otde gweka. Hwëna em ema baes ë gweblak, hen anakane lonsuk gweblak, ‘Zen dowal bi gweblaka.’³⁴ Ki zep hen ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa zer sone zaka. Ëe hwëna homë tembane naban angguru ban lwa gwenan. Hwëna Asa hen ema baes ë gwebla'an, hen anakane Asa lonsuk gweblanan, ‘Zini insa emki hla tan! Tembane ngalap-ngalapna hen anggur otdebin sosonna. Zëno wal bose walya Roma mo irik ginnik dep te- alasa alal danda gwenan, hen ahakon enlala kwae naban!’³⁵ Hwëna Alap kirekam zëre mo enlala blalkam srën-

srënkam de syal ta gwen hap lup gul sone gwenda. Zep men zen de Alap mo enlala blal san kirekam ang ta'ak, zen zen sa eiwa de ora san ewet so kini gwer.”Karek gol gwen wenya kim irase dawem nabare minyakkam Yesus mo tanana hlë tazim-blikke:³⁶ Farisi walya bosena Simon, zen man Yesussu zëno golak de golëtembane tan hap gubluka. Yesus ki zep zë golëteinikin'inka.³⁷ Hwëna ëna iwe, kahalo sosen wenya hen ki. Zen kim sak, “Yesus zëno golak tembane gwe'ara,” zen dekam zep sërkam de irase dawem nabare minyak botol aban golhatazak—Yesussu dikim hlë tablan hap. -³⁸

Zen sërkam tangan Yesus hup kwasangna goltrëblak. Nonol zen zëno tana gwë sonen nakon zau'unzak. Dekon gosa gwë'ak. Hëndep nwe go-hokam Yesus mo tanasa blëble so'ak. Zëre mo nol ala blal-blalkam zep etan sasa soblak, deban bolk-bolk soblak, dekam zep zë hwëna minyakna inkam hlë tazimblik. -³⁹ Simon kim hlaulku, zen ki zep enlala ennak Yesussu tonsublu'anka, “Zini an eiwa de Alap zer sonenanam, zen maka anakan tawa gwibi'ira, ‘Wenya an zen asa olk ta'an, zen kahalo sosonna.’ Maka anakan jalse gwibi'ira, ‘Bahem asa olk tan.’”⁴⁰ Yesus ki zep Simonsa

gubluka, “Simon, ola sap ki– Ëe de desa emsa gublun hap denaye.” Simon ki zep ding gulbluka, “In aïris, bian, sap esa asa gublula.”⁴¹ Yesus ki zep gubluka, “Zini dan te-ala beya nabare zi nik man te-alasa bohë laka, ahana lima-pulu jutakam, ahana lima jutakam. -⁴² Hwëna zi darena in etan bëjen mae olblan. Te-ala beya zini in ki zep guzimki, ‘Ëe homë eno nik mo te-ala bohë unni insa enlala gwibi'in.’ Hwëna zi darena in kon, nara wëhë te-ala beya zini insa mamkam kwasang gwebbla'anka? San ha betekkam de bohë tan zini? San ha mamkam de bohë tan zini?”⁴³ Simon ki zep ding gulbluka, “Ëe ama

enlala gwe'an, men zëbe hap te-alana mamkam tap tasiblika, zen zen sa sërkam kwasang gweblala.” Dekam zep Yesus gubluka, “In eiwa.”⁴⁴ Ki zep hwëna wenya insa lero gwibirki, ki zep hen Simonsa gubluka, “Wenya ansa wëhë hlaulu? Ëe sap eno golakë hatal, hwëna em home hona hamal gulu— ano tanasa dikim ngan sosun hupye. Hwëna wenya an mes zëre mo nwe go hokam ano tanana ngan sosul, deban mes zëre mo nol alakam sasa sol.⁴⁵ Em home asa babang tala— ëe kimë awe til zilye. Hwëna wenya an, Ëe kimë awe hatazal, zen man ano tanana bolk-bolk so tiner.⁴⁶ Em home ano nola minyak zaitunkam

draulu— Asa de dokwak ta gun hupye.
Hwëna wenya an mes irase nabare
minyakkam ano tanana hlë tazim. ⁴⁷

Zebë emsa gublu'an: Wenya an mae
hap kwasangna mamkam abe hap
goltrëblal: Sap zen mes anakan tame
gul, ‘Ano karek-karek beyana mes
namen ap tap gulsubirida.’ Hwëna
zini men zëno mae mo betekkam de
ngip gul gwensa tap gulsuzimdinni,
zen betek enkam sa ap kwasangna
noltrë gweblal.”⁴⁸

Yesus dekam zep
wenya insa gubirki, “Eno karek-
karekna mesë ep tap gulsubirin.”⁴⁹

Ahakon men zen zëwe teinikin'ik
dekam zep enlala ennak Yesussu
donsublu'ak, “Zëno karekna insa tap

gulsubin hip gunda, zen man kil gi'ira, 'Ee an Alap han apdenak.' Kirekam insa gunda, zen Alapsa lamang tanda."⁵⁰ Hwëna Yesus ki zep wenya insa gubirki, "Em mese Asa taïblïblanda, em zebe ngaya gwenda. Wake, amki aha-ere enlalakam song gwe."

1. * 7:22 *Yes 35:5-6, 61:1-2*

2. * 7:27 *Mal 3:1, Luk 3:2-6*

3. + *Minyak nabare botola mensa golhatazak, zen hen kaso nwe-aweskam de syal gwibinni. (Mrk 14:3)*

4. + *Yesus kim gwëka, zini ëglang gwe kininkam tembane ta gwek-*

*irgwa tahasa de ik so sonenkam.
Zep wenya in Yesus mo tahan
nakon zauk.*

5. + *Awe “lima-pulu juta” hen “lima
juta”kam, Yesus Yahudi zi mo te-
ala kaso hap guku– “500 dinar”
hen “50 dinar”kamyé. “Dinara”
zen perak tangankam de te-ala
kaso. Zen aha-ere syal tan zi mo
gaji makan– aha-ere yakla blalkam
de syal gwen hap denaka.*

8 An we wal bosem-sena men zen

Yesussu mas nē gweblakke:**8**¹
Zao hom holo gwe'ak, Yesus ki zep ë-
ë san amjanbir song gweka. Desan
Alap Zën de irik gin hip de ol
dawemna goltën daka. Dua-blas
enkam de zëre hon ang ta gwen
wenya man ang nēblanda gwek.²
Hen we walya mensa dowal de
tilbiridan nakon hen sang-sang nakon
dawem tabirki man hen ang tanda
gwek. Ahana Maria— mensa nen
gwibik Magdala kore we. Zëbon
onakon dowala tuju enkam mes
golëalsa soneka.³ Ahana Kuza Bak
mo wenya Yohana. Kuza zen teipsin
zini Herodes mo golak de aha

mamna. Ahana Sosana, hen ahakore we walya beya nik ang ta gwek. We walya in hen man Yesus maesa zëre hon de ang ta gwen wenya ban zëre mae mo te-alakam mas neibirida gwek. Yesus kim gandum dan hling gilsinkim ola gulk sun blaonzimkike: (Mat 13:1-9, Mrk 4:1-9)⁴ Zi beyana ki zep etan Yesus hon dep zi-ë zi-ë nakon yaing gwe-gwe'anzak. Yesus ki zep zë ola gulk sun blaonzimki,⁵ “Zini man orep gandum dansa de hling gilsin hip song gweka. Kim hling gilsiki, hwëna ahakon oranak altink. Zi zep zë nyaublunda gwek, hen ahakon mawa zë dwensiblindak.⁶ Hen ahakon kaso-kasonak altink.

Kim sap ësip gwek, hwëna ki zep tol ëboneng gwek, sap kasona in sal-sala.

⁷ Hen ahakon dokot të ngi-ngi ausunak altink. Kim sap tol ësaltik, hwëna dokot të ngi-ngina in zep nabakam ëblal-blal gwek. Zen zep dahalebik, hëndep eini hom tëka. ⁸

Hwëna ahakon hen kama dawemnak altink. Zen dawemkam zep ësip gwek, hëndep dawemkam zep hataka, hëndep dawemkam tëka. Aha-ere timni, zëno dan beyana seratus maenak zep hata gwe'ak.”Ola insa kim tonsuku, ki zep hwëna ol mamkam gubiridaka, “Em dwan i nibanke. Em ësäl gwen!” Yesussu kim anakan nenblakke, “Bian, gulk sun de

ol blaoranna insa emki ap srip gulsuzimdin.”(Mat 13:10-17,Mrk 4:10-12)⁹ Dua-blaskam de zëre hon ang ta gwen wenya in ki zep nenblak, “Bian, gulk sun de ol blaoranna insa emki ap srip gulsuzimdin.”¹⁰ Yesus ki zep ding gulzimki, “Abon de ang ta gwen wenya ebe mae hap Alap mes golzimki– em dikim zëre mo irik gin hip denaka tame gul gwen hap denaye. Hwëna aha zi hip hom kirekam golzim'ira. Èe in zebë zëbe mae hap gulk en san ola blaon gwizimnin. Sap Alap man desa dwam gwibirida'ara– men kirekam zëre mo olak lwakke, kirekam de hëndep zëbe mae hap anakan lwa gwizimdin

hip, ‘Zen sap sa hla nul gwer, hwëna san de hlaun srëmna. Hen sap sa ësane gwe-gwer, hwëna zen molya tol dam nulsuk gwek.’” -Jesus kim gandum dan hling gilsin hip de ola insa srip gulsuzimkike: (Mat 13:18-23, Mrk 4:13-20)¹¹ “Ola insa gulk sun blaonzim, dam gulsunnu a kirekam moye: Gandum danna, zen Alap mo ol.¹² Gandum dan de oranak altirinni, zen men kiye: Zini men zen Alap mo ola insa ësane gwe-gwenan, hwëna dowal mo kigina dekam zep hata gwenan zala— ola insa de zëno mae mo enhonak alal gul gwizimdin hip. Mae hap ki kirekam gweibirida gwenda: Zen dikim ëei gwen srëm

hap, hen ëngaya gwen srëm hap. ¹³

Gandum danna men zen kasonak altirinni, zen men kiye— zini men zen sap ësane gwenkam isrip-sri naban dokwak nul gwenanke. Hwëna ola in bëjen zëno mae mo enhonak sa gwen. Zen dekam en de sap ëei gwen, hwëna kim karekna noltowe gwenan, zen dekam zep Alapsa hli da gwenan.

¹⁴ Gandum danna men zen dokot të ngi-ngi ausunak altirinni, zen men kiye— zini men zen sap ola insa ësane gwe-gwenan, hwëna enlala ngalapna man zëno mae mo enhonak ëbeya gwe-gwenan— te-ala beya gwen hap dena, hen syan-syan en hap dena. Kirekam de enlalana in zep Alap

onakare ol dawemna insa zëno mae mo enhonak hule gwenan, hëndep eini bëjen dawemkam bil gwen. ¹⁵

Gandum danna men zen kama dawemnak altirinni, zen san de men kiye— zi enlala dam-damna hen enho dawemna. Zen kim ola insa ësane gwe-gwenan, zen dawemkam ing nul gwenan, hen tatem zëwe ëzauk gwenan, hëndep dawemkam eini ëtë gwenan.” -Jesus mo olsa dikim tame gun hup de ëhohle gwen hap de ol: (Mat 13:12,Mrk 4:21-25) ¹⁶ “Zini hom pelita ngatannak yuna utuk nul sone gwenan— dekam de ngatanna insa aning gun hupye. Hen pelitana hom tum iltikinnik si nulin gwenan.

Zen diki meja maenak nonne
gwenan— dekam de ngatannak zini zi
niban golöteinikirin hipye. ¹⁷ Hen
kirekam, ola mensaë gulk sun de
blaonzimdinkim zi beya hap aning
gul gwizim'in, zen sa lamkam wet
sol. Hen ano enlala aning tanna
dekam sa tawa nëblal. Zen diki
dekam sa zini dam nulsuk gwer. ¹⁸

Zen in zep ano ola mensa ena ësane
gwe-gwe'an, dawem enkam emki
enhonak lone gwen. Sap men zen
Alap mo irik gin nika de tame gun
hup ehohle gwe'an, zëbe mae en hap
sa etan Alap dekam de tame gun hup
de enlala blala sowe henkam ing ta
sone gwizimdi. Hwëna men zen

ëhohle gwe srëm gwe'an, tame gun hup de enlalana men zen betek enkam nama lwazim'ira, mensa zëna enlala në gweblanan, 'Abon ki lwa'ara,' desa sa hwëna Alap al tazimdi." -Yesussu kim an zem oso wal zeban zitëblakke:

(Mat 12:46-50, Mrk 3:31-35)¹⁹

Yesus mo anena ki zep oso wal zeban Yesussu de zertoran hap golëyaing gwezak. Hwëna golek de tanna ba kon dep? Sap zi trana dekam mes ëkyang gwesik.²⁰ Dekam zep ahanik Yesussu gubluka, "Bian, eno anena oso wal oban ë nakon emsa ziësbla'anon. Man eban de zertowen hap ëdwam gwe'an."²¹ Yesus ki zep ding gulzimki, "Tingan men zen Alap

mo ola ësane gwe-gwenan hen desan ang ta gwenan, zen diki zen— ano anena hen oso walyaye.” -Jesus kim asese yawala së ta sonekake:(Mat 8:23-27,Mrk 4:35-41)²² Aha yaklakam, ki zep Jesus zëre hon de ang ta gwen wenyaka gubiridaka, “Nen ho gutu men eiha san gweyo gwen.” Dekam zep hëndep bulkum sek gwek.²³ Yesus hwëna nisi zë taka. Mumuk ennak zep asese yawala hataka. Hona dekam zep buluk hlëwehe kinzi gwe'ak, hëndep bulu in keing gwen hap alp gwesi'ik.²⁴ Dekam zep li dak, ki zep nenblak, “Bian, Bian, nen an em-am angkam juwe'an!” Yesus kim luweka, ki zep

asesena insa sërkam de ho ngëpna in han jalse gwizimki. Dekam zep tangan hëndep së nëhek. ²⁵ Yesus ki zep gubiridaka, “Ki san em home Asa laïbli'bla'an?” Dekam zep aïrïn nïban denggan'ak. Ki zep zënaka nenbiridak, “Eiwa, zini an wehasa hom! Ba hap tangan zëno jalse gwizimdin enkam asese naban ho ngëp naban nyausunun?!” Yesus kim dowal-dowal mo bi gweblan zini dawem takake:(Mat 8:28-34,Mrk 5:1-20) ²⁶ Dekon zep hëndep bulkum sek gwek— hëndep Gerasa mo langnak, Ho Gutuna Galilea mo men eihya san. ²⁷ Yesus kim ho alpna ati gwe ineka, zao zep dowal mo bi

gweblan zi niban zertowe'anka. Zen sap orep ënak gwë gweka, hwëna dowal-dowala kim bi nëblak, dekam zep irkan gwë gweka. Hen golak de gwë gwen hap man baes gwe-gweka. Hwëna zi lo tasik gwibin kaso-hul kaso-hul en san gwënda gweka. Zini in mes tangan holo gweka– kirekam de gwënda gwenna. ²⁸ Bwi maenak sap taha-tana naka besi dokotkam de tatak soblan naka tak da-in gwek. Hwëna dowala in hen-henkam napta gweblak, zep soson gwenkam besi dokotna insa blom tabir inhal gweka. Dekam zep dowala in zi srëm lang san dep nërhal gwek. Zen kim Yesussu hla taka, ki zep hërheka,

deban Yesus mo nwenak ik gwehe zaka. Yesus ki zep dowala insa gulbluka, “Dowal, em zëbon onakon wet son!”Ki zep etan mamkam hërheka, “Yesus, Teipsin Zini Alap mo Tane! Em aban toton banakan de syal ën hap? Ëe ama Emsa abe ta'an: Bahem asa karek tan!”³⁰ Yesus ki zep takensiblika, “Eno bosena nara?”Ki zep ding gulbluka, “Ano bosena Jal Zi Tra Bak.” - Zen mae hap ki kirekam ding gulbluka: Sap zëbon dowal-dowala tra tangan nik lowehe gwek. ³¹ Dowal-dowala in ki zep Yesussu etan-etankam aberbe da'ak, “Asa bahem gubiridan—juwen zi mo bwi kawesinnik dep de atiti

gwe inen hapye.”³² Zëno mae mo nwe kara gwen san zahona beya tangan nik tembane hap kwatap tini san ëhaka'ak. Dowal-dowala in man aberbe da'ak, “Em wëhë tol asa gubirida'anaka?— zaho trana wakuwe de bitï gwen hapye.” Jesus ki zep gubiridaka, “Dekam bitï gwek.”³³

Dowal-dowala in kim zini in kon wet so gwek, dekam zep hwëna zahona iwe bitï gwek. Zaho trana in dekam zep heya-hya gwek, li san zep hëndep ësyalk tak, hëndep ho gutunak zep ëkei-king gwek.³⁴ Zahona insa men zen dekam kara dabi'ik, kirekam kim hla nulidak, dekam zep zaho bi naka de gubiridan hap ë san dep hen ëna in

mo golek denak de gol-gol san dep
ëhlu-hluk gwek. ³⁵ Zëwe de zini
kim ësak, dekam zep hëndep nolësal
kinik. Yesus hon kim yaïng gwezak,
zao zep hla dazak— zini insa dowal-
dowala tapbla dakye. Zen Yesus mo
tana alp nakon pakean naban
nikin'inka, hen enlalana mes sëwe
heblaka. Dekam zep zë ääiri'ak. ³⁶
In zen hla nuk, zen zep ë nakon in
zen yaïng gwezak desa donbirida'ak,
“Zini ansa kirekam dawem tala.” ³⁷
Dekam zep tangan sërkam ääirik,
dekam zep tingan Yesussu abe dak—
Zen de nabakam dekon song gwen
hap. ³⁸ Zini in desa dowal-dowala
tapbla dak ki zep Yesussu aberbe

ta'anka, “Ëe wëhë tol Emsa ang gwebla'ak?”Hwëna man gubluka, ³⁹ “Em gol san song gwe hen tawa tabir— mensa Alap dawemna ebe hap mamkam golblalake.”Dekam zep Yesus hli yuludaka.Zini in ki zep song gweka, ë yala iwe de zini kitak tangan tonbirida gweka— Yesus mensa zëbe hap dawemna mamkam golblakake.Yesus kim Yairus Bak mo wenam tol tokna ngaya gulkuke, hen aura gwe-gwen wenya kim dawem gulkuke:(Mat 9:18-26,Mrk 5:21-43) ⁴⁰ Yesus kim etan lwahal zaka— Ho Gutuna Galilea mo an eiha san dep, dekam zep zi trana dawem enkam dokwak dak, sap zen man

nësbla'ak. ⁴¹ Zao zep hen zi bosena Yairus hata zaka. Zen Yahudi mo zëwe de but srëm golak de aha mamna. Zen ki zep Yesus mo nwenak ik gwehe zaka, dekon zep aberbe ta seka— zëno golak de hatan hap. ⁴²

Sap zëno wenam tol aha-erena man tin hip alp gwesi'ik— dua-blas tahun nik. Yairus mo gol san kim song gwe'anka, zi trana in man ngirinnik nëblahak, hëndep man ëngiltitik gwe-gwe'ak. ⁴³

Wenya hen dekam man ang gwese ha'ak. Zen dua-blas tahunkam karekkam aura gwe-gwek. Zini man sap dawem gun hup naka gwibik, hwëna hom kim mae dawem gwe-gwek. ⁴⁴ Wenya in ki zep

Yesussu tahan nakon golek de tazak, zao zep baju sihi top nakon olk ta sonek. Dekam zep hëndep kala in tewesibik. ⁴⁵ Yesus ki zep takensibiridaka, “Asa an nara olk tanda?” Tingan man ëguk, “Ëe homë.” Petrus ki zep ding gulbluka, “Bian, zini an beya tangan nakake! Man-am emsa dot dasil.” ⁴⁶ Hwëna Yesus ki zep gubiridaka, “Hwëna ahana man asa olk tala, sap Ëe ama anakan eisbirin, ‘Zini man Asa de olk tankam dawem gwenda.’” ⁴⁷ Wenya in dekam zep enlala gwëk, “O hare mes-am asa dam gulsunda!” Zen dekam zep yal-yala ban Yesus mo nwenak ik gwe hezak, dekon zep tingare zi mo

ngirinnik iwe ton seblak, “Ëe dawem gwen habë dwam gwer, zebë Emsa olk tal. Ano kala dekam zep hëndep tewesinin.”⁴⁸ Yesus ki zep kwasang tola ban gubirki, “Anyan, em ema Asa taïblïblala, in zebe dawem gwenda. Aha-ere enlalakam song gwe.”⁴⁹ Yesus in kim nama ola ton'anka, Yairus mo gola kon ki zep zini hata zaka, ki zep Yairu'u gublu zaka, “Eno wenamna mes tol tïlsinin. Bahem etan Bian Gurusa blostablan.”⁵⁰ Hwëna Yesus kim kirekam salka, dekam zep Yairu'u gubluka, “Bahem airin. Asa em taïblïblan, zen dekam sa eno wenamna ngaya gwer.”⁵¹ Golak

kim golëyaing gweka, Yesus dekam hom aha zi niban de golëbiti gwen hap gubiridaka, diki Petrus, Yohanis, Yakobus, hen wenam tola in mo anebia ensa. ⁵² Zëwe tingare zini wenam tola insa gosa dabi'ik, hwëna Yesus zep gubiridaka, “Gona olzausuk. Wenam tola in hom til. Zen nisi am ta'an.” ⁵³ Hwëna man swrë da'ak, sap zen mes wenam tola insa tame nuk, “An mes-am tangan tilke.” ⁵⁴ Hwëna Yesus wenam tola in mo aha taha naka zep teisyabir ineka, deban zep gubirki, “Timë, em luwen!” ⁵⁵ Wenam tola in mo maumnu dekam zep etan hata zaka, hëndep dekam zep luwek. An-bi

zemka dekam zep tembanesa de olbin hip guzimki. ⁵⁶ Zëno ane-biana man tangan lenggwanblak. Hwëna Yesus man jalse gwizimki, “Owasna an zen ki lwanan, bahem ahasa lonbiridan.”

1. * **8:10** *Yes 6:9-10*

2. + *Yesus kim dansa de tën hap dena ol aïsilik awe gubiridaka, zen ei gwen, ahaksa Alapsa de taïbliBlan en hap hom enlala gwibirki. Dansa de tën mo dam gulsunnu, zen hen Alap mo ol san de dam-dam enkam lowehe gwen hap. (Mat 5-7) Ahaksa nëno mae mo ol toran de Alap mo nwenak sam gwesik gwen hap. (Mat 12:31-37) Ahana hen,*

zisi de halen ta gwibin hip. (Yoh 15:16) Kirekam de lowe henna, zen zen Alap mo nwenak nwe-mase gwe-gwenan— san de dansa de tenna kiye.

3. * **8:18** *Mat 25:20-29*

4. * **8:21** *Luk 11:27-28, Yoh 1:11-13*

5. + *Zëno bosena Yunani mo olkam “Legion.” Amber olkam zëno enlalana “batalion.” Roma mo jana nabare zi mo “legion”kam de gubinni, zen zini beyana 4.000 enkam. Dekon hen beyana man esek gwe kini gwek.*

9 Yesus kim dua-blaskam de zëre hon ang ta gwen wenya lup gul sonekake:(Mat 10:5-15,Mrk 6:7-

13)**9**¹ Yesus ki zep dua-blas enkam in zen zëre hon ang ta gwék tagal gulsuku, ki zep zë gubiridaka, “Èe asa ère mo sosonsa ebe mae hap golzim— em ekakim kitak de dowal-dowalsa olëalsa sone gwibik, hen zi sang-sangsa ekakim dawem labir song gwék.”² Ki zep zë etan gubiridaka, “Dekam sek gwék. Zi sang-sangsa dawem labir song gwék, hen deban anakare ola ol haladak, ‘Alap Zën de nësa irik gin hip denak angkam man golek de gwe'an.’³ Bahem ba maena ora san dep lop tan—

sap dutena hen hon maena bahem. Tembanena bahem hen lop tan, hen te-ala maena. Timnik de baju ala son enkam emki sek gwen. ⁴ Gol karek mae nakon de emsa zer irinni, zen zëwe en emki gwën. Bahem dekon gol dawem san dep al gwehan. ⁵ Hwëna men dekore ë nakon emsa zer irin srëmna, ki zao em tana sonna taik-tik so gukhan— zen dekakim anakan tame nuk, ‘Zen sap Alap onakore ol dawem naban nëbe mae hap golhatazim zira, hwëna nen insa ër-in srëm gwenan nëre mae hap de kareksae kim mam ulin.’” ⁶ Dua-blaskam de zini in ki zep ë-ë san zë-en zë-enkam sek gwendak. Zen Alap

onakore ol dawemsa nolhaladak, hen zi sang-sangsa dawem dabir song gwek. Herodes mo enlalana kim topse gweblakake: (Mat 14:1-12, Mrk 6:14-29)⁷ Dekam teipsin zini Herodes Galilea mo langnak irik gi'inika. Zen kim tingare owas-owasna in hap dena salka, dekam zep tangan enlalana topse gwebla'anika. Sap ahakon anakan ägu gwe'ak, "Baptis ta gwibin zini Yohanis Swe mes etan ngaya gweka. In zen hwëna bosena Yesuskum li yul soneka."⁸ Hen ahakon man ägu gwe'ak, "Elia Bak Swe mes yap etan ngatan zi mo lang nakon jowe zaka." Hen ahakon ägu gwe'ak, "In orep men zen Alap mo

ola ayang nul gwekke, zen mes yap ahanik etan tin nikon de ngaya gwenkam bosenä Yesuskum li yul sone zaka.”⁹ Herodes dekam zep hwëna guku, “Ëe mes-am gubiridak—Yohanis mo nolsa de blaonsublun hapye. Zep an hwëna nara zi zë etan jowe'an zala? Ëe mesë zini in hap de ola beyakam sane gwe-gwek.” Zen dekam zep sap dwam gwe-gwe'anka—Yesussu de hen hla tan hapye. Yesus kim lima ribukam de zi beyam-bya hap tembanena golzimkike:(Mat 14:13-21,Mrk 6:30-44,Yoh 6:1-14)¹⁰ Dua-blaskam de zini in kim etan lwanda halzak, ki zep Yesussu donblazak—tingan mensa ki zëna syal

tan dakke. Dekam zep kon hwëna
Zën etan golësek gweka— ëna
Betsaida mo lang san dep, zao de zë-
en golëgwë inendan hap. ¹¹ Hwëna
zini kim ësak, “Jesus desan song
gwenda,” lun kon zep nërtrok. Jesus
kim hlauludaka, ki zep haen
gwibiridaka. Zao zep Alap Zën de irik
gin hip denaka tawa tabirki, hen zi
sang-sangsa zë dawem ta gwibi'inka.

¹² Zao zep hëndep dapse gwesi'ik.
Dua-blaskam de zëre hon ang ta
gwen wenya in ki zep nenblazak,
“Bian, langna an dwan tahalha tangan
nakake. Dawemna zi beyam-byana
ansa Em gubiridan— dekakim
tembane hap hen ni tan gol-gol hap

ëhakalsindak.”¹³ Yesus hwëna man ding gulzimki, “Amki em tembanena zëbe mae hap hen olzimk.”Ki zep ding nulblik, “Nëno mae mo rotina aha-ere taha-tap enkamke, hen hogwena dan-dan en. Kina ki nëno mae mo te-alana man— dekam de tokonak tembanesa zi trana an hap lop tazimdin hipye!”¹⁴ Sap dekam in zen zë lowe he'ak, zi enna san ha lima ribu enkam mes yap— we wal walassa de aïtbin srëmkamye. Yesus ki zep gubiridaka, “Em gubiridan— hlik-hlikkam de teinikirin hip. Aha-ere hlikna 50-50kam de teinikink.”

¹⁵ Kirekam de teinikirin hip zep nenbiridak. ¹⁶ Ki zep roti aha-ere

taha-tapna insa hogwe darena in han teisyaka, dekam zep ngli san de kara gwesen naban Alap hap dawemna golblaka. Ki zep hwëna rotina insa ahap tabirki, hen hogwe darena insa kwa-kwak soka. Dekam zep dua-blaskam de zini in hap etan-etankam kap ta gwizim'inka— zen dikim hwëna zi beyam-byana in hap kae gweblazimdin hip. ¹⁷ Kim dwenblandak, hëndep kitak man ëitri gwek. Dua-blaskam de zini in dekam zep etan tembane mosrona insa tagam dasik. Yuna dua-blas enkam zep ësuwek. Petrus kim Yesussu anakan kira takake, “Bian, Em an Zen—Israelsa de ngaya tabin hip de Zi

niye.”(Mat 16:13-20,Mrk 8:27-30)¹⁸ Aha yaklanak, Yesus zë-en de gwën nakon Biansa abe ta'anka, hen zëre hon de ang ta gwen wenya zëwe lowe he'ak. Zao zep takensibiridaka, “Zi mo Asa de dam tasinkim, Èe an nara mo weinak debë hatazak?”¹⁹

Ki zep ding nulblik, “Ahakon man emsa nen gweblanan, ‘In baptis ta gwibin zini Yohanis Swe etan tin nikon ngaya gweka. In zen hwëna Yesuskum bosena li yul soneka.’ Hen ahakon man emsa nen gweblanan, ‘In Elia Bak mo weinak Alap mo olsa ayang gul gwizim'ira.’ Hen ahakon man emsa enlala në gweblanan, ‘Zen diki ahakon men zen orep Alap mo

ola ayang nul gwek, zen mes yap ahanik etan ngaya gweka. Zen hwëna bosena Yesuskum li yul soneka.”²⁰

Ki zep etan takensibiridaka, “Hwëna ere mae mo Asa de dam tasinkim, Èe an diki nara mo weinak dep dena?” Petrus zep ding gulbluka, “Bian, Em an Zen— Israelsa de ngaya tabin hip de Zi niye, Alap men Desa dam tasikiye.”²¹

Ki zep hwëna gubiridaka, “Insa kirekam Asa dam lasinin, aha maesa hwëna bahem gubiridan.” Yesus kim nonol tanganna Zën de kareksa gohtowen hap dena hamal hap gu-gubiridakake:(Mat 16:21-28,Mrk 8:31–9:1)²² Etan ki zep gubiridaka, “Alap mo dwam

gwibinni abe hap dena a kirekam sa lwal: Ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe karekna mam tangan naka asa goitowe gwer. Hen Yahudi mo nol-nola, Alap mo golak de mam-mam wenya, hen Musa mo olsa de tawa ta gwibin wenya sa Asa baes nëblal, hëndep sa Asa dal. Hwëna yaklana dan-ahan, ki sa Bian tìn nikon etan Asa ngaya tala.” -23

Yesus hen man zi beyasa gubirida gweka, “Men nara Abon de ang gwegwen hap dwam gwenna, zen diki zëre mo gwëna zen eititi gwibin—dekam de zëre hap de te-lidak son wë son naban Asa zertronda gwen hapye, anakare enlala naban, ‘Ëe sap asa

Yesus hun apdenak lil.’ ²⁴ Sap men zen de zëre mae mo auhu-kamanak de gwënna anakan nolairi gwe'ak, ‘Ëe babë Yesussu de ang gwe-gweblannak karekna goltowe gwen,’ ki zëno mae gwënna in sa jek-jak gwer. Diki men zen Asa de ang gwe-gweblan hap zëre mae mo gwënna sosok nul gwe'ak, hëndep zao mae de tin hip, zen zen sa hëndep denaban ëngaya gwer. ²⁵ San ha dawemna?—em de sërkam te-ala beya gwenkam hëndep kitak de okamana ansa bi gwibinkim, hwëna dekam de ere mo gwënsa tihis ginkim. Kirekam dawem naka hom! ²⁶ Zi de anakan de gunsu saher gwenna, ‘Ëe Yesussu de ang

gwe-gweblan zi,' ki ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe kimë Bian mo ngatan naban hen soson naban zëno dam taha nakore zi niban golëyaing gwe'anzak, Ëe molyë hen desa anakan kira tak, 'Zini an eiwa Asa de ang gwe-gweblanna.' ²⁷

Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Em an zene awe lowe he'an, em molye ahakon na-en juwek— Alap mo yakla yalak de zaun srëmnakye. Em esa Asa hla lal— Ëe kimë zëre mo bose hap de irik gin hip hata'an zakye."Yesus kim aha nwe-mase gwekake:(Mat 17:1-8,Mrk 9:2-8) ²⁸ Zënaka de karek tan hap dena in kim tawa tabirki, zao san ha mingguna aha-en tamank, ki zep

kwatap san dep golësek gweka–
Petrus, Yohanis, hen Yakobus mae en
han, Alapsa de dekon gu soneblan
hap. ²⁹ Kim kon ola gu sone'anka,
nwe-masena dekam zep hwëna liwe
heblaka, hen pakean zem man tangan
sërkam ngap-ngap nëblak hen ngli
ang makan nalilingtilbli'ak. ³⁰

Mumuk ennak zep Musa ne Elia ne
ngatan zi mo lang nakore ngatan
naban oljowe zaka. Ki zep zë Yesus
hun érton'anka– Zën de Yerusalemk
tin hip denaka, men kirekam Alap gu-
gublukake. ³² Petrus dekam wal
bose wal zeban totokkam nisi
golëtruwe'anka. Mumuk ennak zep
luk ta'anzak, dekam zep Yesussu hla

dak— ngatan zi mo lang nakore
ngatannak kim zi darena in
ërzau'unka. ³³ Zi darena in kim
Yesussu hli la'anka, Petrus ki zep
totoresa gubluka, “Bian, dawem
tanganna— nen de awe lowehe gwen
naye. Zep ëe asa gol kluksa dan-ahan
syal ëblandal— ahana Bian ere hap,
ahana Musa Bak hap, hen ahana Elia
Bak hap.” Hwëna Petrus insa kirekam
gubluka, hyanak zëna man saher
gwibi'inka, “O ëe an ba habë kirekam
gublul!” ³⁴ Petrus kim nama
kirekam ola tonbla'anka, butna ki zep
ati gwezak, hëndep man zë wale
tabirzik. Dekam zep ëairi'ak. ³⁵ Ki
zep hwëna butna iwe ola ësak, “An

ano Tane, ëre mo Dam Tasinni. Desa em sal gweblan.”³⁶ Ola in kim zausuk, dekam hwëna Yesus ensa zë hla dak. Owasna insa ki zë hla nuk, zen hom mae aha maesa donbiridak—Yesus kim nama golëlowe he'ankaye. Dowal mo tilblin walasna kim dawem takake:(Mat 17:14-21,Mrk 9:14-29)³⁷ Kaknak zep Yesus zëre hon de ang ta gwen zi dan-aharena in han kwatapna in kon golëtine gweka. Hwëna ki zep zë zi beyam-byana hla nulida'anonk. Man kon nësbla'ak.³⁸ Ki zep kon ahanik ol mamkam gu hanaka, “Bian, ëe ama emsa abe ta'an: Ano walassa emki mas gweblan, sap ano walasna ahana

hom. ³⁹ Dowala kim til gweblanda, händep dekam zep hërhen naban zënaka zerheirisen gwenda— ëk tutum nuban. Kire enkam ki karek tanda gwenda. Hom holokam hli ta sehal gwenda. ⁴⁰ Mesë sap ere hon de ang ta gwen wenyaka zen de dowala insa zeralsa sonen hap gubiridal. Hwëna man sap nakablal.” ⁴¹ Yesus ki zep gubiridaka, “Eiwa, angkam de zini em ei nibarena hom tangan! Em in nol drak-drak enna. Ëe san ëse nakaë sap emsa golëlowehe gwek! Ëe ama bae— eban mae de holokam golëlowehe gwen naye. An san emki walasna insa zer halzan.” ⁴² Walas tola in kim song gwe'an zaka, zao zep

dowala in karekkam zerheirki, dekon zep yal-yal gwe se'anika. Yesus ki zep jala ban zëbon onakon de wet son hap gubluka, dekam zep hëndep dawem gweka. Ki zep hwëna bi zem insa gubluka, “An dë— eno walas naye. Mes dawem gwenda.”⁴³ Zi trana in man tangan ëtenggwank, hen man ëguk, “Eiwa, Alap mo sosonna mam tanganna!” Yesus kim etan Zën de tin hip dena tonbiridakake:(Mat 17:22-23,Mrk 9:30-32)In kim zini nama Yesus mo owas syal gwe-gwibin hip ëtenggwän tine'ak, ki zep hwëna dua-blaskam de zini insa gubiridaka,⁴⁴ “Ola an ing uk. Bahem awe hli yun: Ngatan zi mo lang nakore Zi

Tanganna Asa sa jal zi mo tahanak dep tapbla dazim.”⁴⁵ Hwëna zëre hon de ang ta gwen wenya in hom tame nuk. Banakan mes yap zë gweibiridaka, zep tame nul srëm gwek. Man sap tame gun hup dei gwibik, hwëna takensiblin hap man nairiblak. Dua-blaskam de wenya kim mae hap ëol gwekke, “Diki ëe amaka nëre mae onakon mam gwe'an.” (Mat 18:1-5, Mrk 9:33-37)⁴⁶ Dua-blaskam de wenya ki zep zën mae hap ëol tetek gwe'ak, “Diki ëe amaka nëre mae onakon mam gwe'an.”⁴⁷ Hwëna Yesus mes zëno mae mo ëol gwenna insa tame gulku, zep walas tola zerhal zaka. Ki zep zëre mo alp

nakon zaun hup gubluka. ⁴⁸ Ki zep hwëna gubiridaka, “Zini men zen de ano bose hap aha zisi mas gwebla'anka— sap anakare walas tol maesa, Ëe asa desa enlala gweblal, ‘Zen Asa mas gwebla'ara.’ Hen zi de Asa mas gweblanna, Alap men Zen Asa zer soneka, Zen sa zini insa enlala gweblala, ‘Zen hen Asa mas gwebla'ara.’ Zep zini men zen ebon mae onakon babu gwen zi mo kim lowehe gwenan, ki zen zen Alap mo nwenak ëmam gwe'an.”⁴⁹ Ki zep hwëna Yohanis gubluka, “Bian, ëe ama zisi hla lak— eno bosekam de dowalsa golëalsa sone gwennak. Ëe zebë jalse ëblak, sap zen nëbon mae

de ang gwe-gwen naka hom.”⁵⁰
Jesus ki zep ding gulbluka, “Em bap
jalse ëblak, sap zini men zen emsa
baes gwibiridan srëmna, zen zen—
ebon mae onak dep denaye.” -Yesussu
kim langna Samaria mo ë nakon baes
nëblakke:⁵¹ Mes golek de gwe'ak—
Jesus dikim okamana ansa hli yun
hup, dekam zep Yerusalem san dep
golësek gwe'anka. Zini sap zë tru-tru
nul gwebla'ak, “Yerusalem san bahem
song gwen.” Hwëna hom salbiridaka.

⁵² Dekam zep zini lup gul soneka—
Zënaka de langna Samaria mo ë san
dep ngeirblin hap, zao de zisi de
takensibiridan hap, “Nara wëhë gola
kon Yesussu zer in'inka?”⁵³ Hwëna

ëna iwe de zini Yesussu de zer irin hip man baes tak, sap zen mes anakan tawa nëblak, “An Yerusalem san dep song gwe'ara.” -⁵⁴ Kirekam kim ësak, Yakobus ne Yohanis ne ki zep enblaka, “Bian, em wëhë dwam gwe'ara?— nen syauksu nglï nakon de ati gwezan hap abe gwibin— zao deka zini in ëhwasdek.” -⁵⁵ Hwëna Yesus dekam zep lero gwizimki, ki zep jal gwizimki. ⁵⁶ Dekam zep kon aha ë san dep sek gwek. Anakare hap de ol: Zini kire hap Yesussu ang nëbla srëm gwek. (Mat 8:19-22) ⁵⁷ In kim nama golëtën da'anka, zini ki zep Yesussu gublu zaka, “Bian, men desane ki të gwe'anka, ëe asa Emsa ang

gweblanda gwer.”⁵⁸ Ki zep ding gulbluka, “Gwenya wimir zem ki. Hen mawana zol zem ki. Hwëna ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna ano ni ta gwen gola hom.”⁵⁹ Hwëna ahanaka zep sap gulbluka, “Em Asa ang gwebla.” Hwëna zini in man ding gulbluka, “Bian, ëe asa hëndep. Ki ano bian de tinkim, nara molya drë nwanuka.”⁶⁰ Yesus ki zep ding gulbluka, “Zen zi tokna dikire zi tok bose zik kang nulne gwek. Em hwëna dekam ola ansa anakan gol halada, ‘Angkam Alap man nësa de irik ginkim kon gwisibir hana'ara.’”⁶¹ Ahana hen zini ki zep Yesussu gulbluka, “Bian, ëe ama Emsa de ang

gwe-gweblan hap dwam gwe'an. Hwëna nonol ëre mo iye osan dep anik song gwëk— aumwa olsa de hli yulzimdin hip.”⁶² Ki zep ding gulbluka, “Zi de Alap mo nganak syalsa kon gwesibir hananna, hwëna zen de lure san denaka lero gwesibir kïni gwenna, zen hom dakasti'ira— Alap mo irik ginnik de syalak de mas gwen hapye.”

1. + *Yesus Yahudi mo aïtbinkim*
“yaklana dan-ahan”kam guku.
Nëno mae mo aïtbinkim, Zen “zëno
ka'an”kam maka guku, ahaksa,
“yaklana dan-dan”kam. Sap Yesus

*Jumatkam tilki, hwëna Minggukam
zep ngaya gweka.*

2. * **9:50** *Mrk 9:38-40*

3. + *Samariak de zini, zen Yahudi
tangansa hom. Zen men zen orep
aha zi ausu naban ësiri gwekke,
zep Yahudi tangan han man zënaka
ngil-ngil neibirida gwek. (Yoh 4:9)
Yesus Yerusalem san dep golësek
gwe'anka, zep man dam dasik, “An
Yahudi wal.”*

4. * **9:54** *2Raj 1:9-15*

10 Yesus kim zini tuju-pulu enkam dam tasibirkike:(Mat 10:1-14,Mrk 6:7-11,Luk 9:1-5)**10**¹ Bian Yesus ki zep etan ahakore zisi dam tasibirki—tuju-pulu enkam, ki zep gubiridaka—dan-dan dan-dankam de ë-ë san Zënaka ngeirblindan hap, Zëna men desan amjanbiridan hap kalang gwekake.² Ki zep ola gulk sun blaonzimki, “Nga yala awe de obwagana mes mamkam bil gwera, hwëna men zen de taran hap dena dan en tangan. In zep Nga Bi naka em abe ta gwen— Zen deka zisi ngana awe de syal ta gwen hap lup gul sone gweka.³ Dekam sek gwek. Emki ëenlala gwen: Ëe domba makare soson srëm

nakaë emsa lup gul sone'an— gwe tihi
jal-jal ngirin sin dep. ⁴ Dompetna
bahem bitü tan. Honna hen bahem
wëwek tan. Sepatuna ala son enna
kim em sek gwen. Aha maena bahem
kap tan. Men zao debë emsa teisya
sone'an, bahem oranak yausuk song
gwen— aha zi maesa de
zertowenkamye. ⁵ “Men zao gola
li'inka, nonol em en kinin, ‘Dawem.
Em Alap mo taha terenake lowe
he'an.’ ⁶ Zao de Alap osan dep de
hohle gwen nik gwë'anika, ki eiwa zao
esa Alap mo taha terenak dawemkam
lowehe gwer. Kire nik de gwën
srëmkam, ki emki enbirida gukhan,
‘Ëe mensa nonol emsa enbiridanan,

Alap mo taha terenak de sap lowehen
hap dena, ki awe molya ki lwak.’ ⁷
Men zao gola linni, zao en em en.
Tembanena mensa ep golzimdinni,
desa en emki olgwenblandan. Sap
tembanena in, zen eno nik mo tawa
tabin hip de tembane. Ena iwe de
nama ennak, dekon bahem etan aha zi
mo gol dawem san dep al enan. ⁸
Em de enak aptankam, dekon de
emsa dawemkam teisyä irinni, mensa
ep tembanena taiblin gilzimdinni,
emki olgwenblandan. -⁹ Hen zewe
de zi sang-sang egwenna, emki
dawem labin. Deban hen emki
anakan aisil eibiridan, ‘Alap angkam
man kon gwesik hana'ara– teipsinkim

de nësa irik ginkimye.’ ¹⁰ Hwëna aha ënak de aptanna, zao de zi de emsa baes gwizimdinni, ora bol san em wet oson, dekon em enbirida gukhan, ¹¹ ‘Eno mae mo ëna awe de sonna men zen ano nik mo tana ulpnuk makan gwer, ëe ama desa etan taik-tik oso guk halan— em dikim anakan tame gun hup, “Alap angkam man sap kon gwesik hana'ara—teipsinkim de nësa irik ginkimye. Hwëna em ema desan de ang tan hap baes ta'an!”’”” ¹² Yesus ki zep waulsuzimki, “Ëe ama emsa gubirida'an: Aumwa hap de zisi klis gunnuk, Alap ëna insa anakan sa enlala gweblala, ‘Zen orep de ëna

Sodomk de zisi ëkarek gwenkam man kwei-kwik nuk.’ Zep men kirekam Alap orep Sodomk de zisi zëre mae mo karek-karek hap heip gulku, hwëna ano lup gul sonen zini emsa de lup gul irin srëm zini, desa aumwa hap de klis gunnuk sërkam tangan sa karek tabiri.” -Mae hap de ol: Ë-ëna men zen Yesussu daïblïbla srëm gwe'ak, zëbon mae a kirekam sa lwal.

(Mat 11:20-24)¹³ “Ëna Korazim hen Betsaidak de zi, em ëngalap gwen, sap Alap sa emsa sërkam karek tabiri. Ë darena Tirus hen Sidonk de zini insa Bian orep heip gulku, zen maka ëhalek— owas-owassa de hlaul gwenkamyë, an kire owa'aë eno mae

mo ngirinnik syal gwe-gwibi'inye.
Tirus hen Sidonk de zini maka bunsu
de awabin niban kaen karonsa darak
dak— dekam de zënaka anakan
golëtrën hap, ‘Ëe ama ëhale'an.’ - 14
Hwëna angkam de ë darena, Korazim
hen Betsaidak de zini, em an bëjen
em ëhalen! Zen in zep, Alap de
aumwa hap zisi klis gunkum, eno
mae mo angna sa tangan sërkam
karek tabiri. Hwëna ëna Sidon hen
Tirusk de zi mo angna, desa de etan
karek tabin hip dena sa jahalha gwer,
sap zëbe mae hap hom Alap
golzimki— dekam de ano owas-owas
syal gwibinsi hlaul gwen hap denaye.

15 Kapernaumk de zini, em hen

kirekam. Em ema ëkil gi'in, 'Sap Yesus owas-owasna beyakam nëno mae mo ënak syal gwe-gwibirida, zep nësa sa Alap ngatan zi mo lang san dep dawemkam kang gul sera.' Bëjen. Emsa hen syauk blanak sa yal gul sera, sap em home Asa laïblïbla'an." ¹⁶ Ki zep zëre hon de ang ta gwen wenyaka gubiridaka, "Zini men zen emsa salbiridanna, zen hen dekam Asa nasalbla'an. Zini men zen emsa baes gwibiridanna, zen hen dekam Asa baes nëbla'an. Hen zini men zen Asa baes gweblanna, zen hen Bian Alap, men Zen Asa zer sone zaka, Desa hen baes nëbla'an." -Tuju-pulukam de lup gul sonen zini in kim

etan lwan dahal zakke:¹⁷ Tuju-
pulukam insa zini lup gul soneka
isrip-sri tangan naban lwanda halzak,
ki zep Yesussu nenblazak, “Bian, sap
dowal-dowal maena, eno bosekamë
olëalsa sone gwibik!”¹⁸ Ki zep
ding gulzimki, “Em kime kirekam
syal ta'ak, Ëe ama dowal mo kigisa
hla tak. Alap desa man kama san dep
hiri ta ineka, dekam zep ngli ang tasik
kinin makan zan zaka.”¹⁹ Emki
ësane gwen! Ëe mesë ebe mae hap
sosonna golzimk— em dikim wanyasa
zaubin hip hen dare-ëksa. Ëe hen
mesë ebe mae hap sosonna golzimk—
em dikim nëno mae mo jal zini dowal
mo kigisa zauk gublu kinin hap. Zep

angkam bana hom— emsa de zen
karek tabin hip denaye. ⁻²⁰ Hwëna
bahem anakan ëisrip-sri gwen,
‘Dowal-dowala man asa betek
neibirida'an.’ Diki mae hap em ëisrip-
sri gwen: Eno mae mo bosem-sena
mes ngatan zi mo langnak ale nuk.” -
Yesus kim isrip-sri gwekake:(Mat
11:25-27,13:16-17) ²¹ Dekam zep
Alap mo Enhona Yesussu isrip-
srikam ing gwe heblaka, ki zep
Alapsa gu soneblaka, “Bian, Em in
Zen ngli naban okama naban irik
so'arake. Ëe ama ep dawemsa
golbla'an, sap Em ema ere mo irik
ginsi de tame gun hup dena enlala
blal wenya kip hen sekola sul sonen

wenya kip aning gul gwizim'ira. Hwëna sekola srëm wenya kip hen enlala betek wenya kip ema goltrei gwizim'ira. In eiwa, Bian, zen kire tangankam ere mo dwam gwibin sin ki lwa'an.”²² Bian Yesus Zen hen dekam dua-blaskam de zini anakan tawa tabirki, “Tingare okamasa de bi gwibin hip de sosonna mes kitak Bian abe hap golblaka. Zini toton bëjen Tane zem Asa tame tan. Zen diki ëre mo Bian en Asa tame ta gwe'ara. Hen ano Biansa nara dep?—tame tan naye. Zen diki A enë tame ta gwe'an. Hen zini men zëbe mae habë dekam de ano Biansa tame tan hap dena gol gwizim'in, zen zen en angkam tame

da gwe'an.”²³ Aha yaklakam kim zi beya naban golölowe he'anaka, dekam zep dua-blas enkam de zini lero gwibiridaka, ki zep desa en gubiridaka, “Em hë'ho gwibinnike lowehe gwe'an, sap em ema ano syala ansa hla kul gwenan.”²⁴ Ëe ama emsa gubirida'an: Abare srëmnak Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zini hen orep de teipsin-teipsin wenya beya nik sap hlaun hup ëdwam gwe-gwek— em an desae hla kul gwe'anye. Hwëna zen hom tol hla nul gwek. Zen man sap ësane gwen hap ëdwam gwe-gwek— em an desae ësane gwe-gwe'anye. Hwëna zen hom tol ësane gwe-gwek. Zep em hë'ho

gwibinnike lowehe gwe'an.” -Gulk sun de ol blaonzimdinni an, Samaria walya in zen wal bose zemka kwasang gweblakake:(Mat 22:35-40,Mrk 12:28-34)²⁵ Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin zini ki zep Yesussu de akasiblin hap hata zaka, ki zep takensiblika, “Bian, ee basa asa syal gwibir?– ee dikim hendep de gwen hap denaka gul irin hipye.”²⁶ Yesus ki zep hwena takensiblika, “Mensa Musa zere mo titi tabin olak ale gulku, em banakarekame desa dam gulsu'ura?”²⁷ Zini in ki zep ding gulbluka, “Bian Alapsa em ensa lwa gweblan–tingare enho naban, enlala

naban, sosoŋ naban, hen tim niban.’ Ahana hen, ‘Zi boŋe omka em kwasang gwibirida gwen— san de enaka de kwasang gweblanna kiye.’”

-28 Yesuŋ ki zep ding gulbluka, “In eiwakame ding guluda. Zen kire enkaŋ ŋyal gwe-gwe, dekaŋ esa hēndep denaban gwē gwera.” -29

Hwēna zini in maŋ dwam gwe'anka— dekaŋ de aha zi gublun hap, “Zini in eiwa aīris.” In zep etan Yesuŋsu takensiblika, “Ki ano wal boŋe walya endanna— ēe de desa en enŋa lwabirida gwen hapye?”³⁰ Yesuŋ dekaŋ zep desa de goltrēblan hap ola gulk ŋun blaonblaka, “Yahudi walya maŋ Yerusalem kon Yeriko san dep

tine'anka, hwëna oranak zep te-ala hap de äsas-asas gwe-gwen zi karek dak. Kire-kirena man kitak alal dablak— hëndep pakean mae naban, zao zep dangolek, hëndep sap-sap naka zep zë hli dak. ³¹ Hwëna ki zep hen Alap mo golak de syal gwe-gwen zini orana in san taman'an zaka. Zao zep zini insa hla ta zaka, hwëna alp san lë tabla ine kinika. ³² Etan ahana zini orana in desan song gwe'an zaka— Lewi Bak mo ausu nakorena. Zi ausuna in sap hen Alap mo golak de syalak mas ta gwenan, hwëna kim zini insa hla ta zaka, ki zep hen alp san lë tabla ine kinika.

³³ Hwëna Samaria walya ki zep hen

desan taman'an zaka. Zen sap Yahudi walsya hom, - hwëna kim zë zini insa hla ta'an zaka, mam tangankam kwasang gweblaka. ³⁴ Ki zep golek de ta zaka, wei-weina anggur hokam ngan tasibir-blin daka, hen minyakkam dra tan daka. Ki zep tahalebir-blika. Dekam zep zëre mo keledainak drëne seka, ki zep te-alakam de bohë ta gwen ni tan gol san dep zersong gweka— zëwe de etan mas gweblan hap. ³⁵ Ka'ankam zep gol bina in hap te-alana seratus ribu enkam golblaka, hen deban gubluka, 'An dekam mas gwebla. Hen an de sowehen srëmkam, ëe asa lwahal zankam ep mas gulblul.'” ³⁶ Yesus

ki zep Musa mo olsa de tawa ta gwibin zini insa takensiblika, “Eno dam gulsunkum, zi dan-aharena in kon, nara wal bose zem makan enna lwablaka– zini in zen oranak karekna goitowekaye?”³⁷ Ki zep ding gulbluka, “Zini in zen kwasang tola ban mas gweblaka, zen zen.” Yesu ki zep ding gulbluka, “In eiwa. Zep em hen kirekam syal gwe-gwe.” Yesu kim Marta ne Maria nebon zini gwekake:³⁸ Yesu dekon kim zere hon de ang ta gwen wenya ban golösek gweka, enak zep yaing gwek. Zao wenya bosena Marta oso zem Maria han Yesusu zere nik mo gola kon eirink. Maria zen Yesu mo alp

nakon nikin'ik— dekon de zëno tawa tabinsi sane gwen hap. ⁴⁰ Hwëna aya zem Marta man tangan syala taha-taha gwibi'ik— tembane maesa de syal gwibir-zimdinkim. Ki zep Yesussu gubluzak, “Bian, em ba habe zë Mariasa kara gu'ura? Ëe an zebë a-en hwëna syala taha-taha gwibi'in. Em gubin— asa deka mas gwibirzik.” ⁴¹ Bian ki zep ding gulbirki, “Marta, Marta, em ema enlalana men-san an-sankam beya gwe'ara. ⁴² Hwëna sap dwam gwibin tanganna aha-en. Maria mes zën dawem wenyaka iti-ti gilsil, zep Ëe molyë gubik— desa de hli yun hupye.”

1. * **10:7-8** *1Kor 9:7-9, 9:14, 10:25-27, 1Tim 4:3-5, 5:18*
2. * **10:12** *Kej 19:24-28*
3. + *Yes 23:1-18, Yeh 26:1–28:26, Yl 3:4-8, Amos 1:9-10, Zak 9:2-4*
4. * **10:16** *Mat 10:40, Mrk 9:37, Luk 9:48, Yoh 13:20*
5. * **10:18** *Yes 14:12, Why 12:7-9*
6. * **10:19** *Mzm 91:13, Yoh 10:27-28, Rom 8:28-39*
7. * **10:20** *Why 3:5, 20:12*
8. * **10:24** *1Ptr 1:10-12*
9. * **10:27** *Ul 6:5, Im 19:18*
0. * **10:28** *Im 18:5*
1. + *Emki Luk 9:52-53nak hlaun, hen zëwe de otde ale naban.*

11 Yesus kim ol gu sonenna tawa tabirkike:(Mat 6:9-13,7:7-11)**11**¹
Aha yaklakam Yesus Biansa gu soneblaka. Kim hya gwesiki, ki zep hwëna zëre hon de ang ta gwen wenya in ahanik gubluka, “Bian, asa Emki hen ol gu sonensa tawa tabin—men kirekam baptis ta gwibin zini Yohanis Swe zëre hon de ang ta gwen wenya tawa ta gwibirkike.”² Yesus ki zep ding gulzimki, “A kirekam em ëgu sone gwen:Bian, dikire eno bosena teip nulsuk gwëk.Diki okamana awe Em hen irik gilzin.”³
Abe mae hap tembanena mwinmwankam gol gwizim.⁴ Ano mae mo karek-karekna ap tap

gulsuzim, sap karek-karekna mensa aha zi abe mae hap nol gwizimnin, ëe ama desa eititi ei gwibirin. Hen asa de akasibiridannak bahem nwe enkam asa kara ta gwibin.”⁵ Ki zep etan Yesus ayang gulzimki, “Hwëna emki ëenlala gwen: Eme ki ahanik wal bose uk mo gol san ngirin tatem song gwe'anam— zao de abe tan hap, ‘Wal bose, abe hap tol tembanena golbla.

⁶ Ano aha ë nakore wal bosena nër hom ano golak tilin zala, hwëna ano tembanena hom— zëbe hap de desa golblan hapye.’⁷ Hwëna wal bose om in maka ep ding gulblu'ara, ‘Bahem asa blostablan. Lïkinni mesë solhlasindal, hen ëe ama walas

naban nisi golëtruwe'an. Ëe molyë
luwek– ebe hap de tembanesa golblan
hapye.’⁸ “Ëe ama emsa gubirida'an:
Zini in sap hom anakan dwam
gwe'ara, ‘Zen ano dokot. Ëe anik mas
gweblak,’ hwëna eme saher ing gul
sonen srëmkam aberbe ta tine'anam,
zen hëndep dekam maka luwe'ara.
Em men desae zëbon dwam
gwibi'inam, hëndep dekam maka ebe
hap golbla'ara.’⁹ Zen in zebë emsa
gubirida'an: Em Alapsa aberbe ta tine
gwen, dekam sa ep golzimdi. Em
teibir tine gwen, dekam esa hëndep
hla kul. Lïlikinsï em ga'ga so tine
gwen, dekam sa ebe hap lïlikinnï
talusuk gwizimdi.’¹⁰ Sap zini men

zen abe gwe-gwenna, zen gul irinkim.
Men zen tei gwibinni, zen hlaunkum.
Hen men zen liliċinni ga'ga so
gwenna, zēbe hap talusublunkam. ¹¹

Ere mo tane de emsa hogwe hap abe
ta'anam, san ha emaka wanyana
golbla'ara? ¹²

Ayang sik hip de
emsa abe ta'anam, san ha emaka dare
ēksa golbla'ara? ¹³

Em sap jal-jala,
hwēna eno anakare kwasang enlalana
hen ki, 'Ēe anik dawem naka ěre mo
walas hap golblak.' Hen kirekam—
nēre mae mo Bianna ngatan zi mo
langnak de Zini: Desa de abe tankam
Zen dawem naka gol gwizimnira,
hēndep zēre mo Enhosa hen hlē ta
sone gwizimnira."Farisikam de

gubirida gwen zini kim Yesussu zi tra mo inik anakan donsublu'akke, “In dowal mo sostonkam syal gwegwe'ara.”(Mat 12:22-30,Mrk 3:22-27)¹⁴ Aha yaklakam, Yesus ol ton gwen srëm zi nikon dowalsa zersalsa soneka. Dowala in kim wet soka, zini in dekam zep ola tonka. Zi trana in zen zao lowe he'ak man tangan dengguanbla'ak.¹⁵ Hwëna Farisikam de zini ki zep zi trana in mo inik ëton'anzak, “Zëbe hap mes dowal mo kigina Beelzebul Bak sosonna golblaka, in zep zëno sostonkam aha dowal-dowala zersalsa sone gwibi'ira.”¹⁶ Hen ahakon, men zen Yesussu saher tan hap dwam

nëbla'ak, zao hen lowe he'ak. Zen zep
abe dak, “Emki ngli nakore owassa
ap syal gwibir-zimdin– ëe akakim
emsa dam lasik, ‘An eiwa Alap zer
soneka.’”¹⁷ Hwëna Yesus mes zëno
mae mo enlalana tame tazimki, ki zep
ola gulk sun blaonzimki, “Aha-ere
irik gin nik de hlik-hlik gwe'anam,
zën de ëeija'anam, zen molya ëtatete
gwe'anam. Nabakam maka zënaka
timbwas nu'in. Hen zënaka de gil-gil
gwibiridan nakon de aha-ere golak
dinik hliwe'anam, zen maka hëndep
sekwak gwe'an.¹⁸ Zep hen
kirekam, dowal mo kigi mo irik gin
nik de hliwe'anam, etan zënaka de
golëeijan hap, zen molya ëholo

gwe'anam. Zep Ëe dowal mo
sostonkam homë dowal-dowala
zeralisa sone gwibi'in— in kirekame
asa lonsublu sanye. ¹⁹ Ki ahakore
Farisikam de zini zen hwëna nara mo
sostonkam nakasik gwibirin?— dekam
de dowal-dowalsa golëalsa sonebin
hipye. Zep ere mae mo ahakorena in
maka emsa anakan nenbirida'an, 'Em
ema ëkarek gwer— kirekam de
Yesussu tonsublunkamye.' ²⁰
Hwëna Ëe dowala Alap mo
sostonkamë zeralisa sone gwibi'in. Zen
dekon zep anakan dam gwesi'in,
'Alap Zën de irik gilzin hap angkam
man sap kon gwisibir hana'ara, hwëna
em ema desan de ang tan hap baes

ta'an!' ²¹ “Sap Ëe dowal mo kigi mo bi gwibin kire-kire dawemsaë jal zi mo kim alal ta gwebbla'an. Zi jal-jal de zëre mo golsa kara ta'anam— gwetap tangal inen naban, zëbe hap de jal zini na-en molya ti'in zanam. ²² Zini in dekam maka zënaka anakan enlala gwebbla'ara, ‘Jana ngi ben-ben hap sa asa airiblala.’ Hwëna zëno jal zi mo soson de taman kini'anam, zen maka golak tilbli'an zala, hen maka zëno jana tanena insa alal tabla'ara. Dekam sa jal zini in zëno kire-kirena alal tablala, hen dekam sa zëre korena kip kae gwebbla-zimdi. Ëe hen kirekamë jal zi mo kim awe gwë'an, zebë dowal mo kigi mo irik gin nikon zisi alal gul

gwe'an. ²³ Hwëna em de Asa zerzaun srëmkam, em ema aban ërdarak gwe'an. Hen em de Asa mas gweblan srëmkam, em ema ano syala tru-tru u'in."Dowal de etan lwa halzan hap de ol:(Mat 12:43-45)²⁴ Yesus ki zep tawa tabirki, "Dowal de totoresa zi nikon wet sonna, dekam gwana-gwana san sa hakalada gwera-zao de aha zi maenak tin hip. Hwëna aha maenak de tin srëmkam, dekam sa dowala in enlala gwera, 'Ëe asa etan ëre mo gol hli tan san dep lwahal.' ²⁵ Kim de lwa ha'an zaka, gola insa anakan sa hla ta zala, 'O ano ëpba gol gwë gwenna mes tangan gol bina oto tasiki hen ngan tasiki.'

26 Dekam sa dowala in song gwera—
aha dowalsa de zëre onakon de jal-jal
taman kinin tangan naka tuju enkam
kwang guluda halzan hap. Deban kim
de zini iwe golëbiti gwe'an zaka, zini
in mo gwënna dekam tangan sa karek
gweblal— nonol gwën nakonye.” Mae
hap de ol: An zen hë'ho gwibinnik
lowehe gwenan.²⁷ Yesus kim
kirekam gubiridaka, wenya ki zep
mamkam gu anek, “Wenya men zen
emsa jaha gwek hen momkam taizi
gwek, zen eiwa hë'ho gwibin nika
hlauk.”²⁸ Ki zep ding gulbiriki,
“Sap eiwa, hwëna diki zini men zen
Alap mo ola ësane gwe-gwenan hen
syal nei gwibirin, zen zen hë'ho

gwibinnik lowehe gwenan!”Mae hap de ol jalse gwen: Sap Yesussu mes owassa de syal gwibir-zimdin hip abe dak.(Mat 12:38-42,16:4,Mrk 8:12)²⁹ Zi trana kim etan ëmas-mas gwe-gwe'anzak, ki zep etan ayang gulzimki, “Angkam de zini em eiwa jal-jal tanganna. Em hwëna owassa de ebe mae hap syal gwibir-zimdin hibe Asa aberbe la gwenan. Hwëna angkam bëjënë syal gwibir-zimdin. Diki ngein sin de yaklanak asa aha-en syal gwibir-zim: Men kirekam Yunus hon lwakke.³⁰ In kirekam owasna ë yala Niniwek de zi hip Yunus Bak hon lwakke, orapna dan-ahan de hogwe ungala mwanak gwënkam,

ngatan zi mo lang nakore Zi
Tanganna Abon hen kirekam sa
owasna lwal– angkam de zini em de
hen hlaun hupye. ³¹ Alap de aumwa
hap angkam de zini emsa klis
gunnuk, selatan kore teipsinkim de
wenya in, zen sa hen olsa de mas gun
hup zaul– men zen orep teipsin zini
Salomo Baksa duwebla zakke. Zen
dekam sa anakan emsa swrë tabir, ‘Ëe
ama langa en nakon Salomo mo
enlala blala kore olsa de sane gwen
hap hatak. Hwëna ebon mae onak
kim ngatan zi mo lang nakore Zi
Tanganna hataka, em hwëna ema
asalsik gweblak.’ ³² Hen kirekam,
Alap de aumwa hap angkam de zini

emsa klis gunnuk, dekam Niniwek de zi mo angna sa olsa de mas gun hup ëzaul. Zen dekam sa emsa anakan swë dahir, ‘Yunus Bak kim ëhalen hap de ola ban abon mae golhataka, ëe dekam ama ëhalek. Hwëna ebon mae onak kim ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna ëhalen hap de ola ban golhata zaka, em hwëna ema ëhalen hap baes tak.’”Enho nik de kawesik gwen srëm hap kim ola gulk sun blaonzimkike:³³ Yesus Zen kirekam ola gulk sun blaon gwizimki, “Zini hom pelita ngatannak yuna utuk nul sone gwenan— dekam de ngatanna insa aning gun hupye. Zen diki meja maenak nonne gwenan— dekam de

ngatannak zini zi niban golöteinikirin
hipye. ³⁴ Nwena zen tim hip de
lilikin— enho dikim ngatan gwen hap.
Nwe nik de lalak nenna, dekam
enhona hen ngatanna. Hwena nwe nik
de hai nenna, enhona hen kawesin
tanganna. ³⁵ In zep nwekam dawem
enkam em ekara gwe-gwen. Eno mae
mo ngatanna in mana kawesin hip
jowenank. ³⁶ Enlala kawesin
sremkam de enho ngatan gwenna,
eno gwehan san dekam ngatan en sa
lwa gwer— lampu de zil inen
makan.”Farisikam de zi hip de ol
jalse gwen:(Mat 23:1-36) ³⁷ Yesus
kim aisil tonbiridanna golzausuku,
Farisi walya ki zep zeno golak de

golëtembane tan hap abe taka. Yesus ki zep golëbiti gweka— zao de tembane tan hap. ³⁸ Farisi walya in man zë Yesussu tenggwanbla'anka, sap Zen hom tembane gwen hap de nonol tahasa su tazimdin sin ang gwe'anka— men kirekam Yahudi mo auyan-aza mo ëpba olak lwakye. -³⁹

Hwëna Bian Yesus zep ding gulbluka, “Eiwa, em an Farisikam de zini eno mae mo lowe henna mae makan: San de zi de piring-moksa ë-en nakon ngan tasik gwibinni, hwëna olk san bëjen. Ere mae mo timni hen kirekam. Em sap ema tahan sopna ngan lasik gwibirin, hwëna olk kon eno mae mo enhona mes beya

gweka– kire-kire beya gwen hap de
hole-hle enlalakam hen jal-jal
enlalakam. Em ema desa de hen ngan
tasin hip baes ta'an! ⁴⁰ Em an eiwa
enlala joblo-top tanganna! Alap mes
ki syal gwibirki– tahan nakon dep
dena insaye. Hen olk kon dep dena
mes syal gwibirki. Desa hen man kara
gulzim'ira. ⁴¹ In zen eno mae mo
enhonak kire-kire beya gwen hap
dena lwa'an, desa eititi eibik. Dekam
ere mae mo kire-kirena tahalha
wenyaka kim kae eibiridak. Zen
dekam sa eno mae mo timni händep
enho naban Alap mo nwenak ängan
gweher. ⁴² “Farisi zi, kwasang tol!
Em ängalap gwen, sap em karekna

mam wenyaka esa oltower. Em sap
ema nganak de kire-kire betekna Alap
hap de hlikna ol gweblanan, hwëna
Alapsa de ensa lwablanna hen zi bose
omka de dawemkam golëlowe henna,
desa ema eititi ei gwibirin. Zen diki
zen— bol-zaun tangan wenyaye. Zen
diki nonol desa emaka syal ei
gwibirin. Zao etan nganak de kire-
kirena insa lun em hen mas gul
gweblan. -⁴³ Farisi zi, kwasang tol!
Em ëngalap gwen, sap em karekna
mam naka esa hla kul. Em but srëm
gol-golak ngeinnik de komal tum
dawemnak de teinikirin hibe ëdwam
gwe-gwenan. Hen em ema ëdwam
gwe-gwenan— zi de tagal gwen

maenak anakan emsa gubirida gwen hap, ‘Dawem, bian guru.’⁴⁴ Em karekna mam naka esa hla kul. Em in men kiye— gol taublun srëmkam de zi tok drë nwanunna. Desan de zi song gwenna, dekam bëjen tame gun, ‘Ëe zi tok tahan sanë zauk ane kinil.’ Zep em hen kirekam. Zini man emsa tim di gwibirin, ‘Zini an dawemna,’ hwëna enhona ase naban.”Musa mo olsa de tawa ta gwibin zi hip de ol jalse gwen:(Mat 23:1-36,Mrk 12:38-40,Luk 20:45-47)⁴⁵ Dekam zep hwëna Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin zini gubluka, “Bian, insa kirekam Farisikam de wenya jalse gwibiridala, in asae hen lamang

tabirida!”⁴⁶ Yesus ki zep hwëna ding gulbluka, “Kwasang tol, em hen Musa mo titi tabin ol tawa ta gwibin zini! Em ëngalap gwen, sap em hen karekna mam naka esa oltower. Eno mae mo tawa tabinni man nwe-mase gwe-gwenan— san de zi de aha zi hip nihin dohon-honsa mam enkam wëwek ta sone gwizimdinni kiye. Sap em ema Musa mo titi tabin olak etan ere mae mo aha titi tabinsi mas-mas ul zahe gwenan, zep tangane hëndep dohon-hon la gwibirin. Ena hwëna home desan ang ta gwenan.”⁴⁷ Em ëngalap gwen, sap em karekna mam naka esa hla kul. Sap em in zi tamera gwen zi mo wei-wik gun walas! Eno

auyan-azana Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zini man damera gwek. Em hwëna angkam desa de lo tasik gwibin golsae sam-sam la gwibir-zim'in. ⁴⁸ Hwëna em insa kirekam syal ta gwe'an, zen man nwe-mase gwe-gwe'an— san de auyan-aza oban de anakan enlalasa siri tanna kiye, 'Em sap esa lamera gwer. Ëe asa hwëna lo lasik gwibir.'

⁴⁹ Zen in zep Alap zëre mo enlala blalkam guku, 'Ëe asa ëre mo olsa de ayang gul gwen hap de zisi lup gul sone gwizim. Ahakon sa karek da gwibir, hen ahakorena sa damera gwer.' ⁵⁰ Zen in zep sa Alap angkam de zini ebe mae hap karekna

sërkam golzimdi— kitak de zëno ol
ayang gul gwen zisi de tamera gwen
hap de karekna, nonol lonesen nakon
hëndep angkam dena. Nonol lonesen
nakon kim Kaen Bak Habelsa taka,
dekon hëndep eno auyan-azana Alap
mo ol ayang gul gwen hap de zini
man damera gwëk, hëndep aumwa
hap Zakaria Baksa Alap mo gol
mwanak dak. Zen Alapsa de aïriblan
srëmkam Alap hap de twëran nin ang
gulsuk gwëblan kals alpnaak dak. Ëe
ama emsa gubirida'an: Kitak de zi
tamera gwen karekna insa Alap mes
lam gulku— dekam de otan ere mae
hap ngëro gulzimdin hip! - 52 “Musa
mo olsa de tawa ta gwibin zini, em

ëngalap gwen, sap em karekna mam naka esa hla kul! Em sap Alap mo nwenak dikim ësäm gwesin hip de orana tawana, hwëna em home desan ang ta gwenan. Hen zini men zen sap desan de ang tan hap ëdwam gwegwenan, hwëna eme zëbe mae hap orana layalsik gwizimnin.” - 53

Hëndep dekon, in kim lwasek, dekam zep Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin hip de zi niban Farisikam de gubirida gwen zi niban zi tra mo inik Yesussu sërkam donsuk gwebla'ak. Hen dekam zep u siweblan hap dakensibli tine gwek— 54 anakare enlala naban, “Zëno ol-gun mae de karek gwe'ak, dekam esa klak lal.”

1. * **11:38** *Mrk 7:2-4*

2. * **11:42** *Im 27:30*

3. + *Zakariasas men desa Yesus awe gubluka, zen baptis ta gwibin zini Yohanis mo biasa hom enlala gweblaka. Zen hwëna apde bose zem— Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zi. Zen diki desa orep Alap mo golak de kals alpnaak dak. Yahudi zi mo Ibrani olkam de Alkitabnak, nonol tangan Habelsa aya zik taka (Kej 4:8), hwëna zëno mae mo aumwa hap de bukunaak Zakariasas dak. (2Taw 24:20-22)*

4. + *Musa mo olsa de tawa ta gwibin zini maekam Bian osan dep de orana dayalsik gwizimk: Zen auyan-aza zik mo titi tabin ola*

*mamkam aha zi hip wei nul sone
gwizimk, hen zëre mae mo enlala
nakore naka mas nul gwizimk— men
kirekam ayat 46nak Yesus jalse
gwibiridakake.*

12 Ëk enkam de syal gwe-gwen srëm hap de ol:(Mat 10:26,27)12 ¹ Dekam zini mes ribu-ribukam Yesussu tagal nëblazak hen ngirin da'ak, hëndep man zë zënaka nyaubirida gwe'ak. Dekam zep nonol zëre hon de ang ta gwen zi ensa gubiridaka, “Dawem. Ema Farisi zi mo ëk enkam de tawa tabin sin ang tanank. Zëno mae mo karekna in, zen ragi makan mam gwe-gwenan. -² Mensa zini ber-ber nul gwenan, zen sa lamkam wet sol. Mensa enlalana aning da gwenan, zen sa lamkam tame dal. ³ Em mensa angkam kawesinnik lon gwibi'in, zen hwëna lamkam yaklam sa ësane gwe-gwer. Hen mensa gol mwanak i mwa

ennak lon sonebirida gwe'an, zen hwëna lamkam ënak sa ol mam-mamkam donbirisen gwer.”Mae hap de ol: Alap ensa em aïri gweblan. (Mat 10:28-31)⁴ “Wal bose wal, zi bose omka bahem aïribirida gwen, sap zen auhu-kama tim en naka damera gwenan. Hwëna tan hyanak bëjen emsa etan karek tan.⁵ Hwëna Ëe ama emsa gubirida'an: Diki Alap ensa em aïri gweblan. Sap zen zëno dena— tan hyanak de syauk blanak emsa tak ta irin hip denaye. Zep eiwa, zen diki Desa en em aïri gweblan.⁶ Emki mawana tainim bes-bessa enlala gwibiridan. Desa zini hom te-alakam de kap tan hap dwam

neibirida gwenan. Sap eiwa kirekam, hwëna Alap bëjen aha-en mae desa hen eititi gwibiridan.⁷ Hen kirekam, eno mae mo nol alana, Bian Alap mes desa anakan tawa gwibirki, ‘Beyana ki en.’ In zep ere mae mo tim hip dena bahem ëngalap gwegwen, sap em Alap mo nwenak mawana täinim bes-bes naban apdenak hom.”Kristussu de aha zi hon kira tan hap de ol:(Mat 10:32-33,12:32,10:19-20,Mrk 3:29)⁸ “Ëe ama emsa gubirida'an: Zini men zen aha zi hon zënaka anakan kira ta gwenna, ‘Ëe an Yesussu de ang gwegweblanna,’ kire zini Ëe asa hen Alap mo dam taha nakore zinik anakan

kira tal, ‘Zen an hen eiwa Asa de ang gwe-gweblanna.’⁹ Hwëna zi de aha zi hon Asa anakan nazabebla'ak, ‘Ëe Yesussu de ang gwe-gweblan zisi hom,’ ki Ëe asa desa hen aumwa hap de zisi klis gunnuk Alap mo dam taha nakore zinik anakan kira tal, ‘Zini an Asa de ang gwe-gweblan zisi hom.’

¹⁰ Ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa de zi lamang ta'anaka, karekna insa Alap maka zëbe hap tap gulsublu'ara. Hwëna zi de Alap mo Enhosa lamang tankam, desa Alap bëjen tangan tap gulsublun.¹¹

“Emsa sa dahyo gwer— Yahudi mo but srëm golak de mam-mam wenya kip de golëtrei gwizimdin hip, hen

auhu-kamanak de teipsin-teipsin wenya kip. Anakan sa emsa nolëtrei gwizim, ‘An Yesus hon de ang ta gwen zi.’ Kirekam de ebon mae lwankam, dekam bahem anakare hap enlalana ëbeya gwe-gwen, ‘Ëe banakarekam asa zë ton hen ding gulzim?’ ¹² Sap emsa de taken-taken gweblan ennak sa ki Alap mo Enho ebe mae hap gol gwizimdi— em de kirekam ëton gwen hap denaye.” - Yesus kim te-ala beya zi enlala joblo-top hap ola gulk sun blaonzimkike: ¹³ Ki zep zi beyana in kon ahanik Yesussu gubluka, “Bian, emki ano ayasa gublun— zen de bian swe mo kire-kire hli tan dansa abe

hap hli tablan hap.”¹⁴ Yesus ki zep ding gulbluka, “Asa hom ki nenblak—mam zi mo kim de bian swe uk mo kire-kiresa ep klis gulzimdin hipye.”

¹⁵ Ki zep etan tingare zi hip ayang gulzimki, “Dawem. Banakare kire-kiresa de hole gwibinni, zen zen sa emsa karek tabir. Sap eno mae mo lowe henna, zen kire-kire beya ennak hom lwa gwenan.” -¹⁶

Yesus ki zep ola gulk sun blaonzimki, “Orep ki zini gwë gweka. Zëno kire-kirena beya tanganna. Zëno kamanak mulkwan maena dawemkam hata

gweka.¹⁷ Ki zep zëre en hap enlala gweka, ‘Ano nga nakore kire-kire kang ta gwen gol-gola an yak-yak

naka hom— dekam de ëre mo mulkwan maesa zë kang ta gwen hapye. Ëe banakan asa syal gwibir?’

¹⁸ Ki zep etan enlala gweka, ‘O angkam mesë dam gulsunun. Ëe asa ëre hon de syal ta gwen wenyaka gubiridal— kire-kire kang ta gwen gologola ansa de wet tyasibin hip. Dekam ahasa sa mam-mamkam daublul— zëwe de kang ta gwen hap.’ ¹⁹ Zen dekam asa enlala gwer, ‘Ëe an hë'ho gwibin nika de goltowe gwen zi. Ëe dekam na-en molyë tahalha gwëk. Angkam sap asa sëwe henkam gwë gwer. Tembane dërek-dëreksa asa twin gwibir, hen ho dëreksa asa otde gwer, hen ëre mo gwënna asa nga-

ngol gwibir.’²⁰ “Hwëna Alap dekam zep gubluka, ‘Em enlala joblo-topna! Namen mo kam dekam Ëe asa hwëna eno angna zersil. Hwëna dekam eno kire-kirena mensa ere en hap lam taka, aha zi sa bi nëblandal.’”²¹ Ki zep etan Yesus aumwa hap gubiridaka, “In kirekam sa lwa gwerzini men zen auhu-kamanak zëre en hap kire-kirena kang da gwenanye, hwëna zen hom hëndep de gwën hap de kire-kire dikim Alap mo nwenak ëbeya gwen hap syal ta gwenan.” - Alap en hon de yaïng gwe kinï gwen hap de ol:(Mat 6:25-34,6:19-21)²² Yesus ki zep hwëna dua-blaskam de zëre hon ang ta gwen wenya in en

hap ayang gulzimki, “Zen in zebë emsa gubirida'an: Bahem anakan ëngalap gwe-gwen, ‘Ëe banakan asa gwër? Ëe basa asa twin gwibir? Hen ëe basa asa ala so gwer?’ ²³ Sap eno gwënna zen tembane en nakon hom lwa gwenan, hen timni ala so gwen hap de en nakon hom lwa gwenan.

²⁴ Emki mawana blensa enlala gwibiridan. Zen hom ba maena eiyas nil gwenan, hen hom dan gwenan. Hen zëno mae mo tembane kang gul gwen gola hom. Hwëna Alap ki zëbe mae hap tembanena gol gwizimmira! Zep em bahem ëngalap gwe-gwen, sap em Alap mo nwenak mawa mo kim hom. ²⁵ Em de ere mo gwën

hap ngalap gwenkam, san ha em emaka ere mo gwënna insa engka en mae langa gulsu'ura? Bëjen. ²⁶ Em de enlala nik ëbeya gwe-gwenkam molye ere mo gwënna betek en maekam ayang ul ine gwek. Ki ba hap de enlalana beyam-bya gwen hap?— ala son hap de kire-kire hap, hen tembane mae hapye. ²⁷ Emki sap sona ok eissi enlala gwibiridan. Zen hom syal ta gwenan, hen pakeanna hom dayal gwibirin. Hwëna Ëe ama emsa gubirida'an: Sap teipsin zini Salomo Bak, zen hwëna hom ok eis nwe-awes makare pakeanna akeka— desa de zëre mo te-ala beyakam teisyan hapye. ²⁸ Em in

Biansa de taïbliblanna tawa naka hom! Ok eis mo ëhultunnu tihis tanganna, sap zen namen de ënwe-awes gwenkam, hwëna ka'an de ëjek-jak gwen. Zen sap eiwa kirekam, hwëna Alap ki desa kara ta gwibirida. Zep emki Biansa anakan taïbli gweblan, ‘Zen molya asa ala so gwen hap denakim da tasiki.’²⁹ “Zep bahem anakan enlalana ëbeya gwe-gwen, ‘Ëe basa asa twin gwibir hen otde gwibir?’ Bahem banakare mae hap ëngalap gwe-gwen.³⁰ Sap Alapsa de tame tan srëm zini zen kirekam ëngalap gwe-gwenan. Hwëna nëno mae mo Bianna Zen anakan tawana, ‘Ano walasna kire

hap ëtahalha gwe'an.' ³¹ Hwëna em Alap de nabakam irik gïlzïn hap denaka em syal gwe-gwibin, ki Zen sa hen ebe mae hap eno tahalha gwibinni gol gwizimdi. ³² “Em in zen dan en Abon ang ta gwe'an, bahem äairin, sap eno mae mo Bianna man emsa sam gwesibirida'ara— em de zëno irik gïnnik bitï gwen hapye.

³³ Ere mo bi gwibin kire-kirena te-ala hap em lirak tabin. Te-alana desa tahalha zi hip em kae gweb-la-zimdin. Dekam em dakal hap de kire-kiresae lam ta'ara, hen kire-kirena in molya ep ëjek-jak gweblak. Ngatan zi mo langnak em lam tan, sap zëwe sowë zi molya kap dak, hen winimni molya

dwenblandak. ³⁴ Sap men zëwe eno kire-kirena ërlwa gwenna, eno enlalana hen zëwe sa lwa gwera.”Salok-salokkam de lowehe gwen hap de ol, sap Yesus sa etan lwahal zala:(Mat 25:1-13,Mrk 13:34-36,Mat 24:43-51) ³⁵ “Em salok-salokkam em lowehe gwen— Asa de hut tu ane gun hupye. Em zep em pakean alala tan naban hen syauk ngatan naban Asa kara gwe-gweblan.

³⁶ Men kirekam babu gwen zini mam zemka kara në gweblananke, zen de we-zi daresa de oto son nakon lwahal zannak, em hen kirekam em lowehe gwen. Mam zini in kim de hata'an zaka, lilikinsi sa ga'-ga so

zala. Dekam sa händep dalusublul.

³⁷ Zen de babu zem insa nama de salok-salokkam de ës gweblannak hlauluda zankam, dekam sa tangan sam gwesibiridala. Ëe eiwa denakaë emsa gubirida'an: Mam zini in dekam sa babu gwen zi makan zënaka gwëblala. Dekam sa zën zëbe mae hap tembane dëreksa syal gwibirzimdi. Ki sa teinikirin hip gubiridala—zao de golzimdin hip. ³⁸ Zen de ngirîn anen mae hatankam, nama de salok-salokkam de ësblannak hlauluda zankam, ki zëre hon de babu gwen zini in hë'ho gwibin tangan naka sa hla nul. ³⁹ Emki sap ëenlala gwen: Gol bi nik de anakan tawa

gwe'anam, 'Ano golak sowë zini namen mo kam sa til zila,' zen dekam molya nini ta'anam. Sowë zini in de tilzin srëm hap maka sale'ara. ⁴⁰

Zen in zep, em hen kirekam salok-salokkam lowehe gwëk, sap em home tame u'in— ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Èe de lwa halzan hap denaye.”⁴¹

Petrus ki zep takensiblika, “Bian, ola insa gulk sun blaonzimdi, san ha abe mae en hap?

San ha hen tingare zi hip?”⁴²

Ki zep ding gulbluka, “Ebe mae hap dena, zen aïsili a kirekam sa lwal: Teipsin zi nik de holokam langa san song gwe'anam, zëre hon de babu gwe-gwen zini men zen de enlala blalkam

gwë'anam hen taïbliëlan nik, zen zëbe hap maka syala anakan wei yul sone gublu ha'ara, 'Ano tim bwanak babu gwe-gwen bose omka em irik gïl gwe. Zëbe mae hap tembanena hen sowe henkam gol gwizim.' ⁴³

Teipsin zini in de mumuk ennak lwahal zankam, zen de anakan hla ta'an zanam, 'Zen dawemkam ano tim bwanak irik gïl gweka,' ki zen sa zëbe hap isrip-sri gwibin nika golblala. ⁴⁴

Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Teipsin zini in dekam sa zëno bosena esek gul seblala, hen zëre mo kirekiresa de kitak kara ta gwibin hip sa gublula. ⁴⁵ "Hwëna babu gwen zini in de anakan enlala gwe'anam, 'Ano

teipsinni in na-en molya lwahal zaka,' zen sa hwëna ahakore babu gwen bose zemka tangole gwibiri—sap zi, sap we. Hen zi bina in mo tealakam zë-en sa tembane gwe-gwera, hen ho mamaksa sa kim otdeblanda gwera, dekam sa hëndep mamak gwera.⁴⁶ Ki sa hwëna mumuk ennak babu gwe-gwen zi karekna in mo tame gun srëmnak teipsin zini in hata zala. Dekam sa tok hap zip so zala. Hen zëno angna dekam sa tak ta iri—men zëwe Biansa de taïbliëlan srëm wenyik mo angna lowehe gwe'anke.⁴⁷ “Babu gwe-gwen zini men zen mam zik mo dwam gwibin sin anakan tame gunnu, ‘An ano syala

zen,' hwëna zen de zënaka hohle tan srëmkam hen syal gwibin srëmkam, ki mam zini in de hatankam desa sa mamkam de lek-lek tan hap gubiridala. ⁴⁸ Hwëna babu gwegwen zini men zen mam zik mo dwam gwibinsi tame gun srëmna, desa betekkam de lek-lek tan hap sa gubiridala. Ebe hap de mamkam hli tablankam, zen hen aumwa hap mamkam de goltrëblan hap sa emsa gublula. Ep de beyakam hli tablan dankam, ki hen beyakam de goltrëblan hap sa emsa gublula."Yesus kim anakan tawa tabirkike, "Abon onakon esa enaka gïl-gïl eibirida gwer."(Mat 10:34-

36) ⁴⁹ “Ëe an okamanak de zisi de klis gun hubë hatazak. Ano klis gunnu zen syauk makan sa tïngare zini neisbir. Hen Ëe ama dwam gwe'an, nabakam bae ki syauknu in hiti'inam! ⁵⁰ Hwëna nonol Aen asa karek yawala goltower. Ëe dohon tangan nakaë eis gwibi'in— desa de goltowen hapye. ⁵¹ Bahem anakan Asa kil ti gwen, ‘Zen an umlaesa de okamanak awe golhatazan hap hatazaka.’ Ëe kire hap homë. Hwëna abe hap de jal hap Asa de tame tan srëm wenya sa emsa gil-gil neibirida gwer. ⁵² Zep angkam ebon mae a kirekam sa lwa song gwer: Aha-ere golak de zi aha-ere taha-tapkam lowe he'anam,

hwëna Abon onakon esa enaka gïl-gïl eibirida gwer. Anakarekam sa lwa song gwer: Dan-ahan men zen Abon ang ta srëm gwe-gwe'an, zen hwëna dan-dan dena emsa sa gïl-gïl nei gwizim. ⁵³ Ebon mae onakon, abe hap de jal hap walas oban esa enaka gïl-gïl eibirida gwer— sap zikim dena hen wekam dena, hen sap aebo wal maekam dena.”Mae hap de ol jalse gwen: Sap ngatan zi mo lang nakore Zi Tangansa hom tame dak.(Mat 16:2-3,5:25-26) ⁵⁴ Yesus ki zep gubiridaka, “Yakla de kaknak sal-sal gwe zanna, dekam ema dam ulsuk gwenan, ‘Sa o dïl gwer.’ Hëndep kirekam sa ki lwal. ⁵⁵ Yakla de but-

som but-som gwe zanna, dekam ema dam ulsuk gwenan, ‘Sa sasa gwer.’ Händep kirekam sa ki lwal. ⁵⁶ O de il ti gwen hap dena hen sasa gwen hap dena, em desa en ema dam ulsuk gwenan. Zep em ba habe ano owas-owas syal gwe-gwibinni dam ulsuk srëm gwe-gwe'an? Em in eiwa enlala joblo-top tanganna. ⁵⁷ “Em ba habe anakan dam ulsuk srëm gwe'an?— ‘Diki angkam ëe amaka kirekam syal eibi'in.’ ⁵⁸ Eme mamkam te-ala beya zi nik bon gwe'anam, hwëna otan de desa ber-ber gun srëmkam, zen hwëna emsa de balk tahan hap maka jana nabare wenyak zergu'ura— zen de teipsin zi sin dep emsa zerhan

hap. Diki dawemna, zen de nama emsa teipsin zinik zerhatan srëmnak, emki anakan de zersësek gwen hap akasiblin, ‘Bahem na-en asa zertrëblan. Ëe basa asa ep golblal?—dekam de eban sësek ën hapye.’ Kire srëmkam, ki zen sa hëndep teipsin zini in hap emsa zertrëblala. Hen teipsin zini in sa zëre mo jana nabare zi hip emsa zerzimdi—zen de hwëna bwinak emsa tayalsin hip. ⁵⁹ Ëe ama emsa gubirida'an: Em bëjen em dekon wet son—bonna insa de tingan ber-ber gun srëmkamye.”

1. + *Ragina desa man betekkam rotisa de syal gwibinnik mas nul*

*gwenan, hwëna dekam zep
mamkam hop gwe-gwenan hen
bwap-bwap gwe-gwenan. Rotina
ragi srëmkam bëjen hop gwen.
Dekam drak-drakna.*

2. * **12:12** *Mat 10:19-20, Mrk
13:11, Luk 21:14-15*
3. * **12:15** *1Tim 6:9-10*
4. * **12:21** *Yak 4:13-15, Mat 6:19-21*

13 Halen hap de ol:13¹ Zao kim nama lowe he'ak, ki zep Yesussu donbla'ak, “Teipsin zini Pilatus man zere mo jana nabare zisi gubiridaka—Galilea kore zisi de tameran hap. Hender Alap mo golak zep damerak. Maenak damerak: Zen kim dombana Alap hap blom dabir-bli'akke. Hender zeno mae mo kala domba kala in han zep siri nek.”² Yesus ki zep ding gulzimki, “Sap Galilea kore zini in kirekam karek yawala noltowek, em san ema kil libi'in?—‘Zeno mae mo karekna man tangan taman kinik— ahakore Galilea kore zini nikonnye. In zep Alap kirekam de karek tabin hip gubiridaka.’³

Hwëna kirekam hom. Ëe ama emsa gubirida'an: Em de ëhalen srëmkam, em hen zëno mae mo kim de juwensa esa hla kul. ⁴ Hen kirekam, in kim delapan-blaskam de zini klibu nabare gola Siloamk kei-king gulku, em san ema desa hen kil libik?— 'Zëno mae mo karekna man tangan taman kinik—tingare ahakore Yerusalemk de lowehe gwen wenya konye. In zep Alap kirekam de karek tabin hip gubiridaka.' -⁵ Hwëna kirekam hom. Em de ëhalen srëmkam, em hen zëno mae mo kim de juwensa esa hla kul."Yesus kim ola gulk sun blaonzimkike— tenya kwiwe de tën srëm hap dena: ⁶ Yesus ki zep ola

gulk sun blaonzimki, “Zini zëno anggur ngana ki. Zao hen kwiwena man saltik. Ki zep song gweka–kwiwe dansa de taran hap. Hwëna eini aha-en mae hom hlaulku. ⁻⁷ Ki zep nga syal gwe-gweblan zini insa gulbluka, ‘Ëe mesë tahunna dan-ahan gwek– sap de duwe gwibir zinna. Hwëna homë mae ei niban hlaulzuk. Em lwin. Waba hap bap zen zë zaun. Ahasa neik zë etan ik ik.’ ⁸ Hwëna ki zep nga syal gwe-gweblan zini in ding gulbluka, ‘Dikire tahunna an ensa zauk. Ëe asa zëno alp nakon kamasa tri yul, zao asa te bitriskim yaing tabir. ⁹ Dekam wëhë ngein sin de tahunkam tē'ak. Tën srëm kam

dekam neik ulek.””Yesus kim Hari Sabatkam we tahan tikna dawem gulkuke: ¹⁰ Aha Hari Sabatnak kim zauk, dekam zep Yesus Yahudi mo aha but srëm golak tawa tabirki. ¹¹ Zao wenya ki, dowal mes sangsangna golbirki— tahunna delapanblas enkam. Dam-damkam bëjen zaun. Tahanna mes tiwehek. ¹² Yesus kim hlaulku ki zep takenbirki, “Anyan, haen. Ëe ama emsa sangsangna in kon hil gil sone'an.” ¹³ Ki zep tahana tehabir aneka, hëndep dekam zep dam-dam gwesek, dekam zep Alap hap dawemna golblatine'ak. ¹⁴ Zëwe de but srëm golak

de mamna ki zep jal gweblaka, sap Zen Hari Sabatkam dawem gulku. Ki zep gubiridaka, “Yaklana enam enkam— syal tan hap denaye. Zen dekam yaing gwe-gwezak— zi sangsangsa dikim dawem ta gwibin hipye. Hari Sabatkam bahem.”¹⁵ Bian Yesus ki zep hwëna ding gulbluka, “Em Alap mo bosena ëk enkame zigwiren gwe'ara! Em kitak Hari Sabatkam sapi zahona kie hil li sone gwibirin— weyasa dikim otdebin hipye. Keledai zahona hen kirekame eibirida gwenan.”¹⁶ An hwëna zahosa hom. An hwëna Abraham mo auyan-tane sake. Desa mes delapan-blas tahunkam dowal mo kigina

huleka. Èe sap asa Hari Sabatkam hil
gil soner!”¹⁷ Yesus insa kirekam
ding gulbluka, men zen Zënaka jal
nëbla'ak dekam zep tangan ësaher
gwek. Hwëna tingare ahakore zini
man tangan ësrip-sri gwek— insa
kirekam owas-owasna syal gwe-
gwibirkike. Gulk sun de ol
blaonzimdinni an mae hap: Alap mo
irik ginni, zen rica dan makan, hen
ragi makan:(Mat 13:31-33,Mrk 4:30-
32)¹⁸ Yesus a kirekam mo ola gulk
sun blaon gwizimki, “Ba naban esa
apde osol?— dekam de Alap mo irik
gin hip denaka gulk sun blaonzimdin
hipye. Alap mo irik gin niban ba
naban esa enlala eizim?— dekam de

srip gulsuzimdin hipye. ¹⁹ Alap mo
irik gin nika de srip gulsuzimdin hip,
zen a kirekam moye: Zen rica dan
makan. Zen sap betek tanganna,
hwäna zini kim desa nganak ik nil
gwenan, dekon zep esaltil gwenan,
händep te makan zep emam-mam
gwe-gwenan. Mawana zao zep zëno
hli-hlinak gola dauk gweblanan.” ²⁰

Aha gulk sun de ol blaonzimdinni
hen anakan, “Alap mo irik ginni, zen
ragi makan. Wenya man tepungna
aha-ere sak naka mang-mang guk.
Zao zep ragisa betekkam mas guk.
Ragina in sap betek tanganna, hwäna
dekam zep rotina in dawemkam hop
gwek.” Lilikin klakat hap de ol: (Mat

7:13-14,21-23)²² Yesus kim Yerusalem san song gwe'anka, Zen man ë-ë san tawa tabir song gweka.

²³ Kim zë tawa tabi'inka, ahanik zep takensiblika, “Bian, san ha zini dan en sa ëngaya gwer?” Yesus ki zep ding gulbluka, ²⁴ “Emki lilikin klakat san de bitì gwen hap ëalp gwen, sap zen zen— ëngaya gwen hap de ora naye. Yak zini zen desan dep denaka hom. Ëe ama emsa gubirida'an: Zini beya nik sa sap Alap mo irik gin kon gwisibir hanan tembane yala iwe dep ora yakna in san ëalp gwe-gwer. Hwëna desan molya zëwe dep bitì gwek. ²⁵ Ang tan wenya kim de sowe he'ak, Gol

Bina in dekam sa liliċinni sohlasik iri. Ę en nakon esa tol ęzaul. Sap esa ga'ga oso gwer– anakare ola ban, ‘Gol Bina, abe mae hap tol Emki liliċinni ansa talusuzimdin.’ Hwęna Zen sa emsa gubiridala, ‘Ęe homę emsa tame tabi'in. Em in enda kore zisi mes yap?’²⁶ “Hwęna em esa ding ulblir, ‘Hwęna ęe mesę eban ęrtembane gwe-gwek hen em mes em-am ano mae mo ęnak tawa ta gwibirki.’²⁷ “Hwęna Gol Bina in sa etan ding gulzimdi, ‘Ęe homę emsa tawa gwibirida'an– em enda kone yaing gwezal. Em sek gwen. Em in zene karekna ol gwenan.’²⁸ “Em kime anakan hla kulida'ak– Abraham,

Isak, Jakob, hen tingare Alap mo olsa de ayang gul gwen zini, ‘Zen Alap mo irik ginnik lowe he'an, hwëna asa mes ë san yal nulin,’ – em dekam esa yusyustin niban gona tal, hen ëkna dekam esa ngalap hap ngalk-ngalk la gwibir. ²⁹ Sap dekam zini yakla hata sezan nakon sa yaing gwer– hen nikin anen nakon, hen eihya-lip eihya-lip nakon, Alap mo irik gin kon gwisibir hanan tembane yawalak de apdekam ëisrip-sri gwen hap. ³⁰ Hwëna emki ëenlala gwe-gwen: Men zen angkam bose srëm wenya ëgwë'an, zen zen sa hwëna lamkam ngein sin loweher. Hwëna men zen angkam bose naban lowehe gwe'an,

zen hwëna lamkam zen sa lure san
ëgwër.”Jesus kim Yerusalemsa
kwasang gweblakake:(Mat 23:37-
39)³¹ In kim lwa se'ak, ki zep
Farisikam de zini Yesussu nenblazak,
“An kon song gwe. Herodes man
emsa tan hap dwam gwebla'ara.”³²
Jesus ki zep ding gulzimki, “Em sek
gwen. Anakan wanya jal-jala insa
enblak, ‘Zen man guku, “Ëe nama
dowalsa golëalsa sone gwe'an, hen zi
sang-sangsa dawem ta gwibi'in.
Hwëna molya holo gwëk, ki asa ëre
mo syala ansa tap gul soner.”³³
Sap Ëe molyë awe holo gwëk. Sap
hom dakasti'in Asa de aha ënak
tankamye, sap Alap mo olsa de ayang

gul gwen hap de zini zen Yerusalemk en damera gwenan.”³⁴ Yesus hen anakan guku, “Yerusalemk de zi, em mese Alap mo ol ayang gul gwen zini beyakam lamera gwek, hen Alap mo lup gul sonen zini kasokame i libirida gwek— händep tok hap. Èe ama sap emsa kwasang gwibirida gwek, zebë sap emsa Ère osan dep de tagal gulsun hup akabirida gwek— san de we ayang de tane-ne zemka si alakam obon gun makan de gweibiridan hap. Hwëna em ema baes ta gwek. ³⁵

Yerusalemk de zi, zen in zep Alap angkam emsa da tasibi'ira. Èe ama emsa gubirida'an: Em molye na-en Asa tame lak. Hwëna kime Asa hut lu

ane gu'uk, zen dekam en esa sap Asa tame lal. Dekam sap anakare ola ban esa Asa hut lu ane gul, 'Hë'ho! An Bian mo bosekam nësa dikim oto gulsun hup hata se'ara. Diki Alap Zen zëbe hap dawemsa golblan.””

1. + *Siloam, zen Yerusalemk de aili ho bose.*
2. + *Kwiwena, Lukas man ale gulku tenya “ara”kam.*

14 Yesus kim sërkam de tese-tese gwen zini dawem takake:**14**¹ Aha Hari Sabatnak kim zauk, ki zep Farisi walya teipsin tolik Yesussu gubluka—zëno golak de golëtembane tan hap. Hwëna zen mes ahakore Farisi zi niban hen Musa mo ol tawa ta gwibin zi niban ola ziaha-en gulku—zao de dawemkam Yesussu anakan karatda tan hap, “Zen wëhë nëno mae mo Hari Sabat hap denaka gulmun'unka?”² Zen in zep sërkam de tese-tese nabare zini hen nenblak—zen de hen ang gwen hap. Hëndep zen Yesus mo dang gwën nakon zep nikin'inka.³ Yesus ki zep hwëna kitak takensibiridaka, “Em banakane

Musa mo titi tabin ola dam ulsu'un?
Hari Sabatkam san ha zi sang-sangsa
sap de dawem tabinkim? San ha
bëjen?”⁴ Hwëna man nasalsiblik.
Ki zep hwëna tese-tese nabare zini
insa irik tasiki, hëndep ki zep zë
dawem taka. Zao zep gubluka, “Sap
esa angkam song gwera.”⁵ Ki zep
hwëna gubiridaka, “Eno walas ahaksa
sapi zaho de Hari Sabatkam aili
honak dum gwe he'anam, em san ha
molye dekam ër ane'anam?”⁶ Zini
in sap man Yesus mo ola insa husus
neibi'ik, hwëna hom dam nulsuk-
kirekam de ding gulblun
hapye. Bosesa de betek gun hup de
ol:⁷ Nama kim tembane yala iwe

lowe he'ak, Yesus ki zep hlauludaka, ahakon bose bete-tek nik ngein nikore komal tum dawemsa teinikirinkim alt dasibik. Ki zep zēbe mae hap ola gulk sun blaonzimki, ⁸ “Zi de we-zi daresa de oto sonnak de tembane yawala kon emsa ang gwen hap gublunkam, em bahem na-en ngeinnik de komal tum dawemna al sosun. San ha zen mes yap hen aha zisi, ebon onakon de bose nik teipsiblin naka, ang gwen hap gublula? ⁹ Ki hwēna zen de hatankam, gol bina in sa emsa gublula, ‘Em aes gwesiblin.’ Hwēna em dekam saher tola ban esa lun tangan nikiri. ¹⁰ Diki em de

hatankam, nonol lure tangannak em nikiran. Zen diki gol bi nik sa emsa gublula, ‘Haen, ano wal bose, ngeinni an kon em hen nikiran.’ Dekam eno bosena sa dawem gwer– tingare zi mo nwenakye. -¹¹ Sap tingare zini men zen mam gwen hap ödwam gwegwenan, Alap sa hwëna otde tangannak kang gulu. Hwëna men zen otde tangannak lowehe gwenan, desa hwëna gut de tangannak sa kang gul sera.”¹² Ki zep gol bina insa gubluka, “Em de tembane yawalsa syal gwe-gwibinni, bahem dekon zi dawem ensa gubirida gwen– men kiye, wal bose wal om, iye om, oso wal om, hen sowe tane wal om,

ahaksa gol golek denak de te-ala beya zisi. Ki zen sa emsa nërhwë-hwë gwer. Dekam mensae golzim'inka, kiresa sa hwëna ebe hap nol gweblal.

¹³ Diki em de tembane yawalsa syal gwe-gwibinni, zen tahalha zisi em kon gubirida gwen— sap zi tim karek, sap zi lek, hen zi nwe dïmin maesa.

¹⁴ Kirekam Alap sa ebe hap hë'ho gwibin nika golblala. Sap kirekam de zini bëjen emsa zerhwë-hwë gwen. Alap hwëna sa ebe hap dawemsa golblala— yaklana in dekam zi dawem-dawemna tïn nikon luk ta'akye.”Gulk sun de ol blaoranna an, Alap mo irik gin kon gwesibir hanannak de tembane yawalak de

yaing gwen hap dena:(Mat 22:1-10)¹⁵ Yesus kim tonsuku, dekam zep ahanik gu aneka, “Alap mo irik gin kon gwisibir hanan tembane yawalak men zen ang ta'ak, zen hë'ho gwibin tangan naka sa hla nul!”¹⁶

Yesus ki zep zëno ola insa de ding gulblun hap gulk sun ola blaonzimki, “Zini ki tembanesa yawal tangankam syal gwibirki, hen zini beya tangankam hamal hap gubirida guku—tembane tanna iwe de ang tan hapye.

¹⁷ Tembanena insa kim taiblin nilsik, ki zep babu zemka ahanaka gubluka, ‘Em anakan taken naseran, “Haen. Tembanena angkam mes dë danan!””¹⁸ “Hwëna men desa sap

hamal hap gubiridaka, zen kitak man hwëna babu zem insa anakan nen gwebla'ak, 'Ëe molyë hatak.' Ahana man gubluka, 'Ëe mesë ngasa zer. Ëe zebë karatda tan hap song gwe'an. Anakan gublu, "Bap zen asa jakal gweblan.""¹⁹ "Ahana hen man gubluka, 'Ëe nër homë sapisa dare taha-tap enkam kap guk. Ëe zebë song gwe'an— anakan de akasibiridan hap, "Wëhë apdekam syal ta'ak?" Anakan gublu, "Zen molya hataka. Man gulu, Bap zen asa jakal gweblan.""²⁰ "Ahana hen man gubluka, 'Ëe nër homë wenya gok, zep ëe molyë hatak.'²¹ "Babu zem in ki zep zë-en lwa halka, ki zep

tonbla zaka— men kirekam ding nul gweb'akye. Gol bina in dekam man tangan jal gwibiridaka. Ki zep gubluka, 'Em händep nabakam etan song gwen— ë yala awe de ora-ora san. Dekam kwang guluda halza— sap te-ala srëm zi, sap zi karek, zi lek, hen nwe dïmin mae naka.' Ki zep kwang guludahal zaka.²² "Kim lwa halka, ki zep gublu zaka, 'Mesë kire naka kwang guluda halanzal, hwëna komal tum jam en hom.'²³ "Ki zep etan gubluka, 'Em etan song gwen— sap eik sin de ora bete-tek mae san. Desan ang tan hap wan-wan tabir song gwe— händep ano golak awe de ëbeya gwezak.²⁴ Ëe ama emsa

gublu'an: Mensa sap nongka hamal hap gubiridak, zen molya lun etan yaing gwezak— tembanena ansa de akasiblindan mae hapye.” Anakare hap de ol: “Ee wëhë Yesussu de ang gweblan hap dakasti'in?”²⁵ In kim sap zini beya tangan nik Yesus hon ang ta'ak, ki zep lero gwibiridan naban gubiridaka,²⁶ “Zini men zen an-bi zemka dawemkam enna nolabirida gwenan, hwëna zëno mae mo Asa de en lwablanna lwala henna, kirekam de zini zen bap zen Asa ang gweblan. Hen kirekam, men zen we zemka, walas zemka, ahaksa aya-wal oso-wal zemka dawemkam enna nolabirida gwenan, hwëna zëno mae

mo Asa de en lwablanna lwala henna,
zen hen bap zen Asa ang gweblan.
Hen kirekam, zi de Abon onakon zëre
mo gwënsa dawemkam ensa
lwabinni, zen hen bap zen Asa ang
gweblan. -27 Hen zi de zënaka
anakan sosok tan srëmna, ‘Asa sap sa
Jesus mo kim te-lidak sonnak makan
dain,’ zen bap zen hen Asa ang
gweblan. -28 “Ebon mae onakon
ahanik de klibu nabare gol syal
gweblan hap enlala gwe'anam, zen
nongka maka nikin'ira— zëre mo te-
alasa de aïtblin hap, mae hap, ‘Wëhë
sowe he'anaka?— gola ansa dikim so ta
sonen hapye.’ 29 Sap sowehen
srëmkam, ki hwëna ei-te en naka de

eiyas tannak sa te-alana topse gwera. Dekam tingan men zen gol ik sosunnu insa hla da'ak anakan sa swrë dal, ³⁰ ‘Zen man tim gulku, “Ëe asa tap ta soner,” hwëna hom tol!’ ³¹ “Hen kirekam, teipsin zi de zëno jana nabare zi sepulu ribu enkam lowe heblanna, hwëna zen de sane gwe'anka, ‘Aha teipsinni zëno jana nabare zini dua-pulu ribu enkam man emsa de hatabin hip sek gwe'anzal,’ zen maka enlala gwe'ara, ‘Ano an wëhë sowe he'ak?— deban mae de eijan hapye.’ ³² Anakan de enlala gwe'anka, ‘Ano molya sowehek,’ dekam ahanaka maka zer sone'ara— zen de nama ëgolek de gwezan

srëmnak, anakare ola ban, ‘Ëe basa
asa ebe hap golblal– dekam de nen
ëeijan srëm hapye?’³³ “Zen in zep,
em hen kirekam. Em de ere mo
gwënsa kitak tapbla gun srëmkam,
em molye Abon osan ang gweka.³⁴
“Em an zene Abon onak ang ta
gwe'an, em okamanak san de hina
kiye. Hina zen sap tembanesa de
dërek gun hup dawemna. Hwëna
blëble gwenkam, dekam tembanesa
dikim dërek gun hup dena man hom
gwe-gwenan. Dërekna in de hom
gwenkam, dekam zini bëjen ba mae
hap dwam gwibin. Dekam zalta dep
de kama san hiri gun en hap dena. -

Zen in zep, em dwan i nibanke! Emki
ësal gwen.”

1. * **14:10** *Ams 25:6-7*

2. * **14:26** *Mat 10:37-38*

3. * **14:27** *Mat 16:24, Mrk 8:34, Luk
9:23*

4. * **14:34-35** *Mat 5:13, Mrk 9:50*

15 Gulk sun de ol blaoranna an, domba zaho de jek-jak gwen hap dena:(Mat 18:12-14)**15**¹ Dekam karek gol gwen zini hen-henkam yaing gwe-gwezak— Yesussu de hen sane ta gwen hap. Zen ahakon Roma mo irik ginnik dep de te-ala alal tanda gwen zi.² Hwëna Farisikam de zi niban Musa mo ol tawa ta gwibin zi niban man anakan ëtonsuk gwe'ak, “Wëo, zini an ba hap enlala karek-karek zi niban golësiri gwe-gwe'ara? Hëndep man golëtembane ta gwe'ara!”³ Dekam zep Jesus ola gulk sun blaonzimki,⁴ “Zi de ebon mae onakon zëno domba zaho 100 enkam lowe he'anam, hwëna ahanik

de jek-jak gwebla'anam, zen banakan
maka gwë'ara? Zen maka 99kam dena
insa so tranak hli yuluda'ara, ki maka
jek-jak gwen zini insa tēbla'ara. Hla
tan srēmkam molya tēblanna baes
gwe'anam. ⁵ Kim de hla ta'anam,
dekam isrip-sri naban maka ngäirinak
ziren ha'an zala. ⁶ Golak, wal bose
wal zemka maka tagal gu'ura, hen gol
golek de bose zemka— anakare ola
ban, ‘Nen ëisrip-sri gwen! Ano
domba zahona men zen jek-jak
gwera, mesë etan hla tanan!’ ⁷ Hen
kirekam, ngatan zi mo langnak isrip-
srina mam tanganna— aha-ere zi de
zëre mo karek gol gwen nakon
halenkamye. Hwëna men zen 99kam

de zini eenlala gwenna, ‘Ee homë halen hap dwam gwe'an. Abon hom-karek naye,’ kirekam de zi hip ngatan zi mo langnak isrip-srina betek tanganna.”Gulk sun de ol blaoranna an, te-ala de jek-jak gwen hap dena:⁸ “Hen kirekam— we de zëno te-ala dare taha-tap enkam lwabi'inam. Hwëna aha ala nik de jek-jak gwe'anam, zen dekam banakan maka gwë'an? Zen maka pelitasa tum gu'un, ki maka gola insa teibiri seran hap jilk gilsï'in— hëndep de hlau'unam.⁹ In kim hlaunnu, dekam maka we wal bose zemka tagal gulu sen'an— hen gol golek de bose zemka, anakare ola ban, ‘Nen

apdekam eisrip-sri gwen. Ee mesë ere mo te-ala jek-jak gwenna hlaulun.’¹⁰ “Zen kirekam hen Alap zëre mo dam taha nakore zi niban golëisrip-sri gwe-gwenda—aha-ere zi de zëre mo karek gol gwen nakon halen naye.”Gulk sun de ol blaoranna an, walas de jek-jak gwen hap dena:¹¹ Yesus ki zep etan ayang gulzimki, “Zini ki, zëno zi walasna dan-dan.¹² Oso zik zep bi zemka gubluka, ‘Bian, eno kire-kirena mensa em de tinkim ee de hli lan hap dena, abe hap de hlikna angkam ap kap tabla—em de tin srëmnak.’ Dekam zep walas dare zem in hap hli tazimki.¹³ “Hom holo gwe'ak, oso

zem in ki zep zëre hap de hlikna insa te-ala hap lirak tabirki. Te-alana deban zep aha zi mo lang san zerhas gwesiki. Zao zep twensiblika— totore kirekam karek-kareknak. ¹⁴ Kim te-alana insa tap tasiki, ki zep hwëna usak yala langna iwe hatak. Dekam zep tangan tahalha gwe'anka. ¹⁵ Ki zep syal hap hakal gweka, hëndep ahanik zep zëwe de zi gubluka, ‘Ano gwe zahosa neik nganak taizi gwibir.’

¹⁶ Hwëna man tangan usakna sabak gwe'anka, sap tembane maena hom nol gweblak. Ki zep zë hole gwibi'inka— zaho hap de tembanena insa de twinbin hip. ¹⁷ “Ki zep enlala dawemna hatablaka, ‘O ano

bian hon de babu gwen zini, zëno tembanena dawemkam. Ëe hwëna aweë usak hap tî'in! ¹⁸ Ëe anik bian osan dep lwahak. Hatankam asa gublul, “Bian, ëe mesë karek gwek—Alap mo nwenak hen eno nwenakye.

¹⁹ Ëe angkam dawem naka hom—eno tanekam de gublun hapye. Asa em gwëblan—men kiye, ebon de babu gwen zini.”” ²⁰ “Dekam zep bi zem osan dep lwa halka. Golak hom golek de gwe'anka, bi zem ki zep langa ennak hla ta guku. Zao zep dawemkam kwasang gweblaka, ki zep hluweblaka. Zao zep babang taka. ²¹ “Tane zem in ki zep gubluka, ‘Bian, ëe mesë karek gwek—

Alap mo nwenak hen eno nwenakye.
Ëe angkam dawem naka hom– eno
tanekam de gublun hapye.’²²

“Hwëna bi zem in ki zep zëre hon de
babu gwen zini takenbiridaka, ‘Emki
nabakam ëre mo pakean sam-samsa
ala soblan, hen tahanak cincinsi ala
lablak, hen sepatusa ala osoblak.’²³

Sapi lam tanna insa em tan. Namen
tembane yawalsa esa syal eibir, hen
esa isrip-sri ëblal!²⁴ Sap walasna
an mes tin makan gwëka, hwëna
angkam mes ngaya gwera. Zen mes
jek-jak gweka, hwëna namene hla
lanan.’ Ki zep hëndep tembane
yawala syal neibik.²⁵ “In kim zë
kirekam lwa'ak, aya zem dekam

nganak gwë'anka. Kim golak golek de gwe'an zaka, dekon zep terya sane gwe'an zaka. Dekam zep enlala gweka, 'Ba hap sya'an?' ²⁶ Ki zep bi zebon de babu gwen zisi ahanaka takensiblika, 'In ba hap ki lwa'an?' ²⁷ "Ki zep ding gulbluka, 'Oso om mes hatala. Bia om man asa gubiridala—sapi lam tansa de tan hap. Sap zen mes etan tane zemka dawemkam zertowera.' ²⁸ "Aya zem in dekam sërkam jal gwe'anka, hëndep golak de tilzin hap man baes gweka. Dekam zep bi zem te sobla zaka, ki zep tilzin hap wan-wan taka.

²⁹ Hwëna zen jala ban ding gulbluka, 'Ëe mesë tahunna beya

gwek— ebon de syal gwe tine gwenna, hen homë mae ebon onakon drak gwe inehak. Hwëna em home ba maena abe hap golblaka. Sap kambing maena home tol abe hap zerblaka— ère mo wal bose walya ban dikim tembane yawalsa zisyal gwibin mae hapye. ³⁰ Hwëna eno walas karekna in zen eno kire-kirena swi golak tap tasiki, zen kim hata zala, em hwëna sapi lam tansae tablanda!’ ³¹ “Bi zem in ki zep ding gulbluka, ‘Emsa awe dwan-am apdenak zergwë gwenan, hen ano kire-kirena kitak ebe hap denakake. ³² Hwëna diki namen de yaklana an, zen tembane yawalsa de syal gwibin hip dena. Sap

eno osona tin makan gwëka, hwëna
zen mes ngaya gwera. Zen mes jek-
jak gweka, hwëna namen tole
ërtowera.””

16 Yesus kim ola gulk sun blaonzimkike— te-ala beya zi mo irgwa taha nakore zi enlala ahak-ahak hap dena:**16**¹ Yesus ki zep zëre hon de ang ta gwen wenyaka gubiridaka, “Zini ki, zëno te-alana beya tanganna. Zëno irgwa taha nakore zini hen ki. Zen zen zëno kire-kirena kara ta gwibir-blika. Hwëna te-ala beya zini insa man aha zi anakan nenblak, ‘Eno irgwa taha nakore zini in man eno te-alana twen gwebla'ara.’² Dekam zep kwang taka, zao zep gubluka, ‘Zini man eno karekna asa don gweblanan. Em mensa ano kire-kirena kara ta gwe'ara, bukuna men zao aïtbinkim ale gul gwenda, desa

em ap golblan. Em molye etan kara ta gweka. Em esa syala in kon wet sola.’³ “Kim nama bon aït gwibin bukuna insa golbla srëm gwe'anka, ki zep enlala gweka, ‘Ëe an banakan asa gwër? Ëe asa ëre mo syal dawemna an kon wet sol. Hwëna ëe soson naka hom— dekam de kamasa lwi gwen hapye. Hen wagam hap de hakalassen gwenna, zen saherak asa kim ënaka drëne gwer.⁴ O ëe mesë dam gulsunun! Ëe asa aha te-ala beya zi niban golëdokot gwer. Ëe de wet sonkam, zen sa asa zëre mae mo gola kon kwang da gwer.’⁵ “Dekam zep irgwa taha nakore zi ahak-ahakna in sowëkam kwang guluda gweka— zini

men zen te-ala beya zini in hon ëbon gwekke. Nonol zen hata zaka, ki zep desa takensiblika, ‘Em banaka'ene bon gweka– ano mam mo kire-kirena kim kap takaye?’⁶ “Ki zep ding gulbluka, ‘Tembane taïblin gin hip de minyak dremna dua-pulu enkam.’“Dekam zep irgwa taha nakore zini in gubluka, ‘Dokot, emki nabakam ere mo bon alena ansa wet gulsun. Anakan hwëna ale gul, “Sepulu enkamë lop tak.””⁷ “Ki zep etan aha zini hata zaka, desa ki zep takensiblika, ‘Em banaka'ene bon gweka– ano mam mo gandumnu kim lop takaye?’“Ki zep ding gulbluka, ‘Gandum sakna 1.000 enkam.’“Ki

zep hwëna ding gulbluka, ‘An dë–
kire hap de suratna, men zao ere mo
bosena ale gulkuye. Dokot, 800
enkam wet gulsuk.’ Hwëna mam zem
in hom anakan tame gulku, ‘Zen abon
de bonna totoresa wet gulsuk
gwe'ara.’⁸ “Aumwa hap kim te-ala
beya zini in tame gulku, ‘O zen man
etan asa sërkam ahak-ahak taka,’
dekam zep guku, ‘Eiwa, zen nwe
hleng gwen tanganna.’” Ki zep Yesus
ayang gulzimki, “Men zen auhu-
kama ennak dep de enlala naban
lowehe gwenan, zen hwëna
dawemkam ngein sin dep anakan
ëkalang gwe-gwe'an, ‘Ëe kirekam asa
golëdokot gwer– te-ala beya zi

nibanye.’ Men zen ngatan zi mo lang nakore ngatan naban lowehe gwenan, zen hom kirekam ëtewesik gwenan.

⁹ Zep Ëe ama emsa gubirida'an: Auhu-kamanak de te-alakam diki Alap han em zerdokot gwen. Eno auhu-kamanak de te-alana insa kime tinkim hli ta'anka, Alap Zen Zen sa emsa kwang tala— hëndep de gwën hap de gola kon.¹⁰ “Teipsin zi de babu zikhip banakare beteksa bohë gulblunna— zen de jek-jak gun srëmkam, ki hen yawal kire-kirena maka zëbe hap bohë gulblu'ara. Dekam mes taïblïblaka, ‘Zen airis.’ Hwëna zen de banakare betek maesa jek-jak gu'unam, ki yawal kire-kirena

maka hen jek-jak gu'ura. ¹¹ Zep emsa de auhu-kamanak de kire-kire hap taïblïblan srëm kam, ki hen molya Alap wakuwe emsa taïblïblaka— dakal hap de ëlwa gwen kire-kire hapye.

¹² Hen bohë gulblun kire-kire hap de emsa taïblïblan srëm kam, ki hen Alap molya wakuwe ebe hap lop tablaka— dakal hap de ëlwa gwen kire-kire naye, mensa sap menkam ebe hap hamal gulblukaye.” ¹³ Ki zep ola gulk sun blaonzimki, “Zini bëjen dare teipsin zisi dawemkam babu gwizimdin. Zen hwëna aha-en naka sa dawemkam kwasang gwe-gweblala hen blikip gwesik gweblala. Aha zini insa molya. Zep em hen

kirekam: Em bëjen em syala dan son—
Alap mo syala ban, te-ala beya gwen
hap de syala banye.”¹⁴ Farisikam de
zini in kim Yesussu kirekam sane
da'ak, dekam zep swrë da'ak, sap zen
te-alasa ensa nola gweblak.¹⁵ Yesus
ki zep gubiridaka, “Em in zene ere
mae mo bosena teip ulsuk gwenan—
aha zi dikim emsa kil tïbin hip, ‘An
eiwa Alap mo nwenak dawem-
dawemna.’ Hwëna Alap tawana eno
mae mo enhona. Men desa auhu-
kama zini teip nulsuk gwenan, zen
Alap mo nwenak san de blë nabare
kire-kirena kiye.”Musa mo titi tabin
ol san de ang ta gwen hap de ol:¹⁶
Yesus hen dekam anakan tawa

tabirki, “Musa mo titi tabin ola, hen hamal hap de ola mensa Alap mo ol ayang gul gwen zini ale nul gwek, desan en de ang ta gwen hap dena, zen mes Yohanis hon zausuk. Hwëna angkam Èe an desaë Ère hon de ang ta gwen wenya ban zigol halada gwe'an, zen Alap Zën de irik gin hip de ol dawem saye. Zep Èe ama emsa gubirida'an: Zen desan em kitak ang tan. ¹⁷ Ngli naban kama naban zen maka jek-jak në'an, hwëna Musa mo titi tabin ola, sap aha-ere huruf mae, molya jek-jak gwek. ¹⁸ Zi de wesya baes gwibinni, hwëna ahanaka de etan gonkam, zen kahalo. Hen kirekam, zi de gonna zi mo we baes

gwibinsi, zen hen kahalo.” -Gulk sun de ol blaonzimdinni an, te-ala beya zini niban tahalha zini Lazarus nikip dena: ¹⁹ Yesus anakarekam ola gulk sun blaonzimki, “Orep ki zini, zëno kire-kirena beya tanganna. Zëno pakeanna sërkam de dawem-dawem tanganna, hen mwin-mwankam tembane dërek-dëreksa twin gwibirki.

²⁰ Zëwe hen ki zini, bosena Lazarus. Zen tahalha tanganna, hen kwatyal-kwatyala man timni sul soneblak. Desa man te-ala beya zini in mo te so kini gwennak dëra guk gwezak— ²¹ tembane lausa de dekon twenblanda gwen hap, in zen te-ala beya zini in mo meja nakon altil

gwekke. Hen lwana man yaing gwe-
gwezak— dekam de zëno kwatyal
sussu kwlem gul gweblan hap. ²²

Tahalha zini in ki zep tol tilki, dekam
zep Alap mo dam taha nakore zini
neir inehak— Abraham Bak mo dang
gwën nakon de hë'ho gwibinnik
drënen hap. “Hwëna dekam zep te-ala
beya zini in hen tilki, ki zep nër

dwanuk. ²³ Zen hwëna syauk bla
sal-salak karekkam de sang-sangsa
golgwë onka. Dekon zep Abrahamsa
langa ennak kara ta se'anika. Lazarus
zëno alp nakon nikin'inka. ²⁴ Ki zep

hërhe seblaka, ‘Auyan Abraham, asa
kwasang gwebla. Lazarussu gublu—
zen deka honak taha bolsa os taka,

dekam de ano mahalsa blëble tazan hap. Sap ëe an syauk bla sal-sal kareknakë gwë'an.'²⁵ “Hwëna Abraham man ding gulbluka, ‘Ano walas, emki enlala gwen: Em kime auhu-kamanak gwëka, em dawem ensae goitowe gweka. Hwëna Lazarus an karek ensa goitowe gweka. Zep zen mes angkam awe sam gwesili, hwëna em sang-sang nabane kareknak gwë gwe'ara.’²⁶ Zen toton molya hata zaka, sap ngirinnik dwrakna mam tanganna. An kon bëjen in san dep ati gwe inezan, hen in kon bëjen an san dep ta gwe sezan.’²⁷ “Te-ala beya zini in ki zep gubluka, ‘Auyan Abraham, ki emki

Lazarussu ano bian mo gol san dep
zer sonen.²⁸ Ano oso walya zao
aha-ere taha-tapkam lowe he'an— zen
deka zëbe mae hap ol zim-zimsi
golzimki. Zen mana hen sang-sang
kareksa awe ëre mo kim hla nul
inzak.'²⁹ “Hwëna Abraham ki zep
ding gulbluka, ‘Zëbon mae onak ki—
Musa mo ol ale gunnu, hen Alap mo
ol ayang gul gwen zi mo alena. Zen
dikire desan ang tak.’³⁰ “Hwëna ki
zep ding gulbluka, ‘Auyan Abraham,
kirekam hom sowe he'an. Diki zi zen
tin nikon ngaya gwen— zen de zëbon
mae hatan hap. Dekam maka
ëhale'an— zëre mae mo karek-karek
nakonye.’³¹ “Hwëna ki zep ding

gulbluka, ‘Zen de Musa mo olsa hen Alap mo ol ayang gul gwen hap de zi mo olsa i-san i-san gwe-gwibin srëmkam, zen hen molya ëtaïblik– zi de tin nikon ngaya gwen maekamye.’”

1. * **16:18** *Mat 5:32, 1Kor 7:10-11*

17Karek san dep de zertoran srëm hap de ol:(Mat 18:6,7,Mrk 9:42)17¹ Yesus ki zep zëre hon de ang ta gwen wenyaka gubiridaka, “Okamanak awe de lowe henkam, banakare jal-jal hen hole-hle enlalana sa hata gwera. Hwëna zi de Asa de taïbliëlan walassa karek san dep zertoranna, zen dikim Asa hli tan hap, kire zini zen ngalap gwe-gwen. Sap Alap sa desa sërkam karek tala. ² Zen maka sam gwesiki– wal bose zemka de zertoran srëmnak de tinni, karekkam de tinsi de goltowen maekam. Kaso dohon-honsa de holenak hule soneëlan naban de hi tateknak hiri tan maekam, ki molya wal bose zemka

zertonnanam, hen Alap molya kire hap karek ta'anam. Eiwa, bap zen Asa de taïblïblan walassa karek san dep zertoran— sap walas betek! ³ Zen in zep, bahem kirekam ëgwë gwen.”Zi bose uk mo kareksa de eititi gwegwibir-blin hap de ol:(Mat 18:15-22)“Zi bose uk de ep kareksa golblanna, emki jalse gweblan. Zen de halenkam, zëno karekna insa emki eititi gwibir-blin. ⁴ Zen de emsa aha-ere yaklanak beyana tuju enkam karek ta gwenna, hwëna zen de etan emsa tuju enkam gu gwebla zanna, ‘Bahem enlala gwibin. Angkam mesë halenan,’ em hen dekam em hëndep eititi gwibir-blin. Bahem etan

enlalanak lam gun.” -Alapsa de mamkam taïbliëlan hap de ol:⁵ Ki zep zëre hon de ang ta gwen wenya abe dak, “Asa Em mas gwibiridan—ëe akakim sërkam Alapsa laïbliëlak.”⁶ Ki zep ding gulzimki, “Eno mae mo Biansa de taïbliëlan de betek mae nik lwa'anam, sap rica dan betek makare nik, dekam eme tenya jowenna ansa gubi'inam, ‘Hinak em zaunun,’ dekam hëndep maka zë zau'unnal.”Nen de babu gwen zi mo kim enlala betekkam lowehen hap de ol:⁷ An ahana Yesus mo tawa tabin: “Ebon de babu gwen zi gwë'anam, zen ebe hap maka ngasa deng tya gwebbla'ara, hen domba zahosa maka

kara ta gwibir-bli'ara. Zen de syala kon lwahal zankam, em molye gublu'anam, 'Haen, em nongka tembane gwe.'⁸ Zen emaka gublu'ara, 'Abe hap tembanesa nongka hamil gulblu, ki pakean dawemna ala so— dekam de tembanesa ap dëre ta gubluzan hapye. Ena lun kon neik tembane gwe.'⁹ Sap esa gublu srëm gwera, 'Em asa sam tanda,' sap zen ere hon de babu gwe-gwen zi.¹⁰ Em hen kirekam. Em de Alap mo ere hap de syalsa sul sonenkam, dekam emki enaka enlala betekkam gublun, 'Ba hap de ano syala kon abe hap dawemsa golblan hap? Sap ëe an Zëbon de babu gwen

zi sike.””Yesus kim dare taha-tapkam de sop sang-sang karek nabare zi sang-sangna dawem tabirkike: ¹¹

Yesus kim Yerusalem san dep golësek gwe'anka, kim langna Galilea hen Samaria mo lang hlik sonnak yaing gwek, ¹² ki zep ë beteknak golëyaing gwe'anka. Zao zep zini dare taha-tap enkam golëtowe'anka—sop sang-sang karek de hlauludan naka. Zen langa nakon ëtaken gwe'ak,

- ¹³ “Bian Yesus, asa kwasang gwibirida.” ¹⁴ Kim hlauludaka, ki zep gubiridaka, “Em Alap mo golak de syal ta gwen zi sin dep sek gwen—zëbe mae hap de enaka golëtreizimdin hip.” Kim kire hap sek

gwe'ak, dekam zep kitak edawem
gwek. ¹⁵ Aha-enna kim zënaka
tame taka, “O hare ee mes-am dawem
gwenan,” zen dekam zep etan Yesus
osan dep lwahal zaka. Ol mamkam
zep Alap hap dawemna golbla song
gwe'an zaka. ¹⁶ Yesus onak kim
hata zaka, zëno nwenak zep ik gwehe
zaka, dekon zep dawemna golblaka.
Zini in sap Yahudi walsya hom. Zen
Samaria wal. ¹⁷ Yesus dekam zep
guku, “San ha dare taha-tapkam
homë dawem tabir? An hwëna aha-
ere tolik lwa halan zala. ¹⁸ Aha lang
nakore zi en lwahal zala—Alap hap de
dawemsa golblan hapye.” ¹⁹ Yesus

ki zep zini insa gubluka, “Em luwen. Sap esa song gwera. Em ema Asa taïblïblala, zebe dawem gwenda.”Ngatan zi mo lang nakore Zi Tangan de lwa halzan hap de ol: (Mat 24:23-28,37-41)²⁰ Aha yaklakam, ki zep Farisikam de gubirida gwen zini Yesussu dakensïblik, “Alap bawalkam sa Israel nësa ïrik gïnkïm kon gwesibir hanala?”Ki zep ding gulzimki, “Zëno emsa de ïrik gïnnï, em molye nwekam hla kuk. -²¹ Em molye anakan ësane gwe-gwek, ‘Zen zëwe ïrik gï'ira,’ ahaksa, ‘Zen awe ïrik gï'ira.’ Sap zëno ïrik gïnnï, zen angkam ki eno mae mo ngïrïnnïk

lwa'an.”²² Ki zep hwëna zëre hon de ang ta gwen wenyaka gubiridaka, “Em esa ngein sin anakan dwam ei gwibir, ‘Diki namen de ngatan zi mo lang nakore Zi Tangan lwa ha'an zanam bap.’ Hwëna em molye na-en Asa hla lak.²³ Zini sa emsa boton da gwibir, ‘Zen hale san gwë'ara,’ ahaksa, ‘Zen ana san gwë'ara.’ Hwëna bahem zëbon mae osan ang ta gwen—Asa de waba hap hakalblan hapye.

²⁴ Sap ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe kimë hata'ak, dekam ano tim nikon sa ngatanna wet so gwer—men kiye, ngli de mamkam ang tasik kini gwenna. Desa kitak man hla nulse gwenan. Zen kirekam

sa hen lwal– Ëe de hatankamye.
Molye Asa hla la srëm gwëk. ²⁵
Hwëna nongka angkam de zini sa Asa
baes nëblal, hëndep ki asa sërkam de
karek yawala gołtower. ²⁶ “Yaklana
men dekam ngatan zi mo lang nakore
Zi Tanganna Ëe hata'ak, zen orep men
kirekam lwak, Nuh Bak kim
golëlowehe gwëkake, zen kirekam sa
etan lwal. -²⁷ Sap zen dekam
tembanekam man ëmen-man gwenda
gwëk, hen we-zi daresa zënaka oto da
gwibik. Zen kire enkam ki totoresa
mumukkum lowe henda gwëk,
hëndep ki zep yaklana in dekam Nuh
Bak bul yawala iwe we wal walas
zeban golësesek gwe seka. Zen ki zep

hwëna ho namwa yala insa auna nohlo gubik. Zen zep kitak timbwas tabik.²⁸ “Lot kim gwëka hen kirekam ëgwë gwëk: Zen dekam tembanekam hen ëmen-man gwe-gwëk, banakare maesa lirak da gwibik, ngasa deng dya gwëk, hen golsa daublunda gwëk.²⁹ Hwëna ki zep yaklanak hatak, Lot dekam Sodom kon heya gwëka, dekam zep auna ëhlok— Alap kim sërkam de syauk sal-sala insa hiri gulzim ineka. Hëndep tingan tangan zep ëtimbwas gwëk. -³⁰ Zen kirekam sa hen auna ëhlol— yaklana men dekamë Ënaka zertrë'akye.³¹ “Dekam zini men zen de gol homan nakon lowe he'ak, zen

bap zen etan gol mwa san ba maesa
de gon hap bitì gwehan. Hen nganak
de syal tandan wenya, zen bap zen
etan gol san dep lwan dahan. ³²

Emki enlala gwibin: Lot mo wenya
zen banakan gwëk?! -³³ “Sap zini
men zen zëre mo auhu-kamanak de
gwënsa anakan golairi'anka, ‘Èe babë
Yesussu de ang gwe-gweblannak
karekna goltowe gwen,’ ki zëno
gwëнна in sa jek-jak gweblal. Diki
men zen Asa de ang gwe-gweblan
hap zëre mo gwëнна sosok gu'unka,
hëndep zao mae de tin hip, zen zen sa
hëndep denaban ngaya gwera. -³⁴

Emki ëenlala gwen: Ano hata zannak,
dekam a kirekam sa lwal: Zi de dan-

dan aha-ere tumnak la'anaka, aha-en naka sa ëre mo dam taha nakore zini neir inehal. Hwëna aha tola sa hli dal.

³⁵ Hen we dare de lënsa ale'ak, desa hen aha-en naka sa nul inehal. Aha tola sa hli nul.” -³⁷ Ki zep hwëna zëre hon de ang ta gwen wenya in dakensiblik, “Bian, kirekam de zisi de klis gun hup dena in, endawe sa ki lwal?” Ki zep ding gulzimki, “Men kirekam zini nen gwibirin, ‘Men zao tweran tokna lwanna, mawana hi agohena zao sa ëwale gwe-gwezal.’ Zep hen kirekam, em de owas-owasna insa hlaunnu, dekam esa dam ulsuk gwer, ‘Aumwa hap de yaklanak

angkam man tangan golek de gwe'an.””

1. * *17:4 Mat 18:21-35*
2. * *17:12 Im 13:45-46*
3. + *Yesus kirekam zini insa gubiridaka, sap Musa mo olak man lwak, “Sop sang-sang karek mo hla tan zi de dawem gwenna, zen diki Alap mo golak de syal tan zi nik de zënaka zertrën, hen Alap hap de zen otweransa teisyablan.” (Im 14:1-32)*
4. * *17:20 Yoh 3:3, 18:36*
5. * *17:26 Kej 6:5-8*
6. * *17:29 Kej 18:20–19:26*
7. * *17:32 Kej 19:26*

8. * **17:33** *Mat 10:39, 16:25, Mrk 8:35, Luk 9:24, Yoh 12:25*
9. + *Ayat 36na awe, Lukas hom ale gulku. Zen aha zi lun mas gulku—Matius mo ale nakore naka. (Mat 24:40) Matius man zëwe ale gulku: “Dekam zi dare de nganak syal ë'anka, aha-en naka sa ëre mo dam taha nakore zini neir inehal. Hwëna aha tola zëwe sa hli dal.” (Mat 25:1-13, 1Tes 4:17, Why 14:17-20)*

18 Gulk sun de ol blaonzimdinni an, nen dikim enlala nik de ëtopse gwen srëmkam Alapsa abe ta gwen hap dena:**18** ¹ Yesus ki zep ola gulk sun blaonzimki— nen de enlala nik ëtopse gwen srëmkam Alapsa abe ta gwen hap: ² “Orep ë yalak zini ki, teipsinni. Zen hom Alapsa aïri gweblaka, hen aha zisi hom blikip gwesibirida gweka. ³ Zao hen we nala ki. Zen mwin-mwan enkam teipsin zini insa anakan abe ta gwezak, ‘Asa tol mas gwibir. Zini man asa karek gul gwe'ara.’ ⁴ “Teipsin zini in sap hom mas gwibin hip dwam gweka. Hwëna etan-etankam hata gwek. Ki zep hëndep

enlala gweka, ‘Ëe sap homë Alapsa aïri gweblanan, hen aha zisi homë blikip gwesibirida gwenan,⁵ hwëna wenya an man tangan asa blostablata tine gwe'an, hëndep asa tangan blalen gwer. Diki anik mas gwibik— zini insa de gublunkam, “Bahem kirekam karek gul gwen”, abon de hata gwensa de kakim zaasuk.”⁶ Ki zep Bian srip gulsuzimki, “Mese ki ësane gwenan— insa ki teipsin zi karekna in enlala gwekaye.⁷ San ha Alap maka teipsin zi karek mo kim salsibirida'ara?— zëre mo hlil irin walasna men zen kam denaban yaklam denaban nen sonebla tine gwenanye. San ha Zen maka esek gul

gwe'ara?— dekam de mas gwibiridan hapye. Zen kirekam bëjen. ⁸ Ëe ama emsa gubirida'an: Zen dekam nabakam mas gwibirida gwenda. Hwëna sap kirekam, Ëe ngatan zi mo lang nakore Zi Tangan de etan lwahal zankam, Ëe anakare enlala naban asa hatazal, ‘Asa de taïbliëlan wenya san ha nama tol? San ha hom tangan?’”Gulk sun de ol blaonzimdinni an, zi dare de Alapsa abe lan hap dena: ⁹ Aha yaklakam Yesus ki zep gulk sun de ol blaorankam tonbiridaka— zi de anakan zënaka boltere ta gwibin srëm hap denaka, “Ëe ama sërkam Alap mo nwenak dakasti'in.” Sap zen kire

nakon zënaka anakan husus neibirida gwenan, “Zen aban apdenak hom.” Zen in zep gulk sun ola anakan blaonzimki, ¹⁰ “Farisi walya man Alap mo gol san song gweka– dekon de Alapsa gu soneblan hap. Hwëna zao kim gwë'anka, Roma mo irik ginnik dep de pajak te-ala alal tanda gwen zini dekam zep hen kire hap hata zaka. ¹¹ Farisi walya in dekam zep zëbon onakon langa gwesik hankam zau'unka, hen zëre en mo bosesa de mam gun hup denaka Alapsa anakan gu sonebla'anka, ‘Alap, ëe ep dawemsa golbla'an, sap ëe aha zi niban apdenak hom, hen zi karekna wakin mo kim hom. Ëe te-ala

hole gwibinni tawa naka hom, ahak-
ahakna tawa naka hom, hen kahalo
gwenna— men kirekam ahakore zini
kitak ëgwë gwenanye. ¹² Ëe
minggu-jamkam dare yaklakamë
tembanena lwa gweblanan— Emsa
dikim gu sonebla tine gwen hap. Hen
ëe de dare taha-tapkam ba maesa gul
irinni, ëe homë Emsa te tya sone
gwenan. Ahana ama ebe hap gol
gweblanan.’ - ¹³ “Hwëna Roma mo
irik ginnik dep de te-ala alal tanda
gwen hap de zini in langa nakon
zau'unka. Dekon zep ngli san de kara
gwesen srëmkam huwe henkam nwe
go-ho naban gu sonebla'anka, ‘Are
Alap, asa tol kwasang gwebla. Sap ëe

an karek gulin hana gwen zi.”” - 14
Yesus ki zep etan gubiridaka, “Ëe
ama emsa gubirida'an: Kim ola halka,
te-ala alal tanda gwen zini in, zen zen
en Alap mo nwenak sam gwesiki.
Farisi walya in hom. Sap tingare zini
men zen mam gwen hap äalp gwe-
gwenan, Alap sa hwëna otde
tangannak kang gulu. Hwëna men
zen otde tangannak lowehe gwenan,
desa hwëna gut denak sa kang gul
sera.”Yesus kim walas tane-ne hap
dawemna golzimbike:(Mat 19:13-
15,Mrk 10:13-16) ¹⁵ Aha yaklakam
ki zep zini walas tane-nena hen wal
baizili Yesus onak dep kap nulhal
gwe'anzak— Zen de tahasa tehabirida

ine gwen hap. Hwëna dua-blaskam de zëre hon ang ta gwen wenya in kim hla nulidak, zen zep hwëna anakan jalse neibirida gwe'ak, “Bahem walasna an san kap gulhal gwezan. Bahem Gurusa blostablan.” ¹⁶

Yesus hwëna ki zep walas tane-nena insa haen gwibiridaka, ki zep zë gubiridaka, “Dikire walasna Abon nolëyaing gwe-gwezak. Bahem jalse gwibiridan. Sap walasna an makare wenya, zen zen Alap mo irik ginni bi neibi'in. ¹⁷

Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Men nara walas betek mo kim Alapsa anakan daiblibla'ak, ‘Zen eiwa ano teipsinni,’ zen zen Alap mo irik ginnik biti gwe'an. Men zen de

kirekam daïblïbla srëm gwe'ak, zen molya Alap mo irik gïnnik bitï gwek.”Te-ala beya nabare zini kim Yesus hon hata zakake:(Mat 19:16-30,Mrk 10:17-31)¹⁸ Aha yaklakam, ki zep Yahudi kore teipsin tola Yesus hon hata zaka, zao zep gublu zaka, “Bian Guru, em aïris. Ëe basa asa syal gwibir?— ëe dikim hëndep de gwën hap denaka gul irin hipye.”¹⁹ Ki zep ding gulbluka, “Diki aïris aha-en tangan, Alap Zë-en. Zep em Asa banakane enlala gwebla'ara?²⁰ Em dwan mes-eme sap Musa mo titi tabin ola tawa gwibirki— men zen anakan lwakye: ‘Bahem kahalo gwen.Zisi bahem tan.Bahem sowë gwen.Zisi

bahem boton hap klak tan.'Hen, 'Ane-
biasa em blikip gwesik gwizimdin.'”

-21 Ki zep ding gulbluka, “Kitak
insae aïtbirida, ëe betek nakonë ki
hëndep desan ang gwek, hëndep
angkam nama.”²² Kirekam kim
salblaka ki zep ding gulbluka,
“Hwëna aha-en tangan lwa kini'an-
em de desan ang gwen hap denaye:
Em song gwen, ere mo kire-kirena
kitak tangan te-ala hap lirak tabir. Te-
alana desa tahalha zi hip kae gwebla-
zim. Kirekame syal gwibi'inka, ki
ngatan zi mo langnake hëndep de te-
alasa beyakam lam ta'ara. Ena dekam
etan hataza— Asa dikim ang gweblan
hapye.”²³ Zini in kim kirekam

Yesussu salblaka, dekam zep tangan enlalana dowebla hanaka, sap zëno kire-kirena beya tanganna. ²⁴ Yesus hwëna man zë karatda taka, deban guku, “Eiwa, dam-dam naka hom— te-ala beya zi de Alap mo irik ginnik hatan hapye. ²⁵ Te-ala beya zi de Alap mo irik ginnik hatan hap dena, zen men kiye— unta yawal de jaron hul betek san tinni. Kire otweran yawala toton bëjen tin.” ²⁶ Men zen Yesussu kirekam sane da'ak, man dengwanblak, dekam zep dakensiblik, “Hare eiwa kire tangankamke! Ki hwëna endan nik sa ëngaya gwer? Toton nara molya.” ²⁷ Ki zep hwëna ding gulzimki, “Eiwa,

auhu-kama zini zëre mae mo
sostonkam bëjen zënaka ngaya tabin.
Hwëna Alap de zi hip syal gwibir-
zimdin srëm hap dena, aha-en mae
hom tanganke.”²⁸ Hwëna Petrus ki
zep ding gubluka, “Ki hwëna abe mae
hap dena bankarekam sa lwal? Sap ëe
mesë ëre mae mo tïngare bi gwibinni
Emsa de ang gweblanda gwen hap hli
kulidak. Zep ëe basa asa lamkam
ulin?”²⁹ Yesus ki zep gubiridaka,
“Eiwa denakaë emsa gubirida'an:
Men zen de Alap mo irik gin hip de
syal hap hli nulida gwe'ak— we wal
walas zem, aya-wal oso-wal zem, an-
bi zem, hen gol zem—³⁰ zëbe mae
hap Alap sa mamkam kap gul

gwizimdi. Men kiresa hli yuludanna, desa sa angkam okamanak sabakkam kap ta gwizimdi. Hwëna Zën kim de kitak irik ginkim kon gwesibir hana'anka, Zen dekam sa hen zëbe mae hap hëndep de ëngaya gwen hap dena golzimdi.”Jesus kim etan anakan gubiridakake, “Asa sa dal.”(Mat 20:17-19,Mrk 10:32-34)³¹ Jesus ki zep dua-blaskam de ang ta gwen wenya insa tagal gulsuku, ki zep zë gubiridaka, “Emki ësane gwen. Nen an angkam Yerusalem san debe yaing gwe se'an. Zëwe kitak men kirekam Alap mo ol ayang gul gwen zini ale nul gwek, ngatan zi mo lang nakore Zi

Tanganna abe hap dena, zen kire enkam sa ki händep lwal. ³² Asa sa Yahudi srëm zi mo tahanak dep tapbla dazim. Zen sa hwëna Asa lamang tan naban swrë da gwer, hen oltepkam sa Asa hol-hol da gwer, ³³ hen zen sa Asa dangole gwer. Ki sa händep Asa dal. Hwëna yaklana dahan, ki asa etan tin nikon ngaya gwer.”³⁴ Hwëna dua-blaskam de zini in, hom mae engka en mae tame nuk. Banakan mes yap zë gweibiridaka, zep anakan hom dam nulsuk, “An kire hap ki gulu.” Yesus kim zi nwe diminni dawem takake: (Mat 20:29-34, Mrk 10:46-52) ³⁵ Yesus kim Yerikok golëyaing gwe

se'an zaka, zi nwe diminni ora alpna
nikin'inka. Zen te-ala hap kon aberbe
ta sone gwibirki. ³⁶ Zen kim Yesu
maesa sasak-sasakna sane ta
gubi'inka, ki zep tame gulku, “O an zi
beyam-bya am taman gwe'an.”
Dekam zep takensik soneka, “Em ba
hap?” ³⁷ Ki zep nenblak, “In Yesu
taman'ara— Nazaret walya men.” ³⁸
Dekam zep taken sone gweba'anka,
“Yesu, Daud Bak mo Auyan-tane,
asa tol kwasang gweba!” - ³⁹ Men
zen teingiri da'ak ki zep jalse neblak,
“Balkkam!” Hwena zen dekam mam
enkam etan taken sone gweba'anka,
“Daud Bak mo Auyan-tane, asa tol

kwasang gwebla!”⁴⁰ Yesus dekam zep zausuku, ki zep waulblu halzan hap gubiridaka. Kim nërhatzak, zao zep takensiblika,⁴¹ “Em basae dwam gwibi'ira?— Ëe de desa ebe hap syal gwibir-blin hapye.” Ki zep ding gulbluka, “Bian, ëe ama nwesa de kara gwen hap dwam gwe'an.”⁴² Yesus ki zep gubluka, “Ki em kara gwen. Em mese asa taibliblala, zebe dawem gwenda.”⁴³ Dekam zep ki hëndep kara gweka, dekam zep Yesussu ang gwe sebla halka— Alap hap de dawemsa gol gweblan naban. Zi trana in kim owasna insa hla nuk, dekam zep kitak Alap mo bosena teip nulsublu'ak.

1. * **18:12** *Mat 23:23-28*
2. + *Yahudi zini zen Alapsa ngli san de kara gwesen naban abe da gwek— taha teisya inen naban. Hwëna te-ala alal tanda gwen zini in saher hap kirekam gwë srëm gweka.*
3. * **18:20** *Kel 20:12-16, Ul 5:16-20*
4. + *Israelsa de ngaya tabin hip de Zini, desa “Daud mo Auyantane”kam nen gweblak, sap Alap mo olsa de ayang gul gwen hap de zini kirekam nen gubirida gwëk, “Zen teipsin zini Daud mo ausu nakon sa saltili.”*

19 Zakeus Bak kim halekake:**19**¹
Yesus kim nama Yerusalem san dep
golësek gwe'anka, ki zep Yerikosa
golëtaman gwe'anka.² Hwëna
Roma mo irik ginnik dep te-ala alal
tanda gwen nik mo nola zëwe gwë
gweka, bosenä Zakeus. Zëno kire-
kirena beya tanganna.³ Zen man
tangan Yesussu de hla tan hap dwam
gwe'anka, hwëna zini beya tanganna.
Zep zen ba kon dep?— hla tan naye.
Sap zini in tihis tanganna.⁴ Ngein
sin zep tenya aranak de sewen hap
hles tyaka— dekon de tamarannak hla
ta sonen hap.⁵ Yesus kim te ausuna
iwe hata zaka, ki zep gulk sun kara

gwe seka, zao zep gu seblaka,
“Zakeus Bak, em nabakam ati
gwezan, sap Alap mo abe hap de
dwam gwibir-blinna, Ëe namen aha
golak molya tak. Ëe eno golak asa
tal.”⁶ Zakeus ki zep nabal-bakam
ati gwe zaka, ki zep hëndep Yesussu
zëre mo gol san dep isrip-sri naban
ngeirbline halka.⁷ Tïngare zini kim
kirekam Yesussu hla dak, dekam zep
jakal nëbla'ak. Man ëguk, “Wëo, zen
ba hap zi karek mo golak de tan hap
gunda?!”⁸ Golak kim lowe he'ak,
Zakeus ki zep luweka, ki zep Yesussu
gubluka, “Bian, ëe ama angkam
hale'an. Ano kire-kirena 50
persenkam ëe asa tahalha zi hip kae

gwebbla-zim. Hen men zëno mae mo pajaksaë aen dikim aha hlik naka twenblan hap mamkam de ing gun hup gubirida gwek, ëe asa hwëna angkam etan mamkam kap tazim: 100 ribukam de ahap tan zi hip, ëe asa hwëna 400 ribukam golblal. 10 ribukam de ahap tan zi hip, 40 ribukam asa golblal.” -⁹ Ki zep hwëna zëno ola insa ding gulku, “Namen de yaklana awe, zini an hëndep we wal walas zeban, Alap mes ngaya tabin hip denaka golhatazimmira, sap zen hen Abraham Bak mo auyan-tane wal. ¹⁰ Sap ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe kire zisi de hakalbiridan

habë hatazak— men zen ora dawem nakon ësyal hekke, desa dikim ngaya tabin hip.”Yesus kim Zënaka de baes gweblan hap de ola gulk sun blaonzimkike, hen aumwa hap de zisi klis gunnuk de zëre mae mo syal ei nika goltrëblan hap dena:(Mat 25:14-30)¹¹ Yesus kim nama kirekam tonbirida'anka, Zen gulk sun de ol blaonzimdinkim ayang gulzim'inka. Sap dekam Zen mes Yerusalemk golëgolek de gwe'anka, hen dekam zini man kil di gwe'ak, “Yerusalemk kim golëyaing gwe'anka, Zen dekam sa nësa Alap mo bosekam irik gili, hen nen dekam esa Roma mo irik gin nikon wet so gwer.”¹² Ki zep

gubiridaka, “Orep zini ki, bose teipsiblinna. Ki zep hwëna teipsin tangan zi nik aha lang nakon gu soneblaka— zao de bose naka etan esek gul seblan hap, lwahal zankam de zen langna iwe irik gilzin hap. ¹³

Hwëna kim teipsin tol zini in song gwe srëm gwe'anka, zen zëre hon de babu gwen zisi dare taha-tapkam kwang guludaka. Zao zep te-alana kae gweb-la-zimki— seratus-juta seratus-jutakam. Zao zep gubiridaka, ‘Te-alana an ano tim bwanak em dekam kire-kirena lirak la gwibik.’ ¹⁴

“Hwëna zao de zini ahakon man tangan husus nëblak— zen de teipsin hipye. Zep zëna kim

song gweka, dekam zep zisi kap nul
sonok— zen de teipsin tangan zini insa
anakan gublun hap, ‘Zini in ee homö
ki dwam ebla'an— zen de asa
teipsibiridan hapye.’¹⁵ “Hwëna zen
hom zëno mae mo ol san ang gweka.
Zen hwëna desa teipsin taka. Ki zep
hëndep zëre mo lang san dep lwahal
zaka. Hëndep dekam zep zëre hon de
ëbabu gwe-gwen zini insa tagal
gulsuku— dekam de zë anakan tawa
gwibiridan hap, ‘Zëno mae mo te-
alakam de eini angkam
banaka'en?’¹⁶ “Nonol zen hata
zaka, ki zep gubluka, ‘Bian, seratus
jutakam mensa ap zerblaka, angkam
mes satu meliarak hataka. An zen— te-

alana inye.’¹⁷ “Ki zep gubluka,
‘Airis! Em abon de babu gwen zini
dawem tanganna! Em mese betekkam
de zerblan naka dawemkam irik taka,
zebë angkam mam naka ep we yul
sonebla'an. Zep angkam em
sepulukam de ësa esa irik gili.’¹⁸
“Zao zen hata zaka ki zep gubluka,
‘Bian, seratus jutakam mensa ap
zerblaka, angkam mes lima-ratus
jutanak zaulu.’¹⁹ “Desa hen ki zep
gubluka, ‘Em ëna lima enkam esa irik
gili.’²⁰ “Ahana zen hata zaka, zen
hen ki zep gublu zaka, ‘Bian, eno te-
alana men, a. Ëe ama kaen haknak de
tahalen naka ep aning tablak.’²¹ Ëe

ama emsa aïri gweblak, sap em in jal-jal enkame irik gïl gwenda. Sap em ere en mo eiyas gïn nikore ei nika home tan gwenda, hwëna hen ebon de syal ta gwen wenyik mo irse gwen nakore nakae mamkam ere hap gulin gwenda.’²² “Ki zep ding gulbluka, ‘Em abon de babu gwen zini karek tanganna! Em eiwakam asa anakan tame taka: Ëe jal-jalkamë irik gïl gwenan, hen ëre en mo eiyas gïn nikore ei nika homë tan gwenan, hwëna aha mo irse gwen nakore ei nikaë gulin gwenan. In zep ere mo ol toranna in kon asa emsa karek tal.

²³ Zep em ba habe ano te-alana insa te-ala lam ta gwen golak drëne srëm

gweka? Ki zao maka etan lwahal zannak betek maekam ap mas nulblik.’²⁴ “Zini men zen zë lowe he'ak desa zep gubiridaka, ‘Te-alana insa em al tablan. Satu meliarkam men zen ap zertrëblala, zëbe hap hwëna mas lablak.’²⁵ “Hwëna zini man zë dengguanbla'ak, ki zep nenblak, ‘Asya, Bian, zëno mes-am satu meliar gweka!’²⁶ “Ki zep ding gulzimki, ‘Zini men zen ano kap tablanna kim syal-syal gwenna, zëbe hap etan asa kap ta gweblal. Hwëna men zen ano kap tablan naka asang gweblanna, men zen betek en maekam nama lwabla'anka, desa asa etan al tablal.’²⁷ Hwëna men zen ëe

de teipsin hip baes tak, desa lahyo halzak– ëre mo nwenak de tameran hap.””Yesussu kim teipsin zi mo kim Yerusalem kon hut du ane gukke: (Mat 21:1-9,Mrk 11:1-11,Yoh 12:12-19)²⁸ In kim kirekam tonsuku, dekon kim Yerusalemk golëyaing gwe se'anka, Yesus Zëna ngeinnik gwëka.²⁹ Zaitun tra nabare kwatap tekna de ë darena Betania hen Betfagek kim golëyaing gwe'anka, dekon zep zëre hon de ang ta gwen wenyaka dan-dan guzimki,³⁰ “Em ëna wakin san song ën. Kime apta'an haka, zao esa hëndep keledai tanena da tablan naka hla lala– zi mo zersong gwen srëm naka. Desa hil li-

in halza. ³¹ Zi de emsa takensizimdinkim, ‘Em ba habe hül li'ara?’ – a kirekam ding ulzim, ‘Bian dwam gwebla'ara.’” ³² Zi darena in ki zep song äka. Men kire enkam tantan soka, kire enkam zep ki händep lwak. ³³ Kim hül li in'inka, keledai bina ki zep dakensizimk, “Em ba habe hül li'ara?” ³⁴ Ki zep ding ulzimki, “Bian dwam gwebla'ara.” ³⁵ Händep ki zep ärlwa halka. Kim ärhataka, ki zep keledai tahan dannak zëre mae mo tahan bajuna kang dasek, zao zep hwëna Yesussu zëwe de sewesen hap mas nëblak. ³⁶ Kim zersong gwe'anaka, zi

trana in dekam zep ngein sin zëre
mae mo tahan bajuna ora san dëre
dahak— desan de keledaina in zersong
gwen hap. -³⁷ Yerusalemk kim
ëgolek de gwe'ak— orana men dekon
zaitun tra nabare kwatap tek nakon
hut gwehe zaka, zi trana men zen ang
nëblan da'ak dekon zep ol mamkam
Alapsa isrip-sri nëbla song gwe'ak—
mae hap, mensa owas-owasna zëre
mae mo nwekam hla nul gwekke. ³⁸

Man ëtaken song gwe'ak,“Hë'ho!An
Bian mo bosekam nësa dikim
tatetekam irik gin hip hata se'ara.Diki
Alap Zen zëbe hap dawemsa
golblan.An Zëbon onakon esa Alap
han ërumlae gwer!Hë'ho! Nen kitak

teipsin tangan Zini Alapsa boltere tan!”³⁹ Hwëna Farisikam de zini zi trana iwe man zë hen ëdurum gwehek. Zen ki zep Yesussu nenblak, “Bian, emki sap ere hon de ang ta gwen wenya insa gubiridan— dekakim balk tasik!”⁴⁰ Ki zep ding gulzimki, “Ëe ama emsa gubirida'an: Zen de ëbalk tasi'ik, dekam hwëna kaso beyam-byana an zen sa hwëna kirekam ëtaken gwer.” Yesus kim Yerusalemsa nwe go-ho gweblakake:⁴¹ Yesus kim Yerusalemsa golek kon hla takin zika, dekam zep anakare ola ban nwe go-ho gwebla'anaka,⁴² “Kwasang tol, Yerusalem. Namen bae ki anakan

tame u'in, 'Alap han de zersësek gwen hap de orana an desan.' Hwëna Alap mes ebe mae hap orana insa aning tazimki. ⁻⁴³ Zen in zep, sap em Yerusalemk de zini home Asadam lasi'in, yaklanak sa hatal—men dekam de ebe mae hap de jal zini emsa dot nulsu'ukye. Em dekam toton ba san molye heya-hya gwëk. Zen sa kamasa bwang nul—eno ënak de kol sonna ansa dikim tatak gwesik kinin hapye. Desan sa emsa bitï neibiridazal. ⁴⁴ Zen sa hëndep emsa kitak damerasil, hen eno mae mo gola sa lu da gwer. We wal walasna zen sa kei-king nul, hëndep gol te ik gin maena molya ëlwak. Sap em home

tame uk– Alap in kim sap emsa de
ngaya tabin hip hata zakaye.”Yesus
kim pasar zini Alap mo gol tēm
nakon golëalsa sonekake:(Mat 21:12-
17,Mrk 11:15-19,Yoh 2:13-22)⁴⁵
Yesus ki zep Alap mo golak til zika.
Dekon zep, men zen zë Alap hap de
golblan kire-kirena lirak da gwibik,
desa golëalsa soneka.⁴⁶ Zao zep
gubiridaka, “Alap mo olak man
lwak, ‘Ano gola zen Ënaka dekon gu
sone gweblan hap dena.’Em an
hwëna ‘sowë zi mo aning gol habe li
kul sone gwe'an.’” -⁴⁷ Hwëna Zën
zep zë yakla jamkam tawa ta
gwibi'inka. Hwëna Alap mo golak de
syal tan wenyik mo mam-mamna,

Musa mo olsa de tawa ta gwibin wenya, hen Yahudi mo nol-nola, zen dekam man Yesussu dikim tan hap orasa dëbla'ak. ⁴⁸ Hwëna hom dam dasi'ik, sap tingare ahakore zini man Yesus mo tawa tabinni sërkam dwam neibi'ik.

1. * **19:8** *Kel 22:1, Bil 5:6-7*

2. + *Orep de zini kirekam ëgwë gwek-teipsin zisi de hut tu ine gunkumye. Orep teipsin zi de kudakam song gwe zanna, zëno enlalana, eijan hap. Keledaikam de song gwe zanna, zen umlae naban de hatazan hap.*

3. * **19:42** *Luk 13:34-35*

4. * **19:46** *Yes 56:7, Yer 7:11*

20 Yesussu kim anakan dakensiblikke, “Emsa an nara tri ta se'ara?” (Mat 21:23-27, Mrk 11:27-33) **20**¹ Aha yaklakam kim Yesus Alap mo golak tawa tabi'inka, dekam zep hen Alap mo golak de syal ta gwen zi mo mam-mamna, Musa mo olsa de tawa ta gwibin wenya, hen Yahudi mo nol-nola ban yaing gwezak. ² Zao zep dakensiblik, “Emsa an nara gubluka, hen nara emsa tri tase gwe'ara?— dekam de kirekam-kirekamna insa syal gwe-gwibin hipye.”³ Ki zep ding gulzimki, “Ki Eë asa hen nonol emsa takensibiridal: Baptis ta gwibin zini Yohanis Swesa san ha Alap tri ta

seka? San ha zen zëre en mo
sostonkam ki syal gwe-gweka? Eme
nonol ap ding ulbli'ak, ki Ëe asa hen
emsa gubiridal, 'Asa Zen tri ta se'ara,
zebë kirekam syal gwe-gwe'an.'" ⁵

Dekam zep zë-en anakan donbi'ik,
"Bëjen nen anakan ding gulblun,
'Alap tri ta seka,' ki hwëna zen sa
nësa gubiridala, 'Ki em ba habe desa
laïblïbla srëm gwek?'" ⁶

Hwëna
anakane ding ulbli'ak, 'Yohanis zen
zëre en mo sostonkam syal gweka,' ki
hwëna zi trana an sa kasokam nësa
nirïbiridal, sap zen Yohanissi mes-am
anakan daïblïblak, 'Zen eiwa Alap
mo olsa ayang gul gwizimki.'" ⁷

Anakan zep hëndep ding nulblik, "Ëe

homë dam ulsu'un, ‘Yohanissi zen tri tase gweka.’”⁸ Ki zep hwëna ding gulzimki, “Zep Ëe hen molyë emsa gubiridak, ‘Ëe an zëno syalsaë gol gwe'an, hen Zen Asa tri tase gwe'ara.’”⁹ Yesus kim ola gulk sun blaonzimkike— Zënaka de Yahudi zi baes gweblan hap dena:(Mat 21:33-46,Mrk 12:1-12)⁹ Yesus ki zep ola gulk sun blaonzimki, “Zini ki, zëno anggur ngana yawala. Zen hwëna ngana insa te-alakam bohë ta guzim halka. Zëna dekam zep aha lang san holokam de zë gwën hap song gweka.

¹⁰ Angguru in kim tëka, dekam zep zëre hon de babu gwen zisi zer soneka— zen de anggur dan te-ala

hliksa zëre hap zerbla halzan hap. Hwëna zini in zen ngana insa bohë dak, zen hwëna man karekkam dangolek, deban zep nenblak, ‘Wake, ki en lwahal!’ -¹¹ Etan ki zep ahanaka zer soneka. Hwëna desa man nonol lamang dak, zao zep dangolek, ki zep etan ba maesa de golblan srëmkam nër sonek.¹² Dekam etan ahanaka zep zer soneka. Desa hen man dangolek, hëndep man dësek, ki zep hëndep ngana in kon hiri dak.¹³ “Dekam zep nga bina in enlala gweka, ‘Ëe banakan asa etan syal gwibir? Anik ki ëre mo dang tininak de walasna ansa zer sonek. Desa wëhë yap blikip neisibli'ak.’¹⁴

“Hwëna kim nga bohë tan zini in hla da guk, ki zep zënaka nenbiridak, ‘Wakin angkam zëre mo walas tangan hata'ara. Bi zik de tinkim, an zen sa hwëna ngana ansa bi gweblala. Nen tan, ekakim nën bi ëblak!’¹⁵ Ki zep hëndep ngana in kon hiri dak, zao zep tol hëndep dak. “Zep nga bi nik mo zi lup gul sonenna insa kirekam neibirida gwek, zep zen banakan sa gweibirida zala?¹⁶ Zen sa tamera zala. Ngana insa dekam sa hwëna aha zi hip bohë tazimdi— dekam de zen anggur dan te-ala hliksa zëre hap zer gweblan hap.”Ola insa kim ësane gwek, dekam zep ëguk, “Asya, kirekam bap zen lwan!”¹⁷ Hwëna

Yesus man kara tabi'inka hen sane tabi'inka. Ki zep hwëna gubiridaka, “Ki hwëna em banakane Alap mo ola ansa enlala eibi'in?– men zen anakan lwak, ‘Gol tauk gweblan wenya mensa gol tenya baes neibik, hwëna Bian Alap mes desa bolak ik gilki.’

- 18 Zep zini men zen de gol tenya iwe ëtisik gwe'anzak, zao sa hëndep ëtimbwas gwe-gwer. Hen gol tenya in men zëbon mae de zan ine'ak, zen sa hëndep ëils gwer.” -Yesus hon kim anakan de u siweblan hap yaïng gwe zakke, “Roma mo irik ginni wëhë ol lamangkam gubi'inka?” (Mat 22:15-22, Mrk 12:13-17) ¹⁹ Yahudi mo mam-mamna in kim Yesus mo gulk

sun de ol blaoranna insa sane da'ak, dekam zep dam nulsuk, “O zëno ola an nëbon mae am ti'in.” Ki zep sap dekam de zë hëndep balk tan hap äakasik. Hwëna zen zi beyam-byana insa hen näiribiridak, zep balk da srëm gwek. ²⁰ Dekam zep hwëna balk tan hap orana dëbla'ak. Zen in zep ahakorena lup nul sonek— zen de u siwen olkam takensik gweblan hap. Sap zen mes ola anakan niaha-en guk, “Roma mo irik gin nika de ol lamangkam gubi'inka, dekam asa enbiridazak. Zen dekam esa hwëna gubernor hon klak lal.” ²¹ In zep Yesussu nenblazak, “Bian, ëe mesë emsa tame lak. Em Alap mo dwam

gwibinni dam-dam enkame tawa ta gwibirida, sap eno tawa tabinni home wet gulsuk gwenda— dekam de zi emsa husus gweblan srëm hapye, sap mamna, sap betekna. ²² Zen in zebë emsa lakensibli'an: Em banakane Musa mo titi tabin ola dam gulsu'ura? San ha nen sap esa Roma mo irik ginnik dep pajak te-alana ol gwizim? San ha bap nen?" ²³ Hwëna Yesus mes anakan tame tabirki, "An u siwen olkam ki Asa dakensibli'an." Ki zep gubiridaka, ²⁴ "Abe hap emki pajak hap de te-ala kasona insa ahanaka goltrëblan." Kim nolblak, ki zep gubiridaka, "Te-ala kasonak awe, an nara mo nwe-masesa zë yang dasik?

Hen nara mo bosesa zë ale nuk?”Ki zep ding nulblik, “Roma mo teipsin zi mo denakake.”²⁵ Ki zep hwëna ding gulzimki, “Ki Roma mo teipsin zini in mo bi gwibin kire-kirena amki zëbe hap etan lop la gweblak. Hen kirekam, Alap mo bi gwibin kire-kirena, amki Alap hap lop la gweblak.”²⁶ Zi beya mo inik hëndep hom zëno karekkam de olgunnu nasalblak. Ki zep hëndep balk tasik, sap zen man zëno ding gulzimdinni insa denggwambik. Sadukikam de gubirida gwen zini kim Yesussu tin nikon de etan ëngaya gwen hap dena dakensiblikke:(Mat 22:23-33,Mrk

12:18-27)²⁷ Sadukikam de gubirida gwen zini, zëno mae mo tawa tabinkim, “Zini bëjen tin nikon etan ngaya gwen.” Zen ki zep hen Yesus hon yaïng gwezak. -²⁸ Dekam zep u siwen enlala naban anakan dakensibli'ak, “Bian Guru, Musa Bak mo titi tabin olak a kirekam mo lwakye: ‘Zi de we zemka walas wë lan srëmnak tinkim hli yunnu, zen oso zik de etan gonkam— zen de zë walassa aya zik mo weinak dep wë tan hap. Hen kirekam, oso zik de tinkim, aya zik de hwëna we semna insa gonkam.’ -²⁹ Orep awe zini ki, beyana tuju enkam, aha-ere ane-bianna. Zëna zi nik zep nonol wenya

golka, hwëna walas wë lan srëmnak zep tilki. ³⁰ Zao de zi nik zep etan golka— sowe nal zem in saye. Zen hen walas ën srëmnak zep tilki. ³¹ Zao hen etan dan-ahan nik golka. Zen hen walas wë lan srëmnak tilki. Hëndep tujukam de aya-wal oso-walya in kire enkam zep sap nol gwëk, hwëna walas ën srëm ennak zep juwe gwëk. ³² Wenya in hwëna aumwa hap zep tik. ³³ Zep zen de etan ëngaya gwe'anam, men kirekam ahakon tawa da gwibirin, wenya insa nara mo wekam maka nenbi'in? Sap tujukam de zini in mes desa kitak nol gwëk.” ³⁴ Yesus ki zep ding

gulzimki, “Zini okamanak de lowehe gwenkam, zen man we-zi darena zënaka kap da gwenan. ³⁵ Hwëna zini men zen etan de ëngaya gwen hap ëdakasti'ik, zen molya etan zënaka kap da gwek. ³⁶ Zen dekam Alap mo dam taha nakore zi mo kim sa lowehe gwer, hen dekam molya etan juwe gwek. Zen Alap mo hanan tabin walaskam sa lowehe gwer, sap Zen mes desa tïn nikon ngaya tabirki.

³⁷ Hwëna Musa hen mes damnak anakan goltreizimki, ‘Zini tïn nikon ngaya gwenkam.’ Sap zen kim syauk nubare te tyum-tyumnuk hata zaka, dekam Alap anakan am gubluka, ‘Ëe an eno auyan wal mo Alap—

Abraham, Isak, hen Yakob Bak mo.’

-³⁸ Zep Alap Zen tin zi mo Alapsa hom. Zen ngaya wenyik mo Alap. Sap tingan men zen juwek Zëbon onakon nama ngayana.”³⁹ Ki zep

Musa mo ol tawa ta gwibin zini ahakore nik nenblak, “Bian, em dawemkame ding guluda.”⁴⁰

Dekam zep Yesussu de takensik gweblanna baes tak, sap zen mes ësa her gwék. Yesus kim Zënaka dikim sap dam tasin hip dena goltreizimkike:(Mat 22:41-46,Mrk 12:35-37)⁴¹

Yesus ki zep takensibiridaka, “Zen ba hap ki zini anakan tawa da gwibirin?— ‘Israelsa de ngaya tabin hip de Zini, Zen

teipsin zini Daud mo auyan-tanekam sa hata zala.’⁴² Hwëna Daud zëna man-am ‘Teipsin Zi’kim gubluka— in kim buku Mazmuruk anakarekam ale gulkuye: ‘Bian Alap man ano Teipsinni gubluka, “Ère mo dam taha nakon emki nikirin— dekon de hen teipsinkim irik gin hip.⁴³ Ki asa hwëna ebe hap de jal zini ere mo tana iltikinnik sisik gulin.”’ -⁴⁴ Zep Daud insa Israelsa de ngaya tabin hip de Zini insa ‘Teipsin Zi’kim gubluka, ki Zen banakan sa zëno auyan-tanekam hata zala?’”Yesus kim anakan tawa tabirkike, “Bera, Musa mo titi tabin ol tawa ta gwibin zini in enlala kwae naban!”(Mat 23:1-36,Mrk 12:38-

40) ⁴⁵ Zi beyam-byana in kim nama sane da'ak, ki zep dua-blaskam de wenya insa gubiridaka, ⁴⁶ “Bera, Musa mo ol tawa ta gwibin zini in enlala kwae naban! Zëno mae mo kwaena in mana ebon mae hliminnink. Zen baju dawem-dawem alala tan naban zi nwe san zënaka nolëtrënda gwenan— zi dikim blikip gwesibirida gwen hap. Zen hen man ëdwam gwe-gwenan— dekam de aha zi tagal gwen maenak anakan blikip gwesibirida gwen hap, ‘Dawem, bian guru.’ Zen hen but srëm golak ngeinnik de komal tumnak de teinikirin hip ëdwam gwe-gwenan— hen tembane yawal maenakye. ⁴⁷

We wal sem-semna hen anakan ahap da gwibirin, ‘Ëe asa tol eno zi swe mo kire-kire hli tandanna ebe hap tagal tasibir.’ Hwëna zen sowë enlala naban mas neibirida gwenan— dekam de zëre hap mamkam hli ti irin hip. Hwëna zëre mae mo karekna insa dikim aha zi hlaulzimdin srëm hap, zep but srëm gola kon zi nwenak Alapsa mam blalkam nen sone gweblanan— dekam de zi kil tïbin hip, ‘Zini an aïris.’ Hwëna zen zënaka de karek tabin hip denaka kim mam nulsuk gwenan.”

1. * **20:10** *2Taw 36:15-16*

2. + *Yahudi zini kasokam gola dauk gweblak, zep mensa Yesus awe*

buku Mazmuru kon guku (Mzm 118:22-23), zen nonol lonen kaso hap dena. Hwëna Orya ol zi hip, ngirin gol tenya ban enlalana anakan apde në'an, “Bol-zaun tangan wenya,” zep kirekam li nul sonok.

3. * **20:18** *Yes 8:14-15*
4. * **20:27** *Kis 23:6-8*
5. * **20:28** *Ul 25:5-6*
6. * **20:37** *Kel 3:6*
7. * **20:43** *Mzm 110:1*

21 We sem tahalhana kim te-ala wasngena Alap hap ing so sonebla zakke:(Mrk 12:41-44)**21**¹ Yesus kim nama Alap mo golak gwë'anka, ki zep kara tabi'inka— te-ala beya zini kim Alap hap te-alana bitï da sone gwebla'anzak.² Dekam zep hen we sem tahalhana hlaulku— zen kim hen te-alana dan tolaka Alap hap ing so sonebla'anzak.³ Yesus dekam zep gubiridaka, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: We sem tahalhana an mes tïngare ahakore zini kwei-kwik gulun. -⁴ Sap ahakon in zen bitï da gwe sanzal, zëre mae hap de hlikna nama beya nik ërlwazim'in. Hwëna we sem tahalhana an mes tïngan ing

gulun– zën dikim tol sap gwën hap denaka.”Yesus kim anakan hamal hap gubiridakake, “Aumwa hap denak, a kirekam sa lwa song gwer.”(Mat 24:1-14,Mrk 13:1-13)⁵ Yesus hon de ang ta gwen wenya ki zep Alap mo gola insa anakan donbi'ik, “Alap mo gola an man tangan weir gulsunkum kwa nuk, hen zëno kaso kong ta zahenna sërkam de nwe-awes tanganna. Hen mensa Alap hap kirekirena nol gweblak, sërkam de dawem-dawem tanganna.” Yesus ki zep gubiridaka,⁶ “Yaklanak sa hatal, an desa namen kara u'in, sa dre nulsul. Hëndep zëno kaso kong ta zahenna aha-en mae molya lwak. Zen

tingan tangan sa dri nulsul.”⁷ Ki zep Yesussu dakensiblik, “Bian, zen bawalkam sa ki lwal? Hen banakare owassa asa hla kul gwer?— dekam de anakan dam gulsun hup, ‘Angkam man ki lwa'an— men kirekam hamal hap asa gu-gubiridakaye.’”⁸ Ki zep ding gulzimki, “Salok-salokkam lowehe gwek. Emsa mana yasik da gwibirink. Sap zini beya nik sa ebon mae onak anakan ëboton gwe-gwezal, ‘Ëe an Zen— Yesusye. Angkam mes zë zaunun!’ Hwëna bahem salbirida gwen.”⁹ Em de anakan ësane gwe-gwenkam, ‘Zëwe man ëeija'an,’ hen anakan, ‘Dekon pemerinta nakon de wet so gwen hap man ëson gwe'an,’

hwëna em dekam bahem ëairi gwen. Sap zen nonol kirekam sa Alap mo dwam gwibin sin lwa gwer. Hwëna dekam bahem ëkil gil gwen, ‘An aumwa hap denak mes zaul, zep ki lwa'an.’¹⁰ “Aha zi ausu nakorena aha zi ausu naban sa ëeija gwer, hen aha irik ginni aha irik gin niban sa ëeija gwer.¹¹ Lang yala an san jingili mam enkam sa tailida gwera. Usak yawala sa hatanda gwer. Hen sang-sang yawal sa hlauluda song gwer. Nglinak esa owasna hla kulse gwer, dekam esa ëairi gwer.¹² “Hwëna kirekam de lwan srëmnak, emsa sa dahyo gwer hen karek da gwibir. But srëm golak de mam-mam

wenya kip sa emsa kap nulzimhal gwer, ki sa hwëna pemerinta mo bwinak emsa yal nulne gwer. Hen emsa sa pemerinta mo teipsin-teipsin wenya kip anakan nolëtrei gwizim, ‘An hen ahana– Yesus hon de ang gwe-gwenna.’ ¹³ Hwëna zen kirekam Alap mo dwam gwibin sin sa ki ebe mae hap lwa gwizim– em dikim zë abe hap denaka ëton gwen hap. ¹⁴ Aen asa ebe mae hap enlala blala ing ta sone gwizim, dekam hëndep eno mae mo jal zini molya eno mae mo ola insa nulsuk halasen gwëk. Zep emki hamal hap enlalasa anakan hohle ta gwen, ‘Ëe ba hap de enlalana beya gwen hap? Zen sa zëwe

de zaunkum enlala blala abe hap
zerblala— ëe de kirekam ding gul
gwizimdin hip denaye.’ ¹⁶ Ere mae
mo ane-bianna, aya-wal oso-wal om,
iye wal om, hen wal bose wal om,
zen sa emsa abe hap de jal hap karek
tabin hip nolëgu gwer. Hëndep emsa
sa ahakon damera gwer. ¹⁷ Emsa
tingare zini sa husus neibirida gwer,
sap em an Asa de ang gwe-gweblan
wenya. ¹⁸ Em sap esa okamanak
awe juwer, hwëna lamkam etan tim
ëse naban esa luk tal. ¹⁹ Zep em Asa
de taïblïblannak em tatetekam ëzauk
gwen. Zen dekam esa enaka ngaya
labir!”Jesus kim hamal hap
gubiridakake, “Jal zini sa

Yerusalemsa dre dazal.”(Mat 24:15-21,Mrk 13:14-19)²⁰ “Em kime jana nabare zini Yerusalemsa de dot tasinnik hla kulida'ak, zen dekam eenlala gwek, ‘Yerusalemsa de dre tan hap de yaklanak mes zaunun.’²¹

Em dekam, Yerusalem mo langnak de lowehen wenya, kwatap san dep em heya-hya gwen. Yerusalemk de lowehen wenya, emki hli tasin. Hen ë alp san de lowe hendan wenya, bahem etan ë san dep lwanda halzan.

²² Dekam men kirekam hamal hap ale nul gwekke, kire enkam sa Alap mo jala hatazim. ²³ Kwasang tol, we walya u nubare wenya, hen nama de walassa momkam taizi gwibin

wenya. Zen tol banakan molya
ëasendak. Dekam langna sa tangan
dohon-hon gwer— Alap mo jal de awe
de zi hip hatazimdinkimye. ²⁴

Ahakon nëbokkam sa blom da gwibir.
Ahakon tingare lang san dep sa
dahalebirhal gwer— zao de zi mo tana
iltikinnik ëbabu gwe-gwen hap.
Dekam Yerusalemsa Yahudi srëm zi
en sa nyauk gweblal— hëndep yaklana
de tap gwe'anka, Bian mensa ki-en
zëbe mae hap aïtbir-zimkike.” -

Ngatan zi mo lang nakore Zi Tangan
de hatan hap de ol:(Mat 24:29-
31,Mrk 13:24-27)²⁵ “Alap dekam
sa tan-tanna bennak, yaklanak, hen
keisnik gol gwizimdi. Dekam hina sa

mam en tangankam ngëp-ngëp gwe-
gwer— auku mam naban. Okamanak
de tingare langnak de zini zep sa
anakare hap ääiri gwer, ‘Nen an
molye lowehék.’ -²⁶ Zini hëndep
kim de lang olo gwen hap dena insa
neisbi'ik, äirin hip sa ätilsik gwer. Sap
dekam nglinak de teipsin-teipsin
dowal-dowala sërkam sa äilman gwe
nassen gwer. ²⁷ Zen diki dekam sa
ngatan zi mo lang nakore Zi
Tanganna Asa but de zerati gwe
zannak hla dase gul. Zen dekam asa
äre mo sosen naban ngatan yawala
ban ziati gwezal. ²⁸ Kirekam kim de
lwa'ak, zen dekam em luk tan, ki gulk
sun isrip-sri naban ëkara gwesek, sap

zen dekam emsa de ngaya tabin hip ki lwa'an."Langsa de dam gulsun hup de ol:(Mat 24:32-35,Mrk 13:28-31)²⁹ Yesus ki zep gulk sun de ol blaonzimdinkim aïsıl gwibirida'anaka, "Emki ëenlala gwen— dëren, ahaksa aha te.³⁰ Zen de alsin hyanak etan ala gwenkam, zen dekame tame ul gwenan, 'Angkam sasa gwen hap ki lwa'an.'³¹ Hen kirekam, owas-owasna insa kime hla kul gwe'ak, zen dekam esa anakan ëtawa gwer, 'Angkam Alap Zën de kitak irik gılzin hap denak man zau'un!' -³² "Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Em an zene angkam lowe he'an, molye kitak juwek, zen dekam sa ki tingan

lwal. -³³ Nglï naban kama naban sa jek-jak nër. Hwëna ano ola, zen hëndep denaban sa lwa gwer.”Salok-salokkam de lowehe gwen hap de ol:³⁴ “Ere mo gwënsa em kara gul gwen— mae hap, mana eno enhona in beya gwenanka, syan-syan en hap de enlalakam, hen ho mamak otde gwen en hap de enlalakam, hen ere mo gwënsa de ngalap gwibin hip de enlalakam. Ki hwëna aumwa hap de yaklanak zol makarenak esa ëkyan nahlal.³⁵ Sap yaklana dekam kirekam sa hatazim— tïngan men zen okamanak lowehe gwenan, zëbe mae hapye.³⁶ Zen in zep salok-salokkam lowehe gwëk— Alapsa de

gu sonebla tine gwen naban, tatetekam ekakim ëzauk. Karek yala in zen hata'an, kire hap em abe ta sone gwen— desa ekakim dawemkam yaubik, hen dawemkam ekakim ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa etan de hata zannak ertowek.” -³⁷ Zao kim lwa se'ak, Yesus dekam yaklam Alap mo golak tawa ta gwibirki. Kam-en zep hwëna zëre hon de ang ta gwen wenya ban zaitun tra nabare kwatap tek san dep golësek gwe-gweka— zao de golëtruwe gwen hap. ³⁸ Zi beyambyana kak tangannak zep Alap mo golak yaïng gwe-gwezak— Yesus mo tawa tabinni insa de ësane gwen hap.

1. * **21:3** *2Kor 8:12*
2. * **21:24** *Rom 11:25, Why 11:2*
3. + *Mzm 46:1-3, Yes 13:10, Yeh 32:7, Yl 2:31, 2Ptr 3:10-12, Why 6:12-13*
4. + *Owas-owasna mensa enlala gwibiridaka, zen mensa ayat 25-26nak lwa'an.*
5. + *Yesus mo ola an, san ha mae hap?— Zënaka de taibliblan wenyaka de karek ta gwibin hip dena, hen Yerusalemsa de dre tan hap dena. (Mat 24:4-22, Mrk 13:5-20, Luk 21:5-24) Yerusalemsa tahunna tuju-pulukam dre dak. Dekam men zen Yesussu sane da'ak, hom ahakon juwe'ak. Zep*

*ayatnak awe zëno ola an, Zën de
etan lwa halzan hap denaka hom.*

6. * **21:36** Rom 13:11-14, 1Tes
5:3, Mrk 13:33

22 Yudas kim Yesussu zergukuke:
(Mat 26:1-5,26:14-16,Mrk 14:1-
2,14:10-11,Yoh 11:45-53)**22**¹

Dekam yakla yala Paskanak dep man
golek de gwe'ak— Alap men dekam
Mesir kon Israelsa gwis gwe
sonekake. - Paska yaklanak kim zauk,
zen dekam zep hen ëkon gwesik
hanak— aha-ere minggukam de rahi
srëmkam rotisa tru ta gwen naye.²

Dekam Alap mo golak de syal tan zi
mo mam-mamna Musa mo ol tawa ta
gwibin zi niban, zen hwëna aningkim
Yesussu dikim tan hap orasa dëbla'ak.
Hwëna zi beyasa nairibiridak, zep
dekam balk da srëm gwëk.³ Dekam
zep ëna Kariot walya Yudas Baksa

dowal mo kīgina ing gwe heblaka. Zen sap zëre hon de dua-blaskam ang ta gwen wenyik mo ahana. ⁴ Zen ki zep song gweka— Alap mo golak de syal tan wenyik mo nol-nola ban, hen zëwe de jana nabare zi mo mam-mam naban de olsa anakare hap ziaha-engun hup, “Ëe banakan asa ebe mae hap zao de balk tan hap zertreizim?”

⁵ Zen man tangan sam neisiblik, dekam zep nenblak, “Te-alasa asa ep ärblal.” ⁶ Dekam zep ding gulzimki, “Ëe asa orana tēblal— dekam de sowëkam ebe mae hap zertreizimdin hip.” Yesus kim zëre mo timsi de enlala gwe-gwibin hip de tembanena nonola golzimkike:(Mat 26:17-

29, Mrk 14:12-25, Yoh 13:21-30, 1 Kor 11:23-25)⁷ Rotisa de raji mas gun srëmkam tru tan hap de mingguna iwe kim lwa se'ak— yaklana men dekam Paskanak dep de tembane yawalak dep domba zahona Alap hap blom da gwibir-blikke,⁸ Yesus dekam zep hen Petrus ne Yohanis neka guzimki, “Em song ë— Paskanak dep de tembane yawalsa eka hen nöp hamal ul.”⁹ Ki zep lakensiblika, “Endawe asa hamal ul?”¹⁰ Ki zep ding gulzimki, “Em kime ëna iwe li'inka, dekam esa zini hla la sonera— kama ngatdarakkam de weya blome gwirenhan naban. Zen desa em ërtro kinin— hëndep gola men zao de tik,

em hen zao lïl. ¹¹ Zao gol bi naka enbla, ‘Bian Yesus man emsa takensïblïla, “Ëe teksonna enda zao asa ëre hon de ang ta gwen wenya ban Paskanak de tembanena zitwenblal?”’ ¹² Zen sa ebe nikip gulk de tekson yawalsa zertreizimdi. Komal tum maena sowe henna. Zen zao hamal ul guk.” ¹³ Ki zep hëndep song ëka, zao zep hëndep oltoweka—men kirekam Yesus guzimkiye. Zëwe zep hëndep tembanena hamal ul guku. ¹⁴ Kim kam-en gwëk, Yesus dekam zep dua-blaskam de wenya ban Paskanak dep de tembanena insa zitwenbla'anka. ¹⁵ Ki zep zë

gubiridaka, “Ëe ama tangan dwam gwe-gwek— Paska tembanena ansa de eban mae zitwenblan hapye, Ëe de nama karek yawala insa gołtownen srëmnak. ¹⁶ Sap Ëe ama emsa gubirida'an: Ëe na-en molyë etan auhu-kamanak Paska tembanena twinbik. Hwëna Alap kim de irik ginkim kon gwesibir hana'anka, zen diki dekam asa eiwa tangankam de Paska tembanena twinbir.” ¹⁷ Yesus ki zep anggur ho nabare mokna zerka, deban Alap hap dawemsa golblaka. Zao zep gubiridaka, “An desa apdekam otdebik. ¹⁸ Ëe ama emsa gubirida'an: Ëe angkam na-en molyë anakare anggur hona etan otdek.

Hwëna Alap mo irik ginnik kim de hata'ak, zen diki dekam asa etan ziotdebir.”¹⁹ Rotina ki zep hen gul ineka. Ki zep hen rotina in hap Alap hap dawemna golblaka, ki zep ahap gul guku. Desa zep anakare ola ban kap tazimki, “An ano timni– mensaë ebe mae hap sosok gulzim'inke. An kirekam em ano timbwanak syal gwegwibin– Asa dikim enlala gwegweblan hapye.”²⁰ Kim tembane tasik, ki zep anggur ho mokna etan anakare ola ban zerzimki, “An ano kala zen. Zen sa ano tim nikon wet sol– Alap mo zi niban de ol ziaha-engun ësesa dikim sul sonen hapye.

gubirida'an: Zini men zen Asa dikim zë balk tan hap zertreizim'ira, zen hen awe nikin'ira. ²² Ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe asa til– men kirekam ki Alap Asa gublukake. Hwëna kwasang tol, zini men zen Asa dikim zë balk tan hap zertreizim'ira, zen karekna mam tangan wenyaka sa go!towera!” ²³ Ki zep zë zënaka anakan dakensibirida nasen'ak, “Nëbon mae onakon in nara sa ki kirekam gwëblala?” In kim anakare hap ëol gwekke, “Diki ëe amaka mam gwe'an!” (Mat 20:25-28, 23:11-12, Mrk 9:35, 10:42-44, 1Ptr 5:1-5, Yoh 13:12-15) ²⁴ Hwëna dekam zep dua-blaskam de wenya in ëol gwe'ak–

mae hap, “Yesus de irik gi'inika, diki
ëe amaka nëbon mae onakon
teipsi'in.” ²⁵ Ki zep zë gubiridaka,
“Alapsa de tame tan srëm lang-
langnak men zen teipsin-teipsinkim
teinikin gwenan, zen man zëre kore
naka jap nul sonenda gwenan. Hen
zen man anakan de blikip gwesibirida
gwen hap ëdwam gwe-gwenan,
'Bian, em in asa de sam gulsun hup
de zi.’ ²⁶ Hwëna em zëno mae mo
kim bahem. Ebon mae onakon men
zen teipsin hip dwam gwe'ara, zen
diki walas betek mo kim zen gwën.
Hen men zen mam gwen hap dwam
gwe'ara, zen diki tingare zi mo babu
gwen zi makan zen gwën. ²⁷ Ema

tim ul gwenan, ‘Mejanak de tembane gwen zini, zen mamna. Hwëna men zen zëbe hap tembanena hamal nul gweblanan, zen betekna.’ Auhukamanak, eiwa, mejanak de nikiran zini zen mamna. Hwëna Ëe kirekam de mam gwen hap homë hatazak. Ëe hwëna babu gwen zi mo kim de mas gwibiridan habë hatazak. Zep em hen ano kim em lowehe gwen.²⁸ “Em mese Asa ërgwënda gwëk hen kara landa gwëk— banakare karek maesa de goltowe gwënnak.²⁹ Zep men kirekam Bian abe hap golblaka, zëno alp nakon de irik gin hip, Ëe hen kirekam asa ebe mae hap golzim— em de hen ano alp nakon irik gin hip

denaye. ³⁰ Em dekam ano alp nakon esa teinikin— ano irik gin kon gwisibir hanan tembane yawalakye. Hen em dekam esa ere mae hap de dua-blaskam de komal tumnak teinikin— dekon de dua-blaskam de Israel Bak onakore zi aususa irik gin hipye.”Yesus kim Petrussu gublukake, “Em esa Asa zabeblala.”(Mat 26:31-35,Mrk 14:27-31,Yoh 13:36-38) ³¹ Yesus ki zep Simonsa gubluka, “Simon, Simon, dawem! Emki Asa sane tan. Dowal mo kigina mes emsa de serkam akasibiridan hap Alapsa abe taka. ³² Hwëna Simon, Eë mesë ebe en hap Alapsa abe tal— eno Asa de taibliblan

dikim topse gwe srëm gwen hapye. Em kime Abon osan dep etan lwa ha'an zaka, ere mo wal bose walya dekam tatete tabir.”³³ Petrus ki zep ding gulbluka, “Bian, ëe mesë tangan hohle gwenan— Eban de bwi san song ën hap, hëndep Emsa de zerzaunnuk de hwëna tin hipye.”³⁴ Ki zep ding gulbluka, “Petrus, Ëe ama emsa gublu'an: Namen ayang de gun srëmnak, em esa anakan de Asa zabeblanna dan-ahan soblala, ‘Zini in ëe homë tame ta'an.’” Aumwa hap kim ol zim-zimni golzimkike:³⁵ Ki zep takensibiridaka, “Ëe kimë orep emsa lup gul sonek, hon hen te-ala srëmkam de sek gwen hap, timnik de

alala tan en naban, dekam san ha ema
ëtahalha gwek?”Ki zep ding nulblik,
“Ëe homë ëtahalha gwek.”³⁶

Dekam zep etan gubiridaka, “Hwëna
angkam, eno mae mo hon hen te-ala
de lwanna, emki kap tan. Eno nëbok
de lwan srëmna, emki tahan bajusa
te-ala hap lirak tabin— te-alana dekam
de nëboksa lop tan hap. Sap em
Abone ang ta gwek, emsa hen zep sa
jal neibiridal.”³⁷ Sap Ëe ama emsa
gubirida'an: Men zen Alap mo olak
abe hap dena lwak, ‘Zi jal-jal makan
sa nëblal’— zen kitak nabakam sa ki
jower.”⁻³⁸ Ki zep ding nulblik,
“Bian, emki aken. Awe nëbokna
dan.”Ki zep ding gulzimki, “Sya.

Otan bahem ägun.” -Yesus kim zaitun tra nabare kwatap tek nakon Alapsa gu soneblakake:(Mat 26:36-46,Mrk 14:32-42)³⁹ Yesus ki zep Yerusalem kon zaitun tra nabare kwatap tek san dep golësek gweka— men kirekam Zëna golëgwë gwekake.⁴⁰ Kim golëyaing gwe seka, zao zep gubiridaka, “Alapsa e-en e-enkam abe la tinek. Kareknak ema altilink.”⁴¹ Zëna kim engka en zëbon mae onakon langa gwe halka, zao zep boklena kom soka, dekon zep Alapsa gu sone gwebla'anka,⁴² “Bian, Em de dwam gwenkam, Abon onakon langa gulsuk— karek yala in zen Abon onak dep golek de gwe'an zalye.

Hwëna ano dwam gwibin sin bap zen lwan. Diki ere mo dwam gwibin sin zen lwan.” [⁴³ Alap mo dam taha nakore zini ki zep zë hata zaka, zao zep sosonna golblaka. ⁴⁴ Hwëna enlalana man sërkam tangan dowebla hanaka, dekam zep etan enlala zon tasiblin naban ola gu sonebla'anka, hëndep irse gwenna kal makare nik wet soblak.] -⁴⁵ Alapsa de abe ta gwenna kim hya gwesiki, ki zep danahare zini in osan dep lwahal zaka. Hwëna ni truwhenak zep hlauluda'an zaka. Embwan zë mamkam hlauludak, zep truwe'ak. ⁴⁶ Zao zep gubirida zaka, “Em bap nini truwer. Em luk tan. Kareknak dikim altirin

srëm hap em Alapsa abe tan.” Yesussu kim balk dakke:(Mat 26:47-56,Mrk 14:43-50,Yoh 18:1-11)(Ayat 47-53)⁴⁷ Yesus kim nama ola ton'anaka, dua-blaskam de zini in mo ahana, Yudas, ki zep zi beyam-bya naban golëyaing gwe'an zaka. 52b Ahakon Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna, hen zao de jana nabare zini, hen Yahudi mo nol-nola ban. 47b Yudas ki zep zë Yesussu babang ta'an zaka. ⁴⁸ Yesus ki zep hwëna gubluka, “Yudas, em san babang tankame ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa zergu'ura?”⁴⁹ Hwëna seblaskam de zëre hon ang ta gwen wenya in, kim zë kirekam hla nu'ik,

dekam zep dakensiblik, “Bian, san angkam nēbokkam nen tobe gwen?”

⁵⁰ Hwēna ahana dekam zep nēbokna mol ineka, dekam zep Alap mo golak de teipsin tangan zi nik de babu gwe-gwen zini sap zip soka. Hwēna dam san de ing ala en naka

zep blansibli kinika. ⁵¹ Hwēna Yesus ki zep jalse gweblaka, “Bahem! In sya!” Zēna ki zep ing alana insa dawem soblan hap towanzim-blika, dekam zep hēndep dawem nēblak. ⁵²

Ki zep hwēna in zen Zēnaka de balk tan hap yaing gwezak gubiridaka, “Em san Asa jal zisie hla lal, zebe nēbok te tek teiredan naban yaing gwenan zalye? ⁵³ Ēe men yakla

jamkam Alap mo golak emsa tawa ta gwibik! Dekam ba habe zë Asa balk la srëm gwëk? Hwëna angkam lang kawesinnik awe ebe mae hap man dakastilzim'in, sap dowal mo kigi mo enlala kawesin emsa tri tasibi'ira." Petrus kim Yesussu zabeblakake:(Mat 26:57-58,26:69-75,Mrk 14:53-54,14:66-72,Yoh 18:12-18,18:25-27)⁵⁴ Ki zep hëndep balk dahak— Alap mo golak de syal tan zi mo teipsin zi mo gol san dep. Petrus lun sap-sap gwen da'anka.⁵⁵ Dekam zëwe de syal ta gwen wenya gol tëmnaak syauknu bla dasi'ik— desa de tuwirin hip. Petrus zao zep hen nikin'in zaka.⁵⁶ Hwëna

zëwe de babu gwe-gwen we zep syauk ngatannak de nikirinnik tame tazak. Zao zep lalak tasin hip karatda ta'ak, ki zep zë hëndep gubluk, “Zini an deban apdenak ë gweka!”⁵⁷ Hwëna Petrus ki zep kon ding gulbirki, “Zini in ëe homë mae tame ta'an.”⁵⁸ Hom holo gwe'ak, ki zep etan ahanik tame ta zaka, zao zep gublu zaka, “Em an zen ahana!– desa de ang gwe-gweblan zi niye.” Petrus ki zep ding gulbluka, “Ëe an zen hom.”⁵⁹ Yakla nwena san ha aha-en tamanka, dekam zep ahanik ol drakkam gu ane gwe'anika, “Eiwa, zini an desa de ang gwe-gweblanna, sap zen an hen Galilea wal!” -⁶⁰

Petrus ki zep ding gulbluka, “Ëe homë tame gu'un– in zebe ki gu gwe'araye!” Hëndep in kim nama ton'anaka, ayangna ki zep gu aneka.

⁶¹ Yesus ki zep Petrussu de hla tan hap lero gweblaka. Petrus dekam zep hwëna etan enlala gweka– mensa anakan gu-gublukaye, “Namen ayang de gun srëmnak, em dan-ahan sonkam esa Asa zabeblala.” ⁶²

Dekam zep hëndep wet soka. Gosa zep kon yusyustin niban gwë song gweka. Yesussu kim swrë dak hen dangolekke:(Mat 26:67-68, Mrk

14:65) ⁶³ Zini in zen Yesussu kara da'ak, man swrë da gwe'ak hen dangole gwe'ak. ⁶⁴ Nwe hëreblan

naka zep dakensik gweb'ak, “Eme eiwa Alap mo zer sonen zi gwë'anam, emaka anakan asa gubirida gwe'ara, ‘Zi bosenä zen asa lek tyanda.’” ⁶⁵

Etan kirekam-kirekam ol lamang naban swrë da gwe'ak. Yahudi mo teipsin sinodenak kim nërtrëkke: (Mat 26:59-66, Mrk 14:55-64, Yoh 18:19-24) ⁶⁶ Kim liti'ik, Yahudi mo nol-nola, Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna, hen Musa mo ol tawa ta gwibin zini dekam zep tagal gwesik, ki zep hwëna Yesussu zëbon mae onak dep nër halzak. ⁶⁷ Ki zep zë nenblak, “Dekam asa gubirida: Em an san ha eiwa Alap mo Dam Tasinni?— Israelsa de ngaya tabin hip

Dena.”Ki zep ding gulzimki, “Ëe emsa gubirida'ak, em molye ëtaïblik.

-⁶⁸ Hen Ëe emsa takensibirida'ak, em molye ap ding ulblik. ⁶⁹ Hwëna molya holo gwëk, ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Ëe dekam asa Soson Zini Alap mo dam taha nakon nikin.”⁷⁰ Ki zep dakensïblik, “Ki, em san Alap mo Tane?”Ki zep ding gulzimki, “In eiwa denakae ëgunun.”⁷¹ Dekam zep ëguk, “Nen ba hap de ahasa takensibiridan hap? Nën mes em-am kitak Alapsa de lamang tannak asalblanan!”

1. + *Paska mo enlalana, emki Lukas 2:41 mo otde alenak hlaun. Ragina*

*zen rotisa de syal gwibinnik mas
nul gwenan– dekam de hop gwen
hap. (Ul 16:1-8)*

2. * **22:20** Yer 31:31-34

3. * **22:37** Yes 53:12, Luk 23:33

4. + *Yesus insa kirekam gubiridaka,
san ha nëbok tangansa de lop tan
hap hom yap ki gubiridaka? San
ha diki enlalasa de hohle tan hap
ki gulk sun olsa blaonzimki?*

5. + *Ayat 43-44na an, tawa
gwizimdinni hom: San ha Lukas
ale soka? San ha aha zi lun mas
soka?*

6. + *Mae nakon mes yap tame dak– ol
hanu nakon.*

7. * **22:67** Yoh 10:24-26

23 Pilatus Bak hap kim tapbla dablakke:(Mat 27:1-2,27:11-14,Mrk 15:1-5,Yoh 18:28-38)**23**¹ Ki zep Yahudi mo sinodenak de teipsin-teipsin wenya ëzauk, dekam zep Yesussu teipsin zini Pilatus osan dep nërhak.² Ki zep nenblak, “Zini an ëe mesë dam lasik: Karek san dep zen zini lup gulhal gwe'ara. Zen man tawa ta gwibirida, ‘Romak de teipsin tangan zi mo dwam gwibin sin bahem ang ta gwen— pajak te-alasa de kap ta gwizimdinkimye.’ Zen man hen zënaka gu gweblanda, ‘Ëe an Emsa de ngaya tabin hip de Zini Zen— mensa ëgu-guk gwekye. Ëe an Zen— eno mae mo Teipsin niye.’”³ Pilatus

ki zep takensiblika, “Em an san ha eiwa zen— Yahudi mo teipsin niye?” Ki zep ding gulbluka, “In kirekame gunda, zen kirekamke.”⁴ Ki zep Pilatus Alap mo golak de mam-mam wenya hen tingare zi trana insa gubiridaka, “Ëe homë zini an mo karekna hlaulblunan.”⁵ Hwëna zen dekam anakan ëasas gwesikhal gwe'ak, “Zëno tawa tabinni in dekon ëilman gwe song gwe-gwenan. Galilea kon ki kon gweka, hëndep Yerusalem mo langna mes sul soneka, hëndep angkam mes awe hata zala.”⁶ Pilatus kim kirekam salbiridaka, ki zep takensibiridaka, “An san Galilea wal?”⁷ Ki zep ding

nulblik, “In eiwa, Galilea wal.” Dekam zep Herodes osan dep zer soneka, sap Galilea, zen Herodes mo irik ginni. Herodes zëna dekam Yerusalemk gwë'anka. Herodes hon kim nërtrëkke:⁸ Herodes man tangan Yesussu de hla tankam sam gwesiki, sap zen orep mes zëbe hap dena sane gwe-gweka. Zep man sap hla tan hap dwam gwe-gweka— hen zëno owas syal gwibinsi de hlaun hup.⁹ In zep sap Herodes beyakam taken-taken gwe-gwebla'anka, hwëna Yesus hom tangan ding gul gwebla'anka.¹⁰ Hwëna Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna hen Musa mo olsa de tawa ta gwibin

zini men zen Yesussu nertilzik dekam
Yesus mo karek-karekna beya
tangankam Herodes Bak hap ol
drakkam deiri nul guk gwebila'ak. ¹¹

Dekam zep Herodes zere mo jana
nabare zi niban Yesussu ziswre ta
gwe'anka hen zilamang ta gwe'anka.
Ki zep hwena teipsin zi hip de baju
dawemna ala nosoblak— deban de
anakan swre ta gwen hap, “Dawem,
bian. Em in zen— Yahudi mo teipsin
niye.” Deban zep etan Pilatus osan
dep ner sonek. ¹² Yaklana dekam
zep Herodes ne Pilatus ne, orep men
zen zenaka gil-gil ei gwizimki, etan
dokot eka. Pilatus kim anakan tapbla
tazimkike, “Amki lak.”(Mat 27:15-

26,Mrk 15:6-15,Yoh 18:38–
19:16)¹³ Pilatus ki zep tagal
gulsuku– Alap mo golak de mam-
mamna hen Yahudi mo nol-nola, hen
zi trana insa,¹⁴ ki zep zë
gubiridaka, “Em ansa zini abon onak
dep anakare ola ban ërhalzal, ‘Zen
man zisi karek san dep lup gulhal
gwe'ara,’ eno mae mo nwenak ëe
mesë sap takensik gweblasan, hwëna
ëe homë mae zëno karekna
hlaulblunan– men kirekam em
enblalye.¹⁵ Hen kirekam Herodes.
Zen hen hom karekna hlaulblula, sap
zen totoresa etan nëbon mae osan zer
sonera. Eiwa, zen hom mae karekna
golka– dekam de tan hapye.¹⁶ Zep

ëe asa lek-lek tan en hap gubiridal, ki
asa zeser soner.” -¹⁸ Kitak de zi
beyam-byana in ki zep ëgu anek, “In
lak! Barabassa ap hil ti sonezim!” ¹⁹
Barabas in Roma mo irik gin nikon
zisi hlil in'inka, dekam zep golëilman
gwenkam zisi zitaka. In zep bwinak
tak daink. ²⁰ Pilatus Yesussu de
zeser sonen hap sap dwam gweka, in
zep sap etan kirekam ol mamkam
gubiridaka. ²¹ Hwëna dekam tangan
zep ol nop-nopkam ëgu ane gwe'ak,
“Desa te-lidak sonnak makan laink!
Te-lidak sonnak makan laink!” -²²
Ki zep etan dan-ahanna gubiridaka,
“Hwëna zëno karekna homke!—

dekam de tan hap denaye. Ëe hom am
aha-en mae hlaulblunan! Ëe asa
sap'nen lek-lek tan hap gubiridal, ki
asa hïl ti soner.”²³ Hwëna zen ki
zep ol nop-nopkam te-lidak sonnak
de makan ta irin hip ëgu ane gwe'ak,
hëndep dekon Pilatus hom etan zëno
mae mo ola esek gulzimki.²⁴ Ki
zep hëndep zëno mae mo gun sun
tapbla tazimki.²⁵ Dekam zep
hwëna zini mensa zëna abe nëblak,
desa zeser sonezimki— mensa
golëïlman gwenkam de zi tan hap
bwinak tak da inkke. Hwëna Yesussu
zep zëno mae mo dwam gwibin sin
dikim syal gwibin hip tapbla
tazimki. Te-lidak sonnak kim makan

da inkke:(Mat 27:32-44,Mrk 15:21-32,Yoh 19:17-27)²⁶ Yesussu ki zep nêrhak. Oranak zep Kirene walya Simonsa nêrtowe'ak. Zen man Yerusalem san dep lwa ha'an zaka. Zao zep balk dak, ki zep tik-tik dak—Jesus hup de te-lidak sonna insa de hwëna Jesus zêre hon zikong gwe hendan hap.²⁷ Zini beya nik hen ang tan da'ak. Ahakon we walya gosa dablan da'ak hen aïtin-aïtin nêbla'ak.²⁸ Jesus ki zep we walya insa lero gwibiridaka, zao zep gubiridaka, “Yerusalem we wal, bahem Asa gona gwëblan. Diki ere mae mo timsi em gweibin, hen walas omka em gweibiridan.²⁹ Sap yaklanak sa

hatal– zi de anakan gun hup, ‘Dawem tanganna, we wal de u gwensa akasin srēmna, hen ewalas gwen srēmna, hen momkam de walassa taizin srēmna. Sap Alap mo jala nabakam sa hatazal.’ ³⁰ Dekam zini sa airin hip kwatap-kwatapna naherhebirida gwer, ‘Asa em kei-king gun! Asa em anining gun– ee de Alap mo jala ansa hlaun srēm hap.’ - ³¹ Angkam de zini em an walas mo kime angkam jala tame u'in, hwēna kire nikeki Asa ēbla'an. Hwēna zi mo jal-jala sa ta gwese zaher, hēndep sa tangan taman kinil. Hwēna zao sa Alap mo jala hatazimzir.” - ³² Hen karek gol gwen zi darena man deisyak– apdekam de

Yesus mae han tameran hap. ³³
Lang tek bosena Zi Nol Swrak kim
yaing gwesek, zao zep jana nabare
zini Yesussu te-lidak sonnak makan
daink. Karek gol gwen zi darena insa
hen man makan nosoink— ahana
Yesus mo dam taha san dekam, ahana
irgwa taha san dekam. [³⁴ Yesus ki
zep ola gu soneka, “Bian, zini an zen
Asa karek daran, zëno mae mo
karekna ansa tap gulsuzim, sap zen
hom tame nu'in— an desa zëna syal
neibi'inye.”] - Jana nabare zini in ki
zep hwëna zëno pakeanna dobe abu
mo kim de zënaka dam tasik
gwibinkim kae nëblandak. ³⁵ In kim
ki zë kirekam lwa'ak, zini beya nik zë

hen kara dabi'ik. Yahudi mo mam-
mamna hen man zë durum gwehek.
Zen hen Yesussu anakan swrë da
gwe'ak, “Zen aha zi ensa ngaya ta
gwibirki. Zen de eiwa Alap mo Dam
Tasinni, Israelsa de Zen ngaya tabin
hip, ki Zen ki angkam Zënaka ngaya
tan!”⁻³⁶ Ki zep hen jana nabare zini
swrë da'ak. Zen anggur ho eteksa
noltrë seblazak,⁻³⁷ deban zep zë
nen seblak, “Eme eiwa Yahudi mo
teipsin zisi, emki enaka ngaya
tan!”³⁸ Te-lidak sonna iwe nol bol
tahan nakon man anakarekam de
alena makan nulink, “An zen— Yahudi
zi mo teipsin niye.”³⁹ Aha karek gol
gwen zini mensa Yesus mae han

makan dahirink, zen Yesussu anakan hen lamang ta'anaka, “Em san zisi de ngaya ta gwibin hip de Alap mo dam tasin Zisi hom?! Emki nänaka ngaya tabin!”⁴⁰ Aha zi nik zep jalse gweblaka, “Em san home Alapsa airibla'ara? Nöbe mae hap mes ki lwazimnin– tameran hap denaye.⁴¹ Hwëna nöbe nikip dena, nöre nik mo karek-karek nakon ki lwazimnin. An hwëna hom tangan karekna golka.”⁴² Ki zep Yesussu gubluka, “Asa enlala gwebla– Em de irik gin hip lwahal zankamye!”⁴³ Ki zep ding gulbluka, “Ee ama emsa gublu'an: Namen hë'ho gwibin langnak eban esa apdekam era.”Yesus

kim tilsikike:(Mat 27:45-56,Mrk 15:33-41,Yoh 19:28-30)⁴⁴ Yaklana kim bolak zauku, dekam zep tingare langna owas hap kawesik. Hëndep yakla nwena kim dan-ahannak zauku, dekam zep etan hleng gwék. -⁴⁵ Alap mo gol mwanak de kaen lilikin glaing-gling yawala dekam zep owas hap kalk neisik sonek. -⁴⁶ Yesus ki zep hwëna ol mamkam hërhe hanaka, “Bian, Èe ère mo angna eno tahanakë drë ne'an!” Kirekam kim gu aneka, ki zep hëndep tilsiki. -⁴⁷ Jana nabare zi mo mamna in zen zë kara ta'anka, dekam zep Alap mo bosena anakare ola ban teip gulsublu'anka, “Zini an eiwa kareksa de gol gwen srëmna.”

48 Zi beyam-byana men zen kara tan hap yaing gwezak, kim zë kirekam hla nuk, dekam zep go naban anakare enlala naban lwan dahak, “O ëe ba habë ola mas gul– zi dawemna insa de tan hapye!” 49 Ahakon men zen Yesussu nërgwë gwëk, hen we walya men zen Galilea kon ang nëblazak, zen langa nakon ëzau'uk. Dekon zep hen kara nu'ik– in zen ki zë lwa'akye. Yesussu kim nër dwanukke:(Mat 27:57-61,Mrk 15:42-47,Yoh 19:38-42) 50 Yahudi mo aha ëna Arimatea walya Yusup, zen zini dawem tanganna, hen zini man desa blikip neisik gweblak. Zen man tangan Alap de kitak nabakam irik

gölzin hap hohle gwe'anka. Zen sap Yahudi mo teipsin sinodenak de aha mamna, hwëna zen hom Yesussu de tan hap de ol aha-en gunnuk ola mas gulku. ⁵² Yusup ki zep Pilatus onak dep song gweka— Jesus mo tok naka dikim lo tasin hip de abe tan hap. Dekam zep gubluka, “Amki.” ⁵³ Dekam zep zizeryahe halka. Kaen ngap-ngap blalkam zep zitahaleka, ki zep hwëna kaso hul hamal gun ësenak zidre neka— aha zisi de zë drënen srëmnak. ⁵⁴ Yaklana in Jumatkam, hen man kam-en gwe'ak, zep Hari Sabatnak dikim hatan hap aha-ere jam maekam hom lwa'ak. -⁵⁵ We walya men zen Yesussu

Galilea kon ang nēblazak, zen man Yusupsu nērtrok. Kaso hula insa man hla nuk, hen zidrē nennak man kara dabi'ik. ⁵⁶ Ki zep lwan dahak, hwēna dekam zep irase dawem nabare kire-kirena hamal nuk— Yesus mo tok naka dikim dra tandan hap, hen ahakorena kaen mwa san de kang tanun hap. Hari Sabatnak, syala dekam man nolzausuk— men kirekam Musa titi ta gwibirkike.

1. + *Roma kim irik nik, Israel mo langna dua propinsi makan enlala neibik. Pilatus Yerusalem mo langsa Roma mo bose hap irik gilki. Hwēna Roma mo teipsin*

*tangan zini Herode'a dam tasiki–
Galileasa de irik gin hipye. Pilatus
zen sap Roma wal, hwëna Herodes,
zen Galilea mo lang nakorena.*

2. + *Orep tangan kim Lukas mo alena
ansa etan ale nul gwek, aha zi mes
yap ayat 17na ansa mas gulku:
Paska yaklana men kiye, Pilatus
dekam man bwinak de zini gwis
gwe sone gweka– tingare zi mo ol-
gun sun.*

3. + *Roma kim irik nil gwek, karek
gol gwen zisi de tanna, desa man
te-lidak sonnak makan dabirin
gwek. Yesus ensa hom ki nëblak.*

4. * **23:30** *Hos 10:8, Why 6:16*

5. + *Yesus awe te ësesena hen
sasanna gubiridaka, hwëna*

*enlalana man apde nē'an– men
kirekam Orya olkam nen gwibirin
“jalsa de tame gun srēmna” hen
“jalsa de tame gunnu.”*

6. + *Yesus mo ola ansa emki Mzm
22:19nak hlaun. Hwēna ola in zen
Lukas zēn hom yap ale gulku. Sap
men zen orep zēno ola ansa etan
ale nul gwek, ahakon hom ale nul
gwek. In zep angkam enlala nei
gwibirin, “San ha ahakore nik lun
tangan mas nuk.”*

7. * **23:35** *Mzm 22:7-8*

8. * **23:36** *Mzm 69:22*

9. + *Amos 8:9*

10. * **23:45** *Kel 26:31-33, 36:35, Ibr
9:2-8*

11. * **23:46** *Mzm 31:6, Kis 7:59*

2. + *Yahudi mo Hari Sabatna, Jumat mo yakla dum gwehen nakon naît gwibik, hëndep Sabtu mo yakla dum gwe hennak zausuk gwek.*

24 Yesus kim tin nikon ngaya gwekake:(Mat 28:1-10,Mrk 16:1-8,Yoh 20:1-10)**24**¹ Hari Minggukam kak tangannak, ki zep we walya in sek gwek— Yesussu men zao nën nekke, desan dep. Irase dawemna bare kire-kirena insa hamal nuk, desa man kap dak. ² Kim yaïng gwek, ki zep hla nul kinik, “Lilikin hip de kaso yala insa mes irhi nul kinil.” ³ Kim zë bitï gwek, hwëna Bian Yesus mo tokna hom zë hla daonk. ⁴ In kim zë ëzau'uk, dekam hom anakan dam nulsu'uk, “An banakarekam zë lwal?” Ki zep zë hwëna mumuk ennak zi darena zëno mae mo alpna jo kë zaka. Zëno nik mo pakeanna angtan-

angtanna— san de nglï angna kiye. ⁵
Ki zep zë mamkam äairi'ak, dekam
zep kamanak ëutuk gwehek. Zi
darena in zao zep enbiridaka, “Em ba
habe ngaya Zini insa tïn zi kang gul
gwennak lëbla'an? ⁶ Zen awe hom.
Bian Alap mes tïn nikon ngaya tala.
Emki ëenlala gwen— mensa Galileak
anakan emsa tawa ta gwibirkike, ⁷
‘Ngatan zi mo lang nakore Zi
Tanganna Asa sa karek gol gwen zi
mo tahanak dep tapbla dazim. Zen sa
Asa te-lidak sonnak makan dain.
Hwëna yaklana dan-ahan, dekam asa
etan tïn nikon ngaya gwer.’” - ⁸ We
walya in dekam zep enlala neibik—

Yesus mo tawa tabinni insa.⁹ Kim lwan dahak, dekam zep in zen seblaskam zëre hon ang ta gwek, hen zëno mae mo ahakorena, desa kitak donbiridak.¹⁰ In zen donbirida'ak, zëno mae mo bosem-sena, Magdala kore wenya Maria, Yohana, hen Yakobus mo anena Maria. Ahakore we walya hen ki— in zen sek gwekye.

¹¹ Hwëna zëre hon de ang ta gwen wenya in hom daïblïbiridak. Man enlala neibiridak, “An man ëmamak gwe'an.”¹² Hwëna Petrus ki zep luweka, hëndep ki zep hluweka— men zao nënnek, desan dep. Kim zë hata naka, ki zep huwe hanankam ake inki, hwëna kaen ngap-ngap enna

insa zep zë hlaul inki. Ki zep enlala topse gwen naban etan lwa halka. Yesus kim zi dare naban Emaus san dep zisong gwekake: (Mrk 16:12-13) ¹³ Yaklana inkam, aha zi darena men zen hen seblaskam de Yesus hon ang ta gwen wenya ban apdekam lowe he'ak ki zep song ë'anka— ëna Emaus sun dep. Zen Yerusalem kon langana seblas kilometer enkam. ¹⁴ Zen man lonnara'anka— tingan in zen ki zë jowekke. Hwëna Yesus Zëna dekam zep teisyalahe zaka, dekon zep apdekam zisong gweka. ¹⁶ Man sap hla laka, hwëna banakan mes yap zë gweizimki, zep tame la srëm gweka. ¹⁷ Ki zep Yesus

takensizimki, “Em ba olsae lonnara sara?” Dekam zep nwe-mase dowe hanan naban yausuku. ¹⁸ Zi darena in ahana bosenä Kleopas. Zen zep takensiblika, “Em san an aha-en zen mes yap?— ola ansa de san srëm naye. Kitak Yerusalemk de lowehen wenya mes ëtawa gwek— in zen ki nër hom jowekye.” ¹⁹ Dekam zep ding gulbluka, “Ba zë jowek?” Ki zep hwëna ding ulblika, “In zen Nazaret walya Yesus hon jowekke. Zen Alap mo olsa de ayang gul gwen zi. Zëno syala man tangan soson gwe-gwek, hen zëno ola man sam gwesik gwek— Alap mo nwenak hen tïngare zi mo nwenakye. ²⁰ Hwëna nëno mae mo

sinodenak de teipsin-teipsinni, hen Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna dekam zep tan hap nenblak, in zep händep Roma mo jana nabare zini te-lidak sonnak makan daink. ²¹ Hwëna ëe mesë enlala ë gweblak, ‘An zen sa Israelsa hil gil sonera!’ Tan hyanak, namen yaklana mes dan-ahan nër. ²² Hen namen kaknak ëe we walsaë auna ohlobiridal– aban mae de Yesus hon ang ta gwen we walsya. Zen yakla hata sezan naban sek gwer– men zao nër dwanukke, desan dep. ²³ Hwëna zen hom zë Yesus mo tokna hla dal. Zen zep asa nenbiridazal, ‘Ëe Alap mo dam taha nakore zisië nwe nik de

ëlirisin gwenkam aker. Zen man asa enbiridala, “Yesus mes ngaya gwera.””²⁴ Abon mae onakon ki zep zi hwëna nolësal kinil– zën de hen hlaun hup. Ki zep zë hla nul–men kirekam we walya asa nenbirida zalye. Hwëna zen hen hom zë Yesussu hla dal.”²⁵ Yesus ki zep ding gulzimki, “Em in enlala joblotopna! Em bëjen em nabakam laïblïbin– mensa Alap mo ol ayang gul gwen zini tawa da gwibikye.”²⁶ Zen man tawa da gwibik, ‘Alap mo dam tasïn Zini, zisi de ngaya tabin hip Dena, zen nonol kareksa de goltowen. Ki sa hwëna hyanak teipsïnkïm nikiri.””²⁷ Ki zep tïngan

srip gulsuzimki— ola mensa zëre hap dena ale nul gwekye. Nonol Musa mo ol ale gun nukon kon gwisibir hanaka, hëndep Alap mo ol ayang gul gwen zi mo alesa srip gulsuzimki.

-28 Ëna men zao dep zi darena in song ë'anka, zëwe kim ëgolek de gwe'ak, hwëna Yesus dekam zep ëna insa de tamaran makan sap gweizimki. ²⁹ Hwëna man titi laka, “Bahem tamaran. Aban mae neik truwek. Angkam man kawen hap golek de gwe'an.” Zao zep ki hëndep seweka. ³⁰ Kim tembane hap teinikin anak, Yesus ki zep rotina gul ineka, ki zep Alap hap rotina in hap dawemna golblaka. Ki zep ahap gul

guku, dekam zep zëbe nikip dena teisyazimki. ³¹ Hëndep dekam zep zëno nik mo nwena hleng neizimk, “O an Yesus suke!” Hwëna Zen dekam zep zëno nik mo nwe nakon aya gweka. ³² Zao zep zënaka enzimki, “Ëe ëre mo ennak ben-ben nakaë eisbirzir– in kim Zen Alap mo ola nöp oranak srip gulsuzim song gwesan zalaye.” ³³ Ki zep hëndep lu këka dekam zep kam etan Yerusalem san dep ola halka. Zao zep etan hla kulida'anka– seblas enkam de wenya insa hen ahakore naban, men deban mae zë apdenak lowe he'akke. ³⁴ Ki zep zi darena insa nen guzimk, “In eiwa, Bian Alap mes tin nikon ngaya

tala! Zen mes Simon hon Zënaka zertrëra!”³⁵ Zi darena in ki zep hen äisil eibirida'anka— men kirekam oranak zëbon nebon joweka, hen roti kwa-kwak gunnuk kim anakan tame laka, “An Yesus suke!” Yesus kim aumwa hap de ol zim-zimni golzimekike:(Mat 28:16-20, Mrk 16:14-18, Yoh 20:19-23, Kis 1:6-8)³⁶ Zen kim nama kirekam lonbirida'anka, dekam zep Yesus Zëna zëno mae mo ngirinnik etan jowe zaka. Zao zep gubiridaka, “Dawem. Em Alap mo taha terenake lowe he'an.”³⁷ Ki zep auna ehlok hen äairi'ak. Man tim dik, “An zi au!”³⁸ Hwëna ki zep gubiridaka, “Em

ba habe äairi'an? Bahem ätäibli srëm
gwen. ³⁹ Emki taha-tananak Asa hla
tan– dekam de Asa tame tan hap, ‘An
Zen tangan.’ Asa emki olk tan–
dekam eka Asa tame lak. Zi auna
hom eini hen danna– an kirekam Asa
hla lanan.” ⁴⁰ In kim kirekam
gubiridaka, ki zep zëre mo taha naban
tana naban zitreizimki. ⁴¹ In kim
isrip-sri hap ätäibli srëm gwe'ak hen
denggwanbla'ak, ki zep
takensibiridaka, “Eno mae mo
tembanena awe wëe?” ⁴² Ki zep
hogwe ang gun kwakna nolblak. ⁴³
Ki zep gul inki, ki zep hëndep zëno
mae mo nwenak twinbi'inika. ⁴⁴ Ki

zep gubiridaka, “Ëe men kimë nama emsa golëlowehe gwek, Ëe sap mesë dekam hamal hap emsa anakan gubirida gwek, ‘Abe hap dena mensa kitak ale nuk, Musa mo olak, hen Alap mo ol ayang gul gwen zi mo olak, hen Mazmuruk, zen kirekam sa ki hëndep lwal.’”⁴⁵ Kirekam kim gubiridaka, dekam zep zëno mae mo enlalana Alap mo olsa dikim tame gul gwen hap ngatan tazimki.⁴⁶ Zao zep gubiridaka, “Alap mo olak man ale nuk, ‘Tingare zisi de ngaya tabin hip de Zini, Zen nonol kareksa sa goitowera, hwëna yaklana dan-ahan ki sa etan tin nikon ngaya gwera.’⁴⁷ Hen man ale nuk, ‘Zëno bosekam sa

tingare zi ausu hap ol dawemna nolzim halada gwer– zen dikim zëre mae mo karek-karek nakon ëhalen hap, hen zëno mae mo karek-kareksa dikim tap gulsuk gwizimdin hipye. Nonol tangan Yerusalem kon sa kon neisibir hanal.’ ⁴⁸ Em an zen– nonol

gol halada gwen hap de wenyaye. ⁴⁹

Ëe asa ep zer sonezim– mensa ano Bianna emsa gu-gubirida gwekake. Ëna an en kon ësblak– hëndep Alap onakore sosonna in de ebon mae onak ing gwe he'an zaka.” -Jesus kim sewe sekake:(Mrk 16:19-20,Kis 1:9-11) ⁵⁰

Aha yaklakam ki zep Yesus golësek gweka– hëndep Betania. Zao zep tahana teisyä ineka, ki zep zë anakan

dawemna golzimki, “Amki Alap onakore dawemna hla kul gwek.” ⁵¹

In kim ki zë kirekam gweibirida'anka, ki zep zë hëndep Alap zer ine halka.

⁵² Dekam zep bokle kom soblan naban bosenana teip nulsu'ak. Dekon sërkan de isrip-sri naban zep Yerusalem san dep lwan dahak. ⁵³

Zao zep Alapsa de isrip-sri gwe-gweblan hap Alap mo golak hen-henkam lowehe gwek. Yohannis Yohannis Yohannis Yoh Yes us hup de Ol Dawemna mensa Yohannis ale gulkuke

1. * 24:7 *Luk* 9:22, 18:31-33

2. * *24:27 Ul 18:14-20, Mzm 22, Yes
53*

3. + *Yoh 14:16-17, 15:26, 16:7-10,
Kis 1:4-5*

Yohanis

1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1
1	1	1	1	1	1	1	1	2	~~0~~	1
2	3	4	5	6	7	8	9	0	1	

11¹ Ol aïsili an Kristus Yesus hup dena. Nonol lone sennak, okamana ansa de yang gulsun srëmnak, Zini in mes gwëka. Zen Alap han ë gwëka, hen Alap han man apde ëka. Zëno bosena “Alap onakore ëngaya gwen hap de Ol.”² Zen nonol lonesen nakon Alap han ë gwëka.³ Zen Zen kitak Alap mo gun sun yang tasibirki, hen hom tangan— aha mo yang gulsun nuye.⁴ Ëngaya gwen hap de ausuna zen Zëbon onak. Zep zini ëngaya gwen hap dena Zëbon en nulin gwenan, dekam zep enho nakon ëngatan gwe-gwenan.⁵ Zëno ngatanna in okama kawesinnik awe

zıl ine gwenan. Kawesinni man sap ngatanna insa husus gwe-gwibirin, hwëna ber-ber gunnu banakan dep?

-⁶ Ki zep hwëna Alap zini zer soneka, bosenä Yohanis.⁷ Zen ngatan nabare Zini in hap de olsa tîngare zi hip golngeir guzim zika-dekam de zëno ol toran nakon taïbliBlan hap.⁸ Yohanis zen ngatansa de golzimdin hip de Zisi hom. Zen hwëna zëbe hap de olsa de zi hip ayang gul gwizimdin hip de zi.⁹ Dekam tîngare zi hip de ngatansa golzimdin hip de Zini man hatan hap golek de gwe'anika.¹⁰ Zep ëngaya gwen hap de ola bare Zini in

okamanak awe orep mes gwëka. Zen sap Zen okamanak de zisi yang tasibirki, hwëna hom tame dak.¹¹ Zen zëre mo hlil irin zini Israel hon hata zaka, hwëna beya nik hom neirink.¹² Hwëna men zen en daïblïblak, zen en zep neirink. Zëbe mae en hap zep dekam de Alap mo walas hap ëjowen hap dena golzimki.¹³ Zen auhu-kama zi mo wë tan en nakon hom Alap mo walas hap ëjowek, ahaksa zi zëre mae mo dwam gwibin nikon, ahaksa zi mo syal gwibin nikon. Hwëna Alap Zën zëre mo walaskam dikim ëliwehen hap kwang guludaka.¹⁴ Zep ëngaya gwen hap de ola bare Zini in zi

tangan hap jowe zaka, händep nēban mae golëgwë gweka. Ëe ama Desa anakan kara la gwek, “Eiwa, zëno sosonna ngatan zi mo lang nakorena. Sosonna in Bi zem onakorena, sap Zen an Zen— zëre mo Tane aha-ere naye. Zen taïbliëlan tanganna hen kwasang-kwasang enna.”¹⁵ Yohanis kim hla taka, dekam zep zëbe hap dena ol mamkam anakan gubiridaka, “An Zen— asa de zertrozan Zi niye, mensaë anakan gubirida gwekke, ‘Men Zen de asa zertro'an zaka, Zen mamna. Ëe an betekna. Sap asa de jaha gwen srëmnak, Zen orep mes gwëka.’” Kirekam Yohanis ol mamkam gubiridaka.¹⁶ Alap mo

Tanena in, Zen kwasang-kwasang enna, zep Zen etan-etankam nēbe mae hap dawemna gol gwizimnira.

¹⁷ Sap Alap onakore tīti tabin ola, zen Musa Bak nēp ayang gulzimki. Hwēna Alap de nēsa totoresa kwasang gwibirida gwen hap de ol dawemna, zen Kristus Yesus nēp golhatazim zika. Ol dawemna in, zen eiwa de tangan naye. ¹⁸ Zini hom tangan Alapsa hla dak. Hwēna zēre mo dang tininak de Tanena, men Zen aha-en zēre mo alpna gwē gwenda hen apde ēka, Zen mes Bi zikhip dena nēbe mae hap ayang gulzimki. Zen hen ki Alap. Yohanis kim orana sal ta gublu zakake:(Mat 3:1-12,Mrk 1:1-

8,Luk 3:15-17)¹⁹ Yohanis kim hamal hap tonbirida gweka, dekam zep Yahudi mo mam-mamna Yerusalem kon zini lup nul sonek—zen de Yohani'i takensiblin hap. Zen Alap mo golak de syal tan zisi hen Lewi Bak mo ausu nakore zisi lup nul sonek. - Kim yaing gwezak, ki zep dakensiblik, “Em san ha an Zen?—mensaë kara ë gweblananye.”²⁰ Yohanis dam-dam enkam zep zënaka kira taka, “Ëe an nënaka de ngaya tabin hip de Zisi hom.”²¹ Ki zep etan dakensiblik, “Ki em nara mo weinak dep de zi? Em san ha diki Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zini Elia Bak Swe? Hwëna

angkam Yohanis mo bosekame etan hata'an zala.” -Ki zep ding gulzimki, “Ëe an zëno weinak dep hom.” Ki zep etan dakensiblik, “Ki san ha em Musa mo weinak dep de Alap mo olsa ayang gul gwizimdin hip de zi?” -Ki zep ding gulzimki, “Kirekam hom.”²² Ki zep dakensiblik, “Ki em an nara mo weinak dep dena? Em de enaka kira tan srëmkam, ki hwëna men zen asa lup nul sonek, ëe banakan asa enbiridal?”²³ Yohanis dekam zep Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zini Yesaya Bak Swe mo ngein sin dep de ol hli yulzimdin nikon ding gulzimki, “Ëe an‘zi srëm lang nakon de anakan

taken gwen hap de zi, “Haen, nère mae mo Teipsinni kip nen orasa damdam tablan— desan deka hata zaka.” -

Ano syala kirekam.”²⁴

In zen takensiblin hap yaing gwezak, ahakon hen Farisikam de gubirida gwen zi hon de biti gwenna. -²⁵

Zen dekam zep dakensiblik, “Ki hwëna em ba habe baptis ta gwibi'ira?— sap em ngaya tabin hip de Zisi hom, hen Elia Bak Swe ne Musa Swe nik mo weinak dep de zisi hom.”²⁶

Ki zep ding gulzimki, “Ëe an weyakamë baptis ta gwibi'in, hwëna eno mae mo ngirinnik ki gwë'ara— Mensa ena tame la srëm gwe'an.”²⁷

Zen asa zertro'an zala. Hwëna ëe an dawem naka hom—

Zëbon onak de babu gwen hapye. Sap zëno tana maesa de ngan sosublunna, ëe toton bëjënë.”²⁸ In kitak Betaniak ki lwak, weyana Yordan mo yakla hata sezan san de ënak. Yohanis zen zëwe baptis ta gwibirki. Yohanis kim Yesussu hla ta gukuke:²⁹ Ka'ankam, ki zep Yohanis Yesussu hla ta guku, ki zep gubiridaka, “Ëre wakë emki hla tan. Zen in Zen– Alap mo Domba Tane naye. - Zen Zen sa Zënaka sosok tala– tïngare okamanak de zi mo karek-kareksa dikim ngan gulsuzimdin hipye. ³⁰ Zen in Mensaë anakan emsa gubirida gwëk, ‘Asa de zertrozan Zini, Zen mamna. Ëe an betekna. Sap asa de jaha gwen

srëmnak, Zen orep mes gwë gweka.’

³¹ Ëe homë menkam anakan tame ta'ak, ‘An Zen– nësa de ngaya tabin hip de Zini inye.’ Hwëna Alap asa baptis ta gwibin hip dam tasiki–dekam de Desa Israelk de zi hip zertreizimdin hip.”³²

Hen Yohanis insa hlaulku zen dam-dam enkam anakan tonbiridaka, “Ëe ama Alap mo Enhosa hla taser. Mawana ohola mo kim ati gwesan zala, ki zep hëndep ing gwe heblan hap Zëbon zau zula.

³³ Hwëna Alap mes asa hamal hap anakan gu-gubluka, ‘A dekon esa tame tala: Men Desae hla ta'anka ëre mo Enho de Zëbon dep ati gwennak hen ing gwe heblannak, Zen Zen sa

hwëna ëre mo Enhona inkam baptis ta gwibiri.’³⁴ Ëe hwëna namen mesë ëre mo nwekam hla tal, zen in zebë damnak anakan kira gwe'an, ‘In eiwa, Zen Zen– Alap mo Tane naye.’” Yesussu kim zini nonol tanganna ang nëblakke:³⁵ Ka'ankam etan baptis ta gwibin zini Yohanis zao gwë'anaka. Ëe hen zëre hon de ang ë gwen zi darena zaoë ë'ak. -³⁶ Dekon zep Yesussu tamarannak kara ta sone'anaka, dekam zep etan gubiridaka, “In Zen– Alap mo Domba Tane naye.”³⁷ Ëe kimë kirekam asalblak, dekam zebë Yesussu ang ëblak.³⁸ Asa kim ake guku, ki zep

lero gwizimdin niban asa takensizimki, “Em basae leibi'ira?” Ki zebë ding ulblik, “Rabi Bak, eno gwë gwenna endawe?” “Rabi”kam de olgunnu, zen Ibrani olkam. Zëno enlalana “guru.”³⁹ Dekam zep asa ding gulzimki, “Haen. En esa ki zë hla kuli.” Dekam zebë ang ëblak, hen ama zëno gwë gwenna hla kuk. Yakla nwena dekam san ha empat enkam, kam-en. Yaklana dekam zep asa zigwëka.⁴⁰ Ëe in zen Yohanissi asalblak hëndep Yesussu ang ëblak, aha zini in mo bosena Andreas Bak. Andreas in, Simon, aha bosena Petrus mo oso.⁴¹ Zen ki zep nabal-bakam aya zemka duweblaka, ki zep

gubluka, “Ëe mesë Mesia'a
ërtowenan!” “Mesias”kam de ol-
gunnu, zen hen Ibrani olkam. Yunani
olkam enlalana “Kristus,” hen zëno
enlalana, “Alap mo zer sonenna-
Israelsa de Zen ngaya tabin hip.”⁴²

Andreas ki zep Yesus osan dep kwang
tahal zaka. Kim zerhata zaka, Yesus
ki zep zë nwekam srap tasiki, zao zep
gubluka, “Em in Simon Bak, Yohanis
mo tane. Hwëna Ëe ama emsa bosa
ta'an ‘Kefas’kam.” “Kefas”kam de
bosena in, Ibrani olkam enlalana
apdenak— zëre mo Yunani olkam de
bosena Petrus hunye. Zëno enlalana
“kaso yawal.” Yesus kim Pilipus ne
Natanael neka kwang sokake:⁴³

Ka'ankam ki zep Yesus Galilea mo lang san dep de song gwen hap dwam gwe'anka, ki zep hëndep song gweka. Zao zep Pilipus Baksa zertoweka, ki zep zë gubluka, “Em Asa ang gwebla.”⁴⁴ Pilipus in Betsaida wal, hen Andreas ne Petrus ne zao hen ë gweka.⁴⁵ Pilipus dekam zep hwëna Natanaelsa duweblaka, ki zep zë gubluka, “Ëe mesë ertowenan— Zini mensa Musa zëre mo titi tabin olak hamal hap zëbe hap dena ale gulblukaye, hen mensa Alap mo olsa de ayang gul gwen zini nen guk gweblakye. Zen Nazaret wal, bosena Yesus, Yusup Bak mo tane.”⁴⁶ Ki zep Natanael weha ol makan ding

gulbluka, “Nazaret walya san ha ki?—
dawem naye.” Ki zep ding gulbluka,
“Haen, en neik ki zë hla ta.”⁴⁷

Yesus onak kim zerhata'an zaka, ki
zep gu-gubluka, “An Israel wal
tangan. Hwëna zëbon onak hom— zisi
de yane-ne tan hap de enlala
naye.”⁴⁸

Ki zep Natanael
takensiblika, “Em banakane asa tame
tala?” Ki zep ding gulbluka, “Ëe mesë
emsa hla tal— Pilipus de emsa kwang
tan srëmnak. Tenya ara mo ausunake
nikin sira.”⁴⁹

Ki zep ding gulbluka,
“Guru, Em in Alap mo Tane! Em in
Israel mo teipsinni!”⁵⁰

Yesus ki zep
ding gulbluka, “Na-en tangan ba habe
asa taïblïbla'ara?— owas betek tola an

en hapye. Sap Ëe anakare enkamë emsa gublul, ‘Ëe ama emsa tenya ara ausunak hla tal.’ Hwëna em etan mamkam de owassa esa kara guluda gwera– dekam tangan de dawemkam Asa taïbliëlan hapye.”⁵¹ Ki zep hwëna gulk sun de ol blaorankam kitak asa gubiridaka, “Eiwa tangan nakaë emsa gubirida'an: Em esa nglisa talusun nuka hla laser, hen Alap mo dam taha nakore zini ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna - Abon osan sa tatak gwese gwer, hen Abon osan sa atiti gwe-gwezal.”

1. * *1:5 1Yoh 1:1-5*

2. + *Alap mo golak de syal ta gwen zini, desa Amber olkam “Imam”kam nenbirida gwenan. Zen zen Yerusalemk de Alap mo golak Alap hap domba-sapina tru dasik gweblak. Israel zi mo ë-ënak de but srëm gol-golak, zao bëjen ba maena Alap hap tru tasik gweblan. Diki Yerusalemk de Alap mo gol ennak, zao en dep zep lup nulhal gwezak. Hen totore zini bëjen tru ta seblan. Mensa Musa aha-ere zi ausuna dam tasibirki–Harun Bak mo auyan-tane walya, zen diki zen en tru dasik gweblak. Zen hen domba-sapina in mo kala Alap hap noltrë gweblak– men kirekam Musa mo titi tabin olak*

lwakke, dekam de zëno mae mo karek-kareksa Alap ngan gulsuk gwizimdin hip. Zep Alap mo golak de syal ta gwen zi mo syala, zen kitak de Yahudi zisi de mas gwibirida gwen hap dena— Alap dikim zëno mae mo karek-kareksa tap gulsuk gwizimdin hip. Lewi Bak mo ausu nakore zini, zen hen Yahudi zi mo aha zi ausu, hen zëno mae mo syala, Alap mo golak de syal tan zi mo tahasa de tri so gwizimdin hip.

3. + *Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zini Maleaki Bak ngein sin dep denaka anakan ayang gulzimki, “Elia Bak Swe etan lamkam sa lwahal zala.*

Dekam Bian mo zisi de klis gun hup de yakla yawalak sa nabakam hatal.” (Mal 4:5-6)

4. * **1:21** Ul 18:15-19

5. * **1:23** Yes 40:3

6. + *Farisikam de gubirida gwen zini, zen Yahudi zi mo aha hlikna, hen zen Yahudi mo auyan-aza mo jalse gwen olsa anakan tatete nul gwek, “Bahem gulmurun.” Zen hen man anakan ëbolamda gwe-gwek, “Ëe en ama dawemkam Alap hon ëtal gwesi'in.” Zep zen hen man Yesussu baes nëblak– kim anakan hla dak, “Desa beyakam ang nëbla'an.” Sap Yesus Zen Farisi walsya hom. Yohanis mo ola awe dam gulsunnu dan-dan: Ahana,*

“ahakon hen Farisikam de gubirida gwen zi hon de bitigwenna,” ahaksa, “In zen dakensiblik zen Farisikam de gubirida gwen zi lup nul sonek.”

7. + *Yohanis kim Yesussu anakan gubluka, “Zen in Zen– Alap mo Domba Tane naye,” dam gulsunnu zen a kirekam mo: Yahudi zini dombasa Alap hap tru dasik gweblak– dekam de zëno mae mo karek-kareksa Alap ngan gulsuzimdin hip. Zep kim Yohanis kirekam gubluka “Alap mo Domba Tane”kam, zen man dakasti'in, sap Alap man Yesussu zerguku– domba tane makan de tingare zi mo karek-karek hap de tan hap.*

8. + *Yohanis, men zen bukuna ansa syal gwibirki, hom damkam zère mo bosenä ayat 35-40nak awe ale gulku. Hwëna zi darena in kon ahana zën mes yap, sap Yohanis kirekam zère mo surat ale gul gwennak zère mo bosesa golzabe gweka. Mae hap mes yap bose zemka ale gul srëm gwe-gweka-dekam de aha zi zënaka enlala gweblan srëm hap, “Zen bolte-boltena.”*

9. + *Yesus kim okamanak gwë gweka, Zen man Zënaka “Anak Manusia”kam gu gweblaka. Hwëna walaskam de enlalana zëwe hom. Ibrani olkam zëno enlalana “zi tangan.” Yesus mae hap*

kirekam Zënaka bose taka: Sap Zen man enlala gweka– mensa Daniel Bak zëbe hap dena hamal hap Dan 7:13-14nak ale gulkuke. Sap Daniel man nwe nik de lirisin nëblankam “zi tangan” makan Yesussu ngatan zi mo langnak hla ta seka– Alap kim Desa Zen de kitak teipsibiridan hap gublukake.

2 Ëna Kanak de we-zi dare oto
sonnak kim Yesus ang

gwekake:**2**¹ Yaklana dan-ahan,
dekam zep langna Galilea mo aha ëna
Kanak we-zi daresa oto noso'ak.

Yesus mo anena man zë ang gwek.²

Dekam zep Yesussu hen nenblak—
Zen de hen zëre hon de ang ta gwen
wenya asa golëang tan hap.³

Anggur hona kim tap gwizimki,
Yesussu ki zep an zem gubluk,
“Anggur hona mes tap

gwizimnira.”⁴ Ki zep ding gulbirki,
“Anyan, em bap kirekam Asa
gublula. Sap Ëe dikim ëre mo sosonsa
goltreizimdin hip denak hom am

zau'un.”⁵ An zem ki zep gola iwe de babu gwen zisi gubiridak, “Ano tanena an de emsa ba mae hap gubiridanna, zen hëndep kire enkam syal eibik.”⁶ Gola iwe kasokam de drem yawal-yawala ki ërlwa'ak-enam enkam, seratus liter mo dena. Zen weyasa zë hamal da gwibik-tembane tankam dikim Yahudi mo auyan-aza mo ëpba ol san tahasa su tablanda gwen hap, hen piring-moksa de zë os-os ta ine gwen hap.⁷ Yesus ki zep gubiridaka, “Drem-dremna ansa hokam beya labik.” Dekam zep hona tutu dak, hëndep dremna in man ësuwehe kinik.⁸ Ki zep etan gubiridaka, “Men zen tagal gwenna

awe nol gwe'arake, emki zëbe hap zeisirbli hanan.” Ki zep hëndep nyeisirblihak.⁹ Hwëna dremnak de weyana in mes anggur ho hap ëjowek. Tagal gwen hap de nol gwen zini in kim akasibirki, zen hom anakan tawa gwibi'inka, “An owas hap ki lwanan,” hwëna babu gwen zini in, zen en mes sap tame nuk. Ki zep we gon hap de zini insa kwang taka,¹⁰ ki zep gubluka, “Tembane yawalsa de syal gwibinnik, diki anakan syal nei gwibirin: Nonol te-ala mamkam de anggur ho dëreksa de golzimdin. Hwëna kim dërek wenya insa sowe henkam otdebinni, dekam sap de lun kon totore anggur hona

golzimdin. Hwëna em an dërek wenya ema lam gulu– lun kon de hwëna kae gwibir-zimdin hip!”¹¹

Zen zen Yesus mo nonol owas syal gwibin niye– kim langna Galilea mo ëna Kanak nonola zëre hap dena goltreizimki. Zen zëwe zëre mo ngatan zi mo lang nakore sosonna nonola goltreizimki. Zen dekam zep zëre hon de ang ta gwen wenya nonol sap daïblihlak.¹² Kim hya gwesik, Yesus ki zep Kapernaum sun dep golëtine gweka– an zem, oso wal zem, hen ëe zëre hon de ang ta gwen wenya ban. Zao mingguna san ha aha-en mes yap asa golëlowe heka. Yesus kim pasar zini Alap mo

gol tēm nakon golëalsa sonekake:
(Mat 21:12-13,Mrk 11:15-17,Luk
19:45,46)¹³ In kim Yahudi mo yakla
yala Paskanak - golek de gwe'ak,
dekam zep Yesus Yerusalem san dep
asa golëzahe gweka.¹⁴ Alap mo gol
mwanak de teksonnak ki zep zini
hlauluda'an haka— men zen sapi-
dombana, hen mawana te-ala hap
lirak da gwibikke— dekam de aha zi
desa Alap hap tru tasik gweblan hap.
Hen men zen Roma mo te-ala hap
Yahudi mo te-alasa lirak da gwibik,
zen hen zao teinikin'ik. Meja-mejanak
te-alasa naitblin da'ak. -¹⁵ Ki zep
dokot hak-haksa siri tasiki— dekam de
sapi-dombana insa lek-lek tabin hip,

dekam zep tingan golëalsa sonebirki. Te-ala lirak ta gwibin meja-mejana man yal tazimki, hëndep te-ala kasona man sekwak tabir-zimki. ¹⁶

In zen mawana lirak dabi'ik, desa ki zep gubiridaka, “Mawa om ansa dekam kap ul inehak. Ano Bian mo gola ansa bahem pasar hap li yul sone gwen.” ¹⁷ Ëe zëre hon de ang ta gwen wenya, ëe dekam zebë enlala eibik— mensa Alap mo olak anakarekam ale nukye, “Ëe Alap mo golsaë dawemkam anakan enna lwa gwibirin, ‘Bap zen zini kun gun.’ Zen in zep de jal hap sa Asa karek dal.”

- ¹⁸ Yahudi mo nol-nolik zep hwëna nenblak, “Nara ebe hap golblaka?—

dekam de Alap mo gola ansa wet gulsun hupye. Ki abe mae hap emki owassa syal gwibir-zimdin— ëe akakim anakan emsa tawa ëblak, ‘Alap eiwa mes kirekam de syal gwegwibin hip dena ebe hap golblaka.’”¹⁹ Ki zep ding gulzimki, “Em gola ansa dri kulsuk, hwëna Ëe asa dan-ahare yaklakam etan taul.”²⁰ Ki zep ding nulblik, “Alap mo gola ansa kim dauk, tahunna 46 enkam man-am altilsik, hwëna em ema gulu, ‘Dan-ahare yaklakam asa etan taul’!”²¹ Hwëna Yesus Alap mo gol tangansa de dri yulsun hup hom ki gubiridaka. Zen hwëna zëre mo tim hip denaka gulk sun ola

blaonzimki. ²² Zep Yesus kim tîn nikon ngaya gweka, ëe dekam zebë zëre mo ola insa enlala eibik. Dekam zebë hen Alap mo hamal hap de ol ale gun nuban Yesus mo ola ban

laïblizimk. ²³ Yerusalemk kim yakla yawala Paskanak gwë gwe'anka, zini beya nik daïblïblak, sap zen man zëno owas syal gwibinsi hla nul gwe'ak.

²⁴ Hwëna Yesus hom desa anakan taïblïbiridaka, “Zen eiwa Asa daïblïbla'an.” Sap Zen mes kitak tame tabirki.

²⁵ Zen zi mo enlalasa Zën hla ta gwizimki, zep Desa ba hap de anakan gublun hap, “Zini in karekna,” ahaksa, “Zen dawemna.”

1. + *Paskana zen Yahudi mo olkam enlalana “tamaran.” Zen dekam de enlala gwibin hip– in kim Alap mo dam taha nakore zini Israel mo gol-gola tamankake, Mesir mo gol-gol san de tilidan hap. Mesir mo nonol walasna dekam zep juwek. Owasna insa de hlaunkum, dekam zep Mesir mo teipsinni Israel mo zi ausu nakore zini insa gubiridaka, “Dikire sek gwek.” (Kel 12:1-51, Ul 16:1-8)*
2. + *Roma dekam Yahudi mo langnak irik nik, zep zëno mae mo mwin-mwankam de te-alana, Roma mo te-ala. Hwëna Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna man jalse neibirida gwek, “Roma mo*

te-alasa bëjen Alap hap golblan.”
Yahudi zini zep Roma mo te-alana
lirak da gwibik– Alap mo golak de
hatankamye. Hwëna zini men desa
Yahudi mo ëpba te-ala hap lirak da
gwibik, zen hwëna hargana man
mam nul gwek– dekam de zëre mae
hap aha hlik naka kap ta-in gwen
hap. Hen men zen aha kire-kirena
Alap mo golak lirak da gwibik, zen
hen man hargana mam nul gwek.

3. * 2:17 Mzm 69:10

3 Nikodemus kim Yesussu zini takake:**3**¹ Aha yaklakam ki zep Farisi walya Yesussu zini ta zaka, bosena Nikodemus. Zen Yahudi zi mo aha mamna.² Zen kam zini taka, ki zep zë gubluka, “Guru, ëe mesë emsa anakan tame lak, ‘Emsa Alap zer soneka— asa de tawa ta gwibin hip.’ Sap Alap de zisi zergwën srëmkam, zen bëjen owas-owassa syal gwegwibin— in kirekam em syal gwegwibi'iraye.”³ Yesus ki zep ding gulbluka, “Eiwa denakaë emsa gublu'an: Emsa de etan jaha gweblan srëmkam, em bëjen em Alap mo irik ginnik hatan.”⁻⁴ Ki zep ding gulbluka, “Zi mamna banakan de etan

jaha gweblan hap? San ha maka ki bongna etan an zik mo sopnak ing gwe he'ara?!”⁵ Yesus ki zep ding gulbluka, “Eiwa denakaë emsa gublu'an: Zini etan de jaha gwibiridan srëmkam, hokam de jaha gwibiridanna, hen Alap mo Enhokam dena, zen molya Alap mo irik ginnik yaing gwek.⁶ Zi mo jaha gweblanna, zen tim en naka, hwëna Alap mo Enho nakore jaha gweblanna, zen ang hap dena.⁷ Em ba hap de tenggwaran hap?— sap Èe ama emsa gublul, ‘Etan de emsa jaha gwibiridan srëmkam, em kitak bëjen Alap mo irik ginnik yaing gwen.’”⁸ Yesus ki zep ola gulk sun blaonblaka,

“Asesena ki totoresa tailisen gwenda. Auku enna kie asal gweblanan, hwëna anakare tame gunnu hom, ‘Asesena in dekon jowe gwenda,’ ahaksa, ‘Desan dep song gwera.’ Zen hen ki kirekam, Alap mo Enho nakore jaha gweblan naye.”⁹ Nikodemus ki zep takensiblika, “Ëe homë tame gu'un. Zen kirekam banakan sa jower?”¹⁰ Yesus ki zep ding gulbluka, “Em dwan Israelk de zi mo aha guru yawal sake, zep em ba habe insa tame gul srëm gwera?”¹¹ Eiwa denakaë emsa gublu'an: Ëe ëre hon de ang ta gwen wenya ban ëre mae mo tame gun nuka hen nwekam de hlaun nukaë tawa la gwibirin. Hwëna em

ere mae hon de ang ta gwen wenya
ban em molye ulink. ¹² Ëe kimë
auhu-kamanak denaka emsa tawa ta
gwibirin, em hwëna dekam home ano
ola laïbli gwibirin. Zep Ëe de ngatan
zi mo langnak denaka emsa tawa
tabinkim, em banakan dep?– taïblïbin
niye. Ebe mae hap gwa-gwa
tangeranna. ¹³ Sap zini hom ngatan
zi mo lang san dep sesek gwesek, hen
dekon hom atiti gwezak– zen de emsa
tawa tabin hipye. Hwëna Ëe ngatan zi
mo lang nakore Zi Tanganna, Ëe
dekonë ati gwezak. ¹⁴ Men kirekam
Musa Bak tembagakam de yang
gulsun wanyana tenyak gulk makan
gul inkike, sasa langnak in kim

golölowehe gwekake, - zen kirekam
sa hen ngatan zi mo lang nakore Zi
Tanganna Asa gulk makan dain— ¹⁵
dekakim tingan men zen Asa daibli
gwebla'ak, händep de gwën hap
denaka hla nuk.”An Yohanis, men
zen bukuna ansa syal gwibirkike, zëre
mo srip gulsun ol: ¹⁶ Alap man
okamanak de zisi sèrkam kwasang
gwibirida gweka, händep zep zëre mo
Tane aha-erena zer sonezimki—
dekakim tingan men zen Desa daibli
gwebla'ak händep denaban juwe srëm
gwek, hwëna händep de ëngaya gwen
hap denaka sa hla nul. ¹⁷ Alap zëre
mo Tanena in nësa de karek tabin hip
hom zer soneka, hwëna dekam de

Zëbon onakon nësa ngaya tabin hip.

¹⁸ Zini men zen zëre mo Tanena daïbli'bla'an, desa Alap hom karek tabin hip kalang gwibirida'ara. Hwëna men zen daïbli'bla srëm gwe'an, desa mes kareknak de kang gun hup kalang gwibiridaka, sap zen hom zëre mo Tane aha-erena daïbli'blak. ¹⁹

Zep a kire nakon sa Alap klis gulu: Zëre mo ngatansa de golzimdin hip de Zini mes sap okamanak hata zaka, hwëna okamanak de zini kawesinsi dwam nei gwibirin. Zen ngatan san dep de wet so gwe kinin hap man baes ta gwenan, sap zen karek-kareksa nol gwenan. ²⁰ Sap kareksa de gol gwen zini ngatansa man husus

nei gwibirin. Zen bëjen ngatannak
ëwet so gwe kinin– zëno mae mo syal
karekna insa de tame gulzimdin srëm
hap. ²¹ Hwëna men zen Alap mo
dwam gwibin sin ang ta gwenan, zen
Alap mo ngatannak ëwet so kinzi
gwenan, dekam zep anakan noltrë
gwenan, “Ano gwënna eiwa Alap mo
dwam gwibin sin lwa'an.”Baptis ta
gwibin zini Yohanis kim Yesus hup
dena kira gwekake: ²² Dekon aha
yaklakam, Yesus zëre hon de ang ta
gwen wenya aban mae Yerusalem mo
zi srëm lang san dep golësek gweka.
Zao holo tolkam asa golëlowehe
gweka, hen zini dekam baptis ta
gwibin hip yaïng gwe-gwezak. ²³

Dekam baptis ta gwibin zini Yohanis Swesa nama hom bwinak tak da in'ik. Zen dekam Aenonk hen baptis ta gwibi'inka— ë yala Salim golek denak, sap zëwe hona beyana. Zep zini nama zëbon dep yaïng gwe-gwezak— zen de zë baptis ta gwibin hipye.²⁵ Ki zep Yohanis hon de ang ta gwen wenya Yahudi wal bose zeban auyan-aza zik mo ëpba ola kon nërkeisa-keisa gwe'ak— mae hap: Diki a kire enkam nen taha maena su tablanda gwen— dekam de Alap mo nwenak ëkun gwen srëm hapye. -²⁶ Ki zep etan Yohanis osan dep lwan dahak, zao zep nenblak, “Guru, zini men zen weyana Yordan mo yakla hatase

zannak eban ë'anaka, mensa em asa gubirida gwekake, 'Zen Zen tangan,' zen hwëna angkam zisi beyakam baptis ta gwibi'ira. Angkam zini zëbon en dep tingan gwe'an. Nëbon mae hwëna man dan-en gwe'an." ²⁷

Yohanis ki zep ding gulzimki, "Zini bëjen banakare syal maena gul irin—Alap de golblan srëmkamye. ²⁸ Ena kie asa sane la gwek—kimë anakan gu gwekye, 'Ëe an Israelsa de ngaya tabin hip de Zisi hom, hwëna ëe an Desa de ngeir gubluzan hap de zi.'

²⁹ Yesus Zen we gon hap de zini men kiye. Hwëna wenya mensa Zen go'ara, zini men zen angkam Zëbon dep bitì gwe-gwe'an, zen zen. Ëe

hwëna men kiye— we gon hap de zini in mo wal bosena. Zep ëe ama sam gwesinin— anakan de akenkam, ‘Wezi darena in dawemkam ë gwe'an,’ hen ëe ama isrip-sri gwe-gwenan— ano wal bosena in mo olsa de sane gwe-gwenkamye. ³⁰ Zen diki Zen sa abon onakon teipsik zahera, hwëna ëe asa dowehe tiner.”Angkon an, bukuna ansa men zen syal gwibirkike, zëno srip gulsunnu: ³¹ Zini in zen gulk kon ati gwe zaka, Zen teipsinni. Hwëna okamanak de ësaltin zini, zëno mae mo enlalana hen ol toranna okama en hap dena. Ngatan zi mo lang nakore Zini in mantingan kwei-kwik gu'ura. ³² Zen

mensa Zëna zëwe hlaul gweka hen sane gwe-gweka, desa zep nësa tonbirida gwe'ara. Hwëna okamanak de zini zëno ola man hwa nulsuk gwe'an. ³³

Hwëna men zen en zëno ola nulin gwenan, zen en zep anakan eiwa nul gwenan, “Jesus Zen Alap mo Zer Sonenna.” ³⁴ Alap mo zer sonen Zini, Zen eiwakam Alap mo olsa ayang gul gwenda, sap Alap zëbe hap zëre mo Enhosa kitak zerblaka.

³⁵ Bian man Tane zemka dang tini ta gwenda, in zep Zen de tingan bi gwibin hip gubluka. ³⁶

Men nara Tane zem insa taïbliblanna, zen mes hëndep de ëngaya gwen hap dena nulin. Hwëna Tane zemka men zen de

betek nëbla srëm gwe'ak, zen molya
ëngaya gwek. Zen hwëna Alap mo
jalak sa hëndep denaban lowehe
gwer.

1. + *“Etan de jaha gweblan” hap de
ola awe, desa de dam gulsunnu
dan-dan, zep Nikodemus Bak dam
gulsuk srëm gweka. Aha dam
gulsunnu, etan de an zik jaha
gweblan hap dena– men kirekam
Nikodemus dam gulsukuye. Yunani
olkam aha dam gulsunnu hen, gulk
kon de jaha gweblan. Zëno dam
gulsunnu, Alap mo Enho de ing
gwe heblankam de wet gwesin, zep
de zini in ëse jaha gwen makan
nwe-mase gwen. Yesus Zen diki*

kirekam enlala gwibirki– ngatan zi mo lang nakon de jaha gweblansa.

2. + *Israel mo ausu nakore zini kim wanya de hit ti gwibin nikon juwe gwe'ak, Alap dekam zep Musasa gubluka– dekam de yang gulsun wanyasa te ik ginnik gulk makan gul irin hip. Kim wanyana insa kara nulse gwek, dekam zep wanya mo hit tin sang-sang nakon ödawem gwe-gwek. Emki Bil 21:4-9nakhlaun.*

3. * **3:25** *Mrk 7:1-4*

4 Yesus kim Samaria wenya ban ola

lon'akke:**4**¹ Farisikam de gubirida gwen wenya ki zep anakan ësak, “Yesus hon angkam beyakam bitì gwe-gwe'an, hen zëbon beyakam baptis ta gwibin hip sek gwe-gwe'an. Yohanis hon angkam man dan-en

gwe'an.”² Hwëna Yesus Zëna hom baptis ta gwibirki. Diki zëre hon de ang ta gwen wenya ëyë baptis la gwibik.³

Anakan kim salka, “Farisikam de zini mes kirekam emsa tawa nëblak,” Zen dekam zep Yerusalem mo lang nakon asa etan Galilea mo lang san dep golësek gweka.⁴

Orana in desanë sek gwek langna Samaria mo ngirìn kles san.

⁵ Ki zep Samaria mo ëna Sikark asa golëyaing gweka. Dekon golek—ngana mensa Auyan Yakob Bak orep tangan tane zem Yusup hup zerblakaye. ⁶ Ëna Sikark iwe hen ki, Yakob Bak Swe mo aili hona. Yesus man oranak sin gwe zaka, zep kim hata zaka, hëndep dekam zep aili ho alpna nikin ane zaka. Yaklana dekam bolak mes zauku. ⁷ Ëe zëre hon de ang ta gwen wenya mesë ëna iwe yaing gwesek—tembanesa de zë lop tan hap. Ki zep hwëna Sikar wenya blome naban hata'anzak—hona insa dikim zausul han hap. Yesus ki zep gubirki, “Abe hap nonol zausulblu ine.” ⁹ Wenya in ki zep

ding gulbluk, “Em in Yahudi wal syake, hen ëe an langna Samaria kore we. Zep em ba habe asa kirekam abe gulu?” Zen mae hap ki ding gulbluk: Sap Yahudi zini bëjen Samaria zi niban tahana golësëran-sëran gwen.

- 10 Ki zep ding gulbirki, “Alap mensa angkam golzim'ira, em home tame gu'ura. Hen em home Asa tame tala. Ki emaka Asa abe tala— hëndep de ngaya gwen hap de hosa de ebe hap golbin hip. Hen Ëe amaka ebe hap golbi'in.”¹¹ Ki zep ding gulbluk, “Bian, eno blomena hom, hen aïli hona an logok gwe henna. Em banakan molye zausulku— ngaya gwen hap de hona in saye.¹² Auyan

Yakob Bak tinkim aili hona ansa nebe mae hap hli tazimki, hen zena, walas zem hen zaho zem, zen dekore hosa notde gwibik. Em san ema enaka kil ti'ara?— ‘Ee an Yakob Bak onakon ama teipsi'in.’”¹³ Ki zep ding gulbirki, “Zi de aili hona ansa otde gwibinkim, zen sa etan eho-hole gwegwer.¹⁴ Hwena mensaë gol gwizim'in, zi de desa gul irinkim, dekam bejen etan eho-hole gwen. Hwena hona in zeno mae mo enho nakon sa ana gwese gwer, hendep zep sa hendep denaban engaya gwer.”¹⁵ Wenya in ki zep ding gulbluk, “Bian, abe hap hona insa golbir— ee akakim etan ho-hole gwe srëm gwek. Hen

dekam ëe molyë awe hata gwezak–
hona ansa de zausul gwen hapye.”¹⁶
Ki zep etan ding gulbirki, “Ki zi
omka em kwang ta lahan.”¹⁷ Hwëna
ki zep ding gulbluk, “Ano zini
hom.” Etan ki zep ding gulbirki, “Em
eiwakame ding guluda,¹⁸ sap em
mese aha-ere taha-tapakam zini zersik
gweka. Hen mensa angkam
zergwë'ara, home eiwakam ze'ara.
Eno ding gunnu in eiwana.”¹⁹ Ki
zep ding gulbluk, “Bian, angkam
mesë emsa tame tanan: Em Alap mo
olsa de ayang gul gwen hap de zi.”²⁰
Ano mae mo auyan-azana awe de
kwatapnak yakla yawalak ëtagal gwe-

gwek— dekon de Alap hap boklesa kom ta gweblan hap. Hwëna Yahudi zini, em ema anakan tawa la gwibirin, ‘Yerusalemk de Alap mo gol ennak em yakla yawalkam ëtagal gwegwen— dekon de Alap hap boklesa kom ta gweblan hapye.’”²¹ Ki zep hwëna ding gulbirki, “Ano ola an desa em taïblîbin: Yaklanak sa hatal, dekam kwatapna an en kon hen Yerusalemk en kon molya Alap hap boklena kom da gweblak.”²² Em Samariak de wenya, men zëbe hap boklena kom la gweblanan, home tame la gwe'an. Hwëna ëe, Yahudi zini, mesë tame lak— men zëbe habë boklena kom la gweblananye. Sap

dekam de zisi ngaya tabin hip dena,
zen Yahudi hon sa ki lwal. ²³ Sap
zëno yaklanak sa hatal hen angkam
man lwa'an, dekam zini sa tîngare
enho naban hen Alap mo Enho de bi
gwibiridankam Bian hap boklena
kom da gweblal. Sap Bian Alap
kirekam de zisi hakalbirida gwenda—
Zënaka de boklesa kom ta gweblan
hapye, sap men-kore men-kore zi
ausu. ²⁴ Alap Zen enho enna, zep zi
de eiwakam boklesa kom ta
gweblanna, zen diki tîngare zëre mo
enho naban hen Alap mo Enho de
sosonsa golblan naban.” ²⁵ Wenya in
ki zep ding gulbluk, “Ëe tawana:
Nësa de ngaya tabin hip de Zini sa

hata zala, hen kim de hata'an zaka,
Zen sa kitak srip gulsuk
gwizimdi.”²⁶ Ki zep ding gulbirki,
“Ëe an Zen— an debane
lon'araye.”²⁷ In kim zë lon'ak, ëe
zëre hon de ang ta gwen wenya
dekam zebë lwanda halzak. Zao zebë
Yesussu anakan lenggwanbla'anzak,
“Zen wenya ban am olsa lon'an.”
Hwëna wenya insa homë anakan
lakensibik, “Em basae Zëbon dwam
gwibi'ira?” Hen Yesussu homë
lakensiblik, “Em ba habe wenya in
han ola lon sara?”²⁸ Hwëna wenya
in kim Yesussu kirekam salblak,
blomena insa zao zep eititi gwe
gubirhak, ki zep ënak gubiridahak,

29 “Haen! Zini wakinsa emki hla tan. Zen ano gwënsa kitak tawa gwibiri. San ha Zen tangan mes yap—nësa de ngaya tabin hip de Zi niye?”

30 Dekam zep ëna iwe de zini du nëblazak. 31 In kim ki zë kirekam lwak, ëe zëre hon de ang ta gwen wenya, ëe ama sap zë titi la gwe'ak, “Guru Bak, emki tembane gwen.” 32 Hwëna Zen man ap ding gulzimki, “Ano tembanena ki— mensa em tawa eibir srëm gwe'anye.” 33 Ki zebë ënaka enbiridak, “San ha man yap aha zi tembanena nolblazal yap?” 34 Ki zep ap ding gulzimki, “Ano tembanena a zen moye: Bian mo

dwam gwibinsi dikim syal gwibin
hip, hen syala men zep Asa zer
sonekake, desa dikim sul sonen hap.
Zen ano tembanena zen. ³⁵ Zini
kirekam nen gwibirin, ‘Eiyas tan
nakon, etan benna dan-nër dan-nër,
dekam sa taran hap denak zaul.’
Hwëna Ëe ama emsa gubirida'an: Nga
yala ansa emki ër tabla naseran.
Gandumnu mes ngap-ngap gwera,
zep taran hap denak mes zaul. Nen
taran. ³⁶ Eiyas tan hap de zini, zen
mes ëteingir gwe guk. Hwëna zini
men zen angkam taran hap syal ta'an,
zen hëndep de ëlwa gwen hap de
gudangnak gandumnu insa kang da
gwenan, hen zëbe mae hap Alap

hëndep de ëlwa gwen hap de te-alasa gaji hap aïtbir gwizimnira. Zep zini men zen eiyas tanna hen men zen de taranna apdekam sa lamkam ëisrip-sri gwer. ³⁷ Zep man dakastilin— men kirekam anakan nen gwibirinye, ‘Ahakorena eiyas tan hap de wenya. Ahakorena zen taran hap de wenya.’

³⁸ Hwëna Ëe mesë emsa dam tasibik— em de hwëna aha zi mo eiyas tanna insa tan gwen hap. Zep em zëno mae mo irse gwen nakone dawemsa hla kul gwe'an.” ³⁹ In zen du nëblazak, zao zep abe da gwe'ak—deban mae de zëwe golëgweisin hip. Hëndep zëwe yaklana dan zep gweisiki. Langna Samaria mo ëna

Sikark de zini dekam beya nik zep Yesussu daïblïblak, sap wenya in anakan gubirida gwe'ak, “Zen ano gwënsa kitak tawa gwibiri.”⁴¹

Hwëna Zënaka de sane tan tangankam, zep etan beya tangan nik daïblïblak.⁴²

Hyanak zep wenya insa nen gwibik, “Menkam eno ol en nakonë laïblïbla'ak, hwëna angkam aena hen mesë sane lak, zep mesë dam lasil, ‘Eiwa, Zen okamanak de zisi de ngaya tabin hip de Zi.’””Yesus kim mam zi mo walasna langa nakon sang-sangnak dawem takake:(Mat

8:5-13,Luk 7:1-10)⁴³ Samaria mo ëna iwe kim yaklana dan asa golëgweisiki, ki zep kon etan zëre mo

langna Galilea san dep asa golësek gweka. ⁴⁴ Yesus dekam hamal hap mes asa gubiridaka, “Zini hom zëre kore wal de Alap mo olsa ayang gul gwizimdin hip de zini nasal gweblanan, zep Asa hen Galileak molya daïblïblak.” ⁴⁵ Hwëna kim asa golëyaïng gweka, Galileak de zini man ki sap neirink. Zen hen mes Yerusalemk yakla yala Paskanak ang tak, hen dekam zëno owas syal gwibinni kitak kara nul gwek, zep ki neirink. ⁴⁶ Yesus ki zep asa golëlwanda halka— Galilea mo ëna Kana san dep, men zëwe Zëna nonol ho tanganna anggur ho hap li yul sonekake. Langna Galileak de aha

ëna Kapernaumk zao hen ki zini gwë'anka— teipsin zini Herodes mo taha tri so gweblan nik. Hwëna zëno tanena sang-sang nik gwë'anka. ⁴⁷

Zen kim salka, “Jesus Yerusalem mo lang nakon mes hata zala,” dekam zep song gwebela zaka, zao zep abe ta zaka, “Em wëhë asa mas gwebela'anka? Kapernaum sun nen ingnen— ano tane tolsa eka dawem ta.

Zen tin hip tol alp gwesi'ira.”⁴⁸ Ki zep hwëna ding gulbluka, “Em awe de zini, karek tanganna. Em owas-owassa de syal gwibir-zimdin srëmkam bëjen em ëtäiblin.”⁴⁹

Hwëna man gubluka, “Haen, Bian! Em de hla tan srëmkam ano tanena sa

tol tili!”⁵⁰ Ki zep hwëna ding gulbluka, “Emki song gwen. Eno tanena sa ngaya gwera.” Zini in man Yesus mo ola insa taïblïbirki, ki zep hëndep gwë halka.⁵¹ Ora san kim nama tine'anka, dekam zep zëre hon de babu gwen zi niban golëtoweka. Zao zep nenblazak, “Eno tanena mes dawem gweka!”⁵² Ki zep takensibiridaka, “Bawalkam dawem gweka?” Ki zep ding nulblik, “Ir, yakla nwena aha-en, dekam ewenna tap gweblak.”⁵³ Bi zem dekam zep enlala gweka, “O hare yakla nwena dekam am Yesus asa gubluka, ‘Eno tanena sa ngaya gwera.’” Zëna hëndep zëre mo golak dena kitak

dekam zep Yesussu daïblïblak. 54
Zep in kim kirekam tane tola insa
dawem taka, Zen dekam zep
Yerusalem mo lang nakon de Galileak
hata gwe zankam de owas syal
gwibir-zimdinni dan nëblak. -

1. * 4:5 *Kej 33:19, 48:22, Yos 24:32*
2. + *Yahudi zini Samariak de zi niban
mae hap tahana nolësëran-sëran
gwe srëm gwe-gwek: Sap Samariak
de wenya man aha zi ausu naban
ësiri gwe-gwek, zep Yahudi tangan
zini man anakan enlala neibirida
gwek, “Zen Yahudi tangansa hom.
Zen kwae naban.”*

3. * **4:44** *Mat 13:57,Mrk 6:4,Luk
4:24*

4. + *Nonol owasna Galileak de hata
zankam, emki hlaun Yoh 2:1-
12nak.*

5 Yesus kim Yerusalemk zi lekna dawem takake, hen zëre hap de syal we yul soneblanna kim srip gulsuzimkike:**5**¹ Aha yaklakam, ki zep Yesus Yerusalem san dep asa golësek gweka— Yahudi zi mo aha yakla yalak dep.² Ë yala Yerusalemsa in kasokam de kolkam orep mes ki wale dak, hen zëno aha lilikinni man bose nosok “Domba zaho hap de Lilikin.” Tìl hannak zao ki aili ho yawala, zëno gol kluk-klukna aha-ere taha-tap enkam. Ibrani olkam aili hona insa man bose dak “Betesda”kam.³ Zëwe zi sang-sangna tra nik ëglang-glang gwegwek— sap nwe haina, lekna, hen

taha-tana teisyä ine gwen srëm
wenya. [Zen man zë ëkara gwe-
gwek— äili hona insa dekon ngëp-
ngep gwennak hla tan hap. ⁴ Sap
menkam-en menkam-enkam Alap mo
dam taha nakore zini man jowe ine
gwe zaka, dekam zep hona insa ngëp-
ngep ta gweka. Ngëp-ngep gwenkam,
dekam men nara honak de talhenkam
nonol gwenna, zen dekam de sang-
sang nakon dawem gwen— sap
banakare sang-sang mae nakon.] ⁵
Zao hen ki zini, zen 38 tahun enkam
sang-sang naban gwë gweka. ⁶
Yesus kim tumnak zini insa hla ta
zaka, zen man tame taka, “An mes
holo tangankam sang-sang gweka,” ki

zep takensiblika, “Em wëhë dawem gwen hap dwam gwe'ara?”⁷ Ki zep ding gulbluka, “Bian, ëe banakan de dawem gwen hap? Asa de mas gweblan hap de zini san ki? Zep hona an de ngëp-ngep gwenkam, ëe kimë nama song gwen hap sap akasik gwenan, dekam zep hwëna aha zi talhenkam ënonol gwe-gwenan.”⁸

Yesus ki zep gubluka, “Dekam luwe, hëndep ki ere mo ni ta gwen srë-srena insa gol san dep gul ine kinï.”⁹

Hëndep dekam zep zini in dawem gweka, ki zep srë-srena insa gul ine kinika. Yaklana in dekam Yesus zini insa dawem taka, dekam Hari Sabat—Yahudi zi mo syal tan srëm yaklakam.

10 Hwëna Yahudi zi mo mam-
mamna kim zini insa hla da sonek, ki
zep zë nen soneblak, “Nëno mae mo
ol jalse gwennak, Hari Sabatkam srë-
srena bëjen gwirenhan.”¹¹ Hwëna
man ding gulzimki, “Zini men zen
asa dawem tala, zen man asa gublula,
‘Ere mo srë-srena insa em gol san dep
gwirenhan.’”¹² Dekam zep
dakensiblik, “Zen nara zi ki emsa
kirekam gublula?”¹³ Hwëna zini in
hom anakan tame taka, “Zini bosena
Yesus asa dawem tala,” sap Yesus zi
beyanak iwe aya gwe ine halka.¹⁴
Yesus ki zep zini insa etan Alap mo
gol teksonnak zertowe'anka, zao zep

gubluka, “Emki sane gwen: Emsa mesë dawem tak, hwëna kareksa de gol gwenna emki baes gwen. E-baes gwe srëm gwe'anka, ki hwëna sërkam de karek tangan wenyaka esa goitowera.”¹⁵ Kirekam kim salblaka, zini in dekam zep Yahudi zi mo mam-mam wenyaka gubiridaka, “Zini in zen asa dawem taka, zen bosena Yesus.”¹⁶ Zen dekam zep Yahudi zi mo mam-mamna Yesussu de sil-sil tanna kon neisibli hana'ak, sap Zen Hari Sabatkam zisi dawem ta gwibi'inka.¹⁷ Hwëna Yesus ki zep gubiridaka, “Ano Bianna hom syala golzausuk gwenda. Ëe hen zebë kirekam syal gwe tine gwenan.”¹⁸

Yahudi zi mo mam-mamna dekam tangan zep Yesussu de tan hap ola aha-en nuk— mae hap: Sap zëno mae mo dam gulsunkum, Zen Hari Sabat en hap denaka hom gulmun gweka. Zen hwëna Alapsa hen “Ano Bian”kam gu gweblaka. Dekam hwëna zëno ola man nwe-mase gwe-gwek, “Ëe Alap han ki en.”¹⁹ Yesus ki zep Yahudi mo mam-mam wenya insa gubiridaka, “Ëe eiwa denakaë emsa gubirida'an: Ëe bëjënë ëre en mo enlalakam ba maesa syal gwibin. Hwëna mensaë ëre mo Biansa anakan kara ta gwenan, ‘Bian kirekam syal gwe-gwenda,’ Ëe hen zebë kire enkam syal gwe-gwenan. Men

kirekam Bian syal gwe-gwenda, Ëe
hen desan zebë ang gwe-gwenan. ²⁰

Sap ano Bianna man sërkam Asa
kwasang gwe-gweblanda, zep mensa
Zëna syal gwe-gwibirida, tingan zep
abe hap goltrë gweblanda. Hen Zen
sa etan sërkam de owassa dikim ebe
mae hap syal gwe-gwibir-zimdin hip
denaka abe hap gol gweblala, hëndep
owasna in esa lenggwanbirida gwer.

²¹ Men kirekam ano Bian juwen zisi
ngaya ta gwibirida, abe hap hen mes
kire hap de sosonna golblaka— Ëe de
hen kirekam ngaya ta gwibin hip,
men desa Aena dwam gwibirida'anke.

²² Hen ano Bian Zëna angkam
bëjen zisi klis gun. Sap Zen mes klis

gun hup dena kitak abe hap golblaka.

²³ Zen mae hap kirekam abe hap golblaka: Dekam de tingare zi Asa blikip gwesik gweblan hap— san de men kiye, ere mo Bian Zënaka de blikip gwesiblinna. Zep zini men zen Asa blikip gwesiblin srëmna, zen hen hom ano Bianna blikip neisik gweblanan— men zen Asa zer sonekaye. ²⁴ “Ëe eiwa denakaë emsa gubirida'an: Zini men zen ano ol san ang ta gwe'ak, hen ano Bian, men Zen Asa zer soneka, Desa daïblibla'ak, zen ki mes hëndep de gwën hap dena nulin. Kire zisi bëjen aumwa hap de klis gunnuk karek tabin. Sap zen mes tin hip de orana hli dak— dekam de

ëngaya gwen hap de ora san ang tan
hapye. ²⁵ Ëe eiwa denakaë emsa
gubirida'an: Yaklanak sa hatal hen
angkam man kirekam lwa'an, dekam
men zen juwen zi mo kim lowehe
gwenan, zen sa Alap mo Tanena ano
kwang guludan ola ësal gwer, hen
men zen de Asa ang nëbla'ak, zen zen
sa ëngaya gwer. ²⁶ Sap ngaya gwen
hap de ausuna Bian onak, hwëna Zen
mes Tane zem abe hap golblaka–
dekam de Abon onakon ëngaya gwe-
gwen hap denaye. ²⁷ Hen Zen mes
zisi dikim klis gul gwen hap de
sosonna abe hap golblaka, sap Ëe an
Zen– ngatan zi mo lang nakore Zi
Tanganna. ²⁸ “Ano tawa tabinni ansa

bahem tenggwanbin. Sap yaklanak sa hatal, dekam tingan men zen juwek ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna ano kwang guludahan hap de olsa sa ësane gweser. ²⁹ Zen dekam sa zënaka de kang gulne gwen nakon luk tal. Men zen dawemna nol gwek, desa asa ëngaya gwen hap tagal gulsul. Men zen karekna nol gwek, desa karek tabin hip asa tagal gulsul. ³⁰ Ëe bëjënë A-en ba maesa syal gwibin. Ëe de zisi klis gunkum, dekam Ëe ama Bian mo Asa de gublun en san ang gwe-gwenan. Ano zisi de klis gunnu bëjen li tabin, sap Ëe homë ëre mo dwam gwibin sin ang gwe-gwenan, hwëna men Zen

Asa zer sonekake, zëre mo dwam gwibin en sanë ang gwe-gwenan.³¹

“Ëe de anakan gubiridankam, ‘Ëe an Zen— mensa em kara ë gweblananye,’ hwëna aha zi de ano olsa trilsen srëmkam, dekam molye Asa

laïblïblak.³² Hwëna ano olsa de trilsen hap de Zini ki. Zen ëre mo Bian. Hen ëe tawana: Zëno Asa de trï tasen hap de ola eiwa tanganna.³³

Em ema zini baptis ta gwibin zini Yohanis osan dep lup ul sonek, hen zen dekam zep eiwakam abe hap dena damnak kira gweka.³⁴ Auhu-

kama zi de Asa trï tasen srëmkam hen sap. Hwëna en dikim lamkam ëngaya gwen habë ki emsa enlala sobiridal.

35 Yohanis mo gwënna lampu makan lwa gwék— san de lampu de okama kawesinnik awe zil inenna kiye. Nonol lone sennak em ema sap zëno ngatanna insa isrip-sri eibik. 36

Zep Yohanis hen man Asa tri ta seka, hwëna diki dawem tanganna, emki ano owas syal gwe-gwibinsi taibli gwibin. Bian Zen zep abe hap owas-owassa dikim syal gwe-gwibin hip de sosonna golblaka— em ekakim Asa anakan laiblihlak, ‘An eiwa Bian Alap zer soneka.’ 37 Ère mo Bianna men Zen Asa zer soneka, Zen man hen Asa tri ta se'ara. Hwëna em hom tangane zëno ol toranna ësane gwék, hen home zëno nwe-masena hla

lablak. ³⁸ Alap mo ola man eno mae mo enhonak jawe guk hana gwenan, sap em home zëre mo zer sonen Zini Asa laïbli'bla'an. ³⁹ “Em sap Alap mo ol ale gunnu kie karatda ul gwenan, dekam zebe sap anakan ëenlala gwe-gwenan, ‘Ëe asa dekon hëndep de gwën hap de orana dam lasil.’ Hwëna ol ale gunnu in, zen sap abe hap dena— Asa dikim tame tan hap! ⁴⁰ Hwëna em ema baes ta gwenan— Asa de ëngaya gwen hap dena kip abe tan hapye. Ëe ki amaka ebe mae hap golzim'in. ⁴¹ “Ëe zi dikim ano bosesa mam gulblun hap homë awe hatazak. ⁴² Sap Ëe mesë

emsa tame tabik. Eno mae mo enhonak hom— Alapsa de ensa lwablan hap denaye.⁴³ Ëe ëre mo Bian mo bosekamë hatazak, hwëna em home asa dokwak la'an. Hwëna auhu-kama zi de zëre en mo bosekam hata zankam, desa en ema dokwak la gwibirin.⁴⁴ Em ema ësam gwesik gwenan— hwë-hwëkam de enaka bose naka anakan teip gulsuk gwizimdinni, 'Em zini dawemna.' Hwëna em home ëalp gwe-gwenan— Aha-ere Zini Alap dikim emsa sam gwesibiridan hapye. Kirekam de zini em an banakan dep?— Asa de taïblïblan naye.⁴⁵ "Bahem Asa kil tin, 'Zen sa Bi zikhip ano mae mo karekna goltrëblala.'

Hwëna eno mae mo kareksa de Bian hap goltrëblan hap de zini, zen Musa Bak– mensa ena kil li'an, 'Alap de klis gunnuk zen zen sa asa golëzauk sonera.' ⁴⁶ Em de eiwakam Musa mo olsa taïblïbinkim, ki emaka hen Asa laïblïbla'an, sap zen hen abe hap denaka ale gulku. -⁴⁷ Hwëna em ema baes ta gwenan– Musa mo ola insa de taïblïbin hipye. Zep kire zini banakan dep?– ano olsa de hen taïblïbin niye!”

1. + *Orep men zen Yohanis mo ola etan ale nul gwek, ahakon aïli ho bosena insa “Betzata”kam ale da gwek.*

2. * **5:46** *Kej 3:15, Ul 18:14-22*

6 Yesus kim lima ribukam de zi beyam-bya hap tembanena golzimkike:(Mat 14:13-21,Mrk 6:30-44,Luk 9:10-17)**6**¹ Aha yaklakam, Yesus ki zep Ho Gutuna Galilea san asa bulkum golëblan kinika. Ho gutuna in mo aha bosena Tiberias.² Hwëna zi beyana dekam zep tanakam bul lë ta gwen san dep hles dyablak, sap zen mes zëno owas-owas syal gwibinni hla nul gwek— zi sangsangna kim dawem ta gwibirkike.³ Zao zep Yesus kwatap tekna asa golësesek gwe seka, ki zep zë asa golëteinikin'inka.⁴ Dekam Yahudi zi mo yakla yala Paskanak dep man

golek de gwe'ak.⁵ Yesus kim mensan an-sankam zi beyam-byana insa kara tabirida ine guk gwe'anka, dekam zep Pilipussu takensiblika, “Endawe esa tembanena lop lal?—dekam de zi beyam-byana ansa sul sonen hapye.”⁶ Zen mae hap kirekam Pilipussu takensiblika—dekam de anakan akasiblin hap, “Zen banakan wëhë Asa ding gulblu'anka?” Hwëna Yesus Zëna mes sap hamal hap anakan enlala gweka, “Ëe kirekam de owassa asa syal gwibirzim.”⁷ Pilipus dekam zep ding gulbluka, “Nëno mae mo te-ala de mam tangankam lwa'anam, dekam de tembanesa kap tankam, dekam molya

hen su kul sone'anam— sap betek maekam de golëtembane tan hapye.”

-⁸ Hwëna ki zep ëre mae mo wal bosenä, Petrus mo osona Andreas Bak Yesussu gubluka, ⁹ “Awe ki walas tola. Zëno rotina sap ki— aha-ere taha-tap enkam, hen hogwena dan. Hwëna zen tol waba hap. An zini tra tangan nakake.” -¹⁰ Ki zep Yesus asa gubiridaka, “Teinikirin hip enbiridak.” Langna in so naban. Zao zep ki teinikink. Zi enna kim näitbik, beyana san ha lima ribu enkam mes yap— we wal walassa de äitbin srëmkam. ¹¹ Yesus ki zep rotina insa lop ta ineka, deban zep dawemsa Alap hap golblaka, ki zep hwëna zi

beyana in hap dikim kae gwebla-
zimdin hip asa gubiridaka. Hogwe
darena insa hen kirekam. Kim
dwenblanda gwe'ak, händep man
tangan ëitri gwek.¹² Kim tingan
ëitri gwek, ki zep asa gubiridaka,
“Dekam mosrona tagam lasik. Betek
en maekam bap zen zalta dep ërlwa
kinin.”¹³ Sap rotina dan en hen zini
tra tanganna, hwëna mosrona kimë
tagam lasik, yuna dua-blas enkam zep
ësuwek.¹⁴ Zi beyana in kim owasna
insa hla nuk, ki zep ëguk, “An
Zenke— Alap mo olsa de ayang gul
gwen hap de zer sonen zini, mensa
nen kara ë gweblananye.”¹⁵ Yesus
kim tame gulku, “Zen angkam man

Asa de tik-tik tan hap äalp gwe'an—
dekam de zëbon mae onak teipsin
hip,” dekam zep kon kwatap-tek
kwatap-tek san dep zë-en ahulsuk
halka. Yesus kim ho gutu tahan san
song gwe'an zakake:(Mat 14:22-
33,Mrk 6:45-52)¹⁶ Kim kam-en
gwe'ak, ki zep ëe zëre hon de ang ta
gwen wenya bul syap san tine gwek,
¹⁷ ki zebë kon hëndep Kapernaum
sun dep etan lwan dahak. Zao zep
hëndep Yesus mo hatazan srëmnak
asa kawesibiridak.¹⁸ Hwëna dekam
zep asesena mamkam tai'inika. Ho
gutuna in dekam zep mamkam ngëp-
ngep gweka.¹⁹ Ëe mesë dekam
hoskam bulu insa ata ul song gwe'ak—

langana san ha lima ahaksa enam kilometer enkam, hwëna ki zebë Yesussu hla la guk. Ho gutu tahan san song gwe'an zaka, hëndep asa golek de tabi'in zaka. Ki zebë sërkam ääiri'ak.²⁰ Hwëna ki zep asa gubirida kinzika, “Bahem ääirin! Ëe an Ëe.”²¹ Dekam zebë bulu in kon aha-ere enlala naban eirink. Hwëna hëndep dekam zep bulu in owas hap Kapernaumk hatak.²² Ka'ankam, zi beyana in zen ho gutu men eihsanak lowehék dekam zep dam nulsuk, “Bulu ir aha-enke, hen Yesus hom am zëwe ang gwera— zëre hon de ang ta gwen wenya kim bulu inkam sek gwerye. Yesussu man-am hli dal.”

23 Hwëna ahakore bulu, ëna Tiberias korena, dekam zep yaing gwezak— langna men zëwe ir Yesus golëtembane tan nakon dawemsa Alap hap rotina in hap golblakake.

24 Kim dam nulsuk, “Yesus hen zëre hon de ang ta gwen wenya hom awe lowe he'an,” dekam zep bulu inkam Kapernaum sun dep sek gwek—zao de Yesussu tëblan hap. Yesus kim gubiridakake, “Ëe an ngaya gwen hap de tembanena Zen.”²⁵ Zi beyana in kim Yesussu hla danak, zao zep dakensiblik, “Guru, em bawalkame awe hatala?”²⁶ Ki zep ding gulzimki, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Em tembane en habe asa

lëbla'an, sap ir rotikame ëitri gwek. Eno mae mo anakare enlalana hom, 'Zëre mo owas-owas syal gwibin nikonë anakan dam lasi'in, "Zen an Zen— mensaë kara ë gweblananye."

²⁷ Bahem angkam en dep de tembane hap syal ta gwen, sap zen ëbatrenkam. Diki hëndep de ëlwa gwen hap de tembane hap emki syal ta gwen. Ëe, ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna, Ëe amaka kirekam de tembanena insa ebe mae hap golzim'in. Sap abe hap dena mes tangan dam gwesik: Alap kire hap Asa zer soneka."²⁸ Dekam zep dakensiblik, "Ki hwëna ëe banakan asa syal tal?— Alap dikim asa sam

gwesibiridan hap, hen dekam de hēndep de tembanena insa gul irin hipye.”²⁹ Yesus ki zep ding gulzimki, “Syala in, a desa mo Alap ebe mae hap dwam gwibir-zim'ira: Asa em anakan taïblïblan, ‘An Zen—nësa de ngaya tabin hip de Zini, mensa Bian zer sone zakaye.’”³⁰

Dekam zep ding nulblik, “Ki banakare owassa esa abe mae hap goltreizimdi? Desa de hlaunkum amaka emsa laïblïbla'an. Banakarekam esa ap syal gwibir-zimdi?”³¹ Musa kim sasa langnak golëgwë gweka, zen owaskam nëno mae mo auyan-aza hap tembanena bosena ‘manna’sa gol gwizimki. Men

kirekam Alap mo olak lwak, ‘Zen ngatan zi mo lang nakore tembanesa gol gwizimki.’”³² Ki zep ding gulzimki, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Musa Bak ngatan zi mo lang nakore tembane tangansa hom gol gwizimki. Diki ano Bian, Zen angkam ngatan zi mo lang nakore tembane tangansa ebe mae hap golzim'ira.”³³ Sap Alap onakore tembane tanganna, zen diki Ëe an Zen tangan. Sap Ëe ngatan zi mo lang nakonë ati gwezak– dekam de ëngaya gwen hap denaka okamanak de zini ebe mae hap golzimdin hip.”³⁴ Ki zep nenblak, “Bian, tembanena in desa ap golzim tine gwe.”³⁵ Ki zep

ding gulzimki, “Ëe an Zen– ëngaya gwen hap de tembane naye. Zini men zen Abon yaïng gwe-gwe'anzak molya etan ëusak gwe-gwek, hen men zen de Asa daïbli gwebbla'ak zen molya etan ëho-hole gwe-gwek. ³⁶

Hwëna men kirekamë emsa gubirida gwek, em sap ema Asa hla la gwenan, hwëna home Asa laïbli'bla'an. ³⁷

Tïngare zini mensa Bian abe hap lup gulblu'ara, zen sa Abon yaïng gwe-gwezal. Men zen Abon yaïng gwe-gwe'anzak, Ëe molyë desa lup gulin srëm gwe-gwek. ³⁸ Sap Ëe ëre mo dwam gwibin sin de syal gwen hap homë ngatan zi mo lang nakon hatazak. Hwëna diki Bian mo dwam

gwibin en san dikim syal gwen habë hatazak. ³⁹ Bian men Zen asa zer soneka, zëno abe hap de dwam gwibir-blinna an zen: Men desa Zëna abe hap lup gulbluka, Èe babë desa aha-en mae syauk sun dep de ora san de gwë hannak kara ta sonen. Hwëna diki aumwa hap de yaklanak asa kitak tin nikon ngaya tabir. ⁴⁰ Zen zep tingan men zen de Tane zem Asa hla da gwe'ak hen daibli gwebla'ak, zen zen— hëndep de lowehen hap de wenyaye. Zen desa asa aumwa hap de yaklanak ngaya tabir. Ano Bian mo dwam gwibinni zen kirekam.” -⁴¹ Yahudi zi mo mam-mamna men zen hen zi beyana iwe ang ta zak, zen

dekam zep donsuk gweb'ak— insa anakan gubiridakake, “Ëe an Zen— ngatan zi mo lang nakore tembane naye.”⁴² Man ëgu gwe'ak, “Yesus an dwan Yusup Bak Swe mo tane sake. An-bi zemka ëe kië tawa eizimk. Zen ba hap anakan gu gwe'ara?— ‘Ëe ngatan zi mo lang nakonë ati gwezak.’”⁴³ Dekam zep gubiridaka, “Asa de tonsublunna in olzausuk.”⁴⁴ Sap zini bëjen Abon totoresa hatazan— ëre mo Bian de zon tazan srëmkamye. Aumwa hap de yaklanak Ëe asa desa en ngaya tabir.⁴⁵ Sap Alap mo ol ayang gul gwen zini man ale nuk, ‘Alap sa tïngare zini tawa tabiri.’ -Zen zep tïngan men zen

Zëbon onak ësane gwe-gwenan hen dekon ëtawa gwe-gwe'ak, zen zen sa Abon yaing gwe-gwezal.⁴⁶ “Hwëna ano ola in bahem tim gun, ‘Zini Biansa nwekam hla tankam.’ Diki Ëe an Zen aha-en— nwekam de hla ta gwen hap de Zini, Zëna men Desa zer sonekaye.⁴⁷ Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Men zen de Asa daïblïbla'ak, zen mes hëndep de ëngaya gwen hap dena nulin.⁴⁸ “Ëe an Zen— ëngaya gwen hap de tembane naye.⁴⁹ Eno mae mo auyan-azana ki tembane bosena mannana sasa langnak dwenblanda gwek. Zen sap man desa dwenblanda gwek, hwëna dekam nama juwe

gwek. ⁵⁰ Hwëna awe ki gwë'ara—
eiwakam de ngatan zi mo lang nakore
tembane tangan naye. Desae
olgwenbi'ik, dekam molye juwe
gwek. ⁵¹ Ëe an Zen— ëngaya gwen
hap de tembanena in, ngatan zi mo
lang nakon de ati gwezan Zi niye.
Men zen de tembanena ansa
dwenbla'ak, zen zen sa hëndep
denaban ëngaya gwer. Tembanena in,
an zen: Ano timni— men desaë
okamanak de zisi dikim ngaya tabin
hip sosok gu'ukye.” ⁵² Yesussu kim
kirekam nasalblak, dekam zep zën ëol
tetek gwe'ak— mae hap, “Zini in
banakan sa zëre mo timni nöp
golzimdi?— nen de twinbin

hipye.”⁵³ Etan ki zep gubiridaka,
“Eiwa denakaë emsa gubirida'an:
Eme ngatan zi mo lang nakore Zi
Tanganna ano kalaka otdebir srëm
gwe'ak, hen ano tim nika olgwenbir
srëm gwe'ak, ki ngaya gwen hap dena
hom ebon mae onakye.⁵⁴ Zi de ano
tim nika twinbinni hen ano kalsa
otdebinni, ki zëbon onak ki lwa'an-
ëngaya gwen hap denaye. Hen desa
asa ngaya gwen hap luwen tabirzir-
aumwa hap de yaklanakye.⁵⁵ Sap
ano timni zen eiwakam de tembane
tangan. Hen ano kala zen eiwakam de
hona zen- dekam de ëngaya gwen
hap denaye.⁵⁶ Men nara ano tim
nika twinbinni hen ano kalaka

otdebinni, zen aban zeraha-en
gwe'ara, hen Ëe dekam ama deban
zeraha-en gwë'an.⁵⁷ “Ano Bian,
Zen ngaya gwen hap de ausuna Zen.
Zen Asa zer soneka, hen Ëe Zëbon
onakonë ngaya gwe'an. Zen in zep
hen kirekam, zini men zen de ano tim
nika dwinbi'ik, zen sa Abon onakon
ëngaya gwer.⁵⁸ Zen in zep, ngatan
zi mo lang nakore tembanena, zen
auyan-aza mo twenblanda gwen
tembane makan hom. Desa kim sap
dwenblanda gwek, zen hwëna nama
juwe gwek. Hwëna ngatan zi mo lang
nakore tembane tangansa de
twenblanna, dekam hëndep denaban
esa lowehe gwer.”⁵⁹ Zen

Kapernaumk de but srëm golak kirekam tawa tabirki. ⁶⁰ Zi beyana in zen nërtro nasen gwe'ak kim kirekam de tawa tabinnik sane dak, beya nik zep ëguk, “Ola an gwa-gwa tanganna. Bëjen dam gulsun.” ⁶¹ Yesus hwëna man kitak ano mae mo enlalana insa hla tazimki, ki zep asa kitak gubiridaka, “Em ema yap ano ola insa husus eibir. ⁶² Ki banakan esa ëenlala gwer?— em de Asa gulk sun de sewe sennak anakan kara ta sonenkam, ‘Ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna hare man-am angkam sewe se'ara— men zao nonol gwë gwekake, desan dep.’ Ki dekam banakan esa Asa enlala ëblal? ⁶³

Alap mo Enhona, Zen Zen zi hip
ëngaya gwen hap dena gol
gwizimnira. Zi mo sosonna, zen waba
hap. Ola insa emsa gubiridal, zen
Alap mo Enho nakorena hen emsa
dikim ngaya tabin hip dena. ⁶⁴

Hwëna Ëe tawana: Em ahakon home
Asa laïblïbla'an.” Yesus kirekam
gubiridaka, sap Zen nonol lonesen
nakon mes ki tawa gwibiridaka, “Zini
an zen sa Asa daïblïblal. An zen sa
Asa daïblïbla srëm gwer.” Hen Zen
mes aha zini insa tawa gwe gubluka,
“An zen sa Asa zergulu.” ⁶⁵ Yesus
dekam zep etan mas gulzimki, “Zen
in zebë hen emsa gubiridak, ‘Zini
bëjen Abon hatazan– Bian de gublun

srëmkamye.””Petrus kim damnak Yesussu anakan gublukake, “Em an Zen—Alap mo zer sonen Zi niye.”⁶⁶

Dekam zi beyana in zen nërtro nasen gwe'ak, beya nik zep hli dak. Hom etan ang nëblak.⁶⁷

Yesus dekam zep dua-blaskam de ang ta gwen wenya asa takensibiridaka, “Em san ha hen ema Asa de hli tan hap ëdwam gwe'an?”⁶⁸

Simon insa hen nen gweblak “Petrus”kum ki zep ding gulbluka, “Ëe etan nara hon dep de sek gwen hap? Sap hëndep de ëngaya gwen hap de ola, zen Ebon en am lwa'an.⁶⁹

Hen ëe mesë Emsa anakan laïbläblak, ‘An Zen tangan—Alap mo zer sonen Zi Lalak

naye.””⁷⁰ Yesus ki zep kitak ap ding gulzimki, “Aenë sap emsa dua-blaskam dam tasibik, hwëna ebon mae onakon ahana zen dowal mo bi gweblanna.”⁷¹ Yesus mensa enlala gweblaka, zen ëna Kariot walya Simon Bak mo tanena Yudassa. Zen sap dua-blaskam de zini ano mae mo ahana, hwëna zen ki hëndep Yesussu zerguku.

1. + *“Te-ala de mam tangan”kam, Yohanis man ale gulku “dua-ratus dinar”kam. Te-alana dinara zen zëno mae mo perak tangankam de te-ala kaso, hen zen dekam anakarekam de aïtbin: Zi de aha-*

*ere yakla blalkam syal gwenna,
zëno gajina dekam aha-ere
dinarkam de golblan. Zep dua-
ratus dinara, zen te-alana mam
tanganna– san de dua-ratuskum de
zi mo aha-ere yaklakam de syal tan
gajina kiye.*

2. + *Mensa awe “roti”kam li nul
sonok, desa Yohanis “barli nakore
roti”kam ale gulku. Kire rotina,
zen gandum nukore naka hom.
Gandum nukore rotina, zen airis.
Barli nakorena, zen tahalha zi mo
tembane.*

3. * **6:31** *Kel 16:4, 16:15, Neh
9:15, Mzm 78:24-25*

4. * **6:40** *Yoh 3:14-15*

5. * **6:45** *Yes 54:13*

7 Yesussu kim oso wal zem daïblïbla
srëm gwekke:7¹ Zao kim hya
gwesik, Yesus ki zep asa Galilea mo
langnak de ë-ë san ziamjanbir song
gweka. Zen hom Yerusalem mo
langnak de ë-ë san dekam asa
ziamjanbirki, sap Yahudi mo mam-
mamna dekam man tan hap orasa
dëbla'ak. ² Dekam Yahudi mo yakla
yalak dep man golek de gwe'ak— men
dekam kluk-kluk golak lowehe
gwenanke. ³ Zep oso wal zem yasik
tan ola anakan nenblak, “Em ba habe
awe gwë'ara? Yerusalem mo lang san
em song gwen— zao deka ere hon de
ang ta gwen wenya in eno owas syal
gwibinni insa kara nul gwek. ⁴ Eme

anakan enaka enlala gwebela'anam,
'Dikire kitak asa tawa nëblak,' ki
bahem awe en aningkim syal gwe-
gwen. Em in dekam de teipsin hibe
syal gwe'ara, ki emki enaka tingare zi
hip zertrei gwizimdin.”⁵ Zen sap
oso wal zem, hwëna zen hom anakan
daïbläblak, “An Zen— nësa de ngaya
tabin hip de Zi niye.” In zep kirekam
yasik dak.⁶ Hwëna man ding
gulzimki, “Angkam abe hap de
yaklanak hom zau'un— mensa Bian
abe hap dam tasïblikaye, Ëe dikim
desan song gwen hapye. Hwëna em
totoresa sap esa sek gwe-gwer.”⁷
Auhu-kama enlala zini zen molya
emsa husus neibiridak. Hwëna Asa en

man husus në gweblanan, sap Ëe ama gubirida gwenan, ‘Em in kareksae ol gwenan.’⁸ Amki e-en Yerusalem san yakla yala iwe dep zahe gwek. Ëe homë zahe'an, sap ano kire hap de yaklanak angkam hom zau'un.”⁹ Zep Zëna hom ang gweka. Zen man Galileak gwëka. Yesus kim lun aningkim yakla yala iwe hatakake:¹⁰ Oso wal zem in kim yakla yawala in san dep ëgwahak, hwëna Yesus Zëna lun kon zep sowëkam golëtroka— zi de tawa gweblan srëm hap.¹¹ Yakla yawala iwe Yahudi mo mam-mamna man zë dë gwebla'ak, hen dakensibli nasen gwe'ak, “Zini in endawe gwë'ara?”

¹² Zi beyam-byana in dekam man zënaka aningkim nulsuk halasen gwe'ak. Sap ahakon man anakan sam neisik gwebla'ak, “Zini in dawem nakake.” Hwëna ahakon man ëgu gwe'ak, “Dawem naka hom. Zen nësa yasik ta gwibirida.” ¹³ Hwëna men zen kirekam sam neisiblik zen hom damnak kirekam ëgu gwe'ak, sap zen Yahudi mo mam-mam naka nairibirida gwek. ¹⁴ Yakla yawala in holona aha-ere minggu. Ngirin ngam sonnak kim zau'uk, Yesus ki zep Alap mo golak til zika, ki zep zë zi beyam-byana insa tawa tabi'inka. ¹⁵ Yahudi mo mam-mamna dekam zep anakan dengganbla'ak, “Zini an hom sekola

gweka. Zen ba nakon kire tangankam tawa gweka?”¹⁶ Yesus ki zep ding gulzimki, “Ola mensaë tawa ta gwibirin, zen ëre onakore naka hom. Zen Alap, men Zen Asa zer soneka, Zëbon onakore naka.¹⁷ Zini men zen Alap mo dwam gwibin sin de ang tan hap ëhohle gwe-gwenan, zen sa anakan dam nulsuk gwer, ‘Tawa tabinni an eiwa Alap mo dwam gwibin sin,’ ahaksa, ‘Desan hom.’¹⁸ Zini men zen zëre mo enlala gwibinsi tawa da gwibirin, zen anakan ëdwam gwe-gwenan, ‘Ano bosesa dekakim teip nulsuk gwek.’ Hwëna men zen anakan tawa da gwibirin, ‘Asa bahem boltere tan.

Diki men zen asa zer sonekake, desa en em boltere tan,' kire zini zen enlalana dam-damna hen zen bëjen yasik tabin. Zep Ëe an hen kirena.

¹⁹ Eiwa, Musa Bak waba tangan hap titi tabin ola insa ebe mae hap golzimki, hwëna em ema kitak ngip ul gwenan. Em ba habe Asa tan hap kalang ëbla'an?"²⁰ Zi beyana in dekam zep ding nulblik, "Emsa in dowal tilblila! Nara emsa tan hap kalang gwebbla'ara?"²¹ Yesus ki zep ding gulzimki, "Ëe aha-ere owassaë Hari Sabatnak syal gwibik, hen em dekam ema lenggwan gwibik. -²²

Hari Sabatna, zen sap nëno mae mo syal srëm hap de yakla, hwëna em

dekam kie zi walas mo to mipna blom lasik gwibirin— men kirekam Musa Bak titi tabirkike. Hwëna sap to mip blom tasibin hip dena, diki ausuna Musa hon hom. Zen diki orep de auyan-aza kirekam titi da gwibik.

-²³ Em zebe Hari Sabatnak zi walas mo to mipna blom lasik gwibirin— dekam de Musa mo titi tabin ola insa ngip gun srëm hap. Zen in zep bahem Asa jal gweblan, sap ëe ama zi mo tingare timsi owaskam Hari Sabatkam oto gulsubluk. ²⁴ Asa de langa nakon kara tan enkam, bahem na-en Asa anakan ti yulsuk gweblan, ‘Zen man Musa mo titi tabin olsa gulmun gwenda.’ Diki enlala dam-

dam enkam em abe hap dena anakan
klis gul gweblan, ‘Zëno syala in
dawemna,’ ahaksa, ‘Karekna.’”Zini
kim zënaka dakensibirida nasen
gwe'akke, “Yesus in diki san ha Zen
mes yap?– Israelsa de ngaya tabin hip
de Zi niye.”²⁵ Ahakon Yerusalemk
de zini dekam zep zënaka donbirida
nasen gwe'ak, “Zini in zen– mensa
nëno mae mo mam-mamna tan hap
dëbla'anye.”²⁶ Hwëna emki kara
tan! Zen damnak zi beyanak
tonbirida'ara, hen mam-mam wenya
hom jalse nëbla'an. San ha zen mes
anakan dam dasil?– ‘Zen eiwa nësa
de ngaya tabin hip de Zini Zen.’²⁷
Hwëna san ha diki Zen hom yap? Sap

ngaya tabin hip de Zini in de ngatan
zi mo lang nakon ati gwenan zanam,
nen ki molye zëno ëna tawa
ëbla'anam. Hwëna Yesus zen Nazaret
wal syake.”²⁸ Zen in zep Yesus kim
Alap mo gol teksonnak tawa tabi'inka
ol mam-mamkam tonbiridaka, “Em
ema tim ul gwenan, ‘Ëe zini insa ama
tame la'an, hen zëno ëna kië tawa
ëbla'an.’ Hwëna Ëe totoresa homë ëre
mo enlalakam hatazak. Men Zen Asa
zer soneka, Zen eiwa taïbliëlan
tanganna. Hwëna em home Desa
tame la gwe'an.”²⁹ Hwëna Aena kië
Desa tame tak, sap Ëe Zëbon onakonë
hatazak, hen Asa Zen zer soneka.”³⁰
Dekam ahakon balk tan hap sap

ëakasik, hwëna hom mae banakan
mae nëblak. Sap dekam kirekam de
gwëblan hap de yaklana mensa Bian
dam tasiblika, zëwe hom zau'uk. Zen
in zep dekam balk da srëm gwek. ³¹

Hwëna zi beyana in kon hen beya nik
daïblihlak. Zen man ëgu gwe'ak,
“Nësa de ngaya tabin hip de Zi de
ahanik hata'anka, Zen banakan sa
Yesus mo owas syal gwibinni ansa
gulmunblula?” ³²

Farisikam de
gubirida gwen zini kim kirekam
nasalbiridak, dekam zep apdekam
Alap mo golak de syal tan zi mo
mam-mam naban Alap mo golsa de
kara gul gwen hap de jana nabare zini
lup nul sonek— zen de Yesussu balk

tan hap. ³³ Hwëna zen hen hom dekam balk dak. Yesus dekam zep zi beyana insa gubiridaka, “Ëe molyë holokam eban mae golëlowehe gwek. Nabakam asa etan lwahal– Zini men Zen Asa zer sonekake, Zëbon osan dep. ³⁴ Em dekam esa Asa lë gweblal, hwëna molye Asa hla la gwek. Sap men zaoë dekam gwë gwe'ak, em molye desan Asa ërtrok.” ³⁵ Yahudi mo mam-mamna dekam zep zënaka dakensibirida gwe'ak, “Zini an endan lang san de song gwen hap ki gulu?– nen de zëwe hla tan srëm hapye. San ha Yunani mo lang san de song gwen hap?– men desan ahakore Yahudi zini sekwak

gwenkam lowehen da'anke, zao de Yahudi srëm zisi tawa ta gwibin hip.

³⁶ Ba hap ki gulu?— ‘Em dekam esa asa lë gweblal, hwëna molye asa hla lak. Sap men zaoë dekam gwë gwe'ak, em bëjen zao yaïng gwen.’”Ëngaya gwen hap de ho hap de ol:³⁷ Yahudi mo aha-ere minggukam de yakla yala iwe, aumwa hap de yaklana, zen zen—mam tanganna. Yesus dekam zep Alap mo golak zauku, dekam zep ol mamkam tonbiridaka, “Zi de ho-hole gwenna, dikire Abon otden hap yaïng gwe-gwezak.³⁸ Men kirekam Alap mo olak lwak, zini men zen de Asa daïbli gwebla'ak, ‘zëno mae mo enho

nakon sa ngaya gwen hap de hona ana gwese gwer.”” -³⁹ Hona insa enlala gwibirki, Zen Alap mo Enhosa. Zi de Yesussu taïblïblankam, dekam de zëbon ing gwe heblan. Hwëna in kim gubiridaka, dekam hom ing gwe hezim'inka, sap dekam Yesus hom ti'inka— Alap dikim teipsïnkim drënen hapye. -Yesussu de taïblïblan hap kim ëhliwekke:⁴⁰ Zi beyana in kim kirekam nasalblak, ahakon dekam zep ëguk, “An diki Zen— Alap mo olsa de ayang gun hup de Zini, mensa Musa hamal hap gu-guk gweblakaye.”⁴¹ Ahakon hen man ëguk, “Zen an Zen— Israelsa de ngaya tabin hip de Zi niye.”Hwëna ahakon man ding

nulzimk, “Bëjen. Hom anakan nen guk gweblak, ‘Zen Galilea wal hap sa jowe zala.’”⁴² Sap Alap mo olak man-am lwak, ‘Nësa de ngaya tabin hip de Zini, Zen Daud Bak mo ausu nakon sa saltili, hen Daudsa de jaha gweblan ëna Betlehemk sa hen Desa jaha gwer.’”⁴³ Zen kire nakon zep ëhliwek.⁴⁴ Ahakon sap dekam balk tan hap dwam nëbla'ak. Hwëna zen hom mae banakan mae nëblak.⁴⁵ Alap mo golak de jana nabare zini in dekam zep etan lwanda halzak. Men zen lup nul sonek - dekam zep dakensibiridak, “Em ba habe balk la halza srëm gwer?”⁴⁶ Hwëna man

ding nulzimk, “Kire zini san ki balk da gwenan? Zëno ola dawem tanganna. Aha zi mo ol toranna hom–kire naye.”⁴⁷ Dekam zep jala banding nulzimk, “Asya! Emsa in hen mes yasik tabiri!”⁴⁸ San ëe kië Yahudi mo mam-mamna hen Farisikam de gubirida gwen wenya aha-en mae laïbli'bla'an?!⁴⁹ Hwëna zi beyana an Musa mo titi tabin ola hom tame nul gwenan, zep zen kitak syauk sun dep sa sek gwer!”⁵⁰ Hwëna Farisi walya Nikodemus Bak zao hen gwë'anka– men zen Yesussu nonol zini takake. Zen dekam zep wal bose wal zemka gubiridaka,⁵¹

“Nëno mae mo titi tabin olak Musa man nëp ale gulzimki: Nen bap nen totoresa zisi gublun, ‘Zen karekna.’ Diki nonol taken-taken gweblankam. Karekna kim hlaulblunna, zen dekam de karek tan.”⁵² Hwëna man ding nulblik, “Ki san em hen Galilea wal?! Emki Alap mo olak teibin. Zao hom anakan ale nuk, ‘Alap mo olsa de ayang gun hup de zini Galilea mo lang nakon sa jowe zala.’”Kahalo gwen wenya kim Yesus hon nolhata zakke:[⁵³ Dekon kim ëhya gwesik, ki zep gol san dep sekwak gwek.

1. + *Gol kluk-kluk hap de yakla yala, Yahudi zini dekam aha-ere*

*minggukam gol kluk-kluknak
lowehe gwek– dekam de auyan-aza
zemka anakan enlala gwibiridan
hap, “In kim Mesir kon sek
gwezak, dekam anakare gol kluk-
kluknak lowehe song gwezak.” (Im
23:34-36, Ul 16:13-15)*

2. * 7:21 Yoh 5:1-9

3. + *Musa mo titi tabin olak, zi
walassa de jaha gwen hap dena
man anakan lwak: “Aha-ere
minggu de tamaran, dekam de to
mipna blonsublun.” Zep Hari
Sabatkam de jaha gwennak de
walasna, desa hen zao de Hari
Sabatnak de to mipna blonsublun.
Zen desa Musa mo ol san ki syal
nei gwibik. Hwëna Musa mo aha*

*titi tabin olak man sap jalse gwek,
“Hari Sabatnak bëjen ba maena
toman maekam syal gwibin.”
Yahudi mo auyan-azana kim nonol
Musa de gubiridan srëmnak
kirekam syal neibik, emki Kej 17:9-
27nak hlaun.*

4. * 7:38 Yes 58:11

5. + Orep, Yesus de hatazan srëmnak,
Alap mo Enhona sap ki syal gwe-
gweka. Hwëna dekam Zen hom
holokam zisi bi gwibirida gweka.
Alap kim Yesussu teipsinkim drë
neka, dekam zep Alap mo Enhona
kon gwesibirida hanaka— zisi de
holokam ing gwe hebirida
gwenkamyë.

6. + *Man sap Yesussu tame dak, “An Nazaret wal syake– Galilea mo lang nakore zi.” Hwëna hom anakan tawa nëblak, “Desa Betlehemk jaha gwek.” Ëna Betlehem in, zen hwëna Yerusalem mo langnak. Alap mo olsa de ayang gul gwen hap de zini Mika mes ki hamal hap ale gulzimki– Desa de Betlehemk jaha gwen hap denaye. (Mik 5:2, Mat 2:4-6)*
7. + *Men zen lup nul sonek, emki Yoh 7:32nak hlaun.*

88¹ Hwëna Yesus Zëna dekon
zaitun tra nabare kwatap tek san
zep asa golëzahe gweka.²
Ka'ankam orap tola ban zep etan Alap
mo gol san dep asa golësek gweka. Zi
trana kim etan tagal nëblazak, Yesus
Zëna dekam zep nikin aneka— dekon
de tawa tabin hip.³ Farisikam de
zini Musa mo olsa de tawa ta gwibin
hip de zi niban ki zep hen wenya
nolhatazak, ki zep tîngare zi mo
nwenak de zaun hup tik-tik nuk. Zen
kahalo gwennak balk nuk.⁴ Ki zep
Yesussu nenblak, “Bian, wenya an
kahalo gwennakë balk ul halanzal.⁵
Nëno mae mo tîti tabin olak Musa

Bak man nësa gubiridaka, ‘Kire wenya em kasokam tok hap i ti gïbin.’
- Hwëna eno tawa tabin nikon, kirenak de balk gun wenya nen banakan esa eibir?”⁶ Zen kirekam mae hap ki dakensïblik, sap zen mes aningkim ola aha-en nuk— Yesussu dikim anakan akasïblin hap, “Zëno tawa tabin nik de Musa mo titi tabin ola ban apde nën srëm kam, ki esa karek lal.” Hwëna Yesus man huwe heka, ki zep kamanak de sonnak taha bolkam ale gul gwe'anaka.⁷ Hwëna zen dekam nama hen-henkam dakensik gweb la'ak, ki zep hëndep dam-dam gwe seka, dekam zep gubiridaka, “Men zen de zënaka

enlala gweblak, ‘Ëe homë aha-en mae karekna gok,’ zen zen de nonol kasokam gwik.”⁸ Kim kirekam gubiridaka, ki zep etan sonnak de ale gun hup huwe heka.⁹ Kirekam kim Yesussu nasalblak, ki zep aha-en aha-enkam teso gwe-gwe'ak— hëndep kitak sekwak gwek. Bong-bongkam de wenya, nonol zen teso gwek. Hëndep Yesus ensa zep zë hli dak. We enna in nama zë zau'uk.¹⁰ Ki zep etan dam-dam gwe seka, dekam zep gubirki, “Zini men endawe? San ha emsa de karek gun hup de wenya in mes kitak sekwak gwer?”¹¹ Ki zep ding gulbluk, “Mes, bian.”Ki zep hwëna gubirki, “Ëe hen homë emsa

karek gu'un. Sap esa song gwera, hwëna bahem etan karekna gon.”]Jesus kim gubiridakake, “Ëe an okamana an hap de ngatanna Zen.”¹² Etan kim zi beyanak asa golëgwë'anka, ki zep zë gubiridaka, “Ëe an okamana an hap de ngatanna Zen. Zini men zen de Asa ang në gwebla'ak, zëbon mae onak sa ëngaya gwen hap de ngatanna zil ine gwer. Zen molya kawesinnik lowehe gwek.”¹³ Farisikam de zini in zen zë hen lowe he'ak, ki zep nenblak, “Em e-en tangane ki kirekam asa gubiridanda. Diki aha zi de eno olsa tril senkam bap, ki amaka emsa laïblïbla'an.”¹⁴ Ki zep ding

gulzimki, “Ëe, zi de Asa tri tasen srëmkam de kirekam gubiridanna, ano ola in nama eiwa dena. Sap Ëe tawana— men dekonë hatazak hen men zao debë lwa ha'ak. Hwëna em desa tawa naka hom. ¹⁵ Em in kirekame ëgwë gwenan: Zisi nabakame enbirida gwenan, ‘Em mese karek gwera.’ Hwëna em in auhu-kama zi mo enlala en sane klis ul gwenan. Hwëna Ëe angkam zisi homë klis gu'un. ¹⁶ Hwëna Ëyë klis gu'unam, zen eiwakam sa ki lwal, sap Ëe A-en homë kirekam syal gwe-gwe'an. Bian men Zen Asa zer soneka, Zen aban zersyal gwe'ara. ¹⁷ Nëno mae mo titi tabin olak man

lwak, ‘Zi dare mo kira ën ol de apde nënna, amki laïblizimk.’ -¹⁸ Ëe an ëre hap denaka emsa gubirida'an. Ano Bianna men Zen Asa zer soneka, Zen hen man ano ola an trïlse gwe'ara. Zep Ëe Debanë dan ë gwe'an.”¹⁹ Ki zep dakensïblik, “Eno bianna in endawe?” Ki zep ding gulzimki, “Em home Asa tame la'an hen home ano Biansa tame la'an. Asae tame la'anam, ki emaka hen ano Bianna tame la'an.”

²⁰ Zen kirekam gubiridaka— Alap hap de te-ala ing gul gweblan teksonnak kim tawa tabi'inkaye. Dekam hen hom balk dak, sap kire hap de yaklanak hom dekam zau'uk. Yesus kim etan gubiridakake,

“Men zao debë song gwe'ak, em molye desan Asa ertrok.”(Yoh 7:34-36)²¹ Etan ki zep Yesus gubiridaka, “Ëe asa song gwer. Em esa Asa lë gweblal, hëndep zao esa ere mae mo karek-karek naban oltil. Sap men zao debë song gwe'ak, em molye desan Asa ertrok.”²² Yahudi mo mam-mam wenya men zen ësane gwe'ak dekam zep zënaka dakensibirida'ak, “San ha zen man zënaka de tan hap enlala gwe'ara?— in zep ki gunda, ‘Men zao debë song gwe'ak, em molye desan asa ertrok.’”²³ Yesus ki zep ayang gulzimki, “Em an auhukamana an kore zi. Ëe an gulk korena. Em in okamanak de ësaltin

zi. Ëe dekore naka hom. ²⁴ Zen in zebë emsa gubiridanan, em esa ere mae mo karek-karek naban oltil. Zen kirekam sa ebe mae hap lwazim— eme Asa laïblibla srëm gwe'akye. Sap Ëe an Zen— mensa ena kara ë gweblakye.” ²⁵ Dekam zep jala ban dakensiblik, “Zep ki em an nara mo weinak dep de zi?— zebe kirekam enaka gu gwebla'araye.” Ki zep ding gulzimki, “Men kirekamë nonol lonesen nakon emsa gubirida gwek, zen kirekamke. ²⁶ Ano ola ebe mae hap dena nama beya tanganna— dekam de eno mae mo karek-kareksa goltrei gwizimdin hip denaye. Ano Bianna Zen taïbliBlan tanganna, hen

men desaë Zëbon onakon sane gwe-
gwe'an, zen desaë okamanak de zini
ebe mae hap ayang gul
gwizim'in.”²⁷ Zen hwëna hom zëno
ol-gunnu insa anakan dam nulsublik,
“Zen ngatan zi mo langnak de Bian
hap denaka ki gunda.”²⁸ Zen in zep
ki Yesus anakan gubiridaka, “Em
kime ngatan zi mo lang nakore Zi
Tanganna Asa gulk makan la in'ik,
zen dekam esa anakan Asa dam lasil,
'An eiwa Zen— mensae kara ë
gweblakye.’ Em dekam esa Asa
anakan tame lal, ‘Zen hom zëre en
mo bose hap ba maena syal gwibirki.
Zëno tawa tabinni zen eiwa kitak
Bian onakorena.’²⁹ Bian men zen

Asa zer soneka, Zen aban zersyal gwe-gwe'ara. Bian hom Asa da tasik gwenda, sap ano syala man sam gwesik gwibirida.”³⁰ Kirekam de torannak kim sane da'ak, dekam zini beya nik zep daibliblak. Yesus kim gubiridakake, “Em kime eiwa dena tame u'ik, zen dekam esa aha mo emsa de jap gul sonendan nakon ehil gwe hanal.”³¹ Men zen Yesussu daiblibla'ak, ki zep desa en gubiridaka, “Eme ano ol san enlala tatete naban ang ta gwe'ak, em ki eiwa Abon de ang ta gwen zi tangan.

³² Ki esa eiwa dena tame ul gwer, hen dekam esa aha mo emsa de jap gul sonendan nakon ehil gwe

hanal.”³³ Ki zep hwëna ahakore nik ding nulblik, “Nen an Abraham Bak mo ausu nakore zi sike. Nen home mae aha zi mo tana iltikinnik ëbabu gwek. San ki man nësa dahale gwibik. Zep em ba habe kirekam gulu?— ‘Em esa jap gul sonendan nakon ëhil gwe hanal.’”³⁴ Ki zep ding gulzimki, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Men zen karekna nol gwenan, ki zen karekna in zëbon ëbabu gwe'an. -³⁵ Zi mo tana iltikinnik de babu gwen zini, zen zi bina in mo iyesa hom. Zep zen molya hëndep zëwe gwë gweka. Hwëna tane zem, zen zëwe en sa gwë gwera, sap zen tane tangan zem. ³⁶ Zen in zep,

ngatan zi mo langnak de Bian mo
Tane Tangan de emsa hil ti
sonebinkim, dekam esa tangan ehil
gwe hanal. ³⁷ Ee tawana: Em hen
sap Abraham Bak mo auyan-tane wal.
Hwena em tan habe Asa dwam
ebla'an, sap ano ola ebon mae man
jawe guk hana gwenan. ³⁸ Mensaä
ere mo Bian hon hlaul gwek, Ee
desaä ebe mae hap ayang gul
gwizimnin. Hwena em ere mae mo
bian mo ol sane syal ta gwenan.” ³⁹
Ki zep ding nulblik, “Ee an Abraham
Bak mo walas sake.” Ki zep ding
gulzimki, “Hwena Eme eiwa
Abraham mo walas lowe he'anam, ki
Abraham mo kim emaka lowehe

gwe'an. ⁴⁰ Mensaë Alap hon sane gwe-gwek, Ëe desaë ebe mae hap ayang gul gwizim'in, hwëna em tan habe Asa dwam ëbla'an. Abraham hom kirekam gwë gweka! ⁴¹ Em ere mae mo bian mo kime lowehe gwenan."Ki zep hwëna ding nulblik, "Ëe an malin walassa hom! Ëe an tingan Alap mo wei-wik gun walas sake." ⁴² Hwëna dekam zep Yesus ding gulzimki, "Eme eiwa Alap mo wei-wik gun walas lowe he'anam, ki emaka Asa enna ola gwebla'an. Sap Ëe an Alap onakonë hatazak, hëndep zebë angkam awe gwë'an. Ëe ëre mo enlalakam homë hatazak, hwëna Zen ki Asa zer soneka. ⁴³ Em an mae

habe ano ola tame ul srëm gwe-
gwenan: Sap em makare zini bëjen
ano ola dokwak gun. ⁴⁴ Em an ere
mae mo bianna dowal mo kigi mo
wei-wik gun walas. Zen in zebe zëno
dwam gwibin sin ang ta gwenan. Zen
nonol lonesen nakon kirekam gwë
gweka— zi tan zi. Eiwa de ola hom
tangan zëbon onak, sap eiwa de ola
zëbon man jawe guk hana gwenan.
Zen de boton gwenna, zëbe hap man
dakastilin, sap zëno enhonak boton
en. Zen in zep ki gwëka, boton tam
zi, hen zen tingare boton tam zi mo
bian. ⁴⁵ “Hwëna Èe eiwa de en
nakaë ayang gul gwizimnin, in zebe
Asa laiblibla srëm gwe-gwenan. ⁴⁶

Ebon mae onakon, nara molya ano karek-kareksa anakan dam gulsubluka, ‘Em kire kareksae golka.’ Zen in zep, Ëe de eiwa de en naka tawa tabinni, em ba habe Asa laïblïbla srëm gwe-gwenan? ⁴⁷ Alap mo weiwik gun walasna, zen man Alap mo ola i-san i-san nei gwibirin. Em hwëna bëjen, sap em in zëno walassa hom!” Jesus kim anakan gubiridakake, “Ano bosena apdenak Alap hanye.” ⁴⁸ Yahudi mo mam-mamna men zen zëwe lowe he'ak dekam zep zë lamang da'ak, “Em in eiwa Samaria wal karek hen dowal de bi gweblanna!” - ⁴⁹ Jesus ki zep ding gulzimki, “Ëe dowala ban hom.

Ëe ama ëre mo Bian mo bosesa de mam gulblun hap syal gwe-gwenan. Em hwëna ema Asa lamang la gwenan. ⁵⁰ Ëe ëre mo bosesa de mam gun hup homë syal gwe-gwe'an. Hwëna ano bosesa de mam gun hup de Zini ki– Zen ngatan zi mo langnak gwë'ara. Zen man Asa zerzauk sone gwenda. ⁵¹ An eiwa denakaë emsa gubirida'an: Men zen ano ol san enlala tatetekam ang ta gwe'ak, zen molya hëndep denaban juwe gwek.” ⁵² Ki zep nenblak, “Angkam eiwa mesë emsa dam lasinin: Em in dowal mo bi gweblan zi! Abraham Bak orep man tilki, hen Alap mo olsa de ayang gun hup de zini hen man

juwe gwek. Hwëna em ema gunda,
'Men zen ano ol san ang ta gwe'ak,
zen molya juwe gwek.' ⁵³ Auyan
Abraham ki tilki. Em san ema enaka
kil ti'ara?— 'Ëe an Abraham onakon
de teipsinni.' Alap mo olsa de ayang
gun hup de zini san ki juwe srëm
gwe-gwek! Zep em banakane enaka
kil ti'ara?" ⁵⁴ Ki zep ding gulzimki,
"Aen de ëre mo bosesa mam gunkum,
dekam eiwa, bëjen Asa taïblïblan.
Hwëna men Zen ano bosenam mam gul
gwe'ara, Zen ëre mo Bian— men Desa
em en gweblananke, 'Ano mae mo
Alap'kam. ⁵⁵ Hwëna ena home
tame la'an. Ëe en kië tame ta'an. Ëe
de anakan gunkum, 'Ëe homë Alapsa

tame ta'an,' dekam ki hwëna Ëe boton
tam zi, men ki hen em! Hwëna Ëe kië
tame ta'an, deban zëno ol en sanë
enlala tatetekam ang gwe-gwenan.

⁵⁶ Eno mae mo auyanna Abraham,
zen man hë'ho gweka— hamal hap
kim anakan salka, 'Ëe asa ngatan zi
mo lang nakore Zi Tangansa okama
san dep de ati gwennak hla ta soner.'
Kirekam kim Asa hla ta soneka, man
tangan sam gwesiki."⁵⁷ Ki zep ding
nulblik, "Eno tahunna hom lima-
pulunak hata'an. Em banakan de
Abraham Baksa hla tan hap?"⁵⁸
Dekam zep hwëna ding gulzimki,
"Eiwa denakaë emsa gubirida'an:
Abrahamsa de jaha gwen srëmnak,

Ëe an Zen Tangan– Alap han de bose apde naye.” - 59 Kirekam kim nasalblak, dekam zep zi beyam-byana in kasona lop da inek– dekam de i tıblan hap. Hwëna Zen dekam zep zëno mae mo nwe nakon aning gwe ine halka, ki zep kon hëndep song gweka.

1. * 8:5 *Ul 22:23-24*

2. * 8:17 *Ul 17:6, 19:15*

3. * 8:34 *2Ptr 2:19*

4. + *Zen insa lamang tan hap “Samaria wal karek”kam nenblak, desa de srip gulsun hup de ola, emki hlaun Yoh 4:9nak, hen zao de otde nakore alenak.*

5. + *Awe mensa li nul sonek, “ano bosenä apdenak Alap han,” zen mae hap: Sap Yunani olkam awe Yesus man anakan guku, “Saya adalah saya,” ahaksa, “Ëe an Zen Tangan.” Hwëna dekam ola man golek de gwék– Alap mo Ibrani olkam de bosenä naban. Alap orep man zëre mo bosenä Musa Bak hon kira gulku– men kirekam Ibrani olkam nen gweblananke, “Yahwe”kam. Bosenä in mo enlalana, “Ëe an Zen Tangan.” (Kel 3:13-15) Yahudi zini Alapsa de blikip gwesiblin hap bosenä insa man nollëwe gwék, zep “Lang Bina” enkam nen gweblak. Desa “Tuhan”kam Indonesia olkam li*

*nul sone gwenan. Zen in zep, kim
Yesus kirekam gubiridaka, “Ëe an
Zen Tangan,” Yahudi zini in man
tangan jal nëblak, hëndep dekam
zep kasona lop da inek– dekam de i
tïblan hap. Yohanis mo Ol
Dawemnak awe, Yesus hen kirekam
aha ayatnak Zënaka gu gweblaka:
4:26nak (“Ëe an Zen”), 8:24nak
hen 28nak, (“Ëe an Zen– mensa
ena kara ë gweblakye”), hen
ahana 13:19 mo aumwa topnak.*

9 Yesus kim zi nwe dīmīnnī dawem takake:**9**¹ Aha yaklakam kim Yesus asa golësek gweka, ki zebë zi nwe dīmīnnī hla la'ak. Zëno nwena jaha gwennak ki hëndep dīmīn nēblak.² Ëe zëre hon de ang ta gwen wenya dekam zebë Yesussu lakensiblik, “Guru, nara karek gweka?— an zep ki zini an jaha gwennak hëndep nwe dīmīn gwekaye. San ha zën jaha gweblan srëmnak karek gweka? San ha an-bi zik mo karek nakon ki gwëka?”³ Ki zep ap ding gulzimki, “Zen zi mo karek nakon hom ki gwëka. Zen an mae hap ki nwe dīmīn gweka— dekam de zi Alap mo sosonsa zëbon hlaun

hup. ⁴ Nen nama ngatannake lowe he'an, zep angkam nama lwa'an—dekam de nen Alap mo syalsa gol gwen hapye, Asa men kirekam de syal gwen hap zer sonekaye. Hwëna kawesin hip de yaklanak sa hen hatal. Dekam zini toton bëjen syal gwen. ⁵ Èe de nama okamanak gwënkam, Èe an Zen— okamana an hap de ngatan naye.” ⁶ Kirekam kim gubiridaka, ki zep ol tepna kamanak tipsiki, desa zep son naban siri gulku. Dekam zep zini in mo nwena dra soblaka. ⁷ Ki zep hwëna gubluka, “Wake, aili hona Siloamk ngan sosuk.” Aili hona in mo bosena “Siloam” zen enlala naban. Nëno mae mo olkam, “Zer Sonen.”

Kim zë ngan sosuku, dekam zep hëndep kara gweka, ki zep gol san dep song gweka.⁸ Zëre mo gol golek denak de wenya hen men zen mwin-mwankam hla da gwëk dekam zep dengguan gwëbla'ak, “An san ha zen hom?— men zen ora alpna de nikirin nikon te-ala hap nësa aberbe ta gwëbirkiye.”⁹ Ahakon man ëgu gwë'ak, “An zen.” Hwëna ahakon man ëgu gwë'ak, “Zen hom. An deban nwe-masena apdenak.” Hwëna Zën zep zënaka kira ta gwë'anka, “Ëe an dwan zenke.”¹⁰ Ki zep dakensik gwëbla'ak, “Em banakane kara gwëra? Nara emsa dawem tala?”¹¹ Ki zep ding gul gwëzim'inka, “Zini

bosena Yesus kama blëblesa syal gwibiri, dekam zep ano nwena ap dra soblala. Ki zep hwëna asa gublula, ‘Aili hona Siloamk ngan sosuk.’ Kimë zë ngan sosul, dekam zebë kara gwer.”¹²

Dekam zep dakensiblik, “Zini in angkam endawe gwë'ara?” Ki zep ding gulzimki, “Ëe homë tawa gwebela'an.” Farisikam de zini kim taken-taken nëblakke, “Em banakane nwe dïmin nïkon dawem gweka?”¹³

Dekam zep in zen nwe dïmin nïkon dawem gweka desa Farisikam de zi hip dikim zerteizimdin hip nërhak.

¹⁴ Yaklana in dekam Yesus kama blëblena syal gwibirki hen dawem taka, zen Hari Sabatkam. ¹⁵

Farisikam de zini zen hen man dakensik gwebla'ak, “Em banakane kara gweka?” Desa hen man ding gulzimki, “Zen ano nwena kama blëblekam dra soka. Kimë ngan sosuk, dekam zebë kara gwek.”¹⁶

Farisikam de zini in ahakon dekam zep ëgu gwe'ak, “Zini in Alap mo zer sonen naka hom, sap zen Hari Sabat hap denaka ngip gul gwenda.” Hwëna ahakon man ëgu gwe'ak, “Hwëna kareksa de gol gwen zini, zen bëjen owas-owasna syal gwibin— zen in kirekam syal gwe-gwibiridaye.” Zen in zep ëhliwek.¹⁷ Ki zep etan zini insa dakensiblik, “Zep ena banakane enlala gwebla'ara?— sap zen eno

nwesa dawem soka.”Ki zep ding gulzimki, “Zen Alap mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zi sike.”¹⁸ Hwëna Yahudi mo mam-mamna in hom anakan daïblïbla'ak, “Zen menkam eiwa nwe dïminni,” dekam zep an-bi zemka kwang nosok— desa de hen takensizimdin hip.¹⁹ Ki zep dakensizimk, “Zen san eiwa eno nik mo tane? San eiwa nwe dïmin nïkae ki hëndep jaha gweka? Zen ki angkam banakan kara gweka?”²⁰ Ki zep ding ulzimk, “In eiwa, ano nik mo tane sake. Eiwa, zen nwe dïmin nïka ki jaha gwek.²¹ Hwëna ëe tawa naka hom— zen banakarekam mes yap angkam kara

gweka? Men zen dawem taka ëe hen homë tame la'an. Zen mes dwan-am zise gweka. Amki zëna en naka lakensik gweblak.”²² An-bi zem kirekam ding ulzimk, sap zen man Yahudi mo mam-mamna insa anakare hap aïribirida'ak, “Zen sa nësa karek nosol.” Sap Yahudi mo mam-mamna anakan mes ola aha-en nuk, “Zi de anakan gunnu, ‘Jesus zen eiwa Alap mo Zer Sonenna— nësa de ngaya tabin hip,’ desa esa but srëm gola kon olëalsa sone gwibir.”²³ In zep an-bi zem in anakan ding ulzimk, “Zen mes dwan-am zise gweka. Amki zëna en naka lakensik gweblak.”²⁴ Ki zep etan zini insa tïlzïn hap nenblak,

zao zep nenblak, “Emki nglinak de Zi mo nwe kara gwennak asa eiwakam gubiridan! Sap zini in zen emsa dawem taka, ëe mesë tawa ëblak: Zen kareksa de gol gwen zi.”²⁵ Ki zep ding gulzimki, “San ha eiwa kareksa de gol gwenna? San ha hom? Ëe homë desa tawa gweba'an. Hwëna aha-enë tawa gwibi'in: Ëe menkam nwe diminni. Hwëna angkam ëe mesë kara gwek.”²⁶ Ki zep etan dakensiblik, “Zen banakarekam emsa gwëblaka? Banakan eno nwena dawem soka?”²⁷ Ki zep ding gulzimki, “Ëe mesë desa emsa tonbiridal, hwëna em ema asa asalsiblib. Em ba habe desa de etan

ësane gwen hap ëdwam gwe'an? Ki san ema hen ëdwam gwe'an— zëbon de ang ta gwen hapye?”²⁸ Dekam zep lamang tan naban nenblak, “Em in zi karekna in hon de ang gwe-gwenna! Ëe an Musa Baksa de ang gwe-gweblanna.²⁹ Nen mese ëtawa gwek: Alap ki Musa Bak hap ola ton sone gweblaka. Hwëna Yesussu home anakan tawa ëbla'an, ‘Zen tri ta se'ara.’”³⁰ Ki zep ding gulzimki, “Hwëna an wehasa hom! Em home anakan tawa ëbla'an, ‘Zen tri ta se'ara,’ hwëna zen ano nwesa dimin nën naka dawem soka.³¹ Nen mese ëtawa gwek: Alap karek gol gwen zisi bëjen salblan. Hwëna zi de Alapsa

betek gweblanna, hen zëno dwam gwibin sin ang gwe-gwenna, desa man salbirida gwenda.³² Okamana ansa de yang gulsun nukon hom tangane anakan ësak, ‘Zini man nwe dimin nika de jaha gwen zi bose zemka dawem taka.’³³ Zini in de Alap onakon hatazan srëmkam, zen molya banakare owas maena syal gwibirinam.”³⁴ Ki zep hwëna ding nulblik, “Em in karek gol gwen naka de jaha gwenna, hwëna angkam ema tim gu'ura, ‘Ëe asa Yahudi mo mam-mamna ansa tawa tabir!’” Ki zep hëndep but srëm gola in kon nëralsa sonek.Enho nakon de dimin gwen srëm hap de ol:³⁵ Yesus kim

salblaka, “Zini mensa mes nēralsa soner,” ki zep tēblaka. Kim hla taka, zao zep takensiblika, “Em san ema ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna anakan taïbli'ara?– ‘Zen Alap mo Zer Sonenna.’”³⁶ Ki zep ding gulbluka, “Aya Bak, Zen nara Zi? Tame tankam ëe amaka taïbli'an.”³⁷ Ki zep zë gubluka, “Em mese Desa hla tanda. Zen an Debane ola lon'nara.”³⁸ Ki zep ding gulbluka, “Bian, ëe ama Emsa taïbli'an!” Dekam zep zë boklena kom soblaka.³⁹ Yesus ki zep kitak asa gubiridaka, “Ëe kire habë okamanak hatazak— okamana awe de zisi de anakan klis gun hup: Nwe

dimin wenya zen sa ekara gwer. Hwena ekara gwen wenya, zen sa enwe dimin gwer.”⁴⁰ Ahakon Farisikam de zini men zen ze dekam lowe he'ak hen sane da'ak, ki zep dakensiblik, “Eno ol gulk sun de blaoranna in, san ha ema asa hen gubiridala?— ‘Em in nwe diminni.’”⁴¹ Ki zep ding gulzimki, “Em de eiwakam enwe dimin gwenkam, dekam molye emsa gubirida'anam, ‘Em ema ekarek gwenan.’ Hwena em ema ek enkam egunun, ‘Ee nwe dimin nika hom,’ zen dekon zebe ekarek gwenan.”

1. + *Mae hap an-bi zem in airik: Sap but srëm gola kon de zialsa sonenkam, dekam bëjen etan aha Yahudi zi niban ba maesa lirak ta gwibin, hen aha Yahudi zisi bëjen mae golek de tabin.*

10 Yesus kim gubiridakake, “Èe an domba zaho hap de liliinni Zen.”¹ Yesus ki zep ola gulk sun ap blaonzimki, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Zini men zen domba zaho hap de kandangnak liliin srëm san til zinna— zen sowë zi, ahaksa zëre mo asaskam de alal gun hup de zi.² Hwëna liliin sin de tilzin zini, zen zaho ta gwibin hip de zini zen.³ Liliinsi de kara son hap de zini sa zaho ta gwibin zini in hap talusublula. Zëre mo domba zahona hen zëno ola man tame nul gwenan. Zëno mae mo bosem-sena kim gubirida gwenda, dekam zep wet noso gweblanan.⁴ Zëre en mo dena kim golëwet so

gwenda, zëna dekam zep ngeirbirida gwenda. Zëre mo domba zahona man ang në gweblanan, sap zëno ola anakan de tame gulblunkam, ‘An zen ano mae mo bi naye.’⁵ Aha zisi molya ang nëblak. Zen sa hwëna heya nëblal, sap zëno ola hom tame nulbli'an.”⁶ Yesus kim kirekam ola gulk sun blaonzimki, ëe hen homë dam ulsuk.⁷ Ki zep etan ap srip gulsuzimki, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Ëe an domba zaho hap de lïlikinni Zen.”⁸ Nonol men zen anakare ola ban yaïng gwe-gwezak, ‘Ëe an emsa de zaho ta gwibin hip de zi,’ zen hwëna sowë zi hen zëre mo asaskam de alal gun hup de zi.

Hwëna domba zahona hom kire zisi nasalbirida gwek. ⁹ Diki Ëe an Zen tangan aha-en– lili kin niye. Men nara Abon osan til zinna, zen zen sa ëngaya gwer. Ëe asa zëbe mae hap golzim– zen dikim aha-ere enlalakam tembane hap ëhakal gwen hap denaye, banakare tËsen lwa jal-jal srëm san. ¹⁰ Sowë zini zen mae hap yaing gwe-gwenanzal: Ësowë gwe-gwen hap, tamera gwen hap, hen timbwas gul gwen en hap. Hwëna Ëe ngaya tabin hibë hatazak. Ano domba zahona zen dekam tangan sa tahalha srëmkam lowehe gwer.”Jesus kim gubiridakake, “Ëe an domba zaho ta gwibin hip de Zi tangan.” ¹¹ “Ëe an

domba zaho ta gwibin hip de Zi tangan. Ëe zep asa ëre mo angna ëre mo dombasa dikim ngaya tabin hip sosok tazim. ¹² Hwëna men zen te-ala en hap zaho da gwibirin, zen zaho ta gwibin hip de zi tangansa hom, hen hom tangan bi neibirida'an. Tësen lwa jal-jalsa de hla ta gunkum, zen sa heya-hya gwenkam dombana insa hli nulida gwer. Tësen lwana in ahanaka sa hit tisili, hen ahakon dekam sa men-san an-sankam ëheya-hya gwer.

¹³ Te-ala en hap de zaho ta gwibin zini, zen kirekam neibirida gwenan, sap zen hom kwasang neibirida gwenan. ¹⁴ “Ëe an domba zaho ta gwibin hip de Zi tangan. Ëe zep asa

ëre mo angna sosok tazim— ëre mo domba zahosa dikim ngaya tabin hipye. Men kirekam ëre mo Bian Asa tame taka, Ëe hen kirekamë ëre mo domba zahona tame ta gwibirin. Hen men kirekamë Biansa tame tak, ëre mo domba zahona hen kirekam Asa tame da gwenan. ¹⁶ Ano aha domba zahona hen ki— men zen Israel mo langnak awe lowehe srëm gwegwenanye. Ëe asa desa hen kwangguludal. Zen sa hen Asa nasalbla halzal. Hëndep aumwa hap denak aha-erenak asa ëre mo zaho naban golëlowehe gwer. ¹⁷ Ëre mo Bianna mae hap Asa kwasang gwegweblanda: Sap Ëe mesë ëre mo

angsa de sosok tazimdin hip hohle gwek, hwëna hyanak asa etan ngaya gwer. ¹⁸ Ëe de Aen gun srëmkam, ‘Diki Ëe tin,’ dekam bëjen Asa tan. Abe hap mes ëre mo Bian sosonna golblaka— dekam de ëre mo angsa gublun hap, ‘Angkam dekam timni hli yul. Angkam dekam etan gul ine.’ Ëe zebë ëre mo angna ëre mo dwam gwibin sin sosok tazim'in.” ¹⁹ Yesus insa kirekam gubiridaka, Yahudi zini in dekam zep ëol tetek gwek. ²⁰ Zen ahakon man ëguk, “Zini in dowal mes bi gweblaka hen mamakna. Ba hap de desa salblan hap?” ²¹ Hwëna ahakon man ëguk, “Dowala bare zini hom am kirekam de ola don gwibirin! San ha

dowala bare zini ki zi nwe diminni dawem da gwibirin?”²² Aha yaklakam Yesu Alap mo gol teksonnak të nasen gwe'anka. Teksonna in man bosa nuk, “Salomo Bak mo Dena.” Dekam bot-bot tamlanak, hen ëe Yahudi zini dekam mesë Yerusalemk delapan-enkam de yakla yalak dep tagal gwék. Yakla yawal-yawala in mae hap: Alap mo gola kim orep sam nulsukke— desa dikim enlala gwibin hip. -²⁴ Zao zep Yahudi mo mam-mamna tagal nëblazak, ki zep zë dakensiblik, “Em bawalkam esa asa dam-dam enkam ding gulzimdi? Emki eiwa de tangan naka asa gubiridan: Em an san ha Zen

tangan?– Alap mo zer sonen Zini, Israelsa de ngaya tabin hip Denaye. San ha em hom?”²⁵ Ki zep ding gulzimki, “Ëe mesë sap emsa gubirida gwek, hwëna em home Asa laïbli gweblak. Owas-owasna mensaë ëre mo Bian mo bosekam syal gwegwibirin, zen dekon emaka anakan Asa tame la'an, ‘An Zen tangan.’²⁶ Em hwëna molye Asa laïbliblak, sap em ano domba zahosa hom.²⁷ Ëre mo domba zahona zen man Asa nasal gweblanan. Ëe hen ama kitak tame ta gwibirin. Zen ki Asa ang në gweblanan.²⁸ Ëe ama zëbe mae hap hëndep denaban dikim lowehe gwen hap denaka gol gwizim'in– zen dikim

hëndep denaban juwe srëm gwen hap. Toton nara molya ano taha nakon alal gulku. ²⁹ Ano Bian mo sosonna man taman kini'an— in zen domba zahona insa Tane zem abe hap kap gulblukaye. Desa toton nara dep?— ano nik mo taha nakon de alal gun nuye. ³⁰ Ëe an Zen— Bian han de zeraha-en gwen Zi niye.” ³¹ Ki zep mam-mam wenya in kasona lop da ine'ak— dekam de i tıblan hap. ³² Ki zep hwëna Yesus gubiridaka, “Ëe mesë eno mae mo nwenak owas-owasna beya gulzimk— men kirekam de syal gwe-gwibin hip Bian abe hap golblakaye. San ha ano aha owas nakone Asa husus ëbla'an?— in zebe

Asa kasokam de i tıblan hap dwam
ëbla'anye.”³³ Ki zep ding nulblik,
“Ëe eno owas-owas nakon homë
kasokam emsa i libla'an. Hwëna ere
mo Alapsa de lamang tan nakonë
emsa i libla'an. Em in totore zi
tangan, hwëna ere mo gunkum em
ema enaka gublula, ‘Ëe an Alap.’”

-³⁴ Ki zep ding gulzimki, “Alap mo
ëpba olak, zao man-am emsa
gubiridaka, ‘Em in kitak ëre mo wei-
wik gun walas.’ -³⁵ Men kirekam
Alap mo olak lwak, zen hëndep
kirekam sa eiwa lwal. Dekam men
zëbe mae hap Alap mo ola in
hatazimzik, desa Alap man
gubiridaka ‘are mo wei-wik gun

walas'kam. ³⁶ Zep ba hap de Asa waba hap jal gweblan hap?— sap Ëe ama sap'nen ënaka gublunan, 'Ëe an Alap mo Tane.' Sap Asa eiwa Bian Zën ki dam tasiki hen zer soneka. ³⁷

Ano syal de ëre mo Bian mo syala ban apde nën srëmkam, ki bahem Asa taïblïblan. ³⁸ Hwëna Ëe de ëre mo Bian mo kim syal gwe-gwenkam, ki ano syala insa emki anakan taïblïbin, 'Owas-owasna an eiwa Alap onakorena.' Asa de taïblïblan srëmkam, hwëna owas-owas in ensa emki kirekam taïblïbin. Dekam esa hëndep anakan ëtawa gwer, 'Bian eiwa Desa zergwë gwenda, hen Zen eiwa Bian han de zeraha-en gwen

Zi.””³⁹ Dekam zep sap balk tan hap alp dasik, hwëna Yesus man zëbon mae onakon aya gwe ine halka.⁴⁰

Yesus ki zep weyana Yordan mo men eiha san dep asa golëlwanda halka—men zëwe Yohanis Bak menkam baptis ta gwibi'inkake. Zao zep asa golëlowehe gweka.⁴¹

Dekam zini beya nik zep Zëbon onak dep yaing gwe-gwezak. Zen dekam zep ëgu gwe'ak, “Yohanis Bak sap hom owas-owasna syal gwe-gwibirki, hwëna kitak mensa hamal hap zini an hap dena ayang gul gwizimki, angkam an zep ki eiwa kirekam lwa'an.”⁴² Zen zao zep beya tangankam Yesusu anakan daïbliblak, “An eiwa Zen

tangan– nësa de ngaya tabin hip de Zi niye.”

1. + *Tahunna 161nak– Yesussu de jaha gwen srëmnak, dekam Siriak de teipsin zini zëre mo jana nabare zi niban Alap mo golsa kun nulzik– dekam de Alapsa hen Yahudi zisi lamang tabin hip. Zao tahunna dan-ahan, dekam zep Yahudi zini gola insa etan Alap mo bose en hap sam nulsuk. Yahudi zini dekam zep tahun jamkam bot-bot tamlenak yakla yawal-yawalsa syal nei gwibik– desa dikim enlala gwe-gwibin hip.*

2. * **10:33** *Im 24:16*

3. * **10:34** *Mzm 82:6*

11 Lazarussu kim tin nikon ngaya takake:11 ¹ Zini dekam ki, bosena Lazarus. Zen Yerusalem golek denak ëna Betaniak somor dare zeban zigwë gweka— Maria ne Marta ne ban. ² Maria in zen Yesus mo tanana irase dawem nabare minyakkam ngan sosubluk, hen zëre mo nol ala blal-blalkam sasa soblak. Hwëna nama de ngan sosublun srëmnak, aya zem in dekam zep sang-sang gweka. ³ Dekam zep Yesussu anakan en soneblak, “Bian, eno dang tininak de wal bosena man sang-sangna sabak gwe'ara.” ⁴ Yesus kim salka, ki zep asa zëre hon de ang ta gwen wenya gubiridaka, “Zëno sang-sangna in tin

hip denaka hom. Zen hwëna mae hap hla tak: Dekam de zë Alap mo Tanena ano ngatan zi mo lang nakore sosonsa goltreizimdin hip, hen Alap mo bosesa dekon teip gulsublun hap.”⁵

Yesus sap man Marta, Maria, hen eis zem Lazarus maesa dang tini tabirki,

⁶ hwëna kim Lazarussu kirekam salblaka, Zen hwëna man zë etan dare yaklakam asa golëgweisiki. ⁷ Ki zep

hwëna asa gubiridaka, “Angkam nen etan Yerusalem mo lang san dep lwan

dahan.”⁸ Hwëna ëe ama ding ulblik,

“Bian guru, nër hom dekon am Emsa kasokam de i tıblan hap alp dasik,

hwëna angkam ema hohol gwe'ara—nabakam de etan desan lwahan

hap!”⁹ Hwëna dekam zep ap gulk sun de ol blaorankam ding gulzimki, “Aha-ere yaklakam yakla nwena dua-blas jam enkam am zïl gwenda. Zi de yaklam të naseranna, zen bëjen zaran, sap okamana ansa de ngatan gun hup dena dekam man zïl ane gwenda.”¹⁰

Hwëna kawesinnik de të naserankam, dekam ki altil gwenan, sap dekam ngatanna hom.”¹¹ Kirekam kim asa gubiridaka, ki zep etan ola ap mas gulzimki, “Nëno mae mo wal bosena mes ta guk halka. Ëe ama li tan hap song gwe'an.”¹² Ëe hwëna dekam ama ding ulblik, “Bian, zen ba hap de duweblan hap? Sap zen de sang-sang hap nisi tankam, zen zën sa totoresa

luwera.”¹³ Hwëna Yesus insa ki ola gulk sun “ta guk han”kam blaonka, zëno enlalana, “Lazarus mes tilki.” Hwëna ëe ama zëno ola tim uk, “Eiwa, nisi ta'ara.”¹⁴ Zën zep etan damnak asa gubiridaka, “Lazarus mes tilki.”¹⁵ Ëe menkam mae habë tol ngaya tan hap duwebla srëm gwëk: Sap zen dekam sa eno mae mo Asa de taïblïblanna bil gwer. Zep haen, nen duweblan.”¹⁶ Ëe, Yesus hon de ang ta gwen wenya, ano mae mo ahana Tomas, men desaë asyas olkam en gweblak “dan de wë son walas”kam, zen zep asa gubiridaka, “Haen, nen ang gweblan— zao eka Bian han apdekam ërtik.”Yesus kim gukuke,

“Ëe an Zen– juwen nakon de ngaya tabin hip de Zini.”¹⁷ Yesus kim ëna iwe asa golëyaing gwe'an zaka, zao zep nenblak, “Lazarus Bak mes tilki. Mes tol kaso hulak nënnek. Angkam zëwe yaklana mes dan-nër dan-nër nër.”¹⁸ Ëna Betania zen Yerusalem kon golek. Zëno langana dan-ahare kilometer enkam.¹⁹ Zen in zep zë Yahudi zini beyakam Marta ne Maria neka du neizimzik– dekam de zëno nik mo enlwansa së ta sonezimdin hipye.²⁰ Marta kim anakan sak, “Yesus angkam man golek de gwe'an zala,” dekam zep ala tablan hap song gwëk. Maria hwëna hom ang gwibik.

Zen man golak gwök. ²¹ Marta kim hla ta guk, ki zep gu gubluk, “Bian, Eme awe gwënanam, ano eisni molya tilinam. ²² Hwëna ëe tawana: Sap angkam mae de Em ba mae hap Alapsa abe ta'anam, Zen sa kirekam ebe hap golblala.” ²³ Ki zep ding gulbirki, “Eno osona in sa etan ngaya gwera.” ²⁴ Ki zep hwëna ding gulbluk, “Ëe tawana: Zen aumwa hap de yaklanak sa ngaya gwera— tingare ahakore wenya ban.” ²⁵ Yesus ki zep etan gubirki, “Ëe an Zen— juwen nakon de ngaya tabin hip de Zini. Hen hëndep de ngaya tabin hip de Zini, Ëe an Zen. Zini men zen Asa

taïblißlanna, zen sap sa juwe gwer,
hwëna sa etan ëngaya gwe-gwer. ²⁶

Hen zini men zen nama de gwënnak
Asa taïblißlanna, zen molya hëndep
denaban juwek. Em san ema Asa

kirekam taïblißla'ara?" ²⁷ Ki zep

ding gulbluk, "Eiwa, Bian, ëe mesë
anakan Emsa taïblißlak, 'Em in Alap

mo zer sonen Zi tangan– okamanak
de zisi de ngaya tabin hip Dena. Em

an Alap mo Tane." ²⁸ Marta kim

kirekam gubluk, zëna ki zep gol san
dep lwahak, ki zep oso zem Mariasa i

mwa ennak gubik, "Bian Guru mes
golek de gwenan zala. Zen man emsa

de goltowen hap dwam gwe'ara." ²⁹

Kirekam kim salbik, nabakam zep

luwek, händep dekam zep ala tablak.

³⁰ Yesus hom dekam ënak hata'an naka. Zen nama dekon eiszim'inkamen zëwe Martasa goltowekake. ³¹

Yahudi zi beyana in zen Maria mo enlwansa dikim së ta sonebin hip golak lowe he'ak, zen kim nabakam de luwe ine kininnak hla nuk, dekam zep enlala neibik, “Zen aya zemka de drënen kaso hulak de gosa gwën hap song gwe'an.” Zep noltro kinik. ³²

Hwëna Maria kim abon mae onak hatazak, Yesussu kim zë hla tak, ki zep zë zëno nwenak anakare ola ban ik gwe hezak, “Bian, Eme awe gwënanam, ano ayana molya tilinam.” ³³ Mariasa kim go

gwënnak kara gu'unka, hen men zen ang neibirzik, desa de hen äitin-äitingo tannak kara tabinkim, enhona man tangan dowebla hanaka. ³⁴ Dekam zep takensibiridaka, “Em endawe ënnak?” Ki zep ding nulblik, “Haen. En esa ki zë kaso hula insa hlaulu.” ³⁵ Yesus ki zep hen gona gwë'anka. ³⁶ Yahudi zi beyana in dekam zep ëgu gwe'ak, “Emki hla tan. Zen man sap sërkam dang tini taka.” ³⁷ Hwëna ahakon man ëguk, “Zen ki am zi nwe diminni dawem taka. Ba hap Lazarus Swesa nabakam dawem taza srëm gweka?” ³⁸ Ki zep hëndep Yesus kaso hulak iwe go

gwëndan naban golëyaïng gweka.
Hula insa mes kaso yawalkam mat
nulsuk. ³⁹

Ki zep gubiridaka,
“Kasona insa em irhi gun.”Marta ki
zep ding gulbluk, “Hwëna angkam
asena karek tangan nakake! Sap
angkam yaklana mes-am dan-nër
dan-nër nër– drënen hyanakye.” ⁴⁰

Ki zep ding gulbirki, “Men kirekamë
emsa gubir, em de Asa taïblïblankam,
em esa ki hlaulu– Alap kim de soson
zemka goltreizim'inkaye.” ⁴¹

Kasona
insa kim irhi nuk, ki zep ngli san kara
gwe seka, ki zep Alapsa gu
soneblaka, “Bian, Em Asa sam ta'ara,
sap ano abena ema sal gwenda. ⁴²

Ëe sap tawana: Em home Asa salsik

gweblanda. Hwëna Èe mae habë kirekam dawemna ebe hap golblanan— zi beyana an dikim ësane gwen hap, hen zen dikim Asa anakan taïblïblan hap, ‘An eiwa Alap zer soneka.’”⁴³ Kim kirekam gu sonesiki, ki zep ol mamkam takenblaka, “Lazarus, em wet sozan.”

⁴⁴ Dekam zep hëndep wet so zaka. Taha-tanana nama deyol ngap-ngapkam de tahalenna, hen aha deyola nwe-masenak. Ki zep Yesus gubiridaka, “Dekam hil-hil la soneblak.” Yesussu de tan hap kim ola aha-en nukke:(Mat 26:1-5,Mrk 14:1-2,Luk 22:1-2)⁴⁵ Zini men zen Maria mo enlwansa de së ta sonebin hip zao

lowe he'ak, kim owasna insa hla nuk,
dekam zep beyakam Yesussu
daïblihlak. ⁴⁶ Hwëna ahakon kim
lwan dahak, dekam zep Farisikam de
gubirida gwen wenyaka nenbiridak—
Jesus mo owas syal gwibinni insa.

⁴⁷ Zen zep Farisikam de zini hen
Alap mo golak de syal tan zi mo
mam-mamna Yahudi zi mo teipsin
sinodenak dena - kwang nulidak—
dekam de ëgolek de gwen hap. Zao
zep ëgu gwe'ak, “Nen banakan esa
ëblal? Zini in owas-owasna man beya
gul gwe'ara! ⁴⁸ Nen de nwe enkam
kara tankam, ki hwëna tingan desa sa
daïblihlal. Dekam hwëna desa sa
langna ansa de teipsinkim irik gin hip

dam dasil. Dekam hwëna Roma mo mam-mamna sa nësa jal neibiridal. Ki hwëna Alap mo gol yala ansa dekam sa dri nulzir hen nëno kore naka sa damerazal.”⁴⁹ Dekam zep zini bosena Kayafas Bak, men zen tahunna inkam Alap mo golak de syal tan zi nikon teipsiki, zen zep gubiridaka, “Em in enlala joblo-topna!”⁵⁰ Diki dawemna nëbe mae hap aha-ere zi de tinni airis— dekakim tingare Yahudi zi juwe srëm gwek.”⁵¹ Kayafas kim kirekam gubiridaka, zen zëre en mo enlala nakon hom ki gubiridaka. Tahunna dekam Alap mo golak de syal tan zi nikon zen teipsi'inka. Zen in zep, kim

kirekam Yesussu de zersin hip sap gubiridaka, hwëna man nwe-mase gwek— san de Alap mo olsa de anakan hamal hap ayang gulzimdinni kiye, “Jesus sa tingare Yahudi zisi dikim ngaya tabin hip tili.”⁵² Hwëna Jesus Zen Yahudi zi en hap hom tilki. Zen diki tingare Alap mo hlil irin zi hip, sap Yahudi srëm zi, men zen tingare lang san sekwak gwenkam lowe henda gwenanke, desa dikim aha-en gun hup tilki. Hwëna Kayafas Bak in kim kirekam guku, zëna gulk sun de enlalana hom dam gulsuku.

⁵³ Yaklana inkam zep Yesussu de tan hap ola zim-zim nik.⁵⁴ Zen in zep dekam Jesus Yahudi zi mo nwe

nakon langa gwesiki. Hwëna dua-
blaskam de wenya asa en zep golësek
gweka– ë bosena Efrayim san dep, zi
srëm lang golek denak. Zao zep asa
golëlowehe gweka. ⁵⁵ Tahunna men
kiye, kim Yahudi mo yakla yala
Paskanak golek de gwe-gwek, dekam
ë-ë san de wenya beyakam
Yerusalemk tagal gwe-gwezak.
Dekam yaklana iwe de hatan srëmnak
nabakam ëtagal gwe-gwezak– dekam
de Alap mo golak otweran maesa de
tru ta seblankam zëre mae mo karek-
kareksa Alap mo nwenak ber-ber gun
hup, hen hokam de nola kon zënaka
hlë tabirida gwen maekam. ⁵⁶ Zen
zep zëno mae mo tagal gwen hap de

yakla yala inkam Yesussu Yerusalemk
dë gweb'ak. Hen kim Alap mo
golak ëtagal gwe-gwe'ak, dekam man
zënaka anakan dakensibirida gwe'ak,
“San ha sa yakla yala an hap hata
zala? San ha molya? Em banakane
enlala ëbla'an?” ⁵⁷ Hwëna
Farisikam de zi niban Alap mo golak
de syal tan zi mo mam-mam naban
mes tingan anakan tawa dabiridak,
“Yesussu de hla tankam, nabakam asa
enbiridazak, akakim balk lak.”

1. + *Lazarus men zep Yohanis awe ale
gulku, zen tahalha zini Lazarussu
hom— men desa Yesus gulk sun de
ol blaorankam aïsíl gweblakake, in*

zen tinkim Abraham Bak hon ngatan zi mo langnak hatakake. (Luk 16:19-31) An hwëna ahana Lazarus, Yesus mo wal bose. Yunani olkam bëjen dam gulsun, san ha Lazarus zënana, san ha Marta zëna naye? Zini beyakam man enlala neibirida gwenan, “Marta zen Lazarus mo aya. Maria zen oso zem.” Lazarus mo bosena hen enlala naban. Bosena in mo enlalana, “Alap man nësa mas gwibirida gwenda.”

2. + *Yahudi zi mo teipsin sinodena, zen Yahudi mo nol-nola tuju-pulu enkam. Ahakon hen Farisi hon de bitì gwen wenya, hen ahakon Saduki hon de bitì gwen wenya,*

*hen dare hlikna in kon ahakon hen
Musa mo titi tabin olsa de tawa ta
gwibin wenyak biti gwek.*

12 Maria kim Yesus mo tanana irase dawem nabare minyakkam hlë tazimblikke:(Mat 26:6-13,Mrk 14:3-

9)**12**¹ Yakla yala Paskanak dikim zaun hup yaklana enam enkam lwa kini'ak, Yesus ki zep dua-blaskam de wenya asa Betania san dep golësek gweka. Lazarus mensa nër hom tin nikon ngaya taka, zëno gwë gwenna hen zëwe.² Zëwe de zini dekam zep tembane yawala syal neibik— Yesus hun de zë zertembane gwen hap. Marta hen man mas gwek— tembanesa de dëre ta guk gwizimdinnik. Lazarus Yesus hun apdenak inikin'inka.³ Maria ki zep minyak narwastu botola ban

golhatazak. Minyakna in stenga litera. Zëno irasena sërkam de dawem tanganna— aha minyak naban de siri gun srëmna. Zep desa de gonna te-alana mam tangaranna. Maria ki zep minyakna inkam Yesus mo tanana hlë tazim-blik, zëre mo nol ala blal-blalkam zep hwëna sasa soblak. Gola iwe minyakna in mo irase en zep ëre guk. ⁴ Hwëna ëna Kariot walya Yudas Bak man husus gwibi'inka. Zen dua-blaskam de wenya ano mae mo ahana— men zen Yesussu zergukuke. Zen ki zep guku, ⁵ “Zen ba hap wabakam hlë tazim? Minyakna in te-ala hap de lirk gulunam te-alana mam tangan naka

maka nöp zerzimmnin. - Desa emaka tahalha zi hip kae ë gwebbla-zim'in.”

⁶ Yudas in hwëna tahalha zisi de kwasang gwibiridan hap hom ki guku. Zen in sowë tamna, zep ki kirekam guku. Te-alana mensa zini Yesus hup hen dua-blaskam de wenya abe mae hap kap da gwizimk, zen Yudas zirensik gweka. Hwëna zen man aha hlikna twen gweblaka.⁷

Hwëna Yesus man ding gulbluka, “Dikire gwëk. Zen man Asa sam tanan, sap Asa de drë nwanun hap de yaklanak mes golek de gwer.⁸ Sap tahalha wenya em desa nama esa olëlowehe tine gwer. Hwëna Asa em molye dakal hap ërgwë gwëk.”⁹

Kim ësak, “Yesus Betaniak gwë'ara,”
ki zep Yahudi zini beyakam Yesussu
de hla tan hap yaing gwezak. Hen zen
man Lazarussu de hla tan hap ëdwam
gwek— mensa tin nikon ngaya takake.

¹⁰ Alap mo golak de syal tan zi mo
mam-mamna dekam zep Lazarussu
de hen tan hap kalang nëbla'ak, ¹¹
sap zini beyakam Lazarussu de ngaya
gwennak hla tankam zëbon mae
onakon wet so gwe'ak— Yesussu
dikim hwëna taïblïblan
hapye. Yerusalem kon kim Yesussu
teipsin zi mo kim hut du ane gukke:
(Mat 21:1-11, Mrk 11:1-11, Luk 19:28-
40) ¹² Ka'ankam, ki zep zi beyana
men zen yakla yala Paska hap

Yerusalemk lowe he'ak, ki zep ësak,
“Yesus angkam man hata'ara.”¹³
Dekam zep yera ala makare naka
nublunk— men kirekam teipsin zisi de
zerhatannak ëgwë gwekke. Zen
kirekam zep ë nakon hut tu ane gun
hup wet so gwek, hen te alana inkam
wam da guk gwebla'ak— ol mamkam
de anakan ëtaken song gwen
naban, “Hë'ho, hë'ho! An Bian mo
bosekam nësa dikim tatetekam irik
gin hip hata se'ara. Diki Alap Zen zëbe
hap dawemsa golblan.”¹⁴ Yesus ki
zep keledai tane tahannak sewe seka,
zao zep nikin ine halka. An kitak man
apde nëk— men kirekam Alap mo
ëpba olak lwakke,¹⁵ “Ëna

Yerusalemk de zi, bahem äairin. Bira, eno mae mo teipsinni keledai tanenak de nikinhal zankam hata'ara.” -¹⁶ In zen ki zë lwak, ëe zëre hon de ang ta gwen wenya homë dekam dam ulsuk. Hwëna in kim Yesus zëre mo ngatan zi mo lang nakore sosonna goltreizimki— tin nikon de ngaya gwenkam, zen dekam zebë dam ulsuk, “Eiyë, hare Alap mo olak kirekam am zëbe hap dena hamal hap ale nulblik. Hare ëe zep am kirekam syal eibir-blik.”¹⁷ Mae hap beyakam Yesussu de hut tu ane gun hup wet so gwek: Zini men zen Lazarussu de kaso hulak takenbla irinkim ngaya tannak hla dak, zen

beyakam owasna in hap de ola donbirida gwek. Zen in zep beyakam ala da gubluk. ¹⁹ Farisikam de gubirida gwen zini dekam zep zënaka nenbiridak, “Nen waba habe anakan jalse eibirida gwenan, ‘Zëbon osan bahem ang tan.’ Hwëna emki sap hlauludan. Okamanak de zini angkam zëbon en ëtingan gwe'an!” Yesus kim Zën de tin hip denaka tonbiridakake: ²⁰ Men zen Yerusalemk dekam lowe he'ak, yakla yala Paskanak de ang tan hap, ahakon hen Yahudi srëm zi. ²¹ Zen dekam zep ano mae mo ahana Pilipus onak yaing gwezak, ki zep nenblak, “Bian, ëe Yesussu de zertowen habë ëdwam

gwe'an.” Pilipus in, zen Betsaida wal,
Galilea mo lang nakon. ²² Zen
dekam zep Andrea'a gubluka, deban
zep apdekam Yesussu enblaka. ²³
Yesus ki zep asa Yahudi srëm zini in
han gubiridaka, “Angkam yaklanak
mes tangan golek de gwer– ngatan zi
mo lang nakore Zi Tanganna ano
bolesa dikim Alap mam gun hup
denakye. ²⁴ Eiwa denakaë emsa
gubirida'an: Ëe an gandum dan
makan. Gandum danna kama hulak
de drë nwanun srëmkam, zen bëjen
eini tën. Tën srëmkam sa lwala. Ëe
hen kirekam: Kama hulak de drë
nwanunkam, dekam asa eini
mamkam tër. ²⁵ Hen kirekam, zini

men zen zëre mo okamanak de timsi anakan golinik gwenna, ‘Ëe babë tìn,’ zen sa hëndep tim niban jek-jak gwera. Hwëna men zen zëre mo okamanak de timsi Asa de ang gwe-gweblan hap nolairi srëm gwe-gwe'ak, zen hëndep denaban sa lowehe gwer. -²⁶ Hen men zen abe hap de syala nol gwe'ak, zen diki tana wei san zen Asa zertro gwen. Hëndep lamkam Ëe men zaoë gwë'ak, zen hen zëwe sa yaing gwer. Men zen kirekam abe hap de syala nol gwe'ak, ano Bian sa zëbe mae hap bose dawemna golzimdi.”²⁷ Ki zep ayang gulzimki, “Ano enhona man tangan dowe hana'ara. Zep Ëe

banakan asa Biansa gu soneblal? San ha anakanë gu soneblan?— ‘Bian, Abon onakon karek yala ansa langa gulsuk— in zen Abon onak dep golek de gwe'anye.’ Hwëna kirekam bëjënë, sap Èe an kire habë hatazak— karek yala insa de gohtowen hap. ²⁸ Zep Èe a kire enkam asa gu soneblal: ‘Bian, diki tîngare zi mo nwenak ere en mo bosesa Emki mam gun.’”Ki zebë hwëna kitak ngatan zi mo lang nakore ola anakan ësalsek, “Èe mesë Ebon onakon ère mo bosenam mam guk, hen etan asa kirekam mam gul.” ²⁹ Hwëna zi beyam-byana men zen zë ëzau'uk ahakon man ëguk, “In ngli tadrenda.” Hwëna ahakon man

äguk, “Ki hom. In Alap mo dam taha nakore zi ki gublunda.”³⁰ Yesus ki zep gubiridaka, “Ola in zen wet sonanhal, zen Ëe de sane gwen hap hom. Zen hwëna em de ësane gwen hap.³¹ Ano syala an dekam sa Alap okamanak de zi mo enlala aning tanna zerwet sozimdi— dekam de karek tabin hip. Hen angkam de irik gin zini dowal mo kigisa dekam sa tanakam holenak zaublu inera.³² Hwëna Asa kim de okamana an kon neir ine ha'ak, zen dekam asa tingare zi ausu dikim Abon onak yaing gwezan hap de orana kles tyasizim.”

³³ Kim kirekam gubiridaka, Zen man kim anakan goltreizim'inka, “Ëe

an kirekam de tinsi asa hlaul.”³⁴ Zi beyana in kon dekam zep ding nulblik, “Alap mo olak man lwak, ‘Alap mo Zi zer sonenna, Israelsa de ngaya tabin hip Dena, Zen händep denaban sa gwë gwera.’ Zep em ba habe anakan gulu?– ‘Ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Asa sa okamana an kon neir inehal.’ Em insa ‘ngatan zi mo lang nakore Zi Tangan’kam enaka zerlëwe gwenda, hwëna ëe homë dam ulsuk gwenan, ‘Em ba habe ki kirekam gu gwenda?’”³⁵ Ki zep ding gulzimki, “Okamana an hap de ngatan nabare Zini, Ëe an Zenë angkam kolengkam emsa golëlowe he'an. Hwëna

kawesinni sa nabakam emsa jap
guludal, hen dekam kawesinnik esa
ëbute halasen gwer. ^{- 36} Zep
ngatansa de golzimdin hip de Zini
Asa em taïblïblan. Zen dekam esa
enho nakon ëngatan gwer— dekam de
ëbute halasen gwen srëm
hapye.”Yahudi zini kim daïblïbla
srëm gwekke:Kirekam kim
gubiridaka, ki zep dua-blaskam de
wenya asa golësek gweka, hen dekam
zep zi beya mo ëtawa gwen srëmnak
asa golëlowehe gweka. ³⁷ Zen sap
man owas-owasna beya gulzimki,
hwëna zi beyana in hom daïblïblak.

³⁸ An kitak Alap mo ol ayang gul
gwen zini Yesaya Bak mo olsa dikim

sul sonen hap ki kirekam lwak. Sap Yesaya mo ola Yesus hup man dakastilbli'an— zen insa anakan Alapsa gu soneblakaye: “Bian Alap, nëno nik mo ol ayang gulzimdinni hom am daïbli'ibin! Hen owas-owasna mensa Ena ere mo taha sasonkam syal gwe-gwibirida, desa hen hom tame nu'in.” - 39 Zen mae hap daïbli'ibla srëm gwék: Sap Yesaya Bak hen man Alap mo ola anakan hamal hap ayang gulzimki: 40 “Ëe mesë zëno mae mo nwena dïmin tabirzimk, hen zëno mae mo enhona mesë kawesin tazimk. Dekam molya nwekam lalak dasik, hen enhona molya ëhleng gwizimk. Dekam molya

Abon osan dep etan lwanda halzak. Lwan dahal zankam ki Ëe amaka ngaya tabi'in.”⁴¹ Yesaya mae hap kirekam Alap mo ola insa ale gulku, sap zen ngein sin Yesus mo ngatan zi mo lang nakore sosonsa hlaulku.⁴² Hwëna ahakon man sap daïblïblak— sap Yahudi mo ahakore mam-mamna. Hwëna Farisikam de zini man Yesussu de ang gweblan hap jalse neibirida gwek, zen in zep dekam damnak ëkira gwe srëm gwek. Mae hap kirekam ëgwë gwek, sap man anakan ëäiri gwek, “Asa sa hwëna but srëm gola kon nëralsa soner.”⁴³ Zen dawemkam zi bose zik de sam gwesibiridan hap denaka

dwam nei gwibik. Zen hom dekam anakan äenlala gwe-gwek, “Diki Alap Zën de asa sam gwesiblinna äiris.”⁴⁴ Yesus anakan sap ki gubirida gweka, “Zini men zen Asa taibliblanna, zen Asa en hom taiblibla'ara, hwëna zen hen dekam ano Biansa taiblibla'ara— men Zen Asa zer sonekake.⁴⁵ Men zen Asa hla da gwe'an, zen ki hen, men Zen Asa zer soneka, Desa hen man hla da gwe'an.⁴⁶ Ëe sap okamanak awe ngatansa de golzimdin hibë hatazak. Zep zini men zen Asa taibliblanna, zen sa kawesin nikon wet so gwer.⁴⁷ “Ëe okamanak awe karek tabin hip homë hatazak. Ëe hwëna

ngaya tabin hibë hatazak. Zep men zen de Asa baes në gweb'ak hen ano ol san de ang tan hap baes ta gwe'ak, Ëe Aen molyë desa aumwa hap de yaklanak karek tabik. Hwëna ano ola men desa zëna baes nei gwibik, zen zep sa Alap anakare ola ban karek tabiri, 'Em ba habe desan ang ta srëm gwëk?' ⁴⁹ Sap Ëe ëre mo enlala san denaka homë tonbirida gwenan. Hwëna Bian men Zen Asa zer soneka, Zen mensa ayang gul gwizimdin hip abe hap golblaka, Ëe desa enë ayang gul gwizimnin. ⁵⁰ Hen Ëe tawana: Tingan men zen Bian mo ol san ang ta gwe'ak, zen zen sa hëndep de lowehe gwen hap de oranak ëwet so

kini gwer. Zen in zep, Bian men kire enkam ayang gul gwizimdin hip Asa gu gweblanda, Ee desa enë tawa ta gwibirin.”

1. + *Yohanis mensa “te-ala mam tangan”kam ale gulku, zen Yunani olkam “300 dinar”kam ale gulku. Te-alana dinara zen zëno mae mo perak tangankam de te-ala kaso, hen zen dekam anakarekam de aïtbin: Zi de aha-ere yakla blalkam syal gwenna, zëno gajina dekam aha-ere dinarkam. Zep 300 dinara, zen te-alana mam tanganna– san de 300kum de zi mo aha-ere yaklakam de syal tan gajina kiye.*

2. + *Alap mo ëpba ola in, Zakaria Bak ale gulku. (Zak 9:9) Zen ëna Yerusalem mo aha bosena “Sion”kam ale gulku. Orep de zini kirekam ëenlala gwe-gwek: Teipsin zi de kudakam song gwe zanna, zen eijan hap. Keledaikam de song gwe zanna, zen umlaekam de hatazan hap.*

3. * **12:25** *Mrk 8:35*

4. * **12:35** *Yoh 8:12*

5. * **12:38** *Yes 53:1*

6. * **12:40** *Yes 6:9-10*

7. * **12:45** *Yoh 14:9*

13 Yesus kim zëre hon de ang ta gwen zini ano mae mo tanana ngan tasibir-zimkike:**13**¹ Yaklana dekam aha-en lwa kini'anka— yakla yawala Paskanak dikim hatan hap. Yesus dekam mes anakan tame gu'unka, “Angkam mes hatal— Èe dikim okamana ansa hli yun hup, hen Bian osan dep dikim lwahan hap denakye.” Tingan men zenë ang ë gweblak, asa man tangan kwasang gwibirida gweka. Hëndep kim Bian osan dep etan lwa ha'anka, kire enkam ki hëndep asa kwasang gwibirida gwe'anka.² Yaklana inkam, kim Yesus asa golëtembane ta'anka, hwëna dekam dowal mo kigina mes

Yudas hap Yesussu de zergun hup de enlalana ing ta soneblaka. Yudas in Kariot walya Simon mo tane. ³

Yesus dekam mes anakan tame gulku, “Bian mes tingare sosonna abe hap golblaka. Ëe sap zëre onakonë hatazak, hen angkam zëre osan debë

etan lwa ha'an.” ⁴ Sap kirekam mes tame gulku, zep tembane tan nakon luweka, ki zep tahan bajuna alsiki, hen dekam zep handuknu obun tihinak da taka. ⁵ Hen ki zep hona

blomenak sul soneka, dekam zep ano mae mo tanana ngan tasibir-zim'inka. Handuknu inkam zep sasa ta gwibir-zim'inka. ⁶ Kim Simon aha bosena

Petrus hon hata'an zaka, ki zep zë

takensiblika, “Bian, Em ba hap de ano tanana ap ngan sosublun hap?”⁷ Ki zep ding gulbluka, “An desaë angkam syal gwibi'in, em molye angkam tame gulku. Hwëna lamkam esa tame gulu.”⁸ Petrus ki zep gubluka, “Bëjen! Em toton bëjen Em ano tanana ap ngan sosublun!” Dekam zep ding gulbluka, “Ëe de eno tanasa ngan sosun srëmkam, ki em ema Abon onakon wet so'ara.”⁹ Ki zep ding gulbluka, “Bian, kirekam de lwankam, ki tana enna bahem ap ngan sosublun. Ki hëndep taha naban nola ban ap ngan sosublu!”¹⁰ Yesus ki zep gubluka, “Ho awan zini hom ëdwam gwe-gwenan— etan de tim

niban awan hapye. Diki tanana, zen tē naserankam de son nēnkam. Desa man ngan sosun hup dwam nei gwizimnin. Dekam kitak de timni mes ngan gwe henan. Em kitak mese ēngan gwehek. Hwēna ebon mae onakon aha-en, zen hom ngan gwe he'ara.”¹¹ Yesus mes anakan tame gulku, “An zen sa Asa dikim zē balk tan hap zertreizimdi,” zen in zep anakan asa gubiridaka, “Ebon mae onakon aha-en, zen hom ngan gwe he'ara.”¹² Ano mae mo tanana kim ngan tasibinkim so ta sonebirki, ki zep tahan baju zem etan ala soka, dekam zep zēre mo nikin gwennak dep lwa halka. Dekon zep nonol asa

takensibiridaka, “Mensaë ebe mae hap syal gwibir-zimnin, em wëhë tame u'in? ¹³ Em Asa ‘guru’kam hen ‘bian’kame en gweblanan. Zen airis, sap Ëe an eiwa eno mae mo kire. ¹⁴ Ëe sap eiwa eno mae mo bian hen guru, hwëna Ëe mesë eno mae mo tanana ngan tasibir-zim. Zep em hen diki kirekam de enaka gweibirida gwen— ere mae mo tanasa de hwë-hwëkam babu gwen zi mo kim ngan tasik gwibir-zimdinkimye.

¹⁵ Ëe mesë Ënaka ërak makan drë nenan— em dikim hen kirekam enaka gweibirida gwen hap. ¹⁶ Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Zi mo tana iltikinnik de babu gwen zini bëjen

zëre mo zi bina insa kwë tan. Hen zini men zen aha zi mo olsa golsong gwe-gwenna, zen betekna. Men zen zer sone gwenna, zen mamna. ¹⁷

Angkam em ema anakan tame u'in, 'Ëe an betekna,' zep em de kirekam enaka enlala betekkam mas gwibirida gwenkam, ki esa hë'ho gwibinni hla kul gwer. ¹⁸

“Ola in desa emsa gubiridanan, zen man ebe mae hap dakastilzim'in, diki aha'en. Ëe mesë kitak emsa tame tabik, hëndep zebë emsa dam tasibik. Hwëna sap kirekam, mensa orep abe hap dena Alap mo olak hamal hap ale nukke, zen kirekam sa ki hëndep lwal-anakan men zen lwak, 'Zini men

debanë zertembane gwe-gwek, zen hwëna ano jal zi hip sa jowera.’¹⁹

An zebë desa hamal hap emsa gubiridanan: Sap in kim jowe'ak, zen dekam esa Asa anakan laïblïblal, ‘An Zen Tangan– Alap mo zer sonen Zi niye.’²⁰

Hen Ëe eiwa denakaë emsa gubirida'an: Zi de ano zer sonen zisi zer irinni, zen ki hen Ënaka zer in'ira. Hen zini men zen Ënaka zer irinni, zen hen Bian, men Zen Asa zer sone zaka, Desa hen zer innira.”Yesus kim hamal hap gubiridakake, “Ebon mae onakon ahanik sa Asa dikim zë balk tan hap zertreizimdi.”(Mat 26:20-25,Mrk 14:17-21,Luk 22:21-23)²¹

Yesus kim kirekam gubiridaka,

dekam zep tangan enlalana dowebla hanaka, ki zep damnak asa gubiridaka, “Eiwa denakaë emsa gubirida'an: Ebon mae onakon ahanik sa Asa dikim zë balk tan hap zertreizimdi.”²² Ëe dua-blaskam de dam tasibin wenya dekam zebë ënaka ngalap naban karatda labi'ik— mae hap: “An narasa ki gublunda?”²³ Abon mae onakon, ahana men desa Yesus kwasang gwe-gweblaka, - zen dekam zëre mo dam taha nakon nikin'inka.²⁴ Petrus dekam zep zëbe hap tahana wap gulsubluka, ki zep gubluka, “Emki takensiblin: Zen narasa ki kirekam gublunda?”²⁵ Zini in ki zep golek de ta zaka, zao

zep takensiblika, “Bian, narasae ki enlala gweblala?”²⁶ Ki zep ding gulbluka, “Ëe kimë rotina ansa kolho honak os gul ane'ak, men zëbe habë golbla'ak, zen zen.” Ki zep roti apna insa os gul ineka, desa zep Yudas Bak hap golblaka.²⁷ Yudas kim roti apna insa twinbirki, dowal mo kigina dekam zep hwëna ing gwe heblaka. Yesus ki zep gubluka, “Mensa ena kalang gwe'ara, nabakam syal gwibir.”²⁸ Hwëna Yesus insa kirekam gubluka, ëe in zenë zë teinikin'ik ëe homë dam ulsuk.²⁹ Yudas zen zen Yesus mae han ano mae mo te-alana zirensik gweka, - zep ano wal bose walya ahakon man tim

nuk, “Yesus man yap gublula–
tembane maesa de yakla yala awe dep
lop tan hap.” Hwëna ahakon man tim
nuk, “Zen te-alasa de tahalha zi hip
kae gwebbla-zimdin hip mes yap
gulblula.”³⁰ Yudas in kim roti apna
insa twinbirki, ki zep hëndep gola in
kon te soka. Dekam mes
kawesik. Yesus kim titi tabin ol ësena
golzimkike:³¹ Yudas kim song
gweka, Yesus ki zep asa gubiridaka,
“Angkam mes zaul– ngatan zi mo
lang nakore Zi Tanganna ano bosesa
dikim Alap mam gun hup denakye.
Hen Abon onakon sa kitak Alap mo
bosena teip nulsublunda gwer.³²
Abon onakon kim de zini Alap mo

bosena teip nulsublu'ak, Zen dekam sa hwëna Alap ano bosena etan dawemkam mam gulsublula– zëre onak kimë hata'akye. An nabakam sa ki lwal. ³³ Em ano dang tininak de walas, Ëe molyë holokam eban mae golëlowehe gwek. Em esa Asa lë gweblal. Hwëna men kirekamë Yahudi zisi gubirida gwek, angkam Ëe hwëna emsa hen kirekamë gubirida'an: Men zao debë song gwe'an, em molye desan Asa ërtrok. ³⁴ “Zep angkam Ëe titi tabin ol ësena ansa ebe mae hap hli yulzim'in: Em enaka kwasang gwibirida gwen. Ëe men kirekamë emsa kwasang gwibirida gwekke, em

hen kire enkam enaka kwasang
eibirida gwek. ³⁵ Kirekame
kwasang naban lowehe gwe'ak,
dekam sa tingare zini anakan emsa
tame da gwibir, ‘Zen eiwa Bian zëre
hon de ang ta gwen wenya.’”Yesus
kim hamil hap Petrussu gublukake,
“Em esa dan-ahan sonkam Asa
zabeblala.”(Mat 26:31-35,Mrk 14:27-
31,Luk 22:31-34) ³⁶ Simon mensa
hen nen gweblak “Petrus”kum, zen
dekam zep takensiblika, “Bian, Em
endan san esa song gwera?”Ki zep
ding gulbluka, “Men zao debë song
gwe'an, em molye angkam Asa desan
zertroka. Hwëna lamkam esa ki Asa
zertrola.” ³⁷ Ki zep hwëna etan

takensiblika, “Bian, hwëna ëe ba hap de angkam Emsa ang gwebla srëm gwen hap? Ëe mesë tangan hohle gwenan— Emsa de zerzaunnuk de hwëna tin hïpye.”³⁸ Ki zep hwëna ding gulbluka, “Em san eiwa tangane kirekam hohle gwe'ara?— Asa de zerzaunnuk de hwëna tin hïpye. Eiwa denakaë emsa gublu'an: Ayang de gun srëmnak, em dan-ahan sonkam esa anakan Asa zabeblala, ‘Zini in ëe homë tame ta'an.’”

1. * *13:18 Mzm 41:10*

2. + *Yohanis man anakan ale gul gweka, “Dam tasibin zini men desa Yesus kwasang gwe-gweblaka.”*

*Zen Yohanis ki zëre mo bosena
kirekam golzabe gweka. Zen mae
hap mes yap zënaka kira ta srëm
gweka— zi nwenak de zënaka
bolamda tan srëm hap.*

3. * 13:29 Yoh 12:6

14 Yesus kim gubiridakake, “Ëe an
Bian osan dep de orana Zen.”¹⁴¹

Yesus ki zep zëre hon de ang ta gwen
wenya asa gubiridaka, “Bahem enlala
nakon ëngalap gwen. Alapsa em
täbläblan, hen Asa emki täbläblan.

² Ano Bian mo gol yala, teksonna
beyana. Hen Ëe desanë song gwe'an—
em de zë lowehe gwen hap denaka
dikim hamal gulzimdin hip. Kirekam
de lwan srëmkam, Ëe molyë kirekam
emsa gubiridananam. ³ Kimë kitak

hohle gulzim'ik, dekam asa etan lwa
halzal— emsa dikim zëwe dep kwang
guludahan hapye, apdekam dikim
emsa zëwe golëlowehe gwen hap. ⁴

Hen men zao debë song gwe'an, em

orana tawana.”⁵ Tomas ki zep takensiblika, “Bian, ëe homë anakan dam ulsu'un, ‘Em desan debe song gwe'ara.’ Ëe banakan de orana insa tawa gweblan hap?”⁶ Yesus ki zep ding gulbluka, “Ëe an Zen tangan–eiwa de oranaye, em dikim hëndep de gwën hap denaka hlaun hup denaye. Em de Abon osan ang gwen srëmkam, em bëjen em Bian onak hatan.”⁷ Asa de tame tankam, ki ano Biansa hen ema tame la'an. Angkam tangan esa Asa dawemkam tame lal, zebe hen Biansa tame la'an, hen mese Desa hla la gwek.”⁸ Pilipus ki zep gubluka, “Bian, ere mo Biansa abe mae hap zertreizim. Dekam asa ësam

gwesil.”⁹ Ki zep ding gulbluka, “Ëe mesë sap holokam emsa golëlowehe gwek, zep Pilipus, em ba habe Asa tame ta srëm gwe'ara? Zini men zen Asa hla tanna, zen hen ano Biansa hla tanda. Zep em de Asa tame tankam, em ba hap de Asa gublun hap?– Ëre mo Biansa de zertreizimdin hipye.

¹⁰ Em san home Asa taïblïbla'ara?– Ëe an Zen, Bian han de zeraha-en gwen Zi niye, hen Zen aban aha-en. Ola mensaë ebe mae hap ayang gul gwizimnin, zen ëre en mo enlala nakore olsa hom. Hwëna Bian men Zen ano enhonak gwë gwenda, Zen Zen Asa zersyal gwe-gwenda. ¹¹
Ansa emsa gubirida'an, desa em

taïblîbin: Ëe mesë Bian han zeraha-en
gwek, hen Zen mes aban zeraha-en
gweka. Ano olsa de taïblîbin
srëmkam, ki ano owas-owas syal
gwe-gwibin ensa em taïbli gwibin.
Zen dekam esa hëndep Asa laïblîblal.

12 Eiwa denakaë emsa gubirida'an:
Zini men zen Asa taïblîblanna, zen sa
ano kim syal ta gwer— Ëe men
kirekamë syal gwe-gwenanye. Asa de
taïblîblan zini, zen sa hen ano syala
kwei nul gwer— banakare owassa de
mamkam syal gwe-gwibinkimye. Zen
mae hap sa ki lwa gwer: Sap Ëe
Soson Zini Bian osan debë song
gwe'an— dekon de emsa mas
gwibirida gwen hap. 13 Em de

Alapsa banakare mae hap ano
bosekam abe tanna, Ëe asa desa ep
syal gwe-gwibir-zim. Dekam sa zini
Bian mo sosonna hla nul gwer, hen
zep sa Biansa boltere da gwer. ¹⁴

Asa de banakare mae hap ëre mo
bosekam abe tanna, Ëe asa ki desa
ebe mae hap syal gwe-gwibir-
zim.”Alap mo Enho de golëlowehe
gwen hap kim gu-gubiridakake: ¹⁵

“Em de Asa ensa lwa gweblankam, ki
esa ano ol san ang ta gwer. ¹⁶ Hen

Ëe asa Biansa abe tal– Zen deka ebe
mae hap Zisi Ahanaka zer sonezimki,
Zen de emsa mas gwibirida gwen
hap. Zen Zen sa hëndep denaban
emsa golëlowehe gwera. ¹⁷ Zen

Alap mo Enho. Zen Zen— eiwa de enlalasa de ing ta sone gwizimdin hip de Zi niye. Auhu-kama enlala zini, zen molya Desa neirin gwek, sap desa nwekam bëjen hla tan, hen zen bëjen Desa tame tan. Hwëna em en mese Desa tame lak, sap Zen emsa golëlowehe gwe'ara, hen Zen sa eno mae mo enhonak gwë gwera.¹⁸ “Ëe molyë emsa kwasap walas mo kim da tasibik. Ëe asa etan emsa hlauluda gwezal. -¹⁹ Molya holo gwek, okamanak de zini dekam etan molya Asa hla da gwek, hwëna em en esa Asa hla la gwer. Ëe asa etan tin nikon ngaya gwer. Zep em hen esa ëngaya gwer.²⁰ Yaklana zëwe de hatankam,

zen dekam esa abe hap dena anakan
tame ul, ‘Zen eiwa mes Bi zeban
zeraha-en gweka. Hen eiwa nēban
mae mes golēaha-en gweka.’ ²¹

Men zen ano ol san enlala tatete
naban ang ta gwenan, zen zen Asa
enna nola gweblanan. Zen kire zisi sa
ano Bian kwasang gwibirida gwera–
men zen kirekam Asa enna nola
gweblananye. Aena hen asa kwasang
gwibirida gwer, hēndep zep asa
Ēnaka zēbe mae hap zertrei
gwizim.” ²²

Hwēna ēna Kariot
walya Yudas Bak mo apde bosena
Yudas, zen dekam zep takensiblika,
“Em banakan esa abe mae en hap
Enaka zertreizimdi– okamanak de zi

de Emsa hla tan srëmkamye?”²³ Ki zep ding gulbluka, “Zini men zen de Asa enna nola gwebbla'ak, zen sa ano ol san enlala tatete naban ang ta gwer. Hen Bian sa desa kwasang gwibirida gwera, hen Ëe asa Bian han zëno mae mo enho nakon olëlowehe gwer.²⁴

Hwëna zini men zen Asa enna nolabla srëm gwe-gwenan, zen molya ano ol san ang ta gwek. Hwëna emki ëenlala gwe-gwen: Ano ola, zen ëre onakore naka hom. Zen Bian onakorena— men Zen Asa zer sonekake.²⁵

“Ëe mesë nama de emsa golëlowe hennak kirekam gubiridanan.²⁶ Hwëna ano tim bwanak Bian sa emsa de mas

gwibirida gwen hap de Zini insa ebe
mae hap zer sonezimdi. Zen zëre mo
Enho. Zen Zen sa hwëna emsa enlala
sobirida gwera– Ëe men desaë emsa
tawa ta gwibikye. Hen Zen Zen sa
eiwa de en naka ano weinak tawa
tabir song gwera.²⁷ “Angkam Ëe
ama ebe mae hap em dikim Alap mo
taha terenak ëngalap gwen srëmkam
lowehe gwen hap denaka hli
yulzim'in– Aena men kirekamë
ngalap gwen srëmkam gwë
gwenanke. Auhu-kamanak awe aha zi
molya kiresa ebe mae hap nolzimk.
Zep bahem enlala nakon ëngalap
gwen hen bahem ääirin.²⁸ Em kie
Asa asalblal kimë emsa gubiridal, ‘Ëe

ama emsa hli yuluda'an, hwëna asa etan emsa hlauluda gwezal.' Em de dawemkam Asa kwasang gweblankam, ki emaka ësam gwesil-anakan de Asa salblankamye, 'Ëe Bian osan debë song gwe'an.' Sap ano Bianna Zen Abon onakon teipsinni. In zebë duwebla'an. ²⁹ An zebë hamal hap emsa gubiridanan. Sap in kim kirekam jowe'ak, dekam esa Asa laïblïblal. ³⁰ Angkam Ëe molyë holokam eban mae kire hap de ola ziton gwibik, sap okamana ansa de irik gin zini dowal mo kigi angkam man hata'ara. Zen Asa bëjen irik tan. ³¹ Ëe in zep asa Bian mo abe hap kitak de dwam gwibir-blin san ang

gwer. Zen dekam sa okamanak de zini Asa anakan tame dal, ‘Zen eiwa man zëre mo Biansa ensa lwa gweblanda.’”In kim kirekam asa tawa tabi'inka, ki zep etan asa gubiridaka, “Haen. Nen gola an kon sek gwen.”

1. + *Yesus insa “hlauluda gwezan” hap gubiridaka, zëno dam gulsunnu ahana, tin hyanak de zënaka zertrei gwizimdin hip dena. Ahana hen Alap mo Enho de hata zan hap dena. Hen ahana, Zën de etan lwa halzan hap dena.*

15 Yesus kim gubiridakake, “Ëe an Zen anggur te tangan naye.”¹ Yesus ki zep etan asa tawa tabirki, “Ëe an Zen anggur te tangan naye. Em in hwëna ano hli-hlina. Ano Bianna, Zen hli-hli naka de tasyalsik gwibin hip de Zi.”² Ano hli-hli nik de ëtën srëmna, desa man blum gulsuk gwenda. Men zen ëtë gwenan, desa man ala naka hen mas-mas naka blum gulsuk gwenda— dekam de mamkam ëtë gwen hap.³ Emsa mes ëre mo olkam tasyalsik gwibirki— dekam de dawemkam ëtë gwen hap.⁴ Abon onak em ëmas gwirin, dekam Ëe asa eban mae golëaha-en gwer. Hlina zë-en bëjen eini tën. Diki

apdenak timnik de ësaltil irinkim. Em hen kirekam. E-en molye eini ëtëk—aban de zeraha-en gwen srëmkamye.⁵ “Ëe an anggur te. Em in hli-hlina. Zi de Abon mas gwirinni, hen Ëe de deban zeraha-en gwenna, dekam zëno danna beyana. Sap Ëe srëmkam, em bëjen ba maesa syal gwibin.⁶ Zi de Abon mas gwirin srëmna, zen men kiye— anggur hlisa de tasyalsibinni. Zen ësasan gwenkam kire syauknuk yal tasen—zëwe de ëhwanden hap.⁷ Em de aban zeraha-en gwenkam hen ano ol de ebon mae lwa gwenkam, dekam em basa de dwam gwibinkim, emki kire hap Alapsa abe ta gwen. Zen sa

dekam ebe mae hap gol gwizimdi. ⁸
Em de dawemkam dan nik ëtë
gwenkam, dekam sa aha zi ano Bian
mo sosonna ebon mae onak hla nul
gwer. Dekam sa hen emsa tame da
gwibir, ‘Zen Abon de ang ta gwen
wenya.’ ⁹ Men kirekam ano Bian
Asa kwasang gwe-gweblanda, Ëe hen
kirekamë emsa kwasang gwibirida
gwenan. Ano kwasang-kwasangnak
emki lowehe gwen. ¹⁰ Em de ano ol
san enlala tatete naban ang ta
gwenkam, dekam ano kwasang-
kwasangnak esa lowehe gwer— Aena
men kirekamë hen ëre mo Bian mo ol
san enlala tatete naban ang gwe-
gwenanke. Zep Ëe zëno kwasang-

kwasangnakë gwë gwenan.¹¹ “Ëe
mae habë kitak insa gubiridanan—
Abon onakore isrip-sri dekakim eno
mae mo enhonak lwa gwek. Dekam
eno mae mo isrip-srina sa tangan
taman kinï gwer.¹² An zebë hen ola
ansa hli yulzim'in: Enaka em
kwasang gwibirida gwen— men
kirekam Ëe hen emsa kwasang
gwibirida gwenanke, em hen kirekam
enaka kwasang eibirida gwek.¹³
Kwasangna taman kinin tangan
wenya an zen: Zi de wal bosyansa de
ngaya tan hap zëre mo timsi sosok
gunnu, hëndep zep de tinni. Zen zen—
sërkam de mam tangan wenyaye.¹⁴
Em de ano ol san enlala tatete naban

ang ta gwenkam, em ki eiwa ano wal
bose wal tangan. ¹⁵ Angkam Ëe
homë etan Abon de babu gwen zikim
emsa gubirida'an. Sap kirekam ebe
mae hap hom dakastilzim'in, sap babu
gwen zini hom zëre mo zi bina in mo
syala tame nul gwenan. In zebë
hwëna angkam wal bose walkam
emsa gubirida gwe'an. Sap mensaë
Bian onak sane gwe-gwek, Ëe desaë
ebe mae hap ayang gul gwizimk. ¹⁶
Em home Asa dam lasik– Ëe dikim
emsa bi gwibiridan hapye. Diki Ëyë
emsa dam tasibik– dekam de ano olsa
gol halada gwen hap, hen em dikim
dan nik ëtë gwen hapye. Em insa
danna ëtë gwe'an, zen hëndep de ëlwa

gwen hap dena. Zen zep sa Bian eno mae mo abena dokwak gul gwera—em de ano bosekam abe ta gwenkamye. ¹⁷ Zen in zebë ebe mae hap ola ansa hli yulzim'in: Enaka kwasang eibirida gwek.”Zëre mo tim bwanak de zëre hon de ang ta gwen wenyaka karek tabin hip de ol: ¹⁸ “Auhu-kama enlala zini sa emsa husus neibirida gwer. Kirekam kim de ebon mae jowe gwe'ak, zen dekam ëenlala gwe-gwek, ‘Ano teipsinni hen kirekam në gweblak.’ ¹⁹ Eme nama auhu-kama enlala zi niban enlala siri tankam lowehe gwe'anam, dekam zen maka emsa kwasang neibirida gwe'an. Hwëna Èe mesë emsa zëbon

mae onakon hlil inhak. Em mese zëbon mae onakon wet so gwek, zen zep emsa husus neibirida gwe'an. ²⁰

Anakan mensa emsa gubirida gwek, desa emki enlala gwe-gwibin: 'Zi bina, zen mamna. Zëbon de babu gwen zini, zen betekna.' Zep men kirekam ere mae mo mamna Asa në gweblak, zen kirekam sa hen emsa neibirida gwer. Zen man Asa karek da gwek. Zep emsa hen kirekam sa karek da gwibir. Ano tawa tabin sin da-en ang ta gwek. Zep ebon mae osan kire enkam sa hen ang ta gwer.

²¹ Zen mae hap sa emsa karek da gwibir: Sap em Abon onak de wenya, hen zen hom Bian, men zen Asa zer

soneka, Desa tame da'an. ²² Ëe de hatazan srëmkam hen tawa ta gwibin srëmkam, ki karekna molya zëbon mae onak mamkam lwa'anam. Hwëna angkam Ëe mesë tawa ta gwibik. Zep aumwa hap de zisi klis gunnuk zen banakan molya anakan ëguk, 'Ëe homë anakan ëtawa gwek, "Ëe ama ëkarek gwe'an." ²³ Men nara Asa husus gweblanna, zen ki hen ano Biansa husus gwebla'ara. ²⁴ Owas-owasna men desa Ëe zëno mae mo nwenak syal gwe-gwibir-zimk, aha zi hom tangan orep kirekam de owasna syal neibik. Ëe de kirekam syal gwibir-zimdin srëmkam, ki karekna zëbon mae onak molya mamkam

lwa'anam. Hwëna angkam zen mes hla nul gwëk, hwëna zen man Asa ëre mo Bian naban husus nei gwizimk.

²⁵ Zen hwëna kirekam de jowen hap mes ki lwak, sap men kirekam Alap mo olak anakan ale nukke, 'Zen man totoresa asa husus në gweblak,' zen bëjen ki lwa srëm gwen. ²⁶ "Ano tim bwanak, dekam Ëe asa emsa de mas gwibirida gwen hap de Zini insa zer sonezim. Zen Alap mo Enho— eiwa de enlalasa de ing ta sone gwizimdin hip de Zini. Zen Zen sa hen abe hap de ola ebe mae hap ing gul sone gwizimdi. ²⁷ Em hen dekam esa abe hap dena ol halada gwer. Sap Ëe kimë Alap mo ola nonol tawa tabinkim kon

gwesibir hanak, eme Asa ang ë
gweblak.”

1. * *15:25 Mzm 35:19, 69:5*

16 **16**¹ “Ëe mae habë hamal hap kirekam emsa gubiridanan— em ekakim Asa de taïbliëlan nakon ëbutahal gwe srëm gwek.² Abe hap de jal hap emsa sa but srëm gol-gola kon nolëalsa sone gwer, hen eno mae mo ahakorena sa damera gwer. Dekam in zen ki emsa neibirida gwe'ak anakan sa kil nïl gwer, ‘Alap man ano mae mo syala ansa sam gwesik gwibi'ira.’³ Zen kirekam sa emsa neibirida gwer, sap zen Asa Bian han hom tame noso'an.⁴ Hwëna an zebë ki hamal hap dena insa emsa gubiridanan. Sap men dekam ki emsa kirekam neibirida gwe'ak, dekam esa ëenlala gwe-gwer,

‘Zen men desa hamal hap asa gubiridaka, angkam man ki lwa'an.’” Alap mo Enho hap dena kim tawa tabirkike:(Yoh 14:16-18,14:26,15:26)“Ëe homë menkam kirekam emsa tawa ta gwibik, sap Ëe dekam namaë emsa golëlowehe gwe'ak. ⁵ Sap angkam Ëe ama etan lwa ha'an— men Zen Asa zer sonekake, Zëbon osan dep. Hwëna em home Asa lakensibli'an, ‘Em enda san debe song gwe'ara?’ ⁶ Hwëna Ëe ama emsa tame tabi'in: Asa de kirekam sane tankam, eno mae mo enlalana man tangan dowe hana'ara. ⁷ Hwëna eiwa denakaë emsa gubirida'an: Ëe de emsa hli

yuludanna, zen ebe mae hap man tangan sam gwesizim'in. Sap Ëe de emsa hli yuludan srëmkam, ki emsa de mas gwibirida gwen hap de Zini in molya ebon mae hata zaka. Ëe de emsa hli yuludankam, Ëe asa zer sonezim. ⁸ Zen kim de hata'an zaka, Zen dekam sa tïngare okamanak de zi hip eiwa dena goltrei gwizimdi—kareksa de gol gwen srëm hap dena, dam-damkam de lowehen hap dena, hen Alap de klis gun hup dena. ⁹ Sap okamanak de zini Asa de taïblïblan hap man baes ta gwenan, zep Alap mo Enhona sa zëbe mae hap anakan goltrei gwizimdi, 'Em ema dekam ëkarek gwe-gwenan.' ¹⁰ Ëe

Bian osan debë song gwe'an, zep ano tim bwanak Zen sa dam-damkam de lowehen hap denaka tawa ta gwibiri.

¹¹ Alap mes dowal mo kigina karek tan hap gu-gubluka. Zep Alap mo Enho de hata zankam, Zen sa hen Alap de tingan klis gun hup denaka tawa ta gwibiri. ¹² “Ano emsa de

tawa tabin hip dena sap nama blala. Hwëna angkam em molye dokwak uk. ¹³ Hwëna Alap mo Enho, Zen

Zen— eiwa denaka de ayang gul gwizimdin hip de Zi niye. Zen Zen sa eiwa de oranak dep emsa golëwet so gwera. Zen molya zëre en mo enlala san tawa ta gwibirki, hwëna men desa de Abon sane gwe-gwe'anka, Zen

desa sa ebe mae hap ayang gul gwizimdi. Zen zep sa hen ngein sin dep dena hamal hap goltrei gwizimdi.

¹⁴ Tïngan mensa Bian bi gwibi'ira, Ëe desa apdenakë bi eibi'in. Zen in zebë emsa gubiridal, 'Alap mo Enhona men desa de Abon sane gwe-gwe'anka, Zen desa sa ebe mae hap ayang gul gwizimdi.' Zep zëno syala kon, zini sa ano bosena teip nulsunda gwer."Yesus de etan ngaya gwen hap dena kim tame nul srëm gwek, hen ol gu sonensa de dokwak gun hup kim gu-gubiridakake: ¹⁶ "Molya holo gwek, em dekam molye etan Asa hla lak. Hwëna etan holo gwehan srëmnak esa Asa hla lal." ¹⁷ Zëre

hon de ang ta gwen wenya, ëe ahakon dekam zebë ënaka anakan lakensibirida gwe'ak, “Zëno enlalana banakan lwabla'ara? Nen home tame ul– in kim anakan gulu, ‘Molya holo gwek, em dekam molye etan Asa hla lak. Hwëna etan holo gwehan srëmnak esa Asa hla lal.’ Hen nen home tame ul– in kim anakan gulu, ‘Sap Ëe Bian osan debë song gwe'an.’”¹⁸ Ama hen anakan ënaka lakensibirida gwe'ak, “In kim anakan gulu, ‘Molya holo gwek,’ dam gulsunnu banakan? Nen home dam ulsu'un.”¹⁹ Hwëna Yesus mes anakan asa tame tabirki, “Zen man Asa de takensiblin hap ëdwam

gwe'an," ki zep asa takensibiridaka,
"Em san teibin hibe enaka
lonbirida'an?— insa anakan emsa
gubiridalye, 'Molya holo gwek, em
dekam molye etan Asa hla lak.
Hwëna etan holo gwehan srëmnak
esa Asa hla lal.' ²⁰ Eiwa denakaë
emsa gubirida'an: Em esa äitin-äitin
niban Asa gosa la gweblal, hwëna
auhu-kama enlala zini sa dekam
ëisrip-sri gwe-gwer. Em hwëna
dekam enlalana esa ëdowe hanal,
hwëna enlala dowe hananna in isrip-
sri hap sa etan liwe hera— ²¹ men
kirekam hen, we de eisbir anenna.
Zen dekam enlalana man ëdowe hana
gwenan. Sap dekam mes zaunun—

zëno hlësgwan-hlësgwan gwen hap
denakye. Hwëna kim de jaha gwe'ak,
zen dekam sa sang-sangna insa eititi
gwibir. Sap dekam walasna insa sa
isrip-sri gweblal. ²² Em hen
kirekam esa ëgwër: Angkam em
enlala dowe hanan nabane lowe
he'an. Hwëna em kime etan Asa hla
la'ak, em dekam tangan esa Asa isrip-
sri ëblal. Isrip-srina in, zen hëndep
dena. Zini bëjen kire isrip-srina ebon
mae onakon gulsuzimdin. ²³ Dekam
em etan molye ëdwam gwëk— Asa de
srip gulsuzimdin hip takensiblin
hapye. “Eiwa denakaë emsa
gubirida'an: Ano bosekam de ba mae
hap Biansa abe tanna, Zen sa ebe mae

hap gol gwizimdi. ²⁴ Em home menkam ano bosekam ba mae hap Biansa abe la gwek. Hwëna angkam emki abe ta gwen. Dekam esa ulin gwer. Zen dekam tangan sa eno mae mo isrip-srina taman kini gwer. ²⁵

“Ano ola ebe mae hap gulk sun de blaonzimdin makan mes yap lwal. Hwëna yaklanak sa hatal, dekam molyë etan gulk sun de blaonzimdinkim emsa tawa ta gwibik. Hwëna dam-dam enkam asa ëre mo Bian hap dena ebe mae hap srip gulsuk gwizim. ²⁶ Yaklana iwe de hatankam, em dekam molye etan Asa en gweblak— eno mae mo abesa de Bian hap ayang gul gweblan hapye.

Hwëna en esa Biansa ano bosekam
abe la gwer. ²⁷ Sap Bian Zëna man
emsa kwasang gwibirida gwe'ara, sap
em ema Asa ensa ola gweblak, hen
em ema Asa anakan laïblïblak, ‘Zen
eiwa Alap onakon hataka.’ ²⁸ Ëe
eiwa okamana awe dep Zëbon
onakonë hatazak. In zebë etan Zëbon
osan dep lwa ha'an.” ²⁹ Ëe zëre hon
de ang ta gwen wenya dekam zebë
enblak, “Angkame dam-dam enkam
asa gubiridanda— gulk sun de
blaonzimdin srëmkamye. ³⁰

Angkamë Emsa tame lanan: Em kitak
tawana. Em zi mo enlalana ema tame
ta gwizimnira, zep Emsa de
takensïblin srëmnake ap ding gul

gwizimnira. Zen in zebë tangan Emsa laiblibla'an, 'Em eiwa Alap onakone hata zaka.'" ³¹ Dekam zep hwëna ap ding gulzimki, "San ha eiwa tangane Asa laiblibla'an? ³² Emki ësan: Angkam mes tangan golek de gwer, em dekam esa ere mae mo gol-gol san dep ësyawer. Em dekam esa Asa hli la gukhal. Hwëna ëre mo Bianna molya zë Asa da tasiki, sap Zen nama Asa zergwë gwe'ara. ³³ An kitak mesë emsa gubiridanan— aban de zeraha-en gwenkam ekakim ëngalap gwen srëmkam lowehe gwek. Auhukamanak awe karekna mam naka esa oltowe gwer. Zep enlala tatete naban lowehe gwek— men kirekam hen

Aena enlala tatetekam de zaunkum
auhu-kama mo sosonna holenak
zaubir anekke.”

17 Yesus kim Biansa zëre hon de ang ta gwen wenya kip abe takake:17¹ Yesus kim kirekam gubiridaka, Zëna ki zep ngli san kara gwe seka, ki zep Biansa gu soneblaka, “Bian, angkam yaklana mewe mes zaunun. Angkam dekam ere mo Tanena ano bosenä tîngare zi mo nwenak ap teip gulsublu— Ëe akakim hen ere mo bosesa zëno mae mo ngirînnik teip gulsuk gwek.² Sap Em mese tîngare zi aususa de bi gwibiridan hap dena abe hap golblaka. Hen zen de ëngaya gwen hap dena mensa Ena abe hap lup gulbluka, Ëe asa zëbe mae en hap hëndep de lowehen hap denaka gol gwizim.”³ Ëe, Yohanis,

in zebë hen Alapsa anakan gu sonebla'an, “Bian, an diki zen—hëndep de lowehe gwen hap denaye: Eiwa de Zini Alap Emsa de tame tanna, hen ere mo zer sonen Zini Kristus Yesussu de tame tanna. Zen ëe dekonë ëngaya gwe'an.” - Yesus dekon anakan ayang gulku,⁴ “Bian, Ëe mesë eno bosenä okamanak de zi mo nwenak teip gulsublunda gwëk, sap Ëe zëno mae mo nwenak mesë syala sul sonek— mensa Ena abe hap wei yul soneblakaye.⁵ Zep Bian, angkam Emki etan abe hap golblan— Ëe dikim eno alp nakon teipsinkim nikirin hip, nonol men kirekame okamana ansa de yang gulsun

srëmnak   teipsinkim   inikin
gwekake.⁶ “Em mese okamana an
kon abe hap zini hlilblinkiki, hwëna zen
bina ere tangan mo dena. Bian, Ëe
mesë ebe hap dena zëbe mae hap
goltrei gwizimk, hen zen angkam mes
ere mo ol san ang tal.⁷ Zen mes
angkam anakan tame nul: Ano syala
hen ola, zen kitak Ebon onakorena–
mensa Ena abe hap golblakake.⁸
Sap ola mensa Ena abe hap golblaka,
Ëe mesë desa ayang gulzimk, hen zen
mes desa dokwak nuk, hen mes tame
nuk. Zen mes Asa anakan daïbläblak,
‘Zen eiwa Alap onakon hata zaka,
hen Zen zer soneka.’⁹ “Ëe tingare
okamanak de zi hip homë Emsa abe

ta'an. Hwëna men desa en Ena abe hap lup gulblukake, zëbe mae en habë Emsa abe ta'an, sap zen zen— ere mo denaye. ¹⁰ Ano bi gwibiridan wenya, zen hen kitak ere mo dena. Hen ere mo bi gwibiridan wenya, desa hen kitak apdekame bi eibirida'ara. Zen zep sa hen ano sosonna aha zi hip noltrei gwizim, hëndep zen hen sa ano bosena teip nulsublunda gwer. ¹¹ Angkam Èe ama Ebon osan dep lwa ha'anzal. Èe homë etan okamanak awe deban mae golëlowe he'an, hwëna nëno nik mo bi eibiridan wenya nama sa zao lowehe gwer. Zep Lalak Zini, Bian, nëno nik mo hlil irin zini insa emki

tatetekam de Ebon en ëzauk gwen hap denaka gol gwizimdin. Zen dekam sa ëaha-en gwe-gwer– Nëna men kirekame hen aha-en ëkake. ¹²

Ëe kimë nama golëlowehe gwek, Ëe ama Ebon dikim tatem ëzauk gwen hap dena kim tatete ta gwibik. Hen Ëe ama dawemkam golëzauk sone gwek, zep aha-en mae homë syauk sun dep de ora san de gwë hannak kara ta sonek. Hwëna aha-en tangan syal heka. Hwëna zen insa kirekam gwëka, zen ere mo olsa dikim sul sonen hap ki lwak. -¹³ “Bian, Ëe angkam ama Ebon osan dep lwa ha'anzal, an zebë nama de okamanak gwën nakon zëno mae mo inik emsa

gu sonebla'an— ano isrip-srisa
dekakim zëre mae mo enhonak sowe
henkam neis gwibik. ¹⁴ Ola mensa
Ena abe hap golblaka mesë ayang
gulzimk. Hwëna auhu-kama enlala
zini man Abon de ang ta gwen wenya
ansa husus neibirida gwenan, sap zen
okamana awe dep denaka hom. Zen
ngatan zi mo lang san dep dena.
Ënaka hen kirekam husus në
gweblanan, sap Ëe hen awe dep
denaka hom. ¹⁵ Bian, Ëe Abon de
ang ta gwen zini ansa, okamana an
kon de lup gul inehan hap homë
Emsa abe ta'an. Hwëna diki mae habë
Emsa abe ta'an: Dowal mo kigi
onakon Emki langa tasik gwibin. ¹⁶

Men kirekam Aena okamana awe dep denaka hom, zen hen kirekam. Zen zep auhu-kama enlala zi niban enlala siri tankam lowehe srëm gwegwenan.¹⁷ Bian, eno ola zen eiwa de enna. Ere mo eiwa de ola inkam emki Abon de ang ta gwen wenya ansa lalak tasibin— lalak nik dekakim ere en hon lowehe gwek.¹⁸ Men kirekame Asa okamana an san dep zer soneka, Ëe hen kirekamë desa tïngare lang san dep lup gul sone'an.¹⁹ Zen in zebë ëre mo timni ebe hap sosok gulblu'an— desa dikim mas gwibiridan hap, zen dekakim tangan ere en hon ëtal gwesik.²⁰ “Angkam an zen lowe he'an, zëbe mae en hap

homë Emsa abe ta'an. Hwëna men zen de zëno mae mo ola kon Asa daïblïbla'ak, zëbe mae habë hen Emsa abe ta'an. ²¹ Dikire zen kitak ëaha-en gwëk. Dikire zen Nësa niaha-en gwëk— Nëna men kirekame enho aha-erekam ë gwëdake. Zen de kirekam ëaha-en gwënkam, zen dekam tangan sa okamanak de zini Asa anakan daïblïblal, 'Zen eiwa Eme Asa zer soneka.' ²² Ëë mesë ëre mo ngatan zi mo lang nakore sosonna zëbe mae hap golzimk— men desa Ena abe hap golblakaye. Zen zep sa hen ëaha-en gwër— Nëna men kirekame hen aha-en ëkaye. ²³ Asa Eme enho nakon zergwë gwënda, hwëna Ëë asa desa

enho nakon golölowehe gwer. Zen zep sa tangan äaha-en gwer. Zen dekon zep sa hen okamanak de zini anakan tame nul gwer, ‘Zen eiwa, Eme Asa zer soneka.’ Zen zep sa hen anakan tame nul gwer, ‘Em eiwa ema Abon de ang ta gwen wenya ansa kwasang gwibirida gwenda— men kirekame hen Ena Asa kwasang gwe-gweblandake.’²⁴ “Bian, zini men desa Ena abe hap lup gubluka, Ëe ama zen de Abon onak lowehe gwen hap dwam gwe'an— men zaoë Aena gwë gwe'akke. Zen dekam sa ano ngatan zi mo langnak de sosonna hla nul gwer— men desa Ena abe hap de kwasang hap okamana ansa de yang

gulsun srëmnak golblakaye. 25

Bian, Em dam-dam enkam de klis gul gwen hap de Zini. Okamanak de zini hom Emsa tame da'an, hwëna Ëe mesë Emsa tame tak. Hen Abon de ang ta gwen wenya an mes hen anakan tame nuk, 'Eme Asa zer soneka.' 26 Ëe mesë ebe hap dena zëbe mae hap goltreizimk, hen nama asa kirekam goltrei gwizim. Zen zep sa Asa enna nola gweblal— men kirekam Ena hen Asa enna lwa gweblandaye. Ëe dekam asa deban mae apdekam golëaha-en gwer.”

1. + *Ayat tigana ansa ahakon man dam nulsuk gwenan, “An Yesus mo*

*ol.” Hwëna men zen ansa Orya
olkam li nul sonek anakan dam
nulsuk, “An Yohanis mo ol.”*

2. * 17:12 Mzm 41:10, Yoh 13:18

18 Yesussu kim balk dakke:(Mat 26:47-56,Mrk 14:43-50,Luk 22:47-53)**18**¹ Yesus in kim kirekam Alapsa gu soneblasiki, ki zep zere hon de ang ta gwen wenya asa golösek gweka—weya tanena Kidron mo men eihsa san dep. Zao zaitun trana ki. Zao zep asa golöbiti gweka. ² Hwëna Yudas Bak in zen zerguku, zen mes zaitun trana insa tawa gweblaka, sap Yesus etan-etankam zao asa golötagal gwe-gweka. ³ Ki zep zë Yudas jana nabare zini golöyaing gwe zaka. Ahakon Roma mo jana nabare zi, hen ahakon Alap mo golsa de kara gul gwen jana nabare zi— mensa Farisikam de zi niban Alap mo golak

de syal tan zi mo mam-mam naban
lup nul sonekke. Zen jana, nēbok, hen
te tek maesa deirenk, hen ahakon
seipsi deirenk hen lampusa. ⁴

Hwēna Yesus mes kitak anakan tame
gulku, “Asa kirekam sa nēblal,” zep
ala ta gubiridaka, ki zep zē
takensibiridaka, “Em narasae
lēbla'an?” ⁵ Ki zep ding nulblik,
“Nazaret walya Yesussu.” Ki zep ding
gulzimki, “Ēe an Zen.” Yudas in zen
zer guku, zen zē golēzau'unka. ⁶

Yesus kim kirekam ding gulzimki,
“Ēe an Zen,” dekam zep jana nabare
zini in tingan lure san ēesek gwehak,
ki zep mumuk ennak owas hap
boklena kom dablak. Hwēna zēna

hom tame nuk— Alap insa kim kirekam gweibiridakaye. ⁷ Dekam zep etan takensibiridaka, “Em narasae läbla'an?” Ki zep etan ding nulblik, “Nazaret walya Yesussu.” ⁸ Dekam zep ding gulzimki, “Ëe mes-am emsa anakan gubiridanan, ‘Ëe an Zenke.’ Asa en de tēblanna, dikire ahakore wenya an sek gwek.” ⁹ Zen mae hap kirekam gubiridaka: Zēre mo nēr hom de Biansa de gu soneblanna insa dikim sul sonen hap. Sap Zen anakan gu soneblaka, “Ëe ama dawemkam golēzauk sone gwek, zep aha-en mae homē syauk sun dep de ora san de gwē hannak kara ta sonek.” - ¹⁰ Simon, aha bosena Petrus, ki zep

nëbok zemka mol ineka, dekam zep Alap mo golak de teipsin zi nik de babu gwe-gwen zini Malkussu sap zip soka. Hwëna dam san de ing ala en naka zep blansibli kinika. ¹¹

Hwëna Yesus zë gubluka, “Nëbokna insa em etan lil sonen. Em san ema anakan Asa jalse gweba'ara?— ‘Mensa Bian syal dohon-honna ebe hap wei yul soneblaka, dikire lwak.’” Yesussu kim Hanas Bak hap nërtrëblakke: (Mat 26:57-58, Mrk 14:53-54, Luk 22:54) ¹² Ki zep Roma mo jana nabare zi mo mamna walas zeban hen Yahudi kore jana nabare zi niban zibalk taka, hen tahana zitatak soblaka. ¹³ Zen nonol

Hanas Bak osan dep nêrhak, men zen nonola Alap mo golak de syal tan zi nikon teipsikike— Kayafas Bak men zëno wenamsa golkake. Hwëna Kayafas in, zen tahunna inkam Alap mo golak de syal tan zi nikon teipsiki.

¹⁴ Kayafas, zen in zen menkam Yahudi zi mo mam-mamna tame gun srëmkam anakan gubiridaka, “Diki dawemna nêbe mae hap aha-ere zi de tinnî aîris— dekakim tingare Yahudi zi juwe srëm gwek.” - Petrus kim nonol Yesussu zabeblakake:(Mat 26:69-70,Mrk 14:66-68,Luk 22:54-57) ¹⁵ Simon, aha bosenâ Petrus, hen aha zini men zen Yesussu ang gwe-gweblaka - lun kon zep ërtro kinika.

Hwëna aha zini in zen ang gwe-gweblaka, zen Hanas Bak mo dokot ahana. Zep kim Yesussu Hanas Bak mo gol homannak de kol sonna iwe nërti'inzak, zen en zep dekam hen til zika. ¹⁶ Hwëna Petrus ënakon zep zau'un onka— liliKin golek denakon. Aha ang gwe-gweblan zini in dekam zep etan wet soka, ki zep liliKinsï de kara so gwen hap de babu gwen wenya ban golton'anaka, ki zep hwëna Petrus hun lil zika. ¹⁷ LiliKin kara so gwen hap de wenya in dekam zep Petrussu takensiblik, “Em san hen ahana?— zini in hon de ang gwegwenna.” Ki zep ding gulbirki, “Ëe an zen hom.” ¹⁸ Langna dekam man

bot-bot gwe'ak, zep zëwe de babu gwen zi niban jana nabare zi niban mes syauknu bla dasik, - hen zëwe tuwirin hip ëzau'uk. Petrus dekam zep hen golek de tabir zika, zao zep hen tuwirin hip zau'un zaka. Hanas Bak kim taken-taken gweblakake:(Mat 26:59-66,Mrk 14:55-64,Luk 22:66-71) ¹⁹ Alap mo golak de ëpba teipsin zini in dekam zep Yesussu mae hap denaka taken-taken gweblaka– Zëbon de ang ta gwen zi hip dena hen zëno tawa tabin hip denaka. ²⁰ Dekam zep ding gulbluka, “Ëe ama damkam tingare zi nwenak tawa ta gwibik. Ano tawa tabinni kitak Alap mo golak hen but srëm gol-golak– men

zëwe en Yahudi zini ëtagal gwe-
gwenanke. Ëe homë aningkim ba ol
maena tawa tabik. ²¹ Zep ba hap de
kire hap Asa takensiblin hap? Diki
men zen Asa sane da gwekke, desa
emaka takensibirida'ara, sap zen
tawana— mensaë— tawa ta
gwibikye.” ²² Kirekam kim ding
gulbluka, jana nabare zini ahanik zep
tahakam mipna lwa soblaka, deban
gubluka, “Alap mo golak de teipsin
zini san ki kirekam ding nul
gweblanan?” ²³ Hwëna Yesus ki zep
ding gulbluka, “Ëyë botonkam ding
gulunam, dekam hwëna emaka
gubiridala, ‘Zen kirekam man boton
gwe'ara.’ Hwëna eiwakam insa ding

gul, em ba habe Asa lek tyanda?”²⁴
Hanas dekam zep gubiridaka— Alap
mo golak de teipsin zini Kayafas Bak
osan dep de zersong gwen hap. Yesus
mo tahana dekam nama tatak
soblanna. Petrus kim etan
zabeblakake: (Mat 26:71-75, Mrk
14:69-72, Luk 22:58-62)²⁵ Petrus
nama syauk alpna iwe zau'unka. Ki
zep zë ahakore nik etan dakensiblik,
“Em san ha zëbon de ang gwe-gwen
naka hom?” Ki zep ding gulzimki,
“Ëe zëbon de ang gwe-gwen naka
hom.”²⁶ Hanas Bak hon de babu
gwen zini ahana man hen zao
gwë'anika. Zen Petrus insa ing alana
blansibli kinika, zëno iye. Zen zep

etan gubluka, “Ëe Yesus hun apdenakë emsa zaitun tranak aker.”²⁷ Desa hen man ding gulbluka, “Asya, aban home.” Hëndep dekam zep ayangna guku. Pilatus Bak kim taken-taken gweblakake: (Mat 27:1-2, 11-26, Mrk 15:1-15, Luk 23:1-5)²⁸ Kak tangannak, zep Kayafas mo gola kon Yesusu nërsong gwék— gubernor Pilatus mo gol san dep. Zen zen dekam Roma mo bosekam gubernor gweka. Yahudi mo mam-mamna in hom dekam gola iwe bitï gwék, sap Yahudi mo auyan-azana mes anakan jalse neibiridak, “Yahudi srëm zi mo golak bahem tïn. Ki esa ëkun gwer.”

Zep hom Pilatus mo golak bitî gwek, sap zen man yaklana inkam Paskanak de tembane yawalak dep ëhohle gwe'ak. ²⁹ Ki zep Pilatus Bak wet sobiridaka, ki zep zë takensibiridaka, “Zini an banakan karek gweka?” ³⁰ Ki zep ding nulblik, “Zen de karek gwe srëm gwenanam, ëe molyë ërhalan zanam.” ³¹ Ki zep Pilatus ding gulzimki, “Ki amki ere mae mo titî tabin ola kon klis uk hen karek lak.” Hwëna ki zep ding nulblik, “Ëe amaka, hwëna Roma mo irik ginni em mese asa anakan jalse eibirida gwek, ‘Yahudi zini em e-en bëjen em zisi tok hap karek tan. Hwëna diki nonol Roma mo mam-mamna kip em

zerguzimdin— zen de zëno kareksa
hlaulblunkam dekakim dak.””³² An
mae hap ki jowek: Sap Yesus mes
hamal hap anakan tawa ta gwibirki,
“Ëe kirekam de tinsi asa hlaul.” Zep
zëre mo ola insa de sul sonen hap,
kirekam zep ki hëndep lwak.³³
Pilatus ki zep etan gol mwa san dep
til halka, ki zep jana nabare wenyaka
gubiridaka— Yesussu de zertilzin hap.
Zao zep takensiblika, “Em san ha
eiwa Yahudi zi mo teipsinni?”³⁴ Ki
zep ding gulbluka, “San ha ere en mo
enlalakame ki kirekam Asa
takensibli'ara? San ha aha zi man
emsa nenblal— kirekam de Asa
takensiblin hapye?”³⁵ Ki zep ding

gulbluka, “Ëe san Yahudi wal! In dwan Yahudi bose uk am Alap mo golak de mam-mam wenya ban abe hap emsa nërgublunanzal. Em banakane karek gweka?”³⁶ Ki zep ding gulbluka, “Ano irik ginni zen auhu-kamanak awe dep hom. Ëe de okamanak irik ginkim, dekam ano irik gin wenya maka ëeija'an— Asa de Yahudi mo mam-mam mo tahanak zerguzimdin srëm hap. Hwëna ano irik ginni okamanak awe dep hom.”³⁷ Dekam zep Pilatus etan takensiblika, “Zep ki san ha em teipsinni?” Ki zep ding gulbluka, “In kirekame gunda, zen kirekamke. Ëe mae habë okamanak hatazak: Eiwa

denaka de tawa ta gwibin hip. Eiwa de enlala nabare zini, zen man Asa i-san i-san nē gweblanan.”³⁸ Dekam zep hwēna ding gulbluka, “Eiwa dena bējen em tawa tabin, sap eiwa dena toton nara dep?— klis gunnu.” Te-lidak sonnak de makan ta irin hip kim asas nēblakke:(Mat 27:15-31, Mrk 15:6-20, Luk 23:13-25) Kim kirekam guku, ki zep etan Yahudi mo mam-mam osan dep wet soka, ki zep zē kitak zi trana in han gubiridaka, “Ēe homē zini an mo karekna hlaulblunan.”³⁹

Hwēna eno mae mo gubernor-gubernora, ēe dwan yakla yala Paskanak am-am ēgwē gwenan—bwinak de zini men desa tan hap

kalang neibirida gwenan, ahanaka de tingare zi mo gublun san wet son hap zeser sonezimdin. - Zep ëe ama emsa takensibirida'an: Ëe narasa asa namen ebe mae hap hil ti sonezim? San ha zini an zen zënaka tim ti'ara, 'Ëe an Yahudi mo teipsinni,' san ha desa asa ebe mae hap zeser sonezim?"⁴⁰ Ki zep ol mamkam ëgu ane gwe'ak, "Zini insa bëjen! Barabassa ap hil ti sonezim." Barabas in, zen asaskam de te-alasa alal ta gwizimdin hip de zi.

1. * **18:9** *Yoh 17:12, Yoh 6:39*

2. * **18:14** *Yoh 11:49-53*

3. + *Yohanis man anakan ale gul gweka, "Ahana men zen Yesussu*

ang gwe-gweblaka.” Zen mes yap ayatna awe hen zëre mo bosesa golzabeka. Emki Yoh 13:23 mo otde alenak hlaun.

4. + *Yohanis mo ale nakon man dam gwesik, syauknu insa bla dasik, zen hamal syauk tebal bunsu. Desa te- alakam kap da gwek, sap kire syauknu sal-sal tanganna hen butna hom.*

5. + *Men zen Roma mo bosekam gubernorkam irik nil gwek, zen hom mwin-mwankam totoresa bwinak de zini nuswe sone gwek. Diki Yahudi mo yakla yawala Paska ennak ki kirekam lwa gwek. Ahakon in zen bwinak lowehe gwek, zen men zen Roma mo irik*

*gin nikon de wet son hap äsas
gwe-gwekke– Israel dikim ezë-en
gwen hap. Zep gubernor-
gubernora mae hap nëser sone
gwibik– Yahudi zi dikim engka en
sam gwesibirida gwen hap.*

19 Pilatus mo jana nabare zini kim Yesussu lamang da gwe'akke:(Mat 27:27-31,Mrk 15:15)**19**¹ Pilatus ki zep jana zisi gubiridaka— Yesussu de zerhan hap, zao de mam enkam tangolen hap. ² Jana zini in dekam zep dokot të ngi-ngisa mlin-mlin nuk, desa zep nolak ala nul soneblak— teipsin zi hip de emaskam de weir sosublun makare naka. Zen hen teipsin zi hip de bajusa, sam dan kil makare naka, ala nosoblak. ³ Zëna zao zep botonkam blikip neisik gwebla'anzak— anakare swrë tan ola ban, “Dawem, bian. Em in zen— Yahudi mo teipsin niye.” Kire ola ban zep nwe-mase san lek-lek da

gwe'ak.⁴ Etan kim nër halzak, Pilatus ki zep etan wet sobirida zaka, ki zep zë gubiridaka, “Emki hla tan. Ëe ama etan ep zertreizim'in— em dikim anakan ëtawa gwen hap, ‘Ëe homë zëno karekna hlaulblunan.”⁵

Yesussu kim nërwet so'anzak, dekam nama ngi nabare dokot të weir sosun nuban hen teipsin zi hip de baju naban. Pilatus dekam zep gubiridaka, “An zen— zini inye.”⁶ Hwëna Alap mo golak de mam-mam wenya hen Alap mo golak de jana nabare zi mo mam-mamna kim hla dak, dekam zep ol mamkam ëgu ane gwe'ak, “Desa te-lidak sonnak makan laink. Te-lidak sonnak makan laink.” Pilatus ki zep

hwëna ding gulzimki, “Ki amki e-en te-lidak sonnak makan laink, sap ëe homë mae karekna hlaulblul.”⁷

Hwëna Yahudi zini in dekam zep ding nulblik, “Are mae mo titi tabin olak zen eiwa tan hap dena, sap zen man zënaka gubluka, ‘Ëe an Alap mo Tane.’”⁸

Pilatus kim kirekam sane gwe'anka, dekam zep dawemkam airi'anka.⁹

Dekam zep etan gol zebon til halka, hen dekon zep etan Yesussu de zertilzin hap gubiridaka.

Kim nertilzik, zao zep takensiblika, “Em in enda kone hata zaka?” Hwëna

hom ding gulbluka.¹⁰ Dekam zep gubluka, “Em san ema asa de ding gulblun hap baes gwe'ara? Ki san

abon onak hom?— emsa de zeser sonen hap denaye, ahaksa emsa de telidak sonnak makan ta irin hip denaye.”¹¹ Dekam zep ding gulbluka, “Alap de ebe hap golblan srëmkam, dekam eno sosonna hom— dekam de Asa banakan mae gwëblan hap denaye. Zen zep, zini men zen Asa ebe hap nërgublul, zëno mae mo karekna man ebon onakon taman kini'an.”¹² Pilatus kim kirekam salblaka, dekam zep wet soka, zao zep sap zi beyana insa etan gubiridaka— dekam de Yesussu zeser sonen hap. Hwëna Yahudi zi mo mam-mamna in man ol mamkam anakan ëgu ane gwe'ak, “Ki san em

hen Romak de teipsin tangan zi nik mo jal zi?! Yesus in man zënaka gu gweblaka, ‘Ëe an eno mae mo teipsinni.’ Kirekam de gunnu, zen nëno mae mo Romak de teipsin tangan zi nik mo jal zi. Eme zeser sone'anka, dekam man nwe-mase gwe'an: Em hen nëno mae mo Romak de teipsin tangan zi nik mo jal zi.”¹³

Kirekam kim salbiridaka, dekam zep Yesussu de zerwet son hap gubiridaka. Zëna dekam zep klis gun hup de komal tum yawalak nikin aneka. Homanna men zëwe nikinki, orep mes bose nuk “Kaso Homan”kam. Desa Ibrani olkam man nen gwibirin “Gabata”kam.¹⁴ Yakla

nwena dekam bolak mes zauku, hen yaklana in, Paska hap de yaklana enamna, kim Paskanak dep de kambingni damerak— dekam de ka'an aumwa hap tembane yawalsa hohle gun hup. Pilatus dekam zep gubiridaka, “An zen, eno mae mo teipsin niye.”¹⁵ Hwëna zi beyana in man etan mamkam ëgu ane gwe'ak, “Jek-jak lak! Jek-jak lak. Te-lidak sonnak makan laink.” Pilatus dekam zep takensibiridaka, “San ki ëe asa ere mae mo teipsin zini ansa te-lidak sonnak makan tain?” Alap mo golak de mam-mam wenya dekam zep ding nulblik, “Ano mae mo teipsin zini aha-en— Romak de teipsin tangan zi

niye. Ahana hom.”¹⁶ Hëndep ki zep Pilatus te-lidak sonnak de makan ta irin hip zerguzimki. Jana nabare zini dekam zep hëndep irik dahak. Te-lidak sonnak kim makan da inkke: (Mat 27:31-44, Mrk 15:20-32, Luk 23:26-43)¹⁷ Yesus hup dekam zep zëre hap de te-lidak soblanna wë noso soneblak. Ki zep hëndep wë so halka, hëndep kwatap tek bosena Zi Nol Swrak zihataka. Ibrani olkam man desa nen gweblanan “Golgota”kam.

¹⁸ Zao zep te-lidak sonna iwe makan daink. Zao aha darena hen man makan nosoink— Yesus mo eihya-lip eihya-lipkam. Zënaka ngirinnik.¹⁹ Pilatus man

gubiridaka— dekam de Yesus mo te-
lidak sonnak anakarekam de ol ale
gunsu makan gul irin hip, “An
Nazaret walya Yesus— Yahudi zi mo
teipsinni.” ²⁰ Yahudi zini beyakam
ol ale gunnu insa baca nul gwe'ak,
sap men zëwe makan daink, zen
Yerusalem kon langanak hom. Hen
zen dan-ahare olkam ale nuk: Ibrani
olkam, Roma mo olkam, hen Yunani
olkam. ²¹ Alap mo golak de mam-
mamna dekam zep Pilatussu nenblak,
“Emki alena insa de wet gulsun hup
gubiridan. Bap zen anakan lwan,
‘Yahudi zi mo teipsinni.’ Diki anakan
de ale gun hup emaka gubiridala,
‘Zini an man zënaka gu gweblaka,

“Ëe an Yahudi zi mo teipsinni.”” 22

Hwëna Pilatus man ding gulzimki,
“Men kirekamë ale gun hup
gubiridal, mes ki kire enkam ale nul.
Wet gulsun hup ama baes
gwe'an.” 23

Dan-nër dan-nërkam de
jana nabare zini kim Yesussu te-lidak
sonnak makan da in'ik, dekam zep
zëno pakeanna zëre mae hap hli-hli
dak. Hwëna olk de baju blal zemka
man neizim kinik. Zen dawem
tanganna, yan wei maena hom, zep
kalk son hap baes neizimk. 24

Dekam zep zënaka nenbiridak, “Bap
nen kalk son. Nen esa dobe abukam
dam lasil— zen de teisyan hapye.” Zen
dekam zep tame gun srëmkam syal

neibik— mensa Alap mo olak orep hamal hap anakan ale nukye, “Zen sa ano pakeanna hli-hli dal. Hen ano bajusa de teisyan hap de zini, dobe abukam sa dam dasil.” -Kirekam mes ki hamal hap dena Alap mo olak lwak, zen zep ki kirekam händep tame gun srëmkam syal neibik.²⁵

Yesus mo te-lidak son golek denak we walya hen man zë ëzau'uk: An zem Maria, an zik mo osona, hen Klopas Bak mo wenya— zen hen bosenä Maria, hen ëna Magdala kore wenya Maria.²⁶ Yesus hon de ang ta gwen zini ahana zao hen golek zau'unka— mensa Zëna kwasang gwe-gweblakake. - Yesus kim an zemka

hlaulku, hen zëre hon de ang gwe-gwen zini insa hla taka, dekam zep an zemka gubirki, “Anyan, in zen, eno tanena. Zen zen sa hwëna ano tim bwanak emsa golgwë gwera.” ²⁷

Zëre hon de ang gwe-gwen zini insa ki zep hen gubluka, “Eno anena in zen.” Yakлана inkam zep hëndep nonola zëre mo golak golgwëka. Yesus kim tilkike: (Mat 27:45-56, Mrk 15:33-41, Luk 23:44-49) ²⁸ Yesus kim tame gulku, “Ëre mo syala kitak mesë sul sonenan,” dekam zep gu aneka— mensa hamal hap ale nukke Alap mo olak, Zën de anakan gun hup dena, “Ëe ama hohole gwe'an.” - Zen Alap mo ola insa

dikim hen sul sonen hap ki kirekam gu aneka. ²⁹ Zao hen ki— kama ngatdarakkam de blome betekna, anggur ho enen naban. Jana nabare zini in dekam zep yera jaubum makare naka anggur hona iwe os nul inek, desa zep te bosena hisop tek gwënkam Yesus mo mipnak dep noltrë seblak. ³⁰ Kim akasibirki dekam zep gu aneka, “Ano syala angkam mes sowe henan.” Dekam zep nola hondang gwebela hanaka, hëndep tilsiki. ³¹ In kim Yesussu te-lidak sonnak makan daink, yaklana Jumatkam. Yahudi mo mam-mamna man anakan ëdwam gwëk, “Te-lidak sonnak de zi dan-aharena in, bap zen

Hari Sabatnak nama ëtëhe sonen.” Mae hap kirekam ëdwam gwek: Sap ka'an Hari Sabat yawal– Paska hap dena. Zep Yahudi zi mo mam-mamna Pilatussu abe dak, “Emki gubiridan– dekam de te-lidak sonnak de zi mo balaka tadrebir-zimdin hip, dekam de nabakam juwen hap, hen nabakam dikim lup guluhen hap.” ³² Jana nabare zini dekam zep sek gwezak, dekam zep balaka kam nosozimk– zi darena mensa Yesus mo irgwa taha nakon hen dam taha nakon makan noso inkye. ³³ Hwëna Yesus onak kim yaïng gwezak, dekam zep hla dak, “Zen mes tili.” Zëno bala zep kam nosobla srëm gwek. ³⁴ Hwëna

ahanik zep zabanak toman nokwa tiyerkam dang gulblula heka. Desan zep kala ban ho naban nabakam su nē hezak.³⁵ Ëe an zenë bukuna ansa syal gwibi'in, ëe ama ëre mo nwekam kara tabi'ik, in zebë ebe mae hap eiwa gulzim'in: Ëe tawana, in eiwa kire tangankam lwak. Ëe mae habë ebe mae hap kirekam eiwa gulzim'in: Em dikim hen Yesussu taïbli'ak hap.³⁶

An kitak mae hap ki kirekam lwak: Sap zep dena man Alap mo olak hamal hap ale nuk, "Zëre mo danna molya kam nosoblak." -³⁷ Alap mo hamal hap de olak anakan ki hen lwak, "Zini in desa dang nulbli'ak, zen sa kara dal." -Yusup ne Nikodemus ne

kim Yesussu kaso hulak en nekake:
(Mat 27:57-61, Mrk 15:42-47, Luk
23:50-56)³⁸ Hyanak ki zep
Arimatea walya Yusup Pilatus osan
dep song gweka, ki zep Yesus mo tok
naka dikim lo tasin hip abe taka.
Yusup in sap Yesus hon de ang gwe-
gwenna, hwena zen aningkim ang
gwe-gweka, sap zen Yahudi mo mam-
mam naka airibirida gweka. Pilatus
kim gubluka, “Amki,” dekam zep
Yesus mo tokna zizeryahe halka.³⁹
Nikodemus Bak man Yusupsu mas
gweblaka. Nikodemus in, men zen
orep Yesussu kam zini takake. Zen
deban de drenen hap de irase dawem
nabare kire-kiresa golhal zaka— muru

ban gaharu naban de siri gun nuka.
Kire-kirena in, zëno dohonna tiga-
pulu empat kilogram enkam. ⁴⁰

Drënen hap de kaso hulak kim
nërhatahak, zao zep kaen ngap-
ngapkam itatak taka. Kim itatak
ta'anka, irase dawem nabare kire-
kirena insa man kaenna iwe nutul
sone gwe'ak— deban de tahalen hap,
Yahudi zini men kirekam zi tokna
neibirida gwenanke. ⁴¹

Men zëwe
Yesussu te-lidak sonnak makan daink,
zëwe golek denak te tra nwe-awesna
ki. Te trana iwe hwëna kaso hul gun
ësenä ki— mensa te-ala beya zi hip
hamal nul gublukke. Hwëna men
zëbe hap hamal nulblik, dekam nama

hom tii'inka. ⁴² Kaso hul gunnu in golek, hen Hari Sabatnak dikim hatan hap aha-ere jam maekam hom lwa'ak.

- Zep Hari Sabatnak de syal tan srëm hap nabal-bakam aha hap de kaso hul hamal gulblunnak bohëkam idrë neka.

1. + *Alap mo hamal hap de ola in, emki hlaun Mzm 22:19nak. Ayatna awe mes “dobe abu”kam Orya olkam li nul sonek, hwëna Israel mo langnak dovena hom. Hwëna men kire tangankam dam dasik, angkam nen tawa naka hom. Zep hom husus gwe'an– dobe abukam de li yul sonen naye.*

2. + *Yohanis mensa ayatnak awe “zini mensa kwasang gwe-gweblaka”kam gubluk, zen zënaka ki zerlëweka. Emki Yoh 13:23 mo otde alenak hlaun.*
3. * **19:28** *Mzm 22:16, 69:22*
4. * **19:36** *Mzm 34:21, Kel 12:46, Bil 9:12*
5. * **19:37** *Zak 12:10, Why 1:7*
6. + *Yahudi mo Hari Sabatna, Jumat mo yakla dum gwehen nakon naït gwibik, hëndep Sabtu mo yakla dum gwe hennak zausuk gwek.*

20 Yesus mo tokna kim kaso hulak nohwënblakke:(Mat 28:1-8,Mrk 16:1-8,Luk 24:1-12)**20**¹ Minggukam kak tangannak zep Magdala kore wenya Maria Yesusu de drënen kaso hul san dep song gwek. Kim hlaul kinik, “Lilikin kaso yala in mes irhi nul kinil,”² dekam zep Petrus osan dep hluwezak. Aha zini, Yesus hon de ang gwe-gwenna hen zao gwë'anka— men desa Yesus Zëna kwasang gwe-gweblakake. - Maria dekam zep guzimk, “Bian mo tokna mes nërhak, hen ëe homë tame gu'un, ‘Endawe nënnek?’”³ Dekam zep Petrus aha zini in han kaso hula in san dep hlu këka.⁴ Hwëna aha zini in nabakam

hluweka, zep zen nonol hataka. ⁵
Zen ki zep ake irin hip huwe heka,
hwëna kaen ngap-ngap enna insa zep
zë hlaul inki. Hwëna zen hom til
halka. ⁶ Hwëna Petrus kim lun kon
hata zaka, zen hëndep ki zep til halka.
Zen hen kaen ngap-ngap blala in ensa
zep zë hlaul onka. ⁷ Hen kaenna
men dekam nola tatak dablak, desa
hen zë hlaulku. Zen lak gun nik srën
lwa'ak. ⁸ Ki zep hen aha zini men
zen nonol hata zaka kaso hula iwe
tilki. Zen dekam zep hen hlaulku,
hëndep kim hyanak tame gulku,
dekam zep Yesussu taïbläblaka. ⁹
Sap menkam zi darena in hom tame

ulki, hwëna kim iwe lïlki, zen dekam zep dam ulsuku– mensa Alap mo hamal hap de olak zëbe hap dena anakan lwakye, “Zen tïn nikon sa ngaya gwera.”¹⁰ Zen dekam zep gol san dep ola halka. Yesus kim Zënaka Magdala wenya Maria hap zertreibirkike:(Mat 28:9-10, Mrk 16:9-11)¹¹ Hwëna Magdala wenya Maria nama kaso hulak iwe ë nakon gwë'ak, hen gosa kon gwë'ak. Zen ki zep go gwën naban huwehek– kaso mwa san dikim ake irin hip.¹² Hwëna dekam zep Alap mo dam taha nakore zi darena zë akeink. Zëno nik mo pakeanna ngap-ngapna. Men zëwe Yesus mo tokna nënnek, zao

inikin'inka— ahana men desan nola kim nën nekke, ahana tana san dekam. ¹³ Zen dekam zep lakensibirki, “Em ba habe gona gwë'ara?” Dekam zep ding gulzimk, “Ano Bian mo tok naka nërhak, hen ëe homë tame gu'un, ‘Endawe mes yap nënnek?’” ¹⁴ Kirekam kim guzimk, zëna ki zep tahan san lero gwëk. Dekam zep hwëna Yesussu hla tak. Zen hwëna hom anakan tame tak, “An Yesus.” ¹⁵ Hwëna Yesus ki zep takensibirki, “Em ba habe gona gwë'ara? Em narasae tëbla'ara?” Zen hwëna man kil ti'ak, “An te tra nwe awesna ansa de dam-en ta gweblan zi,” zep ding gulbluk, “San eme zer

halka? Ki emki asa gubin, ‘Zaoë drënek,’ ëe aka etan zerhak.”¹⁶

Yesus dekam zep bosena kim gubirki, “Maria.” Maria ki zep etan lero gweblan naban Ibrani olkam takenblak, “Raboni.” Zëno enlalana nëno mae mo olkam, “Bian guru.”¹⁷

Ki zep gubirki, “Bahem Asa babang tan, sap Ëe nama homë ëre mo Bian osan dep song gwe'an. Hwëna ano oso walkam de gubirida gwen wenyaka em gubiridan, ‘Zen man gulu, “Ëe ëre mo Bian osan debë song gwe'an. Zen ano Bian, hen eno mae mo Bian. Zen ano Alap, hen eno mae mo Alap.”” Kirekam em gubiridan.”¹⁸ Zen dekam zep asa

gubiridazak, “Ëe mesë Biansa ngaya naka hla tanan!” Hen dekam zep asa tonbirida'ak— ola mensa abe mae hap de ayang gulzimdin hip gubirkiye. Yesus kim zëre hon de ang ta gwen wenya kip Zënaka zertreizimkike:(Mat 28:16-20,Mrk 16:14-18,Luk 24:36-49)¹⁹

Mingguna in mo kam-en, ëe zëre hon de ang ta gwen wenya aha-ere golakë lowe he'ak. Tingare lilikinni tayalsibin nik ërlwa'ak, sap ëe ama Yahudi zi mo mam-mam naka airibiridak. Hwëna Yesus ki zep ano mae mo ngirinnik jowe zaka, ki zep zë asa gubirida zaka, “Dawem. Em Alap mo taha terenake lowe he'an.”

20 Zen dekam zep abe mae hap taha zemka zitreizimki, hen zabanak de weina goltreizimki. Hla tankam ëe ama tangan ëisrip-sri gwek.²¹ Etan ki zep asa gubiridaka, “Em eiwa Alap mo taha terenake lowe he'an. Men kirekam Bian Asa zer soneka, Ëe hen kirekamë emsa lup gul sone'an.”²² Kirekam kim asa gubiridaka, ki zep asa aha-en aha-enkam zëre mo ensasakam hop ta sonebirida gwe'anka— anakare ola ban, “Alap mo Enho Zen emsa ing gwe heblan.”²³ Zen hen Alap mo Enhona in hap man asa gubiridaka, “Em dekam esa Alap mo dwam gwibin sin tïngare zi hip anakan klis ul gwizim, ‘Kirekam de

karek-karek nakon de halenkam, Alap sa karekna insa tap gulsuk gwizimdi. Hwëna aha karek-karekna ansa, desa bëjen tap gulsuzimdin.”” -Yesus kim Tomas Bak hap Zënaka zertrëblakake:²⁴ Yesus kim abon mae jowe zaka, Tomas Bak, mensa nen gweblanan “dan de wë son walas”kam, zen dekam zao hom gwë'anka.²⁵ Hwëna kim hata zaka, ki zebë enblak, “Ëe Biansa ngaya nakaë hla lal!”Hwëna Tomas man ap ding gulzimki, “Ëe aen de tahanak de paku weisa hlaulblun srëmkam hen towanzim-blin srëmkam, hen zabanak de weinak de towanblan srëmkam, ëe molyë na-en taïblik.”²⁶ Aha

mingguna kim tamank, ëe etan gola iwe lowe he'ak. Dekam Tomas hen zëwe gwë'anika. Tïngare lïlikinni tayalsibin nik ërlwa'ak, hwëna Yesus ki zep ano mae mo ngirinnik jowe zaka. Dekon zep asa gubiridaka, “Dawem. Em Alap mo taha terenake lowe he'an.” ²⁷ Ki zep zë Toma'a gulbluka, “Emki taha bolkam ano tahanak de paku weisa towanzimdin, hen emki Asa zaba weinak towanblan. Bahem taïbli srëm gwen! Emki taïblin!” ²⁸ Tomas ki zep ding gulbluka, “Are ano Teipsinni, hen ano Alap!” ²⁹ Ki zep Yesus ding gulbluka, “Em in Ënaka de hla tankame taïblinda. Hwëna men zen

Asa de hla tan srëmkam ëtaibli'an, zen hë'ho gwibinnik lowe he'an!"Yohanis kim anakan srip gulsukuke, "Ëe kire habë bukuna ansa syal gwibik."³⁰ Yesus owas-owasna beya naka syal gwegwibirki— zëre hon de ang ta gwen wenya ano mae mo nwenak. Hwëna ëe homë tingan bukuna awe ale guk.

³¹ Ëe mae habë bukuna ansa ale gulzimk— em dikim anakan ëtaiblin hap, "Yesus Zen eiwa nësa de ngaya tabin hip de Teipsinni, hen Zen Alap mo Tane." Sap kirekam de Yesussu taibliblankam, zen dekam esa hëndep denaban ëngaya gwer.

1. * **20:2** *Yoh 13:23*

2. * **20:23** *Mat 16:19, 18:18, 1Yoh
5:16-17*

21 Yesus kim tuju enkam de zëre hon ang ta gwen wenya kip Zënaka zertreizimkike:**21**¹ Zao kim lwa se'ak, Yesus ki zep etan abon mae Ho Gutuna Galileak jowe zaka. Ho gutuna in mo aha bosena Tiberias. A kirekam mo zë lwakye:² Zao kim lwa se'ak, ëe Yesus hon de ang ta gwen wenya tuju enkamë lowe he'ak— anaka-en: Petrus, Tomas— mensa nen gweblanan “dan de wë son walas”kam, hen Galilea mo ëna Kana walya Natanael, hen Zebedeus Bak mo walas darena, hen ahana dan-dan— Yesus hon de ang ë gwen wenyaye.³ Petrus ki zep asa gubiridaka, “Ëe hogwe tahyon habë song gwe'an.”Ki

zebë ding ulblik, “Ëe asa ang tal.” Ki zebë bulkum sek gwek. Hwëna kam blalë sap jalana ho gutuna iwe os ul tinek. Hwëna hogwena hom mae tëhek.⁴ Kim hleng gwek, Yesus dekam zep ho gutu alpnaak zau'unka, hwëna ëe homë anakan tame lak, “Wakin Yesus.”⁵ Zën zep asa gubiridaka, “Wal sei-siwir, em wëhë hogwena lahyol?” Ki zebë ding ulblik, “Ëe homë.”⁶ Ki zep asa gubiridaka, “Dam taha san de bul alp san emki os gun. Dekam esa lahyol.” Ki zebë desan os uk, hwëna dekon zep hogwena beya enkam bitì gwek. Etan gul inenna ama sap akabik.⁷ Mensa Yesus kwasang gwe-gweblaka, zen

zep Petrusu gubluka, “Wakin Bian!”
Kirekam kim salblaka, ki zep tahan
baju zemka ala soka. Ki zep honak
heya gwe ineka. ⁸ Ëe ahakore
wenya sangankam zebë bulkum alp
san dep ërtro kinik— hogwe beyam-
bya nabare jalana insa de baïl song
gwen naban, sap ëe homë dekam alp
nakon ëlanga gwe ha'ak. San ha 100
meter enkam mes yap. ⁹ Kimë atiti
gwe'ak, ki zebë zë hogwe auhlu gun
berya akek. Syauk debala man zë auk
gwe'anka. Hogwe naban roti naban
zëwe nola ine'ak. ¹⁰ Yesus ki zep asa
gubiridaka, “Hogwena insa lahyol
emki da-en teisyala halzan.” ¹¹ Petrus
dekam zep buluk sewe seka, ki zep

jalana insa alp san dep il gilhal zaka. Hogwena yawal-yawal en nik zë bitï gwëk, beyana 153 enkam. Sap man ki zë beyakam bitï gwëk, hwëna owas hap jalana in kalk në srëm gwëk. ¹²

Yesus ki zep asa gubiridaka, “Haen, nen tembane tan.” Ëe hwëna ama anakan de takensïblin hap baes tak, “Bian, em nara?” Sap ëe mesë tame lak, “An Bian sake.” ¹³

Ki zep Yesus asa golek de tabir zika, hen rotina insa ap kae gwibir-zimki–hogwe taïblinni in han. ¹⁴ Zep ho gutu alpna*k* iwe, zen dan-ahanna kim zëre hon de ang ta gwen wenya abe mae hap Zënaka zertreizimkike– tin nikon de ngaya gwen hyanak. Yesus

kim Petrus hun ola lonkake: ¹⁵ Kim tembane tasik, Yesus ki zep Simon, aha bosenä Petrusu, takensiblika, “Yohanis Bak mo tanena Simon, em san eiwa dawemkam Asa enna lwa gwebela'ara?— wal bosenä wal om onakonye.” Ki zep ding gulbluka, “In kirekam, Bian, Ena tawana: Ëe ama Emsa enna lwa gweblanan.” Yesus ki zep hwëna ding gulbluka, “Ki amki ano domba zahosa kara ta gwibir.” ¹⁶ Hom holo gwe'ak, etan ki zep takensiblika, “Yohanis Bak mo tanena Simon, em san eiwa Asa enna lwa gwebela'ara?” Ki zep etan ding gulbluka, “In kirekam, Bian, Ena tawana: Ëe ama Emsa enna lwa

gweblanan.”Ki zep hwëna ding gulbluka, “Ki amki ano domba zahosa kara ta gwibir.”¹⁷ Etan ki zep dan-ahanna takensiblika, “Yohanis Bak mo tanena Simon, em san ema Asa enna lwa gwebla'ara?”Dan-ahanna in kim kirekam takensiblika, enlalana dekam zep dowebla hanaka. Dekam zep ding gulbluka, “Bian, Ena kitak tawana. Ena tawana: Ëe ama Emsa enna lwa gwebla'an.”Ki zep hwëna ding gulbluka, “Ki amki ano domba zahosa kara ta gwibir.”¹⁸ Eiwa tangan nakaë emsa gublu'an: Em kime nama seiwirik gwëka, em ene pakeanna ala so gwëka, hen men

desan dep ena enlala gwe-gweka, em ene desan song gwe-gweka. Hwëna bogolak, em ere mo tahana esa in sosulu, hen eno tahana sa nahaler, hëndep ere mo dwam gwibin srëm san dep sa emsa nërhal.”¹⁹ Yesus mo kirekam de gublunna in, Zen anakan kim goltrëblaka, “Em kirekam esa Alap mo bosesa dikim teip gulsublun hap tili.” Yesus ki zep etan gubluka, “Asa em zertron.” Yesus kim zëre mo kwasang gwe-gweblan zini tonblakake:²⁰ Petrus kim lero gweka, ki zep wal bose zemka hwëna hla taka— mensa Yesus Zëna kwasang gwe-gweblakake. Zini in men zen aumwa hap de tembane tannak Yesus

zëre mo golek denakon nikin'inkake,
hen in zen anakan takensiblika,
“Bian, nara sa emsa kirekam
zergulu?” -²¹ Petrus ki zep Yesus
takensiblika, “Bian, zini an zen nëno
nik mo alp nakon nikin'ira, zëbe hap
dena banakan sa lwal?”²² Ki zep
ding gulbluka, “Em ba hap de zëbe
hap dena tawa gwen hap? Ëyë desa
dwam gwebbla'anam, ngaya naka de
etan jap tazan hap, zen san eno syal?—
kire hap denaye. Em diki Asa em
zertron.”²³ Dekam zep Kristen
zinik ola anakan nol halasenk, “Zini
zen na-en molya tilki— Yesus de lwa
halzan srëmnakye.” Hwëna Yesus
anakan hom guku, “Ëe ama desa

kirekam dwam gwebla'an." Zen diki man gubluka, "Ëyë desa dwam gwebla'anam, ngaya naka de etan jap tazan hap, zen san eno syal?– kire hap denaye."²⁴ Ëe an zen– mensa Yesus kirekam gubluka. Zen in zebë ebe mae hap bukuna ansa ale gulzimk. Ano ola an eiwa tangaranna, hen men zen aban mae lowehe gwenan, zen hen man ano ola ansa eiwa nul gwenan.²⁵ Yesus mo syala nama beya tangankam lwa kini'an– ano ale gun srëmkam. Zëno syalsa de aha-en aha-enkam ale gunkum, dekam bukuna maka sërkam ëbeya gwe'an. Okamana an molya sowehek– bukuna insa de zë kang ta

gwen hapye.Dua-blas enkam de zi
hip de aïsïlDua-blas enkam de zi hip
de aïsïlDua-blas enkam de zi hip de
aïsïlKisYesus mo dua-blas enkam de
dam tasibin zi hip de aïsïl

1. + *Yoh 13:23*

Dua-blas enkam de zi hip de aïsîl

1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1
1	1	1	1	1	1	1	1	2	~~0~~	~~1~~
~~2~~	~~3~~	~~4~~	~~5~~	~~6~~	~~7~~	8	9	0	1	2
3	4	5	6	7	8					

1 1¹ Dawem, Bian Teopilus Bak, -
Lukas ona kon:Nonol mensaë ebe
hap ale gulbluk, zao mesë kitak emsa
aisil gweblak— Yesus mensa syal
gwe-gwibirki hen tawa ta gwibirkiye,
men dekon nonol syala kon gwesibir
hanaka,² hëndep Alap ngatan zi mo
lang san dep zer ine halka. Hwëna zer
inehan srëmnak aumwa hap de ola
kim zëre mo dam tasibin zini
tonbirida gwe'anka, Alap mo Enhona
dekam zep dekam de tame gun hup
de sosonna golzimki.³ Karek yala
insa de goltowennak kim tilki, dekon
kim etan ngaya gweka, Zen empat-
pulu yaklakam etan-etankam zëre hon
de ang ta gwen wenya kip Zënaka

zertrei gwizim'inka. Zen hen dekam
owas-owasna man syal gwe-gwibir-
zim'inka– dekam de anakan taïbliplan
hap, “Zen eiwa mes tangan ki etan
ngaya gweka.” Dekam hen Alap Zën
de irik gin hip denaka tawa ta
gwibi'inka. ⁴ Aha yaklakam kim
golëtembane gwe'anka, dekam zep
gubiridaka, “Yerusalem an kon na-en
bahem sek gwen. Men desaë emsa
gubirida gwek, Bian de kiresa ebe
mae hap zer sonezimdin hip dena,
desa em kon kara gweblan. - ⁵ Sap
Yohanis zen hokam baptis ta
gwibirki, hwëna molya holo gwek,
emsa hwëna Alap zëre mo Enhokam
sa baptis ta gwibiri.”Alap kim

Yesussu ngatan zi mo lang san dep
zer ine halkake: ⁶ Zëre hon de ang ta
gwen wenya in kim zë nama tagam
nëbla'ak, ki zep zë dakensik
gwebla'ak, “Bian, Em san ha angkam
tangan esa Israelsa teipsibiridala—
Roma mo irik gin nikon dikim asa
gwiswe sonen hapye?” ⁷ Ki zep ding
gulzimki, “Ebe mae hap hom nëre
mae mo Bianna golzim'ira— em dikim
hamal hap anakan ëtawa gwen hapye,
‘Israel dekam sa ëzë-en gwer.’” ⁸
Hwëna Alap sa ebe mae hap sosonna
golzimdi— zëre mo Enhona kim de
ebon mae ing gwe'ankaye. Em dekam
esa abe hap dena ol halada gwer—
nonol tanganna Yerusalemk awe, hen

awe de langna an san, händep Samaria, händep okama topse gwenna.” -⁹ In kim ki zë kirekam tonbirida'anaka, Alap ki zep zëno mae mo nwenak zer ine halka. Händep butna ki zep zëno mae mo nwe nakon aning ta inehak.¹⁰ Yesus in kim sewe se'anaka, zen nama ngli san ëkara gwe se'ak. Hwëna mumuk ennak zep zi darena baju ngap-ngap ala oson naban jo kë ine zaka. Zëno mae mo alp nakon yau'unka,¹¹ ki zep zë enbiridaka, “Galileak de zi, em ba habe gulk sun ëkara gwe se'an? Yesussu in Desa zer ine hannak kara la soner, Zen in kirekam kara la sonenan, kirekam sa etan lwahal

zala.”Yudas mo weinak dep kim zini
dam dasikke:¹² Zaitun tra nabare
kwatap tekna in zao lowe he'ak,
Yerusalem kon langana aha-ere
kilometer enkam. Zen kim kon etan
Yerusalem san dep lwanda halzak,
¹³ golak kim yaing gwezak, ki zep
gulk de tekson san dep sesek gwek-
men zëwe zëna lowehe gwekke. Zëno
mae mo bosem-sena: Petrus,
Yohanis, Yakobus, Andreas, Pilipus,
Tomas, Bartolomeus, Matius, hen aha
zini Yakobus— zen Alpeus mo
tane, hen Simon. Zen men zen nonol
Israel dikim Roma mo irik gin nikon
ëzë-en gwen hap de äsas gwennak
ang gwekake. Hen ahana, Yakobus mo

tanena Yudas. -¹⁴ In zen zë lowehe gwe'ak, we walya hen ki. Ahana Yesus mo anena Maria. Yesus mo oso walya hen zao lowe he'ak. Zen kitak aha-ere enlala naban Alapsa nen sonebla tine gwe'ak. ¹⁵ 18Yudas in zen Yesussu zerguku, te-alana mensa zëre mo syal karekna inkam nërblak, dekam zep ngana zerka. Hwëna ngana iwe zep karekkam zanka. Usis ahlena hëndep kitak tangan teiswen nahlablak. 19Yerusalemk de wenya kim tingan nasalblandak, zen dekam zep hwëna ngana insa zëre mae mo olkam bose dak, “Akeldama”kam. Zëno enlalana “Zi Kal Kama.” -¹⁵In zen Yesussu de taïbliplan wenya gulk

de teksonnak ätagal gwek, beyana 120 enkam. Petrus dekam zep zëno mae mo ngirin nikon luweka, 16-17ki zep gubiridaka, “Aya-wal oso-wal, eiwa Alap mo hamal hap de ola, zen aha-en mae bëjen jowe srëm gwen. Zep Yudas Bak hap dena mensa Alap mo Enhona hamal hap Daud Bak hap golblaka, zen mes ki kirekam lwak. Sap zen nëno mae mo apde syal bose— mensa Bian hen dam tasiki, hwëna zen ki zep Yesussu de balk tan hap zon guluda zaka. ⁻²⁰ Daud Bak mensa buku Mazmuruk ahana Yudas hap dena hamal hap ale gulku, zen a kirekam moye: ‘Zëno gola dikire dan-en gwek, hen bap zen zë aha zi

gwën.’Hen etan anakan mas gulku, ‘Zëno syala dikire ahanik gulink.’²¹ Zep nen esa ahanaka zisi zëno weinak dep dam lasil, dekam eka etan ëdua-blas gwëk— Yesus hup denaka ekakim anakan ol halada gwëk, ‘Zen mes tin nikon etan ngaya gwëka.’ Hwëna anakare zisi nen dam tasin: Men zen nonol lonesen nakon ang ta gwëkke, in kim Yohanis Yesussu baptis taka, dekon Yesus mae han nëbon mae ang ta gwëk, hëndep yakla in dekam nëno mae mo ngirin klesnak zer ine halka. Zen kire naka esa dam lasil— men kiye hen nëna.”²³ Dekam zep men zen zë tagal gwëk zi darena dam nososuk.

Ahana Matias. Aha zini Yusup. Zëno bosenan dan-ahan. Zen zep hen “Barsabas”kam ahaksa “Yustus”kum nen gweblak. ²⁴ Dekam zep kitak Biansa nen soneblak, “Bian, Em tingare zi mo enhona tawana. Yudas mes zëre mo syala hli yulku— dekam de song gwen hap, men kirekam Ena hamal hap dam tasikike. Zep abe mae hap Em zi darena an kon anakan dam tasizimdin, ‘An zen sa zëno weinak syal gwera.’” ²⁶ Kim ëgu sonesik, ki zep dobe abu mo kim syal neibik. Matia'a zep dam dasik.

1. * *1:1 Luk 1:1*

2. * *1:4 Luk 24:49, Yoh 14:16-17*

3. * **1:8** *Mat 28:19, Mrk 16:15, Luk 24:47-48*
4. + *Yakobus mo tanena Yudas, zen zen hom Yesussu zerguku. In zen zerguku, zen aha zini Yudas– ëna Kariot wal.*
5. + *Mat 27:3-10 Bosenä “Zi Kal Kama” hap dena, emki Mat 27:8 mo otde alenak hlaun.*
6. * **1:16-17** *Mzm 41:10, 55:13-15, Yoh 13:18*
7. * **1:20** *Mzm 69:26, 109:8*

2 Alap mo Enhona kim hatakake:**2**¹

Yahudi mo yakla yala Pentakostanak - kim zauk, dekam tingare Yesussu de taïblïblan wenya aha-erenak lowe he'ak.² Mumuk ennak zep ngli nakore asese yala nasal gublik. Gola men zëwe lowe he'ak, zao zep hëndep til zika. Man zë wal-wale gweka.³ Dekam zep zi mahal makare syauk hitin beyambyana hla nulidak. Syauknu in hëndep zëno mae mo nol bol tahannak zep mawa mo kim ëzauk ine gwe'anzak.⁴ Alap mo Enhona dekam zep ing gwe hebiridaka, dekam zep Alap zëre onakore sasonkam owas ola donbi'ik— zëre

mae mo tame gun srëm olkam. - 5

Dekam Yahudi zini, dawemkam de Alapsa betek gwe-gweblan wenya, zen mes tïngare lang nakon yakla yala in hap Yerusalemk ëtagal gwesik. 6-11 Lang bosem-sena in dekore zi ëtagal gwek–Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Kapadokia, Pontus, Asia, Prigia, Pamfilia, Mesir, hen langna Libia mo ë yala Kirene mo irik gin ë-ë nakon, hen ë yala Roma kon. Ahakon hen lang tekna Kreta kon, hen langna Arab kon. Ahakon Yahudi mo ausu nakorena, hen ahakon men zen aha zi ausu nakore zini Yahudi hon bitï gwekke. Zini in kim asese aukuna insa

ësak, dekam zep anakare hap ëhlu-
hluk gwezak, “An ba owas zë
lwa'an?” Zen dekam zep auna
ëhlozak: Sap zen zëre mae mo ë-ë
nakore olkam de ëtorannak Alap mo
Enho nabare wenya insa sane
dabi'inzak. Ètenggwaran hap zep
hëndep zënaka nenbiridak, “Zini an
zen ëton'an, zen sap tingan Galilea
kore zi. Nen hwëna ba habe nëre mae
mo olkam de tonbinnik sane labi'in?
Zen hwëna owas tangan hap am nëno
mae mo olkam Alap mo owas syal
gwe-gwibinni donbi'in!” ¹² Zen
man tangan sërkam de
tenggwanbiridan hap enlala nik topse
neibirida'ak, “An ba hap ki zë

lwa'an?"¹³ Ahakon hwëna man swrë dabik. Man nenbiridak, "In ho mamaksa de mamkam otdebin hip ki ëgwër." Petrus kim zi trana in hap srip gulsuzimkike:¹⁴ Petrus ki zep seblaskam de wal bose wal zem in han golëluk taka, zëna ki zep ol mamkam zi trana insa tonbiridaka: "Aha lang nakore aya-wal oso-wal, hen tingare Yerusalemk awe de lowehe gwen wenya, ëe anik srip gulsuzimk. Dawemkam ësane gwëk.

¹⁵ Zini an ho mamakna hom notdebir. Em bap kirekam kil libir! Sap an nama kaknak— yakla nwena sembilannak. Kire jamnak ho mamakna hom notde gwibirin. ¹⁶

Hwëna an Alap mo ol ayang gul
gwen zini Yoel Bak mo ol gu-gun sun
ki lwanan. Zen a kirekam mo gu-
gukuye: ¹⁷ ‘Alap man gu-
gubirida'ara, “Aumwa hap de
yaklanak, Ëe asa ëre mo Enhosa
tingare zi hip hlë ta sonezim. Eno mae
mo zi walasna hen wenam tol-tola
hamal hap de olsa sa donbirida
gwer. Eno mae mo wal sei-siwiri
nwena sa ëlirisin gwe-gwizim. Hen
eno mae mo bong-bongna abe hap
dena eisirkim sa kara nul gwer. ¹⁸
Hen sap bose srëm wenya men zen zi
nik ëbabu gwe-gwenan, Ëe asa zëbe
mae hap hen ëre mo Enhosa hlë ta
sonezim—sap wekam dena, hen sap

zikim dena. Zen hen dekam sa hamal hap de ola donbirida gwer.¹⁹ Ëe asa owas-owassa syal gwe-gwibir–nglinak hen kamanak, kalkam dena, syaukkum dena, hen ahakon butkam denaka.²⁰ Yakla nwen sa kawesik gwera, hen benna zi kal mo kim sa kal-kal gwe-gwer. Bian mo hatan yakla yala in de golek de gwenkam, kirekam sa lwa gwer.²¹ Dekam men zen de Biansa anakan dakenbla'ak, 'Asa Emki ngaya tan,' zen zen sa ëngaya gwer.'”” -²² Petrus ki zep etan ayang gulzimki, “Israelk de zi, asa sane lak. Ena tawana: Nazaret walya Yesus hup Alap man owas-owasna syal gwe-gwibir-blika– em

dikim anakan tame tan hap, ‘An Zen tangan– Alap zëre mo zer sonen Zi niye.’ ²³ Hwëna Alap, zëre mo hamal hap de enlala gwibin sin ki kirekam ebe mae hap tapbla tazimki. Hëndep em dekam zebe karek gol gwen zi niban apdenak te-lidak sonnak de makan ta irinkim lak. ²⁴ Hwëna juwen zi mo langnak kim sap ati gwe ineka, hwëna Alap dekon etan zeser soneka, dekam zep etan luwen taka. Sap Alap mo Tanena in, Zen bëjen hëndep denaban zëwe gwë gwen. ²⁵ Yesus hup dena Daud Bak mes ki hen anakarekam guku, ‘Ëe ama Biansa anakan tame tak, Zen sa asa zergwë gwera. Zen man asa dam taha

nakon zerzauk sone gwe'ara,ëe zep
asa tatem zauk gwer.²⁶ Ano enhona
in zep sam gwesik gwenda,hen
mipkam tärkam asa Alapsa isrip-sri
gwe-gweblal.Ëe hen ama ëre mo tim
hip dena anakan taibli gwebla'an,
“Zen sa ano timni tin hyanak ap ëse
gulblula.”²⁷ Sap asa men zao nër
dwanu'ak, Alap, Em molye zë asa da
tasiki.Ere mo lalak Zini ano timni
zëwe molya batrek.²⁸ Sap em mese
ngaya gwen hap de orana abe hap
zertrëblaka.Zep ëe kimë eno dang
gwënnak hata'ak,sërkam tangan asa
isrip-sri gwe-gwer.” -²⁹ Petrus ki
zep ayang gulzimki, “Aya-wal oso-
wal, ëe damnak emsa nëre mae mo

auyanna Daud Bak hap denaka gubirida'an: Zen mes tilki, ki zep nër dwanuk. Men zao nër dwanuk, zen nama hëndep angkam nère mae mo ngirinnik lwa'an. Zep Daud mo ola in, batren srëm hap dena, zen zère hap hom ki guku. Zen hwëna Auyan-tane zem Yesus hup ki gu-guku. ³⁰ Daud in hen Alap mo olsa de ayang gul gwen hap de zi, hen Alap mes ki desa anakan gu-guk gweblaka, 'Eno irik ginni ere mo auyan-tane hap asa golblal.' - ³¹ Zen ngein sin dep nësa de ngaya tabin hip de Zi hip dena mes tame gulku, zep zëbe hap dena anakan hamal hap gu-guku, 'Alap molya Desa drë nwanunnak da tasiki,

hen zëno timni molya zëwe
batreblak.’ ³² Zep eiwa mes tangan
dam gwesinin: Yesus Zen Zen! Alap
mes Desa tin nikon etan ngaya taka.
Aena mesë kitak hla lak. ³³ Zen
angkam Alap mo dam taha nakon
teipsinkim nikin'ira, hen Alap mes
zëre mo Enhona zëbe hap zerblaka.
Zen in zep hen Desa abe mae hap
namen an hlë ta sonezimmira— in
kirekam ena asa kara labi'in hen sane
labi'inye. ³⁴ Sap Daud Bak zëna
hom ngatan zi mo lang san dep sewe
seka. Hwëna zen man Teipsin nika
dan ake seka. Zep anakan guku, ‘Bian
Alap ano Teipsinni man gubluka, ‘Ère
mo dam taha nakon emki nikirin—

dekon de hen teipsinkim irik gin hip. Ki asa hwëna ebe hap de jal zini ere mo tana iltikinnik sisik gulin.”

- 36 Zen in zep, Israelk de zi, emki dam taha nakon de nikiran Zini insa tame tan. Yesussu, men Desa ena telidak sonnak makan la inkke, Zen Desa Alap teipsinkim drë neka. Zen in Zen— nësa de ngaya tabin hip de Ziniye!”³⁷ Petrussu in kim kirekam sane da'ak, zëno ola in man tangan zëno mae mo enhonak tisik. Dekam zep Petrussu zëre mo wal bose walya in han dakensibiridak, “Aya-wal oso-wal, ëe ki basa asa syal eibir?— Alap dikim etan asa sam gwesibiridan hapye.”³⁸ Petrus ki zep ding

gulzimki, “Em ehalek! Dekam ee asa emsa kitak Kristus Yesus mo bosekam baptis labir. Dekam sa Alap eno mae mo karek-karekna tap gulsuzimdi. Zen dekam sa hen zere mo Enhona ebe mae hap hle ta sonezimdi.³⁹ Zere mo Enhosa de hle ta sonezimdin hip dena mensa Alap gu-gubiridaka, zen hwena nebe mae en hap hom. Hwena tingan men desa Alap Kristussu de taibliblan hap dam tasibi'inka, zen hen zebe mae hap— sap eno mae mo walas, aza-tane wal, hen sap langanak de zi ausu, hendep lang topse gwennak dena.”⁴⁰ Kirekam-kirekam ol zimzimkim ze tonbirida gwe'anka. Hen

dekam de ëhalen hap anakan titi ta gwibi'inka, “Ëngaya gwen hap de ëdwam gwenna, karek-karek gulin hana gwen zi nikon emki ewet so gwen.”⁴¹ Men zen Petrus mo ola in kon ëhalek, desa dekam zep baptis dabik. Yakлана inkam in zen Yesussu daïblihlak, beyana san ha tiga ribu enkam mes yap. Yesussu de taïblihlan wenya kim aha-ere enlalakam lowehe gwekke:⁴² Men zen Yesussu daïblihlak, dekam dua-blaskam de zini in mo tawa tabinnik isrip-sri naban ëtagal gwe-gwek. Zen gol-gol san aha-ere enlala naban hen tagal gwenda gwek— dekon de Alapsa abe ta gwen hap, hen Bian Yesussu de

enlala gweblan hap de rotisa
twenblanda gwen hap, hen zep de
anggursu otde gwibin hip. ⁴³

Dekam dua-blaskam de dam tasibin
zini in owas-owasna beya tangankam
syal neibirida gwek, zep dekam kitak
man dengguanbirida gwek. ⁴⁴

Zen
kitak aha-erenak lowehe gwek, hen
zere mae mo kire-kirena apdekam bi
neblanda gwek. ⁴⁵

Ahakon zere mae
mo kamana hen kire-kirena te-ala hap
lirak da gwibik. Te-alana desa tahalha
wenya kip kap da gwizimk. ⁴⁶

Hen
dekam Alap mo golak mwin-
mwankam etagal gwe-gwek— dekon
de Alapsa gu sone gweblan hap. Zere
mae mo gol-gol san hen apdekam

isrip-sri naban tembane tanda gwek. Zëno mae mo enlalana dekam Alap en mo bosesa de ⁴⁷ teip gulsublun en hap lwa gwizimki. Dekam tingare zini man sam neisibirida gwek. Hen Bian mwin-mwankam zini zëbon mae de bitï gwen hap mas-mas gul gweka— Zëna men desa ëngaya gwen hap dam tasibirkike. -

1. + *Paska hyanak yaklana 50kam naït gwibik, dekam zep Pentakostanak zauk gwek. Yahudi zini dekam gandum dansa de taran hyanak Alapsa man isrip-sri në gweblak. (Im 23:15-21)*

2. * **2:4** *Kis 4:31, 10:44-46, 19:6, Mrk 16:17*
3. * **2:21** *Yl 2:28-32*
4. * **2:28** *Mzm 16:8-11*
5. * **2:30** *2Sam 7:12*
6. * **2:34-35** *Mzm 110:1*
7. * **2:47** *Kis 4:32-35*

3 Petrus ne Yohanis ne kim zi lekna

dawem lakake:**3**¹ Aha yaklakam Petrus ne Yohanis ne hen man ang ëka– men kirekam Yahudi zini ëgwë gwenanke. Sap zen kam-en Alapsa nen sone gweblanan. Zen zep hen kam-en Alap mo gol san dep song ëka– dekon de hen en soneblan hap.

² Nonol lilikinni, bosena Nwe-Awesna, zëwe zi lekna yakla jamkam nenne gwezak– dekon de zini, men zen Alap mo golak bitï gwe-gwek, desa te-ala hap aberbe ta gwibin hip. Zini in jaha gweblannak ki hëndep lek gweka. ³ Petrus ne Yohanis neka kim lil zinnak ake guku, ki zep abe soka, “Ap tol te-alasa olbla.” ⁴ Ki

zep zë karatda la'anika. Petrus zep hwëna gubluka, “Asa emki karatda son.”⁵ Ki zep anakare enlala naban karatda so'anika, “Basa wëhë ap olbla'anika?”⁶ Petrus ki zep etan gubluka, “Ano nik mo te-ala kasona hom tangan. Hwëna ëe ama emsa enbla'an: Nazaret walya Kristus Yesus mo bosekam em luwen hen song gwen.”⁷ Ki zep Petrus dam taha nakon sap luwen tan hap mas gwebla'anika. Hwëna mumuk ennak zep zini in mo tanana hëndep dek dan naban soson nëblak.⁸ Hetyak gwesik kininkam zep luwesik ane kinika. Ki zep hëndep Alap mo gol tekson san ërtilkï. Hwëna zini in

nama ki isrip-sri hap hetyak-hetyak
gwe naserankam të nasen'anka— Alap
mo boresa de teip gulsublun naban.

⁹ Zi beyam-byana in zen Alapsa de
gu soneblan hap teksonna iwe lowe
he'ak, zen kim Alap mo boresa de
teip gulsublun naban de të naserannak
hla dak, ¹⁰ ki zep zë tame dak, “O
an zi lekna men sake!— men zen
mwin-mwankam nonol lilikinnik
nikin gwendake!” Zao zep sërkam
tangan dengguanbla'ak, “An banakan
tangan ki dawem gwenda?!” Petrus
kim zi lekna insa de dawem tan hap
dena srip gulsuzimkike: ¹¹ Zini in
Alap mo golak de tekson-tekson san
Petrus ne Yohanis neka ki babang son

naban ang gwizim nisen gwe'anka—
hëndep teipsin zini Salomo Swe mo
teksonnak ertilki. Tingan men zen zë
lowe he'ak dekam zep tenggwaran
naban hlu-hluk gwezak. ¹² Petrus ki
zep gubiridaka, “Israelk de zi, em
basa lenggwanbir? Em san mae habe
asa karatda labi'in?— ‘Zini an zëre nik
mo sasonkam ki dawem lala?’
Ahaksa, san ha ema asa enlala
eizim'in?— ‘Zen Alap hon de tal eisin
zi dare. Zep dawem lala.’ ¹³ Hwëna
kirekam hom. Zen nëre mae mo
auyan walya Abraham, Isak, hen
Yakob mo Alap, Zen nöp syal gwibir-
zimdi— nen dikim Yesus mo bosesa
mam gun hup. Hwëna em Desa zi tan

zi hibe nër hom ërguzimk. Hëndep Pilatus mo ola ema blum ulblik— zen kim sap zeser sonen hap gublukaye.

¹⁴ Em karek gol gwen srëm enho lalak Zini Yesussu ema tan hap ërguk. Hwëna zi tan zini Barabas Baksa dikim zeser sonezimdin hibe Pilatussu asas lak. ¹⁵ Hwëna nëno

mae mo ëngaya gwen hap dena men zëno tahanak lwa'an, hwëna Desa ema lak. Hwëna Alap mes Desa tìn nikon etan ngaya taka. Ëe mesë ëre mae mo nwekam hla la gwek. ¹⁶

Zini an Yesus mo bosenä kim salbiri, dekam zep taïblïblala. Hëndep dekam tangan zep dawem gwera— an kire naka ena hla lanan hen tame

lananye.¹⁷ “Hwëna aya-wal oso-wal, ëe tawana: Em tame gun srëmkame kirekam syal eibik. Hen nëno mae mo nol-nola hom anakan tame nuk, ‘Nen kire zisie karek la'an.’

-¹⁸ Hwëna orep Alap mo ol ayang gul gwen zini mes ki anakan ëgu gwek, ‘Israelsa de ngaya tabin hip de Zini sa karek dal.’ Zep Alap mo ola iwe dikim zaun hup, em mese kirekam tame gun srëmkam syal eibik. -¹⁹ Zen in zep, em ëhalen, ki

Alap osan lwan dahak. Zen dekam sa eno mae mo karek-karekna tap gulsuzimdi.²⁰ Hen Alap dekam sa Yesus mo enhona hlë ta sone gwizimdi— dekam de eno mae mo

enhosa tatete ta gwizimdin hipye. Hen Alap sa etan Yesussu nöp zer sonezimdi. Sap Zen Zen– Israelsa de ngaya tabin hip de Zini, Bian Alap mensa dam tasikiye. ²¹ Hwëna Zen ngatan zi mo langnak sa gwë gwera– hëndep Alap de tingan oto gulsun hup de yaklanak kim de hata'ak, men kirekam Alap mo ol ayang gul gwen zini ëgu-guk gwekke. ²² Sap Musa man guku, 'Nëno mae mo Bian Alap sa ere mae onakon Ahanaka dam tasizimdi– men kirekam hen asa zëre mo olsa de ayang gul gwizimdin hip dam tasikike. Zëno ola kitak ësal gwek. ²³ Hwëna zini men zen de Desa nasalbla srëm gwe'ak, Alap sa

desa zëre mo hlil irin nikon golëalsa
sone gwera.’ -²⁴ Musa en hom
kirekam guku, hwëna kitak de
ahakore Alap mo ol ayang gul gwen
zini hen kirekam ëgu-guk gwëk.
Samuel Bak onakon ki lwasek. Zen
an zen ki nër hom lwak, zen kitak zep
denaka hamal hap nen gubirida gwëk.

²⁵ Hen zëno mae mo ola man apde
nëk— men kirekam Alap ola nëno mae
mo auyan-aza naban hen ziaha-en gul
gwëkaye. Zen mes ki hëndep nër hom
nëbon mae jowëk— men kirekam
Abrahamsa gu-gublukaye, ‘Eno
auyan nakon sa saltili— kitak de
okamanak de zi aususa de oto gulsun
hup Denaye.’ -²⁶ Zen in zep nonol

ebe mae hap zer sonezimki– ebe mae hap dikim dawemsa golzimdin hip, hen emsa dikim ere mae mo karek gulin hala seran nakon halen tabin hip.”

1. * **3:17** *Luk 23:34, 1Tim 1:13*
2. * **3:18** *Mzm 22:1-21, Yes 53*
3. * **3:23** *Ul 18:15, 18-19*
4. * **3:25** *Kej 22:18*

4 Petrus ne Yohanis neka kim Yahudi mo teipsin sinode san dep deisya hakke:**4**¹ Petrus ne Yohanis ne in kim kirekam tawa labi'inka, ki zep hen Alap mo golak de syal tan zini, zëwe de jana nabare zi mo teipsinni, hen Sadukikam de gubirida gwen zini yaing gwezak. ⁻² Zen zep zë jal neizim'ik, sap zen man tawa labi'inka, “Nen tin nikon esa ëngaya gwer, sap Yesus ki nër hom tin nikon ngaya gweka.” ³ Zao zep hëndep balk nosok, ki zep hëndep bwinak se nosoink— kaknak de hwëna taken-taken gwizimdin hip. Sap dekam man kawe'ak. ⁴ Hwëna men zen zëno nik mo tawa labinni insa ësane gwek,

dekam beya tangankam Yesussu etan daïblihlak. Dekam Yesussu de taïblihlan wenya, zi ensa de aïtbinkim, san ha lima ribunak mes yap hatak.⁵ Ka'ankam zep hwëna Yahudi mo teipsin sinodenak dena Yerusalemk ëtagam gwëk. Teipsin sinodenak dena in, zen ahakon Yahudi mo nol-nolkam dena, bong-bongkam dena, hen Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin wenya.

⁶ Alap mo golak de syal tan zi mo teipsinni, Hanas Bak, man hen iye zemka tagal gulsuku— Kayafas, Yohanis, hen Aleksander maesa.⁷ Ki zep hwëna Petrus ne Yohanis neka de teisyä halzan hap nenbiridak. Zao

zep taken-taken nei gwizim'ik, “Em nara mo bosekam hen nara mo sosenkame zi lekna ansa dawem lala?”⁸ Petrussu ki zep Alap mo Enhona ing gwe heblaka. Zen zep ding gulzimki, “Ano mae mo teipsin-teipsinni hen bong-bongkam dena,⁹ zi lekna ansaë mo kwasang ëblalke, em in zebe namen asa taken-taken eizim'in, ‘Em banakane dawem lala?’

¹⁰ Angkam desaë ebe mae hap srip gulsuzim'in— hëndep kitak Israelk de lowe gwen wenya kip: Zen Nazaret walya Kristus Yesus mo sosenkam dawem gwera— mensa ena te-lidak sonnak makan la inkke. Hwëna Alap mes Desa tin nikon etan ngaya taka.

Zen in zep tangan zini an zëno
sosonkam dawem gwera. ¹¹ Yesus
Zen Zen— ngirin bol Tenyaye, men
kirekam Alap mo olak lwakke, ‘Gol
tenya men desa em gol tauk gwen
wenya baes eibik, hwëna Bian Alap
zep desa bolak ik gïlki.’ ⁻¹² Zen
Zëbon en onakon esa ëngaya gwer.
Sap Alap hom aha zisi dam tasi'ira—
zëno bosekam de okamanak de zi
ëngaya gwen hap denaye.” ⁻¹³ Kim
zë nakek, ki zep zë tame nosok, “Zi
darena an totore zi. Zen hom sekola
ëka.” Hwëna zen mae hap
denggwanzim'ik, “Zen udobe naban
aisil ë'ara.” Dekam zep zë tame
nosok, “O an Yesus mae han zen am

apdenak ëtë gwek.” ¹⁴ Hwëna zini in desa dawem laka, deban zë apdekam ërzau'unka. Zep ding nulzim srëm gwek. ¹⁵ Ki zep ë nakon de ei'ili boran hap nenzimk— dekam de zë-en olsa aha-en gun hup. ¹⁶ Ki zep zë zënaka dakensibiridak, “Nen banakan esa zi darena in eizim? Sap tïngare Yerusalemk de zini mes zëno nik mo sërkam de owas syal gwibinni insa ëtawa gwendal. Hen nen banakan molye anakan ulsuk, ‘Owasna in hom jowek.’ ¹⁷ Hwëna dekam de langa san gol haladan srëm hap, nen esa jalse eizim: Zen bap zen etan zëno bosekam tawa la

gwibin.”¹⁸ Ki zep etan lälzän hap nenzimk. Zao zep jalse neizimk, “Etan bahem Yesus hup dena lonbirida nasen gwen, hen zëno bosekam bahem tawa la gwibin.”¹⁹

Hwëna Petrus ne Yohanis ne ki zep ding ulzimki, “Emki dam gulsun: San ha dawemna ëe asa eno mae mo dwam gwibin sin ang ër? San ha Alap mo dwam gwibin sin asa?”²⁰ Sap in desaë Yesus hon sane ë gwëk hen kara landa gwëk, ëe molyë desa lonbirida srëm gwe-gwëk.”²¹ Kim zë etan anakan jalse neizimk, “Em de etan kirekam lonbirida naserankam, ki asa emsa karek osol,” ki zep wet oson hap nenzimk. Zen mae hap

kirekam nenzimk: Zen hom dam nulsuk, “Kirekam esa karek osol.” Sap tingare zini zëno nik mo owas syal gwibinni in hap man Alap mo bosena teip nulsublu'ak. ²² Sap zi lekna insa dawem laka, tahunna mes 40kam tamanblak. Yesussu de taïblïblan wenya kim Alapsa nen soneblakke: ²³ Petrus ne Yohanis neka kim tapbla nosok, dekam zep wal bose wal zebon osan dep ola halka. Zao zep lonbiridaka— in desa jalse neizimkye. ²⁴ Zen kim ësak, dekam zep apdekam enlala zon tasïblin naban Alapsa anakan nen soneblak, “Bian, Em ano mae mo teipsinni. Nglina, kamana, hen hina

Eme yang tabirki, hen tingare kirekam-kirekamna. ⁻²⁵ Orep ano mae mo auyanna Daud, men zen ere mo ola ayang gul gwekake, zëbon ere mo Enhona man ing gwe heka, dekam zep anakan ayang gulzimki, 'Zen ba hap waba hap Alapsa de jal gweblan hap ëilman gwe-gwenan, hen zi trana ba hap zereijan hap kalang në gweblanan?

²⁶ Okamanak de teipsin-teipsin wenyazen olsa aha-en nul gwe'an, hen mam-mam wenya man ëtagal gwe-gwe'an-Bian, Ere han hen ere mo dam tasin Zini in han dikim ziejian hap.' ⁻²⁷ Zen eiwa mes ki kirekam nëno mae mo ngirinnik lwak! Sap

Herodes ne Pontius Pilatus ne ëna
awe mes Yahudi srëm zi niban hen
Yahudi zi niban ola iaha-en ulki-
dekam de ere mo dam tasin lalak Zini
Yesussu tan hapye. ²⁸ Hwëna zen
dekam ere mo dwam gwibin sin ki
syal neibik— men kirekam ena hamal
hap kalang gwe gukuke. ²⁹ Zep
Bian, emki enlala gwibin— insa
anakan asa nenbiridalke, ‘Ëe asa
emsa karek labir— em de zëno
bosekam tawa tabinkimye.’ Hwëna
sosonna E-en esa ki abe mae hap gol
gwizimdi— ëe dikim ere mo olsa
udobe naban tonbirida gwen hapye.
³⁰ Zep Emki ere mo dam tasin lalak
Zini Yesus mo bosekam zi sang-

sangsa dawem ta gwibin, hen owas-
owassa syal gwe-gwibir-zimdin-
dekam deka tingan daïblihlak.”³¹

Kim nen sonesïblik, Alap ki zep gola
men zao tagal gwek ëwak taka. Zëre
mo Enhona dekam zep ing gwe
hebiridaka. Zen dekam zep udobe
naban Yesus hup de Alap mo ola
donbirida gwek. Zëre mae mo kire-
kirena kim apdekam bi nëblanda
gwe'akke:³² Tïngare Yesussu de
taïblihlan wenya dekam enlala aha-
erekam lowehe gwek, hen enho aha-
enkam. Zen hom zëre mae mo kire-
kirena zëre en hap inik nëblanda
gwek, hwëna kitak apdekam bi
nëblanda gwek. -³³ Dua-blaskam de

dam tasibin zinik dekam zep sosonna mam gwizimk— zen dikim anakan gol halada gwen hap, “Jesus mes etan tin nikon ngaya gweka.” Alap mo kwasang-kwasangna dekam kitak zëbon mae onak lwa gwizim'ik. ³⁴

Dekam Yesussu de taïblïblan wenya hom mae ëtahalha gwe-gwe'ak, sap dekam zini zëre mae mo kamasa ahaksa gol maesa te-ala hap lirak da gwibi'ik. ³⁵

Te-alana desa zep dua-blaskam de wenya in hap kap da gwizimzik. Zen desa zep hwëna tahalha wenya kip kae nëblanda gwizimk. ³⁶

Dekam zep hen lang tekna Siprus kore zini, Yusup, ngasa te-ala hap lirak taka. Te-alana desa

zep kitak dua-blaskam de wenya in hap zerzim zika. Zini in Lewi Bak mo ausu nakorena. Dua-blaskam de wenya in man hen desa bose dak Barnabaskam. Bosena in mo enlalana, “Zi mo enlalasa de tatete ta gwizimdin hip de zi.”

1. + *Sadukikam de gubiridan wenya, zen hen Yahudi mo aha hlikna–men zen anakan tawa da gwibikke, “Zini bëjen tin nikon ngaya gwen.”*
(*Kis 23:6-8*)

2. * *4:11 Mzm 118:22*

3. * *4:12 Yoh 14:6, 1Tim 2:5*

4. * *4:24 Mzm 146:6*

5. * *4:26 Mzm 2:1-2*

6. * *4:32 Kis 2:44-47*

5 Ananias ne Sapira ne kim Alap mo

Enhona boton lakke:**5**¹ Ahana hen zini ki, bosena Ananias Bak. We zem bosena Sapira. Zen hen kamasa te-ala hap lirak uk.² Hwëna zen

man te-alana zëre nikip hli lasik. Aha hlik en naka zep Ananias dua-blaskam de wenya kip anakare ola ban zerzimki, “An tïnganë ep zerzim'in.” Hwëna we zeban mes kirekam de ahap labin hip ola aha-en uk.³ Ki zep Petrus gubluka,

“Ananias, em bap ere mo enhonak dowal mo kïgïsa kara ta'ara? Em zebe Alap mo Enhona boton tanda. Te-alana an erep ema hli tasili.⁴

Kamana in lirak gun srëmnak, zen

dwan ere nik mo denakake. Hen kime lirak gulku, te-alana zen dwan hen ere nik mo denakake. Diki emaka asa gubiridala, ‘Ëe aha hlik en tolakaë golzim'in.’ Hwëna em an asa en home boton tabirida. Hwëna Alapsae boton tanda!”⁵ Ananias kim sane ta'anka, ki zep zë hëndep tokna zanka. Kitak men zen ësak, dekam zep sërkam äairi'ak.⁶ Wal sei-siwiri ki zep yaïng gwezak— tok naka de tahalehan hap. Kire naka zep drë nwanun hap nërhak.⁷ Yakla nwena san ha dahan damank, ki zep hwëna we zem hatazak. Zen hom tame gu'uk— in zen ki zi zebon lwakye.⁸ Petrus ki zep takensibirki, “Emki asa gublun: San

ha eiwa te-alana an zen en?”Ki zep ding gulbluk, “In eiwa, zen en.”⁹ Petrus dekam zep ding gulbirki, “Em bap ola aha-en ulki— Alap mo Enhosa dikim akasiblin hapye! Emki tana sasak-sasaksa sane gwe gun. Zini men zen eno zi mo tokna nër dwanunan, zen lwanda ha'anzal. Zen hen kirekam sa eno tokna nolwet sol!”¹⁰ Zen hen mumuk ennak zep tokna zank. Wal sei-siwiri in kim yaing gwe'anzak, ki zep zë we zik mo tokna hla nulzik. Desa ki zep hen zi zik mo alp nakon de lo nwanun hap nol inehak.¹¹ Dekam tangan tingare Yesussu de taibliblan wenya hen tingan men zen ësak dawemkam

tangan äairi'ak. Dua-blaskam de dam
tasibin wenya kim zini beyakam
dawem da gwibikke: ¹² Dua-
blaskam de dam tasibin wenya dekam
zep owas-owasna beyakam zi trana in
mo ngirinnik syal nei gwibik. Yesussu
de taibliblan wenya in dekam man
Alap mo golak ätagal gwe-gwek—
Salomo Bak mo teksonnak. ¹³
Yesussu de taibliblan srëm wenya,
zen hom zë egolek de gwe-gwek. Zen
man näribirida gwek, hwëna man
tangan hen dawemkam blikip
neisibirida gwek. ¹⁴ Hwëna zao kim
lwa se'ak, zao zep etan Yesussu de
taibliblankam ëmas-mas gwe
zahe'ak— sap zi, sap we. ¹⁵ Hëndep

dekam zep zi sang-sangna ora san zato naban hen deyol dëre naban kang nul zahe gwek. Man ëenlala gwe-gwek, “Petrus de desan taman zankam, zëno au-au en mae nik de kwë tabir zinkam, zen dekam sa ëdawem gwer.”¹⁶ Zini beyam-bya tangan nik Yerusalem mo golek de ë-ë nakon zi sang-sangna kap nulhal gwezak— hen dowal de tilbiridan mae naka. Zen dekam zep kitak ëdawem gwe-gwek. Dua-blaskam de dam tasibin wenyaka kim karek da gwibikke:¹⁷ Alap mo golak de syal tan zi mo teipsinni dekam zep wal bose wal zeban zihusus gwibirida'anaka. Zen kitak Saduki hon

de bitı gwen wenya. Zen mae hap zihusus gwibirida'anaka: "Abon mae onakon kim hwëna beyakam wet so gwe'an." ¹⁸

Dekam zep dua-blaskam de dam tasibin wenya insa dahyok. Ki zep bwinak yal nulnek.

¹⁹ Hwëna kam zep Alap mo dam taha nakore zi lılikinnı talusuzim niraka. Desan zep golëwet so gweka.

²⁰ Man zë gubiridaka, "Em sek gwen. Alap mo gol teksonnak ëzauk. Dekon ëngaya gwen hap de ola insa kitak lonbiridak." ²¹

Kim litik, kirekam zep ki hëndep syal neibik. Alap mo golak de syal tan zi mo teipsinnı dekam zep hen wal bose wal zeban Alap mo gola iwe aha

teksonnak golëyaing gwe zaka. Dekon zep Yahudi mo teipsin sinodenak dena nen sone-biridak—hëndep tingan. Zen kim yaing gwezak, dekam zep Alap mo golak de jana nabare zini nenbiridak— bwinak de zini insa de kap gul halzan hap.

²² Zen kim bwinak yaing gwek, hwëna hom zë hla nulidak. Kim lwan dahak, ki zep nenbiridak, ²³ “Ëe kimë zë yaing gwenal, dekam liliänni kitak tayalsibiri danna. Hen liliän kara tabin hip dena, zao ëzaun dasan. Hwëna kimë lalusundal, ëe homë mae zë zini hla lal!” ²⁴ Kirekam kim nenbiridazak, dekam zep jana nabare zi mo mamna hen

Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mamna in enlalana anakare hap ëtopse gwe'ak, “An ki banarekam sa lwal?”²⁵ Hwëna ki zep zë zini gubirida zaka, “Emki ësan! Em mensa zini bwinak yal ulnek, zen angkam Alap mo gola an mo aha teksonnak zi beyam-byasa tawa dabi'in!”²⁶ Jana nabare zi mo mamna in dekam zep desan dep golësek gweka— etan de zitahyo halzan hap. Hwëna sam-sam enkam kwang nulida halzak— mae hap, “Nene jala ban kwang ulida ha'ak, ki zi trana an sa nësa kasokam mos-mos da gubir.”²⁷ Ki zep etan nolëbiti gwezak— dekam de Alap mo golak de

syal tan zi mo teipsinni in taken-taken gwibiridan hap, tingare teipsin-teipsin zi mo nwenak.²⁸ Zen man gubiridaka, “Ee dwan mes-am ol drakkam emsa anakan jalse eibiridak, ‘Em bahem zini in mo bosekam tawa ta gwibin.’ Hwëna em mese kitak de Yerusalemk de zini tawa la gwibik. Hen em dekam ema ëkalang gwe'an— Yesussu de tan jal hap de zen hwëna asa tamerazan hap!”²⁹ Petrus ki zep wal bose wal zeban ziding gulku, “Nen diki Alap ensa nen betek gweblan. Zi bosyansa bap nen!”³⁰ Nëno mae mo auyan-aza mo Alap, Zen mes Yesussu tin nikon ngaya taka— mensa ena te-lidak sonnak

makan la inkke. ³¹ Hwëna Alap mes
Desa zëre mo dam taha nakon de
teipsin hip drëne seka— dekon de irik
gin hip hen ngaya tabin hip, hen
Israelk de zisi dikim halen ora san
dep golëwet so gwen hap, hen zëno
mae mo karek-kareksa dikim tap
gulsuk gwizimdin hip. ³² Asa hen
mes ki dam tasibirki— dekam de ola
insa gol halada gwen hap. Hen owas-
owasna mensa Alap mo Enhona abe
mae hap gol gwizimnira, zen ola insa
dikim eiwa gul gwen hap. Zep zini
men zen Zënaka betek në gwebla'an,
zëbe mae hap angkam man Alap zëre
mo Enhona zer gwizim'ira.” ³³
Kirekam kim Petrussu nasalblak,

dekam zep ëjal gwe'ak, hëndep tameran hap zep enlala neibirida'ak.

³⁴ Hwëna Farisi walya bosena Gamaliel Bak zao hen gwë'anka. Zen Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin hip de zi, hen desa zini man blikip neisik gweblak. Zen ki zep luweka, ki zep gubiridaka— dua-blaskam de wenya insa de ë nakon golëei'in dalaboran hap. ³⁵ Ki zep gubiridaka, “Israel mo ausu nakore zi, dawem enkam emki anakan ëenlala gwen, ‘Kirekam asa eibiridal.’ ³⁶ Sap orep zini bosena Teyudas, zen man zënaka gu gweblaka, ‘Ëe mamna,’ dekam zep zini 400 enkam ang nëblak. Hwëna kim dak, dekam

zep zëbon de ang ta gwen wenya in
sekwak gwek, hëndep dekon etan
banakan mae hom lwak. ³⁷ Zëno
hyanak kim sensus nuk, dekam etan
Galilea walya Yudas man golëilman
gweka. Hwëna kim hen dak, zëbon de
ang ta gwen wenya dekam zep hen
sekwak gwek. ³⁸ Zen in zep,
angkam an zen ki lwa'an, ëe ama
emsa titi tabi'in: Bahem banakan mae
gweibiridan. Nwe enkam emki kara
tabin. Sap zëno mae mo syala hen
tawa tabinni, zi mo enlala san de
lwa'ak, sa topse gwizim. ³⁹ Hwëna
Alap mo enlala gwibin sin diki syal
ta'ak, esa topse eibiridal. Nene hwëna
lamera'ak, ki hwëna sa nwe-mase

gwer– san de Alap han de zerilman gwenna kiye.”Zëno ol san zep ang tak. ⁴⁰ Ki zep etan dua-blaskam de wenya insa de golëbiti gwezan hap nenbiridak. Zao zep dangolebik. Ki zep nenbiridak, “Dekam sek gwek. Hwëna Yesus mo bosekam bahem etan tawa ta gwibin.”⁴¹ Zen hwëna isrip-sri naban zep kon sek gwek. Sap Alap mes desa anakan gubiridaka, “Zen mes ëdakastik– Yesus mo bose hap de kareksa goltowen hapye.” -⁴² Zen hwëna hom nolzausuk– anakarekam de tawa ta gwibin niye, “Yesus Zen Zen– nësa de ngaya tabin hip de Zi niye, mensa Alap gu-guk gwekaye.” Zen yakla jamkam Alap

mo gol teksonnak hen zi mo gol-gol
san donbirida gwek.

1. * **5:28** *Kis 4:18, Mat 27:25*

2. * **5:41** *Mat 5:10-12, Yak 1:2, 1Ptr
4:13*

6 Kristen zi mo tahasa de tri so gwizimdin hip kim zini tuju enkam dam dasibikke:**6**¹ Dekon kim lwa se'ak, Yesussu de taibliblan wenya dekam zep ebeya gwe song gwe'ak. Dekam Yahudi zi ausu nakore zini men zen Yunani zi mo langnak de lowehe gwenkam Ibrani ola eititi neibik, zen man jakal neibiridak—men zen nama Ibrani olkam don gwibikye. Mae hap jakal neibiridak, “Em Ibrani ol tawa wenya ano mae mo we sem-semna ema ti kul sonenda gwe'an— tembanena in kim kae eibirida gwenanye.”² Dekam zep dua-blaskam de zini in tagal nulsuk, ki zep zë nenbiridak, “Aya-wal oso-

wal, ëe de Alap mo olsa de tawa tabinsi golzausun hup hom dakasti'in— dekam de hwëna tembanesa kae gwibirida gwen hapye.

³ Diki dawemna zisi emki ere mae mo ngirin nikon tuju enkam dam tasibin— ere mae mo anakan de tame tabin nika, 'An enlala blala hen Alap mo Enhona ki zëbon mae onak lwa'ara.' Zëbe mae hap aka syala insa wei kul sonezimk, ⁴ ëe akakim aha syalak ëhir-hir gwe srëm gwe-gwek. Hwëna ëe dekam anakare enlala en naban asa lowehe gwer: Biansa asa en sonebla tine gwer, hen ëngaya gwen hap de olsa asa tawa labir tine gwer.”⁵ Tingan desan zep ki ang

tak. Dekam zep zini dam
dasibik. Ahana Stepanus. Zen
dawemkam de Yesussu taïbliþlan
tanganna, hen Alap mo Enhona mes
dawemkam ing gwe heblaka. Ahana
Pilipus, Prokorus, Nikanol, Timon,
Parmenas, hen Antiokia walya
Nikolas. Zen n r hom Yahudi hon t l
zika, hw na dekam zep nabakam
Yesussu taïbliþlaka.⁶ Tujukam de
zini insa kim dua-blaskam de zini in
hap nol treizimk, dekam zep Alapsa
z be mae hap taha tehabirida inen
naban abe dak.⁷ Dekam zep h ndep
Jesus hup de Alap mo ola Israelk
nollanga gwesikhal song gwek. Hen
Yerusalemk dekam zep nabakam

Yesussu de taïblïblankam ëmas-mas
gwe-gwek. Hen Alap mo golak de
syal tan zini dekam zep hen beya
tangankam Yesussu
daïblïblak. Stepanussu kim balk
dakke:⁸ Dekam Alap Stepanus hup
sosonna hen kwasang-kwasangna
mam tangankam gol gweblaka. Zen
in zep owas-owasna zi tra mo nwenak
syal gwe-gwibirki.⁹ Hwëna Yahudi
mo aha but srëm golak de wenyik zep
husus nëbla'ak. In zen husus nëbla'ak,
zen men zen aha lang nakon
Yerusalemk yaïng gwe zakke— ëna
Kirene kon, Aleksandria kon, langna
Kilikia kon, hen Asia kon. Zëno mae
mo but srëm gola, bosena, “zi mo

tana iltikinnik de teinikirin srëm zi mo dena.” - Zini in man Stepanus hun nërol tetek gwe'ak, ¹⁰ hwëna zen bëjen zëno ola gulsublun. Sap Alap mo Enhona man zëbe hap enlala blala ing ta sone gweblaka. - ¹¹ In zep zen aha zi hip te-alasa nolzimk— dekam de zen boton ol blo-blokam Stepanussu anakan zergun hup, “Ëe ama asalblak. Zen man Musa mo titi tabin ola ban Alap han lamang soka.”

¹² Zen kire olkam zep Yahudi zi mo nol-nolik mo enlalana ben-ben dazim'ik— hen Musa mo titi tabin olsa de tawa ta gwibin zi mo, hen zi tra mo enlala naye. Dekam zep hëndep Stepanussu balk da halzak— Yahudi

mo teipsin sinodenak de zertrën hapye. ¹³ Zen hen man klak tan zini insa kwang nulida halzak. Zen zep ëguk, “Zini an Alap mo gol dawemna an han Musa mo titi tabin ola ban man lamang so gwenda. ¹⁴ Ëe ama anakan de torannak asalblak, ‘Nazaret walya Yesus, zen sa Alap mo gola ansa dri yulsu zula. Hen Alap hap de syala mensa Musa nöp hli yulzimki, desa sa kitak wet gulsulu.’” ¹⁵ Tïngan in zen teipsin sinodenak teinikin'ik, Stepanussu man karatda da'ak. Zëno nwe-masena dekam man liwe heblaka— san de Alap mo dam taha nakore zi mo nwe-masena kiye.

1. + *Kirekam de but srëm gola insa bose gunkum, “zi mo tana iltikinnik de teinikirin srëm zi mo dena,” dam gulsunnu, zini in nër hom zi mo tana iltikinnik de babu gwen nakon wet so gwek.*

2. * **6:10** *Luk 21:15*

7 Stepanus kim sap zëre mo timni
golsriwekake:7¹ Alap mo golak
de syal tan zi mo teipsinni dekam zep
takensiblika, “In san eiwa denaka ki
ëtonnan?”² Stepanus ki zep ding
gulku, “Aya-wal oso-wal hen
biankam dena, emki asa sane tan.
Nëno mae mo auyanna Abraham kim
nama Mesopotamia mo langnak
gwë'ankake, zen kim Haran san dep
al gwe srëm gwe'anka, dekam Teipsin
Zini Alap man Zënaka zertrëblaka.³
Ki zep zë gubluka, ‘Em ere mo langna
hen ere korena hli yuluda. Langna
men desaë ep goltrëbla'ak, desan dep
al gwe.’⁴ “Abraham dekam zep
langna Kasdim kon Haran san dep al

gweka. Bi zem kim tilki, Alap dekam zep etan langna awe dep zer sone zaka. -⁵ Dekam Alap hom mae kama maena Abraham de desa bi gwibin hip golblaka, hwëna sap'nen gu-guk gweblaka, 'Langna an eno auyan-aza sa bi neibir.' Hwëna Abraham dekam hom walas gwe'anaka. -⁶ Zen man hen hamal hap gubluka, 'Eno auyan-azana sa zi mo lang san ëal tal. Zëwe de zini sa desa tahunna empat-ratus enkam jap nul sonenda gwer hen karek da gwibir. ⁷ Hwëna hyanak, Ëe asa zëwe de zisi karek tabir. Dekam sa eno auyan-azana langna in kon wet so gwer. Dekam sa hwëna langna awe Asa betek në gweblal, hen

otweransa sa abe hap tru dasik
gweblal.’ -⁸ Dekam kim Alap
Abraham hap ol gu-gublun yala insa
golblaka, dekam zep Abraham han
ola zeraha-en gulku, ‘Em de ola an
san ang gwen hap, em ere mo auyan-
tane walya ban to mipna ziblom tasik
gwibir.’ Ki zep hwëna Abraham
Isaksa wë taka. Mingguna kim aha-en
tamank, dekam zep to mipna
blaonsubluka. Etan Isak Yakobsa wë
taka, hen Yakob dua-blas enkam wei-
wik gulku— nëno mae mo zi ausu mo
auyansa. -⁹ “Hwëna Yakob mo
walasna in oso zem Yusupsu man
husus nëblak. Desa zep zi mo tana
iltikinnik de babu gwe-gwen hap

Mesir hip te-alakam neirzimk. Hwëna Alap man zë kara ta gweka. ¹⁰ Zen zep jalom ëk tihî nakon zeser sone gweka, hen enlala blalsa zer gweblaka, hen Mesirk de teipsin zi mo nwenak dikim dawem gwen hap dena zep golblaka. Hëndep teipsin zini in dekam zep zëno alp nakon de hen teipsin hip gubluka. - ¹¹ “Hwëna dekam zep usak yala tîngare Mesir mo langnak hen Kanaank awe hatak. Dekam zep karekkam ëtahalha gwek. Nëno mae mo auyanna dekam hen usak naban lowehe gwek. ¹² Yakob kim salka, ‘Mesirk gandumnu ki,’ dekam zep walas zemka lup gul soneka— dekam de zëwe te-alakam

lop tan hap. - ¹³ Etan kim tap gweka,
dekam zep etan lup gul soneka.
Hwëna dekam zep Yusup gubiridaka,
'Ëe an zen— Yusupye.' Mesirk de
teipsin zini in dekam zep tawa
gwibiridaka, 'Hare an Yusup mo iye
sake.' ¹⁴ Yusup dekam zep bi zemka
gu soneblaka— we wal walas naban de
kitak zëre osan dep al tazan hap.
Dekam beyana 75 enkam zep al tak.
- ¹⁵ Yakob Mesirk zep tilki. Hen
nëno mae mo orep de auyan-azana
zao zep juwe gwëk— hen sap Yusup
zëna. ¹⁶ Zëno mae mo tok-tokna
man etan Sikem san dep
nolëlwandahal gwezak— zëwe de lo
tasik gwibin hip, men zao hen

Abraham zënaka lo dasikke, zëna men desa ngana Sikemk walya Hemor Bak mo auyan-tane walyak te-
alakam zerkake. -¹⁷ “Abrahamsa

mensa Alap gu-guk gweblaka— zao de zaun hup kim golek de gwe'ak, dekam nëno mae mo auyan-azana mes tangan Mesirk ëbeya gwek. -¹⁸

Dekam hwëna Mesirk aha zi teipsinkim irik gilki— Yusupsu de tame tan srëm nik. -¹⁹ Zen nëno

mae mo auyan-azasa yane-ne ta gwibirki hen jap gul sonenda gweka, hëndep wal baizilsı de honak yal gulne gwen hap tik-tik ta gwibirki.

-²⁰ “Musasa dekam zep hen jaha gwek. Hwëna an-bi zem man tame

lak, ‘An totore walassa hom.’ Zen zep golak dan-ahare ben enkam tol  rgw k. ²¹ Embwan naban kim h ndep honak tak laink, hw na teipsin zini in mo wenam zep zer inek. Zen zep z re mo walas makan hanan tak. ²² Mesir z re mae mo enlala blalkam zep tawa dak. Z no syala hen ol toranna dekam zep soson gweblak. ²³ ‘Musa mo tahunna kim empat-pulukam altilsiblik, dekam zep enlala gweka, ‘ e anik  re kore naka hlauludak.’ ²⁴ Zen kim hlauluda'anka, dekam zep hw na Mesir walya Yahudi walsya de tangolennak hla ta'anka. Dekam zep hw na Yahudi bose zem insa de sap

zerzaunnuk Mesir walya insa mos ta
guku. ²⁵ Musa dekam man tim
gu'unka, 'Are korena sa asa anakan
tame dal, "Alap an desa dam tasi'ira—
näsa dikim gwis gwe sonen hapye.'" Hwëna zen hom kirekam tame dak.

²⁶ Ka'ankam, ki zep etan Yahudi
bose zemka ake'anka. Man tobe
ë'anka. Ki zep sap anakare ola ban
kles so'anka, 'Em an Yahudi bose
omkake! Em ba habe enaka karek
oso'ara?' ²⁷ "Hwëna men zen wal
bose zem insa lek-lek ta'anka, zen zep
Musasa anakare ola ban ata
taka, 'Emsa nara teipsin hip gubluka—
dekam de darak gwen zisi klis gul
gwen hapye?' ²⁸ Em san asa de tan

habe hen dwam gweb'ara— men kirekame Mesir walya ir takake?'²⁹

Musa kim kirekam salblaka, dekam zep enlala gweka, 'O ano zi tanna in mes-am tingan etawa gwendal,' dekam zep langna Midian san dep heya gweka. Zao zep zi mo langnak gwë gweka. Walasna zao zep dan wë soka. -³⁰

“Zao kim tahunna empat-pulukam tamanblak, Alap mo dam taha nakore zini ki zep zi srëm langnak Musa hap zënaka zertrëblaka— kwatapna Sinai golek denak. Man zë nwe-mase gweka— syauk nubare te tyum-tyumnu kiye.

³¹ Kim syauknu insa hlaul seka, ki zep tenggwanbi'inka. Dekam zep

golek kon de hlaun hup song
gwe'anka. Hwëna dekam zep Bian
mo ola anakan salka,³² ‘Ëe an eno
auyan wal mo Alap— Abraham, Isak,
hen Yakob mo Alap.’Musa dekam zep
airin hip yal-yal gwe'anka, hen desan
de kara gwen hap man airi'anka.³³

“Dekam zep Bian etan
gubluka, ‘Sepatuna alsik, sap kamana
an zaoe zau'ura ëre en hap dena.³⁴

Ano zi bi gwibiridanna, mensa Mesir
karekkam jap nul sonenda gwe'an,
mesë hlauludak. Hen zëno mae mo
ësöl-söl gwe-gwenna mesë sane
gwek. An zebë dekam de hil ti
sonebin hip ati gwenanzal. Zep
angkam Ëe ama etan Mesir sin dep

emsa zer sone'an.'³⁵ Musa in men
desa nonol anakare ola ban baes
näblakke, 'Emsa nara teipsin hip
gubluka— dekam de darak gwen zisi
klis gul gwen hapye?' Hwëna Alap
Zen desa zer soneka— zen de teipsin
hip, hen zen de zëre mo bi gwibiridan
zini insa hïl tï sonebin hipye. Hen
Alap mo dam taha nakore zini men
zen syauk nubare te makan zënaka
zertrëblaka, zen hen man mas gwe-
gweblaka. -³⁶ Musa dekam zep
Mesir kon gwiswe soneka. Dekam de
täblïblan hap owas-owassa syal gwe-
gwibir-zimki— nonol Mesirk, hi
bosena Kal-kalak, hen sasa langnak
kim empat-pulu tahunkam

golëlowehe gwekake. ³⁷ Zen Israel
Bak mo ausu nakore zini insa hamal
hap anakan gu-gubiridaka, ‘Alap sa
ahanaka ere mae mo ausu nakon dam
tasizimdi— men kirekam hen asa dam
tasikike, zëre mo olsa de ayang gul
gwizimdin hip.’ -³⁸ Zen in kim sasa
langnak golëlowehe gweka, dekam
Alap mo dam taha nakore zi niban
kwatapna Sinaik aïsîl ë gweka, hen
zen dekam zep ëngaya gwen hap de
ola hamal hap salka. Zen desa zep
nëbe mae hap hli yulzimki. -³⁹

“Hwëna nëno mae mo auyan-azana
man desa de betek gweblan hap baes
ta gwek. Zen dekam ëk enkam
Musasa ang në gwebbla'ak, hwëna

enhonak Mesir sin de etan lwan dahan hap de enlala en lwa gwizimki.

-⁴⁰ Dekam zep Harunsu nenblak, ‘Abe mae hap em yang tabin dowal-dowalsa yang tabir-zimdin— zen deka nësa etan Mesir sin dep nolëlwan dahak. Musa Bak in zen nësa sël tibirhal zaka, ëe homë angkam anakan tame la'an, “Zao gwë'ara.”’

⁴¹ Dekam zep yang tasin dowala zisyal gweblaka— sapi tane nwe-mase makare naka. Ki zep otweranna dowala in hap tru da seblak, hen tembane yala zëno bose hap syal neibik. Hwëna dowala in sap zëre mae mo tahakam de syal gweblanna.

⁴² Alap Zen dekam zep tahanna

gweisibiridaka, ‘Amki dowal-dowalsa betek eibirida gwek— hen nglinak de keis maesa.’ Zep Alap mo ol ayang gul gwen zini mensa anakan ale nul gwek man hen dakasti'in, ‘Israelk de zi, em kime sasa langnak empat-pulu tahunkam lowehe gwek, em abe en hap home otweranna hen aha kire-kire maena ol gweblak. Em ema yang tabin dowal-dowal hap hen ol gwizimk. ⁴³ Sap em dekam Molok Bak ne keis nibare zini Refan Bak nekae boklena kom oso gwizimk— ena mensae yang ososukke. Ëe in zep asa emsa ë yala Babel mo men eiha san dep yal gul.’

-44 “Hwëna angkam Alap mo gol

hap denakaë emsa tonbirida'an: Musa kim sasa langnak golëgwëka Alap man gubluka, 'Abe hap em deyolkam de golsa syal gwibir-blin— men kirekamë ebe hap goltrëblakke.' Dekam zep gola insa zisyal gwibir-blika, hen gola insa man zëre mae mo lowehe naseran san zial gulusen gweka. Sap Alap man dwam gwibiridaka— gola insa de hlaunkum de anakan dam gulsuk gwen hap, 'Alap man nësa golëlowe he'ara.' -45

Ki zep hëndep langna an san dep nolsong gwezak— Yosua Bak kim golëeija song gwe zakaye. Alap hen dekam man Zënaka de tame tan srëm zini insa golëalsa sone gwibirki. Gola

in deban ki zë hëndep nolgwë gwëk. Hëndep Daud kim teipsiki, gola insa man nama hlaul zuka. -⁴⁶ Daud man tangan Alap mo nwenak sam gwesiki, ki zep auyan Yakob mo Alapna insa abe taka, ‘Ëe wëhë ebe hap gol dawemna taublu'ak?’ -⁴⁷ Hwëna zën hom taubluka. Hwëna tane zik taubluka– teipsin zini Salomo Bak. -⁴⁸ “Hwëna Teipsin Zini Alap, Zen hom zi mo taublunnak gwë gwenda–men kirekam Alap mo ol ayang gul gwen zini anakan gublukake,⁴⁹ ‘Nglina zen dekonë teipsinkim irik gi'in. Okamana zen zëweë tanana ik so sone gwenan. Zep em bëjen em abe hap gola taublun–Ëe dekon emsa

golölowehe gwen hapye.⁵⁰ Ki san
Ëe homë ëre mo tahakam kitak yang
tabik?’ -⁵¹ “Zep eiwa em in zi
ausuna dawemkam de nol drak-drak
tanganna! Em in, eiwa, nëre mae mo
auyan-aza naban apdenak— san de i
srëmna! Eno mae mo enhona
apdenak— Alapsa de tame tan srëm zi
nibanye. Em in Alap mo Enhosae
ëreiija tine gwenan!⁵² Emki ëenlala
gwen: San ha ki?— Alap mo ol ayang
gul gwen zini, eno mae mo auyan-aza
de karek tan srëm naye. Sap zen kitak
karek tabin enna! Hëndep men zen
hamal hap nenbirida gwek, ‘Emsa de
ngaya tabin hip de Zi lalakna sa hata
zala’— desa man hen damera gwek.

Zen hēndep enlalana in em debane
nama ērgwē'an. In zebe nēr hom lalak
Zini insa tan hap ērguk, hēndep lak.

-⁵³ Em sap tawana— tīti tabin ola
mensa Alap mo dam taha nakore zini
Musa hap ayang nul gweblakye.
Hwēna em toton banakan dep?—
desan de ang tan naye!”Stepanussu
kim kasokam tok hap nīriblakke:⁵⁴

Desa de tonbiridannak kim sane
da'ak, dekam tangan zep sērkam u
sal-sal nēbla'ak.⁵⁵ Hwēna Alap mo
Enhona dekam zep nwena lirisin
soblaka, dekam zep ngli san kara gwe
seka. Man dalusuhuk. Zao zep
Teipsin Zini Alapsa hla ta seka. Tane
Zem Yesus dam taha san dekam

zau'unka. ⁵⁶ Ki zep hwëna gubiridaka, “Emki hlaun. Èe ngatan zi mo lang san kara gwe senan. Man dalusununhal. Ngatan zi mo lang nakore Zi Tanganna Alap mo dam taha nakon zau'ura.” ⁵⁷ Kirekam kim nasalblak, dekam zep ini mat dasibik, hen dekam zep anakare ola ban ena ta'ak, “Zini an nen tan!” Ki zep zë hëndep nabakam dot dasik. ⁵⁸ Dekam zep hëndep ëna in kon il dihak, zao zep kasokam niri'blak. Men zen botonkam klak dak, dekam de zën nonol itiblan hap, zëre mae mo tahan bajuna wal seiwiri Saulus mo tana alpna'k kang dazak— zen de kara tabir-zimdin hip. - ⁵⁹ Kim niri'bla'ak,

dekam zep Biansa gu soneblaka,
“Bian Yesus, ano angsa emki zer
irin.” ⁶⁰ Dekam zep boklena kom
soka, ki zep ol mamkam takenka,
“Bian, ansa karekna syal neibi'in,
emki tap gulsuzimdin.” Kirekam kim
guku, ki zep hëndep tilsiki. -

1. * **7:3** *Kej 12:1*

2. * **7:4** *Kej 11:31, 12:4*

3. * **7:5** *Kej 12:7, 13:15, 15:18, 17:8*

4. * **7:7** *Kej 15:13-14, Kel 3:12*

5. * **7:8** *Kej 17:9-14, 21:2-4, 25:26,
29:31–35:18*

6. + *Kej 37:11, 37:28, 39:2, 39:21-
23, 41:37-44, Mzm 105:20-22*

7. * **7:12** *Kej 41:54, 42:1-5*

8. * **7:14** *Kej 45:1-18, 46:1-7, 46:27, 49:33*
9. * **7:16** *Kej 23:3-16, 50:7-13, Yos 24:32*
0. * **7:17** *Kis 7:7*
1. * **7:18** *Kel 1:7-8*
2. * **7:19** *Kel 1:10-22*
3. * **7:21** *Kel 2:1-10, Ibr 11:23-26*
4. * **7:29** *Kel 2:11-15, 2:21-22, 18:3-4*
5. * **7:35** *Kel 3:1-10, 2:14*
6. * **7:37** *Ul 18:15-18*
7. * **7:38** *Kel 19:1–20:17, Ul 5:1-33, 9:10*
8. * **7:39** *Bil 14:3*
9. * **7:43** *Kel 32:1-6, Am 5:25-27*
0. * **7:44** *Kel 25:9, 25:40*

21. * **7:45** *Yos 3:14-17, 4:11, 18:1, 23:9*
22. * **7:46** *2Sam 7:1-16, 1Taw 17:1-14*
23. * **7:47** *1Raj 6:1-38, 2Taw 3:1-17*
24. * **7:50** *Yes 66:1-2*
25. * **7:52** *2Taw 36:16, Mat 23:31*
26. + *Bajuna in mae hap dalwesik:
Dekam de sam hap i tiblan hap.*
27. * **7:60** *Luk 23:34, 23:46*

88¹ Saulus man tannak kara tabi'inka, hen tan hap de ola man mas gulku. Saulus kim Yesussu de taïbliëlan zisi karek ta gwibirkike: Stepanussu in kim dak, dekon zep ki hëndep kon gwesik hanak— Yesussu de taïbliëlan zisi de karek ta gwibinkim. Dekam zep Yerusalem kon tingare zëwe de lang san dep heya-hya gwëk, hen ahakon Samaria san heya-hya gwëk. Diki dua-blaskam de zini in, zen zëwe en ki lowehëk.² Alap hon de ëtal gwesin wenya ki zep Stepanussu nër dwanuk, hen gona dawëmkam dablak.³ Hwëna Saulus man Yesussu de taïbliëlan zisi de timbwas

tabin hip goläalp gwe-gwe'anka. Zen gol-gol san tahyondan hap golëhakal gweka, dekon zep bwinak dikim yal gulnen hap ziil tibirhal gweka— sap zi, sap we. Pilipus kim Samariak ol dawemna tonbirida gwekake:⁴ Men desan ki heya-hya gwe song gwek, Yesus hup de ol dawemna desan zep ki tawa dabir song gwek.⁵ Pilipus Bak - dekam zep Samaria mo aha ë san tineka. Zao zep ol dawemkam anakan tawa ta gwibirki, “Yesus Zen Zen— nësa de ngaya tabin hip de Zini, mensa Alap gu-guk gweblakaye.”⁶ Zëwe de zi trana in kim sane da gwek, hen zëno owas-owas syal gwibinni kara nul gweblak, dekam

zep tangan zëno tawa tabin sin aha-
ere enlalakam ang tak. ⁷ Sap dowal-
dowal mo bi gwibiridan zini zao
beyana. Hwëna Pilipus kim zëbon
mae onakon golëalsa sone gweka,
hërhen naban zep kon wet so gwe-
gwek. Hen zi lekna hen sap taha-tana
teisya inen srëm zi sang-sangna
dekam beyakam Yesus mo bosekam
dawem ta gwibirki. ⁸ Ëna iwe de zi
mo isrip-srina dekam tangan zep
mam gwizimk. ⁹ Ëna iwe hen ki zini
bosena Simon. Zen meiyer golzauk
gwen zi, hen tïngare zini zëno syala
man dengguan gwibik. Zëna hen
man zënaka anakan gu gweblaka,
“Ano sosonna mam tanganna.” ¹⁰

Hen tingare zini, sap mamna hen sap betekna, desa man nasal gweblak. Zen man nen gweblak, “Alap mes zëbe hap soson yawala golblaka.” ¹¹ Pilipus de hatan srëmnak, zen desa en ang në gweblak, sap zen man zëno owas syal gwibinni dengguan gwibik. ¹² Hwëna Pilipus kim tonbirida gweka— Kristus Yesussu de taïblïblankam de Alap mo irik ginnik bitï gwen hap de ol dawemna insa, zen dekam zep Yesussu daïblïblak. Dekam zep hëndep baptis ta gwibirki— sap zi, sap we. ¹³ Simon zëna hen dekam zep Yesussu taïblïblaka. Desa hen dekam zep baptis taka. Zen dekam zep Pilipussu

ang gwebila nasen gwe'anka, sap zen man tangan Pilipus mo owas-owas syal gwibinni tenggwan gwibirki. ¹⁴

Yerusalem kon kim Yesus mo dam tasibin wenya anakan ësak, “Samariak de zini mes Alap onakore ol dawemna daïblïbik, hwëna Alap mo Enhona hom ing gwe hebirida'ara,” dekam zep Petrus ne Yohanis neka etan desan dep deisya sonek. ¹⁵Zen kim aptaka, dekam zep zëbe mae hap Alapsa en soneblaka-zëre mo Enho dikim hen ing gwe hebiridan hap. ¹⁶Sap Pilipus kim Yesus mo bosekam baptis ta gwibirki, Alap mo Enhona hom dekam ing gwe hebirida'anka. ¹⁷ Hwëna Petrus ne

Yohanis ne kim tahana lehabirida ineka, dekam zep Alap mo Enhona ing gwe hebiridaka.¹⁸ Meiyer hlaul gwen zini Simon in kim hlauludaka, “Zëno nik mo taha tehabirida inenkam Alap mo Enhona ing gwe hebiridanda,” dekam zep abe soka, “Ëe asa ep te-alasa golzim.¹⁹ Abe hap sosonsa olbla— ano taha tehabirida inenkam deka hen Alap mo Enho ing gwe hebirida gweka.”²⁰ Petrus ki zep hwëna ding gulbluka, “Ere mo te-ala naban esa syauk sun dep zersong gwera, sap em ema tim gu'ura, ‘Alap mo sosonna te-alakam asa gol.’²¹ Emsa hom Alap gulbluka— syala ansa de gon hapye.

Sap eno enhona nama hom Alap mo nwenak dakasti'ira. ²² Karekna insa emki hli yun. Dekam Biansa abe ta gwe— Zen dekakim eno enlala jal-jala insa tap gulsubluka. ²³ Sap ëe ama emsa tame ta'an: Eno enhona, sërkam de kil-kil tanganna, man emsa karek san dep da tablahal gwenda.” ²⁴ Simon ki zep ding gulbluka, “Asa Biansa de abe tankam mas gwebla— karek goltowen hap dena mensa asa gublula, zen deka abon lwa srëm gwek.” ²⁵ Petrus ne Yohanis ne kim ol dawemna insa ëna iwe lonsubiridaka, ki zep Yerusalem san dep etan ola halka, hen Samaria mo ora san de ë-ë san man lonbirida song

gweka. Pilipus kim Etiopia kore aha teipsin zisi tawa takake:²⁶ Hwëna Alap mo dam taha nakore zini ki zep Pilipussu gubluka, “Selatan san dekam em song gwen— sasa lang san de orana in san, Yerusalem kon langna Gaza san dep de ora san.”²⁷ Ki zep hëndep song gweka. Hwëna orana in san teipsin zini lun kon hen man keretakam song gwe'an zaka— langna Etiopia mo irik ginnik de te-ala ait gweblan zi. Langna Etiopiasa dekam wenya bosena Kandake teipsinkim irik gik. Hwëna zini in zëno alp nakon mam gweka. Hwëna zen mes Alapsa taïbläblaka, zep Yahudi mo yakla yalak de ang gwen

hap Yerusalem san song gweka. ²⁸
Hwëna zen man Yerusalem kon
Etiopia san dep etan lwa ha'anka. Zen
zëre mo keretanak nikin ha'anka,
dekon Alap mo ol ayang gul gwen
zini Yesaya mo ol tataksa baca gul
song gwe'anka. Keretana in zëre hon
de babu gwe-gwen zi golsong
gwe'anka. ²⁹ Alap mo Enhona ki
zep Pilipussu gubluka, “Emki
keretana in mo alp san ang gwe
sehan.” ³⁰ Dekam zep hluwenkam
ang gwese halka, dekam zep zini insa
sane ta'an zaka— Yesaya mo ol ale
gunsu de baca gul hannak. Ki zep
takensiblika, “Insa baca gu'ura, ena
wëhë dam gulsu'ura?” ³¹ Dekam zep

ding gulbluka, “Ëe banakan de dam gulsun hup?– zi de abe hap srip gulsublun srëmkamye.” Dekam zep Pilipussu gubluka, “Haen, em sewe sezan. Nen apdekam song ën.”³² Pilipus in kim sane ta'anaka, dekam anakan baca gu'unaka, “Men kirekam Alap hap de tru tasïblin hap dombana kap nulhal gwenan, zini insa hen kirekam sa nërhal. Dombana men kirekam ala blom tasinnik ëol srëm gwe-gwenan, zen hen kirekam sa karek tannak ol srëm gwera.”³³ Zen sap karek gon srëmna, hwëna dawemkam de takensïblin srëmnak sa totoresa dal. Zen walas gwen srëmnak sa tili, sap zëno gwëna nabakam sa

nablonsukin.” -³⁴ Ki zep teipsin zini in Pilipussu gubluka, “Asa emki gublun: San ha Yesaya zëre hap ki ale gulku? San ha aha zi hip?”³⁵ Dekam zep Yesaya mo ol ale gunnu in kon Yesus hup denaka de srip gulsublunkam kon gwesibir hanaka.³⁶ Oranak kim weya tanena hla kulki, ki zep teipsin zini in gubluka, “Weyana de wakë! Angkam ba en lwa kini'an?— asa dikim baptis tan hapye.” -³⁸ Ki zep kereta golsong gwen zini insa golzausun hup gubluka. Dekam zep ho san dep ati ëka. Zao zep Pilipus baptis taka.³⁹ Ho nakon kim apta se'an zaka, Alap

mo Enhona dekam zep zë Pilipussu
zer ine halka. Teipsin zini in hom etan
dekon hla taka, hwëna isrip-sri naban
zep kon song gweka. ⁴⁰ Pilipus
hwëna dekam zep ëna Asdod
owaskam hataka. Dekon zep hwëna
hi alp san de ë-ë san ëngaya gwen
hap de ol dawemkam tonbirida song
gweka, hëndep Kaesareak hataka.

1. + *Pilipus in, san ha dua-blaskam
de wenya in mo ahana? (Kis 1:13)
San ha tujukam mensa Kristen zi
mo tahasa de tri so gwizimdin hip
dam dasibikke (Kis 6:5), zëno mae
mo ahana. Nen angkam home tame
u'in.*

2. * 8:33 Yes 53:7-8

3. + Ahakon men zen orep Lukas mo
ola ansa etan ale nul gwek, ola
ansa zen mas nuk: (Pilipus) ki zep
ding gulbluka, “Em de tingare
enho naban taïbliblankam, amki.”
Ki zep ding gulbluka, “Ëe ama
Kristus Yesussu anakan
taïblibla'an, ‘Zen eiwa Alap mo
Tane.’”

9 Saulus kim halekake:**9**¹ Saulus dekam nama Yesussu de taibliblan wenya gubirida gwe'anka, “Ëe asa tamerai.” Dekam zep Alap mo golak de teipsin zi nik song gweka,² zao zep surat hap abe gweka— Damsik de but srëm golak de mam-mam wenya kip de anakare hap goltreizimdin hip, “Saulus an, aha ora san de ang tan zisi de Yerusalem san etan tahyohan hap— sap zi, sap we.”³ Damsik kim golek de gwe'an zaka, mumuk ennak zep ngli nakore sërkam de ngatanna wale tazak.⁴ Ki zep zë kama san zanka. Dekon zep hwëna ola sal seka, “Saulus, Saulus, em ba habe asa

karek ta gwenda?”⁵ Ki zep ding gulbluka, “Bian, Em an nara?” Ki zep hwëna ding gulbluka, “Ëe an Yesus—insa em karek ta gwe'arake.⁶ Dekam luwe. Ënak hëndep hatase. Zao sa zini ano olsa ebe hap ayang gulblula— em de desan ang gwen hapye.”⁷ In deban mae golëtë'anaka, zen ëau-hlonkam balk tasin niban hëndep ëzausuk. Zen hen sap man ola insa ësak, hwëna ba maena hom hlanuk.⁸ Saulus ki zep luweka, hwëna nwe kara gwen hap man sap akasiki. Dekon zep Damsik sin dep irik da song gwek.⁹ Yakлана dan-ahan nwena hom mae kara gweka, hen

hom mae tembane gweka, hen ho maena hom otdeka.¹⁰ Damsik, Yesussu de taïblïblan zini ki, bosena Ananias. Desa zep nwe lirisin nëblannak Bian Yesus takenblaka, “Ananias!” Ki zep ding gulbluka, “Ëe an dë, Bian!”¹¹ Bian ki zep etan gulbluka, “Yudas mo gol san em song gwen— ora bosena Dam-damna san. Tarsus walya Saulussu em zë duweblan. Zen dekon Asa gu sonebla'ara.¹² Zen hen mes hamal hap emsa nwe nik de lirisin nëblankam zëbon de hatannak hla tanda. Em kime tahana tehabla inera, dekam zep nwena kara gwera.”¹³ Ananias ki zep ding gulbluka, “Bian,

zini in ëe mesë beyakam sal gweblak. Zen Emsa de taïbliëlan zini man karek ta gwibirida. Yerusalemk mes ki gweibirida gweka, ¹⁴ zep hëndep awe hen hata zaka. Alap mo golak de syal tan zi mo teipsinnï mes zëbe hap suratna golblaka— dekam de Emsa de taïbliëlan zisi kïtak tahyohan hap denaye.” ¹⁵ Hwëna Bian Yesus ki zep ding gulbluka, “Sap esa song gwera. Sap zini insa Ëe mesë dam tasik— Yahudi srëm zi mo ë-ë san de abe hap denaka golzim halada gwen hap, hen zëno mae mo teipsin-teipsin nïka de zen abe hap denaka tonbirida gwen hap, hen sap Yahudi zisi. ¹⁶ Ëe asa hen zëbe hap anakan goltrë

gweblal, ‘Ano bosesa dikim ap mam gulblun hap, em karekna mam tangan naka esa goitowe gwera.’” - 17

Ananias dekam zep gola in san dep song gweka, ki zep händep seweka. Taha tehabla inen nakon zep gubluka, “Oso Bak Saulus, Bian Yesus, men Zen oranak ebe hap Zënaka zertrëblakake, Zen asa ebon osan dep zer sone zala— em dikim etan nwesa kara gwen hap, hen Alap mo Enho dikim ebon ing gwehen hap.” 18

Dekam zep mumuk ennak nwe nakon hogwe jingkir makare nik nanyanzak, dekam zep etan kara gweka. Händep dekam zep luweka. Ki zep hwëna Ananias Yesussu dikim ang gweblan

hap baptis taka. ¹⁹ Zen kim tembane gweka, dekam zep etan soson gweka. Saulus kim Damsik tawa ta gwibirkike: Saulus dekam zep Damsik Yesusu de taïbliëlan wenya ban golëgwë'anka— mingguna san ha dandan. ²⁰ Dekam zep nabakam Yahudi mo but srëm gol-gol san anakan tawa tabiri daka, “Yesus Zen eiwa Alap mo Tane.” ²¹ Tingare zini man tangan anakan dengguan gweblak, “An san ha zen hom? Yerusalemk Yesusu de taïbliëlan zini zen dwan-am karek ta gwibirki. An san ha zen hom yap hata zaka?— zisi de etan Alap mo golak de syal tan zi mo mam-mam san dep tahyohan hapye.” ²² Saulus mo

tawa tabinni, sosonna man esek gwese zahe gwe'ak. Zen Alap mo ëpba ol ale gun nukorena kim anakan tawa ta gwibirki, “Yesus Zen eiwa nësa de ngaya tabin hip de Teipsinni Zen— mensa nen guk gweblakke.” Hëndep zëwe de Yahudi zini enlalana man tangan topse nëblak, sap zëno ola bëjen anakan gulsublun, “In boton.”²³ Yaklana kim zë beya gwe'ak, Yahudi zini in dekam zep tan hap kalang nëbla'ak.²⁴ Ëna in, kasokam de kola ban. Yaklam denaban kam denaban zep ëna in mo wasnge te so kinin lilikin nikon dil gik gwebla'ak. Hwëna zëno mae mo tan hap de kalang gweblanna man

ëtawa gwek. ²⁵ Paulussu men zen ang në gwebla'ak zep dokotkam ë san dep yu yala ban sring di sonek. - Saulus kim etan Yerusalemk hatakake: ²⁶ Yerusalemk kim hataka, ki zep sap akasiki– dua-blas enkam de zini in han de golësiri gwen hap. Hwëna man nairiblak, sap zen hom anakan daiblibla'ak, “Zen eiwa-eiwakam Yesussu taiblibla'ara.” ²⁷ Hwëna Barnabas zep zëbon mae onak zerhata zaka. Zen zep anakan tonbiridaka, “Saulus an oranak Yesussu hla taka, hen Bian dekam zep ola tonblaka. Zen kim Damsik gwë gweka, zen hen Yesus hup denaka zëwe udobe naban tonbirida gweka.”

Dekam zep Barnabas mo ola kon dua-blaskam de wenya in anakan daïblihlak, “Zen eiwa mes hen Yesussu taïblihlaka.”²⁸ Dekam zep dawemkam Yerusalemk apdenak nërgwë gwek. Zen hen dekam zep udobe naban Yesus hup dena tonbirida gweka.²⁹ Hwëna Yesussu de taïblihlan srëm Yahudi zini kim nërol tetek gwek, dekam zep tan hap alp dasik. Yahudi zini in, zen men zen Yunani mo langnak de lowe henkam Yahudi ola eititi neibikke, zen zen nërol tetek gwek.³⁰ Hwëna ahakore Yesussu de taïblihlan wenya kim ësak, dekam zep Kaesarea san dep zon dak. Hen dekon etan Tarsus sun

dep zep bulkum nër sonek.³¹
Dekam zep kitak de Yerusalem mo
langnak de Yesussu taibliblan wenya,
Galileak, hen Samariak de wenya,
umlaekam lowehe gwek. Hen zini
Yesussu de taibliblankam ëmas-mas
gwek. Sap Alap mo Enhona man zëbe
mae hap sosonsa gol gwizimki, hen
Alapsa de blikip gwesiblin hap de
enlalasa zer gwizimki— hen Yesus
onak dikim tatem ëzauk gwen hap
denaka. Petrus kim ëna Lidak Einias
Baksa dawem takake:³² Petrus
dekam zep tingare langna in san tawa
tabirida gweka. Ë bosena Lidak de
Yesussu taibliblan zini ki zep hen
amjanbirki.³³ Zao zep zini hla

ta'anka, bosena Einias. Zëno taha-
tanana orep mes juweblak. Tahunna
delapan enkam tum ennak lwa
gweka. ³⁴ Dekam zep Petrus
gubluka, “Einias, Kristus Yesus emsa
dawem ta'ara! Em luwen. Ere mo
tumna insa em wa tasin.” Hëndep
dekam zep luweka. ³⁵ Tïngare ëna
Lidak de zini, hen Saronk dena, desa
de kirekam hla tankam zep Bian
Yesussu hen daïblïblak.Ëna Yopek
kim Petrus Dorka'a dawem
gulkuke: ³⁶ Ëna Yopek, wenya
Yesussu de taïblïblanna dekam ki,
bosena Tabita. Yunani olkam de
gubinkim, Dorkas. Bosena Dorkas,
zëno enlalana “rusa.” Wenya in aha zi

hip dawem ensa syal gwe-gwibir-
zimk, hen tahalha zini man mas
gwibirida gwek. ³⁷ Hwëna ki zep
sang-sang gwek, hëndep tik. Tokna
ngan nulsuk, ki zep gulk de
teksonnak nonnek. ³⁸ Ëna Lida kon,
Yope golek. Yesussu de taïblïblan
wenya kim ësak, “Petrus Lidak
gwë'ara,” dekam zep zi darena
nenzimk, “Emki nabakam
dangitïblin. Anakan enbla, ‘Ëe an
emsaë kwang la halan— naba
tangankam dep!’” ³⁹ Hëndep kim
apta zaka, ki zep hëndep zigwë halka.
Kim zihataka, ki zep hëndep gulk de
teksonna in san dep nërsewek.
Tingare we sem-semna dekam zep go

naban anakare ola ban dot dasik,
“Bajuna an zen tol ap tayalbir-zimk—
nama kim gwë'akke.”⁴⁰ Ki zep
gubiridaka, “Dekam tingan atiti
gwek.” Kim atiti gwek, dekam zep
bokle kom soblan naban Alapsa gu
soneblaka. Kim gu sonesiki, ki zep
nwe-masenak de hlaun nuban gubirki,
“Tabita, em luwen.” Dekam zep
hëndep nwena kara gwek, hen
Petrossu hla tak. Ki zep hëndep
nikink.⁴¹ Dekam zep zaun gun hup
taha nakon gul ineka. Kim zauk,
dekam zep kwang guludaka— Yesussu
de taïblıblan wenya hen we sem-
semna in saye. Ki zep gubiridaka,
“Zen mes ngaya gwenan.”⁴² Ola

insa kim tingare Yopek nolteisik,
dekam zep beyakam Bian Yesussu
daibliblak. ⁴³ Zao Petrus holo
tolkam zep gwëka– tweran sop sam
tasik gwibin zini Simon Bak hon.

1. * **9:16** *2Kor 11:23-28*

2. * **9:25** *2Kor 11:32-33*

10 Kornelius mo nwenä kim lirisin
näblakke:**10**¹ Kaesareak, jana
nabare zi mo mamna ki gwë'anka-
bosena Kornelius Bak. Zëno irik gin
walasna seratus enkam. Zen jana
nabare zini mensa nen gwibik
“Langna Italia korena,” zëwe kitak
biti gwëk.² Zen we wal walas
zeban Alapsa dawemkam zibetek
gweblaka. Zini in hen tahalha zisi
man mas gwibirida gwëka, hen
Alapsa man gu sonebla tine gwëka.
³ Hwëna aha yaklakam, yakla
nwenä dan-ahan, ki zep nwenä lirisin
näblak. Zen eiwa de makan Alap mo
dam taha nakore zisi hla ta guku.
“Kornelius”kum zë gublu zaka.⁴

Airin niban zep karatda taka, dekam zep takensiblika, “Bian, em ba hap?” Ki zep ding gulbluka, “Eno ol gu sone gwenna hen tahalha zisi de mas gwibirida gwenna mes Alap hon nwe-mase gwek— san de em de zëbe hap sapisa tru tase gweblanna. ⁵ Dekam zini Yope san dep lup gul sone, zini bosena Simon, hen zëno aha bosena Petrus, desa deka kwang da halzak. ⁶ Zen hi alpnak tweran sop sam tasik gwibin zini Simon mo golak gwë'ara.” ⁷ Alap mo dam taha nakore zini in kim hli taka, dekam zep zëre hon de babu gwen zi darena guzimki, hen zëre mo jana nabare zini, dawemkam de Alapsa tame tan

naka gubluka— zen de yaing gwezan hap. ⁸ Zao zep aäsil gwibirida'anka— in zen ki zëre hon lwakye. Ki zep hëndep Yo pe san dep lup gul soneka. Petrus mo nwena kim lirisin nēblakke: ⁹ Zen kim Yo pek egolek de gwe'ak, Petrus dekam zep gol bol tahannak sewe seka— dekon de Alapsa gu soneblan hap. ¹⁰ Ki zep zë hwëna usak gwe'anka, dekam zep tembanesa de syal gwibir-blin hap abe gweka. Zen kim tembanena syal neibir-bli'ak, ki zep hwëna nwena lirisin nēblak. ¹¹ Ki zep hwëna ngli san kara gwe seka. Man dalusuhuk. Desan zep hwëna deyol ber-ber yawal makare naka sring nil sone'anhak.

Top-topna man nurensihik. Ngirin en
nik zep sring gwe hezak. ¹² Deyol
mwana iwe zep hlauludaka— kirekam-
kirekam golsriwen otweranna, tana
dan-nër dan-nërkam dena, bik
dankam de il gwehal gwenkam dena,
hen mawana. ¹³ Ki zep hen ngatan
zi mo lang nakore ola sal seka,
“Petrus, em luwen. Emki tameran.
Desa twenblanda.” ¹⁴ Ki zep ding
gulku, “Bian! Ëe bëjënë. Ëe homë
mae golsriwen kire-kire kun nabarena
twinbik.” - ¹⁵ Dekam zep hwëna
etan ola sal seka, “Mensa Bian ngan
tasibirki, desa bahem gubin, ‘Kun
naban.’” - ¹⁶ Zen mes dan-ahan

soka– kirekam de hlaul gwenna. Ki zep etan mumuk ennak ngli nakon nul inehak.¹⁷ Petrus kim nama dam gulsun hup teibi'inka, hwëna Kornelius mo zi lup gul sonenna in hap mes Simon mo gola tan-tan dazimk, hëndep gol teso kininnak¹⁸ zep ëtakensizik, “Awe wëhë Simonkam de zi bosenä gwë'ara? Zëno aha bosenä Petrus.”¹⁹ Petrus kim nama dam gulsun hup teibi'inka, Alap mo Enhona ki zep gubluka, “Simon Bak, zi dan-aharena man emsa dëbla'an.²⁰ Em ati gwen. Bahem ang gwibiridan hap enlalana anakare hap beya gwen, ‘Ëe an Yahudi wal. Zen Yahudi zisi hom.’

Sap zini in ano lup gul sonenna.”²¹

Dekam zep ati gwe zaka, zao zep gubiridaka, “Ëe an zen— em in desa lëbla'anye. Em ba habe yaïng gwezal?”²²

Ki zep ding nulblik, “Jana nabare zi mo mamna, Kornelius Bak, emsa de kwang tahan hap asa ir gubiridaka. Zen enho lalakna hen Alapsa de betek gweblanna, hen Yahudi zini man desa blikip neisik gweblanan. Alap mo dam taha nakore zini mes desa emsa de kwang tahan hap gubluka— zen dikim ebon onakore olsa sane gwen hap.”²³

Petrus ki zep zao de apdekam golëtruwen hap gubiridaka. Petrus kim Kornelius mo

golak hatakake:Ka'ankam ki zep Petrus golësek gweka. Yope kon Yesussu de taïbli'blan zini man hen ang nëblak. ²⁴ Zëno ka'an kim Kaesareak yaïng gwek, Kornelius man iye zeban golëkara gwe'anka—hen wal bose wal zeban, men desa tagal gulsukuke. ²⁵ Petrus kim gola iwe ti'in zaka, Kornelius ki zep zëno nwenak mae hap ik gwehe zaka, “Zini an Alap mo dam taha nakore zi makarena.” ²⁶ Hwëna Petrus ki zep gubluka, “Em luwen. Ëe an hen zi tangan sake.” -²⁷ Ola kim lon'anka, Petrus ki zep gol mwa san tilki, ki zep zë hlauluda'an zaka, “Zi beyam-byana

mes zë ätagal gwesik.”²⁸ Ki zep zë gubiridaka, “Em mese kitak ätawa gwek: Yahudi zi mo ol jalse gwennak man ale nuk, ‘Yahudi srëm zi niban bëjen golësiri gwen.’ Hwëna Alap mes ap anakan goltrëblaka, ‘Ëe babë aha zi aususa gubiridan, “Zen in kun naban.”’²⁹ In kim asa kwang dak, ëe zebë takensibiridan srëmkam ang gwibiridazak. Zep ëe ama ki emsa takensibirida'an: Em ba habe asa en soneblak?”³⁰ Kornelius zën zep ding gulbluka, “Yaklana an zen dan-ahan damank, yakla nwena an ki angkam dan-ahannak lwa'arake, ëe dekam gola an kon Alapsa gu sonebla'ak. Mumuk ennak zep zini

ano nwenak baju angtan-angtan naban zau'un zaka, ³¹ ki zep asa gubluka, 'Kornelius, Alap mes eno olgu sonenna salka, hen man eno tahalha zisi de mas gwibirida gwenna enlala gwibi'ira. ³² Emki Yopek Simonsa gu soneblan. Zëno aha bosena hen Petrus. Zen hi alpna ktweran sop sam tasik gwibin zini Simon mo golak gwë'ara.' ³³ In zebë nabakam zini emsa de kwangtan hap lup gul sonek, hen ema asa sam tanda— hata zankamye. Angkam ëe mesë awe Alap mo nwenak tagam gwenan— dekam de emsa sane tan hap, kitak mensa Bian Alap ebe hap golblakake, desa de asa tonbiridan

hap.”Yahudi srëm zini kim nonol tanganna Yesussu daïblïblakke:³⁴ Petrus ki zep gubiridaka, “Ëe angkamë tame gulun: Eiwa, Alap ahakore en naka hom nwekam golëake gwenda, -³⁵ hwëna tïngare zi ausuna man dokwak guluda gwenda— men zen Zënaka betek në gweblanan hen dawemna syal nei gwibirinye. ³⁶ Em mese ësal gwek— Alap mensa ol dawemna Israelk de zini anakan gu sonebiridaka, ‘Tïngare zi ausu mo Teipsinni Kristus Yesus mo bosekam em aban zerumlae gwen.’ ³⁷ Hen em mese ësal gwek— in zen baptis ta gwibin zini Yohanis Swe mo hyanak tïngare Yahudi mo

langnak jowek, nonol tanganna Galileak. ³⁸ Alap dekam Nazaret walya Yesus hup zëre mo Enhona hlë ta soneblaka, hen soson zemka golblaka. Hen em mese zëbe hap dena anakan ësal gwëk, ‘Zen men-san an-sankam dawemna golzimmira gwëka, hen dowal mo kigi mo hulen naka hil ti sonebirida gwëka, sap Alap man deban zersyal gwe-gwëka.’ ³⁹ Èe an zenë kara la gwëk—tingan mensa Yahudi mo langnak hen Yerusalemk syal gwe-gwibirkiye. Hwëna Yahudi zini Desa te-lidak sonnak de makan ta irinkim dak. ⁴⁰ Hwëna yaklana dan-ahan, ki zep etan Alap tin nikon ngaya taka, hen dekam

zep etan abe mae hap zertrei gwizimki. ⁴¹ Ëe ama deban etan tìn hyanak értembane gwe-gwek. Dekam Alap tìngare zi hip hom zertrei gwizimki. Hwëna men desa en Zëna Yesus hup denaka de gol halada gwen hap dam tasibirkike, zëbe mae en hap zertrei gwizimki. ⁴² Yesus mes asa dam tasibirki— zëre hap de ol dawemsa dikim anakan tonbirida gwen hap, ‘Alap mes Yesussu dam tasiki— Zen de zisi klis gun hup, men zen nama lowe he'an, hen men zen ëjuwekke.’ ⁴³ Tìngare Alap mo ol ayang gul gwen zini hen kirekam ëton gwek, ‘Tìngan men zen Alap mo zer sonen Zini insa anakan

daïbli'ak, “Zen eiwa Zen— asa de ngaya tan hap de Zi niye,” ki Zen sa hen zëno mae mo karek-karekna tap gulsuzimdi.”” -⁴⁴ Petrus kim nama kirekam tonbirda'anka, Alap mo Enhona ki zep ing gwe hebirida zaka— tîngare zini men zen ësane gwe'akye. ⁴⁵ In zen Yope kon Petrus hon ang tazak, zen Yahudi hon de bitî gwenna. Petrus dekam zep deban mae golëtenggwanka, “Hare eiwa, Yahudi srëm zinik Alap mo Enhona hen ing gwe henkamke— men kirekam hen nëbon mae ing gwe hekaye!” ⁴⁶ Sap zen man owas olkam de Alap mo bosesa teip gulsublunnak sane dabi'ik— zëre mae mo tame gun srëm

olkam de tonbinnik. Petrus dekam zep guku, ⁴⁷ “Angkam ba en zëbe mae hap lwa kini'an?— zini ansa de baptis tabin hipye. Zen dwan mes-am Alap mo Enhona neir innin— men ki hen nëna.” ⁴⁸ Ki zep gubiridaka, “Ëe asa emsa Bian Kristus Yesus mo bosekam baptis labir.” Ki zep hwëna Petrussu abe dak— zao de golëgwë inendan hap. -

1. + *Zëno mae mo kasokam de golgola, gol bola dak-dakna, in zep zëwe zini sesek gwese gwek.*
2. + *Zen deyolak iwe Musa mo golsriwen otweran ensa zë hlauludaka. Desa man Yahudi zini*

nenbirida gwek, “Kun naban.” In zep kirekam ding gulku. (Im 11:1-47)

3. * **10:15** *Mrk 7:15, 7:19*

4. * **10:26** *Kis 14:13-15, Why 19:10*

5. * **10:34** *Ul 10:17, Rom 2:9-11*

6. * **10:40** *1Kor 15:4-7*

7. * **10:43** *Yes 33:24, 53:5-6, Yer 31:34*

8. * **10:48** *Kis 2:38*

11 Yerusalemk de zini kim anakan
ësakke, “Yahudi srëm zini mes hen
Yesussu daïblïblal.”¹ Seblas
enkam de Petrus mo wal bose walya
hen Yerusalem mo langnak de
Yesussu taïblïblan wenya ki zep
anakan ësak, “Yahudi srëm zini mes
hen Alap onakore ol dawemna
nulink.”² Zep Petrus kim
Yerusalemk zaheka, dekam zep zao
de Yesussu taïblïblan wenya anakan
jakal nëblak,³ “Em ba habe Yahudi
srëm zi mo gol san song gweka hen
golëtembane taka?”⁴ Petrus dekam
zep nonola kon hëndep dawem
enkam anakan srip gulsuzimki,⁵

“Ëe ëna Yope kon Alapsa gu sonebla'ak, dekam zep zë hwëna nwenä ap lirisin nëblak. Deyol yawal makare nakaë hlauk, ngli nakon srïng nil sone'anzak, hëndep abon onak zep zausuzuk. ⁶ Kimë zë olk san karatda gu'uk, zao zebë hlauludak— kirekam-kirekam golsriwen otweranna, eik nik dena, bik dankam de il gwehal gwenkam dena, hen mawa maena. ⁷ Ki zebë ola salsek, ‘Petrus, em luwen. Emki tameran, desa twenblanda.’ ⁸ “Hwëna ëe ama ding guk, ‘Ëe bëjënë, Bian! Ëe homë mae golsriwen kirekire kun nabarena twinbik.’ ⁹ “Ki zep ngli nakore ola in asa etan ding gulbluka, ‘Mensa Bian ngan tasibirki,

desa bahem gubin, “Kun naban.”” ¹⁰
Hëndep ama dan-ahan sok— kirekam
de hlaul gwen naye. Ki zep etan bai
nil inehak. ¹¹ “Hëndep dekam zep
Kaesarea kore lup gul sonen zi dan-
aharena abon yaing gwezak. ¹² Alap
mo Enhona dekam zep asa gubluka,
‘Bahem ang gwibiridan hap enlalana
beya gwen.’ Zini an zen hen
enamkam teinikin'in, zen hen man asa
ang nëblak, hen gola iwe man hen bitı
gwek. ¹³ Dekam zep Yahudi srēm
zini in asa gubiridaka, ‘Alap mo dam
taha nakore zini gola awe jowe zaka,
ki zep asa gubluka, “Emki Yope san
dep zisi lup gul sonen— zi bosena
Simonsa de kwang tan hap. Zēno aha

bosena hen Petrus. ¹⁴ Zen zen sa ebe mae hap ola ayang gulzimdi— ena hen tینگare ere mo golak de wenya kipyē. Desa kime laiblibi'ik, zen dekam esa golēngaya gwera.”” ¹⁵

Zen kirekam asa gubiridaka. Dekam kimē ol dawemkam de tonbiridankam kon gwesibirida hana'ak, Alap mo Enhona ki zep hēndep ing gwe hebirida zaka— men kirekam nonolak nēnaka hen ing gwe hebiridakake.

¹⁶ Dekam zebē enlala gwēk— Bian Yesus men desa anakan gu-gubirida gwēkaye, ‘Yohanis zen hokam baptis ta gwibirki, hwēna Alap zēre mo Enhokam sa emsa baptis ta gwibiri.’

- ¹⁷ Zep Alap man dekam zēre mo

Enhosa hlë ta sonezimki— men kirekam hen nëbe mae hap hlë ta sonezimkike, nen in kim nonol Bian Yesussu laïblïblakke. Zep ëe banakan de Alapsa anakan jalse gweblan hap, ‘Zëbe mae hap bahem hlë ta sonezimdin!’”¹⁸ Kirekam kim sane da'ak, dekam zep jakal gweblanna in tap gwizimk. Dekam zep hwëna Alap mo bosena anakan teip nulsublu'ak, “Hare eiwake! Sap Yahudi srëm zi, Em hen zëbe mae hap mese golzimki— dekam de ëhalen hap hen ëngaya gwen hap denaye.” Antiokiak de zini kim Yesussu daïblïblakke:¹⁹ In kim Yesussu de taïblïblan wenya Stepanu'u de tan hyanak karek da

gwibik, dekam zep heya-hya
gwendak— ahakon langna Penisia san,
ahakon lang tekna Siprus sun, hen
ahakon ëna Antiokia san. Zen ol
dawemsa kim hëndep nol haladak—
hwëna Yahudi zi en hap. ⁻²⁰ Hwëna
ahakon hen Siprus hen Kirene kore
zi. Zen kim Antiokiak yaing gwëk,
dekam zep Yahudi srëm zini hen Bian
Yesus hup de ol dawemna insa
donbirida'ak. ²¹ Dekam Alap mo
sosonna zëbon mae lwa gwe'ak, zep
zëno mae mo tawa tabin nikon zini
beya tangankam zëre mae mo boton
alap-alapsa hli nulidak— dekam de
hwëna Bian Yesussu taïbliëlan
hap. ²² Yesussu de taïbliëlan wenya

kim Yerusalem kon kirekam ësak,
dekam zep Barnaba'a Antiokia san
dep nër sonek. ²³ Zen kim zë
hataka, anakan zep hlauluda zaka,
“Eiwa, Alap mo kwasang-kwasangna
zëbon mae onak dawemkam lwa'an.”
Dekam man tangan isrip-sri
gwibiridaka, zep hen ol zim-zimni
anakan golzimki, “Em tingare enho
naban Bian Yesus onak tatem ëzauk
gwen.” ²⁴ Barnabas zen zini dawem
tanganna. Alap mo Enhona mes desa
sërkam bi gweblaka, hen zen Bian
Yesussu mes tangan taïblihlaka. In
zep, zen kim titi ta gwibirki, beyakam
etan Yesussu daïbli gweblak. ²⁵
Dekon ki zep etan Tarsus sun song

gweka— Saulussu de zë tēblan hap.

²⁶ Zao kim gaing ëka, dekam zep Antiokia san dep kwang tahal zaka. Zēwe aha-ere tahunkam zep Alap mo olkam de tawa la gwibin hip olētagal gwenda gweka. Dekam zep Kristussu de taibliblankam sērkam ëbeya gwek. Hēndep dekam zep Antiokiak de taibliblan srēm wenya taibliblan wenya insa “Kristen zi”kim bose dabik. Menkam hom kirekam nenbirida gwek.²⁷ Zao kim lwa se'ak, dekam zep Alap mo Enho nakore ol ayang gul gwen hap de zini Yerusalem kon Antiokiak yaing gwezak.²⁸ Ahana bosena Agabus Bak. Zēbon dekam zep Alap mo

Enhona ngein sin dep de ola ing gul soneblaka. Dekam zep luweka, desa zep anakan ayang gulzimki, “Tingare Roma mo irik ginnik sa usak yawala hatal.” Händep kirekam zep ki lwak— in kim Klaudius Bak Romasa irik gilkiye. ²⁹ Hwëna Antiokiak de Kristen zini in kim kirekam nasalblak, dekam zep ola aha-en nuk— Yerusalem mo langnak de Kristen bose zikhip de te-alasa tagal ta gwizimdin hipye. Anakan aha-en nuk, “Men nara te-alasa beyakam gulin gwenna, zen beyakam ing ul gwek. Betekkam de gulin gwenna, zen betekkam ing ul gwek.” ³⁰ Händep kim sowe heka, dekam zep Barnabas

ne Saulus nebon onak neir sonezimk.
Zen zep hwëna Yerusalem mo
langnak de Kristen zi mo nol-nol hap
eirzimki.

1. * *11:16 Kis 1:5*

2. * *11:19 Kis 8:1-4*

12 Herodes kim dawemkam Kristen zini karek ta gwibirkike:**12**¹ Zao kim lwa se'ak, dekam zep teipsin zini Herodes zëre mo jana nabare zini Kristen zisi de tahyon hap gubiridaka— zao de karek tabin hip.

² Zao zep hen Yohanis mo ayana Yakobus mo nolsa de nëbokkam blaonsublun hap gubiridaka. ³ Zen kim anakan hlauludaka, “Yahudi zini man tangan ësam gwesil— desa de tankamye,” dekam zep etan Petrussu de balk tan hap gubiridaka. Zen yakla yawala Paska golek denak balk dak.

⁴ Bwinak zep tak daink. Hen Herodes man jana nabare zini enamblas enkam zen de kara ta gwen hap

gubiridaka. Sap zen man kalang gwebla'anka, “Paska hyanak asa zi tra mo nwenak taken-taken gweblal.”⁵

Hwëna Petrus in kim bwinak gwë'anka, hwëna Kristen zini dekam zep enlala zon tasiblin naban Alapsa zëbe hap abe da gwe'ak. Petrussu kim bwi nakon Alap mo dam taha nakore zini zerwet sokake:⁶ Yaklana in dekam de taken-taken gweblan hap Herodes dwam gwebla'anka, zëno kam Petrus man jana zi dare mo ngirinnik nisi ta'anka— besi dokotkam de da tablandan nik. Eihya topna aha jana nabare zinik bu nulsuk, aha topna aha jana nabare zinik. Lilikinni ahakore nik kara noso'ak.⁷ Mumuk

ennak zep bwina iwe Alap mo dam taha nakore zini jowe zaka, hen ngatanna dekam zep zë zilsik. Ki zep Petrussu li tan hap zaba nakon towanbla ine zaka. Ki zep zë gubluka, “Nabakam luwe!” Dekam zep hëndep Petrus mo taha nakon besikam de dokotna in som nëbla hanak. ⁸ Etan ki zep gubluka, “Bajuna dekam ala so, hen sepatuna.” Ki zep ala soka. Ki zep etan gubluka, “Tahan bajuna dekam hen ala so. Dekam asa ang gwebla.” ⁹ Ki zep kon zerwet soka. Petrus hwëna man tim gulku, “Eisirsië ki tanan. Eiwakam homë wet sonan.” ¹⁰ Nonol lili kin kara son wenya kim ulmun nuraka, etan

zao de wenya ulmun nuraka, ki zep besikam de aumwa lilikin yawalak aptaka. Hwëna zen zën totoresa kitak kles neisik. Desan zep wet osoka. Bwina in kon kim engka en langa eisiki, zao zep Alap mo dam taha nakore zini in aya gweka.¹¹ Petrus dekam zep tame gulku, “Hare ëe eiwakam am-am wet sonan. Hare Bian eiwa am zëre mo dam taha nakore zisi zer sonera— asa de Herodes mo jana ngi ben-ben nakon hen Yahudi zi mo jala kon zeser sonen hapye.”¹² Kirekam kim tame gulku, ki zep Yohanis mo anena Maria mo gol san dep song gweka. Yohanis in zëno aha bosena Markus.

Zao zini mes beyakam Alapsa dekon
abe tan hap ätagal gwek. ¹³ Ë
nakore lilikinsi zep ga'ga so'an zaka.
Zewe de babu gwe-gwen wenya
bosena Rode, zen zep te sozak. ¹⁴
Hwëna zao kim Petrus mo ola tame
gulzuk, dekam zep isrip-sri hap liliKin
talusun srëmkam lwahak— dekam de
gubiridan hap, “Petrus liliKinnik
zau'un ora!” ¹⁵ Hwëna man ding
nulbik, “Em san ema mamak
gwe'ara?” Hwëna ol drakkam kim
gubirida gwe'ak, dekam zep ding
nulbik, “In desa de kara ta gwen hap
de Alap mo dam taha nakore zisi mes
yap.” ¹⁶ Hwëna Petrus nama ki ga'ga
so tineka. Hëndep kim talusublunkam

hla dak, zao zep sërkam
denggwanbla'ak. ¹⁷ Petrus dekam
zep tahakam anakare hap akabiridaka,
“Em balk tasin.” Ki zep zë aïsïl
gwibirida'anaka— men kirekam Bian
zerwet sokake. Ki zep hen
gubiridaka, “Ola an Yakobu'u enblak,
hen nëre mae mo Kristen aya-wal
oso-walya enbiridak.” Zëna ki zep
kon aha ë san dep song gweka. -¹⁸
Kaknak zep Petrus hup de jal hap
bwinak de jana nabare zini in zënaka
nol kinï'ak. ¹⁹ Herodes dekam zep
aha jana nabare zini gubiridaka,
“Dawem enkam lëblak.” Hwëna hom
hla dak. Dekam zep jana nabare zini
in zen kara da'ak, desa taken-taken

gwibiridaka, “Zen banakan de wet son hap? An ene ëser soner.” Dekam zep aha jana nabare zisi gubiridaka— Petrussu de kara tan wenya insa de tameran hap. Herodes kim tilkike: Herodes zëna ki zep Yerusalem mo lang nakon Kaesarea san dep song gweka— zao de hwëna gwë inendan hap. ²⁰ Dekam ëna Tirusk de zi niban hen Sidonk de zi niban Herodes man golëgil-gil gwe-gwe'anka. Dekam zep zini in Herodes han dikim etan zersësek gwen hap ola aha-en nuk. Sap zëbe mae hap de tembanena Herodes mo irik gin lang nakon wet so gwizimki. Zen dekam hen Kaesarea san sek gwek, zëwe zep

Herodes mo taha tri soblan zini Blastus Bak hap te-alasa nërblak. Zen zep gubiridaka, “Ëe asa emsa mas gwibiridal.” Dekam zep zë Herodes han dikim etan zergolek de gwen hap äabe gwek.²¹ Yaklana dekam de zergolek de gwen hap denak kim hatak, Herodes dekam zep teipsin zi hip de bajusa ala soka, hen teipsin zi hip de komal tumnak nikinki. Dekon zep zi trana insa äisil gwibiridaka.

²² Dekam zep Herodes mo bosesa de teip gulsublun hap ëtaken gwe'ak, “An zi mo olsa home ësane gwe'an!

An aha alap mo ol!”²³ Hwëna mumuk ennak zep zë Herode'a Alap mo dam taha nakore zi ta zaka, sap

zen hom Alapsa blikip gwesiblika. Diki anakan maka sane tabinkim gubiridaka, “Ëe an ahana alapsa hom.” In zep ungala nakon auhuna dwenblak, zep hëndep tilki. -²⁴ Alap onakore ëngaya gwen hap de ol dawemna dekam zep esek nul kini song gwe'ak.²⁵ Barnabas ne Saulus ne kim Antiokia kore te-ala zer sonenna insa Yerusalemk eirzimki, zëna ki zep etan ola halka. Yohanis, zëno aha bosena Markus, dekon zep ang gwizimki.

1. + *Petrus in desa Yakobu'u gubluka, zen Yesus mo ososa, in zen hen suratna Kristen zi hip ale*

gulzimkike. Zen hen dekam Kristen zisi Yerusalemk nol gwibiridaka. Herodes insa taka, zen Yesus hon de ang gwe-gwen zini Yakobu'u–Yohanis mo ayasa.

2. * 12:23 Dan 5:20

13 Alap mo Enhona kim Barnabas ne
Saulus neka dam sosukuke:**13**¹
Antiokiak de Kristen zinik, zao hen
ki– men zen Alap mo Enho nakore
sostonkam hamal hap de olsa ayang
nul gwizimkye. Zen hen Alap mo
olkam tawa da gwibik. Zëno mae mo
bosem-sena, Saulus,
Barnabas, Simeon– in desa asyaskam
bose dak “Zi Kakak” kam, hen Kirene
walya Lukius, hen Menahem.
Menahem in, zen teipsin zini Herodes
han beteknak asyas bose zem.² Zen
kim apdenak tembane lwan naban
Bian mo bosena teip nulsublu'ak,
Alap mo Enhona zao zep gubiridaka,
“Barnabas ne Saulus neka em dam

sosun— ano syalsa dekakim ol halada gweka.”³ Etan kim tingare Kristen zini in tembane lwan naban Alapsa nen sone gweblak, dekam zep tahana dehazim anek. Ki zep hwëna deisya sonek. Siprusk kim aptakake:⁴ Sap zen Alap mo Enho teisya soneka, ki zep Seleukia san in neka, dekon zep bulkum lang tekna Siprus sun dep ablan kinika.⁵ Siprus mo ëna Salamisk kim aptaka, zëwe dekam zep Yahudi mo but srëm gol-gol san ëngaya gwen hap de Alap onakore ol dawemkam lonbirida gwe'anka. Yohanis zëno aha bosena Markus zen man Antiokia kon ang gwizimki— zëno nik mo tahasa de tri so

gwizimdin hip.⁶ Zen man händep
tingare lang tekna insa eramjanbir
song gweka, händep Pafosk erhataka.
Zao zep Yahudi walya Bar-Yesussu
nërtowek. Yunani olkam zëno aha
bosena Elimas. Zen meiyer golzauk
gwenna, hen zini man anakan yasik ta
gwibirki, “Ëe an Alap mo olsaë ayang
gul gwizimnin.”⁷ Zini in hen lang
tekna iwe de gubernor hon de syal
gwe-gwenna. Gubernora in enlala
blala. Zëno bosena Sergius-Paulus.
Zen ki zep Barnabas ne Saulus neka
gu sonezimki— zen de Alap mo olsa
lonblan hap.⁸ Hwëna Elimas Bak
zep tru-tru gulzim'inka, hen man
gubernorsa alp gwebela'anaka— zen de

Alap mo olsa taïblîbin srëm hap. Zep anakan gubluka, “Bahem salzimdin.”

9 Hwëna Saulus, insa hen nen gweblak “Paulus”kum, desa dekam zep Alap mo Enhona bi gweblaka. Dekam zep Elima'a karatda ta'anka, ki zep hëndep anakan jalse gweblaka,

10 “Em an dowal mo kigi mo walas, hen tingare enlala dawem mo jal zi! Em san molye golzausuku?— Bian osan dep de orasa de aning ta gwizimdin hip de syala in saye. Eno enhonak enlala dawemna hom, hwëna boton ta gwibin en hap dena hen yasik ta gwibin en hap dena. 11

Angkam man Bian emsa karek ta'ara— em dikim nwe nik dîmin gwen hap.

Hëndep em molye yakla ngatanna hla taka. Hwëna esa etan kara gwera.”Hëndep dekam zep Elimas eisbi'inka— but kakak makare naka zëno nwe san de ati gwe zannak. Dekon zep bute halka, hen zisi zen de irik ta han hap takenbiridaka. ¹²

Gubernur kim kirekam Elima'a hla taka, dekam zep Yesus hup de tawa tabinni insa sërkam tenggwanbirki, hëndep dekam zep Yesussu taïblïblaka. Paulus kim Pisidia mo langnak tawa tabirkike: ¹³ Paulus kim lang tekna Siprus mo ëna in kon bulkum zisong gweka, ki zep Pamfilia mo langnak yaïng gwek— ëna Pergak. Zao zep Yohanis, aha

bosena Markus, hli so guk halka. Zen Yerusalem san dep etan heya gweka.

¹⁴ Perga kon tanakam zep song ëka— Pisidia mo langnak de aha Antiokia san dep. Zao Hari Sabatkam Yahudi mo but srëm golak hen lilkï.

¹⁵ Musa mo titi tabin ola hen Alap mo ol ayang gul gwen zi mo ola kim baca nulsuk, ki zep zëwe de but srëm golak de mam-mam wenya zini nenblak, “Emki sap zi darena insa anakan takensizimdin, ‘Eno nik mo ol zim-zim enlala gwibinni wëhë?— desa de lonbiridan hapye.’”¹⁶ Dekam zep Paulus luweka, ki zep tahakam anakare hap akabiridaka, “Angkam ama emsa tonbirida'an,” ki zep

gubiridaka, “Israel kore zi, hen Yahudi srëm zi men zene Alapsa betek ë gweblananke, asa sane lak!

¹⁷ Israel Bak mo zi ausu mo Alapna, Zen nëno mae mo auyan-azasa hlil inki hen dawemsa gol gwizimki— in kim Mesirk lowehe gwekye. Hëndep zen man tangan ëbeya gwek hen ësoson gwek. Ki zep hwëna dekon zëre mo soson yawalkam golëwet so gweka. ¹⁸ Dekam kim sasa langnak lowehe gwek, zen dekam kareksa etan nulin hana song gwe-gwek. Bian dekam oto gulsun hup man sap akabirida gweka. -¹⁹ Dekam zep Kanaan mo tujukam de zi ausuna timbwas tabirki— men zen ë beyam-

byana iwe lowehen dakke. Langna
insa dekam zep hwëna nëno mae mo
auyan-aza hap golzimki– zen de
hëndep denaban bi gwibin hip. -20

An tingan kirekam de syal gwibinni,
holona 450 tahunkam.“Alap ki zep
hwëna Israelsa de golëzauk gwen hap
de zini aha-en aha-enkam kap gul
gwizimki, hëndep zauk– zëre mo ol
ayang gul gwen hap de zini Samuel
Bak onak. -21 Dekam zep Samuëlsa
abe dak, ‘Abe mae hap em teipsin zisi
dam tasizimdin– men kirekam hen
aha langnak dena lowehe gwenanke.’
Alap dekam zep Kis mo tanena
Saulsa dam tasizimki– Benyamin mo
auyan-aza nakore naka. Zen holona

empat-pulu tahun enkam teipsinkim
irik gilki. -²² Desa kim ati gwen
taka, dekam zep hwëna Daudsa drëne
seka— zen de hwëna zëno weinak
teipsinkim nikiran hip. Zen man
Daudsa gubluka, ‘Ëe mesë Isai mo
tanena Daud onak ëre mo enho
makare naka hla tablal. Zen sa ëre mo
dwam gwibin sin tingan syal gwibiri.’

-²³ “Hwëna angkam Alap mes Daud
mo auyan-aza nakore naka Israelsa de
ngaya tabin hip de Teipsinni
zerzimdi— men kirekam Zëna gu-guk
gwekake. Bosenä Yesus. ²⁴ Yesus
de hatan srëmnak, Yohanis Bak man
tingare Israelsa gubirida gweka,
‘Emki ëbaptis gwen— dekam de enaka

Alap hap anakan golëtrë gweblan hapye, “Ëe ama ëhale'an.” 25

Yohanis kim zëre mo syalsa de hli yun hup golek de gwe'anaka, zen man aumwa hap gubiridaka, ‘Eno mae mo Asa de dam tasinkim, Ëe an ba habë awe syal gwe'an? Ëe an mensa ës gwebla'an, Zen hom. Zen hwëna man asa zertro'an zala. Ëe dawem naka hom— Zëbon de babu gwen hapye, hen zëno tanasa de ngan sosublun maena ëe hen bëjënë.’ -26 “Aya-wal oso-wal, Abraham mo auyan-aza nakore wenya, hen aha zi ausu nakore Alapsa de betek gwe-gweblan wenya, ëngaya gwen hap de ol dawemna an, zen kitak nëbe mae hap Alap gol

sonezimki— an desaë emsa
tonbirida'anye. ²⁷ Hwëna
Yerusalemk de zini, zëre mae mo
teipsin-teipsin nïban hom anakan
tame dak, ‘An Zen— nësa de ngaya
tabin hip de Zi niye.’ Zen Alap mo
hamal hap de ol ayang gul gwen zi
mo ola hom tame nuk— mensa Hari
Sabatnak zëna baca nul tine
gwenanye. Hwëna zao dikim zaun
hup ki tan hap nenblak. ²⁸ Men
kirekam ahana zëbe hap dena ale
gulku, ‘Zen hom sap karekna hla
nulblik— dekam de tan hap denaye.’ -
Hwëna Pilatussu tan hap abe da
gwe'ak. ²⁹ Tïngan kim hamal hap de
ola insa tame gun srëmkam syal

neisibik, ki zep te-lidak son nakon hil di lahek, dekam zep zi tok dreñen hap de kaso hulak nennek. ³⁰ Hwena

Alap ki zep ze tin nikon etan ngaya taka. ³¹ Dekam Desa de zertowe

gwenna yaklana man beya gwek— zini men deban mae Galilea kon tin srömnak Yerusalem san dep golösek gwe zakake. Zen angkam zen nere korena Yahudi mo langnak zebe hap de ol dawemna nol halada gwe'an.

- ³² “Zep ol dawemna mensa Alap neno mae mo auyan-azana gugubirida gwekake, ee an desaë angkam emsa tonbirida'an. ³³ Desa

mes ki Alap syal gwibirki— Tane zem Yesussu de tin nikon nebe mae hap

ngaya tazimdinkimye. Sap Mazmur dan-dannak Daud Bak man Alap mo ola Yesus hup dena anakan hamal hap ale gulku, ‘Em in ano Tane, Ëe mesë namen damnak Ënaka anakan kira tanan, “Ëe an eno Bian.”’ -³⁴ Zen mes ki hen zëre mo Tanena in hap dena hamal hap gubluka— tin nikon de ngaya tan hap dena, hen drë nwanunnak de batren srëm hap denaye, men kirekam zëre mo olak lwakke, ‘Ëe men kirekamë Daud Baksa hamal hap gu-gublik— ebe hap de dawemsa golblan hap dena, Ëe asa ki hëndep ebe hap golblal.’ -³⁵ Zep a kirekam mo Daud Buku Mazmuruk Alapsa gublukaye, ‘Em molye ere mo

lalak Zini insa da tasiki–drë
nwanunnak de batren hapye.’ - 36

“Drë nwanunnak de batren srëm hap
de ola in, zen Daud zëre hap hom.
Sap zen kim Alap mo dwam gwibinni
nëno mae mo auyan-aza hap sul
sonezimki, zen dekam zep tilki. Hen
zëre mo iyena men zao kang nulne
gwek, zëno tokna hen zao nënnek.

Zao zep batreka. ³⁷ Hwëna batren
srëm hap de Zini, Zen diki Auyan-
tane zem Yesus– mensa Alap tin

nikon ngaya takake! ³⁸ Zen in zep,
aya-wal oso-wal, ëe ama emsa
gubirida'an: Yesus Zen Zen– nëno
mae mo kareksa de tap gulsuzimdin
hip de Zi niye. Sap Musa mo titi tabin

ol en san de ang ta gwenkam, dekam
bëjen nen karek-karek nakon ëhil gwe
hanan. Diki Yesussu de anakan
taïblïblankam, ‘Zen eiwa Zen tangan–
nësa de ngaya tabin hip de Zi niye,’
zen diki dekam esa karek-karek
nakon ëhil gwe hanal. Hen Alap mo
nwenak zen dekam esa ëdakastil. ⁴⁰

Zen in zep, emki enaka dawemkam
kara ta gwibin. Ebon mae mana
jowenank– men kirekam Alap mo ol
ayang gul gwen hap de zini Yahudi
zini hamil hap anakan nen gubirida
gwekke, ⁴¹ ‘Em in zen Alap mo
hamil hap de ol gu-guk gwenna
anakan swrei kul gwenan, “Molya ki
lwak,”hwëna hlaunkum ausa esa

ëhlol, hëndep esa ëjek-jak gwer. Emsa sap sa hamal hap tawa da gwibir, hwëna bëjen em taïblïbin—men desaë sap eno mae mo ngirinnik angkam syal gwibi'inye.” - 42

Paulus ne Barnabas ne kim but srëm gola insa hli ku'inka, ki zep nenzimk, “Ngein sin de Hari Sabatnak, etan kire hap denaka asa lonbirida.” 43

Kim kon sekwak gwëk, dekam zep Yahudi zini, hen Alapsa de betek gweblan wenya men zen Yahudi hon bitï gwëk, beya nik zep lun kon nitrok. Zao zep etan desa anakan titï labirki, “Em mese Kristussu de taïblïblan nakon Alap mo kwasang gwibiridannak bitï gwer. Zep zen zao

en emki tatem äzaun.”⁴⁴ Zao de Hari Sabatnak, dekam äna iwe de zini tingan tangan de tagal gwen hap äalp gwesik— Alap hap de ola insa dikim äsane gwen hap.⁴⁵ Hwäna Yesussu de taibliblan srëm Yahudi zini kim hla nulidak, “O desa beya tangankam tagal neizim'in,” dekam zep husus neizim'ik. Hen dekam zep Paulus mo tawa tabinni insa lamang nu'ik.⁴⁶ Hwäna Paulus ne Barnabas ne dekam zep udobe naban ding ulzimki, “Alap onakore ol dawemna an, zen diki nonol emsa de tawa tabin hip dakasti'in. Hwäna em ansa baes eibi'in, em dekam hen hëndep de gwën hap denakae baes eibi'in. Èe in

zebë Yahudi srëm zi sin dep emsa hli
yuluda'an! -⁴⁷ Sap Alap mes syala
ansa abe mae hap wei yul sonezimki.
Zep zëre mo olak anakan lwak, 'Ëe
mesë ebe mae hap Yahudi srëm zisi
dikim ngatan tabin hip de syala
golzimk, hen ëngaya gwen hap de olsa
dikim okama topse gwen san golzim
halada gwen hap denaye.'” -⁴⁸

Yahudi srëm zini kim kirekam ësak,
zen dekam zep isrip-sri naban Alap
mo ola insa dokwak nuk, hëndep
dekam zep tingan men desa Alap dam
tasibirki, zen de hëndep de ëgwë
gwen hap denaka gul irin hip, zen
dekam zep hëndep daïbläblak.⁴⁹
Hëndep dekam zep Alap hap de ol

dawemna insa tینگare langna in san nolteisik. ⁵⁰ Hwëna Yahudi zini in zen husus neizim'ik, zen dekam zep Yahudi srëm bose nabare zi sin dep sek gwek— hen bose nabare we walya in zen but srëm gola iwe bitì gwegwekke, zëbon mae osan dep. Dekam zep zëno mae mo enlalana ben dyasizim'ik— dekam de zen karek son hap. Langna in kon dekam zep hëndep nialsa sonek. ⁵¹ Zen dekam zep zëno mae mo nwenak tana sonna taik-tik oso guk halka. Ki zep ëna Ikonium sun dep song ëka. - ⁵² Hwëna Antiokiak de Yesussu taibliblan wenya mensa hli kulidaka,

zen nama Alap mo Enho nakore isrip-
sri naban lowehe gwek.

1. * **13:18** *Bil 14:34, Ul 1:31*
2. * **13:19** *Ul 7:1, Yos 14:1*
3. * **13:20** *Hak 2:16, 1Sam 3:20*
4. * **13:21** *1Sam 8:5, 10:17-21*
5. * **13:22** *1Sam 13:14, 16:12, Mzm 89:3-4, 89:19-37*
6. * **13:25** *Yoh 1:20, 27*
7. * **13:28** *Yes 53, Luk 23:4, 23:14-15*
8. * **13:31** *Kis 1:3*
9. * **13:33** *Mzm 2:7*
0. * **13:34** *Yes 55:3*
1. * **13:35** *Mzm 16:10*
2. * **13:41** *Hab 1:5*
3. * **13:46** *Kis 18:6, 28:28*
4. * **13:47** *Yes 42:6, 49:6*

5. * **13:51** *Mat 10:14, Luk 9:5, Kis
18:6*

14 Ikoniumk kim aptakake: **14**¹
Ikoniumk hen kirekam lwak. Paulus
ne Barnabas ne etan Yahudi mo but
srëm gol san song ëka. Zëwe zëno nik
mo tawa tabinni man tangan sosen
gwek, dekam zep tangan beyakam
Yesussu daïblihlak— sap Yahudi zi,
hen sap Yahudi srëm zi.² Hwëna
ahakore Yahudi zini— men zen
Yesussu de taïbliBlan hap baes tak,
zen dekam zep Yahudi srëm zi mo
enlalana ben dyasizimk— dekam de
zen Yesussu de taïbliBlan wenya insa
u sal-sal gwibiridan hap.³ Hwëna
Paulus ne Barnabas ne holokam zë
ëka, hen udobe naban Bian mo nësa
de kwasang gwibiridan hap de ola

lonbirida gweka. Zen Bian en hon yaing ë kini gweka, zep Bian man zëbe nikip owas-owassa dikim syal ei gwibin hip dena gol gwizimki– zëno nik mo ola insa dikim soson gul gwizimdin hip. ⁴ Zëwe de zini dekam zep ehliwek. Ahakon Yahudi zi nik ang tak. Ahakon Paulus nebon ang tak. ⁵ Dekam zep sap Yahudi zini hen Yahudi srëm zini zëre mae mo ëna iwe de nol-nola ban ola niaha-en guk– dekam de Paulus neka karek son hap, hen zao de kasokam i tizimdin hip. ⁶ Hwëna kim tame ulki, dekam zep Ikonium kon heya ëka– Likonia mo lang san dep. Zao zep hwëna ëna Listra hen Derbe mo

langnak ⁷ ëngaya gwen hap de ol dawemna inkam tawa labirida gweka. Listrak hen Derbek kim ë gwekake: ⁸ Listrak zi lekna ki. An zem lek naka ki hëndep jaha gwek.

⁹ Zen kim Paulus mo tawa tabinnik ang gweka, Paulus ki zep karatda taka, dekam zep tame taka, “Zini an angkam man Yesussu taïbli'ara. Zen sa zëno bosekam dawem gwera.”

¹⁰ Ki zep ol mamkam takenblaka, “Emki zaun!” Dekam zep hëndep hetyak gwesik kininkam luwesik ane kinika, hëndep të nasen'anaka. ¹¹ Zi trana in kim hla dak, ki zep zëre mae mo olkam ëtaken gwe'ak, “An aha

alap dare zi nwe-masekam nëbon mae onak ati ë ine zaka!”¹² Dekam zep zëre mae mo yang tasin alap mo bosekam bose nosok. Barnaba'a “Zeus”kum bose dak. Paulussu “Hermes”kam bose dak, sap zëno mae mo alap-alap hap de ëpba olak Hermes zen aha alap-alap mo olsa zi hip ayang gul gwizimki.¹³ Zëno mae mo yang tasin alapna Zeus, zëbe hap de gola ki– ë alpnak iwe. Gola iwe de syal gwe-gwen zini ki zep sapi zirya teisyahal zaka– dekam de zi tra mo nwenak Barnabas ne Paulus nikip hlik sozimdin hip. Nolak de ala sozimdin hip de desan-san weir sosunnu hen man teisyahal zaka–

zëno nik mo nolak de ala so sonezimdin hip. Sap zen man tim nosok, “An ano mae mo yang sosun alap eiwakam ati ë ine zaka.”¹⁴

Hwëna anakan kim tame ulki, “An hare kirekam am asa neizim'in!”—dekam zep zëre nik mo tahan bajusa kalk-kalk oson daka, anakan dikim goltreizimdin hip, “Ëe ama eno mae mo syala insa husus eibi'in.” Ki zep zi trana in mo ngirîn sîn hlu kë zaka, dekam zep ol mamkam laken zaka,

¹⁵ “Em ba habe kirekam asa eizim'in? Ëe an hen zi tangan sake— in ki hen em. Ëe an ebon mae onak ëngaya gwen hap de ol dawemsa de tawa labin hibë aptazak— em dikim

boton alapsa de betek gwibirida
gwensa baes tan hap, eiwa de Alap
ensa dikim hwëna betek gwe-
gweblan hap, men Zen ngli naban,
kama naban yang sosukuke, hina, hen
tingare ensasa gwen kire-kirena men
zen zëwe lowehe gwenanke. ¹⁶

Menkam Alap nwe enkam emsa
anakan kara ta gwibiriki, ‘Dikire zëre
mae mo boton alap-alapsa betek
neibirida gwek.’ ¹⁷ Hwëna Zen hen
dekam ki dawemna ebe mae hap gol
gwizimki— em dikim sap anakan tame
tan hap, ‘O hare eiwa de Alapna
kike.’ Zen zep ona il ti gwenda— eno
mae mo obwaga dikim dawemkam
hatan hap. Hen tembanena sowe

henkam ep gol gwizimnira— em dikim isrip-sri naban lowehe gwen hap.”

18 Kirekam sap lonbiridaka, hwëna dekam tangan man alp neizim'ik—sapi darena insa de hlik sozimdin hipye.¹⁹ Hwëna Yahudi zini kim Antiokia hen Ikonium kon Listrak iwe yaïng gwezak, dekam zep zi trana in mo enlalana wet dyasizimzik. Paulussu dekam zep kasokam niriðlak. Ëna in kon ki zep il dihak. Man kil dik, “Mes tilida.”²⁰ Hwëna zao de Yesussu taibliðlan wenya kim tagam neisiblik, dekam zep luweka, dekam zep etan nertiðzik. Ka'ankam zep hwëna Derbe san dep etan Barnabas han song ëka. Nonola kim

etan Antiokia san dep ola halkake: ²¹
Derbek zep hwëna ëngaya gwen hap
de ol dawemkam lonbirida gweka.
Zëwe beya nik zep Yesussu
daïblihlak. Dekon ki zep etan
amjanbiridaka— ë-ëna men desan zëna
song ë zakake, Listra, Ikonium, hen
Pisidiak de Antiokia san. ²² Zen
dekam ëKristen gwen wenya insa
etan titi labir song gweka— dekam de
Yesussu de taïblihlan ennak tatem
ëzauk gwen hap. Anakan tawa labir
song gweka, “Men zen kareksa de
goltowe gwennak tatem ëzauk
gwe'ak, zen zen sa Alap mo irik
ginnik bitï gwer.” ²³ Zao hen man
enbirida song gweka, “Tembanesa esa

ëlwa gwer, dekam eka eno mae mo nol-nolaka dam tasik gwibik.” Kim dam dasik gwibik, dekam zep Paulus ne Barnabas ne taha tehabirida inen naban Biansa anakan en sone gweblaka “Bian, zini an man Ebon ëyaing gwe kini'an. Ëe ere mo tahanakë hli kulida'an.” ²⁴ Pisidia mo langna kim lamanka, dekam zep Pamfilia mo langnak aptaka. ²⁵ Pergak kim ol dawemna inkam tawa lasibirki, ki zep hwëna Atalia san dep song ëka. ²⁶ Zen mes zëre nik mo syala su kul soneka, zep Atalia kon bulkum Siria mo langnak de Antiokia san dep song ëka— men zëwe nonol zëre nikip anakare ola ban tahana

dehazim anekke, “Bian, dikire ere mo kwasang-kwasangna zëbon nebon lwa gwek.” -²⁷ Antiokiak kim aptaka, ki zep zëwe de ëKristen gwen zini tagal ulsuku, zao zep lonbiridaka— tïngan mensa Alap syal gwe-gwibir-zimki, Alap men kirekam orana Yahudi srëm zi hip dam tasik gwizimkike, zen dikim hen Yesussu taïblïblan hap. ²⁸ Zao holokam zep zëwe de Kristen zi niban olëlowehe gweka.

1. * **14:26** *Kis 13:1-3*

15 Yerusalemk kim egolek de gwekke:**15**¹ Ki zep zini Yahudi mo lang nakon Antiokiak yaing gwezak, zao zep hwëna ëKristen gwen wenya insa anakan tawa dabi'inzak, “Em de to mipsa blom tasibin srëmkam— men kirekam Yahudi zini Musa mo ol san ang ta gwenan, em molye ëngaya gwek.”² Paulus ne Barnabas ne kim kirekam asalbiridaka, dekam zep zë mamkam olëol tetek gweka. Dekam zep zëwe de Kristen zini Barnabas ne Paulus neka, hëndep zëwe de ahakore Kristen zi niban dam dasibik— zen de Yerusalemk Yesus mo dua-blaskam de dam tasibin wenya ban hen Kristen zi mo nol-nola ban anakan

klis gun hup, “Ëe Yahudi srëm wenya wëhë to mipna blom lasibi'ik? San ha babë?”³ Dekam zep Antiokia kon lup nul sonek, hen in kim Penisia hen Samaria mo lang san olëtaman gweka, zen man Kristen zisi anakan lonbirida song gweka, “Yahudi srëm zini hen mes beyakam ëhalek.” Ola in man tangan isrip-sri neibik.⁴ Kim Yerusalemk olëyaing gweka, zao de Kristen zini, hen dua-blaskam de dam tasibin wenya in, hen zëwe de Kristen zi mo nol-nola, dawem enkam zep dokwa-kwak nuk. Zao zep lonbiridaka—tingan mensa zëbe nikip Alap syal gwe-gwibir-zimkiye.⁵ Farisikam de gubirida gwen wenya

men zen ahakon Yesussu daïblihlak ki zep luk tak, ki zep ëguk, “Yahudi srëm zini, zen diki hen Musa mo ol san de ang gwenkam zen to mipisa blom tasibin. Kire srëmkam bëjen ëngaya gwen.”⁶ Dekam zep dua-blaskam de wenya in hen Kristen zi mo nol-nola ban ëgolek de gwek—dekam de aïsïl gwibin hip.⁷ Ola kim zë beya nul song gwe'ak, Petrus ki zep luweka, ki zep gubiridaka, “Aya-wal oso-wal, ena tawana: Alap nonol ebon mae onakon asa dam tasikï—dekam de nonol Yahudi srëm zisi Kornelius Bak mo golak halen tabin hipye. Zen dekam zep Yahudi srëm zini nonol Yesus hup de ol

dawemna ëtawa gwëk, hëndëp ano ol toran nakon zëp Yesussu daïblïblak.

-⁸ Dekam zëp anakan dam gwesïk, ‘Alap man zini ansa dokwa-kwak guluda.’ Sap dekam man zëre mo Enhona hlë ta sonezimki— in kirekam hen nonol nëbe mae hap hlë ta sonezimkike. Sap Zen Zen zi mo enhona tame ta gwizimmira.⁹ Zëp Zen ahakore zi ausu ensa hom nwekam golëake gwenda. Yahudi srëm zini in, zen sap to mip blom tasibin srëmna. Hwëna zen kim Yesussu daïblïblak, Alap dekam zëp zëno mae mo enhona ngan tasibir-zimki— men kirekam hen nëre mae mo ngan tasibirkike.¹⁰ Zëp em ba

habe angkam äalp gwe'an?– Musa mo titi tabin olsa de nihin dohon-hon makan zëno mae mo holenak wei yul sonezimdin hipye. Nëna hen nëno mae mo auyan-azana man tangan nihin dohon-honna insa de wë-wek tan hap sap äakasik gwek. Hwëna banakan dep? ¹¹ Zep bap nen kirekam gweibirida gwen! Sap Yahudi zini nen Kristus mo kwasang-kwasang en nakone ëngaya gwe'an. Yahudi srëm zini hen kirekam.” - ¹² Dekam zep ëbalk tasik. Ki zep hwëna Barnabas ne Paulus ne lonbiridaka– Alap men kirekam owas-owasna zëno nik mo taha san Yahudi srëm zi hip syal gwe-gwibir-zimkike. ¹³ Kim

lonsuku, ki zep hwëna Yesus mo
osona Yakobus gubiridaka, “Aya-wal
oso-wal, emki asa sane tan. ¹⁴

Petrus Bak mes nësa aïsîl
gwibiridala— Alap kim nonol tangan
kwasangna Yahudi srëm zi hip
goltreizimki, men dekam Alap nonol
tanganna desa zëre hon dep lup gul
inkiye. ¹⁵ Yahudi srëm zi de nëbon

mae bitî gwenna, zen man tangan
dakasti'in— men kirekam Alap mo ol
ayang gul gwen zini ale nukke, ¹⁶

‘Ëe asa lamkam etan Yahudi zisi
amjanbirzin hap lwa halzal— ë yala
men zao Daud orep irik gîlkike. Men
kirekam zini gol swranak etan gola
dauk gwenan, zen kirekam asa zi

ausuna insa etan oto tasibirzir.Zen dekam sa etan ano irik ginnik lowehe gwer.¹⁷ Ëe kirekam asa syal gwibir—tingare zi ausu dekakim hen Asa de dam tasin hip dëblak.Dekam sap Yahudi srëm zi, Ëe asa desa hen hlilin—Aena men desa en dam tasibikye.Ëe an Bian Zënë ki kirekam gu'un,¹⁸ hen orep mesë ki kirekam gu-guk gwek.” -¹⁹ Yakobus ki zep gubiridaka, “Ano tame gun nukon, nen bap nen zëbe mae hap orana gwa-gwa ta gwizimdin— to mip blom tasibin srëm wenya in zen angkam Alapsa tame da'anye.²⁰ Hwëna surat ensa nen ale gul sonezimdin—anakan dikim titi tabin hip:Yang tabin

dowal hap de otweran blom ta gwibir-
zimdinni bahem twenblanda
gwen.Hole naka de blwap-blwap tan
tweran ninni bahem twenblanda
gwen.Otweran kalsa bahem otde
gwibin.Hen kahalo-kahalosa baes
tak.Kire enkam esa suratkam titi labir.

-21 Sap Musa mo titi tabin ola Hari
Sabat jamkam man tingare langnak
de Yahudi mo but srëm gol-golak
donbirida gwek, hëndep angkam hen
nama donbirida gwe'an. Zep Yahudi
srëm Kristen zini in de ahakore ol
jalse gwensa ësane gwen hap ëdwam
gwe-gwenna, zen sap sa Yahudi mo
but srëm gol-gol san sek gwe-
gwer."Yahudi srëm Kristen zi hip in

kim suratna ale nulzimkke:²²

Dekam zep dua-blaskam de Yesus mo dam tasibin zini in, zao de Kristen zi mo nol-nola ban, hen zao de tینگare Kristen zi niban zini dam nososuk—zen de Paulus ne Barnabas neka Antiokia san dep ang eizimdin hip. Zen Silas ne Yudas neka dam nososuk. Yudas, zëno aha bosena Barsabas. Zi darena in hen zëwe de Kristen zi mo nol dare.²³ Suratna in zëbon mae zep anakare ola ban nol sonezimk, “Suratna an Yahudi srëm Kristen zini ebe mae hap— Antiokiak de wenya, Siriak dena, hen Kilikiak de wenya kip, dua-blaskam de Yesus mo dam tasibin wenya, hen

Yerusalemk de Kristen zi mo nol-
nola, hen tîngare awe de Kristen zini,
abon mae onakon:Dawem.²⁴ Ëe
ama ësak: Zini man abon mae onakon
ebon mae osan dep sek gwezak.
Hwëna zen kim emsa tawa da gwibik,
em hwëna enlala nike anakare hap
ëtopse gwek, ‘San ha ëe an Kristussu
karekkamë ang ëbla'an?’ Hwëna zini
in ëe homë lup ul sonek, hen ëe homë
emsa de tawa tabin hip enbiridak.²⁵
Zen in zebë zi darena dam ososuk—
nëno mae mo wal bose dawem darena
Barnabas ne Paulus nebon onak de
ang ëzan hapye.²⁶ Barnabas ne
Paulus ne in, zen mes tangan zëre nik
mo angna Bian Yesus mo bose hap

sosok osoka, zep maka händep zëbe hap de ol gol haladannak lilkî. ²⁷

Zini insa karekkam emsa tawa da gwibik, zen in zebë Yudas ne Silas neka suratna an han ebon mae osan dep leisyä sonek— dekam de zen suratnak awe de ola ansa eiwa un hip.

²⁸ Sap Alap mo Enhona mes abe mae hap anakan goltreizimki, ‘Bahem Bian osan dep de orana gwa-gwa ta gwizimdin— titi tabin olsa de beyakam wei yul sone gwizimdinkimye.’ Zen in zebë jalse gwen ola da-en emsa en sonebirida'an: ²⁹ Yang tabin dowal hap de otweran blom ta gwibirzimdinni emki baes tan. Otweran

kalsa bahem otde gwibin,hen hole naka de blwap-blwap tan otweran ninni bahem twenblanda gwen.Hen bahem ëkahalo gwe-gwen.Eme desa langa ulsu'uk, em esa Alap mo nwenak ësam gwesil.Zao en zausunun. Dawem.”³⁰ Dan-nër dan-nër zini in ki zep hëndep Yerusalem kon Antiokia san dep ëgwahak. Kim zë yaïng gwek, dekam zep tïngare ëKristen gwen zini tagal nulsuk, zao zep suratna insa baca nulzimk. ³¹ Zen man tangan suratna iwe de ol tan-tanna insa sam neisibik. ³² Yudas ne Silas ne in, zen Alap mo Enho mo sostonkam de hamal hap de ol lonbirida gwenna. Zen zep tatem

dikim äzaun hup ol zim-zimkim
sërkam lonbirida gwe'anka. ³³ Zao
hom holo äka, dekam zep etan
Yerusalem san dep anakare ola ban
deisya sonek, “Dikire Alap onakore
dawemna ebon nebon lwa gwek.”

- ³⁵ Hwëna Paulus ne Barnabas ne
man zë holo äka. Bian Yesus hup de
ol dawemkam zë etan tawa la
gwibirki. Aha zi man zë hen tawa da
gwibik. Paulus ne Barnabas ne kim ol
tetek ëkake: ³⁶ Hom holo gwe'ak,
Paulus ki zep Barnaba'a gubluka,
“Nen ki etan amjanbin— men zen
nëno nik mo tawa labiri dankam Bian
Yesussu daïblïblakke, eka ki hla
kulida song gwe, ‘Zen angkam

banakan lowehen da'an?" 37
Barnabas man dwam gweka—
Yohanis, aha bosenä Markus, de hen
etan ang gwizimdin hip. 38 Hwëna
Paulus man zen de ang gwizimdin hip
baes gweka, sap zen mes nonol
Pamfilia kon heya gweka. Dekam
etan hom mae ang gwe-gwizimki—
aha langnak de zini kim etan tawa
labir song gwekaye. 39 Zen dekon
zep mamkam ol tetek ëka. Ki zep kon
hëndep sya këka. Barnabas Markus
hun bulkum lang tekna Siprus sun
dep zersong gweka. 40 Paulus
Silassa zep dam tasiki—deban de dan
ën hap. Tingare Antiokiak de Kristen
zini dekam zep zëbe nikip Alapsa abe

dak, “Bian, dikire ere onakore kwasang-kwasangna zëbon nebon lwa gwek.” Ki zep kon zersong gweka. ⁴¹ Zen Siria mo lang naban Kilikia mo lang naban zeramjanbir song gweka, hen zëwe de Kristen zisi tatete labir song gweka.

1. * *15:7 Kis 10*

2. * *15:11 Gal 2:16*

3. + *Amos 9:11-12, Yes 45:21*

4. + *Orya ol zini hom kirekam tweransa damera gwenan— hole naka de blwap-blwap gulblunkamye. Hwëna aha zi ki kirekam orep damera gwek, zep Alap man kirekam dep jalse gweka,*

sap dekam kala bëjen wet son. (Kej 9:4, Kel 34:15-17, Im 17:10-16, 18:6-23)

5. + *Lukas kim ola ansa ale gulku, hwëna ayat 34na ansa lun kon mes yap aha zi mas nuk. Zen a kirekam mo mas nukye: “Hwëna Silas man dam gulsuku, ‘Ëe asa an san al gwezal.’”*

16 Timotius kim Paulus ne Silas neka ang gwizimkike:**16**¹ Paulus dekam zep Silas han Derbe san dep song ëka. Derbe kon etan Listra san dep zep ayang ulki. Zao Kristen zini ki, bosena Timotius. An zem Yahudi we. Zen hen mes Kristen gwek. Bi zem Yunani wal.² Listrak de tingare Kristen zini hen Ikoniumk de wenya Timotiussu man nen gweblak, “Walasna in aïris.”³ Paulus dekam zep zëbon de ang gwe-gwen hap dwam gweblaka. To mipna ki zep blaonsubluka. Zen mae hap blaonsubluka— dekam de langna iwe de Yahudi zi anakare hap husus gweblan srëm hap, “Zen hom nëbon

mae tilki, sap zëno bianna Yunani wal.”⁴ Ë-ë san kim namjan gwibik, zen man Yesussu de taïblïblan wenyaka donbirida gwek— mensa dua-blaskam de zi niban Kristen zi mo nol-nolaban Yerusalemk aha-en nukye, zen dikim hen suratnak de jalse gwibiridan ola in san ang ta gwen hap. -⁵ Zëwe de Kristen zini Yesussu de taïblïblankam zep ëtatete gwe zahek, hen dekam yakla jamkam zep zini etan taïblïblankam ëmas-mas gwe-gwek. Paulus kim Makedonia walya nwe lirisin nëblankam hla takake:⁶ Paulus ki zep Galatia hen Prigia mo langna ziamjanbirki. Hwëna dekam Alap mo Enhona man

gubiridaka, “Asia mo langna bahem amjanbin.”⁷ Misia han de lang zip sonnak kim yaing gwek, dekam zep sap äakasik— Bitinia mo lang san de amjanbin hip. Hwëna Yesus mo Enhona man etan gubiridaka, “Desan hen bahem amjanbin.”⁸ Dekam zep hwëna Misia mo lang san taman gwek, hëndep hi alpnak de ëna Troas san dep zep tine gwek.⁹ Zao zep hwëna Paulus mo nwena lirisin nëblak. Zen eiwa de makan Makedonia walsya hla taka. Zen man zaunkum Paulussu anakan abe ta'anka, “Haen, emki Makedonia san song gwezan— asa de mas gwibiridan hap.”¹⁰ Hëndep dekam zebë ëhohle

gwek— Makedonia san de sek gwen hap. Sap ëe mesë dam ulsuk, “An Alap Zën ki nësa gubiridanda— zëre mo ol dawemsa dikim zëwe hen tonbirida gwen hap.” Ëe an zen ola ansa ale guk, Lukas, ëe ama hen dekam ang gwibiridak. Ëna Pilipik kim wenya Lidia Yesussu taïblïblakke: ¹¹ Troas kon bulkum zebë dam-dam enkam Samotrake mo lang san dep sek gwek. Ka'ankam zebë hwëna Makedonia mo hi alpna de ë bosenä Neapolisk yaïng gwek.

¹² Dekon tanakam zebë hwëna Pilipi san dep sek gwek. Propinsina Makedonia in, zen Roma mo irik gin lang ahana, hen Pilipi in, zen

Makedonia mo aha ë yawal. Zao holo tolkamë lowehek.¹³ Hari Sabatkam, ëe dekam ëna in mo ho alp nakore lili kin sinë wet so gwek, sap ëe ama tim uk, “Ho alpnak man yap Yahudi zini Alapsa dekon abe ta gwen hap ëtagal gwe-gwenan.” Sap zen dekam nama hom but srëm gola dau'uk. Zao kimë teinikin'ik, we walya zen zë tagal gwek, deban mae en zebë ola olëton'ak.¹⁴ Ahana zen zë sane gwe'ak, ëna Tiatira kore we, bosena Lidia. Zen sam dan kil makare kaensa de te-alakam lirak ta gwibin hip de we—men kire kaenkam teipsin zi mo bajuna dayal gwibir-zimninke. Wenya in Alapsa de betek gweblanna. Bian

zep enho naka talusubirki– dekam de Paulus mo ola kon Yesussu taïbliëlan hap. ¹⁵ Dekam kimë Lidiasa hen zëno golak de wenya ban kitak baptis labik, dekam zep asa gubiridak, “Em de asa anakan tame gunnu, ‘Zen eiwa-eiwakam Yesussu taïbliëlanan,’ ki ano golak emki bitï gwen.” Zëno ol san zebë ki hëndep ang tak. Paulus ne Silas neka kim Pilipik bwinak se noso inkke: ¹⁶ Aha yaklakam kimë etan ho alpnak de ol ëgu sone gwenna in san dep sek gwëk, ki zebë zë hwëna oranak wenya ban oltowe'ak. Wenya in zi mo tana ïltikinnik de babu gwe-gwenna, hen dowala mes tïlbirki, zep hlaul-hlaulkum syal gwe-gwëk.

Zëbon zini beyakam yaïng gwe-gwezak— dekam de hamal hap de ol hap taken-taken gwe-gwibin hip. Nonol in zëno mae mo tana iltikinnik babu gwe-gwek, desa abe da gwibik, “Ëe zëbon de hamal hap de olsa sane gwen habë hatananzal. An dë te-alanaye.” Wenya insa men zen bi neibik, zen dekon zep te-alana beyakam lop da-in gwek. ¹⁷ Hwëna wenya in dekam zep Paulus mae han asa golëtro nasen gwe'ak. Anakarekam ola mamkam gu gwe'ak, “Zini an, Teipsin Zini Alap mo lup gul sonenna— zen de nëbe mae hap ëngaya gwen hap de orasa dam tasik gwizimdin hip.” ¹⁸ Yakлана man

beya gwek— kirekam de gweibirida gwenna. Hëndep Paulussu kim jalak zerzauk, ki zep lero gwibin niban zëbon de dowala insa gubluka, “Kristus Yesus mo bosekam ëe ama emsa gublu'an: Em zëbon onakon wet son!” Dekam zep hëndep wet soka.¹⁹ Zini in zen wenya insa bi neibik, kim tame nuk, “O zen de dowal srëmkam gwë'ak, nen molye te-alana zëbon onakon ulin gwek,” dekam zep Paulus ne Silas neka teipsin-teipsin wenyak dikim zitrën hap pasar san dep il nosohak.²⁰ Teipsin-teipsin wenya kip kim nitreizimk, zen dekam zep nenbiridak, “An Yahudi wal dare.

Zëno nik mo tawa tabinni nëno mae mo ëpba lowe hensa dikim wet gulsuzimdin hip. Hwëna hom dakastilin— Roma mo irik gin zini nen de zëno ol san ang tan hapye. In zep zëno nik mo tawa tabin nikon ëna awe de zini ëilman gwe-gwe'an.”²²

Zi beyam-byana dekam zep hen ëgu anak, “In eiwa!” Teipsin-teipsin wenya in dekam zep baju talwesizimdin nika de lek-lek son hap nenbiridak.²³ Mam enkam kim lek-lek nososuk, ki zep hwëna bwinak se nosoink. Bwinak de nol gwen zi nika zep nenblak, “An dawem en tangankam kara so.”²⁴ Kirekam insa nenblak, olk de tekson tangannak

zep se so inki. Zëno nik mo tanana te hlangnak zep bat nosozim anek.²⁵ Hwëna ngirin tatem zep Alapsa abe la'anka hen tërya ban isrip-sri ë gwebbla'anka. Ahakore bwinak de zini man sane noso'ak.²⁶ Mumuk ennak zep jingil yala taiki, hëndep bwina in mo moko hap de kasona man ëëwak gwek. Hëndep dekam zep bwi lilikinni in ëtalwesik. Hen mensa bwinak de zini besikam de dokotkam dahalebik, man hëndep ësom-som gwe hanak.²⁷ Bwinak de nola in ni tan nakon zep auna hlo zaka. Kim hlaulku, “Lilikinni tingan talusundan nik ërlwa'an,” dekam zep sap nëbok zemka mol ineka— zënaka dikim dang

gulblun hap. Sap zen man tim gulku,
“Mes ëheya-hya gwenan. Hare an ki
hwëna asa sa dal!” -²⁸ Hwëna
Paulus ki zep ol mamkam takenblaka,
“Bahem enaka tan! Ëe tingan namaë
lowe he'an!”²⁹ Dekam zep zëre hon
de ëbabu gwe-gwen zisi syauk ngatan
naban de golëhlu-hluk gwezan hap
takenbiridaka. Zëna ki zep yal-yala
ban Paulus ne Silas nik mo nwenak
boklena kom sozim zika.³⁰ Kim
kon ziwet soka, dekam zep
takensizimki, “Bian ne bian ne, ëe
basa asa syal gwibir?— ëe dikim
ngaya gwen hapye.”³¹ Ki zep ding
ulblika, “Bian Yesussu em anakan
taïbliplan, ‘Zen Zen— asa de ngaya

tan hap de Zi niye,' dekam esa ngaya gwera. Hen kirekam, eno golak de wenyaye.” -³² Dekam zep Bian Yesus hup de ol dawemna zëno golak lonbiridaka. ³³ Hëndep dekam zep kam zëno nik mo wei-weina ngan tasibir-zimki. Hëndep kam zep ki hëndep zëna hen zëre mo golak denaban tingan baptis labirki. ³⁴ Tembanena ki zep hwëna golzimki. Zëna dekam zep zëre mo golak de wenya ban golëisrip-sri gweka, sap zen mes Alapsa daïblïblak. ³⁵ Kim lïtik, ki zep teipsin-teipsin wenya in zëre mae mo jana nabare zini bwi gol san dep lup nul sonek— zao de nol gwen zini insa de gublun hap,

“Paulus ne Silas ne dikire song ëk.”

³⁶ Ki zep bwinak de nola in guzimki, “Asa man nenblanzal: Em sap esa song ëra. Dawem enkam song ë.”³⁷

Hwëna Paulus ki zep jana nabare zini insa gubiridaka, “Ëe an Roma mo irik ginnik de zi dare sake. Zen hwëna takensizimdin srëmkam totoresa zi nwenak asa lek-lek nosok! Ki zep hen takensizimdin srëmkam bwinak asa se nosoink. Hwëna angkam man ëdwam gwe'an—sowëkam de asa guzimdin hip, ‘Dikire song ëk.’ Kirekam ëe ama baes ë'an. Dikire zën yaing gwezak—dekam de asa hil so sonen hapye.”³⁸

Jana nabare zini in kim teipsin-teipsin

wenya insa kirekam nenbiridak, dekam kim anakan tame nuk, “O Paulus ne Silas ne, an hare Roma mo irik ginnik denakake,” dekam zep äairi'ak. Sap Roma mo irik gin zisi bëjen totoresa karek tan. Sap zen man tim nosok, “An Yahudi en kore zi dare.” ³⁹ Dekam zep zëno nik mo enlalasa de së ta sonezimdin hip yaing gwezak, ki zep anakare ola ban hil noso sonek, “Bahem asa jal eibiridan. Hwëna emki ëna an kon song ën.” ⁴⁰ Kim wet osoka, ki zep Lidia mo gol san dep song ëka. Zao kim Yesussu de taibliblan wenya tagal ulsuku, zao zep aumwa hap ol

zim-zimni lonbiridaka. Zëna ki zep
kon ehalka.

1. * *16:4 Kis 15:29*

2. * *16:27 Kis 12:18-19*

3. * *16:31 Rom 10:9-10*

17 Tesalonikak kim aptakake: **17**¹
Timotius hun kim Makedonia mo ë
darena Amfipolis ne Apolonia neka
ërtamanka, ki zep Tesalonikak
ërhataka. Zëwe hen Yahudi mo but
srëm gola ki.² Paulus ki zep but
srëm gola in san dep song gweka-
men kirekam zëna gwë gwekake.
Dekam dan-ahare Hari Sabatnak Alap
mo ëpba ola kore naka zep klis gul
gwizim'inka.³ Zen anakan zë srip
gulsuk gwizim'inka, “Alap mo ëpba
olak man dam gwesik, ‘Nësa de
ngaya tabin hip de zëre mo zer sonen
Zini, Zen nonol kareksa sa goitowera,
ki sa hwëna tin nikon etan ngaya
gwera.’ Èe in zebë emsa Yesus hup

dena ansa anakan tawa tabi'in: Zen eiwa Zen tangan– nësa de ngaya tabin hip de zer sonen Zi niye.”⁴ Dekam zep Paulus ne Silas neka Yahudi zini in ahakon daïblizimk hen ang neizimk. Beyakam Yunani kore zi ang neizimk– Alapsa men zen betek në gweblakke. Ahakon hen bose nabare we wal.⁵ Hwëna ahakon mae hap husus neizim'ik, “Ano mae mo but srëm gola kon kim hli nil in'in.” Dekam zep pasarak ë-ensa de zauk gweblan zi hip te-alasa neirzimk– zen dikim ëilman gwennak mas gwibiridan hap. In kim ëilman gwe'ak, dekam zep Yason mo gola dot dasizik– Paulus ne Silas neka

dikim zi tra mo nwenak ziwet son hap. ⁶ Hwëna kim zë nohwënzimzik, Yason zënaka zep il dihak, hen ahakore Yesussu de taïblïblan zi niban ëna iwe de teipsin-teipsin zi sin dep il dïbirhak. Anakan zep zë boton ol blo-blokam nenbiridak, “Tingare okamanak men zen zini yasik da gwibi'in, zen mes angkam awe yaïng gwezal. ⁷ Hwëna Yason an mes zini insa zëre mo gola kon lup gul inki. Zëno mae mo tawa tabinni, zen Roma mo irik gin nikon dikim wet so gwen hap titi da gwibirin, sap zen anakan tawa da gwibirin, ‘Aha teipsinni ki— bosenä Yesus.’” - ⁸ Kirekam kim

nasalbiridak, dekam zep zi trana in teipsin-teipsin wenya in mae han ëjal gwek. ⁹ Dekam zep Yason maesa wal bose wal zeban nenbiridak, “Tealasa nongka ap olzimk, ki neik sek gwek.” Kim nolzimk, dekam zep nenbiridak, “Angkam sap esa sek gwer.” Ëna Bereyak kim aptakake: ¹⁰ Orapna kim ti'inzak, dekam zep Paulus ne Silas neka Timotius mae han ëna Bereya san dep lup nul sonek. Kim zë yaing gwek, dekam zep Yahudi mo but srëm gol san dep sek gwek. ¹¹ Zëwe de zini enlala ngatanna. Zen Tesalonikak de zi mo kim hom. Zen zep aha-ere enlalakam Paulus mo mo tawa tabinni insa nulin

gwek, hen zen dekam mwin-
mwankam Alap mo ëpba olsa anakare
hap karatda nul gwek, “San ha eiwa
denaka nësa tonbirida gwe'ara?” ¹²

Zen zep beyakam Yesussu daïblihlak.
Zen ahakon Yunani kore zi, hen
Yunani kore bose nabare we wal. ¹³

Hwëna Tesalonikak de Yahudi zini in
zen Yesussu daïblihla srëm gwek, Zen
kim Paulussu anakan nasalhlak, “Zen
angkam Bereyak tawa ta gwibi'ira,”
zen dekam zep yaïng gwezak, dekam
zep zë hwëna zëwe de zisi olkam se
dyabiridazak. ¹⁴

Dekam zep,
Bereyak de zini men zen Yesussu
daïblihlak nabakam Paulussu hi san
dep zon dak. Hwëna Silas ne

Timotius ne zen nama ki zë ëka. ¹⁵

Men zen zon dak, hëndep Atenak nërhatok. Zen kim lwan dahak, zëbon mae zep Silas ne Timotius neka anakan gu sonezimki, “Nabakam de asa ërtrozak.” Paulus kim Atenak gwë

gwekake: ¹⁶ Atena kon kim nama Silas ne Timotius neka eiszim'inka, enlalana man tangan anakare hap dowebila hanaka, “An ba hap ëna ansa yang tabin dowal-dowal enkam al dasik?” ¹⁷

Zen in zep Yahudi mo but srëm gol san song gwe-gweka—zao dikim Yesus hup denaka Alap mo ëpba ola kon ziklis gul gwen hap. But srëm gola iwe, Yahudi srëm zi niban siri gwe-gwek. Paulus mwin-

mwankam hen pasar san song gwe-gweka. Men zen zëwe ba mae hap yaïng gwe-gwezak, desa zëwe zep Yesus hup de ol dawemkam tawa ta gwibirki. ¹⁸ Ëna iwe de zini ahakon Epikuros Bak mo tawa tabin sin de ang ta gwenna, hen ahakon Stoakam de gubirida gwen wenya. Zen dekam zep Paulus hun nërkeisa-keisa gwek. Ahakon man nenblak, “Ol beyam-bya zini an man zënaka tim ti'ara, ‘Ano tawa tabinni an aïris!’” Hwëna ahakon man nenblak, “Zini an san ha ëse yang tabin alap san de ang ta gwen hap nësa titi tabi'ira?” Zen mae hap ki ëguk: Sap zen Yesus de tin nikon ngaya gwen hap denaka tawa ta

gwibi'inka. -¹⁹ Dekam zep Paulussu zëre mae mo ëgolek de gwe-gwen kwatap san dep nërsong gwëk. Kwatapna in “Areopagus”kum nen gweblak. Zao zep nenblak, “Ëe ama ëdwam gwe'an— eno tawa tabin ësena insa de asa tonbiridan hap. ²⁰ Sap eno tawa tabinni ano mae mo inik au hlobin makan tangan lwa'an, zebë dawemkam de emsa sane tan hap ëdwam gwe'an.” ²¹ Sap tïngare Atenak de zini hen aha lang nakore zini men zen zëwe lowehe gwëk man ësam gwesik gwëk— ol ësesa de ësane gwe-gwen hap, hen kire hap de ëkeisa-keisa gwe-gwen hapye. ²² Paulus ki zep luweka, ki zep

gubiridaka, “Atenak de zi, ëe ama emsa tame tabirin, ‘Em in alap-alapsa dawemkame blikip eisibirida gwenan.’²³ Ëe kimë eno mae mo ënak të nasen gwe'ak, dekam zebë eno mae mo yang tabin alap-alap hap de kire-kirena kara ta gwibi'ik. Dekam zebë hen tweran nin tru tasik gweblan hap de kalsna hlauk. Zëwe ema ale uk, ‘An nëno mae mo tame tan srëm alap hap dena.’ Zep men zëbe hap tame tan srëmkam tru lasik gweblanan, ëe ama Desa emsa tonbirida'an.²⁴ “Alap men zen okamana ansa yang gulsuku, hen tingare kirekam-kirekamna yang tabirki, Zen Zen ngli naban kama

naban bi gwizim'ira. Zen zi mo gol taublun dannak hom gwë gwenda.

25 Hen Zen hom zi de banakare maesa golblan hap dwam gwegwenda, sap Zen tahalha naka hom. Sap Zen Zen kitak zi hip gol gwizimnira— angna, ensasana, hen tingare kirekam-kirekam naye. -26

Nonol lone sennak Zen aha-ere zi nikon tingare zi ausuna yang tabirki. Hen dekam zep zëbe mae hap okamasa de bi gwibin hip dena golzimki. Zen Zen kitak okama tektekna kae gwibir-zim niraka, hen Zen Zen auhu-kamanak de teipsinteipsinni anakan dam tasik gwibirida, 'Angkam em teipsik. Angkam em ati

gwen.’²⁷ Alap mes kirekam syal gwibirki— Zënaka dikim të gweblan hap, mae hap, ‘Wëhë asa nërtowe'ak?’ Hwëna Zen sap nëbon mae onakon langanak hom—²⁸ men kirekam ëgu gwenanke, ‘Nen an zëno taha terenake lowehe gwenan hen ëtë nasen gwenan. Ensasana hen Zëbon onak.’ Ebon mae onakon men zen tërya ale dabik, zen hen ki anakan ëgu gwëk, ‘Nen an kitak zëno walas.’²⁹ “Zen in zep, nen de Alap mo walas gwënkam, nen bap nen anakan tim tin, ‘Alap mo nwe-masena zen zi mo tahakam de yang tasin makarena’— men kirekam zi mo enlalakam emas nakon, ahaksa perak

nakon, hen kaso nakon yang da gwibirinke.³⁰ Orep Alap nwe enkam zë kara ta gwibirki— kirekam de Zënaka tëblannakye. Hwëna angkam zep okamanak de tîngare zini gubirida'ara, ‘Angkam dekam ëhalek.’³¹ Zen mes yaklana dam tasiki— dekam de tîngare zisi zëre mae mo enlalasa de hla tazimdinkim klis gun hup denaye. Men Zen de klis gun hup dena, Desa hen mes dam tasiki. Hen dekam de tîngare zi taïblïblan hap, Alap mes tin nikon ngaya taka.”³² Hwëna tin nikon de ngaya gwen hap dena insa kim sane da'ak, ahakon dekam zep swrë da'ak. Hwëna ahakon man nenblak, “Neik

etan aha yaklakam kire hap dena asa tonbirida.”³³ Paulus ki zep kon song gweka.³⁴ Hwëna dekam ahakon man zëno ola kon Yesussu daïblïblak. Zen dekam zep zëbon ang ta gwek. Ahana bosena Dionisius. Men zen kwatapna iwe ëgolek de gwe-gwek, zen zëno mae mo aha mamna. Ahana we, zëno bosena Damaris. Ahakorena hen ki.

1. * *17:7 Luk 23:2, Yoh 19:12*

2. + *Epikuros Bak, zen sap zëwe de walsya hom, hwëna zëno tawa tabin ola mes Atenak hatak. Zen man tawa ta gwibirki, “Nen isripsri enkam nen lowehe gwen—*

banakare jalse gwen ol mae san de ang ta gwen srëmkam.” Stoakam de gubiridan wenya, zen zini bosenä Zeno Bak mo tawa tabin sin ang tak. Zen man tawa ta gwibirki, “Nen diki enho tatetekam nen lowehe gwen. Anakan de enlala gwibinni äiris, ‘Ëe a-en asa dawem gwer. Aha zi mo titi tabin sin ba hap de ang gwen hap?’”

3. * **17:25** 1Raj 8:27, Yes 42:5, Kis 7:48-50

18 Paulus kim Akaya mo langnak de
ëna Korintusk hatakake:**18**¹ Atena
kon, ki zep Korintus sun dep song
gweka.² Zao zep Yahudi walya
Akwilasa zertoweka. Zëno auyan-
azana orep Pontus sun dep ëal tak,
zep zëwe de wal hap joweka. We zem
bosena Priskila. Zen anakarenak
ake'anka, “Nër hom Italia kon
aptazak.” Sap Roma mo teipsinni
Klaudius Bak nër hom anakan
golëalsa soneka, “Yahudi zini kitak
de Italia mo langna an kon sek
gwek.” Paulus ëse apta zannak zep
duwezimki,³ sap zëno nik mo syala
apdenak— tenda gol syal gwe-
gweblan hap de zi dare. Zao zep

apdekam lowehe gwek hen syal ta gwek. ⁴ Hari Sabat jamkam zep Paulus Alap mo ëpba ola kore naka Yahudi mo but srëm golak ziklis gul gweka— zen dikim hen Yesussu taïblïblan hap, sap Yahudi zi, hen sap Yunani kore zi. ⁵ Silas ne Timotius ne kim langna Makedonia kon apta zaka, Paulus dekam zep tenda gol syala insa golzausuku. Dekam yakla jamkam zep Alap mo olkam Yahudi zi ensa anakan tawa ta gwibirki, “Jesus Zen Zen— Israelsa de ngaya tabin hip de Zi niye, Alap mensa gugubirida gwekaye.” ⁶ Hwëna ahakore Yahudi zini kim nërol gwek hen lamang dak, Paulus dekam zep

bajuna anakare ola ban hlaik-hlik so guk halka, “Ano ola ansa baes eibirin, ki em hen ema ëngaya gwen hap dena baes eibi'in! Ëe ama sap emsa de ngaya tabin hip alp gwibiridak, zep Alap molya eno mae mo kala abe hap ngëro gulbluka. Zep ëe ama angkam song gwe'an— Yahudi srëm zisi de hwëna tawa tabin hip.”⁷ Paulus ki zep but srëm gola in kon golëwet so gweka, dekam zep hwëna zëno golek denak de golak golëbiti gweka. Gol bina in bosena Titius. Zëno aha bosena hen Yustus. Zen Yahudi srëm zi, hwëna Alapsa mes betek gweblaka. Zëno golak zep hwëna golëbiti gwe-gweka.⁸ But srëm

gola iwe de mamna, bosena Krispus Bak, zen we wal walas zeban zep Yesussu zitaïblihlaka. Hen ahakore Korintusk de lowehen wenya beya nik hen Paulus mo ola kon Yesussu daïblihlak, dekam zep desa hen baptis dabik. ⁹ Aha orapkam, Bian Yesus nwe lirisin soblannak Paulussu gubluka, “Bahem aïrin. Sap esa tonbirida gwera. Balkkam bahem gwë gwen. ¹⁰ Sap Ëe ama emsa zergwë gwe'an, hen zini molya emsa karek dak. Sap ëna awe de zini beyakam sa Abon onak bitï gwer.” ¹¹ Paulus dekam zep zëwe Alap mo olsa de tonbirida gwen hap holokam gwëka. Tahunna aha-en tamanblak, ahana

ngirin ngam sonnak.¹² Dekam Akayak Galio Bak gubernorkam irik gilki. Yahudi zini dekam zep ola aha-en nuk— Paulussu de Galio Bak osan dep balk tahan hap. Kim balk dahak,¹³ anakare ola ban zep nërtrëblak, “Zini an zisi yasik ta gwibirida— nen dikim Musa mo titi tabin olsa gweibir kinin hap, dekam de hwëna zëbon osan ang tan hap. Hwëna dekam Alapsa molye dawemkam betek ë gweblak.”¹⁴ Paulus kim sap nama ding gun hup enlala gwe'anka, Galio ki zep hwëna ding gulzimki, “Em san asa Yahudi walsae hla lal! Roma mo jalse gwen olsa de gweibir kinin habe klak lanan zanam, ëe amaka emsa

salbirida'an. ¹⁵ Hwëna ere mae mo
ëpba olak de ol-gunnu hen bosem-
sena, zep ene ki klak lananzal. Zen e-
en emaka tap uk. Ëe ama baes
gwe'an— kiresa de ep klis gulzimdin
hipye.” ¹⁶ Ki zep zëre mo jana
nabare zini golëalsa sonen hap
gubiridaka. ¹⁷ Hwëna Yahudi srëm
zini men zen zë beyakam ëzau'uk,
dekam zep Yahudi mo but srëm golak
de mam zini Sostenes Baksa dot
dasik, zao zep hëndep dangolek.
Hwëna Galio Bak nwe enkam zë kara
tabi'inka. Paulus kim langna Siriak de
Antiokia san dep lwa halkake: ¹⁸
Dekam Paulus Korintusk iwe holo
tolkam gwëka. Ki zep hwëna Siria

mo lang san de etan lwahan hap dwam gweka. Dekam kim zëwe de Yesussu taïbliBlan zini hli yuludaka, Akwila we zem Priskila han man ang ëblak. Song gwen hap kim golek de gwe'anka, dekam zep zëwe de hi alpnaK de ëna Kengkreyak nol alana lunsuku. Mae hap lunsuku: Sap Yahudi zini kirekam ëgwë gwek—Alap hap de anakan goltrëblan hap, “Mensa ëe emsa gu-gubluk, ‘Ëe kiresa asa Eno bose hap syal gwibir,’ mesë sul sonenan.” -19 Asia mo langnak de ëna Efesus kim bulkum zihataka, Paulus zëna ki zep Yahudi mo but srëm gol san dep song gweka. Zëwe Alap mo ëpba ola kore naka

zep ziklis gulku. Zao zep abe dak,
“Em wëhë holo tolkam awe
gwë'anka?” Hwëna man ding
gulzimki, “Angkam molyë awe
holokam gwëk. Alap mo dwam
gwibin sin de kirekam lwankam, ki
asa lwa halzal.” Zëna ki zep kon etan
bulkum gwë halka. Akwila ne
Priskila neka zao zep hli soka.²²
Kaesareak zep ati gwëka. Dekon zep
Yerusalem san dep tanakam zaheka—
zëwe de Yesussu taïbliëlan wenyaka
de hlauluda guluhan hap. Zëna ki zep
kon Antiokia san dep hwëna lwa
halka.²³ Zao holo tolkam gwëka, ki
zep Galatia hen Prigia mo langnak de
ë-ë san amjanbir song gwëka— dekam

de etan zëwe de Kristen zisi tatete tabin hip. Apolos kim Efesusk hen Korintusk tawa ta gwibirkike:²⁴ Zao kim lwa se'ak, ki zep Yahudi walya Apolos Efesusk hata zaka. Zëno auyan-azana Mesir mo ëna Aleksandria san dep al tak, zep zëwe de wal hap joweka. Zen mes sekolana sul sone song gweka, zep sërkam tangan Alap mo ëpba ola tawa gwibirki.²⁵ Zen mes beyakam Bian Yesus hup dena tame gulku, hen udobe naban anakan tawa ta gwibirki, “Nësa de ngaya tabin hip de Zini angkam hatan hap man golek de gwe'ara.” Hwëna zen hom dekam Yesus mo bosena tawa gwibi'inka,

hwëna anakare ol ensa salka, “Yahudi mo langnak baptis ta gwibin zini Yohanis Swe mes zisi zëbe hap de hohle tabir-blin hap baptis ta gwibirki.”²⁶ Zen kim udobe naban kire hap denaka but srëm golak tonbirida'anaka, Priskila ne Akwila ne man zë sane la'ak. Dekam zep enblak, “Ano nik mo gol san emki ang gwen.” Zao zep dawemkam Yesus hup denaka anakan lonblak, “Yesus Zen Zen— nësa de ngaya tabin hip de Zi niye.” Dekam zep dawemkam taïblïblaka.²⁷ Akaya san de song gwen hap kim dwam gwe'anaka, dekam zep Efesusk de Yesussu taïblïblan wenya nenblak, “In aïris.”

Dekam zëwe de Kristen zi hip anakare hap de suratna ale nulzimk, “Zini an amki dawemkam eirink. Zëno tawa tabinni aïris.” Zao kim hataka, zen dawemkam zep zë mas gwibirida gweka— men zen Alap mo kwasang-kwasang nakon Yesussu daïblïblakye. ²⁸ Sap zëwe zi beya mo nwenak, Apolos Yahudi zi niban dawemkam Jesus hup dena golëkeisa-keisa gwe-gweka, hëndep man topse në gweblak. Sap Apolos zen Alap mo ëpba olak denaka dawemkam anakan klis gul gwizimki, “Jesus Zen Zen— nësa de ngaya tabin hip de Zi niye, mensa Alap orep nësa gu-gubirida gwekaye.”

1. + *Bajuna in mae hap hlaik-hlik so guk halka: Anakan dikim enlala sobiridan hap, “Eno mae mo karekna in dikire ere mae onak lwak.”*
2. * **18:8** *1Kor 1:14-17*
3. + *Yahudi zini kim Alapsa nen guk gweblak, “Ëe asa ebe hap de syalsa gol,” dekam kim nama syal nei gwibik, nol alana man lam da gwibik. Kim su nul sone gwek, dekam zep dalansik gwibik. Yahudi zi mo Alap hap de ol gu-guk gweblan ola emki hlaun Bil 6:1-21nak.*

19 Paulus kim Efesusk gwë
gwekake:**19**¹ Apolos kim nama
Korintusk gwë'anka, Paulus dekam
zep Prigia mo langna tamun song
gweka, ki zep hëndep Efesusk hataka.
Zao zep Apolos mo kim de Yohanis
Swe mo olsa taïblïbin zini
golëtoweka.² Ki zep zë
takensibiridaka, “Em kime ëei gwek,
emsa wëhë Alap mo Enhona ing gwe
hebiridaka?” Ki zep ding nulblik,
“Hom. Ëe homë anakan ësak, ‘Alap
mo Enhona ki.’”⁻³ Ki zep etan
takensibiridaka, “Em banakare baptis
sine ang tak?” Ki zep ding nulblik,
“Ëe Yohanis mo baptis tabin sinë ang
tak.”⁴ Dekam zep gubiridaka,

“Baptis ta gwibin zini Yohanis, zen mae hap baptis ta gwibirki: Zi dikim Alap hap zënaka anakan golëtrë gweblan hap, ‘Ëe ama angkam hale'an.’ Zen dekam man hen gubirida gweka, ‘In Zen asa zertro'an zala, em Desa taïblïblan.’ Desa de zertrozan Zini mes hata zaka. Zëno bosena Yesus.” ⁵ Kirekam kim nasalblak, dekam zep Bian Yesus mo bosekam de etan baptis tabin hip abe dak. ⁶ Paulus kim baptis tabin hyanak tahana tehabirida ineka, dekam zep Alap mo Enhona ing gwe hebiridaka, dekam zep hen owas hap zëre mae mo tame gun srëm ola donbi'ik, hen Alap mo Enho nakore hamal hap de

ola donbi'ik. ⁷ Zini in tïngan san ha dua-blas enkam mes yap. ⁸ Paulus zao dan-ahare benkam gwëka, dekam Yahudi mo but srëm golak tïl gweka. Zao zep udobe naban Alap mo ëpba ola kore naka klis gul gwizimki–anakan dikim tïti tabin hip, “Em de Yesussu taïblïblankam, zen dekam esa Alap mo irik ginnik bitï gwer.” ⁹ Hwëna ahakon man ënol drak-drak gwek, hen Yesussu de taïblïblan hap man baes tak. Hen Jesus hup de ol dawemna insa man damnak lamang nul gwek. Paulus dekam zep, men zen Yesussu daïblïblak, desa en hlilin halka. Balai desa makare gola, bosena Tiranus, zao zep hwëna mwin-mwan

enkam golëbiti gwe-gweka. Zao zep
apdekam ola ziklis gul gweka. ¹⁰
Kirekam de golëlowehe gwennak
hëndep tahunna dan-dan damank,
hëndep propinsi Asiak dena ol
dawemna insa kitak man ësaladak—
sap Yahudi zi, hen sap Yunani
zi. Skewa Bak mo walasna kim sap
dowalsa de golëalsa sonen hap ëalp
gwekke: ¹¹ Alap sërkam de owas-
owassa Paulus mo taha san de aren
zankam gol gwizimki. ¹² Da so
gwen kaenna ahaksa kaen hak maena,
Paulus kim desa sap'nen towanblanda
gweka, desa kim zi sang-sangnak de
lonebla inen hap kap dahal gwek,
dekam zep ëdawem gwe-gwek. Hen

dowal mo tilblin maena, dekam zep
dowala in wet so gwe-gwek.¹³
Hwëna Yesussu de taïbliëlan srëm
Yahudi zini dekam zep sap hen
dowal-dowalsa de Bian Yesus mo
bosekam golëalsa sone gwen hap ëalp
gwe-gwek. Zen man dowal-dowala
insa anakan nenbirida gwek, “Paulus
men zëno bosekam tonbirida
gwe'arake, Yesus, zëno bosekamë
emsa enbla'an: Em zini an kon wet
son.”¹⁴ Men zen kirekam ëgwë
gwe'ak, zen Yahudi zi mo aha mam
nik mo walas tuju enkam. Mam zini
in mo bosena Skewa Bak. Zen hen
Yerusalemk de Alap mo golak de syal
ta gwen zi mo aha mamna.¹⁵

Hwëna dowal de tilblin zisi zep ahanaka etan nakasibli'ak, hwëna zëbon de dowala in man ding gulzimki, “Ëe Yesus ne Paulus neka kië tame oso'an. Hwëna em an enda korena?” ¹⁶ Zini men desa tilblika hetyak gwesik kinzinkam zep tahyo zaka, zao zep tangolebirki, hëndep man irkare tabirki. Dekam zep gola in kon irkan wei-wei naban heya-hya gwek. ¹⁷ Efesusk de lowehe gwen wenya kim ësak, sap Yahudi zi, sap hen Yunani zi, dekam tangan zep dawemkam äairik. Dekam Bian Yesus mo bosena man tangan blikip neisibik. ¹⁸ Men zen Yesussu daibli'ak, dekam zep tame nuk, “O

ëe namaë ol karekna lam gul gwe'an.
Ëe anik kira-kla gwek.” Dekam zep zi
beya mo nwenak zëre mae mo karek-
karekna ëkira-kla gwek. ¹⁹ Hen
beyana men zen ol kareksa syal nei
gwibik, dekam zep ol karek nabare ol
tatakna kap da halzak. Zao zep
tingare zi mo nwenak tru dasik. Ol
tatakna insa kap da halzak, te-alakam
de lirak tabinkim, dua meliarak maka
hatak. ²⁰ Kirekam zep ki hëndep
Bian hap de ol dawemna insa esek
nul haladak, hen sosonna Alap mam
gul gwizimki.Ëna Efesusk de zini
kim ëilman gwekke: ²¹ Hyanak kim
Paulus Yerusalem san de song gwen
hap kalang gweka, zen man enlala

gweka, “Makedonia hen Akaya mo lang san asa amjanbir.” Man gu gweka, “Yerusalem kon asa Roma san dep song gwer.”²² Ki zep zëre mo taha tri soblan zi darena, Timotius ne Erastus neka guzimki, “Ëe an kim Asiak awe nama gwë'an, em Makedonia san em song ën— zëwe de Kristen zisi de mas eibirida gwen hap.” Ki zep hëndep song ëka.²³ In kim lwa se'ak, dekam zep zini men zen Yesus hup de ol dawem san de ang tan hap baes tak Efesusk ëilman gwek.²⁴ Sap zëwe de zini yang gulsun we dowal bosena Artimi'i betek nei gwibirin. Efesusk zëbe hap de gol yala hen ki. Zao de zini

Artimis mo nwe-masekam dowal bete-teksa yang da gwibirin, hen gol bete-teksa syal nēblanda gwenan—zao de dowal betekna insa zaun ta gwibin hip. Men zen desa syal nēblanda gwenan, te-alana mamkam nulin gwenan. - Perak nakon de yang ta gwibin syala iwe de aha mamna, bosenā Demitrius. ²⁵ Zen dekam zep men zen kire-kirena dowala in hap syal nēblanda gwenan, desa tagam gulsuku. Zao zep gubiridaka, “Wal bose wal, Artimis Bak hap de syala an nen dwan dekon am te-alana mamkam ulin gwenan. ²⁶ Hwēna angkam, ena hen mese asalblak hen hla lak—zi bosenā Paulussu. Zen man

tawa ta gwibi'ira, 'Zi mo yang tabin alapna, zen eiwa de alapsa hom.' Hëndep kirekam de tawa ta gwibinkim, nëbon mae onakon mes mamkam hlilin halka. Awe de en naka hom kirekam hlil in'ira, hwëna tîngare Asia mo langnak denaka. ²⁷

Zen de kirekam kitak sul sone'anka, nëno mae mo syala an dekam sa gutu gwer. Dekam hen Artimis Bak mo gol yawala ansa anakan sa enlala nëblal, 'An boton alap mo gol.' Hwëna angkam sap teipsin alapna Artimi'i man betek nei gwibi'in— tîngare Asia mo langnak de zini hen tîngare okamanak de zi niye. Hwëna zini in mo tawa tabin nikon, zëno bose

dawemsa kim karek gu'ura.”²⁸
Kirekam de torannak kim sane da'ak,
dekam zep sërkam ëjal gwek. Dekam
zep ol mamkam ëtaken gwe'ak,
“Nëno mae mo alapna Artimis zen
teipsin tanganna!”²⁹ Dekam zep
hëndep ëna iwe de zini kitak ëilman
gwek. Gayus ne Aristarkus neka
dekam zep balk nosok— men zen
Makedonia kon Paulussu ang ëbla
zakaye. Ki zep hëndep ëna iwe de
tagal gwe-gwen gol yawal san dep
apdekam hlu-hluk gwenkam il
nosohak.³⁰ Paulus zi tra mo nwenak
de tonbiridan hap sap dwam
gwe'anka, hwëna Yesussu de
taïblïblan wenyik jalse në gwebla'ak,

“Bahem! Emsa sa zë dal.” 31

Langna iwe de teipsin-teipsin zini, ahakon mes Paulus hun nërdokot gwek. In zep hen nen soneblak, “Ëe ama emsa en sonebla'an: Em bahem ëtagal gwe-gwen gola iwe hatan.” 32

Ahakon tame gun srëmkam ol ëkwahen san enkam hlu-hluk gwe-gwe'anzak. Ahakon aha jal hël gin hip ënop-nop gwe'ak, hen eiha nakon aha jal hël gin hip ënop-nop gwe'ak. Hëndep zi beyana in zao hom zënaka tame nuk, “Ëe an kire habë tagam gwer.” 33 Yahudi zini man zë hen ëdurum gwe hezak. Zen dekam zep zëno mae mo mamna Aleksander Baksa ngein sin nëblak. Dekam zep zi

tra ngirin nikon ahakore nik daken gwebla'ak. San ha anakan mes yap daken gwebla'ak, “Emki anakan gubiridan, ‘Bahem Yahudi zini asa jal gwibiridan. Diki Paulussu em karektan— händep zëbon de ang ta gwen wenya ban!’” Dekam zep sap tahakam de balk tasin hip akabiridaka. ³⁴ Hwëna zen hom ola gubiridaka, sap zëwe de zini mes anakan tame da'ak, “An Artimi'i de betek gwibin zisi hom. An Yahudi wal!” Dekam zep apde ennak ol mamkam ëtaken gwe'ak, “Nëno mae mo alapna Artimis, zen teipsin tanganna! Nëno mae mo alapna Artimis zen teipsin tanganna!”

Kirekam de ëtaken gwennak hëndep yakla nwena dan-dan damank.³⁵ Ëna iwe de teipsinni ahana dekam zep luweka, ki zep tahakam dekam de balk tasin hip akabiridaka. Ki zep zë gubiridaka, “Efesusk de zi, em ba habe kirekam ëena tal? Sap tingare okamanak de zini mes anakan tame nuk, ‘Efesusk de zini, zen teipsin alapna Artimi'i zao gol yawalak kara nul gwenan— Artimis mo nwe-mase nabare kasona men zao ngli nakon zan zakye.’³⁶ Kirekam dena zini bëjen anakan gulsun, ‘In boton.’ Zep kirekam de lwanna, em ba habe ëilman gwe song gwer? Zep bahem banakare maena jala ban syal gwibin.

³⁷ Zini an em waba tol habe balk oso halzal. Zen hom nēno mae mo alap mo golak banakare maena sowēkam olka, hen hom mae lamang ulki. ³⁸ Demetrius Bak de syal bose zeban zisi jal gwibiridanna, zen kiresa de tap gun hup de zini kike—mensa Romak de teipsinni nēbe mae hap dam tasibir-zimki, zēno mae mo nwenak de taken-taken gwibirida gwen hapye. Zen zao emaka olsong gwe'an. ³⁹ Aha jal mae de nama lwazimdinni, zen diki nēno mae mo nolik de nēsa tagam gunkum bap—zao de tap gulsun hupye. ⁴⁰ Sap an zen ki namen jower, jana nabare zini maka nēsa anakare hap karek dabi'in,

‘Em ba habe kirekam eïlman gwer?’
Hwëna zen de nësa
takensibiridankam, molye anakan
ding ulinam, ‘Eë kire habë eïlman
gwer.’” 41 Kirekam kim
tonbiridaka, ki zep sekwak gwen hap
gubiridaka. Dekam zep hëndep
sekwak gwek.

1. * *19:2 Kis 2:38, Rom 8:9*

2. + “*Dua meliarak*” awe, *Lukas man
ale gulku “lima-pulu ribu
perakkam de te-ala kaso”kam.
Aha-ere perakkam de te-ala kasona
dekam, zen mae mo kim: Aha-ere zi
mo gaji aha-ere yakla blalkam de
syal gwenna.*

3.+ *Mae hap dekon te-alana mamkam nulin gwek, sap zini man zëbon mae onakon dowal betetekna insa hëndep gol zeban zëre mae mo golak de lonen hap kap da gwek. Sap zen man we dowala insa blikip neisik gwibik, hen man tim nul gwek, “Desa de ëre mo golak lonenkam, ëe asa dawemsa hlaul gwer.”*

20 Paulus kim Makedoniak hen Akayak de Kristen zini amjanbirkike:**20**¹ In kim ëilman gwesik, Paulus dekam zep Yesussu de taïblïblan wenyaka tagal gulsuku. Zao zep aumwa hap de ol zim-zimni golzimki. Zëna dekam zep Makedonia mo lang san dep song gweka.² Holokam zep Makedonia mo lang san tën daka— zëna men desan Alap mo ol dawemkam tawa tabirida gwekake. Zen etan desan ol zim-zimkim Kristen zisi tatete tabirida gweka, hëndep Korintus mo langna Akayak hataka. Langna in aha bosena Yunani.³ Zao dan-ahare benkam gwëka. Siria mo lang san de

bulkum song gwen hap kim hohle
gwe'anka, ki zep hwëna nenbla'ak,
“Yahudi zini man emsa tan hap ora
nakon dil gibli'an.” Dekam zep enlala
gweka, “Tanakam asa etan
Makedonia san dep lwahal.” 4
Hwëna dekam zini mes jemat-jemat
nakon tuju enkam dam dasibik— zen
de Siria hen Yerusalem san ang
gweblan hap. Ëe, Lukas, Paulus hun
zebë tanakam Makedonia san song
ëk. Tujukam de zini in, zen en
bulkum asa nangirzimk— Troask de
hwëna olëgaing gwen hap. Zëno mae
mo bosem-sena—ëna Bereya walya
Pirus mo tanena Sopater, Tesalonika
wal darena, Aristarkus hun Sekundus

hun, Derbe walya Gayus, hen
Timotius, hen Asia mo lang nakore zi
darena, Tikikus hun Trofimus hun.⁶

Yahudi mo minggu yala kim tamank,
rotisa dikim rahi srēm kam taiblin gīl
gwen hap dena, de kam zebē Pilipi
kon buluk Troas san dep ang ēk.
Bulkum de song ēna, yaklana aha-
ere taha-tap kam, ki zebē Troask
olēgaing gwēk. Zao aha-ere
minggukam zebē olēlowehēk. Paulus
kim aumwa hap Troask ol zīm-zīmni
hli yulzimkike:⁷ Minggu mo kam,
de kam zep Yesusu de taibliblan
wenya tagal gwēk— Yesu mo timsi
dikim enlala gwibin hip de rotisa
dikim twinbin hip, hen zep de anggur

hosa dikim otdebin hip. Ëe Lukas ama hen ang gwek. Paulus dekam mam blalkam tonbiridaka, hëndep zao zep ngirin tatem gwek. Sap zen man ka'an de hli yuludan hap kalang gwe'anka. ⁸ Gulk de teksonna men zaoë tagal gwek, syauk ngatanna beyana. ⁹ Gola in, zëno klibuna dahan. Aumwa hap de klibuna, zen zaoë tagal gwehak. Wal seiwiri bosena Yutekus, zen jendela tahannak nikinki. Paulus kim tonbirida tine'anka, wal seiwiri in zao zep hëndep ta guk halka. Kim kon balep gwesiki, dekam zep kon kama san dep zan tineka. Kim zë neir ine'ak, anakan zep hla da'ak, “Mes tili.” ¹⁰

Paulus kim ati gweka, zao zep nabakam bik dan tahannak glang gwebila ineka, hëndep kyang-kyang tasiki. Ki zep gubiridaka, “Bahem enlalana ödowe hanan. Zëno angna mes etan lwabla halan zala!”¹¹ Ki zep etan golësesek gweka. Zao zep Yesussu de enlala gweblan hap de rotina insa zitwenblaka, hen kire hap de anggur hona ziotdebirki. Zao kim etan ola zitonbirki, zao zep hëndep golëhleng gwek. Kaknak zep hwëna Paulus zëre hon de ang ta gwen wenya aban mae golësek gweka.¹² Zëwe de zini in ki zep wal seiwiri insa gol san dep nga-ngola ban nërsong gwek— anakare hap, “Zen

mes ngaya gwera!”Paulus kim
aumwa hap ola Efesusk de Kristen zi
mo mam-mam wenya kip hli
yulzimkike: ¹³ Ëe hen Lukas Troas
kon bulkumë Paulussu angirblik—
Asos kon de ësblan hap. Ëe mesë ola
kirekam aha-en uk, sap Paulus man
Asos san tanakam de song gwen hap
dwam gwe'anka. ¹⁴ Kimë ëna Asos
kon bulkum eirink, dekam zebë
hwëna Mitilene san dep sek gwek.
Ëna in lang tekna Lesbosnak. ¹⁵
Ka'ankam zebë kon hwëna lang tekna
Kiossa lamank. Zëno ka'ankam zebë
hwëna lang tekna Samos san dep
tablan gwe kinik. Zao de yaklanak, ki
zebë hëndep Efesus mo golek denak

de ëna Miletusk yaïng gwëk. ¹⁶
Paulus mes ki Efesu'u de talmaran
hap kalang gwëka, sap zen man
nabakam de Yerusalemk hatan hap
dwam gwëka. Sap zen man enlala
gwe'anka, “Ëë wëhë Pentakostana jap
so'ak?” In zep Asia mo lang san de
ëgweisik song gwen hap baes
gwëka. ¹⁷ Miletus kon zep Efesusk
de Kristen zi mo nol-nola gu
sonebiridaka— zen de yaïng gwezan
hap. ¹⁸ Kim yaïng gwezak, zao zep
aumwa hap de ola anakan gubiridaka,
“Aya-wal oso-wal, ena tawana: Ëë
kimë Asia mo langna awe emsa
golëlowehe gwëk, nonol hata zankam
hëndep angkam, ¹⁹ ëë Alap hon de

babu gwen zi mo kimë syal gwe-
gwek— enlala betekkam hen nwe go-
ho naban. Ëe karekna mam nakaë
goltowe gwek— Yahudi zini kim sap
tan hap asa dil gik gweblak. Hwëna
ëe homë kim golzausuk. ²⁰ Ena
tawana: Ëe anakan de titik gwibin
enlala naban homë emsa tawa ta
gwibik, ‘Ansa babë tawa tabin. Aha
zi sa husus neibir.’ Hwëna ëe mensa
ena dwam ei gwibik, Kristus hon
dikim ëtal gwesin hip dena, ëe desa
sul sonenkamë zi tra mo inik emsa
tawa ta gwibik— hen gol-gol san. ²¹
Sap Yahudi zi, sap Yunani zi, ëe
damnakë tonbirida gwek— zen dikim
ëhalen hap, hen Alap osan dep dikim

Iwanda halzan hap, hen zen dikim
Bian Yesussu taïbliëlan hap.²²
“Hwëna angkam, Alap mo Enhona
man asa titi ta'ara— ëe dikim
Yerusalem san song gwen hap. Hen
ëe homë tame gu'un, ‘Basa wëhë zë
goltowe'ak?’²³ Hwëna Alap mo
Enhona aha-en mes ap anakan
goltrëblaka, ‘Ëna men zëwe em hata
gwe'anka, zao bwinak sa emsa se
dyain gwer, hen kareksa esa zë
goltowe gwera.’²⁴ Hwëna ëe ëre
mo gwënsa de langa gulsun hup
homë enlala gwe'an. Hwëna diki abe
hap insa Bian Yesus syala we yul
soneblakake, desa de sul sonen habë
tangan dwam gwe'an. Ano syala in

zen: Tïngare zisi de tïti ta gwibin hip,
zen dikim Alap mo kwasang hap de
ol dawem san ang ta gwen hap
denaye.²⁵ “Angkam ëe tawana: Ëe
men desaë Alap mo irik gin hip dena
emsa tonbirida gwek, em molye etan
asa hla lak.²⁶ In zebë emsa
gubirida'an: Alap molya eno mae mo
kala abe hap ngëro gulbluka.²⁷ Sap
ëe homë ëre mo tawa tabinni wet
gulsuk gwek— em dikim asa husus
gweblan srëm hap. Ëe hwëna Alap
mo dwam gwibin en san dena kimë
sowe henkam emsa tawa ta gwibik.

²⁸ Dawem enkam enaka kara la
gwibik— tatete enkam eka ëzauk
gwek. Sap Alap mo Enhona mes

emsa dam tasibirki— dekam de Yesussu de taïblïblan wenya insa taïzi gwibin hipye. Zep desa dawem enkam kara la gwibik. Em in men kiye— zahosa de kara ta gwibin zini. Eno mae mo zahona in, zen Alap mo hlïl irin wenya— men desa Tane Zem Yesus mo kalkam lup gul inkike. - 29

Ëe tawana: Ano tim bwanak tësen lwa jal-jala sa bitï gwezal— eno mae mo zahona insa de tamerazan hapye.

30 Ere mae onakon sa hen ëjower— dekam de eiwa de ol aïsili insa menman gun hup de ziniye, dekam de hwëna zisi zëre mae mo bosesa dikim mam gun hup hlïl inhal gwen hap.

31 Zen in zep terya-tyakam lowehe

gwek. Emki ëenlala gwe-gwen: Ëe dan-ahare tahunkamë nwe go-ho naban emsa titi tabir tine gwek–yaklam denaban kam denaban.³²

“Angkam ëe Alap zëre mo tahanakë emsa tapbla gulun! Alap zëre mo kwasang-kwasang hap de ol dawemna in, zen desa en em enlala gwe-gwibin. Desan de ang ta gwenkam zen dekam esa ëtatete gwer, hen dekam esa ulin– Alap mensa tingare lalak wenya nëbe mae hap hamal gulzimkiye.³³ Ëe homë zi mo kire-kire dawemna hole-hle gwe-gwibik– sap te-ala, sap hen pakean maekam denaye.³⁴ Ena tawana: Ëe ëre mo tahakamë ëre mo

tahalha hap syal gwe-gwek— hen abon
de ang ta gwen wenyik mo tahalha
hapye. ³⁵ Tingare ano syala in, zen
ërak makanë ebe mae hap ënaka
anakan drëne gwizimk, ‘A kirekam
nen soson srëm zisi mas gwibirida
gwen.’ Sap ëe Bian Yesus mo olsaë
anakan enlala gwe-gwibik, ‘Isrip-sri
gwibin tanganna, em em zi hip gol
gwizimdin. Zen de ebe hap gol
gweblankam, zen isrip-sri gwibin
tangan naka hom.’” - ³⁶ Kim
tonsubiridaka, ki zep boklena
golëkom taka, ki zep Alapsa zigu
soneblaka. ³⁷ Aumwa hap sërkam
zep go naban babang da gwe'ak. ³⁸
Zen mae hap gona dablak: Sap zen

man gubiridaka, “Em molye etan asa hla lak.” Hëndep ki zep bul sun dep zon dak.

1. * **20:28** *1Tim 4:16, 1Ptr 5:2-4*

2. + *Yesus mo ola in aha bukunak hom ale nuk. Hwëna enlalana man Matius 10:8b naban engka en apde në'an. Ahaksa san ha Lukas 14:12-14sa enlala gwibirki?*

21 Paulus kim Yerusalem san dep song gwekake:**21**¹ Ëe kimë Paulus mae han eire tangan naka ënaka lapblal-birinhak, ëe dekam zebë bulkum dam-dam enkam lang tekna Kos san dep sek gwek. Ka'ankam zebë hwëna lang tekna Rodosk yaing gwek, dekon zebë etan bulu inkam ëna Patara san dep sek gwek.² Zao zebë hwëna langna Penisia san dep de bulu oltowek. Ëe zao zebë hwëna sesek gwesek. Dekon kimë sek gwek,³ dekam zebë irgwa taha san dekam lang tekna Sipru'u hla la-in guk kinik. Ëe dekam zebë Siria san dep taman gwek. Hwëna ëna Tiruskë atiti gwek, sap bulu in zaoë ang tak, zëwe dep de

kire-kirena hen man— desa de zë
teiswesik gik kinin hap. ⁴ Ëna zëwe
de Yesussu taïblïblan zi niban kimë
olëgaïng gwëk, dekam zebë deban
mae aha-ere minggukam zëwe
lowehëk. Zen dekam zep Alap mo
Enho mo sostonkam hamal hap de ola
Paulus hup ayang nulblik,
“Yerusalem san bahem song gwen.”

⁵ Hwëna dekon de etan sek gwen
hap denak kim hatak, ki zebë kon
hëndep sek gwëk. Tïngare zao de
Yesussu taïblïblan wenya hëndep we
wal walas zëban bul sun dep asa ap
nul sonendak. Dekam zebë hi alpna
aumwa hap boklena kom lak, dekon
zebë Biansa en soneblak. ⁶ Aumwa

hap kimë zë ënaka babang labik, ëe ki zebë hëndep buluk sesek gwesek. Zen hen dekam zep gol san dep lwan dahak.⁷ Ëe kimë dekon sek gwek, dekam zebë ëna Tolemis yaïng gwek. Zao kimë Yesusu de taïbliplan wenya ban ënaka tame labik, ki zep asa gol san dep kwang nulidahak. Orapna aha-en zebë zë truwek.⁸ Ka'ankam kimë kon sek gwek, dekam zebë Kaesareak yaïng gwek. Zao Pilipus mo golak zebë lowehék. Pilipus in, zen Yesus hup de ol dawemsa de tawa ta gwibin zi. Zen ahana— Yerusalemk mensa tuju enkam Kristen zi mo tahasa de trï so gwizimdin hip dam dasibikke. -⁹

Wenam sei-siwir zem dan-nër dan-nërkam. Hwëna Alap mo Enhona mes zëbe mae hap sosonna golzimki–hamal hap de olsa dikim ayang gul gwizimdin hip denaye.¹⁰ Zao kimë lowe he'ak, ki zep Yerusalem mo lang nakon zini hata zaka, bosena Agabus. Zëbe hap hen Alap mo Enhona mes sosonna golblaka–hamal hap de olsa dikim ayang gul gwizimdin hip dena.

-¹¹ Zen ki zep Paulus hun asa golek de so zaka, ki zep Paulus mo takna golka, dekam zep zëre mo taha-tanana tahalebirki. Ki zep asa gubiridaka, “Alap mo Enhona man gunda, ‘Tak bina ansa kirekam sa Yerusalemk de Yahudi zini dahaler, ki

sa Yahudi srëm zi hip tapbla dazim.””¹² Kirekam kimë asalblak, ëe ki zebë zëwe de zi niban Paulussu en gwebla'ak, “Bahem Yerusalem san song gwen.”¹³ Hwëna zen man asa ding gulzimki, “Em ba habe nwe gohokam ano enlalana ap dowe hanan labla'an? Ëe tahalen en hap homë hohle gwe'an, hwëna Bian Yesus mo bose hap de Yerusalemk tin hibë hen hohle gwe'an.”¹⁴ Ëe kimë anakan tame uk, “Nen molye zëno enlalana wet yasiblik,” dekam zebë ëguk, “Dikire Bian Alap mo dwam gwibin sin lwak.”¹⁵ Ki zebë ëototo gwek, hëndep ki zebë Yerusalem san sek

gwek. ¹⁶ Kaesarea kore Kristen zini hen man asa ang neibiridak, händep Manason mo golak yaing gwek— men zëbon de lowehen hap ëkalang gwekke. Manason in Siprus wal. Zen men zen nonol tanganna Yesussu daïblïblakke, zëno mae mo ahana. Paulus kim Yakobus osan dep song gwekake: ¹⁷ Yerusalemk kimë yaing gwek, zëwe Yesussu de taïblïblan zini dawemkam asa lup nulink. ¹⁸ Ka'ankam ki zep Paulus asa Yakobus osan dep golësek gweka. - Zëwe dekam mes hen Kristen zi mo nol-nola tagal gwesik. ¹⁹ Zëwe kim Paulus dawemkam golëgaing gweka, dekam zep kitak aïsïl gwibiridaka—

mensa Yahudi srëm zi mo lang san de
tën dannak Alap zëno syala soson gul
gweblakaye.²⁰ Kim ësane gwe'ak,
dekam zep Alap mo bosena teip
nulsuk gwebla'ak. Ki zep Paulussu
nenblak, “Aya Bak, ena mese tame
gulku: Yahudi zini hen mes ribu-
ribukam Yesussu daïblïblak, hen zen
nama Musa mo titi tabin ol san enlala
zon tasïnkim ang ta gwe'an.²¹

Hwëna angkam zen mes boton ola
anakan ësak, ‘Paulus zen Yahudi zini,
men zen Yahudi srëm zi mo lang san
lowe henda gwe'an, desa anakan tawa
ta gwibi'ira, “Musa mo titi tabin olsa
emki tapbla gun.”’ Hen anakan mes
eno tawa tabinni ësak, ‘Walas tane-ne

mo to mipna bahem blom tasik gwibin, hen Yahudi mo ëpba lowe hensa emki baes gwibin.’ ²² Zep nen banakan esa ebe hap dena syal eibir? Sap zen sa anakan ësal, ‘Paulus angkam mes hata zala.’ ²³ Ano mae mo ol san emki ang gwen— zëno mae mo enlalasa dikim së ta sonezimdin hipye. Abon mae onakon zini dan-nër dan-nërkam. Zen mes ki Alapsa anakan nen gubluk, ‘Ëe kirekam de syalsaë eno bose hap o'an.’ Syala desa zen hen mes su nul sonek. ²⁴ Emki deban mae Alap mo gol san golësek gwen. Ere mo te-alakam emki desa hen mas gwibiridan. Zao Alap mo golak emki te-alana insa ing ta

sonen— Alap hap de syal sul sonen hap de te-alana insaye, ere hap hen zëbe mae hap. Kire hwëna emsa hokam hlë dabiridak, - ki nola zitalansibir. Zen dekam sa tingare zini anakan emsa tame dal, ‘In man ki ahap nëblak. Paulus an nama Musa mo titi tabin ol san ang gwe-gwenda.’

25 Hwëna ena tawana: Nen mese Yahudi srëm Kristen zi hip suratna ale ulzimk— dekam deyang tabin dowal hap de otweran blom tabir-zimdinsi baes tan hap denaye,hen otweran kal otdebinsi,hen hole naka de blwap-blwap tan tweran ninsi de twin gwibinsi,hen kahalo-kahalosa.”

-26 Ka'ankam ki zep Paulus Alap mo

gol san golësek gweka, dekam zep Alap mo golak de syal gwe-gwen zi ahanik hokam hlë tabiridaka. Ki zep zao ahakore zëwe de syal tan zisi gubiridaka, “Ano mae mo Alapsa de golek de tan hap de mingguna yaklana dekam sa tap gwer. Dekam asa otweranna zilup gul halzal– em de Alap hap desa tru ta seblan hapye.” -Paulussu kim Alap mo golak balk dakke:²⁷ Mingguna in mo yaklana kim tap gwen hap golek de gwe'ak, dekam zep Asia kore Yahudi zi Paulussu Alap mo golak hla da'ak. Zen zep zë hëndep irik dasizik, hen tingare zi trana in mo enlalasa anakare olkam ben dyasizimk, ²⁸

“Israelk de zi, zini ansa nen karek tan! Zini an zen tingare lang san anakan yasik tabirida gwenda, ‘Musa mo titi tabin ol san bahem ang tan. Yahudi zi mo lowe henna zen karekna, hen Yerusalemk de Alap mo gola in waba hap.’ Zen hen mes Alap mo gol dawemna ansa kun gulku—Yahudi srëm Yunani kore zini kim golëbiti gwe zakake.”²⁹ Zen kun gun hup dena in mae hap ki eguk: Sap zen mes zën hla dak—Efesus walya Trofimus Bak han de ëna iwe lë naserannak. Zep kil dik, “Zen mes Alap mo golak awe zertil zika.” Hwëna sap hom.³⁰ Dekam zep hëndep Yerusalemk de zini kitak

ëilman gwe song gwek. Zini dekam zep beyakam ëhlu-hluk gwezak. Dekam zep hëndep Paulussu Alap mo gola in kon il dihak. Liliänni ki zep nasohlasik. ⁻³¹ Tan hap kim sap nëmë'ak, ki zep hwëna ola nabakam Roma mo jana nabare zi mo mamnak anakan nol hatak, “Tingare ëna awe de zini man ëilman gwe'an!” ³² Dekam zep nabakam zëre mo irgwa taha nakore naban golëhlu-hluk gwezaka— ahakon bose nabarena, hen sap kire srëm wenya ban. Zi trana in kim hla nulida guk, dekam zep Paulussu tangolenna nërzausuk. ³³ Jana nabare nik mo mamna in dekam zep zëre mo jana nabare zini insa

gubiridaka— Paulussu de besi dokotkam eihya-taha eihya-tahakam darak tablan hap. Ki zep hwëna zini insa takensibiridaka, “Zini an nara? Banakan karek gwera?”³⁴ Zi trana in hwëna ahakon srën jal olkam ding nulblik. Ahakon hen srën ding nulblik. Sap kirekam de ëilman gwennak bëjen eiwa dena dam gulsun, in zep jana nabare zini in mo mamna Paulussu de zëre mae mo gol san zerhan hap gubiridaka.³⁵ Tembokkam de blaberak kim nërhatatak, zao zep men zen tan hap soson nëbla'ak deban mae ëngiltitik gwe'ak, hëndep zao zep tan hap alp dasi'ik. Hwëna jana nabare zini in zep

gulk kon nabakam neir inehak. ³⁶ Zi trana in zen sap tan hap dëra nëbla ha'anzak, dekam zep ënop-nop gwe se'ak, “In em tan! Bahem zë lam tan!” Paulus kim zi trana insa tonbiridakake: ³⁷ Gol mwanak de zertin hip kim nërgolek de gwe'ak, Paulus ki zep mam zini insa Yunani olkam gubluka, “Ëe wëhë eban ola lon'ak?” Ki zep ding gulbluka, “Em hare Yunani ola tawa nakake! ³⁸ Em san ki Mesir walya insa hom yap?—men zen nër hom golëilman gwenkam empat ribukam de zini sasa lang san dep golëheya-hya gwekake.” ³⁹ Ki zep ding gulbluka, “Ëe sap Yahudi wal. Hwëna ano

auyan-azana ë yala Tarsus sun al tak. Zep ëe hen Roma mo propinsina Kilikia wal. Ëe wëhë ëre kore naka tonbirida'ak?"⁴⁰ Ki zep ding gulbluka, "Sap esa." Paulus ki zep tembokkam de blabera in kon dekam de balk tasin hip tahakam akabiridaka, ki zep hwëna Ibrani olkam tonbiridaka,

1. * **21:8** *Kis 6:5, 8:5*

2. * **21:10** *Kis 11:28*

3. + *Yakobus in, zen Yesus mo oso. Zen Yerusalemk Kristen zisi nol gwibiridaka.*

4. + *Yahudi zini hen ki su tabiridan makan Alap mo golak syal nei*

*gwibik– dekam de Alap mo nwenak
ëngan gwehen hap. (Bil 6:13-21)*

5. * **21:25** *Kis 15:29*

6. * **21:26** *1Kor 9:20*

7. + *Anakare enlala naban mes yap
nasohlasik, “Paulus mo kal de
desan bles-bles gwenkam, ki sa
gola an kun gwer.”*

22 22¹ “Aya-wal oso-wal, hen bi-walkam dena, ëe anik emsa ëre mo timsi dikim golsriwen hap denaka tonbiridak.”² Zen kim anakan sane da'ak, “Zen nëre mae mo olkam am nësa tonbirida'ara,” dekam zep tangan balk tasik. Zao zep tonbiridaka,³ “Ëe an Yahudi wal. Asa anyan Kilikia mo langna Tarsusk jaha gwek. Hwëna ëe aweë mam gwek. Ëe zebë Farisi walya Gamaliel Bak hon tawa gwek—kire enkam de nëno mae mo auyan-aza mo titi tabin ol san ang gwe-gwen hap denaye. Ëe hen ama dawem tangankam de Alapsa betek gweblan hap alp gwe-gwek— ena in kirekam hen angkam lowehe gwe'anke.”⁴

Yesus hup de tawa tabin sin men zen ang ta gwek, ëe zebë desa karek ta gwibik, hen bwinak sesek gulin gwek— sap we, sap zi. Hen ahakon tameran habë golëgu gwek. ⁵ Alap mo golak de teipsinni hen tingare Yahudi mo teipsin sinodenak dena, debarenak maka emsa nenbirida'an, 'In eiwa. Hom boton gwe'ara.' Sap zen zen abe hap suratna nolblak— desa de Damsik mo but srëm golak de mam-mam wenya kip goltreizimdin hipye. Zen sap dekam de Yesussu de taïblïblan zisi an san dep tahyo halzan hap— awe de hwëna karek tabin hip. ⁶ “Yakla bolak denaban kimë Damsik golek de gwe'ak, mumuk

ennak zep ngli nakore sërkam de
ngatanna asa wale tazak. ⁷ Dekam
zebë kamanak zank. Dekon zebë ola
salsek, ‘Saulus, Saulus, em ba habe
Asa karek ta gwe'ara?’ ⁸ “Ki zebë
ding guk, ‘Bian, em nara?’“Dekam
zep ano ola insa ding gulku, ‘Èe an
Nazaret walya Yesus— insa em karek
ta gwe'arake.’ ⁹ Mensaë golëtë'ak,
zen ngatan enna insa man hla nuk.
Hwëna ola in desa asa tonbla'anka,
zen hom anakan tame nuk, ‘Kirekam
tonblala.’ ¹⁰ “Ki zebë taken seblak,
‘Bian, èe basa asa syal gwibir?’“Ki
zep asa ding gulbluka, ‘Em luwen, ki
hëndep Damsik hatana. Zen zao asa
emsa gublul— syala mensaë ep wei

yul sonebla'anye.’¹¹ “Dekon zep asa Damsik sin dep irik da song gwek, sap ano nwena mes dawemkam de ngatanna in hap dimin nek.¹² Zini bosenä Ananias zen zep asa duwebla zaka. Zini in enho zon tasiblinkam Musa mo titi tabin ol san ang gwegweka, hen tingare Damsik de Yahudi zini man blikip neisik gweblak.¹³ Zen ano alp nakon zau'un zaka, dekon zep asa gubluka, ‘Ano oso Saulus, emki etan kara gwen!’ Händep ki zebë zini insa hla tak.¹⁴ “Ki zep asa gubluka, ‘Nëno mae mo auyan-aza mo Alapna mes emsa dam tasiki—dekam de zëno dwam gwibin sin denaka tawa gwibin hip, hen dekam

de zëre mo zer sonen lalak Zini insa hla tan hap, hen zëno ol-gunsu de salblan hapye. ¹⁵ Mensa ena oranak hlaul zuka hen sane gweka, desa esa tîngare zi hip golzim halada gwera.

¹⁶ Zep angkam em basae etan eissibi'ira? Em luwen. Ëe asa emsa baptis tal, hen em kime Alapsa Yesus mo bosekam abe ta'anaka, Zen dekam sa eno karek-karekna ep ngan gulsublula.' ¹⁷ “Dekon kimë etan an san dep lwa halzak, dekam kimë Alap mo gola kon gu sonebla'ak, dekam zep ano nwena ap lirisin nëblak. ¹⁸

Bian Yesussuë hla tak. Man asa gubluka, ‘Nabakam! Angkam hëndep Yerusalemsa hli ta. Sap awe de Asa

taïbliëlan srëm zini an molya eno abe hap de äisili dokwak nuk.’¹⁹ “Ki zebë ding gulbluk, ‘Bian, awe de zini an mes-am asa tawa nëblak: Ëë ama but srëm gol-gol san song gwe-gwek—dekam de Emsa de taïbliëlan zisi tangole gwibin hip, hen bwi san dep tahyohal gwen hap.’²⁰ Hen Stepanu'u kim ere mo bose hap de jal hap dak, ëë hen dekam ama anakan ola mas guk, “Em ema sam lanan.” Hen men zen da'ak, zëno mae mo tahan bajuna ëyë teirensizim'ik. Zep Bian, Emsa de taïbliëlan srëm wenya sa ano ola dokwak nul.’²¹ “Ki zep Bian asa ding gulbluka, ‘Molya. Em song gwen. Sap Ëyë emsa Yahudi

srëm zi mo lang san dep zer sone'an—
zëwe de zisi de tawa tabir song gwen
hap.””²²

Nongka sap dawemkam
sane da'ak, hwëna anakan kim guku,
“Yahudi srëm zisi ekakim tawa tabir
song gwe,” dekam zep ol alhapkam
ëgu inek, “Zini an okamana an kon
emki jek-jak tan! Zen de gwën hap
hom dakasti'ira!”²³

In kim ol nop-
nopkam ëgu anek, dekam zep hëndep
zëre mae mo tahan bajuna dalwesi'ik—
kasokam dikim i tıblan hap. Ahakon
sonsa gulk sun yal dase gwebbla'ak.

²⁴ Dekam zep jana nabare zi mo
mamna in Paulussu de zëre mae mo
gol mwa san zertin hip gubiridaka—
zao de dawemkam tangolen naban

taken-taken gweblan hap, mae hap, “Zen ba hap kire tangankam emsa jal nēbla'an?”²⁵ Hwēna kim kire naka de tangolen hap dahale'ak, Paulus dekam zep Yunani olkam jana nabare zi mo mamna in mo irgwa taha nakore naka takensiblika, “San ha dawemna?— em de Roma mo irik ginnik de zisi takensiblin srēm kam tangolen naye.”²⁶ Kirekam kim salblaka, dekam zep mam zem insa gublu hanaka, “Em basae go'ara? Zini an Roma mo irik gin nikore nakake.”²⁷ Mam zem in ki zep song gwe zaka, zao zep takensibli zaka, “Emki asa gublun: Em san ha eiwa Roma mo irik gin nikorena?” Ki zep

ding gulbluka, “In eiwa.”²⁸ Dekam ki zep etan ding gulbluka, “Em an sap Roma mo irik ginnik de zisi hom yap. Hwëna Roma mo irik ginnik de syal ta gwen zi hip mes yabe te-alasa mamkam golzimki— dekam de Roma mo irik ginnik de tin hip de suratsa ebe hap golblan hap.” Paulus ki zep hwëna ding gulbluka, “Kirekam hom. Ano bian swena hen Roma mo irik ginnik denakake.”²⁹ Men zen sap taken-taken gweblan hap golek de da'anzak, dekam zep nabakam sekwak gwëk. Hen mam zini in zëna dekam zep airi'anka, sap zen mes gubiridaka— Roma mo irik ginnik de zisi de totoresa tahalen hap. Paulussu

kim Yahudi mo teipsin sinodenak
nërtrëkke:³⁰ Ka'ankam ki zep jana
nabare zi mo mamna in dekam de
anakan tawa gweblan hap dwam
gwe'anka, “Yahudi zini in ba hap
Paulussu de tan hap asas nëbla'an?”
Dekam zep gubiridaka— Alap mo
golak de syal tan zi mo mam-mamna
hen Yahudi zi mo teipsin sinodenak
denaka de tagal gulsun hup— zen de
hwëna taken-taken gweblan hap.
Desan dep zep Paulussu tahalen srëm
naka zerhal zaka.

1. + *Roma mo teipsin tangan zini
dekam mes anakan jalse
gwibiridaka, “Roma mo irik ginnik*

de zisi bahem totoresa tahalen.”
Yahudisa sap dekam Roma hen irik
nik, hwëna desa man anakan
enlala neibirida gwek, “Zen hom
eiwa tangankam Roma mo irik
ginnik bitì gwe'an.” Zep Yahudi
walsya sap de totoresa tahalen hen
tangolen.

23 23¹ Paulus ki zep teipsin sinodenak dena insa karatda tabirki, ki zep gubiridaka, “Aya-wal oso-wal, ëe enho kles gwesin srëmkamë Alap mo dwam gwibin sin syal gwe-gwek—hëndep namen de yaklana awe.”²

Alap mo golak de teipsin zini Ananias Bak kim kirekam de torannak salblaka, dekam zep Paulus mo alp nakon men zen ëzau'uk desa mip naka de lwa soblan hap gubiridaka. Dekam zep ahanik mipna lwa soblaka. -³

Paulus ki zep gubluka, “Alap sa hen emsa mip naka lwa tala! Zi mo nwenak em dawemna, hwëna eno enhona karekna. Em insa iwe nikin'ira— ano

kareksa de dekon anakan teibin hip,
'Zen kirekam mo Musa mo titi tabin
olsa gulmunku,' hwëna ena hen ema
gulmun nura— asa de karek gwen
srëmnak lek tyan hap insa
gubiridandaye.”⁴ Men zen zëno alp
nakon ëzau'uk, ki zep ding nulblik,
“Em in Alap mo golak de teipsin zisie
lamang ta'ara!”⁵ Paulus ki zep ding
gulzimki, “Aya-wal oso-wal, ëe homë
anakan tame tal, 'Zen zen— Alap mo
golak de teipsin niye.' Sap Alap mo
olak Musa man titi tabirki, 'Ere mae
mo teipsin-teipsinni bahem lamang ta
gwibin.’” -⁶ Paulus kim zë anakan
tame tabirki, “An ahakon Farisi hon
de bitï gwen zi, hen ahakon Saduki

hon de bitı gwen zi,” dekam zep ol mamkam gubiridaka, “Aya-wal oso-wal, ee an hen Farisi wal. Ano bianna hen Farisi wal. Asa an mae habe namen taken-taken ebla'an: Sap ee ama anakan taiblik, ‘Zini tin nikon ngaya gwenkam.’”⁷ Kirekam kim nasalblak, ki zep ze zen eol gwe'ak. Dekam zep ekles gwek. Farisi srän tewehak, Saduki hen srän tewehak.

⁸ Zen mae hap ekles gwek: Sap Saduki zini man eenlala gwek, “Zini bejen tin nikon etan ngaya gwen. Alap mo dam taha nakore zini hen hom. Zi mo angna hen hom.” Hwena Farisikam de gubirida gwen zini, zen man anakan etaiblik, “Ki.”⁹ Zao zep

sërkam ëol-tetek gwëk. Dekam zep Musa mo olsa de tawa ta gwibin Farisikam de zini ahakore nik ëzauk. Zen zep ol mamkam ahakore wenyik mo olsa anakare olkam nablonsuzimk, “Ëe homë zini an mo karekna hla kulbli'an! San ha diki ziau ahaksa Alap mo dam taha nakore zi mes yap aïsïl gweblaka? Kirekam de lwankam, ki bana hom.” 10 Sërkam tangan kim ënop-nop gwe'ak, jana nabare zi mo mamna in dekam zep mae hap aïri'anka, “Paulussu an namen sa bai-bi dal!” Dekam zep zëre mo irgwa taha nakore wenyaka gubiridaka— Paulussu de zëno mae mo ngirinnik sostonkam al tazimdi

boran hap, hen dekam de zëre mae mo lowehe gwen san dep etan zerhan hap.¹¹ Dekam zep kam Bian Yesus Paulus mo alp nakon zau'un zaka, zao zep gubluka, “Enlala tatetekam gwë! Men kirekame namen abe hap dena Yerusalemk tonbiridala, zen kirekam esa hen Romak tonbirida gwera.”Yahudi zini kim anakan ëgukke, “Dikire nglinak de Zini asa hlauludak— ëe de Paulussu tan srëmnak tembane tanna, hen ho maesa otdebin niye.”¹² Ka'ankam kaknak, Yahudi zini beya nik zep Paulussu de tan hap ola aha-en nuk. Dekam zep apdekam anakan ëguk, “Dikire nglinak de Zini asa

hlauludak— ëe de Paulussu tan srëmnak tembane tanna, hen ho maesa otdebin niye.”¹³ Zini in zen ki ëgu-guk, beyana empat-pulu nakon man tamank.¹⁴ Zen ki zep Alap mo golak de mam-mam wenyak dep hen Yahudi mo nol-nol san dep sek gwek, ki zep zë nenbiridak, “Ëe mesë Alap mo nwenak apdekam anakan ëgunun, ‘Dikire nglinak de Zini asa hlauludak— ëe de Paulussu tan srëmnak tembane tanna, hen ho maesa otdebin niye.’¹⁵ Zep angkam em hen teipsin sinodenak dena janana bare zi mo mamna insa en soneblak. Anakan abe lak, ‘Paulussu emki abe mae hap zer sonezimdin— ëe aka etan

dawemkam taken-taken ëblak.’
Hwëna zen molya awe hata zaka, sap
ëe ora nakon asa tan hap lïl
gïblïl.”¹⁶ Hwëna naïmlï zem man zë
sane tabi'inka, dekam zep jana nabare
nik mo gol san song gweka, zao zep
Paulussu gubluka.¹⁷ Paulus dekam
zep jana nabare zi mo mamna in mo
irgwa taha nakore naka gu soneblaka.
Kim hata zaka, zao zep gubluka,
“Wal seiwiri an emki ere mo mam
osan dep zersong gwen, sap zëno ol
aïsili ki– zëbe hap denaye.”¹⁸
Dekam zep mam zem osan dep
zersong gweka. Irgwa taha nakore zini
in ki zep mam zem insa gubluka,
“Bwinak de zini Paulus man asa gu

soneblala— ëe de walasna ansa ebon osan dep zer halzan hap. Zen man olsa eban de loran hap golsong gwe zala.”¹⁹ Mam zem in ki zep taha nakon il ti-in kinika— tewehe kininkam de zertoran hap. Ki zep zë takensiblika, “Em ba ola bane abe hap golsong gwebla zala?”²⁰ Ki zep ding gulbluka, “Yahudi zini mes ola aha-en nul— emsa de anakan ahap tan hap, ‘Paulussu ka'an ap zer sonezim— ëe aka etan teipsin sinodenak dawemkam taken-taken ëblak.’ Hwëna in boton.”²¹ Bahem zëno mae mo ol san ang gwen, sap zini ora nakon zao de tan hap dil gibli'an. Beyana mes empat-pulu nakon

taman. Zen mes Alap mo nwenak anakan ägu-gul, ‘Dikire nglinak de Zini asa hlauludak– äe de Paulussu tan srëmnak tembane tanna, hen ho maesa otdebin niye.’ Angkam zen mes ehohle gwer. Ebon onakon de ol ensa neisbi'in.”²² Mam zini in ki zep gubluka, “Angkam sap esa song gwera. Hwëna bahem aha maesa gubiridan– in desae asa gublundaye.” Paulussu kim Kaesarea san dep nër sonekke:²³ Jana nabare nik mo mamna in ki zep aha mam dare naka guzimki, “Emki 470kam jana nabare zisi hohle labin– nëbokkam de äeija gwen wenya 200 enkam, janakam dep de wenya hen

200kum, kuda tahan nakon de ëeiyan hap dena 70 enkam. Emki gubiridan—kam de sek gwen hap deka ëhohle gwëk. Yakla nwenä sembilankam esa ëgwahal— Paulussu de Kaesarea san dep zon tan hap. ²⁴ Kudana hen ahana Paulus hup de hohle dablak—zen deka zë nikin halka, dawem enkam de nërsong gwëk, hëndep gubernor Peliks Bak hon de zon dak.”²⁵ Zëna ki zep suratna anakan ale gulbluka,²⁶ “Gubernor Peliks Bak hap, mensäë blikip eisikgweblananke, Klaudius Lisias onakon: Dawem. ²⁷ Zini insa ep zer soneblak, mes Yahudi balk dak. Zen man sap tan hap alp nëbla'ak. Hwëna

ëyë nabakam ëre mo walas naban zial tak, sap ëe mesë salblak, ‘Zen Roma mo irik ginnik dena.’²⁸ Ëe ama sap zëno kareksa de hlaulblun hap dwam gwek— in dekon ki karek tan hap asas në gwebbla'akke. Ëe zebë Yahudi mo teipsin sinode san dep sap zerhak.

²⁹ Hwëna zëno karekna in zep ki në gwebbla'ak, zen Roma mo ol jalse gwen hap hom. Hwëna Yahudi zëre mae mo ol jalse gwen en hap. Zëno karekna hom— dekam de tan hap denaye, ahaksa bwinak de se tya irin hip denaye.³⁰ Hwëna anakan kim asa nenblak, ‘Man tan hap dil gibli'an,’ dekam zebë nabakam ebon osan dep zer sonek. Hen in zen jal në

gwebla'an, ëe ama desa gubiridak,
'Amki neik zëno karekna gubernor
hap oltrëblak.'" ³¹ In desa dam
tasibirki, zen zep Paulussu kam
nërsong gwëk, hëndep Antipatrisk
nërhatak. ³² Dekon kaknak 70kam
de kuda nabare en nik zep kon
nërsong gwëk. 400kum de tanakam
de wenya dekon zep lwan dahak. ³³
Kaesareak kim nërhatak, ki zep
suratna insa gubernor hap nolblak.
Paulussu hen zao zep tapbla dablak.
³⁴ Gubernor kim suratna insa
karatda gulku, dekam zep Paulussu
takensiblika, "Eno auyan-azana
endan kon?" Ki zep ding gulbluka,

“Kilikia konke.” ³⁵ Dekam zep gubluka, “Zep eno kareksa de ap goltrëblan hap de wenya kim de yaïng gwe'anzak, zen dekam asa zëno mae mo nwenak emsa taken-taken gweblal.” Dekam zep pemerinta mo gol yalak de kara ta gwen hap gubiridaka— mensa teipsin zini Herodes Swe gubernor hen jana zi de zao lowehe gwen hap taubluzimkike.

1. * *23:2 Yoh 18:22-23*

2. * *23:5 Kel 22:28*

24 Teipsin zini Peliks hip kim Paulus mo karekna noltrëblakke:**24**¹ Yaklana kim aha-ere taha-tapakam damank, Alap mo golak de teipsin zini Ananias hen Yahudi mo nol-nola dekam zep Kaesarea san tine gwek. Roma mo ol jalse gwen klis gul gwen hap de zini hen man ang gwibiridaka. Zëno bosenä Tertulus Bak. Yahudi mo mam-mamna mes desa nenblakzen de Paulus mo kareksa gubernor hap goltrëblan hap.² Paulussu kim nër halzak, dekam zep Tertulus Peliks Baksa anakan tonblaka, “Ano mae mo teipsinnï, bian gubernor— men desaë blikip eisik gwebla'anke: Eno asa de irik ginkim, ëe mesë holokam

umlae enkam lowehe gwek. Em mese ere mo enlala blalkam asa oto gulsuk gweka. In zebë tingare langna awe dawemna mwin-mwankam ep ol gweblanan. ⁴ Hwëna holokam de desa loran srëm hap, ëe ama emsa blikip gwesïblin naban abe ta'an— ano mae mo ola ansa de sane gwen hap.

⁵ Zini an ëe mesë dam lasik: Zen zisi karek tabirida gwenda. Hen zëno yasik tabin nikon Yahudi zini tingare okamanak de wenya man ëilman gwenda gwenan. An hen men zen Nazaret walya men mo bosekam tawa dabirida gwe'anke, zëno mae mo mamna ahana. ⁶ Zen kim sap Alap mo golsa de kun gun hup akasiki,

hwëna ama zë nabakam balk lak. [“Ëe sap ëre mae mo ol jalse gwen san de karek tan habë ki enlala ëbla'ak. Hwëna jana nabare zi mo mamna Lisias Bak, zen zep zëre mo walas naban asas tangankam zial ta halka. Dekam zep asa gubiridaka— ëe de zëno kareksa ebe hap goltrëblan hap.”] ⁸ Em de hen taken-taken gweblankam, esa ki zëre mo ola kon anakan dam tasili, ‘Eiwa, zëno karek-karekna beya tanganna, in zep ki në gwebla'an.’” ⁹ Yahudi zini men zen ang tazak, dekam zep zëno ola insa anakan tri nilblik, “In eiwa tangan.” Paulus kim zëre mo tim golsriwen hap de ola tonkake: ¹⁰

Gubernor kim Paulussu tahakam anakare hap akablaka, “Emki hwëna toran,” Paulus dekam zep ding gulku, “Ëe tawana: Em mese langna awe zi mo karek-karekna holokam klis gul gweka. Zep ëe ama tangan isrip-sri gwenan— emsa de ëre mo tim golsriwen hap denaka tonblan hapye.

¹¹ Em de ano olsa taïblïbin hip, em emaka hen aha zisi takensibirida'ara. Ëe mae habë Yerusalem san song gwëk: Dekon de Alapsa zëre hap de gola kon gu sone gweblan hap. Yaklana tuju enkamë zë gwëk, ki zep an san dep asa nër halzak. Zep ëe bawalkam de zë karekna mam gun hup? Angkam hwëna awe yaklana

aha-ere taha-tapkamë gwë'an. ¹²

Men zen ano kareksa de ebe hap goltrëblan hap yaing gwezak, zen hom asa hla dak— zi mo olsa de keisa gunnuk, ahaksa zi tra mo enlalasa de ben tyasizimdinnik, sap Alap mo golak, sap but srëm golak, hen sap ëna iweye. ¹³

Men desa boton ol blo-blona emsa donblanan, zen hwëna basa molya emsa anakan donblak, ‘Ëe kirekam de karek gwennakë hla lak.’ ¹⁴

Hwëna ëe ebon damnakë kira gwe'an: Ëe ama ëre mae mo auyan-aza mo Alapsa betek gwe-gweblanan— Nazaret walya Yesussu de ang gweblankam. Men zen Desa daïblïbla'an, desa man

Yahudi mo mam-mamna anakan husus neibirida gwe'an, 'In yasik tabin sin ang ta'an.' Hwëna tingan mensa Musa mo titi tabin olak hen Alap mo ol ayang gul gwen zi mo ola ale nuk, ëe nama desa kitak taïbli'ibin. ¹⁵ Ëe ama Alapsa taïbli'ibla'an— in kirekam hen zen lowe he'an, anakan, 'Zini tin nikon sa ëngaya gwer— sap dawem gol gwen zi, sap hen karek gol gwen zi.' - ¹⁶ Ëe in zebë alp gwe-gwenan— enho kles gwesin srëmkam de Alap mo nwenak gwën hap, sap hen zi bosyan mo nwenak. ¹⁷ "Ëe kimë zi mo lang san tahun beyakam gwëndak, ki zebë etan Yerusalem san dep lwa halzak—

zao de tahalha zisi te-alakam mas gwibiridan hap, hen Alap hap de domba maesa kap ta gweblan hap.

¹⁸ Zen in kim kiresa de syal gwibinnik Alap mo gol teksonnak asa hla dak, ëe dekam kun naban homë zë gwë'ak. Hen zi tra naban homë mae zë golëkeisa-keisa gwek. Hen homë mae zë golëilman gwek. ¹⁹ Hwëna Yahudi zini men zen Asia mo lang nakon yaïng gwezak, zen zen en zë asa anakan tame dak, 'An men zen nëno mae mo lang san tända gwekake.' Diki zen de awe yaïng gwe'an zanam, zen de eno nwenak asa taken-taken gweblan hap, ki maka sam gwesi'in— zen de asa ba mae hap

jal gweblankamye. ²⁰ Ahaksa bong-
bongna an zen teinikin'in, zen maka
emsa nenbla'an— ano karekna men
zen ap hla nulblik, in kim Yerusalemk
teipsin sinodenak asa taken-taken
nëblakye. ²¹ Zëno mae mo nwenak
ëe ama sap'nen ol mamkam anakan
guk, ‘Asa ansa namen taken-taken
ëbla'an, zen mae hap: Sap ëe ama
anakan taïblik, “Zini tin nikon ngaya
gwenkam.””” -²² Peliks Bak orep
mes anakan tawa gwibiridaka,
“Ahakon Nazaret walya Yesus Swesa
ang në gwebla'an.” Zep gubiridaka,
“Angkam dekam sekwak gwek. Jana
nabare nik mo mamna Lisias Bak de
hata zankam asa klis gul.” ²³

Dekam zep zëwe de jana nabare nik mo mam naka gubluka— zen de zëre mae mo lowehe gwennak Paulussu kara ta gwen hap. - Peliks man desa gubluka, “Dikire gol mwa ennak të nasen gwëk, hen wal bose wal zem dikire tahalhanak mas në gweblak.” Paulus kim dare tahunkam bwinak gwëkake:²⁴ Yaklana hom beya gwe'ak, ki zep Peliks we zem Drusila han aptazak. We zem in Yahudi we, hwëna zëna Roma wal. Ki zep Peliks Paulussu de kwang ta halzan hap gubiridaka. Dekam zep we zeban apdenak sane la'ak— Kristussu de taïblïblan hap dena kim klis gulzim'inkaye.²⁵ Insa klis

gulzim'inika, Alap hon dikim tal gwesin hip denaka, zënaka dikim zerinik gwen hap denaka, hen Alap de lamkam klis gun hup denaka. Peliks dekam zep aïri'anka, dekam zep gubluka, “Zao en golzausuk. Amki asa hli so. Ëe de hir-hir gwen srëmkam, asa etan emsa gu soneblal.”

²⁶ Hwëna zen man hen Paulussu anakan gu gweblaka, “Eme te-alasa mamkam ap golbla'anam, ki amaka emsa zeser sone'an.” Zep etan-etankam kire hap de olsa de loran hap gu sone gweblaka. ²⁷ Tahunna kim dan damank, Peliks dekam zep gubernora kon ati gweka. Hwëna Yahudi zi dikim sam gwesiblin hap

zep Paulussu bwinak hli taka. Hwëna dekam zep zëno weinak Perkius Pestus gubernorkam irik gilki.

1. * **24:15** *Yoh 5:28-29*

2. + *Paulus kim kirekam ol mamkam gubiridaka, dekam zep zën ëol gwëk hen ëhliwëk. Mae hap ëhliwëk, “San ha zini tin nikon etan ngaya gwenkam?” (Kis 23:6-10)*

3. + *Yunani ola kon de dam gulsunkum, jana nabare zini in, zëno irik gin walasna beyana 100 enkam.*

25 Pestus hup kim Paulus mo karekna noltrëblakke:**25**¹ Gubernur Pestus mo hata zannak kim yaklana dahan damank, dekam zep Kaesarea kon Yerusalemsa amjanbirki.² Zao zep Pestus mo nwenak Alap mo golak de mam-mam wenya hen Yahudi mo nol-nola Paulus mo karekna botonkam noltrëblak. Zen man Pestussu anakan aberbe da gwe'ak,³ “Ëe de emsa sam gwesiblin hap, emki gubiridan— Paulussu de etan an san dep zer sonen hap.” Sap zen mes aningkim de ora nakon til giblin hap ehohle gwek.⁴ Hwëna man ding gulzimki, “Paulussu zen Kaesareak am kara da'an, hen ëe desan asa etan

nabakam lwahal. ⁵ Zen de eiwa karek gwenkam, ki dikire eno mae mo nol-nol ahakore nik asa ang nēblak— zao deka zēno kareksa abe hap noltrēblak.”⁶ Yerusalemk yaklana san ha dare taha-tapakam mes yap zē gwēka, ki zep kon etan Kaesarea san dep lwa halka. Ka'ankam zep klis gul gwen hap de teksonnak Paulussu dikim zē taken-taken gweblan hap tagal gulsuku. Ki zep Paulussu de zerhatazan hap gubiridaka. ⁷ Paulussu kim nērhatzak, Yahudi zini in zen Yerusalem kon yaing gwezak, dekam zep dot dasizik. Zao zep olkam menkon an-konkam nēbla'ak. Boton ol

blo-blona insa kim dohon-hon
nublil'ak, hwëna anakan de ëgunnu
hom, “Ëe ëre mo nwekamë kirekam
de kareksa gonnak hla lak.”⁸ Paulus
dekam zep zëre mo tim golsriwen hap
de ola anakan guku, “Ëe homë
Yahudi zi mo titi tabin olsa gulmunk,
hen Alap mo gola homë kun guk.
Roma mo teipsin zi mo jalse gwenna
homë hen gulmunk.”⁹ Hwëna
Pestus man Yahudi zi de zënaka sam
gwesiblin hap dwam gwe'anaka, zep
Paulussu takensiblika, “Em wëhë
dwam gwe'ara?— ëe de etan
Yerusalemk emsa taken-taken
gweblan hapye, eno karekna insa ap
noltrëblananke.”¹⁰ Ki zep ding

gulbluka, “Ëe an Roma mo teipsin zi mo dam taha nakore zini eno nwenakë zau'un. Zep diki em de awe asa taken-taken gweblan hap man dakasti'in. Ena dwan mes-eme tawa gwera: Ëe homë Yahudi zi hip karekna golzimk. ¹¹ Tan hap de kareksa de ap hlaulblunkam, ëe homë asa de tan hap jalse gwe'an. Hwëna Yahudi zi mo boton ol blo-blo enna in hap de asa tapbla tazimdin hip hom dakasti'in. Ëe ama abe gwe'an—Romak de teipsin tangan zi de ap tap gulblun hap!” ¹² Zëno ola insa kim Pestus Bak zëre mo irgwa taha nakore zi niban ziklis gulku, dekam zep gulbluka, “En mese ki gulu. Emsa

desan sa nërhal!”Teipsin zini Agripa Baksa kim somol zeban zëre mo tim golsriwen ola tonzimkike: ¹³ Hom holo gwe'ak, ki zep teipsin zini Herodes Swe mo tanena Agripa somol zeban Kaesareak Pestussu zini lazak. Agripa, zen hen teipsinni. Somol zem in bosena Bernike. ¹⁴ Zao kim ërgwë gwe'ak, Pestus dekam zep Paulus hup dena Agripa Baksa anakan tonbla'anaka, “Zini awe man bwinak Peliks Bak hli taka. ¹⁵ Ëe kimë nër hom Yerusalemsa amjanbik, Alap mo golak de mam-mam wenya hen Yahudi mo nol-nola zëno kareksa ap noltrëblak. Zen man sap tan hap asa aberbe da gwe'ak. ¹⁶ Hwëna ëe

anakanë ding gulzimk, ‘Roma ano mae mo jalse gwen olak man lwak, “Zisi bëjen totoresa jal zi hip tapbla tazimdin. Diki nonol jal zi mo nwenak de taken-taken gweblankam–zao de zen hen zëre mo tim golsriwen hap de olsa tonbiridan hap.”’¹⁷ Zep zen kim abon yaing gwezak, ëe homë eissik. Ka'ankam zebë hëndep tagam gulsuk. Dekam zebë zini insa de zer halzan hap gubiridak.¹⁸ Zëno jal zini in kim ap zëno karekna noltrëblak, hwëna tan hap de karekna zen hom ap noltrëblak– men kirekamë tim gu'ukye.¹⁹ Zen hwëna Yahudi mo tawa tabin nikon ki nëblak, hen mae en nakon ki zini insa

husus nëblak: Anakan mo gu gwendake, ‘Zi bosenä Yesus, zen man tin nikon etan ngaya gweka.’²⁰ Ëe mesë zë anakan topse gwibiridak, ‘Ëe banakarekam de kire hap dena takensibirida gwen hap?’ In zebë sap zini insa takensiblik, ‘Em wëhë dwam gwe'ara— ëe de etan Yerusalemk emsa taken-taken gweblan hapye?— eno karekna insa ap noltrëblananke.’²¹ Hwëna zen Romak de teipsin tangan zi de tap gulblun hap abe gweka. Dekam zebë jana zisi gubiridak, ‘Ki amki awe kara lak. Roma san dep de bulu kim de song gwe'ak, dekam neik desan dep ër sonek.’”²² Agripa ki zep ding

gulbluka, “Ëe hen ama dwam gwe'an— zini in mo aïsilsî de sane gwen hap.” Pestus ki zep ding gulbluka, “Ka'an neik.”²³ Ka'ankam zep Agripa Bak somol zem Bernike neka teipsin zi hip de tÿrya ban dawem enkam nitilzik— ol ton gwibin hip de teksonnak iwe dep. Jana nabare nik mo mam-mamna hen ëna iwe de bose nabare wenya mes zÿ hen yaing gwezak. Pestus dekam zep jana nabare wenya Paulussu de zerhalzan hap gubiridaka.²⁴ Kim nÿrhatazak, Pestus ki zep guku, “Teipsin zini Agripa Bak, hen tingan an zene tagal gwenanke, zini an ena mese hla lanan. Tingare Yerusalemk de Yahudi

zini hen Kaesareak awe dena, zen mes asa aberbe da gwek— ol nop-nopkam de anakan ägu gwenkamye, ‘Zini an hom dakasti'ira— zen de okamanak gwën hapye.’ ²⁵ Hwëna ëe homë tan hap de karekna hlaulbluk. Hwëna zën kim abe gweka, Romak de teipsin tangan zi de tap gulblun hap, ëe dekam zebë desan de zer sonen hap klis guk. ²⁶ Hwëna ëe nëno mae mo mamna insa ba olsa de suratkam anakan tawa tan hap?— ‘Zëno karekna an dë kirekam moye,’ deban de zer sonen hapye. In zebë eno mae mo nwenak de zer halzan hap gubiridanan— nonol tanganna teipsin zini Agripa Bak ere onak,

dekam eka apdenak dawemkam
anakan dam ulsuk, ‘A kirekam neik
nëre mae mo teipsin tanganna kip
suratna ale ulblik.’ ²⁷ Sap ano
enlalakam, zëno kareksa de dam
gulsublun srëmkam, nen bëjen nen
Roma mo teipsin tangan zi sin dep
zer sonen.”

26 **26**¹ Agripa ki zep Paulussu gubluka, “Ëe ama ebe hap golbla'an—em dikim ere mo tim golsriwen hap denaka toran hap.” Paulus ki zep tahakam akabiridaka— dekam de kon gwisibir hanan hap. Ki zep gu ineka,
² “Teipsin zini Agripa, ëe ama tangan sam gwesinin— ëre mo tim golsriwen olsa de namen emsa tonblan hap, mensa Yahudi zini ap ola blo-blo nul gweblakke. ³ Ëe ama tangan sam gwesinin, sap em mese tangan Yahudi zi mo kirekam de lowe henna tawa gwibiridaka— hen zëno mae mo Alap hap de ol gulsuk halasen gwenna. In zebë emsa dawemkam de asa sane tan hap abe

ta'an.⁴ “Tingare Yahudi zini ano gwënna tawana— walasnak kimë ëre mo langnak gwëk, hëndep Yerusalemk awe kimë gwë gwek.⁵ Zen mes holokam asa kara da gwek. Zep zen de ëdwam gwe'anam, zen maka emsa anakan nenbla'an, ‘Zen Farisi mo tawa tabin sin ang gweka.’ Tingare Yahudi nëre mae mo hlik-hlik nakon, Farisikam de zini, zen in zen tingare Yahudi mo titi tabin sin tatetekam ang ta gwenan.⁶ Zep ëe mae habë angkam awe zau'un— zao de asa taken-taken gweblan hap: Sap ëe ama Yahudi nëre mae mo auyan-aza hap de Alap mo ol gu-guk gwensa taïblïbik.⁷ Ol gu-guk gwenna iwe

de zaun hup dena insa, Israel mo dua-
blas enkam de zi ausuna man tangan
kara nei gwibi'in. Zen in zep Alapsa
betek nē gweblanan— yaklam denaban
kam denabanye. Hwēna teipsin zini
Agripa Bak, ol gu-guk gwenna insaē
taïblïbik, in zep'nen ki hwēna Yahudi
zini ol blo-blona ap mam nulblik. ⁸
Hwēna zini ba hap anakan ëkïl gïl
gwe'an?— ‘Alap bëjen zini tïn nïkon
ngaya tan.’ ⁹ “Aena hen orep
anakanë kïl gï'ik, ‘Dawemna, nen
Nazaret walya Yesussu de taïblïblan
wenya esa karek la gwibir.’ ¹⁰ Ëe
zebë kirekam Yerusalemk gweibirida
gwek. Alap mo golak de mam-mam
wenyik mo bosekam, ëe ama Yesussu

de taibliblan wenya bwinak sesek gulin gwek, hen tameran hap kim nenbirida gwek, ëe ama hen ola anakan mas gul gwek, ‘Amki lak.’

¹¹ Ëe mesë beya guk— but srëm golgol san de zisi karek tabin hip hakalbirida gwenna. Hen dekam ama akasibirida gwek, ‘Zen wëhë tik-tik tabinkim Yesussu lamang da'ak?’ Ëe ama sërkam u sal-sal gwibirida gwek, zebë hëndep aha lang san teibirida gwek. ¹² “Zep ano teipsinnï Agripa Bak, ëe kimë kire enlala naban Damsik sin song gwek, Alap mo golak de mam-mam wenyik mo bosekam de surat naban, yakla bolak denaban dekam zep ngatanna ngli

nakon ati gwezak, zao zep asa wale tabirzik. Yakla nwe mo ngatanna man lwala he'ara. In sërkam de ngatan tanganna. ¹⁴ Ëe tingan kamanakë altik, ki zebë hwëna ola salsek—Ibrani olkam de anakan asa takenblanna, ‘Saulus, Saulus, em ba habe asa karek ta gwenda? Zen hwëna enakae kim karek ta gwe'ara.’ ¹⁵ “Ki zebë takensiblik, ‘Bian, Em nara?’“Ki zep asa ding gulbluka, ‘Ëe an Yesus— em insa karek ta gwe'arake. ¹⁶ Em luwen. Ëe mesë ebe hap Ënaka zertrëblanan— em dikim abe hap de syalsa gol gwen hap, hen dekam de abe hap denaka gol halada gwen hap, in desa

hlauluda, hen men desaë ebe hap
goltrë gwebla'akye. ¹⁷ Ëe asa emsa
Yahudi kore jal zi mo taha nakon al ta
gwer— hen Yahudi srëm jal zi mo taha
nakonye. Sap ëe ama emsa Yahudi
srëm zi sin dep zer sone'an— ¹⁸
kawesinnik de ëbute gwen zisi
ekakim ngatannak dep golëwet so
gwe-gwe, hen dowal mo kigi mo
tahalebin zisi ekakim hil ti sone
gwibir. Zen kim de Asa daibli
gwebla'ak, zen dekam asa zëno mae
mo karek-karekna tap gulsuk gwizim.
Zen dekam sa hen Alap mo hlil irin
lalak wenyak bitï gwer.' ¹⁹ “Zen in
zep, teipsin zini Agripa Bak, Alap
insa nwena ap lirisin soblaka, ëe zebë

desan ang gwek. ²⁰ In zebë tonbirida gwek— nonol tanganna Damsik, Yerusalemk, tingare Yahudi mo langnak, hëndep Yahudi srëm zi mo lang-lang san. Ëe anakanë tonbirida gwek, ‘Em ëhalen, ki Alap osan dep lwan dahak. Aha zi hip em dawemsa goltrei gwizimdin— dekam de emsa anakan tame tan hapye, “Zen mes halera.”’ ²¹ Kirekam insa gol halada gwek, in zep Yahudi zini Alap mo golak asa balk dak, hëndep tan hap asa alp dasik. ²² Hwëna Alap man asa il gwehe gwebla'ara. In zebë hëndep angkam an nama zau'un hen emsa tonbirida'an— sap mam-mam wenya hen bete-tek wenya. Ëe ansa

emsa gubirida'an, zen hom Musa mo
ola kon srën gwe'an— hen Alap mo ol
ayang gul gwen zi mo ola konye. ²³

Sap zen anakan hamal hap ëgu-guk
gwek, 'Israelsa de ngaya tabin hip de
Zini, Zen sa kareksa gołtowera. Hen
Zen Zen sa tın nikon de ngaya
gwenkam nonol gwera— dekam de
ëngaya gwen hap de ngatannak dep
golëwet so gwen hapye, sap Yahudi
zi, sap hen Yahudi srëm zi.'” - ²⁴

Kirekam kim guku, dekam zep Pestus
zëno ola insa ol drakkam blaonsublu
kinika, “Paulus, em in ema mamak
gweka! Em insa kirekam mamkam
tawa gwibirki, in zebe hëndep mamak
gweka.” ²⁵ Paulus ki zep hwëna ding

gulbluka, “Teipsin zini Pestus Bak, ëe homë mamak gwëk. Ëe in eiwa de tangannakë tonnan, hen enlala dawemkamë tonnan. ²⁶ Teipsin zini Agripa, zen hal-halaka hom. Hen ëe tawana: Zen mes orep anakan tawa gwëka, ‘Jesus kirekam gwëka, hen Yahudi kirekam nëblak.’ Sap in kim ki jowek, zen damnak ki lwak. Zep zëno nwenak ëe sap asa beyakam kire hap dena ton. ²⁷ Teipsin zini Agripa, em san ema anakan taïbli'ira?— ‘Mensa Alap mo ol ayang gul gwen zini ale nuk, zen eiwana.’ Ëe ama emsa tame ta'an: Em mese desa taïlibirki.” ²⁸ Agripa ki zep hen zëno ola blaonsublu kinika, “Em san

ema asa tim ti'ara?– ‘Nabakam asa desa halen tal, hëndep zen sa angkam Kristen gwera.’”²⁹ Paulus ki zep ding gulbluka, “Ëe ama Alapsa ebe hap abe ta gwe'an– sap angkam dep, ahaksa lamkam dep. Hwëna ebe en hap hom. Ëe anakanë abe ta gwenan, ‘Bian, an zen asa sane da gwenan, zen dikire tingan ëre makan ëliwehek.’ Hwëna ëe emsa de hen besi dokotkam de tahalebin hip homë abe ta gwe'an– aena an kire nikë zau'unke.”³⁰ Teipsin zini Agripa, dekam zep somol zeban, hen gubernor Pestus mae han ëzauk. ³¹ Ki zep wet so gwek. Zao kim apdekam zënaka donbirida'ak, zao

zep ëton'ak, “Zini an hom karekna golka– dekam de tan hap dena, ahaksa bwinak de se tya irin hip denaye.”³² Agripa ki zep Pestussu gubluka, “Zini an menkam emaka zeser soneka. Hwëna zën mes abe gweka– Roma mo teipsin tangannak de tap gulblun hap.”

1. * *26:23 Yes 42:6, 49:6, Luk 24:44-47, 1Kor 15:20*

27 Paulussu kim Roma san dep nër
sonekke:27¹ Kim zauk— Paulussu
dikim ë yala Roma san Italia mo lang
san dep zer sonen hap, dekam zep
Paulussu jana nabare zi mo mam hap
tapbla dablak— hëndep ahakore
bwinak de wenya ban. Jana nabare
zini in, bosenä Yulius. Zëno irgwa
taha nakore walasna seratus enkam.
Zen in kitak Roma mo teipsin tangan
zi mo ol golhau lu gwen wenya.²
Bwinak de zini insa zen Adramitium
kore buluk nolësesek gwesek. Bulu in
langna Asia mo hi alp san de ë-ë san
de zausuk song gwen hap. Makedonia
mo langnak de ëna Tesalonika walya
Aristarkus, zen hen man ang gweka.

Ëe Lukas ama hen ang gwek.³
Ka'ankam zebë ëna Sidonk yaing
gwek. Yulius ki zep Paulussu
kwasang gweblaka, ki zep irgwa taha
nakore zemka gubluka, “Emki Paulus
hun zerati gwen— wal bose wal zik
deka zëno tahalhasa hla nulblik.”⁴

Dekon kimë ëgwahak, hwëna asese
yawalsaë ertowek. Ngein nikon taiki.
Dekam zebë bulu in han asese airin
hip olwale gwe song gwek. Lang
tekna Siprus sun dep zebë olwale
kinik.⁵ Dekon zebë Kilikia hen
Pamfilia mo langnak de hi yal san
tamun gwek, hëndep ki zebë Likia
mo langnak de ëna Mirak atiti gwek.

⁶ Zao zep jana nabare nik mo

mamna in Mesir mo ëna Aleksandria kore bulu goltoweka. Zen Italia mo lang san dep song gwe'ak. Zao zep hwëna asa golësesek gwe seka. ⁷

Dekon kimë sek gwëk, hwëna asese habë ëdakal gwe song gwëk. Yaklana hëndep man beya gwëk. Ki zebë karek tangankam Asia mo langnak de ëna Nidusk yaing gwëk. Dekon yakla nikin anen san dep de sek gwenna banakan dep? Sap asesena man tangan mam gwëka. Dekam zebë lang tekna Kreta san dep ëgwa gwe kinik. Men zëwe Kretasa de talmarannak langna teipsik kinik, lang bosena Salmonek, desan zebë asese airin hip bulu ban olaning gwëhak. ⁸ Dekon

karekkam zebë eik golek de san
olsong gwëk, hëndep hi alpnak de ë
beteknak zebë yaing gwëk. Ë betekna
in mo bosenä, Bul Golzausuk Gwen
Nwe Awes. Dekon ënä Lasea
langanak hom.⁹ Hwënä yaklana mes
oranak beyakam altölsik, sap benna
September mes ngirinnik zauk.
Dekam hi ngöp tamle. Paulus ki zep
sap ol zim-zimni anakan golzimki,
¹⁰ “Wal bose wal, ëe ama tame
gu'un: Nen de an kon na-en sek
gwenkam, nen karekna mam naka esa
oltower. Nëno mae mo kire-kirena
hen bulu an sa ëjek-jak gwer– hëndep
zi niban.”¹¹ Hwënä jana nabare nik
mo mamna in hom Paulus mo ol san

ang gweka. Zen hwëna bul bi naban bul golsong gwe-gwen zi niban taïblizimki. ¹² Sap langna in dawem naka hom— zao de bot-bot tamlenak ben naban lowehen hapye. Dekam zep beya nik ëguk, “Nen hëndep ayang gun.” Zen man ëdwam gwe'ak— lang tekna Kreta mo eiha nakon de lowehen hap, ëna Peniks. Sap dekon hina hom mamkam ngëp gwe-gwenan. Hi ngëpna kim mam gwekke: ¹³ Asesena kim utara san liwe heka, hen betekkam kim tai'inka, dekam zep kil nik, “Mes sëwe henda. Sap esa sek gwer.” Dekam zep Kreta mo alp san nolsong gwek. ¹⁴ Hwëna hom holo gwe'ak, ki zep sërkam de

asese yala taiki— mensa nen
gweblananke, “yakla hata sezan
nakore asese.” Zen zep ë tekna in kon
asa golëhas gwesiki. ¹⁵ Dekam
asesena in hap bulu insa banakan
dep?— lwan dahan hap de etan lero
gunnu. Zao zebë ki ein asesena insa
anakan kara lak, “Dikire zen bulu an
golsong gwek.” ¹⁶ Hëndep kimë
lang tek betekna Kauda golek denak
asese airin hip ëaning gwehak, zao
zebë bul yala in mo bul betekna karek
tangankam ol ane'ak— mae hap,
“Asese mana golhas gwesininka.”

¹⁷ Bul betekna insa kim gulk nuhule
anek, ki zep hen bul yala insa
dokotkam nuhulek— mae hap,

“Kamanak de tisik anenkam mana hi ngöp hlang sonank.” Sap dekam hina men dekon lolong gwek man zao dep golek de gwe'ak— men dekon hisglimni hata sendakye. Desa “Sirtis”kim bose nuk. Layara dekam zep betek enkam sring nil sonek— dekam de hisglim hata senna in kon asese bulu insa gollöwen hap. ¹⁸

Hwëna dekam tangan zep asesena men-kon an-konkam sërkam asa taïlbirida nasenka, hëndep ka'ankam ki zep bulsu dikim jahalha gun hup kire-kirena yal danuk. ¹⁹ Etan zao de yaklanak hen kirekam, hëndep etan bulu in mo komal tum maena hen dekam zep yal danuk— anakare

enlala naban, “Kire-kirena sap sa
ëjek-jak gwer. Diki zi nen ëngaya
gwen.”²⁰ Hëndep yaklana man
beya gwek— keis niban yakla nwe
naban de aken srëmkam. Hen asesena
nama ki taïl tineka. Dekam zebë
ëenlala gwek, “Nen an molye ëngaya
gwek.”²¹ Ëe tingan dekam aïrin hip
mesë tembane tan srëmkam ëholo
gwek. Paulus ki zep ano mae mo
ngïrin nikon zauku, zao zep kitak asa
tonbiridaka, “Wal bose wal, ano ol
sane ang tananam, nen molye anakare
karekna oltowenanam— ëe mensa sap
Kretak emsa gubiridakye.”²² Hwëna
angkam ëe ama emsa enlala
tatetekam de lowehen hap titi tabi'in,

sap nēbon mae onakon aha-en mae molya tilki. Hwēna bul enna an sa keing gwer. ²³ Ēe mensa Alapsa betek gwe-gweblanan, zēno dam taha nakore zini kam ano alp nakon zausun zala, ²⁴ ki zep asa gublula, 'Paulus, bahem aīrin. Emsa sa Roma mo teipsin tangan zi mo nwenak taken-taken nēblal. Alap mes eno abena sala. Zep tingan em an zene buluk awe lowe he'an esa ēngaya gwer.' ²⁵ Zep wal bose wal, enlala tatete enkam lowehek, sap ēe ama Alap mo abe hap de ola insa taīblibi'in. ²⁶ Hwēna bul enna an han esa aha lang tekna olkylanher.

Zao sa händep karek gwer.”²⁷
Orapna kim empat-blasnak zauk,
asesena in nama bulu ban asa golëhas
gwesi'inka— hi bosenä Hi Ngirin san
dep. Bul golsong gwen wenya in
dekam zep tame nuk, “Nen angkam
ema eikni golek de u'in.”²⁸ Dekam
zep kaso nabare dokotna tak nulink—
dekam de tatek naka akasibin hip.
Dekam zep hla nuk, zëno tatekna
empat-pulu meterak man golek de
gwek. Hom holo gwe'ak, ki zep etan
tak nulink. Dekon kim hla nuk,
tatekna tiga-pulu meterak golek de
gwek.²⁹ Zen mae hap ääiri'ak, “Bul
mana kaso yawal-yawalak tisik
anenank.” Dekam zep bul ohwa

nakon kaso dohon nabare dokotna dan-nër dan-nërkam yal danuk-dekam de asese asa sangankam golësek gwen hap. Dekam zep anakan ëenlala gwe'ak, “Nabakam liti!”³⁰ Bul golsong gwe-gwen wenya in dekam zep ahap dabik, “Ëe ama bul betekna ankam ngein nikon aha kaso dohon-honsa buk ulsu'un.” Zen dekam bul betekna insa sap nol dwanu'ak, hwëna zëno mae mo enlalana, dekam de zë-en heya-hya gwen hap.³¹ Paulus dekam zep jana nabare nik mo mamna insa walas zeban anakan gubiridaka, “Bul golsong gwe-gwen wenya an de buluk awe lowehen srëmkam, em

molye golëngaya gweka.”³² Jana nabare wenya in dekam zep bul betekna in mo dokotna nablön sonek, dekam zep hi ngëp golhas gwesik.³³ Litin hip kim golek de gwe'ak, Paulus ki zep kitak de tembane tan hap titi tabirki. Man gubiridaka, “Yaklana angkam mes empat-blas gwer, em dekam airin enkame lowehe gwek. Dekam tembane tan hap ema baes tak.³⁴ Eë ama emsa titi tabi'in: Betek en maekam em tembane tan—ekakim ëtatete gwek. Em molye aha-en mae jek-jak gweka.”³⁵ Kirekam kim gubiridaka, zëna ki zep rotina golka, ki zep zëno mae mo nwenak Alap hap dawemna golblaka. Ki zep

ap gul inki, händep twinbi'inika. ³⁶
Desa kim kirekam hla dak, dekam
zep tingan enlalana ätatete gwek, hen
dekam zep tembane ta'ak. ³⁷ Buluk
iwe, äe tingan beyana 276 enkamä
lowe he'ak. ³⁸ Sowe henkam kimä
tembane ta'ak, dekam zep etan
gandum karonna yal danuk— bulsu
dikim etan jahalha gun hup. ³⁹ Kim
liti'ik, lang tekna insa hom anakan
dam nulsuk, “An bosenä zen.” Zäwe
zep kama gwaeha gwe hanna hisglim
niban hla nuk. Dekam zep ola aha-en
nuk, “Nen ki sap äalp gwen. Wähä
zäwe lei ku'ik?” ⁴⁰ Dekam zep kaso
dohon bulsun nubare dokotna dan-när

dan-nëra insa blom da sonek— dekam de bulu in nabakam hluwen hap. Dekam mensa bulsu de dam gulsun hup de te hlangna nuhulek, ki zep hül nül sonek— dekam de bulu insa kama gwaeha gwe hanna in san dep dam gulsun hup. Layara ki zep gulk sun er nulsuksek. ⁴¹ Hwëna bulu in mase-nola kim zep hi ngirinnik de hisglimnik tösik anek, hwëna ohwa nakon nama hisglim srëmnak. Ho ngëpna in kim ohwa nakon ëwak gulusen gwe'ak, ki zep hëndep klasak gwesik. ⁴² Jana nabare zini in dekam zep bwinak de zini insa de tameran hap ëenlala gwe'ak, sap zen anakan ëenlala gwek, “Zen de eik sin dep al

ta'ak, dekon sa hëndep heya-hya gwer.”⁴³ Hwëna mam zem in Paulussu de ngaya tan hap dwam gwe'anka, zep jalse gwibiridaka. Dekam zep gubiridaka, “Al gwen tawa wenya, nonol zen de ëheya-hya gwe inek.”⁴⁴ Al gwen tawa srëm wenya, zen te hlang ahaksa bul hlang mae naban.” Kirekam zep ki hëndep kitak alpnak yaïng gwe senak.

28 Maltak kim lowe hekke:**28**¹
Eiknik kimë yaïng gwëk, dekam zep zëwe de zi asa nenbiridak, “Lang tek bosenä an Malta.”² Lang tekna iwe de zini in man tangan asa kwasang neibiridak. Zen syauksu ap i dazim nirak, hen dawem enkam asa lup nulink, sap ona man il ti'anka hen langna in bot-bot tanganna.³ Paulus hwëna tesya tagam ta'anka, hwëna wanya jal-jala ban kap ta inehal zaka. Desa kim syauknuk kang ta se'anka, wanyana in dekam zep syauk sal-sal äirin hip tahanak hit tik.⁴ Zëwe de zini kim hla dak, “Paulus mo tahanak wanya të sone'an,” dekam zep zënaka nenbiridak, “Zini an zi-ta gwen zisi

mes yap. Zen sap mes hinak de karek nakon ngaya gwera, hwëna nëno mae mo yang tasin dowala ahana, zi mo karek-kareksa de hlaulblun hap de zini, hom ki zen de ngaya gwen hap gublula.”⁵ Hwëna Paulus ki zep wanyana insa syauknuk dep myak gulsuku. Hwëna sang-sangna hom mae engka en mae eisbirki. -⁶ Zëwe de zini man tim di'ak, “Zen sa hanala. Ki sa mumuk ennak tokna zara.” Hwëna kim sap zë holokam anakan kara da'ak, “Banakan mae hom gwë'ara,” dekam zep enlalana anakan wet dyasik, “O zini an hen aha alapsa mes yap.”⁷ Lang tekna iwe de gubernora, bosena Publius. Zëno lang

bi gwibinni dekon golek. Dawem enkam zep kon asa kwang guluda halka. Zen zëre mo golak dan-ahare yaklakam dawem enkam asa golëlowe heka. ⁸ Bi zem dekam u sya nabare ewen naban tumnak ta'anka. Paulus ki zep zë duwebla zaka, ki zep Alapsa zëbe hap abe taka. Tahana kim tehabla ineka, dekam zep hëndep dawem gweka. ⁹ Kirekam kim hla dak, dekam zep lang tekna iwe de zi sang-sangna Paulus osan dep kap nulhal gwezak, zao zep kitak dawem ta gwibirki. ¹⁰ Dekam dawem enkam zep asa blikip neisibirida gwek. Dekon kimë etan sek gwe'ak, zen man ano mae mo

tahalhana ap hla nulzimk. Malta kon kimë Roma san dep sek gwekke: ¹¹ Dan-ahare benkam kimë zë lowehék, ki zebë kon hwëna Aleksandria kore buluk ang tak. Bul golsong gwe-gwe zini in Malta kon bot-bot tamle hap de dan-ahare ben de tamarannak dep neissibik. Bulu in zëno mase-nolak zëre mae mo yang tabin dowal dare mo nwe-masesa zë yang nososuk. Dowala in ahana, Kastor Bak mo nwe-masekam, ahana Poluks mo nwe-masekam. ¹² Italia mo lang tekna Silisik de ëna Sirakusak kimë yaing gwek, zëwe dan-ahare yaklakam zebë lowehék. ¹³ Dekon kimë sek gwek, dekam zebë ëna

Regiumk yaing gwek. Ka'ankam dekam zep asesena selatan nakon tai'inka. Zëno ka'ankam zebë nabakam Putiolik yaing gwek. ¹⁴

Zëwe zebë Yesussu de taibliblan zini ban olëtowek. Zen zep asa aha-ere minggukam de zëwe lowehen hap nenbiridak. Dekon hwëna tanakam zebë ë yala Roma san dep sek gwek.

¹⁵ Romak de Yesussu taibliblan wenya kim asa nasalbiridak, dekam zep oranak de ë betek dare nakon asa kara neibirida'ak. Ëna in ahana bosena Pasar Apius, ahana bosena Dan-ahare Ni Truwe Gun Gol. Paulus kim zë hlauluda kinzika, ki zep Alap hap dawemna golblaka, hen enlalana

dekam zep tatete gweblaka. Paulus kim Romak tonbirida gwekake: ¹⁶ Romak kimë yaing gwek, Paulussu ki zep nenblak, “Sap esa e-en aha golak gwë gwera. Jana nabare zini aha-en aha-enkam sa emsa kara da gwer.” ¹⁷ Yakлана kim dan-ahan damank, Paulus ki zep Yahudi mo nol-nola, men zen Romak lowehe gwek, desa tagal gulsun hup gu sonebiridaka. Zao zep gubiridaka, “Aya-wal oso-wal, ëe homë mae karekna nëre korena kip golzimk, hen nëre mae mo auyan-aza mo kirekam de lowe henna homë mae gulmunk. Sap kirekam, hwëna asa Yerusalemk balk dak, ki zep Roma hap asa tapbla

dazimk. ¹⁸ Yahudi mo langnak men zen Roma mo bose hap teipsin-teipsinkim teinikink, zen kim asa taken-taken nē gweblak, dekam zep sap zeser sonen hap asa enlala nē gweblak. Sap zen hom tan hap de karekna ap hla nul gweblak. ¹⁹

Hwëna Yahudi zini kim asa de zeser sonen hap jalse neibiridak, dekam zebë ein anakan abe gwek, ‘Asa Roma mo teipsin tangan san dep ër sonek— zen deka ap tap gulbluka.’

Hwëna ëe anakare enlala naban homë kirekam abe gwek, ‘Teipsin tangan zini in dekakim ano kore naka karek tabirki.’ ²⁰ Zen in zebë emsa tagal gulsun hup gubiridak— eban mae de

golëtoran hap. Asa an mae hap besikam de dokotkam dahalek: Sap ëe ama Israel mo auyan-aza hap de Alap mo gu-gubiridan ola taïblïbik.”²¹ Ki zep ding nulblik, “Ëe homë mae nëre mae mo lang nakore suratna ebe hap dena ulink. Hen nër hom mae zini hom mae dekon ebe hap dena ëtonzak. ²² Hwëna ëe ama emsa de sane tan hap ëdwam gwe'an, sap tïngare langnak zini man ëgu gwenan, ‘Kristen zi mo tawa tabinni karekna.’”²³ Dekam zep ola anakan aha-en nuk, “Yaklana dekam esa Paulussu sane lal.” Dekam beya tangankam zep Paulus mo gol gwë gwennak yaïng gwezak. Kaknak

zep aïsîl gwibiridankam kon gwesik hanaka, hëndep zao golëkam-en gwek. Zen Yesus de Alap mo irik ginsi golhatazan hap denaka tonbiridaka, hen Musa mo titi tabin ola kore naka, hen Alap mo ol ayang gul gwen zi mo ale gun nukore naka klis gulzimki—zen dikim hen Yesusu anakan taïblïblan hap, “Zen eiwa Alap mo zer sonenna— Israelsa de ngaya tabin hip Dena.” ²⁴ Ahakon man Paulus mo ola daïblïbik. Ahakon man hwa nulsuk. ²⁵ Paulus ki zep aumwa hap gubiridaka, “Eiwa, Yesaya Bak hon Alap mo Enhona ebe mae hap de olsa hamal hap ing gul soneblaka, in zep Yesayasa anakan

gubluka,²⁶ ‘Ola ansa emki nol drak-drak zi ausuna in hap anakan ayang gulzimdin, “Em sap esa ësane gwe tine gwer, hwëna molye tame ul gwek. Em sap esa nwekam karatda ul tine gwer, hwëna molye dam ulsuk gwek.”²⁷ Sap zi ausuna an mo enlalana mes ëtop-top gwek, ini hen mes ëmat-mat gwek, hen nwenana mes ëdimin gwek. Kire srëmkam, ki maka nwekam hla nul gwe'an, hen ikim maka ësäl gwe'an, hen enhona maka ëhleng gwe-gwe'an. Ki maka Abon osan dep etan lwanda ha'anzal, hen Èe dekam amaka dawem tabi'in.” -28 Paulus ki zep waulsuzimki, “Zen in zebë emsa gubirida'an: Sap em kire

tangankame ënol drak-drak gwek,
Alap mes Kristen zini asa
gubiridaka— ëngaya gwen hap de ol
dawemna insa de Yahudi srëm zi hip
golzim halada gwen hapye. Hen zen
sa desa nulin gwer!” 25a Men zen
ësane gwe'ak, zao zep zënaka keisa-
keisa dabi'ik, hëndep ki zep kon
sekwak gwek.³⁰ Paulus Romak dare
tahunkam gwëka— te-alakam de bohë
tan golak. Zini men zen du në
gweblak, zen man kon lup gulin
gweka.³¹ Zëwe udobe naban hen
tru-tru gulblun srëmkam Bian Kristus
Yesussu de taïblïblankam de Alap mo
irik ginnik bitï gwen hap denaka
tonbirida

gweka.RomaRomaRomaRomPaulus
mo surat Romak de Kristen zi hip

1. * **28:5** *Luk 10:19, Mrk 16:18*

2. + *Yes 6:9-10*

Roma

1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1
1	1	1	1	1					0	1
2	3	4	5	6						

1 (1-7) *7a* Suratna an tîngare Romak de Kristen zi hip. Alap mes emsa kwasang gwibiridaka, dekam zep hen emsa kwang guludaka— dekam de zëre mo irik ginnik bitî gwen hapye.¹ ¹ Kristus Yesus mo nganak de syal gwe-gwen zini Paulus onakon. Asa hen Alap zao dep kwang taka, dekam zep hen asa dam tasiki— zëre onakore ol dawemsa dikim gol halada gwen hapye.² ² Ol dawemna an Alap mes orep zëre mo olsa de ayang gul gwen zini anakan gugubirida gweka, “Ëe asa lamkam ol dawemna ebe mae hap golzim.” Zen dekam zep kirekam Alap mo ëpba olak ale nuk. ³ ³ Ol dawemna an, zen

Alap zëre mo Tanena, nëno mae mo Teipsinni Kristus Yesus hup dena. Auhu-kamanak de jaha gweblan nakon, Desa man enlala nëblak, “Daud Bak mo auyan-aza nakorena.” Hwëna Alap kim zëre mo sasonkam tin nikon ngaya taka, Zen dekam zep anakan tingare zi hip zertreizimki, “An ëre mo Tane— ëre han de enho apde nënna.” ⁵ Hëndep Alap hen Kristus onakon asa kwasang gweblaka, zep abe hap sosonna golblaka hen asa dam tasiki— dekam de Kristus zëre hap denaka Yahudi srëm zi sin dep gol halada gwen hap denaye, zen dikim hen Yesussu taïblıblan hap hen blikip gwesıblın

hap. ⁶ Zep Romak de zini emsa hen Alap man kwang guluda'ara— dekam de Kristus mo bi gwibinnik bitī gwen

hap. ⁷ Dawem! Zen in zebë ep ale gulzim'in. Nëre mae mo Bian Alap ne Bian Kristus Yesus ne sa kwasang-kwasang zemka mamkam ebe mae hap ol gwizimdi. Hen nen zëre nik mo taha terenak esa lowehe gwer. Mae hap de ol: Paulus man tangan dwam gwe'anaka Romak de Kristen zisi de amjanbin hip. ⁸ Zep nonol tanganna, ëe Kristus Yesus onakon Bian Alap hap dawemsaë gol gwebbla'an, sap Romak de zini, eno mae mo Yesussu de taïblïblanna mes tïngare okamanak de ë-ë san nol

haladak. ⁹ Zep Alapsa de gu sone gweblankam ëe homë emsa eititi gwibirida gwenan. Alap men Zëbonë tîngare enho naban syal gwe-gwe'an, zëre mo Tane hap de olsa de gol halada gwenkam, dikire Zen asa hla tak– ëe de ahap gwenkamyë. ¹⁰ Zen in zebë etan-etankam Alapsa anakan abe ta gwenan, “Bian, Em wëhë angkam orana abe hap kles tyasibli'anka?– ëe dikim Romak de Kristen zisi amjanbiridan hapye.” ¹¹ Ëe orep mesë sap dwam gwe-gwek– eban mae de golëgaïng gwen hapye, dekam de Alap mo Enho nakore sostonkam eno mae mo eisi tatete gulzimdin hip. ¹² Zen dekam esa

apdekam nänaka tatete la gwibir, sap
nen mese apdekam Yesussu
laibliblak. ¹³ Zep aya-wal oso-wal,
ëe mesë sap beyakam kalang gwe-
gwek— emsa de amjanbiridan hapye.
Hwëna ama sap akasik gwek. Sap ëe
ama enlala gwe-gwek— ebon mae
onak de hen ano syal ei lwan hap,
men kirekam hen aha Yahudi srëm zi
mo langnak de ë-ënak lwakke. ¹⁴
Sap abe hap mes Alap syala wei yul
soneblaka— tingare zisi de Yesus hup
de olkam tonbirida gwen hap, sap
nëno mae mo Yunani olsa de tame
gun wenya, hen desa de tame gun
srëm wenya, sap sekola ha gwen
wenya, hen sap sekola gwen srëm

wenya. ¹⁵ Sap Alap kirekam de syalsa abe hap wei yul soneblaka, ëe in zebë tangan dwam gwe-gwe'an— ol dawemna insa de Romak de zini emsa hen tonbirida gwen hap. Mae hap de ol: Yesus hup de ol dawemna an, Alap mo sosonna zëwe— zisi dikim ngaya tabin hip denaye. ¹⁶

Sap ëe homë saher gwe'an— zisi de Yesus hup de ola inkam tonbirida gwen hapye. Sap nen men zene ol dawemna insa laïbli'ibin, nëno mae mo ëngaya gwen hap de sosonna zëwe lwa'an— nonol tangan Yahudi zini abe mae hap dena, hen sap tingare Yahudi srëm zi hip dena. ¹⁷

Sap ol dawemna in dekam Alap zi hip

goltreizim'ira, “A kirekam esa ano nwenak ëdakastil.” Sap zëre mo nwenak de ëdakastin hip dena, zen diki Kristussu de taïblïblan en nakon nëbe mae hap hata gwizimnin. Aha orana hom tangan. Zen man dakasti'in— men kirekam Alap mo olak lwakye, “Men zen ëre mo nwenak ëdakasti'in, zen kitak Asa de taïblïblan en nakon.” -Mae hap de ol: Alap kire karek-karek hap zini jal gwibirida gwenda.¹⁸ Alap mes ngatan zi mo lang nakon zëre mo jala goltrei gwizimki— men zen Zënaka eititi në gweblananke, zëbe mae hap. Sap zëre mae mo kirekam-kirekam karek-karekna, zen dekam zën eiwa

dena ber-ber nul gwenan, zep händep Alapsa tame da srëm gwe-gwenan.

¹⁹ Sap Alapsa de tame tan hap dena mes tangan dam gwesik, sap Zen mes nëno mae mo enhonak Zënaka de tame tan hap dena ing ta soneka. ²⁰

Sap Alap kim okamana ansa yang gulsuku, Zënaka de tame tan hap dena mes zëwe anakan tame nul gwek, “Alapsa bëjen nwekam hla tan, hwëna Zen händep denaban de soston tangan Zini Zen. Hen Alap Zen zi mo kim hom.” Zen in zep, zini nen bëjen nen anakan ëgun, “Ëe homë Alapsa tame tak.” ²¹ Zep zini mes sap Alapsa tame dak, hwëna hom blikip neisik gweblanan, hen dawemna hom

nol gweblanan. Hwëna zen asyas
makan enlala në gweblanan, zep
hëndep enho nakon ëkawesik. ²²
Zen man zënaka tim di gwibirin, “Ëe
an enlala blala.” Hwëna sap diki
enlala joblo-topna. ²³ Zen zep
hëndep de gwë gwen Teipsin tangan
Zini Alapsa hom boklena kom da
gweblanan. Zen hwëna yang tabin
alap-alapsa boklena kom dabirida
gwenan— zi nwe-masekam de wenya,
mawa mo nwe-masekam de wenya,
hen sapi mo nwe-masekam de wenya,
hen sap wanya mae mo nwe-
masekam de wenya. ²⁴ Zen zep Alap
nwe enkam kara ta gwibirida, “Dikire
zëre mae mo hole-hle san ang tak.”

Zen zep ëkahalo gwe-gwenkam zëre mae mo timni kun da gwibirin hen zënaka saherak kang nul gwenan. ²⁵

Zen dekam zep eiwa de Alapsa hli da gwenan— dekam de boton san ang ta gwen hap. Hwëna yang tabin kire-kire hap zep boklena kom da gwizimnin, hen zëbe mae hap de syalsa nol gwenan. Hwëna sap diki tangan okamana ansa Zen yang gulsuku, Desa en emaka boklena kom la gweblanan. Dikire hëndep denaban Zëna en naka boltere da gwek. In eiwa tangan. ²⁶ Zen zep Alap nwe enkam kara ta gwibirida, “Dikire zëre mae mo dwam-dwam san ang tak— saherak dekakim zënaka kang nul

gwek.” In zep we walya zi niban de swi ën hap baes ta gwenan— men kirekam sap diki Alap gubiridakaye. Hwëna we wal bose zeban de swi ën hap ëhole-hle gwe-gwenan.²⁷ Zep zini hen kirekam. Zen hen wenya ban de swi ën hap man baes ta gwenan— men kirekam sap Alap gubiridakaye. Zen hwëna zi bose zeban de swi ën hap ëhole-hle gwe-gwenan. Zen dekam zep zënaka saherak kang nul gwenan. Zen dekon Alap mo jala hla nul gwenan— zëre mae mo karek gol gwen jam enkamye.²⁸ Zep zini anakan de ëenlala gwenna man baes tak, “Anik Alapsa tame tak.” Alap hen zep nwe enkam kara ta gwibirki,

“Dikire enlala kawesinnik lowehe gwek.” Zen zep händep Alap mo dwam gwibin srëm san karek-karek enna syal nei gwibirin. ²⁹ Zen in zep zëno mae mo enhona tïngare karek-kareksa de gon hap de enlalakam beya gweka— men kiye,totore swi hap dena,te-ala beya gwen hap dena,zi bosyansa de husus gweblan hap dena,hen aha zi mo kire-kire dawemsa de dwam gwibin hip dena,wal bose zemka de tan hap dena,ëdarak gwen hap dena,hen wal bose zemka de lwa tasïn hip dena,hen taïl gïk gweblan hap dena,hen ahasa de tonsubirida gwen hap dena. ³⁰ Hen ahakore karek-karekna mensa

nulin halasen gwenan men
kiye,Alapsa de husus gweblan,wal
bose zemka de lamang tan,zënaka de
boltere tan,hen zëna-zëna gwen,hen
bolte-bolte gwen.Zen hen mes
ëtewesik banakare karek ësesa de
enlala gwibinni,hen an-bi zemka de
betek gwizimdinni tawa naka
hom.³¹ Zep hëndep enlalana ëjoblo-
top gwek.Kire zisi bëjen
täblibiridan,hen kire zi nik kwasang
enlalana hom.Zen jal enlala enkam
lowehe gwenan.³² Zen sap mes
anakan tame nuk, “Alap kirekam de
karek-karek syal gwe-gwibin zini sa
kareknak kang gulu.” Sap eiwa
kirekam, hwëna zëna mwin-

mwankam kire karekna syal nei gwibirin. Hen karek gol gwen bose zemka, zen man anakan titi da gwibirin, “Sap esa kirekam ol tine gwer.”

1. * *1:17 Hab 2:4*

2 Mae hap de ol: Nen bap nen ëtim gul gwen, “Alap molya nësa klis gulku.”¹ Zen in zep, aya-wal oso-wal, em bëjen em anakan ëgun, “Ëe homë anakan tame uk, ‘Kirekam de syal gwibinni, zen kareknak ti’in.’” Sap em ema aha zisi enbirida gwenan, “Kirekam de kareksa gon zini, nen emaka karek la'an.” Hwëna em de hen kire kareksa gonkam, dekam em mese Alap mo nwenak enaka kareknak de drënen hap zergunda. Sap ena hen kirena, hwëna aha mo karek ensae hlaul gwizim'ira.

² Zep ena hen mese tame uk, “Alap de kire zisi karek tabin hip man tangan dakasti'in.”³ Hwëna em de

hen zëno mae mo kim kirekam de kareksa gonkam, em san ema ëkil gi'in?— “Alap aha zi ensa sa kire hap karek tabiri. Asa molya.”⁴ Em san ema hen Alapsa asyas makan kil li gwe'an?— “Alap man sërkam nësa kwasang gwibirida gwenda, hen Zen holokam nëno mae mo karek-karekna nwe enkam nëp kara gul gwizimmira, zep ëe sap asa karekna ol tine gwer.” Hwëna Zen mae hap holokam emsa kwasang gwibirida gwenda: Emsa dikim halen ora san dam tasik gwibin hip.⁵ Hwëna em in nol drak-drakna hen ëhalen hap ema baes ta'an! Em in zebe ere mae hap de jala mam ulsuk gwenan. Zep aumwa hap de klis

gunnuk, emsa tangan sa sërkam karek tabiri, sap Zen enlala dam-dam enkam sa tïngan nësa klis gulu. ⁶

Sap zen kirekam Alap mo ola ban dakasti'in— men zen anakan lwakye, “Alap tïngare zi hip zëre mae mo syal ei jam enkam sa golzimdi— sap dawemsa de gol gwen zi hip dena, hen kareksa de gol gwen zi hip denaye.” - ⁷

Dekam dawemsa de syal gwibinnik men zen tatetekam anakare enlala naban ëzauk gwenan, “Ëe akakim hëndep denaban zëre mo ngatannak bose dawem naban gwë gwëk,” zëbe mae hap hëndep de ëngaya gwen hap denaka sa golzimdi.

⁸ Hwëna men zen zëre mae mo tim

enna ngalap nei gwibirin, hen eiwa dena dokwak nul srëm gwe-gwenan, hen jal-jal ensa syal nei gwibirin, kirekam de zini Alap sërkam tangan sa karek tabiri. ⁹ Tïngare zini men zen kareksa syal nei gwibirin, desa Alap sërkam de kareknak sa kang gulu. Zao sa hëndep denaban go naban lowehe gwer— sap Yahudi zi, hen sap Yahudi srëm zi. ¹⁰ Hwëna men zen dawemna syal nei gwibirin, zëbe mae hap bose dawemsa sa golzimdi, hen Alap mo ngatannak sa hë'ho naban hëndep denaban lowehe gwer— sap Yahudi zi, hen sap Yahudi srëm zi. ¹¹ Sap Alap kim de klis gu'unka, Zen molya ahakore zi ausu

ensa nwekam goläakeka.¹² Zen in zep, Yahudi srëm zi ausuna, Alap Musa mo titi tabin olsa de enlala gwibin srëmkam sa zëre mae mo karek-karek hap karek tabiri, sap zen hom desa tame nuk. Hwëna Yahudi zi ausuna, Musa mo titi tabin olsa de enlala gwibinkim sa zëre mae mo karek-karek hap karek tabiri, sap zen mes desan de ang ta gwen hap Alapsa nen guk gweblak.¹³ Sap Yahudi zini nen Musa mo titi tabin ola insa de ësane gwe-gwen en nakon bëjen nen Alap mo nwenak ëdakastin. Zen diki men zen desa kitak syal neibir tine gwenan, zen zen ëdakasti'in.¹⁴ Hwëna Yahudi srëm zini, zen hom

sap Musa mo titi tabin ola insa tame
nul gwenan. Hwëna zen kim totoresa
desan ang ta gwenan, dekam mes
dam gwesinin, “Alap onakore titi
tabin ola in ki- zëno mae mo
enhonakye.” Sap zëbon mae hom-
Musa mo titi tabin ol ale gunnu inye,
¹⁵ hwëna zëno mae mo syala kon
man dam gwesinin, “Alap mes desa
zëno mae mo enhonak ing gul
sonezimki.” Sap zëno mae mo
enhonak ki anakare enlala naye,
“Kiresa de gonkam ëe mesë karek
gwenan,” ahaksa, “Kiresa de gonkam
ëe dawemsaë syal gwibi'in.” ¹⁶ Zep
lamkam Alap kim de klis gu'unka,
tingare zini nëbe mae hap Alap sa

nëre mae mo enhonak de enlalana insa zerwet sozimdi— kire enkam de nësa klis gun hupye. Hwëna ëe men kirekamë Kristus hup de ol dawemna ol halada gwenan, zen kirekam sa lwal: Tïngare zisi de klis gun hup de Zini, Zen diki Yesus, sap Alap mes zëbe hap desa de syal gwibin hip dena golblaka. Mae hap de ol: Yahudi zini nëbon mae onakon Yahudi srëm zini Alapsa lamang da gwenan, sap nen Musa mo tïti tabin ola insa ëk enkame urensik gwenan.¹⁷ Angkam Yahudi zini, nëre mae en habë ale gulzim'in: Sap nen ema anakan ëgu gwenan, “Nen an Yahudi zi sike. Nen Musa mo tïti tabin olsa am urensik

gwenan. Zep nēsa man-am Alap sam gwesibirida gwenda.”¹⁸ Zep nen ema Alap mo dwam gwibinni tame ul gwenan, hen ora dawemna mese dam lasik. Sap Musa mo tīti tabin ola in zen nēsa tan-tan ta gwibirin— nen dikim dawem naban karek naban kles so gwen hapye.¹⁹ Nen ema nēnaka enbirida gwenan, “Nen an nwe dīmīn zisi de ora dawem san zon guluda gwen hap de wenya zen, hen kawesīnnik de lowehe gwen wenyaka de ngatannak golēwet so gwen hap de wenyaye.”²⁰ Hen ema nēnaka enlala eibirida gwenan, “Nen an Alap mo olsa de tawa ta gwibin hip de wenya zen. Ahakore zi ausuna, zen

kitak enlala joblo-topna— walas betetek makarena, nen de tawa ta gwibin en hap dena.” Nen kirekame nänaka boltere la gwibirin, sap nen Alap mo olsae urensik gwenan. Hen eiwa, okamanak awe kitak de tame gun hup dena, ausuna zëwe. ²¹ Zep nen Yahudi zini aha ensae titi la gwibirin, hwëna nëna hen ba habe desan ang ta srëm gwe-gwenan? Sap nen anakane tawa la gwibirin, “Bahem ësowë gwen.” Hwëna nëna hen ba habe ësowë gwe-gwenan? ²² Hen nen ema titi la gwibirin, “Bahem ëkahalo gwen.” Hwëna nëna hen ba habe ëkahalo gwe-gwenan? Anakan hen ema titi la gwibirin, “Yang tabin

alapna bahem ang gwibirida gwen.”
Hwëna nëna hen ba habe zi mo yang
tabin alap hap de kire-kirena
sowëkam kap la gwenan? ²³ Zep
nen an Musa mo titi tabin ola insa ëk
enkame boltere ul gwenan, hwëna
karekna insa ulin hana gwenan, zen
Alapsae kim lamang la gwenan. ²⁴
Zen in zep Alap mo olak anakarekam
lwak, “Yahudi zini eno mae mo karek-
karek gulin hana gwenna, zen dekon
hen aha zi Alapsa lamang da
gwenan.” - ²⁵ Zen in zep, nen dwan
Yahudi zini to mip blonsublun en nik
em-am lowe he'an, sap Musa mo olak
nëbe mae hap dena kirekam am lwak.
Hwëna nen de Musa mo aha titi tabin

ol san ang ta gwen srëmkam, ki Alap sa nësa enlala gwibiridala, “Zen san de to mip blom tasibin srëm wenya.”

26 Zep hen kirekam, Yahudi srëm zini men zen sowe henkam Musa mo titi tabin ol san ang ta gwenan, desa sa Alap enlala gwibiridala, “Zen sap to mip blom tasibin srëmna, hwëna zen san de Yahudi zi tangan.” 27

Zep Yahudi zini nen de Musa mo ol san ëk enkam ang ta gwenkam, hwëna Yahudi srëm zini in de dawemkam ang ta gwenkam, ki zen sa hwëna aumwa hap de klis gunnuk nësa anakan swrë dabir, “Zëna waba hap to mip blom tasibin nik lowehe gwëk, hwëna hom Musa mo titi tabin

ola in san ang ta gwek. Hwëna ëe sap to mip blom tasibin srëm nikë lowehék, hwëna ëe Musa mo titi tabin ol san sowe henkamë ang ta gwek.”

28 Sap tim en nik de Yahudi wal gwenna, zen waba tangan hap. Sap eiwakam de to mip blonsublunna, zen tim en nakon bëjen. 29 Zen diki enho nakon de liwe henkam bap. Zep kirekam de ëliwehen wenya, zen zen ënwe-mase gwe'an— san de Yahudi zi tangan. Hen kirekam de ëliwe henna, zen Alap mo Enho mo syala kon ki lwa gwenan. Nëre mae mo sosenkam de Musa mo ol ale gun sun ang tankam toton bëjen. Enho nakon de ëliwehe gwen wenya auhu-kama

zini hom desa sam neisibirida
gwenan. Hwëna Alap Zëna enna man
sam gwesibirida gwenda.

1. * **2:6** *Mzm 62:12, Ams 24:12*

2. * **2:24** *Yes 52:5, Yeh 36:22*

3 Mae hap de ol: Mensa Alap Yahudi zi ausuna gu-gubiridaka, Zen molya desa eititi gwibirki. Zen sa händep sul sonezimdi.³ ¹ Hwëna ano ola insa, Yahudi zini sa husus neibir-mae hap, “Ki san Yahudi zikim de lowe henna hen to mip blom tasibinni zen waba hap?” ² Hwëna ëe ama kirekam de ëgun wenya insa ding gulzim'in, “Zen sap waba hap hom. Zen sap dawem tanganna.” Sap Alap Yahudi zini nëbe mae en hap zëre mo ëpba ola golzimki. ³ Hen ahakon sa asa dakensiblil, “Yahudi zini nen Alapsa anakane en guk gweblak, ‘Ëe asa Musa mo titi tabin ola insa kitak syal ei gwibir.’ Hwëna nen home

sowe henkam desan ang tak. Zep san ha Alap hen molya zëre mo nësa de gu-gubiridanna nëbe mae hap sul sonezimki?”⁴ Zen molya sul sonezim srëm gweka. Sap mes dam gwesik, Alap bëjen boton gwen. Hwëna tïngare zini zen boton tamna. Zen zep hen Daud Bak Alapsa anakan gubluka, “Em eiwakame zisi klis gul gwenda, hëndep tïngare zini hen kirekam sa Emsa nenblal. Men nara eno klis gunnu in kon ëgunnu, ‘Ëe homë kirekam ëkarek gwek,’ hwëna Em dekam esa zëno mae mo karek-karekna tïngare zi hip goltreizimdi. Zen dekam sa ësaher gwer.” -Zep Alap taïblïblan tanganna, zep Zen

bëjen sul sonezim srëm gwen— mensa gu-gubiridan naye.⁵ Hwëna Yahudi zini em bahem Alap mo ebe mae hap de gu-gubiridanna insa kareksa dikim hwëna syal gwibin hip li yul sone gwen. 5,7 Sap ahakore Kristen gwen srëm Yahudi zini auhu-kama enlala naban anakan yasik da gwibirin, “Ëe sap kië karekna ol gwenan, hwëna Yahudi zini abe mae hap sap. Sap ano mae mo karek gol gwenna, zen dekon aha zi Alapsa anakan tame da'an, ‘Zëno ola Yahudi zi hip dena botonsa hom.’ Zep ano mae mo karek nakon Alap molya asa karek tabirki, sap zini dekon Zënaka tame da gwenan, ‘Zen taïbliBlan tanganna.’” 8Hwëna

kirekam bahem eenlala gwe-gwen. Sap kirekam man nwe-mase gwe'an—san de anakan de eegu gwenna kiye, “Nen kareksa gulin hana gwen— Alap dekakim dawemsa mamkam nep gol gwizimki.” Ahakon hen anakan asa lamang da gwek, “Paulus in man kirekam yasik ta gwibi'ira.” Kirekam de asa lamang ta gwen wenya, Alap de karek tabin hip man tangan edakasti'in. 6Zep Alap eiwa taibliblan tanganna, hwena bahem dekon anakan ekil gil gwen, “Alap Yahudi zini ano mae en mo karek-karekna nwe-enkam sa kara gul gwizimdi.” Kirekam hom tangan Alap hap sam gwesibli'an, sap Zen eiwa kitak de okamanak de zisi sa klis gulu. Mae

hap de ol: Tïngare zini Alap mo nwenak dawemna hom.⁹ Zep san ha Yahudi zi en hap sa Alap dawemna golzimdi?— hwëna aha zi ausu ensa sa zëre mae mo karek-karek nakon karek tabiri. Kina ki kirekam bëjen. Diki men kirekamë nonol emsa gubiridal, zen kirekam sa lwal: Sap Yahudi zi, sap Yahudi srëm zi, zëre mae mo karek-karek nakon tïngan mes kareknak de kang gun hup ëdakastik.¹⁰ Zep zen man Alap mo ol ale gun nuban dakasti'in— anakan men zen lwan dakye, “Auhu-kama zini Alap mo nwenak de dakastinni aha-en mae hom tangan.¹¹ Sap aha-en mae hom— Alap mo dwam

gwibinsi de tame gun nuye, hen Desa de tēblan hap de enlala nabare zi niye.¹² Tīngare zini mes Alapsa hli dak. Kire zini Alap mo nwenak ase naban. Hen dawemsa de gol gwen zini aha-en mae hom. Eiwa, hom tangan.”

-¹³ “Zēno mae mo ol torankam men zen nopna ěk tīhī nakon wet so gwenan, zen san de zi tok asena kiye. Hen ol boton-botonkam man zēnaka hit di gwibirin.” “Hen zēno mae mo ěk tīhī nakon in zen wet so gwenan— san de wanya mo zisi de hit tinnak de sosonna kiye.” -¹⁴ “Zēno mae mo ěk tīhī nakon men zen wet so gwenan, zen zisi de karek tabin en hap dena hen lamang ta gwibin en

hap dena.” - ¹⁵ “Zen man tangan zisi de tamera gwen hap äsyal-syal gwegwenan.” ¹⁶ “Zini men desan ätända gwenan, zen karek ensa zi bose zikhip nolzimmira gwenan, händep zep enlalana ädowe hana gwenan.” ¹⁷ “Zen hom aha zi niban de umlaekam golëlowehen hap de orana tame dak.” - ¹⁸ Hen “Alapsa de blikip gwesiblinna mes kitak baes tak.” - ¹⁹ Zep zi de kitak Alap mo nwenak äkarek gwen hap de Alap mo ola in, zen Yahudi zini nen hen zëwe bitü gwe'an. Nen hwëna ema äkil gïl gwek, “Musa mo titü tabin ol san de ang ta gwenkam esa Alap mo nwenak

ëdakastil.” Hwëna Alap mo aha ola in kon man tangan dam gwesinin, “Hom tangan zini— Alap mo nwenak de zëre mo syala kon dakastin niye.” Zen hwëna mae hap titi tabin ola in sa nëp golzimki: Tïngare zisi dikim saherak kang gun hup— Zen kim de nësa klis gu'unkaye, sap Yahudi zi, sap Yahudi srëm zi. Dekam toton nara dep?— Alapsa de anakan gublunna, “Ano karekna hom.” ²⁰ Zep zini toton bëjen Alap mo nwenak ëdakastin— Musa mo titi tabin ola in sa de syal gwe-gwibin nikonye. Sap titi tabin ola in, zen man nësa anakan hleng sosubirida gwenan, “Em in kitak kareksae ol gwenan.” Mae hap de ol:

Nen Yesussu de taïbliëlan en nakone Alap mo nwenak ëdakastil gwenan.²¹ Zep nen de Alap mo nwenak ëdakastin hip dena, zen Musa mo titi tabin ol san de ang ta gwenkam bëjen. Hwëna angkam Alap zëre mo nwenak de ëdakastin hip de ora ësena mes nëbe mae hap sal tazimki. Hen ora ësena in hap dena Musa mo titi tabin olak hen Alap mo olsa de ayang gul gwen zi mo olak mes hamal hap ale nuk.²² Zep angkam Alap mo nwenak de ëdakastin hip dena, zen diki Bian Yesussu de taïbliëlan en nakon. Kitak men zen de Yesussu daïbliëla'ak, sap Yahudi zi, hen Yahudi srëm zi, zen

zen sa Alap zëre mo nwenak
ëdakastil. Sap zëre mo nwenak, zi
ausuna srën-srënkam hom, ²³
hwëna kitak kareksa nulin halasen
gwenan, hëndep zep Alap zëre
onakon mes ëlanga gwesik hen
kawesinnik lowehe gwenan. ²⁴ Sap
eiwa kirekam, hwëna angkam Alap
zëre mo kwasang-kwasang en nakon
nësa zëre mo ngatan san dep golëwet
so gwe'ara— ba maesa de zëbe hap
syal gwibir-blin srëmkam. Zep
Kristus onakon nësa gubirida'ara,
“Angkam em mese ëdakastil— ëre mo
nwenakye.” ²⁵ Sap Alap mes
Yesussu zer soneka— dekam de orasa
nëbe mae hap kles tyasizimdin hip,

nen dikim zëno kala kon zëre mo nwenak ëngan gwehen hap denaye. Zep nen de kirekam Yesussu taïblïblankam, dekam nëno mae mo karek-karekna man nëp tap gulsuk gwizimnira, hen hom etan nësa jal gwibirida'ara. Zen Alap mae hap ki kirekam syal gwibirki: Dekam de zi Zënaka anakan tame tan hap, “Zen eiwa enlala dam-dam enkam klis gul gwenda.” Sap menkam Alap holokam zi mo karek-karekna nwe enkam kara gul gwizimki. ²⁶ Hwëna angkam Kristus onakon zep Alap anakan klis gul gwizim'ira, “Men zen Yesussu daïbli gwebela'an, zen zen ëre mo nwenak ëdakastil gwe'an. Men zen

daïblibla srëm gwe'an, zen hom.”
Kirekam de Alap klis gulzimdinni
aïris, sap Zen Zën zëre mo nwenak
dikim ëdakastin hip de orana insa
zerzimki.²⁷ Zep angkam nen bëjen
nen nënaka anakan boltere ta gwibin,
“Ëe mes-am ëre mo syala kon Alap
mo nwenak dakastik.” Diki tangan
Alap mo nwenak de ëdakastin hip
dena zen Yesussu de taïbliBlan en
nagon.²⁸ Sap nen Kristussu de
taïbliBlan en nakone ëdakasti'in.
Musa mo titi tabin olsa de syal gwe-
gwibin nikon hom. Zep nen bëjen nen
nënaka anakan boltere ta gwibin, “Ëe
ëre mo syala konë dakasti'in.”²⁹
Zep Yahudi zini nen bap nen ëkil gïl

gwen, “Alap, Zen ano mae en mo. Aha zi ausu mo Alapsa hom.” Zen hen aha zi ausu mo Alap sake! 30

Sap nëno mae mo Alapna aha-en. Zen Zen Yahudi zini nëbe mae hap zëre mo nwenak dikim ëdakastin hip dena Kristussu de taïblïblan nakon gol gwizim'ira. Hen Yahudi srëm zi hip Zen hen kire hap dena Kristussu de taïblïblan nakon gol gwizim'ira. 31

Hwëna kirekam de lwankam, zini sa asa anakan dakensïblïl, “Ki san em mese Musa mo titi tabin ola insa zalta dep tahan san gwei gubir kinïla?” Kirekam bëjen. Hwëna nen mese titi tabin ola insa eiwa de uk, sap nen de

Kristus onakon ëngaya gwen hap
dena mes zëwe hamal hap ale nuk.

1. * **3:4** *Mzm 51:6*

2. * **3:12** *Mzm 14:1-3, 53:1-3*

3. * **3:13** *Mzm 5:10, 140:4*

4. * **3:14** *Mzm 10:7*

5. * **3:17** *Yes 59:7-8*

6. * **3:18** *Mzm 36:2*

4 Mae hap de ol: Abraham Bak zen hen Alapsa de taïbliëlan en nakon Alap mo nwenak dakastilki.⁴¹ Zep Yahudi zini, nëno mae mo auyanna Abraham Baksa de enlala gweblankam, zen banakan gwëka?— zep Alap mo nwenak dakastilkiye. ⁻² Zen de zëre mo syala kon Alap mo nwenak dakastinkim, zen maka anakan zënaka boltere taka, “Ëe mesë aha zisi beya tangankam kwei-kwikguk.” Hwëna zen bëjen Alap mo nwenak kirekam zënaka boltere tan.

³ Sap zëbe hap dena Alap mo olak anakan lwak, “Abraham zen Alapsa taïbliëlaka, zep Alap anakan gubluka, ‘Em mese ëre mo nwenak dakastili.’”

-⁴ Zep anakarekam lwa'an: Zi de te-ala hap syal gwenkam, mam zik de te-alana insa golblankam, zen bëjen anakan enlala gweblan, “Zen totoresa ap golblala.” Hwëna zen sa anakan enlala gwera, “An ëre mo syala kon ap golblala.” Zep hen kirekam, zi de Alap de dawemsa zëbe hap golblan hap syal gwenna, zen bëjen anakan enlala gwen, “Zen totoresa abe hap golblaka.”⁵ Hwëna zini men zen ësyal gwen srëmkam Alap ensa anakan daïblïbla'an, “Karek gol gwen zi hip Zen Zën ngaya gwen hap dena totoresa Kristus onakon gol gwizimmira,” zen eiwa kire zisi Alap gubirida'ara, “Zen zen ano nwenak

ödakasti'in." ⁶ Zen in zep Daud Bak hen kirekam enlala gweka– isrip-sri gwibinnik de lowehen wenya kim hamal hap hlauluda gukuye, men desa Alap zëre hap de ba maesa syal gwibir-blin srëmkam anakan gubirida'araye, "Em ema ano nwenak ödakasti'in." Daud anakan gubiridaka, ⁷ "Zini men zëno mae mo karek-kareksa Alap ngan gulsuk gwizim'ira hen tap gulsuk gwizim'ira, zen isrip-sri gwibinnik lowehe gwe'an. ⁸ Hen men zëno mae mo karek-kareksa Alap äitbir-zim srëm gwe'ara, zen hen isrip-sri gwibinnik lowehe gwe'an." - ⁹ Men zen de kirekam isrip-sri gwibinnik lowe

he'ak, zen Yahudi zi en molya. Hwëna zen hen Yahudi srëm zi niban esa apdenak. Sap nen mese Abraham hap dena insa anakan tame uk, “Zen Alapsa taïblißlaka, dekon en zep Alap mo nwenak dakastilki.” ¹⁰ Zep Alap kim Abrahamsa kirekam gubluka, san ha to mip blonsublun naka? San ha kire srëm naka? Zen eiwa dekam to mip blonsublun srëm nik gwë'anaka— Alap in kim kirekam gublukaye! ¹¹ Zen hwëna hyanak to mip blonsun hup gubluka— dekam de zënaka anakan zertrën hap, “Ëe mesë Alapsa taïblißlak— men dekam asa anakan gublukaye, ‘Em mese ëre mo nwenak dakastili.’” Zen in zep Abraham Bak

nwe-mase gwe'ara, zen hen to mip blonsublun srëm nik mo bian– tingan men zen Alapsa de taïbliëlan nakon zëre mo nwenak ëdakastil gwenanye.

¹² Hen kirekam Abraham Bak zen tïngare to mip blom tasibir-zimdin nik mo Bian– men zen en Alapsa zëre mo kim daïbliëla'anke, men kirekam Abraham zëna to mip blonsublun srëmnak taïbliëlakake. Mae hap de ol: Alap mensa Abrahamsa gu-gubluka, dawemsa de auyan-aza zikhip golzimdin hip dena, zen hwëna Alapsa de taïbliëlan enkam esa ulin. ¹³ Alap mensa Abrahamsa gu-gubluka, auyan-aza zeban de okamasa zibi gwibin hip, zen dwan

Musa mo titi tabin ol de hatan srëmnak kirekam gu-gubluka. Zep Abraham dekam hom desan ang gweka— dekam de Alap mo nwenak dakastin hip, hen dekam de dawemna insa golblan hapye. Zen hwëna Alapsa de taïblïblan en nakon ki zëbe hap kirekam lwablak. ¹⁴ Sap anakan de lwa'anam, “Titi tabin ol en san de ang tankam esa Abraham mo walas hap ëliweher,” ki Alap menkam waba hap Abrahamsa gu-gubluka— zëre mo nwenak de dakastin hip. Hen nëbe mae hap Abraham mo kim de Alapsa taïblïblanna waba hap maka lwa'an.

¹⁵ Eiwa, nen bëjen nen titi tabin ol san de ang ta gwen en nakon

ëdakastin. Sap zini men zen desan de ang tan hap ëalp gwe-gwenan, hwëna sul sonenna toton banakan dep? Zen in zep Alap mo jal ennak lowehe tine gwenan. Diki titi tabin ola in de lwan srëmkam bap. Dekam basa molye ulmun gwe'anam!¹⁶ Zen in zep, Alapsa de taïblïblanna kunci makan nëbe mae hap lwazim'in! Sap Alap man nësa anakan dwam gwibirida gwe'ara, “Ëe mensaë Abrahamsa orep gu-gubluk, zen dikire totoresa Yesussu de taïblïblan en nakon nulin gwëk.” Zen eiwa nen esa ulin— sap Yahudi zini men zen Musa mo ola nama enlala nei gwibirin, hen sap Yahudi srëm zini men zen desa enlala

neibir srēm gwe-gwenanye. Sap nen ema Abraham mo kim Alapsa laïblïbla'an. Zen in zep Abraham Bak anakan nwe-mase gweka, “Zen tîngare Alapsa de taïblïblan zini nēno mae mo bian.”¹⁷ Zen zep Alap Abrahamsa anakan gu-gubluka, “Ëe ama emsa gublu'an— zi ausu beya mo bian hap de jowen hap.” Zep Alap mo ola in kon, Abraham man nwe-mase gwe'ara, “Zen nēno mae mo bian.” Sap zen Alapsa anakan taïblïblaka, “Zen Zen juwen zisi ngaya ta gwibirida, hen Zen Zen ba maena totoresa de jowen hap ol gu anen enkam gu gwibirida.”¹⁸ Diki Abraham maka anakan enlala gweka,

“An molya kirekam lwak, sap ëe we walya ban mesë tangan bogol ëk. Zep ëe banakan dep?— walas ën naye.” Hwëna zen nama Alapsa taïblïblaka— mensa anakan gu-gublukake, “Zi ausu beyana emsa ‘bian’kam sa nen gweblal.” Sap Alap mes hen anakan gu-gubluka, “Eno auyan-aza tane walya sa beya gwe song gwer— san de nglinak de keis mo beyana kiye.”

- 19 Abraham dekam hom mae anakan enlala gweka, “Ëe banakan asa walas ër?— sap ëe an tin hip mes-am tangan golek de gwer. Sap ano gwën tahunna seratusnuk dep man-am golek de gwe'an. Hen Sara Bak mo wal gola mes-am yok gwibik.”

20 Sap eiwa kirekam, hwëna Abraham mo Alapsa de taïblïblanna hom mae sin gweblak. Hwëna man tangan tatete gweblak. Zen zep tangan Alapsa anakarekam boltere taka, “Bian, Ema asa sam taka, sap men kirekam asa gu-gubluka, Em esa kirekam ap syal gwibir-blira.” 21

Hen zen man tangan Alapsa anakan taïblïblaka, “Men desa asa gu-guk gweblaka, zëno sosonna ki– kirekam de owas-owassa dikim abe hap syal gwe-gwibir-blin hap denaye.” 22

Zen sërkam tangan Alapsa taïblïblaka, zen in zep zëbe hap dena Alap mo olak anakan lwak, “Em mese ëre mo nwenak dakastili.” 23 Alap

mo nwenak de dakastin hip dena insa
ale nuk, zen Abraham en hap hom.

24 Zen hwëna kitak nëbe mae hap—
men zene Alapsa anakan
laïblïbla'anke, “Zen eiwa mes Bian
Yesussu tin nikon ngaya taka.”
Kirekam de taïblïblanna in, nen
dekone Alap mo nwenak ëdakasti'in.

25 Sap Alap Zen nëno mae mo
karek-karek hap Yesussu tin hip
sosok taka, hwëna ki zep etan ngaya
taka— dekam de nen anakan tame gun
hup, “Nen an zene Desa laïblïbla'an,
nen ema Alap mo nwenak
ëdakasti'in.”

1. + *Alap zëre mo nwenak de dakastin hip dena insa gubluka, zen in kim Abrahamsa hamal hap auyan-aza zeban de hë'ho gwibin tangan naka zihlaun hup dena gu-gublukake. Hwëna dekam Abraham bogolik walas srëmkam gwë'anika. Sap kirekam hwëna zen Alap mo gu-gublun ola insa man taïblibirki. Zen zep Alap anakan gubluka, 'Em mese ëre mo nwenak dakastili.'*
(*Kej 15:1-16, Rom 4:13, Gal 3:6*)

2. * **4:3** *Kej 15:6*

3. * **4:8** *Mzm 32:1-2*

4. * **4:17** *Kej 17:5*

5. * **4:18** *Kej 17:5, 15:5*

5 Mae hap de ol: Nen mese Alap han
ërumlae gwek, zebe isrip-sri naban
lowehe gwe'an.**5**¹ Zen in zep, sap
nen mese Kristussu de taïbliplan
nakon Alap mo nwenak ëdakastik,
zen in zebe Alap han ërumlae gwe'an.
Zen kitak Bian Yesus mo syala kon ki
kirekam lwak.² Sap nen mese
Yesussu kirekam laïblihlak, zen in
zebe hen Alap mo kwasang-
kwasangnak lowehe gwe'an. Nen in
zebe ëisrip-sri gwe-gwe'an, sap nen
ema hen Alapsa anakan laïblihla'an,
“Zen sa eiwa zëre mo ngatannak de
lowehen hap dena nëbe mae hap
golzimdi.”³ Hen kareksa de
goltowe gwen nakon zebe ëisrip-sri

gwe-gwenan, sap nen mese anakan tame uk, “Kareksa de goltowe gwenkam, zen dekam tangan esa Yesussu de taïbliblannak de tatem ëzauk gwen hap dena tame ul.”⁴

Kareksa de goltowe gwennake tatem ëzauk gwe'ak, zen dekam esa Alapsa de taïbliblannak ëzise gwer. Hen kirekam de ëzise gwenkam, zen dekam tangan esa Alapsa de anakan taïbliblanna esek ulse gwer, “Eiwa, nen esa tangan ulin— mensa Alap zëre mo walas hap de golzimdin hip gu-gubirida gwekaye.”⁵ Sap nen mese tangan Alap mo gu-gubiridanna insa de gul irin hip laïblïbik, zen zebe enlalana ëdowe hana srëm gwe-

gwenan. Sap nen ema nère mae mo enhonak anakan eis gwibirin, “Eiwa, Alap mo nèbe mae hap de kwasangna mam tanganna.” Kire enlalana in, zen Alap zère mo Enho nöp ing ta sone gwizimmira, sap nen eiwa zère mo Enho nabane örgwë gwenan.⁶ Nen kime anakarenak lowe he'ak, “Toton banakan dep?— nènaka de ngaya tabin niye,” hwëna kirenak zep Kristus hataka— Alapsa de tame tan srëm zini nèbe mae hap de tin hipye.⁷ Zen owaskam ki lwak. Sap zini nen home nabakam nènaka tin hip sosok la gwibirin— dekam de aha zisi ngaya tabin hipye, sap zi dawem mae hap. Hwëna san ha emaka hen nère mae

mo timni olgu'un?— wal bose dawem
mae hap de tin hipye. ⁸ Sap eiwa
zini nen kirekam. Hwëna Alap zëre
mo kwasangsa sërkam tangan nëbe
mae hap goltreizimki, zep hëndep
karek-karek gol gwen zini nëbe mae
hap Kristus tilki. ⁹ Zen in zep, mes
tangan dam gwesinin: Sap nen mese
Kristus mo kala kon Alap mo nwenak
ëdakastil, Kristus hen sa nësa Alap
mo jala kon il gwe hebiridala. ¹⁰
Sap nen kime Alap mo gïl-gïl
gwibiridan zi mo kim lowe he'ak,
hwëna Tane zem Yesus dekam zep
nëbe mae hap tilki— nësa dikim Alap
golëumlae gwen hapye. Zep angkam
mes tangan dam gwesinin: Kristus sa

nësa Alap mo jal hïl gin nikon il gwe hebiridala. Sap Zen mes eiwa tïn nikon ngaya gweka, hen Zen nama nësa de mas gwibirida gwen hap gwë'ara. ⁻¹¹ Sap eiwa nen mese kirekam Alap han ërumlae gwek, zen in zebe tangan ëisrip-sri gwe-gwe'an. Zen kitak Bian Yesus onakon ki kirekam nëbe mae hap lwazimk. Mae hap de ol: Adam Bak zen tïn hip de orana zen nëbe mae hap kles tyasizimki, hwëna Kristus Zen Zen ëngaya gwen hap de orana kles tyasizimki. ¹² Zep a kirekam mo lwakye: Adam Bak kim kareknak zanka, zen dekam zep kareksa de gol gwen hap de sosonna hen kire hap de

hole-hlena okamanak de zinik kitak ing gwe hebiridak, händep angkam zep tingare zini karekna nolada gwenan. Händep Adam Bak mo karekna in kon zep hen tin hip de sosonna tingare zi hip hata gwizimnin. Zen in zebe händep angkam juwe gwe'an, sap kitak de zini nen Adam mo kime kareksa ol gwenan. ¹³ Dekam hwëna Adam Bak mo hyanak, zini dekam sap karekna nol gwëk— Musa de hatan srëmnakye. Hwëna desa bëjen anakan gubiridan, “Zen Musa mo titi tabin olsa nulmun gwëk,” sap dekam Musa mo titi tabin ola hom okamanak hata'ak. ¹⁴ Sap eiwa kirekam,

hwëna Adam Bak mo hyanak hëndep
in kim Musa Bak hataka, dekam tin
hip de sosonna nama okamana ansa
bi gwibik. Hwëna dekam de zini sap
hom Adam Bak mo kim Alap mo
jalse gwen ola nulmun gwëk, hwëna
ki juwe gwëk. Zen in zep Adam han
Kristus hun, zen apdenak hom, hwëna
tingare zini zëbon nebon onakon
nulin gwenan.¹⁵ Zen in zebe nen
srën-srënkam ulin gwenan: Adam
onakon zen kareksa de gol gwen hap
denaka. Hwëna Yesus onakon, zen
Alap onakore kwasang-kwasangsae
ulin gwenan. Aha-ere zini Adam kim
Alap mo jalse gwen ola gulmunku,
dekon zep hëndep tingare zini juwen

hap dena insa nulink. Hwëna angkam man tangan dam gwesinin: Aha-ere Zini Kristus onakon beya tangan nik esa hen hëndep de ëgwën hap dena ulin gwer, sap Alap mo nëbe mae hap de kwasang-kwasangna Zëbon onakon man tangan taman kini gwenan. ¹⁶ Aha zini Adam Bak mo karek gon nakon, kitak de zini dekam zep Alap mo jalak de kang gun hup ëdakasti'in. Hwëna mensa Alap angkam syal gwibir-zim'ira, zen wehasa hom! Sap zi mo karekna kim tangan mam gwe song gwëk, dekam zep hwëna Alap Kristus onakon zëre mo nwenak dikim ëdakastin hip de orana totoresa kles tyasizimki. ¹⁷

Zep aha-ere zi mo karek nakon, zep tینگare zini juwe gwenan. Hwëna tینگan men zen Alap mo sërkam de kwasang-kwasang nakon zëre mo nwenak ëdakastil gwenan, zen zen zep karek gol gwen hap de sosonna in kon hen juwen hap de soson nakon wet so gwe-gwenan. Zen kitak aha-ere Zini Kristus Yesus onakon— men Zen sa hëndep denaban nësa golëlowehe gweraye.¹⁸ Zep Alap aha-ere zi mo karek nakon zep tینگare zini karek tabin hip gubiridaka. Hen kirekam, kim aha Zini in Alap mo dwam gwibin sin Zënaka zerguku, zep tینگan men zen de Desa ang në gwebla'ak, zen sa

Alap mo nwenak ëdakastil, hëndep zep sa ëngaya gwer. ¹⁹ Hen kirekam, aha-ere zini kim Alap mo jalse gwen ola insa gulmunku, zen dekam zep tïngare zini Alap gubiridaka, “Zen kitak kareksa de gol gwenna.” Hwëna aha Zini kim nër hom Alap mo dwam gwibin tanganna syal gwibirki, zen dekam zep Alap zëre mo nwenak dikim ëdakastin hip de orana zi beyana nëbe mae hap kles tyasizimki. ²⁰ Zep Alap mae hap titi tabin ola insa Musa hap golblaka: Dekam de zë zi zëre mae mo karek-kareksa anakan tame gun hup, “Nen eiwa beyakame karekna ol gwenan.” Hwëna karekna kim tangan mam nul

song gwek, hwëna Alap mo nëbe mae hap de kwasang-kwasangna dekam hen man tangan taman kinik. ²¹ Zen in zep, men kirekam kareksa de gol gwen hap de sosonna tingare zini nësa bi gwibiridak, hëndep dekon zebe juwe gwenan, hwëna angkam Alap mo kwasang-kwasang mo soson nësa bi gwibirida'an. Zen dekon zebe hwëna Alap mo nwenak ëdakastil gwe'an, hen hëndep de lowehe gwen hap dena dekam zebe Bian Kristus Yesus onakon ulin gwe'an.

1. * **5:10** *Ibr 4:14-16, 7:23-28*

6 Kristen zini nen de anakan eenlala gwe-gwen hap de ol: “Yesus hun Zen abanë lik, hen kim ngaya gweka, Zen abanë ngaya ëk.”⁶ ¹ Hwëna em ahakon anakan esa asa enblal, “Alap man-am nëbe mae hap Kristus onakon kwasangna mam gulsuk gwizimmira, zep nen sap esa karekna ol tine gwer.” ² Hwëna kirekam bëjen! Nen mese kareksa de gol gwen hap de soson nakon juwek, zep angkam bap nen etan zëwe lowehen. ³ Em san home ansa tame u'in? Nen kime baptis [gwennak tabinnik] ang ta gwek, dekam zebe nënaka Alap hap anakan olëtrë gweblak, “Ëe ama Bian Yesus hun de zeraha-en gwen

hap dwam gwe'an.” Zep Zen kim tilki, zen san de nēban mae de golējuwenna kiye. ⁴ Zep nen kime baptis tabin sin ang ta gwek, zen dekam zebe ēnwe-mase gwek— san de Kristus mae han de apdenak kama hulak kang gul nenna kiye. Hen kirekam, Alap kim zēre mo ngatan zi mo lang nakore sasonkam Kristussu tin nikon ngaya taka, zen dekam zebe anakan hen eisbi'in— san de juwen nakon de ēngaya gwenna kiye. Nēno mae mo lowe henna dekam zep lowehen ēse san dep liwehe gwenan. ⁵ Zep insa Yesus kirekam nēsa golējuweka, zen dekon zep dam gwesinin: Nen esa Deban etan

ërngaya gwer. ⁶ Zep angkam tangan mes anakan dam gwesil, “Nëno mae mo auhu-kama zi mo hole-hlena mes Kristus te-lidak sonnak goltilki.” Zep nen angkam mese kareksa de gol gwen hap de sosen nakon wet so gwer— men zen sap nësa bi gwibiridakye, okamanak de timni an de tin makan. ⁷ Sap nen kime juwe gwenan, zen dekame kareksa de gol gwen hap de sosen nakon wet so gwe-gwenan. Zep hen kirekam— nësa kim Kristus golëjuwekaye. ⁸ Nësa eiwa mes Kristus golëjuweka. Zen in zebe angkam anakan laïblïbla'an, “Zen Zen sa asa golëlowehe gwera.”

⁹ Sap nen mese anakan tame uk,

“Kristussu mes Alap t̄in n̄ikon ngaya taka, zep Zen molya etan t̄ilki.” Angkam t̄in hip de sosonna molya etan Desa dot soblak. ¹⁰ Zen kim aha-rok'nen t̄ilki, dekam zep kareksa de gol gwen hap de sosonna men zen t̄ingare zini n̄esa bi gwibiridak, desa golt̄ilki. Zep Zen molya etan kire hap Z̄enaka sosok taka, hw̄ena angkam Alap en mo bosesa de mam gulblun hap gw̄e gwe'ara. ¹¹ Nen hen kirekam nen n̄enaka enlala gwibirida gwen, “Ēe mes̄e angkam kareksa de gol gwen nakon t̄ik, hen angkam Kristus hun de zeraha-en gwenkam Alap en mo bosesa de mam gulblun en hab̄e gw̄e'an.” ¹² Etan bap zen

kareksa de gol gwen hap de sosonna
nëno mae mo auhu-kama timni bi
gwibin— dekam de zëno hole-hle san
ang ta gwen hapye. ¹³ Nen bap nen
nëre mae mo timnik de hli-hlina aha-
en mae dowal mo kigi mo syal san
dikim ang gwen hap sosok gul gwen.
Diki Alap en hap nen sosok gul
gweblan. Sap nen menkam tok-tok
makare nike lowehe gwek, hwëna
angkam Zen mes nësa ngaya tabirki.
Zep nëno mae mo timnik de hli-hlina
diki Alap en mo dwam gwibin sin
dikim ang ta gwen hap nen sosok gul
gwen. ¹⁴ Zen in zep, kareksa de gol
gwen hap de sosonna bap zen etan
nësa bi gwibiridan. Sap nen home

angkam Musa mo titi tabin ola anakare enlala naban blol eibi'in, "Ee dekon asa Alap mo nwenak edakastil." Hwena angkam Kristus hun de zeraha-en gwenkame zere onakore kwasang-kwasang ensa blol eibi'in. Zep nen mese kareksa de gol gwen hap de soson nakon ehil gwe hanal. Mae hap de ol: Sap nen kareksa de gol gwen hap de soson nakon mese ehil gwe hanal, nen esa nere mae mo timsi Alap hap sosok ulblir.¹⁵ Hwena kirekam insa lwa'an, ahakon anakan esa egul, "Nen home angkam Musa mo titi tabin olsa de syal gwe-gwibinkim Alap mo nwenak de edakastin hip ealp gwe-

gwenan, sap nen mese Kristus mo kwasang-kwasang nakon ba maesa de syal gwibir-blin srëmkam ëdakastik. Zep sap esa karekna ol gwer.” Hwëna kirekam bëjen. ¹⁶ Diki anakan emaka dam ulsu'un, “Ëyë ëre mo timsi aha zisi de ang gweblan hap sosok gu'uk, dekam ëe san de zëbon de babu gwenna kiye.” Zep hen kirekam, eme ere mo timsi kareksa de gol gwen hap sosok u'ik, dekam Alapsa ema syauk bla san dep hli la'an. Diki Alap habe sosok ulbli'ak, dekam esa enho nakon ëliwehe gwer—zëre mo dwam gwibinsi dikim syal gwibin hipye. ¹⁷ Hwëna dawemsa nen Alap hap gol gweblan! Sap

menkam nësa kareksa de gol gwen hap de sosen bi gwibiridak. Hwëna ankam nen mese tingare enho naban ang tal- ëngaya gwen hap de ol dawemna ansa Alap nëbe mae hap golzimkiye. ¹⁸ Zep nen ankam mese Kristus onakon kareksa de gol gwen hap de sosen nakon ëhil gwe hanal. Zep ankam men Zen nësa irik gi'ira, Zen Alap. Zebe enho nakon zëre mo dwam gwibinsi dikim syal gwibin hip ëdwam gwe-gwe'an. ¹⁹ Ëe anik dam-dam enkam srip gulsuzimk- dekam deka auhu-kama enlala zi ano ola ansa karekkam tame nul srëm gwek: Nen menkam nëre mae mo timni kirekam-kirekam jal-

jal hen hole-hle san dikim ang ta
gwen habe sosok ul tine gwek.
Hwëna angkam nëre mae mo timni
Alap mo dwam gwibin en san dikim
lowehen hap nen sosok gul gwen-
ekakim Alap mo nwenak ëtal gwesik.

²⁰ Nësa kim kareksa de gol gwen
hap dena bi gwibiridak, Kristus
dekam hom nëban mae enho nakon
golëgwë gweka- dekam de nësa ora
dawem san dep dam tasik gwibin
hipye. ²¹ Hwëna nen waba tangan
habe zëwe ëbabu gwe-gwek! Zen in
zebe angkam ësa her gwe-gwe'an-
nëre mae mo lowehen ëpbana insa de
enlala gwe-gwibinkimye. Sap nen
dekam juwen en hap de ora sane ang

ta'ak. ²² Hwëna angkam nen mese kareksa de gol gwen hap de sosonna in kon ëhil gwe hanal, dekam zebe hwëna Alap hon ëbabu gwe-gwe'an. Hen zen waba hap hom. Zen zebe angkam Alap hon de ëtal gwesïnkïm ëliwehe gwe'an, hen hëndep de gwën hap dena zen dekon esa ulin. ²³ Sap kareksa de gol gwenkam, dekam hwëna tin hip de ora san esa ang tal. Hwëna Bian Kristus Yesus hun de zeraha-en gwenkam, dekam Alap hëndep de gwën hap dena totoresa nëbe mae hap gol gwizimmira.

7 Mae hap de ol: Nen mese Musa mo titi tabin ola kon ehil gwe hanak. ¹ Aya-wal oso-wal, em mese Musa mo titi tabin ola tame uk. Zen in zebë emsa enlala sobirida'an: Titi tabin ola in, nen kim nama okamanak lowehe gwenan, zen dekam en dep dena. Tinkim Musa mo titi tabin ola insa ema hli kul gwenan. ² Zen san de we-zi dare de zënaka leisyanna kiye. Titi tabin ola kon, zini in de nama gwënnak, wenya in bap zen aha zisi zen. Hwëna zi zik de tinkim, dekam titi tabin ola in hom tru-tru gulbi'in— zen de aha zisi zen hapye. ³ Wenya in de nonol zi zeban nama ënnak aha zisi zenkam, dekam emaka

enbi'in, “Zen mes kahalo gwek.” Hwëna zi zik de tinkim de aha zisi zenkam, dekam bëjen anakan enlala gwibin, “Zen man kahalo gwek.” Sap dekam zen mes titi tabin ola in kon hil gwe hanak.⁴ Zen in zep hen angkam nëbe mae hap kirekam lwa'an: Sap nësa mes Kristus te-lidak sonnak golëjuweka, zep nen angkam mese Musa mo titi tabin ola kon ëhil gwe hanak. Hen angkam nen mese tin nikon de ngaya gwen Zini Kristus hun ëraha-en gwer. Zep nen an angkam mese Kristus mo bi gwibiridan zi hip ëliweher— Alap mo bosesa dikim mam gun hup ekakim dawemsa syal ei gwibik.⁵ Nen

kime auhu-kama ennak de enlalakam
lowehe gwek, dekam auhu-kama tim
nikore hole-hlena man tangan nësa
kyang gulsuk gwek. Dekam kim
Musa mo titi tabin ola in san de ang
tan hap sap ëalp gwe-gwek, dekam
tangan zep hwëna auhu-kama tim
nikore hole-hlena mam gwe song
gwek. Hëndep dekam zebe ein juwen
ora san ang ta gwek. ⁶ Hwëna
angkam nen mese titi tabin ola in kon
ëhil gwe hanal— nen kime Kristus
mae han apdekam juwekke. Zep
angkam Alap zëre mo Enho nësa
enho nakon titi ta gwibi'ira, zebe
tingare enho naban Bian mo dwam
gwibin sin ang ta gwe'an— Musa mo

olsa de enlala gwibin
srëmkamye. Paulus kim kareksa de
gol gwen hap de soson naban goleija
gwekake: ⁷ Hwëna bahem ano ola
kon ëkil gin, “Titi tabin ola mensa
Alap Musa Bak hap golblaka, zen
karekna.” Zen sap karek naka hom.
Hwëna ëe dekonë ëre mo karek-
karekna tame guk. Zëwe kimë
anakarekam sane gwe-gwek, “Zi mo
bi gwibin kire-kirena bahem dwam
gwe-gwibin,” dekon zebë tame guk,
“Hare ano dwam-dwam enlalana an
kareknak am ti'in!” ⁸ Hwëna dekam
zep kareksa de gol gwen hap de
sosonna in ano enhonak kirekam-
kirekam dwam-dwam enlalasa ap

beya gul gweblak. Sap kareksa de gol gwen hap de sosonna in, enho nakon anakan asa titi ta gwek, “Em sap esa jalse gwen ola insa ngip gul gwera.” Hwëna jalse gwen ola in de lwan srëmkam, ki molya ngip gun hup kirekam asa titi ta gwe'anam. ⁹ Ëe kimë orep Musa mo jalse gwen ola insa tame gul srëm gwe'ak, ëe dekam ëre mo gwëna ama eis gwibik, “Ëe dawemkamë gwë gwenan.” Hwëna jalse gwen ola insa kimë tame guk, dekam zebë anakan eisbik, “Ëe an hare kareksa de gol gwen zi sike, zep ëe hen syauk sun dep am-am gwë ha'an.” ¹⁰ Zep Musa mo titi tabin ola in sap aïris. Hwëna ëe ama

menkam desa hen kil gi'ik, “Ee dekon asa ngaya gwer.” Hwëna ëe desan kimë sap alp gwe'ak, dekam zebë tame guk, “Hare ëe an kareksa am gol gwe'an, zep ëe an hen tin hip de ora san am ang gwe-gwe'an.” ¹¹ Hen kareksa de gol gwen hap de sosonna in zen abon lwa gwek, zen man anakan asa boton ta gwek, “Em sap esa titi tabin ola ansa ngip gulu. Ebe hap man sam gwesibli'an.” Zen in zep hëndep ano dwam-dwamna mam gwe song gwek, hëndep holo gwennak zebë anakan tame guk, “Ee makare karek gol gwen zini toton molyë ngaya gwek.” ¹² Hwëna sap tingare titi tabin ola insa Alap nëbe mae hap

golzimki, zen aïris, hen nen dikim dam-dam enkam lowehe gwen hap dena. Zen Alap zëre mo dwam gwibinsi kim sap nëbe mae hap goltreizimki.¹³ Hwëna Musa mo ola in kim asa ngip gun hup dena in sa tawa tak, zen dekam san ha asa karek san de titi tan makan gwëblak? Sap kirekam bëjen. Titi tabin ola in sap aïris. Diki kareksa de gol gwen hap de sosonna men zen abon lwa gwëk, zen zen titi tabin ola in sa ap lero gulbluk— asa dikim karek san dep titi tan makan gwë gweblan hapye, hëndep dekon de asa syauk blanak tak ta irin hip. Zep mes tangan dam gwesik: Titi tabin ola in sap aïris,

hwëna kareksa de gol gwen hap de sosonna in, zen zen tangan nësa karek ta gwibirin.¹⁴ Zen in zep, Musa mo titi tabin ola in sap airis. Desa Alap zi hip golzimki, hen ëe ama sap enho en nakon sam gwesik gwibirin. Hwëna ëe de Kristussu eititi gwesibli kininkam, ano timni nama auhu-kama zi mo hole-hle enlala naban. Dekam hwëna kareksa de gol gwen hap de sosonna in etan karek san dep asa tik-tik ta gwenan— san de ëe zëbon de babu gwen zini kiye.¹⁵ Ëe dekam ëre mo gwëna ama topse gwe-gwibirin. Sap men desan de ang gwen habë sap dwam gwe-gwenan, hwëna bëjënë desan ang gwen. Hwëna men

desaë sap dwam gwibir srëm gwe-
gwenan, zen hwëna desanë ein ang
gwe-gwenan. ¹⁶ Zep ëe kimë
anakan dam gulsuk gwenan, “Ëe an
kareksaë gol gwenan,” dekam ëe hen
ama sap anakan eiwa de gul gwenan,
“Musa mo titi tabin ola in sap aïris-
nësa de dawem san dep titi tabin hip
dena.” ¹⁷ Zep Kristussu de eititi
gweblankam, ëe aen homë karekna
insa gol gwenan. Hwëna kareksa de
gol gwen hap de sosonna in zen ano
timnik lwa gwenan, zen zen asa tik-
tik ta gwenan— dekam de zëno dwam
gwibin sin ang gwen hapye. ¹⁸ Zep
ëe kimë Kristus onakore sosonsa blol
gwibir srëm gwe-gwenan, dekam

zebë ënaka dam tasik gwenan, “Ano auhu-kama timni an, zëno sosonna hom– dawemsa dikim syal gwibin hipye. Ëe sap ama akasik gwenan, hwëna banakan dep?” Dekam hwëna ëre mo dwam gwibin srëm sanë karek ensa syal gwe-gwibirin. ¹⁹ Dekam ëe ëre mo dwam gwibin sin banakan dep?– dawemsa de syal gwibin niye. Sap kië akasik gwenan, hwëna dekam ëre mo dwam gwibin srëm sanë karek ensa syal gwe-gwibirin. ²⁰ Zep ëe de kirekam ëre mo dwam gwibin srëm san syal gwe-gwibinkim, zen eirim homë syal gwe-gwibirin. Zen hwëna kareksa de gol gwen hap de sosonna men zen abon nama lwa

gwenan, zen zen asa kire hap tik-tik ta gwenan, zebë kirekam ein syal gwe-gwibirin.²¹ Zep ëe Kristussu de eititi gweblankam, ama anakan dam gulsuk gwenan: Dawemsa de syal gwibin hip sap de dwam gwibin, hwëna dekam kareksaë syal gwe-gwibirin.²² Hwëna ano enhona man tangan sap Alap onakore titi tabin ola in san de ang gwen hap syal-syal gwe-gwenda.²³ Hwëna Kristus onakore sosonsa de blol gwibin srëmkam, dekam zep hwëna kareksa de gol gwen hap de soson naban ilman në gwenan. Hwëna kareksa de gol gwen hap dinik zep soson gwe-gwenan, hëndep zëbon de babu gwen

makan zebë gwë gwenan. ²⁴ Zep
Kristussu de eititi gweblankam,
dekam ama ënaka anakan dam tasik
gwenan: Ano enlalana sap ki— Alap
onakore titi tabin sin de ang gwe-
gwen hap denaye. Hwëna auhu-kama
hole-hlena hen ki ano timnik deban
zep ilman në gwenan. Ëë zebë hwëna
ëre mo dwam gwibin srëm san
karekna gol tine gwenan. Zen in zebë
ënaka topse gwe-gweblanan, “Ëë
makare zi karekna, juwen ora san de
ang gwe-gwenna, nara sa asa zeser
sonera?— kareksa de gol gwen hap de
soston nakonye.” Hwëna ëë ama
dawemsa Alap hap gol gweblanan!
Sap Zen mes Kristus Yesussu zer

soneka– asa de Zen kareksa de gol
gwen hap de sosonna in kon zeser
sonen hapye!

8 Mae hap de ol: Nen kareksa de gol gwen hap de soson nakon mese Alap mo Enho mo sosonkam wet so gwek.¹ Zep angkam nen men zene Kristus hun ëraha-en gwe'an, Alap molya nësa anakan gubiridaka, “Zen an kareknak de kang gun hup dena.”

² Sap Kristus hun kime ëraha-en gwek, dekam zep Alap mo Enho mo sosonna nësa kareksa de gol gwen hap de soson nakon gwiswe soneka—men zen sap juwen ora san dep nësa titi ta gwibikye. Zep Alap mo Enhona in mes nësa li ta sonebirki, nen zep esa hëndep ëngaya gwer.³ Zep mensa sap menkam nen alp ei gwibik, Musa mo titi tabin ol san de ang

tankam de Alap mo nwenak ëdakastin hip dena, hwëna angkam mes desa Alap Zën nëbe mae hap syal gwibirzimki. Sap menkam nësa auhu-kama tim mo hole-hle tru-tru gul gwizimk. Zen in zep hëndep Alap zëre mo Tane tanganna auhu-kama zi mo timkim zer sone zaka— Zen de kareksa de gol gwen hap de sosonna insa te-lidak sonnak de tinkim timbwas gun hup.

⁴ Zen mae hap ki Alap kirekam syal gwibirki: Mensa sap Musa mo titi tabin ol san de ang tankam alp ei gwibikke, Alap mo dwam gwibin sin dikim sap ang tan hap, hwëna angkam desa zëre mo Enho mo sosonkam esa syal ei gwibir. Sap nen

angkam mese kareksa de gol gwen hap de hole-hlena in kon ëhil gwe hanal.⁵ Sap men zen auhu-kama zi mo hole-hle san ang ta gwenan, zëno mae mo enlalana nama kareksa de gol gwen hap de sosonna bi gwebla'an. Hwëna men zen Alap mo Enho naban nërgwë gwe'an, zëno mae mo enlalana man Alap mo Enho mo dwam gwibin sin dep liwehe gwenda.

⁶ Nëno enlalasa de auhu-kama enlala hole-hle bi gweblankam, dekam juwen ora sane ang ta gwenan. Hwëna Alap mo Enho de bi gweblankam, dekam nen mese Alap han ërumlae gwer, hen dekam ëngaya gwen hap de ora sane ang ta'an.⁷

Eiwa, auhu-kama enlala en de nësa bi gwibiridankam, dekam nen eiwa Alap mo jal zikime ënwe-mase gwegwenan. Sap auhu-kama enlala holehle san de ang ta gwen zini, zen toton bëjen Alap mo titi tabin sin ang tan.

⁸ Hen zen bëjen Alap mo nwenak ëdakastin.⁹ Hwëna Kristen zini emsa hom auhu-kama enlala holehlena bi gwibirida'an. Em de eiwa Alap mo Enho naban zergwënkam, ki eiwa emsa Alap mo Enho bi gwibirida'ara. Sap men nara Alap mo Enho naban zergwën srëmna, ki zen hom nama Kristen gwe'ara. ¹⁰
Hwëna Kristus de kirekam eno enhonak gwënkam, eno karek gol

gwen timni in sap sa til. Hwëna eno angna sa ngaya gwera, sap zen mes Kristus onakon Alap mo nwenak dakastilki. ¹¹ Zen in zep, nëno mae mo timni an eiwa juwen hap dena. Hwëna Alap mo Enhona, men Zen Kristussu tin nikon ngaya taka, Zen de hen eno enhonak gwënkam, ki emsa sa hen Zen tim ëse naban ngaya tala. ¹² Zen in zep, aya-wal oso-wal, auhu-kama hole-hlena in nësa angkam hom tik-tik ta gwibi'in. Zep nen ba hap de zëno dwam gwibin sin ang ta gwen hap? ¹³ Em de zëno emsa de titi tabin sin nama ang ta tine gwenkam, ki em etan juwen ora sane ang ta'an. Hwëna Alap mo Enho mo

sosonkame desa anakare enlala naban baes eibi'ik, “Ano auhu-kama zi mo hole-hlena in mes Yesus goltilki,” ki esa ëngaya gwer. ¹⁴ Sap tingan men zene Alap mo Enho mo titi tabin sin ang ta gwe'an, nen eiwa Alap mo hanan tabin walas! ¹⁵ Zep nen ansa Alap mo Enho naban ërgwë gwe'an, nen bap nen zi hon de ëbabu gwen zi mo kim Alapsa anakan aïri gweblan, “Asa sa husus gweblankam wet son hap gublula.” Sap Alap zëre mo Enho mes nësa zëre mo walas hap li ta sonebirki. Zen in zebe Alap Zënaka enho nakon kwasang tola ban en gwebla'an “Ano Bian”kam. Nen zebe hen anakan dam ulsuk gwenan, “Alap

mo walasna nen ba hap de airiblan hap.”¹⁶ Sap angkam Alap mo Enhona anakan enhonak nesa gubirida'ara, “Em in eiwa ere mo walas.”¹⁷ Hen sap nen angkam zere mo walaskame lowehe gwe'an, zep nen esa lamkam dawemna apdekam bi eibir— mensa zere mo walas hap lam gulzim'iraye. Desa Kristus mae han esa apdekam bi eibir. Sap mes dam gwesinin: Nen de Kristus hup de jal hap kareksa goltowe gwenkam, ki dawemna hen esa zeno kim lamkam oltower. Mae hap de ol: Nen eiwa Alap mo ngatannak esa hendep denaban lowehe gwer.¹⁸ Hwena karekna mensa angkam oltowe

gwe'an, ano dam gulsunkum, zen mam naka hom– nen de anakan eenlala gwe-gwenkamye, “Ee Alap mo walaskam dena, asa sa Zën lamkam zëre mo ngatannak hëndep denaban golëlowehe gwera– san de teipsin-teipsinni kiye.”¹⁹ Hwëna nësa de ngatanna iwe golëbiti gwen hap de yakla yala insa, nen en home ës gwebla'an. Tïngare okamana awe de kirekam-kirekamna man tangan yaklana insa nës gwebla'an– sap otwerankam dena, hen sap te maekam dena.²⁰ Sap tïngare okamana ansa Alap mes heip gulku– in kim Adam ne Hawa ne kareknak anyankke. Zen in zep hen okamana awe de tïngare

kirekam-kirekamna zëre mae mo
dwam gwibin srëm san karekna
noltowe gwenan— sap te, sap otweran.

21 Hen zen zep yakla yala insa
angkam nës gwebela'an— dekam de
hen desa gwiswe sonen hap, sap juwe
gwen nakon hen ëbatre gwen mae
nakon, in kim de Alap mo walas
naban apdekam zëre mo ngatannak
lowehe gwe'akye.²²

Nen tawana,
tingare Alap mo yang tabin kire-
kirena angkam man sang-sangna
sërkam neis gwibi'in— men kiye, we
de jaha gwen hap eisbir anenna.²³

Hen zen en hom neis gwibi'in, hwëna
Kristen zini nen hen ema enhonak
anakan sërkam eis gwibi'in, “Diki

Alap mo yaklana in nabakam zen hatan!” Sap nen Alap mo dawem golzimdinni, nonol okamanak dep dena mese ulink— insa zëre mo Enhona nëbe mae hap ing ta sonezimkiye. Hwëna angkam namae hen sang-sangna insa eis gwibi'in. Zen in zebe yaklana insa isrip-sri enlala naban kara ë gweblanan, sap zen dekam tangan esa Alap zëre mo walas hap de hamal gulzimdinni insa bi eibir. Zen dekam sa nëno mae mo auhu-kama tim karekna ansa tim ëse hap li ta sonebiri. ²⁴ Men dekame ëKristen gwëk, zen hëndep dekon zebe yaklana insa de anakan kara gweblanna ëkon gwesik hanak, “Nen

Alap mo walasna tim ëse naban esa hë'ho gwibin langnak lowehe gwer.” Zep hëndep angkam nama kirekame kara ei gwibi'in. Yaklana in de hatankam, zen dekam esa ëkara gwe-gwenna insa ëzausul. Sap dekam etan basa dep?— kara gwe-gwibin niye!

25

Hwëna nama de kara gweblannak, dekam nama esa enlala tatete naban ëkara gwe-gwer— anakare enlala naban, “Sap sa holo gwer, hwëna diki ëe gul irin.”²⁶

Nen kim nama embwan naban yaklana insa ës gwebla'an hen ba maesa de tahalha gwibinni, dekam Alap mo Enhona man nësa mas gwibirida gwenda. Sap nen home

anakan dam ulsuk gwenan, “Ëe kirekam asa Alapsa abe tal.” Hwëna nama de abe tan srëmnak Alap mo Enhona dekam zep Zën nëno mae mo enhonak de abena insa sërkam de embwan naban Alap zëre hon golhata gwenda.²⁷ Zen dekam Alap zëre mo dwam gwibin en san nëbe mae hap abe ta gwenda. Hen Alap, men zen tïngare zi mo enhona tame ta gwizimnira, Zen man zëre mo Enho mo nëbe mae hap de embwan nabare abena dokwak gul gwenda.²⁸ Zep angkam mese tangan anakan tame ul: Nen mensa oltowe gwenan, dawemna ahaksa karekna, Alap hwëna desa dawem en hap nëbe mae hap li yul

sone gwizimnira— nësa men desa Zëna kwang guludakake, hen Zënaka men zene embwan ë gweblananke.

²⁹ Sap Alap zëre mo hlil irin wenya nësa orep mes tame tabirki, hëndep nësa zep hamal hap kalang gwibiridaka— nen dikim zëre mo Tanena Yesus makan ëliwehen hapye. Hëndep lamkam Yesus Zën sa nësa golëlowehe gwera— san de nonol wë tan walas de oso wal zeban golëlowehe gwenna kiye. ³⁰ Zep Alap eiwa orep mes nësa hlil inki, zep nësa kwang guludaka. Zen in zep zëre mo kwang guludan wenya nëbe mae hap syal gwibir-zimki— dekam de zëre mo nwenak ëdakastin hip

denaye. Zep nen eiwa esa zëre mo ngatannak yaïng gwer. Mae hap de ol: Toton banakan molya Alap mo kwasang nakon nësa kap nulsuk. ³¹

Zep Alap insa kirekam nöp syal gwibir-zimki, nen banakarekam esa enlala eibir? A kirekam esa: Alap de nësa kwasang gwibiridankam, toton nara molya nësa dot sobiridaka. ³²

Sap Alap Tane zemka hom anakan kwasang gweblaka, “Bap Zen karekna goltowen.” Hwëna nëbe mae hap de dawem hap sosok taka. Zep Zen banakan molya nëbe mae hap de hamal gulzimdinni insa sul sonezim srëm gweka. ³³ Zep Alap mo hlil irin wenya nësa toton nara molya

anakan gubiridaka, “Zen an kareknak de kang gun hup dena.” Ki san ha Alap Zëna maka kirekam nësa gubirida'ara? Zen bëjen! Sap Zen Zen nëbe mae hap syal gwibir-zimki— nen dikim zëre mo nwenak ëdakastin hip denaye. ³⁴ San ha ahakon hen ki?— nësa de anakan gubiridan hap denaye, “Zen an kareknak de kang gun hup dena.” San ha Kristus Zëna maka kirekam nësa gubirida'ara? Bëjen! Sap Zen Zen nëbe mae hap tilki, hen nëbe mae hap tin nikon ngaya gweka. Hen Zen Zen angkam Alap mo dam taha nakon teipsin tangankam nikin'ira— men dekon nëbe mae hap Alapsa abe ta gwe'araye. Zep Zen

bëjen nësa karek tabin hip gubiridan.

35 Zep Kristus mo kwasang nakon, nara maka nësa kap gulsu'ura? San ha nen de kareksa goitowe gwenkam zëno dam gulsunnu?— “Kristus hom nësa kwasang gwibirida'ara.” Kirekam bëjen. Zi de nësa Yesus hup de jal hap karek ta gwibinkim, dekam hen bëjen kirekam dam gulsun— ahaksa tahalha yawalsa de goitowenkam, ahaksa usak yawal, hen lang de sërkam bot-bot gwen, ahaksa tin hip de alp gwesin. Sap sa hen nësa damera gwer. Hwëna kitak desa de goitowe gwenkam, dekam hen anakan bëjen dam gulsun, “Kristus hom nësa kwasang

gwibirida'ara.” ³⁶ Eiwa, nen Kristen zini kirekam de kareksae oltowe gwenan. Zen in zep Alap mo olak zini Alapsa anakan gubluka, “Ëe yakla jamkamë ere mo bose hap jalom ëk tihinak lowehe gwenan.Ëe an san de domba zahona kiye— tamera gwen en hap dena.” -³⁷ Eiwa, sap nen kareksae kirekam oltowe gwenan, hwëna Kristus, men Zen nësa kwasang gwibiridaka, zëno sasonkame tatem tangan ëzauk gwenan. ³⁸ Sap ëe ama tangan taibli'an: Nësa toton nara molya kap gulsuku— Kristus mo kwasang nakonye. Sap nen de juwenkam ahaksa nama de ngaya nik lowe

henkam, Zen nama nësa kwasang gwibirida'ara. Alap mo dam taha nakore zini bëjen nësa zëno kwasang nakon kap gulsun. Dowal-dowala hen bëjen. Nen sap esa angkam karekna oltowe gwer— hen lamkam mae. Hen dowal mo kigina sap sa nësa karek ta gwibiri. Hwëna Alap mo nëbe mae hap de kwasangna molya dekam tap gwek. ³⁹ Sap Alap mo tingare yang tabin nikon, sap ngli bolak de lowehen wenya hen hi mwanak de lowehen wenya, zen toton bëjen nësa Alap mo kwasang nakon kap gulsun. Sap Alap mes Bian Kristus Yesus onakon sërkam zëre mo kwasangna nëbe mae hap goltreizimki.

1. * 8:36 *Mzm* 44:23

9 Mae hap de ol: Yahudi zini, zen sap Alap mo hlil irin zi, hwëna zen hom kitak Yesussu daïblïbla'an.¹ Ëe an Kristus zëre mo nwenakë eiwa tangan naka emsa gubirida'an, hen Alap mo Enho naban ëre mo enho naban man asa anakan trï la se'ara, “Ëe eiwa homë emsa boton tabi'in.”

² Ëe ama sërkam enho nakon dowe hana gwenan, ³ sap ëre mo ausu nakore zini, Yahudi, zen hom beyakam Kristussu daïblïbla'an. Zep Kristus dikire asa hla tak, ëe de emsa boton tabinkimye: Ëe eiwa amaka syauk blanak ënaka drëne se'an—hëndep denaban dikim Kristus onakon langa gwen hapye, ëre mo

ausu nakore zini insa dikim ngaya tabin hipye. ⁴ Zen sap Alap mo hlil irin zi— Israel Bak mo auyan-tane wal, mensa sap nonol Alap zëre mo hanan tabin walaskam gubirida gwekake. Sap Alap nonol zëre mo ngatan zi mo lang nakore ngatanna zëbe mae hap goltrei gwizimki. - Hen Alap mo nonol zi niban de ol ziaha-en gunnu, zen dokwak nul gwek. - Hëndep zao kim lwa se'ak, Musa Bak dekam zep hen titi tabin ola insa ayang gulzimki. Sap Alap nonol zëbe mae en hap anakan goltreizimki, “Syala an desa em gol gwen— Asa dikim blikip gwesik gweblan hapye.” Hen nonol tangan zëbe mae hap zëre

mo gu-gubiridan ola gol gwizimki.

- 5 Zëno mae mo auyan-azana Abraham, Isak, hen Yakob mae man tangan sap Alap mo nwenak ëdakastik, hëndep Israelsa de ngaya tabin hip de Zini, auhu-kama zi mo enlala gweblankam, zëno mae mo ausu nakon saltilki. Zep zen ba hap daïblïbla srëm gwe'an? Sap eiwa dena, Kristus Zen hen Alap. Hen Zen kitak teipsibirida'ara— hëndep denaban. In eiwa tangan! Mae hap de ol: Alap mo hanan tabin walasnak de bitï gwen hap dena, zen kitak Alap mo dam tasibin nikon.⁶ Hwëna anakan bahem ëenlala gwe-gwen, “Alap mensa Israelk de zini gu-gubirida

gweka, zëre mo hanan tabin walas mo kim de lamkam golëlowehe gwen hap dena, Zen molya desa zëbe mae hap golzimki, sap zen mes Kristussu de taïblïblan hap baes tak.” Kirekam bëjen. Hwëna ansa emki enlala gwibin: Kitak mensa auhu-kama zi mo wei-wik gun nukon Yahudikam nenbirida gwenan, hwëna Alap mo nwenak zen kitak Yahudi tangansa hom. ⁷ Hen kirekam, auhu-kama zi mo aïtbinkim, Abraham mo auyan-tane walkam de gubiridanna, zen hom kitak Alap mo aïtbinkim Abraham mo auyan-tane walyak bitï gwe'an. Sap Alap anakan Abrahamsa gubluka, “Eno auyan-tanena, zen Isak

onakon sa naitbir song gwer.” -⁸ Zep zëno dam gulsunnu, Abraham mo tîngare auyan-tane walya, zen hom Alap mo nwenak Abraham mo auyan-tane walkam ënwe-mase gwe'an. Hwëna ëe Yahudi zini ama ëkil gîl gwenan, “Ëe an tîngan Abraham mo auyan-tane wal, zep ëe kitak Alap mo hanan tabin walas.” Hwëna diki Alap mensa zëre mo hanan tabin walasnak de bitî gwen hap gubirida'ara, zen zen en bitî gwe'an— men kirekam hen Abraham mo tanena Isaksa dam tasikike. ⁹ Sap Alap anakan Abrahamsa gu-gubluka, “Ngein sin de tahunkam Ëe asa lwa halzal, dekam walas naban asa Sara Baksa

hlaulzul.” -¹⁰ Walasna insa gu-
gubluka, zen ano mae mo auyanna
Isak Baksa. Zëna zini Ismael, zen
hom Alap mo gu-gublunnak ti'ira.
Zep Yahudi zini angkam, zen sap
kitak Isak Bak mo auyan-aza
nakorena, hwëna ahakore en nik Alap
mo dam tasibin nik bitï gwe'an.
Ahakon hwëna Ismael Bak mo kim
ëgwei kinï'an. Hwëna Isak Bak kim
Ripka Baksa golka, zen zep zi
walasna dan-dan wë sok. ¹¹ Hwëna
walas ën srëmnak, Alap mes Ripka
Baksa hamal hap anakan gu-gubirki,
“Em desa zi walas darena wë so'anika,
oso zik mo auyan-tane walya, zen zen
sa ëteipsil. Hwëna aya zik mo dena,

zen zëno mae mo tana iltikinnik sa lowehe gwer.” Zep Alap man nen dikim anakan dam gulsun hup dwam gweka, “Zen zëre mo kalang gwen san dawemna zi hip gol gwizimnira, hen sap karekna. Zi mo dawem nakon hom gol gwizimnira.” Sap Ripka in kim Alap mo ola insa sane gwek, ungalanak de walas darena in hom banakare karek maena syal eibirki.

13 Zep Alap mo olak zëno walas darena in hap dena anakan lwak, “Ëe asa Yakobsa kwasang gwe-gweblal. Esausa asa husus gwe-gweblal.” - 14

Zep angkam dam gulsunnu banakan? San ha Alap man karek gweka?— kirekam zep ba maesa de syal eibin

srëmnak kles sokaye. Sap diki Alap
bëjen karek gwen! ¹⁵ Hwëna Zen
insa kirekam hamal hap gu-guzimki,
zen man hen dakasti'in— men kirekam
hen Musa Baksa gublukaye, “Aen asa
ëre mo dwam gwibin sin dam tasik
gwibir— men desaë kwasang
gwibirida'akye. Hen dawemsa de gol
gwizimdin hip de wenya, zen hen
Aen asa dam tasik gwibir.” -¹⁶ Zep
Alap mo hlil irinnik de bitì gwen hap
dena, zen zi nëre mae mo dwam
gwibin sin hom, hen zen zi nëre mae
mo syal gwibinkim bëjen. Zen diki
Alap zëre mo kwasang-kwasang en
nakon— men desa en Zëna dam
tasibirkike. ¹⁷ Zen in zep hen Mesir

mo teipsin zi hip dena Alap mo olak anakan lwak, “Èe mae en habë emsa Mesirsi de irik gin hip dam tasik: Dekam de tingare okamanak de zi ano sosonsa tame gun hup. Èe kimë emsa de karek tan hap de owasna syal gwe-gwibi'ik, zen dekam sa tingare okamanak de zini Asa tawa nëblandal.” -¹⁸ Zep man dam gwesinin: Men desa Alap dam tasik gwibirida, Zen desa en kwasang gwibirida gwenda. Hen men desa Mesir mo teipsin zini in mo kim dam tasik gwibirida, zëbe mae hap ënol drak-drak gwen hap denaka gol gwizimmira.¹⁹ Zep em ahakon anakan esa asa lakensiblil, “Ki Alap

ba hap de zini ënol drak-drak gwen hap karek tabin hip?– sap Zen Zën am kirekam de ënol drak-drak gwen hap gubiridaka! Hen zini nen bëjen jalse gweblan!”²⁰ Hwëna bahem kirekam Alapsa gublun! Sap em in zëno yang tabin nikake! Zep em ba hap de zëno kareksa hlaulblun hap? San ha yuna maka?– men zen ik guk, desa gubi'in, “Em bap asa yu hap ik gulku? Diki blome hap emaka.”⁻²¹ Men zen ik guk, san ha zënoka hom?– anakan de kles son hap, “An yu hap asa ik gul– mwin-mwankam de wei yul gwen hap. Ahana an blome tol hap asa ik gul.”²² Zep zen Alap zëre mokake– kirekam de nësa

klis gun hup denaye, dekam de zi lamkam zëre mo sërkam de soson naban jala ban tame son hapye. Hwëna Zen na-en hom desa zitreizim'ira. Hwëna nonol, men desa kareknak de kang gun hup hamal gulku, Zen desa nwe enkam de holokam kara ta gwibin hip dwam gwibirida'ara. Hyanak sa hwëna sërkam karek tabiri. ²³ Hen kirekam, kwasang gwibiridan hap dena mensa nësa hamal gulku, nësa sap sa hen holokam kara ta gwibiri—dekam de lamkam zëre mo ngatansa mam tangankam gol gwizimdin hip, ²⁴ men desa kiresa de golzimdin hip kalang gwibiridaka hëndep kwang

guludaka, sap Yahudi zi, sap Yahudi srëm zi. ²⁵ Sap Yahudi srëm zi hip dena, Hosea Bak man Alap mo ola anakan ayang gulzimki, “Men zen ano hlil irin zinik bitì gwe srëm gwëk, hwëna angkam Èe asa desa hen gubiridal, ‘Em in hen ano hlil irin wenya.’ Men desaë menkam kwasang gwibirda srëm gwëk, hwëna Èe asa angkam kwasang gwibirdal. ²⁶ È-ënak de zini men desaë gubiridak, ‘Zen in ano hlil irin zisi hom,’ hwëna desa Èe asa gubiridal, ‘Em in Ngaya Zini Alap ère mo walas tangan.’” - ²⁷

Hwëna Yahudi zi hip dena, Yesaya Bak anakan Alap mo ola tenggwaran naban ayang gulku, “Sap eiwa, Israel

Bak mo ausu nakore zini zëno beyana san de hinak de hisglimni kiye, hwëna da-en tangan sa ëngaya gwer.²⁸ Sap Bian Alap nabakam sa okamana ansa olo gulu.” -²⁹ Etan Yahudi zi hip Yesaya Bak man ale gulku, “Soson Zini Bian Alap de nësa anakan gubiridan srëmkam, ‘Dikire da-en ëngaya gwëk,’ ki emaka kitak tangan ëna Sodom hen Gomorak de zi mo kim juwek.” -Mae hap de ol: Yahudi zini hom Alap zëre onak dikim ëdakastin hip de ora ësena dam dasi'in.³⁰ Zep nen banakarekam esa Alap mo ola insa srip ulsul? A kirekam esa: Yahudi srëm zini, zen sap hom Alapsa dë gweblak. Zen

hwëna Alapsa de taïbliëlan nakon ki zëre mo nwenak ëdakasti'in— Kristus hup de ol dawemna insa kim daïbli gwibi'inke. ³¹ Hwëna Yahudi zini, zen sërkam sap zëre mae mo sosenkam Musa mo titi tabin ol san de ang tankam alp nei gwibirin— dekam de Alap mo nwenak ëdakastin hipye. Hwëna waba tolkam! ³² Ba hap waba hap? Zen sap zëre mae mo sosenkam ëalp gwe-gwenan— hwëna Alapsa de taïbliëlan srëmkam. Zen in zep gol tenya iwe de tanasa tang ta zankam altil gwenan— ³³ men kirekam Alap mo olak lwakke, “Ëe ama gol te dawemna Yerusalemk ngirinnik ik gi'in, zi deka zëwe tana

bol tang ta gwe zankam äaltil gwek. Zen zep sa gol tenya insa husus nei gwibir. Hwëna men zen de gol tenya insa daibli gwibi'ik, zen molya anakan ëenlala gwe-gwek, 'Ëe an waba habë taïblibik.'” -

1. * **9:4** *Kel 16:10, 33:22, 40:34, 1Raj 8:10-11*
2. + *Alap zini an han olsa ziaha-engul gweka: Nuh (Kej 9:9), Abraham (Kej 17:2), Musa (Kel 24:8), hen Daud (2Sam 23:5).*
3. + *Israelsa de ngaya tabin hip de Zi hip dena kim nonol damkam gugubiridaka, zen Ul 18:14-20nak lwa'an.*
4. * **9:7** *Kej 21:12*

5. * **9:9** *Kej 18:10, 14*
6. * **9:13** *Mal 1:2-3*
7. * **9:15** *Kel 33:19*
8. * **9:17** *Kel 9:16, 11:9-10*
9. + *Yes 29:16, 45:9 Blome hen yu hap dena, Paulus kama ngatdarak nakore syal gwibin kire-kire hap ale gulku, hwëna enlalana apdenak– men kirekam Orya ol zini yu-blomena syal nei gwibirinke.*
0. * **9:26** *Hos 1:10, 2:22-23*
1. * **9:28** *Yes 10:22-23*
2. * **9:29** *Yes 1:9*
3. + *Paulus man Yerusalem mo aha bosena “Sion”kam ale gulku. Paulus man Yesaya 28:16na awe ale gulku, hen zen man Yes 8:14 naban siri gulku. Yesaya Bak “kaso*

*moko”kam ale gulku, sap Yahudi
zini kasokam gola dauk gweblak.
Hwëna Orya ol zi hip, ngirin gol
tenya ban enlalana man anakan
apde nek, “Bol-zaun tangan
wenya.” Zep “gol te”kam li nul
sonek. Ngirin gol tenya insa de
dam gulsunnu, Zen Kristus.*

10 **10**¹ Zep aya-wal oso-wal, ëe ama tangan dwam gwe'an— ano zi ausu nakore zini kitak de sap ëngaya gwen hap. Zen in zebë enlala zon tasiblin naban Alapsa aberbe ta tine gwenan.

²   Ëe eiwa denakaë emsa gubirida'an: Yahudi zini in sap eiwa Alap mo syal hap syal-syal tanganna. Hwëna zëno mae mo syala in, men kirekam angkam Alap goltreizim'ira, zen diki desan maka ang ta'an. ³ Sap zen hom Alap zëre onak dikim ëdakastin hip de ora ësena dam dasi'in. Zen hwëna zëre mae mo enlala san ëpba titi tabin ol enna insa kyang-kyang nulsuk tine gwenan. Zen in zep Alap mo ora ëse

zertreizimdin sin de ang tan hap baes ta gwe'an. ⁴ Sap Kristus mes nēbe mae hap Musa mo tīti tabin ola insa sul sonezimki. Zep tīngan men zene angkam Kristus ensa laīblībla'an, zen dekam zebe Alap mo nwenak ēdakastī'in— tīti tabin ola insa de enlala gwibin srēmkam. Mae hap de ol: Tīngare zi ausu nakore zini, men zen en de Kristussu daīblībla'ak, zen zen sa ēngaya gwer. ⁵ Hwēna Alap mo nwenak de ēdakastīn hip dena Musa mo olak man lwak, “Men zen de ano tīti tabin ola an san sul sonenkam ang ta gwe'ak, zen zen en sa hēndep denaban ēngaya gwer.” - ⁶ Hwēna Alap mo olak, Zēnaka de

taïblïblankam de zëre mo nwenak
ëdakastin hip dena man hen
lwak, “Em home auhu-kama tim niban
de ngatan zi mo lang san de tēblan
hap ëdwam gwe'an. Hen juwen zi mo
lang san de tēblan hap hen home
ëdwam gwe'an.” -Alap mo olak de
gulk sun ol blaoranna in mo dam
gulsunnu a kirekam moye: Em home
ëdwam gwe'an— Kristussu de ngatan
zi mo lang nakon zerati gwezan hap,
ahaksa juwen zi mo lang nakon de
zerta gwe sezan hap, Zen dikim
ëngaya gwen hap emsa mas
gwibiridan hapye. Sap Kristus ebon
mae onakon langanak hom. ⁸ Sap
em dikim ëngaya gwen hap dena, zen

Kristussu de taibliblan en nakon— ee men kirekamë ol dawemna ol halada gwenanke. Zen zep Alap mo olak anakan lwak, “Ol dawemna in, ba hap de langa san teibin hip? Zen ere mae mo ëk tihinak hen enhonak am lwa'an.” -⁹ Sap em de ere mo enho nakore taibliblanna insa zi mo inik anakan kira gunnu, “Yesus Zen ano Teipsinni,” hen enho nakon de anakan taibliblanna, “Desa eiwa mes Alap tin nikon ngaya taka,” ki em hen esa ngaya gwera. ¹⁰ Sap em de enho nakon taibliblankam, dekam em mese Alap mo nwenak dakastilida. Hen ere mo taibliblanna insa de zi mo inik kira gunnu, dekam em mese ngaya

gwenda. ¹¹ Sap Alap mo olak man lwak, “Men zen de Biansa daibli gwebla'ak, zen molya anakan eenlala gwe-gwek, ‘Ee an waba habë taibliblak.’” - ¹²

Alap mo kirekam de gu-gubiridanna in, zen kitak de zi hip dena— sap Yahudi zi, sap hen Yahudi srëm zi. Sap zëno mae mo Bianna aha-en, hen men zen Desa abe da gwenan, zëbe mae hap man dawemna mamkam gol gwizimnira. ¹³

Sap Alap mo olak anakan lwak, “Men zen Biansa anakan abe da'ak, ‘Asa em ngaya tan,’ zen zen sa ëngaya gwer.”

- ¹⁴ Hwëna zini banakan sa abe da gwer?— zen de nama taibliblan srëmkamye. Hen banakan sa daibli

gweblal?— zen de nama zëbe hap denaka ësane gwen srëmkamye. Hen zen banakan sa zëbe hap dena ësane gwe-gwer?— zi de tonbiridan srëmkamye. ¹⁵ Hen zini banakan sa ol dawemna insa zëbon mae osan dep nolsong gwe-gwer?— Alap de zisi zëbon mae osan dep lup gul sonen srëmkamye. Zen zep Alap mo olak anakan lwak, “Zini men zen Alap mo ol dawemna golhata zanna, zen isrip-sri gweblan tanganna.” - ¹⁶ Hwëna ol dawemna insa nolhalada gwenan tïngare zini hom dokwak nul gwenan. Sërkam tangan Yahudi zi. Sap zen kire hap dena Yesaya Bak mo olak man dakasti'in anakan in zen

lwak, “Bian, ëe insa eno ola ayang gul gwenan, hom dokwak nul gwenan.”

- 17 Sap Kristussu men zen daibli gwebela'an, zen diki men zen zëbe hap de ol dawemna insa ësane gwegwenanke. 18 Hwëna Yahudi zi de ësane gwen hap dena banakarekam Alap mo olak lwak? San zen maka anakan ëgu gwe'an?— “Alap, bahem asa karek tan, sap ëe homë ol dawemna insa sak.” Hwëna zen diki zen maka enlala hohle tan naban lowehe gwe'an, sap Alap mo olak anakan am lwak, “Alap de kitak yang tabin hip de ola mes tingan ëtawa gwendal. Sap keis maesa de hlauludankam zen dekam maka

Alapsa tame da'an.” -Kirekam de dam gulsunkum, ki zen maka hen Alap mo Kristus hup de hamal hap de ola insa dawemkam daïblïbik. ¹⁹ Hwëna san ha Yahudi zini Kristus hup de ol dawemna hom yap tame nu'in? Zen diki nonol zen maka tame nuk, sap nonol tangan Musa Bak zëbe mae hap Alap mo ola anakan ayang gulzimki,“Ëe asa syal gwibir— em dikim Yahudi srëm zisi sisngin gwibirida gwen hap denaye, sap Ëe asa zëbe mae hap dawemsa golzim.Hëndep em esa Asa de tame tan srëm zi ausuna insa jal eibirida gwer.” -²⁰ Hen Musa mo hyanak etan Alap mo ola ansa Yesaya Bak

Yahudi srëm zi hip dena damnak anakan ayang gulzimki,“Zi ausuna men zen Asa dëbla srëm gwëk,zen sa hwëna Asa dam dasil.Hen men zen Asa tame da srëm gwëk,Ëe asa zëbe mae hap Ënaka zertreizim.” -21
Hwëna Yahudi zini abe mae hap dena Yesaya Bak sap anakan ayang gulku,“Ëe holo tangankamë sap ëre mo tahana Yahudi zisi de haen gwibiridan hap inin sosuk tine gwëk,hwëna nol drak-drak zi ausuna in hom mae Asa nasalblak.” -

1. * **10:5** *Im 18:5*

2. * **10:6-7** *Ul 30:11-13*

3. * **10:8** *Ul 30:14*

4. * **10:11** *Yes 28:16*
5. * **10:13** *Yl 2:32*
6. * **10:15** *Yes 52:7, Nah 1:1*
7. * **10:16** *Yes 53:1*
8. * **10:18** *Mzm 19:5*
9. * **10:19** *Ul 32:21*
0. * **10:20** *Yes 65:1*
1. * **10:21** *Yes 65:2*

11 Mae hap de ol: Alap mo kalangna ki— Yahudi zi hip de etan dawemsa golzimdin hip denaye.11 ¹ Zep san ha Alap eiwa mes zëre mo nonol hlil irin zi ausuna Yahudisa gweibirida kinika? Sap kirekam bëjen. Èe dwan hen dekore wal syake— Abraham Bak mo auyan-tane ahana. Èe an hen Benyamin Bak mo ausu nakon de saltin nikake. ² Alap bëjen ano ausu nakore zini insa gweibirida kinin— mensa sap nonol hlil inkiye. Em san ema Alap mo ola ansa eititi eibi'in?— men kim Elia Bak Yahudi zi aususa de husus gwibiridan hap dena Alapsa tawa takaye: ³ “Bian, zen mes ere mo olsa de ayang gul gwen hap de

zini damerasik. Hen ere hap de otweran tru tase gweblan kals maena mes dre dasibir. Ëe angkam ë-en tanganë gwë'an, hen asa angkam tan hap alp dasi'in." -⁴ Hen em wëhë enlala eibi'in?— Alap men kirekam ding gulblukaye. Zen man ding gulbluka, "Em e-en home gwë'ara. Ëe mesë zini da-en, tuju ribu en tolkam, ëre onak dep dam tasibik— yang tasin alapna Ba'al Bak hap de bokle kom so gweblan srëm wenyaka." -⁵ Zep angkam hen kirekam. Alap mes da-en zëre hap Yahudi zi ausu nakon dam tasibirki— men zen Alap zëre mo kwasang-kwasang nakon Kristussu de taïblïblankam ëngaya gwe'anke. ⁶

Hen man tangan dam gwesinin: Zen de Alap mo kwasang-kwasang en nakon ëngaya gwe'ak, ki zen ba maena hom syal neibik— dekam de ëngaya gwen hap denaye. Sap zi zëre mo syala kon de ëngaya gwenkam, desa bëjen anakan gubin, “Zen Alap mo kwasang-kwasang nakon ëngaya gwek.”⁷ Zen in zep Yahudi zi hip dena anakan lwa'an: Alap mo nwenak dikim ëdakastin hip dena mensa sap dei gwibik, hwëna beya nik hom hla nuk. Hwëna men desa en Alap nonol dam tasibirki, zen zen en hla nuk. Hwëna beya wenya kip, ënol drak-drak gwen hap denaka golzimki.⁸ Zen man dakasti'in— Alap mo olak

men zen anakan lwakye,“Alap mes
desa totokkam de truwen hap
gubiridaka.Hëndep angkam zëno mae
mo nwena mes dïmin tabir-zimki,hen
ini mes mat tasibir-zimki.” -⁹ Hen
Daud Bak kire zi hip anakan Biansa
gubluka,“Bian, dikire tahalha
srëmkam lowehe gwëk— Emsa
dekakim hwëna eititi në gwëblak.Hen
dikire sowe henkam lowehe gwëk—
dekakim anakan tame nul srëm gwëk,
‘Ëe an juwen hap de ora sanë ang
ta'an.’¹⁰ Hen dikire zëno mae mo
nwena ëdïmin gwëk— dekakim ëkara
gwe srëm gwe-gwëk.Dikire nihin
dohon-hon naban hëndep denaban
lowehe gwëk.” -¹¹ Zep ahakon sa

asa dakensiblil, “San ha Alap zëre mo nonol hlil irin zini in hëndep denaban mes juwen orana in san ang tak?” Kirekam hen bëjen. Zen mae hap ki Alap zëre mo nonol hlil irin zini, Yahudisa, kirekam gweibirida kinika: Dekam de zen Yahudi srëm zisi anakan hlauludan hap hen sisngin gwibiridan hap, “Zen en ba hap Alap onakore isrip-sri naban lowehe gwenan? Diki nen hen emaka Kristussu zëno mae mo kim laïblïbla'an.” Zep angkam Yahudi srëm zi Alap mo kwasang-kwasangnak lowehe gwe'an, sap Yahudi zini man Kristussu de kirekam taïblïblan hap baes ta'an. Hwëna lamkam kim de etan Alap

kwang guluda'anaka— dekam de zen
hen etan zëre mo kwasang-
kwasangnak kitak lowehen hap, zen
dekam sa zen hen Kristussu
daïblablal, hen zen dekam tangan sa
tingare zi mo isrip-srina taman kinil,
sap zen hen dekam sa Alap onakon
hë'ho gwibin nika nulin gwer. Mae
hap de ol: Yahudi srëm zini men zen
angkam ëngaya gwe'an, bap zen
ëbolte-bolte gwe-gwen.¹³ Hwëna ëe
Yahudi srëm zini ebe mae habë ale
gulzim'in, sap Alap mes asa dam
tasiki— dekam de Yahudi srëm zini
ebe mae hap ol dawemna ansa golzim
halada gwen hap. Hwëna syala insa
Alap abe hap wei yul soneblaka, ëe

mae habë desa syal-syal gwe-
gwibirin hen golluwe gwenan: 14

Sap ëe ama dwam gwe-gwe'an— ëre
mo zi ausu de emsa hlauludankam
anakan sisngin gwibiridan hap, “Zen
en ba hap Alap onakore isrip-sri
naban lowehe gwenan. Hwëna nen
home.” Kirekam zen hen maka dam
nulsu'un, “Diki nen hen emaka
Kristussu zëno mae mo kim
laïblïbla'an.” Kirekam de lwankam,
zen hen maka ëngaya gwe'an. 15

Sap Alap kim Yahudi zini baes
gwibiridan makan gweibiridaka,
dekam zep hwëna zëre han de
zerumlae gwen hap de orana tïngare
okamanak de aha zi ausu hap kles

tyasizimki. Zep isrip-sri gwibin tangan nik sa lwal— Alap kim de Yahudi zi niban etan golëumlae gwe'ankaye. Dekam zen sa ënwe-mase gwer— san de juwen nakon de etan ëngaya gwenna kiye. ¹⁶ Eiwa, kirekam sa lwal, sap auyan-aza wal zem mes Alap mo nwenak ëdakastik. Zep hen auyan-tane wal zem an sa hen hëndep ëdakastil. - Sap Yahudi zini, zen Alap mo ik gin zaitun makan ënwe-mase gwe'an. Zaitunna in mo ausuna, zen Abraham mae. Zen man tangan Alap mo nwenak ëdakastik, zep hli-hlina in sa hen lamkam ëdakastil. ¹⁷ Hwëna Alap zëre mo ik gin zaitunna insa, ahakore hli-hlina

mes blom gulsuku— zao de hwëna zën
de saltin zaitun hli-hlisa zëno tihinak
eiyas gïl inen hap. Zen Yahudi srëm
zini emsa kirekam eiyas gïl ineka.
Zep Alap mensa Abrahamsa walas
zeban gu-gubiridaka, hë'ho gwibin
nika de golzimdin hip dena, zen
hwëna angkam eme mamkam ulin
gwe'an. ¹⁸ Zep Yahudi srëm zini em
bahem anakan ëbolte-bolte gwe-
gwen, “Nonol hli-hlina mes Alap
blom gulsuku, hwëna asa zë eiyas gïl
ineka.” Emki anakan ëenlala gwe-
gwen, “Ëe an dwan hli-hli en nakake.
Ëe ausu naka hom.” ¹⁹ Hwëna em
emaka asa ding ulbli'an, “Sap eiwa.
Hwëna Alap mes nonol hli-hlina insa

blom gulsuku, zao zep hwëna asa zëno tihinak eiyas gïl ineka.”²⁰ In sap eiwa kirekam. Hwëna desa Yesussu de taïblïblan srëm hap kirekam gweibirida kinika. Em hwëna ema laïblïblak. Zep kire hap bahem tangan ëbola-bola gwen. Diki em anakan emaka ëairi gwe'an, “Ëe babë hen zëno mae mo kim taïblïbla srëm gwen.”²¹ Sap Alap insa nonol hli-hlina Zënaka de taïblïblan srëm hap blom gulsuku, ki Zen hen sa etan emsa blom tasibiri— em de hen zëno mae mo kim taïblïblan srëmkamye. Molya em ensa kwasang gwibiridaka.²² Zep man dam gwesinin: Alap Zen man zi hip

kwasangna hen jala gol gwizimnira. Men zen zëno ora ëse zertreizimdin sin de ang tan hap baes tak, zëbe mae hap mes jala goltreizimki, zep hëndep gweibirida kinika. Hwëna em in zene angkam Kristussu blol ë gwebla'an, Alap zep emsa zëre mo walas makan kwasang gwibirida gwe'ara. Hwëna em de hen taïbliblanna insa golzausunkum, emsa hen sa gweibirida kinila. ²³ Hen kirekam, Yahudi zi de etan taïbliblan hap lwanda ha'anzak, Alap sa etan eiyas gïl inera. Sap Alap mo sosonna ki-kirekam de etan syal gwibin hip denaye. ²⁴ Sap Alap, eiwa, owas tangankam emsa syal gwibiridaka,

zep emsa ik gin srëm zaitun hli-hli
mo kim zëre mo ik gin zaitun mo hli
blom gulsunnuk eiyas gil ineka. Zep
mes tangan dam gwesinin: Zëre mo
ik gin hli-hlina insa blom gulsuku,
desa de etan eiyas gil inen hap gwa-
gwa naka hom. Zëre mo weinak de
etan eiyas gil inen hap maka tangan
sam gwesi'in. Mae hap de ol: Alap
tingare zi ausu nakon zini man
kwasang gwibirida gwenda.²⁵

Yahudi srëm aya-wal oso-wal, em de
ëbolte-bolte gwe-gwen srëm hap,
ansa emki ësane gwen! Alap mo aha
kalangna mensa orep aning gul
gwizimki, hwëna abe hap mes desa
goltrëblaka, hwëna angkam ëe ama

ebe mae hap srip gulsuzim'in: Emsa angkam en de ëKristen gwen hap Alap gubirida'ara. Sap Yahudi zini zen hen angkam en Alap mo kalang gwe gun sun ënol drak-drak gwe-gwe'an. Hwëna Yahudi srëm zini em kime Yesusu de taïblïblankam kitak tangan sowe he'ak, Alap men ki-en beyana dam gulsuku, zen dekam sa Alap Yahudi zini insa etan kwang guludala. ²⁶ Zen dekam sa Alap tïngare Israel Bak mo ausu nakore zini in ëngaya gwen hap de ora san dep kwang guludahal zala. Sap Alap mo olak man lwak,“Ëna Yerusalem kon sa ngaya tabin hip de Zini hata zala,Zen Zen sa Israel Bak mo ausu

nakore zini insa etan Alap osan dep golölwan dahal zala.²⁷ Hen Ëe dekam asa ëre mo zi niban de ol ziaha-en gunnu insa sul soner–kimë zëno mae mo karek-karekna tap gulsuzim'ikye.” -²⁸ Zep angkam Yahudi zini mes Alap gweibiridaka–san de zëre mo jal zini kiye. Hwëna em Yahudi srëm zini em zebe angkam Kristus hup de ol dawemna ulin gwe'an. Hwëna Yahudi zini in nama Alap mo hlil irin nik hen lowe he'an, zep Alap mo zëbe mae hap de kwasangna nama. Sap Zen nama zëre mo ol gu-gunnu insa enlala gwegwibi'ira– mensa orep auyan-aza zem Abraham, Isak, hen Yakob maesa gu-

gubirida gwekaye. ²⁹ Sap Alap mensa ëngaya gwen hap zini dam tasibirki, zëbe mae hap de enlalana insa bëjen wet tyasïn. Hen zëre mo zi hip de golzimdinni, Zen bëjen etan al gulzimdin. ³⁰ Zep Yahudi zi niban Yahudi srëm zi niban, em mese Alap mo nwenak ëlirak gwek. Orep Yahudi srëm zini em hen Alap mo jal zi mo kime lowehe gwek. Hwëna Yahudi zini in kim Kristussu de taïblïblan hap baes tak, zen dekam zep hwëna emsa kwasang gwibiridaka. ³¹ Zep angkam Yahudi zi hwëna eno mae mo weinak Alap mo jal zi kim lowe he'an, sap Alap emsa hwëna kwasang gwibiridaka. Zen kirekam Alap Zën

ki eirim ënol drak-drak gwen hap gubiridaka— dekam de etan kwang guluda halzan hapye.³² Sap Alap mes ki gubiridaka, “Dikire tingare zi ausuna nonol ënol drak-drak gwegwek, ki asa hwëna etan kwasang gwibirida gwer.”³³ Eiwa, nëno mae mo Alapna sërkam de dawem tanganna!Zëno enlalana blal tanganna, hen zëno tame gunnu.Zini nen toton banakan dep?—zëno klis gunsu de tame gun hupye,hen zëno nëbe mae hap de syalaye.³⁴ Zen in zep Alap mo olak man lwak,“Zini toton banakan dep?—Bian mo enlalasa de tame tan naye.Hen Bian Zënaka toton nara dep?— titi tan naye!”³⁵

“Hen Alap nara zi hon ba maena bohë gulku?—zep de hwëna Alap etan golblan hapye.” -36 Sap tingare yang tabinni, ausuna kitakAlap en honke.Zen kitak Alap mo soson en nakon ki lwa gwenan,hen tingan Alap zëre mo bose ensa de teip gulsuk gweblan en hap ki lwa gwenan.Dikire kitak hëndep denaban boltere da gwek! In eiwa.

1. + *Elia Bak kim Alap mo ola ayang gul gweka, dekam Israelk men zen teipsinkim irik gilki, bosena Ahab Bak. We zem bosena Izebel Bak. Zen yang tasin alapna Baal Bak osan dep sil libirhal gwek— hen aha*

yang tasibin dowal-dowal san dep. Israelk de zini zep hëndep eiwa de Alapsa hli da gwek, hen zëbe hap de otweran tru tase gweblan kals maena dre da gwibik. Ahakore wenya men zen sap Alap mo olsa ayang nul gwizimk, desa hen man damerasik gwek. (1Raj 19:10-14)

2. * **11:4** 1Raj 19:18

3. * **11:8** Ul 29:4, Yes 29:10

4. * **11:10** Mzm 69:23-24

5. + Awe “*auyan-tane wal zik de ëdakastin*” hip dena, Paulus gulk sun de ol blaonzimdinni dan-dan ale soka: Ahana Alap hap de rotisa de syal gwibir-blin hap dena, ahana ik gin zaitun ausu hap dena. Roti mang-mang gunsu de akasibin

hip ap gul irinni, zen de dërek gwenkam, ki kitak dërek enna. Zep mensa Paulus roti mang-mang gun hup dena ale gulku, zëno enlalana apdenak– ik gin zaitun hup de ola in hanye. Zen a kirekam moye: Yahudi mo auyan-azana Alap mo nwenak man ëdakastik, zep sa auyan-tane wal zem hen lamkam ëdakastil.

6. * **11:27** *Yes 59:20-21, Yer 31:31-34*

7. * **11:35** *Yes 40:13, Yer 23:18, 1Taw 29:14*

12 Kristen zi de Alap mo nwenak kirekam lowehe gwen hap de ol:**12**¹
Zen in zep, aya-wal oso-wal, ëe ama emsa titi tabi'in: Nen nëre mae mo timni Alap en hap nen sosok gul gweblan— otweran ninsi de Alap hap de kalsnak lone seblan makan. Sap Alap tweran tangansa de tru ta seblan hap hom dwam gwe'ara. Zen diki nëno mae mo timsi dwam gwibi'ira. Nen mese anakan tame uk, “Alap mes zëre mo sërkam de kwasang-kwasang nakon Yesussu nëbe mae hap sosok tazimki,” zep nen hen nen nëre mae mo timni zëbe hap sosok gul gweblan— dekam de zëno bosesa mam gulblun hap, hen dawemsa gol

gweblan hap. ² Auhu-kama enlala enkam bap nen lowehe gwen. Hwëna Alap dikim nëno mae mo enhosa li ta sone gwizimdin hip nen nënaka Zëbon onak sosok ta gwibin. Zen dekam esa ëliwehe gwer— san de zi ësenä kiye. Dekam esa Alap mo nëbe mae hap de dwam gwibir-zimdinni anakan dam ulsuk gwer, “An kirekam de lowe henna, zen tangan Alap zëre mo nwenak dakasti'in.” ³ Aya-wal oso-wal, Alap man sërkam asa kwasang gweblaka, zep asa dam tasiki— Kristus hup de olsa de golzim halada gwen hapye. Zen in zebë emsa kitak titi tabi'in: Sosonna mensa Alap zëre mo syal hap nëbe mae hap srën-

srënkam gol gwizim'ira, dawem enkam nen gwirensin. Bap nen nënaka anakan boltere ta gwibin, “Abon Alap onakore sosonna mamna.” Diki anakare enlala betek naban nen nënaka enlala gwibirida gwen, “Ba hap tangan Alap kirekam de sosonna abe hap golblaka?– sap ëe an hen orep karek gol gwen nakake.” Zep men kirekam ena aha-en aha-enkam Alapsa anakan laibli gwebbla'an, “Abe hap kire sosonsa golblaka,” zen kire enkam emki syal gwe-gwibin– hwëna enaka de boltere ta gwibin srëmkam. ⁴ Zep nen Kristussu de taibliBlan wenya, nen mese Deban ëraha-en gwëk– san de

aha-ere timni kiye. Zi mo timni zëno hli-hlina beyana, hen hlina in mo syala srën-srënna— men ki tanana, tahana, hen ing ala maena. Zep nen hen beyana, hen zëre mo syal hap de sosonna mensa Kristus nëbe mae hap wei yul sonezimki srën-srënna. Hwëna nen an aha-ere tim nikorena, zen in zebe nënaka mas eibirida gwenan hen kwasang eibirida gwenan.⁶ Zep Alap mes nëbe mae hap zëre mo sërkam de kwasang-kwasang nakon srën-srënkam sosonna golzimki. Zep ebe mae hap de zëre mo Enho nakore hamal hap de olsa ayang gul gwizimdin hip denaka gol gwizimdinkim, men kire

enkam ena anakan taïbli'ara, “An Bian desa de ayang gulzimdin hip abe hap golblala,” ki emki hëndep ayang gulzimdin. ⁷ Hen kirekam, ebe mae hap de aha zisi dikim mas gwibirida gwen hap de sosonsa gol gwizimdinkim, emki hëndep mas gwibirida gwen. Ahaksa aha zisi de Alap mo olkam tawa ta gwibin hip de sosonsa de gol gwizimdinkim, ki emki hëndep tawa ta gwibin. ⁸ Hen aha zisi dikim tatete ta gwibin hip denaka de gol gwizimdinkim, emki tatete ta gwibin. Tahalha zisi de te-alakam mas gwibirida gwen hap denaka de gol gwizimdinkim, emki isrip-sri naban mas gwibirida gwen.

Hen Kristen zisi dikim nol gwibiridan hap de sosonsa de ebe mae hap gol gwizimdinkim, emki syal-syalkam nol gwibirida gwen. Hen aha zisi de kwasang gwibirida gwen hap denaka de gol gwizimdinkim, emki isrip-sri enlala naban kwasang gwibirida gwen.⁹ Botonkam bahem aha zisi kwasang gwibirida gwen. Diki eiwa-eiwa tangankam em kwasang gwibirida gwen. Enlala jal-jalsa emki ja-ja ta gwen. Dawemsa de syal gwibin hip de enlalasa emki kyang-kyang tasik gwen.¹⁰ Ere mo Kristen bose walya emki dawemkam kwasang gwibirida gwen— men kiye, ere mo iye tangansa de kwasang

gwibiridanna. Eno bosesa de aha zi teip gulsublun hap bahem ëdwam gwe-gwen. Hwëna diki hwë-hwëkam em enaka blikip gwesibirida gwen.

¹¹ Eno mae mo enho nakon Alap hap de isrip-srina bap zen betek gwen. Hwëna Alap mo Enho nakore isrip-sri naban emki Bian hap de syalak ësyal-syal gwe-gwen. ¹²

Isrip-sri naban emki anakare enlala naban lowehe gwen, “Mensa Bian nëbe mae hap hamal gulzimki eiwa nen esa ulin.” Zep kareksa de goltowennak, tatem em ëzauk gwen.

Alapsa em gu sonebla tine gwen. ¹³
Kristen bose wal uk de ëtahalha gwenna, emki mas gwibirida gwen.

Hen eno mae mo tame tabin srēm zi
de eno mae mo ënak yaïng gwe-gwe
zankam, emki isrip-sri naban ere mae
mo gola kon lup gulin gwen.¹⁴ Zi
de emsa Kristus mo bose hap karek
tabinkim, Alapsa em gu sone
gweblan— Zen de zëbe mae hap
dawemsa golzimdin hip. Hwëna Alap
de karek tabin hip bahem abe tan.¹⁵

Em de Kristen bose omka anakan
salbiridankam, “Zen isrip-sri naban
lowe he'an,” emki hen zëno mae mo
isrip-srina insa enhonak eisbin.
Banakare kareksa de goltowen nakon
de enlala dowe hanan naka
salbiridanna, emki hen zëno mae mo
enlala dowe hananna insa ere mae mo

enhonak eisbin– em de hen gol towen
makan. ¹⁶ Aha-ere enlalakam em
lowehe gwen. Bahem anakan ëbolte-
bolte gwe-gwen, “Ëe wal bosyanna
wakin han apdenak hom.” Hwëna
bose srëm zi niban emki apdekam
isrip-sri naban golëapde gwe-gwen.
Bahem enaka anakan enlala gwibirida
gwen, “Ëe an mes tanganë
tewesik.” ¹⁷ Zi de ebe mae hap
kareksa golzimdinkim, em hwëna
bahem zëbe mae hap karekna gol
gwizimdin. Em hwëna tïngare zi mo
nwenak dikim dam-dam enkam
lowehe gwen hap em ëalp gwe-gwen.

¹⁸ Diki dawemna ere mae mo sosen
jam en em ëalp gwe-gwen– dekam de

tingare aha zi niban enlala sösekek
enkam lowehe gwen hapye. ¹⁹ Hen
aya-wal oso-wal, bahem tangan aha
zi niban enaka hwë-hwëkam karek ta
gwibin. Diki Alap Zën sa karek ta
gwibiri. Em bahem. Sap Alap mo
olak man lwak, “Ëe ama emsa gu-
gubirida'an: Emsa de zi bose uk karek
tabinni, Ëe asa hwëna desa karek ta
gwibir. Em bahem.” -²⁰ Zep men
kirekam Alap mo aha olak lwa'an,
kirekam em gweibirida gwen, “Eno jal
zi de usak gwenna, tembanesa em
golblan. Hen ho-hole gwenkam, hosa
em golblan. Sap em de kirekam gwë
gweblankam, dekam saherak esa
drënera.” -²¹ Dowal mo kigi naban

de zereijannak, bahem äsin gwe hana gwen. Hwäna dawemsa de gol gwen ennak em tatem äzauk gwen. Zen dekam sa karek san dep de titi tan hap emsa topse gweblala.

1. * **12:19** *Ul 32:35*

2. * **12:20** *Ams 25:21-22*

13 Kristen zi de kirekam pemerinta mo nwenak lowehe gwen hap de ol:**13**¹ Pemerinta nakon men zen nësa irik nil gwenan, desa tingan nen blikip gwesibirida gwen. Sap tingare auhu-kamanak de teipsin-teipsin wanya, zen Alap dam tasik gwibirida. Zen de dam tasibin srëmkam, hom ëteipsik gwenan.² Zen in zep, pemerinta mo titi tabin olsa de gulmurunkum, zen man nwe-mase gwe'an— Alap mo olsa de gulmurunnu kiye. Alap Zën sa hen nësa kire hap karek ta gwibiri.³ Men zen dawemna syal nei gwibirin, zen hom pemerinta mo mam-mamna nairibirida gwenan. Diki men zen

karekna syal nei gwibirin, zen man
nairibirida gwenan. Zep em de
dawem ensa syal gwe-gwibinkim,
emsa sa sam neisik gweblal, hen airin
srëmkam esa gwë gwera. ⁴ Sap
pemerintanak de mam-mam wenya,
zen desa mes Alap nëbe mae hap de
dawem hap dam tasibirki. Hwëna nen
de zëno mae mo nwenak kareksa syal
gwe-gwibinkim, ki nen airin niban
esa lowehe gwer. Ki hwëna Alap sa
desa nësa de karek tabin hip
gubiridala. Sap desa mes Alap kire
syal hap dam tasibirki. ⁵ Zen in zep,
pemerintanak de mam-mam wenya
nen blikip gwesibirida gwen. Zen
nësa dikim karek tabin srëm en hap

hom, hwëna nëna hen nère mae mo enhonak kirekame Alap mo dwam gwibinni eis gwibi'in.⁶ Zen in zep, pemerinta hap em pajak hap de te-alana gol gwizimdin. Sap men zen pemerintanak irik ni'in, zen san de Alap hon de ëbabu gwe-gwen zini kiye, hen zen kitak pajak te-alana in dekon gajina nulin gwenan.⁷ Zep men kirekam dakasti'in, kire enkam em gol gwizimdin. Emsa de pajak hap de te-alasa de golzimdin hip gubiridankam, emki golzimdin. Hen men zen blikip gwesibirida gwen hap ëdakasti'in, emki desa blikip gwesibirida gwen. Hen te-ala maesa de bohë gunnu, emki etan sul

sonenkam gol gwizimdin. Mae hap de ol: Kristen zini, nen nänaka kwasang gwibirida gwen, sap Yesus mo lwa halzan hap de yaklanak dep angkam man golek de gwe'an. Angkam kwasang hap denakaë gulk sun blaonzim'in: Zini kim te-ala yawalsa zinik bohë nul gwenan, zen dekam ben jamkam etan nol gwizimnin. Kim su nul sone gwenan, dekam zep gol gweblanna nolzausuk gwenan. Hwëna ëe ama emsa gubirida'an: Zi bosyansa de kwasang gwibirida gwenna desa bëjen golzausun. Sap men zen zi bosyansa kwasang neibirida gwenan, zen dekam tingare Musa mo titi tabin olsa su nul sone

gwenan. ⁹ Sap tingare Musa mo titi tabin ola, zëno ausuna zen kwasangnak lwa'an. Sap zi bosyansa de kwasang gweblankam, dekam wal bosyansa de karek ta gwen srëm hap de titi tabin ola insa bëjen gulmurun. Zep kwasang gweblankam bëjen kahalo tan hen sowë tan. Kwasang gweblankam hen bëjen zëno bi gwibin kire-kiresa dwam gwibin, hen bëjen tan. Zep Musa mo jalse gwen ola in, zi bosyansa de karek ta gwen srëm hap dena, zëno ausuna aha-enmen zen hen anakan lwakye, “Zi bose omka em kwasang gwibirida gwen—san de enaka de kwasang gweblanna kiye.” - ¹⁰ Zep nen de aha zisi

kwasang gwibirida gwenkam, nen dekam bëjen desa karek tabin. Zep dekam man nwe-mase gwe-gwenan, nen hen kwasangsa de syal gwibinkim tingare Musa mo titi tabin olsae kim su kul sone gwenan.¹¹

Kirekam de lowe henna zen hen mae hap: Sap Bian mo lwa halzan hap de yaklana angkam man tangan golek de gwe'an. Zep ni truwen makan bap nen lowehe gwen. Sap nësa dikim hëndep denaban ngaya tabin hip de yaklanak angkam mes tangan golek de gwer. Men kime Biansa laïblihlak, dekam nama langanak.¹² Sap kawesinni an zen angkam lwa'an, tap gwen hap man golek de gwe'an. Hwëna nen

dikim ngatan tangannak lowehen hap de yaklana angkam man zilsii'n zala. Zep kawesinnik bap nen lowehe gwen. Kawesinnik de lowehe gwen zi mo syala bap nen gol gwen. Diki ngatannak de lowehe gwen zi mo syalensa nen gol gwen— dowal mo kigisa dikim zereija gwen hapye. ¹³ Zep nen Kristus mo nwenak dam-dam enkam nen lowehe gwen— dekam de kitak nesa anakan tame tabin hip, “Zen eiwa ngatannak lowehe gwenan.” Syan-syan enlala enkam bap nen lowehe gwen. Hen ho mamakna bap nen mamkam otdeblanda gwen. Bap nen ekahalo gwe-gwen. Hen nere mae mo hole-

hle san bap nen ang ta gwen. Hen bap
nen ëdarak gwe-gwen. Hen aha zi de
banakare dawem maesa gul irinnik
hla tankam, bap nen kire hap husus
gwibirida gwen. ¹⁴ Diki Bian
Kristus Yesus en hon nen nënaka
sosok ta gwibin— Zen dekakim enho
nakon nësa golëlowehe gweka. Hen
bap nen enho nakon ëkalang gwe-
gwen— dekam de nëre mae mo auhu-
kama hole-hle san ang ta gwen hapye.

1. * **13:9** *Kel 20:13-15, 20:17, Ul
5:17-19, 5:21, Im 19:18*

14 Mae hap de ol: Kristen zini nēno mae mo taïblībin hip dena man engka en srēn-srēn nē'an, zep kire nakon bahem enaka husus gwibirida gwen.¹ Ere mae mo Kristen bosena men zen nama Kristussu de taïblīblannak ätatete gwe srēm gwe'an, deban mae sap esa olēsiri gwe-gwer. Hwēna bahem enaka anakare hap klis gul gwen hen husus gwibirida gwen, “Zen ba hap nama epba titi tabin ola in san ang ta gwe'an?” Ahaksa, “Zen ba hap ang ta srēm gwe-gwe'an?”² Zep anakarekam lwa gwenan: Biansa de taïblīblannak men zen ätatete gwek, zen tingare tembanena man dwin

gwibirin. Hwëna men zen ëtatete gwe srëm gwe'an, zen bëjen tweran ninkim dena twinbin. Zen mae hap dwinbir srëm gwe-gwe'an: Sap zëre mae mo enhona man anakan jalse neibirida gwenan, “Em de twinbinkim, em esa Alap mo nwenak karek gwera.” -³ Zep em men zene tingare tembanena olgwen gwibirin, em bahem, men zen dwinbir srëm gwe-gwenan, desa husus gwibirida gwen. Hen emsa men desa ere mae mo enhona jalse gwibirida gwenda, em hen bahem tweran nin twin gwibin wenya insa anakan jalse gwibirida gwen, “Em ema tweran nin twinbinkim Alap mo nwenak ëkarek

gwe-gwenan.” Sap Alap mes desa hen kap gul inki. ⁴ Sap Alap hom emsa gubirida'ara— em de ere mae mo Kristen bose wal mo kareksa klis gul gwizimdin hipye. Zen diki Bian zëre mo dena— anakan de klis gul gwen hap denaye, “Em ema ano nwenak husus gwe'ara,” ahaksa, “Em ema sam gwesi'ira.” Hen Bian mo sosonna ki— dekam de eno mae mo Kristen bosena insa eiwa de ora san dep golëwet so gwen hap denaye. ⁵ Hen kirekam, ahakon man yaklana naitblinda zahe gwenan, “Bian hap dena, an diki zen tangan.” Hwëna ahakon man ëgu gwenan, “Kitak de yaklana, zen Bian en hap dena.” Zen

diki srën-srënkam emki ere mae mo
dam gulsun sun ang ta gwen. ⁶ Men
zen yaklasa näit gweblanan, zen hen
Biansa dikim blikip gwesiblin hap
kirekam syal ta gwenan. Men zen hen
näitbli srëm gwe-gwenan, zen hen
Biansa kirekam blikip neisik
gweblanan. Hen men zen tweran
ninni dwın gwibirin, zen hen dekam
Biansa blikip neisik gweblanan, sap
zen tembanena in hap Bian hap
dawemsa nol gweblanan. Hen men
zen tweran ninni dwınbir srëm gwe-
gwenan, zen hen Biansa dikim blikip
gwesiblin hap kirekam ëgwë gwenan.
Zep zen hen Bian hap zëre mae mo
tembanena in hap dawemna nol

gweblanan. ⁷ Zep dare hlikna in, zen Biansa dikim blikip gwesiblin hap kirekam srën-srënkam syal ta gwenan. Zen äiris. Sap nen nën home nëre mae mo auhu-kamanak de lowe henna bi eibi'in— dekam de nën dam gulsun hupye, “Ëe asa holokam gwër,” ahaksa, “Nabakam asa til.” ⁸ Zep nen de holokam lowehen hap dena, zen diki Bian mo tahanak lwa gwenan. Tin hip dena hen kirekam. Zep nen diki Bian de nësa sam gwesibiridan en hap nen lowehe gwen. ⁹ Sap Kristus kire hap tilki hen tin nikon etan ngaya gweka: Dekam de nësa bi gwibiridan hap— sap nama men zene lowe he'an, hen

men zen juwenkam teingir gwe
gukke.¹⁰ Zep em ema ëkarek gwe-
gwenan— ere mae mo Kristen bose
walsya de anakan jalse gwibirida
gwenkamyë, “Em ema kirekam Bian
mo nwenak ëkarek gwe-gwenan.”
Hen em ba habe Kristen bose omka
husus eibirida gwenan? Emki ëenlala
gwen: Lamkam de Bian nësa kitak
klis gul zunkam, Zen sa nësa anakan
takensibirida gwera, “Em ba habe
kirekam enaka karek la gwibik?”¹¹
Sap Alap mo olak anakan lwak, “Ëe,
Ngaya Zini Alap, ama emsa
gubirida'an: Eiwa, tingare zini boklesa
sa ap kom da gweblal, hen anakan sa
Asa nen gweblal, ‘Em in, eiwa,

Alap.”” -¹² Zen in zep, Zen diki Alap Zën sa nësa nëre mae mo auhukamanak de gwën hap takensibiridala, hen Zen diki Zen sa nëno mae mo karek-karekna anakan nöp klis gulzimdi, “Em kirekame karek gweka.” Mae hap de ol: Bahem ere mae mo Kristen bose walya karek san dep de titi tan makan gweibirida gwen.¹³ Sap nësa Bian kirekam sa klis gulu, zep nen bap nen nënaka anakan klis gul gwen, “Em ema kirekam ëkarek gwe-gwenan.” Diki anakan nen nënaka alp gwibirida gwen, “Ëe babë ëre mo Kristen bosena karek san dep de titi tan makan gwëblan. Ki zen sa tol

kareknak zara.” ¹⁴ Ansaë an kon ebe mae hap ayang gulzim'in, desa Bian Yesus Zën abe hap golblaka: Tembanena hom tangan— dekam de Bian mo nwenak ëkun gwen hap denaye. Hwëna zi de anakan eisbinni, “Ëe asa tembanena an kon Bian mo nwenak kun gwer,” ki zen bap zen twinbin. Hen Kristen bose zem bap zen twinbin hip titi tan. Sap zëbe hap eiwa man nwe-mase gwe'an—golsriwen tembane. ¹⁵ Sap em de Kristen bose uk mo nwenak zëno golsriwen tembanesa twinbinkim, zen dekam sa zëre mo enhonak anakan eisbiri, “Abe hap sap kire tembanesa de twinbinni karek, hwëna anik ki

akasibik.” Hwëna zëno enhona sa hyanak dowebla hanala. Zep em de zëno nwenak kiresa twinbinkim, em ema karek san dep de titi tan makan gwëbla'ara, hen ki home kwasang gwebla'ara. Sap Kristus zëbe hap hen tilki. Zep bahem zëno enho nik dikim dowebla hanan hap titi tan makan gwëblan— zëno nwenak de twinbinkimye. Zen mana tol syauk sun de ora san ang gwenanka. ¹⁶ Zëno nwe srëmnak sap esa. Sap em mese tame gulku, “Kiresa de twinbinkim ëe homë karek gwe'an.” Sap zini in Alap mo dwam gwibinsi srën tame gu'ura, zep bahem zëno nwenak twinbin. Ki hwëna em insa

Alap mo dwam gwibinni srën tame gulku, dekon sa hwëna emsa anakan enlala gweblala, “Zen man kirekam karek gwe'ara.”¹⁷ Sap tembanena hen ba maesa de otdebin hip dena, zen Alap mo nwenak bol-zaun nuka hom. Diki nen men zene Alap mo irik ginnik lowehe gwe'an, an diki zen nëbe mae hap bol-zaun tangan wenyaye: Zëre mo Enho nakore isrip-sri naban nen nëre mae mo Kristen bose walya ban aha-ere enlalakam Alap mo dwam gwibin en san lowehe gwen.¹⁸ Tïngan men zene kirekam Kristussu ang ë gweblanan, Alap man nësa sam gwesibirida gwe'ara, hen zi bosyanna sa hen nësa sam neisibirida

gwer. ¹⁹ Zen in zep, Kristen zini nen
nen äalp gwe-gwen— dekam de aha-
ere enlalakam lowehe gwen hap,
ekakim nänaka Kristus en hon dikim
tatem ezauk zahen hap dena kim titi
la gwibik. ²⁰ Zep em bahem Alap
mo zi syal gwibinsi karek ta gwibin—
zëno mae mo nwenak de zëno mae
mo golsriwen tembanesa
twinbinkimye. Sap eiwa tïngare
tembanena Alap hom golsriwe'ara.
Hwëna em de Kristen bose uk mo
nwenak twinbinkim, hen zen de emsa
de hla tankam ein mas gwenkam, ki
em mese desa kareknak drë nenda.
Zep em hen dekam mese karek
gwenda— kirekam de gwëblankamye.

21 Zep tweran ninsi bahem kire nik mo nwenak twenblanda gwen. Anggur hona hen bahem desa de otdeblanda gwen srëm zi mo nwenak otdeblanda gwen. Hen ahakore nik mo golsriwen syalsa zëno mae mo nwenak bahem mae gol gwen. Ki hwëna desa esa kim karek san dep de titi tabin makan eibirida gwer. 22

Zep men kirekame Biansa tembane mae hap dena laïblïbla'an, zen diki ere mae en mo enhonak em lone gwen— Alap en de emsa tawa gwibirida gwen hap. Zep men zene anakan eis gwibirin, “Ëe kirekam de gwënkam, kareksa homë go'an,” em isrip-sri gwibinnike lowehe gwe'an.

23 Hwëna zi de enlala nik anakan beya gwenkam, “San ha ëe twinbin? San ha babë?”— kire zini bap zen twinbin. Sap zen de twinbinkim, ki zen sa Alap mo nwenak karek gwera, sap zen hom anakan taibli'ara, “Ëe de desa twinbinkim, ëe homë dekam karek gwe'an.” Zep em de ba maesa anakare enlala naban syal gwibinni, “Alap hom dekam asa sam gwesibli'ara,” ki em eiwa zëre mo nwenak mese karek gwenda. Sap em home ere mo syala insa anakan taibli'ira, “Alap man kire syala sam gwesibi'ira.” -

1. + *Dekam ahakore Kristen zini mae hap tweran ninni dwinbir srëm gwe-gwek: Sap Kristen srëm zini dekam yang tasibin dowal-dowal hap de blom tabir-zimdin otweran nin mosrosa pasarak lirak da gwibik. Zen zep ahakore Kristen zini kire naka de li tabin srëm hap tweran nin twinbinni baes ta gwek. Hen ahakon, men zen Yahudi zi ausu nakon ëKristen gwek, zen hom Yahudi mo golsriwen tweran ninni dwin gwibik– men ki gwe ninni.*

2. * **14:11** Yes 45:23

3. * **14:23** Yak 4:17

15 Men zen Kristussu de taibliblannak etatete gwe srëm gwe'an, desa de kirekam mas gwibirida gwen hap de ol.15¹ Nen men zene Kristussu de taibliblannak etatete gwek, nen bap nen në-en de nënaka sam gwesibirida gwen hap syal ta gwen. Hwëna men zen etatete gwen srëm nakon anakan nama neis gwibi'in, “Tembanena an sanë twinbin? San babë?”– zen de hen nësa sam gwesibirida gwen hap nen hen syal ta gwen. Hen nen mas gwibirida gwen– zen dikim hen Bian Yesussu de taibliblannak tatem ezauk zahen hapye. ³ Sap Kristus Zen hom zë-en dikim sam gwesin hip syal

gweka– men kirekam zëbe hap dena Alap mo olak lwakke, Zen kim Alapsa anakan gublukaye, “Alap, zini men kim Emsa lamang da gwek, Èe hwëna dekam ama eisbik– san de Asa de lamang tanna kiye.”⁴ Tingan men zen kirekam Alap mo ëpba olak ale nul gwek, zen nësa dikim tawa ta gwibin hip, hen enlala tatetesa dikim nëbe mae hap zer gwizimdin hip. Nen dekam anakare enlala naban esa tatem ëzauk gwer, “Nen an Alap mo taha terenake lowehe gwe'an, hen Zen sa zëre mo ol gu-gunsu nëbe mae hap kitak sul sonezimdi.”⁵ Sap Zen Alap Zën kirekam de enlala tatetena zer gwizimnira, nen zebe enlalana

ödowe hana srëm gwe-gwenan.
Dikire Alap ebe mae hap aha-ere
enlalakam dikim lowehen hap dena
etan mas gul gwizimk— apdekam
ekakim aha-ere enlalakam Bian
Kristus Yesus mo Bian Alapsa boltere
la gwek, men kirekam Kristus Yesus
näsa dwam gwibirida'arake. Mae hap
de ol: Yesus Zen Yahudi zi en hap
hom hata zaka, zep bap nen kire hap
nänaka klis gul gwen.⁷ Zen in zep,
aya-wal oso-wal, Kristus hom näsa
anakan klis gulku, “An Yahudi zi. An
Yahudi srëm zi.” Zep nen hen bap
nen nänaka kire hap klis gul gwen.
Hwëna Alap mo bose dikim teipsin
hip nen nänaka anakan enlala

gwibirida gwen, “Zen ano Kristen bose.”⁸ Emki ëenlala gwen: Kristus Yahudi zisi de babu gwibiridan makan hata zaka— Alap mo ngaya tabin hip de kalangna mensa auyan-aza zemka gu-gubirida gwekake, desa dikim sul sonezimdin hip. Zen dekon zep tangan dam gwesinin, “Alap eiwa taïblïblan tanganna.”⁹ Hwëna Kristus hen Yahudi srëm zi hip hata zaka— zen dikim hen Alap zëre mo kwasang-kwasang nakon Zënaka boltere ta gwen hap. Sap Alap mo olak Kristus mes hamil hap Alapsa anakan gubluka, “Ëe asa Yahudi srëm zi niban eno bosena ziteip gulsuk gweblal, hen tërya ban asa eno bosena

ziboltere gul gweblal.” -¹⁰ Hen
Musa Alap mo olak kire hap hen ale
gulku,“Yahudi srëm zi, em Alap mo
nonol hlil irin zi niban em apdekam
Alapsa isrip-sri gwe-gweblan.” -¹¹
Etan ahana Yahudi srëm zi hip dena
buku Mazmuruk anakan ale
nuk,“Tingare zi ausuna Alapsa em
isrip-sri gwe-gweblan.Hen tingare
okamanak de zini Desa en boltere la
gwek.” -¹² Hen Yesaya Bak Alap
mo ola anakan ale gulku,“Daud Bak
mo weinak de irik gin hip de Zini
men Zen de hata'an zaka,Zen Zen sa
hen Yahudi srëm zi ausuna irik
gili.Hen zen Desa en sa ëngaya gwen
hap blol në gweblal.” -¹³ Zen in zep,

sap em hen mese Bian Yesussu laibliblak, Ëe in zebë Alapsa ebe mae hap abe ta gwenan— Zen de isrip-sri enlalasa ebe mae hap mamkam ing ta sone gwizimdin hip, anakare enlalanaban, “Nen an eiwa Alap mo taha terenake lowehe gwenan.” Dekam Alap mo Enhona sa emsa golëlowe gwera, hen dekam esa anakan de tame gunnu esek ulse gwer, “Alap mensa nësa gu-gubiridaka, nen eiwa esa ulin.” Mae hap de ol: Paulus kire hap Romak de Kristen zi hip udobe naban ale gul sonezimki.¹⁴ Zep aya-wal oso-wal, ëe anakare enlalanabanë suratna ansa ebe mae hap ale gul sonezimk, “Romak de Kristen

zini in dawem-dawem tanganna. Zen hen dawemsa aha zi hip hen-henkam noltrei gwizimnin. Zen hen mes Alap mo dwam gwibinni tame nuk, hen dekam aha zisi desan dep titi da gwibirin.”¹⁵ Sap ee mesë kirekam emsa taiblibiridak, in zebë anakan enlala gwek, “Ee anik etan udobe naban suratkam enlala sobiridak, sap Alap mes ki zëre mo kwasang-kwasang nakon syala ansa abe hap wei yul soneblaka.”¹⁶ Sap Zen eiwa mes asa dam tasiki— Kristus hup de ol dawemsa de Yahudi srëm zi mo lang-lang san golzim halada gwen hapye. Zen kim Kristussu daibli gwebbla'an, Alap dekam zep zëre mo

Enhokam ngan tasik gwibi'ira. Yahudi srëm zini in dekam zep zëre mae mo timni Alap en hap sosok nul gwebla'an— otweran ninsi de Alap hap de kalsnak lone seblan makanye. Alap man tangan dekam sam gwesibirida gwe'ara. Ano syala zep nwe-mase gwe'an— san de Alap mo golak de syal gwe-gwen zi de otweransa tru tase gweblanna kiye. Hwëna ano syala otweran tangan hap hom. Zen hwëna dekam zini zëre mae mo timni Alap hap sosok nul gwebla'an. ¹⁷ Zep zen in zebë Alap mo nganak de ëre mo syala insa Kristus onakon sam gwesik gwibi'in ¹⁸ hen boltere gul gwe'an. Sap zen

ano syalsa hom. Zen Kristus ap wei yul soneblaka— Yahudi srëm zini emsa dikim Alap osan dep zon guluda gwen hap, sap ano ola kon de Biansa taïbliblankam, hen ano banakare syal mae nakon de taïbliblankam. ¹⁹ Sap Alap mo Enhona man abe hap sosonna gol gweblanda, zen in zebë Yahudi srëm zi mo ngirinnik sërkam de owas-owasna syal gwe-gwibirin—dekam de zen hen Kristussu taïbli gweblan hapye. Kirekam de sosonna in, dekam zebë Yesus hup de ol dawemna insa ë-ë san sowe henkam anakan gol halada gwek, “Zen Zen—nësa de ngaya tabin hip de Teipsin Zi niye.” Nonol tanganna Yerusalem

konë kon gwesik hanak, hëndep langna Ilirikumk golhatak. ²⁰ Sap ëe ama anakan dwam gwe-gwenan: Men zëwe Kristus mo bosenä nasalbir srëm gwe'an, desan de tawa tabirida gwen hap. Sap ëe ama baes gwek—aha mo nga syal gweblannak de otanesa eiyas gin hipye. ²¹ Zep ano kirekam de syala in, zen man dakasti'in— Alap mo olak men kirekam ale nukye, “Zini men zen Alap mo zer sonen Zi hip de ola nulin srëm gwe'an, zen sa nulin gwer. Hen men zen ësane gwe srëm gwe'an, zen sa ësane gwenkam hëndep tame nul.” -Paulus mo Romak de Kristen zisi de amjanbin hip de kalang ol: ²²

Kirekam de langa san golzim halada gwen srëmkam, ki amaka Romak de zini emsa nabakam amjanbik. Hwëna ama hir-hir gwek. ²³ Hwëna angkam mesë an san de langna beyakam amjanbinkim sul soner. In zebë hwëna ebon mae osan dep isrip-sri naban kalang gwe'an, sap orep mesë emsa de amjanbin hip kalang gwe-gwek. ²⁴ Sap ëe angkam Espanyol san debë hen kalang gwe'an. Zen dekam asa hen emsa amjanbir kinzil. Dekam asa isrip-sri naban apdenak emsa golëlowehe inendal. Dekon em neik hwëna asa Espanyol san dep de song gwennak mas ëblak. ²⁵ Hwëna angkam nonol

Yerusalem san debë song gwe'an—
zëwe de Kristen zi tahalha hap de te-
alasa zerzimhan hap. ²⁶ Sap
Makedoniak de Kristen zini hen
Akayak de wenya zen mes zëre mae
mo kwasang-kwasang nakon te-alana
tagam dak— Yerusalemk de Kristen zi
tahalhasa dikim mas gwibiridan
hapye. ²⁷ Zen zëre mae mo enlala
enkam ki Yerusalemk de Kristen bose
zemka de te-alakam mas gwibiridan
hap ola aha-en nuk. Sap kirekam man
tangan zëbe mae hap sam
gwesizim'in. Sap Yerusalemk de zini
mes nonol zëbe mae hap hëndep
dikim lowehe gwen hap de te-alana
nër sonezimk. Zep man tangan sam

gwesinin– Yahudi srëm zi de okama
ennak dep de te-ala enkam mas
gwibirida gwenkamye. ²⁸ Zep ëe
kimë syala ansa sul sonesi'ik, te-alana
insa de zerzim hankam, zen dekam
asa Espanyol san dep emsa amjanbir
kinzil. ²⁹ Hen ëe ama Kristussu blol
gwebbla'an, ëe de ebon mae onak hata
zankam, Zen sa abe hap hë'ho gwibin
nika golblala– desa de hwëna ebe
mae hap kae gwibir-zimdin hip. ³⁰
Aya-wal oso-wal, nen angkam mese
apdekam Bian Yesussu eirink, hen
Alap man zëre mo Enhona nen dikim
nënaka hwë-hwëkam kwasang
gwibirida gwen hap dena ing ta sone
gwizimnira, zen in zep emki hen abe

hap enlala zon tasiblin naban Alapsa
abe ta gwen. ³¹ Mae hap em Alapsa
abe ta gwen: Yahudi mo langnak de
Bian Yesussu taibliblan srëm zi mo
taha nakon deka asa hil ti sone
gweka, hen dekakim zëwe de Kristen
zini in ano syala ansa isrip-sri naban
nulink. ³² Kirekam de Alap mo
dwam gwibin sin lwankam, ëe isrip-
sri enlala naban asa ebon mae onak
hatazal, hen eban mae de lowe
henkam ëe asa tangan sam gwesil. ³³
Alap men Zen zëre mo tahana nëbe
mae hap deisu guzim'ira, dikire Zen
emsa kitak kara ta gwibik. In eiwa
tangan!

1. * **15:3** *Mzm 69:8-10*
2. * **15:9** *2Sam 22:50, Mzm 18:50*
3. * **15:10** *Ul 32:43*
4. * **15:11** *Mzm 117:1*
5. + *Yunani olkam, Paulus man anakan Yesaya mo ola insa ale gulku, “Isai Bak mo ausu nakon sa hata'an zaka...” Isai, zen teipsin zini Daud Bak mo Bian. (Yes 11:10)*
6. * **15:21** *Yes 52:15*

16 Paulus mo dawem gol sonen
ol:16¹ An kon an, em dikim nère
mae mo somola Pebe Baksa tame gun
hubë ale gulzim'in: Zen Kengkreyak
de jematnak de zi mo tahasa trï so
gwizimnin. Zep emki desa
dawemkam gul irin,² sap em mese
apdenak deban mae Bian Yesus hun
ëraha-en gwek. Emki zëno tahalhasa
sul sonebin, sap zen hen mes Kristen
zini beyakam mas gwibirida gwek.
Asa hen ki mas gwe-gweblak.³ Ano
dawem gol sonen ola ansa ëre mo wal
bose darena Priskila ne Akwila nikip
ayang ulzimk. Zen aban mae
apdekam Kristus mo nganak syal ta
gwenan. -⁴ Hen Kristus hup de jal

hap kim sap asa da'ak, zen zen hwëna
asa de ërzaunnuk lïn hip alp eisik.
Hen zen dekam asa en hom kirekam
mas ëblak, hwëna tingare Kristen zisi
mas eibiridak. Sap asa de ngaya la
srëm gwenanam, ki ahakon molya
ëKristen gwe'anam. Zen zep Yahudi
srëm zini men zen abon onakon
ëngaya gwen hap de ol dawemna
nulin gwenan, zen hen zëbe nikip
dawemsa nolzim'in. ⁵ Hen ano
dawem gol sonezimdinni emki hen
gubiridan—jematna men zen zëno nik
mo golak tagal gwe-gwenanke, zëbe
mae hap. Hen ano dang tininak de wal
bosena Epenetus Baksa enblak,
“Paulus dawem ensa ep gol

soneblaka.” Sap Asia mo lang nakon,
zen zen nonol Kristussu taïblihlaka.

⁶ Hen kirekam Maria Baksa enbik,
“Zen dawem ensa ep gol sonebirki.”
Zen ebe mae hap de dawem hap mes
syala dohon-hon naka gol gwëk. ⁷

Hen Andronikus ne Yunia neka
enzimk, “Zen dawem ensa ebe nikip
gol sonezimki.” Zen ano Yahudi bose,
hen zen apdekam asa bwinak ërgwë
gwëk. Zen Kristus mo dam sosun we-
zi dare, hen ahakore dam tasibin
wenya man sam neisik gwizimnin.
Hen zen zen nonol abon onakon
Kristussu laïblihlak. Ëë hwëna zëno
nik mo lure nakonë taïblihlak. ⁸ Ano
dang tininak de wal bosena

Ampliatussu hen enblak, “Paulus dawem ensa ep gol soneblaka.” Sap ëe deban mesë apdenak Bian han ëraha-en gwek. ⁹ Urbanu'u hen enblak, “Paulus dawem ensa ep gol soneblaka.” Sap ëe deban mae apdenak Kristus mo nganak syal ta gwenan. Ano dang tininak de wal bosena Stakis Baksa hen kirekam enblak. ¹⁰ Hen kirekam Apeles Bak hap ano dawem ola ayang ulblik. Sap desa kim Kristus hup de jal hap karek dak, zen hom dekam Kristussu hli taka. Zen hëndep angkam nama tatem zau'ura. Hen Aristobulus Swe hon de syal ta gwen zini enbiridak, “Paulus dawem ensa ebe mae hap gol

sonezimki.” -¹¹ Ano Yahudi bosena Herodion Baksa hen enblak, “Zen dawem ensa ebe hap gol soneblaka.” Hen Narkisus Swe hon de syal ta gwen Kristen aya-wal oso-walya enbiridak, “Zen dawem ensa ebe mae hap gol sonezimki.”¹² Hen ano dawem gol sonen ola we darena Tripena ne Triposa neka enzimk, men zen hen Kristus hup de syal dohon-honna ol gwenanke. Hen ano dang tininak de somola Persis Baksa hen kirekam enbik, sap zen hen kirekam de syal dohon-honsa gol gwek.¹³ Hen ano dawem gol sonenna Rufus neka an zeban enzimk. Kristus man tangan sam gweka— Zen kim desa

zëre mo syalsa de gol gwen hap dam tasikiye. Hen an zem insa, ëe amatangan gweibik— san de ano ane tanganna kiye. ¹⁴ Hen ano dawem ol gol sonenna enbiridak— Asinkritus, Plegon, Hermes, Patrobas, hen Hermas Baksa, hen tingare aya-wal oso-walya men zen deban mae lowehe gwenan. Desa kitak enbiridak. ¹⁵ Hen ano dawem ol gol sonenna enbiridak— Pilologus Baksa, Yulia, Nereus, hen zëno somola, hen Olimpas Baksa, hen tingare Kristen gwen wenya men zen deban mae lowehe gwenan. Desa hen kitak anakan enbiridak, “Paulus ebe mae hap dawem ensa gol sonezimki.” ¹⁶

Men kirekam Kristen zini ätagal gwennak ägwë gwenan, ansa de baca gulsun hyanak emki kwasang naban enaka tahasa golëtowaran. Tïngare awe de aya-wal oso-walya zen dawem ensa ebe mae hap nol sonezimk. Aumwa hap de ol zim-zim: ¹⁷ Aya-wal oso-wal, äe etan aumwa hap ol zim-zïmsï ebe mae hap mas gulzim'in: Men zen ähliwen hap emsa titi da gwibirin, desa bahem salbirida gwen. Sap zëno mae mo tawa tabinni in hom apde në'an— men kirekam nonol emsa tawa da gwibikye. Sap zëno mae mo yasik tabinni in, dekam zep zini Kristussu de taïblïblan nakon äaltïl gwenan.

Zep kirekam de zini langa lasik gwibik. ¹⁸ Sap kirekam de zini, zen nëno mae mo Teipsin Zini Kristus mo syalsa hom no'an. Zen hwëna zëre mae mo dwam-dwam enlalasa dikim sul sonen hap kirekam syal ta gwenan. Zen yasik tabin hip ol dërek-dërek kam ba tame gun srëm wenyaka nolëton gwenan, hëndep desan zep ang ta gwenan. ¹⁹ Hwëna emsa tïngare Kristen zini mes anakan tame dabik, “Romak de Kristen zini, zen eiwa tangankam Bian osan ang ta gwe'an.” Zep kirekam de emsa sane ta gwibinkim, ëe ama tangan emsa isrip-sri gwibirida gwenan. Ëe in zebë emsa tïti tabi'in: Enlala blala ban em

dawem ensa gol tine gwen. Hwëna
karek gol gwensa em hwalebin. ²⁰

Alap men zen tahana nëbe mae hap
deisu guzim'ira, Zen sa nabakam
dowal mo kigisa nëno mae mo tana
iltikinnik drënera— nen dikim zë
zaublu inen hapye. Dikire Bian Yesus
onakore kwasang-kwasangna eno
mae mo enhonak lwa gwek. ²¹

Kristus mo nganak de syal bosena
Timotius hen dawemsa ebe mae hap
gol sonezimki. Hen kirekam ano
Yahudi bose walya Lukius, Yason,
hen Sosipater Bak, zen hen dawem
ensa ep nol sonezimk. ²² Ëe,
Tertius, men zenë suratna ansa Paulus
mo ol san ale guk, dawem ensaë hen

ebe mae hap gol sonezim'in, sap ëe an
hen eno mae mo Kristen bose. ²³

Gayus Bak hen dawem ensa ebe mae
hap gol sonezim'ira. Ëe, Paulus,
angkam zëno golakë gwë'an, hen awe
de jematna zëno golak tagal gwe-
gwenan. Ë yala awe de pemerinta mo
te-ala aït gweblan zini Erastus Bak
hen dawem ensa ebe mae hap gol
sonezimki. Nëno mae mo Kristen
bosena Kwartus Bak hen kirekam.[

²⁴ Dikire Bian Kristus Yesus mo
kwasang-kwasangna ebon mae onak
lwa gwek. In eiwa.] ²⁵ Men
kirekamë Kristus hup de ol dawemna
gol halada gwenan, nëno mae mo
Alapna Zen sa emsa Yesussu de

taïbli-blannak dikim tatem äzaun hup
tatete ta gwibiri. Orep Alap mo kire
hap de kalangna zi hip man aning gul
gwizimki. -26 Hwëna ëe zebë
angkam zëno orep de ol aning gunnu
insa Yahudi srëm zi sin dep golzim
halada gwe'an— men kirekam hëndep
de gwë gwen Zini Alap Zëna abe hap
syala wei yul soneblakake, hen men
kirekam orep zëre mo olsa de ayang
gul gwen zini hamal hap ëgu-guk
gwekke. Hëndep em Yahudi srëm zi
ausuna zebe angkam Kristussu laïbli
gwebla'an hen ang ë gwebla'an. 27

Dikire Kristus Yesus onakon Alap mo
bosena hëndep denaban teip nulsuk
gweblak, sap Alap Zen Zen aha-en

tangan– enlala blal Zi niye. Amin.1
Korintus1 Korintus1
Korintus1KorPaulus mo surat
Korintusk de Kristen zi hip

1. + *Priskila, zen we bose. Akwila, zen zi zem. (Kis 18:2-3, 18:18, 18:26)*
2. + *“Aristobulus Swe hon de syal ta gwen zi” hip dena awe, Paulus man Yunani olkam anakan ale gulku, “Aristobulus hon de wenya.” Dekam man nwe-mase gwe'an, Paulus Aristobulus zëre hap hom dawemna gol soneblaka. San ha zen dekam mes yap tilki–men kirekam hen orep tangan de Kristen zini ale nulblikke, hen san*

*ha dekam Kristenkam de babu zem
man yap tinkim hli yuludaka?
Ahaksa, san ha zëno golak de
lowehe gwen wenya kip gol
sonezimki?– men zen en ëKristen
gwekke. Ayat 11nak Narkisus Bak
hap dena hen kirekam lwa'an.*

3. * 16:25 Ef 1:9-10

1 Korintus

1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1
1	1	1	1	1					0	1
2	3	4	5	6						

11¹ Korintusk de Alap mo hlil irin
zi hip, Paulus onakon, hen nère mae
mo wal bosenas Sostenes
onakon: Dawem! Ëe, Paulus, mae
habë ep ale gul sonezim'in: Sap Alap
zère mo dwam gwibin sin mes asa
dam tasiki— Kristus hup de olsa de
gol halada gwen hapye. Hen emsa
mes Alap kwang guludaka— Zën
dikim emsa bi gwibiridan hap. Zep
em kime Kristus hun ëraha-en gwëk,
Zen dekam zep emsa lalak tasibirki.
Zep men zen Bian Yesus hup tingare
lang nakon boklena kom dabla tine
gwenan, em hen mese deban mae siri
gwëk. Sap Yesus in kitak nëno mae
mo Teipsinni.³ Zen diki Bian Alap

ne Bian Kristus Yesus ne sa kwasang-kwasang zemka mamkam ebe mae hap ol gwizimdi. Hen nen zëre nik mo taha terenak esa lowehe gwer. Paulus kim Alap hap dawemna golblakake, sap Alap mes zëno tawa tabin nikon Korintusk de zi hip hë'ho gwibin nika gol gwizimki.⁴ Ëe ama Bian Alap hap dawemsa golbla tine gwenan— mae hap: Sap em ano tawa tabin nikon mese Kristus hun ëraha-en gwek, zen in zep Bian Alap sosonna zëre mo kwasang-kwasang nakon ebe mae hap sowenkam gol gwizim'ira.⁵ Sap em kime Kristus hun ëraha-en gwek, em dekam zebe ere mae mo enhonak sowehen

tangankam eisbik— sap ol toran hap dena, hen enlala blal hap dena. ⁶

Zen dekam zebe anakan dam ulsuk, “Paulus mensa Kristus hup de ola golhata zaka, zen eiwa de tanganna.”

⁷ Zep angkam sosonna mensa Alap mo Enhona nēbe mae hap gol gwizimnira, em home aha-en mae tahalha eibi'in. Em in zebe isrip-sri naban Bian Yesussu ës gwebbla'an— Zënaka de etan zertrë zannak depye. Ëe in zebë Alap hap dawemna anakan gol gweblanan, “Ema asa sam ta gwe'ara.” ⁸ Zën sa emsa tatete ta gwibiri, hēndep zëre mo lwa halzan hap de yaklanak de zaunnuk zep esa enho kles gwesin srēm nik ëzaul. ⁹

Alap sa kirekam ebe mae hap syal gwibir-zimdi, sap Zen zëre mo ol gungunnu man sul sone gwenda. Zen bëjen emsa eititi gwibiridan, sap Zën emsa kwang guludaka— zëre mo Tanena Bian Yesus hun dikim zergolek de gwen hapye. Mae hap de ol jalse gwen: Em ba habe ëhliwe gwenan? ¹⁰ Aya-wal oso-wal, ëe Bian Yesus mo bosekamë emsa gubirida'an: Enlalasa em aha-en ta gwen— dekam de ëhliwe gwen srëm hapye. Bahem enaka jakal gwibirida gwen, hwëna banakare maesa de dwam gwibinni ahaksa kalang gwibinni, nonol em enlalasa dawemkam aha-en ta gwen. ¹¹ Sap

Kloë mo iyena man asa nenblazak, “Korintusk de Kristen zini man ëdarak gwe-gwenan.”¹² Insa darak gwen hap dena emsa gubiridal, zen anakan de ëgwë gwensa: Ahakon ema ëgu gwenan, “Ëe an Paulussu de ang gweblan zi.” Ahakon ëgu gwenan, “Ëe Apolo'a de ang gweblan zi.” Ahakon ëgu gwenan, “Ëe Petrussu de ang gweblanna.” Hen ahakon ëgu gwenan, “Ëe Kristussu de ang gweblanna.”¹³ Hwëna kirekam de lwankam, ki san Kristus mo timni esa blum ul?— deban de srën-srënkam lowe hendan hapye. Ahaksa san ha telidak sonnäk ebe mae hap ëyë tik? Ki san emsa ano bosekam baptis dabik?

14 Angkam ëe ama sam gwesi'in—
mae hap: Ëe homë emsa baptis tabik.
Ëe diki Krispus ne Gayus en nekaë
baptis sok. 15 Zep ebon mae onakon
ahana bëjen anakan gun, “Paulus zëre
mo bosekam asa baptis taka.” 16 O
ahakon mesë hen enlala
gwibiridanan: Stepanus Baksa hen
zëno golak de wenya, zen hen ëyë
baptis tabik. Hwëna dekon
ahakorena, ëe homë enlala gwe'an.

17 Sap Kristus asa zisi de baptis ta
gwibin hip hom dam tasiki. Zen diki
zëre hap de ol dawemsa de gol halada
gwen hap asa dam tasiki. Hen Zen
anakan asa gubluka, “Auhu-kama zi
mo enlala blala bahem ëre hap de ol

dawem naban siri gun. Ère hap de te-lidak soblan hap de ola, diki zen zen bol-zaun gwen.” Zen mae hap ki kirekam asa gubluka: Sap zi mo ëhalen hap de sosonna, zen kitak zëre hap de te-lidak soblan ennak lwa'an.Mae hap de ol: Kristus hup de te-lidak soblanna, zen zëwe Alap zëre mo enlala blala nöp zertreizimki. ¹⁸

Sap men zen juwen hap de ora san ang ta'an, zëbe mae hap Kristus mo te-lidak sonnak de tinni, zen asyas ol makan lwazim'in. Hwëna nen ëngaya gwen hap de ora san de ang tan wenya, nen ema anakan tame ul gwenan, “Alap mo sosonna, zisi de ngaya tabin hip dena, zen zëwe.” ¹⁹

Sap Alap mo olak man lwak, “Auhu-kama zi mo enlala blala Ëe asa hom tazim. Nwe hleng gwen wenyik mo tame gunnu Ëe asa jek-jak gulzim.”

- 20 Zep auhu-kama nakore enlala blalsa de tawa tabin hip de wenya, hen sekolasa de sul sonen wenya, hen ol gulsun-gulsun hup de ëtewesin wenya, zëno mae mo auhu-kama en nakore tame gunnu in Alap mes joblo-top gulzimki. ²¹ Sap Alap zëre mo enlala blalkam mes tïngare zini gubiridaka, “Em bëjen em ere mae mo enlala blala kon Asa tame tan.” Zen hom kirekam dep dwam gweka. Hwëna Zen a kirekam mo nësa angkam gubirida'ara: “Ola mensa ena

‘asyas ol makan’ enlala ei gwibirin, hwëna zen dekon asa emsa ngaya tabir— em de desa taïblïbinkimye.”²² Hwëna Yahudi zini, zen nonol owassa de goltreizimdin hip ëabe gwe-gwenan—dekam de taïblïbin hipye. Hwëna Yahudi srëm zini, zen zëre mae mo enlala blal en san de ang tan hap ëdwam gwe-gwenan.²³ Zep nëno mae mo tawa tabinni, Kristussu de telidak sonnak makan ta irin hip dena, Yahudi zinik man jawe guk hana gwenan. Hen Yahudi srëm zini, zen man asyas ol makan enlala nei gwibirin.²⁴ Hwëna nësa men desa Alap Zëna kwang guludaka, sap

Yahudi zi, sap Yahudi srëm zi, nëbe mae hap Kristus hup de ola in man nwe-mase gwizim'in, “Alap mo sosonna hen enlala blala zen zëwe.”

²⁵ Zep Alap onakore enlala joblo-top makare ola in, zen hwëna auhukama zi mo enlala blalsa man gulmun'un. Hen Alap onakore asyas makare ola in, zëno sosonna man taman kini'an— auhukama zi mo soson nakonye.²⁶ Aya-wal oso-wal, emki ëenlala gwen— men kim Alap emsa kwang guludakake. Dekam em auhukama zi mo nwenak, bose nabarena beya naka hom. Em in totore lowehen zi— soson srëmna hen enlala joblo-topna, auhukama zi mo

nwenakye. ²⁷ Hwëna Alap enlala joblo-top wenya emsa kwang guludaka— dekam de enlala blal wenyik ësaher gwe-gwen hap. Hen Alap soson srëm wenya emsa mes hlil inki— dekam de soson wenyik ësaher gwe-gwen hap. ²⁸ Mensa bose nabare wenya anakan lamang da gwibirin, “Wakin totore zi— ba maesa de tame gun srëmna,” hwëna desa mes Alap dam tasibirki— desa de bose nabare wenya in hap lamkam anakan golëtreizimdin hip, “An zen ano nwenak de ëdakastin wenyaye. Em hom.” ²⁹ Mae hap ki kirekam syal gwibirki: Auhu-kama zi dikim Alap zëre mo nwenak zënaka bolte-bolte ta

gwibin srëm hap. ³⁰ Sap nen Alap zëre mo syal en nakone ki Kristus hun ëraha-en gwek. Zen zep nëbe mae hap de ausu hap Desa en drë neka. Zep nëno mae mo enlala blal hap dena Zëbon. Dam-damkam hen lalakkam de Alap mo nwenak gwën hap dena hen Zëbon. Hen ëngaya gwen hap dena Zëbon en. ³¹ Zen in zep Alap mo olak anakan lwak,“Zini diki Bian ensa zen boltere ta gwen.Zënaka bap zen.” -

1. * *1:19 Yes 29:14*

2. * *1:31 Yer 9:24*

22¹ Aya-wal oso-wal, ëe kimë ebon mae hatak— Alap onakore ol dawemkam dikim emsa tawa tabin hip, ëe homë ëre mo ola sam-sam gul gwëk— dekam de em asa enlala gweblan hap, “Zini an zëno enlalana blala.”² Sap ëe mesë enlalana anakan hohle ta guk, “Ëe de zëbon mae gwënkam, ëe Kristus Yesus de zëbe mae hap te-lidak sonnäk tìn en hap denaka asa tawa ta gwibir.”³ Ëe kimë eban mae golëlowehe gwëk, ëe dekam sin-sinni, hen aïrìn hip ama yal-yal gwe-gwëk.⁴ Ano tawa tabinni dekam, ëe homë ola sam-sam gul gwëk— dekam de em asa enlala gweblan hap, “Zini an zëno ola soson

tanganna– enlala blala ban.” Hwëna
ëe Alap mo Enhonakë yaing gwe kini
gwek– anakare enlala naban, “Zen
Zen sa zëbe mae hap zëre mo sosonna
goltrei gwizimdi– banakare owas
maesa de syal gwibir-zimdinkim.”
Hëndep em zebe zëno sosonna hla
kuk. ⁵ Èe mae habë kirekam gwëk–
em dikim auhu-kama nakore enlala
blalsa abon hla tan srëm hap, hen
desa de em taïblïbin srëm hap. Hwëna
aena diki anakaresa de hlaulblun habë
sam gwesik, “Zen Alap mo soson
nakon syal gwe-gwenda.” ⁶ Hwëna
Kristen zini nëno mae mo tawa
tabinni, Kristus de nëbe mae hap te-
lidak sonnäk tïn hip dena, zen sap

enlala blala ban. Hwëna auhu-kama
ennak de enlala ëlwa gwen zini bëjen
enlala blala insa tame tan, sap zen
Alap onakorena. Diki men zen
Kristus hun de zeraha-en gwennak
ëzise gwe'an, zen en sa enlala blala
insa tame da gwer. Sap enlala blala
men dekam tawa la gwibirin, zen
auhu-kamana an kore naka hom, hen
men zen angkam teipsinkim irik nil
gwe'an, zen hen dekore naka hom.
Zëno mae mo irik ginni in nabakam
sa jek-jak gwer. ⁷ Hwëna enlala
blala men dekame tawa la gwibirin,
zen Alap zëre onakorena— mensa
menkam zi hip aning ta gwizimkike.
Hwëna Zen sap orep mes okamana

ansa de yang gulsun srëmnak nësa anakan kalang gwibiridaka, “Enlala blala bare ol dawemna in san de ang tankam, zen zen sa ëre mo ngatannak yaïng gwer.”⁸ Okamana awe de teipsin-teipsin wenya hom Alap mo enlala blal aning tanna insa tame dak. Sap zen de tame dananam, ki molya ngatan zi mo lang nakore Teipsin Zini Yesussu te-lidak sonnak makan da inninam.⁹ Hwëna enlala blala insa de tame tan hap dena, desa mes Alap nëbe mae hap golzimki— men kirekam zëre mo olak lwakke, “Zi mo hlaun srëmna, hen sane gwen srëmna, hen enlala gwibin srëmna, desa mes Alap hamal

gulzimki–men zen Zënaka enna nola gweblananke,zen en de desa tame gul gwen hap.” -¹⁰ Hwëna zen in zebe nen angkam Alap mo enlala blal aning tanna insa tame la gwenan, sap nen zëre mo Enho nabane lowehe gwenan. Sap zëre mo Enhona Zen kitak hëndep olk en san denaka tame gul gwenda– sap Alap zëre mo enlala aning tanna hëndep kitak. ¹¹ Men kirekam hen zi mo enlalana, zen diki zini in zën en de tawa gweblan. In zep hen kirekam Alap mo enlalana zen diki Alap zëre mo Enho en de tawa gweblan. ¹² Nen auhu-kamana an kore enhosa home eirink. Nen hwëna Alap zëre mo Enhosae eirink.

Zen in zebe tame ul gwe'an—
dawemna mensa Alap totoresa nëbe
mae hap gol gwizim'ira, Kristus hun
de zeraha-en gwenkam.¹³ Zep nen
in dekame tawa la gwibirin, zen
auhu-kama zi mo enlala blala korena
kim hom. Zen Alap zëre mo Enho
nakore enlala blalkame tawa la
gwibirin. Zen in zep Alap zëre mo
Enho naban de zergwën zi enna dam
nulsuk gwenan.¹⁴ Alap mo Enho
naban de zergwën srëm zini, zen
bëjen Alap mo Enho nakore enlala
blala insa dokwak tan. Zëbe mae hap
man nwe-mase gwe-gwizimnin— san
de asyas ol. Tame gun hup ki sap ëalp
gwe-gwenan, hwëna Alap mo Enho

naban de zergwën srëmkam, toton
bëjen tame gun. ¹⁵ Hwëna Alap mo
Enho naban de zergwën zini, nen ema
tingare tawa tabinni anakan klis ul
gwenan, “An eiwa Alap mo Enho
nakorena. An dekore naka hom.”
Hwëna auhu-kama enlala zi bëjen
nësa anakan tame tabin, “Alap man
zëno mae mo tawa tabinni sam
gwesik gwibi'ira,” ahaksa, “Zen hom
sam gwesik gwibi'ira.” Zen diki Bian
Zën sa kirekam klis gulu. ⁻¹⁶ Zep
Alap mo olak man anakan lwak, “Zini
toton banakan dep?– Bian Alap mo
enlalasa de tame tan naye. Zep nen
toton bëjen nen ol zim-zimsi zëbe hap
golblan.” -Sap eiwa kirekam lwak,

hwëna angkam Kristus mo enlalana
nëbon mae onak lwa'ara!

1. * **2:9** *Yes 64:4*

2. * **2:15** *1Kor 4:1-5*

3. * **2:16** *Yes 40:13*

3 Mae hap de ol: “Asa Apolos han Alap mo nganak de syal ën zi darekam em enlala gwe-gwizimdin.”³ ¹ Aya-wal oso-wal, ëe kimë emsa golëlowehe gwek, ëe homë dekam emsa anakan enlala gwibirida gwek, “An kitak Alap mo Enho naban nërgwë'an. Anik olk san denaka tawa ta gwibik.” Hwëna ëe ama emsa enlala gwibirida gwek, “An nama okama naban noldokot gwe'an. Kristussu de taïbli-blannak nama wal baizil makan lowe he'an.”

² Ano emsa de tawa tabinni dekam wal baizilsi de momkam taizibin makan lwa gwek. Bong hap de tembanena bëjen em twinbin. Hwëna

angkam hen kire nike nama lowe he'an! ³ Sap em namae auhu-kama nakore hole-hle en san ang ta gwenan. Em namae wal bose wal oban enaka enlala eibirida gwenan, “Zëno bosenä bap zen abon onakon teipsiblin.” Zen in zebe enaka husus eibirida gwenan hen ëdarak-darak gwe-gwenan. Zen in zep man dam gwesik gwenan: Eno mae mo auhu-kama nakore hole-hlena man emsa irik tabirida nasen gwenan— san de em ëKristen gwen srëm zi! ⁴ Sap anakare nakon de enaka jakal gwibirida gwenna, “Ëe an Paulussu de ang gweblan wenya,” ahaksa, “Ëe an Apolo'a,” dekam man dam gwesik

gwe'an: Em in nama auhu-kama enlala nabane lowehe gwe'an.⁵ Ëe dwan Apolos han apdenak— Alap mo nganak de syal ë gwen zi dare sake. Alap mes srën-srënkam abe nikip syala wei yul sonezimki, hen em dekon zebe ëei gwek.⁶ Ëe an eiyas ta gwen hap de zini. Apolos zen hokam de hlë tablanda gwen hap de zini. Hwëna Alap Zën zep sipni insa gubirida gwenda, “Em ësaltin, hëndep eisi em ëtën.”⁷ Zep ëe eiyas tan hap de zini hen sap hlë tablanda gwen hap de zini, ëe mam dare naka hom. Diki mamna Bian Zë-en, sap Zen Zen syal gwe-gwibirida— dekam de eisi ëtën hap denaye.⁸ Zep eiyas

tan hap de zi niban hlë tablanda gwen hap de zi niban apdenak– teipsin niye. Alap sa zëno mae mo syal hap de dawemna lamkam golzimdi– zëre mae mo syal jam enkam. ⁹ Zep ëe apdekam ëre mo syal bosyan naban Bian mo syalsaë o'an. Em in san de Alap mo nga. Ahaksa em in san de Alap hap de golsa de ëe syal gweblanna. ¹⁰ Sap Alap zëre mo kwasang-kwasang nakon asa zer inki, ëe zebë zëre mo gola in mo mokona eiyas tak– san de ëe gol syal gwegweblan hap de tewesin zi. Angkam hwëna aha zi ayang da ine gwe'an. Men zen kirekam angkam syal ta gwe'an, zen dawem enkam zen syal

gwe-gweblan. ¹¹ Sap ano tawa tabin nikon, em zebe tame uk, “Nëno mae mo ngirin bol te makare Zini, Zen Kristus.” Zep zini toton bëjen aha tesya bolak etan ik gin— aha tawa tabinsi de zë mas gunkumye. ¹² Zep angkam zini man gol yala insa de ayang-ayang tan hap srën-srënkam ëalp gwe-gwe'an. Ahakon emaskam de syal gweblan hap, ahakon perakkam dep, hen ahakon kaso lilingtinkim dep. Hwëna ahakon hen te olsoskam de syal gweblan hap ëalp gwe-gwe'an, hen ahakon jaba alakam dep, hen ahakon endang ala sasankam dep. ¹³ Hwëna ano mae mo syal gweblan gol yala in Bian sa zëre mo

klis gun hup de yakla yalak de zaunnuk akasibli zala. Zen syaukkum de ang tankam sa akasiblila– dekam de zë hla tan hap, “San ha zëno mae mo abe hap de gol syal gweblanna an nama sa zaulu?”¹⁴ Men zëno syal gweblan nakon de taibli srëm gwe'anka, zen zen sa dawemna nulin.

¹⁵ Hen men zëno mae mo syal gweblan nakon de syauknu in hap taibli'anka, zen molya ba maena nulink. Zëna enna sa ëngaya gwer, hwëna zëno mae mo nwe-masena san de gol zik de taiblin nakon de heya gwenna– ba maesa de golheya gwen srëmkam.¹⁶ Em san home tame uk? Nen an dwan Alapsa dekon boklesa

kom so gweblan hap de gol makanke. Alap mo Enhona kitak nëbon mae am gwë gwenda. ¹⁷ Zi de Alap mo gola insa karek gunkum, Alap sa hwëna desa karek tala. Sap gola in zen Alap Zëre en hap dena— lalakna. Hen kitak de Kristen zini nen an zen— gola inye. ¹⁸ Bahem enaka boton ta gwibin. Zi de ebon mae onakon zëre mo auhu-kama enlalasa anakan enlala gweblanna, “Ano enlalana blala,” dawemna zen diki nonol okama nakore enlala blala insa zen tihis tan— dekam de hwëna eiwa de enlala blalsa zer irin hipye. ¹⁹ Sap mensa auhu-kama enlala wenya ‘enlala blal’kam nen gweblanan, zen hwëna

Alap mo nwenak joblo-topna. Men kirekam zëre mo olak lwak, “Zini men zen tim nul gwenan, ‘Ëe asa ëre mo nwe hleng gwen nakondawem gwer,’ kire zi hip man Alap zëre mae mo nwe hleng gwenna insa li yul sone gwizimnira—zen de zëre mae hap hëp makan lwazimdin hip.” -20 Hen ahana man lwak, “Okamanak mensa nenbirida gwenan, ‘Zini in enlala blala,’ hwëna Alap man desa enlala gwibirida gwenda, ‘Zëno mae mo enlala blala in waba hap.’” -21 Zep nen bap nen Kristen bosyansa anakarekam boltere ta gwibin, “Ëe zëbon de ang tanna.” Sap nen men zen Kristus hun ëraha-en gwek, Alap

mes nēbe mae hap golzimki– nen de
kitak teipsin-teipsinkim lowehen hap
denaye. ²² Sap ēe, Apolos, hen
Petrus, ēe hen teipsin-teipsin nika
hom, hwēna ēe ama Alap hon de babu
gwen zi makan emsa mas eibirida
gwe'an. Angkam em hen mese
Kristus hun ēraha-en gwek, zep nen
angkam kitak teipsin zi mo kime bi
eibi'in– sap anksam de okamana
ansa, hen ngein sin dep dena, hen sap
juwen hap dena, hen ēngaya gwen
hap dena. ²³ Zen mae hap ki lwa'an:
Sap nen mese Kristus hun ēraha-en
gwek, hen Zen mes Bian Alap han
aha-en ēka.

1. * **3:19** *Ayb 5:13*
2. * **3:20** *Mzm 94:11*

4 Mae hap de ol: Yesus mo dam tasibin zi mo syala a kirekam mo jematnak nwe-mase gwe-gwe'anye.⁴ ¹ Zep asa Apolos han a kirekam em enlala gwe-gwizimdin, “Zen an Alap hon de babu ën zi dare,” hen ano nik mo syala, a kirekam em enlala gwe-gwibin, “Ola mensa Alap orep aning gul gweka, zen in desa hwëna angkam ol halada gwe'ara.” ² Bol-zaun tanganna abe nikip dena, zen syala insa de golsyalhen srëmkam ol gwen hapdekam de Bian Zën asa anakan aken hap, “Zen taïblizimdin tanganna.” ³ Zep em ahaksa aha zi de asa anakan kara ta gwenna, “Zëno syala

dawemna,” ahaksa “Karekna,” zen
abe hap bana hom. Aena hen homë
ënaka anakan enlala gwe-gweblanan,
“Ano syala dawemna,” ahaksa
“Karekna.” ⁴ Ère mo ënaka de
enlala gweblankam, ëe ama Bian mo
dwam gwibin sin syal gwe-gwe'an.
Hwëna kirekam de ëe ënaka enlala
gweblankam, dekon en bëjen anakan
asa dam tasin, “Bian mo nwenak ëe
eiwa dawemkamë syal gwe-gwe'an.”
Zen diki Bian Zën sa ano syala ap
klis gulblula. ⁵ Zen in zep, bahem
na-en aha zisi gubirida gwen, “Zëno
syala karekna,” ahaksa, “Zëno
dawemna.” Zen diki Bian Zën de
lwahal zankam sa kirekam klis

gulzimdi. Karek-karekna mensa zini aning nul gwenan, desa sa golwet sozimdi. Hen men desa enhonak kalang ei gwibirin, zen dekam sa kitak Zën goltreizimdi. Men zëno mae mo syal zëre mo nwenak sam gwesi'in, zëno mae mo bosena dekam sa hen mam gulzimdi.⁶ Aya-wal oso-wal, ëe ansa ale gulzim— Apolos han ëre nikip dena, hwëna zen em dikim abe nikip de en naka dam gulsun hup hom. Zen em dikim kitak anakan dam gulsun hup, “Kristen zini sap bëjen Alap mo ol tatak nakon golsyalhen.” Zep bap nen ahakore en naka anakan boltere ta gwibin, “Zen dawem-dawemna,” hwëna dekam

ahakore naka enbirida'an, “Zen dawem-dawem tangan naka hom.”⁷ Zen nara ki emsa gubiridaka?— em de teipsin zi mo kim aha zisi klis gul gwen hapye. San ki ebe mae hap ere mae mo syal en nakon Alap dawemna gol gwizimnira?— zep de kirekam ebola-bola gwe-gwen hapye. Zen syala kon hom. Zen Zën totoresa zëre mo kwasang-kwasang nakon gol gwizimnira, zep bap nen nënaka anakan bolte-bolte ta gwibin, “Èe ère mo dawem nakonë gulink.”⁸ Em ema bolte-boltekam ëtim gul gwe'an, “Èe mesë tangan Alapsa hli-hli lasik. Asa ba hap de aha zi tawa tabin hip? Èe an teipsin-teipsin nikake.” Em

zebe asa enlala eibirida gwenan, “Ba hap de Paulus maesa etan salbiridan hap?” Hwëna eiwa eme ëteipsin-teipsin gwe'anam, aïris, sap dekam ëe ëre mo syal bose walya ban amaka hen eno mae mo ngirin klesnak ëteipsi'in! ⁹ Hwëna, eiwa, ano dam gulsunkum, Alap men Zen Yesus hup de olsa dikim gol halada gwen hap asa dam tasibirki, Zen ëmam-mam gwen hap hom asa gubiridaka. Hwëna Zen otde tangannak de teinikirin hip asa gubiridaka. Ëe in zebë lowehe gwenan— san de bwinak de lowehen zi, tameran en hap de kalang gwibiridanna. Zep tingan asa nga-ngola ban kara da gwibirin— sap

okamanak de wenya, hen Alap mo dam taha nakore zini. ¹⁰ Zep Kristus mo bose hap tingare zini man asa nenbirida gwenan, “Enlala joblo-topna hen sin-sinni.” Hwëna em ema enaka bolte-bolte la gwibirin, “Ëe an enlala blala hen soson tanganna.” Em ema enaka kil li gwibirin, “Aha zi man asa blikip neisibirida gwenan,” hwëna kirekam de lwankam, ki hwëna asa ba hap lamang da gwibirin? ¹¹ Zep hëndep angkam ëe usak nabanë lowehe gwenan— hen hohole naban. Hen ano mae mo pakeanna kalk-kalk tola. Asa man dangole gwibirin. Hëndep zep angkam dawemkam de lowe henna

banak dep? ¹² Ëe ëre mae mo tahalhasa dikim sul sonen hap aenë sosen tokna dei kul guk gwenan. Asa kim lamang da gwibirin, ëe hwëna dekam Alapsa abe la gwenan— Zen de zëbe mae hap dawemsa golzimdin hip. Zen kim asa karek da gwibirin, ëe hwëna ama ëenlala gwe-gwenan, “Dikire zen en nësa karek da gwibik.”

¹³ Kim asa wakwak da gwibirin, ëe hwëna ol kwasang-kwasangkamë ding ul gwizimnin. Zep aha zi mo asa de hlauludankam, ëe san de okamana awe de ase nabare kire-kirena kiye— yal tan en hap dena. Kirekam zep hëndep angkam sërkam asa husus neibirida gwe'an. ¹⁴ Ansaë kirekam

ep ale gulzimnin, zen emsa dikim saher tabin hip hom. Zen ama kim emsa enlala sobiridanan— san de ëre mo walas tangansa de gubiridan makan. ¹⁵ An zebë emsa gubirida'an: Emsa de oto gulsuk gwen hap de zini sap maka sepulu ribu enkam lowe he'an, hwëna eno mae mo nonol bianna, ëe an zen. Sap nonol ëyë Kristus hup de ol dawemkam emsa tawa ta gwibik. Em dekam zebe hëndep Kristus hun ëraha-en gwëk. Zep em in kitak san de ano walas tangan. ¹⁶ Zen in zebë emsa gubirida'an: Em diki asa em tana wei san zertron. ¹⁷ Zen in zebë Timotiussu ebon mae osan dep zer

sonek. Zen in hen ano dang tininak de walas, hen Biansa de taibliblan tanganna. Zep ëe men kirekamë Kristussu tana wei san zertro'an, zen zen sa hwëna emsa enlala sobirida gwera— men kirekamë tingare jematnak tawa tabirida gwenanye.

18 Ebon mae onakon ahakon man ëbola-bola gwek— anakan de ëenlala gwenkam, “Paulus molya etan nësa amjanbirida zaka.” 19 Hwëna Alap diki asa dwam gwebbla'anaka, ki asa emsa amjanbiridazal. Zen dekam asa bola-bola wenya insa anakan hlauludazal, “San ha zen mes eiwa asa nërapde gwer?— Alap mo Enho nakore sosonsa de gwirensinkimye,

men kirekam zëna ëgu gwenan. San ha zëno mae mo ol toran en ki yawal gwizimk?”²⁰ Sap Alap mo irik ginnik de bitï gwen wenya, nen diki Alap mo Enho nakore sostonkame lowehe gwenan. Ëk enkam de ol toran nakon home.²¹ Zep en ki damulsuk: Ki san ëe bi zik de walas zemka tangolebin makanë emsa gweibiridazan? San ha kwasang nabare ol sin-sin nibanë golhatazan?

5 Jemat nakon de karek gol gwen
zisi zersa sonebin hip de ol:**5**¹
Ëe ama emsa tenggwanbirida'an—
anakan de emsa salbiridankam,
“Zëbon mae onakon, ahana man bi
zik mo we ma'a kahalo gwe-
gwibirida.” Sap Alapsa de tame tan
srëm zini, zen hom kirekam de
kareksa syal nei gwibirin!² Zep
kirekam de lwankam, em ba habe
anakan ëbola-bola gwe-gwenan, “Ëe
mese sërkam Bian mo nwenak
ëdakastik.” Diki dawemna gosa
emaka ta gwe'an! Hen zini insa
emaka ere mae mo jemat nakon
ëralsa sone'an.³ Ëe sap ebon mae
onakon langanakë gwë'an, hwëna ano

enlalana san de emsa de golölowe henna kiye. Zep ëe emsa de golëgwën makanë gubirida'an, “Kirekam de karek gwen zini insa jemat nakon em Bian Yesus mo bosekam zersalsa sonen.” Em kime tagal gwe'ak, ëe enlala enkam asa zë ang gwer. Dekam emki tingare zi mo nwenak zini insa Bian Yesus mo sosenkam dowal mo kigi hap ja tablan. Mae hap emki kirekam ja tablan: Dekakim haleka. Tim en naka sap sa karek gulblula—ang en nik deka Bian mo lwa halzan hap de yaklanak de zaunnuk ngaya gweka.⁶ Zep em ema tangan ëkarek gwe-gwenan— anakan de ëbola-bola gwe-gwenkamyë, “Ëe Bian mo

nwenak sërkamë ëdakasti'in." Mensa zini mwin-mwankam nen gwibirin, san ha mese eititi eibik?– mensa anakan ëgu gwenanye, "Ragisa de betekkam tepung mang-mang gunnuk mas gunkum, dekam hwëna mamkam hop gwe-gwenan." Zëno aha dam gulsunnu, nen dikim karek gol gwensa hiri gun hup, sap zen man mam gwe-gwenan hen hlimin nisen gwenan. ⁷ Zen in zep, zi karekna insa em ragisa de hiri gun makan ere mae onakon hiri tan. Sap em de nama deban apdekam zergwë gwenkam, em molye ëlalak gwëk. - Sap Kristus mo kala mes emsa dikim lalak tasibin hip wet sok– Paskanak dep de dombasa

zip son makan kim nëno mae mo karek-karek hap dakke. ⁸ Zep rahi nabare syal gwibin roti ëpbana in nen hiri gun. Hwëna angkam Paskanak dep de rahi srëm roti ësena in ensa nen twenblanda gwen. Desa de dam gulsunnu, zen nëno mae mo ëpba lowehen kareksa de hiri gun hup, hwëna dekam de enho lalak enkam eiwa de ora san ang ta gwen hap. ⁹ Ëe mese sap nonol suratna ebe mae hap ale gul sonezimk— kahalo sosen zi niban de golësiri gwe-gwen srëm hap denaye. ¹⁰ Hwëna ëe Kristen gwen srëm wenyaka homë ki enlala gwibiridak. Eiwa, Kristen gwen srëm wenyik mo syala, a kirekam

moye:swi sosen,te-ala beya gwen hap de ëhole-hle gwe-gwen,ësowë gwe-gwen,hen yang tasin dowal hap de boklesa kom ta gweblan.Hwëna kirekam de Kristen gwen srëm zisi toton banakan dep?– langa tasibinni, okamana ansa de hli yun srëmnakye.

11 Diki men desaë enlala gwibiridak, em de langa tasibin hip, zen zini men zen ëgu gwenan, “Ëe mesë Kristen gwek,” hwëna zen zen anakaresa nama nulin halasen gwenan:swi sosen,te-ala beya gwen hap de hole-hle,hen yang tasin dowalsa de boklesa kom ta gweblan.Ahaksa wal bose walsya de lamang ta gwibin,ahaksa ho mamaksa

de otdeblanda gwen,hen ësowë gwe-
gwen.Kire zi niban bahem mae
apdekam golëtembane ta gwen.¹²
Men zen Kristen zinik bitï gwe srëm
gwe'an, zen diki Alap Zën sa zëno
mae mo karek-karekna klis gulzimdi.
Nëbe mae hap hom golzim'ira– kire
zi mo kareksa de klis gul gwen hap
denaye. Hwëna diki ere mae mo
jematnak de ëKristen gwen wenya,
zëbe mae en hap em klis gul
gwizimdin. Sap Alap mo olak man
lwak, “Karek gol gwen zisi em ere
mae onakon golëalsa sone gwen.” -

1. + *Yahudi zini yakla yala Paskanak
dikim ang tan hap, Musa mo ol san*

man ragina gola kon tingan yal da gwek. Dekam zep hen Musa mo ol san zao de minggunak rasi srämkam de roti ensa dwenblanda gwek. (Kel 12:14-20) Zep ragina insa man hen enlala nei gwibik, “Zen san de nëno mae mo karek-kareksa de hiri gun makan– dekam de Biansa golek de tan hap.”

2. * **5:12-13** Ul 13:5, 17:7, 19:19, 22:21-24, 24:7

6 Mae hap de ol: Alapsa de tame tan srëm zisi bahem gublun, “Ano nik mo karekna ansa ap klis gulzim.”⁶¹ Em ba habe anakan ëgwë gwenan?—aha nik de Kristen bose zemka gublunna, “Zen ano kire-kiresa sowëkam golka,” ahaksa, “Zen ano wesya kahalo gwibirki,” em ba habe hwëna Alapsa de tame tan srëm teipsin zi sin dep kiresa olhal gwenan?— zëwe de tap gun hupye. Diki Alapsa de dawemkam taïbliëlan wesyan dep emaka olhal gwenan—zen de tap gulzimdin hip.² Em san home tame u'in? Alap mo hlil irin wenya nen esa lamkam okamanak de karek gol gwen zisi klis ul. Zep

kirekam de lwankam, em ba habe bete-tekna insa ere mae mo ngirinnik klis ul srëm gwe-gwe'an? ³ Em san home anakan tame u'in?— “Nen dekam esa hen Alap mo dam taha nakore zini klis ul.” Zep em sap esa angkam okamana awe dena klis ul gwer. ⁴ Zep ebon mae onakon de banakare karek mae jowenkam, em san esa totore zi sin dep olsong gwe-gwer?— men zen eno mae mo jematnak bosena lwazim srëm gwe'anke, zen de ep tap gul gwizimdin hip. ⁵ Em kirekam ema enaka saher la gwibi'in. In dwan ere mae mo jematnak kike— aha-en mae, enlala blal tolaye! Zen zen maka tap

gulsuk gwizim'ira. ⁶ Hwëna em Kristen zini ere mae mo kareksa ema tïngare zi mo nwenak olwet so gwenan— ëKristen gwen srëm teipsin zi sin de gol hankamye. ⁷ Kristen zini ebon mae onakon ahanik de wal bose zemka teipsin zi hon gublunna, “Zen man asa sowë taka,” dekam mes dam gwesinin, “Em Kristen zi mo lowehen nakon mese ëlanga gwesik.” Diki dawemna emaka anakan ëenlala gwe-gwenan, “Zen sap sa kirekam asa sowë ta gwera hen karek ta gwera.” ⁸ Hwëna eno mae mo enlalana anakarekam lwa gwizim'ira, “Ëe sap asa hwë-hwëkam ëre mae mo Kristen bosesa karek la gwibir.”Nëre

mae mo timsi de golinik gwen hap de
ol- anakare enlala naban, “Ano timni
an Alap mo gol.”⁹ Em san mese
ëeititi gwek?– “Men zen kareksa
nulin halasen gwenan, zen molya
Alap mo irik ginnik bitì gwek.”
Bahem enaka boton ta gwibin!
Anakare zini bëjen bitì gwen:swi
enkam de ëlowehe gwen
wenya,kahalo soson wenya,zi bosyan
han de inisin makan ëgwë gwen
wenya,hen we walya, we wal bose
zeban de kirekam ëgwë gwen
wenya,hen yang tasin dowal hap de
boklesa kom so gweblan wenya.¹⁰
Hen ahakon sowë tam wenya,te-ala
beya gwen hap de hole-hle wenya,ho

mamaksa de otdeblanda gwen wenya,aha zisi de lamang ta gwibin wenya,hen asaskam de zi mo kirekiresa alal ta gwen wenya.Kirekam de wenya, zen molya Alap mo irik ginnik bitı gwek. ¹¹ Orep em hen ahakon kirena. Hwäna angkam Alap mes emsa kirekam de karek-karek nakon ngan tasibirki. Zep angkam em mese ängan gweher. Em kime Bian Yesussu läiblihlak, hen Alap mo Enhona kim emsa ing gwe hebiridaka, Zen dekam zep emsa gubiridaka, “Angkam zen mes ëdakastil– ëre mo nwenakye.” Zep bahem etan kirekam de karekna syal gwe-gwibin. ¹² Hwäna ebon mae

onakon, ahakon sa ano ol jalse gwenna insa husus neibir. Zen anakan sa ding nul, “Nen Kristen zini sap esa banakare maesa syal ei gwibir.” - Hwëna ëe ama kire zisi ding gulzim'in, “Banakare maesa de syal gwibinkim diki nonol enaka de anakan takensibirida gwenkam aïris, ‘San ha syala an Kristen zini abe hap man sam gwesibli'an? San ha dowal mo kigi mo wan-wan tan sanë dekam ang gwe'an?– Yesussu dikim hli tan hap.’” ¹³ Hwëna ahakon hen sa ano jalse gwen ola insa husus neibir, zep sa anakan ëgul, “Nëno mae mo timni tembane hap man ësam gwesik gwenan, hen tim niban tembane

naban esa lamkam okamanak hli kosol. Alap ang en naka sa ngaya tabiri, zep sap esa angkam nänaka de golëinik gwe-gwen srëmkam tembane ta gwer.” Zen hwëna tembane en hap hom kirekam zënaka yasik da gwibirin. Zen hwëna a kirekam mo srip nulsuk gwenan, “Sap esa okamana awe en dep de tim niban ëswi sosen gwe-gwer.” Hwëna eiwa dena, Alap hom timni nëbe mae hap golzimki– dekam de nëre mae mo hole-hle san ang ta gwen hapye. Nëno mae mo timni, zen Bian zëre mo dena, hen Zen man kara ta gwibirida.

14 Sap Alap mes Bian Yesussu tin nikon tim niban ngaya taka. Zen in

zep sa hen nësa zëre mo sostonkam kirekam ngaya tabiri. Zep nen bap nen nëre mae mo timni karek ta gwibin.¹⁵ Em dwan mes-eme anakan tame uk, “Ano mae mo timni an, zen Kristus mo timnik mas gwini' in.” Ki san ha man sam gwesi' in?— Kristus mo hlina insa de swi soston wenyik mo tim niban aha-en son hapye. Kina ki bëjen!¹⁶ San ha em home anakan tame u' in?— “Men nara swi soston wenyia ban swi ënna, dekam zëno nik mo timni mes aha-en nënan.” Sap Alap mo olak man lwak, “Zen dekam san de aha-ere timni kiye.” -¹⁷ Diki Bian Yesus hun de zeraha-en gwenkam airis.

Dekam Bian mo Enho naban zini in mo enho naban aha-en.¹⁸ Kahalo gwen hap de enlalasa emki langa tasin. Sap tingare ahakore karekna, zen hom timnik makan gwe-gwenan. Hwëna kahalo gwenkam, zen ere mae mo timsie kim karek ul gwenan.¹⁹

Em san mese ëeititi gwek?— “Eno mae mo timni in, zen Alap zëre mo Enho mo gol sake.” Sap Alap mes zëre mo Enhona eno mae mo enhonak ing ta soneka— Zen de dekon emsa golëgwë gwen hap. Zep em en home ere mae mo timni bi eibi'in.

Zen Alap bi gwibi'ira.²⁰ Zen mes emsa kwisisa de zerzimdinkim zëre mo jala kon gwiswe soneka. Zep eno

mae mo timni in, zen diki Alap zëre mo bose ensa dikim teip gulsuk gweblan en hap zen lwa gwen.

1. + *Kim Korintusk de zini anakan ëgu gwek, “Nen Kristen zini sap esa banakare maesa syal ei gwibir,” zëno mae mo enlalana san ha anakan mes yap lwa gwizimk, “Nen Kristen zini hom Yahudi mo ëpba titi tabin sin de ang ta gwen nakon ëngaya gwe'an, zep sap esa banakare maesa syal ei gwibir.” Ahaksa san ha zen anakare enlala naban kirekam ëgu gwek, “Nëno mae mo timni ansa okamanak esa hli kul gwer, zep sap esa banakare maesa auhu-kama ennak dep de*

timkim syal ei-gwibir. Nöno mae mo enhona hom dekam karek gwe'ara.” Hwëna kirekam de enlala gwenna in kitak boton.

2. * **6:16** *Kej 2:24,Mrk 10:6-8,Ef 5:31*

7 Paulus kim Korintusk de zi mo
takensiblinna ding gulzimkike–
we-zi dare de zënaka leisyan hap
dena:7¹ Angkam ëe ama ep ding
gulzim'in– mensa ena suratkam asa
lakensiblikke, anakan insa hen ale uk,
- “Sap langna angkam man tangan
karek gwe'an, san ha dawemna?– nen
de swi srëmkam lowehe gwen naye.”
² Hwëna zep denakaë ep ding
gulzim'in: Angkam kahalo hap dena
man tangan mam gwe'an, zep
dawemna zini wesya zen gon. Wenya
hen zisi zen zen. ³ Zini we zemka
bëjen swi ën srëmkam daulsuk gwen.
We zem hen zi zemka bëjen da tasik
gwen. ⁴ We zem zen zën hom zëre

mo timni bi gwibi'in. Zen diki zi zik
bi gwibi'ira. Hen zini zën hom zëre
mo timni bi gwibi'ira. Zen diki we zik
bi gwibi'in. ⁵ Bahem enaka da
kososuk gwen— swi ën srëmkamye.
Holo ën srëmkam sap esa— anakan de
olsa aha-en unkimye, “Nen swi ënsa
yausun— dekam de Alapsa abe la tine
gwen hap.” Hwëna holo tangankam
bahem. Ki hwëna dowal mo kigi sa
emsa karek san dep titi sola, hen
dekam em molye tatem yauku. ⁶
Zep ëe homë emsa titi tabi'in, “Swi ën
srëmkam em lowehe gwen,” hwëna
sap esa holo srëmkam kirekam ëgwë
gwer— olsa de aha-en unkimye. ⁷
Ano dwam gwibin tanganna, diki ano

kim emaka we gon srëmkam lowehe
gwe'an. Hwëna ëe mesë tame guk,
kire hap de sosonna home kitak Alap
onakon ulin gwenan, sap Zen srën-
srënkam nöp sosonna gol
gwizimmira.⁸ Wal sei-siwiri hen
wenam sei-siwiri, hen we sem-semna,
ëe ama emsa titi tabi'in: Dawem
tanganna em we-gon srëm zi-zen
srëmkam em lowehe gwen— ano kim.
Sap dekam em molye okama ennak
de syalak ëhir-hir gwe-gwek.⁹
Hwëna eno mae mo swi hole-hle de
mam gwenkam, ki amki enaka kap la
gwek. Sap e-en de gwënkam, eno swi
hole-hle de enho nakon syauk mo
kim hitil hana gwe'ak, zen karek

tanganna. Zep dawemna wesya em gon, ahaksa zisi em zen.¹⁰ Angkam wenya bare wenya hen zi nibare wenya kibë ayang gulzim'in: Ansaë ale gul sonezim'in, zen ëre mo enlala nakore naka hom. Zen Bian hen kirekam titi tabirki: Wenya ere mo zini bahem hli tan. -¹¹ Zini hen ere mo wenya bahem baes gwibin. Hwëna we de zi zemka hli tanna, zen diki aha zisi de zen srëmkam zen gwë gwen, ahaksa dawem tanganna zi zem osan dep zen lwahan.¹² Hwëna ahakon, eno mae mo we walya ahaksa zi walya hom ëKristen gwe'an. Kristus Zëna hom kire hap de ola nöp hli yulzimki. Ëe zebë hwëna

emsa titi tabi'in: Kristen zi de gwënna, hwëna we zik de Kristen gwen srëmkam, wenya in de nama ën hap dwam gwenna, zini in bap zen baes gwibin. ¹³ Hen kirekam, Kristen we de gwënna, hwëna zi zik de Kristen gwen srëmkam, zini in de nama ën hap dwam gwenna, zen hen bap zen baes gweblan. ¹⁴ Em ema ëkil gik, “Kristen we de gwënna, hwëna zi zik de Kristen gwen srëmna, Alap sa husus gwizimdi.” Kirekam bëjen. Zen diki Alap sa Kristen wenya in kon zi zem insa anakan enlala gweblala, “Zen angkam Asa golek de ta'ara.” Hen kirekam— zi en zik de Kristen gwenna. Zep zëno nik

mo walasna hen Alap sa enlala gwibiridala, “An ano bi gwibiridan wenya.” ¹⁵ Hwëna Kristen gwen srëm zini in de Kristen wenya emsa hli yun hup dwam gwenna, bahem tru-tru gulblun. Zen dikire emsa hli yuk. Hen kirekam— Kristen srëm we de Kristen zini emsa hli tankamye. Kirekam dep Alap hom jalse gwe'ara. Sap Zen mes nësa kwang guludaka— dekam de enlala sësekkam zëre mo nwenak lowehe gwen hapye. ¹⁶

Hwëna Kristen wenya em bahem Kristen gwen srëm zi omka hli tan, sap em bëjen em anakan tame gun, “Nama de ënkam zen wëhë hale'anaka?” Hen kirekam Kristen zini,

bahem Kristen gwen srëm we omka hli yun.¹⁷ Bian kim emsa kwang guludaka, em san ahakon wenya ban, ahaksa zi niban? Em san dekam to mip blaonsublun srëmna? Ahaksa em san dekam zi mo tana iltikinnik de lowe henna? Men kire nike lowehe gwek, zen kire enkam em lowehe gwen— men kirekam dep Bian emsa dam tasibirkike. Ëe kirekam de lowehen habë tingare jemat-jematsa titi ta gwibirin.¹⁸ Zep anakarekam lwa'an: Bian kim emsa kwang guludaka, Musa mo titi tabin ol san de em to mip blaonsublun nik gwënna, ki etan bahem alp gwen— dekam de em to mip blaonsublun

srëm nik gwën hapye. Hen kirekam,
em de to mip blaonsublun srëm nik
gwënna, em bahem äalp gwen-
dekam de blaonsublun hapye. ¹⁹

Sap to mip blaonsublun nik de
gwënna, ahaksa blaonsublun srëm nik
de gwënna, zen bana hom. Diki bol-
zaun tanganna, Alap mo titi tabin sin

em ang tan. ²⁰ Zep Bian men kim
emsa kwang guludaka, dekam men
kire nike lowe he'ak, zen kire en nik
emki lowehe gwen. ²¹ Zep emsa

kim kwang guludaka, em san ki zi mo
tana iltikinnik de ëbabu gwenna? Ki
bahem enlalana ëbeya gwen- wet so
gwen hapye. Hwëna Alap de ebe mae
hap wet so gwen hap denaka

golzimdinkim, ki sap esa wet so gwer. ²² Sap zi mo tana iltikinnik de ëbabu gwen zini, desa de Bian kwang guludankam, dekam zen Bian mo nwenak san de kirenak de lowehe gwen srëm zi. Hen zi mo nwenak men zen babukam lowehe srëm gwe-gwenan, desa de Bian kwang guludankam, dekam zen man ënwemase gwe-gwe'an— san de Kristus hon de ëbabu gwen zi. ²³ Sap Alap mes emsa kwisisa de zerzimdinkim gwiswe soneka, zep ere mae mo timni bahem zi hon golgu gwen— zëno mae mo tana iltikinnik de etan lowehen hapye. ²⁴ Zen in zep, aya-wal oso-wal, Alap men kim emsa kwang

guludaka, dekam men kire nike
lowehek, zen kire en nik em Bian mo
nwe kara gwennak lowehe
gwen. Paulus kim Korintusk de zi mo
takensiblinna ding gulzimkike—
wenam sei-siwir wal sei-siwir hip
dena: ²⁵ Mensa asa suratkam
lakensiblik, wenam sei-siwir hen wal
sei-siwir hip dena, ëe ama ebe mae
hap ding gulzim'in: Kire hap de ola
Bian hen hom hli yulzimki. Hwëna
Zen mes kwasang-kwasangna
mamkam abe hap golblaka, hëndep
syala hen mes abe hap wei yul
soneblaka. In zebë ëre mo dam
gulsunnu ansa anakare enlala naban
ale gul sonezim'in, “An aïris—

taïblibin hipye.”²⁶ Sap angkam man tangan langna karek gwe'an, zep in kirekame angkam lowehe gwe'an, zen kire enkam emki sap lowehen.

²⁷ We walya bare wenya, bahem we wal omka hli yuluda gwen. We wal srëm wenya, bahem wesya de gon hap äalp gwen— nama de langna an karek gwennakye.

²⁸ Hwëna em de we gon hap dwam gwenna, zen kareksa home go'ara. Hen kirekam, wenam seiwir de zisi zenna, zen hen kareksa hom. Hwëna em de enaka leisyankam, em okamanak de karekna esa oltowe gwera. Zep desa de goltowe gwen srëm habë kirekam emsa gubiridal.²⁹ Aya-wal oso-wal,

ano enlalana anakan lwa'ara: Angkam aumwanak dep yaklana beya naka hom. Zep we walya bare wenya, we wal oban de hir-hiri sap esa Bian mo syal hap eititi ei gwibir. We walya hen, zi nibare wenya, zi oban de hir-hiri sap esa hen Bian mo syal hap eititi ei gwibir. ³⁰ Hen kirekam, men zene enlala dowe hanan hap gona ta gwe'an, emki enlala dowe hananna insa eititi gweblan. Men zene auhukama isrip-sri hap nga-ngola ban lowehe gwe'an, emki auhukama enlalana insa eititi gweblan. Men zene okama ennak dep de kire-kirena te-alakam kap la gwe'an, kap ta gwen srëm makan em lowehe gwen. ³¹

Hen men zene okamanak de kire-
kiresa bi ëblanda gwe'an, emki hwëna
bi gweblandan srëm makan lowehe
gwen. Sap molya holo gwek,
okamana an dekam sa jek-jak
gwer.³² Ëe mae habë kirekam ebe
mae hap ale gul sonezim'in— em de
okama ennak dep de kire-kirenak
ëhir-hir gwe naseran srëm hap. Sap
we wal srëm Kristen zini, zen ëhir-hir
gwen srëmkam Bian en mo syalsa nol
gwenan— anakare enlala naban, “Bian
dekakim asa sam gwesïblika.”³³
Hwëna we walya bare wenya, zen
auhu-kamanak de kirekam-
kirekamnak sa ëhir-hir gwe-gwer, sap
zen we zik dikim sam gwesïblin hap

de syalsa hen nol gwenan. ³⁴

Hëndep zep sa zëno mae mo enlalana dare syak nër. Zi srëm we walya hen kirekam: Zen Bian mo dwam gwibin en san dep sa äalp gwe-gwer, sap zen man ëdwam gwe-gwenan— tim niban enho naban de Bian mo nwenak lalak nën hap. Hwëna zi nibare we walya, zëno mae mo enlalana zen auhu-kama ennak de syalak ëhir-hir gwe-gwenan, sap zen zi wal zik dikim sam gwesibiridan hap äalp gwe-gwenan. ³⁵ Ëe ere mae mo dawem habë kirekam ale gulzim. Zen emsa dikim jalse gwibiridansa hom. Sap ano emsa de dwam gwibiridan tanganna, diki em äalp gwe-gwen— zi

mo nwenak dikim dawemkam lowehe gwen hap, hen Bian en hon de tal gwesinkim dikim lowehe gwen hap.³⁶ Zep zi de we golgu gweblan nabare nik gwënna, zen de anakan eisbinkim, “Ëe de gon srëmkam, ki en tol sa gwë gwer,” hen anakan de eisbinni, “Ëe ama tangan gon hap dwam gwibi'in,” zen dikire gok. Zen hom dekam karek gwe'ara.³⁷

Hwëna ahanik de hen we golgu gweblan nik gwënna, zen de anakan enlala gwenkam, “Ëe ba hap de gon hap? Ëe Bian mo syal ensa de gon habë dwam gwe'an. Ano enhona drak-drak nakake. Ëe sap asa ki en gwë gwer,” kirekam zen hen man sam

gwesi'ira. ³⁸ Zep zi de we golgu
gweblan zemka gonna, zen man sam
gwesi'ira. Hen Alap mo nganak de
syal hap de wesya gon srëmkam, zen
hen man tangan sam gwesi'ira. ³⁹ Zi
nibare we walya, zen etan bëjen ahasa
de zen hap enlala gwen– nama de zi
zik gwënnakye. Diki zi zik de tinkim,
dekam sap de ahasa zen. Hwëna
Kristen gwen srëm zisi bahem. ⁴⁰
Hwëna ano enlalakam, zi zen
srëmkam zen maka tangan sam
gwesi'in. Hen ëe ama eisbi'in: Alap
mo Enhona hen kirekam enlala
gwe'ara.

1. + *Ayatna an mo aha dam gulsunnu, zen anakan: Angkam ëe ama ep ding gulzim'in— mensa ena suratkam asa lakensiblikke: Zini wesya de gon srëmkam hen aïris.*
2. * **7:10** *Mat 5:32, Mrk 10:11-12, Luk 16:18*

8 Paulus kim Korintusk de zi mo takensiblinna ding gulzimkike— yang tasibin alap-alap hap de tweran blom ta gwibir-zimdin hip dena:8¹ Mensa asa suratkam lakensiblik, yang tasibin alap-alap hap de tweran blom ta gwibir-zimdinsi de twinbin hip dena, angkam kire hap denakaë ep ding gulzim'in: Kristen zini nen anakane kil il gwenan, “Nen dwan mes em-am yang tasibin dowal-dowal hap dena tame uk.” Hwëna bap nen kire nakon ëbola-bola gwe-gwen. Diki nënaka de kwasang gwibirida gwenna, zen zen sam gwesi'in, sap zen dekame nënaka tatete la gwibirin.

² Bap nen nëre mae mo tame gunnu

boltere gul gwen. Kirekam de enlalana, zen joblo-topna. ³ Diki Alapsa men zen enna nola gweblanan, zen kire wenyaka zëre mo walaskam gubirida gwenda. ⁴ Zen in zep, yang tabin alap hap de tweran blom ta gwibir-zimdinsi de twinbin hip dena, nen mes eme tame uk, “Yang tasibin alapna zen ensasa nabare naka hom.” Hen anakan mese tame uk, “Eiwa de Alapna Zen aha-entangan. Ahana hom.” ⁵ Hwëna ahakore zi mo tame gunkum, alapna beyana— men zen ngatan zi mo langnak lowehe gwenan, hen men zen okamanak awe lowehe gwenanye. ⁶ Hwëna nen mese anakan dam

ulsuk:Alap Zen aha-en. Zen nëno mae mo Bian— men Zen kirekam-kirekamna kitak yang tabirkiye. Hen nëno mae mo syala kitak zëbe hap dena.Hen Teipsin Zikim de gublunna, hen aha-en: Zen Bian Yesus. Zen zëno taha san Alap kitak yang tabirki, hen nen Zëbon onakone ëngaya gwe'an.⁷ Hwëna nër hom de ëKristen gwen zini hom kitak kirekam dam nulsu'un. Zen man ëtim gul gwenan, “Ëe de yang tasin dowala in hap de tweran ninsi twinbinkim, dekam man nwe-mase gwe'an, ‘Ëe boklesaë zëbe hap kom sobla'an.’” Zen nama dekam tim nul gwe'an, “Yang tasin dowala in mo

sosonna ki.” Zen hwëna dekam zep enho nakon neis gwibirin, “Ëe an mesë karek gwenan.”⁸ Hwëna eiwa de tanganna, tembane nakon Alap bëjen nësa husus gwibiridan, hen bëjen dekon nësa isrip-sri gwibiridan. Zep kire hap de tweran ninni, sap esa olgwenblanda gwer, hen sap esa olgwenblanda srëm gwe-gwer. Zen bana hom— Alap mo nwenakye.⁹ Zep em kirekam de tame gun wenya, em bahem tame gun srëm wenyaka karek ta gwibin— zëno mae mo nwenak de dowal mo tembanesa twinbinkimye. Sap tame gun srëm wenya in de emsa de hla tankam hen kirekam tembane gwe'anka, dekam sa

anakan eisbiri, “Ëe an ama Alap mo nwenak karek gwenan.” ¹⁰ Zep anakan bap zen lwan: Em men zene anakan tame u'in, “Ëe sap asa yang tasin alap hap de golak tembane gwegwer. Abe hap bana hom,” hwëna Biansa de dawemkam taïbliBlan srëm nik de emsa hla ta'anaka, dekam sa enlala gwera, “Ëe hen sap asa zë tembane gwer.” ¹¹ Hwëna zen kim hen tembane gwe'anaka, dekam sa Kristussu de taïbliBlan nakon zara. Eno tame gunnu in san de ang gwen tola kon sa zara! Zen sap ere mo Kristen wal bose— mensa hen Kristus zëre hap de te-lidak soblan nakon ngaya takake. ¹² Hwëna em mese

zëno enhona karek tablaka. Zep eme Biansa de dawemkam taïbliëlan srëm naka kirekam karek ta'anaka, dekam em hen mese Bian mo nwenak karek gwenda. ¹³ Ëe in zebë ëre hap anakan dam gulsuk, “Ëre mo Kristen bose walsya dikim karek san dep titi tabin srëm hap, ëe amaka tweran nin twibinsi hëndep baes gwe'an. Aha zi bap zen ano gwën san de ang gwenkam kareknak zaran.”

9 Mae hap de ol: Paulus isrip-sri en hap syal gwe-gweka, ba maesa dekon gulin gwen enlala srëmkam:**9**¹ Ki san ëe zi mo tana iltikinnik de babu gwe-gwen zi?— in zep de ëe aha zi mo dwam gwibin sin gwë gwen hapye. Ki san abe hap hom Bian Yesus golblaka?— ëe de zëre hap de ol dawemsa gol halada gwen hap denaye. Ki san ha ëe ahakore zëre mo dam tasibin zi mo kim homë hen Zënaka hla tak? Ki san em ano syala kon home Biansa tame lak?² Aha zi de asa gublunkam, “Paulussu Bian hom dam tasiki,” hwëna em emaka enbla'an, “In Bian dam tasiki, sap ëe an zëno syal gwibinkimë Biansa tame

lak.”³   Ënaka de kirekam
gublunkam, “Em Bian mo dam tasin
zisi hom,” ëe hwëna amaka ding
gulzim'in: ⁴ Ki san ëe Barnabas han
ëre nik mo syala kon bëjënë tembane
ë gwen?— men kirekam Yesus mo
ahakore dam tasibin zini ëgwë
gwenanye. ⁵ Ahaksa san ha ëe
Barnabas han bëjënë Kristen we dare
naban itënda gwen?— men kirekam
Bian mo ahakore dam tasibin zini hen
Bian Yesus mo oso walya nolëtë
gwenanye. Petrus zëna in kirekam
hen we zemka goltënda gwenda. ⁶
Hen san ha Barnabas han ë-en
tangan?— aen de tembane hap ahakal

gwen naye. ⁷ San ha jana nabare zini ki eijannak ang gweka?— zën de tembane hap hakal gwenkamye. San ha anggur nga syal gwe-gweblan zini ki syal gweka?— zën de zëno ei nika twinbin srëmkamye. Hen domba zaho ta gwibin zini san ha ki zaho tabirki?— zën de dombana in mo mom kilsï otde gwen srëmkamye. Diki sap hen ano nik mo dena— kirekam de ëre nik mo syala kon ulin gwen hap denaye! ⁸ Insa ep ale gulzim, zen okamanak de zini kirekam ëgwë gwenan— dekam de em dam gulsun hup, “Sap sa Paulus syala an kore eini twin gwibiri.” Alap mo ëpba olak kire hap dena hen ki lwa'an. ⁹ Sap Musa

mo titi tabin olak man lwak, “Sapi de gandum dansa zaublun danaseranna—dekam de ebwalom gwen hap, ekna bahem kyang sosublun. Dikire twenblan danasenk.” Kirekam de lwankam, ki san ha Alap sapi ensa kirekam enlala gwibiridaka? ¹⁰ Kirekam bëjen. Zen hen Yesus mo dam tasibin zini abe mae hap kirekam nwe-mase gwizim'in. Sap ngana lu tan wenya, eiyas tan wenya, hen taran wenya, zen kitak man edwam gwegwenan— ngana in kore ei nika de twin gwibin hipye. Zep Bian mo nganak de syal tan wenya ëe hen kirekam. ¹¹ Eë Barnabas han mesë ang hap de otanena eno mae mo

enhonak eiyas lak. Hwëna angkam san ha em emaka asa husus eizim'in?— ëe de okamanak dep de tembanesa ebon mae onakon ulin gwe'anamyë. ¹² Hwëna aha zi enna ki ebon mae onakon nulin gwenan. Diki nonol tanganna asa emaka mas ei gwizimnin. Zen sap ano nik mo dena— ebon mae onakon de ulin gwen hapye. Hwëna ëe homë kirekam ulin gwenan. Ëe mae habë tahalha naban anakare enlala naban totoresa ë gwenan, “Nen de ba maesa nëre nik mo syal eibin zi nikon ulin gwenkam, dekam hwëna zen sa Kristus hup de ol dawemna baes neibir.” ¹³ Hwëna ena mes em-am ëtawa gwëk: Zini

men zen Alap mo golak syal ta gwenan, zen dekon hen tembanena nulin gwenan. Hen men zen tweran ninni Alap hap tru dasik gweblanan, zen hen dekon tweran ninni nulin gwenan. ¹⁴ Zen in zep hen Bian zëre mo ol dawem gol halada gwen wenya anakan gubiridaka, “Em ere mo tawa tabin nikon esa tembanena ulin gwer.” - ¹⁵ Zep zen sap ano dena— kire nakon de tembanesa gulin gwen hap denaye. Hwëna ëe aha-en mae homë gulink. Hwëna suratna ansaë ale gulzim'in, zen anakare enlala naban hom, “Dekakim ap nol gweblak.” Sap zen dekonë isrip-sri gwe-gwenan— anakare hap, “Diki

Bian sa lamkam ano syal eini ansa ap golblala.” Zep ëe ama tangan baes gwe'an— em de ba maesa ap golblankam de ano isrip-srina in tap gwen hapye. -¹⁶ Sap ëe anakare en hap bëjënë isrip-sri gwen, “Syala men desa Bian abe hap wei yul soneblaka, ëe ama desa syal gwe-gwibirin—ëngaya gwen hap de ol dawemsa de gol halada gwenkamye.” Sap ëe de desa gol halada gwen srëmkam, Bian sa asa karek tala. ¹⁷ Eyë pegawaikam syal gwe'anam, ki maka okamanak dep de gajina ap nol gwebla'an. Hwëna Alap Zën syala insa ap wei yul soneblaka— ëe de Zëbon de babu gwen zi mo kim

totoresa sul sonen hap. ¹⁸ Hwëna babu gwen zini abe hap an zen ano isrip-sri gwibin niye: “Ëe Alap mo ol dawemna totore tangansaë gol halada gwenan. Abe hap men desa maka sap syala in kon nol gwebbla'an, ëe homë aha-en mae gulink.” ¹⁹ Zep ëe anakare enlala naban homë kara ta gwibirin, “Zen sa asa te-alakam mas nëblal.” Ki hwëna ano syal de nwe-mase gwen hap— san de ëe te-ala hap de syal gwe-gwen zi. Hwëna ano syala eiwa ki hen babu gwen zi mo kim nwe-mase gwe-gwenan, sap ëe ama enlala betekkam mas gwibirida gwenan— dekam de beyakam halen ora san golëwet so gwen hap. ²⁰

Zep ëe kimë Yahudi zi niban golësyal ta gwenan, ëe dekam etan Yahudi zi mo ëpba lowehen sanë ang gwe-gwenan. Zen Musa mo titi tabin ol san de ënaka ngaya tan hap homë ang gwe-gwenan. Hwëna Yahudi zi de asa sam gwesiblin habë desan ang gwe-gwenan. Ëe mae habë kirekam gwë gwenan— dekam de zen hen Kristussu tame tan hap. ²¹ Hen kirekam— Yahudi srëm zi niban de golësyal ta gwenkamye. Dekam ano gwëнна san de Yahudi srëm zi— Musa mo ol san de ang gwe-gwen srëmna. Zen hen Yahudi srëm zi dikim Kristussu tame tan hap ëe ki gwë gwenan. Ëe kimë Musa mo ola in san ang gwe srëm

gwe-gwenan, zen anakare enlala naban hom, “Ëe homë Alapsa betek gwebla'an.” Ëe dekam hwëna Kristus mo titi tabin ol en sanë ang gwe-gwenan. -²² Ëe kimë hen Kristussu de taibliblannak de tatem ëzauk gwen srëm wenya ban golëlowehe gwenan, ëe dekam hen zëno mae mo lowehen sanë ang gwe-gwenan— dekam de zen hen Kristus en onak tatem ëzauk gwen hap. Zep zini men kirekam lowe henda gwenan, ëe hen dekam zëno mae mo kimë gwë gwenan— dekam de hen zëwe denaka ngaya tabin hip. -²³ Zen kitak Alap onakore ol dawemna insa dikim langa gulsuk haladan habë kirekam syal

gwe-gwibirin. Sap ano isrip-sri gwibinni zen zen tangan, hen nen dekon esa lamkam hë'ho gwibinni hla kul.²⁴

Em dwan mes-eme ëtawa gwek: Asyas hap de hlu-hluk tanna, zen beya nik sa ëhlu-hluk gwer. Hwëna aha-en, men zen de nonol hata'anka, zen zen en de kire-kire dawemna gul irinkim. Zen in zep, emki hen hlu-hluk gwen makan ëgwën— anakare enlala naban, “Ëe aka kire-kire dawemsa gulink.”²⁵

Men zen hlu-hluk gwen hap ëhohle gwe-gwenan, zen nonol timsi misrim-sri nil gwenan, hen man zënaka dawemkam nolëinik gwe-gwenan— anakare enlala naban, “Ëe aka nonol

gwek.” Men zen ënonol gwe-gwenan,
zen auhu-kamana an kore kire-kire
dawem ensa nulin gwenan. Nen
hwëna hëndep de lwan hap de kire-
kiresa de gul irin hibe ëalp gwe-
gwe'an. ²⁶ Ëe in zebë dam-dam
enkam de hluwen hap alp gwe-
gwe'an. Ahaksa, ëe an san de tahakam
de zënaka lek-lek ta gwibin asyasnak
de ang gwe-gwenna. Ëe bëjënë sap
desan totoresa lek tya gwen. ²⁷ Ëe
zebë ëre mo timni ënaka de lek-lek ta
gwenkam drak-drak gul gwenan—
dekam de hëndep ëre mo timsi
dawem enkam golinik gwe-gwen
hapye. Ëe mae habë ënaka kirekam
zerinik gwe-gwenan: Sap ëe mesë

beyakam kire asyasnak dep zini kwang guludak. Hwëna Bian Alap de wasib mo kim asa gublunkam, “Em mese asyas peraturansa gulmunku. Em de asyasna an kon kire-kire dawemsa gul irin hip, eno bosena hom,” – ki ëe asa tangan saher gwer.

1. * **9:9** *Ul 25:4*

2. * **9:14** *Mat 10:10, Luk 10:7*

3. * **9:15** *Mat 6:1*

4. + *Kristus mo titi tabin ola: Yoh 13:34-35, Yak 2:8, Mrk 12:28-34, Mat 22:36-40, hen Rom 13:8b-10nak.*

5. + *Kristussu de taibliblannak tatem zauk gwen srëm wenyaka de kirekam golëlowehe gwen hap de*

*ola: Emki hlaun 1Kor pasal 8 mo
ayat 7 nakon 13nak dep, hen Rom
14:1–15:6.*

10 Paulus kim yang tabin alap-alap hap de boklesa kom tabirida gwen hap jalse gwibiridakake:**10**¹ Aya-wal oso-wal, ëe ama emsa enlala sobirida'an— nëno mae mo auyan-azana men kim Musa Bak golëwet so gwekake. Alap dekam but yawalsa golzimki— zëbe mae hap de jal zini in de zë totot gwibirida gwen hap. Hëndep Alap mo sasonkam zep hi yawala insa golëtablan gwe kinika.

² Zëbe mae hap dekam man nwe-mase gwenan: But de tahalebinni in hen hi yala insa tablan gwe kinik, san de Musa mo baptis tabinnik de ang tanna. Zëno dam gulsunnu, zen dekam mes Musa hon bitì gwek. ³

Zen dekam kitak Alap onakore tembanesa dwenblanda gwek, ⁻⁴ hen hona Zëbon onakore naka sap notde gwibik. Dekam Alap kaso yawalsa hamal gulzimki, zep dekore hosa notde gwibik, sap kaso yala in hen man ang gwibirida song gwek— zen de ho hap ëtahalha gwe-gwen srëm hap. ⁻ Hwëna ol gulk sun de blaorankam kaso yawalkam in, Zen diki Kristus Zëna. ⁵ Nëno mae mo auyan-azana zen sap eiwa ki kirekam de owasna hla nul gwek, hwëna Alap mo nwenak beya nik hom ëdakastik. Beya wenya desa man husus gwibirida gweka. Zëno mae mo tok-tok naka zep sasa lang san hli nulida

guk song gwek.⁶ Zen Alap desa
nëbe mae hap de ërak hap ki kang
gulku– nen de hen zëno mae mo kim
karek-kareksa hole-hle gwe-gwibin
srëm hap.⁷ Zep nen bap nen zëno
mae mo kim yang tabin alap-alap hap
boklena kom ta gwizimdin– men
kirekam zëbe mae hap dena Alap mo
olak lwakke, “Zen yang tabin alap-
alap hap de tembane yawala insa
dwensiblindak, zao zep syak.” -⁸
Nen bap nen zëno mae mo kim
kahalo-kahalokam lowehe gwen–
men kirekam zen ëgwë gwekye. Zen
in zep yaklana dekam 23 ribu enkam
juwek. -⁹ Hen bap nen Biansa zëno
mae mo kim akasik gweblan. Zen in

zep zen ahakon wanya de hit ti gwibin nikon juwe gwek. -¹⁰ Nen bap nen zëno mae mo kim Biansa tonsuk gweblan. Zen in zep desa Alap mo dam taha nakore zini heip gulku—men zen juwen hap dena irik gil gwendaye. -¹¹ In zen ki zëbon mae kirekam jowe gwek, zen angkam nëbe mae hap de ërak makan lwa'an—nen an zene angkam aumwa hap denak lowe he'anye. Zen in zep zini lun Alap mo olak de aïsili in sa ale nul gwek—nen de desa anakan enlala gwe-gwibin hip, “Bian sa angkam kirekam hen karek tabiri—men zen kirekam karekna nol gwe'anye.”¹² Bera! Bahem anakan enaka boltere ta

gwibin, “Ëe an Bian onak tatemë
ëzau'un.” Zi de kirekam zënaka
boltere tankam, zen hwëna zëno mae
mo kim de kareknak zaran hap alp
gwesi'ira. ¹³ Banakare kareksa de
gon hap de enlalana men zen nësa de
akasiblin hap enhonak hata gwenda,
zen nëno mae mo sosen nakon hom
taman kinï gwenan. Sap Alap Zen
taibliblanna, zep Zen bëjen nësa de
sërkam akasiblin hap dwam
gwibiridan— nëno mae mo sosonsa de
gulmurunnu kimye. Hwëna kareksa
de gon hap de enlala de nëbon mae
hatankam, Zen hen nëbe mae hap
orasa zertrei gwizimnira— nen dikim
karekna in kon wet so gwen hap. Zen

dekam zebe tatem ëzauk gwenan. ¹⁴

Zen in zep, aya-wal oso-wal, yang tabin alap-alapna emki langa tasibin.

¹⁵ Nen kitak enlalana kike. En-em kles so gwen. ¹⁶

Nen kime Bian Yesus mo timsi de enlala gwibin hip de tembanena olgwen gwibirin, dekam nonol Bian hap dawemsae ol gweblanan. Dekam kime zëno kalsa de enlala gwibin hip de anggur hona otdeblanda gwenan, hen zëno timsi de enlala gwibin hip de rotina olgwenblanda gwenan, dekam zebe ënwe-mase gwe-gwenan: Nen ema Bian han ëraha-en gwe'an. ¹⁷ Nen de Bian mo timsi de enlala gwibin hip de rotisa twinbinkim, nen sap beyana,

hwëna dekam man nwe-mase
gwe'an— san de nëno mae mo timni
aha-en. Sap nen mese aha-ere rotina
insa olgwenbik. ¹⁸ Israelk de zini
hen kirekam ëgwë gwenan. Men zen
Alap hap de zip soblan domba ninni
dwin gwibi'in, zen en dekam zep Alap
han nërumlæ gwe'an. ¹⁹ Hwëna
kirekam insa ebe mae hap ale gulzim,
zen em dikim anakan enlala gwibin
hip hom, “Yang tabin alap-alapna zen
eiwa ensasa naban.” Hen anakan
homë kim emsa gubiridal, “Zëbe mae
hap de tembanena, zen sosonna.” Zen
waba tangan hap. ²⁰ Ëe hwëna em
dikim anakan tame gun hubë kirekam
ebe mae hap ale gulzim: Yang tabin

alap-alap hap mensa otweranna blom da gwibir-zimnin, zen Alapsa hom kim boltere da gwenan. Zen hwëna dowal-dowalsa kim boltere da gwibirin, hen deban mae kim nolëaha-en gwe-gwe'an. ²¹ Zep nen bëjen nen Bian mo kalsa de enlala gwibin hip de anggur ho naban dowal hap de ho naban odenkam siri so gwen. Hen bap nen Bian mo timsi de enlala gwibin hip de tembane naban dowal hap de tembane naban siri so gwen. ²² Ki san ha ema Bian de emsa husus gwibiridan hap ëdwam gwe'an? San ha ema tim ul gwe'an?— “Bian mo sosonna hom.” ²³ Ahakon sa ano ola insa nulsul— anakan de

ägunkum, “Nen Kristen zini sap esa banakare maesa syal ei gwibir.” - Hwëna kire zini ëe ama ding gulzim'in, “Banakare maesa de syal gwibinkim diki nonol enaka de enhonak anakan takensibirida gwenkam aïris, ‘San ha dekam ëe ama ëre mo Kristen bose walsya mas gwibirida'an? San ha ano gwën san de ang tankam ahakon dekam sa Yesussu hli dal?’”²⁴ Bahem ere en mo timsi ngalap gwe-gwibin. Hwëna aha zisi emki hen enlala gwibirida gwen.²⁵ Pasarak de tweran ninni, sap esa enlala beya gwen srëmkam lop la gwer— anakan de takensibiridan srëmkamye, “An san yang tabin alap-

alap hap de blom tabir-zimdin mosrona?”²⁶ Sap Alap mo olak man lwak:“Okamana an hen kitak zëwe de kirekam-kirekamna, zen kitak Bian mo bi gwibiridanna.” -²⁷

Kristen srëm zi de emsa zëbon de tembane gwen hap gublunna, dwam gwenkam sap esa. Men kire tembanesa ep lop tablanna, em sap esa twenblan dala. Em bahem mae anakan de takensiblin hap enlala gwen, “An san yang tabin alap-alap hap de blom tabir-zimdin mosrona?”

²⁸ Hwëna tembane tanna iwe de eno Kristen bose emsa gublunkam, “Tweran ninni an yang tabin alap-alap hap de mosrona,” ki bahem

twinbin. Sap zen zëre mo enhosa ebe hap zerträblala. Sap zen hom dawemkam enho nakon anakan tame gu'ura, “Yang tabin alap mo sosonna hom.” Zep em de zëno nwenak tembanena insa twenblan dankam, desae kim karek san dep titi ta'ara. Zen srëmkam sap emaka ahakore en naban zitwenbla'ara. Hwëna em ahakon esa ëenlala gwer, “Aha zi ba hap de zëre mo dam gulsun nukon tembane hap asa tru-tru gulblun hap?

30   Ëe de Alapsa gu soneblan naban de tembane gwenkam, ki aha zi ba hap de asa tembanena in hap husus gweblan hap? Ëe dwan mes-am tembanena in hap dawemna Alap hap

golblal!”³¹ Hwëna ëe a kirekamë mo kirekam de enlala gwen zi hip ding gulzim'in: Ba maesa de twinbinkim hen otdebinkim, ahaksa banakare maesa de gonna, zen Bian mo boresa dikim tïngare zi teip gulsublun hap emki syal gwe-gwibin.

³² Bahem Kristussu de taïblïblannak de ëtatete gwen srëm zisi karek san dep de tïti tan makan gweibirida gwen— sap Yahudi zi, sap Yunani zi, hen sap kitak de Alap mo hlïl irin zi niye.

³³ Zep em ano kim em hen lowehe gwen. Ëe tïngare zi dikim asa sam gwesïk gweblan habë alp gwe-gwenan. Ëe homë ëre mo tim hip dena anakan ngalap gwe-gwenan, “Ëe

de aha zi mo dam gulsun sun ang gwenkam, ëe asa usak gwer.” Hwëna ano dwam gwibin tanganna, ano syala kon bap zen aha maena Yesussu hli tan. Diki kitak zen ëngaya gwen.

1. * *10:3 Kel 16*

2. + *Paulus man ale gulku, “kaso yala in hen man ang gwibirida song gwek,” sap Musa man dan soka— hosa de owaskam kaso nakon golzimdinni. Hen Yahudi zini zep lun tangan aïsili insa anakan mas-mas nul song gwek, “Nonol kasona in man ang gwibirida song gwek— dekam de ho hap ëtahalha gwe-gwen srëm hap.” Hwëna Musa mo ol ale gun*

*tangannak, sap diki hom. (Kel
17:6, Bil 20:11)*

3. * **10:7** *Kel 32:6*

4. * **10:8** *Bil 25*

5. * **10:9** *Bil 21:5-6*

6. * **10:10** *Bil 16:41-49*

7. + *Ola ansa de srip gulsun hup,
emki pasal 6 mo ayat 12 mo
otdenak de alesa karatda gun.*

8. * **10:26** *Mzm 24:1*

11 **11** ¹ Zen in zep, ano tana wei san em ang tan— aena men kirekamë Kristussu tana wei san zertro'anke. Minggunak de bitï gwennak de kirekam ëgwë gwen hap de ol: ² Ëe ama emsa sam gwesibirida'an, sap em ema asa embwan ë gweblanan, hen ano tawa tabin sine ang ta gwenan— Kristen zi mo lowehen sanye. ³ Hwëna ëe ama dwam gwe'an— em de anakan tame gun hup: Alap, Zen Kristus mo teipsinni. Kristus, Zen hwëna zikim dinik mo teipsinni. Hwëna zini, zen wekam dinik mo teipsinni. ⁴ Zep zi de Minggunak de tagal gwennak topi ala gun nuban Alapsa abe tankam,

ahaksa Alap mo Enho nakore olsa
ayang gulzimdinkim, zen kirekam
zëre mo Teipsin nika blikip gwesibli
srëm gwe'ara. ⁵ Hwëna we walya,
zen de Minggunak de tagal gwennak
kaen hakkam de nol utuk gun
srëmkam Alapsa abe tanna, ahaksa
Alap mo Enho nakore olsa ayang
gulzimdinni, zen ki hom zëre mo zini
blikip gwesibli'an. Kirekam de
gwëna in, zëno sahera man apde
në'an— nolsa de lonsun nubanye. -⁶

We wal de nol utuk gun hup baes
tanna, ki dikire nol alana blom
dasibik. Hwëna blom tasibinkim
ahaksa lonsunkum, zen man tangan
ësaher gwe-gwenan. Zen in zep

dawemna kaen haksa zen utuk ta gwibin. ⁷ Zikim dena, nēbe mae hap nol utuk gun hup hom dakasti'in, sap zikim dena nonol lonesen nakon Alap zēre mo nwe-masekam Adam Baksa yang tasiki. Zep zi kim dena nēno mae mo nwe-masena ngatan Zini Alap Zēna kiye, hen enlalana Alap zēre mo kiye. Hwēna we walya, zen nonol lonesen nakon zi nikon de yang gulsunnu, zep zēno mae mo nwe-masena zen zini kiye. ⁸ Sap zikim denaka hom wenya kon yang tasiki. Zen diki wesya zi nikon yang gulsuku. ⁹ Hen zini zen we mo tahasa de tri so gwibin hip hom yang tasiki. Hwēna wenya zen zi mo tahasa

de tri so gweblan hap yang gulsuku.

¹⁰ Zen in zep, sap Alap mo dam taha nakore zini man nësa kara da gwibirin, zep dawemna we walya nolsa zen kaen hakkam utuk ta gwibin— anakan dikim zënaka golëtrë gwen hap, “Ëe an ëre mo zi mo taha de tri so gweblan hap dena.”¹¹ Hwëna nen we walya ban zi niban mese apdekam Kristus hun ëraha-en gwek. Zep nen we walya ban zi niban bëjen nënaka gubirida gwen, “Ëe homë emsa dwam eibirida'an.”¹² Sap nonol tanganna, wenya zen zi nikon de yang gulsunnu. Hwëna zëno tahannak, zini zen we wal wei-wik nul gwenan.

Hwëna ausuna kitak zen Alap onakon.¹³ Zep aya-wal oso wal, emki klis gun. San ha aïris— we wal de zi beya mo nwenak nol utuk gun srëmkam Alapsa gu soneblan naye?

¹⁴ Ahaksa san ha em home anakan tame uk?— “Zi de nol ala blal-blal gwenna, zen saherak zënaka drë ne'ara.”¹⁵ Hwëna we wal de nol ala blal-blal gwen hap dena, zen mes ki Alap golzimki— zen de nolsa ber-ber gun hup. Hwëna we walya, zen man hen zëre mae mo nol ala blal-blala insa boltere da gwibirin. Zen in zebë emsa gubiridal— zen de Minggunak de bitï gwennak kaen haksa nolak utuk ta gwibin hipye.¹⁶ Hwëna ëe

tawana: Ahakon sa yap ano ola ansa husus neibir. Zen in zebë aumwa hap emsa gubirida'an: Ëe Kristen zini kire enkamë lowehe gwenan. Homë mae li kul sone'an. Bian Yesus mo timsi de enlala gwibin hip de tembanenak de kirekam ang ta gwen hap de ol: ¹⁷

Hwëna angkam an desaë emsa titi tabi'in, ëe bëjënë emsa gubiridan, “Em ema ësam gwesik gwenan.” Sap em kime tagal gwe-gwenan, zao karekna mamkam lwa gwenan.

Dawemna man lwala he'an. ¹⁸

Nonol tanganna, ëe ama anakan sane gwe-gwek, “Zen kim tagal gwe-gwenan, zen man ëhliwe gwenan.” Kire ola insa ëe ama anakan

taïbli'ibin, “San ha eiwa mes yap.”

¹⁹ Em in anakare enlala nabane hliwek: “Aha zi dekakim asa hla nulidak, ‘Hlikna an zen— eiwa denaye.’” Hwëna kirekam de ëbolte-

bolte gwenna dawem naka hom.²⁰

Zep em kime tagal gwe-gwenan, hen zao kime Bian Yesus mo timsi de enlala gwibin hip de tembanena syal ei gwibirin, em hwëna ere mae mo hliwenna insae enlala ei gwibirin.

Bian Yesus mo timsi home.²¹ Ëe

ama sak, em kime nonol totore tembanena olgwenblanda gwenan, em home enaka eisbirida gwenan— apdekam de tembane tan hapye. Hwëna ahakore en nik nonol zë-en

ngalap-ngalapkam dwensiblinda
gwenan. Zen in zebe anakarekam
ëgwë gwenan: Ahakon usak nabane
nama lowehe gwenan, hwëna nonol
ëitri gwen wenya zen mes ho mamak
otde gwibin hip ëmamak gwek. ²²

Ki san ha ere mae mo golak
tembanena hom?— em zebe ngalap-
ngalapkam tagal gwennak tembane ta
gwenanye. Em san ki ere mae mo
jematsa de saher gul gwen habe
ëdwam gwe-gwe'an? Em insa
kirekam ëgwë gwenan, zen jematnak
de tahalha zisie kim saher la gwibirin.
Em san ha ema ëkil gil gwenan?—
“Paulus sa kirekam asa sam
gwesibiridala.” Hom tangan— ëe de

emsa kire hap sam gwesibiridan hapye!²³ Sap men desa Bian Yesus zëre mo timsi de enlala gwibin hip de tembane hap dena abe hap goltrëblaka, ëe mesë sap desa ebe mae hap anakan ayang gulzik: Bian Yesussu dikim jal zi hip zertreizimdin hip de orapnak, Zëna ki zep rotina gul ineka.²⁴ Alap hap kim dawemna rotina in hap golblaka, ki zep ahap gul guku, ki zep gubiridaka, “An ano timni— mensaë ebe mae hap sosok gulzim'inke. An kirekam em ano timbwanak syal gwe-gwibin— Asa dikim enlala gwe-gweblan hapye.”²⁵ Kim tembane tasik hen kirekam. Zen anggur ho nabare

moksa zerka, ki zep gubiridaka, “An ano kala zen. Zen sa ano tim nikon wet sol– Alap mo zi niban de ol ziaha-en gun äsesa dikim sul sonen hapye. Kirekam kim ano tim bwanak syal ei gwibik, Asa dekon enlala ë gweblak.” -²⁶ Zen in zep, nen kime kire hap de rotina olgwenblanda gwenan, hen kire hap de hona otde gwibirin, nen dekame Bian Yesus mo tinni anakare enlala naban oltrë gwenan, “Zen sa etan lwahal zala.”²⁷ Zen in zep, men zen de asyas makan Yesus mo tim hip de rotina insa dwenblanda gwe'ak, hen hona insa notdeblanda gwe'ak, zen Alap mo nwenak kareknak zënaka

kang nul gwe'an. ²⁸ Diki nonol enlalasa nen anakan hohle ta gwen, “Ëe ama Bian han dikim zeraha-en gwen hap ang gwe'an, sap Zen mes zëre mo timni ano kareksa dikim ap ngan gulsublun hap tilki.” Hwëna men zen kirekam de ëenlala gwen srëmkam ang ta gwe'ak, zen Bian de karek tabin hip zënaka nolëgu'un. ³⁰

Zen in zep, ebon mae onakon beya nik tim sin-sinni hen sang-sangna nollwa gwenan, hëndep ahakon zep juwek. ³¹ Hwëna nen de nonol nëre

mae mo enhosa hohle tankam, ki Bian bëjen nësa karek tabin. ³²

Hwëna eiwa Bian ki nësa walas beteksa de oto tasibin makan

gweibirida gwenda. Hwëna zen halen ora san dikim nësa dam tasik gwibin hip ki kirekam nësa gweibirida gwenda— nen dikim karek yawalsa gohtowen srëm hap, Zen kim okamanak de karek gol gwen zini karek tabi'inkaye.³³ Zen in zep, aya-wal oso-wal, em de Bian mo timsi de enlala gwibin hip de tembane hap tagal gwenna, enaka em eisbirida gwen— tingan de tagal gwesinnik de kon gwesibir hanan hap.³⁴ Hen Alap de emsa husus gwibiridan srëm hap, nama de tagal gwennak de ahanik usak gwenkam, zen dikire nonol zëre mo golak tembane gwek. Eno mae mo aha takensinni, Bian mo

tim hip de tembane hap dena, ëe asa
aen de hata zankam emsa
tonbiridazal.

1. + *Paulus mae kim lowehek, we
walya zisi de zenkam, dekam kaen
haksa nolak utuk da gwibik–
dekam de zënaka anakan goltrën
hap, “Ëe an zi niban.”*
2. * *11:23-25 Mat 26:26-29, Mrk
14:22-25, Luk 22:14-20*

12 Mae hap de ol: Alap mo Enhona, Zen srën-srënkam de nwe-masekam de sosonsa nëbe mae hap gol gwizimnira. ¹ Angkam mensa suratkam asa lakensiblik, Alap mo Enho nakore sosen hap dena, men desa Alap Zëna kae gwibir-zimnira gwendake, desaë ep ding gulzim'in: Ëe ama dwam gwe'an em de eiwa denaka tame gun hup. ² Emki ëenlala gwen: Em kime Biansa tame la srëm gwe'ak, em dekam yang tabin alap-alapsae ang eibirida nasen gwek— ol srëm wenyaka. ³ Ëe in zebë emsa dwam gwibirida'an— eno mae mo jematsa de aha zi tawa tabin hip yaing gwe-gwe zankam, em de

dekam zëno mae mo tawa tabin nikon anakan kles so gwen hap, “Alap mo Enho de zisi zergwëna, zen bëjen anakan gun, ‘Jesus zen karekna.’ Hen Alap mo Enho de zergwën srëmkam, zen bëjen anakan gun, ‘Jesus Zen ano teipsinni.’” -⁴ Alap mo Enhona, Zen aha-ere nwe-masekam de sosonsa hom nëbe mae hap kae gwegwibir-zimmira. Hwëna ausuna sap aha-en— zëre onak. ⁵ Syala hen srën-srënkam de nwe-mase naka wei yul sone gwizimmira. Hwëna in Zen syala insa gwirensi'ira, Zen aha-en. ⁶ Banakare maesa de syal gwibin hip de sosonna, desa hen srën-srënkam gol gwizimmira— men kirekam zëbe

mae hap dakastil gwizimninke. Hwëna Zen aha-ere Alap ki anakare enlalana ing ta sone gwizimnira, “Èe anik kirekam syal gwek.”⁷ Alap mo Enhona Zen kirekam nèbe mae hap aha-en aha-enkam sosonna kae gwegwibir-zimnira— nen dikim hwëna tingare Kristen zisi tatete ta gwibin hip.⁸ Zep a kirekam mo Alap mo Enhona zi mo enhonak syal gwegwenda: Ahakorena kip enlala blalsa ing ta sone gwizimnira— zen de dekam aha zisi titi ta gwibin hip. Hen ahakorena kip Zen ba maesa de tame gun hup denaka ing ta sone gwizimnira— dekam de zen hwëna aha zi hip ayang gul gwizimdin

hip.⁹ Alap mo Enhona in ahakorena
kip sërkam dikim Alapsa taïbliëlan
hap denaka ing ta sone
gwizimnira. Hen ahakorena kip zi
sang-sangsa dikim dawem ta gwibin
hip de sosonsa gol gwizimnira.¹⁰

Ahakorena kip owas-owassa dikim
syal gwe-gwibir-zimdin hip denaka
gol gwizimnira. Ahakorena kip Alap
mo Enhona hamal hap de olsa dikim
ayang gulzimdin hip denaka gol
gwizimnira. Ahakorena kip dam
gulsuk gwen hap de sosonsa gol
gwizimnira— zen dikim anakan dam
gulsuk gwen hap, “Zini in mo ol
toranna, zen eiwa Alap mo Enho
nakorena,” ahaksa, “Zëbon onakore

naka hom.”Hen ahakorena kip owas
olkam dikim ëtoran hap denaka ing ta
sone gwizimnira.Hen ahakore wenya
kip, zen dikim owas ola insa zëre mae
mo olkam li yul sone gwizimdin hip
denaka ing ta sone gwizimnira. ¹¹

Syala in zen kirekam srën-srën gwek,
zen sap ausuna aha-en Alap mo Enho
Zen ki kirekam syal gwe-gwenda.
Zen sosonna zëre mo dwam gwibin
sin nëbe mae hap aha-en aha-enkam
kae gwe-gwibir-zimnira.Mae hap de
ol: Nen sap beyana, hwëna mese aha-
ere tim makan ëgwëk. ¹² Kristus mo
timni, zen nëno mae mo tim makan.
Timni sap aha-en, hwëna dekon zep
hli-hli gwek. ¹³ Zen zep hen

kirekam, nen kitaksap Yahudi zi,sap Yahudi srëm zi,sap tana iltikinnik de lowehe gwen wenya,hen kirenak de lowehe gwen srëm wenya,nen kitak mese zëre mo timnik bitï gwek– Alap kim zëre mo Enhokam nësa hlë ta sonebiridakake. Zen aha-ere Enho ki kirekam nësa aha-en tabirki, sap nen mese kitak Alap mo Enho nakore hona ulink.¹⁴ Sap timni bëjen aha-ere hli naban sam gwesin. Zen diki hli-hlina zen beya gwen.¹⁵ Tanana bëjen anakan neran, “Ëe ama taha hap de jo kën hap dwam ë'an. Timni an mo tana ën hap, ëe ama bae.” Zen de kirekam nerankam, hwëna tanana in bëjen taha hap jo nën, hen bëjen timni

insa hli kun. ¹⁶ Hen ingalana bëjen anakan neran, “Ëe ama nwe hap de jo kën hap dwam ë'an. Timni an mo ingala ën hap, ëe ama bae.” Zen de kirekam nerankam, zen hwëna bëjen timni in kon nwe san dep li këhen, hen bëjen timni in sa hli kun. ¹⁷

Tingare hli-hli nik de nwe en hap ëjowenkam, ki hwëna bakam de ësane gwe-gwen hap? Ahaksa ing ala hap de ëjowenkam, ki hwëna bakam de ba maena alebin hip? ¹⁸ Zen

Alap Zën mes-am ki timni in sa srën-srënkam de hli-hli naban yang gulsuku— men kirekam de yang gulsun hup Zëna dwam gwekake. ¹⁹

Aha-ere hlina bëjen anakan gun, “Ëe

en asa tingare timni an mo syala sul
sone gwer.”²⁰ Zep man sam
gwesinin– hli-hlina sap beyana,
hwëna timni aha-en.²¹ Zen in zep,
nwe bëjen tahasa anakan enzimdin,
“Ëe homë emsa dwam eizim'in.” Hen
nola bëjen tanana guzimdin, “Ëe
homë emsa dwam gwizim'in.”²²
Nen de tim nikore aha hli naka enlala
gwibinkim, “Zen soson tangan naka
hom,” zen hwëna desa ema tangan
dwam ei gwibirin– dekam de gwën
hapye.²³ Hli-hlina mensa enlala
ëblanda gwenan, “Zen dawem tangan
naka hom,” zen hwëna desa tangane
dawemkam olëinik gwe-gwenan. Hen
hli-hlina men desa saher ei gwibirin,

zen desa tangane dawemkam aning ul gwenan. ²⁴ Hwëna hli-hlina men zen nwekam de hlaunkum ëdawem gwek, desa hwëna home aning gun hup enlala ei gwibirin. Zen Alap mes ki kirekam de enlala naban timni ansa yang gulsuku, “Dikire sosen srëm hli-hlina dawemkam nolëinik gwegwek.” ²⁵ Zep timnik de hli-hlina in bëjen srën-srënkam hlik-hlik gwen. Zen hwëna hwë-hwëkam zënaka mas neibirida gwenan. ²⁶ Zen in zep, aha hli nik de sang-sang gwenkam, dekam tingare hli-hlina in sang-sangna insa man neis gwibirin. Hen em de dawemsa tahakam gul irinni ahaksa nwekam hlaunnu, tingare hli-

hlina dekam man ëisrip-sri gwe-
gwenan.²⁷ Zep em in kitak Kristus
mo timni, hen zëno hli-hlina. ²⁸

Alap zep srën-srënkam de syal hap
Kristen zini nësa dam tasik
gwibirida:Mam tangan wenya, zen
Kristus hup de ol dawemsa de aha
lang san gol halada gwen hap de
wenya.Zao de wenya, zen Alap mo
Enhokam de hamal hap de olsa ayang
gul gwizimdin hip de wenya.Hen etan
zao de wenya, zen Alap mo olkam de
tawa ta gwibin hip de wenya.Hwëna
ahakon owas-owassa de syal gwe-
gwibin hip de wenya,ahakon zi sang-
sangsa de dawem ta gwibin hip de
wenya,hen ahakon aha zisi de mas

gwibirida gwen hap de wenya,hen ahakon jemat mo syalsa de nol gwibin hip de wenya,hen ahakon owas olkam de ton gwibin hip de wenya.²⁹ Zen a dekon mo srën-srën gwekye: Sap nen home Kristus hup de olsa dikim gol halada gwen hap de sosonna kitak ulink. Hen nen ahakon home Alap mo Enho nakore sosonna ulink—hamal hap de olsa dikim ayang gul gwizimdin hip denaye. Hen Alap mo olkam dikim ahasa tawa ta gwibin hip de sosonna nen home kitak ulink. Hen nëbon mae kitak sosonna hom—owas-owassa dikim syal gwe-gwibin hip denaye,³⁰ hen zi sang-sangsa dikim dawem ta gwibin hip dena,hen

owas olkam dikim ton gwibin hip
dena,hen kire olsa dikim srip gulsuk
gwizimdin hip denaye.³¹ Zen in
zep, em dawemkam enho nakon
dwam gwe-gwibin— dekakim Alap
mam tangan wenya insa ebe mae hap
aha-en aha-enkam kap ta
gwizimki.Mae hap de ol: Nënaka de
kwasang gwibirida gwenna, zen zen
tangan— bol-zaun wenyaye.Alap mo
Enho nakore sosen kae gwe-gwibir-
zimdinni, zen hen aïris. Hwëna
dekam de tangan sowehen hap, anik
ebe mae hap ora dawemna ansa
zertreizimk:

1. * *12:3 1Yoh 4:1-6, 4:20-21, 5:1-5*

13 13¹ Ëe de men-kore men-kore
olsa owas hap tawa gwibi'inam, hen
Alap mo dam taha nakore zi mo olsaë
tawa gwibi'inam, hwëna ëe de zisi
kwasang gwibirida gwen srëmkam, ki
hwëna ano ol toranna in waba tangan
hap— san de ngli glungna kiye, auku
en naka de salblan.² Hen kirekam,
ëyë tewesi'inam, Alap mo Enhokam
de hamal hap de olsa ayang gul
gwizimdin hip denaka, hwëna ëe de
zisi kwasang gwibirida gwen
srëmkam, zen waba hap. Hen ëyë
tewesi'inam, tingare kirekam-
kirekamsa de olk san denaka kitak
tame gunkum, hwëna ëe de zisi
kwasang gwibirida gwen srëmkam,

kirekam hwëna ano tame gunnu in
waba hap. Hen ëyë sërkam Alapsa
taïblïbla'anam, hëndep ano
gublunkam de kwatap hinak keing
gwe'anam, hwëna ëe de zisi kwasang
gwibirida gwen srëmkam, zen hen
waba hap.³ Hen ëyë ëre mo bi
gwibin kire-kiresa kitak tahalha zi hip
kap tazim'inam, hen ëre mo timsi
Alap hap sosok gulblunkam Yesus
hup de jal hap de ano timsi ang
gulsun hup, kirekam hen waba hap—
ëe de aha zisi kwasang gwibirda
gwen srëmkamye.⁴ Kwasang mo
syala zen a kirekam moye: Zen sam-
samkam hen sae-saekam de zisi
golëlowehe gwen. Kwasang

enlalakam, wal bosyansa de anakan
hla tanna, “Zen dawemsa gul iri,” zep
bëjen husus gweblan. Kwasang
enlalakam, zen bëjen zënaka boltere
tan, hen bëjen bola-bola gwen,⁵ hen
aha zisi bëjen blostablan. Kwasang
enlalakam, zen bëjen zëre en mo
timsi ngalap gwibin, hen bëjen
nabakam jal gwen. Kwasang
enlalakam, zëbe hap de zi kareksa
golblanna, zen hwëna eititi
gwibinkim.⁶ Kwasang enlalakam,
karek-karek enlala zi mo klesnak
bëjen sam gwesin. Hwëna eiwa de
enlalakam de lowehen zi mo klesnak
de gwënkam isrip-sri gwenkam.⁷
Kwasang enlalakam, zen bëjen blalen

gwen— aha zisi de mas gwibirida
gwen naye, hwëna zen Alapsa de
taïbliblannak de tatem zaun, hen
enlalakam anakan zon dasik
gweblanan, “Alap sa hen lamkam asa
kwasang gweblala.” -Zep kwasang
enlalana, zen tatete tanganna.⁸
Kwasang enlalana in, zen hëndep
denaban sa lwa gwer. Hwënahamal
hap de olsa de ayang gulzimdin hip
de sosonna, hen owas olkam de toran
hap dena, hen owaskam de ba maesa
tame gun hup dena, zen kitak sa
zausul.⁹ Alap sap man ki nëbe mae
hap tame gun hup de sosonna gol
gwizimnira, hwëna nëno mae mo
tame gunnu hom tangan langa gwe

ha'an. Zen hen ngein sin dep denaka
de hamal hap tame gun hup de
sosonsa gol gwizimnira, hwëna tame
gunkum home tangan su kul sone
gwenan. ¹⁰ Hwëna sul sonen hap de
Zini kim de hata'an zaka, zen dekam
esa nen hen kitak tame gunkum su
kul soner. Angkam dep de sosonna
dekam sa hen zausul. ¹¹ Zen hen a
kirekam moye: Ëe kimë nama betek
nik gwë'ak, ano enlalana hen ol
toranna dekam walas betek enlalana.
Hwëna kimë zise gwek, dekam zebë
walas enlalana insa hli tak. ¹² Zep
nen okamanak de lowe hennak
dawemkam de lalak gwen srëm
honak de kara gun makane Alap hap

dena kara ul gwe'an. Hwëna Kristus kim de hata'an zaka, zen dekam esa lalak tangannak de kara gwen makan hla la gwer, hen nëno mae mo enlalana dekam sa liwe hera. Aena hen angkam homë tangan Alapsa dawemkam hli-hli tasi'in. Hwëna zen dekam tangan asa tame tal– men kirekam hen Alap Zëna asa tame takaye.¹³ Zep nëbe mae hap angkam dan-ahan bol-zaun gwizim'in– desan de ang ta gwen hapye: Ahana, Alapsa nen taïblïblan. Ahana, Alapsa nen anakan blol gweblan, “Zen sa lamkam nësa ngaya tabiri.” Hen ahana, aha zisi nen kwasang gwibirida gwen. Hwëna dan-

ahanna in kon, bol-zaun tanganna,
aha zisi nen kwasang gwibirida gwen.

1. + *Paulus mensa awe ale gulku,
dam gulsunnu dan. Insa gulk
Alapsa de taibliblan hap dena hen
enlala zon tasiblin hap dena li nul
sonek, zëno aha dam gulsunnu, zi
bose zemka de hen kirekam
gweibirida gwen hap. Zep a
kirekam maka li nul sonek:
Kwasang enlalakam, dekam men
zen zënaka kwasang neibirida
gwenan, zënaka daiblibirida
gwenan, hen man zënaka
enlalakam zon dasibirida gwenan.*

14 An kon an etan Alap mo Enho mo syal hap de ol:**14**¹ Zen in zep, bolzaun tanganna nen nänaka de dawemkam kwasang gwibirida gwen hap äalp gwe-gwen. Deban Alap mo Enho de ebe mae hap sosonsa golzimdin hip em dawemkam ödwam gwe-gwen— nonol tangan, dekam de Alap mo Enho mo ssonkam hamal hap de olsa ayang gul gwizimdin hip.

² Sap ebe hap de owas olsa de ton gwen hap denaka golblankam, dekam hwäna ahasa home kim tonbirida gwe'ara. Dekam Alap ensae kim ton gweb'ara. Aha zi molya eno ola insa tame nul gwek, sap em owas ola inkam olk san denakae ton gwe'ara—

Alap mo Enho mo sosonkam. ³
Hwëna ebe hap de Alap mo Enho
hamal hap de olsa dikim ayang gul
gwizimdin hip de sosonsa
golblankam, dekam zisi esa kim
tatete ta gwibiri hen titi ta gwibiri,
hen isrip-sri enlalasa esa kim ing ta
sone gwizimdi. ⁴ Owas olkam men
zen don gwibirin, zen zëna en naka
kim tatete da gwibirin. Hwëna Alap
mo Enho nakore hamal hap de ola
men zen ayang nul gwizimnin, zen
tingare Kristen zisi kim tatete da
gwibirin. ⁵ Ëe sap ama emsa dwam
gwibirida'an— em de kitak owas
olkam ton gwibin hip. Hwëna dawem
tangan wenya, diki Alap mo Enho

nakore hamal hap de olsa em ayang
gul gwizimdin. Sap kire hap de
sosonna, jematsa dikim tatete tabin
hip, zëno dawemna man taman
kini'an— owas olsa de ton gwen hap
de soson nakonye. Hwëna diki owas
olsa de li yul sone gwizimdin hip
dinik de ebon mae gwënkam bap. Ki
airis. Dekam emaka jematnak de zini
tatete la gwibi'in.⁶ Zen in zep, aya-
wal oso-wal, ëe de owas ol en naban
ebon mae onak golhata zankam, em
dekam waba hap esa ësane gwer. Diki
Alap mo Enho nakore olsa de golhata
zankam—em dikim Alapsa dawemkam
tame tan hap denaka, ahaksa ebe mae
hap de hamal hap de olsa ayang

gulzimdin hip denaka, ahaksa Alap mo Enho nakon de ba maesa tame gun hup denaka, dekam em esa ëtatete gwer. ⁷ Zep owas ol enkam de tonbirida gwenna, zen men kiye—ensasa srëm kire-kirena, men ki sulingni ahaksa gitara. Tawa srëm nik de gublunkam ahaksa juzimdinkim, aha zi bëjen anakan tame gun, “Tërya desa kim ta'ara.” ⁸ Ahana hen men kiye—sraminsi de totoresa gubinni. Dekam bëjen anakan tame gun, “An eijan hap dikim ëtamal gwen hap nenbirin.” ⁹ Zep hen kirekam—owas ol en naban de golhatankam: Dekam aha zi bëjen dam gulsun. Eno ola in zalta dep sa lwal. ¹⁰ Okamanak awe,

men-kore men-kore ola beyana, hen
men zen ola insa bi neibiridak, zen
kitak enlala naban don gwibirin. ¹¹

Hwëna ëe de aha zi mo olsa tame gun
srëmkam, ëe amaka enlala gwebbla'an,
“Zen ano kore walsya hom.” Zen hen
kirekam maka asa enlala gwebbla'ara.

¹² Zep jematnak bahem aha zi mo
tame gun srëmna kim tonbirida gwen.
Hwëna em ema ësam gwesi'in, sap
em Alap onakore sosonsa de gulin
gwen habe ëdwam gwe-gwenan.
Hwëna diki dawem tanganna, Kristen
zisi dikim tatete tabin hip de sosonsa
de gul irin hip em hen Alapsa abe ta
gwen. ¹³ Zen in zep, zini men zen
owas olkam don gwibi'in, zen dikire

Alapsa anakan abe da gwek, “Abe hap Emki li yul sone gwizimdin hip de sosonsa mas gulblun.”¹⁴ Sap aena kimë owas olkam Alapsa abe ta gwenan, dekam ano enho enna man ang gwe-gwenda, hwëna ano enlalana hom tame gul gwenda.¹⁵ Zen in zebë anakan dam gulsuk: Èe sap asa enho ennak Alapsa owas olkam abe ta gwer, hwëna ano enlalana hen mahala sa hen nëre mae mo olkam abe la gwera. Hen enho nakon èe asa owas olkam de tërya ban Alapsa isrip-sri gwe-gweblal, hwëna ano enlalana hen mahala sa hen nëre mae mo olkam isrip-sri ë gweblala— dekam de aha zisi tatete ta gwibin hipye.¹⁶ Sap

em de tagal gwennak owas ol enkam Alapsa isrip-sri gwe-gweblankam, ki hwëna ahakore wenya molya tol tame nul gwek. Zen tame gun srëmkam eno ol gu sonenna in hap banakan dep?– anakan de ding gun nuye, “In eiwa.” ¹⁷ Sap eno owas olkam de ol gu sonenna in Bian zëre en hap aïris. Hwëna wal bose wal okip, zen zalta dep dena. Sap dekam de ëtatete gwen hap dena hom dekon nulin gwenan. ¹⁸ Ëe ama dawemsa Alap hap gol gweblanan, sap ëe owas olkam de hen-henkam ton gwenkam ama kitak emsa kwei-kwik guk. ¹⁹ Hwëna Kristen zi de tagal gwennak, dekam ëe ama anakan enlala gwe-

gwenan, “Diki dawemna zëno mae mo tame gun olkam anik tihis mae enkam tonbirida gwek– dekakim ëtatete gwek. Owas olkam de tonbiridankam, sap sa ol-gunnu beya gwer, hwëna zen waba hap.”²⁰ Zen in zep, aya-wal oso-wal, Kristen zisi dikim tatete ta gwibin hip dena insa ebe mae hap ale gulzim, desa walas bete-tek mo kim bahem enlala gwe-gwibin. Kareksa de gon hap de enlalana, desa eiwa walas betek mo kim de enlala gwibinni äiris. Hwëna Kristen zisi dikim tatete ta gwibin hip de enlala blala, zen diki zen zise gwen.²¹ Men-kore men-kore olkam de tame gun srëmkam ësane gwe-

gwen hap dena Alap mo olak man lwak, Israelk de zini kim anakan gubiridakake,“Bian man guku, ‘Ëe asa aha zi aususa gubiridal– zen de eijan hap yaing gwe-gwe zankam zere mae mo olkam de nol drak-drak zi ausuna an hap ano jal gwibiridan olsa ayang gul gwizimdin hip. Zen men-kore men-kore zi mo ek tihhi nakon sa ano jal ola insa tame gun srëmkam ësane gwe-gwer, hwëna dekam Asa de salblan hap nama sa baes ta gwer.’” -22 Zep ayatna an kon man dam gwesinin: Owas olkam de tonbiridan naka de tame gun srëmkam ësane gwe-gwenna, zen Alapsa de dawemkam taiblïblan zi

hip hom dakasti'in. Zen diki anakare
zi hip sam gwesik gwizim'in— men
zen zëre mae mo olkam de ësane
gwe-gwenna ëblalen gwek, hwëna
nama nol drak-drakna. Hwëna Alap
mo Enho nakon de hamal hap de olsa
ësane gwenna, zen Alapsa de
taïblïblan zi hip man tangan sam
gwesik gwenan, sap zen desan de ang
tan hap mes ëhohle gwek. Hwëna
Alapsa de taïblïblan srëm wenya kip
hom sam gwesik gwizim'in.²³

Hwëna aya-wal oso-wal, eno mae mo
tagal gwennak de Kristen gwen srëm
zi ang ta'anam, hwëna em de zao
kitak owas olkam tonbinkim, zen
maka emsa kil dïbi'in, “An man

ëmamak gwe'an.”²⁴ Diki dawem tanganna em de zëno mae mo tame gun olkam Alap mo Enho nakore hamal hap de olsa ayang gulzimdinkim, dekam maka zëre mae mo enhonak aha-en aha-enkam anakan neisbi'in, “Eiwa, ano karekna mamna.”²⁵

Hen dekam anakarekam maka neisbi'in, “Ano karek-karekna mensaë aning gul gwenan, zen mes nolwet sonan.” Zen dekam maka bokle kom son naban Alapsa anakare ola ban boltere da'an, “Eiwa, emsa an Alap Zën golëlowehe gwe'ara!” Kristen zi de kirekam tagal gwennak ëgwë gwen hap de ol:²⁶ Zep aya-wal oso-wal, ëe a kirekamë

mo emsa dwam gwibirida'anye: Tagal gwennak em a kirekam em ägwë gwen:Ahakon tÿrsya de da gwek.Ahakon Alap mo olsa de tawa da gwibik.Ahakon Alap mo Enho nakore ba maesa de tame gunsu de ayang nul gwizimk.Ahakon owas olkam de äton gwek.Hen ahakon zëno mae moka de li nul sone gwizimk.Hwëna zen kitak Kristen zisi dikim tatete tabin hip em kirekam syal ta gwen. ²⁷ Ebon mae onakon de owas olkam ätoran hap ädwam gwenna, beya tangankam bap zen. Diki dan, ahaksa dan-ahan man sam gwesi'in. Zen diki eissik-eissikkim zen ätoran. Ahakon hen zen ehohle

gwen— zen de zëno mae mo owas ola
insa etan srip gulsuzimdin hip. ²⁸

Owas ola insa de srip gulsuzimdin
hip de soson nabare zi de zëwe gwën
srëmnak, dekam owas ola bare wenya
in bap zen owas olkam ëton gwen.
Kirekam de lwankam, enlala ennak
em Alap en han owas ola inkam
zertoran. ²⁹ Hen kirekam, Alap mo
Enho nakore olsa de ayang gulzimdin
hip dena, zen hen dan ahaksa dan-
ahan zen ëton gwen. Hwëna
ahakorena, zen zëno mae mo ola insa
de klis gun hup zen dawemkam ësane
gwe-gwen— anakare hap, “San ha
zëno mae mo ola eiwa Alap mo Enho
nakorena?” ³⁰ Hwëna men zen

dekam ayang gulzimdinni— zen de
nama torannak de Alap mo Enho
nakore ol teinikirin wenyak
hatankam, dekam toran zini in zen
golzausun. In zëbon hatanna, zen
dekakim hwëna desa ayang gulzimki.

31 Kirekam de ëgwë gwenkam,
dekam sap esa kitak Alap onakore ola
eissik-eissikkim ayang ul gwizim—
ekakim kitak ëtawa gwek hen ëtatete
gwek. 32 Sap olsa de ayang
gulzimdin hip de sosonna mensa zi
hip ing ta sone gwizimnira, zen zini
in mo sosonsa bëjen kwei yul sone
kinin— dekam dikim nabakam
totoresa tonhan hapye. Hwëna zini in
sa anakan dam gulsulu, “Angkam

anik ayang gulzimk,” ahaksa, “Anik eissik.” ³³ Sap Alap hom nësa dwam gwibirida'ara— nen de tagal gwennak totoresa men-man men-mankam nënaka tawa ta gwibin hipye. Sap Alap Zëna hom men-man men-mankam ba maesa syal gwegwibirida. Hwëna Alap aha-ere enlalakam gwë gwenda. Zep Zen man nësa hen kirekam de ëgwë gwen hap dwam gwibirida gwenda. Men kirekam tïngare jemat-jematnak ëgwë gwenan, ³⁴ we walya zen tagal gwennak balk enkam zen zë lowehen. Desa bëjen gubiridan— zen de ëtoran hapye. Zen diki zi wal zemka zen blikip gwesibiridan— men kirekam

Alap mo ëpba olak lwakke. ³⁵ We wal de banakare maesa ëtawa gwen hap ëdwam gwenna, zen diki zi wal zemka zen golak takensibirida gwen. Hwëna zen de tagal gwennak ëtorankam, zen hwëna saherak kim zënaka kang nul gwenan. ³⁶ Ano ola insa de husus gwibin wenya, ëe ama emsa gubirida'an: Em bahem ëkil gin, “Alap mo ola, ausuna abon mae en onak lwa'an.” Hen bahem ëtim gun, “Alap mo ola, ëe enë dawemkam tame uk.” ³⁷ Ebon mae onak de Alap mo Enho naban de zergwën zi gwënkam, ahaksa sap hamal hap de olsa de ayang gul gwizimdin hip de zi, zen sa emsa anakan gubiridala,

“Paulus insa nēbe mae hap ale gul sonezimki, zen eiwa Bian onakorena.”³⁸ Hwēna ahanik de anakan gunkum, “Paulus insa ep ale gul sonezimki, zen boton,” zep em bahem desa hen sal gweblan, hen bahem anakan kil tīn, “Zen an Alap mo Enho naban zergwē'ara.”³⁹ Zen in zep, aya-wal oso-wal, emki dawemkam ēalp gwe-gwen—Alap mo Enho nakore olsa de ayang gul gwizimdin hip. Hwēna owas olkam de ētoran hap bahem jalse gwibirida gwen.⁴⁰ Hwēna kitak sam-sam enkam emki syal gwe-gwibin. Men-man men-mankam bahem.

1. * *14:21 Yes 28:11-12*

15 Mae hap de ol: Kristus eiwa tangan tin nikon ngaya gweka.**15**¹ Zep angkam, aya-wal oso-wal, ëe ama emsa etan enlala sobirida'an— Yesus hup de ol dawemna mensaë orep ebe mae hap ayang gul gwizimkke. Em ema dawemkam ulink, in zebe angkam zëwe en tatem ëzauk gwe'an.² Em ol dawemna in dekone ëngaya gwe'an, sap em ema dawemkam urensik gwenan. Hwëna em de ol dawemna insa tapbla gunkum, ki menkam waba habe laïblïbik.³ Ol dawemna mensa nonol asa don gweblakke, ëe hwëna desaë ebe mae hap ayang gul gwizimk. Bol-zaun tangan wenya zen

anakan:Kristus Zen eiwa nëno mae mo karek-karek hap tilki— men kirekam Alap mo olak zëbe hap dena lwakke.⁴ Desa man nër dwanuk, hwëna yaklana dan-ahan ki zep etan tin nikon ngaya gweka— men kirekam zëbe hap dena Alap mo olak lwakke.⁵ Hwëna ki zep Petrus hup Zënaka zertrëblaka, hen etan dua-blaskam de dam tasibin zini in hap Zënaka zertreizimki.⁶ Etan aha yaklakam Zënaka de taïblïblan wenya kim beya enkam tagal gwekke, limaratus nukon man tamank, zëwe zep zëbe mae hap Zënaka zertreizimki. Zini in beya tangankam nama lowe he'an. Dan en mes juwek.⁷ Hwëna

etan ki zep oso zem Yakobus hup
Zënaka zertrëblaka, hen ki zep
tingare zëre hon de ang ta gwen
wenya kip Zënaka zertreizimki.⁸

Aumwa tangan hap hwëna abe hap
zep Zënaka zertrëblaka. Zep ëe san de
men kiye— walas de an zik mo unuk
holokam gwëna, dakalkam de asa
jaha gweblan makan. Sap ëe lun
tanganë taïblïblak.⁹ Zep ëe an zen—
bose betek zi niye, tingare Kristus mo
dam tasibin zi nikonye. Hwëna ëe
homë dakasti'in— kirenak de syal
gwen hapye. Sap ëe ama Alap mo hlil
irin wenya orep karek ta gwibik.¹⁰

Hwëna Alap mo kwasang-kwasangna
mes ki kirekam abe hap dena

lwablak, zep asa hen dam tasiki-
zewe de hen syal gwe-gwen hapye.
Hen Zen waba hap hom asa kirekam
kwasang gweblaka. Ahakore dam
tasibin zini, ee ama kwei-kwik
guludak- dan syal-syala ban de syal
gwe-gwenkamye. Hwena ere mo
sosonkam homö ki kirekam syal gwe-
gwenan. Hwena Alap mo kwasang-
kwasangna in ano enhonak soson
gwe-gwenan, in zep ano syala
kirekam lwa gwenan. ¹¹ Zen in zep,
sap ol dawemna insa de abon onakon
esane gwenna, ahaksa Kristus mo aha
dam tasibin zi nikon, zen apdenak
taiblibin hip dena. Hwena bol-zaun
tanganna, ee in kire enkamö olzim

halada gwenan. Hen em kire enkame laiblibik. Nen de tin nikon etan engaya gwen hap de ol: ¹² Sap ee ebon mae osan Kristus de tin nikon ngaya gwen hap denakaë kirekam ol halada gwek, zep em ba habe ahakon egu gwe'an?— “Nen bejen etan tin nikon engaya gwen.” ¹³ Kirekam zen boton, sap Kristen zini nesa de etan tin nikon ngaya tabin sremkam, zeno dam gulsunnu, ki hen Alap hom Kristussu ngaya taka. ¹⁴ Hen Kristussu de ngaya tan sremkam, ki hwena ee waba habee ol dawemna insa ol halada gwenan, hen eno mae mo Kristussu de taibliblanna in waba tol hap. ¹⁵ Zep kirekam de lwankam, ki

man dam gwesinin: Ëe Alap hap dena mesë botonkam emsa tawa la gwibik. Sap ëe anakanë emsa tawa la gwibik, “Alap mes Kristussu tin nikon ngaya taka.” Hwëna anakan de lwankam, “Zini bëjen etan tin nikon ëngaya gwen,” ki hwëna Alap hom Kristussu ngaya taka. ¹⁶ Sap nen de tin nikon ëngaya gwe srëm gwe'anam, zëno enlalana hen ki, “Kristus hom tin nikon ngaya gweka.” ¹⁷ Zep eiwa de Kristus tin nikon ngaya gwe srëm gwenanam, ki em in botonsae laïblibik, hen eno mae mo karek-karekna nama hom Alap mo nwenak tap gwe'an. ¹⁸ Zep hen Kristussu de taïbliblannak men zen juwe gwek,

zen hen molya ngatan zi mo langnak
yaing gwek. ¹⁹ Zep nëno mae mo
Kristussu de taibliblan nakon de nen
ngatan zi mo langnak yaing gwe srëm
gwe'anam, ki aha zi eiwakam nësa
nenbirida gwenan, “Kristen zini in
eiwa joblo-top tanganna.” ²⁰ Hwëna
Kristus Zen eiwa tangan tin nikon
ngaya gweka. Zen dekam nëbe mae
hap orasa kles tyasizimki— nen dikim
hen juwen nakon etan lamkam
ëngaya gwen hap. Zep nëno mae mo
teipsinni in nësa ngeirbiridaka— tin
nikon de ngaya gwenkamyë. Zen in
zep nen hen kirekam esa zëno kim
ëngaya gwer. ²¹ Sap Adam, zen aha-
ere nik juwe gwen hap de orana nëbe

mae hap kles tyasizimki. Hen kirekam, Kristus Zen aha-ere nik nen de ëngaya gwen hap de orana nëbe mae hap kles tyasizimki. ²² Sap zini nen kitak Adam han de zeraha-en gwen nakone juwe gwenan. Hen kirekam, tingan men zen Kristus hun nëraha-en gwe'ak, zen zen sa ëngaya gwer. ²³ Hwëna Alap mes ki yaklana dan-dan dam sosuku— dekam de tin nikon ëngaya gwen hap dena. Nonol yaklanak mes Kristus ngaya gwenkam ngeir guku. Hwëna Zen de etan lwahal zankam, Zëbon de ang ta gwen wenya nen hwëna dekam esa ëngaya gwenkam ërtrol. ²⁴ Zen zep Kristus angkam irik gi'ira, hëndep ki

sa zëre mo tana iltikinnik zëre mo jal zini kitak sisik gulin gwera. Zen sa tingare dowal-dowala yal gulne gwera— sap nglinak de teipsin-teipsin dowal-dowala, hen okamanak de wenya. Aumwa hap in desa de se tya in'inka, zëno bosena Juwen Zi Bak. Dekam hyanak zini etan molya juwe gwek. Zen dekam sa aumwa hap denak zaul— kim de irik gin hip dena etan Bian Alap hap golbla'anka, Zën dikim kitak irik gin hip. ²⁷ Sap Alap mo olak anakan ngatan zi mo lang nakore Zi Tangan hap dena lwak, “Alap mes kitak zëno tana iltikinnik sisik gul inki.” -Zep zëno enlalana, Yesus de kitak irik gil gwen

hap, diki aha-en: Alap Zënaka bëjen
irik tan. Sap Zen in Zen Yesus mo
tana iltikinnik kitak sisik gul inki. ²⁸

Hwëna Tane zem in Kristus, Zen kim
kitak irik gi'inka, Zen dekam sa
Zënaka Alap mo tana iltikinnik se tya
iri— dekam de anakan dam gwesin
hip, “Angkam Alap Zën kitak tangan
irik gi'ira.”²⁹ Zep nen eiwa esa
juwen nakon ëngaya gwer. Kirekam
de lwan srëmkam, ki ba hap Kristen
zini ahakon ëabe gwe-gwe'an— iye
swe zik mo bose hap de baptis tan
hap, iye swe zem in dikim lamkam
ngaya gwen hapye. Eiwa de anakan
lwankam, “Juwen nakon molya etan
ëngaya gwek,” ki zen ba hap ahakon

kirekam ëgwë gwe'an? -30   Ëe
Kristus hup de ol gol halada gwen
wenya hen kirekam: Etan de ëngaya
gwen srëmkam, ki ëe hen ba habë
mwin-mwan enkam Kristus mo bose
hap juwen hap de karekna oltowe
gwenan? ³¹   Aya-wal oso-wal, ëe
Paulus, ëe ama eiwa mwin-mwan
enkam tin hip alp gwesik gwenan.
Hwëna em in zen ano isrip-sri
gwibiridan wenyaye, sap em mese
ano syala kon nëre mae mo Bianna
Kristus Yesussu laïbläblak. Zep ëe
bëjënë emsa boton ta gwibin. ³²
Hwëna eiwa de tin nikon ëngaya
gwen srëmkam, ki ëe waba habë gwe
tîhi jal-jal makare zi niban Efesusk

awe golëilman gwëk. Eiwa de ëngaya gwen srëm kam, ki men kirekam ëKristen gwen srëm wënya ëgu gwenan, nen hen kirekam emaka lowehe gwe'an. Sap zen man ëgu gwenan, "Nen sap esa dërek-dërek enkam lowehe gwer, sap ka'an esa juwer." -³³ Hwëna desan de ang tan hap homë ki emsa gubiridal, sap em de karek-karek gol gwen zi niban hen boton tam zi niban ësiri gwenkam, ema zëbon mae osan ang tanank. ³⁴ Zep em insa orana li lablak, em etan lwanda halzan, hen karek gol gwënsa em baes tan. Sap mes dam gwesik, em ahakon Alapsa de tame tan srëmna. Zep em emaka ësa her

gwe'an, sap ebon mae onakon ahakon man tim nul gwe'an, “Zini bëjen etan tin nikon ëngaya gwen.” Tim niban de etan juwen nakon luk tan hap de ol:³⁵

Hwëna ebon mae onakon ahana sa asa takensiblila, “Zen banakarekam sa tin nikon luk tal?—

banakare tim niban?”³⁶ Kirekam de takensin zini zen enlala joblo-topna. Gandum danna kama hulak de drë nwanun srëmkam, zen bëjen eini tën.

³⁷ Nen kim gandum dan maena eiyas il gwenan, zen tim niban home eiyas il gwenan, hwëna dan en naka.

³⁸ Hwëna Alap zep danna in hap timni zëre mo dwam gwibin sin anakan gol gwizimmira: Gandum dan

nakon zen händep gandum tim hip sa jower. Mulkwan dan nakon händep mulkwan tim hip sa jower. Zen kirekam sa hen Alap juwen nakon tim äse naban nësa luwen tabiri.³⁹

Okamanak de ensasa nabare kire-kirena, men ki nen zini, otweranna, mawana, hen hogwena, nëno mae mo sopna srën-srënna. Apdenak hom.⁴⁰

Hen kirekam— nglinak de kire-kirena, hen okamana awe dena. Nglinak de kire-kirena, zëno mae mo nwe-awesna srën. Okamanak awe dena, zen hen srën.⁴¹ Yakla nwe mo nwe-

awesna srën. Ben mo hen srën, hen keis mo srën. Keisni hwëna man kon hen etan ësrën-srën gwek.⁴² Zen

hen kirekam— tim niban de juwen nakon ëngaya gwen hap denaye: Dekam timni srën. Tinkim mensae batre gwen timni lo lasik gwibirin, zen san de otane dansa de ik ginni kiye. Hwëna dekon kim sip gwe'ak, zen dekam batren srëm tim hip sa jower. ⁴³ Timni mensae lo lasik gwibirin, zen ulop gwibin wenyaka hen soson srëm wenyaka. Hwëna etan kim de luk ta'ak, dekam timni in hwëna nwe-awesna hen soson tanganna. ⁴⁴ Mensae lo lasik gwibirin, zen auhu-kamana an kore tim nika. Hwëna timni men debane luk ta'ak, zen ngatan zi mo langnak dep dena. Zep nëno mae mo auhu-

kamanak de tim de lwankam, zen dekam de dam gulsun, “Ngatan zi mo langnak dep de timni hen ki.”⁴⁵ Zen in zep Alap mo olak nonol zini Adam Bak hap dena anakarekam lwak, “Alap kim ensasana hop ta soneblaka, dekam zep ngaya gweka.”

-Zep nen Adam onakon zebe auhu-kamanak de ëngaya gwen hap de timni ulin gwenan. Hwëna angkam Yesus hen Adam mo kim zep nwe-mase gwe'ara, sap zen Zëbon onakon esa hëndep de lowehen hap de timni ulin.⁴⁶ Zep hen kirekam, ngatan zi mo langnak dep de timni bëjen nonol jowen. Zen in zep auhu-kamanak dep de timni nonol jowe gwenan. Hwëna

lun zep ngatan zi mo langnak dep de timni jowe gwenan. ⁴⁷ Nonol zini Adamsa, zen kama nakon de yang tasinni. Hwëna zëwe de Adam makare Zini, Zen ngatan zi mo lang nakon de hata zanna. ⁴⁸ Men kirekam nonol kama nakon de yang tasin zini in mo timni lwablak, nen an hen angkam kire nike lowe he'an. Hwëna ngatan zi mo langnak kime yaing gwe'ak, zen dekam esa Yesus mo tim makan ëliweher. ⁴⁹ An kirekame angkam kama nakon de yang tasin zini in mo kim lowe he'an, lamkam hen kirekam esa ngatan zi mo lang nakore Zini in mo kim lowehe gwer. ⁵⁰ Zep aya-wal owo-

wal, bol-zaun tanganna an zen: Kala bare timni an han ngatan zi mo langnak bëjen nen yaing gwen— men zëwe Alap kitak irik gi'iraye. Hen batre gwen timni an han bëjen nen batre gwen srëm langnak yaing gwen.⁵¹ Emki ësane gwen. Mensa zini orep tame nul srëm gwëk, ëe ama desa angkam ebe mae hap srip gulsuzim'in: Nen kitak molye juwëk, hwëna kitak esa ëliweher.⁵² Zen mumuk ennak sa ngli ang makan lwal— kime aumwa hap de sramin aukuna insa ësane gwe'akye. Dekam juwen wenya, zen sa ëbatre gwen srëm tim niban luk tal. Hen nama de ëngaya gwen wenya, nen dekam esa

kirekam hen ëliweher. ⁵³ Timni an debane juwe gwenan, zen tin srëm tim hip sa ëliweher. Hen batre gwen timni an, zen batren srëm tim hip sa ëliweher. ⁵⁴ Zep kirekam kim de lwa'ak, juwe gwen tim de tin srëm tim hip ëliwe henkam, dekam Alap mo olak men kirekam lwak, kirekam sa hëndep jower, “Nen ëisrip-sri gwen, sap Alap mes juwen orana jek-jak taka.” - ⁵⁵ “Nen angkam ba hap de tinsi aïri gwibin hip?—sap tin hip de orana angkam hom.” - ⁵⁶ Tin mo sosonna, zen nëno mae mo karek-karek nakon hata gwenan. Hwëna nëno mae mo karek-karekna mae nakon mam gwesik gwenan: Musa

mo titi tabin ola kon. -⁵⁷ Hwëna nen Alapsa nen anakan gu gweblan, “Ema asa sam tabirki,” sap Zen mes Kristussu nëbe mae hap zer sonezimki— Zen de juwen orana insa jek-jak tan hap, hen ëngaya gwen hap de orana insa de sal tazimdin hipye!⁵⁸ Zen in zep, aya-wal oso-wal, zen zao en emki tatem ëzaun. Hen Bian en hap de syalak emki lowehe gwen. Sap ena tawana: Mensa Bian hap de syala ol gwenan, zen waba hap hom. Syala in mo eini esa lamkam hla kul.

1. * *15:27 Mzm 8:7, 110:1*

2. + *Nonol lonesen ennak de Kristen zini ahakon kirekam ägwë gwek, sap dekam anakan äenlala gwe-gwek, “Ano bian swe man tangan anakan taïblika, ‘Nësa de ngaya tabin hip de Zini sa hata zala.’ Ano bian swe maka nabakam Yesussu zer inki, hwëna Yesussu de salblan srëmnak tol tilki.” Zep kirekam de zini iye swe zik mo weinak dep etan baptis tabinnik ang ta gwek. Kristen zini orep tangan mes kirekam de syal gwibinsi nolzausuk. Hwëna Paulus zëno mae mo syala insa enlala sobiridaka– dekam de goltrën hap, “Juwen nakon de etan ëngaya gwe*

*srēm gwe'anam, ki zen ba hap
ahakon kirekam ēgwē gwe'an?"*

3. * *15:32 Yes 22:13*

4. * *15:45 Kej 2:7*

5. * *15:54 Yes 25:8*

6. * *15:55 Hos 13:14*

7. * *15:56 Rom 5:13, 7:7-25*

16 Kristen bose tahalha zi hip de te-
alasa tagal tazimdin hip de ol:**16**¹
Angkam Yerusalemk de Kristen bose
wal tahalha hap de te-alasa tagal
tazimdin hibë ep ale gulzim'in: Men
kirekamë hen langna Galatiak de
jemat-jematna gu sonebiridakke, em
hen kirekam syal tak.² Minggunak
kim tagal gwe-gwek, em dekam te-
alana ing ul gwek— men desa
minguna inkam Bian onakon ulin
gwenanke, zëno aha hlik tolaka.
Bahem ëe de hata zannak de tagam
tan hap ëeissin.³ Em zisi dam
lasibik— zen de te-alana insa
Yerusalem san dep zerhan hapye. Ëe
kimë hata'anzak, dekam asa zëbe mae

hap suratna ale gulzim— dekam de Yerusalemk de Kristen zi mo mam-mam nik tame tabin hipye. ⁴ Hen em de asa ang gwen hap dwam gweblankam, ki asa hen ang gwibiridal. Paulus mo amjanbir song gwen hap de kalang gwen ol: ⁵ Ano kalangna, ëe nonol Makedoniak de ë-ë san asa amjanbir, ki asa hwëna ebon mae onak hatazal. ⁶ Ëe ebon mae holokam wëhë yap gwë'ak— hi ngëp tamle gwenkamye. Hwëna hi ngëp tap gwennak em emaka dekon asa mas ëbla'an— aha lang san dep de ayang gunnukye. ⁷ Ëe homë ta guk kinin enkam de emsa hlauluda guk kinin hap dwam gwe'an. Diki Bian de

asa kirekam dwam gweblankam, ëe
ama holo tolkam de emsa
golëlowehen hap dwam gwe'an. ⁸
Hwëna angkam ëe nama Efesusk awe
gwë'an, hëndep Pentakostana awe sa
asa jap dal. ⁹ Ëe mae habë kirekam
kalang gwe'an: Sap awe Bian mes abe
hap orana dawemkam kles
tyasiblika— dekam de zisi beyakam
halen ta gwibin hip denaye. Hwëna
ano syalsa de ap tru-tru gulblun hap
de zini hen beyana. ¹⁰ Timotius de
ebon mae onak golëyaing gwe zanna,
bahem anakan husus gweblan, “An
nama wal seiwir sike.” Dawem
enkam blikip gwesiblin naban eirink,
sap zen hen Bian mo nganak syal

gwe-gwenda— men ki hen aena. Amki etan an san de golësek gwe zannak dawemkam mas ëblak— dekakim dawemkam ahakore Kristen zini in han golësek gwe zaka, sap ëe ama an kon eisbirida gwe'an.¹² Angkam hwëna Apolos hap denakaë ep ale gulzim'in: Ëe mesë sap desa titi takzen de ahakore Kristen zi niban emsa ziamjanbin hip. Hwëna angkam zen hom dwam gwe'ara. Bian de zëbe hap orasa kles tyasiblinkam, dekam sa emsa ziamjanbir zira. Aumwa hap de dawem gol sonen ol:¹³ Salok-salokkam lowehe gwëk. Hen Yesussu de taïblïblan ennak em tatem ëzauk gwen. Bahem ëairi gwen. Enho drak-

drakkam em lowehe gwen. ¹⁴

Tingare ere mae mo lowe henna aha zisi de kwasang gwibirida gwenkam em goltrë gwen. ¹⁵ Aya-wal oso-wal, ena mese Stepanus Baksa we wal walas zeban tame labik. Zen zen nonola langna Akaya kon ëKristen gwek, hen angkam zen tingare enho naban Bian mo syal ensa nol gwenan.

¹⁶ Zen in zebë emsa gubirida'an: Em kire zisi blikip gwesibirida gwen—hen tingan men kirekam tingare enho naban syal ta gwenanke. ¹⁷ Ëe amatangan sam gwesik, in kim Stepanus, Portunatus, hen Akaekus mae yaing gwezak. Ëe dekam zebë ebe mae hap

de embwanna sēwehek. ¹⁸ Zen in kim yaing gwezak, zen isrip-sri gwibin olkam ano enhona ap tatete dablazak— zen men kirekam hen emsa tatete da gwibirinke. Nen diki kitak kire zisi nen blikip gwesibirida gwen— men zen kirekam ēsyal-syal gwe-gwenanye. ¹⁹ Asia mo langnak de Kristen zini dawem ensa ebe mae hap nol sonezimk. Akwila ne Priskila ne, hen Kristen zini men zen zēno nik mo golak tagal gwe-gwenan, zen hen kwasang nabare dawem ensa ebe mae hap nol sonezimk. ²⁰ Tīngare ahakore awe de aya-wal oso-walya, zen hen dawem ensa ebe mae hap nol sonezimk. Men kirekam Kristen zini

ëgwë gwenan, ansa de baca gulsun
hyanak emki kwasang naban enaka
tahasa golëtowaran.²¹ An kon an ëe,
Paulus, ëre mo tahakamë aumwa hap
ep mas gulzim'in.²² Men zen
Biansa kwasang nëbla srëm gwe-
gwenan, dikire kareksa hla nuk.
Hwëna Bian, nabakam hataza! -²³
Dikire Bian Yesus mo kwasang-
kwasangna ebon mae onak lwa gwek.
²⁴ Ëe ama emsa kwasang gwibirida
gwenan— em in zene Bian Yesus hun
ëraha-en gwekye. Dawem!²
Korintus² Korintus²
Korintus²KorPaulus mo surat ahana
Korintusk de Kristen zi hip

1. + *Insa Paulus ale gulku, “Bian, nabakam hataza,” desa hom Yunani olkam ale gulku. Zen hwëna Ibrani mo mwin-mwankam de olkam anakan ale gulku, “Marana tha!”*”

11¹ Korintusk de Alap mo hlil irin
zi hip, hen tingare zëno propinsina
Akayak de aya-wal oso-wal
hap, Yesus mo dam tasin zini Paulus
onakon, hen nëre mae mo osona
Timotius onakon: Dawem! Eiwa, Alap
mo dwam gwibin sin ki lwak, zep
Kristus asa dam tasiki— zëre hap de
olsa dikim gol halada gwen hapye. In
zebë ebe mae hap ale gulzim'in.²
Dawem! Nëre mae mo Bian Alap ne
Bian Kristus Yesus ne sa kwasang-
kwasang zemka mamkam ebe mae
hap ol gwizimdi. Hen nen zëre nik
mo taha terenak esa lowehe
gwer. Mae hap de ol: Alap kirekam
nëno mae mo enhona nöp tatete ta

gwizimnira.³ Nen kitak Bian Yesus mo Bian Alap hap dawemsa gol gweblan, sap Zen kwasang-kwasang enna, hen dekam de enho nakon tatete gwen hap dena, zen kitak Bian Alap en onakon nēbe mae hap hata gwizimnin. Sap nen an zēno walas.

⁴ Nen kim banakare karekna oltowe gwenan, Zen Zen nēno mae mo enhona nēp tatete ta gwizimnira. Zen mae hap kirekam nēsa gweibirida gwenda: Aha zi de kareksa goltowenkam, nen de hwēna zēbe mae hap enhosa de tatete tazimdin hip de enlalasa anakan zer gwizimdin hip, “A kirekam mo Alap ano enhona ap tatete tablakaye— ēe kimē hen

kirekam karekna goltowekye.” 5

Nen mese Kristus hun ëraha-en gwëk, zep nen kime karekna zëno bose hap oltowe gwenan, dekam san de Zën de hen kareksa goltowenna kiye. Nen sap dawemkame karekna Kristus hup de jal hap oltowe gwenan. Zen in zep hwëna Kristus hen nëbe mae hap enhosa dikim tatete tan hap de enlalana dawemkam zer gwizimmira.

6 Zep ëe de ëre mo wal bose walya ban kareksa zigoltowe gwenkam, zen mae hap: Em dikim ëtatete gwen hap hen ëngaya gwen hap. Sap Kristus kim abe mae hap enhosa de tatete tan hap de enlalana zer gwizim'inka, zen dekam asa hen ebe mae hap ayang ul

gwizim— em dikim hen kire kareksa de goltowen nakon enlala nik ätatete gwe-gwen hap. ⁷ Hwëna ëe homë anakan emsa enlala eibirida'an, “Zëno mae mo enlalana tatete naka hom.” Sap mes tangan dam gwesinän: Em de hen Kristus hup de jal hap kareksa goltowe gwenkam, Zen hen sa ebe mae hap dekam de ätatete gwen hap de enlalana zer gwizimdi. ⁸ Aya-wal oso-wal, ëe ama tangan ëdwam gwe'an— em dikim abe mae hap dena ansa ätawa gwen hap: Ëe nër hom sërkam de kareksaë Asia mo langnak oltowe gwëk. Karekna in man sërkam tangan dohon-hon gwëk, hëndep ëe enlalana mesë anakan ëdowe hanak,

“Nen an molye lowehek.”⁹ Ëe ama dekam eis gwibik, “Ëe an angkam jalom ëk tihinakë lowe he'an, hen zen angkam aisis gin hip asa alp tabi'ira!” Hwëna zen mae hap ki kirekam Alap asa gweibiridaka: Ëe dikim ëre mae mo sosonsa blol gwibin srëm hap. Zen in zep, nen diki Alap en hon nen ëblol gwe-gwen, sap Zen soson tangan Zini Zen. Zëno sosonna ki-juwen nakon dikim etan ngaya tabin hip denaye.¹⁰ Hwëna dekam zep Alap jalom ëk tihina in kon asa alal gulku, hen Zen sa etan kirekam asa alal gul gwera. Sap ëe mesë Zëbon en onak anakan ëyaing gwe kinik, “Zen Zen sa etan tin hip de karek nakon

asa alal gul gwera.”¹¹ Zen kirekam sa lwa gwer— em de Alapsa de abe tankam asa mas gwibirida gwenkamyé. Alap kim ol gu sonenna insa dokwak gul gwe'anka, dekam zini beya nik sa Alap hap dawemna anakan nol gweblal, “Bian, Em ema asa sam tabirida— kirekam de desa kwasang gwibiridankamyé.” Mae hap de ol: Paulus kire hap zère mo kalangna wet gulsuku.¹² Èe ère mo wal bose walya ban ère mae mo syala homë olsaher gwe-gwe'an. Sap ano mae mo enho nakon anakare enlalana hom wet so gwenda, “Èe kareksaë ol gwenan,” ahaksa, “Èe auhu-kama enlalakamë syal ta'an.” Hwëna

anakare enlala en wet so gwenda, “Ëe an enho lalakkamë okamanak awe syal ta gwenan— aha zisi de boton ta gwibin srëmkam.” Sap Alap abe mae hap gol gwizimnira— kirekam de enho lalakkam syal ta gwen hap denaye, nonol tangan ebon mae kimë lowehe gwekke. ¹³ Ano mae mo ebe mae hap de surat-suratna hen dam-dam enna— em dikim damnak baca ta gwibin hip, hen em dikim tame gul gwen hap, ba maesa de aning gun srëmkam. Sap ëe ama ëdwam gwe-gwe'an— em de dawem enkam asa tame tabin hip. ¹⁴ Sap dawemkame asa tame labir srëm gwe'ak, ki esa asa u seger la gwibir. Sul sonenkame asa

tame labi'ik, ki Bian Yesus mo lwa halzan hap de yaklanak de hatankam, em esa asa isrip-sri eibiridal, hen ëe asa emsa isrip-sri eibiridal. ¹⁵ Sap ëe mesë desa kitak tame guk, zen in zebë sap menkam kirekam kalang gwek— Makedonia mo lang san de song gwenkam de emsa nonol amjanbir künzin hapye. Etan lwahal zankam amaka emsa amjanbir künzik. Dekam ano emsa de mas gwibirida zanna maka dan nök. Hen aumwa hap Yahudi mo lang san dep emaka asa ër sonek. ¹⁷ Hwëna ëe ama kalangna insa wet gulsuk. Em ahakon dekon mes yabe asa kil lik, “Paulus zen auhu-kama enlala naban kalang gwe-

gwenda, zep anakan gu-guk gwenda,
'Ëe asa emsa amjanbir.' Hwëna
kirekam bëjen." ¹⁸ Hwëna boton
srëm Zini Alap mo nwenak ëe ama
emsa gubirida'an: Ano ola ebe mae
hap kirekam hom! ¹⁹ Ahana hen ki-
boton srëm Zi niye. Zen Alap mo
Tanena Kristus Yesus. Ëe Silas ne
Timotius neban mesë zëbe hap dena
ebon mae onak olhata gwëk. Em
Kristus mo Zënaka de sosok tan
nakon zebe anakan dam ulsuk
gwenan, "Zen hom zëre mo kalangna
wet gulsuk gwenda." ²⁰ Sap Alap
mo zi hip de ol gu-gunnu, zen kitak
Kristus hun de zeraha-en gwen nakon
nëbe mae hap jowe gwizimnin. Nen

in zebe Zëbon onakon Alapsa anakan boltere la gwenan, “Eiwa, Alap, ema asa sam ta gwibirida. In eiwa.”²¹

Sap Zen Alap Zën nëbon mae onak syal gwe-gwenda— dekam de nen Kristus en onak tatem ëzauk gwen hapye. Zen in zep zëre mo Enhona nëbe mae hap hlë ta sonezimki.²²

Hen kim nëp hlë ta sonezimki, Zen san de Alap de nëno mae mo enhonak anakan ale gunnu kiye, “Zini an ëre en mo dena.” Zep angkam Alap zëre mo Enhona nëno mae mo enhonak gwë gwenda. Zen in zebe hen anakan tame ul gwenan, “Mensa Alap ngein sin dep dena nësa gu-gubirida gweka, zen eiwa kirekam sa ki lwal.”²³

Hwëna ëe de emsa boton tabin srëm hap, dikire Alap asa hla tak. Ëe mae habë lwa halza srëm gwëk: Ki hwëna eno mae mo karek-kareksa asa damnak wet gulzimzir. Hwëna ëe ama emsa kwasang gwibiridak, zebë lwa halza srëm gwëk. ²⁴ Ëe homë anakan emsa enlala eibirida gwenan, “Ëe asa desa tik-tik la gwibir— ano mae mo kire enkam de taïblïbin sin de ang ta gwen hap.” Hwëna nen apdenake syal ta'an— eno mae mo isrip-sri dikim hen sowehen hap. Sap nen Kristussue laïblïblak, in zebe ëtatete gwe-gwenan.

22¹ Zen in zebë enlala gwëk, “Ëë babë jal gwibiridan ola ban amjanbin. Ki hwëna zen sa etan enlala nik ëdowe hanal— men kirekam nër hom ëgwëkke.”² Sap nabakam de eno mae mo karek-karekna insa dri yulzimdinkim, ëre mo enlalana maka hen dowe hanaka. Kirekam de lwankam, dekam nara zi dep?— etan abe hap isrip-sri enlalasa de zerblan naye. Ëë de kirekam emsa gweibirida zankam, em dekam bëjen em kire enlalasa abe hap zerblan.³ Ëë kimë kirekam tame guk, dekam zebë eno mae mo karek-karekna insa de wet gulzimdin hip de suratna insa ale gul sonezimk. Sap dekam ëë ama emsa

enlala gwibiridak, “Zen diki ano isrip-sri gwibiridan wenya zen. Hwëna ëe de kire olsa golhatazimdinkim, zen dekam sa enlalana ëdowe hanal.” Ëe hen ama emsa kitak anakan tame tabik, “Ëe de Korintusk de zisi isrip-sri gwibiridankam, zen hen sa ano isrip-srina insa neis gwibir.”⁴ Zep ëe sërkam de enlala dowe hanan nabanë suratna insa ebe mae hap ale gulzimk. Ano enlalana hlik gwe hanan hap alp gwesiki hen nwe go-hona man beya nek. Ëe anakare hap homë ep ale gulzimk, “Dikire zëno mae mo enlala dowe hananna in mam gwizimk.” Hwëna ëe mae habë ep ale gulzimk:

Em dikim anakan asa tame tan hap,
“Eiwa, Paulus mo nēbe mae hap de
kwasangna mam tanganna.” Mae hap
de ol: Zini in zen karek gweka, emki
zēno karekna insa angkam eititi
gwibir-blin.⁵ Sap nēno mae mo wal
bosena in zen karek gweka, nen
dekam zebe kitak zēno karekna in
kon enlalana ödowe hanak. Ahakon
mamkam neisbik, ahakon betekkam.
Hwēna ano enlalana hom tangan
mamkam kire hap dowe hanaka.
Hwēna ēe em dikim etan zēbe hap
jalsa loneblan hap homē kirekam
emsa enlala sobirida'an.⁶ Em
dekam mese ano ol san ang tak— zini
insa de halen tan hap langa

tasinkimye. Hëndep ebon mae onakon beya nik mes kirekam në gweblak. Zep angkam dekam ärzausuk. ⁷ Zen in zep emki angkam zëno karek-karekna insa kwasang tola ban eititi gwibir-blin, hen amki etan zini in han ergolek de gwek— dekam de enlala naka tatete ta gweblan hap. Kirekam de gwë gweblan srëmkam, ki zëno enlalana anakan sa tangan dowebila hanala, “Asa mes hëndep baes nëblak.” ⁸ Ëe in zebë emsa titi tabi'in: Emki anakan damnak gu gweblan, “Ëe nama emsa kwasang ë gwebla'an.” ⁹ Hwëna ëe mae habë menkam zini insa dikim halen tan hap de suratna insa ale gul sonezimk:

Dekam de anakan emsa akasibiridan hap, “Zen wëhë tangan kitak ano ol san ang ta'ak?” ¹⁰ Ëe ama angkam zëno karekna insa eititi gwibir-bli'an. Zep emki hen eititi gwibir-blin. Hwëna zen sap diki asa hom mamkam karek taka. Hwëna ëe mae habë Kristus mo nwenak zëno karekna insa eititi gwibir-bli'an: Ebe mae hap de dawem hap. ¹¹ Ëe dowal mo kigi mo syal de ebon mae onak sosen gwen hap homë ki dwam gwe'an. Sap nen zëno syala hal-halaka hom. Mae hap de ol: Ëe in zen Kristus mo nganak syal ta gwenan, ëe san de okamanak awe ngatan zi mo lang nakore irase dawemna kiye. ¹²

Ëe kimë Troask hatak, Kristus hup de ol dawemsa de gol halada gwenkam, Bian Yesus dekam zep abe hap orana kles tyasiblika— dekam de Troask de zisi beyakam Bian Yesus osan dep titi tabin hipye. ¹³ Hwëna ano enhona mae hap zë sëwehe srëm gweka: Sap ëe homë zë nëre mae mo osona Titus Baksa zergaïng gwëk. Ëe ama tangan sap dwam gwëk— Titus onak de emsa salbiridan hap. Zebë nabakam zëwe de ëKristen gwen wenya hli yuludak— Makedonia mo lang san dikim tëbla song gwen hapye. ¹⁴ Hwëna nen diki Alap mo bosena nen teip gulsuk gweblan! Sap ëe men zenë zëre mo nganak syal ta gwenan, asa zep Alap

ë-ë san tingare zi hip anakan golëtrei gwizimnira, “Zini an zen Kristus mo sosen nakon dowal mo kigisa nyaublu ine gwenan.” Zep ëe kimë Kristus hup de ol dawemna ol halada gwenan, dekam zebë ënwe-mase gwe-gwenan— san de ngatan zi mo lang nakore irase dawemna kiye. Zini zep irasena insa nale gwibirin. ¹⁵

Alap Zëna hen zep irase dawemna asa alebirida gwenda— mae hap, “Zen ano Tane mo bosesa okamanak nol halada gwenan.” Hwëna okamanak de zini ahakore en nik irase dawemna asa nalebirida gwenan— men zen en ëngaya gwen hap de ora san ang ta'anke. Sap zen en man ngatan zi mo

lang nakore irasena insa nale gwibi'in. Hwëna men zen juwen hap de ora san ang ta gwe'an, zen man asa husus neibirida gwe'an. Sap ngatan zi mo lang nakore irase dawemna in, zëbe mae hap san de irase karekna kiye. San de zi tok ase. Ëe in zebë hen ëre mae mo syala insa lenggwan gwibi'in— anakare hap, “Ëe ë-en molyë kirekam syal ta'anam! Ëe auhu-kama zini ë-en banakan dep?— ang hap de syala insa de sul sonen naye.” ¹⁷ Hwëna ëe in zebë ëre mo wal bose walya ban aha zi mo kim syal ta srëm gwe-gwenan. Sap ahakon te-ala en hap Alap mo ola ëk enkam tawa da gwibirin. Ëe hwëna

anakarekamë ënaka enlala eibirida gwenan, “Ëe an diki Alap mo nwe kara gwennakë Kristus mo nganak syal ta'an.” Ëe in zebë tingare enho naban Kristus hup de ol dawemna ol halada gwenan— men zep Alap asa dam tasibirkiye.

33¹ Hwëna ëe de kire hap denaka ebe mae hap ale gul sonezimdinkim, dekam san ha anakan esa etan asa enbiridal?— “Zen kirekam man zënaka bën-jana dabi'in.” Hwëna ëe ama emsa enlala sobirida'an: Eno mae mo ngirinnik de ano mae mo syala bahem eititi gwibin. Ahakore zini men zen namjanbiridanda gwenan, zen zënaka dikim anakan tame tabin hip de suratsa noltrei gwizimnin, “Zini an mo tawa tabinni dawemna. Sap esa asalblal.” Hen ahakon emsa kirekam de surat hap abe da gwibirin— aha ënak de hwëna desa goltrei gwizimdin hip. Hwëna ëe homë kirekam de suratsa de

goltreizimdin hip ëdwam gwe-gwenan. ² Sap em in zene ënwemase gwe-gwe'an— ano mae mo surat makanye. Sap eno mae mo lowe hensa de kara gul gwizimdinkim, dekon zep tïngare zini asa hen tame da gwibirin, “Zëno mae mo Alap hap de syala zen dawemna.” Zep eno mae mo lowe henna angkam, san de Kristus onakore suratna kiye— tïngare zi de zë karatda gul gwen hap. Zen tintakam de ale gunsu hom, hen kasonak de ale gunsu hom. Zen hwëna Ngaya Zini Alap Zën zëre mo Enhokam suratna insa ale gul gwenda— eno mae mo enhonakye. Hwëna Zen dekam zep hen ano mae

mo enhonak ebe mae hap de
kwasangna dawemkam ale gulku. ⁴
Ëe Alap mo nwe kara gwennakë
kirekam ep ale gulzim, sap ëe ëre
mae mo syal hap dena kitak mesë
Kristus onak blol eibik. ⁵ Ëe a en
bëjënë anakan ëgun, “Ëe asa ang hap
de syala ansa ol gwer.” Hwëna ano
mae mo sosonna, ba maesa dikim
syal gwibin hip dena, zen kitak Alap
onakon hata gwenan. ⁶ Zen Zen abe
mae hap sosonna gol gwizimnira–
dekam de zëre mo zi niban de ol
ziaha-en gun ësena insa golluwe
gwen hap denaye. Ol ziaha-en gun
ësena in, zen ëpba titi tabin ol ale
gunsu dikim syal gwibin hip denaka

hom. Zen hwëna Alap mo Enho dikim ing gwe hebiridan hap dena. Sap zini men zen ëpba titi tabin ol san anakare enlala naban ang ta gwenan, “Tahakam de syala ansa de syal gwegwibinkim, ëe dekam asa Alap mo nwenak dakastil,” zen hwëna dekam nama juwen ora san ang ta gwe'an. Zen diki Alap mo Enho naban de zergwënkam esa ëngaya gwer. Mae hap de ol: Alap mo zi niban de ol ziaha-en gun ësena, zen Musa mo titi tabin ola kon sërkam de dawem tanganna.⁷ Zep ëpba titi tabin ola in, zen san de juwen orana kiye. Sap desan de ang tankam dekam hom Alap mo Enho nakore ngatanna nulin

gwek. Hwëna sap kirekam, zen sap hen nonol lone sennak Alap mo ngatan naban hatak— orep kim Alap Musa Bak hap kaso dak-daknak ale gulblukaye. Musa dekam holokam Alap han ë gweka. Zep Alap onakore ngatanna zëbon onak makan gweblak, hëndep nwe-masena zep lilingtilblika. Dekam Israel Bak mo ausu nakore zini nwe-masenak bëjen hla tan, sap man tangan yakla nwe mo kim ngatan gweblaka. Hwëna Musa mo nwe-masenak de ngatanna in man sangankam tap gwebla song gwek. ⁸ Hwëna Alap insa etan nër hom ol ziaha-en gun ësena nëbe mae hap golzimki, zen hwëna zëre mo Enho

de ing gwe hebiridankam de ëliwehe gwen hap dena. Zep zen diki zen—nëbe mae hap de ngatanna mam tangan wenyaye, san de ngatan zi mo lang nakore ngatanna kiye. ⁹ Ëpba titi tabin ola in sap aïris, hen zen sap ngatan zi mo lang nakore ngatan naban hatak. Hwëna anakare enlala naban de desan ang ta gwenkam, “Ëe dekam en asa Alap mo nwenak ëdakastil,” dekam hwëna man nwe-mase gwe-gwenan— san de juwen ora san de nama ang tanna kiye. Sap desan en de ang tan hap kim ëalp gwe-gwek, zen hwëna dekam hom mae enho nakon ëliwehe gwek. Hwëna angkam Alap mo ol ziaha-en

gun äsena an, zen zen tangan ngatan
makan nēbe mae hap lwazim'in. Sap
nen desan de ang tankame Alap mo
nwenak ädakasti'in. ¹⁰ Zep nēno
mae mo nwenak, nonol ngatanna in
mo sosonna mes tangan tap gwek.
Hwēna angkam de ngatanna an
sērkam tangan nēsa zilbir ane gwe'an.

¹¹ Sap nonol ngatanna in zen Musa
Bak ensa zilbli ine gwek, ki zep
hēndep tap gwebla song gwek. Zep
hen kirekam— äpba titi tabin ola inye.
Zēno sosonna angkam mes tap gwer.
Hwēna Alap mo ol ziaha-en gun
äsena an, zēno ngatanna hēndep
denaban sa nēsa zilbir ane gwer. ¹²
Äe kirekamē Alap onakore ol äsena

insa laiblibik, ee zebë udobe naban tingare zini Kristus hup dena kim damnak lonbirida gwenan. ¹³ Ee Musa mo kim homë udobe srëmkam ëgwë gwenan. Zen man kaen hakkam zëre mo nwe-masena tahale gweka—dekam de Israel Bak mo ausu nakore zini in zëno nwe-masenak de ngatanna insa anakan hlaul gweblan srëm hap, “Angkam man tap gwebla song gwe'an.” ¹⁴ Hwëna zen in zep Israel mo zi ausuna ënol drak-drak gwek, hëndep angkam nama. Zen kim Musa mo ëpba ola insa baca nul gwenan, dekam hwëna man nwe-mase gwe-gwenan— san de Musa mo kaen hakna inkam de zëre mae mo

nwesa tatak sonna kiye. Zen in zep händep angkam enlala nakon ekawesik. Hwëna Kristussu de taïblïblankam, zen dekame enlala nakon ëngatan gwe-gwenan— san de kaen hakna insa de nwe nakon hïl gïlsinni kiye. ¹⁵ Israel mo ausu nakore zini zep händep nama kirekam lowehe gwe'an— san de nwe diminni kiye. Musa mo alena insa sap karatda nul gwenan, hwëna zëno eini hom dam nulsuk gwenan. ¹⁶ Hwëna Musa Bak kim olsa de gu soneblan hap Biansa golek de ta gweka, zen dekam man kaen hakna insa nwe-mase nakon hïl gïlsik gweka. Zep hen kirekam nëbe mae hap angkam lwa

gwizim'in: Men zen Bian Yesussu neirin gwenan, zen dekam zep zëno mae mo nwenak de kaen hakna ëhil gwe hana gwenan. Enho nakon hen dekam zep ëngatan gwe-gwenan. ¹⁷

Ngatanna in zen Bian Yesus onakon zil ine gwe'an, zen apdenak zëre mo Enho naban. Men zëbon Bian Yesus mo Enhona in ing gwe henna, zen dekam zep Musa mo ëpba titi tabin ola kon ëhil gwe hana gwenan. Sap zen zen zini nësa hulen makan gweibirida gwenan. ¹⁸ Zep nen an angkam nwenak de kaen hak srëm nike lowehe gwe'an. Nen in zebe enho nakon Biansa dam-dam enkam kara la gwenan. Zep nëno mae mo

enhonak san de Yesus zëre mo ngatan dekon litiil ine gwenna kiye. Zep nëno mae mo enhona man Yesus, zëre mo Enho naban de apde nën hap wet gwesik zahe gwenda. An kitak Bian Yesus zëre mo Enho nakon ki kirekam nëbe mae hap jowe gwizimnin.

1. + *Yunani olkam man dam gwesinin: Kasonak de alena mensa Paulus awe enlala gwibirki, zen men desa Alap Musa Bak hap dare taha-tapkam de jalse gwen ola kaso dak-daknak ale gulblukake, desa enlala gwibirki. Zep Korintusk de zini zen titi tabin ol san de tim enkam ang ta gwenkam*

*hom Alap mo nwenak äsam gwesik.
Zen hwëna enho nakon ëliwehek,
zep Alap mo dwam gwibin sin
lowehe gwek. (Yer 31:33)*

2. * 3:6 Gal 3:10-14, Rom 8:1-8

4 Mae hap de ol: Ëe kire habë enlalana ëdowe hana srëm gwe-gwenan.⁴¹ Zen in zep, sap Bian Alap zëre mo kwasang-kwasang nakon mes kirekam syala abe mae hap wei yul sonezimki, ëe in zebë enlala dowe hanan srëmkam syal ta tine gwenan.² Zep men zen zëre mae mo tawa tabin karekna saher hap ber-ber nulida gwenan, ëe kirekam homë. Ëe homë Alap mo ola men-man ul gwenan— dekam de zisi ëre mae osan dep wan-wan ta gwibin hipye. Ëe hwëna dam-dam enkamë eiwa de enna kim hleng ososubirida gwenan— dekam de kitak de zi asa anakan tame tabin hip, “Zen dam-

dam enkam Alap mo nwenak syal ta gwenan.”³ Ëe zebë Alap onakore ëngaya gwen hap de ol dawemna ba maesa de ber-ber gun srëmkam tawa la gwibirin. Hwëna men zen tame nul srëm gwe-gwenan, zen zen ënwe-mase gwe-gwenan— san de kaen hakkam de nwesa tatak sonna kiye. Zen men zen juwen ora san ang ta gwe'anke.⁴ Okamana awe de boton alapna, dowal mo kigi, zen mes Yesusu de taïbliblan srëm wenyik mo nwena dimin tabir-zimki— zen dikim ol dawemna in mo ngatansa enhonak eisbin srëm hap. Kirekam de gweibiridan srëmkam, zen maka Kristus mo ngatan zi mo lang nakore

sosonna tame nul gwe'an. Sap Kristus Zen Alap zëre han ki en.⁵ Zep ëe aen dikim ëmam gwen hap homë ol halada gwenan— ahakore zini men kirekam ëgwë gwenanke. Hwëna ëe Bian Yesus Zën de mam gwen en hap denakaë anakan ol halada gwenan, “Yesus Zen Teipsin Tangan Zini Zen.” Hwëna zëno bosesa dikim mam gun hup ëe mesë ëgwëk— san de ebon mae de ëbabu gwen zini kiye.⁶ Sap Alap men Zen okamana ansa de yang gulsun srëmnak guku, “Kawesinnï an kon ngatanna de jowek,” zep Zen mes hen kirekam nëno mae mo enhona ngatan tabir-zimki. Menkam nëno mae mo nwena tatak sonna hen

enhona kawesinni. Hwëna angkam enho nakon nen ema Yesussu kara la gwe'an. Zen in zebe tame uk, “Kristus hun de zergwë gwenkam, nen dekame Alap mo ngatan zi mo lang nakore sosonna eis gwibi'in.”⁷ Nëno mae mo timni, zen sap kama nakon de yang tabinni, zep dawem naka hom. Hwëna dekam de enho nakon ëngatan gwen hap dena insa Alap ing ta sonezimki, zen sërkam de dawem tangaranna zen. Nëno mae mo timni sap karekna, hwëna olk, ngatan zi mo lang nakore nik zë gwë gwenda. Zen dekam zep dam gwesik gwenan: Sosonna men dekamë syal ta gwenan, zen kitak Alap onakorena. Ère mae

mo tim nikore naka hom. ⁸ Ano mae mo jal zini sap beya tanganna, händep zen man sap asa ngirin da gwibirin. Hwëna Alap abe mae hap sosonna gol gwizimnira, ëe zebë nama lowehe gwe'an. Anakare ngalap enlalana hen ki sap abon mae onak hata gwenda, “Ëe banakan asa loweher?” Hwëna ëe dekam homë enlalana anakan ëtopse gwe-gwenan, “Alap molya asa mas gwibiridaka.” ⁹ Zen karek tabin hip sap asa alp dasik gwibirin, hwëna Alap hom asa da tasik gwibirida. Sap ki asa mos-mos ta gubin hip alp dasik gwibirin. Hwëna Alap ap sosonna gol gwizimnira, zep asa timbwas dabir srëm gwe-gwe'an. ¹⁰ Ëe mesë Yesus

hun ëraha-en gwek, zep ëe tim niban de nama okamanak lowehe gwenkam zebë mwin-mwankam anakan eis gwibirin, “Nësa an hen Yesus mo kim karek da gwibirin, hëndep zëno kim hen nësa damera gwenan.” Hwëna sosonna men dekam Yesus etan ngaya gweka, zen hen man ano mae mo timnik lwa gwenan. Zep ahakon asa de hlauluda gwenkam anakan tame nul gwenan, “Zëno mae mo timni sap sin-sinni, hwëna Yesus Zen ëngaya gwen hap de sosonna gol gwizimmira.” ¹² Zep Alap mo nganak de syal ta gwen wenya ëe insa kirekam juwen hap ëalp gwesik gwenan, hwëna em dekone ëngaya

gwe'an.¹³ Alap mo olak zini man anakan ale gulku, “Ëe Alapsaë taïblïblak, zebë tonbiridak.” Ëe hen kirekamë Alapsa laïblïbla'an, zebë zëbe hap dena aïrïn srëm kam lonbiridanda gwenan.¹⁴ Sap ëe mesë Alapsa anakan laïblïblak: Men kirekam Bian Yesusu tïn nikon ngaya taka, zep nen men zene Deban ëraha-en gwëk, nësa hen kirekam sa ngaya tabiri. Zen dekam sa zëre onak dep kitak nësa tagal gulsulu.¹⁵ Zep ëe de kareksa goitowe gwenna, zen aïris. Ëe ama dekam ësam gwesik gwe'an. Sap zen dekame em anakan tawa ei gwibi'in, “Alap man angkam Yesus onakon nësa kwasang

gwibirida gwe'ara.” Hwëna etan beya tangan nik sa ebon mae onakon ësane gwe-gwer, hëndep zen de hen Yesussu taibli gweblankam, zen hen sa Alap hap dawemna nol gweblal hen bosena teip nulsuk gweblal.¹⁶ Zen in zebë enlala dowe hanan srëmkam syal tanda gwenan. Nëno mae mo timni an sap man ësin gwe hana gwenan, hwëna Alap man nëno mae mo angna mwin-mwankam tatete ta gwizimnira.¹⁷ Zep ëe insa awe karekna oltowe gwenan, zen jahalhana hen holo tangankam hom. Hwëna ngatan zi mo langnak zen zep sa Alap dawemna abe mae hap dohon-hon tangankam golzimdi. Zen

zen– händep de wenyä, hen mam
tangan wenyäye. ¹⁸ Zep nen home
angkam en dep de ba maesa enlala ei
gwibirin– mensa okamanak awe hla
kul gwenanye. Sap nwekam de hlaul
gwenkam dena, zen händep denaka
hom. Hwëna nwekam de hlaul gwen
srëm wenyä, zen diki zen– händep de
wenyäye. Zen diki desa de dokwak
gun hup nen dam-dam enkam hlu-
hluk gwen.

1. * *4:13 Mzm 116:10*

5 Ngatan zi mo langnak de timsi de
kara gwibin hip de ol:**5**¹ Nen
mese sap ëtawa gwek: Nëno mae mo
timni an, zen san de sohlas gola kiye—
bohëkam de zë okamana awe lowehe
gwen hap dena. Zen gol kluk mo kim
sa ëklasak gwer. Hwëna dekam nëno
mae mo ngatan zi mo langnak dep de
timni hen ki. Zen hëndep de gola
zen— Alap mo syal gweblan zi niye.
Zen zi mo syal gweblan golsa hom.
² Okama ennak dep de timni an
karekna. Zen zebe sërkam ëdwam
gwe-gwenan— ngatan zi mo langnak
dep de timsi de baju makan ala son
hapye. ³ Desa de alala tankam,
dekam nëno mae mo angna molya

irkare makan lowehe gwek. ⁴
Okamanak dep de kluk gol makare
tim niban de nama lowehe gwenkam,
nen dekam ema anakan eenlwan gwe-
gwenan, “Awe de gwenna dohon
tanganna. Diki händep de tim niban
de gwenna airis.” Hwena juwenkam
nen home edwam gwe'an— tim
srëmkam de ang en nik lowehe gwen
hapye. Diki nabakam de ngatan zi mo
langnak dep de timsi de ala sonna
airis. Dekam awe en dep de timni
ansa Alap sa owas hap händep de
ëngaya gwen hap de tim hip nöp li
yul sonezimdi. ⁵ Zen Alap Zën ki
kirekam dep nësa hohle tabirki. Zen
in zep zëre mo Enhona nëbe mae hap

ing ta sonezimki— dekam de nësa anakan hamal hap gu-gubiridan hap, “Em esa eiwa ëre mo Tane naban hëndep denaban ër gwë gwer.”⁶ Nen in zebe enlala tatetekam lowehe gwenan, sap nen mese tame uk, “Okamanak dep de tim niban de nama lowehe gwenkam, dekam nen Bian onakon nama langanak.”⁷ In zebe Biansa de anakan taïbliñlan enlala naban lowehe gwenan, “Mensa angkam hla kul srëm gwe-gwe'an, Zen desa sa lamkam nëbe mae hap golzimdi.” Zep nen home nwekam de hlaul gwen wenya ansa dwam ei gwibi'in.⁸ Zep nen enlala tatete nabane Biansa anakan laïbli

gwebbla'an, “Zen eiwa ngatan zi mo langnak dep de timni sa nöp lop tazimdi.” In zebe anakan ödwam gwe-gwenan, “Angkam de timni ansa emaka hli ku'in— dekam de händep de wenyaka gul irin hip— Bian zöre hon dikim gwë gwen hap denaka.”⁹ Zen in zep okamanak awe de nama lowehe gwennak, nen diki Bian de nësä sam gwesibirida gwen en hap nen äalp gwe-gwen— men kirekam esa hen wakuwe äalp gwerye.¹⁰ Sap nen lamkam Kristus hon esa kitak aha-en aha-enkam yaing gwe-gwer, hen Zen dekam sa nësä takensibirida gwera, “Em banakarekam okamanak de tim niban

gwë gweka?” Dawemsa de syal gwe-
gwibin wenya kip, dawemsa sa
golzimdi. Hwëna karekna men zen
syal nei gwibik, zëbe mae hap hëndep
kareksa sa golzimdi. Alap han dikim
zerumlae gwen hap de ol: ¹¹ Sap ëe
mesë Bian de kirekam nësa klis gun
hup dena insa tame uk, zen in zebë
ëe, Bian mo nganak de syal ta gwen
wenya, Alap han dikim zerumlae
gwen hap de olkam titi la gwibirin.
Alap Zëna mes asa anakan tame
tabirki, “Zen tingare enho naban ano
nganak syal ta gwenan.” Zen in zebë
hen ëdwam gwe-gwe'an— em de hen
kirekam asa tame ta gwibin hip. ¹²
Ëe ënaka de boltere tabin hip homë ki

kirekam emsa gubiridal. Hwëna ëe ama ëdwam gwe'an— em dikim asa isrip-sri gwibiridan hap. Dekam aha zi de asa tonsubiridankam em emaka enbirida'an, “Paulus wal bose wal zeban Alap mo nganak zëre mae mo bosesa de mam gun hup hom golësyal ta gwe'ara. Zen tingare enho naban syal ta gwenan.”¹³ Zep auhu-kama enlala zini sap sa asa anakan donsubirida gwer, “Zen in mamakkam syal ta gwenan.” Hwëna ano mae mo enlalana anakan lwa'ara, “Ëe sap asa zi mo nwenak saherak altil gwer, sap ëe Alap en de asa sam gwesibirida gwen en habë syal ta gwe'an.” Hwëna em de anakan asa

tame tabinkim, “Zen mamakkam hom syal ta'an,” kirekam aäris. Sap äe emsa de mas gwibiridan habë syal ta gwe'an. ¹⁴ Sap äe anakare enlala nabanë syal ta gwenan, “Kristus Zen nëbe mae hap de kwasang hap telidak sonnäk tilki.” Zep zëno kwasang-kwasangna man ano mae mo enhonak syal gwe-gwenan. Sap äe hen anakanë ätäiblik, “Kristus Zen tingare Alap mo hlil irin wenya nëbe mae hap tilki, zep Alap mo nwenak Zen dekam nësa kitak golëjuweka.”

¹⁵ Zen kirekam mae hap ki lwak: Nen dikim Zëbon en onak lowehe gwen hap, nëre mae mo auhu-kama enlala san dikim lowehe gwen srëm

hap. Zep Kristus mo nēbe mae hap de
tinni, hen Alap kim nēbe mae hap de
dawem hap tin nikon ngaya taka, nen
bap nen desa asyas makan enlala
gwe-gwibin. ¹⁶ Zen in zep, ēe bējēnē
angkam aha zisi auhu-kama
enlalakam anakan enlala gwibiridan,
“Zen mamna,” ahaksa, “Zen
betekna.” Orep ēe hen Kristussu
auhu-kama enlalakam ama kil lik,
“Totore zi.” Hwēna angkam ano mae
mo enlalana mes wet gwesiki. ¹⁷

Sap men nara Kristus hun zeraha-en
gwenna, zen dekam sa jowera— san de
aha zi, ēsena! Dekam ēpba enhona
mes tap gweblaka, hwēna angkam ēse
enho naban zergwē'ara. ¹⁸ Zen kitak

Alap ki kirekam nēbe mae hap syal gwe-gwibir-zimmira. Orep nen sap Alap mo jal zi mo kime lowehe gwek, hwēna Kristus onakon zep nēsa golēumlae gweka. Zen in zep hen abe mae hap syala wei yul sonezimki— zēre han dikim zerumlae gwen hap de ol dawemna insa de gol halada gwen hap denaye. ¹⁹ Ēe in zebē ol dawemna ansa ol halada gwenan,“Alap Kristussu zer soneka—Zen de te-lidak sonnak okamanak de zi hip tīn hīp, Alap Zēn dikim kītak nēsa golēumlae gwen hap. Kristus hun de zeraha-en gwenkam, dekam Alap man nēno mae mo karek-karekna eititi gwe-gwibirida.”Ēe

kirekamë ol halada gwenan, sap Alap mes ki Zën dikim golëumlae gwen hap de syala insa abe mae hap wei yul sonezimki. ²⁰ Zep ëe an Alap mo dam tasibinni— Kristus mo bosekam de emsa kwang guludan hap dena, Alap Zën de emsa kwang guludan makan. Ëe in zebë emsa Kristus mo bosekam etan anakan titi tabi'in, “Alap han em zerumlae gwen.” ²¹ Sap Kristus Zen sap hom karek maena golka. Hwëna Alap man gwëblaka— san de kareksa de gol gwen zini kiye, nëno mae mo karek-karekna kim kitak wei yul soneblakaye. Hen zen mae hap ki Alap kirekam syal gwibirki: Nen

dikum Kristus hun de zeraha-en
gwenkam zëre mo nwenak ëdakastin
hip.

66¹ Sap Alap asa kirekam golësyal ta gwe'ara, ëe in zebë emsa titi labi'in: Em hen angkam mese Alap mo kwasang-kwasangna enhonak eisbik, zep desa bahem asyas makan gwei gwibin. ² Sap men kirekam Alap mo ëpba olak lwak, Zen nama emsa angkam anakan gubirida'ara, "Em kime juwen oranak lowehe gwek, emsa de kwasang gwibiridan hap de yaklanak kim hatak, dekam zebë eno mae mo abena sak. Yakлана inkam Ëe ama ngaya tabin hip hatak." -Zen in zep, Alap mo kwasang gwibiridan hap de yaklanak angkam mes hatanan! Angkam an ëngaya gwen hap de yaklanake lowe

he'an! Zep desa bahem asyas makan gwei gwibin. Mae hap de ol: Ol dawemsa de gol halada gwen hap de wenya, ëe dawem naban karek nabanë itowe gwenan.³ Ëe in zebë ëalp gwe-gwe'an, “Bap zen zini ano mae mo banakare karek mae nakon Alap de kwasang gwibiridan hap de ol ësena in san ang ta srëm gwen. Alap hap de syala an, bap zen zi mo nwenak karek gwen.”⁴ Zep banakare maesa de gohtowen nakon, ëe ama zi de anakan asa tame tabin hip ëdwam gwe-gwe'an, “An eiwa Alap hon de syal ta gwen zi.” Ëe zebë dawemkam tatem ëzauk gwenan— sap totoresa de kareksa gohtowennak, hen

sap zi de asa karek tabinnik, hen sap
jalom ëk tihinak de lowe hennak. ⁵

Asa mes dangole gwibik hen bwinak
yal nulne gwek. Ère mae mo tawa
tabin jal hap, dekam zep zini ëilman
gwe-gwenan, hen asa tameran hap alp
dasik gwibirin. Tahalha naban de
lowehe gwenna hen mesë dawemkam
eis gwibik— sap dohon-honkam de
syal ta gwenna, yaklam, hen kam
blal, hen usak naban de lowehe gwen
naye. Hwëna ëe namaë deban tatem
ëzauk gwenan. ⁶ Sap eiwa kirekamë
karekna oltowe gwenan, hwëna ëe
ama ëdwam gwe-gwe'an— tingare zi
de anakan asa tame tabin hip, “Zëno
mae mo enlalana lalak enna. Hen ba

maesa de tame gun hup dena zëno
mae mo enlalana blala. Hen zen jala
tawa naka hom. Hwëna zen enlala
sae-sae naban aha zisi mas neibirida
gwenan. Hen tingare enho naban aha
zisi kwasang neibirida gwenan. Alap
mo Enhona hen man zëbe mae hap
sosonna gol gwizimmira. Hen Alap mo
sosonna zëbon mae onak lwa
gwenan. Zep zëno mae mo tawa
tabinni eiwa tanganna.”Eiwa, Alap
mo nganak de syal tan zini, ëe zebë
okamanak awe lowehe gwe'an— san
de Kristus mo jana nabare zini kiye.
Zep eijan hap de tingare kire-kirena
mensa Alap nëbe mae hap lop ta
gwizimmira, desa ama kitak kap la

gwenan. -⁸ Ëe kire enlala nabanë
Yesussu babu ë gweblanan. Zen zep
hwëna ahakon asa husus neibirida
gwenan, hwëna ahakon hen man asa
sam neisibirida gwenan. Ahakon ano
mae mo bosena man mam nul
gwenan, hen ahakon man asa lamang
da gwibirin. Ëe sap eiwa de enna
kimë tawa la gwibirin, hwëna ahakon
man asa nenbirida gwenan, “Zen in
nësa de yasik ta gwibin hip de zi.”⁹
Zen sap ki asa tame da gwibirin,
hwëna man asa neibirida gwenan—
san de tame tabin srëmna kiye. Asa
man kil di gwibirin, “Mes juwek,”
hwëna sap namaë lowe he'an. Asa
man ki sap dangole gwibirin, hwëna

ëe homë kim juwe'an. ¹⁰ Enlala
dowe hananna ki sap abon mae hata
gwenda, hwëna nabakamë etan ëisrip-
sri gwe-gwenan. Ëe sap te-ala
srëmkamë lowehe gwenan, hwëna
hëndep de te-alana ëyë kae ë gwebla-
zim'in. Okamanak sap ano mae mo
kire-kirena hom, hwëna Alap mo irik
ginnik dep de kire-kirena, zen ëyë
kitak bi ëblan da'an. ¹¹ Korintusk de
aya-wal oso-wal, ëe mesë kirekam
damnak ebe mae hap de kwasang hap
ëre mae mo enhona ërtreizimk. ¹²
Ëe homë olzausu'un— emsa de
kwasang gwibirida gwen naye.
Hwëna em mes yabe olzausuk— asa
de kwasang gwibirida gwenna. ¹³

Zep ëe ama angkam emsa gubirida'an— ëre mo walassa de gubiridan makan: Eno mae mo abe mae hap de kwasangna emki hen esek gulsen. Kristen gwen srëm zi niban de golësiri gwe-gwen srëm hap de ol: ¹⁴ Ëe ama emsa gubirida'an: ËKristen gwen srëm zi niban bahem golësiri gwe-gwen. Zen mae habë ki kirekam emsa gubiridal: Sap karek gol gwen zi niban bëjen dawem gol gwen zi niban aha-ere enlalakam apdekam syal tan. Hen kawesënnik de lowehe gwen zi niban bëjen ngatannak de lowehe gwen zi niban ëaha-en gwen. ¹⁵ Kristus hom dowal mo kigi naban olsa aha-en ul

gwenda. Zep hen kirekam, ëKristen gwen zini bëjen ëKristen gwen srëm zi niban ësiri gwen. ¹⁶ Boton alap yang tasibinni hom eiwa de Zini Alap mo golak kang nul gwenan. Nëno mae mo lowe henna hen kirekam: Sap nen kitak san de Ngaya Zini Alap hap de gol— men kirekam Zëna gubiridakake:“Ëe asa zëno mae mo ngirinnik gwë gwer,hen Ëe asa desa golëlowehe gwer.Zen Asa en sa boklena kom noso gweblal,hen Ëe asa desa bi gwibiridal.” -¹⁷ Zen zep nësa hen gubirida'ara,“Enlala kawesin zi mo ngirin nikon emki wet so gwen.Emki desa langa tasibin.Kun nabare kire-kirena bahem mae

towanbin.Kirekame lowehe gwe'ak,
ki dekam Ëe asa etan emsa
golëlowehe gwer.” - 18 “Em ëre mo
walas hap esa ëjower.Hen ‘Bian’kam
esa Asa en gweblal.Soson Zini Alap
Ënë ki emsa gubirida'an.” -

1. * **6:2** *Yes 49:8*

2. * **6:6-7** *Ef 6:10-18, 1Tes 5:8*

3. * **6:16** *Im 26:11-12, Yer 32:38, Yeh
37:26-27, 1Kor 3:16-17*

4. * **6:17** *Yes 52:11, Yeh 20:34, 41*

5. * **6:18** *2Sam 7:8, 14, 1Taw
17:13, Yes 43:6, Yer 31:9*

77¹ Zen in zep, aya-wal oso-wal,
sap Alap kirekam nësa gu-
gubiridaka, zen zep nëre mae mo
enlala naban enho naban tïngare
karek-karek nakon nen lalak ta
gwibin. Enho lalak enkam nen
lowehe gwen, hen Alapsa bap nen
asyas makan enlala gwe-
gweblan. Paulus kim Korintusk de
Kristen zini isrip-sri
gwibiridakake:² Hwëna aya-wal
oso-wal, ere mae mo abe mae hap de
kwasang-kwasangna emki esek
gulsen. San kië ebon mae onak zini
karek lak? Ahaksa aha maena san kië
yasik lak? Hen san kië emsa te-ala
mae hap aberbe la gwibik?³ Ëe

kirekam em dikim ësaher gwen hap homë ki ale gulzim— anakan dikim ëenlala gwen hap, “Eiwa, diki te- alasa emaka olzimk.” Sap men kirekamë emsa gubiridal, ëe sërkamë emsa kwasang eibirida gwenan. Hëndep ëe de juwen maekam ahaksa nama de lowehe gwenkam, ëe molyë emsa de kwasang gwibirida gwenna olzausuk. ⁴ Ëe, Paulus, mesë emsa dawemkam anakan taïblibiridak, “Ëe de zëno mae mo lowe hensa de oto gulsun hup gubiridankam, zen molya asa jal nëblak.” Hen ëe namaë emsa anakan sam gwesibirida gwenan, “Zen ano walas dawem-dawemna.” Ëe sap ëre mo wal bose walya ban

kareksaë zigoltowe gwenan. Hwëna emsa de enlala gwibiridankam, ëe dekam zebë enlala nakon ësäwehe gwenan, hen ano mae mo isrip-srina dekam tangan zep taman kini gwenan.⁵ Hwëna eiwa, ëe kimë Makedonia mo langnak yaing gwek, dekam ano mae mo enhona hom säwe heka. Sap ëe karekna da-en homë zë oltowe gwe'ak. Dekam zëwe de zini man asa husus neibirida gwe'ak, hen man asa karek da gwibik. Hen deban ebon mae onakore ola homë ësane gwe'ak, zebë enlala nakon ësäwehe srëm gwek.⁶ Hwëna enlala dowe hanan zi hip Alap enho tatetesa zer gwizimnira. Zep Titus Bak kim ebon

mae onakon abon mae onak hata
zaka, dekam zep ano mae mo
enlalana sēwe hezimki. ⁷ Zēno
hatazan en hap homē ētatete gwek,
hwēna zen kim anakan aīsīl gwe
zakake, “Korintusk de zini ano
enhona dawemkam ap sē da
soneblak, hen zen dawemkam ēdwam
gwe-gwe'an— Paulussu de etan
zertowen hapye. Zen man angkam
damnak anakan ēkira-kla gwe-
gwenan, ‘Eiwa, ēe ama Paulussu
kirekam karek lak.’ Hwēna zen
angkam eno tahasa de trī so gweblan
hap ēdwam gwe-gwe'an.” Ēe kimē
kirekam Titus hon emsa salbiridak,
ama tangan sērkam isrip-sri gwek. ⁸

Ëe nonol ama sap enlala gwe-gwe'ak, “Ëe ba habë zëno mae mo kareksa de dri yulzimdin hip de suratna insa ale gul sonezimk? Zen sa hwëna enlala nik ëdowe hanal.” Sap eiwa kirekamë enlala gwe-gwe'ak, hwëna angkam mesë dam gulsul, “Ëe ama sam gwesik— kirekam de emsa jal gwibiridankamye.” Ëe eno mae mo enlala dowe hananna in kon homë sam gwesi'in. Hwëna ena dekone ëhale'an. Hen angkam enlala dowe hananna in mes tap gwizimdi. Zep kirekam aïris. Ëe homë kim emsa karek tabik. Alap Zen kirekam nësa dwam gwibirida gwenda, “Zen dikire zëre mae mo enlala dowe hanan

nakon ehale gwek.”¹⁰ Sap Alap mo dwam gwibin sin de enlala nik dowe hanankam, zen dekam zebe ehale gwenan, händep zep esa engaya gwer. Desa bëjen gubin, “Zen karekna.” Hwëna Alapsa de tame tan srëm zini zëre mae mo karek-karek gol gwen nakon sap ki enlalana ëdowe hana gwenan, hwëna dekon hom ehale gwenan. Hwëna dekam nama juwen ora san ang ta tine gwenan. Zep auhukama enlalakam de dowe hananna, zen eiwa karekna.¹¹ Em zebe ësäm gwesik, sap em Alap mo dwam gwibin sine enlalana ëdowe hanak, hen zebe ehalek. Em zebe ewet gwesin hip ëdwam gwek. Hen men

zen ëkarek gwek, em zebe desa anakan jal eibiridak, “Em ba habe Paulussu kirekam karek lak?” Em zebe Alap mo jala aïribik. Hen dekam zebe ëdwam gwek– ëe de etan emsa amjanbin hipye. Hen zebe ano titi tabin sin de ang tan hap ësyal-syal gwek. Dekam zebe anakan ola aha-en uk, “Men zen ëkarek gwek, kirekam esa halen labir.” Dekam zebe dawemkam tïngare zi mo nwenak anakan oltrëk, “Ëe homë karek gol gwen zi niban ola aha-en uk– dekam de karekna insa syal gwibin hipye.”

12 Zep suratna insaë nonol ale gulzimk, zen anakan dikim emsa klis gun hup hom, “Zen karek gweka,”

ahaksa, “Zini in desa karek taka.”
Hwëna ëe anakare enlala nabanë ale
gulzimk, “Zen kim de ano suratnak
de ola an san Alap mo nwe kara
gwennak ang ta'ak, dekam sa zën
anakan dam nulsul, ‘Nen eiwa Paulus
mae mo ol san de ang tan hap ema
tangan ësyal-syal gwe'an.’”¹³ Sap
em ano ol san kirekame ang tak, ano
mae mo emsa de ngalap gwibiridanna
dekam zebë ësäwehek. Sap em
dekam Titus Bak mo enlalana mese
sä la soneblak. Zep zen kim ebon mae
onakon hata zaka, isrip-sri naban zep
ebe mae hap dena asa äisil gwibirida
zaka. Ëe dekam zebë hen mamkam
ëisrip-sri gwek.¹⁴ In kim Titus

emsa amjanbir srëm gwe'anka, ëe
ama dekam hamal hap gubluk,
“Korintusk de Kristen zini in dawem-
dawemna. Zen sa dawemkam eno titi
tabin sin ang tal.” Zep angkam ëe
homë saher gweb'la'an. Sap men
kirekamë ebe mae hap dena Titussu
gubluk, hëndep em kire enkame
ëblak. Ena tawana: Ebon mae onak
kimë gwë gwëk, ëe homë emsa boton
ta gwibik. Zep hen Titussu homë
boton tak— ebe mae hap denaye. ¹⁵

Titus mo kwasangna angkam ebe mae
hap dena mam tanganna, sap zen
anakan emsa enlala gwibirida
gwe'ara, “Zen dawem enkam asa
blikip gwesiblin naban neirink, hen

zen kitak ano ol san dawemkam ang
ta gwek.” ¹⁶ Zep angkam ëe ama
tangan emsa sam gwesibirida'an, sap
mes tangan dam gwesil: Em in
taïblibiridan tanganna.

8 Yerusalemk de Kristen zi tahalhasa
de te-alakam mas gwibiridan hap
de ol:**8**¹ Angkam aya-wal oso-wal,
ëe ama ëdwam gwe'an em de hen
ansa ëtawa gwen hap: Alap zëre mo
kwasang-kwasangna mamkam
propinsi Makedoniak de Kristen zi
mo enhonak ing gul sonezimki,²
zep hëndep zëno mae mo enhonak
isrip-srina sërkam tangan mam gwëk.
In zep zen te-alana beya tangankam
tagam dak— dekam de Yerusalemk de
Kristen zi tahalhasa mas gwibiridan
hapye. Hwëna zen hen sap karekna
mamkam noltowe gwe'an hen tahalha
tanganna.³ Ëe eiwa denakë emsa
gubirida'an: Zen kim Bian onakore

kwasang-kwasang hap beya tangankam tagam dak, zëna hwëna man tangan etan ëtahalha gwëk. Ëë sap homë desa enbiridak— te-alasa de zen hen zer sonezimdin hipye. ⁴ Hwëna zën asa nenbirida gwëk, “Ëë hen ama Yerusalemk de nëre mae mo Kristen aya-wal oso-walsya de mas gwibiridan hap ëdwam gwe'an— men kirekam hen aha langnak de zini ëkalang gwe'anke.” ⁵ Hwëna zen kim kire hap ola aha-en nuk, zen ein hom kirekam syal neibik. Zen nonol zëre mae mo lowe hensa kitak Bian hap anakan yaing nilblik, “Bian, ëre mae mo lowe henna kitak eno tahanakë onne se'an, sap ëë ama

Yerusalemk de tahalha zisi mas gwibiridan hap ödwam gwe'an." Hen dekam zep asa nenbiridak, "Men kirekame asa enbirida'ak, ee asa ki desan ang tal." Zen kitak Alap mo dwam gwibin sin ki lwak. Hëndep ee hen ama tangan lenggwanbiridak.⁶ Ee in zebë hen Titussu enblak— dekam de Korintusk de zini emsa etan amjanbin hipye, Yerusalemk de Kristen zi tahalhasa de kwasang gwibiridan hap de syala insa ekakim su kul sonek, ee de ahakore naban golëyaing gwezan srëmnak. Sap Titus zen zen nonol kire hap de syal hap emsa titi tabirki. Zen zep sam gwesi'ira— zen de etan kire hap de

syala insa eban mae zisul sonen hapye. ⁷ Sap em eiwa mese tangan dawemkam ëKristen gwek:Em sërkam tangane Biansa laibli gwebla'an.Hen eno mae mo ol toranna soson tanganna.Hen eno mae mo tame gunnu mes tangan esek gweser.Alap hap de syalsa de gon hap em hen syal-syal tanganna.Hen em sërcame asa kwasang eibirida gwenan.Sap em mese kirekam tangan ësam gwesik, zep angkam emki hen tahalha zisi de kwasang gwibirida gwen hap de syalak ësyal-syal gwen. ⁸ Kirekam insa ep ale gulzimk, ëe anakan homë kim emsa tik-tik tabi'in, “Em hen te-alana

olzimk.” Hwëna ëe ama kim emsa anakan akasibirida'an, “San ha zen hen sa Makedoniak de Kristen zi mo kim tïngare enho naban tahalha zisi hen kwasang neibiridal?”⁹ Sap em mese Bian Yesus mo kwasangkwasangna tame uk: Zen sap nonol ngatan zi mo langnak tahalha srëmkam gwë gweka. Hwëna nëbe mae hap de kwasang hap desa kitak hli yulku— dekam de tahalha zi mo kim awe gwë gwen hap. Zen mae hap ki kirekam gwëka: Nen dikim hen lamkam ngatan zi mo langnak zëre mo kim sowehen tangankam lowehe gwen hap.¹⁰ Zep ëe ama ëre mo enlalasa ebe mae hap zer sonezim'in:

Dawemna, mensa nonol tahunkam ena kon eisibir hanak, emki sul sonen. Tahalha zisi de mas gwibiridan hap de ëkalang gwenkam, eme ënonol gwek, hen te-alana nonol eme sap tagam lak. ¹¹ Zep emki ere mae mo ëkalang gwenna insa sul sonen. Sap em ema ëkalang gwen hap ësyalsyal gwek, zen in zep emki angkam de sul sonen hap ëalp gwen. Men kire enkam Alap ebe mae hap gol gwizim'ira, zëno hlik naka emki ing gul gwen— men kire enkam ena ëdwam gwe'anke. ¹² Sap em de mas gwibiridan hap ëhohle gwenkam, Alap sa emsa anakan sam gwesibiridala, “Zen man mas

gwibiridan hap ödwam gwe'an." Betekkam de ing gun zisi Zen sa anakan tawa gwibiridala, "Zini an sap man beyakam de ing gun hup dwam gweka, hwëna basa dep?" Sap zi de tahalha gwenna, Alap molya desa enlala gweblaka, "Zen maka mamkam ing gulu."¹³ Eë homë anakan dwam gwe'an, "Korintusk de zini dikire ëtahalha gwek. Yerusalemk de zini tahalha srëmkam de lowehék." Hwëna ëë hwë-hwëkam de enaka mas gwibirida gwen habë dwam gwe'an.¹⁴ Sap angkam em tahalha srëmkame lowehe gwe'an, zep em emaka mas eibirida'an. Hwëna aha tahunkam de zen tahalha

srëmkam lowe he'ak, zen maka hwëna emsa mas neibirida'an— em de hwëna ëtahalha gwenkamye. Zep em kirekam esa enaka mas eibirida gwer.

¹⁵ Zep men kirekam Israel Bak mo zi ausu nakore zini orep tahalha srëmkam lowehe gwek, em tïngare Kristen zini kirekam esa lowehe gwer. Sap Alap mo olak anakan lwak:“Men zen tembanena beyakam tagal dak, hwëna hyanak hom mosrona zalta dep yal dak. Hen men zen betekkam tagal dak, hwëna hyanak hom ëtahalha gwek.” -Titus de wal bose dare zeban te-alasa zitagam tan hap de ol:¹⁶ Ëe ama Alap hap dawemsa gol gwebbla'an, sap

Zen mes ëre mo enho makare enlalana Titus Bak hap hen ing ta soneblaka. Zen zep ëre mo kim syal-syal gwe'ara— emsa de mas gwibirida gwen hapye. ¹⁷ Zep ëe kimë desa emsa de amjanbin hip lakensiblik, zen man tangan sam gwesiki. Sap zëna hen mes takensiblin srëmnak emsa de etan amjanbin hip kalang gwe'anka. ¹⁸ Titus hun nëre mae mo aha oso naban sa asa ebon mae osan dep angirbirida zala. Zen hen dawemkam Kristus hup de ol dawemna tonbirida gwenda, zep desa hen man tingare jematna sam neisik gweblanan. ¹⁹ Hen awe de jemat-jematna mes zini insa dam dasik— zen

de hen asa ang gwibiridan hap, te-
alana insa dikim Yerusalemk
dawemkam zerhatan hap. Sap
kwasang hap de syala an, zen mae
habe syal ta'an: Bian mo bose dikim
mam gwen hap, hen dekam de tingare
zi nësa anakan tame tabin hip, “Zëwe
de Kristen zini in tahalha zisi de mas
gwibirida gwen hap syal-syal
tanganna.” ²⁰ Zep zini Yerusalem
san dep beya tolkam sa ang tal-
dekam de tingan asa anakan
täblibiridan hap, “Zen eiwa kitak sa
neirzim. Zëna molya mae nulink.”

²¹ Sap ano mae mo dwam gwenna,
dam-dam enkam de syal tan hap— sap
zi mo nwenak hen sap Alap mo

nwenak.²² Zi darena in hon ëe asa hen zini ahana ër soner. Ëe mesë zini insa hen dawemkam akasik gweblak, zebë tame la'an, “Zen hen Alap mo syal hap syal-syal tanganna.” Zëna man tangan sam gwesiki— desa de hen ang gwen hap dam tasinkimye. Sap zen man emsa taïblibirida'ara, “Korintusk de Kristen zini zen dawem-dawemna.”²³ Titus zen ano syal bose. Ëe apdekamë deban emsa syal eibirida'an. Aha zi darena in, zen awe de jemat-jemat mo dam sosun zi dare. Zëre nik mo ën nakon tingan mes tame nosok, “Zen dawemkam Kristus mo bose hap syal ë gwenda.”

²⁴ Zen in zep, amki hen zëbe nikip

kwasang-kwasangna oltrei gwizimk.
Dekam sa hen awe de jemat-jematna
zëbon nebon onakon anakan ësane
gwer, “Men kirekam Paulus tonbirida
gweka, Korintusk de Kristen zini, zen
eiwa dawem-dawem tanganna.”

1. * *8:15 Kel 16:18*

9 Mae hap de ol: Alap man isrip-sri naban de zëbe hap ba maesa gol gweblan zisi kwasang gwibirida gwenda. 9¹ Em orep mese ësyal-syal gwek— Yerusalemk de Kristen zisi de te-alakam mas gwibiridan hapye. Zep suratnak awe ëe ba hap de etan ebe mae hap ola blal gulzimdin hip? 2 Em dwan mes em-am ësyal-syal gwek. Zep ëe mesë eno mae mo bosena propinsi Makedoniak awe anakan mam gul gwizimk, “Propinsi Akayak de zini, ëna Korintusk, zen orep mes nonol tahunkam tahalha zisi de mas gwibiridan hap ëhohle gwek.” Em insa kirekam ësyal-syal gwek, aha jemat-jematna dekam zep hen

ödwan gwek— enlala syal-syalkam de
hen mas gwibiridan hapye. ³ Zen
zep asa nonol zi dan-aharena insa asa
de ebon mae osan ngeirblizan hap lup
gul soner— anakare enlala naban, “Ëe
mesë aha zisi anakan gubirida gwek,
‘Zen mes tangan ëhohle gwek.’
Hwëna ëe de deban mae golëyaing
gwe zankam, babë ëhohle gwen
srëmnak emsa hlauludazan.” ⁴ Sap
ëe de Makedonia kore zi niban ëhohle
gwen srëmnak emsa hlauluda
zankam, ki hwëna ëe sërkam asa
anakare hap saher gwer, “Ëe ba habë
waba hap kirekam boltere ta gwibik?”
Ena dekam hen esa ësa her gwer. ⁵
Zen in zebë enlala gwek— zi dan-

aharena in de asa ngeirbiridazan hapye, em dikim dawem enkam te-
alasa tagal ta gun hup, mensa ena
ëgu-guk gwekke. Sap ëe de hamal ta
gunnuk emsa hlauluda zankam airis
tangan. Dekam isrip-sri naban esa te-
ala yawala insa eirzim. Hwëna hamal
tan srëmnak de ëe yaing gwe zankam,
ki sa hwëna nwe-mase gwer, “Zen ein
tagam dazim'in.”⁶ Gulk sun de ol
blaoranna ansa bahem eititi
gwibin: “Betekkam de eiyas tanna,
dekam betekkam esa hen eini
tara. Beyakam de eiyas tanna, dekam
beyakam esa tara.”⁷ Zep dawemna,
diki ere mae mo enhonak em anakan
dam gulsuk gwen, “Ëe ki en asa

golzim.” Embwan gwibin niban bahem gol gwizimdin. Hen anakare enlala naban bahem, “Èe an einë golzim'in.” Diki isrip-sri naban emki gol gwizimdin. Sap Alap isrip-sri naban de gol gwizimdin zisi man kwasang gwibirida gwenda. ⁸ Sap Alap mo sosonna ki– dekam de etan ebe mae hap tingare hë'ho gwibin nika gol gwizimdin hip denaye. Zen dekam tangan esa enlala beya gwen srëmkam kae-kaena esek ulse gwer.

⁹ Sap Alap mo olak man lwak, “Alap tahalha zi hip totoresa gol gwizimnira hen kae gwe-gwibir-zimnira–men kirekam zini gandum danna men-san an-sankam hling disik

gwenanke. Alap mo syal dawemna in händep denaban sa lwa gwer.” - 10

Zep hen kirekam, kae-kae gwen hap de syala in, zen obwaga dansa de eiyas gin makan lwa'an. Alap men Zen desa de eiyas gin hip gol gwizimnira, händep tarankam tembanena hen sowe henkam gol gwizimnira, zep eiwa eno mae mo kae-kae gwen hap de syala insa dan nik de mamkam tən makan sa ep beya gul gwizimdi. ¹¹ Alap dekam sa ebe mae hap mamkam hē'ho gwibin nika gol gwizimdi, händep zep esa beyakam kae eibirida gwer. Hen desa de aha zi hlaunkum, dekam beya nik sa Alap hap dawemna nol gweblal.

12 Sap em insa Kristen bose uk mo tahalhana hla kulzim'in, hwëna dekam beya nik sa hen Alap hap dawemna nol gweblal. 13 Sap em kime mas eibirida'ak, dekam sa emsa anakan dam dasibir, “Eiwa, Korintusk de zini in zëno mae mo eini mes bil gwek.” Dekam Yerusalemk de wenya Alap mo bosena sa anakan teip nulsuk gweblal, “Hë'ho Bian, zini in ëk enkam hom Kristus hup de ol dawem san ang tak. Hwëna zen eiwa i-san i-san nei gwibirin, hëndep zep dawemkam ano mae mo tahalhana ap hla nulzimk— aha zisi men kirekam hen mas neibirida gwenanke.” 14 Zen dekam sa hen Alapsa kwasang

naban ebe mae hap anakan abe da gwer, “Eiwa, Alap, Em ema tangan ere mo kwasang-kwasangna zëbe mae hap mam gulzimki. Zep Emki hë'ho gwibin nika zëbe mae hap etan gol gwizimdin.”¹⁵ Hen dikire tingan Alap mo bosena teip nulsuk gweblak, sap Zen mes hëndep de ëngaya gwen hap dena nëbe mae hap totoresa golzimki. Zep eiwa wehasa hom—Zëbon onakore hë'ho gwibin niye!

1. * **9:6** *Ams 11:24*

2. + *Paulus Mzm 112:9 nakore naka awe ale gulku. Paulus mo enlalana ayatnak awe, san ha Alap de kirekam mas gwibiridan hap dena?*

San ha zi bose zik de mas gwibiridan hap dena? Zep Paulus mo enlalana ayatnak awe anakan hen maka li nul sonek, “Kae-kae zini zen tahalha zi hip totoresa nol gwizimnin hen kae neibirida gwenan—men kirekam zini gandum danna men-san an-sankam hling disik gwenanke. Hwëna Alap sa zëno mae mo syal dawemna insa hëndep denaban enlala gwe-gwibiri.”

10 Paulus kim zëre mo syala Korintusk de zi mo nwenak eiwa gulkuke:**10**¹ Ëe, Paulus, ama emsa titi tabi'in: Asa de husus gweblan zi sin bahem ang ta gwen. Ëe ama sak: Ebon mae onakon ahakon man asa nenblak, “Paulus in Korintusk awe de gwënkam, zen ol drak-drakkam hom nësa tonbirida gweka. Hwëna langa nakon de suratkam nësa tawa tabinkim, dekam en ol drak-drakkam nësa gu sonebirida gwenda.” Zen in zebë angkam Kristus onakore enlala sae-saekam hen kwasang-kwasangkam² emsa gu sonebirida'an: Men zen kirekam asa nenblak, bahem desa salbirida gwen.

Ki eiwa asa ol drak-drakkam emsa tonbiridazal— men kirekamë suratnak ale gul gwenanke. Hen zen dekam esa asa tame lal, “Paulus, hare eiwa, jal-jala kake.” Zen man hen asa nenblak, “Paulus auhu-kama enlala naban syal gwe-gwenda.” ³ Sap eiwa, nen auhu-kamanake lowehe gwenan. Nen zebe dowal mo kigi naban ereija gwe'an. Hwëna ëe auhu-kama zi mo enlala blalkam homë zereija'an. ⁴ Sap nen okamanak awe Kristus mo jana nabare zi mo kime lowehe gwenan. Hen nëno mae mo janana, auhu-kamanak de janasa hom. Nëno mae mo janana, zen ngatan zi mo lang nakorena. Nen dekame dowal

mo kigi mo iti ena timbwas lablanda gwenan, hen yasik tabin hip de zi mo tawa tabinsi dekame timbwas ul gwenan. ⁵ Sap yasik tabin zini in bolte-boltekam anakare olkam aha zisi tru-tru nulbirida gwenan, “Kristen zini in hon bahem ang ta gwen. Ki em molye Alapsa tame lak.” Hwena zeno mae mo tawa tabinsi nen ema timbwas ul gwizimnin— ngatan zi mo lang nakore janana inkam. Hen zini men zen botonkam de tawa tabin sin ang ta gwe'an, nen ema etan desa Kristus osan dep lahyohal gwe'an. ⁶ Hen em kime Kristus onak dawemkam etal gwesi'ik, hwena dekon men zen etan aha ora san ang

ta'ak, ëe asa desa Alap mo Enho nakore sasonkam karek tabirzir.⁷ Zi de ebon mae onak zënaka anakan kira tanna, “Ëe an hen Paulus makarena—Kristus mo zer sonenna, emsa de hen tawa ta gwibin hip,” zep zen dwan hen maka zëre mo kirekam de gun nukon anakan dam gulsuku, “Paulus hen Kristus mo zer sonen nakake, zep ëe babë husus gweblan olsa gubiridan.”⁸ Ëe eiwa ama sap etan-etankam ënaka gu gwebla'an, “Bian mes asa zëre mo nganak de syal gwegwen hap zer soneka,” hwëna ëe molyë ëre mo kirekam de ola insa saher gwibik. Sap asa Bian eno mae mo ei nika de timbwas gulzimdin hip

hom zer soneka. Hwëna eno mae mo eisi dikim mam gulzimdin hip zer soneka.⁹ Hwëna asa anakan bahem enlala gwe-gweblan, “Paulus zëre mo surat-suratkam asa äirîn-äirîn ta gwibi'ira.”¹⁰ Sap ahakon man asa nen gweblanan, “Paulus mo surat-suratna sosonna hen ol drak-drakkam dena. Hwëna zën de hatankam zëno ola soson naka hom. Dekam hom mae ol drak-drakkam nësa tonbirida gwenda.”¹¹ Men zen kirekam asa enlala në gwebla'an, ëe angkam bira! Zen aen de hata zankam sa asa tame dal, “Hare eiwa, Paulus ol drak-drakkam de jalse gwibiridanna hen tawa nakake— suratnak men kirekam

hen ale gul gwendaye.”¹² Eiwa, men zen anakan zënaka boltere da gwibirin, “Ëe hen Paulus kiye,” hwëna ëe homë ki dwam gwe'an— zëno mae mo kim de anakan ënaka boltere tan hap, “Ëe an hen deban mae apdenak.” Zen man tim nul gwe'an, “Sërkam de zënaka boltere tan zini, zen eiwa mamna.” Zen zep zëre mae mo hliknak de bitï gwen en wenyaka anakan boltere da gwibi'in, “Em an ëre makarena.” Hwëna kirekam de ëgwë gwen zini, zen enlala joblo-topna.¹³ Hwëna men zen abe hap dakastilbli'an— desa de boltere gul gwen hap, ëe desa en asa boltere gul gwer: Ngana men desa

Alap Zëna abe hap zerblaka, desa en asa boltere ta gwer. Hen desa kimë syal gweblak, ëe dekam zebë ebon mae onak ol dawemna golhatak. Hwëna aha mo ngana bëjënë bola-bolakam anakan gublun, “Zen ano nga.”¹⁴ Ëe de nonol ebon mae onak ol dawemna insa golhatazan srëmkam, ki eiwa ëe botonkam amaka ënaka boltere ta'an. Hwëna ëe mesë nonol golhatazak.¹⁵ Zep ëe amaka ëre mo syal gweblan nganak denaka boltere tabi'in. Hwëna aha zi mo nganak de wenya molyë. Hen ëe ama emsa dwam gwibirida'an: Eno mae mo ei nik de mam gwe'ak, zen dekam sa aha zi emsa de kirekam

hlauluda gwenkam beyakam ëKristen
gwe song gwer. ¹⁶ Kirekam de
lwankam ëe amaka aha lang san dep
etan ayang gu'un— desan de etan ol
dawemna insa eiyas gïl song gwen
hap. Dekam aha zi bëjen bola-
bolakam asa anakan gublun, “Zen
ano syal gweblan ngasa al ta'ara.” ¹⁷

Sap nëre mae mo syalsa de enlala
gwibinni, zen diki men kirekam Alap
mo olak lwak, kirekam de enlala
gwibin. Sap zëwe a kirekam mo
lwakye, “Zini diki Bian ensa zen
boltere ta gwen. Zënaka bap zen.”

- ¹⁸ Zep zi de zënaka boltere tanna,
kirekam hom dakasti'in. Diki Bian
Zen gublun, “Em dawemkame ëre mo

nganak syal gweka,” zen ki mes eiwa
sam gwesili.

1. * *10:17 Yer 9:24*

11 Paulus kim enlala joblo-top zi mo kim botonkam zënaka boltere takake:**11** ¹ Bahem asa jal gweblan, sap ëe angkam enlala joblo-top makanë bolte-bolte zi mo kim ale gulzim'in— men kirekam emsa de yasik tabin hip de zini zënaka boltere da gwibirinke. ² Sap men kirekam Alap jematna emsa zëre en hap inik gwibi'ira, ëe hen kirekamë emsa anakan dwam gwibirida'an, “Zen dikire Bian en hon lowehe gwek.” Zep ëe an men kiye— wenam tol mo bianna, zen de wenam tola insa dawem tangankam anakan kara gul gwenna, “Bap zen aha zisi ang gweblan— zi hip de gon srëmnakye.”

Ëe hen kirekamë emsa kara ta gwibi'in, sap ëe mesë Kristussu anakan gu-gubluk, “Jematna an Ere en hap dena.”³ Hwëna ëe ama emsa anakan ngalap gwibirida'an, “Kristus onak de ëtal gwesin nikon etan bap zen sap de ora san ëgwahan— men kirekam Hawa wanyana in mo ol dërek san ang gwekye.”⁴ Sap yasik tabin hip de zi de ebon mae onak yaing gwenkam, em bëjen em desa jalse gwibiridan. Zen sap maka emsa anakan tawa dabi'in, “Yesus osan dep dena emki srën ang tan. Hen Alap mo Enho hap dena emki hen srën ang tan. Aha ol dawem san emki ang tan.” Kirekam de yasik ta gwibin zisi, em

hwëna aha-ere enlalakame dokwak la gwibirin. Zep sap esa ano wehakam de ënaka boltere tan ola ansa hen ësane gwer. ⁵ Yasik tabin hip de zini in man zënaka tim di gwibirin, “Ëe an teipsin-teipsin tanganna— Paulus onakonye.” Hwëna kirekam hom. ⁶ Eiwa, ëe homë tewesik— dawemkam de zi tranak tonbiridan hap denaye. Hwëna men kirekamë Timotius hun oltreizim tine gwëk, Alapsa de tame tan hap dena, ëe mesë te keisik. ⁷ Ëe kimë Alap onakore ol dawemkam emsa tawa ta gwibik, ëe homë mae emsa gubirida gwëk, “Ap te-alana ol gweblak, sap ëe ama emsa tawa ta gwibi'in.” Ëe hwëna dekam ama gwë

gwek— san de ebon mae de babu gwen zi, anakare enlala naban, “Ëe sap asa zëno mae mo nwenak otdenak gwër. Zen sap sa ëteipsil.” Hwëna ëe insa kirekam gwëk, san ha dekam eno mae mo nwenak ama karek gwek? San ha homë? ⁸ Ano tahalhana dekam aha lang nakore jemat-jemat ap hla nul gweblak— te-alasa de golblankamye. San ha esa asa enblal?— “Em ema karek gweka— asa de totoresa tawa ta gwibinkimye, aha lang nakore jemat-jemat mo te-alakamye.” ⁹ Ëe kimë ebon mae de gwënnak tahalha gwek, ëe homë emsa dohon-hon ta gwibik— te-ala hap de emsa abe tabinkimye. Hwëna

Makedonia kore aya-wal oso-walya kim zë yaing gwe-gwezak, zen zep ano tahalhana ap hla nul gweblak. Hen angkam mae ëe molyë wet gwesik. Men kirekamë emsa abe tabir srëm gwek, zen kire enkam asa ebon mae syal gwe-gwer. ¹⁰ Eiwa de Zini Kristus mo nwenakë emsa gubirida'an: Ëe kire enkam asa emsa gweibirida gwer, hëndep Akayak de zini em lamkam mae asa molye anakan en gweblak, “Paulus hup ëe kië te-alana olblak.” ¹¹ Ëe kimë emsa kirekam gweibirida gwenan, san ha dekam homë emsa kwasang gwibirida gwenan? Kirekam bëjen. Alap Zëna tawana: Ëe kirekam ebe

mae hap de kwasang habë ki gwë
gwenan! ¹² Zep ëe kire enkam asa
emsa gweibirida gwer— mae hap: Zini
men zen zënaka anakan bolte-bolte da
gwibirin, “Ëe an hen Paulus mo kimë
hatazak— emsa de syal gwibin hip,”
zëno mae mo ëksa dikim kyang
tasibir-zimdin hip. Sap zen te-ala en
hap syal ta gwenan. ¹³ Sap kirekam
de zini, zen Kristus mo dam tasibin
zisi hom. Zen yasik tabin hip de zi.
Zen zep bolte-boltekam ëboton gwe-
gwenan, “Ëe an Kristus mo zer sonen
zi.” ¹⁴ Zen mae hap kirekam ëgwë
gwenan: Sap zëno mae mo teipsinnï,
dowal mo kïgi, zen hen kirekam
bolte-bolte gwe-gwenda, “Ëe an hen

Alap mo dam taha nakore zi— Alap onakore ngatan naban.” Zep hen kirekam— dowal mo kigi mo zer sonen zi niye. Nen ba hap de desa tenggwanbirida gwen hap?— zen insa anakan zënaka boltere da gwibirinye, “Èe an Kristus mo zer sonenna.” Hwëna aumwa hap denak Alap sa zëbe mae hap zëre mae mo syal eini golzimdi.¹⁶ In zebë etan emsa gubirida'an: Bahem asa anakan enlala gweblan, “Paulus zen suratkam zënaka boltere taka. Zëna hen enlala joblo-topna.” Hwëna em de eiwa kirekam asa enlala gweblankam, ki emki dawemkam asa zer irin. Sap enlala joblo-top zini, em ema

dawemkam lup ulin gwenan. Zep asa
hen kirekam. Sap ëe angkam ëre mo
gwënsaë boltere gu'un. ¹⁷ Zep
angkam ëe enlala joblo-top zi mo
kimë ep ale gulzim'in. Sap diki
Kristus mo dam tasin zini bëjen
kirekam zënaka boltere tan. ¹⁸ Ebon
mae onak, zini beyana auhu-kama zi
mo kim de zënaka boltere ta
gwibinni. Zep ëe anik hen zëno mae
mo kim ënaka boltere tak. ¹⁹ Em ëe
makare enlala joblo-top zisi
dawemkame lup ulin gwenan, sap ena
enlala blala! ²⁰ Em zebe anakare
zisi lup ulin gwenan:Men zen emsa
jap nul sonen da gwenan.Hen men
zen eno mae mo kire-kirena alal

danda gwenan. Hen totoresä de syal
tan hap men zen emsä nenbirida
gwenan. Hen men zen anakan emsä
nenbirida gwenan, “Ëe an mamna.
Em bete-tekna.” Hen men zen emsä
mipna lwa da gwibir-zimnin. Em
hwëna kire zisi dawemkame lup ulin
gwenan. ²¹ Angkam ëe zebë saher
gwe'an: Ëe Timotius hun ama eiwa
sin-sin ëk, zebë emsä kirekam
eibirida srëm gwe-gwek! Zep angkam
ëe sap asa ënaka boltere tal– enlala
joblo-top zini in mo kimye. ²² San
ha zen anakan zënaka boltere da
gwibirin?– “Ëe an Ibrani wal.”
Hwëna ëe an sap hen Ibrani wal. San
ha zen hen anakan zënaka boltere da

gwibirin?— “Ëe an Israel Bak mo ausu nakore zi.” Hwëna ëe hen dekorena. San zen Abraham mo auyan-tane wal? Ëe an hen zëno auyan-tane. Zep ëe an hen Yahudi wal tangan.²³ San zen man zënaka nenbirida gwenan?— “Ëe an Kristus mo nganak de syal ta gwen zi.” Ëe an hen zëno nganak de syal gwe-gwen zi— desa de kwei-kwik gunnu. Kirekam insa ale gulun, zen enlala joblo-topkamë mas gul! Sërkam de syal gwe-gwenkam ëe mesë desa kwei yuludak. Bwinak de gwënkam hen mesë desa kwei yuludak. Kristus mo bose hap de asa tangolenkam hen mesë sërkam kwei yuludak. Ëe mesë

tin hip de alp gwesinni beya guk. Zen
hom.²⁴ Yahudi mo but srëm gol-
golak de mam-mamna mes asa aha-
ere taha-tap nosoblak— Kristus hup de
jal hap de dokot tekkam tangolen
naye, men kirekam 39 enkam de lek
tyankam naït gwibirinye. -²⁵ Roma
mo irik ginnik de mam-mam wenya
hen mes asa dan-ahan nosoblak— dop
tekkam de tangolen naye. Asa mes
kasokam aha-rok'nen nirïblak. Hen
bul yalak de ang gwe-gwenkam,
hinak de keing gwen hap de alp
gwesinni mesë dan-ahan sok. Hwëna
dan-ahanna in kon, ahana zen dekam
tanganë hi ngirinnik de gwëna holo
gwek— kam denaban yaklam

denaban.²⁶ Ëe tìn hip de alp gwesik gwenna mesë tangan beya gwek, sap ëe ama aha lang san song gwe-gwek:Ho namwana man asa karek ta gwek.Asaskam de te-ala alal tanda gwen zini hen man tan hap asa alp dasik gwek.Yahudi zini tan hap asa kalang në gweblak–hen sap Yahudi srëm zi niye.Totore zi jal-jala hen tan hap asa alp dasik gwek– sap ë yawal-yawalak, sap eiknik, sap hinak.Ahakore zi jal-jala hen man asa boton da gwek, “Ëe an eno Kristen bose wal.” Zen hwëna asa dikim zë aningkim karek tan hap ki ahap da gwek.²⁷ Tahalha tangankam de gwënnak, ëe dekamësërkam tangan

syal gwe-gwek. Hen kam nini homë ta gwek. Usak hap ama tangan sabak gwe-gwek, hen ho-holena. Tembane srëmkam hen holokamë gwë gwek. Hen bot-bot langnak pakean sowehen srëmkamë gwë gwek. Ëe karekna desa mesë kitak mamkam eisbik. ²⁸

Ahakore tahalhana ano aïtbin srëmna hen ki. Hwëna deban ëe ama mwin-mwankam ëre mo nga syal gweblannak de jemat-jemat hap dohon-hon naka eis gwibirin. ²⁹

Kristussu de taïblïblan nik de etan hli tan hap ëalp gwesinni, ëe dekam anakanë eis gwibirin, “Zen bap zen tangan etan hli tan.” Zi de karek san dep Kristen zisi zertoranna, dekam

hen ama tangan enho nakon anakan ngalap gwesibirida gwenan, “Zen bap zen tangan zëno ol san ang gwen.”³⁰ Hwëna yasik tabin hip de zini ki sap ebon mae onak anakan zënaka boltere da gwibirin, “Ëe an sosonna,” zep ëe hwëna a kirekam asa ënaka boltere tal, “Ëe an sin-sin tanganna.”³¹ Bian Yesus mo Bian Alap, zini men zëno bosesa hëndep denaban boltere nul gwenan, zëno nwenakë emsa gu sonebirida'an. Ëe homë emsa boton tabi'in:³² Ëe kimë ëna Damsik kon heya gwëk, dekam teipsin zini Aretas langna iwe irik gi'inka. Hen ëna iwe de mamna mes jana zi zemka gubiridaka— ëna in

mo wasnge te so gwe-gwen lilikin nikon de asa til gik gweblan hapye.

33 Hwëna zëwe de ano Kristen bose walya dekam zep ëna in mo kol son jendela nakon yu yala ban dokotkam asa ë san dep srïng di sonehak. Ëe dekam zebë zi jal-jala in kon heya gwek. Zep ëe an eiwa sin-sinni.

1. + *Yahudi zini Alap mo ëpba ol san anakarekam ang ta gwek: Karek gwen zisi de karek tanna, Alap mo olak man lwak (Ul 25:1-3): “40kam de lek tyanna bahem gulmurun.” Desa de gulmurun srëm hap, zep 39 enkam lek dya gwek— zi de zëno mae mo nwenak*

*karek gwenkamye. Paulussu kim
Yahudi Kristus hup de jal hap lek-
lek da gwek, zen zep 39 enkam lek
dya gwek.*

12 Paulus kim zëre mo nwe lirisin në gweblanna aïsïl gwibiridakake:**12**¹
Ënaka de boltere tanna, zen eiwa waba hap, hwëna ëe asa etan ebe mae hap ayang gulzim, sap ebon mae onak zini kirekam zënaka boltere da gwibirin. Zep angkam ëe ama emsa aïsïl gwibirida'an— men kirekam Bian ano nwena ap lirisin so gweblakake, zëre mo enlala aning tansa dikim abe hap zertrë gweblan hap.² Angkam tahunna mes empat-blaskam tamunk, asa dekam ngatan zi mo lang mo gulk'nen tangan san dep neir inehak. Aena angkam homë tame gu'un: San ha tim niban asa neir inehak? San ha enho en naka? Tawana aha-en Alap

zë-en. ³ Alap zëre mo golek denak kim asa nërhatatak, dekam zep Alap zëre mo enlala aning tanna ap zerträblaka. Desa man asa jalse gweblaka— okamanak awe de toran hapye. San ha timni an hanë zë sane gwe'ak? San ha enho en nikë sane gwe'ak? Tawana aha-en Alap. ⁵ Sap abe hap mes kirekam de owasna lwablak, zep amaka ënaka boltere ta gwe'an. Hwëna ëe bëjënë ënaka kire hap boltere tan. Diki anakare enkamë ënaka boltere ta gwe'an, “Ëe an sin-sinni.” ⁶ Hen ëe sap amaka mam blalkam ënaka de boltere tanna etan ayang gu'un. Dekam molye asa anakan enbla'anam, “Paulus in enlala

joblo-topna,” sap ano ola botonna hom. Hwëna ëe molyë etan kirekam ayang guk, sap dekam emaka asa enbla'an, “Paulus mo nwe lirisin nëblanna man beya gwëk, zep zen eiwa mamna.” Diki ëe ama dwam gwe'an, men kire enkam ena ano syala nwekam hla kul gwenan, hen men kire enkame ano tawa tabinni ësane gwe-gwenan, kire en nakon emki anakan asa enlala gwe-gweblan, “Paulus zen kirena.”⁷ Ëe dikim sërkam de nwe lirisin në gweblanna in hap ënaka boltere tan srëm hap, zen zep Alap sang-sang karekna abe hap golblaka. Zep ano timnik sang-sangna in ngi yawal mo kim kang

ti'in. Zen dekam dowal mo kigina hen
asa karek ta gwenda. ⁸ Ëe mesë dan-
ahan sonkam Bian Yesussu abe ta
gwek, “Bian, ngi ben-ben makarena
ansa ap mulsublu.” ⁹ Hwëna man ap
ding gulbluka, “Molyë ep mulsubluk.
Em sap esa ano kwasang-kwasang
ensa de blol gwibin enkam gwë
gwera— dawem gwen srëm maenakye.
Sap zini men zen sin-sin gwen nakon
Asa en blol në gweblanan, zen diki
kire zi hibë sosonna mam gul
gwizimnin.” Zen in zebë ënaka
anakare enkam boltere ta gwenan,
“Ëe sin-sinni,” sap dekam Kristus
onakore sosonna abon onak man
mam gwe-gwenan. ¹⁰ Zep ëe

Kristus mo bose hap de banakare maesa gohtowenkam, ëe ama sam gwesik gwenan.Ëe sap asa sin-sin gwer.Asa sap sa lamang da gwer.Karekna hen sap asa gohtowe gwer.Hen boton ol blo-blona sap sa ap mam nul gweblal.Hen jalom ëk tihinak sap asa gwë gwer.Sap kimë tangan sërkam sin-sin gwe-gwenan, ëe dekamë Kristus onakore sosonna eis gwibirin.¹¹ Ëe mesë enlala joblo-top zi mo kim ënaka boltere tak, hwëna zen eno mae mo asa de zerzaun srëm nakon ëe ki ënaka gwëblak. Diki em emaka asa ërzauk gwek— in kim yasik tabin hip de zini eno mae mo nwenak asa lamang da

gwekye. Zen man asa anakan nen gweblanan, “Paulus in betekna.” Zen eiwa. Hwëna “mam-mam wenya” in hom asa kwë da'an! ¹² Ëë kimë enlala tatetekam emsa holokam golëlowehe gwek, Alap dekam zep zëre mo sosonna abe hap gol gweblaka— desa de ebe mae hap goltrei gwizimdin hip, hen owasowassa dikim ebe mae hap syal gwegwibir-zimdin hip denaye. Zen dekon zep dam gwesinän, “Asa eiwa Alap dam tasiki.” ¹³ Zep men kirekamë aha jemat naban golëlowehe gwek, ëë kire enkamë emsa hen golëlowehe gwek, hwëna diki aha-en: Ëë homë emsa asa de te-alakam mas gweblan

hap gubiridak— in kirekam ahakore
zini angkam emsa nenbirida
gwe'anye. Kwasang tol! Diki ëe
amaka hen kirekam emsa gweibirida
gwek! Ki emaka asa sam
eisibli'an!¹⁴ Ëe angkam bira!
Nabakam asa dan-ahanna emsa
amjanbirzir. Hwëna ëe molyë emsa
te-alakam de asa mas gweblan hap
gubiridak. Ëe homë eno mae mo te-
alasa dwam gwibi'in. Diki ëe ama
dwam gwe'an— em de tïngare enho
naban asa ang gwe-gweblan hap. Ëe
homë emsa te-ala hap gubirida'an, sap
ëe an eno mae mo biankam de
gublunna. Sap walasna bi zik mo
tahalhasa hom hla nul gwizimnin.

Zen diki bi zik walas zik mo
tahalhana hla nul gwizimnin. ¹⁵ Zep
ëe ama sam gwesik gwenan– tingare
ëre mo sosen naban te-ala naban de
emsa mas gwibirida gwenkamyë, em
dikim ëngaya gwen hap de ora san
dawemkam ang tan hap. Ëe insa
kirekam emsa kwasang gwibirida
gwenan, em hwëna ba habe asa
kwasang ëbla srëm gwe-gwenan? ¹⁶

Hwëna ebon mae onakon mes yap
ahakon anakan asa nen gweblanan,
“Eiwa, Paulus damkam hom te-ala
hap nësa aberbe tabirki, hwëna zen
aningkim ki nëno mae mo te-alana
zerka. ¹⁷ Zen zisi lup gul sone
zaka– tahalha zi hip de tagal tazimdin

botonkam, hwëna Paulus zën twenblaka.” Hwëna ena tawana: Kirekam de ola zen boton tangan. ¹⁸ Ëe sap eiwa Titussuë titi tak— emsa de amjanbin hip. Hen ëe nëre mae mo osona mensa dekam ama hen gubluk— zen de ang gweblan hap. - Hwëna dekam Titus zëre hap hen hom ba mae hap emsa abe tabirki. Sap ëe debanë aha-ere enho naban syal ë gwenan. Srën-srënkam hom. ¹⁹ Aya-wal oso-wal, em san ha ano suratna ansa ema enlala eibi'in?— “Paulus zëre mo bose dikim karek gwen srëm hap ki ap ale gulzimki.” Ki hom! Ëe hwëna Alap mo nwe kara gwennakë Kristus mo nganak de syal ta gwen zi

mo kim ale gulzimk— em dikim
Kristussu de taïblïblan ennak ëtatete
gwen hap. Sap ano syala tïngan, zen
kire en hap dena. ²⁰ Sap ëe ama
aïri'an, san ha anakan asa emsa
hlauludazal?— “Zen hom ano ol san
ang ta gwe'an.” Ahaksa san ha enlala
nik esa anakare hap asa topse ëblal,
“Zen ba hap kirekam asa jal
gwibirida tine gwenda?” Zen in zebë
aïri'an: Bap zen nama ol keisa-keisa
naban lowehe gwen. Bap zen zënaka
husus gwibirida gwen. Bap zen
zënaka jal gwibirida gwen. Bap zen
ëhliwe gwen. Bap zen zënaka lamang
ta gwibin. Bap zen boton ola gol
halasen gwen. Bap zen bolte-boltekam

lowehe gwen. Hen bap zen men-
mankam lowehe gwen.²¹ Ëe mae
habë aïri'an: Nama de karekkam lowe
hennakë emsa hlauluda'anzak, ki ëe
asa sërkam tangan Alap mo nwenak
saher gwer. Anakan de emsa hlauluda
zankam, “Men zen nonol karekna nol
gwek, zen nama kire enkam lowehe
gwenan,” dekam ëe asa tangan nwe
go-ho naban enlalana dowe hanal.
Karekkam asa emsa golëtower— em
de kahalo nakon ëhalen srëmkam,
wesya de lirak oson nakon de ëhalen
srëmkam, hen totore swi nakon de
ëhalen srëmkamye.

1. + *Yunani olkam Paulus anakan ale gulku, “Ano Kristen bosena ki, orep ngatan zi mo lang san dep neir inehak.” Zen kirekam zëre mo bosesa golzabeka– dekam de sërkam bolte-boltekam nwe-mase gwen srëm hap. Hwëna ayat tuju nakon mes dam gwesinin, Paulus zënaka kirekam aïsïl gweblaka.*
2. + *Kim anakan ale gulku, “nëre mae mo osona mensa,” zëno enlalana, Korintusk de zi mo tame tan Kristen bose wal. Zen san ha zi darena in mo ahana?– men zen Titussu ang ëblaka. Ahana 2Kor 8:18-19nak ang gweblaka, hen ahana 2Kor 8:22nak.*

13 Aumwa hap de ol zim-zim: **13**¹
Aya-wal oso-wal, ëe nabakam asa
dan-ahanna emsa amjanbirzir. Ëe
dekam zi beyanak de sane gwen
nakon asa emsa klis gulzul— men
kirekam Alap mo olak lwakke, “Zini
dan-dan, ahaksa dan-ahan maekam de
gun srëmkam, ‘Eiwa, ëe ama ëre mae
mo nwekam karek gwennak hla lak,’
dekam bëjen zisi karek tan.”⁻² Ëe
kimë dan sonna emsa amjanbik, ëe
dekamë anakare ol tan-tanna ansa ebe
mae hap golzimk, “Etanë nama karek
gol gwennak emsa hlauluda'anzak, ki
asa emsa karek tabirzir.” Angkam
langa nakonë ol jalse gwenna inkam
etan tïngan emsa enlala sobirida'an—

sap orep men zen karekna nol gwek, hen nër hom de karek gol gwen wanya. ³ Dekam esa asa tame lal, “O hare eiwa, Kristus ki am zëre mo ola Paulus hup ing gul sone gweblanda— zen dikim jala ban tonbirida gwen hap denaye.” Zep jala ban de tonbiridan nakon esa anakan dam ulsul, “Hare eiwa, Kristus sinkim hom am nëbon mae syal gwegwenda.” ⁴ Eiwa, Kristus kim telidak sonnäk tilki, dekam Zen hen man nwe-mase gweka— san de sinsinni. Hwëna Alap mo sosonna Zëbon lwa gwenan, zep angkam ngayana gwë'ara. Ëe Kristus mo nganak de syal gwe-gwen zini hen kirekam: Ëe

an hen zëno kim nwe-masena sin-
sinni. Hwëna ebon mae osan de
lwahal zankam, dekam sa sosonna
Alap ne Kristus nebon onakon abon
onak hatal— dekam de emsa oto
tasibin hip denaye.⁵ Emki ere mae
mo enhosa anakan tame ta gwibin,
“Ëe san ha eiwa ama Kristussu
täibli'bla'an? San ha homë?” Em de
eiwa täibliblankam, ki esa enaka
anakan tame la gwibir, “Bian Yesus ki
eiwa ano enhonak gwë gwenda.”⁶
Dekam esa hen asa anakan tame lal,
“Paulussu eiwa Bian abon mae osan
dep zer soneka.”⁷ Zep ëe ama
Alapsa abe ta gwenan— em dikim
nabakam ano ol san ang tan hap. Sap

ëe homë anakarekam emsa dwam gwibirida'an, “Dikire ënol drak-drak gwek, ki asa Kristus onakore sosenkam karek tabir.” Diki ano dwam gwibinni, “Dikire nabakam Kristus onak ëtal gwesik.” Ki hwëna ëe de hata zankam, sap sa asa etan enlala nëblal, “Paulus mo ola sin-sin enna. Zen bëjen damnak jala ban nësa tonbiridan.”⁸ Sap em de eiwakam Kristus onak ëtal gwesinkim, ki ëe molyë emsa karek tabirzik. Sap ëe desan en debë emsa titi ta gwibirin.

⁹ Zebë anakan enlala gwe-gwenan, “Ëe sap asa zi mo nwenak sin-sin gwer. Diki Korintusk de ëKristen gwen wenya zen zen tangan ëtatete

gwen.” Zen in zebë Alapsa anakan
abe ta gwenan, “Zen dikire Kristus en
onak ëtal gwesik.”¹⁰ In zebë
suratna ansa nonol aen de hata zan
srëmnak ebe mae hap ale gul
sonezimk— anakare enlala naban, “Ëe
de desa hlauludankam, ëe homë ki
dwam gwe'an— Bian onakore
sosonkam de jala ban karek tabin
hipye. Biansa de taïbliëlan nakon
mana hwëna enlala dowe hanan hap
lwanda halank.” Sap Bian Yesus
mensa sosonna abe hap gol
gweblanda, zen eno mae mo ei nika
dikim timbwas gun hup hom. Zen
hwëna dekam de tatete gulzimdin
hip.¹¹ Dawem, aya-wal oso-wal.

Zao en zausunun. Em ëisrip-sri gwe-
gwen. Kristus en onak ëtal
gwesik. Hen ano ol san ang ta
gwek. Alap mo taha terenak aha-ere
enlalakam lowehe gwek. Alap men
Zen tahana nëbe mae hap deisu
guzim'ira, Zen sa kwasang-kwasang
naban emsa golëlowehe gwera.¹²

Men kirekam Kristen zini ëtagal
gwennak ëgwë gwenan, ansa de baca
gulsun hyanak emki kwasang naban
enaka tahasa golëtowaran. Tïngare
awe de aya-wal oso-walya zen
dawem ensa ebe mae hap nol
sonezimk.¹³ Dikire Bian Alap ne
Bian Kristus Yesus nebon onakore
kwasang-kwasangna eno mae mo

enhonak lwa gwek. Hen dikire Alap
mo Enhona emsa kitak golëlowehe
gwek— aha-ere enlalakam ekakim
lowehe

gwek. Galatia Galatia Galatia Gal Paulus
mo surat propinsi Galatiak de Kristen
zi hip

1. * *13:1 Ul 19:15*

Galatia

1 2 3 4 5 6

1 1¹ Propinsi Galatiak de Kristen zi hip, Yesus mo dam tasin zini Paulus onakon, hen tingare aya-wal oso-walya men zen angkam apdenak aban mae lowe he'anke, zëbon mae onakon:Dawem. Aya-wal oso-wal, ëe ama dwam gwe'an em dikim anakan asa tawa gweblan hap: Asa zi hom dam dasik. Hwëna Bian Alap, men Zen Tane zem Bian Yesussu tin nikon ngaya taka, Zen Deban asa dam lasiki.³ Nëre mae mo Bian Alap ne Bian Kristus Yesus ne sa kwasang-kwasang zemka mamkam ebe mae hap ol gwizimdi. Hen nen zëre nik mo taha terenak esa lowehe gwer.⁴ Nëre mae mo Bian Alap mo dwam

gwibin sin de syal gwibin hip, in zep
Kristus nēno mae mo karek-kareksa
dikim wei yun hup Zēnaka zerguku-
dekam de Zen nēsa auhu-kama
karekna an kon hēndep de lang san
dep golēsek gwen hap. ⁵ Dikire
Alap mo bosesa hēndep denaban teip
nulsuk gweblak. In eiwa. Mae hap de
ol: Alap onakore ol dawemna zen
aha-en tangan. ⁶ Ëe ama emsa
tenggwanbirida'an, sap em nabakam
tangane Alapsa hli la'an— men Zen
sap Kristus mo kwasang-kwasang
nakon emsa kwang guludakaye! Ëe
kimē Alap onakore ëngaya gwen hap
de ol dawemna ebon mae osan gol
halada gwek, em sap dekam desane

ang tak. Hwëna angkam zi mo “ol dawem” yang gulsun ëse sane ang ta gwe'an. ⁷ Hwëna aha “ol dawem”na sap hom! Zen aha-en tangan— eiwa denaye. Hwëna zini man emsa men-man da gwibirin— Kristus hup de ol dawemna insa de li yul sone naserankam. ⁸ Hwëna zi de emsa zëre mae mo ol yang gulsunkum tawa tabinkim, ano mae mo ol dawem naban de apde nën srëmna kim, dikire Alap desa kareknak kang gul gwek. Aen mae de hen aha ol dawemkam emsa tawa tabinkim, hen sap Alap mo dam taha nakore zi mae, dikire Alap kitak asa hëndep denaban karek tabik. ⁹ In

kirekamë ale gulzumnin, etan desaë
ale gulzim'in: Zi de zëre mae mo ol
yang gulsunkum emsa tawa tabinni,
nonol ol dawem naban de apde nën
srëmna kim, dikire Alap desa
kareknak hëndep denaban kang gul
gwek.¹⁰ Kirekam de ale
gulzimdinkim, dekam man dam
gwesinin: Ëe zi de asa sam gwesiblin
hap homë syal gwe'an. Ëe hwëna
Alap zë-en de asa sam gwesiblin habë
syal gwe'an. Zep bëjen asa anakan
enlala gweblan, “Zen man zëre mo
tawa tabinsi wet gulsuk gwenda—
dekam de zi sam gwesiblin hapye.”
Ëe de kirekam gwënkam, ki ëe homë
dawemkam Kristus mo nganak syal

gwe-gwe'an. Mae hap de ol: Men kirekam Kristus Paulussu dam tasikike. ¹¹ Aya-wal oso-wal, ëe ama emsa gubirida'an: Ol dawemna men desaë emsa tonbirida gwek, zen zi hom yang nulsuk. ¹² Ëe zi nikon homë sak, hen zi hom asa tawa dak. Hwëna Bian Yesus Zën asa owas hap hleng sosubluka. ¹³ Em dwan mes-eme ano orep de gwënna ësak— men kimë Yahudi mo tawa tabin sin sërkam ang gwe-gwekye. Ëe dekam Kristen zini sërkamë karek ta gwibik, hen dawemkamë alp gwibirida gwe'ak— dekam de kitak Alap mo hlil irin zini insa timbwas gun hup. ¹⁴ Ëe ama beyakam kwei-kwik

guludak— ëre han de luk tan bosyan naye, dawemkam de Yahudi mo tawa tabin sin ang gwe-gwenkam. Ëre mae mo auyan-aza mo ëpba olsaë sërkam dan syal-syala ban zaubik. - 15

Hwëna dekam zep Alap owas tangan hap asa eiwa de ora san dep kwang taka. Sap asa de jaha gweblan srëmnak, dekam mes ki Alap anakan asa dam tasiki, “Zini an sa Yesus onakon ngaya gwera.” Zen asa sërkam kwasang gweblaka, dekam zep anakan asa dam tasiki, ¹⁶ “Zini an sa ano Tanena tame tala. Dekam zen sa zëbe hap de ol dawemsa Yahudi srëm zi mo lang san golzim halada gwera.” Yesus kim ap Damsik

oranak Zënaka zertrëblaka, dekam ëe homë aha zisi teibiridak— asa de Yesussu dikim dawemkam taïbliëlan hap denaka tawa tan hapye. ¹⁷ Ëe dekam na-en homë Yerusalem san dep song gwek— dekam de Yesus mo nonol dam tasibin wenyaka duwebiridan hapye. Ëe hwëna dekam zebë hëndep Arab mo lang san song gwek. Dekon etan Damsik sin dep zebë lwa halzak. ¹⁸ Tahunna kim dan-ahan damank, ëe dekam zebë Yerusalem san dep Petrussu de zertowen hap song gwek. Zëwe orapna lima-blas enkam zebë apdekam ëk, dekon ki zebë etan song gwek. ¹⁹ Ëe homë dekam etan aha

maena zertowek— zini men desa
Yesus Zëna dam tasibirkiye. Hwëna
Yakobus ensaë zertowek— Bian Yesus
mo osona mensa. ²⁰ Eiwa denakaë
emsa gubirida'an. Dikire Alap asa hla
tak— ëe de boton gwenkamye. ²¹
Dekon ki zebë Siria hen Kilikia mo
lang san song gwék. ²² Dekam
Kristussu de taïblïblan wenya Yahudi
mo langnak nwekam hom asa hla
dak. ²³ Hwëna sap'nen anakan asa
nasal soneblanda gwék, “Zini men
zen nësa sërkam karek ta gwibirki
angkam Yesus hup de ol dawemsa gol
halada gwe'ara— men zen sap jek-jak
gun hup dwam gwibi'inkaye.” ²⁴

Kirekam de asa sal sone gweblankam, dekam zep Alap mo bosena teip nulsublunda gwe'ak.

1. + *Pasal satu mo ayat enam hap de olk kore alena, zen blala, zep emki halaman 645nak karatda gun. “Ol dawem ëse” na mensa Paulus awe enlala gwibirki, zen mensa ahakore Yahudi kore Kristen zini Paulus mo tim bwanak tawa da gwibir zikke. Suratna an, zen zëno mae mo yasik tabinni insa dikim gulsuzimdin hip. Sap zen anakarekam tawa da gwibik: “Paulus in dawemkam hom emsa tawa ta gwibirki. Zen in lun kon Kristen gweka, zep zen Kristus mo dam tasin tangan naka*

hom. Yesus Zen Yahudi mo ausu nakon sal tilki. Zep Kristen zini Yesussu de taïblïblan en nakon bëjen Alap mo nwenak ëdakastin. Diki Yahudi abon mae em to mipsa de blom tasik gwibinkim bitï gwen, hen ano mae mo aha ëpba titï tabin sin em ang ta gwen. Kirekam de ëgwën srëmkom, ki em molye Alap mo nwenak ëdakastik.” Kirekam de tawa tabinni dekam mes ki hen Siria mo langnak de Antiokiak hen lwak— men dekon nonol Paulus ne Barnabas neka deisya sonekye. (Kis 15) Hwëna dekam Paulus zëna Barnabas han zao ë'anka. Dekam zep zë mamkam Yahudi zini in han olëol tetek gwëka— men zen

*ol ësenä insa nolhal zakke, deban
mae. Ki zep hyanak zëwe de
Kristen zini Yerusalem san dep
Paulus maesa lup nul sonek— zao
de Kristen zi mo nol-nola hen
Jesus mo seblaskam de dam tasibin
zi mo nwenak tap gun hup. Zao kim
aha-en nuk, dekam zep Yahudi
srëm Kristen zini in hap anakare
suratna nol sonezimk, “Paulus ne
Barnabas ne, zen mes sam eisiki.
Yahudi zini men zen hyanak ebon
mae yaïng gwezak, ëe desa homë
lonbiridak. Ëe titi tabin ola dan-
nër dan-nër enkamë ang ta gwen
hap emsa enbirida'an.” (Kis
15:28-29) Kristen zini nëbe mae
hap, zep a kirekam tangan mo bol-*

zaun gwe'an: Kristen gwenkam nen home Yahudi hon bitı gwe'an. Hen Alap hom nęsa gubirida'ara– Musa mo titı tabin olsa dikim kitak syal gwe-gwibin hipye. Nen zebe to mipna blom lasik gwibir sręm gwe-gwenan, hwęna Kristus ensae anakare enlala naban blol ę gwebła'an, “Zęno syal en nakon asa Alap mo nwenak ędakastil.”

2. + *Orya ol zi mo ępba ola, zen ahakon ol karek hen dowal-dowal hap dena. Hwęna mensa Paulus kyang-kyang gulsuku, Yahudi mo ępba ola, zen kirekam hom. Zen hwęna Musa mo titı tabin ol, hen Alap mo ol ayang gul gwen zi mo ol, hen mensa auyan-aza zem*

*Alapsa de kire enkam betek
gweblan hap dena mas-mas nul
gwekke, desa kitak kyang-kyang
gulsuku.*

2 Paulus kim Yerusalemk de ol aha-
en gunnuk ang gwekake:**2**¹
Tahunna kim empat-blas enkam
damank, dekam zebë Barnabas han
Yerusalem san dep song ëk. Titus Bak
hen man ang gweka.² Alap mo
Enhona man asa gubluka, “Em
Yerusalem san dep song gwen— zao
de ere mo tawa tabinni insa Kristen zi
mo nol-nolak kira gulzimdin hip.”
Kristen zi nikon men zen ëteipsik,
zëbe mae en hap zebë anakan srip
gulsuzimk, “Ëe kire ol dawemkamë
Yahudi srëm zini tawa tabirida
gwe'an.” Sap dekam ëe mesë anakan
ngalap gwe'ak, “Kristen zi mo nol-
nola bap zen anakan asa gublun, ‘Em

in waba habe karekkam tawa tabirida gwe'ara.””³ Hwëna zen hom kirekam asa nenblak. Hen Titus, zen sap Yunani wal, hwëna dekam hom desa Yahudi mo ëpba ol san de ang gwen hap titi dak— to mipsa de blaonsublun hapye.⁴ Zen mae hap dekam to mip blom tasibin nikon ëkeisa-keisa gwe-gwek: Sap nonol Yesussu de taibli'blan srëm Yahudi zini, zen aningkim Kristen zini nëban mae ësiri gwek— dekam de nëno mae mo lowe hensa hlaulzimdin hip. Kristus mes sap nësa hil ti sonebirki— Musa mo ëpba titi tabin ola kon. Hwëna zini in mae hap zë ësiri gwek: Dekam de anakan hlaulzimdin hip,

“A kirekam mo Musa mo titi tabin ola insa nulmun gwenanye.” Zen sap man ödwam gwek— dekam de etan titi tabin ola insa nëbe mae hap nihin dohon-hon makan wei yul sonezimdin hip. ⁵ Hwëna ëe Kristen zi mo nol-nola ban engka en mae homë zëno mae mo dwam gwibin sin ang tak. Sap ëe ama anakan ödwam gwek, “Jesus hup de ol dawem naban Yahudi mo ëpba titi tabin ola ban, bap zen siri nën. Dikire ol dawemna in Yahudi srëm zini ebe mae hap lalak enkam lwa gwizimk.” ⁶ Hëndep men zen Yerusalemk de ëKristen gwen zi mo nwenak ewet so kinik, Yakobus, Petrus, hen Yohanis, zen hom asa

nenblak— dekam de ano tawa tabinni
insa wet gulsun hupye. Zen man ki
sap zi mo nwenak ëmam-mam gwek.
Hwëna ëe homë zini nwekam golëake
gwenan, “Zen mamna,” ahaksa, “Zen
betekna.” Sap Alap hom zisi nwekam
anakan golëake gwenda, “Zen mes
jematnak mam gweka,” ahaksa, “Zen
hom mam gwe'ara.” ⁷ Hwëna zini in
dekam anakan asa tame dak, “Eiwa,
Alap mes ki Paulussu dam tasikï— zen
de Yahudi srëm zisi ëngaya gwen hap
de ol dawemkam tawa tabin hipye,
men kirekam hen Petrussu dam
tasikike, Yahudi zisi de tawa tabin
hip.” ⁸ Sap dekam man anakan dam
gwesik: Petrussu men kirekam hen

Alap dam tasikike, zen de Yahudi zisi beyakam halen ora san golëwet so gwe-gwen hap, Zen hen kirekam asa dam tasiki— ëe de hen Yahudi srëm zisi beyakam halen ora san golëwet so gwe-gwen hapye. ⁹ Men zen dekam Kristen zinik ënol gwëk, zen dekam zep anakan asa dam nososuk, “Eiwa, Alap mes Kristus mo kwasang-kwasang nakon Paulus ne Barnabas nikip syala wei yul sonezimki.” Zen dekam zep tahana asa nitowank— dekam de anakan asa ziaha-en gun hup, “Ëe asa Yahudi zisi syal eibir. Em Yahudi srëm zisi syal eibir.” ¹⁰ Mae en hap asa abe nosok: Tahalha zisi de eititi eibirida gwen

srëm hap– men desa aena hen hohle
gwibi'ikke. Paulus kim Antiokiak
Petrossu dei yul gublukake: ¹¹
Hwëna Petrus kim Antiokiak hata
zaka, ëe ama damnak dei yul gubluk,
sap zen man karek gweka. ¹² Zen
aha zi de yaïng gwezan srëmnak,
dekam man Yahudi srëm zi niban
apdekam golëtembane ta gwe'anka.
Hwëna Yakobus man Yahudi Kristen
zisi Yerusalem kon lup gul soneka.
Zen kim yaïng gwezak, dekam hwëna
zen hom Yahudi srëm zini etan golek
de tabirki. Zen man anakan aïrika,
“Ëyë Yahudi srëm Kristen zini an han
Yahudi zini an mo nwenak
golëtembane ta'ak, zen sa hwëna asa

husus nëblal.” -¹³ Hëndep ahakore Yahudi zi ausu nakore Kristen zini hen Petrus mo kim ëgwëk. Hëndep aumwa hap, Barnabas Bak hen kirekam ang gweka. Zen kitak Yahudi srëm zisi langa dasibik, hwëna ëk enkam nama anakan nenbirida gwek, “Em in ano Kristen bose wal.” ¹⁴

Hwëna ëe kimë tame guk, “An hom Yesus hup de ol dawem naban dakasti'in— kirekam de ësiri gwen srëmkamye,” ëe dekam zebë Petrussu damnak anakan dei yul gubluk, “Em sap Yahudi wal, hwëna em kime nër hom Yahudi srëm zi niban golëtembane ta gwe'anaka, em ema Yahudi srëm zi niban golësiri gwe-

gwe'anka. Angkam hwëna ba habe Yahudi zi ensa ang gwibirida nasen'ara?— men zen ëdwam gwe-gwenan, Yahudi mo ëpba titi tabin olsa de Yahudi srëm Kristen zi hip wei yul sone gwizimdin hip.” Mae hap de ol: Nen Yesussu de taïbliplan enkame ëngaya gwe'an— sap Yahudi zi, sap Yahudi srëm zi.¹⁵ Aya-wal oso-wal, zini men zen Yahudi mo ausu nakon ësaltik, an ki hen aena, ëe homë menkam Yahudi srëm zi niban olësiri gwe-gwek. Sap emsa man Yahudi zini nenbirida gwenan, “Zen karek gulin hana gwen zi ausu.”¹⁶ Hwëna sap kirekam, ëe Yahudi zini mesë anakan dam ulsuk, “Zini toton

bëjen Musa mo titi tabin ola sul sonen— dekam de Alap mo nwenak ëdakastin hipye. Nen kitak ema ngip ul gwenan.” Diki angkam an kim Alap nëbe mae hap ora ësenazertreizimki, dekam zebe anakan tame u'in, “Diki Kristus Yesus ensa de taïblïblankam esa Alap mo nwenak ëdakastil gwer— ba maesa de syal gwibin srëmkam.” Èe Yahudi zini menkam ama ëkil gil gwëk, “Are mae mo syal en nakon asa Alap mo nwenak ëdakastil gwer.” Hwëna zini toton bëjen titi tabin ol san de ang ta gwenkam Alap mo nwenak ëdakastin.¹⁷ Hwëna ëe de Musa mo titi tabin ola insa Yesus ensa de blol

gweblan hap hli yunkum, dekam Yahudi zini anakan sa asa nenblal, “Em in mese Yahudi srëm zi hip jowera— karek gulin hana gwen zi.” Zep Yahudi Kristen gwen srëm zini Yahudi Kristen zisi anakare hap husus neibirida gwenan, “Zen Kristussu de ang gweblankam karek gulin hana gwen zi hip kim ëjowe gwe'an.” Hwëna kirekam boton! ¹⁸ Diki eiwa dena zen a kirekam mo: Nen bëjen nen Musa mo titi tabin ol san de ang ta gwenkam Alap mo nwenak ëdakastin. Zen in zebe angkam Yesus ensa blol ëbla'an— dekam de ëdakastin hip. Hwëna nen de etan anakan ëgunkum, “Nen etan lwan dahan—

Musa mo titi tabin ola insa de hen mas gun hup,” dekam mese ekarek gwenan. Sap dekam mese Yesussu hli lanan. ¹⁹ Aena hen kimë Kristen gwe srëm gwe'ak, dekam hen ama sap Musa mo titi tabin ol san de ang gwen hap alp gwe-gwek. Hwëna dekam anakare habë enlalana dowe hana gwek, “Èe an toton molyë dekon en ngaya gwek.” In zebë angkam Yesus ensa anakan blol gwebla'an, “Zen de abe hap syal gwibir-blin srëmkam, èe toton bëjënë ngaya gwen.” -Angkam zebë hwëna Alap mo dwam gwibin sin Yesus ensa anakan taïblïbla'an, “Asa mes Deban te-lidak sonnak makan nosoink. ²⁰

Zep angkam ëe ë-en homë gwë'an. Hwëna Kristus ano enhonak gwë gwenda. Ano okamanak de gwëнна angkam, zen Alap mo Tane ensa de taïblïblan en nakon lwa'an. Sap Zen asa kwasang gweblaka, zep hëndep asa de ngaya tan hap Zënaka sosok taka.”²¹ Zep ora ësena insa Alap nëbe mae hap de kwasang-kwasang hap kles tyasizimki, bap nen dekon etan Yahudi mo titi tabin sin dep lwan dahan. Hwëna zi de anakan gunnu, “Ëe Musa mo titi tabin ol en san de ang gwe-gwenkam asa Alap mo nwenak dakastil,” zen hen ki man anakan de gun nuban nwe-mase gwe'an, “Yesus Zen Zën ki tilki.”

1. + *Musa mo titi tabin olak hom aha
zi ausu naban de apdekam tembane
tan hap jalse gweka, hwëna Yahudi
mo ëpba bong-bong lun jalse gwen
ola insa mas nuk.*

2. * **2:19** *Rom 7:7-11*

3 Mae hap de ol: Alap mo Enhona Zen diki Yesussu de taïblïblankam zinik ing gwehe gwenda. Musa mo titi tabin ol san de ang gwe-gwenkam bëjen.**3**¹ Galatiak de zi, em in enlala joblo-top tanganna! Nara emsa kirekam gweibiridaka? Ki san ëe homë dam-dam enkam srip gulsuk gwizimk— Yesussu de te-lidak sonnak makan ta irin hip denaye!² Emki sap ëenlala gwen: Emsa ba nakon Alap mo Enhona ing gwe hebiridaka? Kina ki Musa mo titi tabin ol san de ang ta gwen nakon. Zen diki Yesus hup de ol dawemna insa kim laïblïbik, dekam am emsa ing gwe hebiridaka.³ Em sap nonol Alap mo

Enhonak ëyaing gwe kini gwek,
hwëna angkam ema tim ul gwe'an,
“Ëe asa ëre mo ssonkam Alap mo
dwam gwibinni syal ei gwibir.” Zep
em angkam mese ënaha gwehak! ⁴
Emki ëenlala gwen— men kim
ëKristen gwen srëm wenya Yesus hup
de jal hap emsa karek da gwibikke:
Alap man kire hap de dawemna ebe
mae hap ngatan zi mo langnak lam
gulzim'ira. Hwëna em de Yesussu hli
tankam, ki waba habe zëbe hap de jal
hap karekna oltowe gwek! ⁵ Zep
emki ëenlala gwen: Em bawalkame
Alap mo Enho mo sosonna eisbik?
Hen Alap mensa owas-owasna eno
mae mo ngirinnik syal gwe-gwibirki,

zen bawalkam kon gwesik hanak?
San ha ëKristen gwen srëmnak kime
ëpba titi tabin ol san ang ta gwekke?
San ha Yesus hup de ol dawemna insa
kime laïblïbikke?⁶ Emki hen Alap
mo ola ansa enlala gwibin:“Abraham
zen Alapsa taïblïblaka, zep Alap
anakan gubluka, ‘Em mese ëre mo
nwenak dakastïli.’”⁷ Zen in zep,
man dam gwesinin: Men zen Alap mo
ola daïbli gwibirin, zen zen—
Abraham mo wei-wik gun walas
naye.⁸ Alap orep mes ki Yahudi
srëm zini ebe mae hap dena anakan
kalang gweka, “Ano olsa de taïbli
gwibinkim, zen dekam sa ëre mo
nwenak ëdakastil gwer.” In zep

Abrahamsa hamal hap ol dawemna ansa gu-gubluka, “Tingare zi ausuna hë'ho gwibinni ebon onakon sa nulin.” -⁹ Abraham zen ola insa taïblïbirki, in zep Alap hë'ho gwibinni zëbe hap golblaka. Zep nen hen kirekam: Nen de Abraham mo kim Yesus hup de ol dawemna insa taïblïbinkim, dekam esa hen Alap onakore hë'ho gwibinni Abraham mo kim ulin.¹⁰ Hwëna men zen de ëenlala gwe'ak, “Ëe Musa mo titi tabin ol san de ang ta gwenkam asa Alap mo nwenak ëdakastil,” hwëna kire zini Alap kareknak sa kang gulu. Sap Musa mo titi tabin olak man lwak, “Men zen de titi tabin ola ansa

aha-en mae ngip nu'ik, desa sa Alap kareknak kang gulu.” -¹¹ Sap nen kitak ema ngip ul gwenan. Zep tangan dam gwesinin: Nen bëjen titi tabin syalsa de blol gwibinkim Alap mo nwenak ëdakastin. Zen in zep hen Alap mo olak anakan lwak, “Men zen ëre mo nwenak ëdakasti'in, zen kitak Asa de taibliblan en nakon.” -¹² Titi tabin ola, desa “ang tan”kam nen gwibirin. Desa “taiblibin”kim hom nen gwibirin. Zep Musa mo titi tabin olak man lwak, “Men zen de tingare ola an san ang ta tine gwe'ak, zen zen en sa ëngaya gwer.” -¹³ Hwëna zini nen bëjen kirekam ang ta tinen. Zep Musa mo titi tabin ola kon, nësa kitak

maka Alap kareknak kang gu'ura. Hwëna zen zep Alap nëbe mae hap de jal lam gulzimdinni iwe Tane zemka hwëna drë neka. Zen zep Yesussu de nëno mae mo weinak drënen hap dena Musa mo titi tabin olak hen anakan lwak, “Men desa tenyak makan ta irinni, desa sa Alap kareknak hen drënera.” -¹⁴ Zen zep Kristus nëno mae mo weinak tilki—nen dikim hwëna hë'ho gwibinni insa hlaun hup, Alap mensa Abrahamsa gu-guk gweblakake, sap Yahudi zi, sap Yahudi srëm zi. Zen kirekam Alap Zën syal gwibirki—dekam de Yesussu de taibli gweblan nakon Alap zëre mo Enhosa zer gwizimdin hip,

men kirekam Zëna gu-guk gwibirida
gwekake. Mae hap de ol: Alap mensa
Abrahamsa gu-guk gweblaka, Musa
hwëna bëjen hyanak wet
gulsublun.¹⁵ Aya-wal oso-wal, nëno
mae mo ngirinnik ki zini aha zi niban
ola aha-en nul gwenan. Zi de wal
bose zeban ba mae hap olsa aha-en
unni, hwëna hyanak aha zi bëjen zëno
nik mo ol aha-en unni insa wet
gulsuzimdin.¹⁶ Zep Alap mo
Abrahamsa de gu-gublunna in hen
kirekam. Zëno nik mo aha-en un
hyanak aha zi bëjen wet gulsuzimdin.
Dekam Alap Abrahamsa totoresa
anakan gu-guk gweblaka, “Ëe asa
hë'ho gwibinni eno auyan hap

golblal.” -Alap mo olak hom anakan lwak, “Ere mo auyan-tane wal hap asa golzim.” Dekam enlalana beya zi hip. Hwëna Zen anakan gu-guk gweblaka, “Ere mo Auyan-tane hap asa golblal.” Enlalana Zini aha-en. Zen Kristus. ¹⁷ Zep zëno enlalana a kirekam moye: Alap nonol Abrahamsa gu-guk gweblaka, ki zep hwëna tahunna 430 enkam damank. Ki zep hwëna titi tabin ola Musa hap golblaka. Zep mensa Musa Bak hap hyanak golblaka, zen bëjen wet gulsun— mensa nonol Abrahamsa gu-guk gweblakaye. ¹⁸ Sap Alap hom anakan Abrahamsa gubluka, “Titi tabin ola an sane ang gwe-gwe'anka,

ki asa hë'ho gwibinni ebe hap golblal.” Kirekam de gu-gublunanam, zen ki totoresa de golgu-guk gweblankam hom nwe-mase gwe'an. Zen ki hwëna syalsa de wei yul soneblan makan maka nwe-mase gwëk. Hwëna Alap Zen kwasang-kwasangna, zep totoresa de golblan hap gu-guk gweblaka. Mae hap de ol: Alap kire hap titi tabin olsa zi hip golzimki.¹⁹ Kirekam insa lwak, ahakon sa hwëna ëgul, “Ki hwëna Alap ba hap titi tabin ola insa Musa hap golblaka?” Zen hwëna mae hap titi tabin ola insa mas gulzimki: Dekam de tïngare zi hip zëre mae mo karek-kareksa goltrei gwizimdin hip.

Hwëna Yesus in Abraham mo Auyan-
tanena mensa gu-guk gweblakake.
Zep Alap insa titi tabin ola golzimki,
zen Yesus de hatazan srëm ennak de
desan ang ta gwen hap dena. Zep titi
tabin ola in bol-zaun tangan naka
hom. Diki men desa nonol
Abrahamsa gu-guk gweblaka, zen
diki zen— bol-zaun tangan
wenyaye. Titi tabin ola in Alap Zën
hom Musa hap golblaka. Zen hwëna
zëre mo dam taha nakore zi ayang nul
gweblak. ²⁰ Hwëna Abrahamsa kim
gu-guk gweblaka, zen aha mae hom
ayang nul gweblak. Zen Zën tangan
gu-guk gweblaka. Zep man dam
gwesinin: Abrahamsa de gu-guk

gweblanna in zen tangan nēbe mae hap bol-zaun gwizim'in.²¹ Hwēna ahana maka anakan gulsu'ura, “Ki hwēna Abrahamsa de gu-gublun naban Musa mo tīti tabin ola ban hom apde nē'an.” Hwēna kirekam hom! Zen man apde nē'an. Hwēna Alap hom tīti tabin ola golzimki– dekon de ēngaya gwen hap denaye. Kirekam de lwa'anam, nen emaka desan de ang ta gwenkam kitak nēnaka ngaya labi'in, hen dekon emaka Alap mo nwenak ēdakasti'in.²² Hwēna kirekam bëjen. Sap Alap mo olak man ale nuk, “Kareksa de gol gwen hap de sosonna mes tīngare zisi tahalebik.” - Zen in zep, Alap aha-en tangan

ëngaya gwen hap de orana nëbe mae hap kles tyasizimki— in kim Abrahamsa zëre mo Auyan-tane hap dena gu-guk gweblakaye. Zep men zen zëno Auyan-tanena Yesussu daïbli gwebbla'an, zen zen en Abraham mo auyan-tane walyak bitï gwe'an.²³ Yesussu de taïbliëlan hap dena insa kime tame ul srëm gwëk, nen dekam sekola walas mo kime lowehe gwëk. Musa mo titï tabin ola in dekam nësa irik gïl gwëk, hen guru makan tawa ta gwibik— hëndep Alap de ëngaya gwen hap de ora ësena insa kles tyasizimdinnik dep. Alap insa titï tabin ola golzimki, zen dekam de guru makan nësa Kristus osan dep

golëgwëhan hap— nen dikim
Kristussu de taibliblankam Alap mo
nwenak ëdakastin hip. ²⁵ Zen in
zep, nen kime Yesussu laibliblak, nen
dekam san de sekola nakon de ëtamat
gwenna kiye. Hen dekam home etan
dwam eibi'in— titi tabin ola in de nësa
irik gin hipye. ²⁶ Nen kim Yesussu
anakan laibliblak, “Zen Zen— nësa de
ngaya tabin hip de Zi niye,” dekam
zebe ëraha-en gwëk. Dekam zebe hen
Alap zëre mo hanan tabin walas hap
ëjowëk. ²⁷ Hen emsa kim Zëno
bosekam baptis dabik, dekam zebe
hen anakan enaka olëtrëblak, “Ëe
mesë Kristus hun zeraha-en gwer.”
Zep em angkam Bian Alap mo

nwenak san de Yesus Zëna kiye. ²⁸

Zep angkam nen kitak Alap mo nwenak aha-en. Zen hom nësa nwekam anakan golëake gwenda, “An Yahudi wal. An Yunani wal. An zi mo tana iltikinnik de babu gwen zi. An tana iltikinnik de babu gwen srëm zi. An zi. An we.” Hwëna Zen aha-ere nwe-masekam anakan nësa kara ta gwibirida, “An ano Tane naban de zeraha-en gwen zi.” ²⁹ Em de kirekam Kristus hun zeraha-en gwenkam, dekam em hen mese Abraham mo Auyan-tanenak bitï gwëk. Zep hë'ho gwibinni mensa Alap Abrahamsa gu-guk gweblaka,

zëre mo Auyan-tane hap de golblan hap dena, ki em hen esa ulin.

1. * **3:6** *Kej 15:6, Rom 4:3*

2. * **3:8** *Kej 12:3*

3. * **3:10** *Ul 27:26*

4. * **3:11** *Hab 2:4*

5. * **3:12** *Im 18:5*

6. * **3:13** *Ul 21:23*

7. + *Insa Paulus Kej 12:7nak dena ale gulku, zen Abraham zëre mo “sipni kore zi hip” de hë'ho gwibin nika golzimdin hip dena, ahaksa golblan hap dena. Ibrani olkam, hen Yunani olkam de li yul sonenna, bëjen anakan dam gulsun, “Sipni kore zini in, san aha-en? San beyana?” Hwëna*

*Paulus mo tawa tabinni awe,
enlalana zen aha-ere Zi hip.*

8. * **3:22** *Rom 3:9-19, Mzm 14:3, 53:4*

44¹ Ahaksa anakarekam: Walasna,
bi zik de tñnkim, dekam bi zik mo
bi gwibin kire-kirena zën sa kitak bi
gwibiri. Hwëna walasna in de nama
betek nik gwënkam, zen iye zik mo
tana iltikinnik sa gwë gwera— san de
babu gwen zini kiye.² Kim de
hata'ak yaklana mensa bi swe zem
dam tasiki, tahunna kim de sowe
henkam altisibli'ak, zen dekam sa bi
swe zik mo kire-kire hli tan danna
zën hwëna bi gweblan dala. Nama de
betek nik gwënnak, dekam aha zi sa
mam dal.³ Nen hen ki kirekame
ëgwëk. Nen menkam walas betek mo
kime lowehe gwëk. Nen dekam
namae auhu-kama en hap de enlala

naban lowehe gwek, hen dowal-dowal nësa bi neibirida gwek. Zep nen dekam namae titi tabin olkam de nësa walas betek mo kim akan-akan gwibirida gwen hap ëdwam gwegwek. ⁴ Hwëna yaklana mensa Bian Alap dam tasiki, zao kim hatak, dekam zep Tane zemka zer soneka. Desa dekam zep Yahudi we jaha gwek. Hëndep beteknak Zen hen Musa mo titi tabin ol san ang gwe zaheka. ⁵ Zen kitak Alap mo dwam gwibin sin ki lwak— dekam de nësa Musa mo titi tabin ola kon hil ti sonebin hip, nen dikim Alap mo hanan tabin walas hap ëjowen hapye. ⁶ Eiwa, nen an Alap mo

hanan tabin walas. In zep Tane zik mo Enhona zer soneka— nēno mae mo enhonak de ing gwehen hapye. Zen in zebe enho nakon anakan en sone gweblanan, “Bian, ano Bian.” ⁷ Zep nen angkam walas beteksa de aha zi hanan tan mo kim home lowe he'an. Nen an hwēna angkam Alap onak de zise gwen walas. Zen zep esa eiwa hē'ho gwibinni insa hla kul— mensa Zēna anakan gu-gubirida gwekaye, “Ēe asa kiresa ěre mo walas hap golzim.” Paulus kim anakare hap ngalap gwibiridakake, “Zen ba hap etan karek san dep lwanda ha'an?” ⁸ Galatiak de zi, ěe ama emsa ngalap gwibirida'an. Em ba habe Alapsa

nabakam hli la'an? Em kime Alapsa tame la srëm gwe'ak, em dekam totore yang tasibin dowal-dowalsae betek eibirida gwek— san de zëbon mae de ëbabu gwenna kiye. ⁹

Hwëna em sap mese nër hom eiwa de Alapsa tame lak. Ahaksa sap diki Alap mes ebe mae hap golzimki— dekam de Zënaka tame tan hap denaye. Zep em ba habe angkam etan auhu-kama enlala san dep lwanda ha'an?— dowal-dowal dikim etan emsa bi gwibiridan hapye. Em san ema ëdwam gwe'an?— zi mo yasik tabin sin de ang tankam de etan emsa totore tïti tabin olkam tahalebin hipye. ¹⁰ Zep hëndep angkam ema

Hari Sabat san, sap yakla yawal, hen ben yawal mae hap de syal san ang ta gwe'an. ¹¹ Ki san ha ëe waba habë ebe mae hap de dawem hap danna sin gwe-gwek?! ¹² Aya-wal oso-wal, ëe ama emsa gubirida'an: Ano kim emki lowehe gwen. Ëe kimë eban mae golëlowehe gwek, ëe homë Yahudi zi mo kirekam de lowehen san gwë gwek. Zep angkam em bahem desan ang ta gwen. Em sap nonol dawemkame asa kwang la gwek, hen home mae asa husus ë gweblak. Emki etan kirekam asa gwëblan. Em dwan tawa nakake: Ëe dekam ama sang-sang gwek. In zebë nonol ebon mae gwë gwek. Hëndep dekam zebë ol

dawemkam emsa tonbirida gwek. Ano sang-sang habe ëhir-hir gwe-gwek, hen eno mae mo syala dekon zep mam gwe-gwek. Hwëna em dekam home asa husus ë gweblak, hen home asa ulop ë gweblak. Em hwëna gola kon dawemkame asa kwang la gwek— men kiye, Alap mo dam taha nakore zisi de kwang tanna. Hen ema asa blikip eisik gweblak— san de Kristus Zën de zini gwe zanna kiye. ¹⁵ Em dekam dawemkame asa isrip-sri ë gweblak. Hwëna angkam home! Ëe tawana: Menkam em sap ema ëdwam gwe-gwek— ere mae mo nwesa de abe hap teisyablan hap, ëe dikim etan dawemkam kara gwe-

gwen hap! ¹⁶ Hwëna angkam sap
ola an eiwa de tangan nakaë ale
gulzim'in, zep em ema yap asa enlala
ëbla'an, “Zen ano mae mo jal zi.” ¹⁷

Angkam aha zi dan syal-syala ban
emsa haen-haen neibirida gwe'an,
“Nen ki Musa mo titi tabin ola an san
ang ta gwen.” Hwëna zen enlala
karek naban! Zen man em dikim abon
onakon wet so gwen hap ëdwam
gwe-gwe'an— dekam de zëbon mae en
osan enlala syal-syala ban ang ta
gwen hapye. ¹⁸

Banakare enlala
dawem san de ang tan hap, em sap
esa dan syal-syala ban ang ta gwer—
sap ëe de iwe gwënnak, hen sap ëe de
iwe gwën srëmnak. Hwëna karek san

dep bahem! ¹⁹ Ano walas, ëe ama emsa dawemkam ngalap gwibirida'an. Ëe ama emsa anakan kil tibik, “Zen mes-am Kristussu de taibliblannak ëtatete gwek.” Hwëna angkam ema etan walas betek san dep lwanda ha'an. ²⁰ Diki angkam aen de eban mae etan golëgwënkam bap. Ki amaka samkam emsa anakan golëton'an, “Ba nakone ki ëgwë'an?” Hwëna angkam ëe ama anakare jakal enlala naban emsa topse gwibirida'an, “Zen bawalkam sa tame nul?” Paulus kim Hagar ne Sara nebon ola gulk sun blaonzimkike: ²¹ Asa sane lak!— em in zene Musa mo titi tabin olsa de nihin dohon-hon makan wei yulsuk

gwen hap ëdwam gwe'anye. Em san home aïsili ansa dam ulsuk— mensa Musa hen ale gulkuye? ²² Zen a kirekam mo: Abraham zen walasna dan wë soka. Ahana mas wenya Hagar hon wë taka. Zen tana iltikinnik de babu gwe-gwen we. Ahana nonol we zem Sara hon wë taka. Zen tana iltikinnik de babu gwe-gwen naka hom. -²³ Tana iltikinnik de wenyik mo walasna, Ismael, desa totoresa jaha gwek. Hwëna Sara mo dena kip, Alap man Abrahamsa guguk gweblaka, “Sara sa walassa wë tal.” Hëndep dekam zep ki bogolak owas hap Isaksa jaha gwek. ²⁴ We darena in ama ki gulk sun de ol

blaoran hap guzimnin. We darena in, zen Alap mo zi niban de ol ziaha-en gun dare naban de apde son. Tana iltikinnik de wenya Hagar mo walasna, Ismael, zëno auyan-tane walya zen hen tana iltikinnik sa lowehe gwer. Zen men kiye—men zen titi tabin ol san ang ta gwenan, mensa Alap kwatapna Sinaik Musa hap golblakake. Zen desa nihin dohon makan wei nulsuk tine gwenan— tana iltikinnik de zi mo kim. ²⁵ Zep Hagar Bak, zen kwatapna Sinaisa de enlala gweblan— Arab mo langnak de kwatapna insa. Zen tana iltikinnik de we, hëndep auyan-tane wal zem hen kirekam sa lowehe gwer. Hagar

Baksa hen Yahudi mo ë yawala Yerusalem han de apde son. Sap Musa mo titi tabin ola in mes zëwe de zini hulek.²⁶ Hwëna nëno mae mo anena, zen ngatan zi mo langnak de Yerusalem. Zen zëna wenya, Sarasa de enlala gwibin. Zen tana iltikinnik de gwën wesya hom. Zep nen hen kirekam de ëgwën— banakare titi tabin ol mae de nësa tahalebin srëmkam.²⁷ In zep Alap mo olak Sara Bak hap dena anakan ale nuk,“Em sap walassa de wë tan srëm we,hwëna angkam esa isrip-sri gwe-gwera!Em eisbir anen srëmkam gwë gweka,hwëna angkam esa Alap hap de tërya ta gwera!Sap eno walasna

menkam hom, hwëna angkam eno
walas mo beyana man tangan taman
kini'an. Tingare ahakore we wal mo
walasna man lwala he'an." -²⁸ Zep
aya-wal oso-wal, nen kitak Sara mo
walasna Isak mo kime lowe he'an.
Zen Alap mo gu-gublun naka Sara
jaha gwek. Nen hen kirekam zebe
Alap mo gu-gubiridan nakon zëre mo
hanan tabin walas hap ëjowe'an. ²⁹

Hwëna zao zep lwak: Mas wenya
insa totoresa Ismaelsa wë tak, zen zep
hwëna Alap mo Enhokam de wë tan
zini Isaksa karek ta gweka. Zen in
zep ki hëndep angkam kirekam lwa
gwe'an: Men zen totore enlala san
ang ta gwenan, zen zep karek da

gwibirin– men zen Alap mo Enho san de ang tankam zëre mo walas hap ëjowe gwenanye. ³⁰ Zen zep Alap mo olak Abraham hap dena anakan lwak, “Tana iltikinnik de mas wenya insa tane zeban emki zialsa sonen. Ki hwëna em de tinkim, Ismael sa eno kire-kire hli tan danna Isak han bi gweblan dala. Sap zëna wenya in mo walasna, Ishak, zen diki zen sa kitak bi gwibiri.” ⁻³¹ Zep aya-wal oso-wal, nen an tana iltikinnik de we mo walassa hom. Zep home Musa mo titi tabin ola nihin dohon-hon makan wei kulsuk gwenan. Nen an hwëna tana iltikinnik de gwën srëm we mo walas,

sap nen Alap mo Enhosae ang
ëbla'an.

1. * **4:22** *Kej 16:15, 21:2-9*

2. * **4:27** *Yes 54:1*

3. * **4:30** *Kej 21:9-10*

5 Mae hap de ol: Titi tabin ol de emsa tahalebin srëmkam emki tatem ëzauk gwen.**5**¹ Kristus mes emsa ëpba titi tabin ola kon hil ti sonebirki, zep bahem etan lwan dahan— dekam de titi tabin ola in etan emsa tahalebin hipye. Tahalebin srëm nik emki tatem ëzaun.² Emki ësane gwen! Em de ere mae mo to mipisa blom tasibinkim, ëe, Paulus, ama emsa gubirida'an: Em dekam mese Kristus onakon wet so gwenan.³ Ama etan emsa gubirida'an: Eno mae mo to mipisa de blom tasibinkim, ki Alap sa emsa gubiridala, “Dikire tïngare Musa mo titi tabin ola insa sunul sone gwëk.”⁴ Em dekam

anakane äalp gwe'an, “Ëe asa titi tabin ol san de ang ta gwenkam ëre mae mo ssonkam Alap mo nwenak ëdakastil.” Hwëna dekam em Kristus mo kwasang-kwasangna ema hli ku'in! ⁵ Hwëna diki tangan Alap ensa de blol gweblankam sam gwesi'in. In zep nen anakare enlala hohle ta gun nuban Alap mo Enhonak ëyaing gwe kini gwenan, “Zen Zen sa ano gwëнна syal gwibir zahera— ëe dikim zëre mo nwenak dakastin hip denaye.” ⁶ Sap nen mese Kristus hun ëraha-en gwëk— in kime laibliblakke. Zen in zep Alap hom nësa anakan karatda ta gwibirida, “An to mip blaonsublun zi,” ahaksa,

“An to mip blaonsublun srëm zi.”
Hwëna diki aha-en tangan zëre mo
nwenak bol-zaun gwe'an: “San ha
zini an man zëno mae mo Asa de
taïblïblanna aha zisi de kwasang
gwibirida gwenkam noltrei
gwizimnin? San ha hom?”⁷ Em sap
menkam ora dawem sane sosenkam
sek gwe'ak. Hwëna nara emsa
isinsibiridaka?— dekam de hwëna ora
srëm san ëgwa gwe kinin hapye.⁸
Zëno mae mo tawa tabinni in, zen
Alap onakore naka hom— men Zen
diki emsa kwang guludakaye.⁹
Tawa tabinni in em ema tim uk, “An
betekna. Ëe sap asa desan hen ang
tal.” Hwëna zen ragi makan sa ebon

mae mam gwer— roti mang-mang
gunsu de hop gun makan. ¹⁰ Hwëna
ëe tawana: Bian eiwakam emsa hlil
inki, zep ëe ama emsa tame tabi'in:
Em molye aha ora san hëndep
denaban ësyalhek. Alap sa zini insa
karek tala— men zen emsa men-man
ta gwibi'iraye. ¹¹ Hwëna aya-wal
oso-wal, ëe de nama zisi anakan
tonbirida gwenkam, “Emki Yahudi
mo ëpba titi tabin sin ang ta gwen— to
mipsa de blom tasik gwizimdinkim,”
ki molya Yahudi zini asa karek da
gwe'anam. Hwëna in zep asa karek da
gwenan— sap ëe ama tonbirida
gwenan, “Mensa Kristus nëbe mae
hap te-lidak sonnak syal gwibir-

zimki, zao en emki anakan ëyaïng
gwe kïni gwen, ‘Ëe dekon en asa
Alap mo nwenak dakastil.’” Yahudi
zini man desa husus nei gwibirin. ¹²

Men zen emsa blos dabirida gwe'an,
zëbe mae hap hom sam gwesi'in— to
mip ensa de blom tasizimdinkim.
Diki to naban hëndep bol sik niban de
kitak blom tasizimdinkim bap!

Dekam maka ësam gwesi'in. ¹³ Aya-
wal oso-wal, Alap mes emsa alal
gulku— dekam de titi tabin ola kon
ëhil gwe hanan hap. Hwëna bahem
anakan ëenlala gwe-gwen, “Ëe an hil
ti sonen nikë gwë'an, zep ëe sap asa
ëre mo tim nikore hole-hle san ang
gwe-gwer.” Hwëna anakan emki

ëenlala gwe-gwen, “Ëe an hil ti sonen
nikë gwë'an, zep Kristus onakore
kwasang tola ban anik ëre mo Kristen
bose walya mas gwibirida gwek.” ¹⁴

Sap Musa mo titi tabin ola kitak
ausuna ola an dekon— men zen
anakan lwak, “Zi bose omka em
kwasang gwibirida gwen— san de
enaka de kwasang gweblanna kiye.”

- ¹⁵ Hwëna em de nama enaka olkam
hit ti gwibinkim, dekam ere mae mo
aha-ere enlalakam de lowehen hap
dena sa hom gwer! Alap mo Enho
ensa de blol gwe-gweblan hap de
ol: ¹⁶ Ëe ama emsa gubirida'an: Alap
mo Enho ensa em anakan blol gwe-
gweblan, “Zen diki Zen sa asa dam

tasik sone gwera.” Dekam ere mae mo tim nikore hole-hlena molya emsa golëgwa gwe kïni gwek. ¹⁷ Nëre mae mo tim nikore hole-hlena, zen man baes gwe-gwe'an— Alap mo Enho mo dwam gwibin sin de ang gwen hapye. Hen kirekam, Alap mo Enhona man hen baes gwe'ara— nëre mae mo tim nikore hole-hle san de ang gwen hapye. Zen man nëno mae mo enhonak ilman ë gwenan, zep nen molye aha-ere enlalakam nëre mae mo dwam gwibin sin syal ei gwibik.

¹⁸ Hwëna Alap mo Enho de nësa enho nakon golëgwë gwenkam, dekam ëpba titi tabin ol de nësa golëinik gwen hap home ëdwam gwe-

gwe'an. ¹⁹ Näre mae mo tim nikore hole-hle san de ang ta gwenkam, dekam a kirekame mo syal ei gwibirinye:kahalo gwen,wesya de lirak oson,swi hap de enlala enkam de gwë gwen, ²⁰ yang tasin alapsa de betek gweblan,zisi de hëp tyan,wal bose zemka de husus gweblan,ëol tetek gwen,hen nop-nop gweblan.Ahana hen, zë-en de mam gwen hap de enlala gwe-gwen,aha hlik naban de aha hlik nik ba mae hap zënaka gïl-gïl gwibiridan,hen aha hlik nik de langa tasibin.Ahana hen, zi mo kire-kiresa de hole gwibin hen zep de husus gweblan.Ahaksa ere mo kire-kiresa de inik gwibin hip de aha zisi

anakan husus gweblan, “Mana golanka.” Ahana hen, ho mamaksa de otdeblanda gwen, syan-syan en hap de enlalakam de gwë gwen, hen tingare ahakore karek-karekna. Ëe ama orep emsa tawa ta gwibik, hen etan angkam ol tan-tanna ansa golzim'in: Zini men zen kirekam de karekna nulin halasen gwenan, zen toton molya Alap mo irik ginnik bitü gwek.²² Hwëna Alap mo Enho de zergwënkam, dekam a kirekam mo wet so gwenanye: kwasang enlala, isrip-sri enlala, umlae enlala, jakal-jakal srëm enlala, zisi de mas gwibirida gwen hap de enlala, kae-kae enlala, aha zisi de ahap

tan srëm hap de enlala,²³ sae-sae enlala,hen zënaka de zerinik gwen enlala.Kirekam de gwën hap dena, kina ki man Musa mo titi tabin olak jalse gwek!²⁴ Zini men zen Kristus hun zeraha-en gwenna, zen mes zëre mae mo tim nikore hole-hlena Yesus hup de te-lidak soblannak makan nulink. Zen dekam zep anakan neis gwibirin, “Ano tim nikore hole-hlena mes Yesus goltilki.”²⁵ Sap Alap mo Enhona Zen kirekam de ëliwehe gwen hap denaka nöp gol gwizimnira, zen in zep nen diki Alap mo Enho mo dwam gwibin en san nen ang ta tine gwen.²⁶ Zen in zep, sap nen Kristussu de blol gweblan enkame

ëngaya gwe'an, nen bap nen anakan
ëbola-bola gwe-gwen, “Ëe an zenë
sërkam aha zisi kwei-kwik gu'un. Aha
kore zini wakin, aban apdenak hom.”
Hen bap nen nëre mae mo Kristen
bosena anakan husus gwibirida gwen,
“Zen sa hwëna jematnak abon onakon
teipsili.”

1. * *5:14 Kel 20:12-16, Im 19:18, Ul
5:16-20*

6 Kristen bose zemka de dam tasik sone gwibin hip de ol:**6**¹ Aya-wal oso-wal, ere mae mo Kristen bosesa de banakare karek mae wëwe heblanna, men zen ebon mae onakon Alap mo Enhosa de ang gwe-gweblan wenya lowe he'an, zen zen de zini insa dam dasik sonek. Hwëna enlala sae-saekam em dam tasik sonen, hen anakare enlala tatete naban, “Abon mana hen zëno karekna in hliminnink.”² Emki kirekam ere mae mo Kristen bose wal mo nihinni tensik gwizimdin. Nënaka de kirekam kwasang gwibirida gwenkam, dekam kwasang hap de Kristus mo titi tabin ola in sane ang ta gwe'an.³ Hwëna

zi de anakan enlala gwenkam, “Ëe ëre mo gwën dawem nakon asa ëre mo Kristen bose walya kwei-kwik gul, hen ëe dekam asa Alap mo nwenak mam gwer,” kirekam de bolteboltekam enlala gwenkam, zen mes zënaka boton tanda. ⁴ Diki aha zisi de enlala gwibiridan srëmkam emki ena en naka karatda ta gwibin. Kirekam esa ësam gwesil. ⁵ Sap Alap molya anakan nësa karatda tabirki, “Zini an san ha man aha zisi kwei-kwik gulku?” Zep diki ena en naka em karatda ta gwibin. Mae hap de ol: Dawemsa de aha zi hip golzimdinni, zen men kiye— ngatan zi mo langnak de obwagasa eiyas

ginni.⁶ Men zen emsa Alap mo olkam tawa da gwibirin, emki te- alakam hen aha kire-kire maekam mas gwibirida gwen.⁷ Emki ëenlala gwen: Ena men kirekame okamanak awe eiyas la'ak, zen kire enkam esa hen lamkam zëno eini hla kul. Zep anakan bahem ëkil gil gwen, “Ëe de ëre mo tim nikore hole-hle san syal gwe-gwenkam, zëno eini lamkam aha nwe-masekam asa gulin.” Kirekam bahem enaka boton ta gwibin. Sap Alapsa molye boton lak! Hole-hle san de syala in mo eini hwëna syauk blanak de gwë gwensa esa hla kul. Hwëna em de Alap mo Enho mo dwam gwibin sin syal ta gwenkam,

zëno eini lamkam hëndep de ëngaya
gwen hap denaka esa ulin. ⁹ Zen in
zep, aha zi hip de dawem gol
gwizimdinni, bap nen ëblalen gwe-
gwen. Sap zen lamkam dep de
obwaga eiyas gïn makan. Nen de
ëblalen gwen srëmkam, ki lamkam
esa zëno eini ulin. ¹⁰ Zen zep, nen
nama de awe lowehe gwennak, nen
dawemsa tïngare zi hip gol
gwizimdin– nonol tanganna nëre mae
mo Kristen bose wal hap. Aumwa hap
de ol zïm-zïm: ¹¹ Aumwa hap de
alena ansa emki hlaun: Ale mam-
mamkam dena an, zen ëre mo ale
gunnu. - ¹² Yahudi kore Kristen zini
men zen emsa bolte enlala naban

men-man da gwibirin bahem salbirida gwen. Anakare ola bahem salbirida gwen, “ËKristen gwenkam nonol Yahudi hon em bitï gwen– Musa mo titi tabin ol san de to mipna blom tasik gwibinkim.” Hwëna zen anakare enlala aning tan naban emsa kirekam titi da gwibirin, “Nene kitak Yesus hup de te-lidak soblan ennak ëyaing gwe kini'ak, dekam Yahudi zini sa Kristen zini nësa husus neibirida gwer.” ¹³ Hwëna Yahudi Kristen zini in, zëno mae mo to mipna sap orep mes blom dasibir-zimk, hwëna zëna hen hom tïngare Musa mo titi tabin ola insa sul nul sone gwenan. Hwëna zen em de hen zëno mae mo

kim ëgwë gwen hap ëdwam gwe-gwe'an— dekam de ëKristen gwen srëm Yahudi zi hip emsa anakan golëtrei gwizimdin hip, “Zini an mes nëbon mae bitï gwer.” Zen mae en hap ki emsa kirekam neibirida gwenan— dekam de Yahudi bose zik zëno mae mo boresa boltere gulzimdin hip.¹⁴ Ëe hwëna homë ëre mo boresa de boltere gun hup dwam gwe-gwe'an. Ëe hwëna Bian Yesus hup de te-lidak soblan ensa de boltere gulblun habë dwam gwe-gwe'an. Sap ëe ëre mo gwëнна anakanë enlala gwe-gwibi'in, “Asa mes Yesus hun te-lidak sonnak makan nosoink. Zep ano auhu-kama tim

niban hole-hle naban mes Yesus zitilki.” Zen in zep hwëna auhu-kama enlala zini asa hom dwam në gweblanan, sap ëe homë auhu-kama mo enlala san ang gwe-gwenan. ¹⁵

Alap hom zisi anakan karatda ta gwibirida, “Zen to mip blaonsublunna,” ahaksa, “Zen to mip blaonsublun srëmna.” Diki Zen anakan karatda ta gwibirida, “Zini an san ha ëre mo Tane naban de zeraha-en gwenkam mes ëse yang tasibin makan ëliweher?” ¹⁶ Men zen kirekam ëliwehe gwenan, dikire aha-ere enlalakam de lowehe gwen hap dena hen kwasang-kwasangna zëbon mae onak lwa gwëk. Tingan men zen

kirekam Kristus en hon ëyaing gwe
kini gwenan, zen zen— Alap mo hlil
irin tangan wenyaye. -¹⁷ Hwëna
hyanak bap zen etan zini asa anakan
blos tablan, “Em home dawemkam
Kristussu ang gwebla'ara.” An ha ki,
ano timnik wei-weina beyakam
ëlwa'an— men zëwe Yesus hup de jal
hap asa lek-lek da gwekye! Zen zep
dam gwesi'in, “Ëe eiwa ama tana wei
san zertro'an.”¹⁸ Aya-wal oso-wal,
dikire Bian Kristus Yesus mo
kwasang-kwasangna ebon mae onak
lwa gwek.
Amin.EfesusEfesusEfesusEfPaulus
mo surat Efesusk de Kristen zi hip

1. + *Paulus mo nwena man yap hwalen-hwalen nëblak, zep ale mam-mamkam ale gulku. (Emki hlaun: Gal 4:15nak.) Zen zep aha zi sekretaris makan zëno olsa nonol lonesen nakon hëndep 6:10nak dep ale gulbluka. Hwëna ayat 11 nakon zën ale gulku.*
2. + *“Alap mo hlil irin wenya,” Paulus “Israel”kam awe ale gulku. Hwëna bosena in, gulk sun de enlalana kirekam.*

Efesus

1 2 3 4 5 6

11¹ Efesusk de Alap hon de ëtal gwesin zi hip, men zen Yesus onak tatem ëzauk gwenanke, Paulus onakon. Alap mo dwam gwibin sin ki lwak, zep Kristus Yesus asa dam tasiki— zëre hap de olsa dikim gol halada gwen hapye.² Dawem! Nëre mae mo Bian Alap ne Bian Kristus Yesus ne sa kwasang-kwasang zemka mamkam ebe mae hap ol gwizimdi. Hen nen zëre nik mo taha terenak esa lowehe gwer. Mae hap de ol: Ëngaya gwen hap dena, zen kitak Kristus hun de zeraha-en gwen nakon nëbe mae hap hata gwizimnin.³ Nen Bian Alapsa boltere tan, Bian Kristus Yesus mo Biansa, sap nen mese

Kristus hun ëraha-en gwëk. Zen zep ngatan zi mo lang nakon nëbe mae hap enho nakon dikim ëngatan gwen hap dena sul sonenkam gol gwizimmira. ⁴ Sap Zen mes auhukamana ansa de yang gulsun srëmnak nësa anakan dam tasibirki, “An zen sa ëre mo Tane naban de zeraha-en gwenkam ëre mo nwenak ëdakastil hen enho kles gwesin srëmkam lowehe gwer.” ⁵ Sap Zen nësa kwasang gwibiridaka, zep nonol lonesen nakon mes ki nësa anakan kalang gwibiridaka, “An zen sa ëre mo Tanena Yesus mo syala kon ëre mo hanan tabin walas hap ëliwehe gwer.” Zen kitak zëre mo hamal hap

de kalang gwe gun sun ki lwak. ⁶
Zen in zep sa tîngare zini zëno bosena
teip nulsuk gweblal, sap Zen mes zëre
mo sërkam de kwasang-kwasangna
kirekam goltreizimki. Zëre mo dang
tîninak de Walasna Kristus hun de
zeraha-en gwenkam, Zen dekam
kwasang-kwasangna insa nëbe mae
hap totoresa gol gwizimnira. ⁷ Sap
nen de Kristus hun zeraha-en
gwenkam, dekam nen ema okamanak
de karek-karek nakon ëhil gwe hana
gwenan, hen nëno mae mo kirekam-
kirekam karekna man nëp tap gulsuk
gwizimnira. Sap Tane zik mo kala in
dekam nësa ngan tasik gwibirida-
men zen te-lidak son nakon wet

soblakke. An kitak Alap zëre mo sërkam de kwasang-kwasang nakon ki kirekam lwak, ⁸ zep totoresa nëbe mae hap kwasangna sabak gulzimki. Alap, eiwa, sërkam de enlala blal tanganna hen kitak tame gul gwenda, ⁹ Zen in zep angkam zëre mo hamal hap de kalang gwe gunnu insa goltreizim'ira. Zen desa menkam man zi hip aning gul gwizimki. Hwëna Zen hen orep mes anakan kalang gweka, “Kim de ano kalang gwen yaklanak zau'uk, dekam asa ëre mo Tanena zer sonezim– zëno mae mo karek-kareksa dikim ngan gulsuzimdin hip. Zep Deban de zeraha-en gwen wenya, desa kitak

aha-erenak asa siri gulsul– sap ngatan
zi mo langnak de wenya hen
okamanak de wenya. Kristus Zën sa
kitak nol gwibiridala.”¹¹ Mensa
Alap kalang gwe guku, “Ëe asa kiresa
ëre mo walas hap golzim,” zen hwëna
kitak Kristus hun de zeraha-en
gwenkam nëbe mae hap hata
gwizimnin. Sap Alap nonol lonesen
nakon kirekam dep nësa kalang
gwibiridaka, hen Zen kitak kirekam
syal gwe-gwibi'ira– dekam dikim
zëre mo dwam gwibin sin kitak
jowen hap. Zëno dwam gwibinni, zen
an zen: ¹² Nen an zene nonol
Kristussu blol ëbla'an, tïngare zi de
nësa hlauludankam, zen dekam sa

hen Alap mo bosena teip nulsuk gweblal. ¹³ Zen in zep händep Alap mo kalangna ebe mae hap kirekam lwak. Em kime eiwa de ol dawemna ësane gwek, emsa de ngaya tabin hip dena, em dekam zebe Kristussu laibliblak. Zep in kime Kristus hun kirekam ëraha-en gwek, Alap dekam zep eno mae mo enhonak aha-en aha-enkam anakan ale tabir-zimki, “Em an ano bi gweblanna.” Maekam ale tabir-zimki– zëre mo Enhosa de ing ta sonezimdinkim, men kirekam sap orep gu-gubirida gwekake. ¹⁴ Alap Zen anakare gu-gubirida gun nuban zëre mo Enhona nëbe mae hap ing ta sonezimki, “Ëe asa lamkam ebe mae

hap tingan sul sonezim— mensaë ëre mo bi gwibiridan walas hap kalang gwe gukye.” Zep Bian Alap kim de kawesin nikon tingan gwiswe sone'anka, zen dekam sa ki lwal. Dekam kitak Ngatan Zini Alap mo bose ensa esa teip ulsuk gweblal. Paulus kim Efesusk de Kristen zi hip Alapsa abe takake: ¹⁵ Zen in zep, ëe kimë emsa anakan salbiridak, “Zen man Bian Yesussu daïbli'bla'an, hen tingare Alap hon de ëtal gwesin wenya man kwasang neibirida gwenan,” ¹⁶ ëe dekam zebë ebon mae onakon zausun srëmkam Alapsa anakan gu sone gweblanan, “Em asa sam ta gwenda.”

Zep ëe homë Alapsa de gu sone gweblankam emsa eititi gwibirida gwenan. ¹⁷ In zebë Ngatan Zini Bian Yesus mo Bian Alapsa anakan ebe mae hap abe ta tine gwenan, “Bian, ere mo Enho nakore enlala blala ing ta sone gwizim— hen Emsa dikim dawemkam tame tan hap denaye. ¹⁸ Hen Bian, dikire zëno mae mo enhona ëngatan gwizimk—dekakim anakan tame nul gwek, ‘Ëe kiresa asa Bian onakon hla kul— Zëna men zep nësa kwang guludakaye.’ Hen Bian, Emki enho nakon anakan hleng sosubirida gwen, ‘Kirekam-kirekam dawemna mensa Ena ngatan zi mo langnak ere mo hlil irin zi hip

hamal gulzimki, zen hë'ho gwibin tanganna.' Zen dekam sa anakan hen tame nul, 'Eiwa, nen esa lamkam ulin. Molye ulin srëm gwëk.' ¹⁹ Bian, dikire hen ere mo sërkam de sosonna tame nul gwëk— men desa Ena Yesussu de taïblïblan wenya kip gol gwizimniraye. In eiwa."Sërkam de sosonna in Bian Alap mes nëbe mae hap goltreizimki— ²⁰ in kim Kristussu tïn nikon ngaya takake. Dekam zep hëndep Desa gulk'nen tangan drëne seka— zëre mo dam taha san dekam. ²¹ Zep eiwa teipsin tanganna, Kristus Zë-en. Desa de kwë tanna hom tangan— tingare irik gin nikon, sap hen tingare teipsin-teipsin

zi nikon, sap ngatan zi mo langnak de lowehe gwen wenya kon, sap hen angkam de okamana awe de lowehe gwen wenya kon, hen sap lamkam de okama esenak de wenya kon. ²² Zep Alap mes kitak Kristus mo tahanak kang gulku, in zep anakan gubluka, “Em an tingare Kristen zi mo nola Zen. ²³ Kitak de Kristen zini, Zen ere mo taha-tana mo kim sa okamanak lowehe gwer— san de ere mo timni kiye.” Zen in zep Kristus zere mo timni insa hendep tingare okama naban sul sone gwenda.

2 Nen mese apdekam Yesus mae han
tin nikon ëngaya gwek:²¹ Nen
menkam tok-tok makare nike lowehe
gwek, sap dekam karek ensae ulin
halasen gwek, hen Alap mo dwam
gwibin srëm sane lowehe gwek.²
Sap nen dekam auhu-kama zi mo
enlala karek-karek sane ang ta gwek,
hen dowal mo kigisae betek ë
gweblak— men zen gulk de dowal-
dowala irik gi'irake, men zen eihe
nasen gwenanke. Zen in zen angkam
golësyal ta'ara— zini men zen Alapsa
betek nëbla srëm gwe-gwe'anye.³
Orep nen hen deban mae apdenak—
auhu-kama zi mo hole-hle san de ang
ta gwenna, hen nëre mae mo tim

nikore dwam-dwam san de ang ta
gwen naye. Zep nen hen dekam Alap
mo jalake lowe he'ak— in kirekam
tingare ahakore zini lowehe
gwe'anke.⁴ Hwëna eiwa, Alap mo
kwasang-kwasangna mam tanganna,
zep nësa sërkam kwasang
gwibiridaka.⁵ Sap menkam nen an
hen nëre mae mo karek-karek nakon
tok-tok makare nike lowe he'ak,
hwëna Alap Kristus mae han
apdekam nësa ngaya tabirki—
Kristussu kim tin nikon ngaya takake.
Zep nen Alap mo kwasang en nakone
ki ëngaya gwe'an.⁶ Sap Yesus hun
de zeraha-en gwen wenya nësa mes
Alap Deban mae juwen zi mo lang

nakon kap gul aneka. Zep nen angkam san de Yesus de nësa teipsin-teipsin zi makan ngatan zi mo langnak apdenak golëteinikirinni kiye.⁷ Zen insa kirekam kitak syal gwibirki, zen dekam de nësa ngein sin de kama ësenak anakan golëtrë gwen hap, “Em an zen ëre mo kwasang-kwasang nakon de ëngaya gwen wenyaye.” Sërkam de kwasangna in, zen Kristus ensa de zeraha-en gwen nakon esa ki hla kul.⁸ Zep nen mese Alap mo kwasang-kwasang nakon ëngaya gwek— in kime Yesussu laïblihlakke. Nëre mae mo syala kon home ëngaya gwe'an. Zen Alap totoresa nëp gol

gwizim'ira. ⁹ Nen home mae ba maena syal eibik— dekam de ëngaya gwen hap denaye. Zep toton nara dep?— bola-bola gwenna. ¹⁰ Nen an sap diki Alap mo syal gwibin zi. Kristus hun de zeraha-en gwenkam, dekam nen san de ëse yang tabinni. Nen in zebe dawemna syal ei gwibirin— men kirekam nëbe mae hap orep kalang gwe gukuye. Kristus onakon nen mese ëaha-en gwek: ¹¹ Zep em in zene Yahudi srëm zi ausu nakon ësaltik, emki ansa enlala gwe-gwibin: Emsa man Yahudi zini nenbirida gwenan, “Zen to mip blom tasibin srëm zi.” Sap Yahudi zini zen zëre mae mo to mip blom tasibinni

insa boltere nul gwenan. Hwëna zen sap zëre mae mo tim ennak de syal. Enhona dekam hom wet gwesik gwizim'ira. ¹² Em menkam home Kristussu tame la'ak. Dekam em home Alap mo hlil irin zinik bitì gwe'ak. Zep em dekam okamanak awe Alapsa de tame tan srëm nike lowehe gwek, hen em anakane ëenlala gwe-gwek, “Ëngaya gwen hap dena mensa Alap zëre mo hlil irin zi hip gu-gubiridaka, ëe molyë desa ulink.” ¹³ Zep em menkam Alap onakon hen zëre mo hlil irin zi nikon langanake lowehe gwek. Hwëna angkam em mese Kristus hun ëraha-en gwer, hen Zen mes zëre mo

kalkam de ngan tasibinkim Alap onak
emsa zon guludaka.¹⁴ Zep Kristus
Zën mes nësa siri gulsuku— Yahudi
zi niban Yahudi srëm zi niban,
hëndep Zen mes nësa zëre mo timnik
aha-en gulku. Sap menkam Yahudi zi
niban Yahudi srëm zi niban bëjen siri
gwen. Hwëna angkam jal-jala men
zen lang zip son makan nësa kles sok,
desa mes Kristus jek-jak gulku.¹⁵

Maekam jek-jak gulku: Zëre mo timsi
de golgunkum. Zen kim tilki, Zen
dekam zep Musa mo titi tabin ola
kitak nëbe mae hap sul sonezimki.
Zep nen de angkam etan desan ang
tan hap hom dakasti'in. Menkam
Yahudi zini Musa mo ola in kon

anakan dam nulsuk gwek, “Yahudi srëm zini bëjen Alap mo nwenak ëoto gwesin.” Hwëna angkam Kristus mes dare hlikna insa zëre mo timnik aha-en gulku— san de aha-ere zi aususa de yang tabinni kiye, nen kime kitak Zëre han ëraha-en gwekke. Zen dekam zep hliwenna in kon nësa umlae tabirki. ¹⁶ Zëno te-lidak sonnak de tinni in, Zen dekam nëno mae mo hliwenkam de lowe henna insa aha-en gulku— dekam de Alap onak zëre mo tim makan lowehe gwen hap. Hen nëno mae mo gil-gilkim de lowe henna in dekam zep goltilki. ¹⁷ Zen in zep Kristus aha-ere enlalakam de lowehen hap de ol

dawemna ansa nēbe mae hap
golhatazim zika— sap orep de Alapsa
tame tan zini abe mae hap, hen sap
Alapsa de tame tan srēm wenya ebe
mae hap. ¹⁸ In zep Kristus onakon,
sap Yahudi zini ēe, hen sap Yahudi
srēm zini em, Bian Alap onak
hatankam— sap Kristus mes Alap mo
Enhona kitak nēbe mae hap hlē ta
sonezimki. ¹⁹ Zen in zep em Yahudi
srēm zini, em angkam zi mo ēnak de
ēmas gwinzin zisi hom, hwēna em an
hen angkam lang bi tanganna—
apdekam Alap mo hlil irin zi nibanye.
Em mese lalak wenya in han ēiye
gwek. ²⁰ Nen an san de Alap mo
gol. Men zen gola in mo moko makan

ënwe-mase gwe'an, zen Kristus mo dam tasibin zi, hen Alap mo Enho nakore olsa de ayang gul gwizimdin hip de zi. Kristus Zëna, Zen ngirin bol tenya Zen. -²¹ Nen de deban zeraha-en gwenkam, dekam zebe ënwe-mase gwe'an— san de Alap zëre hap de golsa de ayang tabla song gwenna kiye, zao de lalak Zini Alap Zën gwë gwen hap. ²² Yahudi srëm zini, em hen Kristus hun de zeraha-en gwenkam dekam ema hen gola iwe de gol te makan ënwe-mase gwe'an— men zëwe Alap zëre mo Enhona gwë gwe'arake. -

1. * **2:20** *Mrk 12:10, Luk 20:17, Kis 4:11, 1Ptr 2:6-8*
2. * **2:22** *1Kor 3:10-17, 1Ptr 2:4-5*

3 Mae hap de ol: Paulussu Alap Zën dam tasiki— Yahudi srëm zi sin de ol dawemsa gol halada gwen hapye.¹ Zen in zebë ëe, Paulus, bwina an kon Yahudi srëm zini ebe mae hap Alapsa abe ta gwenan. Sap asa Kristus hup de jal hap bwinak awe tak daink, sap ëe ama zëre onakore ol dawemna insa ebon mae osan dep gol halada gwek.² Ena mese ki anakan ësak, “Alap Zen ki zëre mo sërkam de kwasang-kwasangkam asa dam tasiki,” zep ki syala insa abe hap wei yul soneblaka—emsa dikim mas gwibirida gwen hapye.³ Men kirekamë lure nakon suratnak awe betek enkam ale gul—

Alap mo kalangna mensa menkam
aning gul gweka, desa mes ki abe hap
goltrëblaka. ⁴ Suratna ansa de baca
gunkum, esa ki hen dam ulsul–
Kristus hup de ol aning gunnu insa,
men kirekamë aena dam gulsukye. ⁵
Orep Alap Zëna hom goltrei
gwizimki, hwëna angkam zëre mo
Enho goltrei gwizim'ira– Kristus mo
dam tasibin zi hip, hen zëre mo Enho
nakore ol ayang gul gwen zi hip. ⁶
Zen a desa mo tïngare zi hip aning
gulzimkiye: Yahudi srëm zini ol
dawemna an san de hen ang tankam,
zen dekam sa hen hë'ho gwibin
tanganna nulin– mensa Alap zëre mo
hlil irin zi hip golzim'inkaye. Zep

angkam Yahudi zi niban Yahudi srëm
zi niban aha-ere tim makane lowe
he'an. Zen angkam apdenak Alap mo
gu-gubiridan ola Kristus onakon
nulin'in.⁷ Zen zep Alap zëre mo
kwasangna sërkam abe hap golblaka—
ol dawemna ansa de Yahudi srëm zini
ebon mae osan gol halada gwen hap
de syala kim abe hap wei yul
soneblakaye. Hëndep dekam zep zëre
mo sosonna abon onak sërkam syal
gwe-gwek. Tïngare Alap mo irik gin
zi nikon, ëe an zen tangan— otde
tangannak de zi niye. Hwëna Zen ki
owas hap zëre mo kwasang-
kwasangkam syal yala ansa abe hap
wei yul soneblaka. In zebë anakan de

gol halada gwen hap syal-syal gwe-gwenan, “Kristus onakon de hë'ho gwibinni, zen sërkam de yawal tanganna, hëndep zini nen bëjen sul sonenkam tame gun.”⁹ Asa hen man dam tasiki— ëe dikim anakan tawa tabiridanda gwen hap, “Alap men Zen tingan yang tabirki, men kirekam orep kalang gwe guku, angkam man Kristus onakon goltreizim'ira.”¹⁰ Alap man orep kalang gwe guku— dekam de ngatan zi mo langnak de teipsin-teipsin wenya kip zëre mo sërkam de enlala blalsa zertreizimdin hip. Zep hëndep angkam nësa man anakan golëtreizim'ira, “Emki hlauludan.

Yahudi zi niban Yahudi srëm zi niban
angkam aha-ere jematkam lowe
he'an.” ¹¹ Alap zëre mo nonol
lonesen nakore kalangna kirekam
lwak, in zep hëndep nëre mae mo
Bian Yesus onakon nësa kirekam
aha'en gulku. ¹² Zen zep Yesussu de
taïblïblankam zeraha-en gwenkam,
nen dekam zebe aïrïn srëmkam
Alapsa abe la gwe'an. Sap nen ema
hen anakan tame ul gwe'an, “Zen
eiwa sa asa dokwak tala.” ¹³ Zen in
zep ëe ama emsa gubirida'an: Ëe ansa
jalom ëk tihinak awe gwë'an, zep
bahem enlalana ëdowe hanan. Sap ëe
Kristus hup de ol dawemsa de golasas
gwe-gwen habë bwinak awe gwë'an.

Hen em mese ola insa laiblibik, zep
ëe an hen eno mae mo dawem habë
zë gwë'an. Paulus kim Alapsa abe
takake— Efesusk de Kristen zi mo
enhosa de tatete tazimdin hip: ¹⁴ Zen
in zebë Bian Alap hap zëre mo
nwenak boklena kom so gweblanan,
¹⁵ men Zëbon onak tïngare zi ausu
mo ausuna lwa'anke— sap ngatan zi
mo langnak de wenya, hen sap
okamanak de wenya. ¹⁶ Ëe zebë
anakan abe ta gwenan, “Bian, Emki
ere mo ngatan zi mo lang nakore
sërkam de kae-kaena gol gwizimdin—
dekakim ere mo Enho naban de
zergwë gwenkam enho nakon ëtatete
gwe zahek. ¹⁷ Zen man Kristussu

daibli gweblanan, in zep dikire Zen enho nakon golëgwë gwek. Zëno kwasang-kwasangna dikire hen dawemkam tame nuk, hen dikire zao en tatem ëzauk gwek. ¹⁸ Bian, dikire Efesusk de wenya hen tingare ere mo hlil irin wenya Yesus mo kwasang-kwasangna insa tame nuk—yakna, blala, olk san dep, hen gulk sun dep. Zen sërkam de yawal tanganna. ¹⁹ Ëe sap zini ama kwasangna insa de kitak tame gun hup ëalp gwe-gwe'an, hwëna molyë kitak tangan tame uk. Hwëna Bian, dikire Kristus mo kwasangna zëno mae mo enhonak beya gwek, hëndep zep ere mo Enho naban sosen naban

dikire zëno mae mo enhonak sowe henkam nola gwek.”Ëe kirekamë ebe mae hap Alapsa abe ta gwenan.²⁰

Zep dikire kitak Alapsa boltere dak, sap zëno sosonna nëbon mae onak sërkam tangan syal gwe-gwenan. Nen sap betekkame hen tame gun srëmkame zëre mo soson hap abe la gwenan, hwëna Zen mam tangankam nëp gol gwizimnira.²¹

Dikire tîngare Kristus hun de zeraha-en gwen wenya Bian Alap mo bosena hëndep denaban teip nulsuk gweblak— sap angkam de zeraha-en gwen wenya, sap hen lun kore wenya. In eiwa tangan!

4 Kristus mo tim makan de okamanak lowehe gwen hap de ol:4¹ Zen in zep, ëe Bian Yesus hup de jal hap de bwinak gwën zini ama emsa titi tabi'in: Em Alap mo hlil irin zi mo kim lowehe gwek, sap Zen eiwa mes emsa hen hlil inki.² Enlala betekkam hen sae-saekam lowehe gwek, hen bahem nabakam jal ta gwen. Zi mo gwënsa de sin-sin gwen naka hlaulblunna, desa kwasang naban em zergwë gwen.³ Dawemkam em äalp gwe-gwen— aha-ere enlalakam eka lowehe gwek. Sap em mese Alap mo Enho de emsa ing gwe hebiridankam enho nakon äaha-en gwek.⁴ Sap nen angkam aha-ere

tim makane lowe he'an, hen Alap mensa zère mo Enhona zerzimki Zen aha-en. Hen mensa Alap nésa de kwang gulu dankam gu-gubiridaka, dawemsa de lamkam golzimdin hip dena, nen desa kitak esa hla kul.⁵ Hen nëno mae mo Teipsinni Bian Yesus, Zen aha-en. Hen nëno mae mo taiblibinni aha-en. Hen baptis [gwennak tabinnik], nen mese kitak ang tak.⁶ Hen nen kitak aha-ere Alapsae Biankam en gweblanan. Zen kitak nésa teipsibirida'ara, hen kitak golësyal ta'ara, hen kitak nésa nëre mae mo enho nakon golëgwë gwe'ara.⁷ Hwëna Kristus mes zère mo sërkam de kae-kaekam nëbe mae

hap kitak sosonna srën-srënkam hli yulzimki. ⁸ Kirekam man tangan Alap mo ëpba ola ban dakasti'in, in zen anakan lwakye, "Zen kim teipsin hip gulk sun sewe se'anka, Zen zëre mo jal zini beyakam tahalebirki, hen dekam zep zëre korena kip hë'ho gwibin nika hli yulzimki." -⁹ Alap mo olak insa kirekam lwak, "Zen gulk sun sewe seka," zëno dam gulsunnu, Zen nonol otde tangan san ati gwe ineka— hëndep okamana an mo otde tangan san. -¹⁰ In Zen ati gwe ineka, Zen mes etan ngatan zi mo langnak de teipsin tangannak dep sewe seka— dekon de tingare lang yala ansa kara gul ine gwen hap. ¹¹

Zen Zen sosonna nēbe mae hap srēn-
srēnkam kae gwe-gwibir-
zimmira. Ahakorena kip zēre mo olsa
de aha zi mo lang san gol halada
gwen hap denaka gol
gwizimmira. Ahakorena kip Alap mo
Enho nakore olsa de ayang gul
gwizimdin hip denaka gol
gwizimmira. Hen ahakon zisi de halen
ora san dep dam tasik sone gwibin
hip de wenya. Ahakon jemat-jematsa
de nol gwibirida gwen hap de
wenya. Hen ahakon Alap mo olkam
de tawa ta gwibin hip de wenya. ¹²

Zēno mae mo syala in, zen Kristus
mo timni nēsa dikim syal gwibin hip
hen tatete gun hup dena— Alap mo bi

gwibiridan wenya nen ekakim dawemsa Kristus mo bose hap syal ei gwibik. ¹³ Zep zëno mae mo syala, zen Kristus mo timnik de bitï gwen zini nësa dikim anakan titï ta gwibin hip dena—Alap mo Tanesa de taïblïblankam ekakim ëaha-en gwëk,hen tame tankam ekakim sowehek,hen zeraha-en gwënnak ekakim ëzise gwëk.Zen dekam esa hëndep zëno kim lowehe gwer. ¹⁴ Zep nen bap nen walas betek mo kim auhu-kama zi mo dërek en san de yasik tabin sin ang ta nasen gwen. Sap men zen kirekam ang ta nasen gwenan, zen hi mo kim men-san an-sankam de ngëp gwe naseran makan

ëgwë gwenan. ¹⁵ Diki dawemna,
eiwa de tangan naka nen kyang-
kyang gulsuk gwen, hen deban nen
nënaka kwasang gwibirida gwen—
Kristus mo kim ekakim nabakam
ëliwehe song gwëk. Sap Zen Zen
nëno mae mo nola. Nen an zëno tim
makane lowe he'an. ¹⁶ Zen de nësa
golësyal ta gwenkam, nëno mae mo
lowe henna dekam san de aha-ere tim
de syal gwen makan lwa gwenan.
Srën-srënkam hom. Sap aha-ere
timni, zëno sana, danna, hen kala, zen
man zënaka mas neibirida gwenan—
dekam dikim timni in dawemkam
mam gwen hap hen tatete gwen hap.
Nen zebe nënaka dawemkam

kwasang eibirida gwenan, hen Kristus mo timni zep tatete gwe zahe gwenan. Èse yang tabin zi makan de lowehe gwen hap de ol: ¹⁷ Zen in zebë Bian Yesus mo bosekam emsa gubirida'an: Em bahem Alapsa de tame tan srëm zi mo kim lowehe gwen. Sap kire zini enlalana mes ëhäi gwek. ¹⁸ Sap zëno mae mo enhona mes kawesiki, hen ngaya gwen hap dena insa Alap gol gwizim'ira, zen desa hom tame nu'in. Sap zen zëre mae mo enho lilikinni mes Alap hap dayalsiblik, zep hëndep Alap osan de ang tan hap nola mes ëdrak-drak gwek. ¹⁹ Zen mes anakan de lik gwibinni baes tak, “An dawemsaë

o'an. An kareksaë.” Zëre mae mo tim nikore hole-hlesa mes anakan blol neibik, “Sap asa desan en ang ta gwer.” Hen zëre mae mo timni mes sosok nuk– dekam de hole-hlesa mam gulsuk gwen hap.²⁰ Hwëna Kristus hup dena insa ena ësane gwëk, zen kire san dep hom–²¹ men kirekam sap emsa tawa da gwëbikye. Hen em kime Deban ëraha-en gwëk, em mese sap anakan tame lak, “Zen eiwa lalak enna.”²² Zen in zebë etan emsa gubirida'an: Emki ere mae mo ëpba lowe henna insa hole-hle naban hiri son. Zen in san de blë nabare kirekirena kiye– ase naban. Sap ëpba lowe henna in, zen zëwe beya gwëk–

boton hap dena, hen swi soson hap dena. ²³ Diki eno mae mo enhona hen enlalana zen kitak eese gwen.

²⁴ Ere mae mo lowehen esena insa emki aha zi hip goltrei gwizimdin—baju esesa de ala son makan. Sap Zen Alap angkam emsa ese tabi'ira— san de aha zisi de yang tasibinni kiye, hendep zere mo nwe-mase tangan makan, dam-dam enkam de lowehe gwen hap, hen eiwakam de zere en onak etal gwesin hip. ²⁵ Zen in zep, aya-wal oso-wal, boton olkam bahem tangan enaka tonbirida gwen. Kristen bose omka eiwa de ol enkam em tonbirida gwen, sap nen apdenak mese Kristus mo timnik biti gwek.

²⁶ Em de jal ta gwenkam, jala in bap zen karek san dep emsa kang gul gwen. Yakla nwena bap zen dum gwehen— em de nama jal gwe tinennakye. ²⁷ Dowal mo kigi hap bahem orana kles tyasik gweblan. ²⁸ Sowë tam wenya, em sowësa baes tan. Diki ere mo irse gwen en nakon em gulin gwen, hen dekam em tahalha wenyaka mas gwibirida gwen. ²⁹ Eno mae mo ëk nakon bap zen karek-karek ola hen swi ol maena te so gwen. Diki wal bosyansa dikim tatete tabin hip de olsa em ton gwibin— men kire enkam zëbe mae hap dakastilzim'inke. Kirekam de ol aïsili zen dawemsa esa kim ol

gwizim.³⁰ Dawem enkam lowehe gwek. Kareksa de gol gwenkam bap nen Alap mo Enhona ja-ja ta gwen. Sap Zen mes nëno mae mo enhonak anakan ale gulku, “An Alap mo bi gweblan zi.” Enho mo alena in, zen dekam esa aumwa hap de yaklanak yaïng gwer— men dekam tangan de nësa kawesin nikon gwiswe sone'ankaye. Zep bap nen ja-ja ta gwen.³¹ Enlala ennak de jal-jalsa em jek-jak gun. Bahem enaka u sal-sal gwibirida gwen. Bahem tangan enaka nop-nop gwibirida gwen, hen bahem enaka lamang ta gwibin. Tingare kareksa em hli yun.³² Diki em enaka kwasang gwibirida gwen,

hen sae-sae enlala enkam em lowehe gwen. Emki hwë-hwëkam wal bose wal oban ere mae mo karek-karekna eititi gwe-gwibin– men kirekam hen Alap eno mae mo karek-karekna ep eititi gwibir-zimkike. Sap Kristus Zen kire hap te-lidak sonnak tilki.

1. * 4:8 *Mzm 68:19*

2. + *Paulus mo alena awe, dam gulsunnu dan-dan: Ahana, Kristus “okamana awe dep ati gwe ine zaka,” ahaksa, “okamana an mo otde san dep ati gwe ineka,” enlalana juwen zi mo lang san dep. (1Ptr 3:18-20, 4:4)*

5 Ngatannak de lowehe gwen hap de

ol:**5**¹ Sap em in Alap zëre mo dang tininak de walas, zen in zep zëre mo kim de hen lowehen hap em äalp gwe-gwen.

² Dikire kwasang-kwasangna eno mae mo lowe hennak mam gwek— men kirekam Kristus nësa kwasang gwibiridakake, hëndep zep nëno mae mo kareksa dikim ngan gulsuzimdin hip Zënaka zerguku. Zëno syala in, Alap man tangan sam gwesibirki.

³ Emsa mes Alap hlil inki, zep ebe mae hap hom dakastilzim'in— auhu-kama hole-hle san de etan ang ta gwen hapye. Zep kahalo hap de hole-hle naban te-ala beya gwen hap de hole-hle naban

emki langa sosun. Ki hwëna emsa sa
aha zi nenbiridal, “Zen Alap mo hlil
irin zisi hom.”⁴ Eno mae mo ëk tihî
nakon bap zen ol-wak ola wet so
gwen— hen swi ol weha mae naye.
Kirekam de ola hom ebe mae hap
dakastilzim'in. Diki eno mae mo ëk
tihî nakon anakare ol zen wet so
gwen— “Bian Alap, Em asa sam ta
gwibirida.”⁵ Emki ëenlala gwen,
swi enlala enkam de gwën zini,
kahalo soson wenya, hen te-ala beya
gwen hap de hole-hle wenya, zen
molya Alap ne Kristus nik mo irik
ginnik bitî gwëk. Te-ala hap de hole-
hlena in, zëno nwe-masena apdenak—
yang tasin dowalsa de boklesa kom

so gweblan nabanye. ⁶ Bap zen zini emsa anakan boton ta gwibin, “Alap mo jala molye kire nakon hla kuk.” Hwëna karek-karekna in, dekon sa ki Alap mo sërkam de jala hatal– men zen Zënaka betek nëbla srëm gwe-gwenan, zëbe mae hap denaye. ⁷ Zep kirekam de boton tam zi niban, bahem golësiri gwe-gwen. ⁸ Sap em hen orep enho kawesin nike lowehe gwëk, hwëna angkam Bian mes enho nakon emsa ngatan tabirki. Zep angkam ngatanna in zao en em lowehe gwen. ⁹ Sap ngatanna in, dekam sa eno mae mo lowehen nakon dawemna wet so gwer– dawemsa de aha zi hip goltrei gwizimdin hip de

enlala, dam-dam enkam de gwën
enlala, hen eiwa de enlala naye. ¹⁰

Zen in zep em äalp gwe-gwen-
ekakim dawemkam tame ul gwek,
“An Bian mo dwam gwibinni. An
zëno dwam gwibin nika hom.” ¹¹

Kawesinnik de lowehe gwen zi mo
syala zen waba hap. Desa emki
hwaulsun. Hen anakan emki jalse
gwibirida gwen, “Desan bahem ang
ta gwen. Zen karekna.” ¹²

Sap
enlala kawesin zini insa aningkim
syal nei gwibirin, ol enkam de desa
aïsil gwibinkim, zen hom tangan
Kristen zini nëbe mae hap
dakastilzim'in. ¹³ Hwëna ngatan zi
mo lang nakore ngatanna in kim

nëbon mae zïl ane gwenan, zen dekam zebe anakan tame ul gwenan, “Hare kirekam de syal gwibinni, zen karek sake.”¹⁴ Zen in zep tÿrya anakarekam da gwenan, “Men zen nini truwe'an, em luk tan. Em in zen tok-tok makan lowe he'an, em ëngaya gwen. Sap Kristus man ebon mae onak zïl ine'ara.”¹⁵ Zen in zep, ere mae mo lowe henna, emki dawem enkam kara gul gwen. Enlala joblo-top zi mo kim bahem lowehe gwen.

¹⁶ Bian de ebe mae hap dawemsa de aha zi hip goltreizimdin hip de orasa kles tyasik gwizimdinkim, desan en em ang ta gwen. Sap langna an angkam man tangan jal-jala taman

kini'an. ¹⁷ Mamakkam bahem
lowehe gwen, hwëna emki enlalasa
anakan langa tasik gwen, “Bian mo
abe hap de dwam gwibir-blinna, diki
an dë kirekam moye.” ¹⁸ Ho
mamakna bahem mamkam otde
gwibin— dekon de ëmamak gwe-gwen
hapye. Ki hwëna eno mae mo lowe
henna dekon sa tangan ayang sik mo
kim hai gwer. Hwëna diki Alap mo
Enho Zen eno mae mo enhonak
suwen. ¹⁹ Alap hap de tärkam em
enaka tatete ta gwibin— sap zëre mo
ëbpa ola kore tärkam, sap Kristus hup
de tärkam, hen Alap mo Enho nakore
tärkam. Eirzi-Biasa de isrip-sri
gwizimdin terya dikire eno mae mo

enhonak beya gwek. ²⁰ Hen banakare maesa de goltowe gwenkam, emki Bian Yesus mo bosekam Alapsa anakan gu sone gweblan, “Ema asa sam tanda.” We-zi dare de kirekam zënaka igwë gwen hap de ol: ²¹ Nen apdekame Kristus mo timnik bitì gwek, zen in zep nen nënaka blikip gwesibirida gwen— san de Kristus Zënaka de blikip gwesiblinna kiye. ²² We walya ere mae mo zisi em blikip gwesibirida gwen— men kirekame Bian Yesussu blikip eisik gweblananke. ²³ Sap Alap mes zi hip golzimki— zen de we walsya nol gwibiridan hap denaye, in kirekam hen Kristus hup golblakake,

Zen de jemat-jematsa nol gwibiridan hap. Sap Zen Zen nola. Nen an zëno taha-tana makane lowe he'an. ²⁴

Zep jematna nen men kirekame nësa de ngaya tabin hip de Zini Kristussu blikip eisik gweblanan, we walya zen hen kirekam em zi wal omka blikip gwesibirida gwen. ²⁵

Zini we wal omka emki hen kwasang gwibirida gwen— men kirekam hen Kristus zëre mo jemat yawala kwasang gwibirkike. Zen zep hëndep zëre mo timni golguku— ²⁶ dekam de jemat zem insa ngan gwehen tangan naka Zën bi gwibin hipye. Nen zebe baptis tabin sin ang ta gwenan. Dekam zep nwe-mase gwe-gwenan: Zen mes

nësa hokam hen zëre mo ol
dawemkam ngan tasibirki. ²⁷ Zen
mae hap ki kirekam nësa syal
gwibirki: Dekam de hëndep denaban
zëre mo we makan golgwë gwen hap,
sërkam de nwe-awes naka. Zen zep
nësa aha-en aha-enkam oto tasik
gwibirida— nen dikim saher srëmkam,
karek mae srëmkam, hen enho kles
gwesin srëmkam ngan gwehen nik
zëre han zergwë gwen hap. ²⁸ Zen
in zep hen zini em kirekam em we
wal omka kwasang gwibirida gwen—
san de ere mo timni kiye. Sap zi de
we zemka kwasang gwe-gwibinni,
zen apdenak— zëre mo timsi de
kwasang gwibin nibanye. ²⁹ Zini

nen hom tangane nère mae mo timni da kulsuk gwenan, hwëna dawemkame kara ul gwenan. Zen kirekam hen Kristus jematna nësa zère mo tim makan kara gul gwenda.

³⁰ Sap jematna nen an eiwa Kristus zère mo timni. ³¹ Men kirekam Alap mo olak lwak, “Zini an-bi zemka hli sonkam— dekam de we zeban aha-en ën hapye. We-zi darena in dekam Alap mo nwenak san de aha-ere timni kiye.” - ³² Alap mo ola in, zen olk san de tanganna, hwëna zëno dam gulsunnu ahana, Kristus de jemat zeban aha-ere tim makan golgwën hap. ³³ Zen in zebë hen emsa gubirida'an: Zini we wal omka em ere

mae mo tim makan kwasang
gwibirida gwen. Hwëna we walya
hen zi wal omka em blikip
gwesibirida gwen.

1. * **5:31** *Kej 2:24, Mat 19:1-9, Mrk
10:1-12*

6 Walas zik de an-bi zik mo ol san kirekam ang ta gwen hap de ol:⁶¹
Walasna, em ane-bia uk mo ol san em ang ta gwen, sap Kristen walas hap zen kirekam dakasti'in.² Sap Alap mo olak man lwak, "Ane-biasa em blikip gwesik gwizimdin." Hen Alap mo dare taha-tapakam de jalse gwen olak, walas hap dena in srën. Sap zëno aumwa topnak anakare gugubiridan ola man lwa'an,³ "Em de ane-biasa blikip gwesik gwizimdinkim, em hë'ho gwibin nika esa hla kul gwer, hen eno mae mo okamanak de gwënna sa blal gwer." - Bi zik de walas zemka kirekam golëlowehe gwen hap de ol:⁴ Bi

walkam dena, walas omka bahem
olkam hit ti gwibin. Ki sa hwëna
emsa husus neibirida gwer. Diki
dawemna Bian Yesus mo dwam
gwibin sin em oto tasik gwibin hen
tawa ta gwibin. Tana iltikinnik de zi
de kirekam lowehe gwen hap de ol:⁵
Men zen zi mo tana iltikinnik ëbabu
gwe-gwenan, emki ere mae mo zi
bina in mo ol san tingare enho naban
ang ta gwen— dawemkam de blikip
gwesiblin naban hen airin niban, men
kiye, Bian Yesus Zënaka de blikip
gwesiblinna. -⁶ Zen kirekam em
lowehe gwen— sap zi bina in de zën
emsa kara tabin srëmnak, sap emsa de
kara tabinnik. Hwëna anakan em

ëenlala gwe-gwen, “Ëe an diki Kristus mo tana iltikinnik de gwë gwen zi. Zi mo tana iltikinnik homë. Ëe zep asa aha-ere enlalakam Bian Alap mo dwam gwibin sin zini an hon syal gwe-gwer.”⁷ Zen in zep em isrip-sri naban ere mo zi bina in mo syala gol gwen— anakare enlala naban, “Asa an Bian Yesus awe de syal gwen hap dam tasiki, zep ëe an zëno syalsaë go'an. Zini an moka homë.”⁸ Emki hen ëenlala gwe-gwen, “Dawemsa de syal gwe-gwibin wenya, Bian sa zëbe mae hap dawemna golzimdi— sap tana iltikinnik de lowehen wenya kip, hen sap kirenak de lowehen srëm wenya

kip.”Zi de zëre hon de babu gwen zisi kirekam golëlowehe gwen hap de ol:⁹ Em hen zisi de bi gwibiridan wenya, dawem enkam em golëlowehe gwen— ere mae hon de ëbabu gwen zini in saye. Bahem jala ban anakan tik-tik ta gwibin, “Em de ansa nabakam syal gwibin srëmkam, ëe asa emsa lek tyal.” Emki ëenlala gwegwen, “Deban mae apdekam nëno mae mo Zi Bina hen ki— in Zen ngatan zi mo langnak gwë'araye. Hen Zen hom ahakore en naka nwekam golëake gwenda.”Mae hap de ol: Eijan hap em ëtamal gwen.¹⁰ Zep aumwa hap ëe ama emsa gubirida'an: Bian han de zeraha-en gwen ennak

nen tatem ëzauk gwen, sap zëno
sosonna mam tanganna. ¹¹ Sap nen
angkam dowal mo kigi nabane
ëreiija'an, hen zen mes tangan eijan
hap tewesiki. Zen in zep, eijan hap de
kirekam-kirekamna mensa Alap nëbe
mae hap gol gwizimnira, desa nen
kitak alala tan hen teirensin. Zen
dekam esa tatem ëzaul. ¹² Sap nen
zi bosyan han de eijan hap home
ëtamal gwe'an. Hwëna kirekam-
kirekam dowal-dowala ban de
golëeijan habe ëtamal gwe'an— men
zen anksam de lang kawesinni ansa
bi neibi'inke, hen men zen ngli nakon
tingare dowal-dowala teipsinkim irik
ni'in halke. ¹³ Zen in zep, tingare

Alap onakore eijan hap de kire-kirena
insa nen teirensin hen alala tan-
dekam de dawemkam nëno mae mo
jal zini insa golëeijan hap, zen de
nësa tobe gul zunnak, hëndep eijan
yala in de tap gwennak eka nama
tatem ëzauk.¹⁴ Zen in zep, nen
tatem ëzaun. Alap onakore eiwa de
ola, tak makan nen darak tan. Hen
anakare enlalana biti makan nen
darak tan, “Alap eiwa mes abe hap
golblaka- ëe dikim zëre mo nwenak
gwën hap, san de kareksa de gol
gwen srëm zi.”¹⁵ Alap onakore ol
dawemna, zëre han dikim zerumlae
gwen hap dena, zao en nen ki tatem
ëzaun. Zen san de eijan hap de

sepatuna kiye– nen dikim tatetekam
ëzaun hup dena. ¹⁶ Dowal mo kigi
mo gwetapna, zen syauk nuban. Zen
de nëbon tisin srëm hap, Biansa nen
anakan taibli gweblan, “Zen Zen sa
asa il gwehe gweblala.” ¹⁷ Eijan
hap de topina, zen anakare enlala
naban nen lowehe gwen, “Asa mes
Jesus ngaya taka.” Hen Alap mo ola,
zen nëbok makan nen teirensin, sap
Alap mo Enho nakore sosonna, zen
zëwe. ¹⁸ Banakare maekam de
lowehen nakon, Alapsa nen zëre mo
Enho nakore ssonkam gu sonebla
tine gwen. Salok-salokkam nen
lowehe gwen, hen Alapsa de abe ta
gwenna bap nen ësin gwe hana gwen.

Ere mae en hap bahem gu sone gweblan, hwëna tingare langnak de Kristen zi hip em hen gu sone gweblan.¹⁹ Asa hen ol gu sonenkam bahem eititi gwe-gweblan. Sap ëe ol dawem gol halada gwen jal habë jalom ëk tihinak awe gwë gwe'an—Kristus hup de ol aning gunsu de Yahudi srëm zi mo lang san dep gol halada gwen jal hap. Anakarekam emki gu sone gweblan, “Bian, Paulus hup enlala blala ing ta sone gweblan—zen dekakim udobe naban ëngaya gwen hap de ol dawemsa srip gulsuk gwizimki.”Aumwa hap de ol:²¹ Nëno mae mo wal bose dawemna, Tikikus Bak, zen tatetekam Bian mo

nganak syal gwe-gwenda. Zen sa emsa äkkam abe hap de ola anakan tonbirida zala, “Zen angkam kirekam bwinak gwë'ara.” In zebë ebon mae osan dep zer sone'an— zen de abe hap hen ano wal bose wal hap denaka emsa tonbiridazan hap. Eno mae mo abe hap de enlala ngalapna dekam sa sëwe hera.²³ Dikire Bian Alap ne Bian Kristus Yesus nebon onakon ebe mae hap hata gwizimk— em dikim kwasang-kwasang naban lowehe gwen hap dena, hen Zëna en naka dikim taïblizimdin hip denaye. Sap em in zëre nik mo taha terenake lowehe gwe'an.²⁴ Dikire Alap onakore kwasang-kwasangna ebon

mae onak lwa gwek— hen tingan men
zëbon mae Bian Kristus Yesus hup de
kwasang-kwasangna tinsin srëmkam
lwa

gwenanke. Pilipi Pilipi Pilipi Plp Paulus
mo surat Pilipik de Kristen zi hip

1. * **6:3** *Kel 20:12, Ul 5:16*

2. + *Orep tangan zini hen aha zisi
karekkam jap nul sonenda gwek. Zi
de tahalha hap zëre mo bon yalsa
sul sonen srëmkam, desa man
dahyo gwek— pasarak de hwëna
aha zi hip te-ala hap lirak tabin
hip. Zëno bon de sërkam yawal
gwenkam, dekam we wal walas
zeban dahyo gwek— desa de kitak
lirak tabin hip. Men desa kirekam*

*lirak da gwibik, zen dekam zep
hwëna zi bina in mo tana iltikinnik
ëbabu gwe-gwek. Dekam hom
beyakam ëheya-hya gwe-gwek. Sap
heya gwen naka de etan balk
tankam, desa man damera gwek.
Tana iltikinnik de ëbabu gwe-gwen
zini, desa sap de lek-lek ta gwibin,
ahaksa tamera gwen. Pemerinta
hom kire hap jalse neibirida gwek.
(1Tim 6:1-2, Tit 2:9-10)*

Pilipi

1 2 3 4

1 **1**¹ Tïngare Pilipik de Kristus hun
de zeraha-en gwen wenya kip, hen
zëwe de Kristen zi mo nol-nola
kip,hen Kristen zi mo tahasa de trï so
gwen wenya kip,Kristus mo nganak
de syal ën zi darena, Paulus ne
Timotius ne onakon:² Dawem! Nëre
mae mo Bian Alap ne Bian Kristus
Jesus ne sa kwasang-kwasangna
mamkam ebe mae hap ol gwizimdi.
Hen nen zëre nik mo taha terenak esa
lowehe gwer.³ Ëe, Paulus, kimë
emsa enlala gwibirida gwenan, ëe
dekam ama Alap hap dawemsa gol
gweblanan.⁴ Hen ëe kimë kitak ebe
mae hap Alapsa abe ta gwenan,
dekam isrip-sri nabanë gu sone

gweblanan. ⁵ Sap em mese ano tahana tri koso gwek— dekam de Alap onakore ol dawemsa gol halada gwen hapye, nonol lone sennak kimë ebon mae hatak, hëndep angkam namae tri koso gwenan. ⁶ Ëe kimë ebon mae onak hatak, Alap Zëna dekam zep emsa ëse yang tabin makan de li ta sonebinkim kon gwesibirida hanaka. Ëe in zebë anakan taïblïbla'an: Zen sa etan kire syala eno mae mo enhonak sul sonezim zahera— hëndep Yesus mo lwa halzan hap de yaklanak de hata'ak. ⁷ In airis tangan— ëe de kirekam emsa enlala gwibiridan naye. Sap em in ano dang tininak dena. Sap em orep mese ano tahana ap tri koso

gweblak, händep bwinak awe de gwënnak namae asa mas ë gwebla'an. Sap em mese ano syala anakan dam ulsuk, “Zen Alap zëre mo kwasang-kwasang nakon wei yul soneblaka-dekam de ëngaya gwen hap de ol dawemsa golasas gwe-gwen hap denaye.”⁸ Alap tawana: Ëe ama kitak emsa Kristus onakore kwasang-kwasang nakon enlwan gwibirida gwenan.⁹ Zep ëe a kirekamë mo ebe mae hap Alapsa abe ta gwenanye, “Bian, dikire zëno mae mo kwasang-kwasangna mam gwesik song gwek, hen zen diki zen anakan tame gul gwen hen klis gul gwen, ‘Ëe kirekam asa aha zi hip kwasangna

oltrei gwizim.’¹⁰ Zen diki zen ere mo dwam gwibinni anakan klis gul gwen, ‘An dawemna. Hwëna an diki zen tangan dawem tangan wenyaye’—dekakim enho lalakkam hen kles gwesin srëmkam lowehe gwëk, hëndep Kristus mo lwa halzan hap de yaklanak de hata'ak.¹¹ Sap zen hen mes Tane om Yesus hun nëraha-en gwëk, zep dikire zëbon mae onakon hen dawemna wet so gwëk. Desa de kirekam hlauludankam, zen dekam tangan sa tïngare zini ere mo bosena teip nulsublunda gwer.”Mae hap de ol: Ëë Kristus ensaë blol gwëbla'an.¹² Aya wal oso wal, ëë ama dwam gwe'an— em dikim abe

hap dena ansa ëtawa gwen hap: Zen sap man ëdwam gwe-gwenan— ano ëksa de ap mat sosublun hap, zep asa karek da gwenan. Hwëna zen mes ki Alap mo dwam gwibin sin lwak— Yesus hup de ol dawemna insa dikim etan gollanga gwesik haladan hap.

- 13 Hëndep zep tïngare Roma mo teipsin zisi de kara ta gwen hap de jana nabare zini hen awe dena kitak mes anakan asa nasalblak, “Zen Kristus hup de jal hap bwinak gwë'ara.” 14 Sap eiwa, ëe bwinakë gwë gwe'an, hwëna tatemë nama zauk gwe'an. Zen dekon zep awe de Kristen zini Biansa de taïblïblannak mes etan ëtatete gwëk. Hëndep zep

airin srëmkam etan enlala tatete naban Yesus hup de ol dawemkam donbirida gwe'an.¹⁵ Sap eiwa kirekam, hwëna ahakon enlala lalak naban hom Yesus hup de ol dawemna donbirida gwenan. Zen hwëna anakare enlala naban donbirida gwenan, “Paulus de nama bwinak gwënkam, ëe asa hwëna jematnak awe mam gwer, hen asa zisi beyakam ëre osan dep hlilin gwer.” Hwëna ahakon hen enho dawem naban donbirida gwenan— kire enlala srëmkam.¹⁶ Zen abe hap de kwasang tola ban donbirida gwenan. Sap zen mes anakan tame nuk, “Yesus mes Paulussu dam tasiki—

dekam de zëre hap de ol dawemsa golasas gwe-gwen hapye. In zep tol hëndep bwinak gwë'ara.”¹⁷ Hwëna ahakore wenya in, zen aha-ere enlala naban hom Yesus hup de ol dawemna donbirida gwenan. Zen hwëna zëre mae mo bosesa dikim mam gun hup de enlala naban donbirida gwenan. Zëno mae mo enlalana anakan lwa gwizimmira, “Paulus mo enlala dekakim bwi nakon beya gweblaka, sap ëe an angkam ama ëmam-mam gwe'an.”¹⁸ Hwëna abe hap bana hom! Sap sa ahakon kire enlala naban Yesus hup dena donbirida gwer. Hwëna abe hap men zen tangan bolzaun gwebbla'an, diki Kristus hup dena

zen langa gwesik haladan. Ëe in zebë isrip-sri naban gwë gwenan. Hen ëe asa isrip-sri gwe tine gwer, ¹⁹ sap ëe tawana: Em ema abe hap Alapsa abe la gwenan, hen Yesus zëre mo Enho nakore sosonkam sa asa mas gwe-gweblala. Zen zep asa jalom ëk tihina an kon wet sol. ²⁰ Ëna hen zebë Alap hap enlala zon tasiblin naban anakan dwam gwe-gwe'an, “Ëe babë karekkam ton gwen. Hëndep dekon babë saher gwen— nonol tanganna angkam. Diki asa anakan zen enlala gwe-gweblan, ‘Zen dawemkam Kristussu de taïbliblannak tatem zauku, hen zëbe hap de ol dawemna udobe naban golasas gwe-gweka.’”

Dekam sa tingare zini Kristus mo bosenä abon onakon teip nulsublunda gwer— sap ëe de nama gwënnak, sap hen asa de tan hyanak. ⁻²¹ Sap ëe mesë ëre mo gwënnä kitak Kristus en hon blol gwëk, hen ëe Kristus en habë gwë gwe'an. Hen ëe de tinnä äiris, sap dekam ëe Kristus hun asa aha-erenak ë gwer. ⁻²² Hwëna ëe de nama ngaya nik gwënkam, ëe dekam dawem enkam de Kristus mo nganak syal gwe-gwen hap asa alp gwe tine gwer. Zep angkam tin hip denaban ngaya gwen hap denaban ëe homë kles so'an. ²³ Hwëna dan-dan in äiris. Hwëna aena emsa de hli yuludan hap denakaë tangan dwam

gwe-gwibi'in— dekam de Kristus hun apdekam ë gwen hap. Sap zen dawem tangan wenya zen. ²⁴ Hwëna na-en tangan babë emsa hli yuludan. Sap em namae asa dwam ë gwebla'an— dekam de emsa mas gwibirida gwen hapye. ²⁵ Sap ëe kirekamë tame guk, zen in zep asa nama Yesus osan dep dikim titi ta gwibin hip emsa golëlowehe gwer— eno mae mo ei nik dekakim bil gwek, hen isrip-sri dekakim taman kini gwek. ²⁶ Kirekam de lwankam, ëe de hëndep etan ebon mae hata zankam, em esa tangan Kristus mo bosena teip ulsublul. ²⁷ Zep banakare mae de abon lwankam, eno mae mo apdekam

de lowehe gwenna, zen diki Kristus hup de ol dawem naban de apde në gwek. Zep ëe de emsa amjanbinkim, ahaksa langa nakon de salbiridankam, dekam sa anakare ola wet so gwer,“Zen nama Yesussu de taïblïblannak tatem ëzauk gwe'an, sap zen aha-ere enlalakam lowehe gwenan.Zen hen kitak ëngaya gwen hap de ol dawemsa de golasas gwennak dowal mo kigi hon de syal ta gwen zi niban eijan makan lowehe gwe'an.²⁸ Men zen sap Yesussu de taïblïblan hap jalse neibirida gwenan, zen hwëna hom desa nairibirida gwenan.”Zen zep, kirekam de em zëno mae mo nwenak lowehe

gwenkam, zen dekam sa anakan dam
nulsuk gwer, “Alap sa desa en ngaya
tabiri. Nen hwëna esa juwer.” 29

Sap Alap in kim emsa zëre mo
kwasang-kwasang nakon kwang
guludaka, zen Kristussu de taïblïblan
en hap hom. Hwëna Zen hen dekam
de Kristus mo bose hap kareksa
goltowe gwen hap emsa kwang
guludaka. -30 Zep nen apdekam
Kristus mo jana zi makane karekna
oltowe gwenan— in kirekame asa kara
la gwek, men kimë nama emsa
golëlowehe gwekke. Hen men
kirekame nër hom asa asalblak, ëe
namaë kirekam nëbe mae hap de jal
zi niban golëeija gwe'an.

1. + *2Tim 2:9*

2. + *1Ptr 4:16*

3. + *Gal 2:20*

4. + *2Kor 5:8*

5. + *Mat. 5:11-12, Kis 5:41, 14:22*

2 Kristus mo kim de lowehe gwen hap de ol:**2**¹ Aya-wal oso-wal, nen kie anakan eis gwibirin: Kristus hun de zeraha-en gwenkam, zen dekam zebe enho nakon dikim tatete gwen hap dena eis gwibirin. Zëno kwasangna hen ki nëno mae mo enhonak lwa gwenan. Hen zëno Enhona man nësa golëlowehe gwenda, zebe aha-ere enlala naban lowehe gwenan, hen nënaka kwasang eibirida gwenan.² Sap nen kirekame eis gwibirin, zen in zebë emsa titi tabi'in: A kire enkam lowehe gwek: enlalana aha-en, kwasangna aha-en, enhona aha-en, hen dwam gwibinni aha-en. Kirekam de lowehe

gwenkam, ëe asa tangan emsa isripsri gwibirida gwer. ³ Bahem ba maesa anakare enlala naban syal gwegwibin, “Diki ëe amaka mam gwe'an.” Hen bolte-bolte enlalana bahem ing ta sone gwen. Hwëna enlala betekkam em ere mae mo Kristen bose walya anakare enlala naban blikip gwesibirida gwen, “Zen mamna. Ëe an betekna.” ⁴ Bahem ere mae en mo tim en hap ëalp gwegwen. Hwëna aha zisi de mas gwibirida gwen hap em hen ëalp gwe-gwen. ⁵ Emki hen ere mae mo enlalana betek ta gwibin— men kirekam hen Kristus Zënaka Alapsa de blikip gwesiblin hap betek

takake.⁶ Yesus nonol lonesen nakon kim gwëka, Zen dekam Alap Zëna kiye.Hwëna Zen hom desa zëre en hap anakan inik gwibirki, “Diki A-enë Alap han ë gwen.”⁷ Zen hwëna man desa hli yulku– dekam de tingare zi mo tana iltikinnik babu gwen zi mo kim syal gwe-gwen hap.Hëndep zi tangankam zep okamanak awe hata zaka– an ki hen nen.⁸ Dekam zep Alapsa de betek gweblan hap Zënaka tïn hip sosok taka– in kim karekkam te-lidak sonnak de makan ta irinkim dake. -⁹ Zen in zep hëndep Alap teipsin tangannak drë neka,hen zëno bosena tingare ahakore bose nakon

teip gulsubluka.¹⁰ Zep zëno bosesa de salbinkim dikire tingan boklena kom da gweblak–sap ngatan zi mo langnak de wenya,sap okamanak de wenya,sap juwen zi mo langnak de wenya.¹¹ Hen dikire tingan anakan ëkira gwe-gwek, “Kristus Yesus Zen eiwa teipsin tanganna!”Sap kirekam de Yesussu boltere tankam, dekam hen Bian Alap zëre mo bosesae teip ulsublu'an. -¹² Zen in zep, aya-wal oso-wal, men kirekam Yesus Alapsa blikip gwesiblika, nen hen kirekam nen Alapsa blikip gwesik gweblan. Ëe kimë nama emsa golëlowehe gwek, em dekam dawemkame ano ol san Alapsa betek ë gweblak. Zep ano

tim bwanak kire enkam em betek
gwebbla tine gwen. Sap Alap insa
kirekam owas tangankam nësa ngaya
tabirki, zep nen airïblan naban zëre
hon dikim ëtal gwesin hip ëalp gwe-
gwen. ¹³ Sap Zen Zen nësa enho
nakon golësyal ta gwenda— dekam de
zëre mo dwam gwibin sin aha-ere
enlalakam ang ta gwen hapye. ¹⁴
Zep nen banakare maesa de goltowen
nakon, tonsun srëmkam hen keisa-
keisa srëmkam nen lowehe gwen. ¹⁵
Sap nen dekam aha zi mo nwenak esa
ënwe-mase gwer— san de Alap mo
wei-wik gun walasna kiye, enlala
lalak enna hen enho kles gwesin
srëmna. Zep nen kime ëngaya gwen

hap de ol dawemna okama kawesinnik awe ol halada gwenan, dekam enlala kawesin zi mo nwenak esa ënwe-mase gwe-gwer— san de keis de zil anenna kiye. Zep Kristus mo lwa halzan hap de yaklanak de hatankam, ëe asa isrip-sri naban zëbe hap emsa anakan golëtrëblal, “An zen— ano syal gwibinkim de Emsa taïblïblan wenyaye. Ëe waba hap homë dan-sin niban syal gwibirida gwëk— men kire hap Ena asa zer sonekaye.”¹⁷ Ano emsa de syal gwibin nikon insa Yesussu dawemkam laïblïblak, zep em mese ere mae mo timni zëbe hap sosok ulblik. Zep eno mae mo lowe henna

in man Alap hon nwe-mase gwe-gwe'an— san de otweransa de zëbe hap tru tasik seblanna kiye. Zep hen kirekam, asa de tankam de ano kal wet so'ak, dekam sa hen nwe-mase gwer— nëno mae mo tim sosok gublunna insa de Alap hap goltrë seblanna kiye. Zen in zebë emsa gubirida'an: Alap sa nëno mae mo syala ansa dokwak gulu! Ëe in zebë isrip-sri gwe-gwe'an, hen ëe ama eno mae mo kire hap de isrip-srina eis gwibi'in. ¹⁸ Zen in zebë emsa gubirida'an: Emki hen ëisrip-sri gwe-gwen, hen ano isrip-srina insa emki gul irin. Mae hap de ol: Paulus kim Timotius ne Epafroditus neka de

teisyä sonen hap kalang
gwe'ankake.¹⁹ Bian Yesus mo
dwam gwibin sin diki lwa'ak, ee ama
Timotiussu de nabakam ebon mae
osan dep zer sonen hap dwam gwe'an.
Zen kim de etan ebon mae onakore ol
dawem naban gollwa ha'an zaka, ano
enlalana dekam tangan sa oto gwesili.

²⁰ Timotius in zen en tangan— aban
de enho apde en naye. In zep zen hen
dawemkam emsa de mas gwibirida
gwen hap alp gwibirida gwenda.²¹

Ahakon kitak zere mae mo timsi
ngalap nei gwibirin. Hwena dekam
Yesus hup de syala man eititi nei
gwibirin.²² Hwena em mese hen
desa anakan tame lak, “Zen taibliblan

tanganna.” Aban kimë Yesus hup de ol dawemna ol halada gwek, ëe dekam ëre mo walas tangan makanë zersyal gwe-gwek. ²³ Zep ëe asa nabakam Timotiussu ebon mae osan dep zer sonezal— Roma mo teipsin-teipsinni kim de abe hap dena klis nu'ikye. ²⁴ Hen ëe ama Biansa anakan taiblibla'an, “Molya holo gwek, dekam sa ëre hap hen orana kles tyasiblila— dekam de emsa etan duwebiridazan hapye.” ²⁵ Suratna an han ëe ama ein nëre mae mo wal bose dawemna Epafroditussu etan ebon mae osan dep zer sone'an. Em sap desae ano tahasa de tri so gweblan hap ër sonek. Zen ano syal bose

dawem, hen ëe debanë dowal mo kigisa ëreiija gwenan. ²⁶ Zen man kitak emsa ensa lwabirda gwenda, hen enlalana anakare hap dowebla hana gwenda, “Zen kim sang-sangna asa nasalblak, zen man tangan asa ngalap në gwebla'an.” ²⁷ Eiwa, zen man tangan sang-sangna sabak gweka, hëndep tin hip alp gwesiki. Hwëna Alap man kwasang gweblaka, hen asa kwasang gweblaka. Sap zen de tilinam ano enlala dowe hananna dekam tangan maka taman kinika.

²⁸ In zebë ebon mae osan dep de etan zer sonen hap dwam gwebla'an. Sap hla tankam esa tangan isrip-sri ëblal. Hen ano ebe mae hap de

embwanna, hen zëbe hap dena,
dekam sa sëwe hera. ²⁹ Zep emki
nëre mae mo wal bose dawemna in
isrip-sri naban dokwak tan— Kristen
zini nen men kirekame nënaka
dokwak ulida gwenanke. Kirekam de
zisi emki blikip gwesibirida gwen,
³⁰ sap zen mes Kristus hon de syal
gwe-gwen hap zëre mo angna sosok
taka, hëndep eno mae mo bose hap de
ano tahasa tri so gweblannak maka
tilki.

1. + *Ibr 5:8, 12:2*

2. + *Ef 1:20-21, Yes 45:23*

3 Yesus en hon de ëblol gwe-gwen hap de ol:**3**¹ Zep aya-wal oso-wal, aumwa hap ëe ama emsa gubirida'an: Dawem enkam Bian Yesussu isrip-sri ë gweblak. Ëe sap mesë isrip-sri hap dena suratnak awe ale gulzim, hwëna etan kire habë emsa titi tabi'in. Sap zen dekam tangan esa ëtatete gwer.² Hwëna terya-tyakam lowehe gwëk. Lwa makare zi mana emsa karek san dep lup nulin halank! Zen zen yasik da gwibirin— dekam de to mip blom tasibinkim timsi karek gun hupye. Sap zen man tim nul gwenan, “Yahudi mo ëpba titi tabin ola in san de ang tankam dekam esa Alap mo

nwenak ëdakastil.”³ Hwëna em bahem desan ang ta gwen. Sap nen mese Alap mo nwenak ëdakastil. Zen hom. Sap nen an Alap zëre mo Enho ensa de blol gwe-gweblankame Alapsa betek ë gweblanan. Nen Yesus ensae anakan boltere la gwenan, “Zen diki Zen sa asa ngaya tala.” Nen home anakan tim ul gwenan, “Ëe de kiresa tahakam syal gwibinkim dekam asa Alap mo nwenak dakastil.”⁻⁴ Hwëna orep ëe amaka Yahudi Kristen zini in mo kirekam de tawa tabin sin dan syal-syala ban ang gwe'an. Sap ëe ama sërkam tangan Yahudi mo titi tabin ol san ang gwe-gwek. Zëbon mae onakon nara molya

asa kwë ta'anam— aha-en mae de ngip
gun srëmkamye. ⁵ Musa mo titi
tabin ol san de ang tan hap, asa de
jaha gwen nakon kim mingguna aha-
en tamank, dekam zep asa to mipna
nablonsubluk. Ëe an Israel wal
tangan, Benyamin Bak mo ausu
nakorena. Ano auyan-azana tingan
Ibrani mo ausu nakore zi. Hen ëe
sërkam tanganë Musa mo titi tabin ol
san ang gwe-gwek, hëndep zebë
Farisi hon tik. ⁶ Ëe zëno mae mo
tawa tabin sin enlala syal-syala banë
ang gwe-gwek. In zebë hëndep
Kristen zini karek ta gwibik. Hëndep
zini ba nakon dep?— asa gublunna,
“Zen mes Musa mo titi tabin ola

gulmunku.”⁷ Hwëna mensaë sërkam
orep kyang-kyang gulsuk gwek, ëe
mesë desa kitak Kristus ensa dikim
hwëna ang gwe-gweblan hap tapbla
guk. Zen diki zen tangan— dawem
wenyaye. Nonol in desanë ang
gwe'ak, zen waba hap.⁸ Yahudi mo
ëpba ol ensa homë kirekam enlala
gwe-gwibirin, hwëna tingare zi mo
kirekam-kirekam syal gwibinsi, zen
kitak waba hap. Diki dawemna aha-
en: Ano Bian Yesussu de tame tanna,
zen diki zen— dawem tangan
wenyaye. Desa de ang gweblan hap,
zen zebë hëndep tingan anakare
enlala naban tapbla guk, “Zen san de
blë nabare tembanena kiye— hiri gun

en hap dena.” Diki ëe ama tangan Kristus en hon de gwë gwen hap dwam gwe-gwe'an— dekam tangan de sërkam Kristussu tame tan hap, ⁹ hëndep Deban en tangan de zeraha-en gwen hap. Zep ëe ëre en mo sostonkam homë etan alp gwe-gwe'an— titi tabin ol san de ang gwe-gwenkam de Alap mo nwenak dakastin hipye. Hwëna Alap Zëna mes ëe dikim dakastin hip dena abe hap syal gwibir-blika— ëe kimë Kristussu taïblihlakke. ¹⁰ Zep ëe ama tangan Kristussu de anakan tame tan hap dwam gwe-gwe'an, “Diki zëno sosonna, men dekam tin nikon ngaya gweka, abon zen hen lwa gwen. Hen

ano enlalana diki zëno kim zen hen lwa gwen— Zen in kim sap karekna goltowe gwekaye. Diki ëe hen ëre mo angna sosok tan— men kirekam Zëna zëre mo angna tin hip sosok takake.¹¹ Hëndep ëe hen wëhë Yesussu tana wei san zertro song gwe'ak?— tin nikon de etan ngaya gwenkamyë.” Yesussu de tana wei san zertron hap de ol:¹² Hwëna ëe homë ënaka anakan boltere ta'an, “Ëe mesë tangan Yesussu hli-hli tasik,” ahaksa, “Ano enhona mes tangan lalak gwera.” Hwëna ëe namaë kirekam dikim gwën hap Yesussu dan syal-syala ban zertro song gwe'an. Sap zëwe de hëndep hatan hap mes ki asa

Kristus kwang taka. ¹³ Aya-wal oso-wal, sap eiwa, ëe nama homë tangan tal gwesi'in, hwëna ëe anakare enlala en nabanë zertron da'an, Ëe Kristus en osan anik dam gwesikhak. Ëe babë lure san de banakare maesa enlala gwibin niban zertron— ënaka de boltere tan hap de enlala, ahaksa enlala dowe hanan nabanye. Sap ëe ngein en san debë ¹⁴ dam-dam enkam hluwe'an— dekam de nabakam hatan hap, men zëwe dep Kristus mo kwasang-kwasang nakon Alap asa kwang takake. - ¹⁵ Zep dikire hen tingan men zen Kristussu de zeraha-en gwennak ëzise gwe'an kirekam de enlala naban lowehe gwek. Hwëna

men zen de lure san lwan dahal gwe'ak, Alap sa desa etan oto tasik gwibiri. ¹⁶ Zep orana men zëwe Kristussu de zertronkam wet so gwe'ak, dekon en bahem lwan dahan. Hwëna emki dekon zertronkam ayang gun. ¹⁷ Zen zep, aya-wal oso-wal, ano mae mo kim lowehe gwek— men kirekamë Timotius mae han ënaka ebe mae hap ërak la gwibir-zimkke. Zini men zen hen ano mae mo kim lowehe gwenan, emki hen desa salbirida gwen. - ¹⁸ Sap ëe mesë emsa de gubirida gwenna beya guk, hen angkam etan nwe go-ho nabanë emsa gubirida'an: Zini beya nik zëre mae mo lowehen nakon anakare

enlalana nörtrei gwizimnin, “Yesus zen waba hap te-lidak sonnak tilki.”

19 Kirekam de zini zen syauk blanak dep dena! Zen hom Alapsa betek në gweblanan, hwëna zëre mae mo tim nikore hole-hlena in desa en betek neibirisen gwenan. Zen zëre mae mo lowe hensa boltere nul gwenan, hwëna zen diki maka nolsaher gwe-gwenan. Sap zëno mae mo enlalana zen auhu-kama ennak dep dena. 20 Hwëna nen an ngatan zi mo langnak dep de wenya zen. Nen in zebe enlala zon tasiblin naban nësa de ngaya tabin hip de Zini Bian Yesussu kara ë gweblanan. 21 Zen sa nëno mae mo auhu-kama tim sin-

sinni ansa nöp wet tyasibir-zim zira—
dekam de zëre mo tim makan
ëliwehen hap. Nen hen dekam zëre
mo kim esa ëlitiil ane gwer. Sap zëno
kirekam de syal gwibin hip de
sosonna man tangan taman kinik. Zen
zep sa okamana ansa kitak hëndep
denaban bi gwibir zira.

1. + *Rom 2:28-29, Gal 6:15*

2. + *1Kor 9:24-27*

3. + *1Kor 4:16, 11:1*

4 Aumwa hap de ol zīm-zīm:4¹

Zen in zep, aya-wal oso-wal, zen kirekam em Bian Yesussu de taïblïblannak tatem ëzaun. Em ano kwasang gwibirida gwen wenyamen desaë sap hlauludan hap embwan gwibirida gwenanke. Em in zen tangan ano isrip-sri gwibiridan wenyaye. -² Yudia ne Sintike ne, ëe ama emsa titi so'an: Aha-ere enlalakam emki ën, sap em apdekam mese Kristus hun ëraha-en gweka. ³ Hen Sizigus Bak, em eiwa ano syal bose dawem. Emki we darena insa mas gwizimdin— zen dekakim enlalasa aha-en lak. Sap ëe kimë iwe syal gwe-gwek, zen ano tahasa ap tri

koso gweblak— dekam de Yesus hup de ol dawemsa golluwe gwen hap. Zen Klemen Bak Swe mae han apdekam ano tahasa ap tri noso gweblak. Ëe ama taibli'an: Zëno mae mo bosem-sena mes ngatan zi mo langnak hëndep de ëngaya gwen hap de wenyik mo bosemse nabare bukunak ale dabik.⁴ Em dwan Bian mo bi gwibiridan nakake. Zen in zep em ëisrip-sri gwe tine gwen. Etan emsa gubirida'an: Em ëisrip-sri gwe tine gwen.⁵ Dikire tingan emsa anakan hla nulida gwek, “Zëno mae mo enhona sae-sae tanganna. Jakal-jakala tawa naka hom.” Zen kirekam em lowehe gwen, sap Bian Yesus

man angkam hatan hap golek de gwe'ara. ⁶ Bahem banakare mae hap ëngalap gwe-gwen. Diki Alap hap em tingan anakan kira gul gweblan, “Ëe ama tol kire hap tahalha gwe'an,” ahaksa, “Ëe kire kareksaë goltowenan.” Hen deban dawemsa em golbla tine gwen. ⁷ Nen de kirekam Alap hap kitak yaing gil gweblankam, Zen dekam sa anakan dikim tame gul gwen hap de enlalana nëbe mae hap ing ta sone gwizimdi, “Nen an eiwa zëre mo taha terenake lowehe gwenan.” Mensa Alap kirekam ing ta sone gwizimnira, zini desa toton bëjen tame gun— Kristus hun de zeraha-en gwen

srëmkamye.⁸ Zep aya-wal oso-wal,
aumwa hap ëe ama emsa gubirida'an:
Emki ere mae mo enhonak anakare
enlala dawem ensa ing ta sone
gwen: Eiwa de enlala, kwasang-
kwasang enlala, dam-dam enkam de
gwën hap de enlala, enho kles gwesin
srëmkam de gwën hap de enlala, sae-
saekam de lowehe gwen hap de
enlala, hen Alap en hon dikim tal
gwesin hip de enlalasa.⁹ Mensa ëe
emsa tawa ta gwibik hen ayang gul
gwizimk, sap olkam ahaksa ënaka de
ebe mae hap ërak tazimdinkim, zen
kire enkam lowehe gwëk. Dekam
Alap, men Zen zëre mo tahana nöp
deisu guzim'ira, Zën sa emsa

golölowehe gwera. Paulus kim Pilipik de Kristen zi hip dawemna gol sonezimkike, sap zen mes zëno tahalhana su nul sone gweblak:¹⁰ Eno mae mo zi lup gul sonenna kim yaïng gwezak, ëe ama dekam Biansa dawemkam isrip-sri gweblak. Sap ëe holokamë dwam gwe-gwek— dekam de ebon mae onakore olsa sane gwen hapye. Hëndep em kime nër hom asa mas ëblak, ëe dekam zebë hen emsa anakan tawa gwibiridak, “Zen nama asa kwasang në gweblanan.” Em home sap asa de kwasang gweblanna olzausuk. Hwëna ëe an langanakë gwë gwenan, zebë eno mae mo abe hap de kwasangna insa tawa gwibir

srëm gwe-gwek. ¹¹ Hwëna ëe homë anakan eisbik, “Zen mes asa da dasik.” Sap ano enlalana mes tangan hohle gweka— sap banakare tahalha mae naban de gwën, hwëna dekam sowe henkam de gwën makanë eis gwibirin. ¹² Zep ëe sap de tahalha naban gwën, hen sap tahalha srëmkamye, ëe hwëna sowe henkam de gwën makanë eis gwibirin. Zep ëe mesë tangan dam gulsuk— mensa zini sërkam dei gwibirinye! Zen in zep sap banakare maesa de goptowen nakon, sap itri naban de sowe henkam gwënna, sap hen usak naban de tahalhakam gwënna, ëe nama asa sowehen enkam de gwë gwen makan

eis gwibir. ¹³ Sap banakare maesa de goitowe gwenkam ëe nama asa isrip-sri naban gwë gwer, sap Kristus man abe hap sosonna insa gol gweblanda. ¹⁴ Hwëna sap kirekam, em ema tangan ësam gwesik— ano tahalhana insa de ap sul soneblankamye. ¹⁵ Hen Pilipik de zini, ena tawana: Ëe kimë ëse tak ere mae mo langna Makedoniasa hli yuk— ol dawemsa dekon etan aha lang san gol haladan hap, dekam em ene ano tahalhana ap su kul sone gweblak. Hen zini kim ano ol toran nakon Yesussu daïbli gweblak, dekam hen em ene ano isrip-srina eis gwibik. ¹⁶ Hen Tesalonikak kimë tahalhakam

gwë gwek, zëwe hen-henkame ano
tahalhana ap su kul sone gweblak.

¹⁷ Hwëna bahem asa kil tïn, “An
sawe olsa ki asa gu sonebiridaka.”
Bëjënë. Diki ëe ama tangan dwam
gwe'an— em dikim anakan ëtawa
gwen hap, “Alap sa abe mae hap
dawemna mam gulsuzimdi, sap ëe
ama Paulussu mas ë gweblak.” ¹⁸

Eno mae mo asa de mas gwe-
gweblanna mes tangan sowehek. Zep
in syake. Ëe angkam dawem enkamë
gwë gwe'an, sap Epafroditus Bak mes
eno mae mo abe hap de gol
soneblanna golhata zaka. Eno mae
mo asa de mas gwe-gweblanna in
man Alap hon nwe-mase gwe-

gwenan— san de otweransa de zëbe hap tru tasikse gweblanna kiye. Alap man tangan sam gwesik gwibi'ira.

¹⁹ Zep tîngare eno mae mo tahalhana sa hen nère mae mo Bian Alap Kristus onakore sërkam de kae-kaekam sul sone gwizimdi. ²⁰ Dikire

hëndep denaban Bian Alap mo bosena teip nulsublunda gwek! In eiwa tangan. ²¹ Dawem! Ano

dawem gol sonenna an amki hen tîngare Kristus hun de zeraha-en gwen wenya enbiridak. Eno mae mo ëKristen gwen wal bose wal om men zen aban mae lowe he'an, zen hen dawem ensa ebe mae hap nol

sonezimk. ²² Hen tîngare ahakore

Romak de Kristus hun de zeraha-en
gwen wenya kirekam hen dawem
ensa ebe mae hap nol sonezimk-
nonol tangan men zen Roma mo
teipsin tangan zi mo golak syal ta
gwenanke.²³ Dikire Bian Kristus
Yesus mo kwasang-kwasangna eno
mae mo enhonak lwa
gwek. Kolose Kolose Kolose Kol Paulus
mo surat Kolosek de Kristen zi hip

1. + *1Tes 2:19-20*

Kolose

1 2 3 4

1 1¹ Tïngare Kolosek de Kristen zi hip— men zen enho lalakkam lowehe gwenan, hen Kristus en onak men zen tatem ëzauk gwenanke, Kristus mo dam tasïn zini Paulus onakon, hen nëre mae mo osona Timotius onakon: Dawem! Alap mo dwam gwibin sin ki kirekam lwak, zep Kristus asa dam tasiki— zëre hap de olsa dikim gol halada gwen hapye. In zebë ebe mae hap ale gulzim'in. Diki Alap Zën sa ebe mae hap kwasang-kwasang zemka mamkam gol gwizimdi. Hen nen zëno taha terenak esa lowehe gwer. Paulus kim wal bose wal zeban Kolosek de Kristen zi hip Alapsa zigu

soneblakake:³ Ëe ëre mo wal bose walya ban kimë ebe mae hap Bian Yesus mo Biansa abe la gwenan, ëe dekam dawemsaë Alap hap olbla tine gwenan.⁴ Sap ëe mesë anakan ësane gwe-gwek, “Kolosek de Kristen zini in mes tangan Kristussu dawemkam daïblïblak, hen zen tingare aya-wal oso-walya dawemkam kwasang neibirida gwenan.”⁵ Em mae habe kirekam lowehe gwenan: Sap em anakare enlala nabane Alap hon ëyaïng gwe kini gwe'an, “Ano mae mo dakal hap de gol dawemna mes ngatan zi mo langnak Alap nëp hamal tazimki.” Ngatan zi mo lang hap dena insa, em

mese ëtawa gwek– in kim eiwa de ol dawemna ebon mae onak hatakke.⁶

Ol dawemna in angkam man tingare lang san langa gwesik halada'an. Zini zep beyakam ëei gwe-gwe'an– in kirekam hen ebon mae onak lwakye. Em kime ol dawemna insa ësane gwek, em dekam zebe anakan tame uk, “Hare Alap mo nëbe mae hap de kwasang-kwasangna eiwa kike.”⁷

Em Epafra Bak onake ësak. Zen ano mae mo syal bose dawem tanganna. Hen zen ano mae mo weinak Kristus mo nganak iwe syal gwe-gwenda.⁸

Zen kim awe hata zaka, zen man asa gubirida zaka, “Kolosek de Kristen zini man hen emsa Alap mo Enho

nakore kwasang-kwasang naban
kwasang neibirida gwenan.”⁹ Zen in
zep, ëe kimë kirekam emsa
asalbiridak hëndep angkam, ëe homë
Alapsa de ebe mae hap abe ta gwenna
olzausuk gwenan. Ëe anakanë Alapsa
abe la gwenan, “Bian, ere mo dwam
gwibinsi de tawa gwibin hip de enlala
blalsa emki zëbe mae hap dawemkam
ing ta sone gwizimdin— ere mo Enho
nakore enlala blalkam.”¹⁰ Dekam
Kolosek de Kristen zi mo lowe henna
sa Bian, ere mo nwenak dakastil
gwer, hen zen sa aha zi hip anakan
noltrei gwizim, ‘Bian en hon de lowe
henna, an kirekam.’ Dekam zëno mae
mo lowe henna te makan sa të gwer—

dawemsa de aha zi hip goltrei gwizimdinkim. Hen Bian, dekam zëno mae mo Emsa de tame tanna sa esek gwese gwizim. ¹¹ Bian, dikire ere mo sërkam de sosonna zëbon mae onak lwa gwek, hëndep zen sërkam ëtatete gwen— sap banakare karek maesa de goltowe gwenkam. Hen deban zen ëisrip-sri gwe-gwen, ¹² hen dawemsa zen ebe hap gol gweblan. Sap Em mese zëno mae mo enhona oto tasizimki— zen dikim ngatan zi mo langnak bitï gwen hapye, hen zen dikim ere mo hlil irin zi niban zëwe hëndep denaban lowehe gwen hapye.” ¹³ Ëe kirekamë Biansa ebe mae hap abe la

gwenan, sap Bian mes nësa lang kawesin nikon hil tibirin halzaka-zëre mo dang tininak de Tane mo irik ginnik depye. ¹⁴ Tane zem in, Zen nësa karek-karek nakon hil ti sonebirki— men zen sap orep nësa hulekye. Sap Zen Zen— nëno mae mo karek-kareksa de tap gulsuk gwizimdin hip de Zi niye. Mae hap de ol: Kristus Zen Zen— teipsin tangan Zi niye. ¹⁵ Zini nen home Alapsa nwekam hla la gwenan. Hwëna Alap mo nonol Walasna Kristus, Zen Alap zëre mo nwe-mase naban apdenak. In zebe Kristus onakon Alapsa anakan tame la gwenan, “Alap Zëna Zen hen kirena.” Tane zem Kristus, Zen hen

Alap mo tingare yang tabin wenyik mo teipsinni. ¹⁶ Kitak de kire-kirena, zen Alap Kristus mo taha san yang tabirki–sap ngatan zi mo langnak dena, sap okamanak dena, sap hlauluda gwen wenya, hen sap hlauluda gwen srëm wenya. Sap Alap mes Kristus de kitak bi gwibin hip kalang gweka–sap tingare irik ginni, mamna hen betekna, sap okamanak dena, hen sap ngatan zi mo langnak denaye. ¹⁷ Zep tingare Alap mo yang tabinni, zen ausuna Kristus. Zen Zen kitak zëre mo ssonkam teirensik gwibirida–yakla nwen, benna, hen hi mae naye. Zen in zep dawemkam aha-erenak ëlwa gwenan. Zen srëmkam maka ësekwak

gwe'an.¹⁸ Zep Kristus hun de
zeraha-en gwen zini,zen okamanak
awe san de Kristus mo timni
kiye.Kristus Zëna Zen zëno mae mo
nola.Zen nonol lonesen nakore
Zi,Alap zëre mo nonol Walas.Zen zep
nonol tanganna tin nikon ngaya
gweka–Zen dikim tingare ëngaya
gwen wenyaka teipsibiridan hap. -¹⁹

Sap Alap Zëna man tangan tingare
enho naban de Tane zem in hon gwë
gwen hap sam gwesiki.²⁰ Sap Alap
mes kalang gwekaZëbon onakon de
tingan etan zëre han zerumlae gwen
hap–sap okamanak de lowehe gwen
wenyahan ngatan zi mo langnak de
wenya.Zen Tane zem in mo kalkam

kitak golëumlae gweka–men zen te-
lidak son nakon nëno mae mokarek-
kareksa dikim ngan gulsuzimdin
hipwet soblakke.²¹ Zep nen hen
menkam Alap mo jal zi mo kime
lowehe gwek. Nen dekam Alap
onakon langanak, sap dekam nëno
mae mo lowe henna hen enlalana
karek enna.²² Hwëna angkam mes
Kristus nësa Alap zëre hon golëyaing
gweka, hen mes nësa golëumlae
gweka– Zen kim zi tangankam de tim
niban nëno mae mo karek-kareksa
dikim ngan gulsuzimdin hip tilkike.
Zëno syala in kon zep Alap angkam
nësa anakan enlala gwibirida gwe'ara,
“Zen mes tangan ëre mo nwenak

ädakastil– san de ökarek gwen srëm zini kiye.”²³ Zen in zep, Yesussu de taibliblan nakon bap nen ebutehal gwen. Nen tatem zewe en ezauk gwen. Hen Zëbon en nen enlalasa anakan zon tasikin gwen, “Mensa engaya gwen hap dena nesa gugubiridaka, nen eiwa esa ulin.” Nen kire enlalasa gol moko makan eiyas tan– ekakim ewwak gwe srëm gwegwek. Sap e-en home ol dawemna insa laiblibik. Hwëna desa mes tingare lang san nol haladak, hen asa mes Bian Yesus dam tasiki– desa de golluwe gwen hapye. Paulus kim zere mo syala srip gulsuzimkike:²⁴ Zen in zep, aya-wal oso-wal, ee ama isrip-

sri gwe-gwe'an— ëe ansa karekna
goltowe gwenanye. Ëe sap asa jalom
ëk tihinak awe gwë gwer. Sap ol
dawemna insa nen laïblïbik, ëe desa
de golasas gwe-gwen jal habë awe
gwë'an. Nen Kristen zini mese
Kristus mo timnik bitï gwëk, ëe zebë
hen anakarekam dam gulsuk, “Ëe
kimë Kristus mo bose hap karekna
goltowe gwe'an, zen san de Zën de
hen etan goltowenna kiye.” -²⁵ Zep
Alap asa tïngare Kristen zini emsa de
mas gwibirida gwen hap dam tasikï—
em in zen hen Kristus mo timnik bitï
gwëkke. Hen ano syala, zen emsa de
sowe henkam Alap mo olkam hleng
sosubirida gwen hap. ²⁶ Ëe men

dekamë emsa hleng sosubirida
gwe'an, zen men desa orep tangan
Alap nësa de ngaya tabin hip dena
kalang gwe gukuke. Nëno mae mo
auyan-azana, zen man sap desa de
tame gun hup dei gwibik. Hwëna
angkam Alap mes zëre mo hlil irin
zini nëbe mae hap goltreizimki. ²⁷

Hen Zen man dwam gwe'ara— tïngare
zi ausu dikim anakan ëtawa gwen
hap, “Zëre mo ngaya tabin hip de
kalangna in, zen sërkam de hë'ho
gwibin tanganna.” Bol-zaun
tanganna, Kristus Zen diki nëno mae
mo enhonak Zen gwë gwen. Zen
dekam tangane anakan tame ul
gwenan, “Nen eiwa esa zëre mo

ngatannak yaing gwer.”²⁸ Zen in zebë ère mo wal bose walya ban Alap onakore enlala blalkam tìngare zini anakan tìti la gwibirin, “Karek san dep de orana insa baes ëblak. Kristus Zen Zen– ëngaya gwen hap de ora naye.” Sap ano mae mo dwam gwibinni, zen tìngare zisi de Alap zère onak de tagal gulsunnuk anakan golëtrëblan hap, “An mes tangan Kristus hun de zeraha-en gwennak ëtatete gwek.”²⁹ Èe, Paulus, zen in zebë tangan tìngare ère mo ssonkam alp gwe-gwenan. Hwëna ère en tangan mo ssonkam homë. Hwëna Kristus abon zère mo sèrkam de sosonsa ing gul sone gwenda.

1. * **1:18** *Ef 1:22-23*
2. * **1:24** *Kol 1:18, 2Kor 1:5*

22¹ Aya-wal oso-wal, ëe ama em dikim ano syal hap denaka ëtawa gwen hap dwam gwe'an. Ëe syala dohon-hon tangannakë gol gwenan—Kolose hen Laodikiak de zini ebe mae hapye, hen tïngare ahakore Kristen gwen zi hip men zen hen asa hla da srëm gwe-gwenanke.² Ëe mae habë tïngare ëKristen gwen zini ebe mae hap alp gwe-gwenan: Em dikim enho nakon ëtatete gwen hap, hen em dikim enaka de kwasang gwibirida gwenkam ëaha-en gwen hap. Zen dekam esa sul sonenkam anakan tame ul gwer, “Alap insa nër hom zëre mo ngaya tabin hip de kalangna nöp goltreizimki, zen hë'ho

gwibin tanganna. Zëno ausuna zen kitak Kristus onak.”³ Sap Alap mo enlala blala hen kalangna, mensa zini sërkam dei gwibirin, desa Kristus hun de zeraha-en gwenkame tame ul gwenan.⁴ Ëe mae habë desa ebe mae hap ale gulzim: Emsa de yasik tabin hip de zi boton ora san dep sël tibirhal srëm gwe-gwen hap. Yasik ta gwibin zini in mo ola sap zen dërek gwen, hwëna bahem desan ang ta gwen.⁵ Ëe sap ebon mae homë gwë'an, hwëna ano enlalana san de eban mae de golëlowe henna kiye. Zep ëe ama tangan sam gwesik gwenan— anakan de emsa salbirida gwenkam, “Zen dawemkam lowehe

gwenan, hen Kristussu de taïbliblannak tatem ëzauk gwenan.”Kirekam de taïbliblan nakon de Kristus hun zeraha-en gwen hap de ol:⁶ Nen mese anakan ëkira gwek, “Kristus Yesus, Zen eiwa ano mae mo teipsinni,” zen in zep nen ki ëalp gwe-gwen— dawemkam de Deban zeraha-en gwen hap.⁷ Nen ki Yesus onak ëmas gwirin. Nëre mae mo gwënnak nen ki Kristussu gwëblan— san de ngirin gol tenya kiye. Desa de taïbliblannak nen ëtatete gwe zahe gwen— men kirekam Epafra Bak emsa tawa ta gwibirkike. Deban nen ki Alap hap enho nakon dawemsa golbla tine gwen.⁸

Dawem! Zi mana emsa zëre mae mo yasik tabin sin dikim ang tan hap dahyo halank. Zen man zëre mae mo tawa tabinni insa tim nul gwenan, “An enlala blala korena.” Hwëna zen zi zëre mae mo totore enlala yang tasin. Zëno mae mo tawa tabinni, zen auyan-aza mo ol aïsili kon, hen okamana awe de teipsin dowal-dowala korena. Kristus onakore naka hom.⁹ Kristus sap zi tangankam hata zaka, hwëna Alap man tîngare enho naban Kristus hon gwë gwenda.

¹⁰ Hwëna angkam hen kirekam Kristus nësa tîngare enho naban golëgwë gwenda— nen an zene Deban ëraha-en gwekye. Zen Zen— tîngare

teipsin-teipsin wenya kon Teipsin Tangan naye, sap okamanak de wenya kon, hen sap gulk de wenya konye. ¹¹ Nen kime Kristus hun taibliblankam ëraha-en gwek, Zen dekam zep nëno mae mo enhonak anakan ale gulku, “An ëre mo dena.” Nen dekam zebe hen enho nakon anakan eis gwibi'in, “Ano karek gol gwen timni an mes Kristus te-lidak sonnak goltilki.” Yahudi zini kim to mipna blom dasik gwibirin, zen tahakam tim ensa wei-wei da gwibirin. Hwëna Kristus hun de zeraha-en gwenkam, zen dekam zebe enho nakon ëliwehe gwenan. - 12
Sap nen kime Kristussu de

taïbliblankam [ëbaptis gwenan baptis tabinnik ang ta gwenan], dekam man anakan nwe-mase gwe-gwenan, “Nësa hen mes Kristus mae han apdekam kang nulnek.” Hen Zen kim tin nikon ngaya gweka, dekam zep hen anakan nwe-mase gwe-gwenan, “Nësa Zen dekam golëngaya gweka.” Zen kirekam nëbe mae hap lwa gwizim'in, sap nen ema anakan Alap mo sosonna laïbli gwibi'in, “Zen eiwa mes Kristussu tin nikon ngaya taka.”

- 13 Orep nen Alap mo nwenak san de tok-tokna kiye. Sap nen dekam karek ensae syal ei gwibik, hen nëno mae mo enhonak dekam auhu-kama enlala en lwa gweka. Hwëna angkam

Alap mes nësa apdekam Kristus mae han ngaya tabirki— Desa kim tin nikon ngaya takake. Zen Zëbon onakon Alap nëno mae mo karek-karekna totoresa nöp tap gulsuzimki.

- 14 Menkam nëno mae mo karek-karekna man ngatan zi mo langnak bukunak näit gwibik— tokonak de bonsa de äitbin makan. Zao hen man ale nul gwek, “Kirekam de Musa mo olsa de gulmurun zini, kirekam de karek tan.” Hwëna nëno mae mo bon yala in kitak Alap hom gulku— Kristus hup de te-lidak sonnak de makan gul irinkim. Deban zep Yesus goltilki. ¹⁵ Sap Kristus kim te-lidak sonnak tilki, Zen dekam zep hen

dowal mo kigisa wal bose wal zeban tahalebin nika yal gul ineka— anakan dikim tingare zi hip golëtreizimdin hip, “Zëno mae mo sosonna angkam hom tangan.”¹⁶ Zen in zep, zi de anakan emsa titi ta gwibinni, “Em ba habe golsriwen tembanena insa olgwen gwibirin?” “Hen golsriwen hona insa ba habe otde gwibirin?” “Alap hap de yaklana insa em ba habe ang ta srëm gwegwenan?” “Ben ëse hap de tembane yawalak em ba habe ang ta srëm gwegwenan?” “Hari Sabatnak hen ba habe syal ta gwenan?”—kirekam de emsa zi titi ta gwibinni, bahem salbirida gwen. -17 Sap kirekam de

golsriwenna in, zen Kristus de hatan srëmnake kirekam syal ei gwibik. Sap dekam namae kara ë gweblak. Zen in kitak san de honak de zëre mo au- ausa hla ta inenna kiye. Hwëna eiwa de tanganna, zen Kristus onake hla kul gwenan. ¹⁸ Anakan hen ki emsa yasik da gwibirin, “Alap mo dam taha nakore zi de nësa mas gwibiridan hap, tembanesa nen ki ëlwa gwen— dekam de blikip gwesibiridan hapye.” Kirekam de zini anakan hen ki titi da gwibirin, “Ëe kirekamë eisirkim hlauk. Ano eisiri an san nen ang tan.” Hwëna em bahem desan ang ta gwen. Dawem! Zen mana ngatan zi mo lang san dep de orasa ebe mae hap gwa-

gwa da gwizimmink, ki hwëna em molye zëwe dep de mire sigina lop laink. Kire zini waba hap zënaka boltere da gwibirin, hwëna zëno mae mo enlalana auhu-kama en nakorena.

¹⁹ Kire zini mes Kristus onak de ëmas gwirin nikon ësyalhe hanak. Hwëna Kristus Zen diki Zen Nola. Nen an tïngare Kristen zini san de zëno taha-tanana kiye. Zep Kristus mo timni, sap dan gaïng nënna hen sana, zen kitak zëre mo sostonkam aha-ere timnik ësyal gwe-gwenan. Kristus mo timni in dekam zep mam gwe-gwenan— men kirekam Alap Zëna dwam gwibi'irake. -²⁰ Nen mese Kristus hun ëraha-en gwëk, zep

Zen kim tilki, Zen nēban mae apdekam golējuweka. Okamana awe de teipsin dowal-dowala menkam man nēsa dahalebik. Hwēna Kristus kim nēsa golējuweka, nen dekam zebe zēno mae mo tahalebinni in kon ēhil gwe hanak. Zep em ba habe etan yasik tabin sin de ang tan hap ēalp gwesik gwe'an?— okama ennak dep de anakare jalse gwen san de lwan dahan hapye:²¹ “Ansa bahem twin gwibin.” “Ansa tangan bahem mae akasibin.” Ahaksa, “Bahem ansa olk gun.”²² Hwēna okamanak awe de tembane nwe-masena, zen twinbinkim dekam zep jek-jak gwegwenan. Zep ba hap de kire hap etan

jalse gwen ola mas gul gwen hap?!
Zen auhu-kama zi mo jalse gwen.
Alap onakore naka hom. ²³ Eiwa,
auhu-kama zi mo jalse gwen ola insa
zini man tim nul gwenan, “Nen eiwa
nëre mae mo timkim de syal dohon-
honna ansa syal gwe-gwibinkim esa
Alap mo nwenak ëdawem gwer.” Zen
zep waba hap zëre mae mo timni
karek da gwibirin— anakan de tim
gunkum, “Ëe an dekam Alapsaë
blikip gwesibli'an.” Zep kirekam de
yasik tabinni insa man tim nul
gwenan, “An enlala blala korena.”
Hwëna zëno mae mo syala in waba
hap! Zini men zen sap desan ang ta
gwenan, hwëna zëno mae mo auhu-

kama hole-hlena hom kim tap gwe-
gwizimnin.

1. * **2:11** *Gal 5:24*

2. * **2:12** *Rom 6:4*

3. * **2:13** *Ef 2:1-5, 2:8*

4. * **2:16** *Mrk 7:14-23, 1Tim 4:1-5*

5. * **2:19** *Ef 4:15-16*

3 Anakare enlala naban de lowehe gwen hap de ol: “Ano angna zen awe hom. Zen ngatan zi mo langnak gwë'ara.”³ ¹ Zep nen mese Kristus hun de zeraha-en gwenkam zëno timnik bitì gwek. Zep man nwe-mase gwe'an: Kristus kim tilki, Zen nëban mae golëjuweka. Hen Zen kim etan ngaya gweka, hen ngatan zi mo lang san dep kim sewe seka, nësa dekam zep hen golësesek gwe seka. Zen in zep, nen anakarekam ëenlala gwegwen, “Ano angna, zen awe hom gwë'ara. Zen ngatan zi mo langnak gwë'ara— men zao Kristus Alap mo dam taha nakon teipsinkim nikin'irake.” ² Zep nëno mae mo

enlalana dikire gulk de lang ennak
ëdohon gwëk— men zëwe hen nëno
mae mo angna ëgwë gwe'anke.

Okamanak awe bap zen. ³

Okamanak awe, nen tok-tok makare
nike lowe he'an. Sap nëno mae mo
angna Kristus angkam Alap zëre onak
golëlowehe gwe'ara— men zëwe enho
aha-erekam Alap zëre han ë

gwe'arake. ⁴ Nëno mae mo eiwakam
de angna, zen Kristus onak. Zep Alap
kim de Kristussu tïngare zi hip
zertreizim'inka, nen hen dekam zëwe!
Hen nen dekam teipsin-teipsin zi mo
kim esa Kristus mo alp nakon zëre
mo ngatannak hen lowehe gwer. ⁵

Zen in zep, ere mae mo auhu-kama

tim nikore hole-hlena emki gwirsik irin— anakarena,kahalo gwen hap de hole-hle,wesya de lirak oson hap de hole-hle,swi enkam de gwë gwen hap de hole-hle,aha karek maesa de gon hap de hole-hle,hen te-ala beya gwen hap de hole-hle naye.Te-ala beya gwen hap de hole-hlena in, zëno nwe-masena apdenak— yang tasin dowalsa de boklesa kom so gweblan nabanye. Sap te-ala beya gwen hap de enlalakam de gwë gwenkam, dekam hwëna Alapsa lip sane ë gweblanan.

⁶ Zen kirekam zini karekna nulin halasen gwenan, hwëna zen dekon zep Alap mo jala okamanak de hatan hap golek de gwe'an. Zini men zen

kirekam Alap mo dwam gwibin srëm
san lowehe gwenan, Zen dekam sa
timbwas tabir zira. ⁷ Nen hen
menkam kirekame lowehe gwek.
Nësa hen dekam kirekam-kirekam
hole-hlena in zen hule gwek. ⁸
Hwëna angkam nen ki nëre mae mo
kirekam-kirekam hole-hlena insa hiri
gun-wal bosyansa de u sal-sal
gweblan,husus gweblan,lamang
tan,wakwak tan,hen nop-nop gweblan
mae naye. ⁹ Nëre mae mo Kristen
bose walya bap nen boton ta gwibin.
Sap nen mese nëre mae mo ëpba
kirekam-kirekam naban hole-hle
naban baju ëpbasa de hiri son makan
hiri osok. ¹⁰ Dekam zebe hwëna

ngatan zi mo langnak dep de enlala
ësenä baju ëse mo kim alala lak. Nen
angkam san de aha zi, ësenä. Alap
men Zen nësa yang tabirki, Zen man
etan nësa ëse ta gwibirida– zëre mo
kim dikim ëliwehen hap, hen zënaka
dikim hli-hli tasïn hip. ¹¹ Zep nen
an angkam san de ëse yang tabinni
kiye. Zep kire zini zen bëjen etan
zënaka anakan klis gul gwen:“An
Yahudi zi.”“An Yahudi srëm zi”“An
to mipsa de blaonsublunna.”“An kire
srëmna.”“An aha zi ausu nakore
zi.”“An kareksa de gol gwen zi ausu
nakore zi.”“An zi mo tana ïltikinnik
de babu gwen zi.”“An kire srëm
zi.”Sap nen an kitak Kristus hun de

zeraha-en gwen zi, hen Zen angkam
nëno mae mo enhonak gwë
gwe'ara.¹² Zen in zep, nen Alap mo
hlil irin zi mo kim nen lowehe gwen.
Sap nësa mes zëre han dikim zeraha-
en gwen hap ngan tasibirki. Zep nen
an zen— Zëno kwasang gwibiridan
wenyaye. Zep nen ki nëre mae mo
lowehen ësenä insä pakean ëse mo
kim alala ta gwen— anakarekam de
lowehe gwenkam,dawemsa hen
kwasang-kwasangsa de tïngare zi hip
gol gwizimdinkim,enlala betekkam
de lowehe gwenkam,tïngare zisi de
sae-sae enkam golëlowehe
gwenkam,hen tatem de ëzauk
gwenkam.¹³ Jala bap nen lam gul

gwen— dekam de hwë-hwëkam
nënaka kareksa gol gwizimdin hipye.
Hwëna nen ki hwë-hwëkam kwasang
tola ban karekna insa eititi gwe-
gwibin. Sap Alap mes Kristus mo
kwasang-kwasang nakon nëno mae
mo karek-karekna eititi gwibir-zimki,
zep nen hen diki kirekam nen eititi
gwe-gwibin.¹⁴ Hwëna bol-zaun
tanganna, nënaka nen kwasang
gwibirida gwen. Zen san de tak ësesa
de daunnu kiye— pakean ësena insa
dikim jak sosun hup. Zen dekam
tangan esa aha-ere enlalakam lowehe
gwer.¹⁵ Sap Alap mes nësa kwang
guludaka— Kristus mo timnik de bitï
gwenkam dikim ëaha-en gwen hapye.

Zen zep Kristus onakore aha-ere enlalakam de lowehe gwen hap dena in, dikire nësa enho nakon irik gik. Deban Alap hap nen dawemsa golblatine gwen.¹⁶ Kristus hup de ol dawemna dikire nëno mae mo enhonak dawem enkam sa gwek. Hen tingare Kristus onakore enlala blalkam nen nënaka tawa ta gwibin, hen dawem san dep nen dekam nënaka titi ta gwibin. Hen Alapsa nen enho nakon terya ban isrip-sri gwegweblan— sap Alap mo ëbpa ola kore terkam, Kristus hup de terkam, hen sap Alap mo Enho nakore terkam.

¹⁷ Nëno mae mo lowe henna, sap syala hen ola, dikire Bian Yesus mo

bose ensa dikim teip gulsuk gweblan en hap lwa gwek. Hen deban Bian Alap hap nen dawemsa golbla tine gwen— Kristus insa dawemna nēbe mae hap gol gwizimnirake. Aha-ere golak de Kristen zi kirekam zēnaka golēlowehe gwen hap de ol:¹⁸ We walya, emki ere mae mo zi walya blikip gwesibirida gwen, sap Kristen we wal hap zen kirekam dakastilzim'in.¹⁹ Zini, emki ere mae mo we walya kwasang gwibirida gwen. Jal-jalkam bahem golēlowehe gwen.²⁰ Walasna, ane-bia mo ol san em ang ta gwen. Bian Alap dekam sa hen emsa sam gwesibiridala.²¹ Bi walkam dena, ere mae mo walasna

bahem u sal-sal ta gwibin. Ki hwëna enlala nik sa ëdowe hana gwer.²² Zi mo tana iltikinnik de ëbabu gwegwen wenya, ere mae mo okamanak de zi bina in mo ol san em ang ta gwen— sap zen de emsa kara ta gwennak, hen sap kara tan srëmnak. Hen tïngare enho naban em betek gwibirida gwen. Sap em dekam ere mo eiwakam de zi bina Bian Yesussue hen blikip eisik gweblanan.

²³ Zep banakare maesa de syal gwibinkim, tïngare enho naban em anakare enlala naban syal ta gwen, “Ëe an zisi homë babu gwebbla'an. Hwëna Bian Yesus mo abe hap de dwam gwibir-blinna, zen ëre mo zi

bina an, zëno ëk nakon sa wet so gwer.”²⁴ Zen kire enlala naban em syal-syalkam syal ta gwen, sap ena anakan tawana, “Zen diki Bian Yesus sa ëre mo syal eini ap golblala– Zen kim zëre mo hlil irin zi hip de hamal gulzimdinni insa golzim'inkaye.” Eiwa, Zen Zen en tangan emsa bi gwebbla'ara.²⁵ Hwëna emki ëenlala gwen: Men zen karekna nol gwenan, Alap sa etan zëre mae mo karek gon jam enkam karek tabiri– sap bose nabare wenya, hen sap bose srëm wenya. Alap hom ahakore en naka auhu-kama zi mo kim golëake gwenda.

44¹ Men zen aha zisi bi neibirida gwenan, emki ere mae mo tana iltikinnik de lowehe gwen zisi enlala dam-dam enkam golölowehe gwen, hen zëno mae mo tahalhasa emki sul sone gwizimdin. Sap ena hen mes-em ëtawa gwëk, “Asa de bi gweblan Zini hen kike— men Zen ngatan zi mo langnak gwë gwendaye.” Aumwa hap de titi tabin ol:² Alapsa em gu sonebla tine gwen. Hen salok-salokkam lowehe gwëk— ekakim anakare enlala naban lowehe gwëk, “Nen ki kire hap Alapsa abe tan.” Hen deban dawemsa Bian hap olbla tine gwëk.³ Abe mae hap emki hen abe ta gwen— orasa dekakim ap kles

tyasik gwizimki, ëe akakim Kristus hup de ol dawemsa - aha zi hip sowe henkam srip ulsuk gwizimk, ëe in zep de jal hap bwinak awe gwë'anke. ⁴ Zep abe hap emki hen anakan abe ta gwen, “Zen diki dam-dam enkam zen srip gulsuk gwizimdin.” Sap Kristus Zen kire hap asa dam tasiki. ⁵ Em de Kristussu de taïbliëlan srëm zi niban golëlowe henkam, dekam enlala blala ban em golëlowe gwen. Hen Alap de ebe mae hap Kristus hup denaka dikim srip gulsuzimdin hip orasa kles tyasik gwizimdinkim, desan en em ang ta gwen. ⁶ Hen emki dawem enkam de ding gul gwizimdin hip ëalp gwe-gwen. Eno mae mo ol

toranna, kwasang naban zen lwa gwen, hen zen dërek gwe-gwen. Mae hap de ol: Paulus mo wal bose walya dekam kirekam lowe he'ak.⁷ Ëe suratna ansa nëre mae mo osona Tikikus Bak honë ebe mae hap gol sonezim'in. Zen ano dang tininak de syal bose, hen zen taïbliplan tanganna. Tingare abe hap de ola, zen zen sa emsa tonbirida zala.⁸ Zen in zebë ebon mae osan zer sonek— zen de eno mae mo enlalasa së ta sonezimzin hip, zëbon onak de abe mae hap de olsa ësane gwenkam.⁹ Kolose ere kore walya Onesimus Bak, zen hen sa ang gwebila zala. Zen hen nëno mae mo dang tininak de

oso, hen taibliblan tanganna. Zi darena in zen sa kitak abe hap dena emsa anakan lonbirida zala, “Paulussu angkam kirekam në gwebla'an.”¹⁰ Aristarkus Bak, men debanë bwinak awe ë gwe'an, dawem ensa ebe mae hap gol sonezimki. Barnabas Bak mo näimlina Markus hen dawem ensa ep gol sonezimki. Markus hup de ola mensaë nonol emsa gu sonebiridak, zen desan em ang tan: Zen de ebon mae hata zankam, emki dawemkam dokwak tan.¹¹ Hen Yesus Bak, aha bosena Yustus, zen hen dawem ensa ebe mae hap gol sonezimki. Yahudi zi ausu nakore ëKristen gwen dan-ahare zini

in, zen zen en ano tahana ap tri noso
gweblanan— Alap mo irik gin hip de
ol dawemsa de golasas gwe-
gwennakye. Zen zen asa dawemkam
tatete da gwenan.¹² Hen ahana
Kolose ere kore walya, Epafra Bak,
zen hen dawem ensa ebe mae hap gol
sonezimki. Zen hen Kristus mo
nganak de syal gwe-gwen zi dawem
tanganna. Zen enho zon tasik
gweblankam ebe mae hap Alapsa abe
ta tine gwenda— em dikim Kristussu
de taibliblannak tatem ezauk gwen
hap, hen Alap mo dwam gwibin sin
dikim etal gwesin hip. Zen kirekam
zausun srëmkam ol gu sonenkam
emsa alp gwibirida gwenda— sap

Laodikiak de zini, hen Hiyerapolisk de zi. ¹⁴ Ano mae mo dokter dawemna, Lukas Bak, apdekam Demas Bak han, dawem ensa hen ebe mae hap ol sonezimki. ¹⁵ Laodikiak de ano mae mo aya-wal oso-wal hap emki hen ano mae mo dawem gol sonenna ansa ayang gulzimdin. Hëndep Nimfa Bak hap hen ayang ulbik, hen tîngare Kristen zini men zen zëno golak tagal gwe-gwenanke.

¹⁶ Em kim suratna ansa tîngare Kristen zi mo inik baca ulsuk, dekam hwëna Laodikia san dep ol sonek—zao de zi deka hen baca nuk. Ëe mesë hen aha suratna Laodikiak de Kristen zi hip gol sonezimk. Zen kim hen

desa ebe mae hap ayang nul
sonezim'ik, desa hen tagal gwennak
baca uk. ¹⁷ Hen Arkipus Baksa
anakan enblak, “Ebe hap mensa syala
Bian Yesus wei yul soneblaka,
dawem enkam de sul sonek.” ¹⁸

Aumwa hap de ola ansa ëre mo
tahakamë ep ale gulzim'in: - Ëe,
Paulus, dawem ensa ebe mae hap gol
sonezim'in. Ëe ama etan emsa enlala
sobirida'an: Ëe awe tahalen nikë
jalom ëk tihinak gwë gwe'an!Bian
Alap mo kwasang-kwasangna dikire
ebon mae onak lwa gwek!1
Tesalonika1 Tesalonika1
Tesalonika1 TesPaulus mo surat
Tesalonikak de Kristen zi hip

1. + *Mensa ayatna awe “Kristus hup de ol dawem”kam li nul sonek, Paulus “Kristus hup de ol aningun”kum ale gulku. Desa de dam gulsun hup, emki hlaun Kol 1:26-27, hen Kol 2:2nak.*
2. + *Suratna an, aha zi Paulus mo olsa ale gulzimki. Hwëna aumwa hap de ol ensa, Paulus zëna ale gulku.*

1 Tesalonika

1 2 3 4 5

11¹ Suratna an kitak de
Tesalonikak de Kristen zi hip, Bian
Alap ne Teipsin Zini Kristus Yesus
nik mo bi eibiridan wenya kip, Paulus,
Silas, hen Timotius mae
onakon: Dawem! Diki Alap Zën sa
kwasang-kwasang zemka mamkam
ebe mae hap gol gwizimdi. Hen nen
zëno taha terenak esa lowehe
gwer. Mae hap de ol: Tesalonikak de
zini dawemkam ë Kristen gwek.²
Aya wal oso wal, ëe hen-henkam
ebon mae onakonë dawemna Bian
Alap hap olbla tine gwenan. Eno mae
mo bosem-sesa de gubin nibanë etan-
etankam anakan en sone
gweblanan, “Bian, ëe dawemsa ebe

hap ol gwebbla'an, sap Tesalonikak de zini zëre mae mo Bian Yesussu de taïblïblansa dawemkam aha zi hip noltrei gwizim'in, hen zëno mae mo kwasangna mes aha zisi de mas gwibirida gwenkam wet sozimk. Hen zen Kristus de lwahal zannak dep dawemkam kara në gwebbla'an, in zep tatem ëzauk gwe'an."In zebë kirekam nëre mae mo Bian hap dawemna ebon mae onakon ol gweblanan.⁴ Aya wal oso wal, ëe orep mesë anakan dam ulsuk, "Alap man emsa kwasang gwibiridaka, in zep hëndep emsa hlil inki."⁵ Sap ëe kimë ol dawemkam emsa tawa la gwibik, em mese dekam anakan dam ulsuk, "An

totore olsa hom. An Alap mo ol, sosen tanganna.” - Dekam zep hen Alap mo Enhona ebon mae ing gwe heka, in zep ola in eno mae mo enhonak dawemkam saltik. Ena hen tawana: Ëe men kirekamë ebon mae onak ënaka ërak makan kang ul gwekye. ⁶ Zep em dekam zebe Bian Yesus mo ërak san, hen ano mae mo ërakna in san ang tak. Em hen aha zi hip ere mae mo Alapsa de taïblïblanna ema oltrei gwizimk. Zao zep hen emsa Desa de taïblïblan srëm wenyik sërkam karek da gwibik. Sap man ki emsa neibirida gwek, hwëna em home dekam Yesussu de ang gweblan hap baes tak. Sap Alap mo

Enhona man ebon mae isrip-srina ing gul sone gwizimki, zebe ola insa dawemkam urensik gwek. ⁷ In zep Makedonia hen Akaya mo langnak de Kristen zini ebon mae onakon anakan hla nul gwek, “Kristen zini diki kirekam zëre mae mo eini noltrei gwizimnin.” ⁸ Bian Yesus onakore ol dawemna insa dekam zep ebon mae onakon Makedonia hen Akaya san dep nolteisik. Hwëna desan en hom. Tïngare zi-ë zi-ë san eno mae mo Alapsa de taïblïblanna insa mes nolteisik. Zep ëe etan enda kore zisi asa anakan gubiridal?– “Zen mes dawemkam ëKristen gwek.” ⁹ Sap ëe kimë desa olëtowe gwenan, zen

man kitak asa anakan aïsïl neibirida gwenan, “Tesalonikak de zini dawemkam emsa dokwa-kwak nuk. Zëre mae mo ensasa srëm dowal yang tabinni dekam zep hli nulidak. Dekam zep hwëna Ngaya Zini eiwa de Alapsa betek nëblak.”¹⁰ Zen man hen asa nenbirida gwenan, “Tesalonikak de zini dawemkam Yesussu lwahal zannak dep kara në gweblanan.” In eiwa, aya wal oso wal, sap Alap eiwa tin nikon Tane zemka ngaya taka, zep Zen eiwa ngatan zi mo lang nakon sa nësa kwang guluda hala— nen de Alap mo jalsa okamana awe hlaun srëm hap. Sap Alap mo jal

de okamanak hatan hap dena man
tangan golek de gwe'an.

1. * **1:5** *1Kor 2:4-5*

2. * **1:6** *Kis 17:5-10*

2 Mae hap de ol: Paulus mae kim
Tesalonikak de lowehe gwennak
ërak makan zënaka kang nul
gwekke.**2**¹ Aya wal oso wal, ena
tawana: Ëe waba hap homë ebon mae
yaïng gwek. ² Ena tawana: Ëe kimë
nonol Pilipik yaïng gwek, zen man
tangan asa karek da gwibik hen
lamang da gwibik. Eno mae mo ënak
hen man sap asa jalse neibirida gwek.
Sap eiwa kirekam, hwëna nëre mae
mo Alap abe mae hap enlala tatetena
zer gwizimki. In zebë udobe naban
Alap onakore ëngaya gwen hap de ol
dawemna inkam emsa lonbirida
gwek. ³ Zep ëe emsa de yasik tabin
hip homë yaïng gwezak. Aha enlala

aning tan naban homë yaïng gwezak–
boton olsa de tawa ta gwibin hip. ⁴
Hwëna ëe an Alap mo taïblïbiridan
zië yaïng gwezak– ëngaya gwen hap
de ol dawemsa de ebe mae hap ayang
gul gwizimdin hip. Sap ëe zi de asa
sam gwesibiridan hap homë syal ta
gwenan. Hwëna Alap, men Zen zi mo
enhona karatda ta gwibir-zimmira,
Zen en de asa sam gwesibirida gwen
habë syal ta gwenan. ⁵ Ena tawana,
hen Alap mo nwenakë emsa
gubirida'an: Ëe ëre mae mo timsi de
ngalap gwibin hip de enlala naban
homë yaïng gwezak. Ëe u siwen
enlala naban homë emsa anakan bën-
jana la gwibik, “Ano tawa tabinkim

mese ëei gwer, zep angkam kire-
kiresa em ap kap tazimdin.” -⁶ Ëe
ebon mae onak ëre mae mo bose
dikim mam gwen hap homë syal ta
gwek— sap eno mae mo nwenak,
ahaksa aha zi mo nwenak. Ëe an sap
Kristus mo dam tasibin zi, zep sap
amaka dekam emsa abe mae hap de
ba maesa kap ta gwizimdin hip abe la
gwibik. Ëe hwëna homë. ⁷ Ëe
hwëna ol dawemna inkamë dawem
enkam emsa laizi gwibik— men
kirekam an wal zem walas zemka
momkam daizi gwibirinke. ⁸ Ëe sap
Alap onakore ol dawem enkam de
emsa tawa ta gwibin hibë yaing
gwezak. Hwëna ama tangan emsa

kwasang eibirida gwëk, hëndep zebë
emsa de mas gwibiridan hap ëre mae
mo timni isrip-sri naban sosok la
gwibik. ⁹ Aya-wal oso-wal, ena
tawana: Ano mae mo danna te-ala
hap de syalak zep hen ësin gwe-
gwëk— sap yaklam, sap kam. Ëe mae
habë ëre mae mo syala insa ol gwëk:
Dekam de Alap onakore ol dawemna
insa totoresa ebe mae hap gol
gwizimdin hip, emsa de dohon-hon ta
gwibin srëmkam. ¹⁰ Nglinak de gwë
gwen Zini Alap mo nwenakë emsa
gubirida'an— ena men kirekame asa
kara la gwibikke: Ëe ebon mae onak
enlala lalakkamë hen dam-dam
enkamë lowehe gwëk— enho kles

gwesin srëmkam. ¹¹ Sap em tawana: Ëe bi zik de walas zemka alp gwibiridan mo kimë emsa olëlowehe gwëk. ¹² Ëe zebë aha-en aha-enkam ebe mae hap ol zim-zimni ol gwizimk. Em kime karekna oltowe gwëk, ëyë hwëna eno mae mo enlalana tatete la gwizimk. Hen eno mae mo lowehen dikim Alap mo nwenak dakastin hip ama emsa titi la gwibik. Sap Alap Zëna man emsa zëre mo irik ginnik dikim bitì gwen hap kwang guluda'ara— hen zëre mo sërkam de ngatannak dikim lowehe gwen hap. ¹³ Ëe hen ama ebon mae onakon Alap hap dawemna mae hap olbla tine gwenan: Sap em kime abon

mae onak Alap mo ola ësane gwe-gwek, em dekam zebe hëndep anakare enlala naban kyang-kyang ulsuk, “An eiwa Alap zëre mo ol. Auhu-kama zi mo olsa hom.” - Sap em mese ola insa kirekam laïblïbik, in zep ola in eno mae mo enhonak syal gwe-gwenan. ¹⁴ In zep, aya-wal oso-wal, em Yahudi mo langnak de Kristen zi mo kim lowehék. In kim ahakore Yahudi ëKristen gwek, hwëna Yahudi bose zem dekam man karek da gwïbik. Emsa in zep hen kirekam karek da gwïbi'in— ere korena men zen ëei gwe srëm gwe'anye. ¹⁵ Sap Yahudi zini, zen kirekam ëgwë gwenan. Zen orep Alap

mo olsa de ayang gul gwen hap de zini man damera gwek, händep Yesussu dak, dekam zep hen asa nëralsa sone gwibik. Zen zep hen asa angkam anakan tru-tru nul gwizimnin, “Em bahem Yahudi srëm zini ola inkam tawa ta gwibin.” Zep zen in man ënwe-mase gwe'an-tingare zi mo jal zi. Sap zen ëngaya gwen hap de ol dawemna insa man tru-tru nul gwizimnin. - Zen dekam zep zëre mae hap de karekna bwang nulsukse gwenan, händep angkam Alap de heip gun hup dena mes tangan golek de tabir. Mae hap de ol: Paulus man tangan Tesalonikak de Kristen zi niban de etan golëtowen

hap dwam gwe-gweka.¹⁷ Aya wal oso wal, nen ein tangane äsyawek, zep ano mae mo enlalana nama ebon mae onak lwa gwe'ara. Ëe ama eis gwibi'in, “Ano mae mo walasna ankam kwasap walas mo kim lowehe gwe'an.” In zebë sap etan-etankam emsa de duwebiridazan hap äakasik gwek. Hwëna dowal mo kigi asa tru-tru gul gwizimki. Ëe an Paulus, ëe ama sap etan-etankam emsa de duwebiridazan hap akasik gwek, hëndep zebë aumwa hap Timotiussu emsa de amjanbin hip zer sonek.¹⁹ Sap em in zen tangan—ano mae mo isrip-sri gwibiridan wenyaye. Nëno mae mo Teipsinni

Yesus in kim de lwa ha'an zaka, ëe dekam asa emsa isrip-sri naban zëbe hap anakan olëtrëblal, “An zen– ano mae mo syal gwibinkim de Emsa taïblïblan wenyaye!” Ëe zep asa hwëna Yesus onak hë'ho gwibinni hla kul. ⁻²⁰ Zep em in ano mae mo hë'ho gwibin wenya hen isrip-sri gwibiridan wenya zen tangan.

1. * **2:2** *Kis 16:19-24, 17:1-9*

2. * **2:4** *Gal 1:10*

3. * **2:5** *Kis 20:33-35*

4. * **2:8** *Yoh 10:11*

5. * **2:13** *Gal 1:11-12*

6. + *Kis 2:23, 9:23-29, 13:45-50, 14:2-5, 14:19, 17:5, 17:13, 18:12*

7. * **2:19** *Plp 2:16, 4:1, 2Kor 1:14*

33¹ Aumwa hap ëe anakanë
ëenlala gwek, “Ëe banakan asa
ëgwër— Tesalonikasa de amjanbin
srëmkamye?” Dekam zebë ola
anakan aha-en uk, “Timotius em neik
song gwe. Ëe Silas han ëna Atenak
asa ër.” Dekam zep hëndep nëre mae
mo osona in emsa amjanbir zika. Zen
hen Alap mo nganak de syal gwe-
gwen zi— Kristus hup de ol dawemsa
de gol halada gwen hap dena. Ëe mae
habë ër sonek— zen de emsa Yesussu
de taïblïblannak de tatem ëzauk gwen
hap dena kim titi ta gwibin hip.³ Ëe
mae habë emsa ngalap eibirida'ak,
“Yesussu de taïblïblan nakon mana
etan lwanda halank, sap nësa man

angkam karek da gwibi'in." Ena tawana: Nësa de kirekam karek ta gwibin hip dena mes ki Alap mo kalang gwe gunnuk lwak. ⁴ Sap men kime apdekam lowehe gwek, ëe hen mesë dekam kirekam emsa enbirida gwek, "Nësa sa karek da gwibir." Hen ena tawana: Zen mes ki hëndep kirekam lwak. ⁵ Zep ëe Paulus, ëe homë enlala nakon emsa sëwe hebirida gwek, zen in zebë hëndep Timotiussu ebon mae osan dep zer sonek— dekam de emsa tawa gwibiridan hap, "San ha nama Kristussu de taïbliblannak tatem ëzau'un?" Ëe ama emsa anakan ngalap gwibiridak, "Men zen nësa

golëliwenda gwenda, san ha zen mes aha ora san dep sil tibir halka? Ki ëe waba habë dan-sin niban syal eibirida gwek.”Mae hap de ol: Timotius kim etan Tesalonikak de zi hip dena tonzim zikake.⁶ Hwëna Timotius mes nër hom ebon mae onakon lwahal zaka, hen zen mes ebe mae hap de ola isrip-sri gwibin tangan naka asa anakan tonzim zika, “Zen nama Yesussu de taïbliblannak tatem ëzauk gwe'an, hen zënaka man kwasang neibirida gwenan. Hen zen nama nësa zolan-zolan neibirida gwenan, hen nësa de etan golëtowen hap enlwan neibirida gwenan— nen men kirekame hen desa de hlauludan

hap eenlwan gwe-gwenanke.”⁷ In zep, aya-wal oso-wal, ee kimë kirekam Silas han sane ek, ee dekam zebë enlalana oto eisik. Zep angkam ee sap asa karekna oltowe gwer, hen zini sap sa asa karek da gwibir. Hwëna em de nama Yesussu de taibliblannak tatem ezauk gwenkam, ee ama tangan esam gwesi'in.⁸ Zep angkam enlala nakon mesë tangan eseweher, sap em namae Bian Yesus onak tatem ezau'un.⁹ Zep ee kimë Alapsa en sone gweblanan, isrip-srina ebon mae onakon zebë sërkam eis gwibirin. Ee zebë Alapsa isrip-sri ebla tine gwenan.¹⁰ Zebë hen enlala zon tasiblin naban kam

denaban yaklam denaban abe la tine
gwenan— dekam de eban mae etan
golëtowen hap, hen dekam de etan
emsa dawem enkam Yesussu dikim
taïblïblan hap denakim titi ta gwibin
hip. Paulus kim Tesalonikak de
Kristen zi hip Alapsa abe takake: ¹¹
Diki Eirzi-Bia Zën sa orana abe mae
hap kles yasizimdi— emsa dikim
amjanbiridan hap denaye. Ëe zebë
anakan Biansa abe la tine gwenan, ¹²
“Bian men kirekam Ena Tesalonikak
de zi hip de kwasangna ano mae mo
enhonak dohonse gul gwizimki, Emki
kirekam etan zëno mae mo enhonak
syal gwe-gwen— zen dekakim zënaka
dawemkam kwasang neibirida gwek,

hen ëKristen srëm zi hip dekakim hen
kwasangsa noltrei gwizimk. 13
Bian, zëno mae mo enhosa emki
tatete ta gwizimdin— zen dekakim
enlala kles gwesin srëmkam hen enho
lalakkam lowehe gwëk, hen zen
dekekim ano mae mo Teipsinni
Yesussu dawëmkam nërtowëk, Zen
de ngatan zi mo lang nakon zëwe de
wenya ban golëlwän dahal zannak.”

1. * 3:3 2Tim 3:12, Kis 14:22

4 Kristen zi de kirekam lowehe gwen hap de ol:**4**¹ Aya-wal oso-wal, ëe Kristen zi dikim Alap mo nwenak ësam gwesin hip dena mesë emsa tawa la gwibik, hëndep em mese desan ang tak. In zebë etan Teipsin Zini Yesus mo bosekam emsa titi labi'in— em dikim kire syalsa etan esek gulse gwen hap.² Sap Kristen zi mo kirekam de lowehen hap de ola mensaë Bian Yesus mo bosekam ayang ul gwizimk, ena namae desa enlala ei gwibi'in.³ Zep Alap mo ebe mae hap de dwam gwibinni, zen em dikim enho lalak enkam lowehe gwen hap, hen ëkahalo gwe-gwensa dikim baes tan hap.⁴ In zep zikim

dena, em ere mae mo wanga tēbolena
enho lalakkam olēinik gwe-gwek, aha
zi mo bi gwibin nika ekakim nwe
enkam hla kulsuk gwek. ⁵ Bahem
ere mae mo hole-hle san ang ta
gwen— men kirekam Alapsa de tame
tan srēm zini ēgwē gwenanye. ⁶ Zi
bose uk mo dobe jopnak bahem ake
anen, hen bahem ap son. - Kire zini
Bian sa kareknak kang gulu— men
kirekamē hamal hap emsa enbirida
gwekke. ⁷ Sap Alap hom nēsa
anakan gubiridaka, “Em kahalo
sostonkam lowehe gwek.” Zen diki
enho lalak enkam de lowehe gwen
hap nēsa gubiridaka. - ⁸ Èe ansa
emsa tawa labi'in, zen ère mae mo

olsa hom. Zep men zen de ola ansa
baes neibi'ik, ki zen mes Alap, men
Zen zëre mo Enhona zer gwizimnira,
zëno ola baes gwibirida.⁹ Angkam
ëe sap Kristen bose wal omka dikim
kwasang gwibirida gwen hap denaka
amaka ale ulzim'in, hwëna Alap Zën
mes ki kire hap dena ebe mae hap
golzimki.¹⁰ Ere mae mo
kwasangna mese ki oltrei gwizimk-
tingare langna Makedoniak de ere
mae mo Kristen bose wal hap. Hwëna
aya-wal oso-wal, ëe ama emsa titi
labi'in— em de ere mae mo kwasangna
insa etan esek gul kini gwen hap.¹¹
Emki ëalp gwe-gwen— enlala
sësekkam de lowehe gwen hap. Aha

zi mo syalak bahem enaka golöngewenda gwen. Hwëna diki e-en em ere mae mo syalsa gol gwen—men kirekamë emsa enbirida gwekke.

-¹² Dekam Kristen zini nëno mae mo bosenä sa aha zi mo nwenak dawem gwer, hen nen dekam aha zisi molye blol eibirida gwek. Bian Yesus de etan lwa halzan hap de ol:¹³ Aya wal oso wal, ëe homë em de anakan tame gun srëm hap ëdwam gwe'an, “[Nëno mae mo Kristen wal bosenä walya ëKristen gwen wenya] men zen juwenkam ëteingir gwe guk, zen banakan sa ëgwër?” Sap ëKristen gwen srëm wenya, zen iye zik de tinkim karekkam hala-hla neibirida

gwenan, sap zen hom Yesussu enlalana anakan zon dasik gweblanan, “Zen sa desa ngaya tala.” Hwëna ëe homë ki ëdwam gwe'an—em de hen kirekam ëgwë gwen hapye. ¹⁴ Sap nen mese anakan ëtäiblik, “Jesus sap mes tilki, hwëna man etan ngaya gweka.” In zep nen hen anakan ëtäibli'an, “Yesussu de täibli'blan wenya men zen juwenkam ëteingir gwe guk, Jesus kim de etan lwa ha'an zaka, Alap sa desa Jesus onak dep tagal gulsulu.” ¹⁵ Ëe in zebë Bian Jesus mo ola, etan de nësa tagal gulsuzun hap dena, ebe mae hap ayang gulzim'in: Jesus de etan lwahal zankam, nen an zen nama ngaya

wenya lowe he'an, nen bëjen nen juwenkam de teingir gwe gun wenya insa ngatan zi mo lang san de sesek gwe senkam ngip guludan. ¹⁶

Dekam Alap mo dam taha nakore zi mo teipsin nik sa ol mamkam takenbirida zala, ki esa ngatan zi mo lang nakore sramin aukuna ësane gwer. Zen dekam sa nëno mae mo Teipsinni Yesus Zëna butnak dep ati gwe ine zala. Desa de taibliblan wenya men zen juwek, zen dekam sa nonol tim ëse naban luk tal. ¹⁷ Ki sa hwëna apdekam ngaya wenya nëban mae ngli san dep lup gul ane haladekam de zë zëre han zertowehan hapye. - Zen dekam sa zë hëndep

denaban nësa golëlowehe gwera. 18

Zen in zep, emki kirekam enlalana enaka së ta sone gwizimdin.

1. + *Yunani olkam wanga tëbole hap dena “botol”kam ale nuk. Yunani olkam zen kirekam nolzabe gwek–in kirekam hen Orya olkam wanga tëbolekam olzabe gwenanke. Hwëna Yunani olkam aha dam gulsunnu hen ki. Zen a kirekam moye: Em dawemkam we walya ban de enho lalakkam ën hap denaka tame uk–dekam de aha zi mo bi gwibin nika nwe enkam hlaulsuk gwen hap. (1Kor 6:12-20)*

2. + *Paulus mae mo langnak dobe jopna hom, hwëna Orya ol zini kirekam gulk sun ola nablön gwenan– anakare hap, “Wal bose omka bahem we walya kon yane-netan.”*

3. * *4:7 1Ptr 1:15-16*

4. * *4:11 2Tes 3:10-12*

5. * *4:17 1Kor 15:51-52*

55¹ Aya wal oso wal, em mese sap
Bian mo hatan hap de yaklana
anakan ëtawa gwek, “Zen kam de
sowë zi mo kim sa nöp lwazim.” -
Zep ëe bëjënë emsa anakan
gubiridan, “Yaklana dekam sa hata
zala.”³ Zëno hatan hap denak kim
de golek de gwe'ak, dekam zini sa
ëkil gïl gwer, “Langna an aïris ki lwa
gwe'an– umlae enkam.” Hwëna zen
kirenak sa mumuk ennak Alap mo
langsa de karek gun hup dena hatal–
men kiye, u nubare we de mumuk
ennak zënaka eisbir anenna. Dekam
men zen Yesussu daïblïbla srëm
gwek, zen toton ba san molya
ëasendak.⁴ Hwëna aya wal oso wal,

em kawesinnik home lowe he'an. Zep
Bian de sowë zi mo kim hata zannak,
em molye auna ohloblak. ⁵ Sap em
kawesinnik de zisi hom. Em kitak
ngatannak de zi. Nen hleng gwen
srëmnak de zisi hom. Nen litinnik de
zi. ⁶ Zep nen bap nen ni enna
truwenda gwen— men kirekam aha zi
truwenda gwenanye. Nen hwëna
ënwe-alk gwen srëmkam nen lowehe
gwen— kawesinnik de enlala nik
ëmamak gwen srëmkam. ⁷ Sap kam
zen dekam zini nini truwe gwenan,
hen ho mamakna dekam notdeblanda
gwenan, dekam zep ëmamak gwe-
gwenan. ⁸ Hwëna nen litinnik de zi,
zep nen mamak srëmkam nen lowehe

gwen. Nen dowal mo kigi nabane ereija gwenan, zep eijan hap nen nenaka wer tyasibin. Nonol tanganna Yesussu de taibliblanna kwasang-kwasang naban desa biti makan nen darak tan. Enlala zon tasik gweblanna desa mire sigi makan nen anakare enlala naban alala tan, “Zen sa eiwa nesä ngaya tabiri.” Dekam dowal mo kigi mo gwetapna sa nebon mae ejawe guk hana gwer. ⁹ Sap Alap hom nesä anakan golöguku, “Dikire etimbwas gwek.” Hwäna nesä mes gubiridaka, “Dikire Bian Kristus Yesus hun de zeraha-en gwenkam engaya gwek.” ¹⁰ Sap Yesus Zen mae hap tilki: Nen dikim apdenak

zergwë gwen hap– sap nama de
ngaya wenya, hen men zen ngatan zi
mo lang san dep ëdane gukke. ¹¹
Zen in zep, kirekam de ol zim-
zimkim em enaka tatete ta gwibin–
men kirekam angkam enaka oto lasik
gwibi'inke. Aumwa hap de ol zim-
zim: ¹² Aya wal oso wal, ëe ama
emsa enbirida'an: Men zen eno mae
mo ngirinnik Bian mo syala nol
gwenan, emki blikip gwesibirida
gwen– hen men zen emsa Alap mo
olkam titi da gwibirinye. ¹³ Dawem
enkam blikip eisibirida gwek, hen
kwasangsa em gol gwizimdin, sap
zen dan syal-syala ban emsa alp
neibirida tine gwenan. Aya wal oso

wal, umlae enkam lowehe gwek. ¹⁴

Men zen ë-enna nyauk gweblanan, desa emki anakan titi ta gwibin, “Emki hen syalak mas ta gwen. Bahem aha zi ensa blol gwibirida gwen.” Men zen Kristus hup denaka de golluwen hap etitik gwe-gwe'an, emki zëbe mae hap udobe naban dikim golluwe gwen hap de ol zim-zimsi gol gwizimdin. Men zen Yesussu de taibliblannak etatete gwe srëm gwe'an, desa emki tatete ta gwibin. Sosonkam bahem titi ta gwibin, hwëna sam-samkam em mas gwibirida gwen. ¹⁵

Wal bose wal oban bahem hwë-hwëkam enaka karek ta gwibin. Diki dawemsa emki

hwë-hwëkam ere mae hap gol
gwizimdin– nonol tanganna ere mo
Kristen bose wal hap.¹⁶ Emki
ëisrip-sri gwe tine gwen. -¹⁷ Alapsa
hen-henkam en sonebla tine gwek.

¹⁸ Banakare maekam de lowehen
nakon Alap hap dawemsa olbla tine
gwek. Sap zëno dwam gwibinni zen
kirekam– Kristus mo bi gwibiridan
zini nëbe mae hap denaye.¹⁹ Alap
mensa zëre mo Enhona nëno mae mo
enhonak ing ta soneka bahem tin
tisîn. -²⁰ Zep zëre mo Enhona
mensa hamal hap de ola zinik ing gul
sone gwizimnira, zen kim desa ayang
nulzimnira gwenan, desa de ësane

gwenkam em bahem hwaulsuk gwen.

-²¹ Hwëna kitak de ol ayang gunnu insa, emki anakan akasik gwibin, “San ha eiwa Alap onakorena? San ha dekore naka hom?” Dawem san dep de titi tabinni, desan amki ang ta gwek. -²² Tïngare karekna em aes

gwesik gwibin.²³ Dikire Alap, men Zen tahana nëbe mae hap deisu guzim'ira, emsa lalak tasik gwibik—sap timni, angna, hen enhona, enho kles gwesin srëmkam ekakim lowehe gwek, hëndep Bian Kristus Yesus Zën

de lwahal zannak de zau'uk.²⁴ Alap kirekam sa emsa lalak tasibiri, sap Zen taïblïblan tanganna. Zep zëno nësa de gu-gubiridan ola desa tïngan

sa nöp sul sone gwizimdi. -²⁵ Aya-
wal oso-wal, Biansa de abe ta
gwenkam asa mas eibirida gwek. ²⁶
Men kirekam Kristen zini ëgwë
gwenan, ansa de baca gulsun hyanak
emki kwasang naban enaka tahasa
golëtowaran. ²⁷ Ëe Bian mo
nwenakë emsa gubirida'an: Suratna
ansa tingare Kristen bose wal ukip
baca ulzimk. ²⁸ Bian Kristus Yesus
mo kwasang-kwasangna dikire ebon
mae onak lwa gwek!2 Tesalonika2
Tesalonika2 TesPaulus
mo suratna ahana Tesalonikak de
Kristen zi hip

1. * **5:1-2** *Luk 17:24-32, 21:34-36, 2Ptr 3:10*
2. * **5:8** *Ef 6:10-18*
3. * **5:12** *Ibr 13:17*
4. * **5:16** *Plp 4:4*
5. * **5:19** *Ef 4:30*
6. * **5:20** *1Kor 14*
7. * **5:21** *1Yoh 4:1*
8. + *Plp 1:6, 2Tes 3:3*

2 Tesalonika

1 2 3

1 **1**¹ An suratna tɔngare Tesalonikak de Kristen zi hip, Bian Alap ne Bian Kristus Yesus nik mo bi eibiridan wenya kip, Paulus, Silas, hen Timotius mae onakon:² Dawem! Diki Bian Alap ne Bian Kristus Yesus ne sa kwasang-kwasang zemka mamkam ebe mae hap ol gwizimdi. Hen nen zëno nik mo taha terenak esa lowehe gwer. Mae hap de ol: Ëë ebon mae onakonë dawemna Alap hap ol gweblanan.³ Aya-wal oso-wal, ëë Alapsa anakanë en sone gweblanan, “Bian, Em ema asa sam ta gwibirida, sap Tesalonikak de Kristen zini dawem tangankam lowehe gwenan.” Ëë insa kirekam en sone gweblanan

man dakasti'in, sap em Yesussu de taïbliblanna hen enaka de kwasang gwibirida gwenna ema esek ulse zahe gwe'an. ⁴ Zen in zebë ebe mae hap dena lonbiridanda gwenan— men san ki aena Alap mo hlil irin zini amjanbiridanda gwenanye, “Tesalonikak de Kristen zini sap kareksa noltowe gwenan, hen aha zi man sap Kristus hup de jal hap mamkam karek da gwibirin, hwëna zen nama Yesussu de taïbliblannak tatem ëzauk gwenan.” ⁵ Eiwa, em insa kirekam Alap mo irik gin hip de jal hap karekna oltowe gwe'an, hwëna zen zep mes tangan dam gwesinin: Em zëwe de bitï gwen hap esa tangan

ödakastil. Sap Alap dam-dam enkam zisi klis gul gwenda. ⁶ Zen zep sa hen kirekam Alap mo dam-damkam de klis gun hup dena dam gwesil—Zen kim de kareknak kang gu'unka, zini men zen angkam emsa karek da gwibi'inye. ⁷ Zen dekam sa hwëna emsa dawemnak dep kang gul sera—apdekam aban mae, hen tingan men zene zëre mo bose hap karekna oltowe gwenanke. Nëre mae mo Bian Yesus de ngatan zi mo lang nakon Alap mo dam taha nakore jana nabare zi niban golëati gwe ine zankam, zen kirekam sa lwal. Zen dekam zëre mo ngatan zi mo lang nakore syauk hitin makare ngatan naban sa golati gwe

ine zala. Men zen Alapsa tame da srëm gwe-gwenan, hen men zen Yesus hup de ol dawemna i-san i-san neibir srëm gwe-gwenan, desa dekam sa zikarek tabir zira—⁹ ëtimbwas gwen makan de hëndep denaban tinsin srëm syauk blanak kang gunkum. Desa Bian Zëre onakon langa san dep sa yal gulu. Zen dekon sa sap ëdwam gwe tine gwer— etan de sap Bian mo ngatan zi mo lang nakore sosonsa hlaun hupye.¹⁰ Zen kitak Bian mo nësa de tagal gulsuzun hap de lwa halzan yaklanak sa kirekam lwal. Dekam Bian Yesus mo hlil irin wenya, men Desa Zënaka de taïblïblan hap dam tasibirki, zen zen

sa zëre mo bosena teip nulsublunda gwer, hen zen dekam sa zëre mo ngatan zi mo lang nakore sosonna sërkam dengguan gwibir. Em hen zëwee bitì gwe'an, sap em mese abon mae onakon Yesussu laibliblak.¹¹ Zen in zebë Alapsa ebe mae hap anakan abe la tine gwenan, “Bian, Em mese desa ere onak dep kwang guludaka, zep dikire zëno mae mo lowe henna eno nwenak dakastil gwek. Emki zëbe mae hap sosonsa sowe henkam gol gwizimdin, sap zen angkam dawemsa de tìngare zi hip goltrei gwizimdin hip ëdwam gwe-gwe'an— aha zi dekakim desa anakan dam dasik gwibik, ‘Zen eiwa mes

tangan dawemkam Biansa daïblïblak,
zep dawemkam lowehe gwenan.’ 12
Zep Bian, zëno mae mo lowehen
dawemna in kon dikire aha zi
kirekam Bian Yesus mo bosena teip
nulsublunda gwek. Zen mes Kristus
hun nëraha-en gwek, zep dikire
ëKristen gwen srëm wenya desa hen
blikip neisibirida gwek. Bian, an
kitak kirekam sa ki lwa gwer, sap Ere
onakore kwasang-kwasangna hen
Bian Yesus onakore kwasang-
kwasangna abon mae onak lwa
gwenan.”

1. + *Plp 1:29*

2 Kristus mo jal zi de nonol hatazan hap de ol:**2**¹ Aya-wal oso-wal, nëno mae mo Bian Yesus de etan lwa halzan hap denakaë angkam ebe mae hap ale gulzim'in: Dekam nen esa hut tu ane gun hup tagal gwesil. - Ëe ama emsa gubirida'an:² Bahem nabakam enlalana ëtopse gwen, hen bahem ëairin— zi de anakan emsa yasik tabinkim, “Bian Yesus mes lwahal zaka. Nen home tol tame uk.” Zen sap sa anakan ëgu gwer, “Alap mo Enhona kirekam abe hap ola ing gul soneblaka.” Ahaksa sap sa anakan ëboton gwe-gwer, “Paulus kirekam asa tonbiridaka.” Ahaksa sap sa boton ale nabare suratna ebe mae hap

anakare ola ban noltrei gwizim,
“Paulus kirekam awe ale gulku.” -³
Zi de kirekam emsa yasik ta gwibir
zinna, em bahem nabakam ëtim gul
gwen, “In eiwa, mes ki lwak. Nen
home tame uk.” Sap Yesus mo yakla
yala in na-en molya ki lwak— karek
yawal de hatan srëmnakye. Zen diki
nonol zini beya tangan nik sa Alapsa
de betek gweblanna baes tal, hen
karek gol gwen zi mo teipsinni sa
damnak jowe zala. Zen men desa
aumwa hap denak syauk blanak tak
da ine'akke. -⁴ Zen Alap mo jal zi.
Tingare boton alap-alapna mensa zini
blikip neisibirida gwenan, hen sap
eiwa de Zini Alap Zëna, zini in sa

kitak desa anakan lamang ta gwibiri,
“Zen kitak betekna. Ëe an Zen–
teipsin tangan Zi niye.” Hëndep
Yerusalemk de Alap mo gol mwanak
sa nikin zira, hen dekon sa anakan
gubiridala, “Ëe an Zen– Alap.” -⁵
Hwëna ëe mesë kirekam emsa
tonbirida gwek– in kimë nama emsa
golëlowehe gwekye. Hwëna san ha
ema eititi eibik?⁶ Zep ena hen
tawana: Ahana man Zini. Zen Zen
angkam jal zini in hap orana isin
tasibli'ara. Hwëna yaklana mensa
Alap jal zini in hap dam tasiblika, zen
dekam sa Aha Zini in orana insa kles
tyasiblila. Jal zini in dekam sa
damnak zënaka zertrë zala.⁷ Hwëna

jal zini in mo sosonna angkam man
aningkim okamanak syal gwe-
gwe'an— dekam de zisi kareksa dikim
gol gwen hap yasik ta gwibin hipye.
Hwëna Alap kim ora isin tasiblin hap
de Zini insa zersi'inika, jal zini in
dekam sa damnak okamanak de zi
niban golësyal tala. Hwëna zao molya
holo gwek, Bian Yesus hen dekam sa
zëre mo ngatan zi mo lang nakore
ngatan naban hata zala. Zen dekam sa
jal zini insa ol gu anen enkam
timbwas ta zala. -⁹ Hwëna nonol jal
zi yala in sa dowal mo kigi mo
sosonsa golhata zala. Zen dekam sa
sërkam de owas-owasna syal gwe-
gwibiri— dekam de zi kil ti gwen hap,

“An Zen eiwa— Alapye.” -¹⁰ Zini men zen juwen ora san ang ta gwenan, zen zen sa nabakam jal zini in mo sërkam de yasik tabinni in san ang tal, sap zen Alap onakore eiwa de ola man nol drak-drak nei gwibirin. De dokwak nulinam, ki zen maka ëngaya gwe'an. ¹¹ Zen in zep Alap kire zini gubiridaka, “Zen dikire yasik tabin sin ang ta gwek.” Kire zini zen desan sa ki hëndep ang tal.

¹² Zen zep hëndep aumwanak, kitak men zen eiwa de ola insa daïblibir srëm gwek, hen men zen zëre mae mo lowehen karekna dërek neisik gwibik, zen sa tingan ëtimbwas gwer.Mae hap de ol: Alap mes emsa

ëngaya gwen hap dam tasibirki, zep tatem ëzauk.¹³ Hwëna aya-wal oso-wal, em Bian Yesus mo kwasang gwibiridan wenya. Ëe in zebë golzausun srëmkam Alap hap dawemna anakan ol gweblanan, “Ema asa sam tabirki.” Sap Zen mes okamana awe nonol lonesen nakon ëngaya gwen hap de wenya emsa anakan dam tasibirki, “An zen sa eiwa de ol san ang tal, hen ëre mo Enho de ing gwe hebiridankam sa ëlalak gwesil.” -¹⁴ In zep hëndep kirekam lwak: Ëe kimë Yesus hup de ol dawemna ebon mae onak olhatak, Bian Alap dekam zep emsa enho nakon Bian Yesus osan dep anakan

kwang guludaka, “Haen. Ano Tane mo ngatan zi mo langnak de ngatannak emki lowehen.”¹⁵ Zen in zep, aya-wal oso-wal, em tatem äzaun. Mensaë äkkam ahaksa suratkam ebe mae hap ayang ul gwizimk, desa dawem enkam urensik gwek.¹⁶ Ëe in zebë nëre mae mo Bian Yesus hun Bian Alap han ebe mae hap dikim dawemsa ol gwizimdin hip abe oso gwenan, sap Zen mes nësa sërkam kwasang eibiridaka. Zëno nik mo kwasang-kwasang nakon, nen in zebe enho tatetekam anakare enlala naban lowehe gwenan, “Mensa ngein sin dep dena nësa en gubiridaka, nen

eiwa kirekam esa ulin.”¹⁷ Dikire Eirzi-Bia eno mae mo enhona tatete la gwizimk hen sosonna ebe mae hap ol gwizimk. Dekam eno mae mo syala hen ola zëno nik mo nwenak sa dawemkam dakastil gwer.

1. + *1Tes 4:15-17*

2. + *2Tim 2:18*

3. + *Mat 24:10-14, 1Tim 4:1, 2Ptr 2:1-2, 1Yoh 2:18, 4:3*

4. + *Dan 11:36, Mat 24:15, Why 13:5-8*

5. + *Yes 11:4, Why 19:14-15, 19:19-21*

6. * **2:9** *Mat 24:24, Why 13:11-16*

7. + *Ef 1:4, 1Ptr 1:2*

3 Paulus kim gubiridakake, “Asa Alapsa de abe ta gwenkam mas eibirida gwek.”³ ¹ Aumwa hap, aya-wal oso-wal, ëe ama emsa enbirida'an, “Asa Alapsa de abe ta gwenkam mas eibirida gwek.” Anakan abe la gwek, “Bian, ere mo ol dawemna dikire nabakam nolteisindak. Hen men zen ësane gwe-gwe'an, dikire i-san i-san nei gwibik—men kirekam abon mae onak lwakke.” ² Hen anakan abe la gwek, “Bian, emki Paulus maesa alal gul gwen—enlala kawesin zi mo taha nakon hen nol drak-drak zi mo taha nakonye.” Kirekam abe la gwek, sap zini tingan hom nëbon mae onak Bian

Yesussu de taïblïblankam bitï gwe'an.

³ Hwëna Bian Yesus zëre mo gugubiridanna man nëbe mae hap tïngan sul sone gwizimmira. Zep Zen sa emsa tatete ta gwibiri, hen dowal mo kïgï mo nwe nakon sa emsa il gwe hebirida gwera. ⁴ Hen ëe ama Biansa anakan laïbli gweblanan, “Zen Zen ebon mae onak syal gwegwe'ara, hëndep em zebe ano mae mo titï tabin sin ang ta gwe'an, hen em esa desan en ang ta gwer.” ⁵ Dikire Bian eno mae mo enhonak syal gwegwek— dekam de dawemkam anakan tame gun hupye, “Alap eiwa sërkam nësa kwasang gwibirida gwe'ara, hen Kristus eiwa nëno mae mo karek-

kareksa de wei yun hup tatete tangankam zauk gweka.”Aha zi mo irse gwen nakore tembanesa de twin gwibin srëm hap de ol:⁶ Aya-wal oso-wal, ëe ama emsa Bian Yesus mo bosekam titi labi'in: Eno Kristen bose de asang tam gwenna, bahem deban zersiri gwe-gwen. Sap zen hom Kristen zi mo kirekam de lowehe gwen san ang gwe'ara– men kirekamë ebe mae hap ayang ul gwizimkye.⁷ Diki ano mae mo lowehen san emaka ang ta gwe'an! Sap ëe kimë emsa olëlowehe gwek, ëe homë kirekam ëasang gwe-gwek.⁸ Ëe homë mae dekam zi mo tembanena te-alakam de gon srëmkam olgwenbik. Hwëna

yaklam denaban kam denaban ëe ama syal ta tine gwennak danna ësin gwegwek— emsa dikim dohon-hon ta gwibin srëm hapye. ⁹ Ëe dwan dekam ebon mae onak guru makan am syal ta gwek, zep emaka asa tembanekam totoresa mas eibirida gwek. Hwëna ëe homë emsa kirekam titi la gwibik. Sap ëe ama anakan de ënaka ërak makan golëtrën hap ëdwam gwe-gwek, “Kristen zini an diki kirekam syal-syalkam syal ta gwenan.” ¹⁰ Sap ëe dekam anakanë emsa titi la gwibik, “Zi de tembanesa dikim lop tan hap de syalak mas gwen srëmna, dikire usak naban gwëk.” ¹¹ Ëe mae habë kirekam ebe

mae hap ale ul sonezim: Sap ëe ama
ësak: Em ahakon asang tamna. Ë-
ensae yauk gweblanan, hen aha zi mo
syalake hwëna ëngewenda gwenan.

¹² Kristus Yesus mo bosekam ëe
ama kire zisi ol drakkam titi labi'in:
Bahem aha zi ensa blol gwibirida
gwen, hen bahem blos tabirida gwen.
Diki en em hen syal ta gwen— dekam
de ere mae hap de tembanesa gulin
gwen hapye. -¹³

Hen aya-wal oso-
wal— men zen kirekam lowehe srëm
gwe-gwenan: Dawemsa de syal gwe-
gwibinni bahem ëblalen gwe-gwen.

-¹⁴ Hwëna zi de ano mae mo
suratnak awe de ol san ang gwe srëm
gwenna, emki olsa aha-en gun—

dekam de zini in han zersiri gwe-
gwen srëm hap. Dekam wëhë saher
gwe'anka? ¹⁵ Hwëna bahem tangan
kire zisi jal zi mo kim gwë gweblan,
hwëna dawem san dep em titi ta
gwen. Sap zen hen eno mae mo
Kristen bose. Aumwa hap de ol: ¹⁶
Diki Bian Zën sa em dikim zëre mo
taha terenak ngalap gwen srëmkam
de lowehe gwen hap dena gol
gwizimdi— sap banakare maesa de
goltowennak. Sap Zen eiwa kire hap
mes zëre mo tahana nëbe mae hap
deisu guzimki. Dikire Bian Zën emsa
golëlowehe gwëk. ¹⁷ Men kirekamë
surat-suratsa de ale tabinkim gwë
gwenan, aumwa hap de ola ansa ëre

mo tahakamë ep ale gulzim'in: - Ëe, Paulus, dawem ensaë ebe mae hap gol sonezim'in. Kire alesa de aumwa topnak hlaul gwenkam, dekam esa dam ulsuk gwer, “Eiwa, suratna an Paulus onakorena.”¹⁸ Bian Kristus Yesus mo kwasang-kwasangna dikire kitak ebon mae onak lwa gwek!
 Timotius1 Timotius1
 Timotius1 TimPaulus mo surat
 Timotius hup

1. + *1Tes 4:11*

2. + *Gal 6:9, 1Kor 15:58*

3. + *Suratna an aha zi Paulus mo olsa ale gulzimki. Zëna hwëna aumwa hap de ol ensa ale gulku-*

*dekam de anakan tame gun hup,
“An eiwa Paulus onakorena.”*

1 Timotius

1 2 3 4 5 6

11¹ Suratna an ëre mo tanena
Timotius hup, Kristus Yesus mo
dam tasin zini Paulus
onakon: Dawem! Asa mes dam lasiki:
Alap— men zen nesa ngaya
tabirkike, Kristus hun— nen men
Zëbone ëyaing gwe kini gwe'anke.
Em in eiwa ano walas. Em Yesus sue
taibli blaka, zebe gwëka— san de ano
tane tanganna kiye. Nere mae mo
Bian Alap ne Bian Kristus Yesus ne
sa dawemna hen kwasang-kwasang
zemka mamkam ebe hap ol gweblala.
Hen em zere nik mo taha terenak esa
gwë gwera. Auyan-aza mo epba olsa
de baes gwibin hip de ol:³ Eë kimë
Makedonia san song gwëk, eë dekam

mesë emsa gu-gubluhak, “Em Efesusk em gwën.” Ëe mae habë zëwe de gwën hap emsa gubluk: Zëwe de zini mensaë anakan dam tasibikke, “Zen totore olkam tawa da gwibirin,” desa dikim em anakan jalse gwibirida gwen hap, “Kirekam bahem tawa ta gwibin. ⁴ Yahudi ere mae mo auyan-aza mo bosem-sesa de klis gul gwennak bahem ëhir-hir gwegwen— hen auyan-aza uk mo ol kokung gul zahe gwennakye.” Sap auyan-aza mo ol kokung gul gwenna in san de ang tankam, waba hap sa ëkeisa-keisa gwe tine gwer, hen dekam ëngaya gwen hap de orana sa hli dal. Sap nen diki Yesussu de

taïbliðlan enkame ëngaya gwen hap
de orana in san ang ta gwenan. ⁵ Ëe
mae habë kirekam emsa gublu'an:
Zen dekakim zi bose zeban zënaka
kwasang neibirida gwek. Sap zi de
enlala lalakkam gwëna, hen enho
kles gwesin srëmkam, hen
dawemkam de Biansa taïbliðlankam,
kire zini sa zi bose zemka kwasang
gwibirida gwera. ⁶ Hwëna ahakon
mes tangan ëbutihak, zen zep totore
ol en san ang ta gwenan. ⁷ Zen kire
wenyik anakan ëbolamda gwe-
gwenan, “Ëe asa Musa mo titi tabin
ola inkam tawa ta gwibir,” hwëna
men zen zëre mae mo ëk tihï nakon
wet so gwenan, zëna hom desa tame

nul gwenan. Hen zëna tawa naka hom– mensa ol drakkam anakan don gwibirin, “Ëe an eiwa de tangan nakaë emsa tonbirida'an.” -⁸ Nen tawana Musa hap insa Alap titi tabin ola gol gweblaka, zen hen airis– nen de anakan tame gunkumye: “Alap Zen zi jal-jalsa dikim oto tasibin hip nöp golzimki.” -⁹ Sap Zen insa ola golzimki, zen zi dawemsa dikim oto tasibin hip hom. Zen diki anakare kareksa de gol gwen zisi dikim oto tasibin hip:jalse gwibiridan olsa de ësal gwen srëm zi,nol drak-drak zi,kareksa de gulin hananda gwen zi,auhu-kama ennak de enlalakam de gwë gwen zi,Alapsa de sëre gweblan

zi, Alapsa de betek gweblan srëm zi, bi zemka de tan zi, hen an zemka de gwin zi, hen zi tamera gwen zi.¹⁰

Hen ahakore zi karek-karekna zen anakare wanya:kahalo soson wanya, zi bosyan han de inisin makan ewe gwen wanya, boton tam zi, zisi de te-ala hap golögu gwen zi, hen botonkam de zi bose zemka klak ta gwibin zi, hen tingare ahakore zini men zen Kristen zini nëno mae mo tawa tabin sin ang ta srëm gwe-gwenanke.¹¹ Sap nëno mae mo tawa tabinni in, zen engaya gwen hap de ol dawem san tal gwesi'in— mensa soson tangan Zini Alap Zëna abe hap golblakake, ee de desa golzim halada

gwen hap. Ol dawemna in sam-sam tanganna. Paulus kim Kristus hup dawemna golblakake:¹² Ëe ama nère mo Teipsinni Yesus hup dawemsa gol gwebela'an— men Zen sosonna ap gol gweblandake, zère mo ngasa dikim syal gwe-gwebelan hap. Zen mes asa taïbläblaka, zep asa dam tasiki. Zen in zebë dawemna gol gwebela'an.¹³ Ëe sap hen orep Yesussu de lamang ta gwenna. Men zen nonol Yesussu daïbläblak, ëe ama desa karek ta gwibik hen lamang ta gwibik. Sap eiwa kirekam, hwëna Yesus man asa kwasang gweblaka. Zen man anakan asa tame taka, “Zini an nama hom tol Asa taïbläbla'ara, zep

zëre mo syala hom anakan dam gulsu'ura, 'Ëe an kareksaë gol gwe'an.'” -¹⁴ Zep Zen man tangan mamkam asa kwasang gweblaka—Zen kim Zënaka de taïblïblan hap dena abe hap golblakaye, hen zi bosyansa dikim kwasang gwibirida gwen hap dena.¹⁵ Ola an eiwa de tanganna. Zep nen taïblïbin: “Kristus Zen karek-karek gulin halasen gwen zisi dikim ngaya tabin hip auhukamanak hata zaka.”Ëe an hwëna orep jal-jal tangan zini zen—karek gol gwen zi mo teipsin niye.¹⁶ In zep hëndep Kristus karek-karek gol gwen zi mo teipsinni asa mam tangankam kwasang gweblaka—mae hap: Asa de

tینگare zi hip zertreizimdin hip, zen dikim anakan tame gun hup, “Eiwa, Kristus mo kwasang-kwasangna klis gunkum hom,” hen dekam de taïblïblankam hëndep denaban ëngaya gwen hap. -¹⁷ Dikire Teipsin Zini Alapsa hëndep denaban blikip neisik gweblak hen bosena teip nulsublunda gwek! Sap Zen Zen sa hëndep denaban irik gili. Zen molya tilki. Auhu-kamanak de nwekam molya hla da gwek. Ahana hom. In eiwa tangan! Paulus kim Timotiussu tatem dikim zauk gwen hap titi takake: ¹⁸ Tane tol Timotius, ëe ama emsa gublu'an: Emki enlala gwen—ebe hap de ola mensa Alap mo

Enhona hamal hap zinik ing ta sonezimkike. Zen zep hwëna Alap onakore ola insa emsa aha-en aha-enkam don gwebla'ak. Zen in zep, desa bahem eititi gwibin– ekakim dowal mo kigi naban de zereijannak tatem zauk gwe. ¹⁹ Yesussu de taibliblannak em enho kles gwesin srëmkam tatem zauk gwen. Sap ahakon mes enho kles gwesin srëmkam de lowehen hap baes tak. Zen in zep zëre mae mo taibliblan nakon mes tangan hëndep altink. ²⁰ Himeneus ne Aleksander ne zen kirena. Desa mesë anakan guzimk, “Em jemat nakon wet oson. Amki dowal mo kigisa ang ëbla.” Ëe mae

habë kirekam guzimk: Dekam wëhë ahale'anka. Sap zen mes kareksa de ulin hala serankam Kristus mo bosena karek ul gweka. -

1. * *1:4 Kis 20:29-30, 1Tim 4:7, 6:4, 2Tim 4:4, Tit 1:14*
2. * *1:7 Tit 1:10*
3. * *1:8 Rom 7:6-14, Gal 3:19*
4. + *In kim Paulus ansa ale gulku, dekam zini man zi bose zemka dahyo gwek— desa de aha zi hip te-ala hap lirak ta gwibin hip. Insa dahyo gwek, zen dekam zep aha zi mo tana iltikinnik totoresa ëbabu gwe-gwek. (1Tim 6:1-2, Ef 6:5-8, Tit 2:9-10)*

5. * **1:13** *Kis 8:1-3, 9:1-31, Gal 1:15-16, 1Kor 15:9-10*
6. * **1:16** *Luk 19:10*
7. * **1:18** *1Tim 4:14*
8. * **1:20** *1Kor 5:5*

2 Mae hap de ol: Tïngare Kristen zini Alapsa a kirekam de abe da gwek.¹ Timotius, bol-zaun tanganna, emki tïngare Kristen zini Alapsa de abe ta tine gwen hap titi ta gwibin. Zen tïngare zi hip zen abe ta gwen— Alap de kakim desa mas gwibirida gweka, hen dawem ta gwibirki, hen tahalhasa de kakim sul sone gwizimki. Deban dikire Alap hap dawemna nolbla tine gwek.² Zen dikire teipsin-teipsin wenya kip hen abe da gwek— hen tïngan men zen zëno mae mo irgwa taha nakon irik nil gwenanke. Zen mae hap: Nen dikim aha-ere enlalakam hen umlae enkam ëgwë gwen hap, hen zen de

nëno mae mo Alap mo nganak de syalsa tru-tru gul gwen srëm hap, hen aha zi dikim nësa husus gwibirida gwen srëm hap. -³ Kirekam de abe ta gwenna, zen man nësa de ngaya tabin hip de Zini Alap mo nwenak sam gwesik gwenan. ⁴ Zen man sap tingare zi de hëndep denaban ëngaya gwen hap de orasa dam tasin hip dwam gwe'ara— hen eiwa denaka de tame gun hupye. -⁵ Sap Alap Zen aha-en. Hen men Zen nësa Alap osan dep zon guluda gwe'ara, Zen hen aha-en: Zen Kristus Yesus. ⁶ Sap Yesus Zen mes tingare zini nëno mae mo karek-kareksa dikim ngan gulsuzimdin hip Zënaka zerguku. Zen

kirekam Alap mo kalang gwe gun sun ki lwak— dekam de tingare zisi anakan gubiridan hap, “Ëe ama sap em de ëngaya gwen hap dwam gwe'an.”⁷ In zep Alap anakan asa dam tasiki, “Ëngaya gwen hap de ol dawemna ansa em Yahudi srëm wenya kip golzim halada gwen. Eiwa de ora san dep em titi tabirida gwen—dekakim zen hen Yesussu daibli gweblak.” Zen eiwa tangankam asa dam tasiki. Ëe bëjënë boton gwen. - Ola an, zi hip dena hen we wal hap dena.⁸ Ëe zebë dwam gwibirida'an—zikim dena, zen de kitak enho kles gwesin srëmkam Biansa abe ta tine gwen hap. Kim de nen sone gweblak,

jalsa de lam gun nuban bap zen, hen aha zi niban de keisa-keisa ën hap de enlala naban bap zen.⁹ Hen we walya, ëe ama desa dwam gwibirida'an: Zen sap sa enho oto tasin niban zëre mae mo timni weir nulsuk gwer, hwëna bolamda gwen enlala naban bap zen, hen zi dikim hole gwibin hip de enlala naban bap zen. Te-ala mamkam de teisyan pakeanna, hen te-ala mamkam de kap tan sasyan maena, hen emas maena, desa bap zen kire enlala naban alala ta gwen. -¹⁰ Diki Kristen we walya, Alap mo nwenak de dawemkam wër gwenna, zen diki dawemsa zen tïngare zi hip goltrei gwizimdin.

Dekam sa Alap mo nwenak öoto gwesil— san de zënaka de weir gulsunnu kiye. -¹¹ Kristen zi de tagal gwennak, we walya zen diki balk enkam zen ësane gwe-gwen. Hen men zen tawa tabinni, desa zen dawemkam blikip gwesiblin. ¹² Ëe homë we wal de zisi tawa ta gwibin hip gubirida'an. Hen zen bap zen zisi nol gwibirida gwen. Zen diki balk enkam zen teinikin gwen. -¹³ Sap Alap nonol Adamsa yang tasiki, ki zep hwëna Hawasa yang gulsuku. ¹⁴ San ki Adamsa dowal mo kigina boton taka! Zen diki we zem Hawasa am boton gulku, dekam zep kareknak

zank. ¹⁵ In zep Alap desa anakan gubirki,“Ebon onakon händep tingare we walya ëu gwe- gwenkam Ëe asa sang-sangna mam gul gwizim, hen hlësgwan-hlësgwan naban esa ëjaha gwe-gwer.” -Hwëna Alap sa hen we wal hap händep dikim ëngaya gwen hap dena golzimdi–zen de Kristussu de taïbliblannak tatem ëzauk gwenkam,wal bosyansa de kwasang gwibirida gwenkam,hen Alap mo nwenak de enho kles gwesin srëmkam lowehe gwenkam,hen enho oto tasin niban de zënaka wër tasik gwibinkimye.

1. * 2:2 *Rom 13:1*

2. * **2:4** *2Ptr 3:9*
3. * **2:7** *Kis 9:15*
4. * **2:9** *1Ptr 3:3-4*
5. * **2:10** *1Tim 5:10*
6. * **2:12** *1Kor 14:34*
7. * **2:15** *Kej 3:1-6*

3 Mae hap de ol: Kristen zisi de nol gwibiridan hap, a kirekam de zisi em dam tasik gwibin.^{3 1} - Ola an eiwa de tanganna: “Men nara Kristen zisi de nol gwibiridan hap dwam gwenna, zen sap syala dawem naka dwam gwibi'ira.”² Hwëna zen diki enho kles gwesin srëm naka de dam tasinkim. We dan son zisi bëjen. Zen diki aha zi de blikip gwesiblin naka, hen enlala tatete naka, hen zënaka de zerinik gwe-gwen naka, hen zisi de lup gulin gwen naka, hen zisi de Alap mo olkam tawa ta gwibin nika.³ Hen Kristen zisi de nol gwibiridan hap, ho mamak otde gwen soson zini bëjen. Darak soson zini hen

bëjen. Zen diki enlala sae-sae naka, hen umlae enlala naka. Hen te-ala hap de hole-hle gwe-gwen zisi bëjen dam tasin.⁴ Zen diki we wal walas zemka de dawemkam kara ta gwibin nika, hen walas zemka de dawemkam titi ta gwibin nika— zen dikim zënaka i-san i-san gwe-gweblan hap hen blikip gwesik gweblan hap.⁵ Sap zi de dawemkam we wal walas zemka nol gwibiridan srëmna, kire zini bëjen dawemkam Kristen bose zemka nol gwibiridan.⁶ Nër hom de Kristen gwen zini hen bëjen. Ki hwëna sa anakan bolte-bolte gwera, “Ëe an mamna.” Dowal mo kigina in

kirekam bolte-bolte gwekake, zen in zep Alap hëp tyaka.⁷ Zen diki kitak de zi de sam gwesiblin naka, sap hen Kristen srëm zi zen sam gwesiblin. Hwëna sam gwesiblin srëmkam, zen sa dowal mo kigi mo zolak kyan hera. Ki hwëna ahakore nik sa swrë dal. - Mae hap de ol: Kristen zi mo tahasa de tri so gwizimdin hip de zini, a kire naka em dam tasik gwibin.⁸ Kristen zi mo tahasa de tri so gwizimdin hip de zini hen kirekam. Zen hen diki tingare zi mo sam gwesiblin naka em dam tasik gwibin. Mahal dare syakna bëjen. Hen ho mamak otde gwen soson zisi bëjen. Hen te-alasa dikim gul irin hip de boton gwe-gwen zisi

bëjen.⁹ Zen diki ëngaya gwen hap de ol dawemna mensa Alap nëp hël gëlzimki, desa zen enho lalakkam gwirensin hen taïblïbin.¹⁰ Kristen zi mo tahasa de trï so gwizimdin hip de zini na-en bahem totoresa dam tasik gwibin. Diki nonol em akasibirida gwen. Mensa hla tanna, “An aïris,” dekam sap esa dam lasik gwibir.¹¹ We walkam dena, Kristen zi mo tahasa de trï so gwizimdin hip de dam gulsunnu, zen hen diki tingare zi mo sam gwesibin nika em dam tasik gwibin. Boton ol gol halasen gwenna bahem. Zen diki enlala tatete nakahen taïblïbin nika. -¹² An ahana Kristen zi mo tahasa de trï so gwizimdin hip

de zi hip dena:Zen hen we dan son zisi bëjen.Zen hen diki we wal walas zemka de dawemkam kara ta gwibin nika de dam tasibin.¹³ Zen de dawemkam Alap mo syalak mas gwibirida gwenkam, zen dekam sa desa hen blikip neisibirida gwer. Hen dekam sa Kristus hup dena udobe naban donbirida gwer, hen dekam molya nasalsibirida gwek.Mae hap de ol: Alap mes ol aning gunnu nëbe mae hap hİL gİlzimki.¹⁴ Timotius Bak, suratna an ama ki sap ep ale gulblu'an, hwëna ëe ama tangan dwam gwe'an– nabakam de sap emsa duweblazan hap.¹⁵ Hwëna ëe de holo gwenkam, zen suratna ansa de

karatda gunkum esa anakan tame gulu, “[Kristenkam de ËKristen gwen] aya-wal oso-walya, zen diki kirekam de lowehe gwek.” Sap Ngaya Zini Alap mes eiwa de ola nēbe mae hap hīl gīlzimki. Zep auhukamanak de jematna, zen men kiye-gol tenya hen gol mokona, ola insa de zen moko gun hup. ¹⁶ Eiwa, ol aning gunnu mensa Alap nēp hīl gīlzimki, zen dawem tangaranna. Ola in nen dikim Alap hon ētal gwesin hīp dena. Zēno ausuna, zen kitak Kristus Yesus onak lwa'an:Zen zi timkim nwe-mase gwe zaka,Alap mo Enhona man nēp Desa anakan zertreizimki, “An eiwa Zen tangan.”Alap mo dam

taha nakore zini man hen kara da nasen gwëk.Hwëna ki zep Alap zëre mo ngatannak dep zer ine halka.Zëbe hap dena zi-ë zi-ë san mes nol haladak,hen Desa de taïblïblan zini tîngare langnak ki lowehen da'an. -

1. * **3:1-7** *Tit 1:5-9*

2. * **3:7** *Kis 14:23,Kis 20:28-30*

3. + *Paulus mo ola awe tawa naka hom: San ha Kristen zi mo tahasa de trï so gwizimdin hip de we wal hap? San ha Kristen zi mo tahasa de trï so gwizimdin hip de zini in mo we wal hap? (Rom 16:1, Tit 2:3-5)*

4. * **3:16** *Mrk 16:19-20,Yoh 1:1-14,1Ptr 1:12,2Ptr 1:19-20*

4 Yasik tabin olsa de ja-ja gun hup de
ol:4¹ Alap mo Enhona mes nësa
damkam anakan tawa ta guk
gwibirki, “Ngein sin de yaklanak zini
sa Yesussu hli da gwer— dekam de
hwëna dowal onakore tawa tabin en
san ang ta gwen hap.”⁻² Dekam
yasik tabin zini men zen de dowal
onakore ola insa nol halada gwe'ak,
zen ëk enkam sa anakan ëgu gwer,
“Ëe an Alap mo syalsaë gol gwenan.”
Hwëna zëno mae mo enhona mes
tangan top-top gwizimki, zep zen
bëjen anakan tame gun, “Ëe an
kareksaë gol gwe'an.”³ Zëno mae
mo tawa tabinni, “Wenya bahem gon.
Zini bahem zen. Ansa bahem

twinbin.” Hwëna tîngare tembane nwe-masena zen dwan twin gwibin hip am Alap nöp syal gwibir-zimki. Zep nen men zene Alapsa laibli gwebbla'an hen eiwa dena tame ul gwe'an, nen sap esa olgwenblanda gwer— Alap hap de dawem golblan nabanye. ⁻⁴ Sap tîngan mensa twin gwibin hip dena Alap nöp syal gwibir-zimki, zen kitak äiris. Nen de nonol Alap hap dawemsa golblan naban twinbinni, dekam banakare maena hom— nen de dekon Alap mo nwenak êkun gwen hap denaye. Zep ba hap de aha tembane maesa baes gwibin hip, sap Alap mo olak man hen anakan lwak, “Tîngare tembanena

airis. Zen kitak ebe mae habë syal gwibir-zimk.” -Timotius Bak de Kristus mo nganak kirekam syal gwe-gwen hap de ol:⁶ Ano ola ankam emki Kristen bose omka tawa ta gwibin. Dekam esa gwëra, Kristus mo nganak de syal gwe-gwen zini dawem tanganna. Sap Kristus mo nganak de syal gwe-gwen zini, zen diki eiwakam de tawa tabinnik zen zise gwen. Hwëna ëe mesë emsa tame tak: Em ema ankam zise gwe'ara.⁷ Em bahem Alap mo ol aïsilsï de butwalen gul gwennak ang gwe-gwen— hen bong-bong mo tame gun boton ol sanye. Hwëna enaka em tatete ta gwen— em dikim Alap en hon

tal gwesin hipye. ⁻⁸ Timsi de
misrim-sri ginni, zen airis. Hwena
zen angkam en dep dena. Diki Alap
hon dikim tal gwesin hip de enaka
tatete tanna, zen dawem tanganna
zen. Sap zen angkam en dep hom.
Zen hwena lamkam dep dena. ⁹
Eiwa de ola ansa emki dokwak gun
hen dawemkam taiblibin: ¹⁰ “Nen
Ngaya Zini Alap ensae blol ebla'an,
sap Zen Zen tangan– zisi de ngaya ta
gwibin hip de Zi niye. Tingan men
zen Desa kirekam daibli gweblanan,
Zen desa en sa ngaya tabiri.”Nen insa
kirekam Alapsa blol ebla'an, zen in
zebe nen angkam Kristus mo nganak
dan syal-syala ban syal ta gwe'an. ¹¹

Zep ano ola ankam emki tawa ta gwibin, hen dekam em titi ta gwibin—desan dekakim ang tak. ¹² Timotius, em nama home bong gwe'ara. Hwëna aha zi bap zen emsa gublun, “In nama walas. Zen tawa naka hom.” Hwëna emki enaka Kristen zi hip anakan ërak ta gwizimdin, “A kirekam de ol toran mo Kristen zi hip sam gwesik gwizimnin. Kristen zini a kirekam nen lowehe gwen. A kirekam nen nënaka kwasang gwibirida gwen. Alapsa de taïblïblannak de tatem zaunnu, zen a kirekam moye. Hen a kirekam nen enho lalakkam lowehe gwen.” Zep Timotius, emki kirekam enaka ërak makan drëne gwizimdin. - ¹³ Ëe de

nama lwa halzan srëmnak, emki dan syal-syala ban Alap mo olsa baca gul gwizimdin, hen titi tabin niban em tonbirida gwen. ¹⁴ Emki enlala gwen— ebe hap kim Kristen zi mo nol-nola tahana dehabla inekke, Alap mo syalsa dikim ebe hap wei yul soneblan hap. Dekam Alap mo Enhona man zëbe mae hap hamal hap de ola golzimki— ebe hap de desa ayang gulblun hapye. Hëndep dekam zep Alap mo Enhona hen ebe hap sosonna golblaka. Zep Alap mo Enho nakore sosonna insa dawem en tangankam em gwirensin. ⁻¹⁵ Zep em tingare ano ol tan-tanna ansa em syal-syal gwe-gwibin— zao en de

enlala lwablankam, dekam deka kitak de zi emsa hla dak, “Zen dawemkam syal gwe se'ara.”¹⁶ Dawemkam em enaka kara ta gwen. Hen men dekam tawa ta gwibir, desa dawem enkam em karatda gul gwen. Kirekam de syal gwe-gwennak em tatem zauk gwen. Dekam esa enaka ngaya tala. Hen in zen emsa sane da gwenan, desa hen esa ngaya tabiri.

1. * **4:1** *2Tim 3:1-9, 2Ptr 3:3, 1Yoh 2:18, Yud 18*
2. * **4:3** *Kej 1:29, 2:24, 9:1-3, 1Kor 7:28, Ibr 13:4*
3. * **4:4-5** *Kej 1:31, 9:3, Mrk 7:15-19*
4. * **4:7** *2Tim 2:16*

5. * **4:12** *2Tim 2:15, Tit 2:15*

6. * **4:14** *2Tim 1:6*

5 Kristen bosyansa de kirekam
golëgwë gwen hap de ol:**5**¹ Zi
bongna bahem ol drakkam jalse
gweblan, hwëna emki blikip
gwesiblin naban titi tan— san de ere
mo bian tangansa de titi tan makan.
Ëbong gwen srëm wal bose walya,
desa em gweibirida gwen— san de ere
mo oso wal tanganna kiye. -² We
wal bong-bongna, desa em gweibirida
gwen— san de eno ane tangan.
Ahakore kitak de we walya, desa
enho lalak naban em golëlowehe
gwen— ere mo somol wal tangan
naban de golëlowehen makan. We wal
sem-semsa de kirekam golëlowehe
gwen hap de ol:³ We wal sem-

semna men zen zë-en tangan lowe henda gwenan, desa emki kara ta gwibin, sap desa eiwa nara dep?— golgwën naye. -⁴ Hwëna we semna in mo walas, abu-tane wal, ahaksa aza-tane wal de lowe henkam, desa a kirekam em titi ta gwibin, “Em mese ëKristen gwëk, zen in zep em desa golgwë gwen. Sap dekam dawemsae ol gwibi'in, sap zen mes nonol emsa hanan ta gwibik.” Hen anakan em titi ta gwibin, “Kirekam de em golgwë gwenkam, Alap sa emsa sam gwesibirida gwera.” ⁵ We semna men zen zë-en tangan lowehe gwenan, zen Alap ensa blol në gweblanan. Zep zen hom Alapsa de

abe ta gwenna nolzausuk gwenan–
yaklam denaban kam denaban. Zep
kirekam de we wal sem-sem tola,
emki mas gwibirida gwen. ⁶ Hwëna
we sem-semna men zen kirekam-
kirekam dërekkam de ëitri gwen hap
ëdwam gwe-gwenan, zen Alap mo
nwenak mes juwek. Hwëna tim enna
sap nama ngayana. ⁷ Zep we sem-
semsa de ano ola an san dawemkam
golëlowehe gwen hap emki titi ta
gwibin– mae hap: Kristen zini nëno
mae mo enho nik mana dekon aha zi
mo nwenak kles gwesininka. ⁸
Kristen zini bap zen anakan ëgu
gwen, “Ano iyekam de we semna in
mo tahalhana dikire jemat en hla nul

gwibik. Ëe molyë mas gwe-gwibik.”
Hwëna zen de zëre mo iyena insa
kara ta gwibin srëmkam, nonol
tangan zëre mo iye tangansa, ki zen
mes karekna mam gulsunda. Dekam
zëbe mae hap man nwe-mase
gwizimnin— san de Kristussu de
anakan zabeblanna kiye, “Ëe Zëbon
de ang gwe-gwen zisi hom.” Sap
Kristen gwen srëm zini hom kirekam
ëkarek gwe-gwenan. Zep Kristen zi
de kirekam mas gwibin srëmkam,
zëno karekna man tangan taman
kini'an.⁹ We sem-semna men desa
tangan nara dep golëgwë gwenna,
bosemse naka emki ale tabir-zimdin—
Kristen zini men zen zëno mae mo

tahalhana hla nul gwizimninke, zëbe
mae hap de hen gol gwizimdin hip.
Hwëna anakare we sem-sem mo
bosem-sena bahem: Men zëno gwën
tahunna 60nak hata srëm gwe'anye,
ahaksa zi swe zemka de baes gweblan
nik mo bose naye. ¹⁰ Bose naka de
ale gun hup, zen diki kitak de zi mo
anakan de tame gun nuka: Zen
dawemsa anakan gol tine gwëk:Zëre
mo walasna, hen abu-tane aza-tane
walya dawemkam kara ta
gwibik.Zëre mo gola kon zini
dawemkam lup gulin gwëk.Tahalha
zisi man mas gwibirida gwëk,hen
Kristen zi mo tahana man trï so
gwizimk.Zen kirekam de dawemsa

gol gwen wenyik mo bosem-sesa em
ale ta gwibir-zimdin.¹¹ Bose naka
de ale gulzimdin hip, zen diki men
zen nonol anakan Yesussu nen guk
gweblananke, “Ëe an angkam Ebon
enë gwë'an. Ëe molyë etan zini zek.”
Zen in zep, bong gwen srëm we sem
mo bosem-sena bahem ale tabir-
zimdin. Ki hwëna etan de zi zen hap
hole-hle gwe-gwenkam, zen sa hwëna
zëre mae mo Yesus hup de gu-gun ola
in san de ang tan hap baes tal.¹²
Hwëna zëre mae mo Bian hap de gu-
gun ola in san de ang gwen srëmna,
zen Alap mo nwenak karek.¹³
Bong gwen srëm we sem-semna, zen
hen man ë ensa de zauk gweblankam

gol-gol san ëzini'ni gwe nasen gwenan. Kire enkam hom. Hwëna zëno mae mo ol toranna hen hom sam gwesik gwenan, sap zen man aha mo boton olak mas ta nasen gwenan. -¹⁴

Zen in zebë bong gwen srëm we sem-semna titi ta gwibi'in, “Amki zisi kap lak. Walasna wei-wik uk. Hen ere mae mo zini dawemkam kara la gwibik— hen walasna.” Ëe mae habë kirekam desa gubirida'an: Kristen zini nëno mae mo jal zi de nësa lamang ta gwibin srëm hap. -¹⁵

Sap ahakon we wal sem-semna mes tol kirekam lwan dahak, hëndep dowal mo kigisa ang nëblak.¹⁶ Kristen we walya, zëno iye de sem nik gwënna, zen zen de

mas gwe-gwibin— dekam de jematsa dohon-hon ta gwibin srëm hapye. Zen mae hap: Sap jemat mo kara ta gwibin hip de wenya, zen diki tahalha tangan wenyaka hen iye srëm tangan wenyaka. Kristen zi mo nol-nolaka de kirekam kara ta gwibin hip de ol: ¹⁷

Jematnak de nol gwen zini men zen dawemkam irik nil gwenan, desa tingan zen blikip gwesibirida gwen. Hen dekam de blikip gwesibirida gwen hap, emki gubirida gwen— jemat mo te-ala nakon de zëbe mae hap gol gwizimdin hip, nonol tangan men zen Alap mo ola dawemkam tawa da gwibirin, hen dekam titi da gwibirin. Zëbe mae hap sowe henkam

zen gol gwizimdin. -¹⁸ Sap Alap mo olak man lwak, “Sapi de gandum dansa zaublun danaseranna— dekam de ëbwalom gwen hap, ëkna bahem kyang sosublun. Dikire twenblan danasenk.” Alap insa ola golzimki, zen sapi en hap hom. Zen hen jematnak de nol gwen zi hip— zëbe mae hap de hen jemat mo te-ala nakon gol gwizimdin hip. Zep hen anakan ale nuk, “Syal zini, zen dikire zëre mae mo syala kon te-alana nulin gwek.” -¹⁹ Timotius, bahem na-en taïbli gwen— ahanik de jemat mo nolaka ebon anakan klak ta zankam, “Zen mes karek gweka.” Diki zini dan, ahaksa dan-ahan, zen de anakan

klak la zankam, “Eiwa, ëe mesë ëre mo nwekam karek gwennak hla lak,” dekam amki taïbli gwe. ²⁰ Kareknak de zaran zini, zen tïngare zi mo nwenak em dei yul gublun– mae hap: Ahakorena dekam sa hen äairil. ²¹ Ëe ama Alap ne Kristus nik mo nwenak emsa gublu'an– hen Alap mo dam taha nakore zi mo nwenak: Ano ola an desan em ang gwe-gwen– ol blo-blo san de ang gwen srëmkam, hen ahakore en naka de nwekam golëake gwen srëmkam. ²² Jematnak de syal ta gwen hap zisi dam tasik gwibinni, na-en bahem tahana tehabirida ine gwen– syala insa dikim wei yul sone gwizimdin hipye. Em

ema zëno kareksa hlil inninka.
Bahem karek gol gwen zi niban
golësiri gwe-gwen. Em diki enho kles
gwesin srëmkam em gwë gwen. ²³

Ahakore nik mo karekna, zen taken-
taken gwibiridan srëmnak wet so
gwenan. Hwëna ahakore nik mo
karekna, sap de aning gun, hwëna
karekna in lun kon sa ki zertrondal,
hëndep sa wet soblal. Hen kirekam,
Timotius, eno Alap mo nganak de
syal dawemna in sa wet sol. Hen men
zen nabakam wet so srëm gwe-
gwenan, zen hen bëjen hëndep aning
gwen. Zen hen sa hëndep wet
sol. Timotius Bak, em tol ema sang-
sang gwe-gwenda, zep bahem ho

tangan enna otde gwen. Diki anggur hosa em hen betekkam otde gwen. Eno u sang-sangna in dekam sa sër gwera. -

1. * **5:1** *Im 19:32*

2. * **5:3** *Kis 6:1-7*

3. * **5:5** *Luk 2:37, 18:7*

4. * **5:13** *2Tes 3:11*

5. * **5:14** *1Kor 7:9*

6. * **5:17** *1Kor 9:9-11, 16:18, Plp 2:29, Mat 10:10*

7. * **5:18** *Ul 25:4, Luk 10:7*

8. + *Anggur hona zen ho mamak makan, hwëna desa hen u sang-sang gwenkam obat hap notde gwibirin.*

6 Zi mo tana iltikinnik de babu gwe-
gwen zi hip de ol:6¹ Timotius,
emki hen gubiridan: Kitak men zen zi
mo tana iltikinnik ëbabu gwe-
gwenan, zen dawemkam zen zëre
mae mo zi bina insa blikip
gwesibirida gwen. Zi bina in de
ëKristen gwen srëmna, desa hen
dawem enkam zen blikip gwesibirida
gwen— mae hap, zen dikim Bian Alap
mo bosesa hen nëno mae mo tawa
tabin niban lamang so gwen srëm
hap. -² Zëno mae mo zi bina in de
ëKristen gwenna, dekam bap zen
anakan ëenlala gwe-gwen, “Ëe sap
asa asang gwe-gwer. Molya asa karek
taka.” Diki anakan zen ëenlala gwe-

gwen, “Ano zi bina an, zen ano Kristen bose. Ëe zebë kwasang gwe-gweblanan. Zep asa dawem enkam zëbon syal gwe-gwer— ëre mo Kristen bosena an dekakim dawemsa ano syala kon gulin gweka.” -Botonkam de tawa tabin sin de ang ta gwen srëm hap de ol, hen te-ala hap de ëhole-hle gwe-gwen srëm hap de ol:Zep Timotius, ano ola an, dekam kitak tawa ta gwibir hen titi ta gwibir. ³ Zep aha zi bap zen totore olkam tawa ta gwibin. Diki Bian Yesus mo ola ban de apde në gwenna kim zen tawa ta gwibin— hen Alap hon dikim ëtal gwesin hip denakim. Sap zini men zen aha ol aïsilkim tawa da gwibirin,

4 zen bolte-bolte zi, hen zen eiwa dena hom tangan tame nu'in. Kirekam de zini zen man tangan ësam gwesik gwenan— Alap mo ola kore ol-gun maesa de gulsuk halasen gwen hapye. Zen hwëna dekon zep zënaka husus neibirida gwenan, hen ëol tetek gwe-gwenan. Zen dekon zep hen Kristen bose zeban zënaka lamang da gwibirin hen u seger da gwibirin. 5

Kire enlala hai zi mo tawa tabin nikon, zep hëndep Kristen zi mo ngirinnik ol keisa-keisana nolzausuk srëm gwe-gwenan. Eiwa de enlalana hom tangan— zëbon mae onakye. Kire zini man tim nul gwenan, “Ano Alap mo nganak de syala kon, ëe asa te-

alana beya gwer.”⁶ Eiwa,
dawemkam de Alap hon enho nik tal
gwesiblin zini, zen sap de tahalha
gwen, hwëna zen sa anakan eis
gwibiri, “Bian Alap sowe henkam
ano tahalhana ap sul sone
gweblanda.” Kire zini zen sa Alap
onakon dawemna hlaulu— sap
angkam hen lamkam. -⁷ Sap nësa
kim nëre mae mo an walya auhu-
kamanak ëjaha gwe-gwenan, nëno
kire-kirena hom. Juwenkam hen
molye kire-kirena lop la gwek. ⁸
Zep nëbon mae de tembane ërlwanna,
hen pakean, zen syake. -⁹ Hwëna
ahakon hom kirekam dep ëdwam
gwe-gwenan. Zen hwëna kire-kire

beya gwen hap ödwam gwe-gwenan.
Zep zëre mae mo dwam gwibin sin de
ang tankam enlala ngalap-ngalapna
dekam zep tangan mam gwe-gwenan,
hëndep zep enlalana ëjoblo-top gwe-
gwenan, dekam zep hëndep dowal
mo kigi mo zolak ëkyanhe gwenan.
Zen in zep kareksa de gon hap bëjen
baes tan, hëndep zep tangan
ëtimbwas gwesik gwenan. ¹⁰ Sap
karek-karek ausuna, zen te-alanak. In
zep hëndep ahakon te-ala hole-hle
nakon Yesussu de taïblïblan nakon
ëbutehak. Zëre mae mo enlala
ngalap-ngalapna in san de ang ta
gwenna, zen dekam san de toman
ben-benkam de enhonak zënaka dang

gulblunna kiye. Hëndep zep enlalana sërkam ëdowe hana gwenan. An Timotius hup de aumwa hap de ol tan-tan: ¹¹ Hwëna Timotius, em in Alapsa de betek gweblanna. Zep em desan bahem ang gwe-gwen. Em em alp gwe-gwen— Alap mo nwenak de dam-dam enkam gwë gwen hap, hen Zëbon de dawemkam tal gwesin hip. Kristussu de taibliblanna em esek gulse zahe gwen— zao en de tatem zaunkum. Emki hen wal bosyansa de kwasang gwibirida gwen hap alp gwe-gwen— hen aha zisi de sae-sae enkam golëlowehe gwen hap. ¹² Em ngein en san em Yesus osan dep dam-dam enkam hluwen— ekakim hëndep

de gwën hap denaka dokwak gul. Sap zen desa de dokwak gun hup Alap emsa kwang taka, hen zen kire habe zi beyanak damnak enaka anakan kira taka, “Ëe ama Bian Yesussu ang gwebla'an.” ¹³ Zep ëngaya gwen ausuna Alap hen Kristus Yesus, men Zen Pontius Pilatus hon damnak Zënaka kira taka, zëno nik mo nwenakë emsa titi ta'an: - ¹⁴ Ano titi tanna an san em dawemkam ang gwe tine gwen— tingare zi mo nwenak de enho kles gwesin srëm kam gwë gwenkam, hëndep Bian Yesus de lwahal zannak de zau'uk. ¹⁵ Yesus mo hatazan hap dena in molya bwal kinik. Zen sa ki hëndep lwal— sosen

tangan Zini Alap zëre mo gun sun.
Zen Zen en tangan teipsinni. Hen Zen
tingare bose nabare zi mo Mamna,
hen tingare teipsin zi mo Teipsinni.

¹⁶ Zen Zen hëndep de gwë gwen
Zini. Zëno ngatannak toton nara
dep?— golek de gwen naye. Desa zini
hom mae hla dak, hëndep angkam
mae bëjen hla tan. Dikire Desa
hëndep denaban blikip neisik
gweblak, sap Zë-en sosonna! In eiwa
tangan! -Timotius de te-ala beya zisi
kirekam titi ta gwibin hip de ol:¹⁷

Emki te-ala beya wenyaka anakan
jalse gwibirida gwen, “Bahem ëbolte-
bolte gwe-gwen, hen auhu-kama
ennak de kire-kire ennak bahem

ëyaing gwe kini gwen.” Sap auhu-
kamanak de te-ala maena zen
nabakam ëjek-jak gwe-gwenan. In
zep em titi ta gwibin— zen de Alap
ensa yaing gwebila kini gwen hap. -
Sap Zen Zen kae-kaena nëbe mae hap
mam gul gwizimnira— nen dikim
enlala nik ëoto gwesin hipye. ¹⁸ Zep
emki gubirida gwen, “Eno mae mo
kire-kirena beyana, zep em em aha
zisi kwei yul sonendan— kitak de zi
hip de dawemsa goltrei
gwizimdinkimye.” Zep auhu-kama
ennak dep de te-alakam, zen dikire
ëkae-kae gwe-gwek, hen aha zisi mas
neibirida gwek. ¹⁹ Zen de kirekam
ëgwë gwenkam, dekam zëno mae mo

ngatan zi mo langnak de te-alana sa tangan ëbeya gwer. Awe de lowe henna hen okamanak dep de te-alana, zen kitak au-au makan. Hwëna wakuwe de lowe henna hen zao de kire-kirena, zen eiwa de tangan wenya zen. -20 Timotius Bak, Alap mensa zëre mo nganak de syal gwegwen hap emsa taïbläblaka, desa dawemkam kara gul gwe. Totore tawa tabinni hen kire hap de ol gulsuk-gulsuknu langa gulsuk. Men zen auhu-kama enlala en san totore ola insa tawa da gwibirin, zen hwëna man ëkil gïl gwenan, “An zen—enlalasa dikim langa tasïn hip denaye.” Hwëna zen boton. -21

Ahakon men zen desan ang tak,
hwëna dekam zep Kristussu de ang
gweblan nakon ëbutehak. -Em in zene
suratna ansa ulin gwe'ak, dikire Bian
mo kwasang-kwasangna kitak ebon
mae onak lwa gwek.2 Timotius2
Timotius2 Timotius2TimPaulus mo
surat ahana Timotius hup

1. + *Orep tangan zini hen aha zisi
karekkam jap nul sonenda gwek. Zi
de tahalha hap zëre mo bon yalsa
sul sonen srëm kam, desa man
dahyo gwek— pasarak de hwëna
aha zi hip te-ala hap lirak tabin
hip. Zëno bon de sër kam yawal
gwenkam, dekam we wal walas
zeban dahyo gwek— desa de kitak*

*lirak tabin hip. Men desa kirekam
lirak da gwibik, zen dekam zep
hwëna zi bina in mo tana iltikinnik
ëbabu gwe-gwek. Dekam hom
beyakam ëheya-hya gwe-gwek. Sap
heya gwen naka de etan balk
tankam, desa man damera gwek.
Tana iltikinnik de ëbabu gwe-gwen
zini, desa sap de lek-lek ta gwibin,
ahaksa tamera gwen. Pemerinta
hom kire hap jalse neibirida gwek.
(Ef 6:5-8, Tit 2:9-10)*

2. * **6:2** Plm 16

3. * **6:6** Plp 4:11-12, Ibr 13:5

4. * **6:8** Ams 30:8-9

5. * **6:13** Yoh 18:36-37, 19:11

6. * **6:16** Kel 33:20

7. * **6:17** Luk 12:20-21

8. * **6:19** *Mat 6:20*

9. * **6:20** *1Tim 4:7, 2Tim 1:14*

0. + *2Tim 3:8*

2 Timotius

1 2 3 4

11¹ Ano dang tininak de walasna
Timotius Bak hap, Paulus
onakon: Dawem! Zen Alap mo dwam
gwibin sin ki lwak, zep kirekam
Kristus asa dam tasiki— dekam de
hëndep de gwën hap de ol dawemsa
gol halada gwen hapye, men kirekam
Alap gu-gubiridakake, Kristus Yesus
hon de ëngaya gwen hap dena. Nère
mae mo Bian Alap ne Bian Kristus
Yesus ne sa kwasang-kwasang zemka
mam tangankam ebe hap ol gweblala.
Hen em zère nik mo taha terenak esa
gwë gwera. Timotiussu kim udobe
naban dikim gwë gwen hap titi
takake:³ Em kim Kristussu
taïblïblaka, dekam zebe gwëka— san

de ëre mo walas wë tan tangan. Ëe in zebë ebon onakon hen-henkam Alap hap dawemna gol gweblanan, hen zebë yaklam denaban kam denaban ebe hap Biansa abe ta tine gwenan. Sap ëe hen ëre mo auyan-aza osanë ang gwe-gwenan, in zebë alp gwe tine gwenan— enho kles gwesin srëmkam de Alapsa abe ta tine gwenkamyë. ⁴ Timotius, ëe namaë eno nwe go-hona enlala gwe-gwizim'in— men kime aban syak ë'anka, dekam denaye. Ëe in zebë tangan emsa de etan zertowen hap dwam gwe-gwe'an, sap zen dekam tangan sa ano isrip-srina taman kinil.

⁵ Hen ëe mae habë ebon onakon

Alap hap dawemna gol gweblanan: Sap ëe mesë eno enhona anakan tame tak, “Zen eiwa tangankam Yesussu taïblihlaka. Ëk enkam hom.” Eno anena Yunike hen we abuna Lois Bak zen hen kirekam laïblihlak, in zebe em hen zëno nik mo kim taïblihla'ara.⁶ Zen in zebë emsa enlala sobla'an: Ëe men dekamë ep tahana tehabla inek, dekam mensa sosonna Alap ebe hap golhlaka, desa em syauk mo kim bubung gul gwen.

-⁷ Sap Alap zëre mo Enhona mensa nöp zer gwizimmira, zen aïrinnï tawa naka hom. Zen soson enna, kwasang-kwasang enna, hen zënaka de zerinik gwe-gwenna. Zep Zen de nëbon mae

ing gwe henkam, nen kirekam esa hen lowehe gwer.⁸ Zep bahem saher gwe-gwen— Bian Yesus hup de olsa de tonbirida gwen hapye. Hen bahem anakare hap saher gwe-gwen, “Paulus bwinak gwë'ara.” Sap ëe Bian mo ol dawemsa de golasas gwe-gwen jal habë awe gwë'an. Sosonna mensa Alap nöp gol gwizimmira, desa en em blol gwe-gwibin— anakare enlala naban, “Ëe hen sap asa Bian Yesus hup de jal hap Paulus mo kim karekna goltowe gwer.”⁻⁹ Nen kirekam de enlala naban nen lowehe gwen, sap Alap mes nësa ngaya tabirki hen nësa kwang guludaka— dekam de enho lalak enkam zëre en

onak lowehe gwen hapye. Nen home banakare maesa syal eibik— dekam de Zen nësa ngaya tabin hip denaye. Hwëna zëre mo kwasang-kwasang hap ki kirekam nësa kalang gwibiridaka. Zen orep mes nësa kirekam Kristus onakon kwasang gwibirida'anka— men dekam hëndep okamana ansa syal gwibir srëm gwe'ankake. -¹⁰ Hwëna Zen nër hom nöp zëre mo kwasang-kwasangna insa goltreizimki— nësa de ngaya tabin hip de Zini insa kim zer sonezimkike. Sap nen menkam eine juwen zi mo ora san ëgwa ha'ak, hwëna Yesus zep orana insa tayalsiki. Dekam zep hwëna zëre mo ol

dawemkam nëbe mae hap hëndep de
ëngaya gwen hap de orana sal
tazimki. ¹¹ Asa in zep dam tasiki
hen zer soneka— dekam de ol
dawemna insa gol halada gwen hap
hen tawa ta gwibin hip. ¹² Ëe in
zebë karekna goitowe gwenan,
hëndep angkam zebë bwinak awe
gwë'an. Hwëna ëe homë kire hap
saher gwe-gwenan, sap ëe mesë
Biansa tame tak— men Zëbonë yaing
gwe kini gwenanye. Zep ëe tawana:
Zëre mo nganak de syala men zep asa
taïblïblaka, Zen sa desa kara gul
gwera— hëndep zëre mo lwa halzan
yaklanak de hata'ak. - ¹³ Timotius
Bak, eno tawa tabinni, zen diki ëre

mo tawa tabin sin de ang gwek. Dekon bahem golsyalhe gwen. Zep Kristus en osan em dam gwesikhal gwen, dekam eno Biansa de taïblïblan hap de enlalana sa mam gwera, hen zëno kim esa aha zisi kwasang gwibirida gwera. ¹⁴ Alap mo Enhona Zen man nësa golëlowehe gwenda, zep zëno sostonkam emki dawem enkam ere mo syala insa kara gul gwen— Zen men kire hap emsa taïblïblakake. ¹⁵ Ena mese abe hap dena ansa salka: Tïngare Asiak de Kristen zini, men zen sap menkam asa bwinak du në gweblak, zen mes asa hli dasik. Hëndep aumwa hap Pigelus Bak ne Hermogenes Bak ne

asa hli laka. ¹⁶ Diki Onesiforus Bak Swe, zen en nama maka asa zergwë gwe'ara. Zen hom ano bwinak de gwënna an hap saher gwe-gweka. Hëndep zen kim Romak awe hata zaka, zen man asa të gwebla'anka, hëndep ki zep asa hla taka. Zen man asa sam tasik gwe zaka, hen ano enlalasa ap tatete ta gwebla zaka. Zen diki Bian sa kwasang-kwasangna zëno we wal walas hap gol gwizimdi.

¹⁸ Ena tawana: Zen hen Efesusk dawemkam ano tahana ap zitrï so gweblaka. Zep diki Bian Yesus sa zëre mo kwasang-kwasangna zëbe hap mam gulblula— Zen de etan lwahal zankam.

1. * **1:6** *1Tim 4:14*
2. * **1:8** *Rom 1:16, 2Tim 2:3, 2:9*
3. * **1:9** *Ef 2:8-9, Tit 3:4-5*
4. + *Ayat 12 mo aumwa topnak awe, zëno dam gulsunnu dan-dan. Ahana anakan: Zep ëe tawana: Ère mo enhona mensaë zëno tahanak drënek, Zen sa desa kara ta gwera– hëndep zëre mo lwa halzan yaklanak de hata'ak. (Mzm 37:5)*

2 Timotius dikim jana nabare zi mo kim tatetekam gwë gwen hap de ol:**2**¹ Zen zep, tane tol, emki Kristus onakore kwasang-kwasangnak tatem zaun.² Mensa abon onak zi beya mo ngirinnik sane gwe-gweka, zen desa em hwëna aha zi hip etan ayang gul gwizimdin. Ere mo anakarekam de taïblibiridan zi hip em ayang gul gwizimdin, “Zen sa hwëna aha zi hip etan ayang nul gwizim.”³ Anakare enlala naban emki tatem zaun: “Ëe an hen zen ahana— Kristus mo jana nabare zi niye. Ëe sap asa hen zëbe hap de jal hap karekna goltowe gwer.”⁴ Jana nabare zini zen mam zik mo gubiridan en san ang ta

gwenan. Zen bëjen aha syalak ëhir-hir gwen, sap zen man mam zik dikim sam gwesibirida gwen hap ëdwam gwe-gwenan. Zep emki hen kirekam nère mae mo Mamna Kristussu enlala gwe-gweblan. ⁵ Men ki hen bolasa de asyas gwe-gwibin zini: Zen de peraturan san ang ta gwen srëm kam, zen bëjen asyas hap de hadiana insa gul irin. ⁶ Ahana hen ki: Nga syal gwe-gweblan zini, syal-syal wenya, zen zen sa lamkam ngana in kore eini dawemkam gul iri. ⁷ Ano ola ansa emki enhonak lonen. Alap dekam sa ebe hap golblala— dekam de kitak tame gun hup denaye. ⁸ Em de tatem zaun hup, diki Bian Yesussu em

anakan enlala gwe-gweblan: Zen teipsin zini Daud Bak onakon saltilki, hwëna Desa man dak. Hwëna Alap zep etan tin nikon ngaya taka— ëe men kirekamë zëbe hap de ol dawemna gol halada gwenanke. ⁹ Ëe in hen zebë angkam jal zi makan bwinak awe karekkam gwë gwenan. Hwëna Alap onakore ol dawemsa bëjen bwinak mat gulsun. Zen wet sonkam. - ¹⁰ Hwëna ëe an zebë anakare enlala hohle tan naban gwë gwenan, “Ëe sap asa karekna goltowe gwer. Diki mensa Bian Alap Kristus onakon de ëngaya gwen hap dam tasibirki, zen dikire kitak Bian zëre mo sërkam de ngatannak yaïng

gwek— zao deka händep denaban
lowehe gwek.” -¹¹ Zep nen dikim
tatem yaun hup, Kristen zini nëno
mae mo kirekam de taïblibinni ansa
nen enlala ei gwibin:“Kristus sa nësa
händep denaban golëlowehe gwera—
nen de anakan ëenlala gwe-
gwenkamye, ‘Jesus kim tilki, Zen
abanë lik.’¹² Nen de tatem
ëzaunkum, nen esa lamkam Yesus
zëre mae han irik il gwer.Hwëna nen
de zi mo inik Yesussu anakan
zabeblankam, ‘Ëe an Zëbon de ang
gwe-gwen zisi hom,’ ki hwëna Zen
hen sa nësa gubiridala, ‘Zen Asa de
ang gwe-gweblan zisi hom.’ -¹³
Nene Yesussu de taïbliblan nakon

etan äsin gwe hana'ak, hwëna Yesus
nama sa zëre mo nësa de gu-
gubiridan ola syal gwe-gwibir-zimdi.
Sap Zen hom wet gwesik gwenda.
Zën sa nësa etan tatete ta gwibiri.” -
Kristus mo nganak de dawemkam
syal gwe-gwen hap de ol: ¹⁴ Emki
Kristen zisi anakan enlala sobirida
gwen, “Ëe Bian Alap mo nwenakë
emsa titi tabi'in: Bahem Alap mo olak
de ol-gunsu keisa-keisa gwe-gwibin.”
Kirekam em titi ta gwibin, sap
kirekam de keisa-keisa gwibinni, zen
waba hap. Sap zen kire nakon zëre
mae mo Biansa de taïblïblan nakon
äaltil gwenan. - ¹⁵ Dawemkam emki
alp gwe-gwen— dekam de Alap emsa

anakan sam gwesik gweblan hap,
“Zen dawem enkam ano nganak syal
gwe-gwe'ara.” Dam-dam enkam em
Alap onakore ol dawemkam tawa ta
gwibin. Dekam em molye zëre mo
nwe kara gwennak saher gweka. 16

Auhu-kama enlala zi mo totore tawa
tabinsi emki langa gulsun. Sap kire ol
san de ang tankam, dekam zini
Alapsa man langa dasik gwenan. 17

Kirekam de tawa tabinni, zen men
kiye—kwae yala. Himeneus ne Piletus
ne zen kirekam de kwae naban. 18

Zen mes eiwa de ola kon olsyal heka—
anakan de yasik la gwibinkim:
“Kristus molya emsa juwen nakon
ngaya tabirki, sap zisi de kirekam

juwen nakon ngaya tabin hip dena mes lwak.” Zëno nik mo ol san de ang tankam, zep hëndep ahakon Kristussu de taïbliëlan nakon etan lwan dahak.¹⁹ Hwëna nen de zë tatem ëzauk gwen hap dena, Alap mes ngirin gol te makan Kristussu nëbe mae hap ik tizimki. Zëbon onakon zebe anakan dam ulsuk gwenan, “Bian mes zëre mo hlil irin wanya nëno mae mo bosem-sena kitak tawa gwibiridaka,” - Ahana dam gulsunnu hen anakan, “Men zen ëgu gwenan, ‘Ëe an Biansa de ang gwe-gweblanna,’ hwëna karek gol gwensa zen baes tan.”²⁰ Men kiye, te-ala beya zi mo golak de piringni: Ahakon

emaskam dena hen perakkam dena. Hwëna ahakon hen ki totore piringni—kama ngatdarakkam dena hen tenya korena. Totore piringni, zen mwin-mwankam dep dena. Hwëna dawem-dawem wenya, zen tembane yawal ennak dep dena. ²¹ Zep hen kirekam, men nara zëre mo enhosa kirekam-kirekam karek nakon lalak tanna, zen sa Alap mo nwenak gwëra—san de emaskam de piringni kiye. Bian sa desa sam gwesiblila, hen syal dawemsa sa zep wei yul soneblala, sap zen kire hap mes hohle gweka. ²² Zen in zep, Timotius Bak, emki wal sei-siwir mo hole-hle enlalana langa tasik gwen. Hwëna a

kire orasa em tē gweblan: Dekam de
dam-dam enkam gwē gwen hap
dena, Biansa dikim dawemkam
taïblïblan hap dena, dekam de aha zisi
kwasang gwibirida gwen hap
dena, hen aha-ere enlalakam de
lowehe gwen hap dena. Sap tîngare
zini men zen enho zon tasïblin naban
Bian Yesussu betek nē gweblanan,
zen kirekam lowehe gwenan. ²³

Enlala joblo-top zi mo ēkeisa-keisa
gwe-gwen san em bahem ang gwe-
gwen. Zen waba hap. Ena tawana:
Zen dekon zini ēdarak gwe-gwenan.

²⁴ Hwēna Bian mo nganak de syal
ta gwen zini, nen bap nen ēdarak
gwe-gwen, hen bap nen nabakam jal

ta gwen. Nen diki enlala sae-sae naban nen eiwa de enna kim tawa ta gwibin. ²⁵ Zini men zen nēbon mae onakon ēdrak gwe inehal gwenan, nen hwēna ol sin-sinkim nen etan eiwa de ora san dep titi ta gwibin. San ha dekam Alap sa zēbe mae hap dekam de ēhalen hap dena golzimdi—hen eiwa de ora san dikim etan lwanda han hap denaye. ²⁶ Zen eiwa mes dowal mo kigi mo zolak ēkyanhek, in zep zēno dwam gwibin sin ang ta gwenan. Hwēna nen de kirekam mas gwibirida gwenkam, Alap wēhē golzim'inka?— dekam de enlala mamakna insa tapbla tan hap denaye.

1. * **2:9** *Plp 1:12-14*
2. * **2:10** *Kol 1:24*
3. * **2:12** *Mat 10:33, Luk 12:9, 1Ptr 4:13-14*
4. * **2:13** *Rom 3:3-4, Bil 23:19*
5. * **2:14** *Tit 3:9, 1Tim 4:7*
6. * **2:19** *Bil 16:5, Yoh 10:3-5, 10:14-16, 10:27*

3 Aumwa hap de yaklanak dep de ol
zim-zim:**3**¹ Hwëna ansa emki
enlala gwe-gwibin: Aumwa hap de
yaklana an zen angkam lwa se'an,
dekam okamana an sërkam tangan sa
karek gwe zaher. -² Sap dekam zini
beyakam sa anakan lowehe gwer:zëre
en mo timsi de ngalap gwe-gwibin,te-
alasa de ensa lwa gweblan,zëre en mo
bolesa de mam gul gwen,sërkam de
zëna-zëna gwe-gwen,aha zisi de
lamang ta gwibin,an-bi zemka bëjen
betek gwizimdin,Alapsa bëjen enlala
gwe-gweblan,wal bose zemka bëjen
anakan gublun, “Ema tol asa sam
tala.”³ Hen bëjen kwasang
gwibiridan,zi bosyan hap de jalsa lam

gul gweblan, boton ol gol halada
gwen, wal bosyansa de golëgu
gwen, darak soson, zënaka bëjen
zerinik gwen, dawem enlalasa bëjen
zer irin, bolte-bolte enlala enkam de
gwë gwen, totore-totorekam de gwë
gwen, syan-syan enkam de lowehe
gwen, hwëna Alapsa bëjen enna
lwablan.⁵ Kire zini zen ëk enkam
anakan ëgu gwenan, “Ëe an Kristen
zi.” Hwëna zen man baes ta gwenan—
Alap de zëre mo sosonkam zëno mae
mo lowe hensa li yul sone gwizimdin
hipye. Zep kirekam de zisi emki
langa tasik gwibin. -⁶ Ahakon hen
we walsya gol-gol san aningkim
yasik da gwibirin. Zen anakare we

walsya karek san dep titi da gwibirin:enlala sin-sin wenya, enlala hole-hle beya wenya, hen kirekam-kirekam karek hap de enlala ödowe hanan wenya.⁷ Kirekam de we walya man esam gwesik gwenan— ol esesa de esane gwe-gwen hapye. Hwäna zen bëjen anakan klis gun, “An eiwa dena. An boton.”⁸ Men kirekam orep Yanes Bak ne Yambres Bak ne - Musasa tru-tru ul gweblaka, zep yasik tabin hip de zini in hen kirekam angkam eiwa de tawa tabin nik tru-tru nul gwe'an. Zen mes enlala nakon ehäi gwek. Zen mes tangan Kristen zi mo taiblibin nikon elanga gwesik, hwäna totore tawa tabinsi

daïbli gwibirin. ⁹ Hwëna kire zisi molya holokam ang neibirida gwek. Sap nabakam sa anakan dam dasik gwibir, “An enlalana joblo-topna,”—men kirekam hen orep de auyan-azana zi darena insa dam nosusukke. Timotius de kirekam Alap hon tal gwesin hip de ol: ¹⁰ Hwëna Timotius Bak, em ano tawa tabinni tawana— hen ano gwëнна, hen ano dwam gwibinni dekam de enho kles gwesin srëmkam gwë gwen hap denaye. Hen em mese asa anakan tame taka, “Zen Biansa de taïbliblannak tatem zauk gwenda. Wal bose wal zemka de kwasang gwibirida gwen hap alp gwe-

gwenda,hen nabakam hom jal gwe-
gwenda.”¹¹ Asa kim Yesussu de
taïbliBlan srëm wenya ëna Antiokiak,
Ikoniumk, hen Listrak karek da gwek,
dekam em hen zëwe gwë'anka. - Zep
em mese dekam asa anakarekam kara
ta gweka, “Zen sap kareksa goItowe
gwenda, hwëna nama tatetekam zauk
gwenda.” Hëndep dekam man Bian
tingare abe hap de jal zi mo taha
nakon asa zeser sone gweka.¹² Asa
en molya kirekam në gweblak.
Hwëna tingan men zen Kristus hon
de ëtal gwesin hip ëdwam gwe-
gwe'an, desa hen kirekam sa karek da
gwibir.¹³ Hwëna enlala karek zini
hen yasik tabin hip de zini sa etan

zëre mae mo karek-karekna esek nulse zahe gwer. Zen sap aha zisi yasik da gwibirin, hwëna zëna hen hom anakan tame nul gwenan, “Hare ëe an syauk sun dep am gwë ha'an.”¹⁴ Zep tane tol, men desa emsa tawa da gwëk, em mese hëndep dawemkam taïblïbirki. Zep zen zëwe en tatem zauk. Sap ëe in zen emsa tawa la gwëk, em mese dawemkam asa tame tabirki.¹⁵ Em betek nakone Alap mo ola tame gulku. Alap mo ola, zen dekon zep enlala blala hata gwenda, dekam zep zini ëngaya gwen hap de orana dam dasik gwenan— Kristussu de taïblïblankam.

¹⁶ Sap Alap mo ola mensa ale nuk,

zen kitak Alap zëre mo Enho nakore naka. Hen zen dawem tanganna—dekam de tawa ta gwibin hip,oto tasik gwibin hip,halen ta gwibin hip,hen ora dawem san dikim dam tasik sone gwibin hipye. -¹⁷ Alap mo nganak de syal ta gwen zini, nen de desa enhonak lone gwenkam, dekam esa anakan tame ul gwer, “Ëe kirekam asa syal gwe-gwer.” Hen banakare maesa de goitowe gwenkam, dekam nëno mae mo enlala blala sa sowehe gwera.

1. * **3:1** *1Tim 4:1*

2. * **3:5** *Mat 7:15, 7:21, Tit 1:16*

3. + *Yanes Bak ne Yambres Bak neka, Yahudi zini kirekam bose nosok Mesirk de meiyer golzauk gwen zi darena– men zen Musasa tru-tru ul gweblakake. (Kel 7:11, 7:22, 9:11)*
4. * **3:11** *Kis 13:14-52, 14:1-20*
5. * **3:16** *Rom 15:4, Ibr 4:12*

44¹ Timotius Bak, ëe ola ansa Alap mo nwenakë ebe hap hli yulblu'an—hen Kristus Yesus mo nwenak, men Zen sa zëre mo irik ginsi golhata zalake. Zen sa dekam juwen wenyaka hen nama de ëngaya gwen wenyaka klis gul zula. Zep Timotius Bak, Eirzi-Bia yawal mo nwenak ëe ama emsa gublu'an:² Alap mo olsa em tonbirida tine gwen— sap sane gwen hap de ëdwam gwennak, sap ëdwam gwen srëmnak. Emki dekam oto tasik gwibin, hen udobe naban jalse gwibirida gwen, hen titi ta gwibin, hen ol sin-sinkim em dawemkam tawa ta gwibin.³ Sap molya holo gwëk, dekam sa zini anakarekam

lowehe gwer: Eiwa de tawa tabinsi de
ësane gwenna sa baes tal, hwëna zen
guru-guru ësesa sa beyakam deibirida
gwer. Desa sa hwëna nenbirida gwer,
“Asa ëre mae mo dwam gwibin en
san tawa la gwibik.” Zep sa hëndep
zëre mae mo hole-hle en san tawa da
gwibir.⁴ Zen dekam sa hwëna eiwa
de olsa de ësane gwe-gwen hap zëno
mae mo ini ëmat-mat gwizim. Hwëna
auyan-aza zik mo ëpba olsa sa srën li
nul sone gwer— dekam de zëre mae
mo dwam gwibin dërek san dep syan
nahlan hap.⁵ Hwëna Timotius Bak,
emki enaka kara ta gwen. Kareksa de
goltowe gwennak tatem em zauk
gwen. Yesus mo bosesa de salbin

srëm zi sin dep emki ëngaya gwen hap de ol dawemsa golzim halada gwen. Em Alap mo nganak de syal gwe-gwen zi, zep syala insa dawem enkam em sul sonen.⁶ Sap ëe nabakam asa emsa hli tal, hen ano kala nabakam sa wet sol—men kiye, dombasa de Alap hap zip soblanna.

⁷ Ëe mesë ëre mo syala sul sonek. Ëe jana zi mo kimë Yesus hup de ol dawemna golasas gwe-gwek. Yesussu de taïblïblan nakon homë mae syalhek.⁸ Ëe insa kirekam tatem zauk gwek, zep angkam abe hap de mire sigina Bian man ap golkara gweb'ara. Yesus Zen dam-dam enkam de klis gun hup de Zini Zen.

Zen kim de nësa klis gu'un zaka, Zen dekam sa abe hap golblala. Abe en hap molya golblaka, hwëna tingan men zen zëre mo lwa halzan hap de yaklana anakan enlala në gwebla'anke, “Diki nabakam zen ki lwan,” Zen zëbe mae en hap sa kap tazimdi. Paulus kim syal betekna Timotius hup golblakake:⁹ Emki dawemkam alp gwen— dekam de nabakam asa duweblazan hap.¹⁰ Sap Demas Bak mes asa hli ta guk halka. Zen auhu-kamana ansa ensa lwa gwibi'ira, hëndep zep Tesalonika san dep heya gweka. Ëe mesë Kreskes Baksa Galatia san dep zer sonek. Hen Titus Baksa Dalmatia san

debë zer sonek. ¹¹ Lukas Bak en
hanë nama ë'an. Markussu kwang ta
kinzi. Sap zen airis— ano tahasa de tri
son hapye. - ¹² Eë mesë Tikikus
Baksa Efesus sun dep zer sonek. - ¹³
Song gwe zankam, Troask ano baju
sal-sala teisyä kinzi. Karpus Bak mo
golakë hli sok. Hen ano bukuna lop ta
kinzi— nonol tangan dawem-dawem
wenyaka. - ¹⁴ Tembaga nakon de
kire-kire yang ta gwibin hip de zini
in, Aleksander Bak, - zen mes asa
dawemkam karek taka. Hwëna zen sa
Bian onakon hlaulu. ¹⁵ Em hen em
terya-tya gweblan, sap zen sërkam
nëno mae mo tawa tabinsi husus gwe-

gwibi'ira. ¹⁶ Pemerinta mo mam-
mamna kim nonol asa taken-taken
nëblak, dekam zini hom tangan asa
nërzauk sonek. Tingan man asa hli da
gukhak. Dikire Alap zëno mae mo
karekna insa tap gulsuzimk. ¹⁷

Hwëna Bian Zën zep asa golek de ta
zaka, hen sosonna ap golblaka-
dekam de zëre hap de ol dawemna
insa sowe henkam Yahudi srëm zini
insa tonbiridan hapye. Bian dekam
zep asa zëno mae mo jana ngi nakon
zeser soneka- ëe dikim etan ëngaya
gwen hap de ol dawemna insa tingare
Yahudi srëm zi hip golluwe
gwizimdin hipye. ¹⁸ Zep Bian Yesus
sa tingare zi mo jala kon asa hil ti

sone gwera, händep Zen sa asa drëne sera— zëre mo irik ginnik de gwë gwen hapye. Dikire zëre mo bosena teip nulsuk gweblak— händep denaban! In eiwa.¹⁹ Priskila ne Akwila neka guzim, hen Onesiforus mo golak men zen lowehe gwenan, desa kitak anakan gubirida, “Paulus dawem ensa ep gol sonezimki.”²⁰ Erastus Bak Korintusk gwëka. Hwëna Trofimus Bak man sang-sang gweka, zebë Miletusk hli tak. -²¹ Bahem dakal gwen, ki hwëna hi ngëp tamle gwennak esa song gwe zala. Yubelus Bak, Pudes, Linus, hen Klaudia Bak dawem ensa ebe hap nol soneblak. Hen kirekam— tingare awe de aya-wal

oso wal omye.²² Dikire Bian emsa zergwë gwek. Hen kitak em in zen iwe lowe he'an, dikire Bian mo kwasang-kwasangna ebon mae onak lwa gwek. Titus Titus Titus Tit Paulus mo surat Titus hup

1. + *Markus in san ha zëno aha bosenä Yohanis? Zen san ha men zen nonol ol dawemsa de goltën dannak Paulus ne Barnabas neka heya gwenkam hli so guk halkake? (Kis 12:12, 12:25, 13:13, 15:37-39)*
2. + *Paulus mae hap mes yap Tikiku'u zer soneka: Timotius mo weinak dep de Efesusk syal gwen hap.*

3. + *Insa “dawem-dawem wenya”kam ale gulku, Yunani olkam “tweran sopkam de buku”kam ale gulku. Kire bukuna zëno kitak de halamanna tweran sop en nakorena. Desa te-ala mamkam kap da gwek. Zep san ha totore bukusa hom enlala gweblan daka, hwëna Alap mo ola bare naka mes yap. Aha dam gulsunnu hen: San ha bukuna in zëre mo tahakam de ale nabare naka?*

4. + *San ha Aleksander in, men zëbe hap denaka hen Nonol Timotiusnuk ale gulkuke? (1Tim 1:19-20nak) Ahana “Aleksander”kam de bosena Kis 19:33-34nak. Aleksander in mae hap mes yap*

Paulus mo tawa tabinni husus gwe-gwibirki: Sap zen tembaga nakon yang tabin dowal-dowalsa yang ta gwibirki— te-alakam de lirak ta gwibin hip.

- 5. + Erastus hup de ola emki Kis 19:22 hen Rom 16:23nak hlaun. Trofimus hup dena, emki Kis 20:4 hen 21:29nak hlaun.*

Titus

1 2 3

1 1¹ Suratna an ëre mo tanena Titus
Bak hap, Alap mo nganak de syal
gwe-gwen zini hen Kristus Yesus mo
dam tasin zini Paulus
onakon: Dawem! Eirzi-Bia mae hap
asa dam lasiki: Ëe dikim Alap mo hlil
irin zisi Kristussu de taibliblannak de
tatem ezauk gwen hap dena kim titi
tabirida gwen hap, hen zen dikim
eiwakam de tawa tabinsi tame gun
hup, händep Alap en onak dikim
dawemkam etal gwesin hip.² Sap
Alap man dwam gweka— nen dikim
anakan dam gulsuk gwen hap, “Ëe
eiwa asa ki händep de gwën hap dena
oltower.” Sap boton srëm Zini Alap
Zen mes ëngaya gwen hap dena insa

okamana ansa de yang gulsun
srëmnak nësa gu-gubiridaka. ³

Yaklana mensa nësa de ngaya tabin
hip de Zini Alap dam tasiki, zao kim
nër hom zauk, Zen dekam zep zëre
mo orep de ol gu-gunnu insa abe mae
hap goltreizimki. Zen dekam zep hen
ëngaya gwen hap de ol dawem gol
halada gwen hap de syala abe hap wei
yul soneblaka. ⁴

Titus, em an eiwa
ano tane, sap nen apdenak mese
Kristussu laibliblaka. Nëre mae mo
Bian Alap ne nësa de ngaya tabin hip
de Zini Kristus Yesus ne sa kwasang-
kwasang zemka mamkam ebe hap ol
gweblala. Hen em zëno nik mo taha
terenak esa gwë gwera. Paulus kim

Titussu anakan enlala soblakake, “Ëe emsa Kristen zi mo nol-nolaka dikim dam tasibin hibë Kretak hli tak.” - 5

Ëe mae habë Kretak emsa hli tak: Kirekam-kirekam syala men zen nama lwa kini'ak, desa de em sul sonen hap. Nonol tangan ëe ama emsa gubluk— Kristen zi mo nol-nolaka de ë-ë san dam tasibiridandan hap. ⁶ Kristen zisi de nol gwibiridan hap de dam tasinni,zen diki tingare zi zen anakan tame tan, “Zen enho kles gwesin srëmna.”Hen nol gwen hap de dam tasinni, we dan son zisi bëjen.Zen diki walas zem hen Kristussu zen taïblïblan.Anakare zisi bahem nol gwen hap dam tasibin:

Zëno walassa de aha zi anakan gubirida gwenna, “Zëno walasna in kareksa nol gwenan,” ahaksa, “Zëno walasna in hom bi zik mo ol san ang ta gwenan.” Kirekam de walas zik ëgwë gwenna, ki bëjen bi zemka Kristen zisi de nol gwibiridan hap dam tasin.⁷ Kristen zisi de nol gwibin zini, zen dwan Alap mo nganak de syal gwe-gwen hapke. Zep zen diki zi mo nwenak de enho kles gwesin srëm naka de dam tasinkim. Zen zep anakare zisi bëjen dam tasibin:bola-bola zi,jal soson zi,ho mamaksa de hole-hle gwe-gwibin zi,darak soson zi,hen te-alasa dikim gul irin hip de boton gwe-gwen zi.⁸

Hwëna anakare naka emki teibirida
gwen:enlala tatetena,enho
lalakna,enlala dam-damna,dawem
ensa de dwam gwe-gwibinni,hen
dawemkam de zëre mo gola kon zisi
lup gulin gwen naka.⁹ Nol gwen
zini, zen diki eiwa de olsa zen
dawemkam gwirensik gwen— nen
men kirekam taïblïbin hip dena tawa
la gwibirinke. Zen dekam sa aha zisi
eiwa desan dep titi da gwibir. Hen
zini men zen ola insa baes nei
gwibi'in, desa sa anakan oto dasik
gwibir, “Em kire nakone ësyal
he'an.”¹⁰ Sap angkam zini beyakam
hliwen hap ëdwam gwe-gwe'an. Zen
aha zisi zëre mae mo totore olkam

yasik da gwibi'in. Dawemkam Yahudi mo ausu nakore zi— men zen Yahudi srëm ëKristen gwen wenya to mip blom tasibin hip titi da gwibi'inke.

¹¹ Kire zini zen zi beyasa kim totore olkam ahak-ahak da gwibi'in— sap zi, sap we, hen sap walas. Hwëna dekam zep hen zëre mae mo tawa tabin karekna in hap te-alasa de golzimdin hip aberbe da gwibirin. Kire zini mip naka nen mat tasik gwibir-zimdin. ¹²

Eiwa, lang tekna Kreta iwe de zini, zen karek-karek tanganna. Orep zëre kore wal bongna ki, enlala blala. Zen man zëre korena kip anakan ale gulku, “Kretak de zi ausuna an boton tamna, hen asang tamna, hen tembane

ngalap-ngalapna— gwe makarena.”

¹³ Zëno ola in, zen eiwa de tanganna. Zen in zep udobe naban em jalse gwibirida gwen— dekakim Yesus ensa de taïbliblannak ëtal gwesik. ¹⁴

Zep Kretak de Kristen zini, zen bap zen angkam Yahudi mo ëpba ol kokung gul gwen san ang ta gwen. Sap dekam hwëna Alap mo ol tanganna man hli nul gwenan— zi mo totore titi tabin ol san dikim hwëna ang ta gwen hap. ¹⁵ Sap enho lalak zini, zen banakare dawem maesa de okamanak hlaunnu, zen bëjen hole gwibin. Kire zi hip okamanak awe hom tangan— dekon de zen Alap mo nwenak ëkun gwen hap denaye.

Hwëna enho karek zi hip hen Kristussu de taïbliplan srëm wenya kip, banakare dawem maesa de hlaunnu, zen hwëna hole-hle enlala san dep li nul sone gwenan. Kire zini bëjen banakare maena enlala lalakkam enlala gwibin, sap zëno mae mo enlalana hëndep enho naban mes tangan ëkawesik. -¹⁶ Kire zini zen ëk enkam anakan ëgu gwenan, “Ëe mesë Alapsa tame tak.” Hwëna zëre mae mo kirekam-kirekam syal karekna in, dekon zep hwëna nwe-mase gwe-gwe'an— san de anakan de ëgu gwenna kiye, “Alap hom.” Kire nol drak-drak zi jal-jala, zen toton

banakan dep?– dawemsa de syal
gwibin niye. -

1. * **1:5-9** *1Tim 3:2-7*

2. * **1:14** *1Tim 4:7*

3. * **1:15** *Mat 6:22-23, Luk 11:34-
36, 1Tim 4:2*

4. * **1:16** *2Tim 3:5, 1Yoh 1:6, 2:4*

2 Paulus kim Titussu anakan enlala
soblakake, “A kirekam em dawem
san dep titi ta gwibin.”^{2 1} Hwëna
Titus Bak, em eiwa de ol enkam em
tawa ta gwibin. Bahem engka en mae
golwet son. Zep a kirekam titi ta
gwibir: ² Zi bong-bong hap, ol zim-
zimsi em gol gwizimdin— zen dikim
tingare zi mo nwenak anakarekam
lowehe gwen hap:enlala
tatetekam, enlala dam-
damkam, Kristussu de sërkam
taïbliblinkam, ahasa de kwasang
gwibirida gwenkam, hen kareksa de
goltowe gwennak de tatem ëzauk
gwenkam. ³ Bong-bong we wal hap,
hen kirekam em ol zim-zimsi gol

gwizimdin: Zëno mae mo lowe henna, zen diki Alapsa de betek gweblan zi mo lowehen naban zen apde nën. Zen bap zen ahasa tonsubirida gwen. Ho mamaksa bap zen hole gwe-gwibin. Zen diki ëbong gwen srëm wenyaka dawem enna kim zen tawa ta gwibin. ⁴ Zen zep sa hwëna anakan tawa da gwibir, “A kirekam em zi wal okip kwasangna goltrei gwizimdin,” hen “Walas omka a kirekam em kwasang gwibirida gwen.” ⁵ Zen dekam sa hen anakare san dep titi da gwibir:enlala tatetekam de gwë gwen hap dena,hen enho lalakkam de gwë gwen hap dena,zëre mae mo golak de syal-syalkam syal ta

gwen hap dena,zi zemka de dawemkam betek gwe-gweblan hap dena,hen tingare zi hip de kwasangsa goltrei gwizimdin hip dena.Kirekam de dawemkam lowehe gwenkam, dekam aha zi molya Kristus hup de ol dawemna anakan lamang nuk, “Desan de ang tankam, dekam zini karekkam lowehe gwenan.”⁶ Hen zise gwen srëm zini, desa hen enlala tatetekam dikim lowehe gwen hap em titi ta gwibin.⁷ Titus, tingare ere mo gwënsa em ërak makan zëbe mae hap anakan lone gwizimdin, “Kristen zini a kirekam mo lowehe gwenanye.” Enlala dam-dam enkam tawa ta gwibir— anakare enlala naban, “Ëe

totore olsa homë tawa tabi'in.” -⁸
Enlala blala ban em eiwa de enna kim
tawa ta gwibin. Dekam nëno mae mo
tawa tabinsi molya aha zi anakan hwa
nulsuk gwek, “In karekna.” Dekam
nëno mae mo jal zini anakare hap sa
hen ësa her gwe-gwer, “Zëno mae mo
tawa tabinni banakan dep?– husus
gwibin niye.” -⁹ Men zen zi mo tana
iltikinnik ëbabu gwe-gwenan, zen
diki zëre mae mo zi bina insa zen
blikip gwesibirida gwen. Zen diki zen
ëalp gwe-gwen– dekam de zi bina in
sam gwesibirida gwen hap. Hen zen
bap zen zëre mae mo zi bina insa ëk
san tëhebiridahal gwen, -¹⁰ hen bap
zen sowë ta gwibin. Zen diki enlala

dam-dam enkam zen lowehe gwen, händep zep sa tîngare zini nenbirida gwer, “Kristen zi de ëbabu gwenna, zen taïblibiridan tanganna.” Kirekam de zen lowehe gwenkam, dekam nëno mae mo Alap onakore ëngaya gwen hap de tawa tabinni sa tangan sam neisik gwibir. Mae hap de ol: Alap mo kwasang-kwasangna, zen tîngare zisi de ngaya tabin hip dena. ¹¹ Zen diki Kristen zi mo lowe henna kirekam. Sap Alap mes zëre mo kwasang-kwasangna nëbe mae hap goltreizimki— tîngare zi aususa dikim ngaya tabin hip denaye. ¹² Zep aumwa hap de yaklanak an zen angkam lwa zahe'an, Alap mo

kwasang-kwasangna in, zen zen nëno
mae mo enhonak syal gwe-gwenan.
Nen dekam zebe Alap mo dwam
gwibin sin ëliwehe gwe'an. Auhu-
kama hole-hlena dekam zebe tapbla
ul gwenan, hen enlala tatetekam hen
dam-dam enkam dekam zebe lowehe
gwenan. ¹³ Sap nen angkam Bian
Yesus mo lwa halzan yaklana insae
kara ë gwebla'an— men dekam sa nësa
de ngaya tabin hip de Zini Kristus
zëre mo sërkam de ngatan naban
okamanak golati gwe ine zalake. Sap
Yesus Zen hen nëno mae mo Alap
Teipsinni. ¹⁴ Zen nësa dikim tingare
karek-karek nakon hil ti sonebin hip
Zënaka zerguku— hen nësa dikim

enho nakon ngan tasibin hip. Sap Zen man dwam gweka— Zën dikim nësa enho nakon bi gwibiridan hap hen li ta sonebin hip, nen dikim syal-syalkam dawem ensa syal gwe-gwibin hip. -¹⁵ Zep Titus Bak, tingan in dekam tonbirida gwe, hen desan de ang tan hap titi ta gwibir, hen udobe naban jalse gwibirida gwe. Em in Alap mo nganak de syal gwe-gwen zi, zep bap zen aha maena emsa enlala gwe-gweblan, “Ba hap de desa salblan hap.” -

1. * 2:7 *1Ptr* 5:3

2. * 2:8 *1Ptr* 2:15

3. + *Orep tangan zini hen aha zisi karekkam jap nul sonenda gwek. Zi de tahalha hap zëre mo bon yalsa sul sonen srëmkam, desa man dahyo gwek– pasarak de hwëna aha zi hip te-ala hap lirak tabin hip. Zëno bon de sërkam yawal gwenkam, dekam we wal walas zeban dahyo gwek– desa de kitak lirak tabin hip. Men desa kirekam lirak da gwibik, zen dekam zep hwëna zi bina in mo tana iltikinnik ëbabu gwe-gwek. Dekam hom beyakam ëheya-hya gwe-gwek. Sap heya gwen naka de etan balk tankam, desa man damera gwek. Tana iltikinnik de ëbabu gwe-gwen zini, desa sap de lek-lek ta gwibin,*

*ahaksa tamera gwen. Pemerinta
hom kire hap jalse neibirida gwek.*

(Ef 6:5-8, 1Tim 6:1-2)

4. * **2:14** *Kel 19:5, Ul 4:20, 7:6,
14:2, 1Ptr 2:9*

5. * **2:15** *1Tim 4:12*

3 Kristen zi de kirekam lowehe gwen hap de ol:**3**¹ Ere mo tawa ta gwibin zini em enlala sobirida gwen—zen deka pemerinta mo mam-mam naka blikip neisibirida gwek, hen zen deka zëno mae mo olsa i-san i-san nei gwibik. Zen diki hohle gwen nik zen lowehe gwen— mam zi nik de banakare syal dawem hap gubiridannak depye. -² Zen bap zen aha zisi lamang ta gwibin. Hen bap zen aha zi niban ëdarak gwe-gwen. Zen diki sae-sae enkam zen lowehe gwen— tingare zisi de blikip gwesibirida gwenkam.³ Sap orep nëna hen enlala joblo-topna, hen Alap mo dwam gwibin sin home ang ta

gwek. Hwëna totore tawa tabin sine ang ta gwek. Nësa hen mes kirekam-kirekam dwam-dwam enlala en hulek. Nëbon mae dekam enlala jal-jal en lwa gweka, hen nënaka de husus gwibiridan enlala en. Nen dekam zebe aha zi niban hwë-hwëkam nënaka husus eibirida gwek.

-⁴ Hwëna nësa de ngaya tabin hip de Zini Alap dekam zep nëbe mae hap golzimki—dekam de zëre mo enlala kae-kaesa hen kwasang-kwasangsa tame gun hup denaye, Tane zemka in kim zer sonekake. Nen sap home ba dawem maena syal eibik— dekam de nësa ngaya tabin hipye. Hwëna zëre mo kwasang-kwasang en nakon ki

nësa ngaya tabirki. Dekam zep nësa karek-karek nakon ngan tasibirki. Nen de desa sowe henkam nëre mae mo lowe hennak eisbin hip, Zen zep zëre mo Enhona dawem en tangankam nëbe mae hap hlë ta sonezimki. Zen Dekon zebe etan de jaha gwibiridan hap dena eis gwibirin. Hëndep dekam zebe aha zi makan ëliwehe gwenan. - Zep eiwa Alap mamkam nësa kwasang gwibiridaka, zep kitak nësa de ngaya tabin hip de Zini Yesus onakon kirekam syal gwibirki—nen dikim zëre mo nwenak ëdakastin hip dena insaye. Zen in zep esa hëndep de lowehe gwen hap dena hla kul—men kirekame Alapsa enlala zon tasiblin

naban blol ëbla'anke. Sap nen an zëno hanan tabin walas.⁸ Insa Alap mo kwasang hap dena ale gul, zen eiwa tanganna. Ëe zebë dwam gwe'an— em de dekam kitak dawem enkam tawa ta gwibin hip. Dekam Alapsa de taïblïblan wenya enlala zon tasik gweblan naban sa dawem ensa de syal gwe-gwibin hip ëalp gwe tine gwer. Kirekam de lwankam, tïngare zini anakan sa ëenlala gwe-gwer, “In aïris,” hen zen dekam sa zëno mae mo lowehen dawemna in san ang tal.

⁹ Hwëna Yahudi mo ëpba olak de kokung gul zahe gwen hap de ol keisa-keisana emki langa gulsuk gwen— hen sap orep de auyan-aza mo

bosemse hap dena, hen Musa mo
ëpba jalse gwen ol hap de ëilman
gwe-gwen naye. Kire nakon de ëol
tetek gwe-gwenna, zen waba hap. ¹⁰

Zi de eno jematnak denaka zëre osan
dep de hlil irin hip titi ta gwibinni,
emki sap jalse gweblanna dan soblan.
Zen de dekam sal srëm gwenkam,
emki tïngare Kristen zisi gubiridan—
zen de zini in han zersiri gwen srëm
hap. - ¹¹

Sap ena tawana: Kirekam
de zini, zëno mae mo enlala dawemna
mes hom gweka. Zëre mae mo karek
gol gwenna, zen dekon zebe dam
lasik gwibirin, “Zen mes eiwa de
orana hli dak.” Aumwa hap de ol: ¹²

Ëe kimë eno weinak dep Artema'a zer

sone'ak, ahaksa Tikiku'u, zen dekam em nabakam abon onak dep Nikopolisk hatazan. Sap ëe mesë hi ngëp tamle benkam de zëwe gwën hap kalang gwek.¹³ Hwëna zi darena an zëbonë suratna ansa gol sone'an, ahana pemerinta mo jalse gwen olsa de klis gul gwen zini Zenas Bak, ahana Apolos. In kon de etan song ënnak, emki dawem enkam mas gwizimdin— tahalha srëmkam deka song ëka.¹⁴ Zen diki nëno mae mo jematnak de zini, kirekam zen lowehe gwen— dawemsa de goltrei gwizimdinkimye. Nen kirekam nen nëre mae mo Kristen bose walya ban hwë-hwëkam nëre mae mo tahalhana

sul sone gwizimdin. Totoresa bap nen
lowehe gwen.¹⁵ Men zen awe aban
mae lowehe gwenan tingan dawem
ensa ep nol soneblal. Ano mae mo
dawem gol sonenna ansa hen
tonbirida– kitak men zen asa Kristus
mo bose hap kwasang neibirida
gwenanye. Dikire Bian mo kwasang-
kwasangna kitak ebon mae onak lwa
gwek. Pilemon Pilemon Pilemon Plm Pa
ulus mo surat Pilemon Bak hap

1. * **3:1** *Rom 13:1-7, 1Ptr 2:13-14*

2. * **3:3** *Ef 2:1-2, 5:8, Kol 2:13*

3. + *Yoh 3:3-7, 1Ptr 1:3*

4. + *Mat 18:15-17, Rom 16:17*

Pilemon

1

11¹ Ano dang tininak de syal bosenä Pilemon Bak, - hen eno golak men zen Kristen zini ätagal gwe-gwenan, hen nère mae mo somola Afia, hen Arkipus Bak— men zen hen Alap mo nganak syal gwe-gwendake: Suratna an ebe mae hap. Kristus hup de jal hap de bwinak gwën zini Paulus onakon, hen nère mae mo osona Timotius onakon:³ Dawem! Nère mae mo Bian Alap ne Bian Kristus Yesus ne sa kwasang-kwasang zemka mamkam ebe mae hap ol gwizimdi. Hen nen zère nik mo taha terenak esa lowehe gwer.⁴ Pilemon Bak, ëe, Paulus, Alapsa de gu soneblan nakon kimë emsa enlala

gwe-gweblanan, dekam ebon onakonë dawemsa golbla tine gwenan, ⁵ sap ëe ama anakan emsa sal gweblanan: Em eiwa-eiwakame Bian Yesussu taïblïbla'ara, hen tïngare Alap mo hlïl irin wenya ema kwasang gwibirida gwenda. ⁶ Sap nen mese Biansa de taïblïblan nakon aha-en ëka, zen in zebë Alapsa ebe hap hen anakan abe ta gwenan, “Bian, tïngare dawemna mensa Kristus hun de zeraha-en gwen nakon hla kul gwenan, dikire hen Pilemon Bak kitak tame gul gwek.” ⁷ Oso Bak, sap em mese Alap mo hlïl irin wenya kip kwasangna goltrei gwizimki, zen dekon zebë isrip-srina hen tatetekam

de gwën hap dena eis gwibik. Tïngare Kristen zini, zen hen ebon onakon enho misrim-srina neis gwibi'in.⁸ Zen in zep, sap nen mese apdekam Kristus hun ëraha-en gweka, zep ëe amaka emsa anakan titi ta'an, "A kirekam syal gwe."⁹ Hwëna ëe homë kirekam emsa gwëbla'an. Hwëna ama sap'nen emsa abe ta'an, "Asa de kwasang gweblankam, em wëhë ano dwam gwibin sin ang gwe'anka?" Sap ëe an zi bogol, hen Yesus hup de jal habë jalom ëk tihinak awe gwë gwe'an.¹⁰ Zebë emsa Onesimus Bak hap denaka angkam gu sonebla'an. Zen mes bwinak awe de asa mas gwe-

gweblankam gwëka— san de ano tane tangan. Zep bahem tol karek tan. ¹¹

Menkam nen emaka bose laka, “Waba Hap Bak”kam, sap zen dekam asang naban ebon babu gwe-gweka. Hwëna angkam esa en gweblala, “Syal-syal tanganna.” - ¹² Zep ama angkam ano dang tininak de walasna ansa etan ebon osan dep zer sone'an.

¹³ Ëe ama sap awe de zergwë gwen hap dwam gweblak— zen de eno weinak asa mas gwe-gweblan hap, ëe kimë nama ëngaya gwen hap de ol dawem gol halada gwen jal hap bwinak awe gwë gwe'anke. ¹⁴

Hwëna em de asa kirekam gublun srëmkam bëjënë. Diki dawemna— em

de asa de kwasang gweblan nakon gublunkam bap, “Amki zergwë gwe.” Hwëna menkam ëe emsa de sowë tan makanë zergwë gwek— kimë emsa tawa ta srëm gwe'akye.¹⁵ San ha Alap kirekam mes yap emsa dwam gwizimki, “Dikire nongka sya këk. Hwëna kim de etan gaing ë'anika, dekam molya sya këka.”¹⁶ Hwëna zen angkam emsa de babu gweblan en hap de zisi hom. Kirekam de gwën nakon zen mes tangan esek gwe seka. Sap zen angkam nëno nik mo dang tininak de oso. Hwëna dawemkam eno tangan mo dena, sap zen ebon de babu gwen zi. Hwëna angkam Yesussu de taïblïblan nakon zen mes

tangan gwëra– san de nëno nik mo oso tanganna kiye.¹⁷ Zen in zep, em de asa enlala gweblankam, “Zen ano Kristen bose,” ki Onesimu'u etan zerin– san de ënaka de zer irinni kiye.

¹⁸ Zen de orep banakare maekam emsa karek tanna, ahaksa eno kirekiresa de ahan gonna, zen hwëna ëe asa ep te-alana golblal.¹⁹ Suratna an mo aumwa hap de alena an ëre mo tahakamë ep ale gulblu'an: - Ëe an Paulus, ëe asa kitak te-alakam sul soner. Hwëna sap diki amaka emsa enlala sobla'an, “Diki em emaka ano dwam gwibin sin totoresa ang gwe'ara, sap ëe hëndep de gwën hap denakaë emsa tawa tak.”²⁰ Zen in

zep, Oso Bak, sap nen mese Kristus
hun ëraha-en gweka, ëe ama emsa
ano ol san de ang gwen hap abe ta'an.
Em dekam esa ano enhona ap
misrim-sri tablala.²¹ Pilemon Bak,
ëe kimë suratna ansa de ep ale gul
soneblan hap enlala gwe'ak, ëe mesë
hen dekam emsa anakan taïbläblak,
“Zen molya ano abe tan en san zer
inki. Hwëna zen sa hen etan zëre mo
enlalakam sërkam kwasang
gweblala.”²² Hen ere mo gol
teksonna ahana ap hohle ta gublu.
Sap ëe ama Alapsa anakan blol
gwebla'an, “Zen man tingare aya-wal
oso-walya eno mae mo abena sal
gwe'ara. Zep Zen sa etan bwina an

kon ebon mae osan dep asa zerwet sola.”²³ Epafra Bak, men debanë Kristus hup de jal hap bwinak awe ë'an, zen dawem ensa ep gol soneblaka.²⁴ Hen kirekam— ano syal bose walya, Markus, Aristarkus, Demas, hen Lukas. Zen hen dawem ensa ep nol soneblak.²⁵ Dikire Bian Kristus Yesus onakore kwasang-kwasangna eno mae mo enhonak lwa gwék. Ibrani Ibrani Ibrani Ibr Surat Ibrani -

1. + *Pilemon Bak zen Kristen zi mo aha mamna— ëna Kolose mo langnak dena. Zëre mo ëna, san ha Laodikia. Hen zëwe de Kristen zini*

zëno golak tagal gwe-gwek. Zëno te-alana mes yap beya gweblaka, sap zen zisi bi gwibirida gweka-dekam men kirekam te-alakam lup nul gwekke. (Emki hen 1Tim 6:1 mo otde alenak hlaun.) Paulus kim langna iwe amjanbirki, zen mes Pilemon mo golak gwë gweka. Hwëna dekam Pilemon hon de babu gwen zini Onesimus man yap Paulus mo olsa sane gwe-gweka. Zao kim lwa se'ak, Paulussu dekam zep Kristus hup de jal hap Romak de bwinak se dyaink. Hwëna Onesimus dekam hen Pilemonsa de babu gweblan nakon heya gweka. Nen home angkam tame u'in, “Onesimus banakan Paulussu etan

zertoweka.” Hwëna zen man eiwa zertoweka, hen bwinak man Paulussu mas gwe-gweblaka. Suratna ansa Paulus Pilemon hap ale gulbluka– deban de Onesimu'u etan zëbon osan dep anakare ola ban zer sonen hap, “Bahem Onesimu'u karek tan, sap zen mes angkam Kristen gweka, hen asa dawemkam mas gwe-gweblaka.” Sap dekam, babu gwen zi de heya gwenna, sërkam karek da gwibik.

2. + *Onesimus Bak mo bosena enlala naban. Enlalana “syal-syal tanganna.” Hwëna nonol mes heya gweka, zen in zep Paulus weha olkam bose taka “Waba Hap Bak”kamyë.*

3. + *Suratna an aha zi Paulus mo olsa ale gulku. Hwëna aumwa topnak de ola an, desa Paulus zën ale gulku.*

4. + *Ol tatakna an, angkam anakare dam gulsunnu hom, “Zen ale gulku.” Men zen ale gulku zëre mo bosena hom kira gulku. Orep ahakon man kil nil gwek, “Paulus ale gulku.” Hwëna angkam man enlala nei gwibirin, “An aha zi mes yap ale gulku.” Sap zini men zen ale gulku, zëno srip gulsunnu srën tangan— Paulus Bak mo ol ale gun nukonye. Angkam ahakon man enlala nei gwibi'in, “San ha Apolos Bak ale gulku.” (Kis 18:24-28, 1Kor 3:1-9) Ahaksa aha zi mes yap*

ale gulku– men zen hen Timotius Bak han song ë gwekake. (Ibr 13:23) Men zëbe mae hap suratna ansa ale gulzimki, zen Yahudi zini men zen ëKristen gwekke. Suratna an mo bosenä “Ibrani”kam nen gwibirin. “Ibrani,” zen Yahudi zi ausu mo aha bosenä, hen zi ausuna in Ibrani olkam don gwibirin. Hwëna men zen ale gulku, zen hom Ibrani olkam suratna ansa ale gulku. Zen hwëna Yunani olkam ale gulku. Mae hap hwëna suratna ansa “Ibrani”kam bosenä nuk: Sap men zen ale gulku, Yahudi zi mo kirekam de Alapsa betek gweblanna beyakam srip gulsuku. Zen mae hap ki srip gulsuzimki:

Dekam de Kristen zi anakan dam gulsuk gwen hap, “Insa orep Yahudi zini tame gun srëmkam syal nei gwibik, hwëna angkam Yesus nëbe mae hap kitak sul sone gwizim'ira.” Hen suratna an— dekam de nen Yesussu enlala gwe-gweblan hap, “Zen eiwa teipsin tanganna.”

1 Mae hap de ol: Alap mes zëre mo
Tanena zer sone zaka– nësa de dam
tangankam tonbiridazan hap.¹
Orep nëno mae mo auyan-aza hap,
Alap etan-etankam zëre mo ol ayang
gul gwen zi hip ola gol gwizimki–
dekam de titi ta gwibin hip hen jalse
gwibirida gwen hap.² Hwëna
angkam okamana an mo aumwa hap
de yaklanak an zen ki lwa zahe'an,
Alap mes zëre mo Tanena zer sone
zaka– nësa de dam tangankam
tonbiridazan hap. Alap ngli naban
okama naban kitak Tane zem in mo
taha san yang sosuku, hen Bi zem in
mes ki anakan gu-gubluka, “Ëe asa
kitak ebe hap golblal.”³ Nen Alap

mo ngatan zi mo lang nakore
ngatanna tingan Zëbon onakone dam
ulsuk gwenan. Tane zem in hen Alap-
men kirekam hen Bi zem Alap. Tane
zem in mo ola sosen tanganna, zep
zëre mo ol-gun enkam tîngare zëre
mo syal gwibinni insa irik gîl
gwenda. Zen de irik gin srëmkam
maka sekwak gwe-gwenan. Zen kim
nëno mae mo kareksa de ngan
gulsuzimdin hip tilki, dekam zep
ngatan zi mo lang san dep sewe seka-
Teipsin Tangan Zini Alap mo dam
taha nakon dikim nikirin hip. Zen
dekon zep kitak angkam irik
gî'ira. Mae hap de ol: Alap mo Tanena
in, Zen kitak de Alap mo dam taha

nakore zi nikon teipsin tanganna.⁴
Tane zemka in zao drë neka, zëre mo
dam taha nakore zini dekon otde
tangannak lowe he'an. Hen bose
teipsinni mensa zëbe hap golblaka,
dekon zep Alap mo dam taha nakore
zini in kitak blikip neisik gweblanan.
Sap zëno mae mo bosem-sena hom
kire teipsin niye.⁵ Sap men kirekam
Yesussu gubluka, "Em in ano Tane,"
zëre mo dam taha nakore zini desa
hom kirekam gubiridaka. Sap Alap
man Yesussu gubluka, "Em in ano
Tane, Ëe mesë namen damnak Ënaka
anakan kira tanan, 'Ëe an eno
Bian.'" Dekam zep etan Alap
gubiridaka, "Zen in eiwa ano

Tane. Tĩngare zini zep sa blikip neisik gweblal.” -⁶ Hen Alap kim Tane Tangan zem insa auhu-kama zi hip zertreizimki, Zen dekam zep zère mo dam taha nakore zini gubiridaka, “Em kitak boklesa kom la gweblak.” -⁷

Hwëna Alap kim zère mo dam taha nakore zi hip dena srip gulsuku, Zen anakan gubiridaka, “Èe ère mo dam taha nakore zini asese habë li yul sonenda gwenan—dekam de aha lang san ano syalsa nabakam golada gwen hap. Hen syauk hitin hibë li yul sonenda gwenan—dekam de zisi halen ta gwibin hip ahaksa karek ta gwibin.” -Zep Alap zère mo dam taha nakore zini in man Yesus onakon

ëlwala he'an.⁸ Hwëna Tane Tangan zemka Alap man hwëna gugubluka, “Em in hen Alap. Em hëndep denaban esa irik gili. Eno irik ginni sasoson gwer, sap Em zisi dam-dam enkame klis gul gwenda.⁹ Em dam-damkam de gwën zi mo syala desa ema sam gwesik gwibirida. Karekkam de gwën zi mo syala desa ema husus gwe-gwibirida. Zen in zebë ere mo Alapna Ëe eno bosena teip gulsubluk— tîngare ere mo wal bose wal onakonye. Zep sa tîngare zini eno bosena isrip-sri nei gwibir.” -¹⁰ Zep Yesus eiwa teipsin tanganna— Alap mo dam taha nakore zi nikonye. Zep Desa en Alap anakan gubluka, “Em in

hen Bian. Nonol lonesen nakon zebe ere mo tahakam okamana ansa moko gulku,hen nglina ere mo tahakame yang tasiki.¹¹ Ngli naban okama naban sa jek-jak nër.Hwëna Ena hëndep denaban esa gwë gwera.Ngli naban okama naban pakean mo kim sa kwang nër¹² hen ohlong nër.Zen dekam esa hiri son hap lak sola.Hwëna Ena molye wet gwesik gweka,hëndep bogol gwen srëmkam esa hëndep denaban gwë gwera.”

-¹³ Hen Alap hom zëre mo dam taha nakore zini aha-en mae gubluka– men kirekam zëre mo Tane Tanganna Yesussu gublukaye,“Em ano dam taha nakon nikirin–dekon de hen

teipsinkim irik gin hip. Ki asa hwëna ebe hap de jal zini ere mo tana iltikinnik sisik gulin.” -¹⁴ Hwëna Alap zëre mo dam taha nakore zini insa kirekam bëjen dam taha nakon de teinikirin hip gubiridan. Zen hwëna zëre mo syal ensa de gol gwen hap, hen desa man nësa de mas gwibirida gwen hap gubirida gwenda— nen men zene dekam de ëngaya gwen hap dena ulin gwenanke.

1. * **1:5** *Mzm 2:7, 2Sam 7:14, 1Taw 17:13*

2. * **1:6** *Mzm 97:7*

3. * **1:7** *Mzm 104:4*

4. * **1:9** *Mzm 45:7-8*

5. * **1:12** *Mzm 102:25-27*

6. * **1:13** *Mzm 110:1*

2 Mae hap de ol: Alap mensa nër hom ëngaya gwen hap dena nöp golzimki, desa bap nen asyas makan enlala gwibin.**2**¹ Zen in zep, Yesus onakore ola insa nër hom dokwak uk, nen dawem enkam nen i-san i-san gwe-gwibin. Kire srëmkam ki sap de ora san esa ëgwahal.² Sap orep Musa Bak hap Alap onakore titi tabin ola zëre mo dam taha nakore zi ayang nul gweblak, zen zep hwëna ahakorena kip ayang gul gwizimki. Zen Alap zëre onakon hom mwin-mwankam gulin gweka. Zëre mo dam taha nakore zi nikon gulin gweka. Sap kirekam, hwëna zen hen eiwa de tangaranna. Hen men zen desan ang

ta srëm gwe-gwek hen nol drak-drak
nei gwibik, desa ki Alap karek ta
gwibirki. ³ Hwëna Yesus, Zen Alap
mo dam taha nakore zi nikon
teipsinni. Zen in zep, angkam de
wenya nësa dawemkam tangan sa
karek tabiri— nen de ëngaya gwen hap
de zëre mo ol ësena ansa asyas makan
gweibinkimye. Sap Bian Yesus Zën
nonol gol haladaka, hen men zen
nonol ësane gwe-gwek, zen mes nëbe
mae hap eiwa nul gwizimk. ⁴ Alap
Zëna hen mes zëno mae mo ola insa
eiwa de gulzimki— Zen kim kirekam-
kirekam owasna gol gwizimki, hen
zëre mo Enho nakore sosonna kim
zëre mo dwam gwibin sin zi hip ing

ta sone gwizimkiye. Mae hap de ol:
Yesus kire hap zi tangankam hata
zaka.⁵ Hen Alap hom zëre mo dam
taha nakore zini dam tasibirki— zen de
okama ësenä insa irik gin hipye, in
zep denaka angkam lonbi'inye.
Hwëna Zen diki Tane zik sa okama
ësenä insa irik gili.⁶ Hen zini nëbe
mae hap dena Alap mo olak man
lwak, aha zini kim anakan Alapsa
gublukaye, “Bian, Em ba habe zi
tanganna asa nwekam golëake
gwenda? Hen Adam Bak mo auyan-
aza tane walya asa ba habe kwasang
gwibirida gwenda? Sap ëe an otde
tangannak denakake, hwëna Em mese
ano mae mo bosena esek gul

sezimki.⁷ Sap angkam an kimë okamanak awe lowe he'an, ano mae mo bosem-sena betekna—ere mo dam taha nakore zi nikonye. Hwëna Em mese abe mae hap teipsinkim de lowehen hap de bosena hamal gulzimki. Dekam hwëna ëe asa ere mo dam taha kore wenya insa leipsibiridal,⁸ hen tingare kirekam-kirekamna ëe asa bi eibir.” -Alap mo ola insa anakan lwak, “tingare kirekam-kirekam”sa de zini nen bi gwibin hip, enlalana aha-en mae molya lwa kinik. Zep zëre mo dam taha nakore zini zao hen bitì gwe'an—nen de lamkam bi gwibiridannak. Hwëna nëno mae mo kirekam de irik

gïn hip denak hom am angkam
zau'un. ⁹ Diki Yesus en angkam
kirekam bi gwibirida'ara. Zen kim
menkam okamanak gwëka, dekam
zëno bosena hen “betekna Alap mo
dam taha nakore zi nikon”– nen an
kiye. Hwëna Zen mes nëbe mae hap
karekkam tilki. Zen in zep Alap zëbe
hap bose dawemna golblaka, hëndep
angkam zep Zen kitak teipsibirida'ara.
Alap eiwa man nësa sërkam kwasang
gwibiridaka, zep Tane zemka zer
soneka– Zen de nëbe mae hap
okamanak awe tin hipye. ¹⁰ Alap
Zën kitak bi gwibi'ira, hen zëre mo
sostonkam kitak jowek. Zen in zep
Alap hap man tangan dakastilbli'an–

Zen de walas beya gwen hap, hen walasna insa de Zën zëre mo ngatannak golëlowehe gwen hapye. Hwëna Yesus Zen Zen— walasna insa de zon guludan hap de Zi niye. Zen zep Yesus hup dakastilblik— Zen de walasna in hap kareksa gohtowen hap denaye. Zen zep Alap zëre mo Yesus hup de dwam gwibir-blinna sul soneblaka— kim karek yala insa de gohtowennak nwe enkam kara takaye.

¹¹ Zen in zep angkam nwe-mase gwe'an, Tane zem Yesus Zëna, hen Zen men desa karek-karek nakon aharok'nen ngan tasibirki, zëno mae mo Bianna aha-en. Zen in zep Yesus hom nësa saher gwibirida'ara— anakan de

gubiridan hapye, “Zen ano oso wal.”

¹² Sap Alap mo olak Yesus “oso wal”kam nësa gubiridaka— kim Alapsa hamal hap anakan gublukaye, “Bian, ëre mo oso walya ban de golëyaïng gwe zannakËe asa eno bose dawemna zëno mae mo inik teip gulsuk gwer.Ëe asa dekam Emsa tërya ban apdenak ziisrip-sri gwe-gweblal.” - ¹³

Yesus hen man Alap mo ëpba olak hamal hap guku, “Ëe asa Bian ensa blol gweblal.” Zëwe hen man nëbe mae hap dena Alapsa hamal hap gubluka, “Ëe ama angkam, walasna mensa Ena abe hap kap gulbluka, deban mae golëyaïng gwe'an.” - ¹⁴ Mensa “walas”kam

gubiridaka, zen kala bare tim nibare wanya nēsa ki gubiridaka. Zep Yesus zēre hap hen man tangan dakastik—kala bare tim niban de hen hata zankamye. Zen in zep tin hip de tim niban golhata zaka— dekam de dowal mo kigi mo sosonsa juwe gwen hap denaka timbwas gulblun hap. 15

Hen Zen mae hap kirekam syal gwibirki: Dekam de gwiswe sonen hap, tingan men zen tin hip ääri gwenanye. Sap zini nen menkam nēre mae mo gwän holona men kiye dekam tinsi ema ääri gwibik. Hwäna ankam Zen mes nēsa tin hip de ääri in kon gwiswe soneka. 16

Zep man tangan dam gwesinin: Yesus

kim tilki, Zen Alap mo dam taha nakore zisi hom mas gwibiridaka. Zen hwëna Abraham mo auyan-tane walya nësa mas gwibiridaka. ¹⁷ Zen zep tangan zëbe hap dakastilblik— zi timkim de hatazan hap denaye, an kire tim niban oso wal zem nen lowe he'anye. Zen zep nëbe mae hap nwe-mase gwe'ara— san de Alap mo golak de syal ta gwen zi mo teipsinni, Zen de nësa Alap osan dep mas gwibirida gwen hap. Hwëna Zen orep de Alap mo golak de syal tan zi mo kim hom sapi kalkam nëno mae mo karek-karekna ngan gulsuku. Zen hwëna zëre mo kalkam ngan gulsuku. In zep Yesus zi timkim hata zaka, hen nen

zebe anakan tame lak, “Zen eiwa taïbliBlan tanganna hen kwasang-kwasangna.”¹⁸ Sap Zëna hen nëno mae mo kim karekna goItowe gweka, hen man sap kareksa de gon hap de enlalana hata gweblaka. Zen in zep sosen srëm zini nëno mae mo lowe hensa tame gul gwe'ara– nen kime sap kareksa de gon hap ëalp gwesik gwenan. Zep nen kime abe la gwenan, Zen dekam zep enlala tatetena nëbe mae hap zer gwizimnira.

1. * 2:8 *Mzm 8:5-7*

2. * 2:12 *Mzm 22:23*

3. * 2:13 *Yes 8:17-18*

3 Mae hap de ol: Alap mo Tanena in, Zen Musa Bak onakon teipsin tanganna.³¹ Zen in zep, aya-wal oso-wal, sap nësa mes Alap hlil inki-zëre onak de enho lalak enkam lowehe gwen hapye, zep nen dawem enkam Yesussu tame tan. Sap nen ema zëbe hap dena damnak anakan ëgu gwe'an, “Zen Alap zer soneka, hen nëbe mae hap Zen mes nwe-mase gweka— Alap mo golak de syal tan zi mo Teipsin Tanganna.”² Sap Zen Alap zëre mo taïbliBlan tanganna, zen zep Alap syala in hap dam tasiki—men kirekam hen orep Musa Baksa taïbliBlakake, zen de Alap zëre mo nga yala Israelsa syal gwe-gweBlan

hap. ³ Zep teipsinni nonol sap Alap Zën, zao Yesus, zao Musa. ⁴Hwëna men zen tangan kitak bi gwibi'ira, Zen Alap Zën. Zen Zen nga yala insa bi gwebla'ara, hen kama bi tanganna Zen. ⁵Musa Bak zen hwëna Bi Tangan Zini in hon de syal gwe-gwen zi. Zen hen taïbliëlan tanganna, zep dawemkam Alap zëre mo dwam gwibin sin zëre mo ngana insa syal gweblaka. Hen zëre mo syala kon ngein sin dep dena anakan goltrei gwizimki, “Abon onakore teipsin zini sa hata zala.” - ^{3b}Zep Yesus, Zen Musa onakon teipsin tangaranna, ^{3a,6}asap Zen bi tangan Zini in mo Walas tangan, hen Alap mes Desa

Zen de händep denaban ngana insa
kara ta gwen hap taïbläblaka. 6bZep
nen an eiwa Kristus mo nga– nen de
airin srëmkam Zëbon en anakarekam
ëblol gwe-gwenkamyë, “Zen sa kitak
nëbe mae hap syal gwe-gwibir-
zimdi.” -Mae hap de ol: Bap nen
Alapsa de taïbläblanna baes tan.⁷
Zen zep Alap mo Enhona nësa
gubirida'ara, “Namen de yaklanak
Alap zëre mo olsa em i-san i-san
gwe-gwibin.⁸ Bahem ere mae mo
auyan-aza mo kim ënol drak-drak
gwe-gwen–zen men kirekam sasa
lang nakon Abon onakon de te so
gwen hap äsas gwe-gwekke. Zen
dekam zep anakarekam Asa nakasik

gweblak, ‘Alap wëhë nësa karek tabi'inka?’⁹ Eno mae mo auyan-azana sap mes hla nul gwék–owas-owasna mensaë empat-pulu tahunkam syal gwe-gwibir-zimkye. Hwëna zen nama dekam Asa kareksa de gulin halasen gwenkam nakasik gweblak.¹⁰ Zen in zebë tangan hëndep blalen gwibiridak, zebë anakan gubiridak, ‘Zen molya etan Abon osan dep lwanda halzak, sap Asa de i-san i-san gweblanna mes tangan baes tak.’¹¹ Zen in zebë desa jala ban anakan gu-gubiridak, ‘Mensa langna zao de golëteinikiran hip gu-gubirida guk, zen hwëna toton molya zë yaing gwék.’” -¹² Zen in zep,

aya-wal oso-wal, dawem! Bap nen Israel mo kim ëgwën. Em ema ahakore nik Ngaya Zini Alapsa hli lanank— dekam de ere mae mo enho karek lam tan san ang tan hap. Ki hwëna dekam esa Zënaka de taïblïblan nakon ëbutehal gwer. ¹³

Zep emsa de ahanaka karek ora san dep yasik tan srëm hap, emki enaka yakla jamkam titi ta gwibin. Sap Alap mo olak men anakan lwak:“Namen de yaklanak Alap zëre mo olsa em i-san i-san gwe-gwibin.”“Namen de yakla”kam mensa guku, zëno enlalana, nen de yakla jamkam nënaka titi ta gwibin hip. Sap kire srëmkam, ki nëre mae mo karekna in

zen sa nöp dërek gwe-gwizim,
hëndep zen sa nësa al tasibir. Zep esa
hëndep ënol drak-drak gwer, hëndep
dekam esa Alapsa langa lasil. ¹⁴

Hwëna nëne Alapsa de taïbli-blannak
tatem ëzauk gwe'ak, men kire enkam
nonol lone sennak laïbli-blakke, nen
dekam esa aumwa hap de yaklanak,
mensa Kristus nëbe mae hap hamal
gulzimki, desa kitak ulin. ¹⁵

Zep
nen bap nen Alap mo ola insa eititi
gwe-gwibin— men zen anakan
lwakye, “Namen de yaklanak Alap
zëre mo olsa em i-san i-san gwe-
gwibin. Bahem ere mae mo auyan-aza
mo kim ënol drak-drak gwe-gwen—
zen men kirekam Abon onakon de te

so gwen hap äsas gwe-gwekye.”

- 16 Zen kirekam banakare zi? Zen sap dwan zëre mae mo ikim am Alap mo ola äsane gwe-gwek! Zen hwëna ba hap etan zëre onakon de wet so gwen hap äsas gwe-gwek? Zen men sap Musa Bak Mesir kon gwiswe

soneka! ¹⁷ Hen zen banakare zisi Alap empat-pulu tahun enkam jal gwibirida gweka? Zen sap Israel mo auyan-azana— men zen karekna nulin halasen gwekke. Hëndep zep zëre mae mo tok-tokna hli nulida song gwek— sasa lang san kim sek gwe song gwe'an zakye. ¹⁸

Hen zen banakare zisi Alap anakan gugubiridaka?—“Mensa langna zao de

golöteinikirin hip gu-gubirida guk,zen hwëna toton molya zë yaing gwëk.” - Zen men zen Alapsa de taibliblan hap baes takke. ¹⁹ Zep angkam mes tangan dam gwesinin: Zen mae hap Alap mo golöteinikirin langnak yaing gwe srëm gwëk: Sap zen hom Zënaka daibliblak.

1. * 3:5 Ul 18:15-19

2. + *Men zen suratna ansa syal gwibirki, zen “nga” hap awe “gol”kam ale gulku. Zen kim “golsa de syal gwibin” hip ale gulku, zëno enlalana sap Alap mo hlil irin zini Israelsa de syal gwibin hip. Hwëna Orya olkam, Israelsa*

*bëjen golkam enlala gwibiridan,
hen bëjen zisi gol makan taun, zep
“ngasa de syal gweblan”kam li nul
sonek.*

3. * **3:11** *Mzm 95:7-11*

4. * **3:15** *Mzm 95:7-8*

5. * **3:18** *Mzm 95:11*

44¹ Zen in zep, sap Alap molya zëre mo ol gu-gunnu insa eititi gwibirki, zëre mo olsa de i-san i-san gwe-gwibin wenya, zen zen en sa zëre mo golëteinikirin langnak yaïng gwer. In zep nen ki ëngalap gwe-gwen— anakare hap, “Nëbon mae onakon bap zen aha maena zëwe hata srëm gwen.”² Sap Alap onakore ol dawemna nëbon mae onak mes hatak— men kirekam hen orep Israel hon hatakke. Hwëna zëbon mae waba tangan hap lwak, sap zen hom daïblïbik.³ Hwëna nen an zen angkam laïblïbi'in, nen mesë Bian mo hamal gun langna iwe de yaïng gwen hap dena ulink. Hwëna men zen

daïblibir srëm gwëk, desa man Alap gubiridaka, “Èe mesë nol drak-drak wenya insa jala ban gu-gubiridak, ‘Mensa langna zao de golëteinikirin hip gu-gubirida guk, zen hwëna toton molya zë yaïng gwëk.’” - Hwëna Alap Zën de zi niban golëteinikirin hip dena insa mes sap auhu-kamana an mo nonol lonesen nakon nëbe mae hap hamal gul guzimki. ⁴ Nen ema anakan dam ulsu'un, “Langna insa nëbe mae hap mes hamal gul guzimki,” sap Alap mo olak man lwak, “Yaklana tujuna, Alap dekam syala golzausuku, sap Zen mes dekam kitak sul soneka.” - ⁵ Zep langna in angkam sul sonen nik

lwa'an, sap hyanak Alap dekam zep Israel mo auyan-azana insa gubiridaka— men kirekamë gulk kon ale gulye, “Zen toton molya zë yaïng gwek.” Sap sul sone nik de lwan srëmkam, ki molya Alap kirekam gubiridananam.⁶ Zep angkam de zini nëbe mae hap Alap Zën de golëteinikirin langnak de yaïng gwen hap dena nama lwazim'in. Hwëna men zen sap nonol ol dawemna insa ësane gwe-gwek, zen mae hap zë yaïng gwe srëm gwek: Sap zen man Alapsa de taïblïblan hap baes tak.⁷ Zen in zep tahunna kim beya tangankam altilsik song gwek, dekam zep Alap aha yaklana dam tasiki—

dekam de Zën de zi niban golëteinikirin langnak yaïng gwen hap denaye. Yaklana insa man ayatna inkam “namen de yakla”kam gubluka. Zen ayatna mensa Daud Bak anakan ale gulkuke, “Namen de yaklanak Alap zëre mo olsa em i-san i-san gwe-gwibin. Bahem auyan-aza uk mo kim ënol drak-drak gwe-gwen.” -⁸ Zi niban de golëteinikirin langna insa Alap enlala gwibi'ira, zen Yosua Bak men desan dep Israel mo auyan-azana golësek gwekake, desa hom enlala gwibirki. Daud Bak kim Alap mo ola insa ale gulku, dekam Israelk de zini orep mes langna zëwe yaïng gwezak. Sap zao de eiwa

golöteinikirinkim, ki molya Alap etan
aha yaklanak de aha langnak
golöteinikirin hip gubiridananam. ⁹

Zep Alap zëre mo hlil irin zini nësa
nama Zën de golöteinikirin hip gu-
gubirida gwe'ara— nen dikim nëre
mae mo syalsa golzausun hupye, men
kirekam hen Alap Zëna yaklana
tujunak syala golzausukuke. ¹⁰ Sap
mensa Alap golöteinikin'ira, zen zëre
mae mo syala golzausunkum— men
kirekam Zëna hen golzausukuye. ^{- 11}

Zen in zep, nen dawemkam ëalp gwe-
gwen— ekakim Alap han apdekam
ërnikink. Mana nëbon mae onakon
aha mae nik zëwe hata srëm
gwenanka— men kirekam orep Israel

mo auyan-azana ëgwë gwekke. Sap zen man Alapsa de taïblïblan hap baes tak.¹² Zep nen bap nen Alap mo ola insa tim gun, “Zen asyas.” Sap Alap mo ola, zen nëno mae mo enhonak man tangan sosen gwegwenan. Zen zep nwe-mase gwegwenan— san de ngayana. Hen Alap mo ola san de nëbok eihya-ngï eihya-ngï ben-benna kiye. Zen zep nëbon mae olk en san tisik gwenan, hëndep dan gaïng nënnak hata gwenan. Dekam zep nëno mae mo enlalana hen hole-hlena enhonak anakan kles so gwenan, “An zen Alap mo dwam gwibinni. An Alap mo dwam gwibin srëmna.”¹³ Zep man tangan dam

gwesinin: Alap mo nwenak zëre mo yang tabin wenya nen toton banakan molye äani-ning gwek. Sap zëbe hap tingan talusun nik ërlwa'an. Zep lamkam nen kire Alap hap esa nëre mae mo lowe henna kitak oltrëblal. Mae hap de ol: Yesus Zen Zen nëbe mae hap Alap mo golak teipsinkim syal gwe'ara.¹⁴ Zep Alap mo Tanena Yesus Zen mes nësa ngatan zi mo lang san dep ngeir gubiridaka— Alap zëre osan dep. Men kirekam orep Alap mo golak de syal tan zini Israelsa Alap hon dep zon nulida gwek, Yesus hen kirekam angkam nësa zon guluda gwe'ara. Zen Zen tangan angkam— Alap mo golak

de nëno mae mo Teipsin niye. Zen in zep nen Desa en de taïblïblan ennak tatem ëzauk gwen. Bap nen zabe gweblan. ¹⁵ Sap Zen man nëno mae mo lowe henna kitak anakan hlaul gwizimmira, “Zen an dekon sin gwe hana'ara. Zen wakin dekon sin gwe hana'ara.” Zen zep nësa dawemkam kwasang gwibirida gwenda, sap zëre hon hen ki sap kareksa de gon hap de enlalana hata gweblaka— men kiye hen nen. Hwëna Zen hom mae karekna golka. ¹⁶ Hwëna nen mese angkam Deban ërdokot gwer! Zep nen kime Alapsa abe la gwenan, nen dekame damkam nëre mae mo abena Alap hap yaïng il gweblanan— Yesus

in zëwe angkam nëbe mae hap syal
gwe-gwe'araye. Zep nen sap esa aïrïn
srëmkam Alap hon yaïng gwe-gwer-
nen de ba maesa tahalha
gwibinkimye. Dekam sa Alap nëbe
mae hap zëre mo kwasang-
kwasangna nabakam goltrei
gwizimdi. -

1. * 4:3 *Mzm 95:11, Ibr 3:11*

2. * 4:4 *Kej 2:2*

3. * 4:7 *Mzm 95:7-8*

4. + *Syalsa de golzausun hup dena
mensa ayat 9-10nak enlala
gwibirki, zen tinkim de auhu-
kamanak de syalsa hli yun en hap
denaka hom. Hwëna zëno
enlalana, nen de nama okamanak*

*lowe hennak de anakan eisbin hip,
“Ano syala mes tap gwenan.” Men
kirekam Efesus 2:6nak lwa'an, nen
Yesussu de taibliblan wenya nen
angkam Alap han apdekame
ngatan zi mo langnak ernikin'in.
Zep nen auhu-kamanak awe home
etan syalsa de gon hap edwam
gwe'an— dekam de Bian mo
nwenak edakastin hipye. Sap nen
mese edakastik— in kim
laibliblakke. Zep nen anksam san
de syal srämkam de teinikirinni
kiye. Kristen zini nêbe mae hap
Jesus mes syala sul soneka— nen
dikim Alap mo nwenak edakastin
hip denaye. Hwëna eiwakam de
taibliblanna zen hen goltrënkam,*

*sap nen Alap hap de syala isrip-sri
habe ol gwenan. (Yak 2:14-26)*

5. * 4:16 Ibr 10:19-20

55¹ Yahudi zini, Alap mo golak de teipsin hip zen zini aha-en dam dasik gwenan. - Zëno syala, zen zi bose zemka de Alap hon golëyaing gwe-gwen hap— ba maesa de Alap hap gol gweblankam. Hen zëno syala, bol-zaun tangan wenya, zen tingare Yahudi zi mo karek-kareksa dikim tap gulsuk gwizimdin hip de sapi-kambingsi Alap hap tru tasik gweblan hap.² Okamanak insa Alap mo golak de teipsin hip dam dasik gwibirin, zen hen ki zi tangan. Zen zep aha zisi sae-saekam golëlowehe gwenda— tame gun srëmkam kim karekna nol gwenanye. Sap zëna hen man zënaka enlala gwe-gweblanda,

“Aena hen sin-sinni.” -³ Zen in zep nonol zëre mo karek-karekna in hap sapi-kambingni tru tasik gwenda, ki zep hwëna aha zi mo karek-karek hap tru tasik gwenda. -⁴ Hen zi bëjen zënaka dam tasin— Alap mo golak de teipsinkim syal gwen hap. Zen diki Alap Zën dam tasik gwenda— men kirekam orep Harunsu dam tasikike. ⁵ Kristus hen kirekam. Zen Zën hom Zënaka teipsinkim drë neka, hwëna Alap ki dam tasiki— anakan kim gublukake, “Em in ano Tane, Ëe mesë namen damnak Ënaka anakan kira tanan, ‘Ëe an eno Bian.’” -⁶ Hen aha ayatnak Alap man gubluka, “Em an Zen esa hëndep

denaban ëre mo golak teipsili–orep de teipsin zini Melkisedek Bak mo kimye.” -⁷ Yesus kim okamanak awe nama gwë'anaka, Zen Alap de mas gweblan hap ol mam-mamkam go naban abe ta gweka. Zen man Alapsa anakan taïblïblaka, “Zëno sosonna ki– Asa de tin nikon ngaya tan hap denaye.” Hen Zen man Alapsa dawemkam betek gwe-gweblaka, in zep hëndep Alap zëno abena dokwak gul gweblaka. ⁸ Zen sap Alap zëre mo Tane, hwëna Zen hen awe de gwënkam Alap mo zëbe hap de dwam gwibir-blin san de sul sonen hap dena anakan tawa gweka, “Ëe hen asa karekna goltowe gwer– men kirekam

Bian Asa dwam gwebla'araye.”⁹
Zen in zep tangan Yesus in Alap mo
nwenak dakastilki— zëre mo ngatan zi
mo langnak de gol tangannak de
teipsin hipye. In zep hëndep nëbe
mae hap ëngaya gwen hap de ausuna
Zëbon onak hëndep denaban lwa'an—
nen an zen Desa ang ë gweblananye.

¹⁰ Zep Yesussu Alap zëre mo gol
tangannak de teipsin hip dam tasiki—
in kim anakan gublukaye, “Em an Zen
esa hëndep denaban ëre mo golak
teipsili—orep de teipsin zini
Melkisedek Bak mo kimye.” -
Kristussu de ang gweblannak de ëzise
gwen hap de ol:¹¹ Yesus mo
kirekam de Alap mo golak teipsin hip

de ola nama beyana— desa de ebe mae hap golzimdin hip denaye. Hwëna ebe mae hap sa gwa-gwa gwer— desa de srip gulsuzimdinkimye. Sap em in enlala tihisni. ¹² Diki angkam emaka aha zisi hen Alap mo olkam tawa la gwibi'in. Hwëna ena hen nama tawa tabin hibe ödwam gwe-gwe'an, sap nonol lonesen nakon de tawa tabinni em desa home kitak tame u'in. Em an wal baizil makane nama lowe he'an, zebe momkam de taizibin en hap ödwam gwe-gwe'an. Diki angkam tembane drak-draksa emaka olgwen gwibi'in. ¹³ Nama de momsa twen gwen zini, zen nama baizili, zep zen hom Alap mo nwenak

dikim ëdakastin hip dena tame nu'in.

14 Tembane drak-drakna zen zise gwen zi hip dena. Sap kire zini zen mes zënaka holokam titi da gwibik—dekam de enho drak-drakkam lowehe gwen hap. Zep zen mes karek naban dawem naban de kles so gwen hap dena tame nuk.

1. + *Suratna ansa kim ale gulku, dekam nama Musa mo titi tabin ola syal nei gwibik— Yerusalemk de Alap mo golakye. Zep “dam dasik gwenan”kam suratnak awe ale gulku. Alap mo gola insa tahun tuju-pulukam Roma mo jana nabare zini dri nuk, zep hëndep*

dekam Alap mo golak de syala nolzausuk– hēndep angkam. Zep men zen suratna ansa ale gulku, san ha tahun 60 maekam mes yap ale gulku.

2. + *“Tame gun srēmka de kareksa gonna,” zēno dam gulsunnu, zen Musa mo ahakore jalse gwen ol bete-teksa de gulmurun. Sap zēno titi tabin ola iwe, jalse gwen ol bete-tekna man sērka beya gwek, zep tīngare Yahudi zini bējen tīngan enlala gwibin. Zep ahakore ol jalse gwen bete-tekna insa tame gun srēmka nulmun gwek. Eirim de kareksa gonna– men kiye, kahalo gwenna hen zisi de tanna,*

*desa bëjen tame gun srëmkam syal
gwibin.*

3. * **5:3** *Im 9:7*

4. * **5:5** *Mzm 2:7*

5. * **5:6** *Mzm 110:4*

6. * **5:10** *Mzm 110:4*

66¹ Zep Kristen zini nänaka de tawa ta gwibinkim bap nen tahan en san dena etan-etankam gollwa halasen gwen. Diki olk san dena kim nen nänaka tawa ta gwibin— Kristen gwennak dikim ëzise gwen hap dena kim. Zep anakare ensa bap nen gollwa halasen gwen: Waba hap de syalsa de baes gwibin hip dena— mensa Yahudi zini tim nul gwenan, “Ëe dekon asa Alap mo nwenak dakastil.” Ahana, Alap ensa de taïbli gweblan hap dena,² hen zisi de baptis ta gwibin hip dena, -tahasa de tehabirida inen hap dena, hen juwen nakon de tim ëse naban luk tan hap dena, hen Alap de karek gol gwen zisi

hëndep denaban karek tabin hip
dena. Zen in kitak nonol lonesen
nakore tawa tabin. ³ Zep anik olk
san dep dena insa emsa tawa tabik,
sap nen ema Alapsa anakan
laïblïbla'an, “Zen sa tame gun hup de
sosonna nëbe mae hap golzimdi.” ⁴
Dawem! Ema kawesin sin dep etan
lwanda halank. Sap lwan dahan
wenya, desa banakan dep?— ngatan
san dep de etan golëlwan dahan naye.
Sap zen menkam man Alap onakore
dawemna hen Alap mo Enho mo
syala neisbik, ⁵ hen zen man Alap
mo ol mo dërekna neisbik, hen
sosonna men dekam esa Alap mo
kama ësenak lowehe gwer, desa hen

man sap dërekna neisbik. ⁶ Hwëna kire nik de Kristussu hli da'ak, desa toton banakan molye ngatan san dep etan olëlwanda halzak. Sap zen de kawesin sin dep lwanda hankam, zëno mae mo syala in sa nwe-mase gwer— san de Alap mo Tanena Yesussu de etan saherak drë nenna kiye. Sap zëno mae mo syala in, dekam san de Yesussu de anakan tik-tik tanna kiye, “Emki etan te-lidak sonnäk tin— ano mae mo karek-karek ësenä ansa ekakim tïngare zi mo nwenak ap ngan gulsuzim!”⁷ Emki ëenlala gwen: Nga syal gweblannak de o il tï gwenkam, dekam ngana iwe de obwaga tutulkum hatankam, ki

Alap man nga syal gwe-gweblan zini in han apdekam zersyal gwe-gwe'ara, hen Zen sa ngana insa sam gwesiblila.⁸ Hwëna ngana iwe de endang hatankam, ahaksa dokot të ngi-ngi, dekam Alap de kamana insa heip gun hup man golek de gwe'an. Hen nga syal gwe-gweblan zini in sa nga zem insa syaukkum ang tala.⁹ Zep ano kwasang gwibirida gwen wenya, ëe insa Biansa de hli tan hap dena ebe mae hap ale gulzim, hwëna ëe homë emsa anakan enlala gwibirida'an, "Zen sa eiwa hli dal." Sap ëe emsa anakanë taïblibirida'an, "Em mese hëndep de gwën hap dena ulink."¹⁰ Sap Alap Zen totoresa

hom zisi gol kininda gwenda. Zen molya eno mae mo syal dohon-honna mensa zëbe hap ol gweblak eititi gwibirki. Hen em mensa Zënaka enna ola gweblak, desa hen molya eititi gwibir-zimki— in kim Kristen bose wal omka kwasang eibirida gwekye. Hen em angkam namae kirekam lowehe gwe'an. -¹¹ Zep ëe ama tangan emsa dwam gwibirida'an: Diki em kwasang hap de syala insa ayang gul song gwen— eno mae mo lowe henna men kiye. Zen dekam esa ere mae mo enhonak anakan tame ul gwer, “Ëe eiwa asa Alap Zën de nësa golëteinikirin langnak yaing gwer.”

-¹² Hwëna kire srëmkam esa

ëasang-asang gwe-gwer. In zebë emsa dwam gwibirida'an: Emki sap zini men zen Alapsa de taïbli-blannak tatem ëzauk gwekke, desa enlala gwibirida gwen. Zep emki hen zëno mae mo kim enlala syal-syala ban tatem ëzauk gwen, sap zen mes zëwe yaïng gwek— men zëwe dep Alap nësa kitak gu-gubirida gwekaye. Mae hap de ol: Alap zëre mo gu-gubiridan ola bëjen wet gulsun.¹³ Abraham Bak kirekam tatem zauk gweka, sap desa man Alap zëre mo boresa de gubin niban anakan gu-gubluka, “Ëe an Alap ama emsa gu-gublu'an, Ëe asa tangan ebe hap dawemna gol gweblal. Eno auyan-azana zep sa

tangan hēndep ēbeya gwe song gwer.” -Zao zep Abraham ola insa de taīblībin niban holokam ei'iki, hēndep ki zep gul inki– mensa gu-gublukaye. Zen mae hap Alapsa taīblīblaka: Sap Alap man zēre mo ol gu-gunnu insa zēre mo bosesa de gubin niban soson gulku. Sap Alap Zēnaka de kwē tan hap de zini hom tangan, Zen zep zēre mo bosena gubirki.¹⁶ Sap zini kim zēre mae mo ola soson nul gwenan, zen teipsin zi mo bose gubin niban anakan soson nul gwenan, “Dikire Zen asa hla tak– ēe de syal gwibin srēmkamye.” Zen dekam zep aha zi ol gulsun-gulsun srēmkam anakan daīblībirida gwenan, “Zen eiwa desa

de syal gwibin hip kirekam gu-guku.”

¹⁷ Zen zep Alap hen kirekam zëre mo olsa zëre mo bose gubin niban soson gulku— Abraham Baksa kim gu-gublukaye. Sap Zen man Abraham mo auyan-tane walya nen de anakan taïblïblan hap dwam gweka, “Zëno ol gu-gunnu eiwa bëjen wet gulsun. Zen hëndep eiwa sa kirekam nëbe mae hap syal gwibir-zimdi.” ¹⁸ Zep Alap mes nëbe mae hap zao de tatem ëzaun hup dena dan-dan teisyazimki: Ahana Abrahamsa de ol gu-gublunna in zen. Ahana zëre mo bose gubin niban kim ola insa soson gulkuke. Zep Alap bëjen zëre mo ol-gun darena insa wet sosun, hen Zen bëjen boton gwen.

Zen in zep, nen an zen Alapsa ëngaya gwen hap yaing ëbla kini'an, ol-gun darena insa de kyang-kyang sosun nuban esa ngalap gwen srëmkam tatem ëzaul.¹⁹ Zep zëwe en de tatem ëzaun hup dena in, zen buluk de jangkal makan zen nëbe mae hap lwazimdin, sap Alap bëjen boton gwen. Zen zebe angkam airin srëmkam ol gu sonenkam Alap zëre hon yaing gwe-gwe'an— zëre mo ngatan zi mo langnak de gol mwa tangannakye, men zëwe orep deyol glaing-gling lilikinni il nil sone gwekye. Sap menkam zini zao bëjen yaing gwen. Dekam orana tayalsin nik lwa gweka— men kirekam hen

Alap mo okamanak de gol mwanak
hen deyol glaing-glingni lilikinnik il
nil sone gwenanke. ²⁰ Hwëna
angkam desan dep de orana Yesus
mes nëbe mae hap sal tazimki. Zen
zep nëbe mae hap nwe-mase gwe'ara—
Alap mo golak de teipsin tanganna,
Melkisedek Bak mo kim de teipsin
hip. Hen Zen dekon sa hëndep
denaban nësa mas gwibirida gwera.

1. + *“Zisi de baptis ta gwibin hip
dena,” awe Yunani olkam hom
“baptisan”kam ale gulku, hwëna
“baptisan-baptisan”kam ale gulku.
Zep zëno dam gulsunnu aha-ere
baptis tabinsi hom, hwëna beyana.*

Baptis tabinsi de aïtbinni zen anakan: Kristen gwennak de zisi baptis ta gwibin hip dena, hen Yahudi zi mo weyakam de timsi ngan gulsun hup dena, hen Alap mo Enho de nësa hlë tabiridan hap dena. Zep “baptis ta gwibin hip dena,” desa bëjen anakan enlala gwibin, “An nen de nëre mae mo kareksa dikim ngan gulsun hup etan-etankam ëbaptis gwen hap dena.”

2. * **6:10** *Ibr 10:32-34*

3. * **6:11** *2Ptr 1:8,10*

4. * **6:13-15** *Kej 22:16-17*

7 Abraham ne Melkisedek neka de
kles son hap de ol:7¹ Melkisedek
in ëna Salemk teipsinkim irik gilki.
Hen zen teipsin tangan Zini Alap hap
de syalsa gol gweka– sapi-kambing
maesa de hen tru tasik gweblankam.
Abraham kim eijannak de yei-yök
gwen nakon lwahal zaka, Melkisedek
dekam zep Abrahamsa ala tabla zaka,
zao zep tahana tehabla ineka– Alap
dikim dawemsa golblan hap. -2
Abraham dekam zep eijan nakon de
kap ta halzan kire-kire hlikna zëbe
hap kap tablaka. - Melkisedek mo
bosena hen enlala naban. Zëno
enlalana “Dam-dam enkam de irik
gin zini.” Hwëna zen hen ëna Salemk

teipsinkim irik gilki, hen ëna in mo bosenana enlalana “umlae.” Zep Melkisedek hen anakan nwe-mase gweka, “umlae hap de teipsinni.”³ Alap mo olak hom Melkisedek hap dena anakan ale nuk, “Zëno anebiana zen,” hen “Zen dekore zi ausu nakorena.” Ki maka hen anakan dam nulsuk, “Zao jaha gwek,” ahaksa, “Zao tilki.” Zep zen man nwe-mase gwe'ara— san de Alap zëre mo Tanena kiye— nonol lone senna hom, hen aumwa topna hom. In zep Melkisedek anakan nwe-mase gwe'ara, “Zen Alap mo golak de hëndep denaban syal gwe-gwen zini.”⁴ Nen zebe anakan dam

ulsu'un, “Melkisedek, zen eiwa teipsin tanganna,” zep nëno mae mo auyanna Abraham Bak eijannak de kap tan kire-kire dawem-dawem hlikna zëbe hap kap tablaka. ⁵

Hwëna Musa mo titi tabin olak hyanak anakan lwak, “Lewi Bak mo ausu nakore zini men zen de Alap mo golak syal ta gwe'ak, zen en sa zëre mae mo iyena Israel onakon Alap hap de kire-kire hlikna nulin gwer.” -Sap eiwa, dekon de gulin gwen, hwëna Israel zi ausuna in hen apdekam Abraham mo auyan-aza nakorena. ⁶

Melkisedek Bak an, zen hwëna Lewi Bak mo auyan-aza nakore naka hom. Hwëna zen ki Abraham onakon kire-

kire hlikna gul inki. Hen zen man Abraham hap tahana tehabla ineka. Nöno mae mo auyanna in sap eiwa teipsinni, sap Alap nonol desa en hamal hap gu-gubluka— dawemsa de golblan hapye. ⁷ Hwëna mes dam gwesinin: Men zen tahana tehabla inenna, zen teipsinni. Mensa tehabla inenna, zen betekna. Zep Melkisedek, zen Abraham onakon man teipsiki. ⁸ Lewi Bak mo ausu nakore zini in man juwe gwenan, hwëna zen Alap hap de kire-kire hlikna man nulin gwenan— Yahudi bose zem onakonye. Hwëna Melkisedek Bak, zen zëbon mae onakon teipsinni, sap Alap mo olak zëbe hap dena man nwe-mase gwe'an,

“Zen hom tilki.” ⁹ Hen Lewi mo ausu nakore zini in men zen angkam Yahudi onakon kire-kire hlikna nulin gwenan, zen hwëna man ënwe-mase gwe-gwe'an— san de Melkisedek Bak hap de hen kap tablanna kiye. Sap Abraham kim kap tablaka, Lewi mo ausu nakore zini in nama san de Abraham mo timnik de lowe henna kiye. ¹⁰ Sap Abrahamsa kim Melkisedek ala tablaka, dekam Lewi Baksa hom jaha gwe'ak. Zen zep nwe-mase gwe'an, zen dekam san de Abraham mo siknik nama gwë'anka. Zen zep nwe-mase gwe'an, Lewi Bak san de ang gwenna— Abraham kim kire-kire hlikna Melkisedek hap kap

tablakaye. Zep Lewi onakon,
teipsinni Melkisedek Bak.¹¹ Hwëna
Musa Bak kim titi tabin ola insa
golzimki, zen anakan gubiridaka,
“Lewi Bak mo ausu nakore zi en sa
Alap mo golak syal ta gwer— dekam
de Israel mo karek-kareksa ngan
gulsuk gwizimdin hipye.” Zen zep
angkam zen en sapi-kambingsi Alap
hap tru dasik gweblanan. Hwëna
Lewi Bak mo ausu nakore zi enna in
de eiwa syala insa su nul sone'anam,
hen sap Lewi mo aza-tanena Harun
Bak mo ausu nakore zi en, ki Alap
molya lun Ahana dam tasinïnam— Zen
de hwëna Melkisedek Bak mo weinak
zi mo karek-kareksa ngan gulsuk

gwizimdin hipye. - Lewi Bak mo ausu nakore zini in sap Musa mo titi tabin ola insa syal nei gwibik, hwëna Alap mo nwenak zen hom sowehek. ¹²

Kirekam de lwankam, ki hwëna Alap mes Musa mo titi tabin ola insa wet gulsuku. Sap Melkisedek mo weinak dep de Zini, Zen Kristus— nëno mae mo Teipsinni. Hen Zen Lewi Bak mo ausu nakon hom saltilki. Zen dwan Yehuda mo ausu nakore nakake. Zëno ausu nakore zini orep hom tangan mae sapi-kambingni Alap hap tru dasik gweblak. Hen Musa hom zi ausuna in hap dena orep mae anakan gubiridaka, “Zen sa hen Alap mo golak syal ta gwer.” Zep Kristussu

kim Melkisedek Bak mo weinak dep
dam tasiki, Alap hen dekam Musa mo
titi tabin ola insa wet gulsuku. Mae
hap de ol: Yesus Zen Melkisedek Bak
mo kim sa hendep denaban nesa mas
gwibirida gwera.¹⁵ Zep eiwa,
angkam mes tangane dam ulsul: Alap
mes Musa mo titi tabin ola insa wet
gulsuku— in kim Kristussu zer
sonekake, Melkisedek Bak mo
weinak de teipsin hip.¹⁶ Desa zi
hom dam dasik, sap Musa mo titi
tabin ola kon Yehuda mo ausu nakon
de saltin zini bejen Alap mo golak
syal gwe-gwen. Zen hwena Alap Zen
dam tasiki, sap Yesus hon sosonna
ki— dekam de hendep denaban tin

nikon ngaya gwen hap denaye. ¹⁷
Zen zep zëbe hap dena Alap mo olak
anakan lwak, “Em an Zen esa hëndep
denaban ëre mo golak teipsili—orep de
teipsin zini Melkisedek Bak mo
kimye.” -¹⁸ Zep angkam, Alap kim
kirekam Yesusu dam tasiki, ëpba titi
tabin ola insa dekam zep tahan san
gwei gubir kinika. Sap ëpba ola in,
zen soson naka hom— nësa de Alap
osan dep zon guludan hapye. ¹⁹ Sap
Musa mo titi tabin ola in bëjen nëno
mae mo tingare karek-karekna ngan
gulsun. Zen in zep nëbe mae hap
Jesus ora dawemna sal tazimki—
Desa en de blol gwe-gweblankam de
Alap zëre onak yaing gwen hap

denaye.²⁰ Ora ësenä inä Alap syal gweblaka, zen zen— sosen tangan zi niye. Sap Alap kim Yesussu dam tasiki, Zen zëre mo bose gubin niban gu-gubluka— kim anakan gublukaye, “Ëe an eno Bian, Ëe ëre mo bose gubin nibanë Emsa gu-gublu'an, hen Ëe molyë ola ansa wet gulsuk: Em an Zen esa hëndep denaban ëre mo golak teipsili.” -Zen Yesus ensa kirekam gu-gubluka. Hwëna ëpba titi tabin ola kon in zen nama Alap mo golak syal ta gwenan, desa Alap hom kirekam gu-gubirida gweka. Zep nen angkam Yesus onakone anakan tame ul gwe'an, “Mensa angkam Alap zi niban ola

ziaha-en gu'ura, zen eiwa tangan sa ki lwal, hen zen soson tangan wenya zen.” Orep insa Musa Bak han aha-en ulki, zen soson naka hom. Nen mae nakone desa tame ul gwe'an: Sap Alap Yesussu zëre mo bose gubin niban gu-gubluka.²³ Ahana ansa emki hen enlala gwibin: Men zen Alap mo golak syal ta gwek, zen man beya gwe song gwek, sap zen man juwe gwek.²⁴ Hwëna Yesus an Zen angkam Alap mo golak teipsi'ira, Zen hëndep denaban sa teipsili. Zep zëno weinak dep etan ahana molya teipsiki.²⁵ Zep ngaya gwen hap de sosonna, zen kitak hëndep denaban Zëbon lwa'an. Zep tingan men zen

Alap osan dep Zëbon osan yaing gwe-gwenan, Zen desa sa ngaya tabiri. Sap Zen hëndep denaban zë gwë gwenda– dekon de nëno mae mo abesa Bian hap ayang gul gweblan hap.²⁶ Zen in zep tangan Yesus sam gwesi'ira– Zen de nëbe mae hap Alap mo golak teipsinkim syal gwenkamye. Sap Zen lalak enna hen enho kles gwesin srëmna, hen karek maena hom golka. In zep zëbe hap dena angkam dakasti'in– nen makare karek gol gwen zi niban de golësiri gwen srëm hap denaye. Zen in zep hëndep Alap zëbe hap golblaka– Zen de teipsin tangankam ngatan zi mo lang nakon nësa irik gin hip denaye.

27 Zep Yesus man tangan ahakore Alap mo golak de teipsin-teipsin wenya kwei-kwik gu'ura. Sap Zen hom dwam gweka— nonol zëre en mo karek-karek hap de mwin-mwankam sapi-kambingsi Alap hap tru tasik gweblan hapye, kire hwëna etan aha zi mo karek-karek hap hen tru tasik gwizimdin hip. Hwëna Zen kim aharok'nen zëre mo timni golguku, telidak sonnak de tan hap, Zen dekam zep tingare nëno mae mo karek-karekna hëndep denaban ngan gulsuzimki. 28 Zep titi tabin ola in kon kim zini dam dasik gwibirin, zen de Alap mo golak teipsinkim syal gwe-gwen hap, zen nen makare karek

gol gwen naka hen dam dasik gwibirin. Hwëna titi tabin ola in mo tahannak, zao zep Alap zëre mo bose gubin niban zëre mo Tanena insa anakan dam tasiki, “Em an Zen esa hëndep denaban ëre mo golak teipsili.” Sap Yesus Zen mes Alap mo zëbe hap de dwam gwibir-blinna kitak tangan sul soneka.

1. + *In kim golëyei-yëk gweka, zen teipsin zisi empat enkam hëndep jana zi zeban zitamerasiki. (Kej 14:17-24)*
2. + *Kire-kire hlikna insa Abraham kap tablaka desa “sepersepulu” kam nen gwibirin. Zep emaskam de moksa de 10*

*enkam kap tanna, zen hwëna
Melkisedek hap aha-en zerblaka.
50kam de kap tan kire-kirena, desa
5 enkam kap tablaka.*

3. * 7:5 Bil 18:21

4. * 7:11 Bil 18:22-23, Mzm 110:4, Ibr
5:6

5. * 7:17 Mzm 110:4, Ibr 5:6

6. * 7:20-22 Mzm 110:4

8 Mae hap de ol: Yesus Zen Zen tangan— Alap mo golak de nëno mae mo Teipsin tangan naye.**8**¹ Ëe ansa emsa tawa tabi'in, bol-zaun tanganna an zen: Yesus Zen Zen tangan nëbe mae hap syal gwe'ara— Alap mo golak de teipsin tangankamye. Zen in zep ngatan zi mo langnak Alap zëre mo dam taha nakon nikin'ira.² Men zao angkam Zen nëbe mae hap syal gwe-gwe'ara, zen Alap zëre en hap de tekson tangannak— mensa Alap Zëna syal gwibirkike. Zen Israel zi mo Alap hap de gol syal gwibir-blinnak hom syal gwe'ara.³ Tingare Alap mo golak de syal tan zi mo teipsin-teipsinni, zen

kitak kire-kiresa Alap hap nol
gweblanan, hen sapi-kambingsi zëbe
hap tru dasik gweblanan. - Zep nëno
mae mo Alap mo golak de Teipsin
Zini Yesus, zëno syala zen hen
kirekam nwe-mase gwek. ⁴

Okamanak awe de Zen nama
gwë'anam, Desa hwëna molya Alap
mo golak de syal gwe-gwen hap dam
dasi'inam. Sap Lewi Bak mo ausu
nakore zini in, men kire enkam Musa
mo titi tabin olak lwak, zen nama
desa Alap hap nol gweblanan. ⁵

Hwëna zen insa syala okamanak nol
gwenan, zen au-au makarena. Hwëna
Kristus insa ngatan zi mo lang nakon
syal gwe-gwe'ara, zen eiwa de

tanganna zen. Zen in zep, orep kwatapna Sinaik kim Alap Musa hap zëre mo ngatan zi mo langnak de gol tanganna zertrëblaka, kirekam de hen okamanak syal gwibir-blin hap, Zen anakare ol tan-tanna golblaka, “An kire enkamë kwatapnak awe ebe hap goltrëblanan, zen kire enkam em hëndep sul sonen.” -⁶ Zep mensa au-au makarena Musa mo tan-tan san syal nei gwibirin, hwëna angkam eiwa de tangan wenya in desa Yesus ngatan zi mo langnak nëbe mae hap syal gwe-gwibir-zim'ira. Zep Zen insa kirekam syal gwe-gwe'ara, zen man tangan kwei yuluda'ara— men zen Alap mo okamanak de golak syal ta

gwenanye. Sap syala men desa Alap mo nonol ol ziaha-en gun nukon okamanak nol gwenan, zen sosen naka hom— zen de zisi Alap osan dep zon guluda gwen hapye. Hwëna angkam ansa Alap nëban mae ola ziaha-en gu'ura, zen sosen tangan wenya zen. Zen in zep Yesus nësa angkam Alap osan dep zon guluda gwe'ara, sap Zen Zen ol ziaha-en gun ësenä insa nëbe mae hap syal gwibir-zimki— men kirekam Alap nësa gugubiridakaye.⁷ Sap Alap mo Musa han de ol aha-en unni in de sosen gwenanam, ki molya etan zi niban de ol ziaha-en gun hup dwam gwenanam. Ki nonol ziaha-en gun

enna in maka sowehek. ⁸ Hwëna Alap Zën nonol ziaha-en gunnu insa anakan dam gulsuku, “An soson naka hom”– Zen kim anakan hamal hap gubiridakaye, “Ëe, Bian, ama emsa gubirida'an: Ansa enlala ei gwibik. Israel ne Yehuda nik mo zi ausu nakore zi niban de etan olsa ziaha-en gun hup de yaklanak sa hatal. ⁹ Eban mae de ol ziaha-en gun ësenä an, zen men kirekamë auyan-aza oban orep ziaha-en guk, kirekam hom–Ëe kimë desa ëre mo sosonsa de goltrei gwizimdinkim Mesir kon gwiswe sonekye. Hwëna zen ano ol ziaha-en gunnu in san hom ang tak. Zen in zebë hëndep tahanna

gweisibiridak.¹⁰ Hwëna insa ngein sin etan ziaha-en gu'uk,Ëe asa zëno mae mo enhonak titi tabin ol ësesa ale gulzim,zen zep sa desan en aha-ere enlalakam ang ta gwer.Zen dekam tangan sa anakan ënwe-mase gwe-gwer,‘Ëe an zëno mae mo Alap,hen zen eiwa ano hlil irin wenya.’¹¹ Zen dekam molya zënaka anakan titi da gwibik, ‘Emki Biansa tame tan.’Sap zen dekam zën sa kitak Asa tame dal-sap bose nabare wenya, sap bose srëm wenya.¹² Sap Ëe asa zëno mae mo karek-karekna tap gulsuzim. Dekam molyë etan zëno mae mo karekna enlala gwe-gwibik.” -¹³
Zen in zep, Alap kim kirekam hamal

hap gubiridaka, etan de zi niban olsa ziaha-en gun hup, zëno dam gulsunnu, Zen hen dekam nonol ziaha-en gunnu insa tahan san gwei gubir kinika. Kirekam de lwankam, ki nonol ziaha-en gunnu in mes ëpba gwer, hëndep angkam zen zalta dep dena.

1. + *Insa “nol gweblanan”kam hen “tru dasik gweblanan”kam ayatnak awe ale gulku, desa de srip gulsunnu emki 5:1 mo otde alenak hlaun.*

2. * **8:5** *Kel 25:40*

3. * **8:12** *Yer 31:31-34*

9 Mae hap de ol: Ëpba ol ziaha-en gunnu, zëno syala kirekam lwak.**9**¹ Nonol ol ziaha-en gunnu in, zëno syala, desa kitak Musa Bak Swe ale gulzimki— kire enkam de Alapsa blikip gwesik gweblan hap denaye. Zen zi mo tahakam de Alap hap de syal gwibir-blin tenda golak kirekam syal nei gwibik.² Alap hap de tenda gola in teksonna dan-dan. Ngein sin de teksonna, desa man nen gwibik, “Alap hap dena.” Zao zep Alap hap de pelitana nonne gwek— zëno ngatan hap de hli-hlina tuju enkam. Zao hen mejana ki nola gwek— men zao Alap hap de rotina non nebla ine gwekke.³ Dekon tahan san de teksonna,

zëno lïlikinni deyol glaing-gling yawalsa zë il nil sone gwek. Teksonna desa man nen gwibik, “Alap zëre en tangan hap dena.”⁴ Zëwe emaskam de kalsna hen ki—men zëwe irase dawem nabare te kili tru dasik gwek. Alap mo zi niban de ol ziaha-en gun petina hen zëwe nonne gwek. Zen tekam de syal gwibinni, hwëna emaskam zë mamakan dabik—hëndep kitak. Petina in mo olk, zëwe emaskam de botola ki—men zëwe orep de tembanena mannana bitï dakke, tembanena mensa Alap Israel hap Mesir kon de sek gwe zannak owaskam gol gwizimkike. Harun Bak mo dutena

hen zëwe— men zen owaskam mas gwekke. Kaso hlang darena, men zëwe Alap Musa Bak hap dare taha-tapakam de titi tabin ola insa ale gulbluka, zen hen zëwe nola gwek.

⁵ Petina insa dikim mat gulsun hup dena, zen emas enkam syal neibik. Hen zëwe emaskam de syal gwizimdin Alap mo dam taha nakore zi makare daresa zaun noso inek— si ala er sosuzimdin nika. Zëno nik mo si alana petina insa kim tahan nakon il-il soneka, sap zen man peti mat gulsunnu insa enlala nei gwibik, “Sapi-kambing kal de zëwe lwankam, zen dekam Alap nëno mae mo karek-karekna tap gulsuk gwizimnira, hen

Alap nësa dekon golëlowehe gwe'ara.” Hwëna desa de tingan srip gulsun hup, ki sa tangan blal gwer.⁶

Alap hap de tenda gola insa kim syal gwibinkim su nul sonek, dekam zep Alap hap de kire-kirena insa kang dazak. Zen dekam zep hen nonol teksonna iwe Alap mo golak de syal tan zini, sap bose bete-tek wenya, bitï gwe-gwezak— Musa mo titï tabin ola insa dikim syal gwe-gwibin hipye.⁷

Hwëna tahan san de teksonnak, zëwe Alap mo golak de teipsin tangan en nik til gweka. Aha-ere tahunkam aha-rok'nen zë til gweka. Hwëna zen hen sapi-kambing kal srëmkam bëjen zao tin. Kala in desa Alap hap goltrë

gweblaka, nonol zëre mo kareksa dikim ngan gulsublun hap denaka goltrë gweblaka, zao hwëna tingare Israel zi mo karek-kareksa dikim ngan gulsuzimdin hip denaka—tame gun srëmkam mensa syal nei gwibikke. ⁸ Zen in zep dekam Alap mo Enhona anakan goltreizimki, “Tenda gola in de nama lwa gwe'ak, ki totore zini molya Alap zëre hon yaïng gwe-gwek.” ⁹ Zen zep angkam de wenya nëbe mae hap olk san de enlalana anakan lwazim'in: Kirekiresa hen sapi-kambing maesa de Alap hap kap ta gweblanna, zen waba hap. Sap zen bëjen zini in mo enhona ngan tasin. ¹⁰ Sap kirekam de syala

in, zen tim en hap dena. Enhonak hom hata gwek. Sap syala in dekam anakan nol gwek:kire enkam de tembane tan hap dena,kire enkam de otdebin hip dena,hen kire enkam de timsi ngan gulsun hup dena.Hwëna desa Alap etan de zi niban olsa ziaha-en gun srëm ennak dep ki golzimki.Mae hap de ol: Kristus Zen Alap mo zi niban de ol ziaha-en gun ësenä insa de sul sonen hap hata zaka. ¹¹ Zen zep Kristus hata zaka—Alap mo zi niban de ol ziaha-en gun ësenä insa dikim nëbe mae hap syal gwibir-zimdin hip. Hen Zen zëre mo syala in kon zep gwë'ara— nëbe mae hap de Alap mo golak de teipsinnï.

Zen kim tin nikon etan ngaya gweka, dekam zep ngatan zi mo langnak de Alap zëre hap de tenda golak til halka. Zëwe de Alap mo gola in, zen eiwa tangaran wenya zen. Zen zi mo syal gwibin nika hom. ¹² Kristus Zen aha-rok'nen tangan tilki— Alap zëre en tangan hap de teksonna iweye. In kim tilki, Zen sapi-kambing kalsa hom gol halka. Zen hwëna zëre mo kal en naban goltilki. Zen dekam zep nësa kitak hëndep denaban dowal mo kigi mo irik gin nikon gwiswe soneka— Alap mo hlil irin zinik dikim nësa golëbiti gwen hapye. Dekam etan hyanak molya ba maena kire hap goltilki. ¹³ Men zen titi tabin ola

insa ngip nul gwenan, desa man enlala neibirida gwenan, “Zen Alap mo nwenak kun naban.” Zep nonol ol ziaha-en gun hup de syala in san kim ang ta gwenan, dekam sapi-kambing kalkam blis dibirida gwenan, ahaksa sapi tru ta seblan sonsa ho naban siri nul gwenan— dekam de blis tibirida gwen hapye. Hwëna kirekam kim tim ennak blis dibirida gwenan, dekam zep enlala neibirida gwenan, “Angkam mese Alap mo nwenak ngan lasibirin.” -14 Hwëna angkam karek gol gwen srëm Zini Kristus Zen mes Alap mo Enho mo sasonkam Zënaka domba makan zerguku. Zep nen an Kristus zëre mo kalkam de

blis tibiridan wenya zen. Zep nen an zen tangan— dawemkam de ngan tasibin wenyaye! Sap nësa tim en nakon hom ngan tasibirki. Hwëna enho naban hëndep nësa ngan tasibirki. Zen in zep nen angkam Ngaya Zini Alapsa esa enho aha-erekam ang ë gweblal, sap Zen mes nësa alal gulku— waba hap de syala konye.¹⁵ Zen in zep Kristus angkam nësa Alap osan dep zon guluda gwe'ara, sap Zen Zen Alap mo zi niban de ol ziaha-en gunnu insa nëbe mae hap syal gwibir-zimki. Zep Zen mae hap angkam syal gwe-gwe'ara: Alap mensa kwang guludaka, zen dikim hëndep de lowehe gwen hap

denaka gul irin hip– mensa Alap Zëna gu-gubiridakake. Zen kitak mae hap ki lwa'an: Sap Kristus kim tilki, Zen dekam nësa kitak nëre mae mo ngip gul gwen nakon gwiswe soneka– nen kim sap nonol ol ziaha-en gun syala insa alp ei gwibikye. ¹⁶ Sap insa Kristus tinkim nëbe mae hap syal gwibir-zimki, zen san de zi de tinkim walas zikhip kire-kiresa hli tan dazimdin makan. Zini kim kire hap walas zeban ola niaha-en gul gwenan, zën de nama tin srëmnak walas zem in na-en bëjen kire-kirena insa lop tan– bi zik de nama gwënnakye. ¹⁷ Sap ol ziaha-en gunnu in, zen zën de tinnik de kirekam syal gwibin. Zën de

nama gwënnak bëjen. ¹⁸ Alap mo zi niban de ol ziaha-en gun darena in zep hen kirekam lwa'an, zen diki tinkim de kal wet sonnack de syal gwibin. Nonol ol ziaha-en gunnu, zen otweran blom tabir-blin mo kalsa. Hwëna angkam de wenya, zen Kristus mo kalkam dena. ¹⁹ Alap mo nonol zi niban de ol ziaha-en gun syala insa kim kon neisibir hanak, zen zep hen kirekam lwak. Dekam Musa Bak man Israelsa tagal gulsuku, zao zep titi tabin ola insa kitak tonbiridaka. Ki zep sapi-kambing kalkam Alap mo titi tabin ola bare bukuna insa blis tibirki, hen Israelsa blis tibiridaka. Zen ho naban kala ban

siri gulku– dekam de blis tibiridan hapye, Alap men kirekam gublukake. Daingkling ala makare naka domba ala kal-kalkam huleka, desa zep os gul ine gweka– dekam de blis tibiridan hapye. ⁻²⁰ Zen anakare ola ban blis tibirida gwe'anka, “Kala an zen Alap mo nēban mae de ol ziaha-en gunnu insa eiwa gu'un– nen dikim desan en ang ta gwen hap.” ⁻²¹ Ki zep hen kala inkam Alap hap de tenda gola insa blis tibiriki, hen zēwe de kirekam-kirekamna men dekam Alap hap de syala nol gwek, desa kitak blis tiblān daka. ²² Sap ēpba titi tabin ola insa kim syal nei gwibik, dekam Alap mo golak de syal hap de kolho

maena man hen blis diblanda gwek—
dekam de Alap mo nwenak ängan
gwehen hap. Sap kal de wet son
srëmkam, zi mo karek-karekna bëjen
ngan gulsuzimdin. ²³ Zep Musa
kitak de Alap hap de syal hap de
kirekam-kirekamna insa kire hap blis
tïblan daka, hwëna kire-kirena in sap
okama ennak dep dena. Hwëna
ngatan zi mo langnak de Alap mo
golak de kire-kirena, desa bëjen sapi-
kambing kalkam blis tïblandan. Desa
diki Alap zëre mo Domba Tane mo
kalkam de blis tïblandan. Zep Kristus
Zen zi mo Alap hap de gol syal
gwibir-blinnak hom tïlki— au-au
makan men zen lwa gwekke. Zen

hwëna ngatan zi mo langnak eiwa de tangan wenyak tilki. Zen nama zao gwë gwe'ara— dekon de nësa Bian osan dep mas gwibirida gwen hap.²⁵ Hwëna okamanak de Alap mo golak de teipsin zini, zen tahun jamkam aha-rok'nen til gwenda— teksonna mensa nen gwibirin, “Alap zëre en tangan hap dena.” Zen zëre mo kalsa hom goltil gwenda. Zen otweran kalsa. Hwëna Kristus hup hom dakastilbli'an— etan-etankam de zëre mo timsi golgu gwen hapye, dekam de etan-etankam zëre mo kalsa Alap mo golak goltil gwen hap.²⁶ Kirekam de lwananam, ki nonol lonesen nakon maka Kristussu tahun

jamkam te-lidak sonnak makan dain
gwek. Zen hwëna aha-rok'nen hata
zaka– okamana an mo aumwa hap de
yaklana men zen angkam lwa
zahe'anke, dekam de domba makan
de tan hap Zënaka zergun hup,
tingare nëno mae mo karek-kareksa
dikim ngan gulsuzimdin hip.²⁷ Sap
Alap mes tingare zini nësa anakan
gubiridaka, “Zen aha-rok'nen sa juwe
gwer, ki asa hwëna klis gul.”²⁸
Kristus in zep aha-rok'nen tilki–
dekam de zi trana nëno mae mo
karek-kareksa wei yun hup. Hwëna
Zen sa etan lwahal zala. Zen dekam
zi mo karek-kareksa de wei yun hup
molya hata zaka. Hwëna men zen nës

gwebbla'anke, desa dikim händep de
lowehe gwen hap de lang san kwang
guludahan hap sa hata zala.

1. + *Alap mo golak de teipsin tangan
zini in mo syal hap dena, emki Im
16nak hlaun. Tame gun srëmkam
de karek gonna, zëno srip gulsunnu
emki Ibr 5:2 mo otde alenak hlaun.*
2. * **9:13** *Bil 19*
3. + *Daïngklïng ala makare naka, zen
te bosena hisopkam ale nuk.*
4. * **9:20** *Kel 24:6-8*

10 **10**¹ Zep Musa mo titi tabin ol hap de syala, zen san de au-auna men kiye. Hwëna zen dekam de enlala gwibin hip, “Eiwa de tangan wenya sa hatal.” Dekam kim tahun jamkam otweranna Alap hap sap tru dasik gweblanan, hwëna dekam enho nakon hom ëngan gwehe gwenan.² Titi tabin ola insa de syal gwibinkim de enho nakon ëngan gwe henanam, ki maka otweransa de tru tasik gweblanna insa nolzausuk. Dekam de anakan neisbirinam, “Ëe mes tanganë ëngan gwehek,” ki zëno mae mo kareksa de gonnak de enlala dowe hananna maka tap gwizimki.³ Otweranna man ki sap tahun jamkam

tru dasik gwek, hwëna dekam zëre mae mo kareksa de gonnak de enlala dowe hananna hom mae tap gwegwizimki. Sap kirekam insa syal neibir tine gwek, hwëna zëre mae mo enhonak dekam zep anakare enlalana hata gwizimki, “Ano karek-karekna nama Bian mo nwenak lwa'an.”⁴ Sap sapi-kambing kalkam toton bëjen zi mo karek-karekna ngan gulsuzimdin.⁵ Zep Kristus kim okamanak hata zaka Zen anakan Alapsa gubluka, “Em home otweran tru tasik gweblansa dwam gwibi'ira, hwëna Em mese ano timsi hohle gulku.”⁶ Otweransa de ebe hap tru tasik gweblan hap Em home sam

gwesik gwibirki–dekam de zi mo karek-kareksa ngan gulsuzimdin hipye.⁷ Bian Alap, Ëe in zebë Emsa gublu'an, 'Ëe mesë angkam okamanak hatanan–eno dwam gwibinsi dikim sul sonen hapye, men kirekam ere mo olak abe hap dena lwakke.'” -⁸ Zep Kristus eiwa Musa mo titi tabin ola tahan san gwei gubir kinika– Alapsa kim anakan gublukaye, “Em home otweran tru tasik gweblan hapdwam gwe'ara hen home sam gwesik gwibirki.” Hwëna otweran tru tasik gweblan hap dena in Musa mo olak kirekam am lwak.⁹ Hwëna anakan etan mas gulbluka, “Ëe mesë angkam okamanak hatanan–eno dwam

gwibinsi dikim sul sonen hapye.”Kirekam de gublunna in, zen man nwe-mase gwek: Kristus Alap mo ëpba zi niban de ol ziaha-en gunnu insa tahan san gwei gubir kinika— dekam de Bian zëre mo dwam gwibin tangan wenyaka zaun gun hup. ¹⁰ Zep nëbe mae hap de Alap mo dwam gwibinni, zen a kirekam moye: Nen de aha-rok'nen hëndep nëre mae mo karek-karek nakon ëngan gwehen hap. Sap Kristus hen aha-rok'nen zëre mo timni domba makan golguku, hen Zen molya etan kirekam gwëka. ¹¹ Alap mo golak de syal ta gwen wenya in kim nonol ol ziaha-en gunnu insa

syal nei gwibirin, zen mwin-
mwankam zi mo otweran kap gulhal
zanna waba hap Alap hap de kalsnak
tru dasik tine gwenan. Hwëna dekam
hom zini anakan neis gwibirin, “Ano
karek-karekna mes ngan gwe henan.”

¹² Hwëna Kristus Zen domba
makan aha-rok'nen te-lidak sonnak
tilki— dekam de hëndep denaban nëno
mae mo karek-kareksa ngan
gulsuzimdin hipye. Kirekam kim
nëbe mae hap de Alap mo golak de
Teipsin Zini in syal gwibirsiki, Zëna
dekam zep Alap mo dam taha nakon
nikinki. ¹³ Zen angkam nama dekon
ei'i'ira— hëndep Alap de tingare zëno
jal zisi zëno tana iltikinnik sisik gul

irinnik dep. ¹⁴ Zep Zen kim domba makan aha-rok'nen tilki, Zen dekam tangan zep hëndep denaban karek-karek nakon nësa ngan tasibirki-tingan men desa Alap osan dep zon guluda'araye. ¹⁵ Alap zëre mo Enhona hen man eiwa gu'ura, Zen zep anakan guku, ¹⁶ “Ngein sin insa etan ola ziaha-en gu'uk, Ëe asa zëno mae mo enhonak titi tabin ol ësenale gulzim. Zen zep sa desan en aha-ere enlalakam ang ta gwer.” ¹⁷ Zen dekam hen anakan mas gulku, “Ëe asa zëno mae mo karek-karekna tap gulsuzim. Dekam molyë etan zëno mae mo karekna enlala gwe-gwibik.”

- 18 Zep nēno mae mo karek-karekna
insa mes kitak Bian Alap hēndep
denaban eititi gwibirki, zep nen
angkam home ēdwam gwe-gwe'an-
ba maesa de etan zēbe hap tru tasik
gweblan hapye. Mae hap de ol: Nen
Bian ensa dawemkam taibliblan. ¹⁹

Zen in zep, aya-wal oso-wal, Yesus in
kim domba makan te-lidak sonnak
tilki, nen dekam zebe airin srēmkam
Alap hap nēre mae mo abena yaing il
gweblanan— zēre en tangan hap de
teksonnake. Zep Yesus mes ora
ēsena nēbe mae hap sal tazimki-
hēndep dikim ēngaya gwen hap de
ora naye. Sap in kim zēre mo kala
ban Alap zēre en tangan hap de

teksonnak goltilki, Zen dekam zep
deyol glaing-glingkim de lilikinni
insa talusuku. Zep nen angkam
Yesussu de ang gweblankam zebe
Alap onak yaing gwe-gwenan, sap
zëno timni zen san de nëbe mae hap
de lilikinni kiye. -²¹ Zep angkam
nëbe mae hap Alap mo golak
teipsinkim Yesus Zën gwë'ara. ²²
Zen in zep, nen Alap hon yaing gwe-
gwen, sap nen ema tingare enho
naban Kristus en hon ëyaing gwe kini
gwe'an. Sap nësa mes Kristus zëre mo
kalkam blis tibiridaka, hen tim niban
enho naban mes ho lalakkam nësa
ngan tasibirki. Zep angkam nëno mae
mo enho nakon anakare enlalana hom

wet so gwenan, “Ano karek-karekna
nama Bian mo nwenak lwa'an.” ²³

Zep nen anakare enlala naban nen
tatem ëzauk gwen, “Alap zëre mo
nësa de gu-gubiridanna Zen sa
hëndep kirekam nëbe mae hap
golzimdi, sap Alap Zen taïbliëlan
tanganna.” Sap nen kirekame aha zi
hon ëkira gwe-gwenan, zen in zep
nëna hen zëwe en nen tatem
ëzaun. ²⁴

Zen in zep nen enlala
naban lowehe gwen— ekakim nënaka
titi la gwibik, nënaka de kwasang
gwibirida gwen hap dena kim, hen
dawemsa de tïngare zi hip gol
gwizimdin hip dena kim. ²⁵ Hen
Kristen zi de tagal gwennak de ang

gwen hap bahem baes ta gwen— men kirekam ahakon ëgwë gwenanye. Hwëna nen nen nënaka titi ta gwibin, hen kareksa de gon hap nen nënaka jalse gwibirida gwen, sap Bian de hatan hap de yaklana angkam man tangan golek de gwe'an.²⁶ Zen in zep, nen nënaka dawemkam titi ta gwibin. Sap nen mese eiwa de orana dam lasik. Hwëna kire nike eirim kareksa ol gwe'ak, dekam etan nara molya nëno mae mo karekna insa ngan gulsuku.²⁷ Hwëna kire nike kirekam ëgwë'ak, dekam aha-en tangan nëbe mae hap lwazim'in: Zen sërkam de syauk bla sal-salak de ëtaïblin hap dena— men zëwe sa Alap

zëre mo jal zini yal gul serake, desa
de aïrïn nïban ësblan hap dena. 28

Emki sap ëenlala gwen: Musa kim
ïrik gïlkï, dekam ahanik de zëre mo
titi tabin ol san ang gwen hap baes
gwenkam, desa man damera gwek. Zi
de dan ahaksa dan-ahan anakan ëkira
gwenkam, “Zini in eiwa mes kirekam
karek gweka,” kirena man damera
gwek. Dekam kire zisi hom kwasang
neibirida gwek. 29 Sap kirekam insa
orep neibirida gwek, zen in zep men
zen angkam Alap mo Tanena ansa
tanakam nyauk gwebla'an, zëbe mae
hap banakan sa lwazim? Sap zëno
kala mes desa dikim ngan tasibin hip
hlëwehek. Hwëna kire zini Yesus mo

kala insa asyas makan enlala nei gwibirin. Zep zen hen Alap mo zi niban de ol ziaha-en gun ësenä in san de ang tan hap man baes ta'an. Zep hen Alap mo Enhona man lamang da gwenan, hwëna Zen sap diki Dekon Alap mo kwasang-kwasangna tame nul gwenan. ³⁰ Zep kire zi hip, karek tangankam sa lwazim. Sap nen ema Alapsa tame la'an— men Zen anakan gukuye, “Kareksa de syal gwe-gwibin wenya zen Aen asa desa karek tabir.Ëe asa zëno mae mo syal eini zëbe mae hap golzim.” Zao hen man mas gulku, “Ëe asa ëre mo hlil irin zisi klis gul.” ⁻³¹ Zep nen bap nen Alap mo Tanena tanakam zauk

gweblan, sap nen de Ngaya Zini Alap zëre mo jalsa goltowenkam, zen aïri gwibin tangan wenya zen.³² Bahem ëeititi gwe-gwen— em kim nonol Kristussu eirink hen zëno ngatanna hla kukke. Emsa dekam man aha zi sërkam karek da gwibik, hwëna em zao ene ki tatem ëzauk gwek.³³ Emsa dekam zi nwenak swrë da gwibik hen dangole gwibik. Hen ahasa kim kirekam neibirida gwek, hwëna em ema desa aïrin srëmkam mas eibirida gwek.³⁴ Emsa kim ahakon bwinak yal nulne gwek, em hwëna ahakore wenya embwan hap gosae labirida gwek. Kristus hup de jal hap kim eno mae mo kire-kirena

kitak alal da gwek, em hwëna ema
ëisrip-sri gwe-gwek. Sap em ema
dekam ëenlala gwe-gwek, “Ëe asa
ngein sin dawem tangan wenyaka
goltower– hëndep de lwa gwen hap
denaka.”³⁵ Zen in zep, men kire
enkame Yesussu de yaing gwebila kini
gwennak tatem ëzauk gwek, zen kire
enkam emki hëndep lowehe gwen. Ki
dekam Alap onakon dawemna mam
tangan naka esa ulin.³⁶ Zep kire
enkam em tatem ëzauk gwen, sap zen
dekam esa Alap mo ebe mae hap de
dwam gwibir-zimdinni su kul sone
gwer. Hëndep zep esa zëre onakon
ulin– men zep emsa gu-gubirida
gukuye.³⁷ Sap Alap mo olak man

lwak,“Zini men Desae kara ë gweblanan, Zen naba tangankam sa hata zala.Zen molya zëre mo hatan hap de yaklana esek gulku.³⁸ Zini men zen ano nwenak ëdakastil gwenan,zen Asa de taïbliëblan en nakon sa ki ëngaya gwer.Hwëna Asa de taïbliëblan wenya men zen Asa hli da'ak,Ëë hen asa desa tahansa gweisibiridal.” -³⁹ Hwëna nen molye Biansa hli lak– juwen ora san de etan lwan dahan hapye. Sap nen an zen– tatetekam de Biansa taïbliëblan wenya, hen hëndep de ëngaya gwen hap de wenyaye.

1. * *10:7 Mzm 40:7-9*

2. * **10:17** *Yer 31:33-34, Ibr 8:10-12*
3. * **10:19-20** *Ibr 4:16*
4. * **10:30** *Ul 32:35-36*
5. * **10:38** *Hab 2:3-4*

11 Mae hap de ol: Men zen Alapsa orep dawemkam daïblihlak, nen hen zëno mae mo kim nen lowehe gwen.¹ Alapsa de taïblihlanna, zen anakan de enho nakon taïblihlankam, “Mensa Alap asa gugubluka, zen eiwa kirekam sa ki lwal.” Zen sap nwekam de hlaun srëmkam de kirekam taïblihlan.² Sap orep de zini zen kirekam Alapsa daïbli gwehlak, zen zep Alap anakan sam gwesibiridaka, “Zen ëre mo nwenak ëdakasti’in.”³ Alapsa de taïblihlankam zen dekame anakan tame ul gwenan, “Okamana an Alap ol-gun enkam yang gulsuku.” Zep men desae nwekam hla kul gwe'an,

Zen nwekam de hlaul gwen kire-kire nakon hom yang gulsuku. -⁴ Habel Bak zen Alap hap zëre mo taïblïblansa goltrëblaka— in kim dombana tru ta seblakaye. Hwëna Kaen zen hom Habel mo kim Alapsa taïblïblaka, zep zëno kim syal gwe srëm gweka. Habel ensa zep anakan gubluka, “Zen ano nwenak man dakasti'ira.” Hen Zen zep zëno en mo syala insa sam gwesibir-blika. Habel zen sap orep mes tilki, hwëna zëno Alapsa de taïblïblanna in nëbe mae hap ërak makan nama lwazim'in. -⁵ Hanok Bak zen hen kirekam Alapsa taïblïblaka, zep tin srëmnak Alap ngatan zi mo lang san dep zer ine

halka. Zep Alap mo olak zëbe hap dena anakan lwak, “Zen mumuk ennak aya gweka, sap desa Alap zer ine halka.” Mae hap ki lwak: Sap zer inehan srëmnak Alap man desa sam gwesik gweblaka. ⁻⁶ Zen zep dam gwesinin: Zini bëjen Alap mo nwenak sam gwesin— Zënaka de taïbliëblan srëmkamye. Zep zini men zen Alap osan dep ëdwam gwe-gwe'an, zen diki nonol Alapsa zen anakan taïbliëblan, “Zen eiwa ki gwë'ara,” hen anakan zen taïbliëblan, “Ëyë Desa tingare enho naban të gwebla'ak, Zen sa abe hap dawemsa gol gweblala.” ⁷ Nuh Bak hen Alapsa taïbliëblaka, zep bulu insa syal gwibirki— dekam de we

wal walas zeban golëngaya gwen hapye. Hwëna kirekam de owasna hom sap menkam hla nuk. Hwëna Nuh Alapsa betek gweblaka, zep zëre mo ol en san ang gweka. Hwëna zëre mo Alapsa de taïblißlanna in kon zep sap taïblißlan srëm wenya kip anakan goltrei gwizimki, “Em in kareksae ol gwenan.” Zen taïblißlanna in kon zep Alap mo nwenak dakastilki. - 8

Abraham Bak hen kirekam Alapsa taïblißlaka, zep zëno ol san ang gweka. Alap dekam man gubluka, “Emki ere mo langna insa hli yun. Dekam song gwe— langna men desaë ebe hap golbla'ak, zëwe dep.” Abraham dekam man

taïblißlaka, zep totoresä tawa srëmkam song gweka. -⁹ Kim hataka, langna men zao dep Alap gu-gubluka, dekon hen nama taïblißlaka. Zen zep zëwe zi mo langnak tenda golak gwë nasen gweka. Isak ne Jakob ne zen hen kirekam ë gweka, sap Alap hen desa kirekam gu-guzimki— men kirekam Abrahamsa gu-gublikake. -¹⁰ Abraham kirekam zë gwë nasen gweka, sap zen dekam ngein sin dep dena kip anakan taïblißlaka, “Ëe asa hëndep de ë sam-samnak hatal— men desa Alap Zëna syal gweblakaye.”¹¹ Zen man hen Alapsa taïblißlaka, zep hëndep walas gweka. Zen sap mes bogol gweka,

hen we zem Sara hom walas gwe-
gwek. Hwëna Abraham anakan
Alapsa taïbli-blaka, “Mensa asa walas
wë lan hap gu-guzimki, zen hëndep
kirekam sa ki abe nikip syal gwibir-
zimdi.” -¹² Zëno timni man sap tïn
makan lwabla'ak, hwëna zi ausuna
Israel zen zëbon onakon ki beya gwe
song gwek—men kirekam Alap hamal
hap gu-gublukake, “Ebon onakon sa
zini beya gwe song gwer—san de
nglinak de keisni kiye, ahaksa hi
alpnak de hisglimni kiye.” -¹³ Orep
de zini in, zen sap man Alapsa daïbli
gweblak, hwëna Alap mo gu-
gubiridanna insa de sowe henkam gul
irin srëmnak juwe gwek. Zen

langanak de basa kara gun makan
kara nul gwek, hwëna zep en ki
ëisrip-sri gwe-gwek— san de zao de
lowe henna kiye. Zep anakan hen ëgu
gwek, “Ëe an okamanak awe
bohëkamë ki lowe he'an— san de aha
zi mo langnak de lowe henna kiye.”

- 14 Men zen kirekam ëgu gwe'an,
zëno mae mo enlalana zep man lwa
gwizim'ira, “Nen ema aha langsa lei
gwibi'in— desa de hëndep denaban bi
gwibin hip.” 15 Orep de auyan-
azana in, langna mensa hli nuk, desa
hom enlala nei gwibik. Sap kirekam
de lwananam, dekam maka etan
desan dep lwan dahak. 16 Hwëna
zen dekam aha lang sam-samsa enlala

nei gwibik– ngatan zi mo langnak de wenyaka. Zep Alap hom saher gwibirida gweka– zini in kim “ano mae mo Alap”kam nen gweblakye. Sap Zen mes eiwa zëbe mae hap ë sam-samna insa hamal tazimki.¹⁷

Abraham hen zëre mo Alapsa de taïblïblansa goltrëblaka, zep tane aha-ere zem Isaksa sap Alap hap zip sobla'anka. Alap man sap dekam zëno eisi anakan akasibir-bli'anka, “Zen san ha eiwa tangankam Asa taïblïbla'ara?” Hwëna sap mes Alap Abrahamsa anakan gu-gubluka, “Eno walasna an, Isak, zen zëbon onakon sa eno auyan-azana naitbir song gwer.” Hwëna sap mes kirekam gu-

gubluka, hwëna Abraham man hohle gwe'anka— tane aha-ere zem insa de Alap hap zip soblan hapye. -¹⁹ Sap zen man anakan taïbli'anka, “Zen sa ano tanena tin nikon etan ngaya tala.” Hwëna dekam kim Alap dombana insa zertrëblaka, desa de hwëna zip son hap, zep dekam tane zem in man nwe-mase gweka— san de tin nikon de etan ngaya gwenna kiye.²⁰ Isak hen Alapsa taïbli'anka, zep walas dare zem Yakob ne Esau nikip tahana tehazim aneka— anakare hamal hap de ola banye, “Alap sa ngein sin kirekam ebe nikip dawemna gol gwizimdi.” -²¹ Yakob hen Alapsa taïbli'anka, zep tin hip kim

golek de gwe'anka, tane zem Yusup mo walas dare hap tahana tehazim aneka. Ki zep hwëna zëre mo dute topnak de bik dankam lwa inen nakon Alap hap dawemna golblaka. -22

Yusup hen Alapsa taïblihlaka. Zep kim tïn hip golek de gwe'anka, dekam zep zëre korena Israelsa de Mesir kon gwiswe sonen hap de aïsili hli yulzimki. Hen anakan gubiridaka, “An kon de sek gwenkam ano danna bahem awe hli tandan.” -23

Musa mo ane-biana, zen hen man Alapsa laïblihlak. Zen zep Musasa dan-ahare benkam aning la gwek. Sap zen anakan dam lasik, “Walasna an dawem naka Alap ap zerzimki.” Zen

zep anakan aïri srëm gwek, “Mesir mo teipsin nik sa nësa karek sola.”

-24 Musa Bak hen Alapsa taïblihlaka, zep mam gwennak anakan enlala gweka, “Asa bap zen anakan gu gweblan, ‘An Mesirk de teipsin zi mo wenam mo tane.’” -25

Zen hom dekam auhu-kama ennak dep de dërekna anakan enlala gwibirki, “Ëe anik karek naka gol gwek— zëno dërek naka akakim eis gwibik.” Zen hwëna anakan enlala gweka, “Ëe sap asa Alap mo hlil irin zi niban apdekam karekna zigoltowe gwer.” 26 Zen hen ngein sin denaka anakan enlala gwe-gwibirki, “Alap sa Israelsa de ngaya tabin hip de Zini zer

sonera. Zep ëe anik Zini in hap orasa sal tablak, hen sap asa zëno bose hap karekna goitowe gwer.” Musa hom dekam anakan enlala gweka, “Syala ansa anik baes gwibik— ëe akakim Mesir mo kire-kire dawem-dawemna ansa beyakam bi gweblandak.” Zen hwëna Alapsa anakan taïblïblaka, “Zen sa ano syal eini lamkam abe hap golblala.”²⁷ Hen zen Alapsa taïblïblaka, zep Israel mo zi ausu nakore zini gubiridaka— zen de domba kalkam zëre mae mo lïlikïnsï blis tïblandan hap, Alap mo dam taha nakore jal zi dikim zëno mae mo nonol zi walassa tameran srëm hapye. Yakлана desa “Paska”kam zep nen

gwibik. - Mesirk de teipsin zini kim sap jal gweka, Musa hwëna Alapsa taïblïblaka, zep Israelsa airin srëmkam dekon golësek gweka. Zen dekam man tatem zauk gweka— san de hla ta gwen srëm Zini Alapsa de ngein sin kara ta gwenna kiye.²⁹

Israel mo zi ausuna in hen Alapsa daïblïblak. Zen zep hi bosenä Kal-kalasa tablan gwëk— san de eik sasa san de sek gwenna kiye. Hwëna Mesir mo jana nabare zini kim sap hina in san nolëtro këni'ak, zen zao zep kei-king gwëk. -³⁰ Zi ausuna in zen hen Alapsa daïblïblak, zep tuju yaklakam kim ë yala Yerikosa hatablan hap wale da gwëk, hwëna

dekam zep zëno mae mo kasokam de kol son yala in owaskam lik gweka.

- 31 Rahab Bak sap Yerikok de kahalo sosen we. Zen hwëna dekam Alapsa taïblihlak, zep desa nul srëm gwëk. Sap zen mes dekam Israel kore otek zi darena teisyaink. Hwëna zëre mo ë nakore zi trana in zen Alapsa de betek gweblan hap baes tak, desa tïngan en tangan zep damerasik. - 32

Sap kirekam de aïsili beyana, hwëna yaklana blalaka hom— desa de tïngan emsa aïsïl gwibiridan hapye, ahakon in zen hen Alapsa zëno mae mo kim daïbli gweblakye, in ki hen Gideon, Barak, Simson, Yefta, Daud, Samuel, hen orep in zen Alap mo ola ayang

nulzimmira gwekye. -³³ Zen hen Alapsa daibli gweblak, zep eijannak ahakon eyei-yök gwenda gwek, hen dam-dam enkam zëre mae mo irik gin langnak de zini irik nilida gwek. Zep kire wenya, Alap mensa Israelsa gugubirida gweka, zen hen man nulin gwek. Zen zëre mae mo Alapsa de taibliblanna in dekam zep singa jal-jal mo mipna owas hap mat dasik gwibir-zimk, -³⁴ hen syauk hitin yawala dekam tin disik gwek, hen nëbok ngi ben-ben nakon ëlanga gwesik gwek. Zen sap man zënaka anakan neisbirida gwek, “Ëe an soson naka hom,” hwëna man ki ësoson gwe-gwek. Aha lang nakore zini kim

sap napta gwibirzik, hwëna zëno mae mo sosonsa de hlaunkum dekam zep heya-hya gwe-gwek. -³⁵ We walya hen ahakon Alapsa daibli gweblak. Zep zëno mae mo iyena kim sap juwe gwek, hwëna zëno mae mo Alapsa de yaing gwebla kinin nakon zep etan ëngaya gwe-gwek. -Hwëna ahakon zëno mae mo Alapsa de taibliblansa srën noltrë gweblak. Sap desa kim Alap hap de jal hap bwinak sesek nulin gwek, zen hom tol wet so gwe-gwek. Sap desa man zë tangolebin niban nenbirida gwek, “Emki ere mae mo Alapsa lamang tan, dekam asa emsa uswe soner.” Hwëna zen man kirekam dep baes tak, sap zen anakan

ëenlala gwe-gwek, “Zen sap sa nësa damera gwer, hwëna Alap sa kire hap de dawemna lamkam nëbe mae hap golzimdi– Zen kim de juwen nakon nësa luwen tabi'inkaye.” Zep ki hëndep Alap hap de jal hap karekkam damera gwek. ³⁶ Zep Alapsa de taïblïblan jal hap ahakorena lamang da gwibik, hen ben-ben kire-kirekam lek-lek da gwibik. Hen ahakon besi dokotkam de tahalebin nika bwinak sesek nulin gwek. ⁻³⁷ Ahakon kasokam tok hap nïribirida gwek. Ahakon ngaya naka gergajikam blom da gwibik, hen ahakon nëbokkam blom da gwibik. Zen tahalha tol hap domba-kambing sop nakore tayalbin

pakeansa alala da gwek. Tembane hap
hen man tangan ëtahalha gwe-gwek,
sap desa karekkam jap nul sonenda
gwek. -³⁸ Kire wenya, zen hëndep
de langnak de lowehen hap denaka
enlala nei gwibik, zep zëbe mae hap
hom dakastilzimk— auhu-kamanak de
lowehe gwen hapye. Zen zep al ta
nasen gwek— sap zi srëm lang san,
hen kwatap-kwatap san, hen kaso-hul
kaso-hul san, hen kama hul mae san
sap ani-ning gwenda gwek.³⁹ Zen
kitak zëre mae mo Alapsa de
täibliblansa kirekam noltrë gweblak,
dekam zep tangan Alap sam
gwesibiridaka. Hwëna zen hom mae
okamanak awe noltowek— Alap

mensa dawemsa de golzimdin hip gu-
gubirida gwekaye. ⁴⁰ Sap Alap mo
dawem golzimdin hip de kalangna in,
zen zëbe mae en hap hom. Zen hwëna
kitak nëban mae dep. Zep zen molya
nonol zë-en Alap mo gu-gubiridanna
insa kitak nulink— nen de zëwe hen
yaïng gwen srëmnakye. Nen kime zë
hen yaïng gwe'ak, zen diki dekam esa
sërkam de dawem tangan wenya insa
apdenak ulin.

1. * *11:3 Kej 1:1, Mzm 33:6, 33:9, Yoh
1:3*
2. * *11:4 Kej 4:3-10*
3. * *11:5 Kej 5:21-24*
4. * *11:7 Kej 6:13-22*

5. * **11:8** Kej 12:1-5
6. * **11:9** Kej 35:27
7. * **11:11** Kej 18:11-14, 21:2
8. * **11:12** Kej 15:5, 22:17, 32:12
9. * **11:13** Kej 23:4, 1Taw 29:15, Mzm 39:13
0. * **11:18** Kej 22:1-14, 21:12
1. * **11:20** Kej 27:27-29, 27:39-40
2. * **11:21** Kej 47:31-48:20
3. * **11:22** Kej 50:24-25, Kel 13:19
4. * **11:23** Kel 1:22, 2:2
5. * **11:24** Kel 2:10-12
6. +   “Paska”   mo   enlalana
      “gulmurun.” Zen kirekam yaklana
      insa nen gweblak, sap domba kala
      insa de zëno mae mo gol lilikinnik
      hlaunkum, dekam walas tameran
      hap de Alap mo dam taha nakore

zini in man gulmun nura gwe'anka.

(Kel 12:21-51)

7. * **11:29** *Kel 14:13-31*
8. * **11:30** *Yos 6:12-21*
9. * **11:31** *Yos 6:22-25, 2:1-21*
10. + *Hak 6:11-8:32, 4:6-5:31, 13:2-16:31, 11:1-12:7, 1Sam 16:1-1Raj 2:11, 1Sam 1:1-25:1*
11. * **11:33** *Dan 6:1-27*
12. * **11:34** *Dan 3:23-27*
13. * **11:35** *1Raj 17:17-24, 2Raj 4:18-37*
14. * **11:36** *1Raj 22:26-27, 2Taw 18:25-26, Yer 20:2, 37:15, 38:6*
15. * **11:37** *2Taw 24:21*

12 Hlu-hluk gwenkam de Yesus osan
ëdam gwesikhan hap de ol:**12**¹ Zen
in zep, Alapsa de taïbliëlan wenya in
zen orep juwe gwëk, zen angkam
nësa neisbirida gwe'an, hen nësa man
kara tabin niban wale da gwibi'in—
anakare enlala naban, “Nabakam
yaing gwëzak.” Zen in zep, nen diki
dohon-hon kire-kirena nen kitak
tatansin—jahalha enkam eka hlu-hluk
gwëk, ngein sin dep dena insa dikim
dokwak gun hupye. Nonol tangan
nëre mae mo karek-karekna nen
tatansin, sap zen zen nëno mae mo
danna hëre gwenan. Sap enlala
tatetekam de desan dep hlu-hluk
gwen hap de orana, Alap mes nëbe

mae hap hamal tazimki. ² Hlu-hluk gwenkam diki Yesus en osan nen ëdam gwesikhan. Sap Kristen zini nëno mae mo taïblïbin hip dena, Yesus mes ora makan sal ta guku, hen nëbe mae hap de ërak tanganna, Zen Yesus Zëna. Sap Zen mes zëre mo Alapsa de taïblïblan nakon enlala tatete naban karekna goitoweka— te-lidak sonnak kim makan da inkke. Zen hom dekam anakan enlala gweka, “Te-lidak sonnak de tinni, zen saherak Asa nën ne'an.” Sap Zen dekam ngein sin dep dena insa, isrip-sri gwibin tangan wenya, kara gu'unka. In zep hëndep angkam Alap zëre mo dam taha nakon teipsinkim

nikin'ira. ³ Emki Yesussu enlala gwe-gweblan— Zen kim nēbe mae hap karek yala insa enlala tatete naban goitowekake, karek gol gwen zini in kim sērkam karek dakke. Kirekam de Yesussu enlala gwe-gweblankam, ki em molye na-en ēsin gwe hana gwek, hen enlalana molye ēdowe hana gwek. ⁴ Sap kareksa de gol gwen srēm hap de eijannak iwe, em home mae juwen hap ēalp gwesi'in. Mae hap de ol: Bian man zēre mo walas tangan mo kim nēsa oto tasik gwibirida. ⁵ Hen Bian Alap mo ola bahem ēeititi gwibin— men kim nēno mae mo enhosa de tatete tazimdin hip “ano walas”kam nēsa gubiridakaye. Zen

dekam anakan nësa gubiridaka, “Ano walas, bahem Asa salsik gweblan—Ëe de emsa oto tasik gwibinnik. Hen bahem enlalana ëdowe hana gwen—Ëe de emsa jalse gwibirida gwennakye.⁶ Sap mensaë kwasang gwibirida gwenan, Ëe desa ama oto tasik gwibirin. Hen mensaë anakan enlala gwibirida gwenan, ‘Zen ano walas,’ desa ama lek-lek ta gwibirin.”

-⁷ Zep emsa de Bian oto tasibinni, zen zao en emki enlala tatetekam ëzauk gwen— anakare enlala naban, “Sap sa Bian kirekam asa oto tasili, sap okamanak de zini hen kirekam walas zemka oto dasik gwibirin.”⁸

Emsa de oto tasik gwen srëmkam,

dekam de dam gulsun, “Ëe an zëno walassa hom.” Sap walas tangan zemka Zen bëjen nwe enkam kara tabin. ⁹ Nen ema nëre mae mo auhu-kamanak de biansa blikip eisibirida gwek— zen kim nësa oto dasik gwibikye. Zen hen kirekam nen nëre mae mo ngatan zi mo langnak de Biansa aha-ere enlalakam nësa de oto tasik gwibinnik blikip gwesik gweblan, sap zen dekam esa ëngaya gwer. ¹⁰ Nëre mae mo auhu-kamanak de bianna, zen holokam hom nësa oto dasik gwibirin— zen kim sap zëre mae mo enlalakam nësa kirekam neibirida gwenanye. Hwëna Alap Zen nësa de mas gwibiridan hap

kirekam oto tasik gwibirida– dekam de zère onak enlala lalak nik lowehe gwen hap, Zëna men kire nik gwë gwendake. ¹¹ Hwëna eiwa, Bian mo nësa de oto tasibinni insa kim oltowe gwenan, desa enlala dowe hanankame eis gwibirin. Dekam nen home ëisrip-sri gwe-gwenan. Hwëna men nara dekam zère mo gwënsa Alap mo dwam gwibin sin li yul sonenkam, zen dekam sa anakan eisbiri, “Eiwa, ëe an Alap mo taha terenakë gwë gwe'an. Zën ki asa kirekam oto tasiki– ëe dikim dam-dam enkam gwë gwen hapye.” ¹² Zen in zep, eno mae mo tahana in zen ësin-sin gwe-gwe'an em sosen tabin, hen danna

men zen ëyal-yal gwe-gwe'an emki
tatete tabin. ¹³ Ere mae hap de
orana dam-dam lasik. Dekam in zen
zi lek makarena ebon mae onak
lowehe gwe'an, zen desan sa
dawemkam sek gwer, hëndep ësoson
gwe song gwer. -Alapsa de hli tan
srëm hap de ol: ¹⁴ Emki dawemkam
ëalp gwe-gwen— dekam de tingare zi
niban enlala sësekkam lowehe gwen
hap. Hen enho lalak enkam de lowehe
gwen hap emki ëalp gwe-gwen. Sap
lalakkam de lowehe gwen srëmkam,
em bëjen em Bian onak yaïng gwen.

¹⁵ Dawem! Ebon mae onakon mana
ahanik Alap mo kwasang-kwasang
nakon wet sonanka. Ki hwëna zëbon

onakon sa zi beyanak Alapsa de taïbliBlan srëm hap de enlala ing gwe hebiridala– san de hëp nabare hosa de golzimdin makan. Dekam hwëna beya nik sa Alap mo nwenak ëkun gwer. ¹⁶ Ebon mae onakon bap zen aha maena kahalonak zaran. Hen em bahem Esau Bak mo kim lowehe gwen, sap zen Alapsa eititi gweblaka. Zen sap nonol walaskam gwëka, zep zen maka bi zik de tinkim zëno bi gwibin kire-kirena kitak bi gweblan daka. Hwëna zen aha-ere tembane piring en hap lirak gulku. ¹⁷ Zen kim sap hyanak bi zik de aumwa hap tahasa tehabla inen hap dwam gweka, Alap dikim zëbe hap dawemsa

golblan hap, hwëna bi zem in man gubluka, “Bëjënë.” Zen sap go naban aberbe taka, hwëna zen de gul irin hip dena mes tap gwëk. Mae hap de ol: Nonol ol ziaha-en gunnu, zen aïri gwibin hip dena. Zau dena, zen isripsri gwibin hip dena.¹⁸ Nen an zen ëKristen gwëk, nen home Israel mo kim okamanak de kwatap tangannak yaïng gwe'an— dekam de Alapsa golek de tan hapye. Zen orep kwatapna Sinaik yaïng gwëk— Alap kim nonol ol ziaha-en gunnu insa golzimkiye. Zen dekam syauk hitinsi zë kara nuk, hen man zë kaulsuk, hen asese yawal zë taïlbidaka. Zen dekam zep aïrin hip enlalana ëdowe

hanak. ¹⁹ Nen home zëno mae mo kim sramin aukuna ësane gwe'an—hen Alap mo ol auku yawalaye. Zen kim desa nasalzimk, zen dekam zep äabe gwek—ola insa de golzausun hupye. ²⁰ Sap zen jalse gwen ola insa man tangan sërkam näiribi'ik. Sap zen anakan lwak, “Men nara zi, sap otweran, kwatapna ansa towanblanna, desa em kasokam tok hap i tïblan.” -²¹ In kim zen kirekam hla nuk, man tangan sërkam dohon-hon gwizimk. Musa Bak zëre hap hen man tangan dohon-hon gweblak. Zen in zep anakan guku, “Ëe dekam ama äirin hip yal-yal gwek.” -²² Hwëna nen angkam kwatapna Sionk mese

isrip-sri naban yaing gweser— Ngaya Zini Alap zëre mo ënakye, mensa hen nen gweblananke “ngatan zi mo langnak de Yerusalem”kam. Dekon zëre mo dam taha nakore zini ribu-ribukam nësa isrip-sri naban dokwakwak nul gwenan. ²³ Em mese hen angkam Alap mo hlil irin zini bitigwer— men zëno mae mo bosem-sesangatan zi mo langnak ale dabirzimkye. Alap zëre mo hlil irin zini insa man anakan enlala gwibirida gwenda, “Zen kitak ano walas.” Zep emsa hen mes angkam Alap lup guliri— men Zen sa tingare zisi klis guluye. Hen zini men zen orep enlala dam-dam enkam lowehe gwek, zen

angkam mes tangan Yesus mo kala kon ëngan gwehek, zep zëno mae mo angna angkam zëwe lowehe gwe'an. Em hen angkam mese zëbon mae bitï gwer. ²⁴ Em mese hen Kristus hon yaïng gwer— men Zen nësa Alap osan dep zon guluda gwe'araye. Sap Zen Zen zi niban de ol ziaha-en gun ësena insa nëbe mae hap syal gwibir-zimki. Zep emsa hen angkam mes zëre mo kalkam blis tïbiridala. Zëno kala Habel mo kal makan hom lwa'an. Sap Habel mo kala kim zannuk, zen zep Alap hap tan-tan makan anakan lwablak, “Zen Kaen taka.” Hwëna Yesus mo kala, zen dekon Alap nësa anakan enlala gwibirida'ara, “Zëno

mae mo karek-karekna mesë ngan gulsuzimk.”²⁵ Zen in zep, nen bap nen Alapsa hli tan, sap angkam Zën ngatan zi mo lang nakon nësa tonbirida gwe'ara. Sap Musa Bak kim auhu-kamana an kon Israel mo zi ausu hap Alap mo ola ayang gul gwizimki, men zen nasalbla srëm gwe-gwek, zen Alap mo jala kon hom mae äasendak. Hwëna angkam nësa Alap Zën tangan ngatan zi mo lang nakon tonbirida gwe'ara. Zep nen de salblan srëmkam, nësa sa tangan karek tabiri.²⁶ Alap in kim kwatapna Sinaik tonbiridaka, zëno ol auku yawal hap kamana an man ëwak gwek. Hwëna angkam Alap mes nësa

etan gu-gubiridaka, “Angkam okamana an ensa molyë ëwak guk. Hwëna ngli naban asa aha-rok'nen apdenak ëwak sol.” -²⁷ Insa “aha-rok'nen” de ëwak son hap guku, zen man dam gwesi'in: Zen tingare okama yala ansa yang gulsuku sa ëwak gulu, hëndep sa jek-jak gwer. Hwëna ëwak gwen srëm hap dena aha-en, ngatan zi mo lang, zen en nama sa lwala.²⁸ Zen in zep, sap nen Zëbon onakone ëwak gwen srëm hap de lang sam-samna insa bi eibi'in, zen zep nen dawemna gol gweblan— men kirekam Zëna nësa dwam gwibirida gwendake. Zep nen enho zon tasiblin naban hen airin niban nen boklesa

kom ta gweblan. ²⁹ Sap Alap mo ola zëre hap dena anakan lwak, “Nëno mae mo Alapna, Zen syauk hitin yawal makarena kim sa nësa klis gul zula.” -

1. * **12:6** *Ayb 5:17, Ams 3:11-12*

2. * **12:13** *Ams 4:25-27*

3. * **12:20** *Kel 19:12-13*

4. * **12:21** *Ul 9:19, Kis 7:32*

5. * **12:26** *Hag 2:6-9*

6. * **12:29** *Ul 4:24*

13 Bian mo nwenak de kirekam
lowehe gwen hap de ol:13¹ Kristen
bose omka de kwasang gwibirida
gwenna bahem golzausuk gwen, sap
zen san de hen ere mae mo iye
tanganna kiye.² Emki hen ere mae
mo tame tabin srëm Kristen bose wal
omka gola kon lup gulin gwen, sap
orep ahakon hen ki tame tabin
srëmkam Alap mo dam taha nakore
zini lup nulin gwëk— zen kim zi
tangan mo kim ëjowe gwe zakye. Zep
kire zi mae mes ebon hatanan zala.
-³ Men zen hen bwinak lowehe
gwe'an emki enlala gwibirida tine
gwen— men ki hen en de zë lowe
henna. Men desa Alapsa de tame tan

srëm wenya karek da gwibirin, desa hen em kwasang gwibirida gwen— san de enaka de karek tabinni kiye.⁴ Emki anakan ëenlala gwe-gwen: “We-zi dare de zënaka leisyanna, Zen mes Alap aha-en soka.” Zep we walya barena hen zini bare wenya, em kime enaka kap lak, em ema Alapsa hen en guk gweblak, “Ëe an deban en asa ë gwer.” Zep ere mae mo Alapsa de gu-gublunna insa bahem ëkahalo gwenkam gulmun gwen. Men zen zëre mae mo hole-hle san ang ta gwenan hen kahalo soson wenya, desa Alap molya karek tabir srëm gweka.⁵ Te-ala beya gwen hap de enlalana bap zen emsa bi

gwibirida gwen. Emki anakan eenlala gwe-gwen, “Mensa ap Alap gol gwizimnira, zen syake.” Sap Alap Zëna man emsa gu-gubirida'ara, “Ëe molyë emsa kwasap walas mo kim da tasibik.” -⁶ Zen in zep Alapsa de taïblïblan naban nen ëgu gwen, “Bian Zen Zen—asa de mas gwe-gweblan hap de Zi niye.Ëe ba hap de zi bosyansa aïribirida gwen hap?Sap zi mo sosonna hom—asa de banakan mae gwëblan hap denaye.” -⁷ Men zen nonol Alap mo olkam emsa tawa da gwibik, emki desa enlala gwibirida gwen, “Zen kirekam lowehe gwek, hen Alapsa de taïblïblannak de tatem ëzauk gwennak kirekam juwek.” Zep

em hen zëno mae mo kim em tatem
ëzauk gwen,⁸ sap Kristus Yesus
Zen hom wet gwesik gwenda— sap
orep, angkam, hëndep denaban.⁹
Totore tawa tabin ëse san bahem ang
ta nasen gwen. Diki Alap mo
kwasang-kwasang ennak em tatem
ëzauk gwen, hen kwasang-kwasangna
in dikire eno mae mo enhonak bol-
zaun gwek. Zi de emsa titi tabinni
Alap hap de tweran blom ta gwibinsi
de twinbin hip, ahaksa tembane
maesa de Alap hap ëlwa gwen hap,
bahem desan ang ta gwen. Sap men
zen desan ang ta gwenan, zëno mae
mo lowe henna dekam hom mae
dawem san dep wet gwesik gwenan.

- 10 Okamanak men zen Alap mo golak syal ta gwenan, Alap hap de otweran tru tase gweblanna zëna hen man ahakore hlikna dwenblanda gwenan. Hwëna nëbe mae hap de Alap mo ngatan zi mo langnak de kalsna— men zëwe Yesus nëbe mae hap de syala sul soneka, dekon molya zini in ba maena nulin gwek. 11

Emki ëenlala gwen, Musa mo titi tabin ola insa kim zëre mae mo karek-kareksa dikim ngan gulsuzimdin hip syal nei gwibirin, dekam sapisa Alap mo gol ë nakore lilikin alpnaak zip noso gweblanan. Hwëna kal en naka zep Alap mo golak de teipsin tangan zini in Alap

zëre en tangan hap de teksonnak
goltil gwenda. Sapina in mo tokna ë
san dep nërhal gwenan— zao de langa
tolak syauknuk ang tasin hip. -¹²

Zen in zep hen kirekam, Yesussu tan
hap ë nakon nërhak. Zen dekam
Yesussu saherak nënnek, hen Zen
dekon zep zëre mo kalkam zëre mo
hlil irin zini nëno mae mo karek-
kareksa aha-rok'nen ngan gulsuzimki.

¹³ Zen in zep, nen hen Yesussu nen
saher san dep zertron. Zep nëno mae
mo enlalana anakan zen lwa gwen,
“Sap sa nësa hen Yesus hup de jal hap
lamang da gwibir hen langa dasik
gwibir.” ¹⁴ Sap auhu-kamanak awe,
nëno mae mo dakal ëna hom. Hwëna

nen ema nère mae hap de dakal äsa
äsbla'an.¹⁵ Nen angkam sapi-
kambingsi home Alap hap tru lasikse
gwebbla'an. Hwëna men desae angkam
ol gwebbla'an, zen in kime Yesus mo
bosekam enho aha-erekam Alap mo
bosena teip ulsuk gweblanan. Dekam
nëno mae mo ola man nwe-mase
gwe-gwe'an— san de otweransa de tru
ta seblanna kiye. Zen in zep Alap
ensa nen boltere ta tine gwen, hen
Yesus de kitak teipsibiridan hap de
olsa nen gol halada gwen.¹⁶ Hen
aha zisi de mas gwibirida gwenna
bahem ëeititi gwe-gwen— hen kae-
kaesa de goltrei gwizimdin niye. Sap
zen desa hen Alap sam gwesik

gwibirida— san de dombasa de tru tasik gweblanna kiye.¹⁷ Men zen Kristen zini emsa nol neibirida gwenan, emki betek gwibirida gwen hen zëno mae mo ol san em ang ta gwen. Sap zëno mae mo syala, zen eno mae mo ang hap dena, hen zen man anakan tame nul gwenan, “Alap sa ëre mo syal eisi de goltrëblan hap asa gublula.” Em de kirekam betek gwibirida gwenkam, zen dekam sa isrip-sri naban syal ta gwer. Hwëna betek gwibirida gwen srëmkam, ki hwëna enlala nik sa ëdowe hana gwer. Hwëna zen de enlala dowe hanan naban syal ta gwe'ak, ki hwëna waba hap sa ebon mae syal ta

gwer.¹⁸ Ëe, ëre mo syal bose walya ban, ano mae mo enho nakon anakare enlalana hom wet so gwenda, “Ëe kareksaë ol gwenan.” Zep abe mae hap emki Alapsa abe ta gwen, sap ëe zëno syalsaë ol gwenan, hen zëno nwenak de tangan ëdakastin hibë ëdwam gwe-gwenan.¹⁹ Ëe in zebë emsa abe tabi'in: Abe hap emki hen Alapsa abe ta gwen— ëe akakim etan nabakam ebon mae osan dep lwa halzak.²⁰ Zep angkam, ëe a kirekamë mo Alapsa ebe mae hap abe ta gwenan, “Bian, Em in Zene zëbe mae hap tahana deisu guzimki, hen Em in Zene Bian Yesussu tin nikon ngaya taka. Ëe ama Emsa abe ta'an:

Ano suratna ansa men zen dokwak nu'ik, Emki zëbe mae hap sosonsa gol gwizimdin— zen dekakim ere mo dwam gwibin en san lowehe gwek. Hen Bian, Yesus onakore sosonna dikire zëno mae mo enhonak syal gwe tine gwek— zen dekakim ere mo nwenak ëtal gwesik. Sap Yesus Zen Zen— asa de domba makan zaho ta gwibin Zi niye. Sap Zen mes ere mo zi niban de ol ziaha-en gunnu hëndep denaban sul soneka— te-lidak son nakon kim kala wet soblakke. Ëe zep asa zëno bosena hëndep denaban teip ulsuk gweblal. In eiwa.”²² Aya-wal oso-wal, ëe ama emsa gubirida'an: Ano surat tihisni ansa bahem karatda

gunnuk husus gwibin, sap zen emsa dikim dawem san dep titi tabin hip dena, hen ëe blal tangankam homë ebe mae hap ale gulzimk.²³ Ëe ama emsa gu sonebirida'an— em de hen ëtawa gwen hap: Nëno mae mo ayana Timotius Bak mes bwi nakon wet soka. Zen de nabakam abon onak hata zankam, ki asa apdekam ebon mae osan dep song ëzal.²⁴ Iwe de Kristen zini eno mae mo nol-nola kip ano mae mo dawem gol sonezimdinni em ayang ulzimk— hen tïngare iwe de Alap mo hlil irin zi hipye. Men zen aban mae Italia mo lang nakore wenya awe lowehe gwenan, zen hen dawem ensa ebe mae hap nol

sonezimk.²⁵ Dikire Bian mo
kwasang-kwasangna kitak ebon mae
onak lwa
gwek. Yakobus Yakobus Yakobus Yak Y
akobus mo surat

1. * **13:2** *Kej 18:2-15, 19:1-14, Hak
6:11-18, 13:3-22*
2. * **13:5** *Ul 31:6-8, Yos 1-5*
3. * **13:6** *Mzm 118:6*
4. + *Kol 2:23*
5. + *Im 16:27*

Yakobus

1 2 3 4 5

11¹ Suratna an dua-blaskam de zi ausu nakore zini men zen sekwak gwen dakke, zëbe mae hap—men zen angkam aha mo lang san lowehen da'anke. Alap ne Bian Kristus Yesus nik mo nganak de syal gwe-gwen zini Yakobus onakon: -Dawem! Yesussu de taïbli-blannak de tatem ëzauk gwen hap de ol, hen enlala blal hap de Alapsa abe tan hap de ol:² Aya-wal oso-wal, em de kareksa goltowe gwenna, zen dekam em anakan ëisrip-sri gwe-gwen, “In aïris. Zen dekam Bian Alap ano eini ap mam gulblu'ara.” -³ Sap em tawana: Em de kareksa goltowe gwenkam, em dekam esa Yesussu de taïbli-blannak

ëtatete gwe zaher. ⁴ Tatem de zëwe en zauk gwenkam, dekam eno eini sa Bian mo nwenak trëp gwer hëndep bil gwer. Dikire eno mae mo eini bil gwek. Zen dekam esa Kristussu de taibliblannak tangan tatem ëzaul, hëndep banakare karek maesa de goltowenkam molye ëëwak gwek. ⁵ Em de karek goltowennak enlala nik ëtopse gwe-gwenkam, emki Alapsa abe ta gwen– Zen de enlala blalsa ebe mae hap zer gwizimdin hip. Zen dekam sa ebe mae hap zer gwizimdi. Sap Alap mo kae-kaena zen tïngare zini nëbe mae hap. Zen hom anakan jalse gwe-gwenda, “Em bap Asa abe tala.” ⁶ Hwëna zini men zen abe

tanna, zen diki zen taïbliëlan. Zen bap zen anakan titik gwen, “San ha molya ap zerblaka? San ha sa?” Sap zi de kirekam titik gwenna, zen men kiye— asese de hosa men-san an-sankam ngëp-ngëp gulu seranna. ⁻⁷

Kire zini zen enlala dare syakna, hen zëno enlalana men-san an-sankam lwa gwenda. Kire zini bëjen Bian onakon ba maena hlaun. Mae hap de ol: Tahalha naban de lowehen nakon, hen tahalha srëm kam de lowehen nakon, emki isrip-sri naban lowehe gwen.⁹ Aya-wal oso-wal, em de tahalha naban lowehe gwenna, isrip-sri naban em lowehe gwen, sap ngatan zi mo langnak eno mae mo

bosena mes dawem gwek. -¹⁰ Hen men zen tahalha srëmkam lowehe gwenan, isrip-sri naban em hen lowehe gwen, sap em mese anakan tame uk, “Ano kire-kire beyana an molya dakal hap ërlwa gwek, zep asa angkam Bian en hon babu gwegwer.” Hen em mese anakan tame uk, “Ëe an te eisni men kiye.” Zen nabakam de ëbulk gwehen. Zep em hen kirekam esa nabakam ëbulk gwehe gwer. -¹¹ Yakla de sal-sal gwe zankam, dekam de eisni in ëboneng gwen, hen ëbulk gwehen, hëndep dekam sa nwe awesna hom gwer. Zen hen kirekam, em in zen tahalha srëmkam lowehe gwenanye:

Em nama de syal tannak te eis mo kim esa ëbulk gwehe gwer. -Mae hap de ol: Kareksa de gon hap de enlala de ebon hatankam, tatem em ëzauk gwen.¹² Em de kareksa goitowe gwennak de tatem zauk gwenkam, em isrip-sri gwe-gwen. Sap Alap dekam hëndep de gwën hap denaka sa ebe hap golblala. Sap kiresa de golzimdin hip dena Alap mes ki anakan gu-gubiridaka, “Ëe asa golzim— men zen Asa enna nola gweblananye.” -¹³ Zi de kareksa de gon hap dwam gwenna, zen bap zen anakan gun, “Kareksa de gon hap de enlalana an Alap onakorena.” Sap Alap onak kareksa de gon hap de

enlalana hom. Hen Zen hom kire hap de enlalana zer gwizimnira. ¹⁴ Sap kareksa de gon hap de enlalana, zen ere mae mo hole-hle nakon hata gwenda. Hole-hlena in zen zep emsa sil tibirhal gwenan hen da tabiridahal gwenan. ¹⁵ Ere mae mo hole-hle hen jal-jal enlalana, zen men kiye-tetan danna. Desa de enhonak ik ginni, zewe zep saltil gwenan. Desa ema zë kara ul gwenan, hëndep eisi zep zë të gwenan. Bil gwenkam dekam zep kama san dep anhe gwenan. Zen hen kirekam zini, kareksa de gol gwenkam, dekam zep juwen ora san dep ang ta gwenan. ¹⁶ Zep ano dang tininak de aya-wal oso-

wal, nen bap nen nänaka anakan
boton ta gwibin, “Karek gon hap de
enlalana an Bian ap zerblala.” ¹⁷

Diki tingan men zen Bian onakon
näbe mae hap hata gwizimnin, zen
diki dawemsa de gon hap de enlala
naban tینگare hē'ho gwibin niban.
Eiwa, yaklana, benna, keisni, zen
kitak Bian mo yang tabinni. Hwēna
Zēna hom ben mo kim wet gwesik
gwenda. Zep Zen bëjen enlala
kareksa zerzimdin. ¹⁸ Sap Alap Zen
mes ol dawemsa de golzimdinkim
näsa ngaya tabirki. Zen kirekam syal
gwibirki, sap Zen man näsa anakan
dwam gwibiridaka, “Lamkam de ëre
mo irik ginnik zaunkum, an zen sa

ëre mo walaskam lowehe gwer.” - Nabakam de ëjal gwe-gwen srëm hap de ol, hen Alap mo olsa de i-san i-san gwe-gwibin hip de ol: ¹⁹ Ano dang tininak de aya-wal oso-wal, emki ansa enlala gwe-gwibin: Tïngare zini, bahem nabakam ëjal ta gwen, hen bahem na-en ol nop-nopkam ëkira gwe-gwen. Diki nonol em holokam sane tabin. -²⁰ Sap Alap mo dwam gwibin niban bëjen zi mo jala ban apde nën. -²¹ Zen in zep, nëre mae mo enlala hole-hlena hen jal-jala, men dekone Alap mo nwenak ëkun gwe-gwenan, desa kitak nen tak gun. Hwëna Alap men desa zëre mo ola nëno mae mo enhonak ik gilki, zen

desan en nen enlala betekkam ang ta gwen. Sap zen zen sa ëngaya gwen hap de ora san nësa dam tasik sone gwibir.²² Bahem sap'nen Alap mo ola insa ësane gwe-gwen. Ki hwëna enaka esa anakan boton la gwibir, “Ëe mesë tangan Biansa hli-hli tasil.” Diki ola insa em i-san i-san gwe-gwibin. ⁻²³ Sap zi de sap'nen sane gwe-gwenna hwëna desan de ang gwen srëmkam, zen men kiye— zëre mo nwe-masesa de kacanak anakan hla tanna, “Otropna man.” ²⁴ Zen sap kirekam mes zënaka hla tala. Hwëna dekon de song gwenkam, zen dekam sa hëndep gulsun hup eititi gwera.²⁵ Hwëna Alap mes zëre mo

olak kitak nöp sul sonezimki– nen dikim kawesin nikon ëte so gwen hap denaye. Zep zini men zen Alap mo ola tingare enho naban i-san i-san nei gwibirin, eititi gwibin srëmkam de desan en ang ta gwenkam, kire zi hip Alap dawemna sa gol gwizimdi.²⁶

Zep zi de zënaka enlala gweblanna, “Ëe ama dawemkam Alap mo ol san ang gwe-gwenan,” hwëna zen de zëre mo mahalsa zerinik gwen srëmkam, zen zënaka boton tanda. Zen ki ëk enkam waba hap Alapsa ang gwebla'ara.²⁷ Diki men desa Alap anakan enlala gwibirida gwe'ara, “An Abon de ang ta gwen wenya zen,” zen a kire wenyaka moye:tahalha

wenyaka de mas gwibirida gwen
wenya– sap walas kwasap, hen sap
we sem. Ahana hen, men zen zënaka
zerinik gwenna– auhu-kamanak de
karek de zëbon onak hlimirin srëm
hap. Zen diki kire wenyik Alap mo
nwenak ësäm gwesik gwenan.

1. + *Yakobus men zen suratna ansa
ale gulku, zen Yesus mo osona–
men zen hen Yerusalemk de Kristen
zini nol gwibiridakake. (Mrk 6:3,
Kis 12:17, 15:13, 21:18, Gal 1:19)
Nonol in kim Yahudi mo langnak
zini ëKristen gwek, dekam Yesussu
de taïblïblan srëm Yahudi zi karek
da gwibik. In zep Yerusalem kon
heya-hya gwenkam sekwak*

gwendak— aha zi mo lang san depye. (Kis 11:19) Yakobus man gubiridaka, “Dua-blaskam de zi ausuna.” Nonol Israel Bak mo ausu nakore zi ensa kirekam nenbirida gwek, hwëna angkam Alap mo zi niban de ol ziaha-engun ëse nakon, Kristen zini nen hen zëwe bitï gwe'an, sap nësa hen mes Alap hlil inki. (Mat 19:28, Why 7:4-8, 21:12)

2. * **1:2** *Mat 5:12, Rom 5:3-5, 1Ptr 1:6-7, 4:12-14*

3. * **1:5** *Ams 2:1-5, Mat 7:7*

4. * **1:6** *Mrk 11:24*

5. * **1:9** *Yak 2:5*

6. * **1:10** *Luk 12:16-21, 1Ptr 5:5*

7. * **1:11** *Yes 40:6-8, 1Ptr 1:24-25*

8. * **1:12** *2Tim 4:8*
9. * **1:18** *1Ptr 1:23, Yoh 1:12-13, Why 14:4, Rom 8:19-23*
0. * **1:19** *Ams 10:19, 17:27*
1. * **1:20** *Mat 5:22*
2. * **1:22** *Mat 7:26, Luk 6:46, Rom 2:13*

2 Kristen bose omka de kwasang gwibirida gwen hap de ol:**2**¹ Aya-wal oso-wal, nen de ngatan Zini Bian Yesussu taïblïblankam, nen bëjen nen nënaka ahakore en naka nwekam golëake gwen— bose nabare wenya ban bose srëm wenya banye. -² Zep anakarekam de lwa'anam: Zi dare de eno mae mo but srëm golak ang ë'anam— ahana pakean dawem naban hen cincin ala tan naban, hwëna aha zini tahalha tola, pakean kalk-kalk naban. ³ Nen de pakean dawem nabare zini insa gublunkam, “Bian, emki awe komal tum sam-samnak nikinzi,” hwëna tahalha zini insa gublu'anam, “Em iwe zauk,” ahaksa,

“Em analak ano tana alp nakon nikin,”⁴ dekam nen mese tangan ëkarek gwenan. Sap dekam nen auhukamanak de kirekam-kirekam enlala nabane ahakore en naka nwekam nënaka olëakenan.⁵ Aya-wal oso-wal, emki ëenlala gwen: Auhukamanak mensa tahalha zikim nenbirida gwenan, hwëna Alap mes desa hlil inki–zen de sërkam Zënaka taïblïblan hap, hen tahalha srëm kam dikim zëre mo irik ginnik lamkam lowehe gwen hap. Sap men zen Zënaka kwasang në gweblanan, zëbe mae hap dena mes ki kirekam gugubirida gweka. -⁶ Hwëna nen de tahalha srëm zi ensa nwekam golëake

gwenkam, dekam hwëna tahalha wenya ema lamang la gwibirin. Hwëna te-ala beya wenya men zëbon mae ëbon gwe-gwenan, nabakam de bayar gun srëmkam, zen in zen nësa jap nul sonenda gwenan, hëndep teipsin-teipsin zi sin dep il dïbirhal gwenan— zëwe de nësa klak tabin hipye. ⁷ Zen zen hen nëno mae mo Teipsin Zini Yesus mo bosenä lamang nul gwenan. ⁸ Emki Alap mo ol ale gunnu ansa, bol-zaun tangan wenya enlala gwe-gwibin— mensa hen nëno mae mo Teipsinni Yesus anakan nësa titi tabirkike, “Zi bose omka em kwasang gwibirida gwen— san de enaka de kwasang gweblanna kiye.” -

Zen in zep, nen esa ësäm gwesil-
desan de ang ta gwenkamye. ⁹
Hwëna nen de ahakore en naka
nwekam golëake gwenkam, bose
nabare wenya ban bose srëm wenya
ban, dekam nen kareknake altil
gwenan- kwasang hap de titi tabin
ola insa de gulmurunkumye. ¹⁰ Bian
man nësa dwam gwibirida'ara- nen
de kitak zëre mo titi tabin sin sul
sonenkam ang ta gwen hap. Zi de
kitak zëno ol san ang gwe-gwenna,
hwëna aha-en tol mae de gulmun
sone kininna, dekam hwëna man dam
gwesinin, “Zen hom kitak sul
sonenda.” ¹¹ Zep anakan lwa'an:
Musa man jalse gwibiridaka, “Bahem

ëkahalo gwe-gwen,”hen,“Bahem enaka tamera gwen.” -Em de kahalo gwen srëmkam zi ensa tankam, dekam em home titi tabin ola insa kitak sul sonenda. Zep hen kirekam, nen de ahakore en naka nwekam golëake gwenkam, nen hen home dekam Bian mo titi tabinsi su kul sone gwe'an.¹² Emki ansa enlala gwibin: Nen kime Bian Yesus hun lamkam ërtowe'ak, Zen molya nësa ëpba titi tabin ol san de ang tan srëm hap karek tabirki. Ëpba titi tabin ola in menkam sërkam nësa tahale gwibik, hwëna Bian Yesus mes dekon nësa gwiswe soneka. Diki Bian de lwahal zankam Zen sa nëno mae mo

syala hen ol toranna anakan klis gulzimdi, “Em ba habe kwasang hap de ano titi tabin ola in san ang gwe srëm gweka?”¹³ Zep men zen zi bose zemka kwasang neibirida srëm gwe-gwenan, Bian Yesus hen kire zisi molya lamkam kwasang gwibiridaka. Hwëna men zen kwasang tola ban zi bose zik mo karekna eititi nei gwibirzimnin, Bian sa desa hen kwasang gwibiridala, hen zëno mae mo karek-karekna sa tap gulsuzimdi. -Alapsa de taïblïblansa de goltrë gwen hap de ol:¹⁴ Aya-wal oso-wal, zi de anakan gunnu, “Ëe mesë Alapsa taïblïblak,” hwëna zen de zëre mo Alapsa de taïblïblanna insa goltrë gwen

srëmkam, zen waba hap. Dekam
bëjen zënaka ngaya tan. ⁻¹⁵ Emki
ëenlala gwen: Wal bose uk de tahalha
gwenna— pakeanna hom, hen
tembanena hom. ¹⁶ Ebon mae
onakore nik de ahanik gublu'anam,
“Dawem ki en song gwe, hen dawem
enkam gwë. Wake, wëhë tol
pakeankam hen tembanekam emsa
mas nëbla'ak?” Hwëna zën de hen
mas gweblan srëmkam, zëno kirekam
de ola in waba hap. ⁻¹⁷ Zep Alapsa
de taïblïblanna zen hen kirekam:
Goltrë gwen srëmkam, zen waba hap.
Zen san de tokna. ¹⁸ Hwëna ano ola
insa ahakon sa anakan nulsul, “Alap
mes ki kirekam dwam gwibiridaka:

Ahakon zëre mae mo Alapsa de taïblïblansa de goltrë gwen hap de wenya. Ahakon goltrë gwen srëmkam dep de wenya.” Kirekam de zini ëe asa anakan ding gulzim, “Ëe ki banakan asa emsa anakan tawa gwibiridal?– ‘Zen eiwa man Alapsa daïblïbla'an,’ em de ba maesa syal gwibin srëmkamye. Hwëna ëe asa ëre mo Alapsa de taïblïblansa zisi de mas gwibirida gwenkam hen dawemkam de gwë gwenkam goltrei gwizim. ¹⁹

Eiwa, em mese anakan laïblïblak, ‘Alap Zen aha-en.’ Zen sap aïris tol. Hwëna kire enkam de taïblïblankam hom sowe he'an. Dowal-dowala ki hen kire enkam daïbli gweblanan– in

kirekam hen em laiblibla'anye. Zen zep anakare hap etitikin gwe-gwenan, 'Asa sa Alap karek tabiri.'" -²⁰ Zep men zen kirekam ekil gil gwe'an, "Goltrë gwen srëmkam de Alapsa taibliblanna zen airis," kirekam de zini zen enlala joblo-top tanganna. Goltrë gwen srëmkam de taibliblanna, zen waba tangan hap. An zebë ebe mae hap ansa mas gulzim'in:

²¹ Nëre mae mo auyanna Abrahamsa emki enlala gweblan— zen kim tane zem Isaksa Alap hap de sap ang tasik seblan hap holena blonsublu'ankake. Zen dekam Alap hap anakan goltrëblaka, "Ëe eiwa ama Emsa taiblibla'an." Zen in zep

Alap sam gwesiblika. ²² Eiwa, Abraham hap de aïsili iwe man tangan dam gwesi'in: Zëre mo taïbliblanna insa kim kirekam Alap hap goltrëblaka, zen dekam tangan zep Alap mo nwenak sowehek. -²³

Zen in zep hyanak zëbe hap dena Alap mo olak anakan ale nuk, "Abraham zen Alapsa taïbliblaka, dekam zep Alap anakan gubluka, 'Em mese ëre mo nwenak dakastili.'" Zen in zep Abrahamsa nen gweblak, "Alap mo dokot." -²⁴ Zep angkam mes dam gwesinin: Nësa de Alap sam gwesibiridan hap, diki nen esa nëre mae mo Alapsa de taïbliblanna insa oltrë gwer. Goltrë gwen srëmka,

bëjen sam gwesin.²⁵ Rahab Bak hen kirekam gwëk. Zen sap nonol kahalo hap zënaka golgu gwëk— te-alasa de dekon gulin gwen hap. Hwëna Israel kore otek zi darena kim apta zaka, zen teisyaink. Ki zep hwëna aha ora san sowëkam si so sonek. Zen insa kirekam syal gwibik, zen dekam zep zënaka anakan goltrëk, “Ëe ama Alapsa taïblïbla'an.” Zen zep hëndep Alap mo nwenak sam gwesik. -²⁶

Men kiye— timni. Ensasa srëmkam, zen tokna. Nëno mae mo Alapsa de taïblïblanna hen kirekam: Goltrë gwen srëmkam zen hen san de tokna kiye.

1. * **2:1** *1Tim 5:21*
2. * **2:5** *Mat 5:3, Mrk 10:23-31, Luk 12:33-34, 1Kor 1:26-31*
3. * **2:8** *Mrk 12:28-34, Mat 22:36-40, Rom 13:8-10*
4. * **2:11** *Kel 20:13-14*
5. * **2:13** *Mat 5:7, 6:14-15, 18:21-35*
6. * **2:14** *Mat 7:21*
7. * **2:16** *Mat 25:41-45, 1Yoh 3:17*
8. * **2:19** *Mat 8:28-29, Mrk 5:7*
9. * **2:22** *Ibr 11:17-18, Kej 22:1-14*
0. * **2:23** *Kej 15:6, 2Taw 20:7, Yes 41:8*
1. + *Rahab Bak in, zen Israel wesya hom. (Yos 2:1-21, 6:17, 6:25, Ibr 11:31)*

3 Mahalsa de zerinik gwen hap de
ol:**3**¹ Aya-wal oso-wal, em bahem
beyakam Alap mo olsa de tawa ta
gwibin hip ödwam gwe-gwen. Sap
tawa ta gwibin hip de zini nësa Alap
sa lamkam dawemkam karatda tabiri,
“An san ha ano ola dawemkam tawa
ta gwibirki?” Em de karekkam tawa
ta gwibinkim, emsa sa sërkam karek
tabiri.² Sap nen kitak kareknake
altil gwenan. Hwëna zini men zëno
ök tihî nakon ol karekna aha-en mae
wet son srëmna, kire zini man zëre
mo timni kitak golinik gwe'ara. Zen
kire nik Alap mo nwenak öoto gwesik
gwenan.³ Men kiye— kudasa de
zersong gwenna. Zen besi tekna ök

tihinak bu nulsuk gweblanan, dekon zep dabenkam bai da gwenan— dekam de zini in zëre mo dwam gwibin sin dep zersong gwen hapye. Ëk tihî en nakon de da tablankam, zen dekam de tingare timni insa zersong gwen. ⁴

Men kiye hen bul golsong gwen zini. Zen zëre mo hoskam de golsong gwen— zëre mo enlala gwibin sin. Bulu in sap yawala. Asesena hen sap yawala. Hosna in betekna, hwëna dekam diki bul yala insa golinik gwen. ⁵

Mahala hen kirekam: Zen sap betekna. Hwëna zen ki sërkam gulin halasen gwenda. Emki ëenlala gwen: Men kiye hen, eik yawalak de syauk betekkam drawe henna, zen

hwëna dekon de hëndep hitil song
gwenkam yak gwe haladan. ⁶ Zen
zep mahala hen syauk makan. Zen
nëno mae mo timnik lwa gwenda–
san de jal ausu. Dekon zep jal-jala
syauk makan yak gwe halada
gwenan, hëndep timni zao zep kitak
hweistil gwenan. Syauknu insa zen
dowal mo kigi zë draul sone gwenda,
dekam zep nëno mae mo gwënna
kitak ang gulsuk gwenda. - ⁷ Kitak
de otweran terya-tyana, hwëna zini ki
desa mumuk da gwibirin– sap eiknik
dena, gulk dena, sap muskum de il
gwehal gwen tweran. Sap hinak de
lowehe gwen wenya, desa ki mumuk
da gwibirin. ⁸ Diki mumuk tan srëm

hap dena aha-en: Zen mahal. Desa toton nara dep?– mumuk tan naye. Zen jal-jal tanganna– san de wanya jal-jala kiye. ⁹ Sap nen mahalkame Bian Alap mo bosenä teip ulsuk gweblanan. Hwëna mahala in hen dekame etan zi bosyanna lamang la gwibirin. Hwëna zi bosyanna in sap hen Alap am zëre mo nwe-masekam yang tasibirki. ¹⁰ Aya-wal oso-wal, bap zen kirekam lwa gwen: Mahala an, zen dekame Alapsa boltere la gwenan, hen nënaka dekame lamang la gwibirin. ¹¹ San ha ki aha-ere ho-nwe nakon wet so gwenan– hikam hen ho tangankamye? Sap hom tanganke. ¹² Aya-wal oso-wal, san

ha yerana ki walengkam tē gwenan?
San ha deiwana ki wangakam tē
gwenan? Zen homke. Hen hi nwena
bējen ho tangankam wet son. Zen zep
nēre mae mo mahala nen dawem
enkam golēinik gwe-gwen. Enlala blal
hap de ol: ¹³ Ebon mae onakon de
ahanik kil ginni, “Alap mes abe hap
enlala blala zerblaka.” Hwēna ki eno
enlala blala in wal bose wal ukip
emki zertrei gwizimdin. Sap eiwakam
de enlala blal zini, zen dawemsa
noltrei gwizimnin, hen aha zisi enlala
betekkam mas neibirida gwenan. Zen
dekon zep anakan tame da gwibirin,
“Eiwa, zēno enlalana blala.” ¹⁴
Hwēna em de zi bose omka husus

gwibirida gwenna, dekam bahem enaka anakan boltere tan, “Ano enlalana blala.” Hen em de ere en mo timsi ngalap gwe-gwibinni, ki ebon onak Bian onakore enlala blala hom.

¹⁵ Em de kirekam lowehe gwenna, zep eno mae mo enlala blala in ngatan zi mo lang nakore naka hom. Zen okamana awe de enna, hen ere mo hole-hle nakorena, hen dowal-dowala korena. ¹⁶ Zini men zëbon zenaka de husus gwibiridan enlalana, hen zëna en naka de ngalap gweblan hap dena lwa gwenda, zëno enlalana men-san an-sankam sa lwa gweblala. Kire zini tingare kareksa sa hëndep gulin hana song gwera. ¹⁷ Hwëna

Alap onakore enlala blala bare zini, zen kirekam bëjen. Kire zi mo enlalanalalakna,hen umlae enna,hen kwasang-kwasangna. Alap onakore enlala blala bare zini zen hen aha zisi blikip gwesik gweblankam. Kire zini man aha zi niban de enlalasa zisiri tan hap ësäm gwesik gwenan,hen zi bose zikhip dawemsa nol gwizimnin. Alap onakore enlala blala bare zini zen bëjen ahakore en naka golëaken,hen bëjen mahala dare syak gwen.¹⁸ Zi de zi bosyansa umlae ora san dep dam tasik sone gwibinkim, dekam Alap sa hwëna hë'ho gwibin nika zëbe hap golblala, sap zini beya nik

sa dekon Alap mo nwenak ëdakastil
gwer. -

1. * **3:6** *Mat 12:36-37, Mrk 7:15-23*
2. * **3:8** *Mzm 140:4, Rom 3:13*
3. * **3:10** *Mat 7:15-20, Ef 4:29*
4. * **3:18** *Ams 11:30, Mat 5:9*

4 Auhu-kama naban de dokot en
srëm hap de ol:4¹ Em ba nakone
wal bose wal oban ëdarak gwe-
gwenan hen ëkeisa-keisa gwe-
gwenan? Zen ere mae mo hole-hle
enlala nakonke. Sap eno mae mo
enhonak man kirekam-kirekam
kareksa de gon hap de enlalana
ëilman gwe-gwenan. -² Em dekon
zebe aha zi mo bi gwibin kire-kiresa
dwam ei gwibirin, hwëna hom ep nol
gwizimnin. Zebe enaka laïl gïbirida
gwenan, hëndep zebe ëdarak gwe-
gwenan. Hëndep dekon zebe enaka
de tameran hap ëdwam gwe-gwenan.
- Hwëna em mae habe ere mae mo
dwam gwibin kire-kirena insa ulin

srëm gwe-gwenan: Sap em home
Alapsa kire hap abe la gwenan. ³
Em sap ema abe la gwenan, hwëna
mae habe ulin srëm gwe-gwenan: Sap
em karek enlala nabane abe la
gwenan. Ere mae mo hole-hle sane
abe la gwenan, zep em bëjen em ba
maesa Alap onakon gul irin. ⁴ Zep
em in men kiye— aha-ere we de zisi
beyakam lop tanna. Zep em hen
kirekam: Bëjen em aha-ere Alapsa
ang gweblan. Em san mese ëeititi
gwek? Auhu-kama naban de goldokot
gwenna, dekam Alap mo jal zi hip
em-am ënwe-mase gwe-gwenan. Kire
zini bëjen etan Alap han zerdokot
gwen. - ⁵ Em san mese Alap mo ola

ansa eititi eibik?“Zen mensa nēbe
mae hap angna zer gwizimnira,Zen
desa anakan dwam gwe-
gweblanda,‘Zen ěre en hap dena.’”

-⁶ Hwēna Alap mo kwasang-
kwasangna man tangan taman kini
gwenan— men kirekam zēre mo olak
lwakke,“Alap man bolte-bolte zini
husus gwibirida gwenda.Enlala betek
zini man kwasang gwibirida
gwenda.” -⁷ Zen in zep, Alap ensa
em betek gwe-gweblan. Dowal mo
kigisa ja-ja la gwek. Zen dekam sa
ebon mae onakon heya gwe-gwera.

-⁸ Alapsa golek de lak. Zen dekam
sa hen emsa golek de tabiri. Eno mae
mo tahana men zen kareksa de gulin

hana gwen hap ëjok-jok gwek, emki ngan tasibin. Hen enhona men zen kil-kil gweka, emki lalak tan. Hen bap zen dan nën. ⁹ Dawem enkam emki ëhalen— nwe go-ho naban hen enlala dowe hanan naban. Em home dawemkam ëhale'an. Zep eno mae mo bolamda hap de nga-ngola nwe go-ho hap emki li ta sone gwibin. Karek gon hap de isrip-srina desa enlala dowe hanan hap em wet tyasik gwibin— ekakim dawemkam Alap mo nwenak ëhalek. ¹⁰ Alap en hon emki enlala betekkam lowehe gwen. Zen dekam sa altirin nikon emsa lup gul ine gwera. -Ere mo Kristen bosesa de tonsublun srëm hap de ol: ¹¹ Aya-

wal oso-wal, bahem enaka
tonsubirida gwen. Men nara Kristen
bose zemka tonsublunna, zen ki man
kwasang hap de Bian mo titi tabin ola
insa ngip guluda. Hen dekam man
nwe-mase gwenan: Zen hen kwasang
hap de ola insa anakan enlala bolte-
bolte naban tonsubi'ira, “Ahakon sap
sa desan ang tal. Ëe molyë.”¹² Diki
titi tabin olsa de golzimdin hip de
Zini aha-en, hen nëno mae mo karek-
kareksa de hlaulzimdin hip Denaye.
Zen Alap Zë-en. Zen diki zëno dena-
zisi de anakan gublun hap dena, “Zini
in karekna.” Zep em de zi bose omka
anakan tonsublunna, “Zen karekna,”
zen eno mae moka hom. Bola-bola

gwen srëmkam de kalang gwen hap de ol: ¹³ Emki ano ola ansa ësane gwen: Biansa de eititi gweblankam bahem anakan ëkalang gwe-gwen, “Namen ahaksa ka'an ëe asa ëna desan song gwer. Zëwe holona ahare tahunkam asa gwër. Sap ba maesa de dekon lirak ta gwibinkim, te-alana mamkam asa gulin gwer.” ¹⁴ Hwëna ka'an eno gwënnak ba wëhë lwa'ak? Ena home tame gu'ura. Sap eno gwëнна in ogom makan. Nabakam esa aya gwera. - ¹⁵ Diki anakan de torankam emaka sam gwesiki, “Bian Alap mo dwam gwibin sin diki lwankam, ki asa ngaya gwer, hen kiresa asa zë syal gwibir.” - ¹⁶

Hwëna Alapsa de eititi gweblankam de kalang gwenna, dekam bolteboltekame ton'ara, hen enakae tÿp tasi'ira. Kirekam zen karek.¹⁷ Hen kirekam, em de ora dawemsa anakan tame tanna, “An diki zen, Alap mo dwam gwibin niye,” hwëna em de aha ora san gwë hankam, dekam mese kareknak zannara. -

1. * **4:1** *Gal 5:17*

2. * **4:2** *1Yoh 3:15*

3. * **4:4** *Yer 3:20, 1Yoh 2:15*

4. * **4:5** *Kel 20:3-5, 34:14, 1Kor 6:19*

5. * **4:6** *Ams 3:34, 1Ptr 5:5-6*

6. * **4:7** *Ef 6:11-18, 1Ptr 5:8-9*

7. * **4:10** *Luk 14:11, Plp 2:5-11*

8. * **4:12** *Im 19:18, 1Ptr 2:1, Rom 2:1,
14:4*

9. * **4:14** *Luk 12:18-20, Ams 27:1*

0. * **4:15** *Kis 18:21*

1. + *Luk 12:47, Rom 14:23b*

5 Te-ala beya zi hip de ol jalse
gwen:**5**¹ Angkam te-ala beya
wenya emsaë gubirida'an: Asa sane
lak. Em kareksa esa mamkam Bian
onakon hla kul, zep gosa em hërhen
naban tan. -² Eno mae mo kire-kire
beyana in man ëbatre'an, hen eno mae
mo pakean dawem-dawemna in
winim blom dabi'in. ³ Eno mae mo
emas nakore hen perak nakore kire-
kire beyana in zalta dep sa ëlwal.
Hwëna kire-kire beyana in zen sa
emsa Alap mo nwenak anakan dam
dasik gwibir, “Zini an aïngkil tamna.”
Zen zep sa hwëna Alap aumwa hap
denak syauk blanak emsa yal gul
sera. Sap em mese Yesus mo lwa

halzan golek denak kire-kirena ere
mae en hap tagal la guk gwek. -⁴
Men zen eno mae mo nganak syal ta
gwek, zëno mae mo te-alana ene
olgwen gweblak. Zep em ëngalap
gwen. Sap zëno mae mo ësomo gwe-
gwen ola mes hëndep angkam Soson
Zini Bian Alap hon hatal. -⁵ Zep em
ëngalap gwen. Sap auhu-kamanak
awe em mese tahalha srëmkam
lowehe gwek, hen ena en nakae oto
lasik gwibik. Hen em mese sapi mo
kim ena en naka laizi gwibik, hëndep
mese ëhanapna gwek. Angkam hwëna
emsa de blom tabin hip de yaklanak
mes golek de gwer! ⁶ Sap em mese
karek gol gwen srëm zini karek la

gwibik hen lamera gwek, hwëna zen man tol dekam ëgu gwek, “Dikire nësa karek da gwibik.” Zep emki ëngalap gwen. Yesussu de kire enlala tatete naban kara gwe-gweblan hap de ol:⁷ Zen in zep aya-wal oso-wal, sap esa angkam karekna oltowe gwer, hwëna dekon emki enlala tatete naban Bian Yesussu kara gwe-gweblan. Emki sap ëenlala gwen: Nga syal gwe-gweblan zini, zen holokam taran hap de yaklana kara në gweblanan.

-⁸ Zep em hen kirekam em enlala tatete naban ëkara gwe-gwen, sap Bian Yesus mo lwa halzan hap denak angkam man tangan golek de gwe'an.⁹ Aya-wal oso-wal, bahem

enaka jakal gwibirida gwen. Ki em
esa hen kareksa Alap onakon hla kul.
Sap zi mo kareksa de klis gun hup de
Zini in angkam lilikinnik zau'ura!

- 10 Aya-wal oso-wal, emki sap
enlala gwibiridan— zini men zen orep
Alap mo ola ayang nulzimmira
gwekke. Dekam desa man karek da
gwibik, sap ahakon man Alap mo ola
insa husus nei gwibik. Hwëna man ki
sap kirekam neibirida gwek, zen
dekam hwëna dawemkam Biansa de
blol gwe-gweblan naban tatetekam
nyauk gwibik. Zep em hen zëno mae
mo kim em lowehe gwen. ¹¹ Sap
zen kirekam tatetekam nyauk gwibik,
nen in zebe angkam desa enbirida

gwe'an, “Zen hë'ho gwibinnik lowehe gwe'an.” Em mese ki hen Ayub hup de aïsili ësane gwe-gwek— in kim karek yala insa goitowekaye. Hen em mese ëtawa gwek: Bian aumwa hap zëbe hap dawemna mamkam golblaka, sap zen man dawemkam Biansa de blol gweblan naban tatem zauku. Bian Zen eiwa sërkam de kwasang-kwasangna. Zen zep em hen Ayub mo kim em ëgwë gwen. -Mae hap de ol: Olsa de soson gul gwen hap, bahem Alapsa ahaksa ngli maesa anakan gublun, “Mese ki asa salblanda.”¹² Aya-wal oso-wal, ola an bol-zaun tanganna: Bian Alap mo bosesa de gollëwen hap bahem ere

mo olsa de sosen gun hup anakan mae ëgu-guk gwen, “Ngli naban kama naban asa hla la.” Auhukamana awe de aha banakare tol maesa de gubin niban hen bahem ëgu-guk gwen, “Zen mese ki asa hla tanda.” Ki Alap sa hwëna emsa husus gwibiridala. Diki sosen gun srëmkam em anakare enkam ëgu gwen, “Ëe kië,” ahaksa “Homë.” -Alapsa de banakare mae nakon gu sone gweblan hap de ol: ¹³ Zi de ebon mae onakon anakan ngalap gwenna, “Ëe an banakan asa gwër?” – dikire Alapsa gu sonebla tine gwëk. Isrip-sri naban de gwëna, zen dikire Alapsa tërya ban isrip-sri gwëbla tine gwëk. -¹⁴

Sang-sang naban de gwënna, zen dikire Kristen zi mo nol-nolaka gu sonebiridak— zen deka Bian Yesus mo bosekam zëbe hap Alapsa abe dak. Hen zen sa minyakkam Yesus mo bosekam dra dal. -¹⁵ Hen zen kim Alapsa de taïblïblan naban abe da'ak, Bian dekam sa zi sang-sangna insa dawem tala. Zen de kareknak de zaran nakon sang-sangna insa hlaunnu, Bian dekam sa zëno karek-karekna insa tap gulsublula. -¹⁶ Ëe in zebë emsa titi tabi'in: Ere mae mo karek-karekna emki Kristen bose wal obon ëkira-kla gwe-gwen, hen Alapsa de abe tankam enaka mas eibirida gwek— ekakim sang-sang nakon ësale

gwe-gwek. Sap zi de Alap mo nwenak dam-dam enkam gwëenna, zëno ol gu sonenna soson tanganna. Alap man kire zi mo ol gu sonenna dokwak gul gwenda. ¹⁷ Elia nëban mae apdenak— zi tangan. Hwëna zen kim o de il tïn srëm hap enlala zon tasïblin naban Alapsa abe taka, hëndep kirekam zep lwak. Ona dekam hëndep il tï srëm gwe-gweka—tahunna dan-ahan, ahana ngirïn ngam sonnak mes zauk. ¹⁸ Etan kim abe taka, dekam zep etan il tika. Kamanak de otanena dekam zep etan ësartilidak. -Aumwa hap de ol zim-zim: ¹⁹ Aya-wal oso-wal, emki ëenlala gwen: Ebon mae onakon de

ahanik ora dam-dam nakon syal
he'anam, hwëna ahanik de desa etan
dam tasik sone'anam, ²⁰ zen dekam
zëno angna mes tin hip de ora nakon
tagal tasiblinda. Zi de kirekam
kareksa de gol gwen zisi dam tasinni,
hwëna Alap dekam sa zëno nik mo
karek-karekna beyakam jek-jak
gulzimdi. -Zëwe en zausunun.
Dawem kitak! Yakobus onakon. 1
Petrus 1 Petrus 1 Petrus 1 Ptr Petrus mo
surat

1. * **5:1** *Luk 6:24-25, Mzm 37*
2. * **5:3** *Mat 6:19-21, Luk 12:15-21*
3. * **5:4** *Ul 24:14-15*
4. * **5:7** *Luk 21:19, Gal 6:9*

5. * **5:9** *Mat 7:1*

6. * **5:11** *Mat 5:12, Ayb 1:21-22,
2:10, 42:10-13, Mzm 103:8*

7. + *Yesus man tawa tabirki, ngli naban kama naban de gu-guk gwizimdinni, zen man apde nē'an—Alap mo bosesa de totoresa gu gwibin nibanye. (Mat 5:33-37) Yahudi zini Alap mo bosesa de gollēwe gwen hap ngli naban kama naban nen guk gwizimk— zēre mae mo kalangsa dikim anakan soson gun hupye, “Amki asa hla la— ēe de syal gwibin srēmkamye.” Orya ol zini hwēna totore ol-gunsu de eiwa gun hup ki kirekam ēgu gwenan. Zen hen man kirekam karek gwe-gwenan, sap dekam hen*

san de Bian zëre mo bosesa de totoresä gubinni kiye.

8. * **5:13** *Kol 3:16*

9. + *Orep minyak zaitunkum dra da gwibik. Minyakna in, yera minyak makan, asena dawemna. (Mrk 6:13)*

0. + *Ayatna awe man dam gwesinin: Totore sang-sangna hen kikkareksa de gon srëmkamye. Hen ahakon eiwa zi mo karek-karek nakon. (Yoh 9:2-3, Mrk 16:18, Kis 28:8, Yak 1:6, 2Kor 12:7-10)*

1. * **5:16** *Ams 28:13, 1Yoh 1:9*

2. * **5:18** *1Raj 17:1, 18:1, 18:41-45, Luk 4:25*

3. * **5:20** *Mat 18:15, Gal 6:1, 1Ptr 4:8*

1 Petrus

1 2 3 4 5

11¹ Suratna an, Alap mo hlil irin wenya kip— Kristus hup de jal hap mensa Yahudi mo lang nakon nolëalsa sonekke. Em in zen angkam zi mo lang san ein lowehen da'an— Pontus sun, Galatia san, Kapadokia san, Asia san, hen Bitinia san. Hwëna nëno mae mo eiwa de langna, zen diki ngatan zi mo lang. Kristus Yesus mo dam tasin zini, Petrus onakon:² Dawem! Bian Alap orep mes ngein sin dep dena tame gulku, zep emsa hlil inki. Hëndep zep zëre mo Enhona ebe mae hap hlë ta sonezimki— dekam de emsa lalak tasibin hipye. Em in zebe Alap mo dwam gwibin sin ang ta gwenan, sap emsa mes Yesus mo

kalkam ngan tasibirki. Diki Bian sa kwasang-kwasang zemka sërkam ebe mae hap gol gwizimdi. Hen nen zère mo taha terenak esa lowehe gwer. Mae hap de ol: Nen waba hap home Alap hon ëyaïng gwe kini gwe'an.³ Nen diki dawemsa nen Bian Yesus mo Bian Alap hap gol gweblan, sap Zen mes zère mo kwasang-kwasangna mam tangankam nèbe mae hap goltreizimki. Hëndep zep nèbe mae hap lowe hensa dikim li yul sonen hap dena golzimki— dekam de etan de jaha gweblan mo kim ëliwehe gwen hap denaye. Nen in zebe Alap hon tîngare enho naban ëyaïng gwe kini gwe'an— anakare

enlala nabanye, “Zen sa nësa tin nikon ngaya tabiri, sap Zen ki Yesussu ngaya taka.” -⁴ Hen anakare enlala nabane ëyaing gwe kini gwe'an, “Alap insa dawemna zëre mo hlil irin walasna nëbe mae hap hamal gulzimki, nen esa desa ulin.” Sap ngatan zi mo langnak de dawemna in, zen bëjen tap gwen, bëjen batren, hen bëjen jek-jak gwen.

⁵ Em mese kirekam ëtäiblik, in zep Alap zëre mo sasonkam emsa tatete ta gwibirida— em dikim Kristussu de täibliblan nakon altil srëm gwe-gwen hapye. Aumwa hap de yakla yalak, Zen dekam tangan sa emsa ngaya tabiri, hen hëndep de dawemna insa

golzimdi. -⁶ Nen in zebe sërkam de isrip-sri naban lowehe gwenan. Hwëna eiwa, kirekam-kirekam karekna kime oltowe gwenan, dekam zep enlala dowe hananna nëbon mae onak hata gwenda. Hwëna nëno mae mo isrip-srina in dekam mae hom tap gwe-gwenan. ⁷ Karekna in mae hap nëbon mae jowe gwenan: Nëno mae mo ei nika dikim nöp lalak gulzimdin hip. Emasna, zen sap okamana awe en dep dena, hwëna desa ki syauknuk de tru tankam lalak da gwibirin. Alap hen kirekam syauknuk de ang gun makan nëno mae mo eini lalak gul gwizimnira— anakan dikim nësa golëtrën hap, “An eiwa tangankam

Asa daïbli'bla'an.” Hëndep aumwa hap denak, kim de Bian Yesus Zënaka tîngare zi hip zertreizim'inka, Zen dekam sa hen hëndep de lwa gwen hap de hamal gulzimdinni insa nêbe mae hap golzimdi. Bose dawemna Zen dekam sa hen tîngare ngatan zi mo langnak de wenyik mo nwenak nêbe mae hap golzimdi. -⁸ Em sap home Yesussu nwekam hla lak, hwëna em ensae ola gweb'la'an. Hen em sap home angkam hla la'an, hwëna em mes tangane laïbli'blak. Hen Zëbon onakon zebe anakan dam ulsuk gwenan, “Nen eiwa esa ëngaya gwer.” Zen in zebe Alap onakore sërkam de isrip-sri naban lowehe

gwenan, händep zebe nänaka anakan
lenggwanbirida gwenan, “Kareksa de
goltowe gwen nakon ba habe nama
isrip-sri naban lowehe gwenan?”¹⁰

Alap mo ol ayang gul gwen zini men
desa orep tame gun srëmkam ayang
nulzimmira gwek, nen in desae hwëna
angkam oltowe gwe'an! Zen mensa
tame gun srëmkam hamal hap anakan
ëgu-guk gwek, “Alap sa lamkam zëre
mo kwasang-kwasang nakon nësa
ngaya tabiri,” zen man sap tangan
dam gulsun hup dei gwibik.¹¹

Kristus mo Enhona mensa Zën de
hatazan hap de ola hamal hap ing gul
sone gwizimki, zen sap man desa
anakan de dam gulsun hup dei

gwibik, “Nësa de ngaya tabin hip de Zini in bawalkam sa hata zala? Zen de teipsinkim irik gin srëmnak, Zen ba hap sa mamkam karekna goitowe gwera?”¹² Alap dekam zep zëbe mae hap aha'en-aha'enkam ola anakan ing gul sone gwizimki, “Hamal hap de ola in, zen ebe mae hap hom. Zen ngein sin de zi hip dena.” Hwëna zen mensa tol tame gun srëmkam ayang nul gwëk, hwëna angkam zen mes ki nëbon mae jower. Zen in zep zini Alap mo Enho mo sostonkam ebon mae onak ëngaya gwen hap de ol dawemna nolhatazak. Zep Alap mes nësa ol dawemna inkam nër hom hleng sosubiridaka, hwëna Alap mo

dam taha nakore zini, zen nama hom kitak tame nul gwe'an hen nama dei gwibi'in. -Lalakkam de lowehe gwen hap de ol: ¹³ Zep Alap insa kirekam nësa ngaya tabi'ira, zen in zep salok-salokkam nen lowehe gwen, hen nënaka nen golëinik gwe-gwen. Dawem enkam nen Yesus onak anakare enlala naban ëyaing gwe kinï gwen, “Zen kim de etan Zënaka nëbe mae hap zertreizim'inka, zen dekam tangan sa zëre mo kwasang-kwasangna nëbe mae hap golzimdi.”

¹⁴ Nen an Bian mo walas, zep nen blikip gwesik gweblan. Nëre mae mo ëpba hole-hle san bap nen ang ta gwen— men kirekame tame gun

srëmnak lowehe gwekye. ¹⁵ Sap Alap men Zen nësa kwang guludaka, Zen lalak enna. Zep nen ki hen nëre mae mo enhona lalak ta gwibin. ¹⁶

Sap Alap man nësa gubiridaka, “Ëe an lalak enna, zen in zep emki hen ëre mo kim enho lalak enkam lowehe gwen.” - ¹⁷ Nen Alapsa “Bian”kame en sone gweblanan, hwëna ansa emki enlala gwe-gwibin: Bian man kitak nësa nwekam golëake gwenda. Men nara karek gwenna, desa sa karek tabiri. Zep nen de nama okamanak awe lowehe gwennak, dekam nen ki Biansa de aïri gweblan naban lalak enkam lowehe gwen, sap nen okamanak awe kolengkame lowehe

gwe'an. ¹⁸ Sap nen mese tame uk:
Nen menkam waba habe auyan-aza
mo ëpba lowehen karek san ang ta
gwek. Hwëna Alap ki zep tin zi mo
ora nakon nësa alal gulhal zaka. Zen
dekon okamanak de perak, ahaksa
emas mae nakore te-alakam hom nësa
lup gulhal zaka. ¹⁹ Hwëna Zen zëre
mo Domba Tane mo kalkam nësa alal
gulhal zaka. Zëno kala in, tingare
okamanak awe de emas-perak mae
naban apdenak hom. Zen sërkam de
dawem tanganna. Hen nësa de ngaya
tabin hip de Zini in lalak enna. Zëbon
onak karek maena hom tangan. ²⁰
Alap sap orep mes nësa dikim ngaya
tabin hip Domba Tanena insa dam

tasiki– okamana ansa de yang gulsun srëmnak. Hwëna nër hom tangan nöp zertreizimki. Zep okamana an mo aumwa hap de yaklana an zen lwa zahe'an, nen lalak enkam nen lowehe gwen. ²¹ Sap Alap insa Yesussu tin nikon ngaya taka hen teipsinkim kim drë neka, nen dekon zebe Alapsa anakan laiblibla'an, “Zen eiwa sa nësa de ngaya tabin hip lwahal zala.” ²² Zep nen mese nëre mae mo timni lalak enkam dikim lowehe gwen hap sosok labik– in kime Alap onakore ol dawem san ang takke. Nen in zebe nënaka dawemkam kwasang eibirida gwenan. In zebë emsa gubirida'an, “Nen tingare enho naban nënaka

kwasang gwibirida gwen.”²³ Sap in zen nëno mae mo enhonak sip gwek, zen zi mo olsa hom. Zen Alap zëre mo ol. Nen in zebe etan de jaha gweblan makan ëliwehek. Zëno ola in bëjen hom gwen hen bëjen timbwas gwen. Zen hëndep denaban sa lwa gwer.²⁴ Sap Alap mo olak man lwak, “Zini so mo kim nabakam juwe gwenan—men kiye hen te eisni. Zen namen de eis gwenna, hwëna holo gwen srëmnak sa bulk gweher. Zini nen hen kirekam: Namen de ëteipsinni, hwëna holo gwen srëmnak de altirin.”²⁵ Diki Alap mo ol, zen hëndep denaban sa lwa gwer.” -Ola in ebon mae onak mes nolhatak.

1. * **1:3** *Yoh 3:3-5, Tit 3:4, 1Ptr 1:23*
2. * **1:5** *Yoh 10:28*
3. * **1:7** *1Ptr 5:8-10, Yak 1:2-4, Ams 17:3, Ibr 12:3-11*
4. * **1:12** *Ef 3:10*
5. * **1:16** *Im 11:44-45*
6. * **1:25** *Yes 40:6-8*

22¹ Zen in zep, anakan de lowe hensa emki baes tan:zi bose omka de u sal-sal gweblan,lwa tasin,lamang tan,hen dawemsa de gul irinnik de husus gweblan,hen Alapsa de ek enkam betek gweblan naye.² Nen wal baizil mo kim nen lowehe gwen. Wal baizili zen dawemkam an zik mo momna hole nei gwizimnin. Nen hen kirekam nen eiwakam de tawa tabinsi, lalak en naka, hole gwegwibin. Sap men kirekam Alap mo olak zebe hap dena lwak, nen mese angkam Biansa anakan tame lak,“Bian Zen dawem tanganna–san de tembane derekna kiye.” -Zep Alap mo Enho nakore eiwa de ol san de

ang ta tine gwenkam, dekam sa nëno
mae mo eini dawemkam tatete gwe
zaher, hëndep zep esa ëngaya
gwer. Mae hap de ol: Alap owas
tangan hap nësa zëre mo hlil irin zi
hip li ta sonebirki.⁴ Zep Bian
Yesussu emki yaïng gwebila kini
gwen, sap ëngaya gwen hap de
ausuna, zen Zëbon en lwa'an. Zep
Zen san de Alap mo golak de ngirin
gol te yawala kiye. Auhu-kamanak de
zini sap man gol tenya insa baes
neibik, hwëna Alap mo nwenak man
tangan sam gwesik, zep bolak ik
gilki. -⁵ Zep nen an hen san de gol
gom tenya kiye. Nëno mae mo timni,
diki zen jowen— san de Alap mo Enho

hap de gol. Zen dekam esa ënwe-
mase gwer— san de Alap mo golak de
syal tan zini kiye. Sap nen ema nëre
mae mo timni sosok ul gwebla'an, zen
zep Alap mo nwenak nwe-mase gwe-
gwe'an— san de otweran ninsi de zëbe
hap de kalsnak lone seblanna kiye.
Sap nen Kristus Yesussu de yaing
gwebla kini gwenkame kirekam syal
ta gwe'an, Zen dekam tangan zep
nësa sam gwesibirida gwe'ara. - 6
Sap Alap mo olak man lwak, “Ëe
mesë tenya ëre mo nwenak de
dakastin tangan naka dam gulsuk—
Desa de Yerusalemk bolak ik gin
hipye. Men zen gol tenya insa
daïbli'ik, zen molya lamkam anakan

ësaher gwek, ‘Ëe waba habë
laiblibik.’” -⁷ Em in zen gol tenya
insa laiblibik, zep eno mae mo
nwenak man tangan sam gwesik.
Hwëna taiblibin srëm wenya, zëbe
mae hap Alap mo ola anakan sa lwa
gwizim, “Tenya mensa gol tauk gwen
wenya baes neibik, hwëna Bian Alap
zep desa bolak ik gilki.” -⁸ “Zini
beya nik sa tenya iwe de tana bol tang
ta gwe zankam altil gwer.” -Zen mae
hap sa altil gwer: Sap zen man Alap
mo ola hwa nulsuk gwenan— men
kirekam Alap orep hamal hap kalang
gwibiridakake.⁹ Hwëna Alap mes
nësa hlil inki. Zep nen an men kiye—
Teipsin Zini Alap mo golak de syal ta

gwen zini, hen Alap zère en hap de zi. Nen an zère mo bi gwibin zi ausu. Zep angkam nen mae en habe lowehe gwe'an: Dekam de anakan zère mo bosesa mam gul gweblan hap, “Alap mes owas tangan hap nesa kwasang gwibiridaka, zep kawesin nikon zère mo sèrkam de ngatannak dep nesa kwang guludaka.”¹⁰ Zep nèbe mae hap mes ki jowezimk— Alap mo olak men kirekam nèbe mae hap dena lwakke, “Menkam em Alap mo hlil irin zi ausunak home bitì gwèk, hwëna angkam mese bitì gwer. Menkam emsa hom kwasang gwibiridaka, hwëna angkam em in Alap mo kwasang gwibiridan wenya

zen tangan.” -Mae hap de ol: Em Alap hon de babu gwen zi mo kim lowehe gwek.¹¹ Ano dang tininak de wenya, nen kolengkame okamanak awe lowe he'an, hwëna nëno mae mo eiwa de langna, zen diki ngatan zi mo lang. Zep nëno mae mo auhu-kama hole-hlena nen ki gwei gubir kinï gwen. Sap tim nikore hole-hlena in man nëno mae mo enho mo dwam gwibin niban ilman në gwenan. -¹²

Nen an dwan Alapsa de tame tan srëm zi mo ngirinnik em-am lowehe gwenan. Zen sap sa nësa anakan lamang da gwibir, “Zen in kareksa nol gwenan.” Hwëna nen dekam zëno mae mo nwenak dawem enkam nen

lowehe gwen. Alap kim de zëbe mae hap dekam de tame gun hup de enlalana zerzim'inka, zen dekam sa sahera ban Alap mo bosenan anakan teip nulsublul, “Alap Zen eiwa ki emsa golëlowehe gwenda.” -¹³ Zen in zep, Bian Yesus mo bose de aha zi mo nwenak karek gwen srëm hap, emki okamana awe de pemerinta mo teipsin-teipsin wenyaka blikip gwesibirida gwen. Nonol tangan, teipsin tangan zini,¹⁴ hen zëno irgwa taha nakore wenyaka—men zen zëno bosekam irik nil gwenanke. Sap teipsin tangan zini, zen mae hap irgwa taha nakore zemka dam dasik gwibirin: Karek gol gwen zi hip

dikim kareksa gol gwizimdin hip, hen dawem gol gwen zi hip dikim dawemsa gol gwizimdin hip. ¹⁵ Zep Alap man nësa dawem ensa de syal gwe-gwibin hip dwam gwibirida'ara—ekakim enlala joblo-top zi mo ëksa mat lasik gwibir-zimk, men zen nësa donsubirida gwenanke. ¹⁶ Sap nen menkam dowal mo kigi hone hen ëbabu gwe-gwek, hwëna angkam Kristus mes nësa hil ti sonebirki. Hwëna anakan bahem ëenlala gwe-gwen, “Ëe an hil ti sonen nikë gwë'an. Ëe sap asa aningkim karekna gol gwer.” Diki angkam Alap en hon nen ëbabu gwe-gwen. ¹⁷ In zep,tingare zisi blikip eisibirida

gwek.Kristen bose omka kwasang
eibirida gwek.Alapsa aïri
gweblak.Hen pemerinta mo teipsin
tangan zini blikip eisik gweblak. ¹⁸

Men zen zi mo tana iltikinnik ëbabu
gwe-gwe'an, emki ere mae mo zi bina
insa dawem enkam blikip gwesibirida
gwen, hen zëno mae mo dwam
gwibin sin emki ang ta gwen. Zep zi
bina in de emsa sae-saekam zergwë
gwenna, ahaksa jal-jalkam, em hwëna
dawem enkam em zergwë gwen. ¹⁹

Karek gwen srëmnak de mam zini in
emsa karek tanna, dekam ere mo
enlalasa em anakan së ta sone gwen,
“Ëe namaë Alap mo taha terenak gwë
gwe'an.” Hen dekam nama em enlala

tatete naban zëwe syal gwe-gwen.
Kirekam de gwë gwenkam, Alap sa
emsa sam gwesik gweblala. ²⁰
Hwëna em de karek gwennak de
emsa lek-lek tanna, dekam bahem
anakan tim gun, “Ëe de enlala së ta
sonenkam gwënkam, dekam Alap sa
asa sam gwesiblila.” Em dwan mes-
am karek gwera! Alap molya kirenak
emsa sam gwesiblika. Diki em de
karek gwen srëmnak de emsa karek
tankam maka emsa sam
gwesibli'ara. ²¹ Alap Zen eiwa
kirekam de kareksa de goltowe gwen
hap nësa kwang guludaka, sap
Kristus Zëna hen mes kareksa nëbe
mae hap goltoweka. Zen dekam

Zënaka ërak makan nëbe mae hap drë nezimki– nen dikim tana wei san zertron hap, ²² Alap mo olak men kirekam zëbe hap dena lwakke, “Zen hom karek gwekahen zëno ëk nakon hom mae boton ola wet sok.” -²³

Desa kim lamang da'ak, Zen hwëna hom lamang tabirki. Hen kim karek da'ak, Zen hom dekam gubiridaka, “Ëe asa hen emsa karek tabir.” Zen hwëna Alap ensa anakare enlala naban yaïng gwebila kinika, “Diki Zen sa abe hap dena dam-dam enkam klis gulu.”²⁴ Zen zëre mo timnik nëno mae mo karek-kareksa wei yulku– te-lidak sonnak kim makan da inkye, nen dikim auhu-kama enlala

karek nakon ehil gwe hanan hap,dekam de hwëna dam-dam enkam lowehe gwen hap.Nen mese zëno wei-wei nakon ëdawem gwek.²⁵ Nen menkam bi srëm domba zaho mo kime ora srëm san ëgwa ha'ak,hwëna angkam nen mese nësa de zaho ta gwibin bi san dep lwanda halzal.Angkam Zen nëno mae mo angna nöp kara ta gwibir-zim'ira.

1. * 2:2-3 Mzm 34:9

2. + *Petrus mo ola mensa 'ngirïn gol te'kam li nul sonek, zen 'kaso moko'kam ale gulku, sap zëwe de zini kasokam gola syal në gweblak. Orya ol zini hwëna tekam gola syal*

në gweblanan, zep 'gol te yawal'kam li nul sonek. (Mzm 118:22, Mrk 12:10-11, Kis 4:11, 1Ptr 2:7)

3. * 2:5 *Ef 2:20-22, Rom 12:1-2*

4. + *Petrus ayatnak awe Yerusalem mo aha bosekam "Sion"kam ale gulku. (Yes 28:16, Rom 9:30-33)*

5. * 2:7 *Mzm 118:22-23*

6. * 2:8 *Yes 8:14-15*

7. * 2:10 *Hos 2:23, 1:6-10*

8. * 2:11 *Gal 5:16-17*

9. * 2:12 *Mat 5:16*

0. + *Awe Petrus Yes 53:9sa mas gulku. Hen ayat 23-25nak, Yesaya mo pasal 53sa de enlala gwibin niban ale gulku.*

3 We-zi dare de kirekam zënaka
igwë gwen hap de ol:**3**¹ We walya
zi wal omka emki blikip gwesibirida
gwen— men kirekam hen babu gwen
zini zëre mae mo zi bina blikip
neisibirida gwenanke. Sap zi uk de
Alap mo ol san ang gwe srëm
gwenna, eno gwën dawemsa de kara
gul gwen enkam zen maka hale'ara.
Em sap esa titi ta srëm gwe-gwera.²
Sap zen de anakan emsa kara gul
gwe'anka, “Zëno gwënna lalak enna,
hen Alapsa man blikip gwesik
gweblanan,” zen dekam maka
hale'ara.³ Zep we walya, ere mae
mo tim enna bahem weir gulsuk
gwen—nol alasa de sam

gulsunkum, emas maekam de enaka
weir gulsunkum, hen pakean dawem
maesa de alala ta gwenkamye.⁴ Diki
enhosa em hen wër tasik gwen-
enlala sae-saekam hen enlala
betekkam de gwë gwenkam. Sap
Alap mo nwenak, zen zen- hëndep de
nwe-awes naye.⁵ Sap orep de we
walya, Alapsa de yaing gwebla kinin
wenya, zen kirekam enho zemka wër
dasik gwek. Zen zep zi wal zemka
dawemkam blikip neisibirida gwek.
⁶ Orep Sara Bak zen kirekam gwë
gwek. Zen zi zem Abraham Bak mo
ol san ang gwe-gwek, hen desa “ano
teipsin” kim gu gweblak. Em de zëno
kim lowehe gwenkam, airin srëmkam

de dawem ensa syal gwe-gwibinkim,
em hen dekam esa ünwe-mase gwe-
gwer— san de Sara mo wenam. -⁷

Zini em hen kirekam we wal omka
enlala blala ban olölowehe gwek. We
omka dawemkam em mas gwe-
gwibin, sap zëno timni sosen tangan
naka hom. Hen emki blikip
gwesibirida gwen, sap zen hen sa
Kristus mo kwasang-kwasang nakon
ëngaya gwer. Zep zen hen Alap mo
hanan tabinni— in ki hen em.
Karekkam de golëgwë gwenkam, ki
hwëna Alap molya eno mae mo ol gu
sonenna dokwak gul gweka. -Kareksa
de goltowe gwennak de kire enlala
naban tatem ëzauk gwen hap de ol: ⁸

Aumwa hap ëe ama emsa gubirida'an:
Aha-ere enlalakam em lowehe gwen.
Ebon mae onakon de ahanik enlala
nik dowe hananna, emki hen zëno
enlala dowe hanansa eisbin. Kristen
bose omka em kwasang gwibirida
gwen— ere mo iye tangansa de
kwasang gwibirida gwen makan.
Ensa em enaka lwabirida gwen.
Deban enlala betekkam lowehe gwek.

9 Emsa de aha zi karek ta
gwibinkim, em hwëna bahem karekna
gol gwizimdin. Emsa de lamang ta
gwibinkim, em hwëna bahem lamang
ta gwibin. Em hwëna dawemsa em
gol gwizimdin. Sap Alap Zen kiresa
de goltowe gwen nakon de dawemsa

golzimdin hip nësa kwang guludaka–
lamkam dikim hwëna zëre mo
walasna nëbe mae hap dawemsa
golzimdin hip, men desa nöp hamal
gulzimkike. ¹⁰ Sap Alap mo olak
man lwak, “Zini men zen hëndep de
gwën hap ëdwam gwe-gwe'an, hen
Alap mo taha terenak de lowehe
gwen hap, zen dikire mahal zemka
nolëinik gwe-gwek. Hen boton ola
bap zen mip nakon wet so
gwizimdin. ¹¹ Hen kareksa de gol
gwenna zen baes tan, hwëna dawem
ensa zen syal gwe-gwibin. Zen diki
tingare zi niban dikim aha-ere
enlalakam golëlowehe gwen hap de
orasa zen të gweblan. ¹² Sap Bian

Zen enlala dam-dam zisi nwekam
kara ta gwibirida,hen zëno mae mo ol
gu sonenna man sal gwenda.Hwëna
men zen karekna nol gwenan,zëno
mae mo ol gu sonenna hom dokwak
gul gwenda.” -¹³

Hwëna em de
dawem ensa de syal gwe-gwibin hip
ësyal-syal gwe-gwenkam, dekam
nara molya emsa karek tabirki. ¹⁴

Hwëna emsa de karek gwen srëmnak
karek ta gwibinni, emki ëhë'ho gwe-
gwen, sap Alap sa kire hap de
dawemna lamkam ebe mae hap
golzimdi. Dekam emki Alap mo ola
ansa enlala gwe-gwibin— men zen
anakan lwakke,“Auhu-kama enlala
zini mensa näiri gwibirin,em bahem

desa aäribin,hen bahem ängalap gwe-
gwen.” -¹⁵ Hwäna dekam ere mae
mo enhonak Bian Yesus mo bosesa
em anakan teip gulsuk gweblan, “Sap
sa asa karek da gwer, sap ano gwänna
Zen Kristus Yesus kitak gwirensi'ira.”
Hen enlalasa emki hohle ta guk
gwen— dekam de Yesus hup denaka
ding gul gwen hapye. Sap sa emsa
anakan dakensibirida gwer, “Em ba
habe Yesussu yaing gwebla kini
gwe'ara?” Em hwäna dekam enlala
sae-sae naban hen blikip gwesibiridan
naban em ding gul gwizimdin. ¹⁶

Eno mae mo enhona dekam bap zen
kles gwesin. Sap näsa de lamang ta
gwibin zini in de anakan emsa kara

tabinkim, “Zëno mae mo gwënna lalak enna,” zen dekam sa anakan ësaher gwe-gwer, “Ëe ba habë Kristussu de ang gwe-gweblan wenya ansa lamang la gwibik?”¹⁷ Sap dawem ensa de syal gwe-gwibinnik de emsa karek tabinni, zen aïris tangan. Alap mes ki emsa kire hap dam tasibirki. Hwëna ëkarek gwennak de emsa karek tabinni, zen dawem naka hom.¹⁸ Sap Kristus Zëna hen kareksa de gon srëmnak karekna goltoweka— Zen kim nëno mae mo kareksa de wei yun hup tilkiye. Zen molya etan zi mo kareksa de wei yun hup Zënaka sosok taka. Hwëna Zen tingare karek gol gwen

zini nëno mae mo weinak dep tilki-
nësa dikim Alap osan dep golëlwanda
halzan hap. Zep karek gon srëmnak
de emsa karek tabinni dekam emki
hen Yesussu anakan enlala gwe-
gweblan, “Desa hen kirekam karek
gon srëmnak karek dak.” Dekam zëno
auhu-kama timni man karek nulblik,
hwëna Alap mes zëre mo Enhokam
ngaya taka. ¹⁹ Zëno angna dekam
man sap juwen zi mo lang san ati gwe
ineka— dekam de zëwe de bwinak de
wenya kip Alap onakore ol dawemsa
tonbiridan hap. ²⁰ Zen men zen orep
Alap mo ol san ang ta srëm gwekke,
zëno mae mo angna— Nuh Bak men
kim bul yala insa syal gwe-

gwibirkike. Dekam Alap man sap zen dikim ëhalen hap eissibirida gweka. Hwëna zen hom ëhalek. Hëndep buluk iwe zen da-en sesek gwesek, zen en zep ëngaya gwek— beyana delapan enkam, ho namwana in kim bulu insa golwale gwekye. -²¹ Zep nen angkam ho namwana in han hokam de baptis tabin nibane apde oso gwenan. Zi de baptis gwenkam, zen timnik de kunsä dikim ngan gulsun hup hom. Baptis gwen mo enlalana, zen dekam de Alapsa enho hohle tan nakon gu-gublun hap, “Ëe ama Bian Yesussu ang gwebla'an.” Zen san de Yesus mo buluk de sewe senna kiye— men kirekam orep de zini

Nuh Bak mo buluk sesek gwe sekke. Zen nen dekone ëngaya gwe'an— men kirekam hen Yesus Zëna tin nikon ngaya gwekake. -²² Zen dekam zep ngatan zi mo lang san dep sewe seka, hëndep angkam Alap zëre mo dam taha nakon teipsïnkim nikin'ira. Alap zëre mo dam taha nakore zini hen tingare ahakore teipsïn-teipsïn wenya, zen kitak Zëbon onakon otdenak lowe he'an.

1. * **3:6** *Kej 18:12*

2. * **3:7** *Ef 5:25, Kol 3:19*

3. * **3:12** *Mzm 34:13-17*

4. * **3:14** *Yes 8:12-13, Mat 5:10, 10:28, Luk 12:4*

5. + *Zini srën-srënkam Petrus mo alena 19-20nak awe dam nulsuk gwenan. San ha Alap man dekam ho namwanak de juwen wenya in hap golzimki?— Yesus de ol dawemsa tonbiridan nakon de zen ëhalen hap denaye, hen zen dikim ëngaya gwen hap denaye. (Emki hen 1Ptr 4:6nak baca gun.) Hwëna angkam de wenya nësa hom kirekam dep dwam gwibirida'ara. Zen diki okamanak de nama ngaya nik ëgwë gwen ennak nëbe mae hap gol gwizim'ira— dekam de ol dawem san ang tankam ëhalen hap denaye. (Ibr 9:27)*

6. * **3:21** *Rom 6:1-11, Rom 10:9-10*

4 Mae hap de ol: Ëpba lowe hensa em gwei gubir kini gwen, sap Yesus nabakam sa lwahal zala.⁴¹ Kristus Zen hen kareksa goitowe gweka— tim niban kim nama okamanak awe gwë gwekaye. Zep nen hen nen ki enlalasa hohle ta gwen— Kristus mo kim de hen okamanak awe kareksa goitowe gwen hap. Nësa de karek gwen srëmnak karek tanna, zen airis tangan. Sap zen dekam kareksa de gon hap de hole-hlena nëbon mae onakon som gwe hana gwenan.² Dekam nama de okamanak lowe hennak, nen molye nëre mae mo auhu-kama hole-hle san ang ta gwek. Hwëna Alap mo dwam

gwibin en san esa ang ta gwer. ³

Nen dwan mes-am tangan ëholo gwek— nëre mae mo lowehen karek san de ang ta gwen naye, hen hole-hle san de ang ta gwenkam, men kirekam Alapsa de tame tan srëm wenya lowehe gwenanye. Nen dekam kirekam-kirekam karek ensae nëre mo dwam gwibin sin ulin halasen gwek. Nëno mae mo enlalana dekam ho mamak otdebin en hap dena, syan-syan en hap, hen swi en hap dena. Hen yang tasin dowal-dowal ensae boklena kom labirida gwek. ⁴ Men zen angkam kirekam nama zëre mae mo hole-hle san totoresa ang ta nasen gwe'an, zen zep angkam nësa anakan

denggwanbirida gwe'an, “Zen ba hap
angkam nēbon mae osan ang ta srēm
gwe-gwe'an?” Zen zep nēsa lamang
da gwibirin. ⁵ Hwēna nēno mae mo
Teipsinni Yesus, Zen mes tangan
kitak de klis gulzun hap hohle gwera.
Men zen totoresa lowehe gwek, sap
ngaya wenya hen sap men zen
juwenkam teingir gwe guk, Zen
dekam sa zēno mae mo lowehen
karekna in hap takensibiridala. ⁶
Zen in zep Yesus nonol juwen zi mo
lang san dep ati gwe ineka— dekam de
ho namwanak de juwen wenya in hap
ol dawemsa tonbiridan hap. - Sap zen
kim tim niban nama lowe he'ak, Alap
man tangan karek tabirki. Zen

kirekam tîngare zini nëbe mae hap
ërak makan kang gulku— anakan
dikim nësa enlala sobiridan hap, “Ëe
asa tîngare zini ebe mae hap ere mae
mo syal eini golzim.” Hwëna Yesus
zep zini in hap ol dawemna tonbirida
onka— dekam de zëbe mae hap hen
ëngaya gwen hap de orasa kles
tyasizimdin hip, desan de ang tankam
dikim zen hen Alap onak hëndep
denaban lowehe gwen hap.⁷ Zep
aumwa hap denak angkam mes golek
de gwer. Zen in zep enlalasa nen
hohle ta gwen, hen nënaka nen
golëinik gwe-gwen— Biansa ekakim
dawemkam en sone gweblak.⁸ Zep
bol-zaun tanganna, nënaka nen ki

tingare enho naban kwasang gwibirida gwen. Sap nänaka de kwasang gwibirida gwenkam, zen dekame nère mae mo karek-karekna beyakam jek-jak ul gwenan. ⁹ Nen nère mae mo gola kon zini zi walya aha-ere enlalakam lup gulin gwen. Bap nen enlala ennak anakan mae ehusus gwe-gwen, “Ano golak dekam hir-hiri sa mam gwer.” ¹⁰ Alap mo Enho nakore sosonna mensa Alap zère mo kwasang-kwasang nakon nänaka dikim tatete ta gwibin hip srën-srënkam nöp gol gwizimmira, desa dawem enkam nen gwirensik gwen— aha zi dekakim Alap mo kwasang-kwasangna insa tame nul

gwek. ¹¹ Zep a kirekam em gwirensik gwen:Zen de ebe mae hap aha zisi de mas gwibirida gwen hap de sosonsa gol gwizimdinkim, dekam Alap ensa em anakare enlala naban yaing gwebla kini gwen, “Zen diki Zen sa sosonna abe hap gol gweblala— ëe dikim syala ansa sul sonen hap denaye.” Ahaksa, Alap de ebe mae hap zëre mo Enho nakore hamal hap de olsa ayang gul gwizimdin hip denaka gol gwizimdinkim, ahaksa Alap mo olkam de tawa ta gwibin hip denaka, em dekam anakare enlala naban em tonbirida gwen, “Ëe zi mo olsa homë emsa tonbirida'an. An hwëna Alap

zëre onakorena.” Dekam aha zi de emsa kirekam kara ta gwibinkim, zen sa Alap mo bosena teip nulsublunda gwer— sap Kristus Yesus onakore kwasang-kwasangna hen sosonna ebon mae onak syal gwe-gwenan. Dikire tingan Alapsa anakan tame dak, “Alap Zë-en teipsinni hen sosonna— hëndep denaban!” In eiwa. - Kristus mo bose hap de isrip-sri naban kareksa goltowe gwen hap de ol: ¹² Ano dang tininak de wenya, bahem anakan ëtenggwan gwen, “Ëe an ba habë sërkam de karekna oltowe gwenan?” Zen kirekam sa nëbon mae onak lwa gwer, zep esa ëhusus gwe-gwer— san de syauk sal-salak de

ëzauk ane gwenna. Zen kirekam Alap
Zën ki nësa akasibirida gwe'ara. -¹³
Sap nen Kristus mo kime hen karekna
oltowe gwenan, zep dekam anakare
hap nen ëisrip-sri gwe-gwen, “Ëe an
eiwa Kristus hun de zeraha-en
gwenna.” Zen zep esa lamkam
sërkam ëisrip-sri gwer— Jesus kim de
zëre mo ngatan zi mo lang nakore
ngatan naban golati gwe ine'an
zakaye. ¹⁴ Emsa de Kristus mo bose
hap lamang ta gwibinni, dekam
anakan em ëisrip-sri gwe-gwen,
“Alap mo ngatan zi mo lang nakore
sosonna abon ki lwa'an.” Sosonna in,
zen Alap zëre mo Enho nakorena. ¹⁵
Hwëna karek gonnak de emsa karek

tankam, anakare kareksa de gonnak–
zisi de tan,sowë gwen,kareksa de
gulin hala seran,ahaksa aha zi mo
syalak de enaka zerngewen–dekam
emki ësaher gwe-gwen. ¹⁶ Hwëna
Kristus hup de jal hap de kareksa
goltowe gwenkam, dekam bahem
èsaher gwe-gwen. Dekam hwëna
anakare hap em Alapsa isrip-sri gwe-
gweblan, “Èe eiwa mesë Kristus hun
zeraha-en gwek.” ¹⁷ Sap Alap mo
tingare zisi dikim karek tabin hip de
yaklanak angkam mes zaul. Zen mes
kon gwisibir hanaka– Yesussu de
taïblïblan wenya nësa de karek
tabinkimye. Nen nonol kareksae
oltowe gwe'an. Hwëna emki ëenlala

gwe-gwen: Nësa de kirekam angkam karek ta gwibinkim, hwëna Alap onakore ol dawemna men zen i-san i-san neibir srëm gwe-gwenan, desa hwëna aumwa hap denak sërkam tangan sa karek tabiri. ¹⁸ Sap Alap mo olak man lwak, “Dam-dam enkam de gwën zi de ëngaya gwen hap dena, zen gwa-gwa tanganna. Zep hwëna Alapsa de tame tan srëm wenya hen kareksa de gulin halasen gwen wenya, zen tangan toton banakan molya ëngaya gwek.” -¹⁹ Zen in zep, nen de Alap mo dwam gwibin sin kareksa goltowe gwenkam, dekam dawemsa de syal gwe-gwibinni bap nen golzausuk gwen. Dekam Alap

men Zen nësa yang tabirki, Desa en nen anakare enlala naban yaing gwebbla kini gwen, “Zen man zëre mo ol gu-gunnu sul sone gwenda.”

1. + *Emki hen 1Ptr 3:19-20nak baca gun, hen zao de otde ale naban.*
2. * **4:8** *Yak 5:19-20*
3. * **4:11** *Rom 12:3-8, 1Kor 12:4-11, 12:27-31*
4. * **4:12** *1Ptr 1:6-7*
5. * **4:18** *Ams 11:31*

5 Alap mo domba zahosa de
dawemkam kara ta gwibin hip de

ol:**5**¹ Men zene Kristen zisi nol
eibirida gwe'an, ëe, ere mae mo syal
bose, ama emsa enlala
sobirida'an:Kristus kim karek yala
insa nëbe mae hap goltoweka, ëe ama
aen nwekam kara ta'ak.Hwëna zëno
hyanak asa hen ki zep Kristen zisi de
nol gwibiridan hap dam dasik.Hen
Kristus kim de nëbe mae hap zëre mo
ngatan zi mo langnak de ngatanna
goltreizim'inka, nen apdekam esa
desa hla kul.Zen in zebë emsa enlala
sobirida'an: ² Alap mo domba
zahona dawem enkam esa kara la
gwibir— Zëna men kirekam nësa

dwam gwibirida'arake. Anakan bap
nen eenlala gwe-gwen, “Ee an einë
syal gwe-gwe'an.” Hen te-ala en hap
bap nen syal ta gwen. Diki isrip-sri
naban nen syal ta gwen. ³ Nen bap
nen nère mae mo domba zahona
anakan gubirida gwen, “Ee an eno
mae mo teipsinni.” Diki nènaka nen
zèbe mae hap èrak makan kang gul
gwen, “Alap mo domba zahona diki a
kirekam mo lowehe gwenanye.” ⁴
Sap nèsä de zaho ta gwibin hip de Zi
tangan in kim de lwa ha'an zaka, Zen
sa hwëna nèbe mae hap ngatan
nabare mire sigina kap tazim zira.
Mire sigina in, zëno ngatanna hëndep
denaban sa zil ane gwer.Kristen zi de

kirekam lowehe gwen hap de ol:⁵
Domba zahokam de wenya, emki ere
mae mo nol-nola blikip gwesibirida
gwen. Hen enlala betekkam emki
lowehe gwen— ëbabu gwe-gwen zini
men kirekam lowehe gwenanke. Sap
Alap mo olak man lwak,“Alap bolte-
bolte zisi man husus gwibirida
gwenda,hwëna enlala betek zisi man
kwasang gwibirida gwenda.”⁻⁶ Zen
in zep enlala betekkam nen ki
anakare enlala naban lowehe gwen,
“Ëe an Soson Zini Alap mo taha
terenakë gwë gwe'an.” Zep nëre mae
mo ëngalap gwe-gwen enlalana kitak
Zëbon en onak nen ëblol gwe-gwen,
sap Zen man nësa kwasang naban

kara ta gwibirida. Kirekame lowehe gwe'ak, ki Zen sa lamkam nēbe mae hap bōse dawemna golzim zira.⁸ Nen ki nēnaka dawem enkam golēinik gwe-gwen, deban janam-janamkam nen lowehe gwen. Sap nēno mae mo jal zini, dowal mo kīgina, zen man tēsen lwa jal-jal mo kim yil-yili ban til gi nisen gwe'ara—mae hap, “Ēe an narasaē tan?” -⁹ Zep Kristussu de taibliblan ennak de tatem ēzauk gwenkam nen zereijan. Hen anakan nen ki ēenlala gwe-gwen, “Ano mae mo Kristen bōse walya tīngare langnak kirekam de kareknak hen tatem ēzauk gwe'an.”¹⁰ Sap nen awe karek goltowe gwen ennak

molye holokam lowehe gwek, sap kwasang-kwasang Zini Alap nabakam sa nësa mas gwibirida zala. Zen sa nësa soson tabiri, hen gol mokosa de etan eiyas tandan makan sa nësa tatete tabiri. Sap nen an zen— Alap zëre mo kwang guludan wenyaye, Kristus hun de zeraha-en gwen nakon dikim Alap zëre mo ngatannak hëndep denaban lowehe gwen hap.

¹¹ Diki soson tangan Zini Alap Zë-en— hëndep denaban. In eiwa. ¹² Ëe surat tihisni ansa Silas Bak honë ebe mae hap gol sonezimk. - Zen ano syal bose, hen zen taïblïblan tanganna. Aya wal oso wal, ëe mae habë ebe mae hap ale gulzimk: Eno mae mo

enlalasa dikim tatete tazimdin hip,
hen em dikim ëre onakon anakan
ësane gwen hap, “Eiwa, banakare
maesa de goltowen nakon, Alap mo
kwasang-kwasangna kirekam nëbon
mae nwe-mase gwe-gwenan. Zep
emki zëno kwasang-kwasangnak
tatem ëzaun.”¹³ Ë yala Babelk - de
Alap mo hlil irin wal bose wal om
dawem ensa ebe mae hap nol
sonezimk. Ano dang tininak de walas
zergwë gwenna Markus hen dawem
ensa ep gol sonezimki.¹⁴ Men
kirekam Kristen zini ëgwë gwenan,
ansa de baca gulsun hyanak emki
kwasang naban enaka tahasa
golëtowaran. Tingan men zene Kristus

hun ëraha-en gwe'an, nen zëre mo
taha terenak esa lowehe gwer.²
Petrus² Petrus² Petrus²PtrPetrus mo
surat ahana

1. * *5:5 Ams 3:34*

2. + *Insa “tësen lwa”kam Orya
olkam li nul sonek, Petrus Yunani
olkam “singa jal-jal”kam ale
gulku. Orya olkam enlalana
apdenak– tësen lwa nabanye. (Yak
4:7)*

3. + *Petrus insa “Silas hon”kam ale
gulku, zëno dam gulsunnu dan-
dan. Aha dam gulsunnu anakan,
“Silas Bak mes surat tihisni ansa
ano ol san ebe mae hap ale
gulzimki.”*

4. + *Petrus kim suratna ansa ale gulzimki, Kristen zini dekam ë yala Roma mo bosena “Babel”kam nêrlêwe gwek. Sap Babelk de zini orep sêrkam Yahudi zini jap nul sonenda gwek— in kirekam hen dekam Roma Kristen zini jap nul sonenda gwekke. (Why 17–18)*

2 Petrus

1 2 3

11¹ Suratna an kitak de Kristen zini ebe mae hap, Simon onakon— mensa hen “Petrus” kum nen gweblananke. Asa Kristus Yesus Zën dam tasiki— zëre mo nganak de syal gwe-gwen hapye. Dawem kitak! Yesus Zen Zen— nësa de ngaya tabin hip de Zini. Hen Zen nëno mae mo Alap. Zen Bi zem Alap mo nwenak lalak enkam gwë gweka, zen in zep hëndep nësa ngaya tabirki. Nëbe mae hap mensa Alap Kristus Yesussu dikim taibliblan hap dena golzimki, zen sërkam de hë'ho gwibin tanganna, hen nen desa apdenake urensi'in.² Zep Alap han nëre mae mo Teipsinni Yesus hun Zen diki Zen sa sërkam de

kwasang-kwasangna Zënaka de tame son wenya nëbe mae hap ol gwizimdi. Hen nen zëre nik mo taha terenak esa lowehe gwer.³ Alap Zen mae hap nësa kwang guludaka: Zëre mo ngatannak hen hë'ho gwibinnik dikim hëndep denaban lowehe gwen hap. Zep Zënaka de tame tan wenya nëbe mae hap, Zen mes zëre mo sërkam de sosonna sowehen tangankam golzimki— nen dikim zëre mo nwenak de ëtal gwesïnkim ëliwehe gwen hap denaye.⁴ Nen dikim kirekam ëliwehe gwen hap, Zen zep gu-gubiridan ola nëbe mae hap dohonse gulzimki— sërkam de hë'ho gwibin tangan naka. Zep nen de

desa kitak gwirensinkim, zen dekam sa Alap mo Enhona nēbe mae hap sosonna mam gul gwizimdi, hen nen dekam esa auhu-kamanak de hole-hle nakon ēhil gwe hana gwer. Sap zen zen syauk sun de ora san dep nēsa da tabiridahal gwenan.⁵ Zen in zep syal-syalkam emki ēalp gwe-gwen—dawemkam dikim Yesussu de taibliblannak ētatete gwen hap. Ētatete gwen hap de syala, zen a kirekam moye:Nonol tanganna damdam enkam em gwën.Zao anakan de kles son hap denaka em tawa gwibin, “An dawemna. An karekna.”⁶ Zao enaka em zerinik gwe-gwen.Zao kareksa de goltowen maenak tatem

em zaun. Hen Alap en hon em tal gwesin.⁷ Hen ahana, Kristen bose omka em kwasang gwibirida gwen. Zao hen ahana, kitak de zi bose omka em kwasang gwibirida gwen.⁸ Kirekame lowehe gwe'ak, dekam Yesussu de taibliblannak esa etatete gwe zaher, zep hendep molye kareknak altink. Hen aha zi monwenak dekam sa anakan wet sol, "Zini an eiwa mes tangan Yesussu tame dak, hen mes hli-hli dasik."⁹ Hwena kirekam men zen de egwe sräm gwe'ak, zen toton bejen. Kirekam de zini nwena mes ehwalen-hwalen gwek, hendep ahakon mes tangan ehäi gwek. Sap kire zini,

Yesus mensa nësa karek-karek nakon ngan tasibirki, zen hom desa enlala nei gwibirin.¹⁰ Hwëna zen zep, aya-wal oso-wal, emki enlala syal-syala ban Yesussu de taïblïblannak ëtatete gwen. Zen dekam esa ere mae mo enhonak anakan tame ul gwer, “Eiwa, asa mes Yesus kwang taka hen dam tasiki.” Dekam em molye eiwa de ora nakon ësyän nahla gwek.¹¹ Hen dekam nësa de ngaya tabin hip de Teipsin Zini Kristus Yesus sa ngatan zi mo lang nakon isrip-sri naban nësa lup gulin gwera— zëre mo irik ginnik dikim hëndep denaban lowehe gwen hapye.¹² Sap eiwa, em mese kitak insa tawa eibik, hen Alap onakore ol

dawemnak tateme ezau'un, hwëna ëe
nama asa kirekam emsa enlala
sobirida gwer. ¹³ Ëe de nama tim
niban okamanak awe emsa golëgwei
inen dannak, zen ano syal– kirekam
de emsa enlala sobirida gwen hap
denaye. ¹⁴ Sap ëe tawana: Ëe
nabakam asa sopna alsil– men
kirekam Bian Yesus asa hamal hap
gu-gublu halkaye. - ¹⁵ In zebë
anakan alp gwe-gwe'an, “Ëe de ëre
mo walassa hli yuludankam, zen bap
zen Yesussu de taïbliëlan hap de ola
ansa eititi gwibin.” Mae hap de ol:
Alap onakore ol dawemna mensa
ësane gwe-gwek, zen eiwa
tanganna. ¹⁶ Ëe men kimë emsa

anakan enbirida gwek, “Bian Yesus Zen zëre mo sosen yawala ban sa gollwahal zala,” zen zi mo yasik tabin ol enlala gwibinsi homë kirekam ayang ul gwizimk. Sap ëe ëre mae mo nwekamë Yesussu hla lak— in kim kwatapnak ngatan zi mo lang nakore ngatanna wale ta zakye. ¹⁷ In kim zë asa golëlowe he'anka, ëe dekam ëre mae mo ikimë ngatan zi mo lang nakore ola ësak— Teipsin Zini Alap kim Tane zem insa boltere ta'ankaye. Alap dekam anakan gu aneka, “An ëre mo Tane— ëre mo dang tininak de tanganna. Ama tangan sam gwesik gweblanan.” - ¹⁹ Zen in zep, mensa Alap mo ol ayang gul gwen zini

Yesus hup dena hamal hap nen gubirida gwek, zen bëjen zalta dep lwa kinin. Zëno mae mo ola zen okama kawesinnik awe men kiye—lampu ngatanna. Zep desa enhonak em lone gwen—hëndep Yesus mo lwa halzan yaklanak de hatak. Zen yakla nwe de hata sezan makan sa lwahal zala. Zen dekam sa zëre mo tim nikore ngatankam eno mae mo enhona ngatan tabir-zim zira. 20

Nonol tanganna emki ansa enlala gwe-gwibin: Zini mensa Alap mo hamal hap de ola ayang nul gwek, zen auhu-kama zi mo dwam gwibin sin hom ayang nul gwizimk. Zen hwëna Alap mo Enho ing gwe

hebirida gweka, zep ki ëton gwek.
Zen in zep, mensa zen ale nul gwek,
zini bëjen desa zëre en mo enlalakam
totoresa dam gulsun. Zen diki Alap
mo Enho de ing gwe heblankam de
dam gulsun. -

1. * **1:14** *Yoh 21:18-19, 2Kor 5:1*

2. * **1:17-18** *Mat 17:1-5, Mrk 9:2-7, Luk 9:28-35*

3. * **1:20-21** *2Tim 3:16, 1Ptr 1:11*

2 Mae hap de ol: Yasik tabin hip de zini sa ebon mae bitî gwer, hwëna Alap sa karek tabiri.**2**¹ Orep Yahudi bong-bongna kim lowehe gwek, dekam yasik tabin hip de zini man hen zëre mae mo ngirîn nikon ësaltîl gwek. Zen zep anakan boton da gwibik, “Ëe an Alap mo olsa de ebe mae hap ayang gul gwizimdin hip de zi.” Zep kirekam de zini sa hen angkam ebon mae onakon ësaltîl gwer. Zen aningkim sa zëre mae mo tawa tabinni mas nul gwer, hëndep ahakon zëno mae mo ol san de ang tankam sa syauk sun dep de ora san ang ta gwer. Teipsîn Zini Yesus Zen mes Zënaka zerguku— zini insa dikim

sap ngaya tabin hip. Hwëna zen anakan sa ëgu gwer, “Kristus ensa de blol gweblanna hom sowe he'an. Diki syala ansa em mas gun.” Hwëna Alap nabakam sa desa timbwas tabiri. -²

Sap eiwa kirekam, hwëna zini beyakam sa zëno mae mo hole-hle san dep de yasik tabin ola in san ang ta gwer. Zen zep sa hwëna ëKristen gwen srëm wenya tingare Kristen zini nësa anakan nenbirida gwer, “ëKristen gwenkam, dekam hwëna karekkam lowehe gwenan.” ³ Yasik tabin hip de zini in te-ala hap de hole-hlena. Zen zep sa totore olkam emsa tawa da gwibir— em dikim te-alasa zer gwizimdin hip. Hwëna Alap zëbe

mae hap de syauknu orep mes hamal tazimki. Zen de timbwas gun nukon molya ëheya-hya gwek, sap nen toton banakan dep?– Alap mo nwe nakon de ëani-ning gwen naye! -⁴ Sap Alap zëre mo dam taha nakore zini, zen hen Alap mo jala hlaunkum. Zen kim ahakon orep tangan ëkarek gwek, Alap hom dekam desa kwasang gwibiridaka. Zen hwëna hëndep de juwen zi hip de bwi kawesinnik yal gul neka. Hëndep zen nama zë kama hul kawesinnik iwe lowehe gwe'an–hëndep aumwa hap de klis gun hup de yaklanak de hata'ak. ⁵ Hen orep de ëpba bongna Nuh kim golëgwë gweka, dekam de zini hen ki Alap mo

jala hla nuk. Dekam Nuh sap Alap hon dikim ëtal gwesin hip de olkam tonbirida gweka, hwëna dekam de zini in hen hom Alapsa daïblihlak. Zep hëndep ho namwakam karek tabirki. Hwëna Alap Nuh zëna en naka we wal walas zem tuju enkam desa en zep ngaya tabirki. ⁶ Dekam etan ki hen kirekam lwak, ë yawal darena Sodomk hen Gomorak. Desa hwëna syaukkum timbwas soka, hëndep man tangan nahwasdek. Alap ë darena insa ol tan-tan makan tehaka– nësa dikim anakan gubiridan hap, “Zini men zen Asa baes në gweblanan, an kirekam sa hen zëbon mae onak jower.” ⁷ Dekam Alap Lot

Bak ensa ngaya taka, sap zen zen en zëre mo nwenak dam-dam enkam gwë gweka. Zen kim zëwe de zini kahalo ennak de lowehe gwennak kara ta gwibirki, hen kirekam-kirekam karek gulin halasen gwennak, zëno enlalana man tangan dowebila hana gweka. ⁸ Lot Bak zëna enna enho dawemna. Hwëna zen mwin-mwankam karek gol gwen zi mo ngirinnik gwë gweka. Zep desa de nwekam kareksa de syal gwibinnik hlauluda gwenkam hen ikim de sane ta gwibinkim, zëno enhona man tangan dowebila hana gweka. ⁹ Zen in zep man tangan dam gwesinin: Alap mo sosonna ki— Zënaka de

betek gweblan zisi de tin hip de karek nakon gwiswe sone gwen hap denaye. Zëno sosonna hen ki– karek gol gwen zisi de bwi kawesinnik yal gulne gwen hap denaye. Zen zao sa lowehe gwer– hëndep aumwa hap de klis gunnuk de hata'ak. ¹⁰ Nonol tangan men zen zëre mae mo auhukama tim nikore hole-hle san ang ta nasen gwenan, hen men zen Alapsa de betek gweblanna baes ta gwenan, zen desa sa kirekam gweibiridala. Yasik tabin hip de zini in zëna-zënana hen bolte-boltena. Zep zen hom ngatan zi mo langnak de wenyaka de lamang tabin hip ääiri gwenan– sap Alap Zëna, Tane zem

Yesus, hen zëre mo Enhona, hen sap zëre mo dam taha nakore zi maesa de lamang tabin niye. ¹¹ Hwëna sap diki Alap mo dam taha nakore zini in, zen zen— sosen tangan wenyaye. Hwëna nësa in zen yasik da gwibirin, zen sosen naka hom. Alap mo dam taha nakore zini in, zen sap ki zi mo karekna Alap hap noltrë gweblanan, hwëna zëbon mae onakon ol lamang ola hom mae wet so gwenan. ¹²

Hwëna yasik tabin hip de zini in, mensa zëna tame nul srëm gwegwenan, zen desa man lamang nul gwenan. Zen enlala srëm tanganna—men kiye, gwenya. Gwenya zen mae en hap ki lowehe gwenan: Zi de tahyo

gwen hap hen tamera gwen hap.
Yasik tabin hip de zini in hen
kirekam. Zen timbwas tabin en hap ki
lowehe gwenan. ¹³ Zëno mae mo
yasik tabinni in, zen dekam hen zi
dawem-dawem hap karekna nol
gwizimnin. Zen in zep sa Alap
sërkam de kareknak kang gulu. Zen
in kwae naban! Zen man ësam
gwesik gwenan—damnak de kirekam-
kirekamsa gulin hala seranna. Hwëna
karekna insa de ber-ber gunkum, zen
man Kristen zi dawem naban de
apdekam tembane tan hap ësam
gwesik gwenan—aha zi mo nwenak
dikim anakan ënwe-mase gwen hap,
“Zen an hen zini dawemna.” ¹⁴

Hwëna zen kahalo enlala naban
ëkaratda gwenda gwenan. Zen hom
kareksa de hole-hle gwe-gwibinni
ëblalen gwe-gwenan. Ètatete gwen
srëm wenya, desa man karek san dep
wan-wan da gwibirin. Kirekam de
zini mes hen te-alasa de zëre mo
boton nakon gulin gwen hap de orana
dam dasindak. Zen zep sa Alap heip
gulu. ¹⁵ Yasik tabin hip de zini in
mes ora dam-damna baes nëblak, zep
hëndep gwa san dep ësyalhek— men
kirekam hen Beyor Bak mo tanena
Bileyam Bak syal hekake. Bileyam in
hen man zëre mo tawa tabin karek
nakon de te-alasa gulin gwen hap
hole-hle gwe-gweka. ¹⁶ Hwëna zen

in zep Alap damnak dei yul gubluka—
zëre mo keledaina in kim oranak
owas hap zi olkam jalse gweblakaye,
dekam de zëre mo mamakkam de
syala insa baes gwibin hip. -¹⁷ Yasik
tabin hip de zini in, zen men kiye—
dobe jop dan enna. Zi de ë nakon
akenna tim gunkum, “Dobena ki.”
Hwëna hom tol. Zini in hen o il ti
gwen srëmnak de okawen makan.
Okawensa de hla tankam dekam de
anakan syal-syal gwen, “Namen sa
ona il tïla.” Hwëna hom tol. Zini in
hen kirekam: Ëse hlauludannak
dekam kil tibinkim, “Zini an dawem-
dawemna.” Hwëna Alap mes zëbe
mae hap bwina sërkam de kawesin

tangan naka hamal gul guzimki. 18

Yasik tabin hip de zini, zen hen anakan ëgwë gwenan: Zëre mae mo boton olkam zënaka bën-jana da gwibirin. Hen men zen sap ora gwa-gwasa de hli tan hap ëalp gwe-gwe'an, hwëna yasik tabin hip de zini in zol makare naka eiyas da gwibir-zimnin— anakan de gubirida gwenkam, “Haen, nen de kirekam nëre mae mo hole-hle san ang ta gwenkam, Alap molya nësa husus gwibiridaka.” Hëndep dekam zep etan auhu-kama hole-hle san hen kahalo san dep nolëlwandahal gwenan. 19 Zen anakan kil nïl gwenan, “Nen mese Kristen zi mo

kirekam de lowehen nakon ëhil gwe hanak. Nen tahalebin srëm nike lowehe gwenan.” Hwëna auhu-kama hole-hlena mes tahalebik, sap zëre mae mo hole-hlena in zen sil tibirhal gwenan. Sap tingan men zen zëre mae mo hole-hle san ang ta gwenan, hwëna hole-hle enlalana in mes zëno mae mo enhona al tak. -²⁰ Kwasang tol! Diki ngaya tabin hip de Zini Bian Yesussu de tame tankam nen eiwa ema auhu-kama hole-hle nakon ëhil gwe hana gwenan. Hwëna men zen Yesussu de tame tan nakon etan desan dep lwan dahal gwenan, ki zen banakan molya etan hulenna in kon wet so gwek, hen zen mes tangan

zëre mae hap de karekna mam nuk.

-21 Eiwa, kwasang tol! Zen ora dam-damsa de tawa gweblan srëmkam de tinnï maka ësam gwesik. Dekam Alap molya sërkam karek tabi'inam. Hwëna zen mes Alap hon dikim ëtal gwesin hip de orana tawa nëblak, hwëna man desan en de ang tan hap baes tak. ²² Zep men kirekam zini ëgu gwenan, zen zëbe mae hap dakastilzim'in— anakan mensa ëgu gwenanye, “Lwana u sang-sang hap de wëk gwenkam, zën sa etan twenblala.” - Anakan hen ki ëgu gwenan, “Gwe zahona sap esa hokam ngan tasili, hwëna eitinak sa etan tal hera.”

1. * **2:1** *Ul 13:1-5, Mat 24:11, 24:24, Yud 4*
2. * **2:3** *2Kor 2:17, Ibr 10:31*
3. * **2:16** *Bil 22:1-35*
4. * **2:19** *Yoh 8:34, Rom 6:16-17*
5. * **2:20** *Mat 12:43-45, Ibr 6:4-6*
6. * **2:22** *Ams 26:11*

3 Mae hap de ol: Yesus sa etan zi mo

tame gun srëmnak lwahal zala.**3**¹

Ano dang tininak de aya-wal oso-wal, suratna ansaë ebe mae hap ale gulzim'in, dekam mesë suratna ebe mae hap dan sozimmnin. Sap ëe eno mae mo enlalasa dikim ëse ta gwizimdin hibë dwam gwe-gwe'an—enho kles gwesin srëmkam ekakim lowehe gwek.² Zep men desa Alap mo ol ayang gul gwen zini orep nen gubirida gwek, hen men desa nësa de ngaya tabin hip de Teipsinni Yesus nësa gubirida gweka, desa bahem eititi gwibin. Yesus mo dam tasibin zini, ëe mesë desa ebe mae hap ayang ul gwizimk, hen angkam ëe, Petrus,

mesë enlala sobiridanna emsa dan sozimnin.³ Nonol tanganna ansa emki enlala gwe-gwibin: Aumwa hap denak zi mo hole-hle enlalana sa tangan taman kini gwera. Hen dekam emsa sa anakan swrë da gwibir,⁴ “Em ema ëkil gi'in, ‘Yesus sa etan lwahal zala.’ Hwëna nonol men zen sap daïblïblak, zen mes nama de sap ësbla tine gwennak hëndep juwesik. Alap kim okamana ansa yang gulsuku hëndep angkam, kina ki banakan mae man wet gwesi'in!”⁵ Hwëna zen hom ola ansa de enlala gwibin hip ëdwam gwe-gwe'an: Nonol lone sennak Alap ngli naban okama naban am ol-gun enkam yang sosuku— hina

kim kles son hap gubirki hen otde
weyana kim aha-erenak de tagal
gwesin hip gubirkiye. Okamana an
dekam zep hatasek. ⁶ Dekam zep
hëndep weyakam orep de okamana
insa timbwas gulku— ho namwa yala
insa kim hatan hap gubirkiye. ⁷ Hen
kirekam sa etan Alap angkam de
okama naban ngli naban ol-gun
enkam timbwas sola. Dekam hwëna
syaukkum sa. Zen angkam kirekam
de hen timbwas son hap lam so'ara—
aumwa hap de klis gun hup de
yaklana iwe kim de hata'akye. Zen
dekam sa hen syauknu inkam Zënaka
de betek gweblan srëm wenya insa
timbwas tabiri. ⁸ Hwëna aya-wal

oso-wal, ansa bahem ëeititi gwibin:
Bian Alap hom zi mo kim yakla
naban ben naban aït gwibirida. Nëno
mae mo aïtbinkim seribu tahunna,
zen hwëna Bian hap san de aha-ere
yaklana kiye. Bian mo aïtbinkim
yaklana aha-en, hwëna nëbe mae hap
holona seribu tahun. -⁹ Bian hom
zëre mo gu-gubiridansa de syal
gwibin hip holo gwe'ara— men
kirekam zini anakan tim nul gwenan,
“Yesus ba hap hata srëm gwe'ara?”
Hwëna Zen kwasang tol hap nësa
eissibirida'ara— nen dikim sap nëre
mae mo karek-karek nakon ëhalen
hap. Zen hom aha mae nik de tin hip
dwam gwe'ara. Zen hwëna kitak de

ëhalenkam de ëngaya gwen hap sap
dwam gwe'ara. -¹⁰ Hwëna Bian
Yesus mo lwa halzan hap de yaklana,
zen sowë zi mo kim sa lwal. Dekam
nglina auku mamkam de tadre gwen
naban sa jek-jak nër. Hëndep dekam
sa yakla nwena, keisni, hen benna
ëhwasder— hëndep okamana hen zi
mo syal gwibin kire-kirena kitak.
Banakare maena molya lwak. -¹¹
Zep kirekam insa lwa'an, nen de
deban ëtimbwas gwen srëm hap, a
kirekam nen ëliwehen: Dam-dam
enkam nen lowehe gwen— Alap en
hon de ëtal gwesënkim. ¹² Deban
salok-salokkam nen anakare enlala
naban lowehe gwen, “Diki namen de

Yesus hata zankam airis tangan.”
Aumwa hap de yaklanak nglina an
sap sa hwasdera, hen keis maena sap
sa sal-sal hap ëho gwer, ¹³ hwëna
nen okama ëse naban ngli ëse nabane
kara ei gwizim'in— men kirekam Alap
hamal hap nësa gu-gubirida gwekake.
Zëwe dam-dam enkam de lowehe
gwen en nik sa bitï gwer. ¹⁴ Zen in
zep, aya-wal oso-wal, sap nen ema
kirekam ngein sin dep dena insa kara
ei gwibi'in, zep nen dawem enkam
ëalp gwe-gwen— dekam de zëre mo
nwenak enlala karek-karek srëmkam
hen ëkun gwen srëmkam lowehe
gwen hap. Kirekam de lowehe
gwenkam, ki nen zëre mo taha

terenak esa lowehe gwer. ¹⁵ Hen
nen ki Bian Yesus mo lwa halzan hap
de yakla hap anakan eenlala gwe-
gwen, “Zen sap sa holo gwera, sap
ahakon zen dekam sa hen engaya
gwer.” Alap mes neno mae mo dang
tininak de ayana Paulus hup enlala
blala zerblaka, zen in zep hen kire
hap dena - ¹⁶ tingare zere mo
suratnak nebe mae hap ale gul
gwizimki. Zeno suratnak hen ki-olk
san de enlala nabare naye. Yesussu de
taibliblannak de etatete gwen srem
wenya hen tame gun srem wenya zep
desa karekkam dam nulsuk gwenan.
Zen hen Alap mo aha ol ale gunnu
kirekam hen totoresa srip gulsunkum

namblak nul gwenan, händep ahakon zep händep syauk sun dep de ora san lwan dahal gwenan.¹⁷ Zep ano dang tininak de aya-wal oso-wal, ëe in zebë hamal hap suratkam emsa enlala sobiridal. Zen in zep salok-salokkam em lowehe gwen. Karek gol gwen zi mana emsa gwa san dep sil dïbirhal gwenank. Sap em mese Bian onak ëtal gwesik. Dekon ema hwëna altïlink.¹⁸ Diki nësa de ngaya tabin hip de Zini Bian Kristus Yesussu de tame tankam hen kwasang-kwasang zemka de tame gunkum em ëtatete gwe zahen. Dikire zëno bosena angkam hen händep denaban teip nulsuk gweblak. In eiwa.1 Yohanis1

Yohanis1 Yohanis1 Yoh Yohanis mo
surat

1. * **3:4** *Mat 24:48-51, 1Tim 4:1, Yud 18*
2. * **3:5** *Kej 1:6-10*
3. * **3:8** *Mzm 90:4*
4. * **3:9** *1Tim 2:4*
5. * **3:10** *Mat 24:29, 24:35, Luk 12:39, 1Tes 5:2, Why 16:15*
6. * **3:13** *Yes 65:17, 66:22, Why 21:1-8, 21:27, 22:14-15*
7. * **3:15** *Rom 2:4, 1Tes 5:4-11, 2Ptr 3:9*

1 Yohanis

1 2 3 4 5

1 Mae hap de ol: Alap mo Tanena Zen eiwa zi tangankam hata zaka.¹ In kim Alap okamana ansa yang gulsuku, Zini in mes Alap han ë gweka. Zëno bosenä “Alap onakore ëngaya gwen hap de Ol.” Hwëna okamanak kim hata zaka, ëe ama Desa sane la gwek, hen ëre mae mo nwekam kara la gwek. Ëe ama ëre mae mo tahakam hen olk la gwek. Zebë hëndep dawemkam tangan tame lak.² Nësa de hëndep denaban ngaya tabin hip de Zini in kim hata zaka, ëe ama Desa ëre mae mo nwekam hla la gwek. In zebë angkam ebe mae hap eiwa ulzim'in, “In eiwa Zen tangan–nësa de

ngaya tabin hip de Zi niye, Bian zëre han men Zen ë gwekake. Bian Desa nër hom abe mae hap damnak zertreizimki.³ Zëno bose tanganna Kristus Yesus.”Sap ëe insa ësane gwe-gwek hen hla kul gwek, in kim asa golëlowehe gweka, in zebë desa ebe mae hap eiwa ulzim'in—Eirzi-Bia dekakim nësa aha-ere enlalakamisrip-sri naban olëlowehe gweka.⁴ Zen in zebë ebe mae hap ale gulzim'in—aha-ere enlalakam de lowehe gwenkam dikim nëno mae mo isrip-sri taman kinï gwen hap. Ngatannak de lowehe gwen zi mo kim de lowehe gwen hap de ol:⁵ Ëe ama emsa tawa labi'in— aena mensaë Kristus hon ësane gwe-

gwekke: Alap Zen lalak enna. Zëno
enhonak kawesinni hom tangan. ⁶
Zep men zen anakan ëgu gwe'an, “Ëe
an Alap hanë aha-ere enlalakam
zergwë gwe'an,” hwëna zen de nama
kawesinnik de lowehe gwen zi mo
kim gwëna, ki zen boton tamna hen
sap de ora san gwë ha'ara. ⁷ Hwëna
nen de ngatannak de lowehen zi mo
kim enho nakon ëlalak gwe zahe
gwenkam, men kirekam ngatan zini
Alap Zëna enho lalak en nik gwë
gwenda, nen hen esa tangan aha-ere
enlalakam isrip-sri naban lowehe
gwer. Dekam hwëna nen de banakare
karek maenak zarankam, Alap man
nëno mae mo karekna insa Tane Zem

Yesus mo kalkam nöp ngan gulsuk gwizimnira.⁸ Zi de anakan zabenna, “Ano karekna hom,” zen hwëna zënaka anakan boton ta gwe'ara, “Ëe an zini dawemna.” Kirekam men zen ëgu gwenan, zëbon mae onak eiwa de enlalana hom tangan.⁹ Hwëna nen de Alap hon anakan ëkira gwegwenkam, “Ëe mesë kirekam karek gwek,” dekam sa Alap nëno mae mo karekna insa nöp tap gulsuk gwizimdi, hen nëno mae mo kareksa de gon hap de enlala dowe hananna insa sa nöp hom ta gwizimdi. Alap zëre mo gu-gubiridanna Zen man tangan sul sone gwizimnira. Zep nen de nëre mae mo karek-kareksa zëre

hon ëkira-kla gwe-gwenna, Zen bëjen
nëp tap gulsuzim srëm gwen. - 10
Alap mo olak anakan lwak, “Tïngare
zini kareksa nol gwenan.” - Zep zi de
anakan zabenna, “Ano karekna hom,”
dekam hwëna man nwe-mase
gwenan— san de Alapsa de anakan
gublunna, “Alap Zen boton tamna.”
Kire zinik Alap mo ola man jawe guk
hana gwenan.

1. * *1:1 Yoh 1:1*

2. * *1:9 Mzm 32:5, Ams 28:13, Yes
1:18*

3. * *1:10 Rom 3:9-20*

22¹ Ano walas, ëe mae habë ebe
mae hap ale gulzim'in: Em ekakim
kareknak altil srëm gwëk. Hwëna aha
mae nik de kareknak zarankam, desa
de mas gweblan hap de Zini ki. Zen
Bian Alap mo alp nakon zau'ura. Zen
enho kles gwesin srëm Zini Kristus
Yesus.² Zen Zen nëbe mae hap
Zënaka zerguku— nëno mae mo
karek-kareksa dikim ngan
gulsuzimdin hipye. Hwëna nëno mae
en moka hom. Zen hwëna kitak de
okamanak de zini nëno mae mo
kareksa dikim ngan gulsuzimdin hip
tilki.³ Nen de Alap mo ol san enlala
tatete naban ang ta gwenkam, dekam
man tangan dam gwesinin, “Nen

mese Alapsa tame lak.”⁴ Hwëna Alap mo ol san de ang gwe-gwen srëm nik de anakan gunnu, “Ëe mesë Alapsa tame tak,” zen man boton gwe'ara. Kire zinik eiwa de enlalana hom tangan. -⁵ Hwëna nen de Alap mo ol san enlala tatete naban ang ta gwenkam, dekam zëre onakore kwasang-kwasangna sa nëno mae mo enhonak bil gwe-gwer. Zep nen Kristen zini a kire nakon esa nënaka dam lasik gwibir: ⁶ Men zen anakan gunnu, “Ëe mesë Kristus hun zeraha-en gwek,” zen dikire zëno kim kwasang naban gwë gwek. Kristen bose zemka de kwasang gwibirida gwen hap de ol: ⁷ Ano dang tininak

de wenya, ëe an ol ësesa homë ale gulzim'in. Hwëna men desae orep ësane gwe-gwekke, desaë etan ebe mae hap anakan ëse gulzim'in, “Kristen bose omka em kwasang gwibirida gwen.” - Zep ola an angkam en home ësane gwe'an. 8

Yesus nonol nëbe mae hap de kwasang hap zëre mo timni ërak makan lonezimki— nen dikim hen kirekam nënaka kwasang gwibirida gwen hap. Zep kwasang hap de tawa ta gwibinni ansa bap nen blalen gwe-gwibin. Zen ëse en nik zen nëbe mae hap lwa gwizimdin. Sap dekam okama kawesinnik awe, nëno mae mo lowe henna man nwe-mase gwe-

gwenan— san de Alap onakore ngatan de zilbir anenna kiye. Dekam kawesinni man jek-jak gwe-gwenan.

⁹ Zep zi de anakan gunkum, “Ëe ngatannakë gwë'an,” hwëna zen de Kristen bose zemka husus gwibirida gwenna, zen ki nama kawesinnik

gwë'ara. ¹⁰ Diki men zen Kristen bose zemka kwasang neibirida gwenan, zen zen ngatannak lowehe gwe'an. Kire zi mo enhonak kawesinni hom. Zep zen molya ahasa ora srëm san dep titi da gwibik. Zëna hen molya desan sek gwek. ¹¹

Hwëna men zen Kristen bose zemka husus neibirida gwenan, zen nama kawesinnik lowehe gwe'an, hen

kawesinni iwe ebute halasen gwe'an. Zen hom anakan tame nu'in, "Ee angkam ora srēm sanē sek gwe'an." Sap kawesinni in mes zēno mae mo nwena tahalebir-zimk. Okamasa de ensa lwa gwibin srēm hap de ol:¹² Kitak de eKristen gwen wenya, em in zen ano walaskam de gubirida gwen wenyaye. An zebē ebe mae hap ale gulzim'in, sap Bian Alap mes eno mae mo karek-karekna Yesus mo syala kon tap gulsuzimki.¹³ Em in zene nonol Yesussu laibliblak, em in zebe Kristen zi mo bi wal makan lowe he'an. In zebē ebe mae hap ale gulzim'in, sap em mese tame lakmen Zen Alap han nonol lonesen

nakon ë gwekaye. Hen em ahakon in zene angkam laiblibla'an, em wal sei-siwirkim de gubirida gwen wenya. In zebë hen ebe mae hap ale gulzim'in, sap em mese ëtawa gwek— dowal mo kigisa de kirekam zauk gublu kini gwen naye.¹⁴ Zep tingare ano walaskam de gubirida gwen wenya, ëe mae habë ebe mae hap ale gulzim'in: Sap em kitak mese Bian Alapsa tame lak. Bi walkam de gubirida gwen wenya, ëe mae habë ebe mae hap ale gulzim'in: Sap em mese Yesussu tame lak— men Zen Alap han nonol lonesen nakon ë gwekaye. Wal sei-siwirkim de gubirida gwen wenya, ëe mae habë

hen ebe mae hap ale gulzim'in: Sap em mese Alap onakore sosonna ulink. Em ema Alap mo ola urensik gwe'an. In zebe dowal mo kigisa yauk gublu kini gwe'an.¹⁵ Zep auhu-kamana bahem etan enna lwa gwibin, hen okamanak de kire-kirena bahem enna lwabirida gwen. Men zen auhu-kamana ansa enna nola gwibirin, zen hom Biansa enna nola gweblanan.

-¹⁶ Sap kitak men desae okamanak enna ola gwibirin, an zen:nëre mae mo tim nikore hole-hlena,nwekam de hlaunkum de hole-hlena,hen boltebolte enlalana.Zen kitak Bian onakore naka hom. Zen nëre mae mo auhu-kama tim nikon wet so gwenan. -¹⁷

Auhu-kamana an sa jek-jak gwer. Hen auhu-kama hole-hlena, zen hen sa jek-jak gwer. Hwëna men zen Alap mo dwam gwibinni syal nei gwibirin, zen hëndep denaban sa lowehe gwer. Kristus mo jal zi de hatazan hap de ol: ¹⁸ Ano walas, nen angkam aumwa hap denake lowe he'an. Zep men kirekam aumwa hap de yaklanak dep dena emsa tawa da gwibik, zen kirekam angkam lwa'an. Zen anakan emsa tawa da gwibik, “Kristus mo jal zini sa hata zala.” Zep jal zini insa de ngeirblizan hap de zini angkam mes yaing gwezal. Zep man tangan dam gwesi'in, “Nen angkam aumwa hap denake lowe he'an.” - ¹⁹ Kristus mo

jal zisi de ngeirblizan zini in nonola sap nëbon mae botonkam bitï gwe-gwezak, hwëna ki zep etan wet so gwe-gwek. Eiwakam de bitï gwenanam, ki nama maka nëbon mae lowe he'an. Hwëna in mae hap ki lwak: Nen dikim anakan tame tabin hip, “Zen eiwakam hom bitï gwek.”

- 20 Hwëna nen kire zisi ema tame la gwibirin. Sap nëbe mae hap Alap mes zëre mo Enhona hlë ta sonezimki. Zen in zebe eiwa de tawa tabinni dam ulsuk gwenan. ²¹ Ëe kimë ebe mae hap de ale gulzimdin hip enlala gwe'ak, ëe homë emsa anakan enlala gwibiridak, “Zen hom eiwa dena tame nu'in.” Hwëna ëe ama emsa

enlala gwibiridak, “Zen man eiwa de tawa tabin niban botonkam denaban kles noso gwe'an.”²² A kire nakon esa Kristus mo jal zini insa de ngeirblizan zini insa dam lasik gwibir: Yesussu men zen anakan zersinni, “Zen nesa de ngaya tabin hip de Zisi hom”— zen zen. Kirekam de gunnu, zen man anakan de gunnuban apde ne'an, “Bi Zem in hom Tane zemka zer soneka.” Zep kire zini zen Eirzi-Biasa man teisyasi'ira.

-²³ Hen Yesussu de anakan zersinni, “Zen Alap mo Tanesa hom,” dekam man hen dam gwesinin, “Zini in hen Bian Alapsa hom tame ta'ara.” Diki men zen anakan gunnu, “Jesus Zen

eiwa Alap mo Tane,” ki zen mes eiwa Eirzi-Biasa tame soka. -²⁴ Zen in zep, Kristus hup de ola men desa nonola kon emsa tawa da gwibik, emki desa dawem enkam enhonak gwirensik gwen. Zen diki dekam esa Eirzi-Bia han iaha-en gwer. ²⁵ Hen nen de kirekam ziaha-en gwenkam, dekam mese händep de lowehe gwen hap dena ulink— men kirekam Yesus Zëna nësa gu-gubirida gwekaye. -²⁶ An kitak mesë ep ale gulzimmnin, sap zini man emsa ora srëm san dep titi da gwibirin. ²⁷ Hwëna Kristus mensa zëre mo Enhona nëbe mae hap hlë ta sonezimki, Zen nama eno mae mo enhonak lwa gwe'ara. Em in zebe

aha zisi zen de emsa ol ësekam tawa ta gwibin hip leibirida srëm gwe-gwe'an. Sap Alap mo Enhona Zen eiwa denaka nësa tawa ta gwibirida—kitak mensa Yesus hun dikim zeraha-en gwen hap dena dwam ei gwibirinye. Zen bëjen boton gwen. Zep Yesus en han de zeraha-en gwennak em tatem ëzauk gwen—Alap mo Enhona men kirekam nësa titi ta gwibiridake. -28 Zen in zep, ano walas, zëre han de zeraha-en gwen ennak em lowehe gwen. Ki Zën de etan lwahal zannak de zertowenkam, aha-ere enlalakam esa ërtower. Ki nen molye zëno nwenak saher hap ëhu-huk gwehek. 29 Sap nen

tawana, “Alap Zen lalak en nik gwë gwenda.” Zen in zep tangan dam gwesik gwenan: Men zen dam-dam enkam lowehe gwenan, zen Alap mo wei-wik gun walas.

1. * **2:4** *Yoh 14:15, 14:21-23*

2. * **2:7** *Yoh 13:34*

3. * **2:15** *Mat 6:24, Yak 4:4*

4. * **2:16** *Kej 3:6, Mat 4:3-10*

5. * **2:18** *Mat 24:5, 24:24, 2Tes 2:3, 1Yoh 4:3, 2Yoh 7*

6. * **2:19** *Yoh 10:26-28, Kis 20:30*

7. + *Yohanis beyakam suratnak awe Kristen zini nënaka de dam tasik gwibin hip dena ale gulku – hen yasik tabin hip de zisi de dam tasik gwibin hipye. Bol zaun tanganna,*

Yesussu de taibliblankam, hen taibliblanna insa de gwën nakon enlala tatete naban goltrë gwen hap. Nonol tanganna nënaka de kwasang gwibirida gwenkam de goltrën. (1Yoh 2:3-6, 2:9-10, 2:22-23, 3:10, 3:14-15, 4:1-6, 4:13-16, 4:18, 4:20–5:5, 5:12)

8. * **2:23** *Yoh 14:6-7*

9. * **2:25** *Yoh 3:15, 5:24, 6:40*

0. * **2:27** *Yoh 14:26, 16:13-14*

3 Alap mo walas de kirekam lowehe
gwen hap de ol:3¹ Emki eenlala
gwen: Bian Alap mes kwasangna
nëbe mae hap sowehen tangankam
golzimki, zep hëndep nësa
gubiridaka, “Em ano dang tini tabin
walas.” Eiwa, wehasa hom, nen eiwa
zëno walas tangan! - Hwëna auhu-
kama enlala zini molya nësa anakan
tame da gwibik, “An Alap mo walas,”
sap zen hom Yesussu anakan tame
dak, “Jesus Zen Alap mo Tane.”²
Ano dang tininak de wenya, nen an
angkam eiwa zen— “Alap mo
walas”kam de gubiridan wenyaye.
Hwëna Zen hom nëbe mae hap
golzimki— dekam de anakan tame gun

hup denaye, “Alap mo walasna nen kirekam esa ëliweher.” Hwëna nen tawana: Yesus de etan lwahal zankam, zëno kim esa ëliweher. Sap dekam damkam esa kara la gwer, zep zëno kim esa ëliweher. ³ Zep nen men zene kirekam ëenlala gwegwe'an, “Ëe asa Lalak Zini Yesussu zertower,” nen zebe nëre mae mo enhona lalak la gwibirin. ⁴ Zini men zen karekna nol gwenan, zen Alap mo olsa kim ja-ja nul gwenan. Sap kitak de karekna mensa zini syal nei gwibirin, zëno ausuna kitak Alap mo olsa dikim ja-ja gun hup dena. ⁵ Zep men zen Yesus hun zeraha-engwenna, zen bëjen kareksa gol tine

gwen. Sap nen tawana: Yesus Zen nēno mae mo karek-kareksa de ngan gulsuzimdin hip hata zaka. Sap Zēbon onak hom tangan— karek mae naye. Hwēna men zen karekna nol tine gwenan, zen Yesussu de tame tan srēm wenya hen taïbliBlan srēm wenya.⁷ Ano walas, men zen ora srēm san dep emsa tīti da gwibirin, bahem salbirida gwen. Men zen dam-dam enkam ēzauk gwenan, zen diki zen Kristussu nētro'an, sap Zēna dam-dam enkam zauk gwenda.⁸ Hwēna men zen karekna nol tine gwenan, zen eiwa dowal mo kīgī mo bi gwibiridan walas. Sap dowal mo kīgīna in zen nonol lonesen nakon

karek gonna kon gwesik hanaka,
hëndep angkam nama gol tine
gwenda. In zep Alap mo Tanena in
hata zaka— zëno syal karekna insa
dikim dri yulsublun hap. -⁹ Zep
Alap mo wei-wik gun walasna, nen
bëjen kareksa de gol gwen ennak
lowehe tine gwen, sap Alap mo
Enhona, Zen enho nakon nësa
golëgwë gwenda. Nen sap kie
kareknak altil gwenan. Hwëna nen
bëjen zëwe en ëdohon gwe-gwen, sap
nen an Alap mo sipni. -¹⁰ Zep a kire
nagon esa zisi tame la gwibir, “Zen
Alap mo walas,” ahaksa, “Zen dowal
mo kigi mo walas”:Men zen dam-
dam enkam ëzauk gwenan, zen Alap

mo walas. Hwëna men zen kirekam
ëzauk srëm gwe-gwenan, zen Alap
mo walassa hom. Hen men zen
Kristen bose zemka kwasang
neibirida srëm gwe-gwenan, zen hen
Alap mo walassa hom. Kristen bose
zemka de kwasang gwibirida gwen
hap de ol:¹¹ Em kime ëKristen
gwek, dekam zep anakan emsa tawa
da gwibik, “Kristen bose omka em
kwasang gwibirida gwen.”¹² Nen
bap nen Kaen Bak mo kim ëgwë
gwen— men zen oso zemka zip
sokaye. Zen in dowal mo kigi mo bi
gweblan walas. Zen mae hap zip
soka: Sap oso zem in dam-dam
enkam Alap mo nwenak gwë gweka.

Hwëna zëna kareksa gol gweka. In zep husus gweblaka. -¹³ Zep aya-wal oso-wal, bahem tenggwanbirida gwen— auhu-kama enlala zi de emsa husus gwibirida gwen naye. -¹⁴ Sap menkam nen juwen ora sane sek gwe'ak, hwëna angkam mese ëngaya gwen hap de orana dam lasil. Nen zebe nëre mae mo Kristen bose walya kwasang eibirida gwenan. Zen in zebe hen anakan nënaka dam lasik gwibirin, “Nen angkam ëngaya gwen hap de ora sane sek gwe'an.” Zep a kire nakon esa zisi tame la gwibir:Kristen bose zemka men zen kwasang neibirida srëm gwe-gwe'an, zen nama tïn hip de ora san sek

gwe'an. ¹⁵ Hen Kristen bose zemka de husus gwibirida gwenna, zen nwe-masena apdenak— zi ta gwen zi nibanye. Kirekam de ëgwë gwen zini, zen hen nama tin hip de ora san sek

gwe'an. -¹⁶ Yesus kim nësa dikim ngaya tabin hip Zënaka sosok taka, nen dekon zebe anakan dam ulsuk, “Kwasangna zen kirekam.” Zen in zep nen hen diki kirekam nen nënaka kwasang gwibirida gwen, hëndep nen hen nen nëre mae mo timni sosok gul gwen— aha zisi dikim ngaya ta gwibin hipye. -¹⁷

Hwëna emki ëenlala gwen: Zi de tahalha srëmkam gwë'anam, zen de anakan tame gu'unam, “Ano Kristen bosena wakin

tahalhakam gwë gwenda,” hwëna zen de mas gweblan srëmkam, dekam man tangan dam gwesinin, “Alap onakore kwasangna hom tangan zëbon onakye.” -¹⁸ Ano walas, nen bap nen ëk enkam Kristen bosyansa waba hap kwasang gwibirida gwen. Hwëna nen diki eiwakam nen kwasang gwibirida gwen— dawemsa de goltrei gwizimdinkim.¹⁹ Nen de kwasangsa kirekam goltrei gwizimdinkim, zen dekam zebe nënaka dam lasik gwibirin, “Nen an eiwa Bian Alap mo bi gwibiridan walas sake.” Sap eiwa kirekam, hwëna nen kime Alapsa abe la gwenan, dekam zep hwëna titik gwen

enlalana enhonak anakan hata gwenda, “Ëe ba hap de Alapsa goltil seblan hap?” Hwëna Alap Zen kitak zi mo enhona tame ta gwizimnira. Zep Zen man nëno mae mo enhonak de titik gwen enlalana insa nëp tame ta gwizimnira. Hwëna Zen hom kire hap nësa husus gwibirida gwenda. Zen in zebe Alapsa de abe ta gwenkam nëre mae mo enlalana anakan së la sone gwibirin, “Ëe an zëre mo walas sake. Zep ëe ba hap de titik gweblan hap?”²¹ Ano dang tininak de wenya, nen de Alapsa abe tan nakon titik gwen srëmna, ki sap esa banakare mae hap saher srëmkam abe la gwer. -²² Sap dekam anakane

dam ulsuk gwenan, “Ëe ama zëre mo ol san hen dwam gwibin sin ang gwe-gwe'an.” Kirekam de enho nakon titik gwen srëmkam abe tanna, dekam zebe ulin gwenan. ²³ An zen tangan zëre mo ola— nen de desan ang ta gwen hap denaye: “Ano tanena Kristus Yesussu em taïblïblan, hen enaka em kwasang gwibirida gwen.”

- ²⁴ Men zen kirekam Alap zëre mo ol san enlala tatete naban ang ta gwenan, zen mes zëre han nëraha-en gwëk, hen Zen mes deban mae golëaha-en gwëka. Hen nëbe mae hap mes zëre mo Enhona ing ta sonezimki, nen in zebe anakan dam ulsuk gwenan, “Eiwa, Zen mes

tangan nēban mae golēaha-en
gweka.” -

1. + *Yoh 1:12-13, Rom 8:14-17, Gal 4:6-7, Ibr 2:11-14, 12:5-10*
2. * *3:2 2Kor 3:18, Plp 3:21*
3. * *3:8 Yoh 8:44*
4. * *3:9 1Yoh 5:18*
5. * *3:12 Kej 4:8*
6. * *3:13 Yoh 15:18-25*
7. * *3:15 Mat 5:22, Why 21:8*
8. * *3:16 Yoh 10:17-18, 15:13*
9. * *3:17 1Tim 5:8, Yak 2:15-16*
0. * *3:21 Ibr 4:16*
1. * *3:23 Im 19:18, Mrk 12:31, Yoh 6:29, 13:34, 15:12, 15:17*
2. * *3:24 Rom 8:9*

4 Mae hap de ol: Nen zëre mo tawa tabin nikon esa yasik ta gwibin hip de zini dam lasik gwibir.^{4 1} Ano dang tininak de wenya, bahem na-en taïblibirida gwen— zini men zen ebon mae onak anakan ëgu gwe'an zalye, “Ëe an Alap mo Enho nakore olsa de ebe mae hap ayang gul gwizimdin hip de zi.” Sap yasik tabin hip de zini mes beyakam yaïng gwezak. Zep emki akasibirida gwen— dekam de anakan tame tabin hipye, “San ha zëno mae mo tawa tabinni Alap onakorena? San ha Zëbon onakore naka hom?” -² Zi de damnak anakan tonbirida gwenna, “Kristus Yesus Zen eiwa zi tangankam hata zaka,” zen

dekam de dam tasin, “Zëbon eiwa mes Alap mo Enhona ing gwe heka.”

-³ Hwëna zen de anakan gunkum, “Yesus zen zi tangankam hom hata zaka,” kire zini zen Alap mo olsa hom ayang gul gwe'ara. Zen hwëna Kristus mo jal zi mo olsa ayang gul gwe'ara. Emsa mes anakan tawa da gwibik, “Kristus mo jal zini sa hata zala.” Hwëna zëno enhona angkam man okamanak syal gwe-gwe'ara.⁴

Ano walas, nen an hwëna Alap mo wei-wik gunnu, nen zebe yasik ta gwibin hip de zi mo tawa tabinni insa ja kul guk kinï gwenan. Sap Alap mo Enhona men Zen nësa ing gwe hebiridaka, Zen Zen— sosen Zi niye.

Dowal mo kigi mo enhona in zen auhu-kama enlala zinik ing gwehe gwenda, zen soson naka hom. -⁵

Yasik ta gwibin hip de zini, zen hwëna auhu-kama enlala zi. Zep zëno mae mo ol toranna hen auhu-kama enlala en san. In zep ahakore auhu-kama enlala zini desa i-san i-san neibirida gwenan. ⁶ Nen an hwëna Alap mo bi gwibiridanna. Zep nëno mae mo ol toranna, zen Alap onakorena. Men zen Alapsa tame dak, zen en zep nësa nasalbirida gwenan. Alap mo walaskam de gubirida gwen srëm wenya, zen zep nësa nasalbirida srëm gwe-gwenan. Nen dekon zebe anakan kles oso gwenan, “An eiwa

Alap mo Enho nakore naka ayang gul gwe'ara,” ahaksa, “An yasik tabin hip de zi.” Alap mo kwasangnak de lowehe gwen hap de ol: ⁷ Ano dang tininak de wenya, nen nänaka kwasang gwibirida gwen, sap kwasangna zen Bian zëre onakon nöp hata gwizimninzal. Tingan men zen kwasang naban lowehe gwenan, zen Alap zëre mo wei-wik gun walas hen Zänaka de tame tan wenya. ⁸ Men zen kwasang srëm kam lowehe gwenan, zen hom Alapsa tame da'an. Sap Alap Zen kwasang-kwasang enna. ⁹ Zen in zep Alap Tane aha-ere zemka nësa dikim ngaya tabin hip zer soneka. In zebe anakan dam ulsuk

gwenan, “Eiwa, Alap mo nēbe mae hap de kwasangna mam tanganna.”

- ¹⁰ Nen home orep Alapsa enna ola gweblak. Hwēna Zen en sērkam nēsa kwasang gwibirida gweka, zep hēndep Tane aha-ere zemka nēbe mae hap de kwasang hap zerguku— nēno mae mo kareksa dikim ngan gulsuzimdin hipye. - ¹¹ Ano dang tininak de wenya, Alap in kirekam nēsa kwasang gwibiridaka, zep nen hen kirekam nen nēnaka kwasang gwibirida gwen. ¹² Zini nen hom tangane Alapsa nwekam hla la gwenan. Hwēna nen de nēnaka kwasang gwibirida gwenkam, dekam zep nwe-mase gwe-gwenan: Alap

man nësa golëaha-en gwe'ara, hen zëno kwasangna dekam zep nëno mae mo enhonak bil gwe-gwenan.¹³ Zen mes zëre mo Enhona nëbe mae hap zerzimki, nen in zebe anakan dam ulsuk gwenan, “Nen mese Deban ëraha-en gwek, hen Zen nëban mae golëaha-en gwe'ara.” -¹⁴ Ëe zëre hon de ang ta gwen wenya, ëe kië ëre mae mo nwekam Yesussu hla la gwek. In zebë angkam anakan eiwa de gul gwizim'in, “Bian Zen eiwa mes Tane zemka zer soneka-okamanak de zisi dikim ngaya tabin hipye.”¹⁵ Zep men zen anakan gu gwenna, “Yesus Zen eiwa Alap mo Tane,” kire zini zen mes Alap han

zeraha-en gweka, hen Alap mes
deban zeraha-en gweka. ¹⁶ Zep
angkam nen mese tangan Alap mo
nëbe mae hap de kwasangna tame uk,
hen nen anksam ema tangan
kwasangna insa blol eibi'in. Eiwa,
Alap Zen kwasang-kwasang enna.
Zep men zen kwasang naban lowehe
gwenan, Bian mes deban mae
golëaha-en gweka, hen zen mes Bian
han nëraha-en gwek. ¹⁷ Kirekam de
zeraha-en gwenkam, zen dekam zep
zëre mo kwasangna nëno mae mo
enhonak saltil gwenan, hëndep zen de
bïl gwenkam dekam saher srëmkam
esa aumwa hap de klis gunnuk Alapsa
ërtower. Nen mae hap esa ësa her gwe

srëm gwer: Sap nen kim nënaka kwasang eibirida gwenan, nen dekam Yesus mo kime okamanak lowehe gwenan. ¹⁸ Zep bap nen Alapsa anakan aïri gweblan, “Zen sa nësa karek tabiri.” Zi mo enhonak, Alapsa de aïriblan naban Alap onakore kwasangna in han bëjen siri nën. Alap onakore kwasang de nëno mae mo enhonak bil gwenkam, zen dekam zep Alapsa de aïriblan hap de enlalana jek-jak gwe-gwenda. Zep zi de nama Alapsa aïri gweblanna, dekam man dam gwesinin, “Zëno enhonak de Alap onakore kwasangna hom bil gwe'an.” ¹⁹ Sap nonola Alap nësa kwasang gwibiridaka. Nen

in zebe hen angkam Zëbon onakore kwasang naban lowehe gwenan.²⁰

Zep zi de anakan gunnu, “Ëe ama Alapsa ensa lwa gweblanan,” hwëna zen de Kristen bose zemka husus gwibirida gwenna, zen boton tamna. Kristen bose zemka de kwasang gweblan srëmkam, zëre mo nwekam de hla ta gwen naka, zen ki hwëna banakan de hla ta gwen srëm Zini Alap ensa enna lwa gweblan hap?

²¹ Sap Bian mes nësa gubiridaka, “Zini men zen Asa enna nola gweblanan, zen diki Kristen bose zemka zen hen kwasang gwibirida gwen.”

1. * **4:1** *Ul 13:1-5, Yer 23:9-22*
2. * **4:2** *1Kor 12:3*
3. * **4:4** *1Yoh 5:4-5*
4. * **4:9** *Yoh 3:16*
5. * **4:10** *Rom 5:8-10*
6. * **4:13** *Rom 8:15-16, 2Kor 1:21-22*

5 Mae hap de ol: Nen dikim Yesussu taibliblan hap, Alap mes nēbe mae hap ola eiwa de gulzimki.**5**¹ Men zen Yesussu anakan daibli gweblanan, “Zen eiwa Alap mo Tane— nēsa de ngaya tabin hip Dena,” kire zini zen Alap mo wei-wik gun walas. Kire zini hen Bi zem Alapsa man ensa nola gweblanan, hen Alap mo wei-wik gun walas bōse zemka man kwasang neibirida gwenan.² Zep nen de Alapsa ensa lwa gweblankam, hen zēno ol san de enlala tatete naban ang ta gwenkam, dekam mes dam gwesinin: Nen esa hen Bian mo tingare wei-wik gun walasna kwasang eibirida gwer.³

Sap men zen Alapsa enna nola gweblanan, zen sa zëno ol san ang ta gwer. Hen zëno ol san de ang tanna hom nëbe mae hap dohon-hon gwizim'in. -⁴ Nen an Bian mo weiwik gun walas. Zen in zebe auhukama hole-hlena ja kul guk kinigwenan. Hwëna desa de jaul guk kinigwen hap de sosonna, zen diki Yesussu de taïblïblan en nakone ulin gwenan. -⁵ Men zen anakan daïbli gwebla'an, "Zen eiwa Alap mo Tane," zen zen auhu-kama hole-hlena insa janul guk kinigwe'an. Kire srëm wenya bëjen. ⁶ Kristus Yesus Zen eiwa zitanankam hata zaka. Te-lidak son nakon in zep zëno tim nikon ho naban

kala ban wet nosok. Zen ho en hom
wet sok. Hwëna kala ban ho naban
dang gulblun weina in kon wet nosok.
Zep man tangan dam gwesinin: Zen
eiwa zi tangankam hata zaka. - Alap
mo Enhona hen kirekam nëno mae
mo enhonak eiwa gul gwenda, “Zen
eiwa zi tangankam hata zaka.” Hen
Bian mo Enhona Zen Bëjen boton
gwen. ⁷ Zep Bian Alap mes dekam
de nëbe mae hap eiwa guzimdin hip
dena dan-ahan goltreizimki: - ⁸
Ahana hona in zen hlëwe
hezak. Ahana kala in zen wet sok. Hen
ahana Alap zëre mo Enho. Hwëna
dan-ahare eiwa de gunnu in mo dam
gulsunnu, zen aha-en. An zen: “Jesus

Zen eiwa zi tangankam hata zaka.”

⁹ Zen zep hen anakan lwa'an: Danahare zi de banakare maesa eiwa gunnu, emaka laïblïbirida'an. An hwëna angkam Bian Alap Zën danaharena inkam eiwa de gu'ura— nen dikim hen anakan taïblïblan hap, “Zen Zen eiwa— zëno Tane naye.”

¹⁰ Nen men zene Alap mo Tanena insa laïbli gwebbla'an, Alap man nëno mae mo enhonak kirekam hen eiwa de gul gwenda. Zen dekam zebe tangan anakan dam lasik gwenan, “An eiwa Zen tangan.” Alap Zën mes ki kirekam nëbe mae hap eiwa de gulzimki, zep zi de kirekam Tane zemka taïblïblan srëm kam, zen ki

Alapsa gu gwebbla'ara, “Zen boton tamna.”¹¹ Hwëna Alap sap mes anakan eiwa de gul gwizimki, “Ëre mo Tane naban de zeraha-en gwen wenya kip, Ëe mesë hëndep de ëngaya gwen hap dena golzimk.”¹² Men zen Tane zemka taïblïblankam nëraha-en gwe'an, zen mes hëndep de ëngaya gwen hap dena nulin. Hwëna men zen nëraha-en gwe srëm gwe'an, zen hom nul in'in. Aumwa hap de ol zim-zim:¹³ Em in zen kirekam laïblïblak, ëe in zebë kire hap denaka de ebe mae hap ale gulzimdin hip dwam gwer— em dikim anakan ëtawa gwen hap, “Ëe mesë hëndep de ëngaya gwen hap dena insa ulink.”

- 14 Zep angkam mes tangan dam gwesik: Bian man nëno mae mo abena sal gwenda— nen de zëno dwam gwibin sin abe tankamye. Nen in zebe saher srëmkam Alapsa abe la gwenan. - 15 Hen Bian de nëno mae mo banakare mae hap de abesa sal gwenkam, dekam mes dam gwesinin, “Zen sa kiresa nëbe mae hap gol gwizimdi.” In zebe kirekam ulin gwenan. 16 Zep em de ere mo Kristen bosesa anakan tol hla tanna, “Zen man ora dawem nakon syal he'ara,” dekam Biansa em anakan abe tan, “Emki etan zini ansa ora dawem san dep dam tasik sonen.” Dekam sa etan desa dam tasik sonera. Hwëna

ahakorena sërkam tangan Kristussu
de hli tankam syauk sun de ora san
dep ësyalhe gwenan. Kirekam de zi
hip ëe homë emsa gubirida'an— zëbe
mae hap de kirekam Biansa abe tan
hapye. ¹⁷ Tïngare kirekam-
kirekamna, zen sap eiwa kitak karek.
Hwëna syauk sun dep de karekna hen
ki. Hen syauk srëm san dep dena hen
ki. Syauk srëm san dep de ëkarek
gwen zi hip, em de Biansa abe ta
gwenkam, Zen sa tap gulsuk
gwizimdi. ¹⁸ Nen tawana, Alap mo
wei-wik gun walasna nen bëjen
kareksa gol tine gwen. Sap Alap zëre
mo Tanena man nësa kara ta
gwibirida, zep dowal mo kigi ba kon

dep?– nēsa golek de tabir tine gwen naye. ¹⁹ Nēna tawana: Nen an eiwa Alap mo wei-wik gun walas. Hwēna tīngare auhu-kama enlala wenya, zen kitak dowal mo kīgī mo irik ginnik lowehe gwe'an. ²⁰ Hen nēna tawana: Ngaya Zini Alap mo Tanena mes hata zaka, hen Zen mes Bi zemka dikim tame tan hap dena nēbe mae hap golzimki. Nen kime Tane Zem in han taīblīblankam ēraha-en gwek, zen dekam zebe hen Bi zeban ēraha-en gwek. Kristus Yesus Zen hen eiwa Alap, hen Zen Zen– ēngaya gwen hap de ausu naye. ²¹ Zep ano dang tīnī tabin walas, yang tabin alap-alapsa aes eisibirida gwek. 2 Yohanis 2

Yohanis2 Yohanis2YohYohanis mo surat ahana

1. * **5:3** *Yoh 14:15, 14:23-24*
2. * **5:4** *Yoh 16:33*
3. * **5:6** *Yoh 19:34-35*
4. + *Yohanis mo suratna ansa kim lun Latin olkam ale nul gwek, dekam zini man lun tangan awe mas gulku, “nëbe mae hap eiwa de gulzimdin hip dena ngatan zi mo langnak goltreizimki: Zen Bian Zëna, zëre mo ola, hen zëre mo Enhona. Hen dan-ahanna in, zen aha-en. **8*** Hen okamanak de nëbe mae hap eiwa de gulzimdin hip dena dan-ahan goltreizimki...” Hwëna desa Yohanis hom ale gulku. Aha mas nuk.*

5. * **5:13** *Yoh 20:31*

6. * **5:14** *Yoh 14:13, 16:23, 1Yoh
3:21-23, Ibr 4:16, 10:19-20*

7. + *1Yoh 3:9, 4:4, Yak 4:7, 1Ptr 5:8-
9*

2 Yohanis

1

1 1¹ Suratna an, ëre mo somol hap—
mensa hen Alap ngaya gwen hap
dam gulsukuke, hëndep walas
zeban,zi bogola abon onakon: -
Dawem! Ëe ama emsa kitak kwasang
gwibirida gwenan, sap nen apdekam
Alap onakore eiwa de ol sane ang ta
gwenan. Hen tingan men zen eiwa de
ol san ang ta gwenan, zen hen man
emsa kwasang neibirida gwenan.²
Nen mae habe nënaka kwasang
eibirida gwenan: Sap Alap mes eiwa
de ola nëno mae mo enhonak ing gul
soneka, hen ola in molya nëbon mae
onakon jek-jak gwek.³ Bian Alap
Tane Zem Kristus Yesus hun sa
dawemna hen kwasang-kwasang

zemka mamkam nēbe mae hap ol gwizimdi. Hen nen zēre nik mo taha terenak esa lowehe gwer. Zen kirekam sa nēbon mae lwa gwer– nen de nama kwasang-kwasang naban eiwa de ol san ang ta tine gwenkamye. Eiwa de ol san de ang ta gwen hap de ol:⁴ Ēe ama tangan sam gwesik eno ahakore walassa de anakan salbiridankam, “Zen eiwa de ol san ang ta gwe'an”– men kirekam Bian nēsa gubiridakake.⁵ Ano dang tininak de wenya, nen nēnaka kitak kwasang gwibirida gwen. Kirekam de ep ale gulzimdinkim, ēe ol ēse san dep homē emsa tīti tabi'in. Hwēna men desae orep nēna ēsane gwe-

gwekke— desaë etan ebe mae hap ëse gulzim'in. -⁶ Kwasangna in a dekam esa oltrei gwizim: Bian mo ol san de ang ta gwenkam. Hen mam tangan wenya, mensa nonol lonesen nakon ena ësane gwe-gwek, zen a kirekam moye: “Em enaka kwasang gwibirida gwen.”⁷ Sap yasik tabin hip de zini bira! Zen beya nik ë-ë san namjanbiridanda gwe'an. Zëno mae mo tawa tabinni, zen a kirekam moye, “Kristus Yesus Zen zi tangankam hom okamanak hata zaka.” Zep zi de kirekam emsa gubiridanna, zen emsa de yasik tabin hip de zi hen Kristus mo jal zi. Zëno mae mo teipsinni, zen sa hata zala.

Hwëna zen in angkam zëno olsa ebe mae hap hamal hap ayang nul gwizim'in. -⁸ Em hwëna ora dawem sane ang ta gwe'an, zep dawem enkam enaka kara la gwibik. Sap Alap ngatan zi mo langnak dawemna mam naka nëbe mae hap lam gulzim'ira. Hwëna eme etan aha ora san ang ta'ak, ki em molye dawemna insa ulink. ⁹ Anakan mana emsa yasik dabirink, “Em in namae Kristus hup de tawa tabin ennak langanak lowe he'an. Desa baes eibik. Ëe mesë til kinin ora san hles yablak.” Hwëna kire zi mo enhonak Alap hom gwë gwenda. Diki men zen Kristus hup de tawa tabin ennak lowehe tine

gwenan, zen diki kire zi niban Bian Alap Tane Zem Yesus hun enho nakon olölowehe gwenda.¹⁰ Zep zi de ebon mae onak srë de ora san dep de tawa tabinsi golhata zanna, bahem gola kon zer irin, hen bahem mae anakan gublun, “Dawem.”¹¹ Sap em de kire zisi zer irinkim, em hen dekam mese jowenda— san de syal bose zem.¹² Ano ola sap nama beyana— desa de ebe mae hap ale gul sonezimdin hipye. Hwëna ama enlala gwe'an, “Suratkam ba hap de.” Diki dawemna amjanbinkim de emsa ëkkam tawa tabin hibë dwam gwe'an. Dekam nëno mae mo isrip-srina sa tangan taman kinil.¹³ Eno we aya

mo walasna– mensa hen Alap ëngaya
gwen hap dam tasibirki, dawem ensa
ebe mae hap nol sonezimk. -3

Yohannis3

Yohannis3

Yohannis3 Yoh Yohannis mo surat dan-
ahanna

1. + *Yohannis “somol”kam san ha
somol tangan zikhip hom yap ki ale
gulbirki? San ha Kristen we hap ki
“somol”kam ale gulbirki? Ahaksa
san ha diki gulk sun de ol
blaorankam jemat hap
“somol”kam ale gulku? Kirekam
de dam gulsunkum, “walas” zem
zen jematna iwe de zi. Mae hap
mes yap kirekam gulk sun de
blaorankam ale gulku: Kristen zi*

mo jal zi de anakan dam gulsun srëm hap, “Zen nara hap kirekam ale gulzimki?” Yohanis hen awe zëre mo bosena man golzabekamen kirekam hen zëre mo Ol Dawem ale gunnuk golzabegwekake. (Yoh 13:23, 19:26, 20:2) Yunani olkam Kristen zi mo nolnola, “zi bogol”kam nenbiridagwekmen kirekam angkam “penetua”kam nenbiridagwenanke.

2. * 1:5 Yoh 13:34

3. + Kristus mo jal zi mo teipsin zi hip de ola, emki hlaun: Mat 24:5, 24:24, 2Tes 2:3-4, 1Yoh 2:18-23, 1Yoh 4:1-6

4. + *Ayatnak awe “we aya”kam hen
“walas zem”kam, san ha Yohanis
etan gulk sun de ol blaorankam ale
gulzimki? Kirekam de lwankam,
zëno dam gulsunnu, zëwe de jemat
hen jematna iwe de Kristen zi-
men desa Yohanis zëna dekam
golëgwë'ankake.*

3 Yohannis

1

11¹ Ère mo dang tininak de
walasna Gayus Bak hap,zi bogola
abon onakon: -Dawem! Èe ama emsa
kwasang gwe-gweblanan, sap nen
apdekam Alap onakore eiwa de ol
sane ang ë gwenda.² Ano dang
tininak de walas, ëe ama Biansa abe
ta gwenan— em dikim dawemkam hen
sang-sang srëmkam gwë gwen hap,
men kirekam hen eno enhona
dawemkam hen tatetekam lwa
gwe'arake.³ Èe ama tangan sam
gwesik— nër hom kim nère nik mo
Kristen bose walya ebe hap dena asa
anakan nenbla zakye, “Eno walasna
Gayus Bak eiwa dawemkam tangan
eiwa de olak tal gwesi'ira, hen desan

en ang gwe-gwe'ara.”⁴ Ano isrip-sri gwibin tanganna zen in zen— ëre mo walaskam denaka de kirekam salbirida gwen naye, “Zen nama Alap onakore eiwa de ol san ang ta gwe'an.” -Kristus mo nganak de syal ta gwen zisi de mas gwibirida gwen hap de ol:⁵ Ano dang tininak de walas, ëe ama eno syala sam gwesik gwibirin. Zini men zen Kristus mo ngana ë-ë san namjanblanda gwenan, - eno ënak kim yaing gwe-gwenanzal, em ema desa dawemkam mas gwibirida gwenda hen lup gulin gwenda— sap eno tame tabin srëm zi mae naye.⁶ Zep kim etan lwan dahal gwenanzal, zen man awe de

aya-wal oso-walya tagal gwennak ebe hap dena anakan donbirida gwenanzal, “Gayus zen dawemkam nësa kwasang gwibirida gwenda.” Em esa sam gwesili— etan de sek gwezan wenya ansa de ora san dep mas gwibiridankamye. Sap dekam Alap mo bosesae teip gulsuk gwebla'ara. ⁷ Zini in Yesus hup de ol dawemsa de gol haladan hap sek gwe'an. Zep zen anakare enlala naban sek gwe'an, “Ëe homë Yesussu de tame tan srëm zisi blol eibirida'an. Zen diki Yesussu de tame tan wenyik sa totoresasa asa mas neibirida gwer.”

⁸ Zep nëbe mae hap man tangan sam gwesi'in— kire zisi de lup gulin

gwen naye. Sap dekam nen ema zëno
mae mo syal dawemna iwe mas
ta'an— Alap onakore eiwa de olsa de
gol halada gwennakye.⁹ Ëe kië sap
suratna nonol tîngare langna iwe de
Kristen zini ebe mae hap ale gul
sonezimk— em de kirekam Kristus mo
nganak de syal ta gwen zisi lup gulin
gwen hap denaye. Hwëna Diotrefes
Bak zë-en de mam gwen hap dwam
gwe-gwenda. Zen ano mae mo ol san
bëjen ang gwen.¹⁰ Zep aen de hata
zankam dekam asa emsa damnak
tonbiridazal— zëno karekna mensa
abe mae hap gol gwizimniraye, asa de
totore olkam tonsubirida gwenkam.
Hwëna asa en hom ki karek ta

gwibirida. Hwëna Kristus mo nganak de syal ta gwen zini men zen zëno ënak yaing gwe-gwenan, zen hom mae gol zem kon lup gulin gwenda. Hwëna men zen sap lup gul irin hip ëhohle gwe-gwenan, desa hwëna man anakan jalse gwibirida gwenda, “Eme lup ul in'ik, ëe asa emsa jematna an kon golëalsa soner.”¹¹ Zep ano dang tininak de walas, nen bap nen karek gol gwen zi mo lowehen san ang ë gwen. Diki dawemsa de gol gwen zi mo lowehen en san nen ang ë gwen. Men zen dawemna syal nei gwibirin, zen Alap mo bi gwibiridan wenya zen. Men zen karekna nol gwenan, zen hom Alapsa tame da'an.¹²

Emki dawemkam Demitrius Baksa
zer irin. Zen hen mes eiwa de olak tal
gwesiki, hen tingare awe de Kristen
bose wal om man tangan sam neisik
gweblanan. Ëe ëre mo wal bose
walya ban zebë emsa en sonebla'an,
“Zini an dawemna.” Hen ena tawana:

Ano mae mo ola zen eiwa dena. - ¹³

Ano ola sap nama beyana— ebe hap
de ale gul soneblan hap denaye.

Hwëna ëe ama enlala gwe'an,
“Suratkam ba hap de.” ¹⁴

Sap
nabakam asa emsa duweblazal. Zen
dekam esa dawemkam lora. ¹⁵

Dawem! Em Alap mo taha terenake
gwë gwenda. Awe de eno aya-wal
oso-walya dawem ensa ep nol

sonebla'an. Ano mae mo dawem gol
sonenna ansa emki iwe de aya-wal
oso-wal hap aha-en aha-enkam ayang
gul

gwizimdin. Yudas Yudas Yudas Yud Yud
as mo surat

1. + *Yohanis awe hen zëre mo bosena
man golzabeka– men kirekam zëre
mo Ol Dawem ale gunnuk golzabe
gwekake. (Yoh 13:23, 19:26, 20:2)
Yunani olkam Kristen zi mo nol-
nolkam de wenya, “zi bogol”kam
nenbirida gwek– men kirekam
angkam “penetua”kam nenbirida
gwenanke. Mae hap mes yap bose
zemka golzabeka: Kristen zi mo jal*

*zi de anakan dam gulsun srëm hap,
“Suratna an zen ale gulku.”*

2. + *“Walaskam dena” mensa
Yohanis awe enlala gwibiridaka,
zen tïngare zini men zen zëbon
onakon Yesussu daïblïblakke.*

3. + *Men zen Kristus mo nganak ë-ë
san namjanbiridanda gwëk, zen
ahakon Yohanis mes yap lup gul
sone gwëka.*

4. + *Yohanis suratna an Demitrius
Bak hon mes yap gol soneka.*

Yudas

1

11¹ Suratna an t̄ingare Alap mo hl̄il irin wenya ebe mae hap. Em Bian Alap mo kwasang gwibiridan wenya, hen Kristus Yesus man emsa kara ta gwibi'ira. Kristus hon de babu gwen zini, Yakobus Bak mo osona Yudas onakon: -² Dawem! Diki Alap Z̄en sa kae-kaena hen kwasang-kwasang zemka mamkam ebe mae hap gol gwizimdi. Hen nen z̄eno taha terenak esa lowehe gwer. Mae hap de ol: Emsa de yasik tabin hip de zini mes ebon mae onak sow̄ekam bit̄i gwezal, hw̄ena Alap sa karek tabiri.³ Ano dang tin̄inak de aya-wal oso-wal, ēe sap dawemkam̄e akasik gwe'ak— sangankam de ebe mae hap

ale gulzimdin hip. Hwëna dekon zebë sak: Emsa de yasik tabin hip de zini mes ebon mae onak bitî gwezak. Ëe ama sap menkam kalang gwek—hëndep de lowehe gwen hap denaka de ebe mae hap ale gulzimdin hip, men desa Kristus nëbe mae hap syal gwibir-zimkike. Hwëna angkam nabakamë suratkam emsa titî tabi'in—dekam de nëre mae mo Kristussu de taïblïblan hap dena insa golluwe gwen hap. Sap Alap srën-srënkam hom ëngaya gwen hap de ola gol gwizimnira, hwëna Zen mes aha-en zëre mo hlïl irin zini nëbe mae hap golzimki—nen dikim karek-karek nakon wet so gwen hap denaye. ⁴

Hwëna emsa de yasik tabin hip de zini in mes aningkim ebon mae onak bitì gwezak. Zëre mae mo karek-karek nakon, zep dam gwesik gwe'an: Zen Alapsa de tame tan srëmna. Zen man anakan titì da gwibirin, “Alap Zen kwasang-kwasang enna, zep Zen molya nësa kahalo en hap karek tabirki.” Zen ëk enkam man ëgu gwenan, “Ëe an Kristen zi,” hwëna zëno mae mo tawa tabinni in, dekon zep nwe-mase gwe'an— san de nëre mae mo Teipsin Zini Bian Yesussu de anakan gublunna kiye, “Zen aban apdenak.” Zep Alap orep mes kire zini zëre mo ol ale gunnuk karek tabin hip gu-gubiridaka.⁵ Em sap

ansa orep mese ëtawa gwek, hwëna
ëe ama etan emsa enlala sobirida'an:
Bian orep mes Israel mo auyan-azana
Mesir kon gwiswe soneka. Hwëna
men zen Zënaka daïblïbla srëm gwek,
desa hwëna man timbwas tabirki. - 6

Alap zëre mo dam taha nakore zini
hen kirekam gweibiridaka: Men zen
zëre mae mo syala kon de wet so
gwen hap ëson gwek, zep hëndep
zëre mo lowehe gwenna hli nuk, Alap
zep desa okama otdenak de bwi
kawesinnik kang gul neka. Zen zëwe
besi dokotkam de tahalebin nik
lowehe gwenan. Alap mo klis gun
hup de yakla yalak kim de hata'ak,
Zen dekam sa desa sërkam karek

tabir zira. ⁷ Ë yala Sodom hen
Gomorak de zini, hen zëno golek de
ë-ë san de zini, zen hen zëno mae mo
kim ëkarek gwek. Zen man ëkahalo
soston gwek hen totore-totore swisa
nulin halasen gwek. Zep Alap in kim
syaukkum timbwas gulku, Zen dekam
tingare zi hip de ërak hap kang
gulku— dekam de anakan tame gun
hup, “An kirekam sa hen karek gol
gwen zini tinsik gwen srëm syauknuk
hëndep denaban lowehe gwer.” - ⁸

Emsa de yasik tabin hip de zini in,
zen hen kirekam zëre mae mo
eisirkim de hlaun sun ang ta gwenan.
Zen dekam zep zëre mae mo timni
ëkahalo gwe-gwenkam kun da

gwibirin. Zen hen teipsin tangan Zini Alapsa man enlala në gweblanan, “Zen soson tangan naka hom.” Hen ngatan zi mo langnak de teipsin-teipsin wenya man lamang da gwibirin. ⁹ Alap mo dam taha nakore zini Mikayel, zen sap wal bose wal zem onakon hen teipsinni, hwëna sap kirekam zen hwëna hom dowal mo kigisa lamang taka. Zen kim dowal mo kigi naban Musa mo tokna naman-man ëblaka, mae hap, “Diki ëe asa zerhal,” dekam Mikayel Bak kim jalse gweblaka, zen hom zënaka boltere taka. Hwëna zen man sap'nen gubluka, “Zen diki Bian Zën sa emsa karek tala.” ¹⁰ Hwëna yasik

ta gwibin zini in, zëna mensa tame
nul srëm gwe-gwenan, desa man
lamang nul gwenan. Zëno mae mo
enlalana totore-totore hole-hle en-
gwe mo kim. Zep desan de ang
tankam, zep sa hëndep ëtimbwas
gwer. ¹¹ Kwasang tol, kire zini zen
ëngalap gwe-gwen, sap zen zen sa
Alap mo sërkam de jala hla nul. Zen
Kaen Bak mo gwën karek san ang ta
gwenan. Men kirekam hen Bileyam
Bak te-ala en hap Israel mo auyan-
azana kahalo san dep yasik tabirkike,
zen hen zëno kim de lowehen hap
mes ësam gwesik. Yasik tabin hip de
zini in hen Kora Bak han apdenak,
sap zen Alap mo gubiridan nakon de

wet so gwen hap golëilman gweka. Desa hen sa Alap timbwas tabiri—men kirekam hen Kora Baksa timbwas takake. -¹² Kristen zini em kime apdekam tembane ta gwenan, dekam hwëna yasik tabin hip de zini in man tangan eban mae de ësiri gwenkam ësam gwesik gwenan. Hwëna dekam eno mae mo tagal gwenna in molya sam gwesik gwek, sap zen in enlala kwae naban. Zen saher srëmkam tembane ngalap-ngalap naban bitï gwe-gwenan. Zen zëna en naka de taizi gwibin hip ëdwam gwe-gwe'an. Zen in boton hap de o kawenna kiye. Nglinak de hla tankam, sap de o hap ëhë'ho gwen.

Hwëna asesena kim de tai'inka, dekam sa srën san dep ata tala, zep hëndep bëjen il tin. Zen san de tën tamlanak de të gwen srëm tenya kiye. Tamle gwennak sap de eini kip duwebin, hwëna eini hom. Zen men kiye— san de te de sa naban hëndep zir gwenna. Zen toton bëjen danna tën. ¹³ Yasik tabin hip de zini in, zen hen men kiye— hi de sërkam ngëp-ngep gwenna. Dekam desyana man alpnaak yaing ta gwenanzal. Zini in hen kirekam: Totore kirekam-kirekamsa de gulin hala serankam saherak zënaka kang nul gwenan. Zen hen, keisni men zen Alap mo irik gin nikon eïlman gwekke, zëno mae mo

kim lowehe gwenan. Keisni in zep nglinak totoresa ora srëm san ëtë nasen gwenan. Hwëna Alap mes zëbe mae hap bwina sërkam de kawesin tangan naka hamal gulzimki– zao de lamkam kang gulnen hap denaye.

- 14 Orep de bongna Hanok Bak, Adam onakon de auyansa aïtbinni, zen tujuna zen. - Zen man ngein sin dep denaka hamal hap gugubiridaka– nësa de yasik ta gwibin zisi de Alap karek tabin hip denaka. Zep anakan hamal hap gugubiridaka, “Bira, Bian man zëre mo dam taha nakore zi niban golëyaïng gwen hap golek de gwe'an zala. Zen beya en tangankam golëyaïng gwe'an

zala– ribu-ribukam, ¹⁵ dekam de
tingare zisi klis gun hup. Alap Zënaka
de tame tan srëm wanya, desa sa
karek tabiri. Sap zen kirekam-
kirekamsa Alap mo dwam gwibin
srëm san nol gwenan, hen man
donsuk gweblanan.” ¹⁶ Kirekam de
yasik ta gwibin zini in, zen man
ëtonsuk tine gwenan, hen aha zi en
mo kareksa donbirisen gwenan.
Hwëna zëna ki zëre mae mo hole-hle
san ang ta gwenan. Zen hen zëre en
mo bosesa boltere nul gwenan, hen
aha zisi botonkam anakan bën-jana da
gwibirin, “Em in airis”– dekam de
beyakam zëbon mae osan de ang tan
hap ësyal-syal gwen hap. Tatetekam

de lowehe gwen hap de ol: ¹⁷ Hwëna ano dang tininak de wenya, hamal hap de ola mensa Yesus mo dam tasibin zini ebe mae hap ayang nul gwizimk, desa bahem tangan eititi gwibin. ¹⁸ Zen ol tan-tanna an desa ebe mae hap nol gwizimk: “Aumwa hap denak, dekam zini sa Kristen zisi swrë da gwibir. Zen zëre mae mo auhu-kama hole-hle en san sa ang ta gwer— Alap mo dwam gwibin srëm san.” - ¹⁹ Zen in zep hëndep kire zi mo syala kon ema ëhliwe gwenan. Zëno mae mo enlalana auhu-kamana awe en dep dena. Sap zëbon mae onak Alap mo Enhona hom. ²⁰ Hwëna ano dang tininak de wenya,

ebe mae hap men kire enkam Alap taïblîbin hip de ola golzimki, em zao en ëtal gwesik, hen zao en ëtatete gwek. Hen Alapsa em gu sonebla tine gwen— zëre mo Enho nakore sosenkam. ²¹ Alap mo kwasang-kwasang ennak lowehe gwek. Dekon bahem wet so gwe-gwen. Anakare enlala naban em Bian Yesussu ës gweblan, “Zen aumwa hap denak sa nësa kwasang gwibiridala, hen hëndep de lowehen hap dena dekam sa nëbe mae hap golzimdi.” ²² Men zen Kristussu de taïblîblannak ëtatete gwe srëm gwe'an, desa emki enlala kwasang-kwasang naban ëtatete gwen hap titi ta gwibin. ²³ Men zen syauk

sun dep de ora san ang ta'an, emki ora dawem san dep alal gul gwen. Hen emki kwasangsa tingare zi hip goltrei gwizimdin, hwëna deban hen emki anakan äairi gwen, “Zëno mae mo kwaena bap zen abon mae onak hlimirin.” Sap zëno mae mo auhukama en hap de hole-hlena in, zen san de kwaena kiye.²⁴ Nësa de ngaya tabin hip de Zini Alap, Zen sosonna, hen Zen man zëre mo taha terenak nësa kara ta gwibirida. Zen molya syauk sun de ora san dep nësa kara ta sonebirki. Hëndep aumwa hap denak Zen sa nësa zëre mo ngatannak dep kwang guluda hala. Nen dekam enho kles gwesin srëmkam esa isrip-sri

tangan naban zëwe lowehe gwer. Zep nëno mae mo Teipsin Zini Kristus Yesus onakon dikire Alapsa boltere da gwek hen zëno bosena teip nulsublunda gwek. Sap tingare dawemna hen sosonna zen Zëbon en lwa'an— sap nonol lonesen nakon, angkam, hen hëndep denaban. In eiwa tangan. Hamal hap de olHamal hap de olHamal hap de olWhyHamal hap de ola mensa Yesus Yohanis hip golblakake

1. * *1:1 Mat 13:55, Mrk 6:3*

2. * *1:5 Bil 14:29-30*

3. * *1:7 Kej 19:1-24*

4. + *Kain: Kej 4:3-8. Bileyam: Bil 22:1–24:13, 25:1-3, 31:16. Kora:*

Bil 16:1-35.

5. + *Keisni sap bëjen ëilman gwen. Hwëna Yudas mo olak awe kirekam. Enlalana diki kei'i de kara ta gwibin hip de Alap mo dam taha nakore zi. Zen ahakon dowal mo kigi mo yasik tabin sin ang tak, dekon zep ëilman gwëk.*
6. * *1:14 Kej 5:18-24*
7. + *Yudas mo alena awe, Kristen zisi de swrë ta gwibin hip dena, aha dam gulsunnu anakan, “Aumwa hap denak, dekam zini sa Alapsa swrë da gwer.” (2Ptr 2:18-20, 3:3-4, 1Yoh 2:16-17, Ef 4:17-19, 1Kor 2:14)*

Hamal hap de ol

1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1
1	1	1	1	1	1	1	1	2	~~0~~	~~1~~
2	3	4	5	6	7	8	9	0	1	2

11¹ Ola an mae hap dena: Alap mo ngein sin de kalang goltreizimdin hip— mensa Kristus Yesus hup goltrëblakake, dekam de Kristussu de betek gweblan zi hip anakan tan-tan gulzimdin hip, “A kirekam sa nabakam jower.” Dekam zep Yesus zëre mo dam taha nakore zisi abon osan dep zer soneka— zen de abe hap ayang gulblun hap. Ano bosena Yohanis. Ëe an hen ahana— Kristussu de betek gweblanna.² Ëe men desaë Alap onak kitak kara guk, ëe dekam zebë bukunak awe ale guk. In zebë emsa damnak anakan tonbirida gwe'an, “An eiwa Alap mo ola— mensa Kristus Yesus hamal hap nëbe

mae hap golzimkike.”³ Zini men zen de hamal hap de ola ansa aha hap baca nul gwizim'ik, hen men zen ësane gwenkam i-san i-san nei gwibi'ik, zen hë'ho gwibin nika sa Alap onakon hla nul. Sap molya holo gwek dekam sa ki lwal. Yohanis mo nonol lonesen ol:⁴ Aya-wal oso-wal men zen Asia mo langnak de tuju enkam de jematnak lowehen da'anke, ëe an Yohanis ama ebe mae hap ale gulzim'in: Alap in Zen gwë'ara, Zen orep mes gwëka, hen zëno gwënna molya topse gweblak. Enho zem, Zen tuju nwe-masekam zinik syal gwegwenda. - Alap Zëna, Enho zem, hen Kristus Yesus mae sa kwasang-

kwasangna ebe mae hap mamkam nol gwizim. Hen nen zëno mae mo taha terenak esa lowehe gwer. Sap Yesus Zen Zen— Alap hap denaka de tatetekam golluwe gwen hap de Zi niye, hen tin nikon de nonol ngaya gwen Zini. Zen hen Zen— teipsin tanganna, auhu-kamanak de teipsin-teipsin nikonye. Zen nësa kwasang gwibiridaka, zep tilki. Nëno mae mo karek-karekna dekam zepzëre mo kalkam ngan gulsuku—te-lidak son nakon kim wet soblakke.⁶ Zen dekam zep nësa Bi zem Alap onak dikim lowehe gwen hap siri gulsuku—dekam de Alap mo golak de syal ta gwen zi mo kim hëndep denaban

zëno bosesa teip gulsuk gweblan hap.Kristus Yesus Zen Zen– teipsin tangan Zi niye.Tingare sosonna zen Zëbon sa hëndep denaban lwa gwer.

In eiwa!⁷ Bira! Angkam man hata'ara! Ëe, Yohanis, mesë but de zerati gwe zannak hla ta guk. Kitak de zi de etan ëngaya gwenkam zen kirekam sa hen hla da gul, sap men zen hen dang nulblik. Tingare auhukamanak de zini gosa sa dablal. In eiwa kirekam tangan sa ki lwal! In

eiwa tangan!⁸ Alap man nësa gubirida'ara:“In eiwa kirekam sa lwal,sap Ëe an nonol lonesen nakore Zi,hen aumwa topnak de Zi.Ëe orep mesë gwëk, hëndep angkam

gwë'an. Ano gwëenna molya topse gwëk. Kitak de sosonna zen Abon onak." Yohannis kim Yesus hup dena esirkim hlaukuke:⁹ Ëe an Yohannis. Nen Kristus hon de ang ta gwen wanya apdekam kareksae oltowe gwenan. Sap sa nësa kire hap karek da gwibir, sap nen anakare enlala nabane lowehe gwenan, "Nen mese Kristus mo irik ginnik bitï gwëk, zep ki nësa neibirida gwe'an." Asa zep hëndep lang tekna Patmos san dep hiri dak, sap ëe ama Alap onakore Yesus hup de ol dawemsa gol halada gwëk.¹⁰ Nër hom de Hari Minggukam, - asa dekam Alap mo Enhona bi gweblaka. Dekam zebë ëre

mo tahan san sramin auku makare ol yawalsa sak— anakan kim asa gublukaye,¹¹ “In desa kara gu'ura emki bukunak ale gun. Bukuna desa tujukam de jemat hap gol sonezim—men zen Asia mo langnak de tujukam de ë-ënak lowehe song gwe'anke. Ë bosem-sena: Efesus, Smirna, Pergamus, Tiatira, Sardis, Piladelpia, hen Laodikia.”¹² Ki zebë tahan san mae hap lero gwek— “An nara asa tonbla'ara?” Dekam zebë tuju enkam de lampuna hlauludak— emas nakon de syal gweblandan naka.¹³ Tujukam de lampuna in mo ngirinnik, zao zebë Zini hla tak— Zi Tangan makan, - baju blal ala son naban

hëndep tana tahannak nyausubluk. Hen emas nakon de syal gwibin biti yawalsa daulku, hëndep bik dannak hatak. ¹⁴ Nol alana ngap-ngapna—men kiye, but ngap-ngapna. Nwena syauk makan nihitilbli'ak. ¹⁵ Tanana man nalilingtilbli'ak—men kiye, tembaga ëse ang gunnu. Hen zëno olgun aukuna men kiye—ho li yawal zannun aukuna. ¹⁶ Dam tahakam tuju enkam keisni teirensi'inka. Zëno mahala san de nëbok eihya-ngi eihya-ngi ben-benna kiye. Nwe-masena man ngatan gweblaka—men kiye, yakla nwe ngatanna kim bolak zauk gwenda. ¹⁷ Ëe kimë hla tak, ki zebë zëno nwenak zi tok makan zanzak.

Hwëna ki zep zë dam tahakam asa towanbla ineka— anakare ola ban, “Bahem äirin. Ëe an nonol lonesen nakore Zi, hen aumwa topnak de Zi. ¹⁸ Ëe an Zen— ngaya gwen hap de Ausuna. Ëe mesë sap tik. Hwëna emki Asa hla tan: Ëe asa hëndep denaban gwë gwer. Tïngare sosonna Abon— dekam de zisi gubirida gwen hap denaye, ‘Angkam mes zaunun— em dikim tïn hip dena.’ Hen kuncina Abon onak lwa'ara— dekam de juwen zi mo langsa gulhlu irin hip denaye. ¹⁹ “In desa ki kara gu'ura, emki bukunak ale gun. Sap in angkam dep dena, hen ngein sin dep dena. ²⁰ Tujukam de keisni hen

tujukam de lampuna insa hlauludala,
zen gulk sun de ol blaoran makan.
Tujukam de lampu emasna in, zen
Asia mo langnak de jemat-jemat.
Tujukam de keisni insa ano dam
tahanak hlauludala, dam gulsunnu,
Alap mo dam taha nakore zi-
tujukam de Asia mo langnak de
jematsa de kara ta gwibin hip dena.”

1. + *Yohanis awe anakare enkam ale
gulku “tujukam de enho”kam.
Dam gulsunnu san ha, “tuju enkam
de jematsa de kara ta gwibin hip
de dam taha nakore zi.” (Why
1:16, 1:20) Ahaksa aha dam
gulsunnu, “Alap mo Enhona-
men zen tuju nwe-masekam zinik syal*

*gwenda gwendake.” (Yes 11:2)
Nomor tujuna, zen hen bukunak
awe gulk sun de ol blaoran makan
ale gul gweka. Tuju mo enlalana,
“soweheh tangan.”*

2. + *“Hari Minggu” desa Yohanis
“Bian mo yakla”kam ale gulku.
Orep de ëKristen gwen zini Hari
Minggusa man nen gwibik, “Bian
mo yakla”kam. Zen mae hap
kirekam Minggusa nen gwibik: Sap
Yesus Zen Minggukam tin nikon
ngaya gweka.*

3. + *Insa “Zi Tangan makan”kam ale
gulku, Yohanis man enlala gweka–
men dekam Daniel Bak hamal hap
Kristussu ngatan zi mo langnak hla
taka. (Dan 7:13-14) Zao man*

*anakan hla taka, “San de zi
tangan.”*

2 Ëna Efesusk de Kristen zi hip de surat:**2**¹ Yesus ki zep asa gubluka, “Ola ansa emki ale gul sonen:Efesusk de jematsa de kara gul gwen hap de Alap mo dam taha nakore zi hip, Yesus onakon:Ëe an tujukam de keis nibare Zi. Dam tahakamë teirensik gwe'an.Hen Ëe an tujukam de lampu emas nabare Zi.² Ëe eno mae mo syal gwibinni kitak tawana. Em abe hap de syala dohon-hon tangan nakae ol gwek, hen dawemkame tatem ëzauk gwek. Hen Ëe tawana: Em karek gol gwen zi niban home olësiri gwe-gwek. Hen men zen zënaka nenbirida gwek, ‘Ëe an Yesus mo zer sonen zi,’ hwëna em

mese sap desa akasibirida gwek, händep dekam zebe ahakorena anakan tame la gwibik, ‘An nësa de yasik tabin hip de zi.’ ³ Emsa mes ano bose hap karek da gwibik, hwëna em ema ëenlala gwe-gwek, ‘Sap sa ki asa zëbe hap de jal hap neibirida gwer, hwëna ëe molyë kim baes ëblak.’ ⁴ Sap eiwa, kirekame lowehe gwek, hwëna angkam em a dekone mo ësyalhe kini'an: Orep eno mae mo kwasang-kwasangna mamna. Hwëna angkam mes betek gwer. ⁵ In zep em ere mae mo karek-karek nakon ëhalen. Sap em mese ere mae mo nonol lowehen dawem nakon ëlanga gwesil. Men kirekame nonol lowehe

gwek, kirekam em etan lowehen.
Dekon de ëhalen srëmkam, ki dekam
asa eno mae mo jemat hap de
lampuna insa gulsul. Dekam
kawesinnik esa etan lowehe gwer. ⁶
Hwëna aha-en ki dawemna ebon mae
onak Iwa'an: Men kirekam Nikolaus
Bak yasik tabin hip de zini gwëka,
kirekam de lowe henna em ema hwa
kulsuk gwenan— Aena men kirekamë
hen hwaulsuk gwenanke. ⁷ Em dwan
i nibanke! Zep mensa Alap mo
Enhona ebe mae hap ayang
gulzim'ira, zen desa em ësal
gwen. Men zen de tatem ëzau'uk, Ëe
asa zëbe mae hap golzim— dekam de
hëndep de gwën hap de tetan dansa

twinbin hip, Alap mo nganak denaka.”Ëna Smirnak de Kristen zi hip de surat:⁸ Yesus ki zep asa gubluka, “Ola ansa emki ale gul sonen:Smirnak de jematsa de kara gul gwen hap de Alap modam taha nakore zi hip,Yesus onakon:Ëe an nonol lonesen nakore Zi,hen aumwa topnak de Zi.Ëe mesë sap tik, hwëna ama etan ngaya gwek.⁹ Ëe tawana: Em tahalha zi, hen kareksa de goltowe gwen zi. Hwëna eiwa dena, eno mae mo ngatan zi mo langnak de kire-kirena beya tanganna. Ëe tawana: Yahudi zini man emsa lamang da gwibirin. Zen sap man zënaka nenbirida gwenan, ‘Ëe an

Alap mo hlil irin wenya,' hwëna zen mes angkam dowal mo kigi onak biti gwek. ¹⁰ Bahem ëairin. Ëe ama emsa gubirida'an: Emsa sa ahakon dowal mo kigina bwinak yal gul nera— emsa dikim akasibiridan hap. Yakлана dare taha-tap enkam esa jalom ëk tihinak karekkam loweher. Hwëna tatem em anakare enlala naban ëzaun, 'Sap sa asa dameral.' Ki dekam asa ebe mae hap hëndep dikim lowehe gwen hap de mire sigina lop tazim. ¹¹ Em dwan i nibanke! Zep mensa Alap mo Enhona ebe mae hap ayang gulzim'ira, zen desa em ësal gwen. Tatem men zen de ëzau'uk, zen molya noltowek—mensa nen gwibirin,

‘Hëndep de tin hip dena.’” -Ëna Pergamus de Kristen zi hip de surat: ¹² Yesus ki zep asa gubluka, “Ola ansa emki ale gul sonen: Pergamus de jematsa de kara gul gwen hap de Alap mo dam taha nakore zi hip, Yesus onakon: Ëe an mahal ben-ben nabare Zi-nëbok eihya-ngi eihya-ngi ben-ben makan. ¹³ Ëe tawana: Em in dowal mo kigi mo ënake lowehe gwenanmen zao teipsinkim irik gil gwendake. Sap eiwa kirekam, hwëna karek yala in kim ebon mae onak hatak, em namae dawemkam ano bosena urensik gwek. Em dekam home Asa de taïbliblanna baes tak.

Hen in kim sap Antipas Baksa eno mae mo ngirinnik abe hap de jal hap dak, em dekam home Asa anakan azabeblak, ‘Ëe Zëbon de ang ta gwen zisi hom.’ Hwëna em hen Antipas Bak mo kime Abon onak tatem ëzauk gwek. ¹⁴ Hwëna ano husus gwibinni hen ki— ebon mae onakye. Sap ahakon hen ema Bileyam Bak Swe mo tawa tabin sin ang ta gwenan. Sap zen orep tangan Balak Baksa tawa taka, ‘A kirekam em Israel Bak mo ausu nakore zi hip zol makan eiyas ta guzimdin,’ hëndep dekam zep zë ëkyan hezak. Zen dekon zep yang tabin boton alap hap de tembanenak ang ta gwek, hen kahalo-kahalo san

ang ta gwek. ¹⁵ Hen ebon mae onakon zini ahakon kirekam hen Nikolaus Bak mo yasik tabinni nurensik gwenan. ¹⁶ Zen in zep, em ëhalen. Sap em de ëhalen srëmkam, ki Ëe asa emsa, hëndep in zen emsa yasik da gwibirin, deban mae golëeijazal– ëre mo nëbok makare mahal ben-benkam. ¹⁷ Em dwan i nibanke! Zep mensa Alap mo Enhona ebe mae hap ayang gulzim'ira, zen desa em ësal gwen. Men zen de tatem ëzau'uk, Ëe asa zëbe mae hap golzim– dekam de orep de tembane aning gunsu twen gweblan hap, mensa orep Israel mo ausu nakore zi hip Alap gol gwizimkike, zen kim

nama sasa lang san sek gwe song
gwe'akke. - Hen zëbe mae hap Ëe asa
kaso ngap-ngapsa kae gweblazim. Ëe
asa etan desa aha bosekam bosemse
tabir, hen ëse bolesa asa kasona iwe
ale tabir-zim. Bosem-sena in aha
molya tame nuk, hwëna men zen en
de deirensi'ik, zëna enna sa anakan
tame nul gwer, 'Jesus kirekam asa
bose taka.'"Ëna Tiatirak de Kristen zi
hip de surat:¹⁸ Jesus ki zep asa
gubluka, "Ola ansa emki ale gul
sonen:Tiatirak de jematsa de kara gul
gwen hap de Alap mo dam taha
nakore zi hip,Alap mo Tanena, Abon
onakon:Ëe an men zëno nwe nik
syauk mo kim nihitil

gweblananke, hen men zëno tana nik
tembaga ëse ang gun makan
nalilingtil gweblananke.¹⁹ Kitak em
insa syal ei gwibirin, Ëe tawana. Ëe
tawana: Em ema enaka kwasang
eibirida gwenan. Em Asa de
täibliBlan nabane lowehe gwenan,
hen abe hap de syala ema dawemkam
ol gwenan, hen tateme ëzauk gwenan.
Ëe tawana eno mae mo syala angkam
man nonol syala kon esek gwe se'an.

²⁰ Hwëna ebon mae onak an zen en
husus gwe-gwe'an: Em ba habe
wenya insa, Izebel Baksa, kara ul
gwenan? In zen botonkam anakan
gubirida gwenan, 'Ëe an Alap mo
olsa de ebe mae hap ayang gul

gwizimdin hip de we.’ Hwëna zëno kirekam de yasik tabinni in kon zep Abon de ang ta gwen wenya beya nik zëbon osan ang ta gwek– ëkahalo gwe-gwenkam, hen yang tabin alap hap de tembanesa de twen gweblankamye. ²¹ Ëe mesë sap Izebel Baksa de karek gun hup de yaklana esek gul gwek– dekam de zëre mo swi sosen nakon halen hap. Hwëna zen man halen hap baes gwe-gwek. ²² Tumna men zëwe karekna gol gwenan, Ëe asa zëwe etan hiri gulser– zao de sang-sang kareksa gollwa gwen hap. Hen men zen kahalo nei gwibik, kirekam asa gweibiridal. Zen hen karekna mam

naka sa noltower– zen de karekna in
kon ëhalen srëmkamye. ²³ Hen
zëbon de ang ta gwen wenya ahakon
asa juwen tabir– dekam deka tïngare
jemat-jemat Asa tame dak, ‘Eiwa,
Zen zi mo enlalana hen enho naban
man tame ta gwizimnira.’ Zep Ëe asa
ere mae mo karek gon jam enkam
emsa karek ta gwibir. ²⁴ Hwëna
Tiatirak de wenya, em ahakon home
yasik tabin hip de wenya in mo tawa
tabin sin ang tak. Mensa zëbon de
ang ta gwen wenya nen gwibirin,
‘Dowal mo kïgi mo enlala aning
tanna’, desa de tawa gweblan hap em
ahakon home ang tak. Em ema zi
enlala karek-karekna insa nol sang-

sang eibirida gwenan, zep ëe homë
ebe mae hap aha syala wei yul
sonezim'in. ²⁵ Hwëna em in
kirekame angkam Asa laibli
gwebbla'an, kire ennak tatem ëzauk
gwek— hëndep ano lwahal zannak de
zau'uk. Bahem Asa de taibliblanna
insa baes gwibin. ²⁶ Men zen de ano
dwam gwibin en san lowehe gwe'ak,
hen tatem ëzau'uk, hëndep aumwa
hap denak de hata'ak, zëbe mae hap
Ëe asa ëre mo sosonsa golzim—
dekam de tingare zi aususa irik gin
hip denaka. ²⁷ Emki ëenlala gwen—
men kirekam Mazmuruk Daud Bak
abe hap dena ale gulkuke, abe hap de
Bian sosonsa golblan hap dena. Zen

anakarekam ale gulku, 'Em esa tatete tangankam irik gili. Zini men zen de esoson gwe'ak, desa esa timbwas tabiri— men kiye, besi tekkam de botolsa lwa tabinni.' -Hwëna sosonna in desa asa hen ebe mae hap golzim— men zen de tatem ezau'ukye. ²⁸ Eë hen asa hleng gwen hap de keisni ebe mae hap zerzim. -²⁹ Em dwan i nibanke! Zep mensa Alap mo Enhona ebe mae hap ayang gulzim'ira, zen desa em esal gwen."

1. + "*Hëndep de Tinni,*" zëno dam gulsunnu, emki Why 20:14nak hlaun.

2. + *Israel mo ausu nakore zini kim sasa lang san sek gwe song gwek, dekam man mamkam ëusak gwe-gwek. Alap dekam zep tembane bosena “manna”sa jowen ta gwibir-zimki. Ki zep Alap dekam de mannana insa botolak mat tan hap Musasa gubluka– hen botola insa de Alap mo petinak ing gun hup. Hwëna Alap mo petina in hëndep botola in han orep mes jek-jak nëk, hen Alap mo ëpba olak hom anakan ale nuk, “Kirekam jek-jak nëk.” Yahudi mo aha tawa tabin nikon, zao man hyanak ale nuk, “Alap mo olsa de ayang gun hup de zini Yermia peti naban botola in han kama hulak aning soka– kim*

Babelk de zi de Alap mo golsa dri yun hup denak golek de gwe'akke.” In zep auyan-tane wal zem ëkil gil gwek, “Nësa de ngaya tabin hip de Zi de hata zankam, dekam sa etan tembanena insa nëbe mae hap gol gwizimdi.”

3. * 2:27 Mzm 2:8-9

4. + Hleng gwen hap de keis hip de ola, emki Why 22:6nakhlaun.

3 Ëna Sardisk de Kristen zi hip de surat:**3**¹ Yesus ki zep asa gubluka, “Ola ansa emki ale gul sonen:Sardisk de jematsa de kara gul gwen hap de Alap mo dam taha nakore zi hip, Yesus onakon:Ëe an Alap mo Enho nabare Zini Zen— men zen tuju nwe-masekam zinik syal gwegwendake, hen Ëe an tujukam de keis nibare Zini.Ëe tawana insa em syal ei gwibi'in. Zini man emsa kil di gwibi'in, ‘Zen ngayana,’ hwëna em in tok-tokna.² Zen in zep, em ni truwen nakon luk tan, hen eno mae mo syala in zen tinsin hip alp gwesi'in, emki etan bubung gun. Sap Ëe tawana: Em insa syal ei gwibi'in,

aha-en mae home su kul sone'an— ano
Bian mo nwenakye. ³ In zep emki
enlala gwe-gwibin— men desa orep
emsa tawa da gwibikke, hen men
desae ësane gwe-gwekke. Zen
kirekam em etan syal tan, deban
ëhalek. Sap em de salok-salokkam
lowehe gwen srëmkam, Èe ebon mae
onak sowë zi mo kim asa hatazal. Ki
em molye hamal hap anakan ëtawa
gwe guk, 'Yaklana dekam sa hata
zala.' ⁴ Hwëna eno mae mo
ngirinnik nama hen— salok-salokkam
de lowehe gwen wenyaye, men zëno
mae mo pakean ëjok-jok gwe srëm
gwe'an. Èe asa desa pakean ngap-
ngap alala tan naban golëlowehe

gwer, sap zen mes kirenak dep
ëdakastik.⁵ Men zen de tatem
ëzau'uk, zëbe mae hap pakean ngap-
ngapsa asa alala tazim. Hen zëno mae
mo bosem-sena Ëe molyë hëndep de
ëngaya gwen hap de wenyik mo
bosemse nabare buku nakon ngan
gulsuzimk. Bian hon hen zëre mo
dam taha nakore wenyak Ëe asa
anakan kira tabir, ‘An zen— ano bi
gwibiridan wenyaye.’⁶ Em dwan i
nibanke! Zep mensa Alap mo Enhona
ebe mae hap ayang gulzim'ira, zen
desa em ësal gwen.” Ëna Piladelpiak
de Kristen zi hip de surat:⁷ Yesus ki
zep asa gubluka, “Ola ansa emki ale
gul sonen: Piladelpiak de jematsa de

kara gul gwen hap de Alap mo dam taha nakore zi hip, Yesus onakon: Ëe an lalak enna hen taïblïblan tanganna. Teipsin zini Daud Bak mo kunci bi gweblanna Ëyë zirensi'in. Ëyë dekam lïlikinsi talusu'uk, nara zi molya etan gulhlu inki. Hen Ëyë gulhlu in'ik, nara molya talusuku. ⁸ Ëe tawana insa em syal ei gwibi'in. Hen Ëe tawana: Em tatete tangan naka hom. Hwëna em mese ano tawa tabin sin ang ta gwek, hen home ano bosenan anakan azabe gwibik, 'Ëe Zëbon de ang ta gwen zisi hom.' In zep ebe mae hap mesë lïlikinni talusuzimk. Desa toton nara dep?— etan gulhlu irin niye. ⁹ An

kirekam sa ebe mae hap lwazim: Zini men zen emsa hit di gwibirin, Ëe asa desa tik-tik tabir– ebon mae onak de yaing gwezan hap. Zen dekam sa bokle kom son nakon anakan ëkira gwer, ‘Eiwa, Alap man emsa kwasang gwibirida gwenda.’ Zen man zënaka tim di gwibirin, ‘Ëe an Yahudi zi tangan,’ hwëna zen dowal mo kigi mo walas. ¹⁰ Sap em mese ano ol hli yulzimdin sin ang ta gwek– dekam de kareksa de gohtowen nakon asa zabeblan srëm hap denaye. Zep Ëna hen asa emsa golëzauk soner– karek yawala in kim de tingare okamanak hata'akye. In tingare auhu-kama zisi dikim akasibiridan hap sa ki lwal. ¹¹

Ëe nabakam asa hatazal. Men desa ki ulin gwek, dawem enkam olinik gwek. Aha zi mana hwëna ebe mae hap de mire sigisa kap da innink.¹²

Men zen de tatem ëzau'uk, Ëe asa desa Alap mo gol ësenak gol te makan eiyas gïl. Zen zao sa hëndep denaban lowehe gwer. Hen Ëe asa ëre mo bose ësesa zëno mae mo timnik ale tabir-zim, hen ëre mo Bian Alap mo bosesa, hen Alap mo ë bosesa. Zen in zen— Yerusalem ëse, men zen sa ngatan zi mo lang nakon ati gwe zala, Alap zëre onakon.¹³ Em dwan i nibanke! Zep mensa Alap mo Enhona ebe mae hap ayang gulzim'ira, zen desa em ësal

gwen.”Laodikiak de Kristen zi hip de surat: ¹⁴ Yesus ki zep asa gubluka, “Ola ansa emki ale gul sonen:Laodikiak de jematsa de kara gul gwen hap de Alap mo dam taha nakore zi hip, Yesus onakon:Ano aha bosenä ‘Eiwa de Zi.’ -Ëe an Zen-eiwakam hen tatetekam de Alap hap denaka golluwe gwen hap de Zi niye.Ëe an Zen- kitak ausuna, Alap mo yang tabin nikon. ¹⁵ Ëe tawana em in desa syal ei gwibi'in. Zen in zebë emsa ulop gwibirida'an- san de tembane kareksa de ulop gwibin makanye. Sap em asa de kwasang gweblanna mese ëblalen gwek, hwëna home tangan asa baes ëbla'an.

Zep em an men kiye— tembanena sal-salaka hom hen bot-bot naka hom. Zen in zep Ëe asa emsa kitak wëk gwibiridal. ¹⁷ Em ema ëkil gïl gwenan, ‘Ëe an kire-kire beyana. Basa dep?— tahalha gwibinni.’ Hwëna em home ere mae mo enhona tame la'an. Em in enho nakon tahalha tangan nike lowehe gwe'an— kwasap walas mo kim. Em in irkane lowe he'an hen nwe dïminni. ¹⁸ Zen in zebë emsa titi tabi'in: Em Abon onak te-alakam hëndep de emas lalaksa kablak— dekam de ano nwenak ëtahalha gwen srëm hapye. Emki hen Abon onak pakean ngap-ngapsa kap laink— desa de alala tan hap, sap

angkam em irkane sahera ban lowe he'an. Hen nwe hap de obatsa emki Abon onak kap ta irin— ekakim nwesa ëkara gwek. ¹⁹ Zini mensaë kwasang gwibirida gwenan, zen desaë jalse gwibirida gwenan hen lek-lek ta gwibirin— dekam de zen dawemkam ëhalen hap. Zen in zep, em tingare enho naban ëhalen. ²⁰ Ëe bira! Ëe eno mae mo enhonak de lïlikinnikë zauk gwe'anzal, hen amaga'ga so gwenan. Men zen de ano ola sa'anka, hen lïlikinni insa ap talusublu'anka, zëbon asa til, hen zini in han asa zergwë gwer. Hen Ëe deban asa ënaka itwen gwer. ²¹ Men zen de tatem ëzau'uk, Ëe asa desa

gubiridal– ëre mo nikin gwennak de
ëre mae han teipsinkim teinikirin hip,
dekam de apdekam irik gin hip. Aena
hen tatemë zauk gwek. Zen in zebë
angkam ëre mo Bian naban apdekam
teipsinkim inikin gwe'an.²² Em
dwan i nibanke! Zep mensa Alap mo
Enhona ebe mae hap ayang
gulzim'ira, zen desa em ësal gwen.”

1. + *Alap mo Enho de tuju nwe-
masekam zinik syal gwendan hap
de ola, emki 1:4 mo otde alenak
hlaun.*
2. + *“Eiwa de Zi,” Yohanis man
Jesus mo aha bosena ale gulku
“Amin”kim. Amin mo aha enlalana*

*“In eiwa,” ahaksa, “Kirekam de
hëndep lwak.”*

4 Yohanis kim ngatan zi mo langnak hlauludakake— Alap mo bosesa de teip gulsuk gweblannak:**4**¹ Ëe Yohanis ki zebë etan dekon kara gwek, hwëna ngatan zi mo langnak de lilikinsi zebë kon akesek. Man dalusuhuk. Hwëna ki zebë hen ola salsek— men kirekam nonol asa tonbla'ankake, sramin auku makare olsa. Zen man asa gubluka, “Haen, an san emki sewe sezan. Ëe asa ebe hap goltrëblal— in zen ki ngein sin jowe'akye.”² Dekam zep ki hëndep Alap mo Enhona asa bi gweblaka, hëndep dekam zebë eiwa de makan ngatan zi mo langnak hatak. Zao zebë teipsin tangan zi hip de komal tumna

akesek, hen Teipsin Tangan Zini Alap
Zëna zëwe nikin'inka. ³ Zëno nwe-
masena man angtan-angtan
gweb'anka— kal-kalkam hen te-ala
ësesekam, kaso lilingtin makan. Hen
boge alp te-ala ësesek makare nik
komal tumna in san wal-wale gwe-
gwe'ak. ⁴ Hwëna Alap mo komal
tumna insa man 24 enkam de ahakore
komal tumkam wale nosok. Zëwe
zini teipsin-teipsin nik hen
teinikin'ik— 24 enkam. Zen pakean
ngap-ngapsa alala dak, hen emaskam
de mire sigi alala tan naban zë
teinikin'ik. ⁵ Hwëna Alap mo komal
tumna in kon nglina man ang tasik
kini gwe'anka, hëndep dekon zep

nglina mam enkam ngam ta
gwe'anka, händep aukuna man alal
tahal gwe'anka. Hen zëno dang gwën
nakon seip makare syauk ngatanna
tuju enkam ëhitilsik kini gwe'ak.
Desa de dam gulsunnu, zen Alap mo
Enhona— men Zen tujukam de nwe-
masekam zinik syal gwenda-
gwendake. ⁶ Hen Alap mo komal
tum dang gwën san ki zebë hen hi
yawal makarena hlauk, hwëna zen
kaca lalak makarena. Hen tumna in
mo alp-alp san, ngatan zi mo langnak
de otweran makare zini dan-nër dan-
nërkam zë lowehe gwenan. Zëno mae
mo timni dang san hen tahan san nwe
en naban. ⁷ Otweran nwe-masena in

ahana men kiye— singana. Ahana zëno nwe-masena men kiye— sapi zirya. Hen ahana men kiye— zini. Hen ahana zen men kiye— mawana heir de ihe zanna. ⁸ Dan-nër dan-nërkam de otweran makare zini in, zëno mae mo si alana enam-enamkam. Hen zëno mae mo timni nwe enkam ësowehek— sap si ala iltikin mae san. Zen yaklam hen kam tër tanna hom ëzausuk gwenan. Zen a kirekam mo da tine gwenan: “Bian Alap, Teipsin Zini, Zen lalakna, Zen lalakna, Zen lalak tanganna. Zen orep mes gwëka, hëndep nama gwë'ara, hen zëno gwënna molya topse gweblak.” ⁹ Dan-nër dan-nërkam de

otweran makare zini, zen kirekam zëno bosesa de teip gulsublun hap de terya da tine gwenan– blikip gwesik gweblan hap hen dawemsa de gol gweblan hap, Zëna in Zen komal tum dawemna in kon hëndep denaban irik gi'irake. Hen in kim otweran makare zini in kirekam terya da gwenan, ¹⁰ 24 kam de teipsin-teipsin wenya in dekam zep nol ik gin niban boklena kom da gweblananzal– hëndep de gwën Teipsin Zini zëre mo nwenak. Zen dekam zëre mae mo mire sigina talwesin nika kang da gwenanzal– dekam de Bian mo nwenak ëbetek gwen hap. Hen dekam zëno bosesa anakan teip nulsuk gweblanan, ¹¹

“Are Bian, ano mae mo Alap,Em en airis— terkam de Emsa ta gweblan hapye.Dikire tingare sosonna Ebon lwa gwek.Dikire ere mo bosena teip nulsublunda gwek.Sap tingare kirekirena Eme yang tabirki,hen eno enlala gwibinkim ki tangan ejowenda gwek hen engaya gwe-gwek.”

5 Yohanis kim buku lak gun nuban
Alap mo domba tane naban
akekake:**5**¹ Alap mo dam tahanak,
ki zebë buku lak gulsunnu hlauk.
Bukuna in alekam mes eihya-san
eihya-sankam sowehek, hen hulen nik
lwa'ak. Dokot buknu tuju enkam.²
Hwëna ki zebë hla tak— Alap mo dam
taha nakore jana nabare zi sosonna, ol
mamkam kim taken gwe'anaka, “Nara
en airis?— zen de tujukam de dokot
buknu ansa hil ti sonebirzin hap, hen
zen de bukuna ansa kwala-kla gun
hupye.”³ Hwëna aha-en mae hom
tangan nadakastik— zen de bukuna
insa kwala-kla gun hup, hen zao de
alena insa de baca gun hup— sap

ngatan zi mo langnak de wenya, sap
auhu-kamanak de wenya, hen juwen
zi mo langnak de wenya. ⁴ Ëe
dekam zebë yusyustin niban gona
gwë'ak— mae hap, “Hare zini aha-en
mae homke!— zen de bukuna insa
kwala-kla gun hup, hen zëwe de alesa
baca gun hup denaye.” ⁵ Hwëna in
zen teipsin-teipsin wenya 24 enkam
lowe he'ak, zen zep ahanik asa
gubluka, “Bahem gona gwën. Singana
insa emki hla tan. Zen Yehuda mo
auyan-aza nakorena, - teipsin zini
Daud Bak mo Auyan-tane. Zen mes
zëre mo jal zini holenak zaubirida
ineka. Zen Zen sa tujukam de dokot
topna insa hil ti sonebiri, hen bukuna

insa Zen sa kwala-kla gulu.”⁶
Hwëna Domba Tanesa zebë hla tak,
Alap mo komal tum golek denak
zau'unka. Dan-nër dan-nërkam de
otweran makare zini in zë ngirìn
da'ak, hen tingare 24kam de teipsin-
teipsin wenya in. Domba tanena in
hla tankam san de Alap hap de zip
soblanna. Zen wei-wei naban zë
zau'unka. Zëno nola kore hli-hlina
tuju enkam. Nwena hen tuju enkam.
Tujukam de nwena insa de dam
tasibinni, Alap mo Enho mo tujukam
de nwe-mase— mensa Alap tingare
okamasa de amjan gwibin hip dam
tasibirkike.⁷ Hëndep ki zep Domba
Tanena in song gwe zaka, ki zep

hëndep bukuna insa Alap zëre mo
dam tahanak gul inki. ⁸ Domba
tanena in kim gul in'inka, dekam zep
dan-nër dan-nërkam de otweranna in,
hen 24kam de teipsin-teipsin wenya
in boklena kom da gwebela'anzak. Zen
kitak gitar makare naka deirensi'ik,
hen emaskam de pancisa deirensik.
Emaskam de pancina in, zen men zao
Alap hap irase dawem nabare te kilii
ang nulsuk gweblananke. Irase
dawem nabare te kilii in mo dam
gulsunnu, Alap mo irik ginnik de bitii
gwen wenyik mo ol gu sone gweblan.

⁹ Zen dekam zep ter esena
da'ak: "Em airis— bukuna ansa de gon
hap, hen dokot topna insa de hil ti

sonebin hip.Sap Emsa mes dak,hen eno kalkam ema zini ngan tasibirki—desa de Alap onak dep kap gulhan hap,sap tingare zi ausu nakore zi,sap tingare men-kore men-kore ol ton gwibin zi,hen tingare irik gin lang nakore zi,hen kirekam-kirekam sop zi ausu.¹⁰ Em mese desa tingan Alap mo irik ginnik dep golëbiti gweka.Hëndep zen sa loweher—san de Alap mo golak de syal ta gwen zini kiye.Zen hen sa tingare okamana irik nil gwer.”¹¹ Ki zebë etan dekon kara gwek, hen Alap mo dam taha nakore zi beyam-bya mo olsaë sak. Zëno mae mo beyana banakan dep?—aitbinni, hëndep ratusan jutanak man

yap tamank. Zen man Alap mo komal
tumna insa wale nososuk– hēndep
dan-nēr dan-nērkam de otweranna
hen teipsin-teipsin wenya in han. ¹²

Zen tērya ol mamkam da'ak:“Domba
Tanena men desa Alap hap zip
nosoblakke,Zen aīris– tīngare langsa
de bi gwibin hipye.Dikire tīngare
sosonna hen enlala blala Zēbon lwa
gwek.Dikire kītak betek nē gweblak
hen boklena kom da gweblak.Dikire
kītak zēno bosena teip nulsuk
gweblakhen boltere nul gweblak.” ¹³

Ki zebē etan salbiridak– tīngare zini
hen tīngare otweranna–sap nglinak
dena,okamanak dena,hi mwanak
dena,hen juwen zi mo langnak

dena,hëndep kitak tangan.Zen tërya anakan da'ak:“Teipsin Tangan Zini Alap hen Domba Tane zem in handikire tingan zëno nik mo bosena boltere noso gwizimk,hen blikip neisik gwizimk.Dikire tingan teip nososuk gwek,hen dikire tingare sosonna Zëbon nebon hëndep denaban lwa gwek!”¹⁴ Dan-nër dan-nërkam de otweran nwe-mase makare zini in ki zep ding nulzimk, “In eiwa!” 24kam de teipsin-teipsin wenya in dekam zep boklena kom dak, hen Eirzi-Bia mo bosena teip nulsuzim'ik.

1. + *“Yehuda,” zen Israel mo aha zi ausu. Raja Daud zen dekon saltilki, händep Yesus hen dekorena.*

6 Domba Tanena kim dokot buk top-topna hül ti sonebirkike:**6**¹ Ki zebë hwëna Domba Tanena insa hla tak– Zen kim nonol dokot topna buku lak gulsunnu in kon hül gïl soneka. Ki zebë hen ola sak dan-nër dan-nërkam de otweranna in kim ahanik gu aneka, “Haen!” Zëno ol aukuna in men kiye– ngli glung aukuna.² Ki zebë hwëna hla tak– kuda ngap-ngapna kim te sokin zï'anka. Zini men zen zersong gwe'an zaka janasa gwirenka. Gwërbonna hen man ala nosoblak, sap Alap mes zëbe hap golblaka– zen de eijannak yei-yëk gwen hap denaye. In zep eijannak dep ati gwe ine zaka.³ Ki zep etan Domba

Tanena in aha dokot topna hīl gīl soneka. Dekam zebë etan sak— aha otweran nwe-mase makare zini in kim gu aneka, “Haen!”⁴ Aha kudana hen dekam zep etan te sokin zika. Kudana in zëno alana kal-kala. Zini in zen zersong gwe'an zaka zëbe hap hen man Alap sosonsa golblaka— dekam de auhu-kama nakon umlaesa gulsun hup denaka, zi dikim zënaka tamera gwen hap. Zëbe hap zep nëbokna sërkam de blal tangan naka nolblak.⁵ Domba Tanena in ki zep etan dokot topna dan-ahanna hīl gīl soneka. Dekam zebë hen otweran nwe-mase makare zini insa ahanaka salblak— kim gu aneka, “Haen!”

Dekam zebë hen etan kuda kakakna hla tak— kim te sokin zi'anika. Zini men zen zersong gwe'an zaka zen kire-kire dohonsa dikim timbang gul gwensa gwirenka. ⁶ Etan ki zebë ola sak— dan-nër dan-nërkam de otweran ngirinnik iwe, san de zi tangan mo ol. Zen man mamkam kuda tahannak de zini insa anakan takenblaka: “Beras mo hargana emki gulk'nen tan: Beras dawemna angkam, aha-ere litera, aha-ere yakla blalkam de syal gwenkam de zen. Beras karekna, dan-ahare litera, zen hen aha-ere yakla blalkam de syal gwenkam de zen. - Hen minyak goreng naban ho mamak naban, zen hen sa sërkam hargana

gulk'nen nër, hëndep dekam zini bakam dep?— lop ta gwen naye.”⁷ Ki zep hwëna etan Domba Tanena in dokot topna dan-nër dan-nëra hël gïl soneka. Dekam zebë etan sak—otweran dan-nër dan-nëra in kim ahanik gu aneka, “Haen!”⁸ Hwëna ki zebë etan hla tak—aha kudana kim te sokin zika. Zen hwëna mes tangan sang-sang hap sopna lengse gweka. Zini men zen zersong gwe'an zaka bosena “zi tamera gwen hap de Zini.” Lun kon hen ahanik ang gweblan da'anka. Zëno bosena “juwen zi mo langnak de Teipsinni.” Alap dekam zep zëbe nikip golzimki—zen dikim okamanak de zisi aha hlik en naka

lamera song gwen hap. Zini dan-nër
dan-nërkam de aïtbir song gwenkam,
ahanik de tin, dan-ahan de lowehen-
kirekam de aïtbir song
gwenkam. Ahakon eijankam de
juwen, ahakon tembane srëm hap de
juwen, ahakon sang-sang yawala kon
de juwen, hen ahakon otweran jal-jal
de gwidre gwen nakon de juwe
gwen.⁹ Zen kim has eisiki, dekam
zep Domba Tanena in dokot buknu
aha-ere taha-tapna hil gil soneka.
Dekam zebë zini hlauludak, Alap hap
irase dawem nabare te kil tru tasik
gweblan hap de meja iltikinnik
ëzau'uk. - Zen men desa Yesus hup de
ol gol halada gwen jal hap damera

gwekke— zëno mae mo angna. ¹⁰
Zen ol mamkam ëgu ine gwe'ak, “Are
Bian, teipsin tangan Zini, Em-en
tangan lalakna, hen taïblïblanna Em-
en. Auhu-kamanak de zisi de heip
gun hup dena, etan holona banaka'en?
Sap zen zen asa damera gwek.” ¹¹ In
zen ki ëgu gwe'ak, zëbe mae hap
pakean ngap-ngapsa alala dazimk.
Hen man nenbiridak, “Emki engka en
ëei'in. Kim de [Kristenkam de
ëKristen gwen] wal bose wal omka
tamerankam su nul sone'ak, zen
dekam sa ki lwal. Men kirekam emsa
damera gwek, kirekam sa hen desa
tamerankam su nul soner— men kire
enkam beyana Bian Alap dam gulsun

dakake.”¹² Hwëna ki zebë etan Domba Tanena insa hla tak— kim dokot buknu enamna hil gil soneka. Dekam zep sërkam de jingil yawala taiki, hëndep yakla nwena man kakak gweka— kaen glaing-gling kakak makan. Hen benna man kal-kal gwek— san de kala kiye.¹³ Keisni dekam zep ngli nakon kama san dep lanna hlaka— san de asese yawal de taikim de tetan dan lanna hlanna kiye.¹⁴ Nglina man esek gweka, hëndep man jek-jak gweka. Hen tingare kwatap-kwatapna hen kama-tek kama-tekna man langa san dep ëese-sek gwek.¹⁵ Dekam zep tingare zini ëani-ning gwek— kaso-hul

kaso-hulak hen kwatap-kwatapnak de kaso kles-kles san. In zen ani-ning gwek, zen sap auhu-kamanak de teipsin-teipsinni, hen nol-nolkam dena, sap jana nabare nik mo mam-mamna, hen kire-kire beya wenya, hen sap soson nabare wenya, hen sap zi mo tana iltikinnik de lowehen wenya, hen kirenak de lowehen srëm wenya. ¹⁶ Kwatap-kwatapna hen kaso-hul kaso-hula insa man nahërhebirida gwe'ak, “Asa em keiking gun! Asa em ani-ning gun—Teipsin Zini Alap ne Domba Tane nik mo jal hil inni an kon! -¹⁷ Sap angkam Alap mo yakla yawalak mes zaul—dekam de zëre nik mo jalsa hil

in hip denakye. Hen nara zi molya zëno nik mo nwenak tatem zauku?!”

1. + *“Beras dawemna”* desa Yohanis *“gandum dan nakore tepung”* kam ale gulku. Hen *“beras karekna”* desa *“jelai dan nakore tepung”* kam ale gulku. Tepungna, zen zëno langnak de mwin-mwankam de tembanena zen–men kiye, dojena hen berasna, awe de zi hip dena.

2. + *Irase dawem nabare te kil mo gulk sun de enlalana, emki Why 5:8nak hlaun.*

3. * **6:16** *Hos 10:8, Luk 23:30*

7 Alap mo capkam kim 144 ribukam
Israel mo zi ausu nakore zini
mirenak al dasibikke:7¹ Ki zebë
hwëna Alap mo dam taha nakore zini
dan-nër dan-nërkam hlauludak.
Ahana okama yakla hata sezan
topnak zau'unka, hen ahana yakla
nikin anen topnak zau'unka. Aha
darena hen eihya-lip eihya-lip top-top
san yaun daka. Zëno mae mo syala,
zen asese de zëno mae mo irik gin
nikon tain srëm hap— sap eik sin, hi
san, ahaksa te-te syan. ² Hen Alap
mes dekam zëbe mae hap sosonna
golzimki— dekam de kama naban hi
naban karek son hap dena. Hwëna ki
zebë Alap mo dam taha nakore zini

ahana hla tak– yakla hatase gwezan nakon kim hatase zaka. Zen Ngaya Zini Alap onakore capsa golhatase zaka. Ki zep ol mamkam takenbirida zaka– dan-nër dan-nërkam de wenya insa,³ “Na-en bahem kama naban hi naban timbwas son, hen tenya. Anik nonol Alapsa de betek gweblan zisi mirenak capkam al tasibik. Zen mana hen ëtimbwas gwenank.”⁴ Dekam zep asa nenblak, “Zini 144 ribu enkam sa mirenak al dasibir– Alap mo capkamye. Zen kitak dua-blas enkam de Israel mo auyan-aza nakorena.⁵ Aha-ere auyan-aza nakore zini, 12-ribu 12-ribu enkam sa capkam al dasibir. Israel mo auyan-aza mo

bosem-sena, a zëno mae mo ausu nakore naka moye: Yehuda, Ruben, Gat, Asyer, Naftali, Manasye, Simeon, Lewi, Isakar, Zebulon, Yusup, hen Benyamin.”Yohanis kim sërkam de zi trana hlauludakake:⁹ Hyanak ki zebë etan kara gwek. Ëe sërkam de zi tra beyam-byasaë hlauludak. Aha-erenak tagal gwesik. Zëno mae mo beyana aïtbinkim toton nara dep?— sul sonenna. Zen Alap ne Domba Tane nik mo dang nakon pakean ngap-ngap alala tan naban ëzau'uk, hen tahakam kawang ala maum hasesa isrip-sri hap deirensi'ik. Zen tîngare irik gin nikorena, tîngare zi ausu nakorena, tîngare sop zi ausu

nakorena, hen tîngare ol ton gwibin zi
ausu nakorena. ¹⁰ Zen man ol mam-
mamkam anakan ëtaken
gwe'ak, “Nëre mae mo Bian AlapZen
teipsin tangannak nikin'ira. Nëno mae
mo ëngaya gwenna an, zen Zëbon en
onakonhen Domba Tanena in
onakon.” ¹¹ Tîngare Alap mo dam
taha nakore zini zen ëzaunkum man
Alap mo komal tumna insa dot
nososuk. 24kam de teipsin-teipsinni
in hen dan-nër dan-nërkam de
otweran nwe-mase makare zini in hen
zëno mae mo ngirinnik lowe he'ak.
Zen dekam zep kitak nol ik gin niban
boklena kom dak, hen anakan Alapsa
boltere da'ak, ¹² “In eiwa! Dikire

Alap en hon kitak lwa gwek—
dawemna, ngatanna, enlala
blala,hë'ho gwibinni, bose
dawemna,hen tingare sosonna,hëndep
denaban. In eiwa tangan.”¹³ Ki zep
24kam de teipsin-teipsin wenya in
kon ahanik asa takensiblika,“Pakean
ngap-ngap alala tan wenya an,
banakare wenya? Hen enda kon yaing
gwezak?”¹⁴ Ki zebë ding gulbluk,
“Bian, ëe tawa naka hom. Diki
tawana em.”Ki zep hwëna asa ding
gulbluka,“Zen an men zen sërkam de
karekna insa nyaubikke—in kim Yesus
hup de jal hap zini karek da
gwibikke.Zen mes zëre mae mo
pakeanna ngan dasibik—Domba

Tanena in mo kalkam.Zen dekam zep zëno mae mo pakeanna ëngap-ngap gwek.¹⁵ Zen in zep Alap mo komal tum alp nakonlowehe gwenan,hen Zëno bosena mam nul tine gwenan–yaklam denaban kam denaban.Desa Zën sa golëlowehe gwera,zep zen karekna molya etan noltowek.¹⁶ Zen dekam molya etan usak naban ho-hole nabanneiszimk.Yakla sal-sala hen molya etan nësblak.¹⁷ Sap Domba Tanena in Zen Alap mo alp nakongwë'ara,Zen Zen sa domba zaho ta gwibin zi makanzaho ta gwibiri.Zen Zen sa zëbe mae hap hëndep de ëngaya gwen hap de aïli hona zertreizimdi.Hen Alap sa zëno

mae mo nwe go-hona ngan tasibir-
zimdi.”

8 Domba Tanena in kim aumwa hap
de dokot buknu hil gil
sonekake:**8**¹ Ki zep Domba Tanena
in dokot buknu tujuna hil gil soneka.
Ngatan zi mo langna dekam zep ol
maena hom gweka— san ha holona
stenga jam enkam.² Kim nama balk
enkam lowe he'ak, ki zebë hwëna
Alap mo dam taha nakore zini tuju
enkam hlauludak. Zen men zen Alap
mo dang nakon ëzauk gwenanke. -
Zëbe mae hap sraminsi kap
dazimk.³ Ki zep hwëna Alap mo
dam taha nakore zini ahana hata'an
zaka. Zen emaskam de meja alpna
zau'un zaka— men zëwe Alap hap
irase dawem nabare te kilï tru dasik

gweblananke. - Zen panci ema'a gwirensi'inka. Zao zep hen te kili beya tangankam kap dablak. Desa zep pancinak iwe siri gulsuku—tingare zini men zen Alapsa betek në gweblanan, zëno mae mo ol gu sonen naban. Desa zep mejana in kore syauk nuban siri gulku. ⁴ Dekam zep zëno tahanak de panci nakon irase dawem nabare butna Alap osan dep sewesek—hëndep zi mo ol gu sonen naban. ⁵ Zen kim haya gwesik, dekam zep etan pancinak iwe meja nakore syauknu bwang ta seka, desa zep auhu-kama san dep hiri gul ineka. Nglina dekam zep sërkam tadre tineka—hëndep ngli ang naban. Hen

jingil yala dekam zep gwëka. Tuju enkam de Alap mo dam taha nakore zini kim sramin gublun danna ëkon gwesik hanakke:⁶ In kim kirekam okamanak lwa'ak, tuju enkam de Alap mo dam taha nakore zini in zen sraminni deirensi'ik, dekam zep ëhohle gwe'ak— sraminni insa de gublunda inen hap.⁷ Nonol zen gubir aneka, dekam zep hëndep es kwa-kwakna o makan il tika, hwëna zen hen kala ban syauk nuban de siri nënna— san de ding-dingkam de il tin ona kiye. Okamana dekam zep eihya nakon - hwei-swis gwëk, hëndep dekore tenya hen dekore tingare so naban.⁸ Hen aha zini kim gubir

aneka, hwëna ëe dekam zebë kwatap yawal makare naka hla tak, hwëna syauk mo kim hi-hiti'inka. Desa zep hi san hiri da inek. Hina dekam zep eiha nakon - kal hap jowek. ⁹ Men dekon kal hap jowek, dekore tingare kirekam-kirekam otweranna man hëndep kitak juwesik, hen dekore kapal-kapala man kitak ëtimbwas gwek. ¹⁰ Dan-ahan zini kim sramin zemka gubir aneka, keis yawala dekam zep hëndep ngli nakon ho-nwe ho-nwenak dep zan zaka. Zen seip yawal makan hi-hiti'inka. Dekam zep okamanak de weyana eiha nakon - ëkarek gwek. ¹¹ Keisni in mo bosena "Etekna." Dekam zep hona

eihya nakon äetek gwek. Zini dekam zep beyakam juwek— ho etekna insa de otde gwibin nikon.¹² Dan-nër dan-nër zini kim gubir aneka, hëndep dekam zep yaklana, benna, hen keisni ëkarek gwek. Dekam yakla nwena aha-ere yaklana dua-blas jam enkam hom zil gwe'anka, hwëna delapan jam enkam zil gwe'anka, dekam zep etan okamana kawesik gwe'ak. Benna, keisni, hen kirekam. Zen hen dekam dua-blas jamkam bëjen ëngatan gwen, hwëna delapan jam enkam. Zen kim ëngatan gwe srëm gwe-gwek, dekam sërkam tangan kawesik gwek.¹³ Zao ki zebë etan kara gwek, dekam zebë mawana heiri

salblak. Zen gulk tangan en san ihe nasen'an haka, hen man taken nasen gwe'anka, “Auhu-kamanak de zini, kareksa sa hla nul, kareksa sa hla nul, kareksa sa hla nul! Etan ahakore dan-ahare nik de gublun dankam, banakan wëhë ëgwë'ak?”

1. + *Tujukam de dam taha nakore zini in, san ha mensa keis mo kim hlauludakake?— pasal 1 ayat 16nak hen 20nak. Aha dam gulsunnu, tujukam de Alap mo dam taha nakore zini mensa Yahudi mo auyan-azana anakan nenbirida gwëk, “Tuju enkam Alap mo dang gwën nakon ëzauk gwenan.” Ahana Mikayel Bak (Dan 10:13,*

*10:21), hen ahana Gabriel Bak
(Luk 1:19, Dan 9:20-21).*

*2. + Irase dawem nabare te kil mo
gulk sun de enlalana, emki Why
5:8nak hlaun.*

*3. + Eihya nakon awe, enlalana satu
pertiga.*

*4. + Eihya nakon awe, enlalana satu
pertiga.*

*5. + Eihya nakon awe, enlalana satu
pertiga.*

9 Aha-ere taha-tap zini kim sramin
zemka gubir anekake:**9**¹ Hen etan
dekam zep aha-ere taha-tap zini gubir
aneka. Ëe dekam zebë hëndep keisni
hla tak– nglï nakon kim kama san dep
zan zaka. Dekam zep keisni in hap
juwen zi mo bwi kawesinnik dep de
kuncina nërblak. ² Keisni in zep
kuncina inkam talusuku– kama hulak
de bwi kawesin yala insa. Butna
dekam zep kon mam enkam te sok–
san de wanga trun syauk butna kiye.
Butna in hap zep nglï naban yakla
naban ka neisik. ³ Butna in kon zep
hwëna lerangna okama san dep
tuwehek. Zëbe mae hap Alap sosonsa
golzimki– men kirekam dare ëk hap

hen golzimkike, dekam de zisi hit ti gwibin hip. ⁴ Zen hom gubiridaka—sona, tenya, hen obwagasa de karek ta gwibin hip. Zen diki zi ensa de karek ta gwibin hip gubiridaka—mensa mirenak Alap onakore capkam al dasibir srëm gwekke. ⁵ Hwëna tamerankam dep hom gubiridaka. Zen diki sap'nen de karek ta gwibin hip—holona benna aha-ere taha-tap enkam. Sosonna man hen golzimki—sërkam tangan de karek ta gwibin hip denaka. Zëno mae mo hit tinna men kiye—hen dare ëk mo hit tinna. ⁶ Aha-ere taha-tapkam de benna inkam sap sa zini juwen hap ëdwam gwe-gwer, hwëna molya kim juwek. Zen sap sa tin hip

ödwan gwe-gwer, hwëna zëbon mae onakon tin hip dena nama langa tangannak.⁷ Lerangna in mo nwe-masena, san de kudasa de eijan hap wër tyasibinni kiye. Zëno mae mo nolak, san de emaskam de mire sigisa de alala tanna kiye. Hen zëno mae mo nwe-masena, san de zi nwe-masena kiye.⁸ Zëno mae mo nol alana, san de kwalbasa nol alana kiye. Zëno mae mo ëk danna, singa ëk sil makan.⁹ Zëno mae mo bik danna drak-drakna—san de eijan hap de besikam de bitisa ala gunnu kiye. Zëno mae mo si ala aukuna men kiye—kereta kuda beyam-bya de eijannak dep hlu-hluk gwenna.¹⁰ Zëno mae mo abala dare

syakna— men kiye, dare ëkna. Zëno mae mo sosonna zen zëwe— zisi dikim karek ta gwibin hip denaye, holona benna aha-ere taha-tap enkam de karek ta gwibin hip. ¹¹ Zëno mae mo teipsinnï hen ki. Zen zen— hëndep de golëjuwen hap de zi niye. Zëno bosena Ibrani olkam “Abadon,” Yunani olkam “Apolion.” Bose darena in mo enlalana, “zisi de golëliwe gwen hap de Zini.” ¹² Dan-ahare karek tabin hip dena insa heiri kira tabirki, - nonol wenya mes tap gwenan. Zëno hyanak etan dan-dan sa naptazal. Alap mo dam taha nakore zini enamna kim sramin zemka gubir anekake: ¹³ Alap mo dam taha

nakore zini enamna in ki zep sramin zemka gubir aneka. Dekam zebë ola sak— irase dawem nabare te kilsî de tru tasik gweblan hap de mejana in kon kim te sok. Mejana in zen Alap mo dang nakon nola gwenan— emaskam de syal gwizimdinni, hen dan-nër dan-nërkam de top-top naban. Dan-nër dan-nërkam de top-topna in man gulk sun ëteipsiksek.

¹⁴ Ola in zen kals nakon te sok, zen enamna in zen gubir aneka, desa anakan nenblak, “Empat enkam de dowal yawal-yawala - mensa weyana Efrat mo ananak dahalebik, emki hîl tî sonebin.” ¹⁵ Dekam zep hîl tî sonebirki. Alap yaklana insa orep mes

hamal taka— dekam de hil ti sonebin
hip denaye, zen dikim yaklana dekam
en okamanak de zisi eiha hlik naka -
golëeijankam tamerasin hip. 16

Anakan hen ama sak, “Kudakam de
eijan hap de zi mo beyana, dua-ratus
juta enkam.”¹⁷ Hen nwe lirisin

nëna inkam ëe ama kuda beyam-
byana insa hlauludak— hen in zen
zëno mae mo tahannak teinikin'ikye.

In zen zë teinikin'ik, zen besikam de
bajusa alala dak. Ahakon sërkam de
kal-kal tangan naka— san de syauk
hitinni kiye. Ahakon ngli kailim
angtan-angtan makare naka— men
kiye, kaso lilingtinni. Hen ahakon
yong-yong angtan-angtan naka.

Kudana in mo nola, san de singa nola kiye. Hen mip nakon hi nwe mo kim ëbwak ta gwe'ak— syauknu, butna, hen irase karekna. ¹⁸ Sap kudana in zen mip nakon ëbwak ta gwe'ak, zen zep okamanak sang-sang yala hatak, hëndep okamanak de zini eiha hlikna - dekam zep juwesik. Ahakon syauknu in hap juwek, ahakon butna in hap, hen ahakon ase karekna in hap juwek. ¹⁹ Kuda beyam-byana in mo sosonna, zen mipnak hen abalak. Zëno mae mo abala, san de wanya mo nola kiye. Abala in zen dekam zini hit di gwibik. ²⁰ Hwëna zi mosrona men zen sang-sang yala in kon juwe srëm gwëk, zen hom kim

tapbla nuk— yang tabin dowal-dowalsa de betek gwibirida gwenna. Zen nama boklena kom dabirida gwek— sap emas nakon de yang tasin dowal, perakkam dena, tembagakam dena, kaso nakorena, hen tenya korena. Dowal-dowala in sap nwe kara gwen srëmna, hen ol san srëmna, hen ëtë nasen gwen srëmna. 21

Hwëna zini in dekam hom mae zëre mae mo karek-karek nakon ëhalek— sap zisi de tamera gwenna, meiyersa de golzauk gwenna, ëkahalo gwegwenna, hen sowëna.

1. + *Yohanis man anakan ale gulku, “Keisni in hap nërblak.” Zen kim*

gwë gweka, dekam zini kei'i man enlala nëblanda gwek, “Zen san de zini kiye.” Ahaksa zini in zen kuncina zerka, san ha zen diki keisni insa de kara ta gwen hap de Alap mo dam taha nakore zi.

2. + Heiri kim nonol takenbiridaka, zen Why 8:13nak.

3. + Empatkam de dowal yawala in hap, Yohanis “malaikat-malaikat”kam ale gulku. Hwëna malaikatna an man yap orep Alap onakon ësoson gwek– dowal mo kigi onak de biti gwen hap. In zep tahalebin nik lowe he'ak. Zep “dowal”kam Orya olkam awe li nul sonek.

4. + “*Eihya hlik naka*” awe, enlalana
satu pertiga.

5. + “*Eihya hlikna*” awe, enlalana
satu pertiga.

10 Yohanis kim Alap mo dam taha nakore zinik buku betekna gul inkike.**10**¹ Ëe ki zebë Alap mo dam taha nakore zi sosonna ahanaka hla tak– ngatan zi mo lang nakon kim ati gwe'an zaka. Zen but zërati gwezak, hen boge alpna nolak lak gwe heblak. Nwe-masena hen yakla mo kim ngatan gweblaka. Zëno tanana hëndep ik danna men kiye– syauk hitinni.² Tahakam buku lak gun beteksa gwirensiki, hwëna zen hil gil sonen nik lwa'ak. Dam tanana hinak zauk ineka. Irgwa tanakam kamanak zauk ineka.³ Ki zep ol mamkam takenka– singa mo zairin makan. In kim ki Alap mo dam taha nakore zini

in takenka, dekam zep ngatan zi mo lang nakon ola mamkam wet sok—san de nglï glungna kiye, tuju enkam de tadrenna. ⁴ In kim tujukam de nglï glung makare ola in zausuk, ëe dekam zebë sap ale gun hup enlala gwe'ak. Hwëna anakanë ngatan zi mo lang nakore olsa ahanaka sak, “Emki tujukam de nglï glung makare ola insa ere en hap aning gun. Bahem ale gun.” ⁵ Dekam zep Alap mo dam taha nakore zini men zen hinak zauku hen kamanak, zen ki zep dam tahana nglï san dep teisya ineka, ⁶ dekam zep ngaya zini Alap mo bosekam gu ineka, “Alap men Zen kitak yang tabirki, sap nglina, okamana, hina,

hen zëwe de kirekam-kirekamna, ëe zëno bosekamë emsa gu-gubirida'an: Zen molya etan yakla yala insa esek gulku. ⁷ Hwëna Alap mo dam taha nakore zini tujuna in kim de sramin zemka gubir ane'anaka, Zen dekam sa zëre mo kalang gwe gunnu syal gwibiri— mensa orep zëre mo olayang gul gwen zi en hap goltrei gwizimkike.” ⁸ Dekam zebë ngatan zi mo lang nakore ola insa etan sak, anakan kim asa tonbla'anaka, “Em buku kwala so gunnu insa de gon hap song gwen— in zen zini in mo tahanak lwa'anke, men zen anakan zau'ura, aha tanakam hinak, aha tanakam kamanak.” ⁹ Ëe dekam zebë hëndep

zëbon osan dep song gwëk, hëndep
abe tak– zen dikim buku betekna insa
abe hap golblan hap. Ki zep asa
gubluka, “Emki gul irin, hëndep
twinbir. Mip ennak sap dërek naka
esa eisbiri– men kiye, sobwal hona.
Hwëna ungala mwanak sa husus
gwer.”¹⁰ Èe ki zebë zëno tahanak
gulink, hëndep twinbik. Mipnak
sobwal ho dërek makare nakaë eisbik,
hwëna kimë ala gwibik, dekam zebë
husus gwibik.¹¹ Zao zep hen asa
nenblak, “Bukuna insa twinbiri, zëwe
de ola insa em etan gol haladan. Sap
zen ngein sin de kirekam jowen hap
dena– tïngare zi dikim ëtawa gwen
hap, sap men-kore men-kore zi ausu,

sap kirekam-kirekam sop zi ausu, hen
tingare ol ton gwibin zi ausu, händep
sap teipsin-teipsin wenya.”

11 Zi dare de apta zan hap de ol:**11** ¹
Ki zep meter blala abe hap nolblak.
Zëno blala san de dutena kiye. Ki zep
Alap asa gubluka, “Em ano gol san
song gwen hen ngirin tekson en naka
metera inkam akasibli, hen zëwe de
kalsna. Hen zini men zen ano bosesa
dekon teip gulsublun hap zëwe lowe
he'an emki aïtbin. ² Hwëna alp san
de teksonna bahem akasibin. Sap
desan dena mesë Yahudi srëm zi hip
golzimk. Zen sa Yerusalemsa, ë
lalakna ansa, tanakam nyauk
gweblal— holona benna 42 enkam. ³
Ëe asa zi daresa teisya soner. Zen
kaen glaing-glingsi sa da koso
gwera— dekam de goltreizimdin hip,

‘Ëe ama emsa gosa labirida gwe'an.’
Zen Ëre mo olsa sa 42kam de benna
inkam ayang ul gwizimdi.” -⁴ Zi
darena in, gulk sun de olkam de
guzimdinni, zen tenya zaitun dare,
ahaksa lampu dare. Zi darena in
Teipsin Tangan Zini Alap mo dang
gwën nakon yauk gwenda. -⁵ Alap
sa sosonna zi darena in hap golzimdi.
Dekam zi mae de karek son hap alp
gwizimdinni, dekam sa zëno nik mo
ëk tihî nakon syauknu wet noso
gwizim. Zen dekam sa zëre nik mo
jal zini insa tru kulsuk gwera. ⁶
Zëno nik mo sosonna hen ki– o dikim
il ti gwen srëm hap dena. Zen diki
zëre nik mo abe ën enkam de etan il ti

gwen. Alap mes kirekam zëbe nikip
sosonna golzimki— holona in kim zëre
mo ola ayang ul gwe'anka, dekam en
dep. Hen zëno nik mo sosonna hen
ki— tingare weyasa dikim kal hap li
kul sone gwen hap denaye. Hen
okamasa de banakare maekam heip ul
gwen hap de zëno nik mo sosonna
hen ki— beyana men kirekam zëna
dwam eibi'inkaye, kire enkam de heip
gun hup.⁷ Kim de Alap mo olsa de
ayang ul gwenna 42kam de benna
inkam su kul sone'anka, ki sa hwëna
otweran nwe-mase makare dowal
yala juwen zi mo lang nakon wet so
zala. Zen hëndep dekam sa ziejja
zala, hëndep sa zili. -⁸ Zëno nik mo

tokna molya na-en nyehanut, hwëna isrip-sri hap sa ora bolak kamanak nyehal— ë yala in zao zëre nik mo Bianna te-lidak sonnak makan da inkke. Ëna in, zëno gulk sun de ol blaorankam de bosenä “Sodom,” ahaksa “Mesir.”⁹ Dekam tîngare zini sa zëno nik mo tokna karatda noso gwer— yaklana dan-ahan, ahana ngîrîn ngam sonnak. Tîngare zini, sap tîngare zi ausu nakon, hen tîngare îrik gîn lang nakon, hen tîngare ol ton gwibin zi nikon, zen sa kama hulak de zehanun hap ëjalse gwer. ¹⁰ Tîngare auhu-kama zini sa tangan ëisrip-sri gwer— zi darena in mo tok naka de akenkamye. Zen zep sa isrip-

sri hap gol-gol san twen nasen gwer. Zen mae hap sa ëisrip-sri gwe-gwer, “Ol ayang gul gwen zi darena men zen karekna beyakam nëbe mae hap ol gwizimki, zen mes lilkï.” ¹¹

Yaklana kim de dan-ahan në'ak, ahana ngirïn ngam sonnäk, dekam sa ensasana etan ngaya ën hap dena Alap onakon ing gwe hezim zira. Zen dekam sa etan ngaya ëra, hëndep yaulu. Tïngan men zen de kara noso'ak sërkam tangan sa ëairil. ¹²

Dekam sa zi darena in ola asal sera—ngatan zi mo lang nakon de takenzim ane hanna, “Haen, em se këzan.” Zen dekam sa hëndep zëre nik mo jal zi mo nwenak but de teisya ine hankam

se kë sera– ngatan zi mo lang san
depye. ¹³ Zen händep dekam sa
jüngil yawala karekkam gwëra.
Dekam sa ë yala in eiha nakon -
timbwas gwera, hen zini tuju ribu
enkam sa juwer– jüngili in konye.
Tingare ahakore zini dekam sa
dawemkam ääiril. Zen dekam sa
nglinak de Zini Alap mo bosena teip
nulsublul. ¹⁴ Dan-ahare karek tabin
hip dena insa heiri kira tabirki, - dan-
dan mes tap nënan. Hwëna emki
ëkara gwen, aumwa hap de karekna
sa nabakam ang gwe kinzil. Alap mo
dam taha nakore zini tujuna kim
sramin zemka gubir anakake: ¹⁵
Alap mo dam taha nakore zini tujuna,

zen kim sramin zemka gubir aneka,
dekam zep ngatan zi mo lang nakon
ol mam-mamkam anakan
ëton'ak, “Kitak okamasa de irik gin
hip denaangkam Eirzi-Bia mo
tahanak lwa'an. Bi zem mes Tane
zikip golblanda–mensa Israelsa de
ngaya tabin hip dam tasikike, Zen de
hëndep denaban irik gin hip.”¹⁶

Dekam zep 24kam de teipsin-teipsin
wenya in zen Alap mo dang gwën
nakon teinikin gwenan ëik gwe
hezak, hen Alap hap dawemna
anakare ola ban nolbla'ak,¹⁷ “Bian
Alap Soson Zini, Em in Zen orep
gwëkahëndep angkam namae
gwe'ara: Ëe ama ebe hap dawemsa

olbla'an,sap Em angkam ere mo sërkam de sostonkam ema irik ginkim kon gwesibir hana'ara.¹⁸ Tingan men zen Emsa tame da srëm gwek,zen man Emsa u sal-sal në gweblak.Hwëna angkam desa de karek tabin hip denak mes zaunun.Hen angkam mes zaunun—Em dikim juwen wenyaka klis gun hup denakye.Hen Em dikim dawemsa golzimdin hip de yaklanak mes zaunun—men zen ere mo ola ayang nul gwek,hen men zen Emsa betek në gweblak,sap bose nabare wenyanya,hen sap bose srëm wenyanya.Hen zisi dikim timbwas gun hup denakangkam mes zaunun—men zen okamana ansa karek

nul gwekye.”¹⁹ Dekam zep ngatan zi mo langnak de Alap mo gola dalusuhuk. Dekam zep hen gol mwana in kon petina teipsi'ik— Alap mo zi niban de ol aha-en gun nubare petina, mensa Musa Bak hap goltrëblakake. Dekam zep ngli angna zausun srëmkam ayang-ayang gwe song gweka, hen ngliina sërkam tadre tineka, hen es kwa-kwakna dekam zep o makan il tika, hen jingil yala dekam zep mam enkam gwëka.

1. + “42 benna” awe, Yohanis man ale gulku 1.260 yaklakam.

2. + Zaitun te dare hen lampu dare hap de ola, emki Zakharia 4:1-

14nak hlaun. Zi darena in, zëno nik mo sosonna ayat 5-6nak awe men kiye hen— Musa ne Elia nik mo sosonna.

3. + Otweran dowal hap de ola, emki pasal 13nak hlaun.

4. + “Eihya nakon” awe, Yohanis man ale gulku “sepersepulu”kam.

5. + Heiri in hap dena, Why 8:13nak, hen 9:12nak.

12 Yohanis kim wenya ban jalom yala ban akekake:**12**¹ Dekam zep nglinak owas yawala jowek, nen dikim zë Alap mo kalangsa tame gun hup. Ëe wesyaë hlauk, yakla nwesa bajusa de ala son makan ala sok. Zen bennak zauk ane'ak, hen nolak mire sigisa ala guk— dua-blas enkam de keis nibare naka.² Wenya in u nuban mes tangan tri-tri gwesik. Zen man eisbir ane'ak, zep sang-sang hap hërhe gwe'ak.³ Dekam zep hen aha owasna etan nglinak jowek. Zen jalom makare dowal kal-kal yawal zë joweka— bun tangan nik. Zëno nola tuju enkam, hen nola kore hli-hlina dare taha-tap enkam. Zëno mire

sigina hen nol jam en. Zëno kal-kala,
san de syauknu kiye. ⁴ Jalomna in
abala kim zep nglinak de keisni aha
hlikna - kama san dep talal soneka.
Dekam zep wenya in mo dang gwën
nakon zau'un zaka— in zen eisbir
ane'akke. Zen man eissibi'inka—
walasna insa de jaha gwennak ala
gweblan hap. ⁵ Wenya in zi walassa
zep jaha gwek— Zen de tingare zi
aususa tatete tangankam irik gin hip.
Hwëna Walasna insa ki zep Alap mo
dam taha nakore zi Alap osan dep al
dabik— zëre mo komal tumnak dep.
⁶ Wenya in dekam zep zi srëm lang
san dep heya gwek— langna mensa
Alap zëbe hap hamal gulbirkike.

Zëwe sa Alap mo dam taha nakore zini kara nul gwer– holona benna 42 enkam. ⁷ Ngatan zi mo langnak dekam zep ëeijak. Alap mo dam taha nakore zi mo teipsinni Mikayel Bak jalomna in han hen zëno taha tri so gweblan zi niban golëeijaka. ⁸

Hwëna jalomna in zep golësin gwe hanaka, dekam zep desa zëre mo taha tri so gweblan zini in han ngatan zi mo lang nakon hëndep golëalsa soneka. ⁹ Jalom yawala insa ki zep hëndep okama san dep hiri da inek. Zen in zen– ëpba wanyana, men zen Adam ne Hawa neka orep boton sokaye, hen men zen tingare okamanak de zi mo enlalana karek

san dep li ta sone gwizimniraye. Zëno bosenä “Dowal mo Kigi.” Aha bosenä hen “Zi Golluwe Bak.” Desa mes auhu-kama san dep hiri da inek—hëndep zëre mo taha tri so gweblan wenya ban.¹⁰ Ki zebë hwëna sak—ngatan zi mo lang nakore ola mam enkam kim ëgu anek, “Hë'ho! Angkam mes zaunun—Alap dikim zëre mo hlil irin wenyaka ngaya tabin hip denakye. Alap mes angkam zëre mo sosonna goltreizimdi—dekam de teipsinkim irik gin hip denaye. Hen mes anakan goltreizimdi, ‘Ëre mo Tanena an, MensaIsraelsa de ngaya tabin hip gu-gubirida gwekke, Zen sa ki teipsili.’ Sap men zen nëno mae mo

aya-wal oso-walyaAlap mo
nwenakyaklam denaban kam denaban
lamang ta gwibirki,desa mes auhu-
kama san dep nëralsa sonenan.¹¹

Sap nëno mae mo aya-wal oso-
walyames dowal mo kigisaDomba
Tanena in mo kalkam alo da sonek-
hen Alap onakore ol dawemkam.Sap
zen ol dawemna insa tatem
nyaubik,hen juwen hap hom zënaka
nolëinik gwe-gwek.¹² In zep tingare
ngatan zi mo langnak de wenya,em
ëisrip-sri gwen.Hwëna okamanak de
wenya hen hinak de wenya,em
ëngalap gwen,sap dowal mo kigina
mes ebon mae osan dep ati gwe ine
zala.Zen angkam man sërkam jal

gwe'ara,sap zen mes anakan tawa
gwera,‘Hare, aumwa hap dena
angkam langanak homke.’”¹³

Hwëna jalomna in kim tame gulku,
“O hare, asa mes-am auhu-kamanak
dep hiri dak,” dekam zep wenya in
zen zi walasna jaha gwëk, desa lun
kon goltroka.¹⁴

Hwëna wenya in
hap mawana heir mo si ala yawalsa
desyabik– dekam de ihen hap, zëbe
en hap de lang hamal gulbin sin dep.
Zëwe sa Alap mo dam taha nakore
zini kara nul gwer, hen jalomna insa
sa langa dasik gwer– holona benna 42
enkam. -¹⁵

Hwëna wenya in desan
dep heyä gwëk, jalomna in ëk nakon
zep weyasa ho namwa yawal makan

wëk gwibirki— zen de sap dong gun
hup. ¹⁶ Hwëna langna iwe de
kamana man wenya insa mas gwibik.
Zen zep ho namwana insa ala gwibik.
- ¹⁷ Dekam tangan zep jalomna in
wenya insa sërkam jal gwibirki,
dekam zep song gweka—wenya in mo
auyan-tane walsya de golëeijan hap.
Zen men zen Alap onakore ol
dawemna tatem nolzauk gwenanke,
Yesussu de zabeblan srëmkam, desa
de golëeijan hap song gweka. ¹⁸
Jalom yala in hi alpna zep zau'un
zaka.

1. + “*Aha hlikna*” awe, *enlalana*
“*satu pertiga.*”

2. + *“Benna 42 enkam,” Yohanis man “yaklana 1.260kam” ale gulku.*
3. + *“Benna 42”na awe, desa Yohanis man ale gulku “tahunna dan-ahan, ahana ngirin ngam sonnak.”*
4. + *Yohanis zi makan okamana ansa kara gulku. Zep anakan awe ale gulku, “Okamana äksa nga sok, desan zep ho namwana insa ala gwibik.”*

13 Yohanis kim hi mwa nakore
otweran nwe-mase makare dowala
hla takake:**13**¹ Ki zebë hwëna
otweran dowal yala hla tak— hi mwa
nakon kim hata se'an zaka. Zëno nola
tuju enkam, hen nolak de hlina dare
taha-tap enkam. Tïngare zëno hli-
hlina mire sigi en naban, hen zëno
tïngare mirena Alapsa de lamang tan
ale en naban. -² Otweran dowala
insa hla tak, san de tutul jal-jala kiye.
Zëno tana bol ongkola blal-blala— san
de beruang tana bol ongkola kiye.
Utrum danna san de singa utrum
danna kiye. Ki zep zë hwëna jalom
yala in soson zemka zëbe hap
golblaka— zen de zëno bose hap kitak

teipsinkim irik gin hip. ³ Otweran dowala in mo aha nolak, san de tin hip de nebok wei yawala kiye. Hwena weina in mes at gwesik. Zen in zep tingare okamanak de zini desa ang ne gweblak, sap man dengguan gweblak. ⁴ Dekam zep jalom yala in hap boklena kom da gweblak— men zen zere mo irik ginni otweran dowala in hap golgublukaye. Hen otweranna in mo bosena anakan teip nulsuk gweblak, “Ahana hom tangan otweran dowala an han de apde enna. Desa toton nara dep?— zereijan naye.” ⁵ Alap man otweran yala in hap golblaka— dekam de zen 42 ben enkam irik gin hip. Alap Zena dekam

nwe enkam zë kara ta gweka— kim dowala in zënaka boltere ta gweka, hen Alap Zënaka kim lamang ta gwekaye. ⁶ Zen dekam Alapsa sërkam lamang ta gweka. Hen zëno gwë gwenna man lamang gul gweka. Hen tingan men zen ngatan zi mo langnak lowehe gwenan, desa hen man kitak laman ta gwibirki. ⁷ Otweran dowala in dekam zep Alap zëre mo irik gin wenyaka golëeija gweka, hëndep timbwas ta gwibirki. Hwëna Alap dekam nwe enkam zë kara ta gweka. Zen zao nwe enkam ki kara ta gweka— kim kitak bi gwibirki, sap tingare zi ausuna, tingare irik gin langna, tingare ol ton gwibin wenya,

hen tîngare sop zi ausuna. ⁸ Tîngare
auhu-kamanak de zini sa otweranna
insa betek në gweblal. Diki ahakon
men zëno mae mo bosem-sesa
Domba Tanena in mo bukunak ale
dabir-zimk, zen molya. Sap zëno mae
mo bosem-sena orep mes hëndep de
ëngaya gwen hap de wenyik mo
bosemse nabare bukunak ale dabir-
zimk— auhu-kamana ansa de yang
gulsun srëmnak. Hwëna dekam zep
Domba Tanena in zëno mae mo
kareksa de ngan gulsuzimdin hip
tilki. ⁹ Zen in zep, eme i niban lowe
he'anam, emki ësane gwen! ¹⁰
Kristus hup de jal hap de emsa
bwinak yal gulnen hap de

wenya,emsa sa ki yal nulne
gwer.Nëbokkam de tameran hap de
wenya,emsa hen nëbokkam sa
damera gwer.Zen in zep, Alap mo hlil
irin wenya, em Yesussu de
taïblïblannak tatem ëzauk.Yohanis
kim kama mwa nakore otweran
dowala hla takake:¹¹ Ki zebë etan
aha otweran dowala hla tak— okama
mwa nakon kim wet so'an zaka. Zën
o nola kore hlina dan-dan— san de
domba mo nolak de hlina kiye.
Hwëna zëno zairinni, jalom yala in
mo zairin niban apdenak.¹² Hi
mwa nakore dowala in zëre mo sosen
yawala kitak zep bohë gulbluka—
kama mwa nakon de wet son dowala

in hap. Dekam zep zen zëre mo nwenak okamanak de zini kitak tik-tik ta gwibirki— dekam de hi mwa nakore dowala in hap boklesa kom ta gweblan hap. Hi mwa nakore otweran dowala in, zen in men zëno nolak de nëbok wei yala at gwesiblikke. ¹³

Okama mwa nakon de wet son dowala in, zen hen owas-owasna tîngare zi mo nwenak mamkam syal gwe-gwibirki. Zen hen syauksu gubirki— ngli nakon de kamanak dep ati gwezan hap. ¹⁴ Sap zen owas-owasna insa hi mwa nakore dowala in mo bose hap syal gwe-gwibirki, dekam zep auhu-kamanak de zisi anakare ola ban yasik ta gwibirki,

“An Zen tangan– nēno mae mo Alap naye.” Zēbe nikip de yaklana hom tap gwe'anka, zep Alap nwe enkam kara so'anka. Okama mwa nakon de dowala in hen man yang tasin dowalsa de syal gweblan hap gubiridaka– nonol otweran dowala in mo nwe-masekam, dekam de nēbok wei nakon de dawem gwen zini insa blikip gwesiblin hap. ¹⁵ Kim yang tasin dowala insa syal neisiblik, ki zep okama mwa nakore dowala in gubluka, “Em ensasa gwen.” Dekam zep hēndep ensasa gweka, hēndep ola ton'anka. Yang tasin dowala in dekam zep hen tameran hap gubiridaka– men zen zēnaka de blikip gwesiblin hap

baes ta'akke. Dekam hen Alap nama nwe enkam kara tabi'inka— dan-ahare dowala in saye. ¹⁶ Kama mwa nakore dowala in hen tïngare zisi tik-tik ta gwibirki— nomorsa de zëre mae mo dam tahanak ahaksa mirenak makan tabir-zimdin hip. Zen tïngare zisi tik-tik ta gwibirki— sap mamna, betekna, kire-kire beya wenya, hen tahalha wenya, sap zi mo tana ïltikinnik lowehe gwen wenya, hen sap kirenak de lowehen srëm wenya.

¹⁷ Dekam, nomorkam de ale tabiridan srëm wenya, zen bëjen kire-kiresa tokonak gon, hen ba maena bëjen pasarak lirak gun. Nomor-nomora in, zen gulk sun de ol blaoran

makan. Zëno dam gulsunnu, hi mwa nakon de wet son dowal yala in mo bose, ahaksa zëno bose hap de nomor.¹⁸ Zen in zep, enlala blal wenya, zen en sa dowala in hap de nomora insa dam nulsuk gwer. Sap nomora in mo dam gulsunnu, zi mo bose. Nomora in, zen 666.

1. * *13:1 Why 11:7, 17:7-9*

2. * *13:3 Why 17:9-13*

14 Alap mo Domba Tane hap de ol, hen zëno bi gwibiridan wenya kip dena: **14**¹ Kimë zë nama kara gwe'ak, ki zebë hwëna Domba Tanena hla tak. Zen Yerusalemk de kwatapna Sionk zauk ane'anka, hen zi beyam-byana 144 ribu enkam zë golëzau'unka. Zëno mae mo mirenak mes Eirzi-Bia yawal mo bosena ale dabir-zimk.² Ki zebë hwëna ngli san aukuna salsek— san de ho li yawal mo aukuna kiye, ahaksa san de ngli de mamkam tadren aukuna kiye. Hen san de zi beyam-bya mo jublandan gitar aukuna kiye.³ Zi trana in Teipsin Zini Alap mo nwenak tër ësesa da'ak. Dan-nër dan-nërkam de

otweranna hen 24kam de teipsin-
teipsin zini in hen man ësane gwe'ak.
Zëno mae mo tërya in aha zi hom
tawa nëblak hen bëjen tan. Diki 144
ribukam de zini mensa auhu-kama
nakon Domba Tanena in ngan
tasibirkike, zen en tawa nëblak, hen
zen en de ta gwen hap dena. ⁴ Zi
trana in, zen lalak enna, sap zen hom
boton alap-alapsa ang neibirida gwek
hen hom ëkahalo gwe-gwek. Zep zen
Alap mo nwenak san de zi nungglina
kiye. Zëno mae mo mip nakon boton
ola hom tangan wet sok. Zen enho
kles gwesin srëmna. Insa kirekam
ëlalak gwek, in zep Eirzi-Bia yawal
hon zëno mae mo bosem-sena sërkam

ëdawem gwek— tîngare ahakore
wenya konye. Zen zep Domba
Tanena insa ang në gweblanan— men
desan ki të gwendaye. Sap zen zen—
zëre mo kalkam de ngan tasibin
wenyaye. Alap mo dam taha nakore
dan-ahare zini kim hlauludakake:⁶

Ki zebë hwëna etan ahana Alap mo
dam taha nakore zini hla tak. Zen
man gulk tangan san ihe nasen'an
haka. Zen Alap onakore ol dawemsa
gol ha'an zaka, hen ol dawemna in
hëndep denaban sa lwa gwer. Ola in
tîngare okamanak de zi ausu hap
dena— sap tîngare sop nwe-mase zi
ausu, hen tîngare kirekam-kirekam ol
ton gwibin zi, hen sap tîngare irik gin

langnak de zi hip dena. ⁷ Zen ol mamkam gu ane gwe'anka, “Alapsa em airıblan, hen zëno bose ensa em teip gulsuk gweblan, sap angkam mes zaununm— Zen dikim zisi klis gun hup denakye. Boklena kom la gweblak— men Zen nglina, kamana, hina, hen ho nwena kitak yang tabirkiye.” ⁸ Etan ki zep hwëna ahanik Alap mo dam taha nakore zini zertro kınzıka. Zen man anakan isrip-sri gwe ine nasen gwe'anka, “Ë yala Babel mes timbwas gwera! Mes timbwas gwera— men zen tıngare zi aususa kahalo soson enkam dikim lowehe gwen hap mamak ta gwıbirkiye, san de ho mamaksa de

otdebinni kiye. Zen zep Alap ë yala
insa kareknak drënera.” -⁹ Etan
ahanik zertro kinzika, ki zep ol
mamkam gu ane zaka, “Zini men zen
de otweran dowal yala insa blikip
neisibli'ak, hen zëno nwe-masekam
de yang tasin dowala insa, desa hen
sa Alap kirekam de kareknak kang
gulu. Hen kirekam, men zen dowal
yala in hap de nomorsa zëre mae mo
mirenak ahaksa tahanak ale dabi'ik,
desa hen sa kirekam de kareknak
kang gulu. Zen kitak sa Alap onakore
hëp nabare zitan hona notdebir,
hëndep Alap mo jalak sa lowehe
gwer— sërkam de syauk bla sal-salak.
- Zao sa Domba Tanena in Alap mo

dam taha nakore zi niban zikara ta gwibiri. ¹¹ Syauknu in zen de karek ta gwibi'ik, zëno butna hëndep denaban sa sewese gwer. Ni tanna banakan dep, sap zen kam denaban gwëram denaban zausun srëmkam sa Alap mo jalak lowehe tine gwer. Sap zen otweran dowal yala hen zëno nwe-masekam de yang tasin dowala in han blikip neisik gwizimk, hen zëbe hap de nomorsa zëre mae hon ma-makan dabik.” ¹² Zen in zep, Alap mo irik ginnik de biti gwen wanya, em tatem ëzauk. Alap mo ol san de ang ta gwennak hen Yesussu de taibliblannak, zëwe en em tatem ëzaun. ¹³ Ki zebë hwëna ngatan zi

mo lang nakore ola etan salsek—
ahanik kim anakan gu aneka,“Ansa
emki ale gun: Angkam man kon
gwesik hana'an, hen hëndep kirekam
sa lwa zahe gwer. Tingan men zen
Bian Yesus onak de tatem ëzaunnuk
juwe gwe'ak, zen hë'ho gwibinnik sa
lowehe gwer.”Ki zep hwëna Alap mo
Enhona ding gulbluka,“In eiwa! Zen
sa zëre mae mo syal dohon-honna
nolzausul. Zen hwëna hë'ho
gwibinnik sa lowehe gwer, sap zëno
mae mo syala kore eini awe sa
mamkam nulin gwer.”Yohanis kim
okamanak de Alap mo nganak de ei
nika tarannak kara tabirkike:¹⁴ Ki
zebë etan hlauk— but ngap-ngapna

kim wet so kinzik. But tahanna iwe zen nikin ane'anka— san de Zi Tanganna kiye. - Nolak emaskam de mire sigisa ala gulku. Tahakam nēbok gwa ben-bensa gwirenka. ¹⁵ Ki zep hwēna ahanik Alap mo dam taha nakore zini ngatan zi mo langnak de Alap mo gola kon te so zaka, ki zep but tahannak de Zini insa takenblaka, “Nēbokna inkam emki okamanak de gandum dansa taran, sap mes bīl gwera hen taran hap denak mes zaul.” ¹⁶ Ki zep butnak de Zini nēbokna inkam okamanak de eini tanka. ¹⁷ Ki zep hwēna ahanik Alap mo dam taha nakore zini te sokin zika— ngatan zi mo langnak de

Alap mo gola kon. Zen hen nēbok
gwa ben-bensa gwirensi'inka. ¹⁸ Ki
zep hwēna etan ahanik Alap mo gol
homannak de kals alp nakon te sokin
zika— men zen kalsnak de syauk
blana kara ta gwendake. - Zen ki zep
ol mamkam nēbok gwiredan zini insa
takenblaka, “Okamanak de angguru
mes bil gwera. Emki taran.” ¹⁹
Dekam zep nēbokna inkam
okamanak de anggur danna tim nikon
blom tan daka, ki zep kaso hul
gunnuk yal ta seka— zao de tanakam
de zaublun dankam na tan hap. Alap
orep mes kaso hul gunnu insa hamal
gulku— men zen zēre mo jalak lowe
he'akke, desa de zē karek tabin hip.

20 Anggur danna in ë yala in mo alpnak tanakam de zaublun dankam na dak, dekam zep kon zi kala ho mo kim tinek— langana 300 kilometer enkam. Olk san dep de akabinkim, tatekna dua meterak man golek de gwek.

1. + *Ë yala “Babel ”kam, Yohanis ë yala Roma mo bosesa gol ëweka. Emki 1Ptr 5:13nak baca gun, hen zao de otde ale naban.*

2. + *“Sërkam de syauk bla sal-sala” in, desa “belerang”kam Amber olkam li nul sone gwenan. Belerangna zen lau-lau kire-kire, yong-yongna, hen desa de*

*syauknuk tul sonenkam, nabakam
hitiil gwenan hen sal-sal gwe-
gwenan. Zëno asena karek
tanganna.*

3. + *Yesus Zënaka Ibrani olkam
“anak manusia”kam gu gweblaka.
Desa Orya olkam “Zi Tangan”kam
li nul sone gwenan, sap Ibrani
olkam “walas”kam de enlalana
zëwe hom. Yesus kirekam Zënaka
gu gweblaka, sap Zen man enlala
gweka– men dekam Daniel Bak
hamal hap Zënaka ngatan zi mo
langnak hla takake. Daniel man
anakan (Dan 7:13-14) ale
gulbluka, “Ëe ama ngatan zi mo
langnak zisi hla tak– san de zi
tanganna kiye.” Ahaksa, san de*

“anak manusia”na kiye. Zep hen kirekam, zini mensa Yohanis but tahannak hla taka, san ha totore zi tangan? San ha Yesus Zënaka mes yap?

4. + *Kalsnak de syauksu de kara ta gwen hap de dam taha nakore zini in hap de ola hen ki— Why 8:3-5nak.*

15 Yohanis kim Alap de aumwa hap
okamasa timbwas gunnuk
hlaulkuke:**15**¹ Ki zebë hwëna etan
sërkam de owasna ngatan zi mo
langnak hlauk, hëndep ama
tenggwanbi'ik. Ëe Alap mo dam taha
nakore zisië tuju enkam hlauludak.
Alap mo golak ëzau'uk. Zen Alap mo
aumwa hap de timbwas gunsu okama
san dep kap nul ha'anzak. Aumwa hap
de timbwas gunnu in mo hyanak, zen
dekam sa Alap mo zi hip de jala
zausul.² Ki zebë hwëna hi yawal
makare naka hlauk. Zëno nwe-
masena san de syauk nuban de siri
nën kacana kiye. Hi alpna*k* iwe zini
man ëzau'uk. Zen men zen hi mwa

nakore otweran dowala insa - hen zëno nwe-masekam de yang tasin dowala ban betek neizim srëm gwekke, hen otweran dowala in mo bose hap de nomora insa hwa nulsukke. Zen gitar makare naka deirensi'ik— mensa Alap kap tazimkike. ³ Zen man Alapsa de isrip-sri gweblan hap de tërsya da'ak—men kirekam hen Israel mo auyan-azana dakke, in kim Musa Bak gwiswe sonekake. Tërya in hen Alap mo Domba Tane hap man dakasti'ira. Zen a kirekam mo da'akye:“Bian Alap Soson Zini,eno syal gwibinni dawem enna hen mam tanganna. -Em tingare zi ausu mo Teipsinni.Eno

enhona dam-dam enna,hen Em
taïblıblan tanganna. -⁴ Bian, Emsa
nara dep?– aïrıblan srëm naye. -Hen
nara dep?–eno bosesa de teip
gulsublun srëm naye.Sap Em en
tangan lalakna.Tıngare zi ausuna
dawemsa de ebe hap gol gweblan hap
sa yaıng gwe-gwezal.Sap angkam
mes dam gwesınin:Eno zisi de syal
gwıbınnı dam-dam en tangankam.”

-⁵ Zen kim hya gwesık, ki zebë
hwëna akesek: Ngatan zi mo langnak
de Alap mo gola talusun nik lwa'an
haka– men dekon tangan Alap Zëna
ırik gıl gwenan halake. Gol mwanak
iwe hen deyolkam de gola ama zë
hlaulsek– men kire naka hen orep

Alap Musa Bak hap goltrëblakake. ⁶
Tujukam de Alap mo dam taha
nakore zini in dekon zep tujukam de
aumwa hap de timbwas gun nuban
nolëte so gwezak. Zëno mae mo
pakeanna ngap-ngapna hen angtan-
angtanna. Zëno mae mo emaskam de
bitina dak-dakna, hëndep bik dannak
hatak. ⁷ Dekam zep dan-nër dan-
nërkam de otweran makare zini in
ahanik emaskam de pancina zëbe mae
hap kap tazimki. Pancina in mes Alap
mo jalkam ëbeya gwëk— hëndep de
gwën Zini Alap mo jalkam. ⁸ Alap
man dekam zëre mo ngatanna hen
sosonna sërkam goltreizim'inika, zen
in zep dekam zëno gola in butna

sërkam taïl gi'inka. Zep dekam zini toton banakan dep?– gola iwe de tinni, tujukam de timbwas gun hup dena insa de okama san dep hlei yulsuk irin srëmnakye.

1. * *15:2 Why 13:1-8*

2. * *15:3 Kel 15:1, Mzm 111:2*

3. * *15:3 Mzm 145:17*

4. * *15:4 Yer 10:7*

5. * *15:4 Mzm 86:9-10, Yer 10:7*

16 Yohanis kim hamal hap
hlaulkuke— tujukam de Alap mo
aumwa hap de timbwas gunnu
insa:**16**¹ Ki zep Alap zëre mo gol
mwa nakon ol mamkam
gubiridaka:“Tujukam de Abon
onakore jala bare panci hona insa em
okama san dep hlë-hle tasik irin.”²
Nonol zini ki zep hëndep gwë halka,
ki zep hëndep panci ho zemka okama
san hlei yulsuk inki. Dekam zep
tingare zini men zen otweran dowal
yala in mo nomora mirenak ma-
makan dabik ëkwae-kwae gwëk, hen
men zen yang tasin dowal zem insa
betek në gweblakke.³ Zao de zini ki
zep hen panci ho zemka hinak hlei

yulsuk inki. Hina dekam zep kal kakak hap jowek— san de zi tok mo kala kiye. Dekam zep hinak de kirekam-kirekam otweranna kitak juwesik.⁴ Zao de zini ki zep hen panci ho zemka weya-weya san hen ho-nwe ho-nwe san hlei-hli guludaka. Tïngare weyana dekam zep kal hap ëjowendak.⁵ Ëe dekam zebë Alap mo dam taha nakore zisi ahanaka salblak— men zen tïngare weyana irik gili dakake, zen kim gu aneka, “Hare eiwa, Alap Em in Zenke— enho dam-dam Zi niye. Em angkam gwë'ara hen orep mes gwëka. Karekna ansa tak gulzim innira man tangan dakastilin.

⁶ Zen mes ere mo hlil irin wenyik

mo kala hen ere mo olsa de ayang gul gwizimdin hip de zi mo kala hlei-hlinul gwek, zep angkam Em kalsa de otde gwibin hibe gubiridanda. Kirekam man tangan zëbe mae hap dakastilzimmnin.”⁷ Ki zep hwëna zi beyam-byana men mo ola Alap mo golak de te kil tru tasik gweblan meja iltikin nikon anakan wet sok, “Bian Alap Soson Tangan Zini, eno auhukama zisi de karek tabinni aïris tangan, hen man tangan dakastilin!”⁸ Hwëna ki zep dan-nërdan-nër zini panci ho zemka yaklanwenak hlei yul guku. Yakla nwena dekam zep sërkam tangan sal-sal gweka— zëno sal-sala in hap dikim zi

sop nik ëtäiblin-täiblin gwen hap. ⁹

Dekam zep hëndep zini yakla sal-sal hap sopna ëtäiblin-täiblin gwek. Zen dekam zep hen Alap mo bosena lamang nul gwek, sap Zen Zen karek-karekna insa lup gul sonezimki. Zen man ki sap karekna insa noltowe gwek, hwëna hom kim zëre mae mo karek-karek nakon ëhale gwe'ak, hwëna zen dekam hen bëjen Alap mo bosena anakan teip gulsublun “Alap, Em eiwa teipsin tanganna.” ¹⁰

Hwëna aha-ere taha-tap zini in ki zep panci ho zemka otweran dowala in mo irik gin ë yalak hiri gul inki. Dekam zep tingare otweran dowala in mo irik ginni kawesik. Zëno irik gin

zini dekam zep aïrïn hip en sunu ëjak-
jak gwek, ¹¹ hen dekam zep etan
ngatan zi mo langnak de Teipsin Zini
Alapsa lamang da gwe'ak, sap
kawesinnï inkam zëno mae mo kwae-
kwaena sërkam ësang-sang gwek.
Hwëna zen dekam hen hom tapbla
nuk— zëre mae mo kirekam-kirekam
jal-jal gulin hala seran naye. ¹² Zao
de zini ki zep hen panci ho zemka
weya yawala Efrat mo ananak hlei
yul guku. Weyana in dekam zep sasa
gwek. Zen mae hap ki lwak: Eijannak
dikim yakla hata sezan nakon teipsin-
teipsin nik yaïng gwezan hap. ¹³
Hwëna dekam zebë dan-ahare dowal
karekna hlauludak. Zëno mae mo

nwe-masena san de blina kiye. Ahana jalom yala in mo ëk mwa nakon wet so zaka, ahana hi mwa nakore otweran dowal yala in mo ëk mwa nakon wet soka, hen ahana okama mwa nakore dowala in mo ëk mwa nakon wet soka— in zen boton gwekake, “Ëe an Alap mo olsaë ayang gul gwizim'in.”¹⁴ Bli makare dowal-dowala in mae hap dena: Zen de owas-owassa syal gwe-gwibin hip. Zen sa tingare langnak de teipsin-teipsin zi nik dep tagal gulsundan hap sek gwenda gwer— dekam de Alap mo yakla yawalak Alap zëre han zereijan hap.¹⁵ Emki ëenlala gwen Yesus mensa hamil hap anakan gu-gubirida

gwekake, “Ëe sowë zi mo kim asa hatazal! Em in zen salok-salokkam asa kara ë gwebla'an, em hë'ho gwibinnike lowehe gwe'an. Hen kirekam— em in zen Asa de hut tu ane gun hup dawemkam kara ë gwebla'an. Ere mae mo pakeanna dawem enkam kara la gwibik. Ki hwëna mumuk ennak de Asa hut so gublunkam, ki irkan esa sahera ban ëzaul.” -¹⁶ Bli makare dan-ahare dowala in dekam zep okamanak de teipsin-teipsin wenyaka eijan hap tagal nulsuk— lang bosenä Ibrani olkam “Harmagedonk.”¹⁷ Zao ki zep Alap mo dam taha nakore zini tujuna panci ho zemka okamanak de

asesenak hlei-hli gulu daka. Dekam zebë etan Alap zëre mo ola sak– ol mamkam kim gu aneka,“Ano jala angkam mes tap gwe henan.”¹⁸

Dekam zep nglï angna zausun srëmkam ang ta tineka, hen nglïna sërkam tangan tadre tineka, hen sërkam de jïngil yala dekam zep gwëka. Nonol zi yang tasin nikon, hom mae kirekam de jïngilï gwëka.

Jïngilï in karek tangankam dena.¹⁹

Ë yala Babel - dekam zep hlang-hlang gwenkam hëndep dan-ahan nëk, hen okamanak de tïngare langnak de ë-ëna kitak zep ëtimbwas gwëk. Sap tïngare ë-ënak de zini mes ë yala Babelk de zi mo kim karekna nulin

halasen gwëk. Zëno mae mo karekna man tangan taman kinik, in zep Alap kirekam zëre mo jala bare wiklom hona insa de otdebin hip golzimki.

20 Jïngili in hap zep tïngare hinak de kama-tek kama-tekna langa san dep ëese-sek gwëk, hen tïngare kwatapna hen man ëjek-jak gwëka.

21 Dekam zep es kwak yawal-yawala o makan il tika— zisi dikim karek tabin hip. Aha-ere kwakna zëno dohonna lima-pulu kilogram enkam. Zini dekam zep Alapsa lamang dak— insa es nabare ona sërkam il tikake.

1. * *16:7 Why 6:9-11, 8:3-5*

2. + *Salok-salokkam de lowehe gwen hap dena, emki Luk 12:35-48nak hlaun. Pakean dawem mo dam gulsunnu, emki Why 19:8nak hlaun.*
3. + *Ë yala “Babel ”kam, Yohanis ë yala Roma mo bosesa gollëweka. (1Ptr 5:13, Why 14:8-11)*

17 Gulk sun de ol blaoranna an, kahalo soson we yawal hap dena:17¹ Zen kim hya gwesik, ki zep ahanik in zen tujukam de Alap mo jala bare panci hona okamanak hlei-hli dasibirink abon onak hata zaka. Ki zep zë asa gublu zaka, “Haen. Ëe asa kahalo soson we yawalsa ebe hap goltrëblal— men desa sa Alap sërkam karek guluke.” Hwëna eiwakam de kahalo soson wesya hom enlala gwibirki. Hwëna ë yawala Babelsa ki enlala gweblaka— in zen weya yawal alpna lwa'arake. ² Auhu-kamanak de teipsin-teipsin wenya man zëno mae mo lowehen san ang ta gwek— boton yang tasin

alap-alap osan dep de ang ta nasen gwenkam. Zep zen Alap mo nwenak man lowehék— san de kahalo sosen we walya kiye. Bëjen aha-ere zi niban ën. Okamanak de zini dekam zep desan ang ta gwék, hëndep zep ëmamak gwe-gwék— san de ho mamaksa de otdebinni kiye.³ Ki zep hëndep Alap mo Enhona asa bi gweblaka, dekam zep hëndep Alap mo dam taha nakore zini in asa zi srëm lang san dep zersong gwéka. Zao zebë wenya hlauk. Otweran dowal tahan dannak nikin ane'ak. Otweranna in, zëno sopna, ok eis kalkal makarena, hen zëno timni Alapsa de lamang tan bosemse alekam mes

sowehek. Otweranna in mo nola tuju enkam, hen nolak de hli-hlina dare taha-tap enkam. -⁴ Wenya in bajuna hen ok eis kal-kal makare naka ala sok— sam dan kil makare naban de siri nän naka. Hen zen mes sërkam wër gwek— emaskam, kirekam-kirekam kaso lilingtin niban hen sasyan naban. Tahakam anggur ho nabare sondosa zirensik— emaskam de syal gwibin nika. Hwëna zen anggur ho tangansa hom. Hwëna zëno dam gulsunnu, zëre mo kirekam-kirekam karek hen zëre mo kahalo-kahalo nakore karek. ⁵

Mirenak de alena hen ki— anakare gulk sun de ol blaoran naban, “Ëe an

Babel Bak, tingare swi soson hen kahalo soson wenyik mo ane.”⁶ Ëe dekam zebë tame guk, “Zen ansa anggur hona otde gwenan, zen anggur ho tangansa hom. Zen zi kalsa otde gwenan. Kala in Alap mo irik ginnik de biti gwen wenyik mo kal— mensa Yesus hon de tatem ezauk gwennak damera gwekke. Wenya in zep gwë gwenan— san de ho mamaksa de otde gwenna kiye.” Kimë zë wenya insa kara gu'uk, ama zë sërkam tenggwanbi'ik.⁷ Hwëna Alap mo dam taha nakore zini in ki zep asa gubluka, “Em basae tenggwanbi'ira! Zen in gulk sun de ol blaoran makan. Hwëna ëe anik dawemkam ebe hap

srip gulsubluk— nol beya nabare
otweran dowal yala in hap denaka,
hen wenya in zen zëbon nikin
ane'anke, zëbe hap denaka. 8

Otweran dowala in orep man sap
okamanak ngaya gweka, hwëna
angkam hom. Zen nabakam sa etan
juwen zi mo lang nakon sewese zala.
Okamanak de zini hla tankam sa
denggwanblal, sap zen jek-jak gwen
nakon sa etan jowe zala. Hwëna Alap
mo Domba Tane sa nabakam etan
hëndep denaban timbwas tala.
Tingare zini molya dowala insa
denggwanblak. Hwëna diki auhu-
kamana ansa de yang gulsun srëmnak
men zëno mae mo bosem-sesa ale

dabir-zim srëm gwëk hëndep de
ëngaya gwen hap de wenyik mo
bosemse nabare bukunak, zen zen en
sa dengguanblal.⁹ “Enlala blal
wenya, zen en sa otweran dowala in
hap dena dam nulsuk gwer: Tujukam
de nola, zëno dam gulsunnu, zen
tujukam de kwatap bete-tek, men
zëwe wenya in nikin gwenanke.
Tujukam de nola in hen, zëno aha
dam gulsunnu, tujukam de teipsin-
teipsinni.¹⁰ Teipsin-teipsin wenya
in, aha-ere taha-tap enkam mes juwe
gwëk. Ahana nama irik gi'ira, hen
ahana nama hom hata'ara. Zen kim de
hata'an zaka, zen hen molya holokam
irik gilki, ki sa hen tili.¹¹ Hen

otweran dowala in zen de juwen zi mo lang nakon etan ngaya gwen hap sewe se'an zaka, zen kim orep gwëka, zen tujukam de teipsin wenya men zen lowehe gwëk, dekam hen man teipsinkim gwëka. Zen zëno mae mo ahana. Zen kim de etan jowe'an zaka, zen sa etan dekam teipsinkim irik gili. Zep sa tim dir, 'An teipsinni delapanna.' Hwëna zen hen molya holo gwëka, ki sa hen timbwas gwera. ¹² Nola kore hli-hlina insa dare taha-tapakam hlauludala, zen hen dare taha-tapakam de teipsin-teipsinni. Zen angkam nama hom irik ni'in, hwëna zen otweran dowala in mo alp nakon sa srën-srënkam de langnak

irik nilidal. Hwëna zen hen holokam
molya irik nilidak. -¹³ Dare taha-
tapkam de teipsin-teipsin wenya in,
zen sa enlalana aha-en dal, hëndep
zep sa zëre mae mo irik ginni otweran
dowala in hap tapbla nulblir. ¹⁴
Otweran dowala in sa Alap mo
Domba Tanena in han zereijala.
Hwëna Domba Tanena in zëre hon de
ang ta gwen wenya ban sa zitimbwas
tabiri. Sap Domba Tanena in Zen-
Teipsin Zini Bian. Hen Zen tingare
teipsin zi mo Teipsinni. Men zen
Desa ang nëbla'an, zen Zëna mensa
hlil inkike hen kwang guludakake,
hen men zen Zëbon onak tatem
ëzaukke.”¹⁵ Ki zep etan Alap mo

dam taha nakore zini in asa ë yala Babel hap denaka gubluka,“Weya yawala insa kahalo sosen wenya in mo alp san hlaulu, - zen hen weya tangansa hom. Zëno dam gulsunnu, zen tingare zi ausu, tingare kirekam-kirekam sop nwe-mase zi ausu, hen tingare kirekam-kirekam ol ton gwibin zi ausu. ¹⁶ Hwëna otweran dowala in hen nola kore hli dare taha-tap zem in han sa lamkam kahalo sosen wenya insa jal neibir, hëndep zen sa zëno kire-kirena alal dahir hen sa irkare nul. Zen sa hëndep zëno ninni dwinbir, hëndep tokna syauknuk sa ang nulsul. ¹⁷ Zen Alap Zën sa kirekam de enlalana ing ta

sonezimdi– zëre mo dwam gwibin sin dikim syal gwibin hip. Zen in zep sa dare taha-tapakam de teipsin-teipsin wenya in zëre mae mo irik ginni otweran dowala in hap tapbla nulblir. Zen dekam otweran dowala insa sa betek nëblal, hëndep mensa Alap kirekam de syal gwibin hip hamal hap gubiridaka mes ki su nulsonek.¹⁸ “Hen kahalo soson wenya insa hlaulu, desa de dam gulsunnu, zen ë yawala in zen langna beyakam irik gi'inke.” -

1. + *Kirekam de dowal hap de ola emki Why 13:1-8nak hlaun.*

2. + *Otweran dowala insa de dam tasinni, zen etan ë yala Roma, sap Romasa zen tujukam de kwatap tahannak gola daublu anek.*
3. + *Yohanis man awe ale gulku, “Zen aha-ere jam enkam sa irik nil.” Zëno gulk sun de enlalana, “Zen molya holokam irik nik.”*
4. * *17:15 Why 17:1, 16:19*
5. + *Yohanis kim ansa ale gulku, Roma dekam langna beyakam irik gik.*

18 Yohanis kim hamal hap
hlaulkuke— ë yala Babel de timbwas
gwen hap dena:**18**¹ Ki zebë hwëna
etan Alap mo dam taha nakore zini
hla ta guk— ngatan zi mo lang nakon
kim ati gwe'an zaka. Zëno sosonna
mam tanganna, hen zëno timni ngatan
tanganna. Dekon okamana hëndep
man tangan ngatan gwek.² Ol
mamkam zep isrip-sri naban gu ane
zaka, “Ë yala Babel mes timbwas
gwera. Zen mes timbwas gwera— men
zen bolte-bolte gwe-gwekaye!
Angkam kirekam-kirekam dowal-
dowal karek-karek en zë lowe he'an—
hen kirekam-kirekam mawa karek-
karek naban, zini mensa hwa dasik

gwibirinke. ³ In äiris, sap tîngare zi ausuna mes ë yala in mo lowehen karek san ang ta gwek, in zep ho mamaksa de otdeblanda gwen makan ëmamak gwe-gwek. Zen zëre mae mo boton yang tasibin alap-alapsa de ang gwibirida gwen hap wan-wan da gwibik. Zep tîngare zi ausuna mes Alap mo nwenak ëkun gwek— san de kahalo sosen we walya ban de swi ënna kiye. Okamanak de teipsin-teipsin zini, hen kire-kiresa de lirak ta gwibin hip de zini man ë yala iwe kire-kirena lirak da gwibik. Zep ë yala in mo sërkam de hole-hle nakon, zëno mae mo te-alana ëbeya gwe-gwek. Zep zen ë yala in mo lowehen

karek san ang ta gwek.”⁴ Ki zebë etan ngatan zi mo lang nakore ola salsek kim anakan gu aneka, “Haen, ëre mo bi gwibin wenya, em dekam ëna in kon wet so gwek! Zëno mae mo karek-karekna in mana ebon mae onak hliminnink, hen kareksa ema apdekam deban mae hla kulink!”⁵

Sap ëna in mo karek-karekna man tangan bwang gwenkam nglinak de hatan hap alp gwe'an, hen Ëe ama zëno mae mo kirekam-kirekam jal-jala aïtbir-zim'in.⁶ Men kirekam ëna iwe de zini ëre mo walasna karek da gwibik, dikire desa hen kirekam karek dabik, hwëna zëbe mae hap etan sërkam mas ulzimk. Zen hëp

nabare wiklom hosa aha zi hip nol gwizimk, zep dikire zëna hen kiresa sërkam tangan notdebik. ⁷ Zen man menkam ëbolte-bolte gwe-gwek, zep angkam zëno mae mo enlalana dikire dowe hana gwek. Zen menkam tahalha srëmkam lowehe gwek, zep angkam zen dikire ngalap naban lowehe gwek. Zen man zënaka nenbirida gwek, ‘Ëe an tingan teipsin-teipsin enna. Ëe molyë ëtahalha gwek, hen ëe molyë we sem mo kim gona tak.’ ⁸ Zen in zep, sap zen kirekam ëbolte-bolte gwe-gwek, zen zep sa aha-ere yaklakam Abon onakore hëpna hla nul– enlala dowe hanan hap dena, usak yala ban de

lowehen hap dena, hen juwen hap dena. Zen sa syauknuk ehweistil, sap
Ëe an Bian Alap Soson Zi nikë
kirekam karek tabi'in!”⁹ Kim ë yala
Babel hweistil’inka, auhu-kamanak de
teipsin-teipsin wenya men zen ëna
iwe kire-kirena lirak da gwibik, hen
zëwe de zi mo lowehen san ang ta
gwek, zen langa nakon butna
sewennak kara nuk. Sal-sal airin hip
hom zë egolek de gwek. Zen zep
bunnu nawabik hen anakan sei gona
ta'ak, “Ali tol! Kwasang! Ëna in
menkam teipsinni hen tatete
tanganna, hwëna aha-ere jamkam mes
tol hwei-swis gwenda!”¹¹ Auhu-
kamanak de kire-kire lirak ta gwibin

zini hen ë yala insa gosa dablak. Sap
aha ëna kirena hom– zao de etan kire-
kiresa lirak ta gwibin hip denaye. ¹²

Sap menkam kire-kirena insa bulkum
lirak ta gwibin hip kap dahal
gwezak–emas nakore kire-kirena,
perakkam dena,kaso lilingtinni,
sasyan dawemna, hen kaen ngap-
ngap dawem-dawemna,ok eis makare
kal-kala, hen sam dan kil makarena,
hen ahakon sin-sin tangan
wenyaka.Tenya kore kire-kire syal
gwibinni hen ki lop dahal gwezak–
sap te irase dawem nabare tenya
korena, hen sap sërkam de nwe awes
tenya korena.Ahakore kire-kirena zen
srin makare ngap-ngap naka,hen

tembaga nakorena,hen besi nakorena.Hen ahakon kaso nwe-aweskam de syal gweblan dankam dena.¹³ Tembanena hen menkam zëwe lirak da gwibik–sap minyak, tepung dawem, hen gandum dan, sap kayu manis, hen tembanesa de dërek gun hup de kire-kirena.Anggur hona hen ki.Irase dawem nabare kire-kirena hen ki lirak da gwibik–sap tim hip dena, hen ang gun hup dena.Zen hen menkam otweran zahona man zë lirak da gwibik–sap sapi hen domba.Zen hen kudana lup nulhal gwezak– hëndep ahakon kereta zeban.Hen zini man hen dahyohal gwezak– te-ala hap de zë lirak tabin

hip, dekam de zëbon mae tana
iltikinnik ëbabu gwe-gwen
hap.Hwëna angkam banak molya
kirekam lirak da gwibik, sap ë yala in
mes timbwas gwera.¹⁴ Kire-kire
lirak ta gwibin hip de zini in ki zep
ëna insa enlwan hap nenblak,“Sërkam
de dawem kire-kirena mensa sap zini
bi gweblandan hap dëblanda gwenan,
zen mes tol ebon mae onakon ëjek-
jak gwenda. Ali tol! Eno mae mo te-
ala mamkam de lop tan kire-kirena
mes tol zalta dep ëhwei-swis gwenda.
Em molye etan hla landak.”¹⁵ Zep
kire-kire lirak ta gwibin zini men zen
te-alana ëbeya gwe-gwek ëna iwe de
lirak ta gwibinkim, zen langa en

nakon ëzauk— syauk sal-sal airin hip.
Zen man anakan gosa dabik,¹⁶ “Ali
tol! È yala in, kwasang tol! Zëwe de
zini menkam kaen dawem-dawem
ensa alala da gwek— dawemkam de
ngap-ngap naka, hen ok eis makare
kal-kalaka, hen sam dan kil makare
naka. Zëno mae mo wër gwen hap de
kire-kirena menkam dawem-dawem
tanganna— sap emaskam dena, sap
kaso lilingtinni hen sasyan dawem-
dawem maena.¹⁷ Hwëna aha-ere
jamkam kire-kirena in mes tol ehwei-
swis gwenda.”Bul bina, hen golësek
gwe-gwen hap de wenya, hen zëwe
de syal ta gwen wenya, hen kitak men
zen buluk ang ta gwek, zen hen

kirekam langa en nakon ëzauk. ¹⁸

Kim syauk butna insa sewe sennak hla nuk, zen hen ë yala insa gosa dabla'ak— mae hap, “Okamanak ahana hom— kirekam de ë yawalaye.” ¹⁹

Zen dekam zep bunnu nawabik— anakare sei go naban, “Ali tol! Ë yala in, kwasang tol! Zëwe de zini te-alana sërkam de beya tanganna. Ëe zebë kire-kirena desan dep kap lahal gwek— lirik ta gwibin hipye. Ëe hen dekam zebë te-alana ëbeya gwek. Hwëna zen mes tol aha-ere jamkam hwei-swis gwenda.” ²⁰ Hwëna Alap mo dam taha nakore zini in - kim kirekam hlaulku, dekam zep tangan anakan isrip-sri gweka, “Ngatan zi mo

langnak de wenya, em ëisrip-sri gwen, sap Alap mes ë yala insa timbwas tanda! Alap mo irik ginnik de bitï gwen wenya, hen em in zen zëre mo ola ol halada gwëk hen ayang ulida gwëkke, em kitak ëisrip-sri gwen! Sap ëna iwe de zini man emsa karek da gwibik, zen in zep hwëna Alap desa heip guluda.”²¹ Ki zep hwëna ahanik Alap mo dam taha nakore zini soson tangan nik kaso yawala gul ineka— sërkam de dohonhon tangaran naka. Ki zep hinak tak gul ineka. Zen man hen anakan gu aneka, “Ë yala Babelsa an kirekam sa Alap zer anera, hëndep karekkam sa tak ta inera, hëndep sa jek-jak

tala.²² Zëwe molya etan gitar maena nyublandak,hen sulingni molya nenblandak.Sramin aukuna hen molya etan zëwe ësane gwëk.Sap men zen kire-kire dawemna syal nëblanda gwëk molya zë etan lowehëk.Hen gandum dan maesa de ils ti gwibin aukuna molya zë etan ësane gwëk.²³ Lampu ngatanna hen molya zë etan kara dak.We-zi daresa de oto sonnak de isrip-sri ola molya zë etan ësane gwëk.Zëwe de kire-kire lirak ta gwibin zini man tangan sap okamanak ëteipsik gwëk,hwëna zëno mae mo meiyerak de hlaun zini hen man boton owas-owassa syal nei gwibik,hëndep zep okamanak de zini

kítak gwi nulsukink.²⁴ Sap zen Alap
mo olsa de ayang gun hup de zisi hen
Alap mo hlil irin wenyaka tîngare
lang san dameranda gwek, zep sa
Alap ëna iwe de zi hip zëno mae mo
kala ngëro gulzimdi.”

1. * **18:20** *Why 18:1-2*

19 **19**¹ Zen kim hya gwesik, ki zebë hwëna ngatan zi mo lang nakore zi beyam-bya de ol mamkam ëtakeran ola anakan sak,“Haleluya! - Nëre mae mo Alapsa nen boltere tan,sap ëngaya gwen hap dena hen sosonna kitak Zëbon onak.Zen en teipsinni.² Sap zëno zisi de klis gunnu dam-dam en tangankam.Bëjen mae tautek gun.Zen mes ë yala Babelsa hëp tyaka,sap zëwe de zini tingare zisi yang tasin alap-alapsa dikim ang gwibirida gwen hap yasik da gwibik.Zep zini Alap mo nwenak kahalo soson we wal mo kim ënwe-mase gwegwek.Zen hen Alap hon de syal ta gwen zisi damera gwek.Zen in zep

Alap zëno mae mo kalazëbe mae hap ngëro gulzimmira.”³ Etan ki zep mamkam ëgu anak, “Haleluya! Alapsa nen boltere tan, sap syauknu men zep ëna in hwei-swis gwe'ara, zëno butna sa hëndep denaban sewese gwer.”⁴

Alap mo alpna de 24 kam de teipsin-teipsin wenya hen dan-nër dan-nërkam de otweran makare zini in, zen de kam zep ëik gwe hezak— Alap hap de anakan dawemsa golblan hap, “In eiwa tangan. Haleluya!” Yohanis kim hamal hap Alap mo Domba Tane de irik gin hip de tembane yawalak hlauludakake:⁵ Ki zep Alap mo komal tum alpna in kon ola wet sok, “Tingare Alapsa de betek

gweblan wenya,nen boltere tan—
tingan men zene Alapsa blikip eisik
gweblananke,sap mam-mam wenya
hen bete-tek wenya.”⁶ Dekam zebë
hwëna ola sak— san de sërkam de zi
tra de ëtaken gwenna. Ol aukuna in
san de hi de mamkam ngëp gwenna,
ahaksa san de nglï de mamkam tadre
song gwenna kiye. Zen man ëtaken
gwe'ak,“Haleluya! Alapsa nen boltere
tan,sap nëno mae mo Bian Alap
Soson ZiniZën angkam kitak nësa irik
gï'ira!”⁷ Nen tërya ban isrip-sri
gweblan.Nen boltere tan, sap Zen en
teipsinni.Sap Alap mo Domba Tane
hap dewe oto gulblun yaklanak mes
zaunun,hen we golgublun zem inmes

zëwe dep zënaka weir gulsunun.⁸
Alap mes we zem in hap deyol
dawemnasërkam de ngap-ngap
angtan-angtan naka teisyabirki—
dekam de zënaka weir gulsun
hupye.”Gulk sun de ola awe, Domba
Tane mo wenya, zen tïngare Alapsa
de betek gweblan zi. Hen deyol
dawem zem, zëno enlalana, dawemna
mensa Alapsa de betek gweblan zini
syal nei gwibirinke.⁹ Ki zep Alap
mo dam taha nakore zini men - etan
asa gubluka,“Ansa ale gul: Zini men
desa Alap dam tasibirki, zen de
Domba Tane hap de we oto gulblun
tembane yawalak ang tan hap, zen
hë'ho gwibin tangan naka sa hla

nul.” Dekam zep etan abe hap ola mas gulbluka, “Ola an eiwa de tanganna, Alap zëre onakorena.”¹⁰ Ëe ki zebë Alap mo dam taha nakore zini in mo nwenak ik gwe hezak— dekam de desa boltere tan hap. Hwëna ki zep asa gubluka, “Asa bahem boltere tan. Alap ensa em boltere tan. Sap ëe hen Zëbon de babu gwen zi, eban apdenak. Hen aya-wal oso-wal om men zen Yesus hup de ol dawemna nolluwe gwenan, deban mae hen apdenak. Sap tingan men zen Yesus hup de ol dawemna nolluwe gwenan, zen kitak Alap mo Enho naban.” Yohanis kim hamal hap Yesus de teipsin zi mo kim kuda tahan

nakon golëeijahal zannak
hlauludakake: ¹¹ Ki zebë hwëna kara
gwek— ngatan zi mo langna mes
dalusunun. Zao zebë kuda ngap-
ngapna hla tak. Men zen kuda
tahannak nikin ane'anka, bosena
“eiwakam hen tatetekam de Alap hap
denaka golluwe gwen hap de Zi.” Zen
mae hap ki kirekam bose dak: Sap
zëno zisi de klis gunnu hen
goleijanna dam-dam enkam— Alap
mo dwam gwibin en san. ¹² Zëno
nwena syauk hï-hitinnï kiye. Hen
nolak de mire sigina beyam-byana.
Hen mirenak alena man. Zen zëre mo
aha bose, hwëna bosena in aha zi
bëjen tame gun. Zen diki Zë-en tame

gu'ura. ¹³ Baju blal zem, kal bles-
bles nabare naka ala soka. Zini in mo
aha bosena “Alap mo ola bare Zini.”

¹⁴ Ngatan zi mo langnak de jana
nabare wenya man ang nē sebla
halzak. Zen hen kuda ngap-ngapnak
teinikin halzak. Zēno mae mo
pakeanna hen ngap-ngap tanganna.

¹⁵ Zēno mahala nēbok ben-ben
makare nik te so gwebla'anka. Zen
dekam sa tīngare zi ausuna karek
tabiri. Zen Zen sa tīngare zi aususa
tatete tangankam irik gili. Hwēna
men zen Teipsin Zini Alap mo jalak
lowehe gwenan, desa sa timbwas
tabiri— men kiye, anggur dansa de
tanakam de zaublun dankam na

tanna. ¹⁶ Zëno bajunak, ik dan jam en, a kirekam mo zë zëre mo aha bosenä ale nuk, “Teipsin Zini Bian, tingare teipsin zi mo Teipsinni.” ¹⁷

Hwëna ki zebë Alap mo dam taha nakore zini ahana hla tak–yakla nwe tahannak de zauk anennak. Ol mamkam zep kon takenka, “Tingare mawana em in zen gulk sun ëihe nasen'anke, haen! Em tagam gwezan–tembane yawala ansa Alap ebe mae hap tehazim'irake, zëwe de ang tan

hap! ¹⁸ Tingare mawana, haen! Teipsin-teipsin wenyik mo tok-tok naka eka olgwenblandak–hen jana nabare zi mo tok-tok naka, sap mam-mam wenya hen bete-tek wenya, hen

sap kuda tahan nakon de ëeija gwen wenya, hëndep kuda tok-tok zeban. Haen, tingare lang nakore zi tok-toksa eka olgwenblandak— sap zi mo tana iltikinnik de teinikirin zi mo tokna, sap zisi de bi gwibiridan zi mo tokna, sap bose nabare zi mo, sap bose srëm zi mo tok-tok naka.”¹⁹ Ki zebë hwëna etan otweran dowal yala insa hla tak. - Auhu-kamanak de teipsin-teipsin wenya mes desa eijannak de mas gweblan hap tagam neisiblik— hëndep zëre mae mo jana nabare zi niban. Zen dekam zep kuda ngap-ngap tahannak de nikirin Teipsin Zini in han nëreijak.²⁰ Zen zep hwëna zëre mo jana nabare zi

niban otweran dowal darena insa zibalk soka. Nonol hi mwa nakore otweran dowal yala insa zibalk taka. Etan domba mo nola kore hli nabare dowala - insa zibalk taka— men zen boton gwekake, “Ëe an Alap mo olsa de ayang gul gwen hap de zi.” Zen in men zen owas-owasna syal gwegwibirkike— otweran dowala in osan dep dikim yasik ta gwibin hip. Men zen ang në gweblak, zen men zen otweran dowala in mo bose hap de nomora timnik makan dabiridak, hen men zen otweran dowala in mo nwe-masekam de yang tasin dowala insa boklena kom da gweblakke. Hëndep dowal darena insa ki zep ngaya naka

sërkam de syauk bla hi-hitin sal-salak hiri nososek. ²¹ Kuda tahannak de nikiran Zini in dekam zep zëno nik mo jana nabare zini zëre mo nëbok ben-ben makare mahalkam tamerasiki. Mawana dekam zep zëno mae mo tok-tokna dwenblan dazak, hëndep man tangan sërkam ëitri gwek.

1. + *“Haleluya” zen Ibrani mo ol. Zëno enlalana, “Alapsa nen boltere tan.”*
2. + *Alap mo dam taha nakore zini in, men zen nonol Why 17nak tonblakake.*
3. * **19:19** *Why 13:1-10*

4. * **19:20** *Why 13:11-17, 14:9-11,
16:2*

20 Yohanis kim hamal hap dowal mo kigina tahalen naka hla takake:**20**¹ Ki zebë etan Alap mo dam taha nakore zini ahana hla ta guk– ngatan zi mo lang nakon de ati gwe zannak. Tahakam juwen zi mo bwi kawesinnik dep de kunci naban besikam de dokot hak dohon-hon naban ein ha'an zaka.² Zen zep jalom yala insa - balk taka– orep de wanya yala in saye, mensa nen gweblanan “dowal mo kigi”kam ahaksa, “Zi Golliwe Bak”kam. Desa zep besikam de dokot hakna inkam tahaleka. Zen tahalen nik sa gwë gwera– holona seribu tahun enkam.³ Ki zep hëndep juwen zi mo kama

hulak de bwi kawesinnik dep tak ta ineka. Zëna dekam zep lilikinni insa kuncina inkam solhlasik inki. Mae hap kirekam gwëblaka: Zen de etan zi aususa yasik ta gwibin srëm hap, seribu tahunna in de tap gwesin srëmnak. Hwëna zëno hyanak, dekam sa etan hil di soner, hwëna dekam molya etan okamanak holo gweka.⁴

Ki zebë hwëna teipsin-teipsin zi mo teinikin gwen komal tumna hla tandak. Hen zini men zen zë teinikin'ik, zen men desa Yesussu de ang gweblan jal hap hen Alap mo ol jal hap damera gwekke. Zep zen hom otweran dowala in hap boklena kom da gweblak, hen otweran dowala in

mo yang tasin dowala in hap hom kom da gweblak. Zen hen man baes tak– zēbe hap de nomorsa de mirenak ahaksa tahanak makan gunnu. Kire jal hap zep hēndep ahakon nola blom dasibir-zimk. Hwēna zen zep etan de ēngaya gwenkam teipsinkim teinikink, sap Alap man zēbe mae hap golzimki– zen de seribu tahunna inkam Kristus mae han apdenak irik gin hip. ⁵ Zen zen sa ēnonol gwer–tīn nikon de ēngaya gwenkamye. Hwēna ahakore juwen wenya, zen seribu tahunna in mo hyanak sa ēngaya gwer. ⁶ Zini in zen de nonol ēngaya gwe'ak, zen hē'ho gwibin tangan naka sa hla nul gwer, hēndep

zep sa Alap mo dang gwën nakon
ëgwë gwer. Alap de aumwa hap zisi
klis gunkum zen molya noltowek–
mensa nen gwibirin, “Hëndep de tïn
hip dena.” Hwëna zen Alap ne
Kristus nebon sa lowehe gwer– Alap
mo golak de syal ta gwen zi mo kim.
Zen Kristus mae han sa apdenak irik
nïl gwer– holona seribu tahun
enkam. Dowal mo kigisa de aumwa
hap balk tan hap de ol:⁷ Seribu
tahunna in kim de taman'ak, etan
dekam sa dowal mo kigina insa bwi
nakan hil di soner.⁸ Zen dekam sa
etan tingare lang san tingare zi
ausuna yasik tabir song gwera– sap
yakla hata sezan san dena, nikin anen

san dena, hēndep eiħya-lip eiħya-lip
san dena. Zi ausuna inſa man Alap
mo hamal hap de olak ol gulk ſun de
blaorankam boſe nuk “Gog ne Magog
ne.” - Zen deſa ſa eiĵan hap tagal
gulſulu, hen zēno mae mo beyana ſan
de hinak de hiſglimni kiye. Aitbinkim
bējen ſul ſonen. ⁹ Jana zini in ſa
tingare lang nakon ſek gwe ſong
gwezal— Alap mo irik ġin wenyik mo
ē yalſa de hatablaſan hap, Alap mo
dang tini tan ē yawala inſa. Hwēna
ſyauknu dekam ſa nglī nakon ati gwe
zala— zao de ēhwei-ſwis gwen hap.

¹⁰ Hwēna dowal mo kiġi, in zen
yaſik ta gwibirki, deſa ſa Alap mo
dam taħa nakore wenyik ſērkaħ de

syauk bla hi-hitin sal-salak hiri daser—
men zao nonol dowal darena insa hiri
noso sekke. Zen zao sa hēndep
denaban sērkam de sang-sang karek
tangannak nolēlowehe gwer. Yohanis
kim hamal hap aumwa hap de zisi
klis gunnuk hlaukuke: ¹¹ Zen kim
hya gwesik, dekam zebē Teipsin
Tangan Zini Alap mo komal tumna
akek. Zen yawal tanganna hen
sērkam de ngap-ngap tanganna. Zēna
zēwe nikin'inka. Nglī naban okama
naban hēndep dekam zep jek-jak
nēk— san de but de yakla sal-sal hap
jek-jak gwen makan. ¹² Ki zebē
hwēna juwenkam men zen teingir
gwe guk desa hlauludak— sap bose

nabare wenya hen bose srëm wenya. Zen Alap mo dang gwën nakon ëzau'uk. Alap mo dam taha nakore zini dekam zep bukuna kwala-kla dabik— men zëwe zi mo auhukamanak de syal gwibinni ale nul gwekke. Aha bukuna hen man kwala nosok, zen hëndep de ëngaya gwen hap de wenyik mo bosemse nabare bukusa. - Alap ki zep klis gu'unka. Men kire enkam zëre mae mo syal gwibinni bukunak iwe lwak, kire enkam zep klis gulku. ¹³ Hi yala dekam zep hen, men zen zëwe ëkeiking gwek, desa etan tapblap-bla guk. Juwen zi mo langna dekam zep hen zëwe de lam tabin zini tapblap-bla

guk. Desa hen Alap man klis gulku–
men kirekam zëre mae mo syal
gwibinni hen bukunak iwe lwakke.

¹⁴ Juwen zi mo langna dekam zep
sërkam de syauk bla hi-hitin sal-salak
hiri da inek, sap zao molya etan zini
biti gwëk. Syauk blana in, desa hen
man nen gweblanan, “Hëndep de tin
hip dena.” ¹⁵ Zini men zëno mae
mo bosem-sesa ale dabir-zim srëm
gwëk hëndep de ëngaya gwen hap de
wenyik mo bosemse nabare bukunak,
desa hen man syauk blana iwe yal
nulsek.

1. * *20:2 Why 12:1-9*

2. + “*Gog ne Magog*” nikip de ola,
emki hlaun *Yehezkiel 38-39*nak.

3. * **20:12** Why 3:5, 13:8

21 Yohanis kim okama ëse naban ngli
ëse naban hamal hap akekake:**21**¹
Dekam zebë hwëna okama ëse naban
ngli ëse naban akek. Sap okama ëpba
naban ngli ëpba naban mes jek-jak
nëk– hëndep hi mae naban.² Ki
zebë hwëna ë lalak yawala insa hla
tak– kim ngatan zi mo lang nakon ati
gwe ine'an zaka, Alap zëre onakon.
Zen Yerusalem ëse. Desa Alap Zën
hamal taka– zao de Zën zi niban
golëlowehe gwen hap. Zep
dawemkam wër tyasiki– san de we
ësesa de weir gulsunnu kiye.³ Ki
zebë hwëna ola sak– Alap mo komal
tum alpna in kon kim mam enkam
ëgu anak,“Alap angkam apdekam zi

niban golëlowe he'ara.Zën sa tingare
zi ausuna bi gwibiridala,hen kitak sa
betek në gweblal.Zën sa golëlowe
gwera.⁴ Zen sa zëno mae mo nwe
go-hona ngan tasibir-zimdi.Dekam
molya etan juwenna hla nuk.Go
naban enlwan naban hen sang-sangna
dekam etan hom— zëbon mae
onakye.Sap ëpba lowe henna in mes
jek-jak gwek.”⁵ Hwëna Alap ki zep
gu aneka,“Aenë angkam kitak ëse
gu'un.”Ki zep hen asa gubluka,“Ola
ansa ale gul, sap an eiwa de
tanganna.Taïblibin hip man tangan
dakasti'in.”⁶ Etan ki zep gu
aneka,“Angkam mes sowe henan!Ëe
an nonol lonesen nakore Zi,hen

aumwa topnak de Zi.Auhu-kama yang gulsun srëmnakë gwëk,hen okama hom gwennak Ëe nama asa gwë gwer.Men zen de ëho-hole gwe'ak, Ëe asa zëbe mae hap golzim—dekam de hëndep de gwën hap de aili ho nakore hosa totoresa otdebin hip.⁷ Men zen de Abon onak tatem ëzau'uk,zen dawemna insa sa hla nul.Ëe asa desa golëlowehe gwer,hen zen ano walaskam sa lowehe gwer.⁸ Hwëna enlala karek-karek zini, desa sërkam de syauk bla hi-hitin sal-salak sa yal nulser— mensa nen gwibirinke, 'Hëndep de tin hip dena.'Karek gol gwen zini, zen a kirekam de zisi moye:Tatetekam de zaun srëm

wenya,zini men zen ëk enkam
ëKristen gwëk,enlala hole-hle zini,zi
tan zini,kahalo soson wenya,meiyerak
de hlaul gwen zini,yang tabin
dowalsa de betek gwibirida gwen
wenya,hen boton tam zini.Zen kitak
syauk bla san de yal gulsen hap dena—
mensa nen gwibirinke, ‘Hëndep de
tin hip dena.’”Yohanis kim Yerusalem
ësesa hamal hap hla takake:⁹
Dekam zep ahanik in zen tujukam de
aumwa hap de jala bare panci hona
okamanak hlei nulsukin gwe'ak abon
onak hata zaka. Ki zep zë asa gublu
zaka,“Haen. Anik Alap mo Domba
Tanena in hap de we golgublunna
insa ep goltrëblak.”Hwëna eiwakam

de wesya hom enlala gwibirki. Zen hwëna Yerusalem ësesa ki enlala gweblaka. ¹⁰ Zao zep Alap mo Enhona asa etan bi gweblaka, ki zep hëndep Alap mo dam taha nakore zini in kwatap yawal san dep asa zersong gweka. Dekon zep ë lalakna Yerusalem ësesa abe hap zertrëblaka. Ëna in dekam Alap zëre onakon ati gwe ine'an zaka. ¹¹ Ëna in ngatan tanganna hen angtan-angtanna, sap Alap Zëna Zen zëwe gwë gwenda. In zep kirekam tangan ngatan gweka. Zëno angtan-angtan gwenna, menkam te-ala ësesena, menkam kaca ngap-ngap makan— san de kaso lilingtin dawemna kiye. ¹² Ëna in

zëno alp-alp san de kola gulk en tanganna. Lïlikinni dua-blas enkam. Yakla hata sezan san dan-ahan, yakla nikin anen san dekam hen dan-ahan, eihya-lip san dan-ahan, hen eihya lip san dan-ahan. Alap mo dam taha nakore zini aha-en aha-enkam dua-blaskam de lïlikinni insa kara da gwibirin. Lïlikinni in Israel mo dua-blaskam de zi ausu mo bosemse naban. ¹⁴ Ëna in mo kasokam de mokona dua-blas enkam. Zëwe mes Alap mo Domba Tane mo dua-blaskam de dam tasibin zi mo bosem-sena aha-en aha-enkam ale dabir-zim nirak. ¹⁵ Alap mo dam taha nakore zini in debanë aïsïl ë'ak, zëno emas

nakore metera ki- ëna insa dikim ukur tan hap dena, sap lilikin-lilikinni hen kasokam de kol kong ta zahenna insa. ¹⁶ Ëna in, zëno lwanna persegi empatkam. Alap mo dam taha nakore zini in dekam zep metera inkam akasiblika. Ëna in mo blala eiha san dep 2400 kilometer enkam. - Eiha san dep hen ki en, hen eiha-lip eiha-lip san hen kire enkam. Zëno gulk sun de blala hen kirekam- 2400 kilometer enkam. ¹⁷ Ki zep hwëna Alap mo dam taha nakore zini in kasokam de kol kong ta zahenna insa meter tankam akasiblika. Zëno gulk enna 66 meter enkam zep lwak. - Metera in dekam meter taka, zen

apdenak blala– mensa hen auhu-kama zini ba maesa dikim akasibin hip nurensik gwenanke.¹⁸ Kol hap de kaso kong ta zahenna in, zen te-ala äsesekam de kaso lilingtin nikon de syal gweblan danna. Hwëna ëna in zen emas tangankam syal nëblak–lalak tanganna, san de kaca na kiye.

¹⁹ Hwëna ëna iwe de kaso mokona, zen mes kirekam-kirekam kaso lilingtinkim nwe-awes da zahek. Hen dua-blas enkam de kaso mokona in, zen hen kaso lilingtinkim syal nëblandak. Nonol kasona, zen te-ala äsesena. Zao dena ngli kailim kakakna. Zao de wenya te-ala äsese ngap-ngapna. Zao de wenya te-ala

ësese naban yong-yong naban de siri
nënna. ²⁰ Zao de mokona, kaso
lilingtin kal-kala ban kakak naban.
Zao dena, kal-kala ban ngap-ngap
naban. Zao dena, yong-yongna— san
de kacana kiye. Zao de wenya, ngli
kailim kakak naban te-ala ësese
naban. Zao dena, yong-yong
tanganna. Etan zao dena, te-ala ësese
naban ngap-ngap naban. Zao dena,
zen kal-kala ban yong-yong naban de
siri nënna. Aumwa hap dena, zen sam
dan kil makarena. ²¹ Dua-blaskam
de lilikinni in kitak kaso ngap-
ngapkam de syal gweblan danna— san
de sasyan ngap-ngapna kiye, kirekam
de kaso nakon. Aha-ere lilikinni zen

aha-ere kaso yawala kon de syal gwizimdinni. Ëna iwe de ora-orana zen emas tangan nakon de syal gweblan danna. Zëno lalakna men kiye— kaca lalak tanganna.²² Ëe homë ëna iwe Alap mo gola hla tak. Soson Zini Bian Alap Zëna, Domba Tane zeban Zen Zen nwe-mase ë gwe'ara— san de zëwe de gola kiye. Sap zëwe de zini Zëbon nebon en sa lowehe gwer.²³ Ëna iwe yakla naban ben naban ba hap de zin hip? Sap zëwe Alap Zën Domba Tane zem in han sërkam ngatan ë gwenda.²⁴ Tingare langnak de zini sa ëna in mo ngatannak lowehe gwer. Hen teipsin-teipsin wenya sa zëre mae mo irik

ginnik de kire-kire dawemna ëna iwe
dep kap dahal gwezal. ²⁵ Ëna iwe
de lilikin-lilikinni molya nasohlasik
gwek. Talusun en nik sa ëlwa gwera,
sap zëwe kawesinni hom. ²⁶

Tingare lang nakore kire-kire
dawemna hen hë'ho gwibin hip dena
sa kap dahal gwezal. ²⁷ Hwëna
enlala karek-karek zini, hen men zen
kirekam-kirekam karekna nurensik
gwenan, hen boton tam wenya, zen
molya tangan ëna iwe bitï gwek. Diki
men zëno mae mo bosem-sesa ale
dabir-zimk Domba Tane mo ëngaya
gwen hap de zi mo bosemse nabare
bukunak, zen zen en sa bitï gwer.

1. + “2400 kilometera,” Yohanis man ale gulku “dua-blas ribu stadia”kam. Nomor-nomora buku Wahyunak zen gulk sun de enlala naban. 12 mo enlalana, Israel mo zi aususa de enlala gwibiridan, ahaksa Yesus mo dam tasibin zini.
2. + “66 metera,” desa Yohanis man ale gulku “144 ribu pekus”kum.

22 22¹ Ki zep hen Alap mo dam taha nakore zini in ëna iwe de weyana ap goltrëblaka. Zen hëndep de ëgwën hap de weyasa. Weyana in lalak tanganna— men kiye, kaca lalakna. Zen Alap zëre mo komal tum nakon tine gwenan— men zëwe Zëna Domba Tane zem in han inikin gwendake.² Weyana in dekon tine gwenan ëna iwe de ora ngirënnik. Hen ho alp nak iwe ëngaya gwen hap de tenya hen ki eihya-alp eihya-alp san ëzauk sone gwenan. Zen ben jamkam eini ëtë gwenan. Zëno ala nakon sa tïngare zi ausuna sang-sang nakon ëdawem gwe-gwer.³ Alap mo husus gwibinni bëjen ëna iwe etan jowen,

sap Zen dekon sa Zëna Domba Tane zem in han zeririk gil gwera. Zëwe de zini Alap en hon sa lowehe gwer. ⁴

Zen sa Alap mo nwe-masena kara da gweblal, hen Alap sa zëre mo bosena zëno mae mo mirenak ale tabir-zimdi.

⁵ Zen molya yakla ngatan naban lampu ngatan naban dwam neizimk, sap zëwe Bian Alap Zën sa yakla mo kim ngatan gwe-gwera. Zëwe de lowehen wenya dekam teipsin zi mo kim sa tingare langna hëndep denaban irik nil gwer. An aumwa hap de ol zim-zim: ⁶ Hwëna ki zep Alap mo dam taha nakore zini in asa gubluka, “Kitak mensa namen sane gwenda, zen eiwa dena hen taïblibin

tanganna. Zini men zen Bian Alap mo
ola aha zi hip ayang nulzimmira
gwenan, zen Bian Zëna desa enho
nakon golëlowehe gwenda. Zen zep
namen asa zer sonera— dekam de
kitak Zënaka de betek gweblan
wenya ebe mae hap hamal hap
anakan goltreizimdin hip, ‘A kirekam
sa nabakam jower.’”⁷ Yesus hen
dekam zep gu aneka, “Emki ësan: Ëe
asa nabakam hatazal. Men zen de
bukuna an mo hamal hap de ol tan-
tan san ang ta'ak, hë'ho gwibinni
zëbon mae onak lwa'an.”⁸ Ëe an
Yohanis mesë kitak ansa ëre mo
nwekam hlauk hen ikim sane gwek.
Kim hya gwesik, ki zebë Alap mo

dam taha nakore zini in mo nwenak
ik gwe hezak— in zen kitak abe hap
goltrëblaka, dekam de desa boltere
tan hap. ⁹ Hwëna ki zep asa
gubluka, “Bahem! Asa bahem boltere
tan. Sap ëe hen Zëbon de babu gwen
zi— in ki hen em, hen in ki hen wal
bose wal om, in zen Yesus hup de ol
dawemna ayang nulzimmira
gwenanke. Ëe hen deban mae
apdenak— tingan men zen bukuna an
mo ol san ang ta gwenanke. Diki
Alap Zëna en naka em boltere
tan.” ¹⁰ Ki zep etan asa
gubluka, “Bukuna an mo hamal hap
de ola bahem aning gun, sap angkam
mes kirekam de kitak jowen hap

denak golek de gwer.¹¹ Zi jal-jala dikire jal-jal enkam lowehe gwek. Men zen enlala karek-karek naban lowehe gwenan, dikire zëre mae mo timsi karek nul gwek. Men zen Alap mo dwam gwibin sin ang ta gwenan, dikire desan en ang ta gwek. Hen enho lalakkam de lowehe gwen wenya, dikire kire enkam lowehe gwek.”¹² Yesus ki zep etan gu aneka, “Emki sap ëenlala gwen: Molya holo gwek Ëe ki asa hatazal. Dekam asa tingare zi hip golzimzir— men kire enkam zëre mae mo syala lwazimkye.¹³ Ëe an nonol lonesen nakore Zi hen aumwa topnak de Zi. Okama yang gulsun srëmnakë

gwëk,hen okama hom gwennak Ëe nama asa gwër.¹⁴ “Zini men zen zëre mae mo pakeanna ano kalkam ngan dasibik hë'ho gwibinni zëbon mae onak lwa'an.Sap zëbe mae hap Ëe asa golzim–dekam de ëna awe bitï gwen hap denaye,hen ëngaya gwen hap de tetan dansa de twenblanda gwen hap denaye.¹⁵ Hwëna anakarekam de zini molya awe bitï gwezak:Enlala kawesin zini,meiyer hlaul gwen zini,kahalo sosen zini,zi ta gwen zini,yang tabin dowalsa de betek gwibirida gwen zini,hen boton tam zini.Kirekam de zi hip hen mes srën ëna hamal dazimk.¹⁶ “Ëe an Yesus. Ëe mesë ëre mo dam taha

nakore zini insa Yohanis hip zer soneblak— zen de hamal hap de ol tan-tanna ansa Yohanis hon tingare Kristen zini ebe mae hap golzimdin hip. Ëe an Daud Bak mo ausu nakon de saltin Zini— mensa nen guk gweblakke. Ëe an Zen— hleng gwen hap de zil gwen keis niye.” -¹⁷ Alap mo Enhona man gu'ura, “Alap mo Domba Tanena in dikire nabakam hatak!” Tingan men zen ansa ësane gwenan, dikire hen anakan eguk, “In eiwa, dikire nabakam hatak!” Domba Tanena in sa deban mae golëlowehe gwera— san de we wal zeban de golgwë gwenna kiye. Sap Yesus Zën gubirida'ara, “Men zen ëho-hole

gwe'an, emki Abon onak yaing gwezan. Sap esa totoresa ëngaya gwen hap de hona ansa ulin–ba maesa de syal gwibin srëmkam!”¹⁸   Ëe, Yohanis, ëe ama jalse gwen ola ansa ebe mae hap golzim'in– tingan men zen bukuna awe de hamal hap de aïsili ansa ësane gwe-gwenanke: Men nara zëre mo enlalakam aïsili an kon mas-mas nu'ik, Alap sa zëbe mae hap karekna mas gulzimdi– men kirekam okamanak de zisi de heip gun hup de ola bukunak awe lwakke.¹⁹   Hen kirekam– men nara bukuna an kore aïsilsï jek-jak gunnu. Kire zini molya ëngaya gwen hap de tenya in mo danna dwinbik, hen molya ë lalakna

iwe bitı gwek– men kirekam bukunak
awe srip gulsukye.²⁰ Dekam zep
Yesus, men zen tıngare bukunak de
ola ansa nēbe mae hap golzim'ira,
etan gu aneka, “Eiwa tangan, Ęe
nabakam asa hatazal!” Ęe ki zebē ding
gulbluk, “In aırıs, Bian Yesus! Emki
nabakam hatazan!”²¹ Aya-wal oso-
wal, dikire Bian Yesus mo kwasang-
kwasangna tıngan ebon mae onak lwa
gwek.

1. + *Israelsa de ngaya tabin hip de
Zini, desa hen man enlala nē
gweblak, “Zen keis makan sa zil
ine zala.” (Bil 24:17)*